سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىم

(سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)

"بىز سېنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق"

(ئايەت ـ كەرىم تەرجىمىسى)

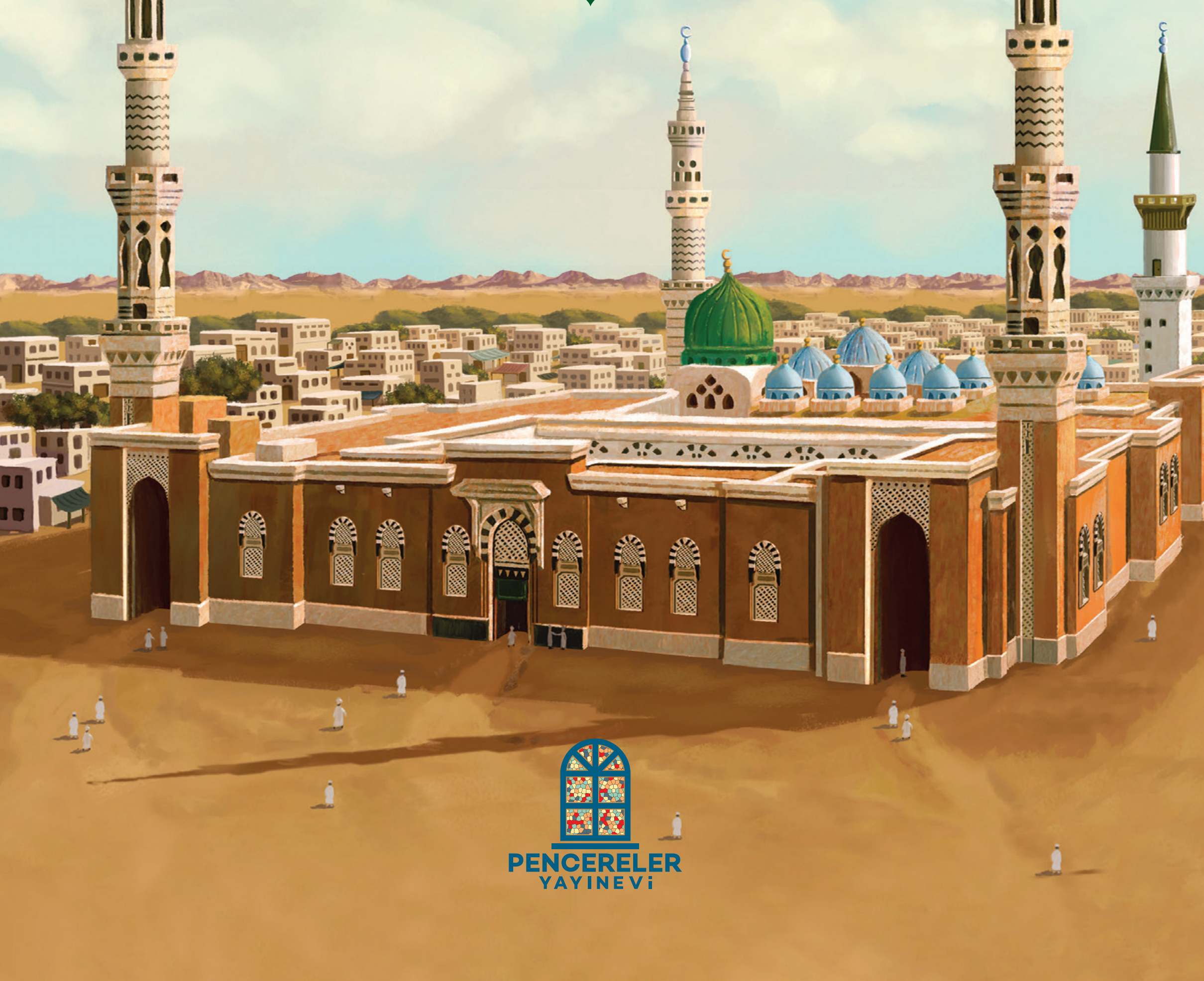

PENCERELER
YAYINEVİ

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىم

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم

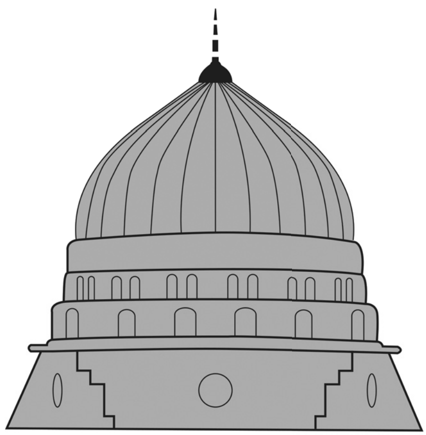

پروفېسسور دوكتور رامازان ئايۋاللى

مارمارا ئۇنىۋېرسىتېتى

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەكبەر ئەخمەت

بىرىنچى نەشرى

2013-2021

تەقدىم

ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا، بەرگەن نېمەت، ياخشىلىقلىرىغا، چەكسىز شۈكۈرلىرىمىز بولسۇن. ئۇنىڭ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرى، پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ گۈزىلى، ئەڭ ياخشىسى، ئەڭ ئۈستۈنى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ گۈزەل يۈزىنى كۆرۈش، پايدىلىق سۆزلىرىنى ئاڭلاش بىلەن شەرەپلەنگەن، ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ھۆرمەتلىكى بولغان ئەسھابىلىرىغا، ئۇلارنىڭ ئىزىدىن ماڭغانلارغا دۇئا ۋە سالاملىرىمىز بولسۇن.

تارىختا «جاھىلىيەت دەۋرى» دېگەن بىر دەۋر بولغان. بۇ دەۋردە ئەرەپ يېرىم ئارىلىدا ئىنسانلار بۇتلارغا چوقۇناتتى، داۋاملىق ھاراق ئىچەتتى، قىمار ئوينايتتى. كۈچلۈك بولغانلار ھەقلىق ھېسابلىناتتى، ئاياللار تىجارەت مېلىغا ئوخشاش ئېلىپ-سېتىلاتتى، قىز بوۋاقلار تىرىك كۆمۈلەتتى. ئەرەپ يېرىم ئارىلىدىلا ئەمەس پۈتۈن دۇنيا جاھالەت قاراڭغۇلىقىدا قالغان ئىدى. ئاسىيا، ئافرىقا ۋە ياۋرۇپامۇ بۇ ئەھۋاللاردىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى. لېكىن بۇ ئەھۋاللاردىن بىئارام بولغان ئەقلى-ھوشى جايىدا ئىنسانلار ئاز بولسىمۇ بار ئىدى. بۇ ئىنسانلار ئاللاھ تەئالاغا بۇ قاراڭغۇ-زۇلمەت كۈنلىرىنىڭ بالدۇراق ئاياغلىشىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ يالۋۇراتتى.

ئاللاھ تەئالا ئوخشاش بولمىغان دەۋرلەردە ئوخشاش بولمىغان قەۋملەرگە پەيغەمبەر ئەۋەتكىنىدەك، ئاخىرقى نەبى ۋە رەسۇل بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىمۇ بۇ زۇلمەتتىن ھىدايەتكە چىقىرىش ئۈچۈن ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ تەيىنلىدى.

ئاللاھ تەئالا، بىزگە مەرھەمەت قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭغا ئۈممەت قىلىپ، نېمەتلەرنىڭ ئەڭ بۈيۈكىگە ئېرىشتۈردى. ئۇنىڭغا چىڭ يېپىشىپ، ئىتائەت قىلىشىمىزنى بۇيرۇدى. ئاللاھ تەئالانىڭ بۇ رەھمىتى ئۈچۈن قانچىلىك ھەمدۇسانا ۋە شۈكۈر قىلساق ئازلىق قىلىدۇ.

ئەھلى سۈننەتنىڭ قارىشىچە: "ھەر پەيغەمبەر ئۆز زامانى، ئۆز ماكانى ۋە ئۆز قەۋمىدە، قەۋمىدىكى پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئۈستۈندۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەر ۋاقىت، ھەر يەردە، دۇنيانىڭ يارىتىلىش كۈنىدىن قىيامەتكىچە كەلگەن ۋە كېلىدىغان پۈتۈن جانلىقلارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنىدۇر. ھەر قانداق بىر ئىنسان ھەر قانداق تەرەپتىن ئۇنىڭدىن ئۈستۈن بولالمايدۇ."

ئاللاھ تەئالا مەۋجۇداتنى يارىتىشتىن بۇرۇن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرىنى ياراتتى. قۇرئانى-كەرىمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاپ قىلىپ: «سېنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق» دېيىلگەن. ھەدىسى قۇدسىدە: «سەن بولمىغان بولساڭ، كائىناتنى ياراتمىغان بولاتتىم» دېگەن.

ئىماننىڭ ئەسلى شەرتى: «نېمىنى ياخشى كۆرۈش، نېمىنى ياخشى كۆرمەسلىكتۇر» يەنى ئاللاھ تەئالانىڭ دوستلىرىنى ياخشى كۆرۈپ، دۈشمەنلىرىنى ياخشى كۆرمەسلىكتۇر. بۇنىڭسىز ھېچقانداق ئىبادەت قوبۇل بولمايدۇ. بۇ سەۋەپتىن «ئالەملەرنىڭ خوجىسى»نى سۆيۈشىمىز، ئۇنىڭ سۆيگۈسىنى قەلبىمىزگە ئورۇنلاشتۇرىشىمىز، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقى بىلەن ئەخلاقلىنىشىمىز پەرزدۇر. بۇ سۆيگۈنىڭ داۋاملىششى ئۈچۈن، ئەسىرلەردىن بۇيان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى بايان قىلغان كىتابلار يېزىلدى، كۈنىمىزگىچە يېزىلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ سۆيگۈسىنى قەلبىمىزگە تولدۇرۇش ئۈچۈن ئەھلى سۈننەت ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرنى ئىنچىكە تەتقىق قىلش ئارقىلق كائىناتنىڭ سۇلتانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى يېزىشقا تىرشتۇق.

ئاللاھ تەئالا قەلبىمىزنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆيگۈسى بىلەن تولدۇرۇپ، بىزنى ئەھلى سۈننەت ئالىملىرى كۆرسەتكەن توغرا يولغا باشلىغاي! ئامىن.

پروفېسسور دوكتور رامازان ئايۋاللى

مۇندەرىجە

تەقدىم 3
پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك نۇرى 11
مۇبارەك «نۇر»نىڭ يارىتىلىشى 12
نۇرنىڭ پاك پېشانىلەردىن ئورۇن ئېلىشى 13
بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب 15
ئابدۇللاھنىڭ قۇربانلىق بولۇش تەلىۋى 18
دادىسى ھەزرىتى ئابدۇللاھ 20
مۇبارەك «نۇر»نىڭ ئانىسى ئامىنىگە كۆچىشى 22
پىل ۋەقەسى 23
خوشخەۋەر 24
جاھىلىيەت دەۋرى 25
دۇنياغا تەشرىپ قىلىشى 29
تۇغۇت ئاخشىمىدىكى ۋەقەلەر 34
مەۋلىت كېچىسى 36
سۈت ئانىغا بېرىلىشى 37
مۇبارەك كۆكسىنىڭ يېرىلىشى 40
مۇھتەرەم ئانىسىنىڭ ۋاپاتى 42
بوۋىسى بىلەن ئۆتكەن كۈنلەر 43
نەجرانلىق راھىب 44
بوۋىسىنىڭ ۋاپاتى 45
ئەبۇ تالىپنىڭ ھىمايىسىدە 46
راھىب بەھىرا 46
ياشلىق ھاياتى ۋە ئۆيلىنىشى 51
تىجارەت بىلەن ئۆتكەن ھايات 52
ھەزرىتى خەدىچە بىلەن ئۆيلىنىشى 56
زەيد بىن ھارىسە 58
كەبىدىكى قازىلىق 62
پەيغەمبەرلىكى ۋە دەۋەت بىلەن ئۆتكەن ھايات 65
تۇنجى ۋەھيى 66
تەبلىغ بۇيرۇقىنىڭ كېلىشى 68

تۆنجى مۇسۇلمانلار............................69
يېقىن تۇققانلارغا دەۋەت 74
قۇياشنى ئوڭ قولۇمغا بەرسە..........................78
ئەزىيەت ۋە زۇلۇم..................................80
ئەسھابى ـ كىرامغا قىلىنغان قىيىن ـ قىستاقلار...............88
ھوشىدىن كەتكۈچە قىيىن ـ قىستاق.....................92
ئەركامنىڭ ئۆيى 92
تۇنجى شېھىت 94
ئەبۇ زەر غىفارىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى 95
كەبىدە قۇرئانى ـ كەرىمنىڭ ئاشكارا ئوقۇلۇشى..................97
تۇفەيىل بىن ئامىرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى 98
بازارلاردا دەۋەت 100
مۇشرىكلارنىڭ قۇرئانى ـ كەرىمنى ئاڭلىشى 103
خالىد بىن سەئىدنىڭ ئىمانى 107
مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى.....................108
ھەبەشىستانغا ھىجرەت 111
ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى.......................112
ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى........................114
ھەبەشىستانغا ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەت 120
ئېغىر كۈنلەر ۋە مۇھاسىرە..............................126
ئاينىڭ ئىككىگە يېرىلىشى 130
رەببىم سىلەرگىمۇ ھىدايەت نېسىپ قىلسۇن! 132
مۇسىبەتلىك يىل....................................132
ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزنىڭ ۋاپات بولىشى 135
كارغا كەلمىگەن قوللار................................136
تائىپلىقلارنى ئىمانغا چاقىرىش 137
«لا ئىلاھە ئىللەللاھ» دەپ قۇرتۇلۇڭلار 139
مىراج..143
ھىجرەت..161
بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتى ۋە مەدىنىدە تۇغۇلغان قۇياش...........162
ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى...............................165
ھىجرەت 168
سۇراقە بىن مالىك...................................174
خوشخەۋەر! خوشخەۋەر! كائىناتنىڭ سۇلتانى كېلىۋاتىدۇ! 176

مەدىنە مۇنەۋۋەر دەۋرى 181
ئەنسار بىلەن مۇھاجىرلارنىڭ قېرىنداش بولۇشى 182
مەسجىدى نەبى 185
خورما كۆتىكىنىڭ يىغلىشى 186
ھەزرىتى ئائىشە بىلەن ئۆيلىنىشى 187
ئەزاننىڭ ئوقۇلۇشى 188
ئەسھابى-كىرامنىڭ تەربىيەسى 189
ئەسھابى سۇففە 190
جىبرائىل ۋەقەسى 192
سەلمانى پارىسىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى 195
پەرىشتىلەر ئاڭلاش ئۈچۈن كېلەتتى 200
ھىجرەتنىڭ بىرىنچى يىلىدا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر 203
تۇنجى سۈلھى 203
ئەي ھەبىبىم! كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما! 204
تۇنجى ئەسكەرلەر 206
ئىككى قىبلىلىك مەسجىد 209
بەدىر ئۇرۇشى 211
مەككىلىكلەرنىڭ ياردەمگە كېلىشى 216
ئەبۇ جەھىلنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى 226
غەلبە ئىشەنگۈچىلەرگە مەنسۇپ 228
ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئۆيلىنىشى 235
كەئاب بىن ئەشرەپنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى 241
بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرى 243
ئۇھۇد ئۇرۇشى 245
ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەھرىمانلىقى 258
تەلھا بىن ئۇبەيدۇللانىڭ قەھرىمانلىقى 263
ھەمرائۇل ئەسەد سەپىرى 273
رەجى ۋەقەسى 274
بىرى مائۇنە ۋەقەسى 279
بەنى نادىر يەھۇدىلىرى 281
پاتىمە بىنتى ئەسەدنىڭ ۋاپاتى 281
بەنى مۇستەلىق ئۇرۇشى 283
خەندەك ئۇرۇشى 287
بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى 305

سەئىد بىن مۇئازنىڭ شاھادىتى 309

ھۇدەيبىيە شەرتنامىسى 313

رىزۋان بەيئىتى..318

مېنى قۇتۇلدۇر ئى رەسۇلۇللاھ!..321

دەۋەت مەكتۇپلىرى 327

ھۆكۈمدارلاغا ئەۋەتىلگەن مەكتۇپلار..327

خەيبەرنىڭ پەتھى 343

يا رەسۇلەللاھ 346

ساڭا كەلدىم! 349

ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەھرىمانلىقى..351

ئۆمرەتۇل قازا سەپىرى 359

مۇئتە ئۇرۇشى 365

مەككىنىڭ پەتھى 377

كىم مەسجىدى ھەرەمگە پاناھلانسا..379

ھەقنىڭ باتىلدىن ئۈستۈن بولىشى 384

ھۇنەين ئۇرۇشى 389

تائىف سەپىرى..393

تەبۇك سەپىرى 395

توزاق..399

مەسجىدى دىرار 400

ۋىدا ھەججى 403

ۋىدا خۇتبىسى 407

ۋاپاتى 411

دىندىن چىقىش ھەرىكەتلىرى..427

قەبرە ھاياتى 429

قەبرىدە تىرىك تۇرىشى 429

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش..432

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش............436

تەۋەسسۇل 444

سالام ۋە دۇئا قىلىشنىڭ پەزىلەتلىرى 449

ھىلىيەئى سائادەت 455

مۇبارەك ئىسىم ۋە نامىلىرى..455

ھىلىيەئى سائادەت 456

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەللىكى..461

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇستۇنلۈكى 467
گۈزەل ئەخلاقى 467
پەزىلىتى 477
ئاللاھتىن گۇناھلارنى تىلىشى 483
شاپائىتى 485
مۆجىزىلىرى 491
ئائىلە ـ تاۋاباتلىرى 497
مۇبارەك ئاياللىرى 497
باشقا ئاياللىرى 499
مۇبارەك بالىلىرى 502
ئائىلە ـ تاۋاباتلىرى 504
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسھابى 508
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى زەۋائىد سۈننەتلىرى 513
مۇبارەك ساقال ۋە چاچلىرى 513
رسۇلۇللاھنىڭ يېتىش شەكلى ۋە ئۇيقۇسى 515
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى 517
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېمەك ـ ئىچمەك ئادىتى 519
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي ئىچى ۋە تالا ـ تۈزدىكى ئەھۋالى 530
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىم كىيىشى 536
كەئەب بىن زۇھەيىر بەرگەن يەكتەك 540
نەجاشى ھەدىيە قىلغان ئالتۇن ئۈزۈك 542
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆشىكى 544
پەيغەمبەر ئەلەيھىسالامنىڭ ھاسىسى 545
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ يۈرىدىغان يەتتە نەرسە 546
تەرتىپ ۋە ئىنتىزامغا ئەھمىيەت بېرىشى 5547
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلىچلىرى 549
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقيا ۋە قالقانلىرى 550
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايراق ۋە لەۋھەلىرى 551
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتلىرى 552
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىلىرى 553
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سائادەت ئۆيلىرى 554
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەقىپ قىلغان مۈلۈكلىرى 555
ئىسلام دىنى 559
ئىمان 559

ئىبادەت 572
ئەخلاق 573
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مايىل بولۇش 574
ھىلىيەئى سائادەت (شېئىر)..579
تارىخى ۋەقەلەر يىلنامىسى 584
پايدىلانغان كىتابلار 586

پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك نۇرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى، ئەلچىسى، پۈتكۈل ئىنسان ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ ئۇستۇنى، ئەڭ گۈزىلى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر. ئاللاھ تەئالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن پۈتكۈل ئىنسى-جىنلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن ئاخىرقى، ئەڭ ئۇستۇن پەيغەمبەردۇر. ئۇ ئالەملەرگە رەھمەت قىلىنغان، ھەر قانداق نەرسە ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يارىتىلغان. مۇبارەك ئىسمى قايتا-قايتا ئىزاھلانغان، كۆپ مەدھىيلەش مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام)دۇر. ئۇنىڭ يەنە ئەھمەد، ماخمۇت، مۇستاپاغا ئوخشاش باشقا ئىسىملىرىمۇ بار. دادىسىنىڭ ئىسمى ئابدۇللاھتۇر. پەيغەمبىرىمىز ھىجرەتتىن 53 يىل بۇرۇن، رەبىئول ئەۋۋەل ئېيىنىڭ ئون ئىككىنچى كۈنى دۈشەنبە ئەتىگەندە مەككە مۇكەررەمەدە تۇغۇلغان. تارىخچىلار بۇ كۈننىڭ مىلادى يىلى بويىچە ھېسابلىغاندا، 571-يىلى 4-ئاينىڭ 20-كۈنىگە توغرا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرمەكتە.

تۇغۇلۇشىدىن بىر قانچە ئاي بۇرۇن دادىسى ئابدۇللاھ، ئالتە يېشىدا ئانىسى ئامىنە ۋاپات بولدى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «دۇررى يېتىم (كائىنات سەدەپىدىكى پەقەت ۋە پەقەت بىر دانە بولغان، ئۇلۇغ ۋە قىممەتلىك مەرۋايىت)» دېگەن نام بېرىلدى. سەككىز يېشىغا قەدەر بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ، بوۋىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن تاغىسى ئەبۇتالىپنىڭ ھىمايىسىدە قالدى. 25 يېشىدا ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز بىلەن نىكاھلاندى. خەدىچە ئانىمىزدىن تۇغۇلغان بىرىنچى پەرزەنتىنىڭ ئىسمى قاسىم ئىدى. ئەرەپلەردە بىرىنچى ئوغۇل پەرزەنتىنىڭ دادىسنى، ئوغۇل پەرزەنتىنىڭ ئىسمى بىلەن بىرلىكتە چاقىرىش ئادىتى بار ئىدى، بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئەبۇ قاسىم يەنى قاسىمنىڭ دادىسى» دەپ ئاتالدى.

40 يېشىغا كەلگەندە، پۈتكۈل ئىنسان ۋە جىنلارغا پەيغەمبەر قىلىنىپ ئاللاھ تەرىپىدىن تاللاندى. 3 يىلدىن كېيىن ئىنسانلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلىشقا باشلىدى. 52 يېشىغا كەلگەندە مېراجغا چىقتى. مىلادى 622-يىلى 53 ياشقا كىرگەندە مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلدى. 27 قېتىم ئىسلامىيەت ئۈچۈن ئۇرۇش قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىلادى 632-يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 12-كۈنى دۈشەنبە چۈشتىن بۇرۇن مەدىنە مۇنەۋۋەردە 63 يېشىدا بىزدىن ۋاقىتلىق ئايرىلدى.

ئاللاھ تەئالا باشقا پەيغەمبەرلەرنى ئۇلارنىڭ ئىسمى بىلەن چاقىردى، لېكىن پەيغەمبىرىمىزنى: «ھەبىبىم» دەپ ئاتاپ، ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلدى. ئاللاھ تەئالا بىر ئايەتتە: «سېنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق» دېگەن. (ئەنبىيا سۈرىسى 107-ئايەت)

بىر ھەدىسى قۇدسىدە: «سەن بولمىغان بولساڭ، مەخلۇقاتلارنى ياراتمىغان بولاتتىم»[1] دېيىلگەن.

ھەر پەيغەمبەر ئۆز زامانى، ئۆز ماكانى، ئۆز قەۋمىدە، قەۋمىدىكى پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئۈستۈندۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەر ۋاقىت، ھەر يەردە دۇنيانىڭ يارىتىلىش كۈنىدىن قىيامەت كۈنىگىچە كەلگەن ۋە كېلىدىغان پۈتكۈل مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنىدۇر. ھەر قانداق بىر ئىنسان ھېچ بىر جەھەتتە ئۇنىڭدىن ئۈستۈن بولالمايدۇ. ئاللاھ تەئالا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى شۇنداق ياراتقان.

مۇبارەك «نۇر»نىڭ يارىتىلىشى

ئاللاھ تەئالا دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر مەۋجۇداتنى يارىتىشتىن بۇرۇن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرىنى ياراتتى. كۆپلىگەن تەپسىر، ھەدىس ئالىملىرىنىڭ قارىشىچە: "جانابى ئاللاھ ئۆز نۇرىدىن ئۇلۇغ بىر جەۋھەر يارىتىپ، پۈتۈن كائىناتقا تەرتىپ بىلەن ھاياتلىق بەردى، بۇ يەردىكى جەۋھەر «مۇھەممەد» ئەلەيھىسسالامدۇر. پۈتۈن روھ، جىسىملارنىڭ باشلانغۇچى ۋە مەنبەسى بۇ جەۋھەردۇر."

ئەسھابى-كىرامدىن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ بىر كۈنى: «يا رەسۇلەللاھ! ئاللاھ تەئالا ھەممىدىن بۇرۇن ياراتقان مەۋجۇدات قايسى؟» دەپ سورىدى. بۇنىڭغا جاۋابەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر مەۋجۇداتنى يارىتىشتىن بۇرۇن، سېنىڭ پەيغەمبىرىڭنى يەنى مېنىڭ نۇرۇمنى، ئۆز نۇرىدىن ياراتتى. ئۇ ۋاقىتتا، لەۋھى مەھپۇز، قەلەم، جەننەت، دوزاق، پەرىشتە، ئاسمان، يەر يۈزى، قۇياش، ئاي، جىن ۋە ئىنسانلار يوق ئىدى» دەپ جاۋاب بەردى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەلبى ۋە مۇبارەك ۋۇجۇدى يارىتىلىش بىلەنلا، ئۇنىڭ ئىككى يېنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولدى. ئادەم ئەلەيھىسسالامغا روھى بېرىلىشى بىلەن پېشانىسىدە زۆھرە يۇلتۇزىغا ئوخشاش چاقنىغان پارلاق بىر نۇرنىڭ بارلىقىنى پەرق ئەتتى.

ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان ۋاقىتتا ئاللاھ تەئالا، ئۇنىڭغا خىتابەن: ئەبۇ مۇھەممەد يەنى مۇھەممەدنىڭ دادىسى دېگەنلىكى، ئۇنىڭغا ئىلھام يولى بىلەن خىتاپ قىلغانلىقى ۋە: «ئەي ئاللاھىم! ماڭا نېمە ئۈچۈن ئەبۇ مۇھەممەد دەپ خىتاپ قىلدىڭ؟» دەپ سورىشى بىلەن، ئاللاھ تەئالا :«ئەي ئادەم! بېشىڭنى كۆتەر!» دېدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام بېشىنى كۆتۈرىشى بىلەن پەلەكتە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) نىڭ نۇرىدىن يېزىلغان ئەھمەت ئىسمىنى كۆردى. ئۇ ۋاقىتتا: «ئى ئاللاھىم! بۇ كىم؟» دەپ سورىدى. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭغا جاۋابەن: «بۇ سېنىڭ نەسلىڭدىن بولغان بىر

1. سۇيۇتى، ئەل مەئالى-مەسنۇئا، I، 272؛ ئەجلۇنى، كەشفۇل ھافا، II، 164؛ ئەلى ئەلقارى، شەرھۇش-شىفا، I، 6.

پەيغەمبەر، ئۇنىڭ ئىسمى ئاسماندا ئەھمەت، زېمىندا مۇھەممەد. ئەگەر ئۇ بولمىغان بولسا، سېنى ۋە ئاسمان-زېمىننى ياراتمىغان بولاتتىم»[2] دېدى.

نۇرنىڭ پاك پېشانىلەردىن ئۆتۈش ئېلىشى

ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان ۋاقىتتا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرى پەيدا بولۇپ، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىدە پارلاشقا باشلىدى. قۇرئانى-كەرىمدە بىلدۈرگىنىدەك، ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ پاك نەسىللىك ئاتا-ئانىلاردىن داۋاملىشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىچە داۋاملىشىپ كەلدى. بۇنى ئاللاھ تەئالانىڭ بىزگە بىلدۈرگەن تۆۋەندىكى ئايەت-كەرىمىدىن كۆرىۋالايمىز: «سەن، يەنى سېنىڭ نۇرۇڭ، ھەر ۋاقىت سەجدە قىلغانلاردىن ئايلىنىپ، يەنە ساڭا قايتۇرۇپ بېرىلگەن.» (شۇئەرا سۈرىسى، 219-ئايەت)

بىر ھەدىسى-شەرىپتە: «ئاللاھ تەئالا ئىنسانلارنى ياراتتى. مېنى ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشى قىسمىدىن بارلىققا كەلتۈردى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئائىلىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى تاللاپ، مېنى بۇلاردىن مەيدانغا كەلتۈردى. ئۇ ھالدا، مېنىڭ روھىم ۋە تېنىم مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ قەدىرلىكىدۇر. مېنىڭ ئائىلە باغلىرىم ۋە ئەجدادىم ئەڭ مۇبارەك ئىنسانلاردۇر» دېيىلگەن.

باشقا بىر ھەدىس-شەرىپتە: «ئاللاھ تەئالا، پۈتۈن كائىناتنى يوقتىن بارلىققا كەلتۈردى. پۈتۈن جانلىقلاردىن ئىنسانلارنى تاللىدى، ئىنسانلارغا شەرەپ بەردى، ئىنسانلار ئىچىدىن تاللىغانلىرىنى ئەرەبىستانغا ماكانلاشتۇردى، ئەرەبىستاندىكى تاللانغانلارنىڭ ئارىسىدىن مېنى تاللىدى، مېنى ھەر زامان تاللانغان ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئەزىزلىرىنىڭ ئىچىگە قويدى. ئۇ ھالدا، ئەرەبىستاندا ماڭا يېقىن بولغانلارنى سۆيگەنلەر، پەقەت مەن ئۈچۈن سۆيگەن بولىدۇ، ئۇلارغا دۈشمەنلىك قىلغانلار، ماڭا دۈشمەنلىك قىلغان بولىدۇ.» دېيىلگەن.

ئەڭ بۇرۇن يارىتىلغان ئىنسان ئادەم ئەلەيھىسسالام، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ كىچىككىنە بىر زەررىچىسىنى ئېلىپ يۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ پېشانىسىدە پەيغەمبىرىمىزنىڭ نۇرى چاقناپ تۇراتتى. بۇ كىچىك زەررىچە ھەزرىتى ئادەمدىن ھەزرىتى ھاۋاغا، ھاۋادىن شىت ئەلەيھىسسالامغا، بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق پاك ئاياللاردىن پاك ئەرلەرگە، پاك ئەرلەردىن پاك ئاياللارغا كۆچتى. پەرىشتىلەر ھەر قانداق ۋاقىتتا، ئادەم ئەلەيھىسسالامنى كۆرگىنىدە ئۇنىڭ پېشانىسىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ چاقنىغان نۇرىنى كۆرەتتى. ئۇ نۇرغا گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلىشى ئۈچۈن تەۋبە قىلاتتى.

ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇش ئالدىدا، ئوغلى شىت ئەلەيھىسسالامغا: «ئوغلۇم! سېنىڭ پېشانەڭدە چاقنىغان بۇ نۇر، ئاخىرقى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرىدۇر. بۇنى مۆمىن، ئىپپەتلىك، پاك ئاياللاغا تاپشۇر ۋە بۇ ئىشتا ئوغلۇڭغىمۇ ۋەسىيەت

---

2. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشىق، VII، 437؛ ھەيسەمى، مەجمەئۇز-زەۋائىد، VIII، 198.

قىلغىن!» دېدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كېلىدىغان ۋاقىتقا قەدەر بارلىق ئاتىلار ئوغۇللىرىغا بۇ ۋەسىيەتنى قىلدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ ۋەسىيەتنى ئورۇنداپ، پاك ۋە ئىپپەتلىك قىزلار بىلەن ئۆيلەندى. بۇ نۇر ئىپپەتلىك ئەر-ئاياللاردىن داۋاملىشىش ئارقىلىق ئاخىرى ھەققى ئىگىسىگە يېتىپ كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ بوۋىلىرىنىڭ ئىككى ئوغلى بولغان ئەھۋالدا، پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ نۇرى، ئەڭ شەرەپلىك ۋە خەيرلىك بولغان تەرەپكە كۆچەتتى ھەر ئەسىردە ئۇنىڭ بوۋىسى بولغان زاتنىڭ پېشانىسىدە بۇ نۇر بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ نۇرىنى ئېلىپ يۈرگەن شۇنداق بىر تاللانغان قەۋمى بار ئىدىكى، ھەر ئەسىردە بۇ نۇرنى ئېلىپ يۈرگەن بۇ قەۋمدىكى كىشىنىڭ يۈزى گۈزەل ۋە نۇرلۇق بولاتتى. بۇ نۇر بىلەن قېرىنداشلىرى ئىچىدىن تاللىناتتى، بۇ نۇرنى ئېلىپ يۈرگەن بۇ قەبىلە باشقا قەبىلىلەردىن ئۈستۈن ۋە شەرەپلىك بولاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىس-شەرىپىدە: «مېنىڭ بوۋىلىرىمدىن ھېچ بىرى زىنا قىلمىغان. ئاللاھ تەئالا مېنى ياخشى ئاتىلاردىن، ئىپپەتلىك، پاك ئانىلاردىن ئاپىرىدە قىلدى. موبادا بوۋىلىرىمنىڭ ئىككى ئوغلى بولسا، مەن بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ خەيرلىك ۋە ئەڭ ياخشىسىدىن تاللىناتتىم» دېگەن.

ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ، ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا داۋاملىشىپ كەلگەن بۇ نۇر تارۇھا، ئۇنىڭدىن ئوغلى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭدىن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا كۆچتى. ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى قۇياشتەك چاقنىغان بۇ نۇر، ئەۋلادىدىن ئادنانغا، ئۇنىڭدىن مەئادقا، ئۇنىڭدىن نىزارغا مىراس قالدى. نىزار تۇغۇلغان ۋاقىتتا دادىسى مەئاد ئوغلىنىڭ پېشانىسىدىكى بۇ نۇرنى كۆرۈپ، چوڭ بىر زىياپەت تەييارلاپ: «بۇنداق بىر ئوغۇل ئۈچۈن، بۇ قەدەر زىياپەت تولىمۇ ئازلىق قىلىدۇ» دېگەنلىكى ئۈچۈن، ئوغلىنىڭ ئىسمى نىزار، يەنى ئاز دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بۇ مۇبارەك نۇر تەرتىپ بىلەن مىراس قىلىنىپ ئەڭ ئاخىرىدا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇلاشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرەپلىك ئائىلە نەسەبى ئادنانغا قەدەر تۆۋەندىكىدەك:

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە نەسەبى

1. ئادنان
2. مەئاد
3. نىزار
4. مۇدار
5. ئىلياس
6. مۇدرىكە(ئامىر)
7. ھۇزەيمە
8. كىنانە
9. نادىر
10. مالىك
11. فىھىر
12. غالىب
13. لۇئەي
14. كەئەب
15. مۇررە
16. كىلاب
17. قۇسەي (زەيد)
18. ئابدۇمەناپ (مۇغىرە)
19. ھاشىم (ئامىر)
20. ئابدۇلمۇتتەلىب (شەيبە)
21. ئابدۇللاھ

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «مەن، ئابدۇللاھ، ئابدۇلمۇتتەلىب (شەيبە)، ھاشىم (ئامىر)، ئابدۇمەناپ (مۇغىرە)، قۇسەي (زەيد)، كىلاب، مۇررە، كەئەب، لۇئەي، غالىب، فىھىر، مالىك، نادىر، كىنانە، ھۇزەيمە، مۇدرىكە (ئامىر)، ئىلياس، مۇدار، نىزار، مەئاد، ئادناننىڭ ئوغلى مۇھەممەد ئىدىم. مەن مەنسۇپ بولغان بۇ جەمەت، قايسى زامان ئىككىگە بۆلۈنسە، ئاللاھ تەئالا مۇھەققەق مېنى بۇ جەمەت ئىچىدىكى ئەڭ خەيىرلىك بولغان جەمەتكە نېسىپ قىلدى.»[3] دېگەن.

باشقا بىر ھەدىستە: «ئاللاھ تەئالا ئىبراھىم ئوغۇللىرىدىن ئىسمائىلنى تاللىدى. ئىسمائىل ئوغۇللىرىدىن كىنانە ئوغۇللىرىنى تاللىدى. كىنانە ئوغۇللىرىدىن قۇرەيشنى تاللىدى. قۇرەيشتىن ھاشىم ئوغۇللىرىنى تاللىدى. ھاشىم ئوغۇللىرىدىن ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىنى تاللىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىدىن مېنى تاللىدى»[4] دېگەن.

قىلدى ئۇ نۇر، زاماننىڭ چېھرىدە قارار،
قالدى زامان بىلەن مىڭلىغان شامال.
ھاۋانىڭ چېھرىدە پارلاركەن بۇ نۇر،
قېتىپ قالدى، ھەتتا ئايلار ۋە يىل.

بار ئىدى ئىبراھىم ۋە ئىسمائىلدا ھەم،
سۆزلۈم ئۇزار باشقاسىنى سۆزلەشكە كەلسەم.
يۈردى بۇ ئىز بىلەن توختىماستىن تەكەممۇل،
داۋاملاشتى تا مۇستاپا مىراسىغا ئۇلاشسۇن.

شىت كەلدى، كۆچتى ئۇنىڭغا بۇ نۇر،
زاماننىڭ چېھرىسىدە تۇغۇلدى قايتا نۇر.

چۈنكى كەلدى پۈتۈن ئالەمگە ئۇ رەھمەت،
بەردى نۇر، قىلدى ئۇشبۇ قارار شۇ پەيت.

بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ھاشىم ئوغۇللىرى جەمەتىدىن بولۇپ، دادىسىنىڭ ئىسمى ئابدۇللاھ، بوۋىسىنىڭ ئىسمى شەيبە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى شەيبە مەدىنىدە تۇغۇلدى. شەيبەنىڭ دادىسى ھاشىم ۋاپات بولغاندا، شەيبە تېخى ئۆسمۈر ئىدى. بىر كۈنى شەيبە مەدىنىدە تاغىلىرىدىن بىرسىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا مەھەللە دوستلىرى بىلەن ئوقيا ئېتىشنى مەشىق قىلىۋاتقان ئىدى. بۇلارنى تاماشا قىلىپ تۇرغان مەھەللە چوڭلىرى ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى چاقنىغان نۇرنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئېسىل بىر ئائىلىنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. بۇ ئەسنادا ئوق ئېتىش نۆۋىتى شەيبەگە كەلدى. ئۇ ئوق يايلىرىنى كىرىپ نىشاننى قارىغا ئېلىپ، ئوقنى جايىغا تەككۈزدى. بۇنىڭدىن سۆيۈنگەن شەيبە: «مەن ھاشىم ئوغلى، مېنىڭ ئوقۇم ئەلۋەتتە جايىغا تېگىدۇ» دېدى. بۇنىڭ بىلەن مەھەللە چوڭلىرى ئۇنىڭ مەككىلىك ھاشىمنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۇ چاغدا ھاشىم ۋاپات بولغانىدى.

---

3. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 55~56.
4. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 20.

ئابدۇمەناپ ئوغۇللىرىدىن بىرى مەككىگە قايتىشىدا، ھاشىمنىڭ قېرىندىشى مۇتتەلىپكە: «مەدىنىدىكى جىيەنىڭ شەيبە بەك ئەقىللىق بىر بالا، پېشانىسىدە ھەر كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان پارلىغان بىر نۇر بار، بۇنداق ھۆرمەتلىك بىر بالىنى يېنىڭىزدىن ئايرىش توغرىمۇ؟» دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان مۇتتەلىپ، دەرھال مەدىنىگە بېرىپ، جىيەنى شەيبەنى ئېلىپ مەككىگە قايتىپ كەلدى. مەككە كوچىلىرىدا: «بۇ بالا كىم؟» دەپ سورىغانلارغا: «مېنىڭ قۇلۇم» دەپ جاۋاب بەردى. بۇ جاۋابلاردىن كېيىن ئۇنىڭ ئىسمى مۇتتەلىپنىڭ قۇلى مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان ئابدۇلمۇتتەلىب ئىسمى بىلەن ئاتالدى[5].

ئابدۇلمۇتتەلىب، تاغىسى ۋاپات بولغانغا قەدەر ئۇنىڭ يېنىدا قالدى. ئۇنىڭ مۇبارەك بەدىنى ھەر زامان خۇش پۇراق چېچىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ پېشانىسىدە، ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرى پارلايتتى. ئۇنىڭ ئەتراپى بەرىكەت بىلەن تولاتتى. ئەگەر مەككە زېمىنىغا يامغۇر ياغماي قۇرغاقچىلىق بولسا، مەككىلىك ئىنسانلار ھەر زامان ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، سەۋرى تېغىغا چىقىپ يامغۇر دۇئاسى قىلىشىغا ئۇندەپ، قوللىرىغا يېپىشىپ يالۋۇراتتى. ئۇ ھېچكىمنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلماي، ئاللاھ تەئالانىڭ يامغۇر ئېھسان قىلىشى ئۈچۈن دۇئا قىلاتتى. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرى سەۋەبىدىن دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، بەرىكەتلىك يامغۇر ياغدۇراتتى. بۇنىڭ بىلەن ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ھۆرمىتى كۈندىن-كۈنگە ئېشىپ باردى. مەككىلىكلەر ئۇنى رەئىس قىلىپ سايلىدى. ئۇنىڭغا قارشى چىققانلار بولمىدى. ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا ياشىغانلار ھۇزۇر ئىچىدە ياشىدى. ھەتتا ئۇ دەۋرىنىڭ ھۆكۈمرانلىرىمۇ ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ پەزىلەتلىك بىرى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلاتتى. لېكىن ئىران ھۆكۈمدارى ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىپ، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن دۈشمەنلىك قىلاتتى.

ئابدۇلمۇتتەلىب ھەنىف دىنىغا ئىشىنەتتى، يەنى بىر مۇسۇلمان ئىدى. ھېچ بىر زامان بۇتلارغا چوقۇنمىدى، ھەتتا بۇتلارغا يېقىنلىشىپمۇ باقمىدى. كەبىنىڭ ئەتراپىدا ئاللاھ تەئالاغا دۇئا ۋە ئىبادەتلىرىنى داۋاملاشتۇردى.

بىر كۈنى چۈشىدە، بىرسى ئۇنىڭغا: «ئابدۇلمۇتتەلىب! ئورنىڭدىن تۇر، تەييىبەنى قاز!» دەپ غايىپ بولدى. ئەتىسى يەنە: «ئورنىڭدىن تۇر، بەررەنى قاز!» دەپ يەنە غايىپ بولدى. ئۈچىنچى كۈنى يەنە شۇ كىشى:«ئورنىڭدىن تۇر، مەدنۇنەنى قاز!» دەپ، خىتاپ قىلدى. بۇ چۈشلەر تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. تۆتىنچى كۈنى يەنە شۇ كىشى: «ئابدۇلمۇتتەلىب! ئورنىڭدىن تۇر، زەمزەم قۇدۇقنى قاز!» دەپ خىتاپ قىلىشى بىلەن، ئابدۇلمۇتتەلىب: "زەمزەم دېگەن نېمە؟ قۇدۇق دېگەن نېمە؟" دەپ سورىدى. ئۇ زات: «زەمزەم بىر سۇ بولۇپ، سۈيى ئازلىمايدۇ ۋە تېگىگە يېتەلمەيسەن. دۇنيانىڭ ھەر يېرىدىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرىدۇ، جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ قانىتى بىلەن ئۇرغان يەردىن چىققان. ئاللاھ تەئالا بۇ سۇنى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن

5. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 82.

ياراتقان. سۇغا چاڭقىغانلارنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرىدۇ، ئاچنى تويغۇزىدۇ، كېسەللەرگە شىپا بولىدۇ. مەن ساڭا يېرىنى دەپ بېرەي، قۇربانلىق قىلىغان ھايۋانلارنىڭ ئېشىپ قالغان نەرسىلىرىنى بىر يەرگە ئاتىدۇ، سەن ئۇ يەرگە بارغاندا بىر قىزىل تۇمشۇقلۇق قارغا كېلىدۇ، قارغىنىڭ تۇمشۇقى بىلەن كولىغان يەردە، بىر چۈمۈلە ئۇۋۇسى كۆرىسەن، دەل شۇ يەر زەمزەمنىڭ يېرىدۇر»[6] دەپ جاۋاب بەردى.

ئابدۇلمۇتتەلىب، تاڭ سەھەر بىلەن ئوغلى ھارىسنى ئەگەشتۈرۈپ كەبىگە قاراپ يولغا چىقىپ، ھاياجانلانغان ھالدا ساقلاشقا باشلىدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن راس دېگەندەكلا چۈشىدە كۆرگەن ئۇ قىزىل تۇمشۇقلۇق قارغا پەيدا بولدى. قارغا قونغان يېرىدىكى بىر ئويمان يەرنى تۇمشۇقى بىلەن چوقۇشقا باشلىدى، ئاز ئۆتمەيلا بىر چۈمۈلە ئۇۋىسى كۆرۈندى، بۇنى كۆرگەن ئابدۇلمۇتتەلىب بىلەن ئوغلى ھارىس دەرھال بۇ يەرگە يېقىنلىشىپ، بۇ ئازگالنى قېزىشقا باشلىدى. قازا-قازا قۇدۇقنىڭ ئېغىزى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب بۇنى كۆرىشى بىلەن: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتتى.

قۇدۇقنىڭ قېزىلىشىنى كۆزىتىپ تۇرغان قۇرەيشلەر ئۇنىڭغا دارىلىپ: «ئابدۇلمۇتتەلىب! بۇ ئاتىمىز ئىسمائىلنىڭ قۇدۇقى، بۇ قۇدۇقتا بىزنىڭمۇ ھەققىمىز بار، بۇ قۇدۇققا بىزنىمۇ شېرىك قىلىشىڭ كېرەك» دېدى. ئابدۇلمۇتتەلىب قارشى چىقىپ: «بۇ ئىش پەقەت ۋە پەقەت ماڭا ئېھسان قىلىنغان ئىش، ماڭا بۇيرۇلغان بىر ۋەزىپە» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە قارشى قۇرەيشلەر: «سەن يالغۇز، بىر تال ئوغلۇڭدىن باشقا ھېچ نېمەڭ يوق، سەن بۇ ئىشتا بىزگە شەرت قويۇشىڭ مۇمكىن ئەمەس!» دېدى. بۇ سۆز بىلەن ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ دىمى ئىچىگە چۈشتى. چۈنكى قۇرەيش ئۇنىڭ ئىگە-چاقىسىزلىقىنى يۈزىگە سېلىپ تۇراتتى. ئابدۇلمۇتتەلىب قوللىرىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ: «يا رەببى! ماڭا ئون دانە ئەۋلات ئاتا قىلغىن، ئەگەر بۇ دۇئايىمنى قوبۇل قىلساڭ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسىنى كەبىدە ساڭا قۇربانلىق قىلىمەن»[7] دەپ يالۋۇردى.

ئابدۇلمۇتتەلىب، بۇ قازما ئىشىنىڭ خەتەرلىك ھالەتتە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، بىر قىسىم بالا-قازاغا يول ئاچىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ، قۇدۇق قېزىشنى توختىتىپ، سۆھبەتلىشىشكە قارار بەردى. بۇ ئىشنىڭ بىر قازى تەرىپىدىن بەلگىلىنىشىنى تەلەپ قىلدى. ھەر ئىككى تەرەپ بۇ داۋانى شامدا ياشايدىغان بىر قازى تەرىپىدىن سورىلىشىغا ماقۇل بولدى. قۇرەيشنىڭ يۇرت باشلىرىدىن بىر قانچە كىشى بىلەن يولغا چىقتى. يول بويى ئۇسسۇزلۇق ۋە پىشقىرىم ئىسسىقتىن ھەددىدىن زىيادە چارچىغان كارۋان، يولنى داۋاملاشتۇرالمايدىغان ئەھۋالغا كەلدى، بىر تامچە سۇ ئۈچۈن ھاياتىنى بەرگىدەك بولدى. ئەڭ چوڭ ئارزۇسىنىڭ سۇ ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى، بۇ

6. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، I، 143؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 83~84.
7. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 144~145؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 88.

چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا سۇ تېپىش، دېڭىزدىن يىڭنە ئىزدىگەندەك بىر ئىشتى. ھەممەيلەن ئۆمىدىنى ئۈزۈپ ئۆلۈمنى ساقلاۋاتقان بۇ پەيتتە، ئابدۇلمۇتتەلىب: «كېلىڭلار! كېلىڭلار! بۇ يەرگە كېلىڭلار! سىلەر ۋە ھايۋانلىرىڭلارغا يېتىدىغان سۇ تاپتىم!» دەپ ۋارقىرىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرىنى پېشانىسىدە ئېلىپ يۈرگەن ئابدۇلمۇتتەلىب، سۇ ئىزدەۋاتقان ۋاقتتا، تۆگىسىنىڭ تۇيىقى بىر تاشقا ئۇرۇلۇپ، ئۇ تاش يېرىدىن قىمىرلىشى بىلەن سۇ چىقىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى بىلەن چاڭقىغان كارۋان يۈگۈرۈپ ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ يېنىغا كېلىپ، قانغىچە سۇ ئىچىپ، يېڭىدىن ھاياتقا كەلگەندەك بولدى.

ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ بۇ خىل پەزىلىتى ئالدىدا ئورۇنسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ خىجىل بولغان قۇرەيشلەر: «ئابدۇلمۇتتەلىب! ئەمدى ساڭا سۆزلىگىدەك سۆزىمىز قالمىدى، زەمزەم قۇدۇقىنى قېزىشقا ئەڭ لايىق بولغىنى سەن، بۇ جەھەتتە سەن بىلەن ئىككىنچىلەپ تالاش-تارتىش قىلمايمىز، قازىغا بېرىشىڭمۇ ھاجىتى قالمىدى، مەككىگە قايتايلى!» دەپ قارار قىلىپ، بىرلىكتە مەككىگە قاراپ يول تۇتتى. ئابدۇلمۇتتەلىب پېشانىسىدىكى بۇ نۇرنىڭ ھىممىتى بىلەن زەمزەم قۇدۇقىنى قېزىش شەرىپىگە نائىل بولدى.[8]

> ئەي ئاللاھنىڭ ھەبىبى، ئىنسانىيەت خەيرلىسى! ئۇسسۇزلۇقتان چاڭقىغانلار سۇنى تىلەر،
> ئەي ئاللاھنىڭ ھەبىبى، ئىنسانىيەت خەيرلىسى! لېكىن مېنىڭ قەلبىم دائىما سېنى تىلەر.

ئابدۇللاھنىڭ قۇربانلىق بولۇش تەلىۋى

ئابدۇلمۇتتەلىب زەمزەم قۇدۇقىنى قازغاندىن كېيىن نام-شۆھرىتى ھەسسىلەپ ئاشتى. ئارىدىن يىللار ئۆتتى. ئاللاھ تەئالا ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ چىن كۆڭلىدىن قىلغان دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، ئابدۇلمۇتتەلىبكە ئوغلى ھارسىتىن باشقا يەنە ئون ئوغۇل ۋە ئالتە قىز ئەۋلات بەردى. ئوغۇللىرىنىڭ ئىسىملىرى: كۇسەم، ئەبۇ لەھەب، ھاجىل، مۇكەۋۋىم، دىرار، زۇبەير، ئەبۇ تالىپ، ئابدۇللاھ، ھەمزە ۋە ئابباس ئىدى. قىزلىرىنىڭ ئىسىملىرى: سەفىيە، ئاتىكە، ئۇممۇ ھاكىم بەيدا، بەررە، ئۇمەيمە ۋە ئەرۋا ئىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرى ئىچىدە ئابدۇللاھنى ئەڭ ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى نۇر ئابدۇللاھنىڭ پېشانىسىدە پارلاشقا باشلىغان ئىدى.

ئابدۇلمۇتتەلىبكە بىر كۈنى چۈشىدە: «ئابدۇلمۇتتەلىب! قەسىمىڭنى ئادا قىلغىن» دەپ نىدا كەلدى. ئابدۇلمۇتتەلىب سەھەر ۋاقتى ئورنىدىن تۇرۇپلا بىر قوچقار قۇربانلىق قىلدى. كېچە يەنە بىر چۈش كۆردى. چۈشىدە: «بۇنىڭدىن تېخىمۇ چوڭ بىر قۇربانلىق قىلغىن» دېگەن بۇيرۇق كەلدى. سەھەر ۋاقتى بىلەنلا بىر كالا قۇربانلىق قىلدى، لېكىن بۇنىڭ بىلەن تۈگىمىدى. ئۇ چۈشىدە يەنە: «ئۇنىڭدىنمۇ چوڭىنى قۇربانلىق قىل» دېگەن بۇيرۇققا، «بۇنىڭدىنمۇ چوڭ قۇربانلىق نېمە ؟» دەپ سورىدى. بۇنىڭغان

8. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 145~144؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 81~88.

جاۋابەن: «سەن ئوغۇللىرىڭدىن بىرسىنى قۇربانلىققا ئاتىغان ئىدىڭ، ئەمدى بۇ سۆزىڭنى ئورۇندا» دەپ، خىتاپ كەلدى.

ئەتىسى ئابدۇلمۇتتەلىب پۈتۈن ئوغۇللىرىنى يىغىپ، يىللار ئىلگىرى ئاللاھقا قىلغان قەسىمىنى ئېيتىپ بەردى. ئوغۇللىرىدىن بىرسىنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن قۇربانلىق بولىشى كېرەكلىكىنى ئېيتىشى بىلەن ئوغۇللىرىدىن ھېچ بىرى دادىسىغا قارشى چىقمىدى. ئوغۇللىرى: «ئەي ئاتا! قەسىمىڭنى ئورۇندىغىن، بۇ ئىشتا ئۆز قارارىڭنى بەر!» دەپ، دادىسىغا ھەققىنى ھالال قىلىشقا رازى بولدى. ئابدۇلمۇتتەلىب چەك تارتىش ئۇسۇلى بىلەن بۇ قۇربانلىق ئوغۇلنى تاللاپ چىقىشنى لايىق كۆردى. چەك ئۇنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرگەن ئوغلى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرىنى پېشانىسىدە ئېلىپ يۈرگەن ئامراق ئوغلى ئابدۇللاھقا چىقتى. بۇنى كۆرگەن ئابدۇلمۇتتەلىب چىرايى تۇرۇلۇپ، كۆز قارچۇقلىرى ياشقا تولدى. لېكىن ئاللاھقا بەرگەن ۋەدىسىنى ئورۇندىشى مۇقەرەر ئىدى. ئۇ بىر قولىدا پىچاق، بىر قولىدا جان-جىگەر ئوغلى ئابدۇللاھنى ئېلىپ ئاللاھقا قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنداش ئۈچۈن كەبىگە يول ئالدى. كۆزى ياشقا تولغان دادا بۇ قۇربانلىق ئۈچۈن پۈتۈن تەييارلىقلارنى يەر-يىرىگە كەلتۈردى.

بۇ ۋاقىتتا قۇرەيشنىڭ چوڭلىرىدىن بىرى بۇ كۆرۈنۈشنى ھەيرانلىقتا تاماشا قىلىۋاتقان ئىدى. يۇرت باشلىرىدىن بىرى بولغان تاغىسى: « ئابدۇلمۇتتەلىب! قولۇڭنى تارت! بىز سېنىڭ بۇ ئوغلۇڭنى قۇربانلىق قىلىشىڭغا قوشۇلمايمىز، ئەگەر سەن بۇنداق بىر ئىشنى قىلساڭ، بۇ قۇرەيش ئىچىدە ئادەت ھالىغا كېلىپ قالىدۇ. ھەر كىم ئوغلىنى نەزىر قىلىپ بوغۇزلايدۇ. سەن بۇ ئىشقا باشلامچى بولما! سەن ئاللاھىڭنى باشقا بىر شەكىلدە رازى قىلغىن! سەن بىر ئىلىملىك كىشىنى تېپىپ، ئۇنىڭدىن يول سورىغىن» دەپ، ئابدۇلمۇتتەلىبكە يول كۆرسەتتى.

ئابدۇللاھ تاغىسىنىڭ بۇ تەكلىپى بىلەن خەيبەر دېگەن يەردىكى كۇتبە(سەجاك) ئىسىملىك بىر بىلىملىك كىشىنى ئىزدەپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ئەھۋالنى ئېيتتى. بۇنىڭ بىلەن بۇ ئىنسان: «سىلەردە بىر ئىنساننىڭ قارشىلىقى قانداق ئۆلچىنىدۇ؟» دەپ سورىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب: «ئون دانە تۆگە» دېدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى: «سىز ئوغلىڭىز بىلەن ئون تۆگە ئارىسىدا چەك تاشلاڭ، ئەگەر چەك يەنە ئوغلىڭىزغا چىقسا، يەنە ئون تۆگە قوشۇپ چەك تاشلاڭ، تاكى چەك تۆگىلەرگە چىققىچە تۆگە سانىنى كۆپەيتىڭ» دەپ، يول كۆرسەتتى.

ئابدۇلمۇتتەلىب بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، مەككە تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. ئۆيگە كېلىپ، ئۇ كىشىنىڭ سۆزى بىلەن ئون تۆگە ۋە ئوغلى ئارىسىدا چەك تاشلىدى، ھەر تاشلاشتا چەك ئابدۇللاھنى كۆرسەتتى. تاكى تۆگە سانى يۈز بولغاندا چەك تۆگىلەرگە چىقتى. ئابدۇللاھ: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتىپ تۆگىلەرنى قۇربانلىق قىلدى.

تۆگە گۆشلىرىنى ئوغۇللىرى ۋە ئۆزى بىر پارچىمۇ ئالماي، ھەممىسىنى يېتىم-يېسىرلارغا تارقاتتى.[9]

ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ پەقەت ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربانلىق قىلىنىش ھەققىدىكى رىۋايەت بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا تۇتاشقانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبىرىمىز: «مەن ئىككى قۇربانلىقنىڭ ئوغلى»[10] دېگەن.

دادىسى ھەزرىتى ئابدۇللاھ

ئىككى جاھاننىڭ خوجىسى بولغان پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇبارەك نۇرىنى پىشانىسىدە ئېلىپ يۈرگەن ئابدۇللاھ تۇغۇلغان ۋاقىتدا، ئەھلى كىتاب بولغان يەھۇدى ۋە خرىستىئانلار بىر-بىرىگە: «ئاخىرقى پەيغەمبەرنىڭ دادىسى مەككىدە دۇنياغا كەلدى» دەپ خەۋەر يەتكۈزدى.

بەنى ئىسرائىل ئارىسىدا ساقلىنىپ يۈرگەن يۈڭدىن توقۇلغان بىر پەرىجە بولۇپ، بۇ پەرىجە يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىدى. يەھيا ئەلەيھىسسالام بىر جەڭدە بۇ پەرىجىنى كىيگەن ۋاقىتدا شېھىت بولۇپ، بۇ پەرىجىدە ئۇنىڭ قېنى ئىز بولۇپ ئۇيۇپ قالغان. ئۇلارنىڭ كىتابىدا: «قايسى ۋاقىت بۇ پەرىجىنىڭ ئۈستىدىكى قان ئېرىپ تامچىلاشقا باشلىسا، ئاخىرقى پەيغەمبەرنىڭ دادىسى دۇنياغا كېلىدۇ» دەپ يېزىلغان. ئەھلى كىتاب بۇ ئالامەتنى كۆرۈپ ئابدۇللاھنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى بىلدى. قىزغانچۇقلۇق ۋە ھەسەتخورلۇقى تۈپەيلى ئۇنى قەستلەپ ئۆلتۈرۈش كويىغا چۈشتى. جانابى ئاللاھ، ئابدۇللاھنىڭ پىشانىسىدىكى مۇبارەك نۇرنىڭ بەرىكىتى بىلەن ئۇنى ھىمايىسىگە ئالدى.

ئابدۇللاھ بالاغەتكە يېتىشى بىلەن گۈزەل ئەخلاق، قەددى-تەكبىر جەھەتتە ھەر كىشىدىن پەرقلىق بىر ئىنسان بولۇپ چىقتى. يىراق-يېقىن دېمەي نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭغا قىزلىرىنى ياتلىق قىلىش ئۈچۈن بىر-بىرى بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ھۆكۈمرانلارمۇ بار ئىدى، ئۇلار ئابدۇللاھ بۇ نىكاھنى قوبۇل قىلسىلا ھەر قانداق ئىشتىن باش تارتمايدىغانلىقىنى ھەر زامان ئىككى قولى كۆكسىدە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، كۆڭلىنى ئىزھار قىلدى. ئابدۇلمۇتتەلىب بۇ ئەلچىلەرنى سىلىق-سىپايە سۆزلەر بىلەن چىرايلىقچە رەت قىلدى.

ئابدۇللاھ ئون سەككىز يېشىغا كىرىشى بىلەن گۈزەللىكتە تىللاردا داستان بولدى. ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى نۇر قۇياشتەك پارلاپ تۇراتتى، ئۇنى كۆرگەن قىزلار بىلىپ-بىلمەي ئۇنىڭغا ئاشىق بولاتتى. ئۇنىڭ گۈزەللىكى، نام-شۆھرىتى مىسىرغا قەدەر يېتىپ باردى.

---

9. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 10~17: ؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 151~154؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 88~94.

10. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 10~18: ؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، II، 604، 609؛ ئاجلۇنى، كەشفۇل-ھافا، I، 199، 230.

ھەتتا ئىككى يۈزگە يېقىن قىز ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش ئۈچۈن مەككىگە قەدەر كېلىپ ئۆيلىنىش تەكلىپى قويىدى. لېكىن دادىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئوغلىغا دەۋرىنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىق، ئېسىل نەسەپلىك، شەرمى ھايالىق، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا ياشىغان يەنى ھەنىف دىنىغا باغلىق بولغان بىر مۆمىن قىزنى لايىق كۆرەتتى.

كىتابلىرىدا يېزىلغان ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرىنىڭ، ئۆز ئارىسىدىن چىقمىغانلىقىنى بىلگەن ئىسرائىل ئوغۇللىرى، ھەسەتخورلۇقى تۈپەيلىدىن ئابدۇللاھنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قەسەم قىلدى. بۇ مەقسەتتە يەتمىش كىشىنى قوراللاندۇرۇپ مەككىگە يولغا سېلىپ، پايدىلىق پۇرسەتنىڭ كېلىشنى كۈتۈپ تۇزاق قۇردى، ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇلىرىغا يارىشا، بىر كۈنى ئابدۇللاھ قەۋمدىن يىراقلىشىپ بىر بىنەملىككە كېتىپ باراتتى، بۇ ئەسنادا ئۇلار ھېچكىمنىڭ ئۆزلىرىنى پەرق ئەتمىگەنلىكىنى جەزىملەشتۈرۈپ قىلىچنى قېنىدىن چىقىرىپ، ئابدۇللاھقا قاراپ ئېتىلدى. ئۇ كۈنى ئاللاھ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىدەكلا ئۇنىڭ تۇققانلىرىدىن ۋەھەب بىن ئابدۇمەناپ بىر نەچچە دوستلىرى بىلەن ئوۋ ئوۋلاشقا چىققان ئىدى. ئۇلار ئابدۇللاھقا قاراپ ئات چاپتۇرغان ئىسرائىل ئوغۇللىرىنى كۆرۈپ، ئوتتۇرىسىدىكى تۇققاندارچىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئابدۇللاھقا ياردەم قىلىشنى قارار قىلدى. لېكىن قارشى تەرەپ بۇلاردىن نەچچە ئون ھەسسە كۈچلۈك بولۇپ، ئۇلار ئۈستىدىن غالىپ كېلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. پەقەت ئۇلار بىلەن سۈلھى يولىنى تۇتۇشقا مەجبۇر ئىدى. ئۇلارغا يېقىنلىششى بىلەن بۇ دۇنيادا ھېچكىمگە ئوخشىمىغان مەيدىسى قىزىل، قارا رەڭلىك ئاتلارغا مىنگەن بىر توپ كىشىنىڭ يالتىراپ تۇرغان قىلىچلار بىلەن تەكبىر ئېيتىپ، غايىپتىن پەيدا بولغان يولتۇزلاردەك تۇيۇقسىزلا پەيدا بولۇپ، ئىسرائىل ئوغۇللىرىغا قاتتىق ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ بىرىنى قويماي قىلىچتىن ئۆتكۈزۈپ كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە غايىپ بولغانلىقىنى كۆردى. ۋەھەب بۇ ۋەقەنى كۆرىشى بىلەن ئابدۇللاھنىڭ ئادەتتىكى بىر ئىنسان ئەمەسلىكى، ئۇنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن قوغدانغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ نەقەدەر قىممەتلىك بىرسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ۋەھەب ئۆيىگە كېلىپلا كۆرگەنلىرىنى ئايالىغا سۆزلەپ بەردى. ھەر ئىككىسى قىزىغا ماس كېلىدىغان يىگىتنىڭ ئابدۇللاھ ئىكەنلىكى ۋە قىزىنى ئۇنىڭغا ياتلىق قىلىشنى قارار قىلدى.

بۇ ئارىدا ئابدۇلمۇتتەلىبمۇ بەنى زۆھرە قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن ۋەھەبنىڭ ئامىنە ئىسىملىك بىر قىزىنىڭ بارلىقى، بۇ قىزنىڭ ھۆسنى-جامالى قاملاشقان، ئىپپەتلىك ۋە دىنغا سادىق قىز ئىكەنلىكى قۇلىقىغا يەتكەن ئىدى. ئائىلە نەسەبى تەرەپتىنمۇ بىر-بىرىگە تۇققان كېلەتتى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە بىر قانچە ئەۋلات بۇرۇنقى تۇققانلار بىر قوساق قېرىنداشلاردىن ئىدى. ئابدۇلمۇتتەلىپ ئوغلىغا بۇ قىزنى ئېلىپ بېرىشنى مۇۋاپىق كۆرۈپ، ۋەھەبنىڭ قەبىلىسگە ئەلچىلىككە باردى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئامىنە توغۇرلۇق ئېغىز ئېچىشى بىلەن ۋەھەب: «ئەي تاغامنىڭ ئوغلى! بىز بۇ تەكلىپنى سەندىن بۇرۇن ئويلاشقان ئىدۇق» دېدى. ۋەھەب بىنەملىكتە يۈز بەرگەن ئۇ ۋەقەنى تەپسىلى سۆزلەپ بىرىش بىلەن بىرگە قوشۇمچە قىلىپ: «ئامىنەنىڭ ئانىسى بىر چۈش كۆردى. چۈشىدە ئۆيىمىزگە بىر

نۇر كىرىپتۇدەك، ئۇ نۇر ئاسمان ـ زېمىننى يورۇتۇپ تۇرغۇدەك، مەنمۇ تونۇغۇدەك ئاخشام بوۋىمىز ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم. ئۇ ماڭا خىتاب قىلىپ: ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ بىلەن سېنىڭ قىزىڭ ئامىنەنىڭ نىكاھلىنىشىنى ئۈيغۇن كۆردۈم. سەنمۇ قوبۇل قىلغىن!» دېگەنلىكىنى كۆردۈم دېدى. بۇگۈن ئەتىگەندىن بېرى بۇ چۈشۈمنىڭ تەسىرى بىلەن خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان. ئەجابا، سىلەرنى بىزگە قايسى ۋاقىت كېلىپ قالا دەپ سەۋرسىزلىك ئىچىدە تۇرغان ئىدىم. بۇ گەپلەرنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغان ئابدۇلمۇتتەلىب ھەيرانلىق ئىچىدە: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ، ھەيرانلىق ئىچىدە قالدى. ئاخىرىدا ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ بىلەن ۋەھەبنىڭ قىزى ئامىنە توي قىلدى. ئابدۇللاھ بىلەن ئامىنەنىڭ توي قىلىشى باشقا رىۋايەتلەردىمۇ ئۇچرايدۇ.[11]

مۇبارەك «نۇر»نىڭ ئانىسى ئامىنگە كۆچىشى

كائىناتنىڭ خوجىسى (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)نىڭ مۇبارەك نۇرى ئانىسى ئامىنگە كۆچىشى بىلەن بۆرە ۋە قۇشلار بىر ـ بىرىگە: «كائىناتنىڭ خوجىسىنىڭ دۇنياغا تەشرىپ قىلىشى يېقىنلاشتى. ئۇ يەر يۈزىنىڭ تىنچ ـ ئامانلىقى، دەۋرىنىڭ قۇياشى» دېگىنچە ئۆزئاراخەۋەر يەتكۈزدى. ئۇ كېچە، كەبىدىكى پۈتكۈل بۇتلار بىر كېچىدە يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ زامانلاردا مەككە مۇكەررىمىدە ئاچارچىلىق ۋە قۇرغاقچىلىق ئەۋجى ئالغان بولۇپ، يىللاردىن بېرى يامغۇر يۈزى كۆرمىگەن ئىدى. دەرەخلەردە بىر تال يېشىل يوپۇرماق تېپىشمۇ تەس بولۇپ، مول ـ ھوسۇلدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. ئىنسانلار بۇ قىينچىلىق كۈنلەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن نالە ـ پەرياد قىلىشىۋاتاتتى. بۇنداق ئاچارچىلىق يىللاردا ئابدۇللاھنىڭ نۇرىنىڭ ئامىنەگە كۆچىشى بىلەن، ئۇ قەدەر بەرىكەتلىك يامغۇر ياغدىكى، ئىنسانلار مول ـ ھوسۇللۇق بىر يىلنى خوشاللىق بىلەن كۈتىۋالدى. بۇ بەرىكەتلىك يىلغا، مول ـ ھوسۇل يىلى دەپ نام بەردى.

ئامىنە ئانىمىزنىڭ ھامىلدارلىق كۈنلىرىدە، يولدىشى ئابدۇللاھ تىجارەت ئۈچۈن شامغا كەتكەن ئىدى. قايتىش سەپىرىدە كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالدى. مەدىنىگە قايتىپ كېلىپ، تاغىلىرى نەججار ئوغۇللىرىنىڭ يېنىدا، ئون سەككىز، يىگىرمە ياشلار ئەتراپىدا ئالەمدىن ئۆتتى. بۇ قايغۇلۇق خەۋەر مەككىگە يېتىپ كېلىشى بىلەن پۈتۈن شەھەر قايغۇغا چۆمدى.[12] ئەسھابى ـ كىرامدىن ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ: «ئەي رەببىمىز! ئابدۇللاھ يېتىم قالدى» دېگەن ئىدى. ئاللاھ تەئالا: «ئۇنىڭ باش ـ پاناھى، ياردەمچىسى مەن» دېدى.

11. ئىبنى ئىسھاق، 19~24:؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I،94~95.

12. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I،99~100.

پىل ۋەقەسى

رەسۇل ئەكرەم (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)نىڭ تۇغۇلۇشىغا يەنە ئىككى ئاي قالدى. بۇ چاغدا پىل ۋەقەسى مەيدانغا كەلدى. ئىنسانلارنىڭ توپ ـ توپ بولۇپ كەبىنى زىيارەت قىلىشىغا چىدىمىغان يەمەن ۋالىسى ئەبرەھە، ۋىزانتىيە ئىمپېراتورلۇقىنىڭ ياردىمى بىلەن سانا دېگەن يەردە ھەشەمەتلىك بىر چىركاۋ سالدۇرۇپ، ئىنسانلارنىڭ بۇ چىركاۋنى زىيارەت قىلىشنى ئارزۇ قىلدى. ئەرەبلەر بۇرۇندىنلا كەبىنى زىيارەت قىلىپ ئادەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ بۇ ھەيۋەتلىك چىركاۋىغا قىزىقمىدى. ھەتتا بۇ چىركاۋغا ھاقارەت كۆزى بىلەن قارىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بەزىلىرى بۇ چىركاۋنى مەينەت قىلىش ئۈچۈن بەزى ئىشلارنىمۇ قىلىپ قويدى.

بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن ئەبرەھە، كەبىنى چېقىپ تاشلاشنى نىيەت قىلىپ، چوڭ بىر قوشۇن تەشكىللەپ كەبىگە يۈرۈش قىلدى. ئەبرەھەنىڭ قوشۇنى مەككىگە كېلەر ـ كەلمەس قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ چارۋىلىرىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى. ئابدۇلمۇتتەلىبكە ئائىت ئىككى يۈز تۆگىمۇ رەزىل قولنى ئۇزاتتى. ئابدۇلمۇتتەلىب، ئەبرەھەنىڭ يېنىغا بېرىپ تۆگىلىرىنى سورىدى. بۇنىڭ بىلەن ئەبرەھە: «مەن سىلەرنىڭ مۇقەددەس كەبەڭلارنى يەر بىلەن يەكسەن قىلىش ئۈچۈن كەلسەم، سەن ئۇنى قوغداش ئۈياقتا تۇرسۇن، تۆگىلەرنىڭ كويىدا يۈرەمسەن؟!» دېدى. ئابدۇلمۇتتەلىب: «مەن تۆگىلەرنىڭ ئىگىسى، ئەلۋەتتە كەبىنىڭمۇ بىر ئىگىسى بار. مۇتلەق ئۇنى قوغدايدىغان بىرسى بار» دەپ جاۋاب بەردى. بۇنىڭغا جاۋابەن ئەبرەھە: «ماڭا قارشى ئۇنى قوغدايدىغان ھېچ قانداق كۈچ يوق» دېدى ۋە ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ تۆگىلىرىنى قايتۇرۇپ بەردى. ئەبرەھە قوشۇنىنى كەبىگە قاراپ يۈرۈش قىلىشقا بۇيرىدى. ئۇنىڭ بۇ قوشۇنىدا، ئالدىنقى سەپتە يەر ئالغان يوغان ماھمۇت ئىسىملىك بىر پىل بار ئىدى. بۇ پىلنى زەپەر قازىنىشنىڭ ئامىللىرىدىن بىرى دەپ بىلەتتى. بۇ پىل كەبىگە قاراپ يۈرۈش قىلىشى بىلەن ئالدىغا ماڭماي يېتىۋالدى. يەمەن تەرەپكە شۇنداق بېشىنى بۇراپ قويسا يۈگۈرۈپ ماڭدى.

شۇنداق قىلىپ مەككىگە قەدەر كېلىپ كەبىگە ھۇجۇم قىلىشقا كۈچى يەتمىگەن ئەبرەھەنىڭ قوشۇنىغا، ئاللاھ تەئالا ئەبابىل يەنى تاغ قالغۇچى ئىسىملىك قۇشلارنى ئەۋەتتى. بۇ قۇشلارنىڭ ھەر بىرى نوقۇت چوڭلۇقىدا ئۈچ تالدىن تاش ئېلىپ، بىر تالنى ئاغزىدا، قالغان ئىككى تالنى پۇتلىرىدا كۆتۈرۈپ ئۇچقان پېتى ئەبرەھەنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى. بۇ تاشلار ئەسكەرلەرنىڭ بېشىغا چۈشىشى بىلەن ئۇلارنى نەق ئىككىگە بۆلەتتى، تاشنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىغان ئەسكەر ساق قالماي، دەرھال ئۆلەتتى. ئايەت ـ كەرىمدە دېگىنىدەك ئەبرەھەنىڭ ئەسكەرلىرى يانجىلغان سامانىدەك بولۇپ كەتكەن ئىدى. قورقۇنچ ئىچىدە قالغان ئەبرەھە قېچىشقا تەمشەلدى، بۇ تاشلارنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېتىلغانلىقىدىن بىخەۋەر ئىدى، ئۇ قاچقانسىرى تاشلار ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى. ئەسلى نىشان ئۇ ئىدى. «قۇرئانى ـ كەرىم»نىڭ پىل سۈرىسىدە: «(ئەي رەسۇلۇم! كەبىگە ھۇجۇم قىلماقچى بولغان) پىل ئېگىلىرىگە (پىل ئوردىسىنىڭ ئىگىسى

ئەبرەھە)، ئاللاھنىڭ قانداق مۇئامىلە قىلغىنىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇلارنىڭ (كەبىنى چېقىش يولىدىكى) ھىلە-مىكىرلىرىنى، بىكارغا چىقارمىدىمۇ؟ ئۈستىلىرىگە توپ-توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى. ئۇ قۇشلارنىڭ ھەر بىرى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە، لايدىن ياسالغان ۋە ئاتەشتە تاۋلىغان تاشلارنى ئاتتى، ئەڭ ئاخىرى ئاللاھ ئۇلارنى، قۇرۇت يېگەن يوپۇرماقتەك قىلىۋەتتى. (قۇرۇتلار تەرىپىدىن پارچىلىنىپ، توغرالغان بۇغداي يوپۇرماقلىرىدەك قىلىۋەتتى)» دەپ بايان قىلدى.[13]

خۇشخەۋەر

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ ھەر پەيغەمبەر ئۈممىتىگىچە بىلدۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ تۇغۇلۇش ۋاقتى يېقىنلىشى بىلەن نۇرغۇن بىشارەتلەرنىڭ بولىدىغانلىقى ئىشارەت قىلىنغان. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنىپ، كېيىن ئىنسانلار تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلگەن تەۋراتتا: «ئۇ شۇنداق بىر مۇبارەك زات ئىكەنكى، ھىممىتى ئۇلۇغ، ياردىمى زىيادە، يېتىم-يېسىرلارنىڭ قۇياشى، بايلارنىڭ دوختۇرى، گۈزەللەرنىڭ گۈزىلى، پاكلارنىڭ ئەڭ پاكى، يۇمشاق سۆزلۈك، تەقسىماتتا ئادىل، ھەر ئىشتا توغرا بولىدىغان، كاپىرلارغا قارشى قاتتىق، چوڭلارغا ھۆرمەت قىلىدىغان، كىچىكلەرگە شەپقەتلىك، رەھىمدىل، تولىمۇ قانائەتچان، ئەسىرلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىدىغان، ھەر دائىم خۇشخۇي، تەبەسسۇم بىلەن كۈلىدىغان، قاقاقلاپ كۈلمەيدىغان، ساۋاتسىز ئىدى. لېكىن مەكتەپ يۈزى كۆرمىسىمۇ، ھەر ئىش ئۇنىڭغا بىلدۈرۈلگەن ئىدى. ئۇ ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرىدۇر. قوپال، تاش يۈرەك ئەمەس. ئاممىۋى سورۇنلاردا قاقاقلاپ كۈلمەيدۇ، يۇقىرى ئاۋازدا گەپ قىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈممىتىمۇ گۈزەل ئەخلاقلىق، ھەر يەردە ئاللاھنىڭ ئىسمىنى كۈيلەيدۇ، مۇئەززىنلىرى مۇنارلاردا خەلقنى دەۋەت قىلىپ، تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ، نامازلىرىدا سەپلىرىنى تۈز تۇتىدۇ، ئوخشاش رىتىمدا ھەرىكەت قىلىدۇ، كېچىلەردە ئۇلارنىڭ زىكىر ئاۋازلىرى ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئاۋازىدەك تاتلىق. مەككىدە تۇغۇلىدۇ، مەدىنىدىن شامغىچە ھەر يەر ئۇنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىدۇ. ئىسمى مۇھەممەدكى، ئۇنىڭغا مۇئتەۋەككىل دەپ ئىسىم قويىدۇم. ئۆزگەرتىلگەن دىنلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، توغرا بولغان ھەق دىنىنى تارقاتمىغۇچە، ئۇنى بۇ دۇنيادىن ئايرىمايمەن. ئۇ خەلقنى ھەققە دەۋەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ بەرىكىتى بىلەن كۆرمىگەن كۆزلەر كۆرىدۇ، ئاڭلىمىغان قۇلاقلار ئاڭلايدۇ، غەپلەت باسقان يۈرەكلەرنى غەپلەتتىن قۇتقۇزىدۇ.» دەپ بايان قىلىنغان.

داۋۇت ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن زەبۇردا: «ئۇ شۇنداق بىر كىشىكى، قولى ئوچۇق، مەرت، مۇلايىم، گۈزەل يۈزلۈك، تاتلىق سۆزلۈك، نۇر يۈزلۈك، ئىنسانلارنىڭ دوختۇرى، كۆپ يىغلاپ، ئاز كۈلىدۇ. ئاز ئۇخلاپ، كۆپ پىكىر قىلىدۇ، يارىتىلىشىدىنلا

13. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 38~44:؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 43~56؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 55~56، 92، 108؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، 1، 269~270:

خۇشخۇي، گۈزەل ئەخلاقلىق، سۆزلىرى كۆڭۈللەرنى رام قىلىدۇ، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق. ئەي ھەبىبىم! ھەممەت قىلىچىلىك، پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋىتىڭ بىلەن قەھرىمانلىق جەڭگاھىدا، كاپىرلاردىن ئىنتىقام ئالغىن، گۈزەل بىر تىل بىلەن مېنىڭ ھەمدۇ-سانامنى دۇنياغا بىلدۈرگىن، پۈتۈن كاپىرلارنىڭ باشلىرى، سېنىڭ كارامەتلىك قوللىرىڭ ئاستىدا ئېگىلىدۇ.» دەپ يېزىلغان.

ئىسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنىپ، كېيىن ئىنسانلار تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلگەن ئىنجىلدا: «ئۇ كۆپ يېمەيدۇ، پىخسىقلاردىن ئەمەس، ھىلە-مىكىردىن يىراق، ھېچكىمنىڭ يامان گېپىنى قىلمايدۇ، ئالدىراقسان ئەمەس، ئۆزى ئۈچۈن ئىنتىقام ئالمايدۇ، ھۇرۇن ئەمەس» دەپ يېزىلغان.

ئىنجىلدا: «رەببىم تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئۇ مۇنخامەننا (مۇھەممەد)، ئەگەر رەببىم تەرىپىدىن كېلىدىغان، ئۇ روھۇل قۇدۇس كەلگەن بولسا، ئۇ ماڭا شاھادەت كەلتۈرەتتى، سىزمۇ شاھادەت كەلتۈرگەن بولاتتىڭىز، چۈنكى بۇرۇندىن تارتىپ مەن بىلەن بىللە تۇرۇۋاتىسىلەر، مەن بۇلارنى سىلەرگە دېيىشمىدىكى مەقسەت، سىلەرنى گۇمان قىلمىسۇن ۋە خاتا يولغا ماڭمىسۇن دېمەكچىمەن» دەپ يېزىلغان.[14]

جاھىلىيەت دەۋرى

كائىناتنىڭ پەخرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن بۇرۇن، پۈتۈن ئالەم مەنىۋى جەھەتتىن قاراڭغۇلۇقتا بولۇپ، ئىنسانلار تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە يولدىن چىققان ئىدى. ئاللاھتائاللاھنىڭ ھەق دىنىنى ئۇنتۇپ، ئىلاھى ھۆكۈملەرنىڭ ئورنىنى، ئىنسانلارنىڭ ئۆز ھۆكۈملىرىگە قاراپ ئويدۇرۇپ چىقارغان خۇراپى، ئازغۇن چۈشۈنچىلەر ئالغان ئىدى. پۈتۈن كائىنات ئىنسانلارنىڭ بۇ ۋەھشىلىگى تۈپەيلىدىن بەرداشلىق بېرەلمىگۈدەك ئەھۋالغا كېلىپ قالغانىدى.

يەر يۈزىدىكى پۈتۈن خەلقلەر جانابى ئاللاھنى ئۇنتۇپ، ھۇزۇر، سائادەت مەنبەسى بولغان بىر ئاللاھ ئېتىقادىدىن مەھرۇم ئىدى. ئاللاھقا شېرىك قوشۇش، ئىماننى ئىنسانلارنىڭ قەلبىدىن سۆكۈپ ئېلىپ، يالغۇز بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئورنىغا، بۇتلارغا چوقۇنۇش ۋە ئۇلارنى تەڭرى قىلىپ كۆرستىش ئەۋجى ئالغان ئىدى.

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھەق دىن ئۇنتۇلۇپ، تەۋرات ئۆزگەرتىلگەنىدى. بەنى ئىسرائىل بىر-بىرىگە دۈشمەن بولۇپ، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ئىنجىلمۇ بۇزۇلۇپ، دىن بىلەن ھېچ ئالاقىسى قالمىغان ئىدى. بىر تەڭرى ئېتىقادى ئورنىغا ئۈچ تەڭرى ئېتىقادى ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئەسلى ئىنجىل ئۆزگەرتىلىپ، پوپلار خالىغانچە تۈزۈتۈش كىرگۈزەتتى. ئىنجىل ۋە تەۋرات ئاللاھنىڭ چۈشۈرگەن ئەسلى كىتابىدىن

---

14. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 124~119؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 232~233؛ ئىبنى سائىد، ئەت-تاباقات، I، 360~363.

ئۆزگەرتىلىپ باشقا بىر كىتاب ھالىتىگە كېلىپ، ئاللاھنىڭ كالامى بولۇشتىن چىققان ئىدى.

مىسىردا ئۆزگەرتىلگەن تەۋرات ھۆكمى، ۋىزانتىيەدە بۇزۇلغان خرىستىئانلىق، ئىراندا ئاتەشپەرەسلىك ھۆكۈم سۈرۈپ، بۇ ئاتەش مىڭ يىل ئۆچۈرۈلمىگەن ئىدى. چىندە (جوڭگو) كوڭزى، ھىندىستاندا بۇددىستلىقتا ئوخشاش ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان دىنلار ھۆكۈم سۈرەتتى.

ئەرەبىستاندا ئىنسانلار تېخىمۇ بەتەر يولدىن چىقىپ، ئازغۇن بىر جامائەت ھالىتىگە كېلىپ، جانابى ئاللاھنىڭ مۇبارەك قىلغان كەبىگە 360 بۇت ياساپ چىققان ئىدى. كەبە ئەرىشتە پەرىشتىلەرنىڭ ئىستىتەكبىرتە بولىدىغان بېيتۇل مەمۇر قەدەر مۇبارەك بىر يەر ئىدى. كىم بۇ مۇبارەك كەبىگە ھۆرمەتسىزلىك قىلسا جانابى ئاللاھ ئۇنى قىسقا ۋاقىتتا ھالاك قىلاتتى.

جۇرھۇم قەبىلىسمۇ زىنا ۋە پاھىشىلىكتە ئۇچىغا چىققان ئىدى. بۇ قەبىلىنىڭ ھايا-نومۇسنى قايرىپ قويۇپ قىلغان ھەددى-ھېساپسىز گۇناھلىرىنى كۆرگەن ھۆكۈمرانلار: «ئەي جۇرھۇملەر! ئاللاھ تەئالانىڭ ھەرەمنى كۆزلەپ ھەددىڭلارنى بىلىڭلار، سىلەردىن بۇرۇن كەلگەن ھۇد، سالىھ، شۇئەيب قاتارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن بالا-قازالارنى ۋە قانداق ھالاك بولغانلىقنى بىلسىلەر، بىر-بىرىڭلارغا ياخشىلىقنى تەۋسىيە قىلىڭلار، يامانلىقتىن يىراق تۇرۇڭلار، بۇ ۋاقىتلىق كۆچۈۋلارغا تايىنىپ دۇنيا ھاياتىغا ئالدانماڭلار. مەككىدە ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈش ۋە زۇلۇم سېلىشتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى زۇلۇم ئىنسانلارنىڭ ھالاكەتكە يول تۇتۇشىغا سەۋەپچى بولىدۇ، ئاللاھقا قەسەم قىلىپ سىلەرگە شۇنى ئېيتايلىكى، كىمكى بۇ رايوندا قان تۆكسە، زۇلۇم قىلسا، ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈسە، ئاللاھ تەئالا، ئۇلارنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇپ، ئورنىغا باشقا بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ. ئازغۇنلۇقى داۋام قىلغان ۋە ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرىگەن مەككە خەلقى، بۇ يەردە داۋاملىق قالالمايدۇ. سىلەردىن بۇرۇن بۇ رايوندا ياشىغان ۋە سىلەردىن تېخىمۇ ئۇزۇن ھاكىمىيەت سۈرگەن، سىلەردىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك بولغان، نوپۇسى ۋە بايلىقىدا سىلەردىن قۇۋۋەتلىك بولغان تاسىم، جەدىس ۋە ئەمەلىكا قەبىلىلىرىنىڭ بېشىغا كەلگەنلەرنى ياخشى بىلىسىلەر، ئۇلارنىڭ ھەرەمگە قىلغان ھۆرمەتسىزلىكى، ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈپ زالىم بولىشى، بۇ مۇقەددەس يەردىن قوغلىنىشىغا سەۋەپ بولدى. جانابى ئاللاھنىڭ، ھەتتا بەزىلىرىگە كىچىك چۈمۈلىلەر بىلەن تاقابىل تۇرغانلىقى، بەزىلەرنى ئاچارچىلىق بىلەن بەزىلەرنى قىلىچ بىلەن چىقارغانلىقنى كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان ئىدىڭلار!» دەپ، نەسىھەت قىلدى.

لېكىن ئۇلار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىدى، نەتىجىدە ئاللاھ ئۇلارنى بۇ ئازغۇنلۇقى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلدى.

مۇشۇنداق بىر ۋەزىيەتتە، يەر شارىنىڭ مەركىزى بولغان مەككىدە، شېرىك كەلكۈندەك ئاقماقتا ئىدى. بەيتۇللاھنىڭ ئىچى لات، ئۇززا، ماناتقا ئوخشاش يۈزلىگەن بۇتلار بىلەن

تولدى. زۇلۇم ئاخىرقى باسقۇچىغا كېلىپ، ئەخلاقسىزلىقدىن پەخىرلىنىدىغان دەرىجىگە يەتتى. ئەرەبىستان دىنى، روھى، ئىجتىمائى ۋە سىياسى جەھەتتە قاراڭغۇ زۇلمەت ئىچىدە ئىدى. جاھىلىيەت دەۋرى دەپ ئاتالغان بۇ دەۋىردە، ئىنسانلار كۆچمەن تۇرمۇش شەكلىدە قەبىلىلەرگە بۆلۈنۈپ، تۇرمۇش كەچۈرەتتى. بىر-بىرى بىلەن داۋاملىق جەڭگە-جېدەل قىلىپ تۇرىدىغان ئەرەپ قەبىلىلىرى، تاجاۋۇز ۋە بۇلاڭچىلىقنى ئۆزى ئۈچۈن بىر ھايات يولى قىلىپ تاللىغان ئىدى. زۇلۇم ۋە بۇلاڭچىلىق كەڭ تارقالغان قەبىلىلەردىن مەيدانغا كەلگەن ئەرەبىستاندا، سىياسى بىر نىزام، ئىجتىمائى بىر تەشكىلمۇ يوق ئىدى. جەمئىيەت قىمار، زىنا، ھاراقكەشلىك، ئوغۇرلۇق، يالغانچىلىق قاتارلىق ئەخلاقسىزلىقلارنىڭ ئۇستىگە قۇرۇلغانىدى. ئەخلاقسىزلىق كۈچلۈكلەرنىڭ ئاجىزلار ئۈچۈن قوللىنىدىغان بىر قورالى ھالىتىگە كېلىپ، ئادەمنى شۈركەندۈرەتتى. قىز-چوكانلار سودا-سېتىق مېلىدەك ئېلىپ-سېتىلاتتى، قىز ئەۋلاتلىق بولۇش بىر شۇم خەۋەر، يامانلىقنىڭ بىشارىتى ۋە ئائىلىنىڭ يۈز-ئابرۇيىنى تۆكىدىغان ئىش قاتارىدا كۆرۈلەتتى. بۇ قورقۇنۇچلۇق ۋەقەلەر شۇنداق بىر دەرىجىگە كەلدىكى، قىزلىرىنى ئۆز قولى بىلەن كولىغان قۇم خەندەكلەرگە تىرىك پېتى «جېنىم دادا! جېنىم دادا!» دەپ بويۇنلىرىنى سوزۇپ، يۇقىرىغا يامىشىشىغا، ئېچىنىشلىق نالە-پەرياتلىرىغا قۇلاق سالماي، توپراق ئاستىغا كۆمۈۋېتەتتى. بۇنى ئاز دەپ، بۇ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ئىشىدىن كۆڭۈللىرى ئازىراقمۇ يېرىم بولمايتتى. ھەتتا بۇنى بىر ئەركەكلىك ۋە قەھرىمانلىق دەپ بىلەتتى. شۇنداق بىر يەكۈن چىقارساق، ئۇ زامانىنىڭ ئادەملىرىدە، مېھرى-شەپقەت، مەرھەمەت، ياخشىلىق ۋە ئادالەتتىن ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

بۇ دەۋىردە ئەرەپلەر ئارىسىدا، دىققەت تارتىدىغان بىر ئەھۋال بار ئىدى. ئەدەبىيات، سۆز سەنئىتى يۇقىرى دەرىجىدە تەرەققى قىلغان بولۇپ، شېئىر ۋە شائىرلارغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلەتتى. شېئىر ۋە شائىرلاردىن ئېپتىخارلىق تۇياتتى. تالانتلىق، ئۇستا بىر شائىر، ئۆزى ئۈچۈنلا ئەمەس قەبىلىسى ئۈچۈنمۇ قىممەتلىك بىر بويۇم ئىدى. بەلگىلىك ۋاقىتلاردا چوڭ بازار، مەيدانلاردا، شېئىر ۋە سۆز ئويۇنىغا ئوخشاش مۇسابىقىلەر ئۇيۇشتۇرۇلاتتى. بىرىنچى بولغانلارنىڭ شېئىرلىرى كەبە تېمىغا ئېسىلاتتى. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كەبە تاملىرىغا ئېسىلغان يەتتە مەشھۇر شېئىر «ئەلمۇئەللاقتۇ سەبئا» يەنى يەتتە ئاسقۇچ مەنىسىدە ئىدى.

ئۇ دەۋىردە ئەرەپ يېرىم ئارىلىدا ھەر خىل ئېتىقاد بار ئىدى. بىر قىسمى پۈتۈنلەي دىنسىز بولۇپ، دۇنيا ھاياتىدىن باشقا بىر نەرسە ئويلىمايتتى، بىر قىسمى ئاخىرەت ھاياتىغا ئىشىنەتتى، لېكىن ئىنسانلاردىن بىر پەيغەمبەر كېلىدىغانلىقىنى قوبۇل قىلمايتتى. يەنە بىر قىسمى ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشۇپ بۇتلارغا سېغىناتتى. مۇشرىكلارنىڭ ئۆيلىرىدە ھەر بىرىگە ئائىت بۇتلىرى بار ئىدى.

بۇلاردىن باشقا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى ئۇستىگە قۇرۇلغان «ھەنىف» دېيىلگەن بىر گورۇھ ئىنسانلارمۇ بار بولۇپ، ئۇلار ئاللاھ تەئالاغا ئىشىنىپ، بۇتلاردىن

يىراق تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسى ئابدۇللاھ، بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئانىسى ۋە بەزى كىشىلەر بۇ دىنغا ئېتىقاد قىلاتتى. «ھەنىف»لەردىن باشقا پۈتۈن جامائەتلەر باتىل بىر يول ئۈستىدە بولۇپ، زۇلۇم ۋە جاھالەت ئىچىدە ئىدى.

ئالەمنىڭ نۇرىسەن بوگۈنمۇ ھەم مەھبۇبى خۇدا،
قىلمىغىن ئاشىقىڭنى ھېچبىر زامان ئىشىكىڭدىن جۇدا.
كەتمىسۇن نامى-شەرىپىڭ بۇ تىلىمدىن ھېچ قاچان،
دەرتلىك كۆڭلۈمگە داۋادۇر جان تاپار ئۇندىن ساپا.

ئۈممىدىم ھەربىر ئېتىڭ ھەرخىل شاپائەت ئەيلىگەي،
ئەھمەدۇ-مەھمۇد، ئەبۇلقاسىم مۇھەممەد مۇستاپا.
چۈنكى دېيىلدى ئۇنىڭغا «ۋەششەمسى» ھەتتا «ۋەززۇھا»
چېھرىڭگە پىشانەڭگە كۈننى، ئاينى ئوخشاتسام نە بولا.

بۇ لىباسۇ ھاي-ھۇيغا تەنتەنىگە ئاجىز بۇ تىل،
ئۈستىگە زەر-تون يايپاندا، شانۇ-شەۋكەتلىك بىر ئاتا.
گۇناھى-ئىسيانىم بۈيۈك ۋە قانچە ھەددىمىمدىن ئاشسام،
سەن شاپائەت كانىسەن كەلدىم شەپقەت تىلەپ ساڭا.

بۇ دوستۇڭ تەۋبە قىلار تەۋبىسىنى قىلغىن قوبۇل،
فىتنەئى شەيتاندىن ساقلا ئۇنى يا رەببەنا.

قانۇنى سۇلتان سۇلايمان (مۇھىببى)

دۇنياغا تەشرىپ قىلىشى

ئالەم شۇنداق بىر قاراڭغۇ-زۇلمەت ئىچىدە قالغان ئىدىكى، ئىنسانلار كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتىن ۋاز كەچكەن ئىدى. ئازغۇنلۇقى سەۋەبىدىن تەبىئەت دۇنياسىدىكى زەنجىرسىمان ئۆزگىرىپ تۇرغان ۋەقەلەرگە، ئاللاھ ياراتقان جانلىقلارغا، ماددى نەرسىلەرگە ۋە ئۆز قوللىرى بىلەن تاش-توپراقتىن ياساپ چىققان بۇتلارغا چوقۇنۇپ، ئۇلارنى ئىلاھ ئورنىدا كۆرەتتى.

دۇنيا پەرىشان، جانلىقلار پەرىشان، كۆڭۈللەر پەرىشان، يۈزلەر كۈلۈشنى ئۇنتىغان ئىدى. ئاللاھ تەئالانىڭ بارلىق مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن قىلىپ ياراتقان ئىنسانلارنىڭ جەھەننەم ئازابىدىن قۇتۇلۇشىغا سەۋەب بولۇش ئۈچۈن ئىنسانلارغا بىر قەھرىمان لازىم ئىدى. ئالەم، ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن بۇ كۈنگە قەدەر، پاك نەسىللەردىن پاك نەسىللەرگە كۆچۈپ داۋاملىشىپ كەلگەن ئۇ مۇبارەك نۇرنىڭ ئىگىسىنى تەقەززالىق بىلەن ساقلاۋاتاتتى. ئىنسان ۋە جىنلارغا ئەبەدى سائادەت يولىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن تەڭداشسىز بىر ئىنسان كېلىۋاتاتتى! شەپقەت ۋە مەرھەمەت بۇلىقى بولغان، ئاللاھنىڭ ئەخلاقى بىلەن ئەخلاقلانغان ئاجايىپ ئۇلۇغ بىر ئىنسان كېلىۋاتاتتى.

ماقامى ماھمۇت ئىگىسى، شاپائەتچىلەرنىڭ باش تاجى كېلىۋاتاتتى! كائىناتنىڭ خوجىسى، جانلىقلارنىڭ ئۆزى، ئىنسانلارنىڭ خوجىسى كېلىۋاتاتتى! مەھشەر كۈنىدىكى ياردەمچى، پەيغەمبەرلەرنىڭ سۇلتانى كېلىۋاتاتتى! ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى، ئەڭ ياخشى كۆرگىنى، ھۆرمىتى ئۈچۈن يارالغىنىمىز، ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز كېلىۋاتاتتى! (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)

بۇ كەلگەن ئىلاھى ئىلىم سۇلتانىدۇر،
بۇ كەلگەن تەۋھىدۇ-ئىرپان كانىدۇر.

ئۇنىڭ سۆيگۈسى ئۈچۈن چۆرگىلەر پەلەك،
يۈزىگە تەشنادۇر ئىنسان ۋە پەرىشتىلەر.

يەتتە قات يەر، يەتتە قات ئاسمان، قىسقىسى پۈتۈن ئالەم سۆز بىلەن تەسۋىرلىگىسىز خوشاللىق ئىچىدە، سەييىدۇل مۇرسەلىن، خاتەمۇل ئەنبىيا، ھەبىبى خۇدا بولغان خوجىسىنى ساقلاۋاتاتتى. پۈتۈن مەخلۇقات ئۆز ئىپادىلىرى بىلەن: «خوش كەلدىڭ يا رەسۇللاھ!» دېيىش ئۈچۈن تەييار تۇرغان ئىدى. ھىجرەتتىن ئەللىك ئۈچ يىل بۇرۇن، پىل ۋەقەسىدىن تەخمىنەن ئىككى ئاي كېيىن، رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ ئون ئىككىنچى

كۈنى، دۈشەنبە ئەتىگەندە، مەككىدە، ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ مەھەللىسىدە، ساپا چوقىسى ئەتراپىدىكى تەشنالىق بىلەن ساقلاۋاتقان بىر ئۆيدە ئالالاھنىڭ بەندىسى مۇھەممەد مۇستاپا (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) دۇنياغا كەلدى. ئۇنىڭ بۇ تەئەللۇتى بىلەن ئالەم يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەندەك بولدى. قاراڭغۇ ـ زۇلمەتلەر بىر «نۇر» بىلەن يورۇقلۇققا چىقتى.[15]

بۇ كېچە شۇنداق كېچىدۇركى ئۇ ئۇلۇغ،
نۇر بىلەن ئالەملەرنى ئەيلەر خۇشلۇغ.

بۇ كېچە دۇنيانى ئۇ جەننەت قىلار،
بۇ كېچە بارچىغا ھەق رەھمەت قىلار.

بۇ كېچە شادىمان بولار كۆڭۈل ئەھلى،
بۇ كېچىگە جان بېرەر قەلب دوستى.

ئالەملەرنىڭ رەھمىتىدۇر مۇستاپا،
گۇناھكارغا شاپائەتچى مۇستاپا.

تۇغۇلدى شۇ سائەتتە ئۇ سۇلتانى دىن،
نۇرغا غەرق بولدى ئاسمانۇ ـ زېمىن.

يارىتىلغان بارچە بولدى شادىمان،
غەم كېتىپ، ئالەم يېڭىدىن تاپتى جان.

مەدارىجۇن نۇبۇۋۋە كىتابىدا: «شەرەپلىكلەرنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى بولغان ئانىلارنىڭ ئەڭ بەختىيارى ئامىنە ئانىمىز، ھامىلە ئىكەن شۇنداق دېگەن ئىدى: مۇھەممەدكە ھامىلە بولۇپ قورساق كۆتۈرگەن چاغلاردا، ھېچقانداق بىئارام بولمىدىم. ھەتتا ھامىلە ئىكەنلىكىمنىمۇ ھېس قىلمىدىم. پەقەت ئالتە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، بىر كۈنى ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدا ئىكەن، بىر كىشى ماڭا: سەن ھامىلە بولغان بۇ ئەۋلات كىم؟ سەن بىلەمسەن؟ دەپ سورىدى. بىلمەيمەن دەپ جاۋاب بېرىشىم بىلەن، بىلىپ قالغىن، سەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىغا ھامىلە بولدۇڭ دەپ جاۋاب بەردى. تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلىششى بىلەن ئۇ كىشى تەكرار كېلىپ، دېدىكى: ئەي ئامىنە! بالا تۇغۇلۇشى بىلەن ئەۋلادىڭغا مۇھەممەد دەپ ئىسىم قويغىن، باشقا بىر رىۋايەتتە، ئەي ئامىنە! بالا تۇغۇلۇشى بىلەن سەن ئۇنىڭغا ئەخمەت دەپ ئىسىم قويغىن» دەپ بايان قىلىنغان.

15. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 100~103.

ھەزرىتى ئامىنە تۇغۇت ۋاقتىنى: «تۇغۇت قىستىغان ۋاقتتا ھەيۋەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىدىم، قورقۇشقا باشلىدىم، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاق رەڭلىك بىر قۇش كۆردۇم، ئۇ قۇش كېلىپ قاناتلىرى بىلەن مېنى يېنىك سىلىدى، بۇنىڭدىن كېيىن قورقۇدىن ئەسەر قالمىدى. ئۇ پەيتتە بەك ئۇسسىغان ئىدىم، ئىسسىقلىقتىن ئوت ئالىدىغاندەك بولغان ئىدىم. يېنىمدا سۈتكە ئوخشاش ئاپئاق بىر قەدەھ شەربەت كۆردۈم. ئىچىشىم ئۈچۈن ماڭا بەردى، بۇ شەربەتنى ئىچتىم. ئۇ ھەسەلدەك تاتلىق ۋە سوغۇق ئىدى، ئۇسسۇزلۇقۇم قاندى، ئارقىدىنلا كۈچلۈك بىر نۇر كۆردۈم، ئۆيۈم شۇنچىلىك نۇرلاندىكى، ئۇ نۇردىن باشقا نەرسە كۆرەلمىدىم. دەل شۇ چاغدا، ئەتراپىمنى قورشاپ، ماڭا خىزمەتچىلىك قىلىۋاتقان نۇرغۇن قىزلارنى كۆردۈم، بويلىرى ئېگىز، كۆزلىرى قۇياشتەك چاقناپ تۇراتتى، بۇ قىزلار ئابدۇمەناپ قەبىلىسىنىڭ قىزلىرىغا ئوخشايتتى، بۇلارنىڭ تۇيۇقسىز بۇ يەردە پەيدا بولغانلىقىغا ھەيران بولدۇم، ئۇلاردىن بىرى: مەن فىرئەۋننىڭ ئايالى ئاسىيە بولىمەن، يەنە بىرى، مەن مەريەم بىنتى ئىمران بولىمەن. قالغانلار، جەننەتتىكى ھۆرلەر دېدى. يەنە شۇ ئەسنادا ئاق رەڭلىك، ئۇزۇن، ئاسماندىن يەرگە قەدەر ئۇزارغان بىر يىپەك رەخت كۆردۈم، ئۇنىڭ بىلەن ئىنسانلارنىڭ كۆزلىرىنى قاپلاڭلار دېدى. ئۇ چاغدا بىر توپ قۇش پەيدا بولدى، تۇمشۇقلىرى زۇمرەت، قاناتلىرى ياقۇتتىن ئىدى. قورققىنىمدىن تەرلەشكە باشلىدىم، ئاققان تەر تامچىلىرىدىن ئىپار پۇرىقى كېلەتتى. ئۇ ئەھۋالدا ئىكەن، كۆزۈمدىن پەردىلەرنى ئالدى، پۈتۈن يەر-يۈزىنى شەرقتىن غەربكىچە كۆردۈم، ئەتراپىمدا پەرىشتىلەر پەرۋانە ئىدى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلىشى بىلەن مۇبارەك بېشىنى سەجدىگە قويۇپ، شاھادەت بارمىقىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاسماندىن ئۇنى سايىسىگە ئالغان بىر پارچە ئاق بۇلۇت پەيدا بولدى. بىر ئاۋاز ئاڭلىدىم: ‹ئۇنى مەغرىبتىن-مەشرىققە قەدەر ھەر يەرنى ئايلاندۇرۇڭلار، شۇنداق بىر ئايلاندۇرۇڭلاركى، پۈتۈن ئالەم ئۇنى ئىسمى، جىسمى، سۈپىتى بىلەن تونۇسۇن. ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ماھى (يوق قىلغۇچى) ئىكەنلىكىنى، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇنىڭ بىلەن شېرىكنى يوقىتىدىغانلىقىنى بىلسۇن› دېدى. ئۇ بۇلۇت كۆزدىن غايىپ بولدى. مۇھەممەدنى (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)، بىر ئاق رەڭلىك يۇڭ رەخت ئىچىدە يۆگەكلىك كۆردۈم. يەنە شۇ پەيتتە، يۈزلىرى قۇياشتەك پارلىغان ئۈچ كىشى كەلدى. بىرسىنىڭ قولىدا كۈمۈشتىن ياسالغان بىر چۆگۈن، بىرسىنىڭ قولىدا زۇمرەتتىن ياسالغان بىر داس، بىرسىنىڭ قولىدا بىر يىپەك بار ئىدى. چۆگۈندىن ئىپار تامچىلاتتى، مۇبارەك ئوغلۇمنى داسنىڭ ئىچىگە قويدى، مۇبارەك بېشى ۋە پۇتلىرىنى يۇيۇپ يىپەككە ئوردى، ئۇنىڭدىن كېيىن مۇبارەك بېشىغا خۇشپۇراقلار سۈردى، مۇبارەك كۆزلىرىگە سۈرمە سۈرۈپ، كۆزدىن غايىپ بولدى» دەپ، رىۋايەت قىلىنغان.

چۈشتىلەر كۆكتىن پەرىشتىلەر سەپ ـ سەپ،
كەبە كەبى قىلدىلار ئۆيۈمنى تاۋاپ.

بۈيۈك نىمەت تاپتىڭ ئەي دىلرەبا سەن،
تۇغۇلدۇ سەندىن ئۇ خۇلقى گۈزەل.

كەلدى هۆرلەر توپ ـ توپ بولۇپ،
يۈزلىرى نۇرىدىن ئۆيۈم تولدى نۇر.

بارچە جاھان زەررىچىلىرى قىلىپ نىدا،
چاقىرىشىپ دېدىلەر كىم مەرھابا.

ھەم ھاۋادا راسلاندى بىر تۆشەك،
ئېتى سۇندۇس راسلىغان ئۇ پەرىشتىلەر.

مەرھابا ئەي ئالى سۇلتان مەرھابا،
مەرھابا ئەي كانى ئېرپان مەرھابا.

چۈنكى كۆرۈنگەچكە ماڭا بۇ ئىشلار ئايان،
ھەيرەت ئىچىدە قالغان ئىدىم مەن ھامان.

مەرھابا ئەي فۇرقان سىرى مەرھابا،
مەرھابا ئەي دەرتكە دەرمان مەرھابا.

يېرىلىپ تام، چىقتى ناگاھان (تۇيۇقسىز)،
ئۈچ ھۆر ـ پەرى ماڭا بولدى ئايان.

مەرھابا ئەي گۈزەل باغنىڭ بۇلبۇلى،
مەرھابا ئەي زۇلجالالنىڭ مەشۇقى.

بەزىلەرى دەيدۇ ئۇ ئۈچ دىلبەرنىڭ،
ئاسىيە ئىدى بىرى ئۇ ئاي يۈزلەرنىڭ.

مەرھابا ئەي خۇدانىڭ ھەبىبى،
مەرھابا ئەي ئاللاھنىڭ دوستى.

بىرى مەريەم خاتۇن ئىدى ئاشكار،
بىرىسى ھەم ھۆرىلەردىن بىر نىگار.

مەرھابا ئەي ئاسى ئۇممەت پاناھى،
مەرھابا ئەي چارىسىزلەر پاناھى.

كەلدىلەر خۇشلۇق بىلەن ماڭا ئۇ ھۆرلەر،
بەردىلەر ماڭا سالام شۇ دەم ئۇلار.

مەرھابا ئەي جانى باقىي مەرھابا،
مەرھابا ئەي شەۋكەتلىك ئاشىق مەرھابا.

ئەتراپىمغا كېلىشىپ ئولتۇردىلار،
مۇستاپادىن بىشارەت بېرىشتىلەر.

مەرھابا ئەي كۆزلەرنىڭ نۇرى خەلىل،
مەرھابا ئەي سۇلتاننىڭ مەھبۇبى جەلىل.

دېدىلەر ئوغلۇڭ كەبى ھېچبىر ئوغۇل،
ئەلمىساقتىن بۇ دۇنياغا كەلمىگەندۇر.

مەرھابا ئەي ئالەملەرنىڭ رەھمىتى،
مەرھابا سەن گۇناھكارنىڭ داۋاسى.

بۇ سېنىڭ ئوغلۇڭ كەبى ئېسىل بالا،
بىر ئانىغا بەرمىگەندۇر ئۇ ئاللاھ.

مەرھابا ئەي ئىككى دۇنيا پادىشاھى،
سېنىڭ ئۈچۈن بولدى ئالەم ـ كائىنات.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان ۋاقىتتا، ھەزرىتى ئامىنەنىڭ يېنىدا ئابدۇراخمان بىن ئەۋفىنىڭ ئانىسى شىپا خانىم، ئوسمان بىن ئەبىلئاسنىڭ ئانىسى فاتما خانىم ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھاماچىسى سەفىييە خانىم بار ئىدى. ئۇلارمۇ، ئۇ نۇر ۋە باشقا ئىشلارغا شاھىت بولدى.

شپا خانىم مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۇ كېچە ئامىنە خانىمنىڭ يېنىدا ياردەمچى بولۇپ قالغان ئىدىم. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلا ـ تۇغۇلماي دۇئا قىلىپ يىلىنغانلىقىنى ئاڭلىدىم. غايىپتىن «تەڭرى ساڭا مەرھەمەت قىلسۇن» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇنىڭدىن كېيىن بىر نۇر چىقتى، بۇ نۇر شۇنداق نۇرلۇق ئىدىكى شەرقتىن غەربكىچە ھەر يەر كۆرۈندى.»

بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ھادىسىلەرگە شاھىت بولغان شىپا خانىم: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىكى بىلدۈرۈلگەن ئۇ كۈن، ئەڭ دەسلەپتە ئىمان كەلتۈرگەنلەر ئىچىدە مەنمۇ بار ئىدىم». دېگەن.

سەفىييە خانىم مۇنداق دەيدۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان ۋاقىتتا، پۈتۈن يەرنى بىر نۇر قاپلىدى، تۇغۇلا ـ تۇغۇلمايلا سەجدە قىلدى، مۇبارەك بېشىنى كۆتۈرۈپ راۋان بىر تىل بىلەن: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق، ئەلۋەتتە مەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى» دېدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يۇيۇش ئۈچۈن تەمشەلگەن ۋاقتىمىزدا: «بىز ئۇنى يۇيۇپ ئەۋەتتۇق» دېگەن ئاۋاز كەلدى. بىز ئۇنى كىندىكى كېسىلگەن ۋە خەتنە قىلىنغان ھالەتتە كۆردۇق. تۇغۇلۇپلا سەجدە قىلدى. ئۇ ۋاقىتتا پەس ئاۋازدا بىر نەرسىلەرنى پىچىرلىدى. مەن قۇلىقىمنى ئۇنىڭ مۇبارەك ئاغزىغا يېقىن ئەكەلدىم. ئۇنىڭ: «ئۈممىتىم، ئۈممىتىم دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم»

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز تۇغۇلغان ۋاقىتتا بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، كەبىگە كىلىپ ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىپ يالۋۇرىۋاتاتتى. بۇ ئەسنادا خوشخەۋەر يېتىپ كەلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان كۈنىدە بۇ قەدەر كۆپ ۋەقەلەرنى كۆرگەن ئابدۇلمۇتتەلىب، بۇ خوشخەۋەردىن سۆيۈنۈپ: «بۇ ئوغلۇمنىڭ شان ـ شەرىپى بەكمۇ ئۇلۇغ بولىدۇ» دېدى.[16]

شۇنداق بېيتۇللاغا قاراپ ئۇ رەسۇل،
يۈزىنى يەرگە سۈرۈپ سەجدە قىلدى ئۇ.

دەر كى ئەي مەۋلان يۈزۈم تۇتتۇم ساڭا،
يا ئىلاھى ئۈممەتىم بەرگىن ماڭا.

سەجدىدە بېشى، تىلى ھەمدۇ ئېيتار،
ھەم كۆرستىپ بارمىقىنى تەۋھىد ئېيتار.

ھەققە باغلانغان قەلب ۋە ھىممەتتىن،
دەر ئىدى كى ئۈممەتىم يا ئۈممەتىم.

ئابدۇلمۇتتەلىب، بۇ خوشاللىقنى تەبرىكلەش ئۈچۈن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يەتتە كۈنلۈك بولغاندا، مەككە خەلقىگە ئۈچ كۈن زىياپەت بەردى. يەنە شەھەرنىڭ ھەر مەھەللىسىگە بىردىن تۆگە سويۇپ، ئىنسان ۋە ھايۋانلارنىڭ پايدىلىنىشىغا بەردى. زىياپەت ئەسناسىدا، بوۋاققا نېمە دەپ ئىسىم قويىدۇڭ دېگەنلەرگە: «مۇھەممەد (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم)» قويدۇم، دېدى. نېمىشقا ئەجدادلىرىڭدىن بىرسىنىڭ ئىسمىنى

16. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 100~103.

قويمىدىڭ دېگەنلەرگە: «ئاللاھ تەئالا ۋە ئىنسانلارنىڭ ئۇنىڭغا تەشەككۇر ئېيتىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقىم ئۈچۈن» دەپ جاۋاب بەردى. باشقا بىر رىۋايەتتە، مۇھەممەد ئىسمىنى بەرگۈچىنىڭ ئامىنە خانىم ئىكەنلىكى ھەققىدە رىۋايەت بار.

ئەي جامالى كۈن يۈزى، پارلاق تولۇنئاي،
چۈنكى نۇرۇڭ پارلاق قىلدى ئالەمنى،
ئەي پۈتۈن ئاجىزلارغا سەن مەدەتكار.
گۈل جامالىڭ گۈلشەن قىلدى ئالەمنى.

ئەي كۆڭۈللەر دەردىنىڭ دەرمانىسەن،
غايىپ بولدى بىدئەت جاھالەت زۇلمىتى،
ئەي يارىتىلغانلارنىڭ سۇلتانى سەن.
كامال تاپتى مەرىپەتنىڭ گۈل بېغى.

سەنسەن بارچە پەيغەمبەرلەر سۇلتانى،
ئەي ھەبىبەللاھ بىزگە رەھبەرلىك قىل،
سالىھلار ۋە ئەۋلىيالار كۆز نۇرى.
ئاخىرقى نەپەس دىدارىڭ بىلەن شات قىل.

ئەي ئەلچىلىك تەختىنىڭ سەن مەردانى،
پەيغەمبەرلىك مۆھرىنىڭ سەن سەردارى.

تۇغۇت ئاخشىمىدىكى ۋەقەلەر

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تۇغۇلۇشتىن بۇرۇن ۋە تۇغۇلغان ۋاقىتتا، ئۇنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە ئالامەت بولغان بىر مۇنچە ۋەقەلەر مەيدانغا كەلدى. ئۇ ۋاقىتلاردا دۇنيادىكى نۇرغۇن مەشھۇر شەخسلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى ئالامەتلەرنى چۈشىدە كۆرگەن ئىدى. ئۇلار چۈشىنىڭ تەبىرلىرىنى شۇ زاماندىكى مەشھۇر ئۆلىما، كاھىنلارغا ئاچتۇرغاندا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەن. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب مۇنداق دەيدۇ: «بىر ۋاقىت تاتلىق ئۇيقۇغا غەرق بولغان ئىدىم، ئاجايىپ بىر چۈش كۆرۈش بىلەن ئەندىكىپ ئويغىنىپ كەتتىم. دەرھال بىر كاھىن تېپىپ بۇ چۈشۈمنىڭ تەبىرىنى ئاڭلاپ باققۇم كەلدى. كاھىننىڭ يېنىغا بېرىشىملا، كاھىن يۈزۈمگە قاراپ: «ئى قۇرەيشنىڭ رەئىسى! ساڭا نېمە بولدى؟ چىرايىڭدىن باشقىچە بىر ئالامەت كۆرۈنىۋاتىدۇ، قايسى ئىش سېنى بۇ ھالەتكە كەلتۈردى؟» دېدى. شۇنداق، تېخى ھېچكىمگە دېيىشكە ئۈلگۈرمىگەن بىر چۈش كۆردۈم، دېگەندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كۆرگەن چۈشۈمنى سۆزلەشكە باشلىدىم.

بۇ ئاخشام چۈشۈمدە ئاجايىپ يوغان بىر دەرەخ كۆردۈم. ئۇ دەرەخ شۇنداق ئېگىز ئىدىكى ئۇچى ئاسمانغا تاقاشقان، شاخلىرى شەرق ۋە غەربكە سوزۇلغان بولۇپ، ئۇ دەرەختىن شۇنداق بىر نۇر چىقتىكى، قۇياشمۇ ئۇ نۇرنىڭ ئالدىدا ئاجىز قالدى، بىردەم

كۆرۈنسە بىردەم كۆزدىن غايىپ بولدى، ئىنسانلار ئۇ نۇرنى كۆزنىتىپ تۇردى، ئۇ دەرخنىڭ نۇرى داۋاملىق ئارتتى.

قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ بەزى ئىنسانلىرى ئۇ دەرەخنىڭ شاخلىرىنى ھەۋەس بىلەن تۇتتى، بەزىلىرى ئۇ دەرەخنى كېسىش ئۈچۈن ھەپىلەشتى، بىر ياش يىگىت ئۇلارنى دەرەخنى كېسىشتىن توستى، ئۇ قەدەر نۇرلۇق بىر يۈزى بار ئىدىكى، مەن ھازىرغىچە ئۇنداق گۈزەل بىر چىراي كۆرمىگەن ئىدىم. يەنە تېخى بەدىنىدىن خۇش پۇراقلار چېچىپ تۇرىدۇ، دەرەخنىڭ بىر تال شېخىنى تۇتۇش ئۈچۈن قولۇمنى ئۇزاتتىم، ئەمما شاخنى تۇتالمىدىم» دەپ چۈشۈمنى بايان قىلىشىم بىلەن كاھىننىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ، سېنىڭ ئۇ دەرەختىن نېسىۋەڭ يوقتۇر دېدى. ئۇنىڭدىن ئۇنداقتا كىمنىڭ نېسىۋى بار دەپ سورىدىم. كاھىن، ئۇ دەرەخنى تۇتقانلارنىڭ دەپ جاۋاب بېرىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، سېنىڭ ئەۋلادىڭدىن بىر پەيغەمبەر كېلىدىكەن. ئۇ پۈتۈن يەرگە ھاكىم بولىدىكەن، ئىنسانلار ئۇنىڭ دىنىغا كىرىدىكەن دەپ جاۋاب بەردى. ئۇنىڭدىن كېيىن يېنىمدا ئولتۇرغان ئوغلۇم ئەبۇتالىپقا قاراپ، ئۇ بەلكىم ئۇنىڭ تاغىسى بولىدۇ، دېدى. ئەبۇتالىپ، بۇ ۋەقەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك بېرىلگەن ۋاقىتتا ئېيتىپ بېرىپ، ئۇ دەرەخ ئەبۇلقاسىم، ئەل ئەمىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر دېگەن.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن ئۇ كېچە بىر يولتۇز تۇغۇلدى. بۇ ئالامەتنى كۆرگەن يەھۇدى ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغانلىقىدىن خەۋەردار بولدى. ئەسھابى-كىرامدىن ھەسەن بىن سابىت مۇنداق دەيدۇ: «سەككىز ياش ۋاقتىم ئىدى، بىر كۈنى تاڭ سەھەردە يەھۇدىلاردىن بىرى، ئەي يەھۇدىلار! دەپ ۋارقىراپ كەتتى، يەھۇدىلار بۇ پاتپاراقچىلىقتىن ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا توپلۇنۇپ، بۇنداق بىئارام بولۇشۇڭدا نېمە سەۋەپ بار؟ دەپ سورىدى. ئۇ يەھۇدى خەۋەرىڭلار بولسۇن، بۇ كېچە ئەخمەتنىڭ يولتۇزى تۇغۇلدى. ئەخمەت بۇ كېچە دۇنياغا كەلدى» دەپ جاۋاب بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان كېچىسى، كەبىدىكى بۇتلار يەرگە ئۆرۈلۈپ چۈشتى. ئۇرۋەتۇبنۇ زۇۋەيىر مۇنداق دەيدۇ: «قۇرەيشلەردىن بىر جامائەتنىڭ بىر بۇتى بولۇپ، ئۇلار يىلدا بىر قېتىم بۇ بۇتنى تاۋاپ قىلىپ، تۆگە سويۇپ شاراپ ئىچەتتى. تاۋاپ قىلىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بۇتنىڭ يېنىغا كېلىپ، بۇتنىڭ يەرگە دۈم چۈشكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزدى، ھالبۇكى ئۇ يەنە يىقىلىپ چۈشتى، ئۇلار ئۇدا ئۈچ قېتىم يۆلەپ تۇرغۇزدى. بۇت يەنە يەرگە دۈم چۈشتى. ئۇلار ئاخىرىدا بۇتنىڭ ئەتراپىغا يۆلەكلەرنى قويدى. بۇ ئەسنادا، ئۇلار شۇنداق بىر ئاۋاز ئاڭلىدى: بۈگۈن بىرى تۇغۇلدى، يەر يۈزىدە ھەممە يەر ھەرىكەتكە كەلدى، يەر يۈزىدە قانچىلىك بۇت بولسا ھەممىسى يىقىلدى، پادىشاھلارنىڭ قورقۇدىن يۈرەكلىرى تىترىدى!» بۇ ۋەقە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان كېچىسىگە توغرا كەلگەن.

مەدائىن شەھرىدىكى ئىران پادىشاھىنىڭ ئون تۆت مۇنارى يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ كېچە بۇ شاۋقۇندىن چۆچۈپ ئويغانغان ئىران شاھى ۋە خەلقى ئۆز ئىچىدىن چىققان ئالىملىرىنىڭ كۆرگەن يامان چۈشلىرىگە تەبىر بەرگىنىدە، بۇ چۈشلەرنىڭ چوڭ بىر ئىشقا ئالامەت ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى.

يەنە ئۇ كېچىسى، مەجۇسىلارنىڭ بىر يىلدىن بۇيان يېنىپ تۇرغان ئوچاقلىرى، تۇيۇقسىزلا ئۆچۈپ قالدى. ئۇلار بۇ ئاتەشنىڭ ئۆچۈپ قالغان يىل، ئاي، كۈنىنى خاتىرلەپ قويدى. بۇ كۈن ئىران شاھىنىڭ ئوردىسىدىكى مۇنارلىرى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن كۈنگە توغرا كەلدى. ئۇ زامانلاردا مۇقەددەس بىلىنگەن ساۋە كۆلىمۇ بىر كېچىدە سۈيى تارتىلىپ بىر تامچە سۇ قالمىدى.

شام تەرەپتە بىر يىلدىن بۇيان سۇ ئاقمىغان، قۇرۇپ قاخشال بولغان سەماۋە دەرياسى ئۇ كېچە لىق بولۇپ ئېقىشقا باشلىدى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان كېچىدىن باشلاپ، شەيتان ۋە جىنلار، قۇرەيش قەبىلىسىدىكى كاھىنلارغا، ۋەقەلەردىن خەۋەر بەرمەيدىغان بولدى. كاھىنلىق ئارتۇق ئۇ كۈندىن ئىتىبارەن مازارغا كۆمۈلدى.

ھەببى ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان كېچىسى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن شۇ ۋاقىتقىچە ھېچ بولۇپ باقمىغان بۇ ۋەقەلەردىن باشقا نۇرغۇن ۋەقەلەر مەيدانغا كەلدى. پۈتۈن بۇ ۋەقەلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇشىغا ئىشارەت ئىدى.[17]

مەۋلىت كېچىسى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ تۇغۇلغان كېچىسى مەۋلىت كېچىسى دەپ ئاتىلىدۇ. مەۋلىت تۇغۇلۇش ۋاقتى دېمەكتۇر. بۇ كېچە قەدىر كېچىسىدىن قالسىلا ئەڭ قىممەتلىك كېچىدۇر. بۇ كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغانلىقى ئۈچۈن سۆيۈنگەنلەرنىڭ گۇناھلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. بۇ كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇش ئەسناسىدا مەيدانغا كەلگەن مۆجىزىلەرنى ئوقۇش، ئاڭلاش، ئۆگىنىش ساۋابتۇر.

ئەسھابى-كىرام بۇ كېچىدە بىر يەرگە جەم بولۇپ، ئۇ كېچىنى خاتىرلەپ، ئۇ مۆجىزىلەرنى ئوقۇپ، باشقىلارغا سۆزلەپ بېرەتتى. دۇنيانىڭ تۆت تەرىپىدىكى مۇسۇلمانلار ھەر يىلى بۇ كېچىنى مەۋلىت قىلىپ مۇبارەكلەپ كېلىۋاتىدۇ. ھەر يەردە مەۋلىت قەسىدىلىرىنى ئوقۇپ، كائىناتنىڭ سۇلتانى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ياد ئېتىۋاتىدۇ. ھەر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتى ئۆز پەيغەمبىرىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى بايرام كۈنى قىلغان. بۇ كۈنىنى مۇسۇلمانلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ بايرىمى قىلىپ تاللىغان. بۇ كۈن خوشاللىق ۋە سۆيگۈ كۈنىدۇر.

---

17. ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 211-212.

سۈت ئانىغا بېرىلىشى

ئامىنە ئانىمىز نۇرلۇق ئوغلىنى قۇچىقىغا ئالغان ۋاقتىدا، يولدىشى ئابدۇللاھنىڭ ۋاپات قايغۇسىنى ئۇنتۇغاندەك بولدى. توققۇز كۈن ئەمدۈرگەندىن كېيىن ئەبۇلەھەبنىڭ جارىيەسى (دۈشمەن قەبىلىلەردىن ئەسىرگە چۈشكەن ئاياللار) بولغان سۇۋەيبە خانىم بىر قانچە كۈن سۈت ئانىسى بولدى. سۇۋەيبە خانىم، بۇرۇن ھەزرىتى ھەمزىنى، كېيىن ئەبۇ سەلەمەيىنىمۇ ئەمدۈرگەن ئىدى. ھاپىز (قۇرئاننى يادقا ئالغان كىشىلەر) ئىبنى جەزىر: «ئەبۇلەھەب چۈشۈمدە كۆرۈلۈپ، قانداق ئەھۋالدا تۇرۇۋاتقانلىقىنى سورىغان چېغىمدا، قەبىر ئازابى تارتىۋاتىمەن، پەقەت ھەر يىلى رەبىيۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ ئون ئىككىنچى كۈنى كېچىلىرى، ئازابىم بىر ئاز يېنىكلەيدۇ، ئىككى بارمىقىمنىڭ ئارىسىدىن چىققان شېرىن سۈنى ئىمىپ، بىر ئاز كۆڭلۈم راھەتلىنىدۇ، بۇ كېچە پەيغەمبەر دۇنياغا كېلىشى بىلەن سۇۋەيبە ئىسىملىك چۆرەم، بۇ خوشخەۋەرنى ماڭا يەتكۈزگەن ئىدى. مەن بۇ خوشخەۋەر سەۋەبىدىن ئۇنى ئازاد قىلغان ئىدىم. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇنىڭغا مۇھەممەدكە سۈت ئانىسى بولۇشنى بۇيرىغان ئىدىم. بۇ ئىشىم تۈپەيلى بۇ كېچىسى ئازابىم بىر ئاز يېنىكلەيدۇ، دېدى»

ئۇ زامانلاردا بوۋاقلارغا سۈت ئانا تېپىش مەككە خەلقىنىڭ ئادىتى ئىدى. ھاۋاسى ياخشى، سۈيى تاتلىق، يېقىن ئەتراپتىكى يايلاقلارغا ئەۋەتىلگەن بوۋاقلار، بىر مەزگىل ئۇ يەرلەردە سۈت ئانىلىرى بىلەن بىرلىكتە قالاتتى. بۇنىڭ سەۋەبى مەككىنىڭ ئىسسىق ھاۋاسى ئىدى. ھەر يىلى بۇ مەقسەتتە مەككىگە نۇرغۇن ئاياللار كېلەتتى. بۇلار ئەمدۈرۈش ئۈچۈن ھەر بىرى بىرەردىن بوۋاق ئېلىپ يۇرتلىرىغا قايتاتتى. بوۋاقلارنى چوڭ قىلىپ ئائىلىسىگە تاپشۇرغان ۋاقىتتا، نۇرغۇن پۇل-پىچەك ۋە ھەدىيەلەرگە ئېرىشەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان يىلى، يايلاقتا ياشايدىغان بەنى سەئىد قەبىلىسىدىن نۇرغۇن ئاياللار سۈت ئانىسى بولۇش ئۈچۈن مەككىگە كەلدى. ھەر بىرى ئەمدۈرۈش ئۈچۈن بىرەردىن بوۋاق ئالدى. بەنى سەئىد قەبىلىسى مەككە ئەتراپىدىكى قەبىلىلەر ئارىسىدا، شان-شەرەپ، مەرتلىك، كەمتەرلىك ۋە ئەرەپچىنى گۈزەل تەلەپپۇز قىلىشتا مەشھۇر ئىدى. قۇرەيش قەبىلىسىدىكى ئاقسۆڭەكلەر بالىلىرىنى ئەڭ كۆپ بۇ قەبىلىگە بېرىشنى ئارزۇ قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇغۇلۇشتىن بۇرۇن، بەنى سەئىد قەبىلىسىدە قۇرغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىق ھۆكۈم سۈرگەن ئىدى. بۇ قەبىلىنىڭ ئاياللىرىدىن ھەلىمە خانىم مۇنداق دەيدۇ: «مەن قۇرغاقچىلىق يىلى، قىرلاردا ئوت-چۆپ ئىزدەيتتىم. ئوت-چۆپ تاپالىغانلىقىم ئۈچۈن ئاللاھقا تەشەككۈر ئېيتاتتىم. بەزى ۋاقىتلاردا، ئاغزىمغا ئۈچ كۈن بىر نەرسە سالمىغان كۈنلەرمۇ بولاتتى، مۇشۇنداق بىر قىيىنچىلىق كۈنلەردە مەن يەنە بىر بالىلىق بولدۇم، بىر تەرەپتىن ئاچلىق يەنە بىر تەرەپتىن تۇغۇتلۇق بولغانلىقىم ئۈچۈن زور قىيىنچىلىقتا قالدىم. بەزىدە ئاچلىقتىن ئاسمان بىلەن يەرنى پەرق ئېتەلمىگۈدەك ھالدا قالغان ۋاقىتلىرىممۇ بولدى. بىر كۈنى كېچىسى سەھرادا ئۇيغۇغا غەرىق بوپتىمەن، چۈشۈمدە بىر كىشى مېنى سۈتتىن ئاق بولغان بىر سۇنىڭ ئىچىگە ئۇزارتىپ، بۇ سۇدىن

ئىچ، دېدى. سۇدىن قانغۇچە ئىچتىم. ھەسەلدىنمۇ تاتلىق ئىدى. ئۇ كىشى: سۈتۈڭ كۆپ بولسۇن ئەي ھەلىمە! مېنى تونىدىڭمۇ؟ دەپ سورىدى. تونىمايدىغانلىقىمنى دېيىشىم بىلەن: مەن سېنىڭ قىينچىلىقتا قالغان ۋاقتىلىرىڭدا قىلغان شۈكۈرلىرىڭ، ئەي ھەلىمە! مەككىگە بارغىن، ئۇ يەردە ساڭا بىر نۇر دوست بولىدۇ. بەرىكەت ئىچىدە قالىسەن، بۇ چۈشۈڭنى ھېچكىمگە سۆزلىمە! دېدى. ئويغانغان ۋاقتىمدا، كۆكسىلىرىم خۇددى سۈت بىلەن تولغاندەك، قىينچىلىق ۋە ئاچارچىلىقنىڭمۇ مەندىن يىراق بولغانلىقىنى ھېس قىلدىم»

ئاچارچىلىق سەۋەبىدىن ھەقلىق سۈت ئانىسى بولۇپ، قىينچىلىقلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن باشقا يىلغا قارىغاندا تېخىمۇ كۆپ ئاياللار مەككىگە كەلدى. ھەممىسى دىگۈدەك باي ئائىلىلەرنىڭ بوۋاقلىرىنى ئېلىشنىڭ كويىدا ئىدى. ئالدىراشچىلىق ئىچىدە كەلگەن ئاياللار بىرەر تالدىن بوۋاق تاللاپ ئېلىشتى. پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېتىم بولغانلىقى ئۈچۈن كۆپ پۇل ئالالماسلىقىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭغا ئانچە كۆڭلى چۈشمىدى. بۇ ئاياللارنىڭ ئىچىدە، پاكىزلىقى، ئىپپەتلىكلىكى، مىجەز-خۇلقىنىڭ يۇمشاقلىقى، ھاياسى ۋە گۈزەل ئەخلاقى بىلەن تونۇلغان ھەلىمە خانىممۇ بار ئىدى. مىنگەن ئېشىكى ئورۇق بولغىنى ئۈچۈن مەككىگە كېلىشتە كەچ قالغانىدى. ئەمما بۇ كېچىكىش ئۇلارغا، ئىزدېگەنلىردىن تېخىمۇ خەيرلىك بىرسىنى تېپىشىغا سەۋەپ بولدى. يولدىشى بىلەن پۈتۈن مەككىنى ئايلىنىپ، باي ئائىلىلەرنىڭ بوۋاقلىرىنىڭ پۈتۈنلەي ئېلىنىپ بولغانلىقىنى كۆردى. قۇرۇق قول قايتىشقا كۆڭلى ئۇنىمىدى. يېگانە ئارزۇسى بىر بوۋاق بىلەن ئۆيلىرىگە قايتىش ئىدى. ئاخىرى، قارىماققا ھۆرمەتكە سازاۋەرلىكى چىقىپ تۇرغان، چىرايىدىن يېقىملىق تۇيغۇ ئەكس ئەتكەن بىر زات بىلەن ئۇچراشتى. بۇ كىشى مەككىنىڭ رەئىسى ئابدۇلمۇتتەلىب ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارزۇلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، نەۋرىسىنى ئېلىشنى، بۇ سەۋەپتىن باشلىرىغا دۆلەت قۇشى قونىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ يېقىملىق سۆزلىرى ئۇلارنى ئۆزگە جەلىپ قىلدى. ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ تەكلىپىنى دەرھال قوبۇل قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ياشانغان مويسىپىت بوۋاي ھەلىمە خانىمنى، ھەزرىتى ئامىنە ئانىمىزنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى. ھەلىمە خانىم مۇنداق دەيدۇ: «بوۋاقنىڭ يېنىغا كېلىشىم بىلەن يۆگەككە ئورالغان، يېشىل يىپەكتىن توقۇلغان بىر ياغلىقنىڭ ئۈستىدە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى، ئەتراپى ئىپار پۇراپ تۇراتتى، ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا شۇنداق مەپتۇن بولدۇمكى، ئۇنى ئويغىتىشقا كۆڭلۈم بارمىدى، قولۇمنى ئۇنىڭ كۆكسىگە قويۇشۇم بىلەن كۆزىنى ئېچىپ، ماڭا تەبەسسۇم بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ تاتلىق تەبەسسۇمىدىن ئۆزەمنى يوقۇتۇپ قويغىلى تاسلا قالدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن، بۇنداق گۈزەل ۋە مۇبارەك بوۋاقنى ئانىسىنىڭ بەرمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، بوۋاقنىڭ يۈزىنى يىپەك ياغلىقى بىلەن يېپىپ دەرھال قۇچۇقۇمغا ئالدىم. ئوڭ تەرەپتىكى كۆكسىمنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ

ئېمىشكە باشلىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ماڭا بۇرۇلۇپ: ‹ساڭا شۇنداق بىر خوشخەۋەر دەيكى، خانىملار ئىچىدە ھېچكىم سېنىڭدەك بىر نېمەتكە ئېرىشەلمىدى› [18]دېدى.

ئامىنە خانىمۇ سۆيۈملۈك ئوغلىنى ماڭا بەرگەندىن كېيىن، ئەي ھەلىمە! ئۈچ كۈن بۇرۇن چۈشۈمدە بىرى ماڭا: ‹سېنىڭ ئوغلۇڭغا سۈت بېرىدىغان خانىم، بەنى سەئىد قەبىلىسىدىن ئەبۇ زۇئەيبە جەمەتىدىن بىرى› دېدى. مەن ئامىنە خانىمنىڭ سۆزىگە جاۋابەن، مەن بەنى سەئىد قەبىلىسىدىن، دادامنىڭ جەمەتى ئەبۇ زۇئەيبەدىر دەپ جاۋاب بەردىم». ھەلىمە مۇنداق دەيدۇ: «ئامىنە خانىم ماڭا يەنە نۇرغۇن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ بېرىش بىلەن بىرگە ۋەسىيەت قىلدى، مەنمۇ مەككىگە كېلىشتىن بۇرۇن كۆرگەن چۈشۈمنى ۋە مەككىگە كېلىش يولىدا ئۇلاغ ـ سول تەرەپلىرىمدىن: ‹ساڭا خوشخەۋەر ئەي ھەلىمە! ئۇ كۆزلەرنى قاماشتۇرغان، ئالەملەرنى يورۇتقان ئۇ نۇرنى ئەمدۈرۈش ساڭا نېسىپ بولىدۇ› دېگەن ئاۋازلارنىڭ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردىم».

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ ئامىنە خانىمنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلىپ يولدىشىمنىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇمۇ قۇچىقىمدىكى بوۋاقنىڭ يۈزىگە قاراپ ئۆزىنى يوقىتىپ قويىدى. يولدىشىم ئۇنى يېنىمىزغا ئالار ـ ئالماي كۆرگەن بەرىكەتلىرىمىزنى كۆرۈشى بىلەن: "ھازىرغىچە مەن بۇنداق بىر گۈزەل يۈز كۆرمىدىم، ئەي ھەلىمە! شۇنى بىلكى، سەن تولىمۇ قەدىرلىك ۋە مۇبارەك بىر بوۋاق تاللاپسەن! دېدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا بىنائەن: قەسەم قىلىمەنكى، مەنمۇ شۇنداق ئىلەكتە بولغان ئىدىم. ئارزۇيۇمغا يەتتىم" دېدىم. ھەلىمە خانىم يولدىشى بىلەن بىرلىكتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ مەككىدىن يولغا چىققان ئۇ ۋاقتتىن باشلاپ، ئۇلارنىڭ بەرىكەتلىك كۈنلىرى باشلاندى. ئورۇق ۋە كۈچسىزلىكتىن چاپالمىغان ئېشىگى، تۆلپارلاردەك چېپىشقا باشلىدى. بىللە يولغا چىققان ۋاقتىدا، بىللە كەلگەنلەر ئۇلاردىن بۇرۇن قايتقان بولۇپ، خېلىلا يىراقلاپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇلار كۆپچىلىككە يېتىشىپ، ئۇلاردىن ئۆتۈپ كەتتى. بەنى سەئىد قەبىلىسىگە بارغاندىن كېيىن، بەرىكەتكە تولدى. سۈت بەرمىگەن، سۈتى ئاز بولغان ھايۋانلارنىڭ ئەمچەكلىرى سۈت بىلەن تولۇپ تاشتى. بۇنى كۆرگەن خولۇم ـ خوشنىلار، ھەيرانۇ ـ ھەۋەستە قېلىپ، بۇنىڭ سەۋەبىنىڭ ئۇلار ئەمدۈرگەن بوۋاقنىڭ خاسىيىتىدىن بولغانلىقىنى بىلىپ يەتتى. قۇرغاقچىلىق سەۋەبىدىن قىيىن ئەھۋالدا قالغانلار، بىر قېتىم يامغۇر دۇئاسى قىلىش ئۈچۈن توپلاندى. ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يانلىرىغا ئېلىپ، ئۇنى كۆتۈرۈپ يامغۇر دۇئاسى قىلدى. نەتىجىدە يامغۇر شاقىراپ ياغدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈت ئانىسى ھەلىمە خانىمنىڭ ئوڭ كۆكسىنى ئېمەتتى. سول كۆكسىنى ھېچ ئەممەيتتى. ئۇنى سۈت قېرىندىشىغا ئايرىپ قوياتتى. ئىككى ئايلىق بولغاندا ئۆمىلەپ مېڭىشقا، ئۈچ ئايلىق بولغاندا تەمتىلەپ تۇرۇشقا، تۆت ئايلىق بولغاندا، تامنى تۇتۇپ بويلاپ مېڭىشقا، بەش ئايلىق بولغاندا، مېڭىشقا، ئالتە ئايلىق بولغاندا تېز ـ

---

18. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇف، 1، 144~145:، قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 37

تېز مېڭىشقا، يەتتە ئايلىقىدا، ھەر تەرەپنى ئايلىنىپ يۈگرەيدىغان بولدى. سەككىز ئايغا توشقاندا دۈدۈقلاپ گەپ قىلىدىغان، توققۇز ئايلىق بولغاندا، راۋان گەپ قىلالايدىغان بولدى. ئون ئايلىق بولغاندا، ئوقيا ئاتالايدىغان بولدى. ھەلىمە خانىم: «ئەڭ دەسلەپتە گەپ قىلىشقا باشلىغان ۋاقتىدا: ‹ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھ يوقتۇر، شۈكۈر ۋە ھەمدۇ-سانا ئالەملەرنىڭ رەببىگە بولسۇن› دېدى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن، ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى دېمەي، ھېچ قانداق بىر نەرسىگە قولىنى ئۇزاتمىدى. سول قولى بىلەن نەرسە-كېرەك تۇتمىدى. مېڭىشقا باشلىغان ۋاقتتىن باشلاپ، ئويۇن ئويناۋاتقان كىچىك دوستلىرىدىن ئۆزىنى تارتىپ: ‹بىز بۇلار ئۈچۈن يارالمىدۇق› دەيتتى. ھەر كۈنى قۇياش نۇرىدەك بىر نۇر ئۇنى ئېچىگە ئالاتتى ۋە يەنە ئايرىلاتتى. ئاي بىلەن سۆزلىشەتتى، ئايغا ئىشارەت قىلىشى بىلەن ئاي ھەرىكەت قىلاتتى» دەپ بايان قىلدى.

ھەلىمە خانىم: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىككى يېشىغا كىرگەندە سۈتتىن ئايرىدىم. ئۇنى ئانىسىغا قايتۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن يولدىشىم بىلەن مەككىگە يولغا چىقتۇق. بىز ئۇنىڭغا شۇنداق كۆنۈپ، بەرىكىتىگە غەرق بولغان ئىدۇق. ئۇنىڭدىن ئايرىلىشتىن، مۇبارەك يۈزىنى يەنە بىر قېتىم كۆرەلمەي قېلىشىمىزدىن ئەنسىرىدۇق. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەھۋالنى ئانىسىغا ئېيتىپ بەردىم. ئامىنە خانىم: مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ بەك تەلىيى بار، دېدى. مەنمۇ: راست دەيسىز، مەن ئۇنىڭدىن مۇبارەك بىر ئىنسان كۆرمىدىم، دېدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن ئامىنە خانىمغا بىر قىسىم باھانىلەر كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ يېنىمىزدا يەنە بىر مەزگىل تۇرۇشىنى ئۆتۈندۇق. ئامىنە خانىم كۆڭلىمىزنى ئاياپ، تەلىۋىمىزگە قوشۇلدى. ئاخىرى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە قەبىلىمىزگە قايتىپ كەلدۇق. ئۇنىڭ بەرىكىتى بىلەن، ھايۋانلىرىمىز، مال-مۈلكىمىز، شان-شەرىپىمىز ھەسسىلەپ ئېشىپ، مول نېمەتلەرگە ئېرىشتۇق» دېدى.[19]

مۇبارەك كۆكسىنىڭ يېرىلىشى

ھەلىمە خانىم: «كائىناتنىڭ خوجىسى (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) بىر كۈنى: كۈندۈزى قېرىنداشلىرىم نېمىشقا ئۆيدە يوق؟ ئۇلار قەيەرگە كەتتى؟ دەپ سورىشى بىلەن، مەن ئۇنىڭغا: قوي باققىلى كەتتى، كۈن ئولتۇرغاندا قايتىپ كېلىدۇ، دېدىم. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: مېنىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ئەۋەتىڭ، مەنمۇ ئۇلار بىلەن بىرلىكتە قوي باقاي، دېدى. بىر قىسىم باھانىلارنى ئويدۇرۇپ ئۇنى قايىل قىلىشقا تىرىشتىم. ئاخىرى ئۇنىڭ كۆڭلىنى خوش قىلىش ئۈچۈن تەلىۋىگە قوشۇلدۇم. ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇنىڭ مۇبارەك چاچلىرىنى تاراپ، كىيىملىرىنى كىيگۈزۈپ، سۈت قېرىنداشلىرى بىلەن بىرلىكتە يولغا سېلىپ قويدۇم. بىر قانچە كۈن بۇ تەرىقىدە داۋام قىلدى. بىر كۈنى سۈت قېرىندىشى شەيما ئۇتلاقتىن كەلگەندە، كۆزۈمنىڭ نۇرى مۇھەممەد قېنى؟ دەپ سورىدىم. ئوغلۇم:

19. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 25~28؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،158~167؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،108~115.

سەھرادا، دەپ جاۋاب بەردى. مەن ئۇنىڭغا: جان-جىگىرىم مۇھەممەد، بۇ ئىسسىققا قانداقمۇ چىدىسۇن؟ دەپ سورىشىم بىلەن، شەيما: جېنىم ئاپا، ئۇنىڭغا ھېچ قانداق ئىش بولمايدۇ، ھەر ۋاقىت بىر بۇلۇت ئۇنىڭ بېشىدا سايە تاشلاپلا تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا ئىسسىق ئۆتۈپ كەتمەيدۇ، دېدى. مەن: نېمىلەرنى دەۋاتىسەن، بۇ دېگەنلىرىڭ ھەقىقەتەن راستمۇ؟ دېگىنىمدە، ئۇ قەسەم ئىچىپ راست ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. يۈرىكىم جايىغا چۈشتى. بىر كۈنى چۈش ۋاقتىدا، سۈت قېرىندىشى ئابدۇللاھ يېنىمغا ھاسىراپ كېلىپ: جېنىم ئانا! چاققان بول، قۇرەيشلىك قېرىندىشىم مۇھەممەد بىلەن قوي بېقىۋاتقان ئىدۇق، تۇيۇقسىز يېشىل كىيىم كىيگەن ئۈچ ئادەم كەلدى، مۇھەممەدنى يېنىمىزدىن ئېلىپ تاغ تەرەپكە ئېلىپ كەتتى. ئۇنى ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ، پىچاق بىلەن قورسىقىنى ياردى. قېرىندىشىم ساق قالدىمۇ، قالمىدىمۇ بىلمەيمەن، دېدى. بۇ گەپنى ئاڭلاش بىلەن بېشىم پىقىراپ، مىڭەمگە قان چۈشكەندەك بولدى. دەرھال تاغ تەرەپكە يۈگەردۇق. يېنىغا كېلىشىمىز بىلەن ئۇنى ساق-سالامەت كۆردۇق. ئۇنىڭ مۇبارەك پېشانىسگە، يۈزلىرىگە سۆيۈپ تۇرۇپ: ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى، ئەي ئالەملەرگە رەھمەت ئوغلۇم، بۇ نېمە ئىش؟ بېشىڭغا كەلگەنلەرنى سۆزلە، سېنى كىم ئاۋارە قىلدى؟ دەپ سورىدىم. ئۇ ماڭا: ئۆيدىن چىققاندا، يېشىل كىيملىك ئىككى كىشىنى كۆردۈم، بىرسىنىڭ قولىدا كۈمۈشتىن ياسالغان بىر سۇ قۇتىسى، بىرسىنىڭ قولىدا زۇمرۇتتىن ياسالغان داستىت ۋە قاردىنمۇ ئاق بولغان بىر نەرسە بار ئىدى. مېنى تاغنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ چىقتى. يەنە بىرى مېنى ئوڭدا ياتقۇزدى. مەن قاراپ تۇرسام، كۆز ئالدىمدىلا كۆكسىمدىن قورسىقىمغىچە پىچاق بىلەن ياردى. قورسىقىم ئاغرىپمۇ قويمىدى، ئۇلار قولىنى قورسىقىمنىڭ ئىچىگە تىقىپ، بىر نەرسە ئالدى. قولىدىكى ئۇ ئاق رەڭلىك نەرسە بىلەن سۈرتكەندىن كېيىن يەنە قورسىقىمنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويدى. يەنە بىر كىشىگە: ئورنىڭدىن تۇر، ئەمدى مەنمۇ ئىشىمنى باشلاي، دېدى. ئۇ ئىككىنچى كىشى، مېنىڭ يۈرىكىمنى چىقىرىپ ئوتتۇرىدىن ئىككى قىلىپ، ئىچىدىن بىر پارچە قارا رەڭلىك نەرسىنى ئېلىپ: بۇ سېنىڭ بەدىنىڭدىكى شەيتاننىڭ سەرمايىسى، ئۇنى چىقاردۇق، ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ سۆيۈملۈك بەندىسى، سېنى ۋەسۋەسىدىن، شەيتاننىڭ ھىلە-مىكىرلىرىدىن ئامان قىلدۇق، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يۈرىكىمگە ئۆزى ئېلىپ كەلگەن، نازۇك ۋە يۇمشاق نەرسىلەر بىلەن تولدۇرۇپ، نۇر بىلەن تامغا باستى، ئۇ تامغىنىڭ سوغۇقلىقىنى ھازىرمۇ ھېس قىلىۋاتىمەن. ئۇلارنىڭ بىرى قولىنى قورسىقىمنىڭ يېرىلغان يېرىگە قويىشى بىلەن كېسىلگەن ئىز ئېتىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى ئۇممىتىمدىن ئون كىشى بىلەن تارتتى، مېنى تارتىشقا كۈچى يەتمىدى، يەنە مىڭ كىشى بىلەن تارتتى، يەنە كۈچى يەتمىدى، شۇنىڭ بىلەن بىرسى يەنە بىرسىگە پىچىرلاپ: بولدى تارتمايلا قوي، ئۇنى پۈتۈن ئۇممىتى بىلەن تارتساڭمۇ پايدىسى بولمايدۇ، يەنە كۈچ يەتمەيدۇ، دېدى. ئاخىرىدا ھەر ئىككىسى قول-يۈزۈمگە

سۆيۈپ مىنى بۇ يەرگە قويۇپ كەتتى، دېدى. يېرىلغان يەر قورساق قىسمىدا سەل بىلىنىپ تۇراتتى»[20] دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ بېشىدىن كەچۈرگەن ۋە قۇرئانى-كەرىمدىكى ئىنشىراھ سۈرىسىنىڭ بىرىنچى ئايىتىدە بىلدۈرۈلگەن بۇ ۋەقە «شەككى سەدىر» يەنى كۆكسىنىڭ يېرىلىش ۋەقەسىدۇر.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى بىلدۈرۈلگەندىن كېيىن ئەسھابى-كىرامدىن بەزىلىرى: «ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! ئۆزەڭ توغۇرلۇق سۆزلەپ بەرسەڭ» دېگەندە: «مەن ئاتام ئىبراھىمنىڭ دۇئاسى، قېرىندىشىم ئىسانىڭ خوشخەۋرى، ئانامنىڭ چۈشى، ئانام ھامىلە بولغان ۋاقتىدا شام سارايلىرىنى يورۇتۇپ تۇرغان بىر نۇرنىڭ ئۆزىدىن چىققانلىقىنى كۆرگەن. مەن سەئىد بىن بەكىر ئوغۇللىرىنىڭ يېنىدا سۈت قېرىنداشلىرىم بىلەن بىرگە چوڭ بولدۇم.» دېدى.

ھەلىمە خانىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆت ياشقا كىرگەندە مەككىگە، ئانىسىنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ بەردى. بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب ھەلىمە خانىمغا، بۈيۈك ئىلتىپات كۆرسىتىپ ھەدىيە بەردى. ھەلىمە خانىم ئۇنى مەككىگە قالدۇرۇپ قەبىلىسىگە قايتقاندا ئايرىلىش ھىجرانىنى: «جېنىم ۋە كۆڭلۈم ئۇنىڭ بىلەن قالدى» دەپ تىلغا ئالغا ئالدى.

مۇھتەرەم ئانىسىنىڭ ۋاپاتى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئالتە يېشىغىچە ئانىسىنىڭ يېنىدا چوڭ بولدى. ئالتە ياش ۋاقتىدا ئانىسى ئۇممۇ ئەيمەن ئىسىمدىكى بىر جارىيەسى بىلەن بىرلىكتە، تۇققانلىرى ۋە يولدىشى ئابدۇللاھنىڭ مازارىنى يوقلاش ئۈچۈن مەدىنەگە يولغا چىقىپ، ئۇ يەردە بىر ئاي قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە، نەججار ئوغۇللىرىغا ئائىت بىر سۇ ئۈزۈش كۆلىدە، سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەندى. دەل بۇ يەردە بىر يەھۇدى ئالىم، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى بايقاپ ئۇنىڭ يېنىغا يېقىنلىشىپ، ئىسمىنى سورىشى بىلەن: «ئەخمەت» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ يەھۇدى: «بۇ بالا ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرى بولىدۇ» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى. بۇنىڭدىن سىرىت ئۇ يەردىكى باشقا يەھۇدى ئالىملىرىمۇ ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى كۆردى. ئۇنىڭ پەيغەمبەر بولۇشىنىڭ مۇمكىن ئىكەنلىكىنى سۆزلەشتى. بۇلارنى ئاڭلىغان ئۇممۇ ئەيمەن بۇ ئەھۋاللارنى ھەزرىتى ئامىنەگە يەتكۈزىشى بىلەن، ئامىنە ئانىمىز، ئوغلىغا بىر خەتەر كېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەرھال مەككىگە قايتىشقا تەييارلاندى. ئۇلار قايتىش سەپىرىدە ئەبۋا دېگەن يەرگە كەلگەندە، ھەزرىتى ئامىنە ئانىمىز كېسەل تارتىپ قالدى. كېسىلى ئېغىرلىشىپ، تۇرۇپ-تۇرۇپلا ھوشىدىن كەتتى. يېنىدا ئولتۇرغان ئوغلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: «دەھشەتلىك ئۆلۈم كويىقاپىدىن ئاللاھ تەئالانىڭ چەكسىز

---

20. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 121؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 164-165؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، 2، 167:

مەرھەمىتى بىلەن يۈز تۆگە قارشىلىقىدا قۇرتۇلغان زاتنىڭ ئوغلى! ئاللاھ تەئالا سېنى مۇبارەك قىلسۇن، ئەگەر چۈشۈمدە كۆرگەنلەر توغرا بولسا، سەن گۈزەللىك ۋە چەكسىز لۇتۇپ ئىگىسى بولغان، ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن، ئىنسان ئوغۇللىرىغا ھالال-ھاراملارنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەنسەن، جانابى ئاللاھ، سېنى مىللەتلەر بىلەن بىرلىكتە، داۋام قىلىپ كەلگەن بۇتلاردىن ۋە بۇتپەرەسلەردىن مۇھاپىزەت قىلىپ قوغدايدۇ» دەپ، شۇ بېيىتلەرنى ئوقۇدى.

كونىرار يېڭى بولغان، ئۆلەر ياشىغان، هاياتتا قالدۇردۇم خەيىرلىك ئەۋلات،
تۆگەر كۆپ بولغان، بارمۇ ياش قالغان؟ كۆزۈمنى يۇمدۇم، ئىچىم بەك راھەت.

مەنمۇ ھەم ئۆلىمەن، بىر پەرقىم شۇدۇر: مېنىڭ نامىم قالار دائىم تىللاردا،
سېنى مەن تۇغدۇم شەرىپىم بۇدۇر. سېنىڭ سۆيگۈڭ ياشار ھەر كۆڭۈللەردە.

ھەزرىتى ئامىنە بېيىتلارنى ئوقۇغاندىن كېيىن ۋاپات بولدى. ئامىنە ئانىمىز ۋاپات بولغاندا 20 يېشىدا ئىدى.

ئۇممۇ ئەيمەن ئائىلەرنىڭ خوجىسىنى ئېلىپ، بىر قانچە كۈنلۈك سەپەردىن كېيىن، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ يېنىغا ساق-سالامەت قايتۇرۇپ كەلدى.[21]

بوۋىسى بىلەن ئۆتكەن كۈنلەر

ھەببى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئاتا-ئانىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا ئىدى. يەنى مۆمىن ئىدى. ئىسلام ئالىملىرى ئۇلارنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدىن ئىكەنلىكى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، پەيغەمبەر بولغانلىقى بىلدۈرۈلگەن چاغدا، ئۇنىڭ ئۇممىتى بولۇشى ئۈچۈن تىرىلدۈرۈلۈپ، كەلىمە-شاھادەت ئېيتقۇزۇلۇپ، ئۇممەت ئىچىدىن ئورۇن ئالغانلىقىنى ئېيتىدۇ.[22]

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سەككىز يېشىغىچە بوۋىسى بىلەن بىللە تۇردى. بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، مەككىدە ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر زات بولۇپ، ھەيۋەتلىك، سەۋرچان، ئەخلاقلىق، دۇرۇس ۋە مەرت ئىدى. يېتىم-يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلايتتى، ھەتتا ئاچ قالغان ھايۋانلارنىڭمۇ قورسىقىنى تويغۇزاتتى. ئاللاھ تەئالاغا ۋە ئاخىرەتكە ئىشىنەتتى. پۈتۈن يامان ئىشلاردىن يىراق تۇراتتى، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى پۈتۈن بىدئەت ئىشلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتاتتى. مەككىدە زۇلۇمغا، ھەقسىزلىككە قارشى ھەر ۋاقىت ئالدىنقى سەپتە ئىدى. تولىمۇ مېھماندوست ئىدى. رامىزان ئېيىدا ھىرا غارىغا بېرىپ ئىستىتەكبىر قىلىشنى ئادەت

21. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 168؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 116.
22. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل-لەدۇننىيە، I، 652.

قىلغان ئىدى. باللارنى تولىمۇ ياخشى كۆرگەن بىر شەپقەت ئىگىسى ئىدى. سۆيۈملۈك نەۋرىسىنى باغرىغا بېسىپ كېچە-كۈندۈز يېنىدىن ئايرىمايتتى. ئۇنىڭغا چەكسىز مېھرى-مۇھەببىتى بار ئىدى. كەبە ئەتراپىدىكى ئۆزىگە ئائىت ئىستىتەكىبىر يېرىدە، سۆيۈملۈك نەۋرىسى بىلەن بىرلىكتە ئولتۇراتتى، دەخلى-تەرۇز قىلغانلارغا: «ئارلاشماڭلار! مېنىڭ نەۋرەمنىڭ نام-شەرىپى ئۇلۇغدۇر»[23] دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باققۇچىسى ئۇممۇ ئەيمەنگە، ئۇنىڭغا ياخشى قاراش توغرىسىدا داۋاملىق جېكىلەپ: «ئوغلۇمغا ياخشى قارا! ئەھلى كىتاب ئۇغلۇم ھەققىدە بۇ بالا پەيغەمبەر بولىدۇ، دېدى» دەيتتى. ئۇممۇ ئەيمەن بايان قىلىپ: «ئۇنىڭ بالىلىق چېغىدا ئۇسسۇزلۇقتىن، ئاچلىقتىن ۋايسىغىنىنى كۆرمىدىم. تاڭ سەھەردە بىر يۇتۇم زەمزەم سۈيى ئىچەتتى، ئۇنىڭغا تاماق يىگۈزۈش ئۈچۈن زورلىغان ۋاقتىمدا: «قورسۇقۇم توق، يىمەيمەن، دەيتتى." دېگەن.

ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇخلاۋاتقاندا ياكى ھوجرىسىدا يالغۇز قالغاندا، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزدىن باشقىسىنىڭ ھوجرىسىغا كىرىشىگە روخسەت بەرمەيتتى. ئۇنى مېھرى-مۇھەببەت بىلەن باغرىغا باساتتى، سىلايتتى، سۆز-ھەرىكەتلىرىدىن چەكسىز خوشاللىق ھېس قىلاتتى. تاماق يېگەندە يېنىدىن ئايرىمايتتى ۋە تىزىغا ئېلىپ ئولتۇراتتى. يېمەكنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى ۋە لەززەتلىك قىسمىنى ئۇنىڭغا يىگۈزەتتى، ئۇ كەلمەي تۇرۇپ داستىخانغا ئولتۇرمايتتى. نەۋرىسى ھەققىدە نۇرغۇن چۈش كۆردى، نۇرغۇن ۋەقەلەرگە شاھىت بولدى.

بىر قېتىم مەككىدە قۇرغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىق بولغان ئىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب چۈشىدە ئايان بولغان ۋەقە بويىچە نەۋرىسى مۇھەممەدنى ئېلىپ، ئەبۇ قۇبەيس تېغىغا چىقىپ: «ئاللاھىم! بۇ بالىنىڭ ھەققى ئۈچۈن بىزنى بەرىكەتلىك يامغۇر بىلەن سۆيۈندۈرگىن» دەپ دۇئا قىلدى. دەرۋەقە دۇئاسى قوبۇل قىلىنىپ بەرىكەتلىك يامغۇر ياغدى. ئۇ زاماندىكى شائىرلار بۇ ۋەقەنى شېئىر يېزىپ كۈيلىدى.

نەجرانلىق راھىب

ئابدۇلمۇتتەلىب بىر كۈنى كەبىنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. نەجرانلىق بىر راھىب ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ پاراڭ سېلىشقا باشلىدى. بىر زامانلاردا: «بىز ئىسرائىل ئوغۇللىرىدىن، ئەڭ ئاخىرىدا كېلىدىغان پەيغەمبەرنىڭ ئالامەتلىرىنى، ئۇلارنىڭ يېزىلغان كىتابلىرىدىن ئوقۇدۇق. دەل بۇ يەر مەككە، ئۇنىڭ تۇغۇلىدىغان يىرىدۇر. سۈپەت ۋە ئالامەتلىرى بىلەن شۇنداق يېزىلغان» دەپ ئالامەتلىرىنى سانىدى. ئۇلار پاراڭلىشىۋاتقان ۋاقىتتا، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلدى. نەجرانلىق راھىب ئۇنى دىققەت بىلەن كۆزەتتى. ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ، كۆزلىرى، دۈمبىسى ۋە پۇتلىرىغا قاراپ ھاياجان بىلەن: « دەل ئۆزى، بۇ بالا سېنىڭ نەسلىڭدىنمۇ؟» دەپ سورىدى. ئابدۇلمۇتتەلىب: «ئوغلۇم!»دەپ جاۋاب بېرىشى بىلەن نەجرانلىق راھىب: «كىتابلاردا ئوقۇغىنىمىزغا قارىغاندا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى

---

23. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 70~74.

ۋاپات بولغان بولىشى لازىم!» دېدى. ئابدۇلمۇتتەلىب: «ئوغلۇمنىڭ ئوغلى، دادىسى ئۇ تېخى تۇغۇلمىغاندا، ئانىسى ھامىلە ۋاقتىدا ۋاپات بولغان» دېيىشى بىلەن نەجرانلىق راھىب: «ئەمدى راست گەپ قىلدىڭ»دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئابدۇلمۇتتەلىب، ئوغۇللىرىغا: «قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ ئوغلى ھەققىدە سۆزلەنگەنلەرنى ئاڭلىدىڭلار، ئۇنى ھەر ۋاقىت ھىمايەڭلارغا ئېلىپ قوغداڭلار!»[24] دېدى.

بوۋىسىنىڭ ۋاپاتى

ئابدۇلمۇتتەلىب ۋاپات بولۇشىغا ئاز قالغان كۈنلەردە ئوغۇللىرىنى توپلاپ: «بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىدىغان ۋاقتىم كەلدى. ئاخىرقى ۋەسىيىتىم مۇشۇ يېتىم نەۋرەمدۇر، ئەپسۇس! ئۆمرۈم ئۇزۇن بولغان بولسا، ئۇنىڭغا قاراشنى داۋاملاشتۇرغان بولسام. لېكىن ئىنسان قولىدىن نېمە كېلىدۇ؟ ھايات كەينىگە يانمايدىكەن، شۇ تاپتا كۆڭلۈم ھەسرەت ئىچىدە يېنىۋاتىدۇ، بۇ كىچىك مەرۋايىتنى ئاراڭلاردىن بىرسىگە ئامانەت قالدۇرۇشنى ئويلۇدۇم. ئەجبا، ئاراڭلاردىن قايسىڭلار ئۇنىڭغا لايىقىدا خىزمەت قىلىپ، ھەق-ھوقۇقىنى مۇھاپىزەت قىلالايسىلەر؟» دېدى.

ئەبۇ لەھەب ئىرغىلىپ تۇرۇپ: «ئەي ئەرەپلەرنىڭ خوجىسى! ئەگەر بۇ ئامانەتنى تاپشۇرۇشنى ئويلىغىنىڭىز بىرسى بولسا، بەكمۇ ياخشى بولغىنى، ئەگەر بولمىسا، بۇ خىزمەتنى مەن قىلاي» دېدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇنىڭغا: «سېنىڭ مال-دۇنيايىڭ كۆپ، مىجەزىڭ چۇس، يۈرىكىڭ قاتتىق، مەرھەمىتىڭ ئاز. يېتىم كۆڭلى نازۇكتۇر. ئاسان دىلى رەنجىيدۇ» دېدى. باشقا ئوغۇللىرىمۇ ئەبۇ تالىپقا ئوخشاش خىزمەت قىلىشنى ئارزۇ قىلدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىنىڭ بەزى ئىشلاردا مۇۋاپىق ئەمەسلىكىنى ئەسكەرتىپ ئۇلارنى رەت قىلدى. نۆۋەت ئەبۇ تالىپقا كەلگەندە: «مەن بۇ ئىشنى ھەممىڭلاردىن بەكرەك خالايمەن، پەقەت ئاكىلىرىم بولغىنىڭلار ئۇچۇن ئالدىڭلارغا ئۆتىۋالمىدىم، سىلەردىن بۇررۇن سۆز قىلىش ماڭا مۇۋاپىق ئەمەس، مال-دۇنيايىم سىلەرنىڭكىدىن ئاز، ئەمما ساداقىتىم سىلەردىن زىيادە دەپ قارايمەن» دېدى. ئابدۇلمۇتتەلىب: «توغرا سۆزلىدىڭ، بۇ خىزمەتكە لايىق بولغان سەن. ئەمما مەن ھەر ئىشىمدا ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلىشىمەن، ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە ھەرىكەت قىلىمەن، ھەر قېتىمدا توغرا بىر نەتىجىگە ئېرىشىمەن. بۇ جەھەتتە، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باقاي، ئاراڭلاردا كىمنى تاللىسا مەنمۇ شۇنى تاللايمەن» دېدى.

ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئەي كۆزلىرىمنىڭ نۇرى! سېنىڭ ھەسرىتىڭ بىلەن ئاخىرەتكە يول ئالدىم، بۇ تاغىلىرىڭدىن قايسىسىنى تاللايسەن؟» دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ، ئەبۇ تالىپنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، قۇچىقىغا ئولتۇردى. ئابدۇلمۇتتەلىب دىمىنى ئىچىگە تارتىپ خۇرسەن

24. ئىبنى ئىسهاق ئەس-سىرە، 45-48؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،169~178؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،117؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II،188.

بولۇپ: «ئاللاھقا شۈكۈرلەر بولسۇن، مېنىڭ ئارزۇ قىلغىنىممۇ دەل ئۇ ئىدى» دېدى. ئەبۇ تالىپنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئەبۇ تالىپ، بۇ كىچىك مەرۋايىت، ئاتا-ئانا مېھرى كۆرمىدى، شۇڭا ئۇنىڭ دىلىنى رەنجىتمە، سېنى باشقا ئوغۇللىرىڭغا قارىغاندا ئۈستۈن كۆرىمەن، بۇ ئۇلۇغ ئامانەتنى ساڭا تاپشۇردۇم. چۈنكى سەن ئۇنىڭ دادىسى بىلەن بىر ئانىدىن. ئۇنى ئۆز نەپسىڭنى قوغدىغاندەك مۇھاپىزەت قىلغىن، بۇ ۋەسىيىتىمنى قوبۇل قىلامسەن؟» دەپ سورىشى بىلەن: «قوبۇل قىلدىم» دېگەن جاۋابنى ئالغان ئابدۇلمۇتتەلىب، سۆيۈملۈك نەۋرىسىنى قۇچاقلىدى، مۇبارەك بېشى، يۈزى ۋە قوللىرىنى سۆيۈپ قانغىچە پۇراپ، ئوغۇللىرىغا: «ھەممىڭلار شاھىت بولۇڭلاركى، مەن ھاياتىمدا بۇنىڭدىن گۈزەل بىر پۇراق ۋە بۇنىڭدىن گۈزەل بىر يۈز كۆرمىدىم» دېدى.

ئەبۇ تالىپنىڭ ھىمايىسىدە

بوۋىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن كائىناتنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، سەككىز يېشىدىن باشلاپ تاغىسى ئەبۇ تالىپنىڭ يېنىدا قېلىشقا باشلاپ، ئۇنىڭ ھىمايىسى بىلەن چوڭ بولدى. ئۇ زامانلاردا تاغىسى ئەبۇ تالىپمۇ، بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبكە ئوخشاش مەككىدىكى قۇرەيش ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئىدى. ھەر كىمنىڭ سۆيۈشىگە مۇيەسسەر بولغان، سۆزى ساھىبى، ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر ئىنسان ئىدى. ئۇمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چوڭقۇر مېھرى-مۇھەببىتىنى كۆرسەتتى. ھەتتا ئۆز بالىلىرىدىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆردى. ئۇخلىغاندىمۇ ئۇنى يېنىدا ياتقۇزاتتى، نەگە بارسا ئۇنى يېنىدىن ئايرىمايتتى ۋە ئۇنىڭغا: «سەن تولىمۇ خەيرلىك ۋە مۇبارەك بىرسى!» دەيتتى. تاماق يېگەندە، ئۇ قول ئۇزاتماي تۇرۇپ تاماققا باشلىمايتتى، ھەر ۋاقىت ئۇنىڭ باشلىشىنى ساقلايتتى. ھەتتا بەزىدە ئۇنىڭغا ئايرىم بىر داستىخان تەييارلايتتى. ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرغاندا، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ ئايدەك پارلىغانلىقىنى، چاچلىرىنىڭ رەتلىك تارالغانلىقىنى كۆرەتتى. ئەبۇ تالىپنىڭ ئۇنچە كۆپ مال-دۇنياسى يوقتى، ئائىلىسىدىمۇ ئادەم سانى خېلى بار ئىدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ھىمايىسىگە ئالغاندىن كېيىن ئائىلىسىگە بەرىكەت ياغدى. مەككىدە ھۆكۈم سۈرگەن قۇرغاقچىلىق كۈنلەردە، ئەبۇ تالىپ ئۇنى كەبىگە ئېلىپ كېلىپ دۇئا قىلدى، ئۇنىڭ رەھمىتى بىلەن بەرىكەتلىك يامغۇر يېغىپ، قۇرغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىق كۈنلەر ئۇنتۇلۇشقا باشلىدى.[25]

راھىب بەھىرا

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئون ئىككى يېشىغا كەلگەندە، تاغىسى ئەبۇ تالىپنىڭ تىجارەت ئۈچۈن سەپەرگە تەييارلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئۆزىنى سەپەرگە بىللە ئېلىپ بارمايدىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئەبۇ تالىپقا: «بۇ شەھەردە مېنى كىمگە تاپشۇرۇپ كېتىسەن، مېنىڭ ئىگە-چاقام بولمىسا؟!» دېدى. بۇ سۆزلەر ئەبۇ تالىپنىڭ كۆڭلىنى

25. ئىبنى ھىشام، ئەت-سىرە، I، 179~180؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 119.

ئەزدى. ئۇنىمۇ سەپەرگە بىللە ئېلىپ چىقىشقا قارار بەردى. تىجارەت كارۋىنى ئۇزۇن بىر يول يۈرگەندىن كېيىن بۇسرا دېگەن يەردە، خرىستىئانلارغا ئائىت بىر ماناستىر ئەتراپىدا قونۇش ئۈچۈن يولنى ۋاقىتلىق توختاتتى. بۇ ماناستىردا بەھىرا ئىسىملىك بىر راھىب تۇراتتى، دەسلەپتە يەھۇدى ئالىمى ئىكەن، كېيىن خرىستىئان ئالىمى بولغان بۇ راھىبنىڭ يېنىدا، قولدىن-قولغا ئۆتۈپ ساقلىنىپ كېلىۋاتقان بىر كىتاب بار ئىدى، ئۇنىڭدىن سورالغان سوئاللارغا، ئۇ مۇشۇ كىتاب ئارقىلىق جاۋاب بېرەتتى. قۇرەيشنىڭ كارۋانلىرى، يىللار بۇرۇن بۇ يەردىن مىڭلاپ ئۆتسىمۇ ئۇنىڭ ھېچ دىققىتىنى تارتمىغان ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى سەھەردە ماناستىرنىڭ پەشتىقىغا چىقىپ، كارۋاننىڭ يولىغا قارايتتى، خۇددى بىر كىشىنى ساقلاۋاتقاندەك ئەنسىزلىك ئىچىدە قارايتتى. بۇ سەپەردە بەھىراغا بىر ئىش بولغاندەك ناھايىتى ھاياجانلىقتى، بەزىدە يېنىك سەكرەيتتى. چۈنكى قۇرەيش قەبىلىسى بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن بىر بۇلۇتنىڭ ئۇلارغا ئەگىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى پەرق ئەتكەن ئىدى. بۇلۇت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سايە تاشلاپ تۇراتتى. كارۋان تۈنەۋاتقاندا، بەھىرا، ھەببىي ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەم ئېلىۋاتقان يەردىكى بىر دەرەخنىڭ شاخلىرىنى ئەگىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ ھەيرانلىق ئىچىدە قالدى. بەھىرا چوڭ بىر زىياپەت تەييارلاپ، قۇرەيش كارۋىنىدىكى پۈتۈن كىشىنى تاماققا چاقىردى. كارۋاندىكىلەر سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى ماللىرى بىلەن قويۇپ ئۆزلىرى تاماققا كەلدى، بەھىرا كەلگەنلەرنى دىققەت بىلەن كۆزەتكەندىن كېيىن: ئەي قۇرەيش ئەھلى، ئاراڭلاردا تاماققا كەلمىگەن بىرسى بارمۇ؟ دەپ سورىشى بىلەن: شۇنداق بىر كىشى بار، دېدى. چۈنكى قۇرەيشلەر بۇ يەرگە كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ بۇلۇت يەنىلا ئۇ يەردە قالغان ئىدى. بۇلۇتقا قاراپ ئۇ يەردە بىر كىشىنىڭ قالغىنىنى مۆلچەرلىدى. راھىب بەھىرا ئۇ كىشىنىڭمۇ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىلەر-كەلمەيلا ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارىدى. ئەبۇ تالىپقا: بۇ بالا سېنىڭ نەسلىڭدىنمۇ؟ دەپ سورىشى بىلەن، ئەبۇ تالىپ: ئوغلۇم! دېدى. بەھىرا: كىتابلاردا بۇ بالىنىڭ دادىسىنىڭ تۇغۇلۇشقا يېقىن ۋاپات بولىدىغانلىقى يېزىلغان، بۇ سېنىڭ ئوغلۇڭ ئەمەس، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئەبۇ تالىپ: شۇنداق، ئۇ مېنىڭ ئاكامنىڭ ئوغلى، دېدى. بەھىرا: دادىسىغا نېمە بولدى؟ دېيىشى بىلەن، ئەبۇ تالىپ: ئۇ تۇغۇلۇشقا ئاز قالغاندا ۋاپات بولدى، دېدى. بەھىرا: راست گەپ قىلدىڭ، ئانىسىغا نېمە بولدى؟ دېدى. ئەبۇ تالىپ: ئۇمۇ ۋاپات بولدى، دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان بەھىرا: راست سۆزلىدىڭ، دېدى ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ، بۇتلارنىڭ نامىغا قەسەم قىلدى. پەيغەمبىرىمىز، بەھىراغا: بۇتلارنىڭ ئىسمى بىلەن قەسەم ئىچمە، ئۇلارغا نەپرەت قىلىمەن، دېدى.

بەھىرا بۇ قېتىم ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى بىلەن قەسەم بەردى. پەيغەمبىرىمىزدىن: سەن ئۇخلامسەن؟ دەپ سورىدى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: كۆزۈم ئۇخلايدۇ، لېكىن قەلبىم ئۇخلىمايدۇ، دېدى. بەھىرا ئۇنىڭدىن نۇرغۇن سوئاللار سورىدى ۋە جاۋابلىرىنى ئالدى. ئالغان جاۋابلىرى ئىلگىرى ئوقۇغان كىتابلىرى بىلەن ئوخشاش

چىقتى. ئۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ، ئەبۇ تالىپقا: بۇ قىزىللىق، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە داۋاملىق تۇرامدۇ؟ دەپ سورىدى. ئەبۇ تالىپ: شۇنداق، يوق بولغىنىنى ھېچ كۆرمىدىم، دېدى. بەھىرا بۇ ئالامەتنىڭمۇ ئوخشاش ئىكەنلىكىنى كۆرۈشى بىلەن تېخىمۇ توغرا ھۆكۈم قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبەرلىك تامغىسىنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئەخلاق پەزىلىتى تۈپەيلى كىيىمنى سېلىشقا ئۇنىمىدى. تاغىسى ئەبۇ تالىپ: ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى، ئۇنىڭ بۇ ئارزۇسىنى يېرىگە كەلتۈر، دېيىشى بىلەن، مۇبارەك دۈمبىسىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى. بەھىرا پەيغەمبەرلىك تامغىسىنى كۆرگەندىن كېيىن ھەيرانلىق ئىچىدە بۇ گۈزەللىكنى قانغىچە تاماشا قىلدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ دۈمىسىگە سۆيۈپ، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياشلار ئاقتى. بەھىرا: مەن شاھادەت كەلتۈردۈم، سەن ئاللاھ تەئالانىڭ ئەلچىسى، دېدى. ئاۋازىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈپ: مانا بۇ ئالەملەرنىڭ خوجىسى! مانا بۇ ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى، مانا بۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتكەن ئۇلۇغ پەيغەمبىرى، دېدى. ئۇ يەردە بۇ مەنزىرىنى تاماشا قىلىپ تۇرغان قۇرەيشلەر ھەيرانلىق ئىچىدە: مۇھەممەدنىڭ بۇ راھىبنىڭ يېنىدا بۇنداق بولۇپ كېتىشىنىڭ قىممىتى نېمىكەن! دېدى.

بەھىرا ئەبۇ تالىپقا قاراپ: بۇ بالا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر. بۇنىڭ دىنى پۈتۈن يەر يۈزىگە تارىلىدۇ. بۇرۇنقى دىنلار ھەممىسى بۇ دىن ئالدىدا پەس بولىدۇ. بۇ بالىنى شامغا ئېلىپ بارما، ئەگەر ئېلىپ بارساڭ، ئۇلار ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ جېنىغا زىيان سېلىشىدىن قورقىمەن، بۇ ھەققىدە ئەھىد ۋە مىساك بولغان دېدى. ئەبۇ تالىپ: بۇ ئەھىد ۋە مىساك نېمە؟ دەپ سورىشى بىلەن، بەھىرا: ئاللاھ تەئالانىڭ پۈتۈن پەيغەمبەرلەردىن ۋە ئەڭ ئاخىرقى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرىنىڭ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا ۋەدە قىلغانلىقىدۇر، دېدى.

ئەبۇ تالىپ بەھىرانىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن شامغا بېرىشتىن ۋاز كەچتى. ماللىرىنى بۇسرادا سېتىپ مەككىگە قايتتى.[26] بەھىرادىن ئاڭلىغان سۆزلەر ئەبۇ تالىپنىڭ قولىقىدا ئۆمۈر بويى جاراڭلاپ تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تېخىمۇ ياخشى كۆرۈشكە سەۋەپچى بولدى. ئۇنى ئاخىرقى ھاياتىغىچە مۇھاپىزەت قىلىپ ھەر ئىشىدا ياردەمچى بولدى.

پۈتۈن ھاياتىدا پەزىلەت ۋە گۈزەللىك ئىگىسى بولغان، ھاياتىدا پۈتۈن خاتالىقلاردىن خالى بولغان پەيغەمبىرىمىز، چوڭ بولۇپ ئون يەتتە يېشىغا كەلگەندە، سودىگەر تاغىسى زۇبەير، يەمەندىكى تىجارىتىنىڭ بەرىكەتلىك بولۇشى ئۈچۈن پەيغەمبىرىمىزنى يەمەنگە

26. ئىبنى ئىسھاق، ئەس-سىرە، 53~58 :s؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 180~182؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 76، 83~84. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 216~220؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 283~286.

بىللە ئېلىپ باردى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن قىلىنغان بۇ سەپەردە ئۇنى ھاياجانغا سالغان نۇرغۇن ۋەقەلەرگە شاھىت بولدى. مەككىگە قايتىپ كەلگەندە، زۇبەير، بۇ ۋەقەلەرنى قۇرەيش قەبىلىسىگە بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيش قەبىلىسى ئارىسىدا: «مۇھەممەد چوقۇم شان-شۆھرىتى ئۇلۇغ ئادەم بولىدۇ» دېگەن سۆزلەر تارقالدى.[27]

سېنىڭ ئىشقىڭ بارچە دەرتكە داۋادۇر يا رەسۇلەللاھ،
سېنىڭ تۇرتكەڭدە ھاجەتلەر راۋادۇر يا رەسۇلەللاھ.

سېنىڭ نۇرۇڭ كۆرگەن كۆزلەر، نە ئاي كۆزلەر نە يۇلتۇزلار،
نۇرۇڭدىن كېچە- كۈندۈزلەر كۆرۈنمەس يا رەسۇلەللاھ.

تەرىڭدىن ئېچىلار گۈللەر، سۆزۈڭدىن تامار ھەسەللەر،
سەن بىلەن ئاغرىق كۆڭۈللەر شىپادۇر يا رەسۇلەللاھ.

ھەبىبسەن پادىشاھلارغا، تېۋىپسەن دەردۇ ئاھلارغا،
شاپائىتىڭ گۇناھكارغا شىپادۇر يا رەسۇلۇللاھ.

شەيياد ھەمزە

27. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 53~59:؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 120~123.

ياشلىق ھاياتى ۋە ئۆيلىنىشى

ئىنسانلارنىڭ ئەڭ خەيرلىسى ۋە ئەڭ گۈزەللى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، يىگىتلىك ۋاقتىدا مەككىدە ئۇنىڭ بىلەن تەڭ دېمەتلىك كىشلەر ئارىسىدا ئەڭ سۆيۈلگەن ئىنسان ئىدى. ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقى، باشقىلارغا تۇتقان مۇئامىلىسى، ئېغىر-بېسىقلىقى، مۇلايىملىقى ۋە باشقا ئۇستۇنلۈكلىرى بىلەن باشقىلارنىڭ ھۆرمەت ئوبيكتىغا ئايلانغانىدى. مەككە خەلقى ئۇنىڭ بۇ گۈزەل ئەخلاقىغا مەپتۇن بولۇشاتتى، مەككە خەلقى ئۇنىڭ راست سۆزلىكى، ئىشەنچلىكلىكىنى بەش قولدەك بىلگەچكە، ئۇنى ئەل ئەمىن دەپ ئاتايتتى. ئۇنىڭغا ھەر زامان ئىشەنسە بولىدۇ دېگەن لەقەمنى بەرگەن ئىدى. ئۇ يىگىتلىك چېغىدىلا مۇشۇنداق گۈزەل بىر لەقەمگە ئېرىشكەنىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياشلىق چاغلىرىدا، ئەرەپلەر زامانىنىڭ ئەڭ رەزىل چاغلىرى بولغان جاھىلىيەت دەۋرىدە ئىدى. بۇتلارغا چوقۇنۇش، ھارق ئىچىش، قىمار ئويناش، زىنا قىلىش، ئۆسۈم ئېلىش قاتارلىق ئىشلار كەڭ تارقالغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ ئىشلاردىن نەپرەتلىنەتتى. پۈتۈن يامان ئىشلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتاتتى. پۈتۈن مەككە خەلقى، ئۇنىڭ تۇتقان يولىنى ياخشى بىلىپ، ھەيران بولاتتى. ئۇ بۇتلارغا نەپرەت قىلغانلىقى ئۈچۈن، بۇتلارنىڭ يېنىغا يېقىن بارمىغان. بۇتلارغا ئاتاپ قىلىنغان نەزىر-چىراق ۋە قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىنى يېمىگەن. باللىق ۋە يىگىتلىك چاغلىرىدا، ئۆزىگە تەۋە بولغان قويلىرىنى جىيات تېغى ۋە ئەتراپىدا ئوتلاتقان. تۇرمۇشىنى مۇشۇنداق ئۆتكۈزگەن. بۇنداق قىلىش ئارقىلىق، ئۆزىنى، ھەددىدىن زىيادە ئەخلاقسىزلاشقان بۇ جامائەتتىن يىراق تۇتۇشقا تىرىشقان. بىر قېتىم ئۇ ئەسھابى-كىرامغا: ھەر پەيغەمبەر قوي باققان، دېدى. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! سىزمۇ قوي باقتىڭىزمۇ؟ دەپ سورىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، مەنمۇ قوي باققان ئىدىم، دەپ جاۋاب بەرگەن.

پەيغەمبىرىمىز 20 ياشلارغا كىرگەن چاغدا، مەككىدە قائىدە-يۇسۇنلار قېلىپتىن چىققان ئىدى. زۇلۇم ھەر يەرنى قاپلاپ، مال-مۈلۈك، جان ۋە ئار-نومۇس كاپالەتكە ئىگە ئەمەستى. مەككىدىكى يەرلىكلەر، مەككىگە تىجارەت ۋە تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن باشقا يۇرتلاردىن كەلگەن مېھمانلارغا قوپاللىق قىلىپ، زۇلۇم سالاتتى. بوزەك قىلىشقا ئۇچرىغان مۇساپىرلار دەردىنى ئاڭلاتقىدەك بىر يەر تاپالمايتتى. بۇ ۋاقىتلاردا يەمەندىن مەككىگە تىجارەت ئۈچۈن كەلگەن بىر سودىگەرنىڭ ماللىرى، ئاسىبىن ۋائىل ئىسىملىك بىر مەككىلىك تەرىپىدىن زورلۇق بىلەن تارتىۋېلىنىدى. بۇلاڭچىلىققا ئۇچرىغان يەمەنلىك تىجارەتچى ئەبۇ قۇبەيس تېغىغا چىقىپ، مال-مۈلكىنىڭ قايتۇرۇپ بېرىلىشى ئۈچۈن نالە-پەرياد قىلىپ، قەبىلىلەردىن ياردەم سورىدى. زۇلۇم ئېغىرلىشىپ، پىچاق سۆڭەككە

يەتكەن ئىدى. بۇ ناھەقچىلىقنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغان ھاشىم، زۆھرە ۋە بىر قانچە قەبىلىنىڭ ئاقسۆڭەكلىرى ئابدۇللاھ بىن جۇدئاننىڭ ئۆيىگە توپلاندى، يەرلىك ۋە باشقا يەردىن كەلگەن مۇساپىرلارنىڭ ھەقسىزلىككە ئۇچرىماسلىقى، زۇلۇمغا ئۇچرىغان ھەر بىر ئىنساننىڭ ھەققىنى قوغداشقا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن قارار ئېلىپ، بۇ مەقسەتتە بىر ئادالەت تەشكىلاتى قۇردى.[28] پەيغەمبىرىمىز كىچىك يېشىدا قاتناشقان بۇ تەشكىلاتنىڭ ئىسمى «پەزىلەتلىكلەر ئۆيۈشمىسى» ئىدى. بۇنىڭدىن خېلى بۇرۇنلا، فادىل ئىسمىدە ئىككى كىشى ۋە فۇدايىل ئىسىمدىكى بىر كىشى تەرىپىدىن مۇشۇنداق بىر تەشكىلات قۇرۇلغان ئىدى. بۇ تەشكىلاتقا ھۆرمەت قىلىش تۈپەيلىدىن بۇ ئىسىم بېرىلدى. بۇ تەشكىلات زۇلۇمغا قارشى تۇرۇش، مەككىدىكى بۇزۇلغان قائىدە-تۈزۈملەرنى يېڭىدىن تۈزەش ئۈچۈن قۇرۇلدى. تەشكىلات ئۆز تەسىر كۈچىنى ئۇزۇن مەزگىل ساقلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك بېرىلگەندىن كېيىن، ئەسھابىغا: «ئابدۇللاھ بىن جۇدئاننىڭ ئۆيىدىكى يىغىندا مەنمۇ بار ئىدىم، ئۇ يىغىندىكى ئىچىلگەن قەسەم، مېنى قىزىل تۆگىلەرگە ئىگە بولۇشتىن زىيادە خوشال قىلغان ئىدى. ئەگەر ھازىرمۇ شۇنداق بىر مەجلىسكە چاقىرىلسام، چوقۇم بارغان بولاتتىم» دېدى.[29]

تىجارەت بىلەن ئۆتكەن ھايات

مەككىلىكلەر بۇرۇندىن تارتىپلا تىجارەت ئارقىلىق تۇرمۇشىنى قامدايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇ تالىپمۇ تىجارەت بىلەن شۇغۇللىناتتى. پەيغەمبىرىمىز يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەندە، مەككىدە ياشاش قىيىنلاشتى. بىر قېتىم مەككىلىكلەر شامغا بېرىپ تىجارەت قىلىش ئۈچۈن چوڭ بىر كارۋان تەييارلىقى قىلىۋاتقان ئىدى. بۇ كۈنلەردە ئەبۇ تالىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ھۆرمەتلىك جىيەنىم! كەمبەغەللىك ئاخىرقى باسقۇچقا كەلدى، ئاچارچىلىق ۋە قىيىنچىلىق بىلەن كۈرەش قىلغان بۇ كۈنلەردە، ئائىلىمىزدە بىر نەرسە قالمىدى، ئۆزەڭمۇ كۆردۈڭ! قۇرەيش قەبىلىسى شامغا تىجارەت ئۈچۈن بىر كارۋان تەييارلىدى. بۇ ئارىدا خەدىچە ئىسىملىك بىر باي ئايالمۇ، شامغا مال تەييارلاپتۇ. ماللىرىنى شامغا ئەۋەتىش ئۈچۈن ئىشەنچىلىك بىر كىشى ئىزدەۋېتىپتۇ. كېسىپ ئېيتىمەنكى، ئەڭ ئىشەنچىلىك، پاك ۋە سادىق بولغان سەندىن باشقا بىرسىگە ئېھتىياجى يوق. خەدىچە بىلەن سۆزلىشىپ، سېنىڭ ئۇ خانىمغا ۋەكىل بولۇپ بېرىشىڭنى كاپالەت قىلساق ياخشى بولاتتى. شۈبھىسىز سېنىڭ كارۋان بېشى بولۇپ بېرىشىڭنى جان دەپ قوبۇل قىلىدۇ. ئەسلىدە مەن سېنىڭ ئۇ يەرگە بېرىشىڭنى خالىمايمەن، شامدا يەھۇدىيلارنىڭ ساڭا زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورقىمەن. ئۇيان

28. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، :I، 91

29. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، I، 133؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، 1، 82. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، :I، 191؛ ئىبنى ھابىب، ئەل-مۇھەببەر، S:167؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 290~293.

ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ باشقا بىر ئامال تاپالمىدىم» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «تاغا! سەن قانداق ئويلىغان بولساڭ شۇنداق قىلاي» دېدى.

خەدىچە خانىم ھۆسنى ـ جامالى، مال ـ مۈلكى، ئەقلى ـ ھۇشى، ئىپپەت ـ نومۇسى، شەرمى ـ ھاياسى بىلەن ئەرەب دۇنياسىدا شۆھرەت قازانغان بىر ئايال ئىدى. بۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلىدىغان نۇرغۇن ئەركەك بار ئىدى. خەدىچە خانىم چۈشىدە كۆرگەن بىر ۋەقە تۈپەيلىدىن ھېچكىمگە كۆڭۈل بەرمىدى. ئۇ چۈشىدە ئاسماندىكى ئاي ئۇنىڭ قوينىغا كىرىپ، ئۇنىڭدىن كېيىن قولتۇقىدىن چىقىپ پۈتۈن ئالەمنى يورۇتقانلىقىنى كۆردى. ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇشى بىلەنلا كۆرگەن چۈشىنى يېقىن تۇققانلىرىدىن بولغان ۋەرەقە بىن نەۋفەلگە سۆزلەپ بەردى. ۋەرەقە: «ئاخىر زامان پەيغەمبىرى دۇنياغا كەپتۇ، ئۇ سېنىڭ بىلەن توي قىلىدىكەن ۋە سەن بىلەن ئۆي تۇتقان كۈنلەردە ئۇنىڭغا ۋەھيى نازىل بولىدىكەن، ئۇنىڭ دىنى بىلەن ئالەم نۇرغا تولىدىكەن، ئەڭ بۇرۇن ئىمان كەلتۈرگەن سەن بولىدىكەنسەن، ئۇ پەيغەمبەر قۇرەيش قەبىلىسى ھاشىم جەمەتىدىن مەيدانغا كېلىدىكەن» دېدى. ھەزرىتى خەدىچە بۇ چۈشنىڭ تەبىرىدىن سۆيۈنۈپ، پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن ساقلاشقا باشلىدى.

ھەزرىتى خەدىچە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىناتتى، كىلىشەلگەن كىشلەر بىلەن تىجارەتتە شېرىك بولاتتى. ئەبۇ تالىپ بۇ ئەھۋالنى خەدىچە خانىمغا بايان قىلدى. ئەبۇ تالىپنىڭ سۆزلىرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھەزرىتى خەدىچە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش ۋە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىگە قەدەم تەشرىپ قىلىشى بىلەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت كۆرسەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نازاكىتى، نۇرغا تولغان سۆزلۈك جامالىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «توغرا سۆزلۈك، ئىشەنچلىك، سادىق ئىكەنلىكىڭىزنى ياخشى بىلىمەن. بۇ ئىش ئۈچۈن ھېچ كىمگە بەرمىگەن ئىش ھەققىنى، سىزگە نەچچە قات بېرىمەن.» دېدى ۋە بۇ خىزمەتكە لايىق بولغان كىيىم ـ كېچەكلەرنى بېرىپ، مەمنۇنىيەت ئىچىدە ئۇزۇتۇپ قويدى.

خەدىچە ئانىمىز، تەقۋا بىر خىرىستىئان ئالىمى بولغان تاغىسىنىڭ ئوغلى ۋەرەقە بىن نەۋفەلدىن ئاخىرقى پەيغەمبەرنىڭ ئالامەتلىرىنى ئاڭلىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ زىيارەتتە پەيغەمبەرلىك ئالاھىدىلىگىنى ئۆزىدە مۇجەسسەملىگەن ئىدى. بۇ سەۋەپتىن خەدىچە خانىم، مەيسەرە ئىسىملىك قۇلىغا: «كارۋان مەككىدىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن مەككىلىكلەرنىڭ ھەر قانداق بىر پىتنە ـ پاسات تارقاتماسلىقى ئۈچۈن، تۆگىنىڭ چۇلۋۇرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بەرگىن. ئۇلار مەككىدىن يىراقلىشىپ كۆزدىن غايىپ بولغاندىن كېيىن بۇ قىممەتلىك كىيىملەرنى ئۇنىڭغا كىيدۈر» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن تۆگىلىرىدىن بىرسىنى پادىشاھلارغا لايىق جابدۇتۇپ، قۇلى مەيسەرەگە: «مۇھەممەدنى ھۆرمەت ئىچىدە بۇ تۆگىگە مىنگۈزۈپ، چۇلۋۇرنى قولۇڭغا ئال ۋە ئۆزەڭنى ئۇنىڭ خىزمەتكارى قاتارىدا كۆر! ئۇنىڭ روخسىتىسىز بىر ئىش قىلما، ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋە خېيىم ـ خەتەردىن سالاش يولىدا جېنىڭنى پىدا قىلىشتىن باش تارتما! بارغان

يەرلىرىڭلاردا كۆپ ئايلانماڭلار، بالدۇر قايتىپ كېلىڭلار، ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ ئالدىدا تىلىمىز قىسىلىپ قالمىسۇن، ئەگەر بۇ دېگەنلىرىمنى ئۆز جايىدا بىجا كەلتۈرسەڭ، سېنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلىپ، قانچىلىك مال-دۇنيا تەلەپ قىلساڭ شۇنى بېرىمەن» دېدى.

كارۋان تەييارلىقنى پۈتتۈردى. مەككە خەلقى دوست-يارەن، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن قايىنام-تاشقىنلىق ئىچىدە توپلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغقانلىرى، تاغىلىرى ۋە ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ چوڭلىرىمۇ بۇ ئۇزىتىش مۇراسىمىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھامىسى ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى خىزمەتچى كىيىمى كېيگەن، تۆگىنىڭ چۇلۇۋۇرنى تۇتقان ھالىتىدە كۆرىشى بىلەن كۆڭلى يېرىم بولۇپ، يىغلاپ كەتتى. ئاھ تارتىپ، كۆزلىرىدىن ياش ئاققۇزغان ھالەتتە: «ئەي ئابدۇلمۇتتەلىب! ئەي زەمزەم قۇدۇقىنى قازغان ئۇلۇغ ئىنسان! ئەي ئابدۇلمۇتتەلىب! قەبرىڭىزدىن چىقىپ، بېشىڭىزنى بۇ تەرەپكە بۇراپ، مۇبارەك نەۋرىڭىزنىڭ ھالىغا بىر قاراڭ!» دېگىنىچە دەردىنى تۆكۈپ يىغلاشقا باشلىدى. ئەبۇ تالىپمۇ ھامىسى بىلەن ئوخشاش ھېس-تۇيغۇ ئىچىدە ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ كۆرۈنۈشلەرنى كۆرىشى بىلەن ئۇنىڭ مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياشلىرى مەرۋايىتتەك تارام-تارام ئېقىشقا باشلاپ: «مېنى ئۇنتۇماڭلار، يات ئەللەردە غېرىپلىق تارتقىنىمنى ئويلاپ تۇرۇڭلار!» دېيىشى بىلەن ئۇنى تىڭشاپ تۇرغان ھەممەيلەن يىغلاپ كەتتى. سامادىكى پەرىشتىلەرمۇ ئۇنىڭ بۇ ھالىغا جۆر بولۇپ: «ئەي رەببىمىز! بۇ سېنىڭ ئۆزەڭگە ھەبىب قىلىپ ئۇلۇغ ماقامدا ئېھسان قىلغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. بۇ ھالغا قېلىشىنىڭ بىر ھېكمىتى بارمۇ؟» دەپ سورىدى. جانابى ئاللاھ پەرىشتىلەرگە: «شۇنداق، ئۇ مېنىڭ ھەبىبىمدۇر، پەقەت سىلەر مۇھەببەتنىڭ سىرىنى بىلمەيسىلەر، سۆيگەن ۋە سۆيۈلگەنلەر ئارىسىدىكى سىرلارنى تېخىمۇ بىلمەيسىلەر، بۇ ماقامنى (مەرتىۋە) ھېچكىم بىلمەيدۇ، بۇ سىرلىق ئىشتىن ھېچكىم بىر نەرسە چۈشەنمەيدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

كارۋان ئاستا-ئاستا يولغا چىقىپ كۆزدىن غايىپ بولدى. مەيسەرە خەدىچە خانىمنىڭ بۇيرۇقى بويىچە قىممەتلىك كىيىم-كېچەكلەرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كېيگۈزدى. قىممەت باھالىق رەختلەر بىلەن جابدۇنغان، ھەشەمەتلىك بېزەلگەن تۆگىگە مىندۈردى. مەيسەرە چۇلۇۋۇرنى قولىغا ئېلىپ تۆگىنى يېتىلەپ ماڭدى. بۇ ئۇزۇن سەپەردە كارۋاندىكىلەر، ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئۈستىدە، يولى بويى ئۇنىڭغا سايە تاشلاپ ماڭغان بىر بۇلۇت ۋە قۇش شەكلىگە كىرگەن ئىككى پەرىشتىنىڭ سەپەر تۆگىگىچە بىللە ھەرىكەت قىلغانلىقىنى كۆردى.[30] مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ، كارۋان يۈرىشىدە ھېرىپ ھالىدىن كېتىپ كارۋاندىن چۈشۈپ يېتىپ قالغان ئىككى تۆگىنىڭ تۇياقلىرىنى سىلىشى بىلەن تۆگىلەرنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ سۈرئىتىنى تېزلىتىشىدەك ۋەقەلەرنى كۆرۈپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بەكمۇ خۇرسەن بولدى. ئۇنىڭ مۇبارەك

30. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 41:.

بىر ئىنسان ئىكەنلىكىنى ئاستا ـ ئاستا بىلىشكە باشلىدى. بۇسرا دېگەن يەرگە كېلىپ، ماناستىرنىڭ ئەتراپىدىكى بىر يەرگە چۈشتى. ئۆز كۆزى بىلەن بىر قىسىم پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىگە شاھىت بولغان راھىب بەھىرا دۇنيادىن كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا ناستۇرا ئىسىملىك باشقا بىر راھىب كەلگەنىدى. ماناستىرنىڭ يېنىغا كېلىپ قوناقلىغان قۇرەيش كارۋىنىنى كۆزىتىپ تۇرغان راھىب ناستۇرا، ئۇلارغا قاراپ تۇرغان بىر پەيتتە، ماناستىر ئەتراپىدا قۇرۇپ قاخشال بولۇپ قالغان دەرەخنىڭ ئاستىدا بىركىشىنىڭ ئولتۇرىشى بىلەن دەرەخنىڭ بىردىنلا يوپيۇرماق چىقىرىپ يېشىل بولغىنىنى كۆرىشى بىلەن، مەيسەرەگە: شۇ دەرەخنىڭ ئاستىدىكى زات كىم؟ دەپ سورىدى. مەيسەرە: بۇ كىشى قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ھەرەم خەلقىدىن بىر كىشى، دەپ جاۋاب بەردى. راھىب: ھازىرغىچە بۇ دەرەخنىڭ ئاستىدا پەيغەمبەرلەردىن باشقا بىر كىشى ئولتۇرمىغان. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئازراق قىزىللىق بارمۇ؟ دەپ سورىدى. مەيسەرە: شۇنداق، ئۇنىڭ كۆلىرىدىن ئۇ قىزىللىق ھېچ يوقىمايدۇ، دېدى. ناستۇرا: ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنجىلنى چۈشۈرگەن ئاللاھنىڭ ھەققى ئۈچۈن دەيمەنكى، بۇ كىشى ئاخىرقى پەيغەمبەردۇر، كاشكى ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك بىلدۈرۈلگەن كۈنگىچە ياشىغان بولسام، دېدى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇسرا شەھرىدە خەدىچە خانىمنىڭ ماللىرىنى سېتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ بىلەن سودا قىلغان بىر يەھۇدى بۇ سودىغا ئىشەنچ قىلالماي، لات، ئۇززا ئىسىمدىكى ئىككى بۇتنىڭ ئىسمى ئۈچۈن قەسەم قىلساڭ ساڭا ئىشىنىمەن، دېدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: مەن بۇتلارنىڭ ئىسمىغا ئەسلا قەسەم قىلمايمەن، ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ قالسام، يۈزۈمنى باشقا تەرەپكە بۇراپ ئۆتۈپ كېتىمەن، دېدى. ئۇنىڭدىكى باشقا ئالامەتلەرنىمۇ كۆرگەن يەھۇدى: ماقۇل، سېنىڭ دېگىنىڭ بولسۇن! قەسەم قىلمىغىن، سەن پەيغەمبەر بولىدىغان ئادەم ئىكەنسەن، دەپ ھەيرانلىقىنى ئىپادىلىدى.

مەيسەرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بولغاندىكى پۈتۈن سۆز ـ ھەرىكەت ئاڭلىغانلىرىنى ئېسىدا ساقلاشقا تىرىشىپ، ئۇنىڭغا بولغان ھەيرانلىقى ئارتىپ بېرىۋاتاتتى. مەيسەرەدە ئالەملەرنىڭ خوجىسىغا سۆيگۈ ۋە مۇھەببەت ئورۇن ئېلىشقا، ئۇنىڭغا ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ خىزمەت قىلىشقا، ھەتتا كىچىك بىر ئىشارىتىنىمۇ چوڭ بىر ئىش بىلىپ جان كۆيدۈرۈپ ئورۇنداشقا باشلىدى.

مەككىدىن ئېلىپ كەلگەن ماللار پۈتۈنلەي سېتىلىپ تۈگىدى. بۇ سەپەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتى بىلەن بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە پايدىغا ئېرىشتى. كارۋان مەككىگە قاراپ يول ئېلىپ مەررۇززاھران ۋادىسىغا كەلگەندە، مەيسەرە، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە مەككىگە قايتىپ كەلگەنلىك خوشخەۋىرىنى يەتكۈزىشنى تەلەپ قىلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل كۆرۈپ، كارۋاندىن ئايرىلىپ مەككىگە تۆگىسىنى چاپتۇردى.

نەفسە بىنتى مۇنىيە خانىم بايان قىلىپ: «كارۋاننىڭ كېلىش ۋاقتىغا ئاز قالغان ئىدى. خەدىچە خانىم ھەر كۈنى خىزمەتچىلىرىنى كارۋاننىڭ كېلىپ، كەلمىگەنلىكىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن يوللاپ تۇراتتى. شۇ كۈنلەردىن بىرىدە مەن خەدىچە خانىمنىڭ يېنىدا ئىدىم. تۇيۇقسىز قارشى تەرەپتىن تۆگە مىنگەن بىر كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۇستىدە بىر پارچە بۇلۇت سايە تاشلاپ تۇراتتى، قۇش شەكلىگە كىرگەن ئىككى پەرىشتە ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئۇچۇپ يۈرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىدىكى نۇر ئايغا ئوخشاش نۇر چېچىپ تۇراتتى. خەدىچە خانىم كەلگەن كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن كۆڭلى خاتىرجەم بولدى. لېكىن بىلمىگەن بىر قىياپەتتە: ئەجىبا، بۇ ئىسسىقتا كەلگەم كىم بولىشى مۇمكىن؟ دېدى. خىزمەتچىلىرى: مۇھەممەدكە (ئەلەيھىسسالام) ئوخشاپ تۇرىدۇ، ئۇ كەلگەن بولىشى مۇمكىن، دېدى دە، كۆرگەنلىرىگە ھەيران قالدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خەدىچە ئانىمىزنىڭ ماكانىغا يېتىپ كېلىپ، ئەھۋالىنى خەۋەر قىلدى.

بىر مۇددەتتىن كېيىن كارۋان مەككىگە كىردى. مەيسەرە خەدىچە ئانىمىزنىڭ يېنىغا يېتىپ كېلىشى بىلەن، پۈتۈن سەپەر بويىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىر بۇلۇتنىڭ سايىسى ئاستىغا ئالغانلىقى، راھىب ناستۇرانىڭ پەيغەمبىرىمىز ھەققىدە سۆزلىگەنلىرى، ھالىدىن كەتكەن ئورۇق تۆگىلەرنىڭ قانداق قىلىپ يۈگۈرەپ ماڭغانلىقى ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش كۆرگەن بىلگەنلىرىنى ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تىلى تۇتۇلۇپ قالغۇچە مەدھىيە ئوقۇدى. ھەزرىتى خەدىچە بۇلارنى بىلەتتى، پەقەت بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ سۆيگۈسىنى كۈچەيتەتتى. مەيسەرەگە: «بۇ سۆزلەرنى باشقا ھېچ بىر ئىنسانغا سۆزلىگۈچى بولما!» دەپ جېكىلىدى.[31] خەدىچە خانىم مەيسەرەدىن ئاڭلىغان بۇ ۋەقەلەرنى خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، ۋەرەقە بىن نەۋفەلنىڭ يېنىغا كەلدى. ۋەرەقە بۇ ۋەقەلەرنى ئاجايىپ بىر ھەيرانلىق ئىچىدە ئاڭلاپ: «ئەي خەدىچە! ئەگەر بۇ سۆزلىگەنلىرىڭ راست بولسا، مۇھەممەد بۇ ئۇممەتنىڭ پەيغەمبىرى بولىدىكەن» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئون ئىككى يېشىدا ئىكەن، تاغىسى ئەبۇ تالىپ بىلەن بۇسراغا، ئون يەتتە يېشىدا ئىكەن، تاغىسى زۇبەير بىلەن يەمەنگە، يىگىرمە يېشىدا ئىكەن شامغا، يىگىرمە بەش يېشىدا ئىكەن، ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزنىڭ ماللىرىنى سېتىش ئۈچۈن شامغىچە سەپەر قىلدى. ئۇ ھاياتىدا تۆت قېتىم يات ئەللەرگە سەپەر قىلدى. بۇلارنىڭ سىرتىدا ھېچ بىر زامان مەككە سىرتىغا چىقىپ باقمىدى.

ھەزرىتى خەدىچە بىلەن ئۆيلىنىشى

خەدىچە ئانىمىز ۋەرەقە بىن نەۋفەلنىڭ بەرگەن خوشخەۋەرلىرى ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ گۈزەل خىسلەتلىرىنى كۆرۈشى بىلەن، ئۇنىڭ ئايالى بولۇپ خىزمىتىنى قىلىشنى شەرەپ دەپ بىلدى. نەفسە بىنتى مۇنىيە ھەزرىتى خەدىچىنىڭ نىيىتىنى بىلگەندىن كېيىن،

31. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :59.

ئۇلارنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىش قارارىغا كەلدى پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: "ئى رەسۇلۇللاھ! سىنىڭ ھازىرغىچە ئۆيلەنمەسلىكىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟" دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "ئۆيلىنىش ئۈچۈن يېتەرلىك پۇلۇم يوق" دەپ جاۋاب بەردى. نەفىسە خانىم: "ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر ئىپپەت، مال-مۈلۈك ۋە ھۆسنى-جامال ئىگىسى بولغان بىر خانىم بىلەن ئۆيلىنىشنى خالىساڭ، مەن خىزمىتىڭگە تەييار، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: "ئۇ خانىم كىم؟ دەپ سورىشى بىلەن" نەفىسە خانىم: "خەدىچە بىنتى خۇۋەيلىد" دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "بۇ ئىشقا كىم ئەلچىلىك قىلىدۇ؟" دەپ سورىدى. نەپىسە خانىم: "بۇ ئىشقا ئۆزەم ماڭىمەن" دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدىن ئايرىلدى. ھەزرىتى خەدىچىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، بۇ خوشخەۋەرنى يەتكۈزدى. خەدىچە خانىم يېقىن تۇغقىنى ئامىر بىن ئەسەد ۋە ۋەرەقە بىن نەۋفەلنى ئۆيىگە چاقىرىپ ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بىر ئەلچى ئەۋەتىپ، مۇۋاپىق بىر ۋاقىتتا كېلىشىگە ئىجازەت بەردى. ئەبۇ تالىپ ۋە ئۇرۇق تۇغقانلىرىمۇ بۇ خەيرلىك ئىش ئۈچۈن پۈتۈن تەييارلىقلارنى قىلىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يېنىغا ئېلىپ خەدىچە ئانىمىزنىڭ ئۆيىگە قاراپ، يول ئالدى.

خەدىچە ئانىمىز ئۆيىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ، بۇ خوشاللىق كۈنىگە شۈكرى قىلىش نىيىتىدە پۈتۈن زىبۇ-زىننەتلىرىنى خىزمەتچىلىرىگە ھەدىيە قىلىش بىلەن بىرگە ئۇلارنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلدى. ھەزرىتى مۇھەممەد، خەدىچە خانىمنىڭ ئۆيىگە تاغىلىرى بىلەن بىرلىكتە قەدەم-تەشرىپ قىلدى. ئەبۇ تالىپ: «ياراتقان ئۇلۇغ ئاللاھقا شۈكۈرلەر بولسۇن، بىزنى ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن قىلدى. بىزنى بەيتۇللاھنىڭ مۇھاپىزەتچىلىرى قىلدى. ئىنسانلارنىڭ قىبلىسى، ئالەملەرنىڭ تاۋاپ قىلىدىغان بۇ مۇبارەك ئۆينى، پۈتۈن يامانلىقلاردىن مۇھاپىزەت قىلىنغان بۇ ھەرەم-شەرىپنى بىزگە مۇيەسسەر قىلدى. بىر قورساق ئىنىم ئابدۇللاھنىڭ ئوغلى مۇھەممەد شۇنداق مۇبارەك ئىنسانكى، قۇرەيشتە ئۇنىڭ بىلەن ھېچ كىمنى سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ، گەرچە مال-دۇنياسى ئاز بولسىمۇ جىيەنىمنىڭ شان-شۆھرىتى، ئۈستۈن ئەخلاقى ھەممىگىلارغا ئايان. بىز خەدىچە بىنتى خۇۋەيلىدنى ھالال جۈپتى بولۇشقا تەلەپ قىلىمىز، مېلىمدىن قانچىلىك تەلەپ قىلىسىلەر؟ قەسەم قىلىمەنكى، مۇھەممەدنىڭ مەرتىۋىسى بۈيۈكتۇر» دېدى. ۋەرەقە بىن نەۋفەل بۇ سۆزلەرنى تەستىقلىدى، خەدىچە ئانىمىزنىڭ تاغىسى ئامىر بىن ئەسەد: «شاھىت بولۇڭلاركى، خەدىچە بىنتى خۇۋەيلىدنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نىكاھلىدىم» دېدى. شۇنداق قىلىپ بۇ ئىككى جاننىڭ نىكاھى ئوقۇلدى. بىر رىۋايەتكە قارىغاندا مەھرى 400 مىسقال ئالتۇن، يەنە بىر رىۋايەتكە قارىغاندا، 500 دىرھەم، بۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر رىۋايەتتە، 20 تۆگە ئىدى.[32]

32. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 43؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، VIII، 9؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 231؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 41.

ئەبۇ تالىپ، توي زىياپىتى ئۈچۈن بىر تۆگە سويۇپ، شۇ كۈنگىچە ھېچ كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر زىياپەت بەردى. توي خوشاللىقى ئۇ بىر جۈپلەرگە نېسىپ بولدى. خەدىچە خانىم پۈتۈن مال-بىساتىنى شۇ كۈندىن ئېتىبارەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلىپ «مال-دۇنيايىمنىڭ ھەممىسى بۇ ئۇلۇغ ئىنسانغا ئائىتتۇر، مەن ساڭا موھتاج ۋە سېنىڭ مىننەت ساياڭدە بولىمەن» دېدى.

ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۆتكەن ھاياتىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەر دائىم يار-يۆلەك بولۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچە بىلەن بولغان ھاياتىنى خەدىچە خانىم ۋاپات بولغانغا قەدەر 25 يىل داۋاملاشتۇردى. بۇنىڭ 15 يىلى پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن، 10 يىلى پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن بولۇپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇنجى ئايالى ھەزرىتى خەدىچە خانىم ھايات ۋاقتىدا، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچبىر ئايال بىلەن ئۆيلەنمىدى. ئىككى ئوغۇل، تۆت قىزى دۇنياغا كەلدى. بۇلار: قاسىم، زەينەپ، روقىيە، ئۇممۇ گۇلسۇم، پاتىمە ۋە ئابدۇللاھلار (تايىيىب ۋە تاھىر) ئىدى. پەيغەمبەرلىك ھاياتىدا نىكاھلانغان ھەزرىتى مارىيەدىن ئىبراھىم ئىسىملىك بىر ئوغلى دۇنياغا كەلدى. باشقا ئاياللىرىدىن بالىسى بولمىدى. زەينەپ قىزلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى، ئەڭ كىچىكى پاتىمە بولۇپ، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان قىزى ئىدى. ھىجرەتتىن 13 يىل بۇرۇن تۇغۇلدى. ئەركەك ئەۋلاتلىرى كىچىك يېشىدىلا ۋاپات بولدى. ھەزرىتى پاتىمەدىن باشقا پۈتۈن قىزلىرى ئۇنىڭدىن بۇرۇن ۋاپات بولدى. پاتىمە ئانىمىزمۇ دادىسىدىن ئالتە ئاي كېيىن ۋاپات بولۇپ ھەزرىتى ئەلى بىلەن ئۆيلەنگەنىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ نەسلى، سۆيۈملۈك قىزى پاتىمە بىلەن داۋاملاشتى.[33]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچە ئانىمىز بىلەن ئۆيلەنگەندىن كېيىنمۇ تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندى. تىجارەتتىن تاپقان پۇللىرىنى مېھمانلارنى كۈتۈش، يېتىم-يېسىر ۋە يوقسۇللارغا ياردەم قىلىشقا سەرپ قىلدى.

زەيد بىن ھارىسە

زەيد بىن ھارىسە باللىق چاغلىرىدا، ئانىسى سۇدا بىلەن بىرلىكتە تۇققانلىرىنى يوقلاش ئۈچۈن سەپەرگە چىققان ئىدى. سەپەردە باشقا بىر قەبىلىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، زەيد ئەسىر قىلىنىدى، مەككىدىكى ئۇكاز دېگەن كىچىك بازارغا، قۇل قىلىپ سېتىش ئۈچۈن ئېلىپ كەلدى. خەدىچە خانىمنىڭ جىيەنى ھاكىم بىن ھىزام زەيدنى تۆت يۈز دىرھەمگە سېتىۋالدى. بۇ قۇلنى خەدىچە ئانىمىزغا ھەدىيە قىلدى. خەدىچە ئانىمىز بۇ قۇلنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلدى. پەيغەمبىرىمىز زەيدنى دەرھال قۇللۇقتىن ئازاد قىلدى. ئازاد قىلىنغان زەيد بىن ھارىسەنىڭ بارىدىغان بىر

33. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 59~61: ؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،82~85، 131~132؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III،293~295.

يېرى بولمىغىنىدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ ئۆزىگە قارىغۇدەك بىر ياردەمچىسى يوق ئىدى. زەيد مەمنۇنىيەت ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا قالدى. زەيد بىن ھارىسە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى ۋەھيى قىلىنمىغان چاغلاردىمۇ ئادالەت، ئىنساپ، مەرھەمەت، شەرەپلىك، مەرتلىك، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلغان، ئامانەتكە خىيانەت قىلمىغان، ياردەم سۆيەر، پىداكار، ئىشەنچلىك، مەزلۇمنى، كەمبەغەلنى، يېتىم-يىسىرلارنى ھىمايە قىلىدىغان، دۇرۇس، نازاكەتلىك، كەمتەر، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرگە ماھىر، جاسارەت ۋە يىگىتلىكتە كۆرۈنگەن، بىلىنىپ-بىلىنمىگەن ھەر تۈرلۈك ئەخلاقنى تولۇقلاش ئۈچۈن يارىتىلغان، ھەر تەرەپتىن پۈتۈن مەۋجۇداتتىن ئۈستۈن يارىتىلغان، ھەر كىشىنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن ۋە بۇ سەۋەپتىن «ئەل ئەمىن» لەقىمىگە لايىق كۆرۈلگەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كۆرگەن مۇئامىلىسى تۈپەيلىدىن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى ئاتا-ئانىسىدىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆرەتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلىشنى ھېچ خالىمايتتى. ئاتا-ئانىسى ئوغلىنىڭ قەيەرلەردە يۈرگەنلىكى ۋە بېشىغا نېمە ئىشلارنىڭ كەلگىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى. دادىسى ھارىسە بالىسىنىڭ قايغۇسىدا كۆيۈپ كۈل بولغان ئىدى. ھەر يەرگە قاتراپ ئوغلىنى ئىزدەپ يۈرەتتى. يەمەندىن دۇنيانىڭ ھەر تەرىپىگە يولغا چىققان ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-بۇرادەرلىرىگە، ئوغلىنىڭ ئىز-دېرىكىنى قىلىشنى جېكىلەپ تۇراتتى. ئوغلى زەيتتىن بىر خەۋەر كېلىشنى ئارزۇ قىلاتتى، شېئىر ئوقۇپ، كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ ئوغلىنى ئەسلەيتتى. ئوغلىغا بولغان ئوتلۇق سېغىنىشنى شۇنداق بىر شېئىر بىلەن ئىپادىلىگەن ئىدى:

يىغلىدىم زەيدىمگە بىلمەيمەن نېمە بولدى؟
ساقمۇ ياكى ئۇنىڭغا ئەجەلمۇ كەلدى؟

سورىما ئەي كۆڭۈل بىھۇدە ئۇنى،
بىلەلمەيسەن مازارى يا چوقا، يا قىيا.

زەيدىم، قوزام، كەتكەنىڭ قايتىپ كېلىشنى بىلسەم، ئاھ،
سەندىن باشقىسىنىڭ قايتىپ كېلىشنى خالىمايمەن، ئاللاھ.

ئەسلەيمەن شامال چىققاندا، قەيەردە بىر بالا كۆرسەم ئۇنى،
ۋە قۇياش چىققاندا ھەر سەھەر ئەسلىتەر سېنى.

پەرياد، جىگەر پارەم ئۈچۈن مىڭلارچە پەرياد،
مىنىپ ئېشىكىمگە ئىزدەيمەن، ھالىم بولسىمۇ بەربات.

مەن ۋە ئېشىكىم بىلمەيمىز زېرىكمەك ۋە زارلانماق،
ئېھتىمالى بولسا ئوغلۇمنىڭ تېپىلىپ ئالدىمغا چىقماق.

نەقەدەر ئۈمىد ئىنساننى ئالدىسىمۇ ئۇ پايدۇر نىھايەت،
ئوغۇللۇرۇم! قەيس، ئەمىر، يەزىد، جەبەل؛ زەيدىم سىلەرگە ئامانەت.

ئىسلامىيەتنىڭ كېلىشىدىن بۇرۇن بەنى كەلب قەبىلىسىنىڭ كەبىگە زىيارەتكە كەلگەنلىرىدىن بەزىلىرى زەيدنى كۆرۈپ تونىۋالدى. زەيد ئۇلارغا: «ئائىلەمنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن نالە-پەرياد قىلىدىغانلىقىنى ياخشى بىلىمەن، مېنىڭ بۇ بېيىتلىرىمنى ئۇلارغا يەتكۈزۈڭلار!» دەپ تۆۋەندىكى شېئىرنى ئوقۇدى:

كۆيىدۇ يۈرىكىم، يىراقتىمەن ئۆيۈمدىن،
قوشنىمەن كەبىگە، يىراق بولسامۇ ئاتا-ئانامدىن.

ئازابىڭلار ھەرگىزمۇ قەلبىڭلارنى ياقمىسۇن،
مېنىڭ ئۈچۈن پەريادىڭلار ئەرشكىچە چىقمىسۇن.

ھەمدى بولسۇن ئاللاھقا، شۇنداق بىر ماكاندىمەن،
مەن كۆرگەن شەرەپ ۋە ياخشىلىقتىن ھەر زامان دۇئادىمەن.

ھارىسە ئوغلىنىڭ خەۋرىنى ئالغاندىن كېيىن بەك خوشال بولدى. دەرھال قېرىندىشى كەب بىلەن بىرلىكتە نۇرغۇن پۇل-پىچەك ئېلىپ مەككىگە يولغا چىقتى. مەككىگە يېتىپ كېلىشى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇزۇرىغا كىرىشى بىلەن: «ئەي قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ خوجىسى! ئەي ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ نەۋرىسى! ئەي بەنى ھاشىم جەمەتىنىڭ ئەۋلادى! سىلەر ھەرەمى-شەرىپنىڭ خوشنىلىرى! مېھمانلارغا ئىكرام ئىگىسى، ئەسىرلەرگە رەھىم شەپقەتچى، ئۇلارنى ئاسارەتتىن قۇتقۇزىدىغان، قولىڭىز بولغان ئوغلۇمنىڭ قۇرتۇلۇشى ئۈچۈن قانچە پۇل ئالسىڭىز ئېلىڭ، دېگەن پۇلنى بېرىمەن. ئوغلۇمنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىڭ! بۇ ئارزۇيۇمنى رەت قىلمىسىڭىز!» دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «زەيدنى چاقىرىپ ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلايلى، ئۇنى ئەركىن قىلىپ قويۇپ بېرەيلى، سىز بىلەن كېتىشنى

خالىسىلا سىز بىر تىيىن بەرمەي ئۇنى ئېلىپ كېتىڭ، ئەگەر مەن بىلەن قېلىشنى خالىسا، ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ كىشىنى مەن ھەرگىز يېنىمدىن ئايرىمايمەن، يېنىمدا قەدىرلەپ ساقلايمەن» دېدى.

ھارىسە ۋە قېرىندىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىدىن مەمنۇن بولۇپ: «سەن بىزگە تولىمۇ ئادالەتلىك ۋە ئىنساپلىق مۇئامىلە قىلدىڭ» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەيدنى ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ، ئۇنىڭدىن: «بۇ كىشىلەر بىلەن تونۇشامسىلەر؟» دەپ سورىشى بىلەن: «شۇنداق، بىرسى دادام، يەنە بىرسى تاغام» دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي زەيد! سەن مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى بىلدىڭ، ساڭا بولغان شەپقەت ۋە مەرھەمىتىمنى، مۇئامىلەمنى كۆردۈڭ. بۇلار سېنى ئېلىپ كېتىش ئۈچۈن كەلدى. سەندىن سورايدىغىنىم، يا مېنى تاللاپ بۇ يەردە قال، يا ئۇلارنى تاللاپ ئۇلار بىلەن يۇرتۇڭغا قايتىپ كەت» دېدى. دادىسى بىلەن تاغىسى كۆڭلىدە زەيد بىزنى تاللايدۇ دەپ پەرەز قىلىپ، ئۇنى ئېلىپ قايتىش خىيالىنى سۈردى. ئەمما زەيد: «مەن ھېچكىمنى تاللىمايمەن، سىز مېنىڭ دادام، سىز مېنىڭ تاغام ئورنىدا، سىزنىڭ يېنىڭىزدا قېلىشنى خالايمەن» دېدى.

دادىسى بىلەن تاغىسى ھەيرانلىق ئىچىدە قالدى. دادىسى زەيدكە خاپا بولغان ھالدا: «لەنەت بولسۇن ساڭا! دېمەك سەن قۇللۇقنى ئەركىنلىككە، ئاناڭغا، داداڭغا، تاغاڭغا ئۈستۈن كۆردۈڭ!» دېدى. زەيد دادىسىغا: «جېنىم دادا! مەن بۇ زاتتىن شۇنداق بىر مەرھەمەتكۆردۈمكى، ئۇنىڭغا ھېچكىمنى تەڭ ئورۇنغا قويالمايمەن» دەپ جاۋاب بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەيدنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ بۇ قېتىم ئۆزىگە بولغان بۇ ساداقىتىنى كۆرىشى بىلەن ئۇنى كەبىگە ئېلىپ كېلىپ، ئۇ يەردىكى ئىنسانلارغا خىتاپ قىلىپ: «ھەممىڭلار شاھىت بولۇڭلار! زەيد مېنىڭ ئوغلۇمدۇر. ئۇ ماڭا ۋارىس، مەنمۇ ئۇنىڭغا ۋارىس» دېدى. دادىسى ۋە تاغىسى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈشى بىلەن ئۇرلانىڭ ئاچچىقلىرى ياندى. خاتىرجەملىك ئىچىدە مەملىكەتلىرىگە قايتتى. ئەسهابى-كىرام بۇ ۋەقەدىن كېيىن زەيدكە، زەيد بىن مۇھەممەد (مۇھەممەدنىڭ ئوغلى) دېيىشكە باشلىدى. مەلۇم بىر زاماندىن كېيىن ئاللاھ تەئالا ئەھزاب سۈرىسىدىكى بەشىنچى ۋە قىرىقىنچى ئايەتلەردە: «ئەۋلاتلىرىڭلارنى ئۆز دادىلىرىنىڭ ئىسمى بىلەن چاقىرىڭلار! بۇنداق ئاتىماق ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ مۇۋاپىق بولغىنىدۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سىلەردىن ھېچبىر ئەركەكنىڭ (زەيدكە ئوخشاش) دادىسى ئەمەس» بۇيرۇقلىرى بىلەن بالا قىلىۋېلىش ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. ھەزرىتى زەيد دادىسىنىڭ ئىسمى بىلەن يەنى ھارىسەنىڭ ئوغلى زەيد (زەيد بىن ھارىسە) دەپ ئاتالدى.[34]

34. بۇخارى، «تەپسىر» ،II؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 487.

كەبىدىكى قازىلىق

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوتتۇز بەش ياشقا كىرگەن ۋاقىتىدا كەبىنىڭ قازىلىقىنى ئۈستىگە ئالدى. ئۇ ۋاقىتتا يامغۇر ۋە كەلكۈن سۈيى دەستىدىن كەبىنىڭ تاملىرى ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلغانىدى. بۇ ۋاقىتلاردا چىققان بىر ئوت ئاپىتىدە كەبە تامامەن خاراب بولدى. ئىمارەتنى قايتىدىن ياساشقا توغرا كېلىپ، بۇ مەقسەتتە قۇرەيش قەبىلىسىدىكى چوڭ-كىچىك توپلىنىپ، كەبىنى ئىبرايىم ئەلەيھىسسالام ياسىغان يەرگىچە بۇزۇپ، يېڭىدىن ياساشقا باشلىدى. ھەر بىر قەبىلىگە بىر ئۈلۈش يەر بۆلۈنۈپ، تاملىرىنى قوپۇرۇشقا باشلىدى. بۇ ئىشنىڭ شەرەپلىك بىر ئىش ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلگەن ھەر قايسى قەبىلىلەر، ھەجەرۇلئەسۋەدنى ئورنىغا قويىدىغان ۋاقىتتا بىرلىككە كېلەلمىدى. ھەر بىر قەبىلە بۇ شەرەپكە ئېرىشمەك ئۈچۈن، بىر-بىرسى بىلەن تارتىشىشقا باشلىدى، ئابدۇددار ئوغۇللىرى: «ئەگەر بۇ ئىشنى بىزدىن باشقا بىرسى قىلسا قان تۆكىمىز» دەپ قەسەم قىلدى. تۆت،بەش كۈن داۋام قىلغان بۇ تالاش-تارتىشتا بىر-بىرىگە يول قويماسلىقى تۈپەيلىدىدىن قان تۆكۈلۈش دەرىجىسىگە يېتىپ باردى. بۇ تالاش-تارتىش داۋامىدا ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئەركەك تۇققانلىرىدىن ياشانغان بىرسى ھۇزەيفە بىن مۇغىرە: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! كېلىشەلمىگەن بۇ ئىشلار ئۈستىدىن توغرا بىر ھۆكۈم بېرىش ئۈچۈن شۇ دەرۋازىدىن ئەڭ بالدۇر كىرگەن بىرسىنى ئۆزەڭلارغا قازى قىلىپ بېكىتىڭلار!» دېدى. كەبىگە قارىتىپ توغرا ئېچىلغان بەنى شەيبە دەرۋازىسىنى كۆرسىتىپ، بۇ دەرۋازىدىن ئەڭ دەسلەپتە كىرىدىغان، بۇ نازۇك ئىشنى ئەڭ ئادىل بىر تەرەپ قىلىدىغان بىرسىنىڭ كېلىشىنى ساقلاشقا باشلىدى. كۈتە-كۈتە ئاخىرى دەرۋازىدىن، دۇرۇس ۋە توغرا سۆزلۈك، ئۈستۈن ئەخلاق ئىگىسى ئىكەنلىكىگە شاھىت بولغان، ئەل ئەمىن يەنى مۇتلەق ئىشەنچىلىك دەپ قارالغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «ئويلىغىنىمىزدەك بىرسى كەلدى، ئۇنىڭ ھۆكمىگە رازى بولىمىز» دېدى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بۇ يەردىكى ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈشى بىلەن، پەيغەمبىرىمىز ئۇلاردىن بىر ياغلىق تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياغلىقنى يەرگە سېلىپ، ھەجەرۇلئەسۋەدنى ياغلىقنىڭ ئۈستىگە قويۇپ: «ھەر قەبىلىدىن بىر كىشى ياغلىقنىڭ بىر ئۇچىدىن تۇتسۇن» دېدى. تاشنى قويىدىغان يەرگىچە كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلدى. ئاخىرىدا تاشنى ئۆز قولى بىلەن كۆتۈرۈپ ئورنىغا قويدى. شۇنداق قىلىپ، قان تۆكۈلۈشكە سەۋەپچى بولىدىغان بۇ ئىشنى مۇشۇنداق ھەل قىلدى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن ھەممەيلەن رازى بولۇپ، تام قوپۇرۇشنى كەلگەن يېرىدىن باشلاپ داۋاملاشتۇردى.[35]

35. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 83~105:؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە،I، 192~198؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 145~147؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 298~305.

هەر ئىشتا زىكىر ئېيتاتتى، نامى رەھمان ئۇ كەرەم كانى،
سانائۇ ھەمدۇ پەيغەمبەر ئىدى كان ئۇ كەرەم كانى.

ئۇ ئىدى، گۈزەللىك ساھىبى، ئىللىق مۇلايىم ھەم مەنبە،
كى خۇلقى ھۆسنى بىلەن تولغانتى ئۇ جان ئۇ كەرەم كانى.

ھەقنىڭ مەخلۇقىغا ئىززەتۇ ئىكرام ئەيلەپ، لىللاھ،
ئېتەتتى بارچە خەلققە خەير ئېھسان ئۇ كەرەم كانى.

پەيغەمبەرلىكى ۋە دەۋەت بىلەن ئۆتكەن ھايات

ئالەملەرنىڭ خوجىسى (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) 37 يېشىغا كىرگەندە، غايىپتىن: «ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ چاقىرغان ئاۋازلارنى ئاڭلاشقا باشلىدى. 38يېشىغا كەلگەندە كۆزىگە خىلمۇ-خىل نۇرلار كۆرۈندى. بۇ بىئاراملىقنى پەقەت ۋە پەقەت ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزغىلا سۆزلەپ بەردى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىكىنىڭ بىلدۈرۈلۈش ۋاقتى يېقىنلىشىشقا ئاز قالغان كۈنلەردە، شۇ چاغلاردىكى مەشھۇر ئەدىپلەردىن قۇس بىن سائىدە ئۇكاز بازىرىدا، تۆگىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، بۇ بازارغا توپلانغان ئىنسانلارغا سۆزلىگەن خۇتبىسىدە ئۇنىڭ پات يېقىندا كېلىدىغانلىقىنىڭ خوشخەۋىرىنى بەردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزمۇ بۇ خۇتبىنى تىڭشاۋاتقانلارنىڭ ئارىسىدا بار ئىدى. قۇس بىن سائىدە بۇ خۇتبىسىنىڭ مەلۇم بىر بۆلىكىدە بايان قىلىپ: «ئەي ئىنسانلار! كېلىڭلار، ساقلاڭلار، ئىبرەت ئېلىڭلار! ھايات يۈرگەنلەر بىر كۈنى ئۆلىدۇ، ئۆلۈم يامان بىر كۈندۇر، بولغۇلۇق بولۇر! زەڭ قويۇپ، دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار! ئاسماندىن بىر خەۋەر بار، يەر-يۈزىدە ئىبرەت ئالغۇدەك نۇرغۇن ئىشلار بار! ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا بىر دىن ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلىدىغان بىر پەيغەمبەر كېلىش ئالدىدا. ئۇنىڭ كېلىشى پات يېقىندا. ئۇنىڭ سايىسى بېشىڭلارغا چۈشكۈدەك دەرىجىدە يېقىنلاشتى. ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالغانلار، ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرگەنلەر نېمىدېگەن مۇبارەك ئىنسانلاردۇر، ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ ئىسيان قىلغان ئۇ بىچارىنىڭ ھالىغا ۋاي! لەنەتلەر بولسۇن، ئۆمرى غەپلەت ئىچىدە ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە!» دېگەن.

بۇ زامانلاردا ئەرەپ ئارىلىدا ئىنسانلار ئىلاھى مىزانلاردىن يىراق قالغان، باي بىلەن يوقسۇل، ئاجىز بىلەن كۈچلۈك، ھۆر بىلەن قۇل دېگەندەك ھەر خىل تەبىقىلەرگە ئايرىلىپ، ئۈستۈن ئورۇندىكىلەر تۆۋەن ئورۇندىكىلەرگە زوراۋانلىق قىلىدىغان، ئۇلارنى ئىنسان ئورنىدا كۆرمەيدىغان، ئاجىزلارنىڭ ماللىرىنى زورلۇق-زومبۇرلۇق بىلەن تارتىۋالىدىغان ۋە بۇ ئىشلارنى چەكلەيدىغان بىر ھۆكۈمەتمۇ يوق ئىدى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن ھايا ۋە قورقۇدىنمۇ يىراق، ئەخلاق-پەزىلىتى بۇزۇلغان ئىدى. ھەر تۈرلۈك ئەخلاقسىزلىقلارنى، ئىزەت-ھۆرمەت ۋە شەرمى-ھايانى ئاياقلىرى ئاستىدا دەپسەندە قىلاتتى. ئەخلاقسىز قىلمىشلارنى بىخارامان قىلاتتى. قىمار ئويناش، ھاراق ئىچىش دېگەندەك ئىشلار كۆڭۈل ئېچىش ئادىتىگە ئايلانغان ئىدى. ئاخىرى تۈگىمىگەن قاتىللىق ۋەقەلىرى، زىنا، جەمئىيەتنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلغان ئىدى. مەسۇم ئىنسانلارنىڭ ئاھۇ-پەريادلىرى ئاسماننى تىترەتكىدەك ھالغا كەلگەن ئىدى. ئەخلاقى جەھەتتىن چوڭ بىر بۇزۇلۇش مەيدانغا كەلگەن بولۇپ، ئىنسانلار جاھىلىيەت دېڭىزىدا بوغۇلغان ئىدى. ئاياللار ئاددى بىر مالغا ئوخشاش ئېلىپ سېتىلاتتى، قىز ئەۋلاتلىرىنى تىرىك پېتىلا ئىنسان

قىلىپىدىن چىققان هالدا كۆمۈشتەتتى. ئەڭ يامىنى تاش يۈرەكلىكى بىلەن مەرھەمەتتىن يىراق قالغان بۇ ئىنسانلار، ئۆز قوللىرى بىلەن ياساپ چىققان، ئۆزلىرىگە پايدا-زىيان ئېلىپ كېلەلمەيدىغان بۇتلارغا چوقۇناتتى. بۇتلارغا چوقۇنۇشنى شەرەپ بىلەتتى.

ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ ھازىرغىچە دۇنيادا بۇنداق بىر ۋەھشىلىك، ئىمانسىزلىق ۋە مەنىۋى كېسەللىك كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىدى. ئىنسانلار، ئىنسان تېرىسىگە ئورنىۋالغان بىر ھايۋان ئىدى. ھەممە كىشى بىر-بىرسىگە دۈشمەن، جەمئىيەت پارتلاش ئالدىدا تۇرغان بىر يانار تاغقا ئوخشايتتى. ئىنسانلارنىڭ خاتىرجەملىككە ئېگە بولۇشى ئۈچۈن، بۇ قارڭغۇ زۇلمەتتە بىر سائادەت قۇياشىنىڭ تۇغۇلۇشى لازىم ئىدى. ئۇنىڭ تۇغۇلۇشى بىلەن، ئىمانسىزلىقنىڭ ئورنىنى ئىمان، زۇلۇمنىڭ ئورنىنى ئادالەت، نادانلىقنىڭ ئورنىنى ئىلىم-ئېرپان ئېلىپ، ئىنسانلار ئەبەدىي ھۇزۇر دۇنياسىغا قەدەم ئالاتتى.

نەتىجىدە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، باشتا ئىلاھى چۈشلەر كۆرۈشكە باشلىدى. ھەدىس شەرىپلەردە، ۋەھيىنىڭ ئەڭ باشتا ئىلاھى چۈشلەر ئارقىلىق باشلانغانلىقى بايان قىلىنغان. ئۇنىڭ چۈشىدە كۆرگەنلىرى بىرمۇ بىر رىئاللىققا ئايلىناتتى. بۇ ئەھۋال دەل ئالتە ئاي داۋاملاشتى. ۋەھيى كېلىش ۋاقتى يېقىنلىششى بىلەن «ئى رەسۇلۇللاھ!» دېگەن ئاۋازلار كۆپەيدى. بېشىغا بۇ ئىشلار كەلگەندىن كېيىن يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان، ئىنسانلاردىن يىراق تۇرۇشنى خالايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھىرا دېگەن بىر ئۆڭكۈرگە بېرىپ ئۆزى يالغۇز تەپەككۇر چۆكتى. بەزى ۋاقىتلاردا مەككىگە كېلىپ تاۋاپ قىلىپ كېتەتتى ۋە تەكرار ئۆيىگە بېرىپ بىر مەزگىل قالغاندىن كېيىن ئوزۇق-تۈلۈكنى ئېلىپ يەنە ھىرا ئۆڭكۈرىگە قايتىپ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىناتتى. بەزى ۋاقىتلاردا ئۆڭكۈردە بىر قانچە كۈن قالاتتى، بۇ ۋاقىتلاردا ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز ئۇنىڭغا يېمەك-ئىچمەك ئەۋەتەتتى ياكى ئۆزى ئېلىپ كىلەتتى.[36]

تۇنجى ۋەھيى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 40 يېشىغا كەلگەندە، رامىزان ئايلىرىنىڭ بىر كۈنىدە ھىرا تېغىدىكى ئۆڭكۈرگە كېلىپ ئىستىقامەت قىلىۋاتاتتى. رامىزان ئېيىنىڭ 17، دۈشەنبە كېچىسى، يېرىم كېچىدىن سەل ئۆتكەن ۋاقىتتا، بىرسىنىڭ ئىسمىنى چاقىرغانلىقىنى ئاڭلاپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قارىدى. بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن بۇ ئاۋازنى قايتا ئاڭلىشى بىلەن ئەتراپنىڭ نۇر بىلەن پۈركەنگەنلىكىنى كۆردى. ئارقىسىدىن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: ئوقۇ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: مەن ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دېدى. پەرىشتىنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ ئۇنى قۇچاقلاپ تۇتۇپ قاتتىق بىر سىقىپ: ئوقۇ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا يەنە: مەن ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دېدى. پەرىشتە ئۇنى يەنە بىر قېتىم قاتتىق سىقىپ: ئوقۇ! دېدى. پەيغەمبەر يەنە: مەن ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دېيىشى بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۈچىنچى قېتىم

36. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 233~240.

قاتتىق بىر سىقىپ: «(ئەي مۇھەممەد!) ياراتقان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇ! ئۇ ئىنساننى ئۇيۇغان قاندىن ياراتتى! ئوقۇ، ئاللاھ لۇتۇپ ئىگىسىدۇر، ئۇ قەلەم بىلەن خەت يېزىشنى ئۆگەتتى، ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى.» مەناسىدىكى ئەلەق سۈرىسىنىڭ تۇنجى بەش ئايىتىنى يەتكۈزدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئوقۇدى. تۇنجى ۋەھيى بۇ ئۇسۇلدا مەيدانغا كەلدى. پۈتۈن جاھانغا يورۇقلۇق ئېلىپ كەلگەن ئىسلام قۇياشى مۇشۇنداق دۇنياغا كەلدى.[37]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاياجان ۋە قورقۇ ئىچىدە ھىرا غارىدىن چىقىپ پەس تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. تاغنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە جىبرائىل ئەلەيھىسسالامدىن شۇنداق بىر ئاۋاز كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! سەن ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى، مەن جىبرائىل بولىمەن» دېدى ۋە ئۆكچەسىنى (پۇتى ياكى پاشنىسىنى) يەرگە ئۇردى. ئۇرغان يەردىن سۇ چىقتى ۋە ئۇ سۇ بىلەن تاھارەت ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى دىققەت بىلەن كۆزەتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام تاھارەت ئالغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھازىر كۆرگىنىگە ئوخشاش تاھارەت ئېلىشنى بۇيرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ تاھارەت ئالغاندىن كېيىن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىمام بولدى. ئۇلار ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھنىڭ سالامى ساڭا بولسۇن» دېدى ۋە ئارقىدىنلا: «سەن جىن ۋە ئىنسانلارنىڭ پەيغەمبىرى بولىسەن، سەن ئىنسان ۋە جىنلارنى ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوق ئىكەنلىكىگە دەۋەت قىلغىن» دەپ، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ ساماغا يۈكسەلدى. شۇنداق قىلىپ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلىشىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇق-ئاشكارا يۈز كۆرۈشكەن بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىگە كەلگۈچە بولغان ئارلىقتا، يېنىدىن ئۆتكەنلىكى پۈتۈن تاش-دەرەخلەرنىڭ: «ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە سالاملىرىمىز بولسۇن!» دېگىنىنى ئاڭلىدى. ئۆيىگە كېلىپ: «مېنى ئوراپ قويۇڭلار! مېنى ئوراپ قويۇڭلار!» دېدى. قورقۇسى يوقىغان ۋاقىتقىچە ئىستىراھەت قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن كۆرگەن، ئاڭلىغانلىرىنى ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزغا سۆزلەپ بېرىپ: «جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كۆزۈمدىن غايىپ بولدى، لېكىن ئۇنىڭ ھەيۋىتى، قورقۇسى كۆزۈمدىن ھېچ يوقىمايۋاتىدۇ، مېنى مەجنۇن دېيىشىدىن ۋە تىل ئۇزۇتۇشىدىن قورقىتۇم» دېدى. بۇ كۆڭلەرنىڭ كېلىشنى ساقلاۋاتقان، بۇ كۈنلەرنىڭ يېتىپ كېلىشىگە تەييارلىق قىلىپ تۇرغان خەدىچە ئانىمىز: «ئاللاھ تەئالا سېنى قوغدىسۇن، جانابى ئاللاھ ساڭا خەيىردىن باشقا بىر نەرسە تىلىمەس، ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققى ئۈچۈن بۇ ئۈممەتنىڭ پەيغەمبىرى بولىدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن. چۈنكى سەن مېھمانلىرىڭنى كۈتىسەن، راستچىل ۋە دۇرۇس بىر ئىنسانسەن، ئاجىزلارغا ياردەم قىلىسەن، يېتىم-يېسىرلارنىڭ باش پاناھى، غېرىپلەرنىڭ ياردەمچىسى، خۇشخۇي ۋە

37. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،196.

مۇلايىمسەن، بۇ گۈزەل خىسلەتلەرگە ئىگە بولغان بىر ئىنسانغا يامانلىق كەلمەيدۇ»دەپ، تەسەللى بەردى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ ئىشلارنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن ۋەرەقە بىن نەۋفەلنىڭ يېنىغا باردى. ۋەرەقە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «ساڭا مۇبارەك بولسۇن ئەي مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام! ئاللاھ تەئالانىڭ نامىدا قەسەم قىلىمەنكى، سەن ئىسا ئەلەيھىسسالام خەۋەر بەرگەن ئاخىرقى پەيغەمبەر بولىسەن. ساڭا كۆرۈنگەن پەرىشتە سەندىن بۇرۇن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا كەلگەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالامدۇر. ياش بولغان بولسام، سېنى مەككىدىن چىقارغان ۋاقىتقىچە ياشىسام، سېنىڭ خىزمىتىڭدە بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم، سەن يېقىن بىر زاماندا تەبلىغ قىلىشقا چاقىرىلىسەن» دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنى سۆيۈپ، ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى.[38]

تەبلىغ بۇيرۇقىنىڭ كېلىشى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە، پەيغەمبەرلىكنى بىلدۈرۈلگەن ۋەھيى مانا مۇشۇنداق كەلدى. ئۈچ يىل ئۆتكىچە ئۇنىڭغا ھېچ بىر ۋەھيى كەلمىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام ئىسمىدىكى بىر پەرىشتە كېلىپ، بىر قىسىم نەرسىلەرنى ئۆگەتتى. بۇلار ۋەھيى ئەمەس ئىدى. بۇ ۋاقىتلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولغان مەزگىللەردە، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈپ «ئەي ھەبىبۇللاھ! سەن ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى!» دەپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ۋەھيىنىڭ ئۈزۈلگەن ۋاقىتلىرى ئىدى، ھىرا غارىدىن پەسكە قاراپ چۈشۋاتاتتىم، تۇيۇقسىز ئاسماندىن بىر ئاۋاز كەلدى. ئاسمانغا قارىسام بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم. ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىسىدا بىر تەختتە ئولتۇرغان ئىدى. مەن قورقۇشقا باشلىدىم، ئۆيگە كېلىپ، مېنى يۆگەپ قويۇڭلار! دېدىم. ئاللاھ تەئالادىن ماڭا ۋەھيى كېلىپ: ‹ئەي ياغلىققا پۈركۈنگەن پەيغەمبەر! ئورنىڭدىن تۇر، قەۋمىڭنى (ئاللاھنىڭ ئازابى بىلەن) قورقۇت! (ئۇلار ئىمان ئېيتمىسا، ئۇلارنى بىر بۈيۈك ئازابنىڭ ساقلاۋاتقانلىقىدىن خەۋەر بەر) ئاللاھقا تەكبىر ئېيت، كىيىملىرىڭنى پاكىز تۇت› مەناسىدىكى مۇدەسسىر سۈرىسىنىڭ تۇنجى ئايەتلىرى كەلدى. بۇنىڭدىن كېيىن ۋەھيىنىڭ داۋامى كېسىلمىدى» دېدى.

كائىناتنىڭ پەخرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىپ، ئاللاھ تەئالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى تەبلىغ قىلىشقا باشلىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ۋەھيى ئېلىپ كەلگەن ۋاقىتتا بەزىدە ئىنسان شەكلىدە، بەزىدە ئەسھابى-كىرامدىن دىھيەھى كەلبىنىڭ سۈرىتىدە كېلەتتى. بەزىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەلبىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ

---

38. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، s:140~142؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،239~240؛ ئىبنى سائىد، ئەت-تاباقات، 194~195، I، 129؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، :48.

ئۇنىڭ روھىغا كىرگۈزەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كۆرەلمەيتتى. ئۇ بەزىدە ئۇنىڭ چۈشىدە دەھشەتلىك بىر ئاۋاز بىلەن كېلەتتى. بۇ ۋەھيىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ ئېغىر ۋە زور كەلگىنى ئىدى. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئەڭ سوغۇق كۈنلەردىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىدىن تەرلەر تۆكۈلەتتى. ئەگەر ئۇ تۆگە مىنىپ كېتىپ بارغان بولسا ۋەھيىنىڭ ئېغىرلىقىدىن تۆگە دەرھال يەرگە چۆكەتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى ساھابىلەرمۇ ۋەھيى كەلگەنلىكىنى ھېس قىلاتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىر قانچە قېتىم ئۆز شەكلى ۋە سۈرىتىدە كەلدى. ئاللاھ تەئالا بەزىدە ۋاستىسىز ۋە پەردىسىز ۋەھيى قىلدى. بۇنىڭ مىسالى مېراج كېچىسىدە بولغان ئىدى.

مۇھەممەد مۇستاپا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تۇنجى ۋەھيىنىڭ نازىل بولۇشى بىلەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى 23 يىل داۋاملاشتۇردى. بۇ ۋاقىتنىڭ 13 يىلى مەككىدە، 10 يىلى مەدىنىدە ئۆتتى.

قۇرئانى-كەرىم 22 يىل، 2 ئاي، 22 كۈن ئىچىدە ۋەھيى قىلىنىپ تاماملاندى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇممى (ساۋاتسىز) ئىدى. يەنى ئوقۇش-يېزىشنى بىلمەيتتى. ھاياتى بويىچە ھېچ بىر ئىنساندىن دەرس ئالمىغان ئىدى. مەككىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە چوڭ بولدى. مەلۇم يەردە، ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا يېتىشىپ چوڭ بولدى. مۇشۇنداق بولۇشىغا قارىماي تەۋرات، ئىنجىلدىكى، يۇنان، رىم دەۋرىدىكى يېزىقلاردا يېزىلغان كىتابلاردىكى دىن ئالىملىرىدىن، ۋەقەلەردىن خەۋەر بەردى. ئىسلامىيەتنى باشقىلارغا چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ھىجرەتنىڭ ئالتىنچى يىلى رۇم، ئىران، ھەبەش پادىشاھلىرىغا مەكتۇپ يوللىدى. ئۇنىڭ ھوزۇرىغا ئاتمىشتىن ئارتۇق چەتئەللىك زىيارەتكە كەلدى. بۇ جەھەتتە قۇرئانى-كەرىمدە: «سەن بۇ قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى بىر كىتاب ئوقۇمىدىڭ، خەت يازمىدىڭ، ئەگەر سەن ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلگەن بولساڭ، ئۇلار سېنى باشقىلاردىن ئۆگەندى دەيتتى" (ئەنكەبۇت سۈرىسى، 48-ئايەت)» دېگەن ئايەت بار.

بىر ھەدىستە: «مەن بىر ئۇممى پەيغەمبەر. مەندىن كېيىن باشقا پەيغەمبەر كەلمەيدۇ» دېگەن.[39] قۇرئانى-كەرىمنىڭ يەنە بىر ئايىتىدە: «ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئۆز-ئۆزىدىن سۆزلىگىنى يوق، ئۇنىڭ قىلغان سۆزلىرى، ئۇنىڭغا بىر ۋەھيى بىلەن بىلدۈرۈلدى. (نەجىم سۈرىسى، 3~4-ئايەتلەر)» دېيىلگەن.

تۇنجى مۇسۇلمانلار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كەلگەن تۇنجى ۋەھيىدىن كېيىن خەدىچە ئانىمىز تۇنجى بولۇپ مۇسۇلمان بولدى. ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئىسلامنى قوبۇل قىلىپ، تۇنجى بولۇپ مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچە ئانىمىزغا، جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆگەتكىنىگە ئوخشاش تاھارەت ئېلىشنى ئۆگەتتى. ئارقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىمام بولۇپ بىرلىكتە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. خەدىچە

39. ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، I، 205.

ئانىمىز، سۆيۈملۈك يولدىشىنىڭ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ھەر بىر سۆزىگە، ھەر بىر بۇيرۇقىغا تولۇق ئىتائەت قىلدى. بۇنىڭ سەۋەبىدىن ئاللاھ تەئالانىڭ نەزىرىدە مۇبارەك بىر ماقامغا ئېرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولغاندا، ئىنكارچىلار ئۇنى مەسخىرە قىلىپ رەنجىتكەندە، ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى. ئۇنىڭغا: «ئى رەسۇلۇللاھ! سەن كۆڭلىڭنى بۇزمىغىن، غەم قىلمىغىن، دىنىمىز بىر كۈنى كۈچلىنىپ مۇشرىكلار (ئەھلى كىتاب بولمىغان دىنسىزلار) ھالاك بولىدۇ. قەۋمىڭ ساڭا ئىتائەت قىلىدۇ» دەپ تەسەللى قىلدى. خەدىچە ئانىمىزنىڭ بۇ ياردىمى سەۋەبىدىن بىر كۈنى جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! خەدىچىگە ئاللاھ تەئالانىڭ سالىمى بولسۇن.» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچە ئانىمىزغا: «ئەي خەدىچە! جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ساڭا ئاللاھنىڭ سالامنى يوللىدى» دېدى.[40]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قېتىم: «ئاللاھ تەئالا ماڭا جەننەتتە مەرۋايىتتىن بىر ئۆي بىلەن خەدىچىنى ئىكرام قىلىشقا ۋەدە بەردى. ئۇ يەردە كۆڭۈل ئاغرىقى، كېسەللىك ۋە غەم ـ قايغۇ يوق» دېدى.

خەدىچە ئانىمىزدىن كېيىن چوڭلاردىن تۇنجى بولۇپ مۇسۇلمان بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېقىن دوستى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى يىگىرمە يىل بۇرۇن بىر چۈش كۆرگەن بولۇپ، چۈشىدە ئاسماندىن تولۇن ئاي چۈشۈپ، كەبىگە كېلىپ، پارچە ـ پارچە بولدى. پارچىلىرىدىن ھەر بىرى مەككە ئەتراپىدىكى ئۆيلەرگە چۈشتى. ئاخىرىدا بۇ پارچىلار بىرلىشىپ كۆك يۈزىگە يوقىرى كۆتۈرۈلدى. ئەبۇبەكرىنىڭ ئۆيىگە چۈشكەن پارچىمۇ كۆك يۈزىگە ئۆرلىگەن ئىدى. بۇنى كۆرگەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئۆيىنىڭ ئىشىكلىرىنى تاقاپ بۇ نۇرنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرگەن ئىدى.

ئەبۇبەكرى ئويغۇنۇشى بىلەن چۈشىدىن ھاياجانلىنىپ، تاڭ يورۇشى بىلەن يەھۇدى ئالىملارنىڭ يېنىغا كەلدى. كۆرگەن چۈشىنى بىر يەھۇدى ئالىمغا سۆزلەپ بەردى. ئۇ ئالىم جاۋابىدا: «بۇ قالايمىقان چۈشلەردىن بىرى ئىكەن، بۇ چۈشكە تەبىر بېرىشكە بولمايدۇ» دېدى. يەھۇدىنىڭ بۇ سۆزى ئۇنى رازى قىلالمىدى. لېكىن بۇ چۈش ئەبۇبەكرىنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر يەر ئېلىپ، بىر قېتىم تىجارەت ئۈچۈن يولغان چىققاندا، يولنى راھىب بەھىرانىڭ دىيارىغا بۇرىدى. راھىب بەھىرادىن كۆرگەن چۈشىنىڭ تەبىرىنى سورىدى. بەھىرا: سەن قەيەرلىك؟ دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: مەن قۇرەيشلىك، دەپ جاۋاب بېرىشى بىلەن، بەھىرا: ئۇ يەردە بىر پەيغەمبەر مەيدانغا كېلىدۇ. ھىدايەت نۇرى مەككىنىڭ ھەر يېرىنى قاپلايدىكەن، سەن ھاياتىڭدا ئۇنىڭ ۋەزىرى، ۋاپاتىدىن كېيىن خەلىپىسى بولىسەنكەن، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ چەكسىز ھاياجانلاندى، تاكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولغانغا قەدەر ھېچ كىمگە ئېيتمىدى.

40. ھاكىم، ئەل ـ مۇستەدرەك، III، 206؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I، 241؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇف، III، 416.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ: پەيغەمبەرلەرنىڭ، پەيغەمبەرلىك دەلىللىرى بار، سېنىڭ دەلىلىڭ نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ پەيغەمبەرلىكىمگە ئىسپات، ئۇ بىر چۈش بولۇپ، سەن بىر يەھۇدى ئالىمدىن چۈشۈڭنىڭ تەبىرىنى سورىدۇڭ، ئۇ ئالىم ساڭا بۇ چۈشىنىڭ مەنىسىز، قالايمىقان بىر چۈش ئىكەنلىكىنى دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن راھىب بەھىرادىن سورىشۇڭ بىلەن ساڭا توغرا جاۋاب بەردى، دېدى. ئەبۇبەكرىگە خىتاپ قىلىپ: ئەي ئەبۇبەكرى! سېنى، ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە دەۋەت قىلىمەن! دېدى.

بۇ سۆلەرنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: شاھادەت ئېيتىمەنكى، سەن، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەلچىسى، سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭ ھەق ۋە دۇنيانى يورۇتقان بىر نۇردۇر، دەپ، مۇسۇلمان بولدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشتىن بۇرۇن تىجارەت ئۈچۈن يەمەنگە بارغان ئىدى. بۇ تىجارەت سەپىرىدە، يەمەندە ياشايدىغان، ئەزىد قەبىلىسىدىكى ئوقۇمۇشلۇق بىلىملىك بىر زات بىلەن ئۇچراشتى. بۇ ياشانغان كىشى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە قاراپ: مەنچە سەن مەككە خەلقىدىن بولسەنغۇ دەيمەن، دېيىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: شۇنداق، مەن مەككىلىك، دېدى ۋە ئارىسىدا تۆۋەندىكى دىئالوگلار بولدى:

ـ سەن قۇرەيشتىن كەلدىڭمۇ؟

ـ شۇنداق، مەن قۇرەيشتىن كەلدىم!

ـ بەنى تەمىن دېگەن يەردىن كەلدىڭمۇ؟

ـ شۇنداق!

ـ يەنە سۆزلىمىگەن بىر ئالامەت قالدى،

ـ نېمە ئالامەت ئۇ؟

ـ قورسىقىڭنى ئاچ، مەن بىر كۆرۈپ باقاي.

ـ بۇنداق قىلىشىڭدا نېمە مەقسەت بار، سۆزلە؟

ـ مەن كىتابلاردىن شۇنداق ئوقۇدۇمكى، مەككىدە بىر پەيغەمبەر دۇنياغا كېلىدىكەن، ئۇنىڭغا ئىككى كىشى ياردەمچى بولىدىكەن. بىرى ياش يەنە بىرى ياشانغان بىرسى. ياش بولغىنى قىينچىلىقلارنى قولايلىقلارغا ئۆزگەرتىدىكەن، نۇرغۇن بالا ـ قازالارنى ياخشى تەرەپكە بۇرايدىكەن. ئۇ ياشانغان كىشى ئاق يۈزلۈك، بەللىرى ئىنچىك بولۇپ قورسىقى ئۈستىدە قارا رەڭلىك بىر مەڭ بار. مەنچە ئۇ كىشى سەن بولۇشۇڭ مۇمكىن، قورسىقىڭنى ئاچ، مەن بىر كۆرۈپ باقاي.

بۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى قورسىقىنى ئاچتى، قورسىقى ئۈستىدىكى مەڭنى كۆرىشى بىلەن: «قەسەم قىلىمەنكى ئۇ كىشى سەن» دەپ، ئەبۇبەكرىگە بىر قىسىم پەندى ـ نەسىھەتلەرنى قىلدى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكىر ئىشنى تولۇق ئۇقۇپ، خۇشلىنىش ئۈچۈن ئۇ ياشانغان كىشىنىڭ يېنىغا بېرىپ، پەيغەمبەر ھەققىدە بىر قانچە مەلۇمات بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ياشانغان كىشى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ تەلىۋىگە بىنائەن، ئون ئىككى بېيت ئوقۇدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بۇ بېيىتلەرنى يادلىۋالدى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى مەككىگە قايتىپ كېلىشى بىلەن ئۇقبە ئىبنى ئەبى مۇئەيت، شەيبە، ئەبۇ جەھىل، ئەبۇل-بۇھتارىغا ئوخشاش قۇرەيشنىڭ ئاقسۆڭەكلىرى ئۇنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن ئۆيىگە كەلدى. ئەبۇبەكرى ئۇلارغا خىتابەن: ئاراڭلاردا بىرەر ۋەقە ياكى ۋەقە بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بۇنىڭدىن باشقا بىر غەلىتە ۋەقە بولامدۇ! ئەبۇ تالىپنىڭ يېتىمى، پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىۋاتىدۇ. بىزگە سىلەر ۋە سىلەرنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىڭلار باتىل بىر دىنغا ئىشىنىۋاتىسلەر، دېدى. ئەگەر يۈز خاتىرىسى بولمىغان بولسا، ئۇنى بۇرۇنلا كۆزدىن يوقاتقان بولاتتۇق، سەن ئۇنىڭ يېقىن دوستى بولسەن، بۇ ئىشنى ساڭا تاپشۇردۇق، دېدى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۇلارنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى تەستىقلىغان ھالدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە يول ئالدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچە خانىمنىڭ ئۆيىدە ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇدۇل بېرىپ ئىشىكنى قاقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قارشىلىشى بىلەن: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ھەققىڭدىكى سۆزلەر زادى نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: مەن جانابى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، ساڭا ۋە پۈتۈن ئادەم ئوغۇللىرىغا ئەۋەتىلدىم. ئىمام ئېيتقىنكى، جانابى ئاللاھنىڭ رىزاسىغا نائىل بول ۋە جېنىڭنى دوزاقتىن قۇتقاز، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: بۇنداق دېيىشىڭنىڭ بىر دەلىلى نېمە؟ دېيىشى بىلەن، پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭغا: ئۇ، سېنىڭ يەمەندە كۆرگەن ياشانغان كىشىنىڭ ھېكايىسى، دەپ جاۋاب بەردى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: مەن يەمەندە بەك كۆپ ھىكايە ئاڭلىدىم ۋە نۇرغۇن قېرى-ياش كۆردۈم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاۋابەن: ئۇ شۇنداق بىر ياشانغان كىشى ئىدى، ساڭا ئون ئىككى بېيت بەردى ۋە ماڭا ئەۋەتتى،دەپ، ئۇ بېيىتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بەردى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: ساڭا بۇلارنى كىم خەۋەر قىلدى؟دېيىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەندىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەرلەرگە خەۋەر يەتكۈزگەن پەرىشتە دەپ بەردى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ گەپلەرنى بايان قىلىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ يېقىنلىشىپ: شاھادەت ئېتىمەنكى ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرىدۇر، دەپ، مۇسۇلمان بولدى.[41]

ھاياتىدا تۇنجى قېتىم ھېس قىلغان بۇنداق ئالاھىدە بىر خۇشاللىق بىلەن، ئۆيىگە مۇسۇلمان بولۇپ قايتتى. بىر ھەدىستە: «ھەر كىشىنى ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلسام،

41. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :120~121؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،249~250.

يۈزىنى پۈرۈشتۈرۈپ، گۇمان بىلەن قارىدى. پەقەت ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى ئىمانغا دەۋەت قىلغان ۋاقتىمدا،ھېچ ئىككىلەنمىدى» دېيىلگەن.

بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى خەدىچە بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇۋاتقان ۋاقتىتا، ھەزرىتى ئەلى ئۇلارنى كۆردى. ئۇ چاغلاردا ھەزرىتى ئەلى ئون ياكى ئون ئىككى ياش ئەتراپىدا ئىدى. ئۇلار نامازنى ئوقۇپ بولغاندا، ئۇلاردىن: بۇ نېمە؟ دەپ سورىدى. رەسۇلى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا: بۇ ئاللاھنىڭ دىنىدۇر، سېنىمۇ بۇ دىنغا دەۋەت قىلىمەن. ئاللاھ تەئالا پەقەت ۋە پەقەت بىردۇر، ھېچبىر شېرىكى يوقتۇر، سېنى بىر بولغان، ئايالى ۋە شېرىكى بولمىغان ئاللاھقا، ئىمانغا دەۋەت قىلىمەن،دېدى. ھەزرىتى ئەلى: مەن باشتا دادام بىلەن بىر مەسلىھەت قىلاي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئەگەر، ئىسلامغا كىرمىسەڭ، بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتما! دېدى. ھەزرىتى ئەلى ئەتىسى ئەتىگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا ئىسلامنى ئۆگەتكىن دەپ، مۇسۇلمان بولدى. ھەزرىتى ئەلى ئەڭ دەسلەپتە مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئۈچىنچىسى ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن پىداكارلىق قىلىشنى ھەر قانداق بىر ئىشتىن ئۈستۈن تۇتاتتى.[42]

زەيد بىن ھارىسە ئەڭ دەسلەپتە ئىمان ئېيتقان كىشلەردىن بىرىدۇر. ھەزرىتى خەدىچە، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە ھەزرىتى ئەلىدىن كېيىنكى تۆتىنچى كىشى ئىدى. قۇللۇقتىن ئازاد قىلىنغان قۇللارنىڭ ئىچىدە ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمانلىق بىلەن شەرەپلەنگەن كىشلەردىن بىرىسىدۇر. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئايالى ئۇممۇ ئەيمەنمۇ مۇسۇلمان بولدى.[43]

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى مۇسۇلمان بولىشى بىلەن ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئەل-ئاغىنىلىرىنىڭ يېنىغا باردى. ئۇلارنىمۇ مۇسۇلمان بولۇشقا چاقىردى. ئەسھابى-كىرامنىڭ ئۇلگىلىك شەخسلىرى ئوسمان بىن ئاففان، تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھ، زۇبەيىر بىن ئەۋۋام، ئابدۇراخمان بىن ئەۋف، سەئىد بىن ئەبى ۋەققاسقا ئوخشاش قەۋمىدىكى ئېسىل كىشلەردىن تەركىب تاپتى. خەدىچە ئانىمىزدىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان بۇ سەككىز كىشى «سابىقۇن ئىسلام» يەنى، ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغانلار دەپ ئاتىلىدۇ.

ھەزرىتى ئوسمان مۇسۇلمان بولغانلىقىنى مۇنداق بايان قىلدى: «مېنىڭ كاھىن بىر يەڭگەم بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇنىڭ يېنىغا زىيارەتكە باردىم. ئۇ ماڭا: ساڭا بىر خانىم نېسىپ بولىدىكەن، ئۇ خانىم سەندىن بۇرۇن بىر ئەركەك بىلەن تونۇشمايدۇ. سەنمۇ ئۇ خانىمدىن بۇرۇن باشقا بىر خانىم بىلەن تونۇشمايسەن! ئۇ خانىم، ھۆسنى-جامالىق، زاھىدە (دىنى ھۆكۈملەرنى جايىدا ئورۇنلايدىغان) بىر خانىمدۇر. بەلكى ئۇلۇغ بىر پەيغەمبەرنىڭ قىزى بولىشى مۇمكىن، دېدى. مەن يەڭگەمنىڭ سۆزلىرىگە ھەيران بولدۇم. ئۇ يەنە شۇنداق دېدى: بىر پەيغەمبەر كەلدى. ئۇنىڭغا سامادىن بىر ۋەھيى

42. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، s:118؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 245~247.
43. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 247~248.

نازىل بولدى، دېدى. مەن ئۇنىڭغا دېدىمكى: ئەي يەڭگە! بۇنداق بىر سىرنى، بۇ شەھەردە ئاڭلاپ باقمىدۇق، سەن بۇ ئىشنى ماڭا ئېنىق سۆزلە! دېدى. يەڭگەم: مۇھەممەد بىن ئابدۇللاھقا پەيغەمبەرلىك مەرتىۋىسى بېرىلدى. ئۇ خەلقنى دىنغا دەۋەت قىلىدۇ. قىسقا بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭ دىنى بىلەن پۈتۈن ئالەم نۇرلىنىدۇ. ئۇنىڭغا قارشى چىققانلارنىڭ بېشى كېسىلىدۇ، دېدى.»

يەڭگەمنىڭ بۇ سۆزلىرى، ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلدى. ئەندىشە قىلىشقا باشلىدىم. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن ئارىمىزدا چوڭقۇر دوستلۇق بار ئىدى. بىر-بىرىمىزدىن ھېچ ئايرىلمايتتۇق. بۇ ئىشمنى مەسلىھەت قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. يەڭگەمنىڭ سۆزلىرنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىشىم بىلەن ماڭا: «ئى ئوسمان! سەن دۇرۇس بىر ئىنسان. ھېچ كۆرەلمىگەن، ئاڭلىيالمايدىغان، پايدا-زىيان كەلتۈرەلمىگەن بىر قانچە تاش، قانداقمۇ ئاللاھ بولۇشقا لايىق!»دېدى. مەن ئۇنىڭغا: «راست دەيسەن، يەڭگەمنىڭ سۆزى ھەقىقەتتۇر» دېدىم.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ھەزرىتى ئوسمانغا ئىسلامىيەتنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئۇنى مۇھەممەدنىڭ يېنىغا يەنى ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئوسمانغا مۇنداق خىتاپ قىلدى: «ئى ئوسمان! ھەققانىيەت ئىگىسى جانابى ئاللاھ، سېنى جەننىتىگە مېھمان بولۇشقا چاقىردى. سەن بۇ دەۋەتنى قوبۇل قىلغىن. مەن پۈتۈن ئىنسانلارغا ھىدايەت رەھبىرى قىلىپ ئەۋەتىلدىم.» ھەزرىتى ئوسمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرى مەرتىۋىسى، خۇشخۇي چىرايى ۋە يېقىملىق سۆزلىرى ئالدىدا ھوشىنى يوقاتتى. ئىچىدىن ئىشتىياق ۋە تەسلىمىيەت بىلەن: «شاھادەت ئېيتىمەنكى، ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرىدۇر» دەپ، مۇسۇلمان بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلىكنىڭ دەسلەپكى ئۈچ يىلىدا، ئىنسانلارنى يوشۇرۇن دەۋەت قىلدى. ئىنسانلار ئاستا-ئاستا، بىردىن، ئىككىدىن مۇسۇلمان بولۇشقا باشلىدى. بۇ ئۈچ يىل ئىچىدە مۇسۇلمانلارنىڭ سانى ئوتتۇزغا يەتتى. ئۇلار ئىبادەتلىرىنى ئۆيلىرىدە قىلاتتى. نازىل بولغان ئايەتلەرنى مەخپىي يوسۇندا ئوقۇپ، يادلايتتى.

يېقىن تۇققانلارغا دەۋەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇددەسسىر سۈرىسىنىڭ نازىل بولىشى بىلەن ئىنسانلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشقا باشلىغان ئىدى. دەسلەپ دەۋەتنى يوشۇرۇن ئېلىپ باردى. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن: «يېقىن تۇققانلىرىڭنى ئاللاھنىڭ ئازابى بىلەن قورقۇت ۋە ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلغىن» (شۇئەرا سۈرىسى، 214-ئايەت) مەنىسىدىكى ئايەت نازىل بولدى. بۇ سەۋەپتىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، يېقىن تۇققانلىرىنى دىنغا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن، ھەزرىتى ئەلىدىن ئۇلارغا خەۋەر ئەۋەتىپ، پۈتۈن تۇققانلىرىنى ئەبۇ تالىپنىڭ ئۆيىگە چاقىردى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھەر بىر كىشىگە يەتكىدەك بىر قاچىدىن تاماق ۋە بىر

پىيالىدىن سۈت قويۇپ، ئۆزى بىسمىللاھ دەپ باشلىغاچ تۇققانلىرىنى تاماققا تەكلىپ قىلدى. بۇ كۈنى قىرىق كىشى كەلدى. بۇنچە كۆپ كىشى كەلگەن بولسىمۇ ئۇلار تاماققا تويۇپ، ، تاماق پەقەت ئازلىمىدى. كەلگەن مېھمانلار بۇ كارامەتكە قاراپ ھەيران قالدى. تاماق زىياپىتىدىن كېيىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇققانلىرىغا دەۋەت باشلاش ئۈچۈن ئېغىز ئاچاي دەپ تۇرۇشىغا، تۇققانلىرىدىن ئەبۇ لەھەب دۈشمەنلىك نەزىرى بىلەن: «بىز بۇ كۈنگىچە بۇنداق بىر سېھىر كۆرۈپ باقمىدۇق، مۇھەممەد (پەيغەمبەر) سىلەرگە سېھىر ئىشلىتىپ كۆزۈڭلارنى بويىدى. ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! مەن سېنىڭدەك يامانلىق ئېلىپ كەلگەن ئەسكى بىرسىنى كۆرمىدىم» دەپ، ھاقارەت قىلدى.

پەيغەمبىرىمىز ئەبۇ لەھەبكە: «قۇرەيش ۋە پۈتۈن ئەرەپ قەبىلىلىرى قىلمىغان ئەڭ چوڭ يامانلىقنى سەن قىلدىڭ» دېدى. ئۇلاردىن ھېچبىرى مۇسۇلمان بولماي، تارقالدى. بۇ ۋەقەدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، تۇققانلىرىنى يەنە بىر قېتىم تاماققا تەكلىپ قىلدى. ھەزرىتى ئەلى يەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە بىرمۇ-بىر خەۋەر بەردى. ئالدىنقى قېتىمغا ئوخشاش ئۇلارنىڭ ئالدىغا يەنە تاماق قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماقتىن كېيىن سۆز قىلىپ: «ھەمدۇ-سانا يالغۇز ئاللاھقا خاستۇر، ياردەمنى پەقەت ئۇنىڭدىن تىلەيمەن، ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، شۈبھە يوقكى، بۇنى بىلىمەن ۋە باشقىلارغا بىلدۈرىمەنكى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ بىردۇر، ئۇنىڭ شېرىكى يوقتۇر.» دېگەندىن كېيىن سۆزلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ: «سىلەرگە ئەسلا يالغان سۆزلىمىدىم. سىلەرگە ھەقىقەتنى سۆزلەۋاتىمەن. سىلەرنى بىر ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان، ئاللاھ تائالاغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىرىمەن. مەن ئۇنىڭ سىلەرگە ۋە پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن پەيغەمبىرى. قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرمۇ بىر كۈنى ئۇيقۇغا غەرىق بولغاندەك بۇ دۇنيادىن كېتىسىلەر. بىر كۈنى ئۇيقۇدىن ئويغانغىنىڭلاردەك تەكرار تىرىلىسىلەر. پۈتۈن قىلغان ياخشى-يامان ئىشلىرىڭلارنىڭ ھېسابىنى بېرىسىلەر، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭلاردىن مۇكاپاتقا، قىلغان يامان ئىشلىرىڭلار ئۈچۈن جازاغا تارتىلىسىلەر، بۇ جەننەتتە ئەبەدى قېلىش ياكى دوزاقتا ئەبەدى قېلىش دېگەنلىكتۇر. ئەڭ دەسلەپ سىلەرنى ئاخىرەت ئازابى بىلەن قورقۇتىمەن.» دېدى.

ئەبۇ تالىپ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «ئەي مۇھتەرەم جىيەنىم! ساڭا ياردەم قىلىشتىن باشقا بىر نەرسە بىلمەيمەن، نەسىھەتلىرىڭنى ئاڭلاپ قوبۇل قىلدۇق، سۆزلىرىڭنىمۇ چىن كۆڭلىمىزدىن تەستىقلىدۇق، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بۇ يەرگە توپلانغانلار، بوۋاڭ ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئەۋلاتلىرى. مەنمۇ ئۇلاردىن بىرسى، سېنىڭ ئارزۇ قىلغان ئىشىڭغا، ئىچىمىزدىن ئەڭ بۇرۇن مەن ياردەم بېرىمەن. سېنى مۇھاپىزەت قىلىپ، سېنى قوغداشتىن بىر قەدەممۇ چېكىنمەسلىككە ۋەدە قىلىمەن. ساڭا ئەمىر قىلغان ئىشنى داۋاملاشتۇر. پەقەت، بۇرۇنقى دىنىمدىن ئايرىلىش ئىشىدا، نەپسىمنى قايىل قىلالمىدىم» دېدى.

ئەبۇ لەھەبتىن باشقا پۈتۈن تۇققان ۋە تاغىلىرى سىلىق-سىپايە سۆز قىلدى. پەقەت ئەبۇ لەھەب: «ئى ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرى! باشقىلار ئۇنىڭ ئالدىنى توساشتىن بۇرۇن، سىلەر ئۇنىڭ يولىنى توساڭلار. ئەگەر ئۇنىڭ بۇگۈن دىگەنلىرىنى قوبۇل قىلساڭلار، كەمسىتىشكە، ھاقارەتكە ئۇچرايسىلەر. ئەگەر ئۇنى قوغداشقا ئۇرۇنساڭلار، ھەممىڭلار ئۆلىسىلەر» دەپ تەھدىت قىلدى. ئەبۇ لەھەبكە قارشى پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھامىسى: «ئەي قېرىندىشىم! قېرىندىشىڭنىڭ ئوغلى ۋە ئۇنىڭ دىنىنىغا ياردەم قولۇڭنى سۇنمىساڭ، ساڭا قانداقمۇ ماس كەلسۇن؟ قەسەم قىلىمەنكى، ھازىرغىچە ياشىغان ئالىملار ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئەۋلادىدىن بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىدىغانلىقىغا بېشارەت بەرگەن تۇرسا، دېمەك ئۇ پەيغەمبەردۇر» دېدى.

ئەبۇ لەھەب بۇنچە سۆلەرنى ئاڭلىشىغا قارىماي، يەنە سېسىق گەپ قىلدى. ئەبۇ تالىپ ئەبۇ لەھەبكە ئاچچىقلىغان ھالدا: «ئەي قورقۇنچاق! قەسەم قىلىمەنكى ،بىز ساقلا بولىدىكەنمىز، بىز ئۇنىڭ ياردەمچىسى ۋە قوغدىغۇچىسى بولىمىز» دەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بۇرۇلۇپ: «ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! ئىنسانلارنىڭ رەببىگە چاقىردىغان ۋاقتىڭنى بىلەيلى، بىز قوراللىنىپ سېنىڭ بىلەن ئۇ يەردە بىللە بولايلى» دېدى. شۇنىڭ بىلەن كائىناتنىڭ پەخرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سۆزىنى باشلاپ: «ئەي ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرى! قەسەم قىلايكى، ئۇرۇق-تۇغقانلار ئىچىدە، مېنىڭ سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن، دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاياتىڭلار ئۈچۈن قىممەتلىك بولغان (ئىسلام دىنى) مەرھىمىتىمدىن باشقا قىممەتلىك نەرسىنى، قەۋمىگە ئېلىپ كەلگەن بىر كىشى يوقتۇر. مەن سىلەرنى سۆزلەشكە تولىمۇ ئاسان بولغان، تارازاڭلارنى ئېغىر تۇتقان ئىككى جۈملە سۆزلەشنى تەۋسىيە قىلىمەن. يەنى ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوق ئىكەنلىكى، مېنىڭ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىمگە شاھادەت ئېيتىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن. ئاللاھ تەئالا مېنىڭ بۇنى سىلەرگە سۆزلىشىمنى بۇيرىدى. ئۇنداقتا قايسىڭلار مېنىڭ بۇ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلىپ، بۇ يولدا ماڭا ياردەمچى بولىسىلەر؟» دەپ سورىدى. ھېچكىمدىن سادا كەلمىدى. باشلىرىنى تۆۋەن قىلىپ تۇرۇۋشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. ھەر قېتىم شاھادەت ئېيتىشقا چاقىرغاندا، ھەزرىتى ئەلى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ شاھادەت ئېيتتى. ئۈچىنچى قېتىمدا، «ئى رەسۇلۇللاھ! بۇلاردىن ياشتا كىچىك بولۇشىمدىن قەتئىنەزەر، ساڭا مەن ياردەمچى بولىمەن»دېدى. بۇ سۆز بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەلىنىڭ قولىنى تۇتتى. باشقىلار ھەيرانلىق ئىچىدە ئۆيلىرىگە قايتتى.

ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ تاللىغان يولىدىن كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. لېكىن ئۈمىدسىزلەنمەي، ئۇلارنىڭ سائادەتكە ئېرىششى ئۈچۈن دەۋەتنى داۋاملاشتۇردى.

پەيغەمبەرلىكنىڭ 4-يىلى ھىجىر سۈرىسىنىڭ 94-ئايىتى نازىل بولدى. مەنىسى مۇنداق : «(ئەي ھەبىبىم!) ساڭا بۇيرۇلغانلارنى (ئەمىر-پەرمان) ئۇلارغا بىلدۈرگىن! ھەق

بىلەن ناھەقنىڭ پەرقىنى ئۇلارغا كۆرسەتكىن، مۇشرىكلاردىن يۈز ئۆرىگىن! (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ئېلتىپات كۆرسەتمە)» دېگەن ئىلاھى بۇيرۇقنىڭ كېلىشى بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، مەككىدە ئوچۇقتىن ئوچۇق ئىسلامنى دەۋەت قىلىشقا باشلىدى. بىر كۈنى سافا تۆپىلىكىگە چىقىپ، «ئى قۇرەيش خەلقى! بۇ يەرگە توپلىنىڭلار ۋە سۆزۈمنى زەڭ سېلىپ ئاڭلاڭلار!» دېدى. قەبىلىلەر توپلانغاندىن كېيىن: «ئەي قەۋمىم! سىلەر مەندىن بىر يالغان سۆز ئاڭلىدىڭلارمۇ؟» دېيىشى بىلەن، ھەممەيلەن: «ياق، سەندىن يالغان سۆز ئاڭلاپ باقمىدۇق» دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا خىتابەن: «ئاللاھ تەئالا ماڭا پەيغەمبەرلىك ئاتا قىلدى ۋە مېنى سىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى» دېدى. ئاخىردا ئۇلارغا: «(ئەي ھەبىبىم!) ئۇلارغا شۇنداق دېگىنكى، ئەي ئىنسانلار! مەن سىلەرنىڭ، ھەممىڭلارغا كەلگەن ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى، ئۇ ئاللاھ، ئاسمان-زېمىننىڭ ياراتقۇچىسى ۋە باشقۇرغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلىشقا بولمايدۇ، ھەر بىر جانلىقنى ئۆلتۈرىدىغان ۋە قايتا تىرىلدۈرىدىغىنىمۇ دەل ئۆزىدۇر.» دېگەن مەنىدىكى ئەئراپ سۈرىسىنىڭ 158-ئايىتىنى ئوقىدى. بۇ سۈرىنى ئاڭلىغانلاردىن تاغىسى ئەبۇ لەھەب ئاچچىقى بىلەن: «قېرىنىشمىشنىڭ ئوغلى ساراڭ بولۇپتۇ! بىزنىڭ بۇتلىرىمىزغا چوقۇنمىغان، دىنىمىزدىن ئايرىلغاننىڭ سۆزىنى ئاڭلىمايمىز» دېگىنىچە ۋارقىراشقا باشلىدى. ئۇ يەرگە توپلانغانلار ئاستا-ئاستا تارقالدى ۋە ھېچكىم ئىمان ئېيتمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ يۈزلىرىنى ئۆرۈپ ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلدى.

باشقا بىر كۈنى ئاللاھ تەئالانىڭ: «ساڭا بۇيرۇق قىلىنغان ئىشنى (ئەمىر-پەرمان) ئۇلارغا بىلدۈرگىن» ئەمرىگە ئاساسەن، تەكرار سافا تۆپىلىكىگە چىقتى. ئۈنلۈك ۋە يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: «يا ساباھاھ (دۈشمەن تەرىپىدىن ھۇجۇمغا ئۇچرىدۇق، قورشىۋېلىندۇق! ئارتۇق ۋاقتىمىز قالمىدى، ئۇرۇشقا تەييار بولۇڭلار دەپ چاقىرغان چاغدا قوللىنىدىغان سۆز) بۇياققا كېلىڭلار! توپلىنىڭلار، مۇھىم بىر خەۋىرىم بار» دەپ، خىتاپ قىلدى.[44] بۇ دەۋەتتىن كېيىن ھەر قايسى قەبىلە كىشىلىرى يۈگۈرۈپ كېلىشتى. پەيغەمبەرنى نېمە دەيدىكىن-دەپ، ھەيرانلىق ئىچىدە ساقلىدى. كېلەلمىگەنلەر نېمە ئۈچۈن توپلانغانلىقنى بىلىش ئۈچۈن ئادەملىرىنى ئەۋەتتى. كەلگەنلەردىن بىر گۇرۇپ ئىنسان: «ئى ئىشەنچلىك ئىنسان! بىزنى بۇ يەرگە نېمە ئىش ئۈچۈن توپلىدىڭ، نېمە خەۋەر بىرىسەن؟» دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي قۇرەيشلىكلەر!» دەپ، ئۇلارغا خىتاپ قىلىپ سۆزىنى باشلىدى. پۈتۈن كىشىلەرنىڭ دىققەت نەزىرى ئۇنىڭدا ئىدى. ئۇ داۋام قىلىپ: «مېنىڭ بىلەن سىزنىڭ ھالىڭىز، دۈشمەننى كۆرۈشى بىلەن ئائىلىسىگە خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن يۈگۈرگەن ۋە دۈشمەننىڭ ئۆزىدىن بۇرۇن ئۆيىگە كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن، يا ساباھاھ! دەپ ۋارقىرىغان بىرسىنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشايدۇ.

44. بۇخارى، «تەپسىر»، IV؛ تىرمىزى، «تەپسىرۇل-قۇرئان»، 91.

ئەي قۇرەيش جامائىتى! مەن سىلەرگە شۇ تاغنىڭ ئارقىسىدا دۈشمەن ئەسكەرلىرى بار، ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن كېلىۋاتىدۇ، دېسەم ماڭا ئىشىنەمسىلەر!» دەپ سورىدى. ئۇلار: «شۇنداق، ئىشىنىمىز، چۈنكى بىز ھازىرغىچە سەندىن راستچىللىقتىن باشقا بىر نەرسە كۆرمىدۇق!» دېيىشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن قۇرەيش قەبىلىلىرىنىڭ ئىسمىنى: «ئەي ھاشىم جەمەتى! ئەي ئابدۇمەناپ جەمەتى! ئەي ئابدۇلمۇتتەلىب جەمەتى! مەن سىلەرگە كېلىشى مۇتلەق بولغان قاتتىق ئازابنىڭ بىلدۈرگۈچىسى، ئاللاھ تەئالا ماڭا ئەڭ يېقىن تۇغقانلىرىمنى ئاخىرەت ئازابى بىلەن قورقۇتۇشۇم كېرەكلىكىنى ئەمر قىلدى. سىلەرنى لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەھدەھۇ لا شەرىكەلەھ (ئاللاھ بىردۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر) دەپ، ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلىمەن. مەنمۇ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى. ئەگەر بۇنىڭغا ئىمان ئېيتساڭلار، جەننەتكە كىرىسىلەر، سىلەر ‹لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ دېمىگۈچە› ، مەن سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىر پايدا ئېلىپ كېلەلمەيمەن» دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان قەبىلىلەر ئارىسىدىن ئەبۇ لەھەب: «سەن بۇنىڭ ئۈچۈن بىزنى بۇ يەرگە توپلىدىڭمۇ؟» دېگىنىچە يەردىن بىر تال تاش ئېلىپ ئۇنىڭغا ئاتتى. باشقىلاردىن بۇنداق بىر قارشىلىق كەلمىدى پەقەت ئۆزئارا سۆزلىشىپ، تارقالدى.[45]

قۇياشنى ئوڭ قولۇمغا بەرسە!

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ دەۋەتلەردىن كېيىن قەيەردە بىر كىشى ياكى بىر جامائەت كۆرسە ئۇلارغا ئىسلامنى تەبلىغ قىلدى. ھەقىقى قۇرتۇلۇشنىڭ نەپسىنىڭ قۇلى بولۇش، زۇلۇم قىلىش، ھەقسىزلىك قاتارلىق ھەر تۈرلۈك يامان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش ۋە ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتىش بىلەن مۇمكىن بولىدىغانلىقىنى تەبلىغ قىلدى. نەپسىنىڭ كەينىگە كىرگەنلەر، شەھۋەتپەرەسلەر، ئاجىزلارنى بوزەك قىلغانلار ۋە ئازغۇنلۇقتا ھەددىدىن ئاشقانلار قارشى چىقتى. پۈتۈن يامان ئىشلىرىنىڭ، ئارزۇ-ھەۋەسلىرىنىڭ ئاياقلىشىدىغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەبلىغىگە قارشى چىقتى. ئۇنىڭ يولىغا ئەگەشكەنلەرگە دۈشمەنلىك قىلدى.

مۇشرىكلار باشتا مۇسۇلمانلارنى مەسخىرە قىلدى. كېيىن بېسىم ۋە قىيىن-قىستاقلىرىنى كۈچەيتتى. بۇلارنىڭ بېشىدا: ئەبۇ جەھىل، ئۇتبە، شەيبە، ئەبۇ لەھەب، ئۇقبە بىن ئەبى مۇئىيت، ئاس بىن ۋائىل، ئەسۋەت بىن مۇتتەلىپ، ئەسۋەت بىن ئابدى ياغۇس، ۋەلىد بىن مۇغىرە قاتارلىقلار بار ئىدى.

بىر كۈنى ئۇتبە، شەيبە، ئەبۇ جەھىل، ئەبۇ تالىپقا: «سەن بىزنىڭ چوڭلىرىمىزدىن. بىز ھەر دائىم ساڭا ھۆرمەت قىلىمىز ۋە سېنى چوڭ كۆرىمىز. ھازىر ئاكاڭنىڭ ئوغلى، يېڭى بىر دىن ئىجاد قىلدى. بۇتلىرىمىزغا ھاقارەت قىلىپ، بىزنى كاپىر قاتارىغا تىزدى.

---

45. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :188~191؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 133؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 38~41.

ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلساڭ، بۇ ئىشىدىن ۋاز كەچسۇن، ئەگەر ۋاز كەچمىسە، ئۇنىڭغا قانداق تاقابىل تۇرۇشنى ياخشى بىلىمىز.» دېدى. ئەبۇ تالىپ ئۇلارنى بەزلەپ يولغا سېلىپ قويدى. بۇ ئىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولمىسۇن دەپ، ئۇنىڭدىن مەخپىي تۇتتى. مۇشرىكلار بىر مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن قايتا توپلىنىپ ئەبۇ تالىپنىڭ يېنىغا كېلىپ «بۇنىڭدىن بۇرۇن سېنىڭ يېنىڭغا كېلىپ پۈتۈن ئەھۋالنى بىلدۈرگەن ئىدۇق، سۆزىمىزگە پىسەنت قىلمىدىڭ. جىيەنىڭ يەنىلا بۇتلىرىمىزغا ھاقارەت قىلىشنى توختاتمىدى. ئەمدى تاقىتىمىز قالمىدى. ھەر ئىككىڭلار بىلەن بىر تامچە قېنىمىز قالغۇچە ھېسابلىشىمىز. مەككىدە يا ئۇ ياشايدۇ، يا بىز ياشايمىز» دېدى. ئەبۇ تالىپ يەنە ئۇلارنى بەزلەشكە تىرىشتى. ئەمما ئۇلار نىيەتلىرىدىن ياندىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ئەبۇ تالىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىشنى خالىمىغىنىدەك، قەۋمى بىلەنمۇ ھەر قانداق بىر دۈشمەنلىك كېلىپ چىقىشنى ئارزۇ قىلمايتتى. ئۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ، «ئەي مۇھەممەد! پۈتۈن قەۋىم ساڭا قارشى دۈشمەنلىكتە بىرلىشىپ، ماڭا كېلىپ شىكايەت قىلدى. تۇققانلار ئارىسىدا دۈشمەنلىشىش ياخشى ئىش ئەمەس، سېنىڭ ئۇلارنى كاپىر دېمەسلىكىڭنى، خاتا يولدا ماڭغانلىقنى سۆزلەپ، ئۇلارنى يامان دېمەسلىكىڭنى تەلەپ قىلدى» دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي تاغا! سەن شۇنى بىلگىنكى، قۇياشنى ئوڭ قولۇمغا، ئاينى سول قولۇمغا بەرسىمۇ (ھەر قانداق ۋەدە قىلسۇن)، مەن ئەسلا بۇ دىندىن ۋە ئىنسانلارغا تەبلىغ قىلىشتىن ۋاز كەچمەيمەن. ئاللاھ تەئالا بۇ دىننى پۈتۈن دۇنياغا تارقىتىدۇ، ۋەزىپەم ئورۇندىلىدۇ ياكى بۇ يولدا جېنىمنى پىدا قىلىمەن» دەپ، ئورنىدىن دەسسەت تۇردى. ئۇنىڭ مۇبارەك كۆزلىرى ياش بىلەن تولغان ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن ئەبۇ تالىپ، قىلغان سۆزىگە پۇشايمان قىلدى. ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ: «ئەي ئاكامنىڭ ئوغلى! يولۇڭنى داۋام قىلغىن، خالىغان ئىشىڭنى قىل، مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن سېنى ھىمايە قىلىمەن، قوغدايمەن» دېدى.[46]

مۇشرىكلارنىڭ ئاقساقاللىرىدىن ئون كىشى ئەبۇ تالىپنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھىمايىسگە ئالغانلىقنى ئاڭلىشى بىلەن ئۇمارە بىن ۋەلىدنىمۇ توپىغا قېتىپ ئەبۇ تالىپنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۇنىڭغا: «ئەي ئەبۇ تالىپ! سەن ئوبدان بىلىسەن، بۇ ئۇمارە، مەككىدىكى يىگىتلەرنىڭ ئەڭ قاملاشقىنى، ئەڭ كۈچلۈك ۋە ئەڭ ئەخلاقلىقىدۇر. يەنە تېخى ئۇ بىر شائىر. ئۇنى ساڭا بېرەيلى، ئۇنى پۈتۈن ئىشلىرىڭدا ئىشلەتكىن. بۇنىڭ قارشىلىقىدا سەن بىزگە مۇھەممەدنى (ئەلەيھىسسالام) بەر. بىز ئۇنى ئۆلتۈرەيلى. ساڭا ئادەم بەدىلىگە ئادەم بېرىمىز، ساڭا يەنە نېمە كېرەك؟» دەپ قوبۇل قىلغۇسىز بىر تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئەبۇ تالىپ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپلىنىپ: «سىلەر باشتا ماڭا

46. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 135:.

ئۆز ئوغۇللىرىڭلارنى بېرىڭلار، مەن باشتا ئۇلارنى ئۆلتۈرەي، ئاندىن مەن جېيەنىمنى سىلەرگە تاپشۇراي» دېيىشى بىلەن ئىشنىڭ خەتىرىنى ھېس قىلىپ: «بىزنىڭ باللىرىمىز ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى قىلمىدى» دېيىشتى. ئەبۇ تالىپ ئۇلارغا: «قەسەم قىلىمەنكى، مېنىڭ جېيەنىم سىلەرنىڭ باللىرىڭلارغا قارىغاندا تېخىمۇ خەيرلىكتۇر، دېمەك سىلەر ئۇنى ماڭا بېرىپ بودۇغۇزۇپ، مېنىڭ جىگەر پارەم بولغان مۇھەممەدنى ئۆلتۈرىسىلەر-ھە؟! چىشى تۆگە چېغىدا ئۆز بالىسىدىن باشقىسىنى ئويلىمايدۇ. بۇ ئىشىڭلار ئەقىلگە پەقەت ئۇيغۇن ئەمەس. ئەمدى ئىش قېلىپىدىن چىقتى. كىم جان-جىگىرىم مۇھەممەدكە دۈشمەن بولسا، مەنمۇ ئۇنىڭغا دۈشمەن. بۇ ئىشنى مۇشۇنداق چۈشىنىڭلار، قولۇڭلاردىن كەلگىنىنى قىلىڭلار!» دېدى.[47] مۇشرىكلار غەزەپلەنگەن ھالدا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ كەلگەن يېرىگە كەتتى. ئەبۇ تالىپ، دەرھال ھاشىم ئوغۇللىرى ۋە ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىنى توپلاپ ئۇلارغا پۈتۈن ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم قىلىشقا چاقىردى. پەيغەمبەرنى ئۆلتۈرۈشكە كۆتۈرۈلگەن قوللار سۇنۇپ كەتسۇن، ئۇلار بۇ ئىشتا بىرلەشتى. پەقەت ۋە پەقەت ئەبۇ لەھەب قېتىلمىدى. ئەبۇ تالىپ ئۇلارغا: «ئەي يىگىتلەر! ئەتە ھەممىڭلار قىلىچلىرىڭلارنى ئېسىپ مېنىڭ ئارقامدىن كېلىڭلار» دېدى. ئەتىسى ئەبۇ تالىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە باردى. ھەممىسى باراۋەر ھەرەم تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ يىگىتلىرى ئۇلارغا ئەگىشىپ كېلىۋاتاتتى. كەبىگە كېلىپ مۇشرىكلارغا يۈزمۇ-يۈز كەلدى. ئەبۇ تالىپ مۇشرىكلارغا: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! ئاكامنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قارار ئالغىنىڭلارنى ئاڭلىدىم. بۇ ئارقامدىكى يىگىتلەرنىڭ قوللىرى قىلىچلىرىغا قاراپ تۇرىدۇ. ئۇلار سەۋرسىزلىك ئىچىدە مېنىڭ بىر ئىشارىتىمنى ساقلاۋاتىدۇ. بۇنى بىلىڭلار. قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مۇھەممەدنى (ئەلەيھىسسالام) ئۆلتۈرسەڭلەر، ھېچ بېرىڭلارنى ساق قويمايمەن!» دېگەندىن كېيىن، پەيغەمبىرىمىزنى مەدھىيىلىگەن شېئىرلار ئوقۇدى. ئەبۇ جەھىل باشچىلىقىدا مۇشرىكلار ئاستا-ئاستا تارقالدى.

ئەزىيەت ۋە زۇلۇم

قۇرەيشنىڭ مۇشرىك ئاقسۆڭەكلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يالغۇز كۆرگەن ۋاقىتلاردا، ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىشقا، ھاقارەت قىلىشقا ھەتتا ئۇنى ئۇرۇشتىنمۇ تەپ تارتمايدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئەسهابىغىمۇ زۇلۇم قىلىشتا ئىككىلەنمىدى. بىر كۈنى قۇرەيشنىڭ مۇشرىك ئاقسۆڭەكلىرى كەبىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا: «ئۇنىڭغا قارشى زورلۇق قىلىشتا، ھېچبىر نەرسىگە قارشى بۇنداق قىينالمىغان ئىدۇق. بىزنى ھاۋايى-ھەۋەسچى دەيدۇ، ئىلاھلىرىمىزنى ھاقارەت قىلىدۇ، دىنىمىزنى ئەيىپلەيدۇ، جامائىتىمىزگە ئايرىمچىلىق سالىدۇ، شۇنداق بولسىمۇ سەۋر قىلىپ ئۇنىڭغا بىر نېمە دېمەيمىز» دېدى. دەل بۇ چاغدا ھەببىي ئەكرەم ئەلەيھىسسالام كەبىگە زىيارەتكە

47. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 134~135.

كەلدى. ھەجەرى ئەسۋەتنى سۆيۈپ تاۋاپ قىلىشقا باشلىدى. ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتىشى بىلەن مۇشرىكلار ئۇنىڭغا ھاقارەتلىك سۆزلەر بىلەن نەشتىرىنى سانجىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن تولىمۇ رەنجىدى. ئەمما بىر نەرسە دېمەستىن تاۋاپ قىلىشنى داۋاملاشتۇردى. ئۈچىنچى قېتىم ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە توختاپ: «ئى قۇرەيش! سۆزۈمنى تىڭشاڭلار! نەپسىم قۇدرەت ئىلكىدە بولغان ئاللاھنىڭ نامىغا قەسەم قىلىمەنكى، ماڭا سىلەرنىڭ پەرىشان بولىدىغانلىقىڭلارنى خىتاب قىلدى.» دېيىشى بىلەن، ئۇ يەردە تۇرغان مۇشرىكلار نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قېتىپ قالدى. پەقەت ئەبۇ جەھىل مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئەي ئەبۇل قاسىم! سەن ناتونۇش بىرسى ئەمەس، بىزنىڭ قوپاللىقىمىزغا قارىماي، ئىبادىتىڭنى داۋام قىلغىن، ئۆزەڭنى بىز بىلەن بىر يەرگە قويما» دەپ يالۋۇردى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزلەردىن كېيىن بۇ يەردىن ئايرىلدى.

ئەتىسى مۇشرىكلار يەنە شۇ يەرگە توپلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا يەنە غەيۋەت ـ شىكايەت قىلىشقا باشلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاۋاپ قىلىشقا كەلدى. مۇشرىكلار ئۇنى كۆرۈشى بىلەن ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ بەدبەخت بولغان ئۇقبە بىن مۇئىيت، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى. مۇبارەك بويىنىنى نەپەس ئالالمىغۇدەك دەرىجىدە سىقتى. دەل ئۇ ئەسنادا ئۇ يەرگە كەلگەن ئەبۇبەكرى: «رەببىم ئاللاھ دېگەن بىرسىنى ئۆلتۈرەمسىلەر؟ سىلەرگە، ئالەملەرنىڭ رەببىدىن ئايەتلەر كەلتۈردى.» دەپ، پەيغەمبەرنى قوغداش ئۈچۈن ئۇلارغا قاراپ ئېتىلدى. مۇشرىكلار پەيغەمبەرنى تاشلاپ ئەبۇبەكرىگە ئېتىلدى. مۇبارەك بېشىغا مۇش ـ تېپىكلەرنى ياغدۇردى. ئۇتبە بىن رەبىئا دېگەن بەتبەخت، ئۇنىڭ يۈزىگە ئاياقلىرى بىلەن ئۇرۇپ، يۈزىنى قىپقىزىل قان قىلىپ تونۇغۇسىز قىلىۋەتتى. تەيمى ئوغۇللىرى كېلىپ ئاجراتمىغان بولسا، ئۆلگىچە قەدەر ئۇرغان بولاتتى. قەبىلىسىدىكى كىشىلەر، پەرىشان ۋە ھارغۇن ھالەتتە قالغان ئەبۇبەكرىنى كۆرۈشى بىلەن، ئۇنى ئەديىال ئىچىگە ئوراپ ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى. قەبىلە كىشىلىرى كەبىگە قايتىپ كېلىپ: «ئەگەر ئەبۇبەكرى ئۆلىدىغان بولسا، قەسەم قىلىمىزكى، بىز ئۇتبەنىڭ جېنىنى ئالىمىز» دەپ، ئەبۇبەكرىنىڭ يېنىغا قايىتتى.

ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى خېلى ۋاقىتقىچە ئۆزىگە كېلەلمىدى. دادىسى ۋە بەنى تەيمىلەر ئۇنىڭ ھوشىغا كېلىشى ئۈچۈن تىرىشتى. ئاخشام ۋاقتى ئاران ئۆزىگە كېلەلىدى. كۆزىنى ئاچار ـ ئاچماي بوغۇق ئاۋاز بىلەن: «پەيغەمبەر نېمە قىلىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ ئۇنىڭغا تىل ئۇزاتتى، ئۇنىڭغا ھاقارەت قىلدى» دېدى. ئانىسى ئۇممۇل ھەيرغا: «ئۇنىڭدىن سورىغىن، بىر نەرسە يەمدۇ، بىر نەرسە ئىچەمدۇ؟» دەپ سورىدى. ئەبۇبەكرىنىڭ تاقىتى قالمىغان ئىدى. بىر نەرسە ئىچمەك ـ يېمەك خىيالىغا كىرمىدى. ئۆيدە يالغۇز قالغاندىن كېيىن ئانىسى ئۇنىڭغا: «نېمە يەپ، نېمە ئىچىسەن؟» دەپ سورىشى بىلەن كۆزلىرىنى ئېچىپ، «پەيغەمبەر قانداق تۇرىۋاتىدۇ» دەپ سورىدى. ئانىسى: «راستىنى دېسەم

دوستۇڭ تۇغرىسىدا ھېچ نېمە بىلمەيمەن» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «خەتتاپنىڭ قىزى ئۇممۇ جەمىلنىڭ يېنىغا بار، پەيغەمبەرنى ئۇنىڭدىن سورىغىن!» دېدى.

ئۇممى جەمىل، ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ سىڭلىسى بولۇپ، مۇسۇلمان بولغان ئىدى. ئانىسى ئۇممى ھەيىر، ئۇممۇ جەمىلنىڭ ئۆيىگە كېلىپ: «ئوغلۇم ئەبۇ بەكرى، سېنىڭدىن ھەزرىتى مۇھەممەدنى سوراۋاتىدۇ، ئەجىبا ئۇ قانداق تۇرىۋاتىدۇ؟» دېدى. ئۇممى جەمىل: «مېنىڭمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن، ئەبۇبەكرىدىن بىر خەۋىرىم يوق! خالىساڭ بىرلىكتە بارايلى!» دېدى. ئۇممى ھەيىر: «ماقۇل» دېيىشى بىلەن ئۇلار يولغا چىقتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ يېنىغا كېلىشى بىلەن ئۇممى جەمىل، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى سىددىقنى يارا ۋە تاياق ئىزلىرى ئىچىدە پەرىشان ۋەزىيەتتە كۆرىشى بىلەن، ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا: «ساڭا بۇ ئەسكىلىكلەرنى قىلغان مۇتلەق ئازغۇن ۋە ھەددىدىن ئاشقان بىرسىدۇر، ئاللاھ تەئالادىن بۇ ئىشلارنى قىلغانلارنىڭ جازالىنىدۇرۇلىشىنى تىلەيمەن » دەپ نالە قىلدى. ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ئۇممۇ جەمىلگە: «پەيغەمبەرگە نېمە بولدى؟ ئەھۋالى قانداق؟» دەپ سورىدى. ئۇممۇ جەمىل: «بۇ يەردە ئانىڭىز بار، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلاپ قالىدۇ» دېيىشى بىلەن، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ئۇنىڭدىن ساڭا بىر يامانلىق كەلمەيدۇ» دېدى. ئۇممۇ جەمىل: «ئۇ ھايات، ئەھۋالىمۇ ياخشى» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى تەكرار: «ھازىر ئۇ قەيەردە؟» دەپ سورىدى. ئۇممۇ جەمىل: «ئەركامنىڭ ئۆيىدە» دەپ جاۋاب بەردى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ساڭا شۇنى دەيكى، مەن پەيغەمبەرنى بېرىپ كۆرمىگىچە تاماق يېمەيمەن، بىر نەرسىمۇ ئىچمەيمەن!» دېدى. ئانىسى: «سەن بىردەم ساقلىغىن، باشقىلار ئۇخلىغاندىن كېيىن بىر گەپ بولسۇن!» دېدى. كىشىلەر ئۇيقۇغا غەرىق بولۇپ، ئەتراپ تىمتاسلىققا چۆمگەندە، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئانىسى ۋە ئۇممۇ جەمىلنىڭ ياردىمى بىلەن ئاستا-ئاستا مېڭىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. كىلىپلا ئېسىلىپ سۆيۈپ، مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى بىلەن قۇچاقلاشتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ بۇ ھالى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەرىشان قىلدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! ئۇ ئازغىن ئادەمنىڭ، يۈز-كۆزۈمنى يەرلەرگە ئۇرۇپ، تونىيالماس ھالغا كەلتۈرگەنلىكىدىن باشقا بىر كۆڭۈل ئاغرىقىم يوق! يېنىمدىكى كىشى، مېنى بۇ دۇنياغا كەلتۈرگەن ئانام سەلمادۇر. ئۇنىڭغا دۇئا قىلغىن، ئۇنىڭغا مەرھەمەت تىلىشىڭنى ئارزۇ قىلىمەن. ئىشىنىمەنكى، ئاللاھ تەئالا، سېنىڭ ھۆرمىتىڭدىن ئۇنى دوزاق ئازابىدىن قوتۇلدۇرىدۇ» دەپ، نىدا قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، سەلمانىڭ مۇسۇلمان بولىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى قوبۇل بولغان ئىدى. شۇنداق قىلىپ ئۇممۇ ھەيىرمۇ ھىدايەتكە ئېرىشىپ مۇسۇلمان بولۇپ، تۇنجى مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدىن بىر كىشىلىك يەر ئېلىش شەرىپىگە ئېرىشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيى ئەبۇ لەھەب بىلەن ئۇقبە بىن مۇئىيتتىن ئىبارەت بولغان ئىككى ئازغۇن مۇشرىكنىڭ ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىدى. بۇلار پۇرسەت تاپسىلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت قىلىشقا تىرىشاتتى. ھەتتا، كېچىلەردىمۇ

ھايۋانلارنىڭ قېرىنلىرىنى ئۇنىڭ ئىشىگى ئالدىغا تاشلاپ قوياتتى. تاغىسى ئەبۇ لەھەب، بۇلار يەتمىگەندەك، خوشنىسى ئادىينىڭ ئۆيىدىن ئۇنىڭغا تاش ئاتاتتى. ئايالى ئۇممۇ جەمىلمۇ ئۇنىڭدىن كام قالمايتتى. تىكەن ۋە دەرخلەرنىڭ پۇتاقلىرىنى يىغىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭىدىغان يوللارغا چېچىپ قوياتتى. بىر كۈنى ئەبۇ لەھەب، نىجاسەتلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا تۆكىۋاتقاندا، ھەزرىتى ھەمزە كۆرۈپ قالدى. دەرھال يۈگرەپ بېرىپ قېرىنداشى ئەبۇ لەھەبنى تۇتىۋېلىپ، ئەكەلگەن نىجاسەتنى بېشىغا تۆكتى. ئەبۇ لەھەب ۋە ئايالىنىڭ بۇنچە كۆپ ئەزىيەتلىرىدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ھەققىدە: «ئەبۇ لەھەبنىڭ قوللىرى قۇرۇپ كەتسۇن، بەربىر قۇرۇپ كەتتى» دەپ باشلىغان تەببەت سۈرىسى نازىل بولدى.

ئەبۇ لەھەبنىڭ ئايالى ئۇممۇ جەمىل ھەققىدە بىر سۈرە نازىل بولغانلىقىنى بىلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىزدەشكە باشلىدى. كەبىدە ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، قولىغا يوغان بىر تاش ئېلىپ كەبىگە يۈگۈردى. ئۇ ۋاقىتتا ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبەتلىرى بىلەن خوشاللىق ئىچىدە ئىدى. ئۇممۇ جەمىلنىڭ قولىغا تاش ئالغانلىقىنى كۆرىشى بىلەن، «ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇممۇ جەمىل كېلىۋاتىدۇ، بەك ئەسكى بىر خوتۇن، سىزگە زىيانكەشلىك قىلىشىدىن ئەنسىرەپ قالدىم. چەترەك بىر يەرگە يۆتكۈلۈڭ، ئۇنىڭ ئەزىيىتىدىن ساقلىنىڭ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ مېنى كۆرەلمەيدۇ» دېدى. ئۇممۇ جەمىل، ھەزرىتى ئەبۇبەكىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، «ئەي ئەبۇبەكىر! ئۇ دوستۇڭ قەيەردە؟ مېنى ۋە يولدىشىمنى مەسخىرە قىلىپ يامانغا چىقىرىپتۇ، ئۇ شائىر بولسا، مەنمۇ شائىر. مەنمۇ ئۇنى مەسخىرە قىلىمەن. بىز ئۇنىڭغا ئېسيان قىلىمىز، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى قوبۇل قىلمايمىز، ئۇنىڭ دىنىدىن سۆيۈنمەيمىز. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنى بىر كۆرسەم، شۇ تاشنى بېشىغا ئاتاتتىم.» دېگىنىچە ئاغزىنى بۇزدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر: «مېنىڭ ئىگەم شائىر ئەمەس، سېنى مەسخىرە قىلمىدى» دېيىشى بىلەن ئۇممى جەمىل قايتىپ كەتتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇ سىزنى كۆرمىدىمۇ؟» دەپ سورىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنى كۆرمىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ كۆزىنى مېنى كۆرەلمەيدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى» دېدى.[48]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزلىرىدىن ھەزرىتى ئۇممۇ گۈلسۈم، ئەبۇ لەھەبنىڭ ئوغلى ئۇتەيبە بىلەن، ھەزرىتى رۇقىيە يەنە بىر ئوغلى ئۇتبە بىلەن چاي ئىچكۈزىلگەن بولۇپ تېخى توي قىلىنمىغان ئىدى. «تەببەت سۈرىسى» نازىل بولىشى بىلەن، دوزاققا مەھكۇم بولغان ئەبۇ لەھەب بىلەن ئايالى ۋە مۇشرىكلارنىڭ ۋەكىللىرى، ئۇتبە،ئۇتەيبەگە: «ئۇنىڭ قىزلىرىنى ئېلىپ يۈكىنى يېنىكلەتتىڭلار، قىزلىرىنى قويۇپ بېرىڭلار، باش ئاغرىقى تارتسۇن، سىلەر قۇرەيشتىن كۆڭلۈڭلار خالىغان قىزنى دەڭلار، سىلەرگە ئېلىپ

---

48. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، LXII، 173؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، VII، 53.

بېرىمىز» دەپ تەكلىپ قىلدى. ئۇلار: «ماقۇل ئەمسە، قويۇپ بەردۇق» دېدى. ئۇتەيبە دېگەن شەرەپسىز، تېخىمۇ يولدىن چىقىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، «ئەي مۇھەممەد! مەن سېنى ۋە دىنىڭنى تونۇمايمەن. قىزىڭنىمۇ ئالمايمەن، ئەمدى سەنمۇ مېنى سۆيمە، مەن سېنى سۆيمەيمەن! سەنمۇ ماڭا كەلمە، مەنمۇ ساڭا كەلمەيمەن!» دەپ، ھاقارەت قىلدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېتىلىپ بېرىپ ياقىسىغا ئېسىلىپ، كۆينىكىنى يىرتىۋەتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭ بۇ ھۆرمەتسىزلىكىدىن كېيىن: «ئى رەببىم! بۇنىڭغا ھايۋانلاردىن بىرىنى مۇسەللەت قىلغىن» دېدى. ئۇتەيبە دېگەن بەدبەخت، بۇ سۆزلەرنى دادىسىغا سۆزلەپ بەردى. ئەبۇ لەھەب: «مۇھەممەدنىڭ ئوغلۇم ھەققىدىكى دۇئاسىدىن قورقىمەن» دېدى. بىر قانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئەبۇ لەھەب ئوغلىنى شامغا تىجارەتكە ئەۋەتتى. تىجارەت ھەيئىتى زەرقا دېگەن يەرگە كېچىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بارگاھ قۇردى. بىر شىر بۇ ئەتراپنى ئايلىنىشقا باشلىدى. ئۇتەيبە بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپلا: «ئاللاھ بالايىمنى بەرسۇن! قەسەم قىلىمەنكى، مۇھەممەدنىڭ (ئەلەيھىسسالام) دۇئاسى قوبۇل بولۇپتۇ. بۇ شىر مېنى يەيدىكەن! ئۆزى مەككىدە بولسىمۇ مېنىڭ قاتىلىمدۇر» دېدى. شىر بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن غايىپ بولدى. ئۇتەيبەنى ئېگىز بىر يەرگە ياتقۇزدى. كېچىدە شىر يەنە كەلدى. كارۋاننى بىر-بىرلەپ پۇرىغاندىن كېيىن، ئۇتەيبەنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېتىلىپ قارنىنى يېرىپ، بېشىنى چىشلەپ ۋەھشى بىر شەكىلدە جېنىنى ئالدى. ئۇتەيبە جان تالىشىۋاتقاندا: «مەن سىلەرگە، مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) ئىنسانلارنىڭ ئەڭ راستچىلى دېمىگەنمىدىم؟» دەپ، پەريات قىلىپ جان بەردى. بىر شىر تەرىپىدىن ئوغلىنىڭ پارچىلانغانلىقىنى ئاڭلىغان ئەبۇ لەھەب، «مەن سىلەرگە، مۇھەممەدنىڭ (ئەلەيھىسسالام) ئوغلۇم ھەققىدىكى دۇئاسىدىن قورقىۋاتىمەن دېمىگەنمىدىم؟» دەپ يىغلىدى.[49]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىنسانلارنى ئەبەدى سائادەتكە چاقىرىپ، ئاللاھ تەئالانىڭ بارلىقى، بىرلىكىگە دەۋەت قىلدى. ئۇلارنىڭ دوزاق ئازابىدا كۆيمەسلىكى ئۈچۈن تەبلىغ قىلدى. مۇشرىكلار: «ئاتىلىرىمىزنىڭ دىنىدىن ۋاز كەچمەيمىز» دەپ، بۇتلىرىغا چوقۇنۇشنى داۋاملاشتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىنسانەدەك شەرەپلىك ياشاشقا، ئۇلۇغ ماقاملارغا ئېرىشىشكە دەۋەت قىلدى. ئۇلار جاھىللىق بىلەن ئۆزىنىڭكىنى راست قىلىشتى. ئەبۇ لەھەب، ھاقارەت ۋە ئەزىيەت بېرىدىغانلارنىڭ باشلامچىسى بولۇپ داۋاملىق ئۇنى كۆزىتەتتى. ئىنسانلارنى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاشتىن ۋاز كېچىشكە، كاللىسىدا شۈبھە ۋە گۇمان قوزغاشقا تىرىشاتتى. كىشلەر توپىدا ياكى بازارلاردا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي ئىنسانلار! ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق دەڭلار! چىقىش يولى بۇدۇر» دېيىشى بىلەن، ئۇ ئارقىسىدىن كېلىپ:

49. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXXVIII، 301 .

«ئەي ئىنسانلار! بۇ سۆزلەۋاتقان كىشى مېنىڭ جىيەنىمدۇر. ھەرگىز ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەڭلار، ئۇنىڭدىن يىراق تۇرۇڭلار!» دەيتتى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى كەبىدە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. قۇرەيشنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئەبۇ جەھىل، شەيبە بىن رەبىئا، ئۇتبە بىن رەبىئا، ئۇقبە بىن ئەبى مۇئىيت قاتارلىق يەتتە كىشلىك بىر مۇشرىك توپى پەيغەمبەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ ئەتراپتا بىر كۈن بۇرۇن سويۇلغان بىر تۆگىنىڭ قېرىنى بار ئىدى. شەرەپسىز ئەبۇ جەھىل يېنىدىكىلەرگە قاراپ: «ئىچىمىزدىن كىم، شۇ تۆگىنىڭ قېرىنىنى ئېلىپ، مۇھەممەد سەجدە قىلىۋاتقاندا، ئىككى مۈرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويالايدۇ؟» دەپ، رەزىل بىر تەكلىپ قويدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ زالىم، ئەڭ مەرھەمەتسىز، ئەڭ بەدبەخت بولغان ئۇقبە بىن ئەبى مۇئىيت: «مەن قىلىمەن» دەپ، دەرھال ئورنىدىن تۇردى. قېرىنىنى ئىچىدىكى نىجاسەتلەر بىلەن بىرلىكتە، مۇبارەك پەيغەمبىرىمىز سەجدە قىلىۋاتقاندا، ئۇنىڭ مۇبارەك مۈرىلىرىگە قويدى. بۇنىڭغا قاراپ تۇرغان مۇشرىكلار قاقاقلاپ كۈلۈشكە باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىنى ئۈزۈپ مۇبارەك بېشنى كۆتۈرمىدى. ئۇ ۋاقىتتا ئەسھابى-كىرامدىن ئابدۇللاھ بىن مەسئۇد بۇ ئەھۋالنى كۆردى. ئۇ بۇ ۋەقەنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: «پەيغەمبەرنى ئۇ ئەھۋالدا كۆرىشىم بىلەن مىڭەمدىن تۈتۈن چىقتى. پەقەت مېنى مۇشرىكلاردىن قوغدايدىغان يېقىنىم ياكى بىر قەبىلەم يوق ئىدى. ئېگىسى بولمىغان بىر ئاجىز ئىدىم. ئۇ ۋاقىتتا گەپ قىلىشقىمۇ كۈچۈم يەتمىگەن ئىدى. كۆزۈمنى ئېچىپ قاراپ تۇرۇشتىن، ئازاب ئىچىدە، پەيغەمبەرنىڭ ھالىغا قاراپ تۇرۇشتىن باشقا ئىش قولۇمدىن كەلمەيتتى. شۇنى ئارزۇ قىلاتتىمكى، ئۇنى مۇشرىكلاردىن قوغدىيالىغۇدەك كۈچۈم ياكى بىر قوغدۇغۇچۇم بولغان بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك مۈرىسىگە قويۇلغانلارنى ئېلىپ تاشلىغان بولالىسام. مەن شۇنداق ساقلاۋاتقان ۋاقتىمدا، پەيغەمبىرىمىزنىڭ قىزى پاتىمەگە خەۋەر يەتكۈزدى. ئۇ ۋاقىت پاتىمە تېخى كىچىك ئىدى. يۈگرەپ كەلدى. دادىسىنىڭ ئۈستىدىكىلەرنى ئېلىپ تاشلىدى. بۇنى قىلغانلارنى قارغىدى. ئېغىر گەپلەرنى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچ ئىش بولمىغاندەك نامىزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۈچ قېتىم: «ئاللاھىم! قۇرەيشتىكى بۇ قەۋمنى ساڭا تاپشۇردۇم. ئاللاھىم! ئەبۇ جەھىل ئامىر بىن ھىشامنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! ئۇقبە بىن رەبىئانى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! شەيبە بىن رەبىئانى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! ئۇقبە بىن مۇئىيتنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! ئۇمەييە بىن ھەلەفنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! ۋەلىد بىن ئۇتبەنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئاللاھىم! ئۇمارا بىن ۋالىتنى ساڭا تاپشۇردۇم» دەپ دۇئا قىلدى. بۇ بەددۇئانى ئاڭلىغان مۇشرىكلار كۈلۈشتىن توختاپ قورقۇشقا باشلىدى. چۈنكى ئۇلار بەيتۇللاھتا قىلىنغان دۇئانىڭ قوبۇل بولىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ جەھىلگە: «سەن يا بۇ ئىشىڭدىن ۋاز كېچىسەن ياكى ئاللاھ سېنىڭ بېشىڭغا بىر بالايى-ئاپەت كەلتۈرىدۇ» دېدى. ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، پەيغەمبەرنىڭ ئىسىملىرىنى دېگەن بۇ كىشىلەرنىڭ «بەدىر» ئۇرىشىدا ئۆلتۈرۈلۈپ، يەرلەردە سۆرۈلۈپ

يۈرگەنلىكىنى، ئىسسىقتىن سىېسىپ لەش ھالىتىگە كەلگەن بەدەنلىرىنىڭ بەدىر چۇقۇرلىرىغا ئىپتىلغانلىقىنى كۆردۈم.

بىر كۈنى ئەبۇ جەھىل بەيتۇللاھتا، قۇرەيش مۇشرىكلىرىگە: "ئەي قۇرەيش جامائىتى! سىلەر كۆرۈپ تۇرسىلەر، مۇھەممەد دىنىمىزنى تۆۋەن كۆرىدۇ، بۇتلىرىمىزغا ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنغان ئاتا-بوۋىلىرىمىزغا ھاقارەت قىلىدۇ، بىزگە ئەقىلسىز كۆزى بىلەن تىكىلىپ قاراشتىن تەپ تارتمايدۇ. سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا قەسەم بىلەن شۇنى دەيمەنكى، ئەتە مەن ئاران كۆتۈرەلىگىدەك بىر تاش بىلەن ئۇ بۇ يەردە سەجدە قىلغان ۋاقىتتا ئۇنىڭ بېشىغا ئۇرىمەن. ئۇ ۋاقىت سىلەر مېنى، ئابدۇلمۇتتەلىپ ئوغۇللىرىغا قارشى خالىساڭلار قوغداڭلار، خالىساڭلار قوغدىماڭلار. مەن ئۇنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن، تۇققانلىرى ماڭا خالىغىنىنى قىلسۇن." دېدى. ئۇ يەردە ئۇنى تىڭشاپ تۇرغان مۇشرىكلار: قەسەم قىلىمىزكى: "بىز سېنى قوغدايمىز ھەم ھېچكىمگە تاپشۇرۇپ بەرمەيمىز، پەقەت ئۇنى ئۆلتۈرۈسەڭلا بولدى!" دېيىشتى.

ئەتىگەندە ئەبۇ جەھىل، قولىغا يوغان بىر تاشنى ئالغان ھالدا كەبىگە كەلدى. مۇشرىكلارنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ساقلاشقا باشلىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ھەر ۋاقىت داۋام قىلىپ كەلگەن ئادىتى بويىچە كەبىگە كېلىپ ناماز ئوقۇشقا باشلىدى. ئەبۇ جەھىل قولىدىكى يوغان تاشنى كۆتۈرگىنىچە پەيغەمبىرىمىزگە قاراپ ماڭدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭ ئىشىنى ھاياجان ئىلكىدە تاماشا قىلىپ تۇردى. ئەبۇ جەھىل يېقىنلاشقانسېرى قورقۇپ تىترەشكە باشلىدى. قولىدىكى يوغان تاش يەرگە چۈشتى. چىرايى كۈلدەك بولۇپ، ئارقىسىغا قاراپ ماڭدى. مۇشرىكلار ھەيرانلىق ئىچىدە ئەبۇ جەھىلنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئەي ئامىر بىن ھىشام! ساڭا نېمە بولدى؟ دەپ سورىدى. ئەبۇ جەھىل: "مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن تاشنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەن پەيلى بۇزۇلغان بىر تۆگە چىقتى. قەسەم قىلىمەنكى، ئۆمرۈمدە بۇنداق ئۇزۇن پۇتلۇق، ئۆتكۈر چىشلىق، ھەيۋەتلىك بىر تۆگىنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم. ئەگەر يەنە ئازىراق يېقىنلاشقان بولسام مېنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى." دېدى.

يەنە بىر كۈنى ئەبۇ جەھىل مۇشرىكلارنى توپلاپ: "ئابدۇللاھنىڭ يېتىمى، بۇ يەردە ناماز ئوقۇپ، يۈزىنى تۇپراققا سۈرەمدۇ؟" دەپ سورىدى. ئۇلار: شۇنداق، دېيىشتى. بۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرغان ئەبۇ جەھىل: ئەگەر ئۇنى شۇنداق كۆرسەم، بېشىنى پۇتلىرىم بىلەن چەيلەيمەن، دېدى. بىر كۈنى پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، كەبىدە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. دوستلىرى بىلەن ئولتۇرغان ئەبۇ جەھىل، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەرەپكە قاراپ ماڭدى. يېقىن كېلىپلا يۈزىنى سۈرتۈپ قېچىشقا باشلىدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: نېمە بولدى؟ قانداق ئەھۋالىڭ؟ دېدى. ئەبۇ جەھىل: "ئارىمىزدا ئوت يېنىپ تۇرغان بىر ئازگال پەيدا بولدى. نامەلۇم كىشىلەرنىڭ ماڭا ھۇجۇم قىلغىنىنى كۆرۈشۈم بىلەن ئارقامغا قاچتىم" دېدى.

ۋەلىد بىن مۇغىرە، ئەبۇ جەھىل، ئەسۋەت بىن مۇئتەللىپ، ئۇمەييە بىن ھەلەف، ئەسۋەت بىن ئابدى ياغۇس، ئاس بىن ۋائىل، ھارىس قاتارلىق بىر تۈركۈم مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ۋاقىتلاردا: «بۇ ئۆزىنى پەيغەمبەر چاغلايدۇ، ھەتتا يېنىغا جىبرائىلنىڭ كەلگەنلىكىنى سۆزلەيدۇ» دەپ مەسخىرە قىلىشاتتى. بۇ سەۋەپتىن ھەببى ئەكرەمنىڭ كۆڭلى يېرىم بولغان بىر كۈنى، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ئۇنىڭغا بەزى ئايەتلەرنى ئوقىدى. مەنىسى: «قەسەم بولسۇنكى (ئەي ئەلچىم)، سەندىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىمۇ مەسخىرە قىلاتتى، ئۇلار پەيغەمبەرلەرنى مەسخىرە ئۇچۇن، بالا ـ قازالار ئۇلارنى بىتچىت قىلدى (ئەنئام سۈرىسى، 10 ـ ئايەت)» «ئېنىقكى، بىز سېنى مەسخىرە قىلغانلارغا قارشى بىز يېتىمىز، ئۇلار شۇنداق بىر ئىنسانلاركى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھلارغا ئىشىنىدۇ، ئۇلار پات يېقىندا (بېشىغا كېلىدىغان ئاقىۋەتتىن) بىلىپ قالىدۇ. شۇنىڭدىن خەۋىرىڭلار بولسۇنكى (شېرىك قوشقانلار، قۇرئانى ـ كەرىمگە تىل ئۇزاتقانلار ۋە سېنى مەسخىرە قىلىپ يامان سۆزلەرنى قىلغانلار)، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە كۆكسۈڭ قورۇلۇپ، ئىچىڭ سىقىلىدۇ (ھىجىر سۈرىسى، 9~10 ـ ئايەتلەر)».

كائىناتنىڭ سۇلتانى، بىر كۈنى كەبىنى زىيارەت قىلىۋاتقاندا، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «مەن ئۇلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلارنى) ھەققىدە بىر ئەمىر ئېلىپ كەلدىم» دېدى.

بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ۋەلىد بىن مۇغىرە، ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئالدىمىزدىن ئۆتكەن كىشى كىم؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ئەڭ ناچار بەندىلىرىدىن بىرى، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ۋەلىدنىڭ پاچىقىغا ئىشارەت قىلدى ۋە: ھەققىڭدىن كەلدىم، دېدى. بىر ئاز ئۆتكەندىن كېيىن ئاس بىن ۋائىل ئۆتتى. ئۇنىمۇ سوراپ ئوخشاش جاۋاب ئالغاندىن كېيىن، قورسىقىغا ئىشارەت قىلدى ۋە: ئۇنىڭغىمۇ ھەددىنى بىلدۈرۈپ قويىمەن، دېدى. ئەسۋەت بىن مۇئتەللىپ ئۆتىشى بىلەن ئۇنىڭ كۆزىگە، ئابدى ياغۇسنى كۆرىشى بىلەن بېشىغا ئىشارەت قىلدى. ھارىس بىن قەيس ئۆتىشى بىلەن قورسىقىغا ئىشارەت قىلدى ۋە: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا سېنى بۇلارنىڭ يامانلىقىدىن ساقلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي بۇلارنىڭ ھەر بىرسى بالا ـ قازاغا ئۇچرايدۇ، دېدى. بۇلاردىن ئاس بىن ۋائىلنىڭ پۇتىغا تىكەن كىردى. قانچىلىك داۋالانسىمۇ بىر داۋاسىنى تاپالمىدى. ئاخىرى ئۇنىڭ پۇتى تۆگىنىڭ بويىنىدەك ئىششىپ كەتتى. ئۇ: مۇھەممەدنىڭ ئاللاھى مېنى ئۆلتۈردى، دېگىنىچە ۋارقىراپ ـ جاقىراپ جان بەردى. ئەسۋەت بىن مۇئتەللىپنىڭ كۆزلىرى كور بولدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بېشىنى دەرەخكە سوققۇزۇپ كۆزىنى كور قىلدى. ئەسۋەت بىن ئابدىياغۇس بادى سەمۇم دېگەن يەردە يۈزى ۋە مەيدىسى تۈيۈقسىز قاپ ـ قارا بولدى. ئۆيىگە كېلىشى بىلەن ئۇنى تونىيالمىدى ۋە ئۇنى ئۆيىدىن قوغلاپ چىقاردى. غەزەپلەنگەن ھالدا ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى بېشى بىلەن ئۇسۇپ ئۆلدى. ھارىس بىن قەيس بولسا، تۇزلۇق بېلىق يېيىشى بىلەن بەدىنى قىزىشقا باشلىدى، قانچىلىك سۇ ئىچسە ئىچسۇن سۇغا

قانمىدى، ئاخىرى قارنى يېرىلىپ ئۆلدى. ۋەلىد بىن مۇغىرەنىڭ پاچىقىغا تۆمۈر پارچىسى كىردى. يارىسى ھېچ ساقايمىدى، نۇرغۇن قان چىقىپ قانسىرىدى ۋە: مۇھەممەدنىڭ ئاللاھى مېنى ئۆلتۈردى، دېگىنىچە، دات ـ پەرياد چېكىپ جان بەردى. شۇنداق قىلىپ بۇلار قىلغان يامانلىقلىرىنىڭ جاجىسىنى يېدى. بۇنىڭدىن باشقا مۇشرىكلارنىڭ ئەبەدىي دوزاقتا قالىدىغانلىقى ئايەتتە بىلدۈرۈلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، بىر كۈنى ئەبۇل ئاس بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. يېنىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىن ھاكەم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدىن مەسخىرە ئارلاش، يۈزى، ئاغزى ۋە بەدىنىنى ئويناتتى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھاكەمنىڭ قىلغان قىلىقلىرىنى پەيغەمبەرلىك نۇرى بىلەن كۆرۈپ، شۇ پېتى قېلىشى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. ئۇنىڭ بەدىنى تىترەپ ئۆمۈر بويى شۇنداق بولۇپ قالدى.

ئەسھابى ـ كىرامغا قىلىنغان قىيىن ـ قىستاقلار

مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيىتى پەقەتلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن توختاپ قالماي، ئۇنىڭ مۇبارەك ئەسھابىغىمۇ ئەزىيەت قىلدى. ئادەتتە، كەمبەغەل ۋە ئىگىسىزلەرنى تاللايتتى. قولىدىن كەلسىلا ئەقىلگە كەلمىگەن ھەر قانداق ئەسكى ئىشنى قىلىشتىن يانمايتتى. بۇلارنىڭ بىرى بىلال ھەبەشى ئىدى. ئۇمەييە بىن ھەلەف ئىسمىدىكى بىر مۇشرىكنىڭ قۇلى بولغان بىلال، ئەبۇبەكرى سىددىقنىڭ ۋاستىسى بىلەن مۇسۇلمان بولغان ئىدى. ئۇمەييە، ئۇن ئىككى قۇلىنىڭ ئىچىدە بىلالنى ئەڭ ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن، بۇتخانىغا قاراۋۇل قىلدى. ھەزرىتى بىلال مۇسۇلمان بولىشى بىلەن پۈتۈن بۇتلارنى سەجدە قىلىۋاتقان شەكىلدە تىزىپ قويدى. بۇ خەۋەرنى ئۇمەييە ئاڭلىشى بىلەن ئاچچىقتىن يېرىلىپ كەتەي دېدى. ئۇنى چاقىرىپ: «ئاڭلىسام سەن مۇسۇلمان بولۇپسەن، مۇھەممەدنىڭ ئاللاھىغا سەجدە قىلىسەنكەن، شۇنداقمۇ؟» دەپ سورىدى. ھەزرىتى بىلال: «شۇنداق، ئۇلۇغ ۋە قۇدرەتلىك بولغان ئاللاھقا سەجدە قىلىمەن» دېدى. ئۇمەييە كۆڭلىگە ياقمىغان بۇ جاۋابنى ئېلىشى بىلەن دەرھال قىيىن ـ قىستاقنى باشلىدى. چىڭقى چۈشتە، قۇياش نەيزە بويى ئۆرلىگەندە، ئۇنىڭ كىيملىرىنى سالدۇرۇپ، ئىسسىقتىن ئوتتەك يانغان تاشلارنى ئۇنىڭ كىيىمسىز بەدىنىگە ياقتى. ئاپتاپتىن يانغان ئۇ تاشلار بىلەن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە، بىر قىسمىنى ئۇنىڭ قورسىقىغا ياققاندىن كېيىن، «ئىسلامدىن چىق. لات ۋە ئۇززاغا ئىمان ئېيتقىن» دېدى. بىلال: «ئاللاھ تەئالا بىردۇر، ئاللاھ تەئالا بىردۇر» دەپ ئىمانىنى تەكىتلىدى.

ئۇمەييە بىن ھەلەف، ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىشى بىلەن سارائىنىڭ قېلىپىغا كىرىپ، ئۇنى تىكەن ئۈستىگە ئېتىپ ئۇياق ـ بۇياققا سۆرىدى. قان ئىچىدە قالغانلار ئارىسىدىكى بىلال پەس ئاۋازدا كۈچەپ تۇرۇپ: «ئاللاھىم! سەندىن كەلگەنگە مەن رازى. ئاللاھىم! سەندىن كەلگەنگە مەن رازى» دېگىنىچە ئىمانىنى يەنە بىر قېتىم كۆرسەتتى.

ھەزرىتى بىلال بۇ ۋەقەنى مۇنداق بايان قىلدى: «ئۇ زالىم ئۇمەييە، مېنى چىڭقى چۈشتە باغلايتتى، كىچىلەردىمۇ قىيناتتى. ئىسسىق بىر كۈنى ئىدى، ئۇ بۇرۇنقىدەك مېنى قىيناشقا باشلىدى. مېنى ئىسلامدىن چىقىرىش ئۈچۈن: "بۇتلىرىمىزغا چوقۇن! مۇھەممەدنىڭ (ئەلەيھىسسالام) ئاللاھىنى ئىنكار قىل، ئىنكار قىل، ئىنكار قىل! دېگەنسىرى مەنمۇ: ئاللاھ بىردۇر، ئاللاھ بىردۇر! دەيتتىم. ئۆچىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇ كۈنى يوغان بىر تاشنى مەيدەمگە قويۇشى بىلەن ھۇشۇمدىن كەتتىم. ھۇشۇمغا كەلسەم تاش مەيدەمدىن ئېلىۋېتىلگەن، قۇياش بولۇتلار ئارىسىغا كىرگەن ھالەتتە ئىدى. ئۆز-ئۆزەمگە: ئەي بىلال! جانابى ئاللاھتىن كەلگەن پۈتۈن نەرسە گۈزەلدۇر، مەنىلىكتۇر، دېدىم»

ئۇمەييە بىن ھەلەف، يەنە بىر كۈنى بىلالنى قىيىن-قىستاققا ئېلىش ئۈچۈن تالاغا ئېلىپ چىقتى، كىيملىرىنى سالغۇزۇپ بىر تال كالتە ئىشتىنى بىلەن قويۇپ، قىزىق قۇملارنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزۇپ، ئۈستىگە تاشلارنى توپلاپ، مۇشرىكلەر كوللىكتىپ بولۇپ قىينىدى. ئۇلار: «ئەگەر ئىسلامدىن ۋاز كەچمىسەڭ، ئۆلتۈرۈۋېتىمىز» دەپ ھەيۋە قىلدى. بىلال ھەبەشى بۇ چىدىغۇسىز قىيىن-قىستاقلاردىمۇ، «ئاللاھ بىردۇر، ئاللاھ بىردۇر!» دېدى. بۇ پەيتتە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىپ باراتتى. ھەزرىتى بىلال ھەبەشىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ كۆڭلى ئىنتايىن يېرىم بولۇپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى سۆزلەش سېنى قۇتقۇزىدۇ» دېدى.

ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بىلال ھەبەشىنىڭ تارتقان ئازابىنى ئەبۇبەكرىگە ئاڭلىتىپ: «كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى دەرھال ئۇ يەرگە بېرىپ، مۇشرىكلارغا: «بىلالنى بۇنداق قىينىساڭلار سىلەرگە نېمە پايدىسى؟ ئۇنى ماڭا سېتىپ بېرىڭلار؟» دېدى. ئۇلار: «دۇنيا قەدەر ئالتۇن بەرسەڭمۇ ساتمايمىز. پەقەت سېنىڭ قۇلۇڭ ئامىر بىلەن تېگىشىمىز» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قۇلى ئامىر، تىجارەت ئىشلىرىنى قىلىپ ئۇنىڭغا نۇرغۇن پۇل تېپىپ بېرەتتى. يېنىدا شەخسى مېلىدىن باشقا ئون مىڭ ئالتۇنى بار ئىدى. ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ ياردەمچىسى بولۇپ، ھەر ئىشنى قىلاتتى. پەقەت كاپىر بولۇپ، كۇپۇرلۇق قىلاتتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ئامىرنى پۈتۈن مېلى ۋە پۇلى بىلەن، بىلال ئۈچۈن سىلەرگە بەردىم» دېدى. ئۇمەييە بىن ھەلەف ۋە باشقا مۇشرىكلار خوش بولۇشۇپ: «ئەبۇبەكرىنى ئالدام خالتىغا چۈشۈردۇق» دېدى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، دەرھال بىلال ھەبەشىنىڭ ئۈستىدىكى تاشلارنى ئېلىۋەتتى. بىلال ھەبەشى ئېغىر قىيىن-قىستاق سەۋەبىدىن ھالىدىن كەتكەن ئىدى. ئۇنى قولىدىن يېتىلەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىلالنى بۈگۈن ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن ئازاد قىلدىم» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى ئاڭلاپ سۆيۈنۈپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلدى. ئۇ چاغدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام، ئەبۇبەكرىنىڭ دوزاقتىن يىراق ئىكەنلىكىنى مۇبارەكلىگەن لەيل سۈرىسىنىڭ 17~18-ئايەتلىرىنى ئېلىپ كەلدى. ئايەتنىڭ مەنىسى: «(ھەزرىتى ئەبۇبەكرىدەك) مېلى زىيادە بولۇپ (شېرىك

ۋە گۇناھتىن يىراق تۇرۇپ)، مىلىنى، ئاللاھ تەئالانىڭ نەزىرىدە پاك بولۇش ئۈچۈن خەيرلىك ئىشلار ئۈچۈن خەجلىگەن كىشىلەر، دوزاقتىن يىراقلاشتۇرۇلدى»

ھەبباب بىن ئەرتىنىمۇ دىندىن ۋاز كەچتۈرۈش ئۈچۈن زۇلۇم قىلغان ئىدى. ھەزرىتى ھەبباپمۇ ئىگە ـ چاقىسىز بولۇپ ئۇممۇ ئەنمار ئىسىملىك بىر مۇشرىك ئايالنىڭ قۇلى ئىدى. ئۇنى قوغدىغىدەك بىر تۇققىنى بولمىغانلىقى ئۈچۈن مۇشرىكلار توپلىنىپ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالغۇزۇپ، بەدىنىنى تىكەنلەر بىلەن تارايتتى. بەزىدە كىيىمسىز بەدىنىگە تۆمۈردىن كۆينەك كىيگۈزۈپ، ئاپتاپقا قاقلايتتى. ئاپتاپتا ياكى ئاتەشتە قىزدۇرۇلغان تاشلارغا بەدىنىنى يېقىپ: «دىنىڭدىن ۋاز كەچ! لات ۋە ئۇززاغا چوقۇن!» دەيتتى. ئەمما ھەبباب ئىماندىن ۋاز كەچمەي: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر!» دەپ، ئۇلار بىلەن كۈرەش قىلاتتى.

بىر كۈنى مۇشرىكلار توپلىنىپ بىر مەيدانغا ئوت بارخىنى تەييارلىدى. ھەزرىتى ھەببابنى باغلاپ ئۇ يەرگە كەلتۈردى. كىيىمنى سالدۇرۇپ، ئوتنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزدى. دىندىن ۋاز كەچۈرەتتى ياكى ئوتتا كۆيدۈرەتتى. ئوتنىڭ ئۈستىگە ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇلغان ھەبباب: «ئاللاھىم بۇ ھالىمنى كۆردۈڭ، ھالىمدىن خەۋىرىڭ بار، ئىمانىمنى مۇستەھكەم قىلغىن، ماڭا كۈچلۈك سەۋر ئاتا قىلغىن» دەپ، دۇئا قىلدى. مۇشرىكلاردىن بىرى ھەزرىتى ھەببابنىڭ مەيدىسىگە دەسسىدى. لېكىن ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ ئىمان ئىگىلىرىنى قوغدايدىغانلىقىنى بىلمەيتتى.

يىللار ئۆتكەندىن كېيىن بۇ ۋەقەنى ھەزرىتى ھەببابتىن سورىغان ۋاقىتتا، دۈمبىسىنى ئېچىپ كۆيگەن ئىزلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «مېنىڭ ئۈچۈن بىر گۈلخان ياقتى، ئاخىرىدا مېنى ئۇنىڭ ئىچىگە ئاتتى. ئۇ ئاتەشنى پەقەت مېنىڭ گۆشلىرىم ئۆچۈرەلىدى» دېدى.

ھەزرىتى ھەببابقا مۇشۇنداق تالا ـ تۈزدىلا زۇلۇم قىلغاندا، ئۇنىڭ ئىگىسى ئۇممۇ ئەنمارمۇ، ئۇنى دىندىن چىقىرىش ئۈچۈن بىر تۆمۈر پارچىسىنى ئوتتا قىزارتىپ ئۇنىڭ بېشىغا ياقتى. ئۇ دىن ئۈچۈن بۇنچە كۆپ ئازابلارغا چىدىدى. ئۇلارنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلىپ، دىندىن ۋاز كەچمىدى.

بىر كۈنى ھەزرىتى ھەبباب، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا كەلگىنىدە: «ئى رەسۇلۇللاھ! مۇشرىكلار مېنى سىرتلاردا كۆرگەن يېرىدە ئوتقا ياقىدۇ، ئۆيدە مېنىڭ ئىگەم ئۇممۇ ئەنمارمۇ بېشىمغا قىزدۇرۇلغان تۆمۈرنى ياقتى. دۇئايىڭىزنى مەرھەمەت قىلىڭ!» دەپ، بېشى ۋە دۈمبىسىدىكى كۆيۈك ئىزلىرىنى كۆرسەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئازابلاندى. ئۇنىڭ دىندىن ۋاز كەچمەسلىك ئۈچۈن قىلغان بۇ قارشىلىقىغا چىدىماي، «يا رەببى! ھەببابقا ياردەم قىلغىن» دەپ، دۇئا قىلدى. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى دەرھال قوبۇل قىلدى. ئۇممۇ ئەنمارنىڭ بېشىغا قاتتىق بىر باش ئاغرىقى بەردى. ئۇ باش ئاغرىقىدىن ئەتىگەنگىچە پەرياد چەكتى. بۇنىڭغا چىدىماي قىزدۇرۇلغان تۆمۈرنى بېشىغا يېقىشنى تەلەپ قىلدى. ئاخىرىدا ھەببابنى چاقىرىپ، تۆمۈر پارچىسىنى

قىزدۇرۇپ بېشىغا يېقىشنى تەلەپ قىلدى. ھەزرىتى ھەببابمۇ تۆمۈرنى قىزدۇرۇپ ئۇنىڭ بېشىنى داغلىدى.

ئىسلامنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە مۇشرىكلار ھەبباب بىن ئەرەتنىڭ، ئەھۋالىغا ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمىدى. پەقەت كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ سانى ئېشىپ بېرىۋاتاتتى. ئاخىرىدا خالاپ ـ خالىماي بۇ ئىشقا دىققەت قىلىشقا مەجبۇر بولدى. نەتىجىدە، ھەزرىتى ھەبباپقا بولغان ئەزىيىتىنى ئاشۇردى. ئۇنى ھەدددىن ئارتۇق ئۇرۇپ ـ دۇمبالىدى. بۇ ئۇنىڭ ئۇچۇن يارىنىڭ ئۇستىگە تۇز چاچقاندەك بولدى.

پۈتۈن بۇ ئىشلارغا قارشى ھەزرىتى ھەببابنىڭ ئىمانى زەررە قەدەر ئاجىزلىمىدى. لېكىن ئەزىيەتلەر چىدىغۇسىز ھالغا كەلگەن ئىدى. باشتىن كەچۈرگەن پۈتۈن ئىشلارنى پەيغەمبىرىمىزگە شىكايەت قىلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە كەلگەن بۇنچە كۆپ قىيىن ـ قىستاقلاردىن قۇرتۇلۇشىمىز ئۇچۇن دۇئا قىلمامسەن؟» دېدى. ئۇلارنىڭ بۇ سوئالىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەردىن بۇرۇن كەلگەن قەۋملەرنىڭ ئىچىدە شۇنداق بىر كىشىلەر باركى، تۆمۈر تاغاقلار بىلەن تېرىلىرى سويۇلۇپ چىقىرىلاتتى. بۇ ئەزىيەتلەر ئۇلارنى دىنىدىن چىقىرالمايتتى. ھەرە بىلەن بېشىنىڭ چوقىسىدىن ئىككىگە بۆلىسىمۇ ئۇلار يەنىلا ئىمانىدىن ۋاز كەچمىگەن ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئەلۋەتتە بۇ ئىشنى (ئىسلامىيەتنىنى) تاماملايدۇ. پۈتۈن دىنلاردىن ئۇستۈن قىلىدۇ. شۇنداق بىر كۈنكى، ئۇلاغلىرىغا (ئات ۋە باشقا مىنىدىغان) مىنىپ، سانادىن ھادرامۇتقا قەدەر يالغۇز ماڭغان بىر كىشى، ئاللاھ تەئالادىن باشقا ھېچ بىر كىشىدىن قورقمايدۇ. قويلىرىدىن بۆرىنىڭ ھۇجۇمىدىن باشقا بىر ئەندىشە ھېس قىلمايدۇ. پەقەت سىلەر ئالدىراپ كېتىپ بارىسىلەر» دەپ، قەددىنى رۇسلاپ تۇرۇپ دۇئا قىلدى. پەيغەمبەرنىڭ روھلارغا دورا ۋە شىپا بولغان بۇ سۆزلىرى ھەببابنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلەتتى.

ھەزرىتى ھەببابنىڭ ئازغۇن مۇشرىك بولغان ئاس بىن ۋائىلدە بىر قىسىم ئېلىشى بار ئىدى. ئۇنى سوراش ئۇچۇن يېنىغا كەلدى. ئاس بىن ۋائىل ھەبباپقا: «مۇھەممەدنى ئىنكار ئەتمىگۈچە سېنىڭ ئالىدىغىنىڭنى بەرمەيمەن» دېيىشى بىلەن، ھەبباب: «مەن ساڭا شۇنى دەيكى، مەن ھازىرقىغا ئوخشاش ئۆلسەممۇ، قەبرەمدىن تىرىلىپ قوپقاندىمۇ مۇھەممەدنى ئىنكار قىلمايمەن. ھەممە نەرسىدىن ۋاز كەچسەممۇ، بۇ ئىنكارنى قىلمايمەن» دەپ، جاۋاب بەردى. بۇ جاۋابنى ئالغان ئاس بىن ۋائىل: «ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلەمدۇق؟ شۇنداق بىر كۈن بولسا مېلىممۇ، ئەۋلادىممۇ بولىدىكەن، ئەمسە قەرزىمنى شۇ ۋاقىت تۆلەي» دېدى. ئاس بىن ۋائىلنىڭ بۇ سۆزلىرىگە، ئاللاھ قۇرئانى ـ كەرىم مەريەم سۈرىسىنىڭ 77 ـ 79 ـ ئايەتلىرىدە: «(ئەي ھەبىبىم!) ھازىر بۇ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ئەلۋەتتە ماڭا قىيامەت كۈنى مال ۋە ئەۋلات بېرىلىدۇ دېگەن ئادەمنى (ئاس بىن ۋائىل) كۆردۇڭمۇ؟ ئۇنىڭ غايىپتىن خەۋىرى بارمۇ؟ ياكى ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدىن بىر ۋەدە ئالدىمۇ؟ ياق! ئۇنداق ئەمەس، بىز ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلىمىز (قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ ئۇستىدىن ھېساب قىلىمىز) ۋە ئازابىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرىمىز»

هوشىدىن كەتكۈچە قىيىن ـ قىستاق

مۇشرىكلار ئەزىيەت قىلىشتا ئەر ـ ئايال دەپ ئايرىمايتتى. ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغان ۋە ھېچ بىر يېقىنى بولمىغان زىننىرە خانىممۇ بىر قۇل ئىدى. مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار، ئۇنىڭغىمۇ ئەزىيەت قىلىشتىن تەپ تارتمىدى. زىننىرە خانىمنى، لات ۋە ئۇززا نامىدىكى بۇتلارغا چوقۇندۇرۇش ئۈچۈن مەجبۇرلىدى، كانىيىنى سىقىپ، نەپەس ئالالماي ھوشىدىن كەتكۈچە قىينىدى. بۇنچىۋالا قىيناشقا قارىماي ئىمانىدىن قايتمىدى ۋە ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى رەت قىلدى. بولۇپمۇ ئەبۇ جەھىل ئەڭ كۆپ ئەزىيەت قىلدى. ئەزىيەتنىڭ دەستىدىن زىننىرە خانىمنىڭ كۆزلىرى كۆرمەس بولدى. بىر قېتىم ئەبۇ جەھىل: «كۆردۈڭمۇ؟ لات ۋە ئۇززا سېنىڭ كۆزۈڭنى كور قىلىپ قويدى!» دېيىشى بىلەن، زىننىرە خانىم ئىمانىنىڭ بەلگىسى سۈپىتىدە: «ئەبۇ جەھىل! قەسەم قىلىمەنكى ئۇ سېنىڭ دېگىنىڭدەك ئەمەس، لات ۋە ئۇززا دېگەن بۇتلىرىڭ ھېچ بىر ئىشقا يارىمايدۇ. ئۇلارغا چوقۇنغان ۋە چوقۇنمىغانلاردىن خەۋىرى يوق. مېنىڭ ئاللاھىم، كۆزۈمنىڭ نۇرىنى بېرىشكە ۋە مېنى بۇرۇنقى ھالىتىمگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر» دېدى.

ئەبۇ جەھىل ھەزرىتى زىننىرە خانىمنىڭ تەۋرەنمەس ئىرادىسى ئالدىدا گاڭگىراپ قالدى. ئاللاھ تەئالا زىننىرە خانىمنىڭ دۇئاسىنى ئىجاۋەت قىلىپ، ئۇنىڭ كۆزىنى بۇرۇنقىدىنمۇ روشەن قىلدى. ئەبۇ جەھىل ۋە باشقا قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، جاھىللىق بىلەن ئىمان ئېيتماي: «بۇ ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سېھىردۇر! مۇھەممەدنىڭ يولىدىن ماڭغان ئەقىلسىزلەرگە قاراڭلار! ئەگەر ئۇلارنىڭ ماڭغان يولى خەيىرلىك ۋە توغرا بولسا، ئاۋال بىز ئۇنىڭغا ئەگىشەتتۇق، دېمەك بىزدىن بۇرۇن بىر قۇل توغرا يولنى تاپالاپتۇ ـ دە؟!» دېيىشتى.

بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاللاھ تەئالا ئەخقاف سۈرىسىنىڭ 11 ـ ئايىتىنى نازىل قىلىپ مۇنداق دېدى.: «ئۇ كاپىرلار ئىمان ئېيتقانلار ئۈچۈن، ‹ئەگەر ئۇنىڭدا (ئىسلامىيەتتە) بىر خەيىر بولغان بولسا، بۇ خۇسۇستا ئۇلار (كەمبەغەللەر ۋە بىچارىلەر)، بىزنىڭ ئالدىمىزغا ئۆتەلمەيدۇ، بىزدىن بۇرۇن ئۇنىڭغا يۈگۈرمىگەن بولاتتى› دېيىشتى. ھالبۇكى ئۇلار، ئۇنىڭ بىلەن (قۇرئانى ـ كەرىم ۋە مۆمىنلەرگە ئوخشاش) ھىدايەتكە ئېرىشەلمىگەنلىكى ئۈچۈن (قۇرئانى ـ كەرىمنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن)، ‹بۇ قۇرئانى ـ كەرىم، (مۇھەممەدنىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغان) قەدىمكى مەسەللەردۇر› دەيدۇ»

ئەركامنىڭ ئۆيى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇشرىكلارنىڭ ئەسھابىغا قىلغان زۇلمىدىن كۆڭلى تولىمۇ يېرىم ئىدى. ئىسلامىيەتنىڭ تارقىلىشى ئۈچۈن بىخەتەر ماكان لازىم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مۇقەددەس ۋەزىپە ئۈچۈن ئەركامنىڭ ئۆيىنى تاللىدى. بۇ ئۆي سەفا تۆپىلىكىنىڭ شەرقىدە، تار بىر كوچىنىڭ ئىچىدە ئېگىز بىر يەردە بولۇپ، بۇ يەردىن كەبىنى كۆرگىلى، ئۆيگە كېلىپ ـ كەتكەنلەرنى كونترول

قىلغىلى بولاتتى. بولۇپمۇ ئەركام مەككىنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن بولۇپ ئېتىبارلىق بىر كىشى ئىدى. ھەببىي ئەكرەم ئەلەيھىسسالام بۇ ئۆيدە ئەسھابىغا ئىسلامىيەتنى ئۆگەتەتتى. يېڭى مۇسۇلمان بولىدىغانلار بۇ يەرگە كېلىپ ئىسلامىيەتنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈرەكلەرگە شىپا بولغان سۆزلىرىنى ئاڭلاش بىلەن شەرەپلىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى باشلىرىغا قۇش قونسا، گەپ قىلىپ ئۇ قۇشنى ئۇچۇرۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن نەپەس ئالمىغۇدەك دەرىجىدە زەڭ قويۇپ ئاڭلايتتى. ئۇنىڭ مۇبارەك سۆزلىرىنى يۇتۇپ ئىچىۋالغاندەك، چېكىت، پەشنىمۇ كام قىلماي يادىغا ئېلىۋالاتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كۆندۈزنى ئەركامنىڭ ئۆيىدە ئەتىگەندىن ئاخشامغىچە ئەسھابىنى تەربىيلەش بىلەن ئۆتكۈزەتتى. بۇ يەر مۇسۇلمانلارنىڭ دەسلەپكى قارارگاھى «دارۇل ئىسلام» ئىدى. دەسلەپكى مۇسۇلمانلار بۇ يەردە توپلىشىپ مۇشرىكلارنىڭ ھەر تۈرلۈك زۇلۇملىرىدىن قوغدىناتتى.

ئەممار بىن ياسىر: «دارۇل ئەركامغا بېرىپ، پەيغەمبەرنى كۆرۈپ مۇسۇلمان بولۇشنى ئارزۇ قىلغان ئىدىم. ئىشىكنىڭ ئالدىدا ھەزرىتى سۇھەيبە بىلەن ئۇچرۇشۇپ: بۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسەن؟ دەپ سورىسام، ئۇ سوئالنى قايتۇرۇپ مەندىن سورىدى. مەن ئۇنىڭغا: ھەزرىتى مۇھەممەدنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن ،كەلدىم دېدىم. ئۇ: مەنمۇ بۇ ئىش ئۈچۈن كەلدىم، دېدى. بىز بىرلىكتە بۇ ماكانغا كەلدۇق. بىزگە ئىسلامنى ئاڭلىتىشى بىلەن مۇسۇلمان بولدۇق» دەپ بايان قىلدى.[50]

ئەممار مۇسۇلمانلىقنى يوشۇرماسلىقتىن ھېچ قورقمىغان ساھابىلاردىن بىرسى ئىدى. دىنىدىن ۋاز كەچۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر قىيىن-قىستاقلار قىلىندى. مۇشرىكلار ئۇنى يالغۇز ۋاقتىدا تۇتىۋېلىپ، رامدا مەۋكىگە، مەككىدىكى تاش تاغلىرىغا ئېلىپ باردى. كىيملىرىنى سالدۇرۇپ تۆمۈردىن بىر كۆينەك كىيگۈزۈپ، پىشغىرىم ئاپتاپقا قاقلىدى. بەزىدە ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ئوت ياقتى، باش-ئاخىرى توگىمىگەن قىيىن-قىستاقلارغا ئالدى. ھەر قىيىن-قىستاقتا: «ئىنكار قىل! ئىنكار قىل! ئىنكار قىل! لات ۋە ئۇززاغا چوقۇنۇپ، قۇرتۇلغىن» دەيتتى. ھەزرىتى ئەممار چىدىغۇسىز ئەزىيەتلەردىن ئاجايىپ سەۋر بىلەن: «رەببىم ئاللاھتۇر، پەيغەمبىرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر» دەپ قارشىلىق كۆرسەتتى. بۇنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار تېخىمۇ تېرىككەن ھالدا، ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئاپتاپتىن ئوت ئالغان تاشلارنى تىزدى. بەزىدە ئۇنى سۇ قۇدۇقنىڭ ئىچىگە تاشلىدى. بىر كۈنى ئەممار بىن ياسىر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىش شەرىپىگە ئېرىشكىنىدە: «ئى رەسۇلۇللاھ! مۇشرىكلارنىڭ بىزگە قىلغان زۇلمى ئاخىرقى باسقۇچقا كەلدى» دېيىشى بىلەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى ئەممارنىڭ ئەھۋالىغا ئىچى ئاغرىپ

50. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، III، 227؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، III، 449؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخى دىمەشق، XXIV، 219.

«سەۋر قىل ئەي ياسىرنىڭ ئائىلىسى!» دېگەندىن كېيىن «يا رەببى! ئەممار ئائىلىسىدىن ھېچكىمگە دوزاق ئازابىنى تاتقۇزما!» دەپ، دۇئا قىلدى.

تۆنجى شېھىت

ھەزرىتى ئەممارنىڭ دادىسى ياسىر، ئانىسى سۇمەييە، ئىنىسى ئابدۇللاھ ئائىلە بويىچە مۇسۇلمان بولغان ئىدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭغا قىلغان ئەزىيەتلەردىن تېخىمۇ كۆپىنى ئۇنىڭ دادىسى، ئانىسى ۋە ئىنىسىغا قىلىشتىن تەپ تارتمىدى. قىيىن-قىستاققا ئالغاندا، ئاغزىنى بۇزۇپ، ئەخلاقسىز سۆزلەرنى قىلاتتى. بۇنىڭغا جاۋابەن: «تېرىمىزنى سويساڭلار، گۆشىمىزنى تىلىم-تىلىم توغرىساڭلارمۇ، سىلەرنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلىمايمىز، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئۇنىڭ ئەلچىسىدۇر» دەپ، جاۋاب بېرەتتى. يەنە بىر كۈنى باتھا دېگەن يەردە، ياسىر ئائىلىسىگە بىرلىشىپ زۇلۇم قىلىۋاتقاندا، ئۇ يەردىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆتۈپ قالدى. ئەسھابىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئازابلاندى، ھەزرىتى ياسىر: "ھاياتىمىز مۇشۇنداق ئازاب بىلەن ئۆتەمدۇ؟ دەپ سورىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەۋر قىلىڭلار ئەي ياسىر ئائىلىسى! سۆيۈنۈڭلار ئەي ئەممار ئائىلىسى! گۇمان قىلماڭلار، سىلەرنىڭ يېرىڭلار جەننەتتۇر!" دېدى.

يەنە بىر كۈنى مەككە مۇشرىكلىرى ئەممارنى ئاتەش بىلەن قىيناۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ يەرگە تەشرىپ قىلىپ: «ئەي ئاتەش! ئىبراھىمغا (ئەلەيھىسسالام) قىلغىنىڭدەك ئەممارغىمۇ سالقىن ۋە سالامەت بولغىن!» دېدى. ئەممار دۈمبىسىنى ئاچقاندا كۆيۈك ئىز بار ئىدى، بۇ ئىز پەيغەمبىرىمىز دۇئا قىلىشتىن بۇرۇنقى ئىز ئىدى.

يەنە ياسىر ئائىلىسىگە زۇلۇم سېلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ھەزرىتى ياسىر ۋە ئوغلى ئابدۇللاھنى ئوق بىلەن شېھىت قىلدى. ئەبۇ جەھىل ھەزرىتى سۇمەييەنىڭ پۇتلىرىنى ئارقان بىلەن باغلاپ، ئارقاننىڭ ئىككى ئۇچىنى ئىككى تۆگىگە تارتقۇزۇپ، پارچىلاتقۇزۇپ شېھىت قىلدى. زالىم ئەبۇ جەھىل ۋە باشقا مۇشرىكلارنىڭ زۇلۇم بىلەن ياسىر ئائىلىسىدىكىلەرنى شېھىت قىلغان بۇ قانلىق ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى-كىرام قاتتىق قايغۇردى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئەسھابى-كىرام بىر-بىرىگە تېخىمۇ چىڭ باغلىنىپ، چەمبەرچاس بولدى.[51] ئەسھابى-كىرام ناماز ئوقۇغاندا تىمتاس يەرلەرگە بېرىپ ئىبادەتلىرىنى يوشۇرۇن قىلاتتى. يەنە شۇنداق بىر كۈندە سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس، سەئىد بىن زەيد، ئابدۇللاھ بىن مەسئۇد، ئەممار بىن ياسىر، ھەبباب بىن ئەرەت مەككە ۋادىلىرىدىن ئەبۇ دۇپ دېگەن يەردە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ چاغدا ئۇلارنى پايلاپ يۈرگەن ئەھنەس بىن شەرىك ۋە بەزى مۇشرىكلار يانلىرىغا كېلىپ مەسخىرە قىلىشقا باشلىدى. بۇنىڭغا چىدىيالمىغان ھەزرىتى سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس ۋە دوستلىرى مۇشرىكلارغا ھۇجۇم قىلدى. ھەزرىتى سەئىد قولىغا چىققان بىر

51. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، VIII، 264؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 86.

تۆگە ئۇستخنى بىلەن كاپىرلاردىن بىرسىنىڭ بېشىنى يېرىۋەتتى. مۇشرىكلار قورقۇپ قاچتى. شۇنداق قىلىپ مۇسۇلمانلار تۇنجى قېتىم كاپىرلارنىڭ قېنىنى تۆكتى.

ئەبۇ زەر غىفارىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

ئىنسانلار بىردىن،ئىككىدىن ھىدايەتكە ئېرىششكە ۋە ئىسلامنىڭ نۇرى مەككىنىڭ سىرتىغىمۇ تارقىلىپ ئالەمنى يورۇتتى. ئىسلامنىڭ مەيدانغا كېلىش ۋە تارقىلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئېلىش ئۈچۈن مۇشرىكلار تەدبىر ئېلىشقا باشلىدى. نەتىجىدە بۇ خەۋەر بەنى غىفار قەبىلىسگە يېتىپ باردى. ئەبۇ زەر غىفارى بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئىنىسى ئۇنەيسنى مەككىگە ئەۋەتىپ ئەھۋال ئىگەللەشكە بۇيرىدى. ئۇنەيس مەككىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەجلىسگە قاتناشتى. ھەيران قېلىپ قەبىلىسگە قايىتتى. ئىنىسى ئەبۇ زەر: "نېمە خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭ! دەپ سورىشى بىلەن زامانىنىڭ مەشھۇر شائىرلىرىدىن بىر بولغان ئۇنەيس: پەقەت ياخشىلىقنى ئەمىر قىلىپ، يامانلىقتىن يىراق تۇرۇشقا دەۋەت قىلغان ئۇلۇغ بىر زات كۆردۇم، دېدى. ئەبۇ زەر غىفارى: ئۇنداقتا ئىنسانلار ئۇنىڭ ھەققىدە نېمەلەرنى دەيدۇ؟ دەپ سورىدى. زامانىنىڭ مەشھۇر شائىرى بولغان ئۇنەيس: شائىر، كاھىن، سېھىرگەر دەيدىكەن. لېكىن، ئۇنىڭ سۆزى كاھىنلارنىڭ، سېھىرگەرلەرنىڭ سۆزىگە ھېچ ئوخشىمايدىكەن. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىغا سېلىشتۇردۇم. ئۇسلۇبى ئۇلارغا ئوخشىمايدىكەن. تەڭدىشى بولمىغان بۇ سۆزلەر، ھېچكىمنىڭ سۆزى بىلەن ئۆلچەنمەيدىكەن. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ زات ھەقنى بىلىپ ھەقىقەتنى سۆزلەيدىكەن. ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلەر يالغانچىلاركەن" دەپ جاۋاب بەردى.

ئەبۇ زەر غىفارى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، مەككىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈپ مۇسۇلمان بولۇشقا قارار قىلدى. قولىغا بىر چوماق ۋە ئازىراق ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىپ خوشاللىق بىلەن مەككىگە يول ئالدى. مەككىگە بېرىشى بىلەن ئەھۋالنى ھېچكىمگە ئېيتمىدى. چۈنكى مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە يېڭى مۇسۇلمان بولغانلارغا دۈشمەنلىك قىلاتتى. زۇلۇم ھەر كۈنى كۆپىيىۋاتاتتى. ئەڭ كۆپ مۇسۇلمان بولغان يوقسۇل ۋە ئاجىزلارغا بەكرەك زۇلۇم قىلاتتى. ئەبۇ زەر مەككىدە ھېچكىمنى تونۇمايتتى. غەلىتە ۋە ناتونۇش ئىدى. بۇ سەۋەپتىن ھېچكىمدىن سوئال سورىمىدى. كەبىنىڭ يېنىدا رەسۇلنى كۆرۈش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتكەچ، قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىر يىپ ئۇچى ئىزدېدى. زاۋال ۋاقتى كېلىشى بىلەن كوچىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا مۆكۈندى. ھەزرىتى ئەلى ئەبۇ زەرنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ غېرىپ ھالىغا قاراپ، ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ئۇنى سورىمىغانلىقى ئۈچۈن ئەبۇ زەر سىرىنى دېمىدى. تاڭ ئېتىشى بىلەن يەنە كەبىگە كەتتى. ئاخشامغىچە ئايلانسىمۇ مەقستىگە يېتەلمىدى. تۈنۈگۈنكى يەرگە كېلىپ ئولتۇردى. ھەزرىتى ئەلى ئۇ كۈنى يەنە ئۇ يەردىن ئۆتكەن ئىدى ۋە: «بۇ بىچارە تېخىچە ئۆيىنى تاپالماپتۇ» دەپ، يەنە ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى. ئۇ يەنە ئەتىگەن بولىشى بىلەن كەبىگە بېرىپ، ئۇ يەردە ئولتۇردى. ھەزرىتى ئەلى ئۇنى

يەنە ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. بۇ قېتىمدا نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى سورىدى. ئەبۇ زەر: ماڭا توغرا جاۋاب بېرىشكە ۋەدە قىلساڭ ساڭا دەيمەن، دېدى. ھەزرىتى ئەلى: قېنى سۆزلە، ھالىڭنى ھېچكىمگە دېمەيمەن، دېدى. ئەبۇ زەر غىفارى: بۇ يەردىن بىر پەيغەمبەر چىقىپتۇ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ۋە ئۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن كەلدىم، دېدى. ھەزرىتى ئەلى: سەن ھەقىقەتنى تاپتىڭ، ئەقلىڭنى تاپتىڭ، مەن ھازىر دەل شۇ كىشىنىڭ يېنىغا ماڭدىم. ماڭا ئەگىشىپ ماڭ ۋە مەن كىرگەن ئۆيگە سەنمۇ كىر. ئەگەر يولدا بىرسىنىڭ ساڭا زىيانكەشلىك قىلدىغانلىقىنى ھېس قىلسام، ئايىقىمنى ئوڭشىغان قىياپەتكە كىرىۋالىمەن. ئۇ ۋاقىت سەن مېنى ساقلىماي ئۆتۈپ كەتكىن، دېدى. ئەبۇ زەر غىفارى ھەزرىتى ئەلىگە ئەگىشىپ ماڭدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك يۈزىنى كۆرۈش بىلەن شەرەپلىنىپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ سالام قىلدى. بۇ سالام ئىسلامدا بېرىلگەن تۇنجى سالام ۋە ئەبۇ زەر غىفارى تۇنجى سالاملىغان كىشى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالامغا جاۋاب بېرىپ: ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى ساڭا بولسۇن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەن كىم؟ دەپ سورىشى بىلەن: مەن غىفار قەبىلىسىدىن، دېدى. پەيغەمبىرىمىز: بۇ يەرگە كەلگىنىڭگە قانچىلىك بولدى؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز بۇ يەردە ئىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسالام: سېنى كىم تويغۇزدى، دېدى. ئۇ: زەمزەمدىن باشقا يەيدىغان، ئىچىدىغان تاپالمىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: زەمزەم مۇبارەكتۇر، ئاچنىڭ قورسىقىنى تويغۇزار، دېدى. بۇ سۆزلەردىن كېيىن ئەبۇ زەر غىفارى: ماڭا ئىسلامىيەتنى بايان قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا كەلىمە شاھادەتنى ئوقۇدى. ئۇمۇ تەكرا ئوقۇپ، تۇنجى مۇسۇلمانلار تىزىملىكىدىن ئورۇن ئالدى.[52]

ئەبۇ زەر غىفارى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن پەيغەمبىرىمىزگە: «ئى رەسۇلۇللاھ! سېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇنى مۇشرىكلارنىڭ ئارىسىدا ئاشكارا سۆزلەيمەن» دېدى. كەبىنىڭ يېنىغا كېلىپ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: «ئەي قۇرەيش جامائەتى! شاھادەت ئېيتىمەنكى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئۇنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر» دېدى. بۇنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار دەرھال ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى. تاش، كالتەك ۋە ئۇستىخان پارچىلىرى بىلەن ئۇنى ئۇرۇپ قانغا مىلىۋەتتى. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن ھەزرىتى ئابباس: «قويىۋېتىڭلار بۇ ئادەمنى، ئۇ سىلەرنىڭ تىجارەت كارۋىنىڭلار ئۆتىدىغان يولدىكى بىر قەبىلىنىڭ ئادىمى، ئۆلتۈرۈپ قويساڭلار ئۇ يەردىن كېيىن قانداق ئۆتىسىلەر؟» دېدى. شۇنداق قىلىپ ئۇنى مۇشرىكلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزىۋالدى. ئۇ مۇسۇلمان بولۇشىنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن بەرگەن بەدەلگە يەردىن قوپالمىدى. ئەتىسى يەنە مەككىگە كېلىپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن سۆزلىرىنى تەكرارلىدى. مۇشرىكلار بۇ قېتىممۇ ئۇنى ئۇرۇپ يەرگە يىقىتتى. يەنە ھەزرىتى ئابباس كېلىپ ئۇنى قۇتقۇزىۋالدى. پەيغەمبەر

52. بۇخارى، «مەناقىب»، 11؛ «فەزائىلۇس ـ ساھابە»، 62.

ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، ئۆز يۇرتىغا قايتىپ ئىسلام دىنىنى تارقىتىشنى ئەمر قىلدى. ئۇ بۇ ئەمرنى ئالغاندىن كېيىن يۇرتىغا بېرىپ ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئىكەنلىكى، مۇھەممەدنىڭ ئۇنىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى قەۋمىگە بىلدۈردى. ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكى، چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشىغان بىر قىسىم كىشىلەر ئېتىراز قىلدى. شۇنىڭ بىلەن قەبىلە رەئىسى ۋاقىرغانلارنى جىم قىلغاندىن كېيىن: توختاپ تۇرۇڭلار، ئاڭلاپ باقايلى، زادى نېمە دەيدىكىن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سۆزلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ: مەن مۇسۇلمان بولۇشتىن بۇرۇن، بىر كۈنى نوھەم بۇتىنىڭ ئالدىغا بېرىپ سۈت قويۇپ قويدۇم. بىردەمدىن كېيىن بىر ئىت كېلىپ سۈتنى ئىچتى ۋە بۇنىڭ ئۈستىگە تەرەت قىلىپ كەتتى. بۇتنىڭ بۇنى توسىغۇدەك بىر كۈچىنىڭ يوقلۇقىنى ئىچىمدىن ھېس قىلدىم. ئىت ھاقارەت قىلغان بىر بۇتقا ئىشىنىش، قانداقمۇ ئەقلىڭلاردىن ئۆتىدۇ؟ بۇ ساراڭلىق ئەمەسمۇ؟ مانا بۇ سىلەرنىڭ چوقۇنغان بۇتلىرىڭلار! دېيىشى بىلەن ھەممەيلەننىڭ بېشى تۆۋەن بولدى. ئارىسىدىن بىرسى چىقىپ: ئۇنداقتا سەن تىلغا ئالغان ئۇ پەيغەمبەر زادى نېمىلەرنى بىلدىكەن، ئۇنىڭ توغرا سۆزلۈك بىرسى ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىسەن؟ دېدى. ئەبۇ زەر غىفارى يۇقىرى ئاۋازدا: ئۇ ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئىكەنلىكى، ئۇنىڭدىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوق ئىكەنلىكى، ئۇنىڭ ھەر نەرسىنى ياراتقان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىۋاتىدۇ. ئىنسانلارنى ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىرىۋاتىدۇ.ياخشىلىققا، گۈزەل ئەخلاققا، بىر-بىرىگە ياردەم قىلىشقا چاقىرىپ، قىزلىرىنى تىرىك كۆمۈشتىن ۋە باشقا ھەر تۈرلۈك يامانلىقلاردىن يىراق تۇرۇشقا نەسىھەت قىلىدۇ، دېدى. قەبىلە ئىچىدىكى پۈتۈن رەزىل ئىشلارنى بىر-بىرلەپ سۆكتى شۇنداقلا بۇ رەزىل ئىشلارنىڭ ئېلىپ كەلگەن زىيانلىرىنى سۆزلىدى. ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى ئاڭلىغان قەبىلە باشلىقى ھەففاف ۋە ئىنىسى ئۇنەيس قاتارلىق نۇرغۇن كىشىلەر مۇسۇلمان بولدى.[53]

كەبىدە قۇرئانى-كەرىمنىڭ ئاشكارا ئوقۇلۇشى

بىر كۈنى ئەسھابى-كىرام تىمتاس بىر يەردە توپلىشىپ: ئەزىبىرايى خۇدا، بۇ قۇرەيشلىكلەرگە قۇرئاننى ئاشكارا ئوقۇغان مۇھەممەدتىن باشقا بىر كىشى كۆرمىدۇق. ئۇ يەردە قۇرئانى-كەرىمنى ئاشكارا ئوقۇپ، ئاڭلىتىدىغان بىرسى چىقارمۇ؟ دېدى. ئۇ يەردە ئابدۇللاھ بىن مەسئۇدمۇ بار ئىدى. ئۇ: مەن ئوقۇيمەن! دېدى. ئەسھابتىن بەزىلىرى: ئەي ئابدۇللاھ! بىز مۇشرىكلارنىڭ ساڭا زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورقىمىز، بىز شۇنداق بىر كىشىنى، يەنى ئۆزىنى قوغدىيالايدىغان قەبىلىسى بولغان، دېيىشى بىلەن، ئۇ: سىلەر ماڭا قويۇپ بېرىڭلار! جانابى ئاللاھ مېنى ئەڭ ياخشى قوغدايدۇ، دەپ سۆزىدە چىڭ تۇردى. ئەتىسى تاڭ سەھەردە ماقامى ئىبراھىمغا (كەبىگە) باردى. مۇشرىكلارمۇ ئۇ يەرگە توپلانغان ئىدى. ئىبنى مەسئۇد ئۆرە تۇرغان پېتى بىسمىللا دەپ، راخمان سۈرىسىنى

53. بۇخارى، «مەناقىب»، 10؛ «فەزائىلۇس-ساھابە»، 62؛ ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :122~123.

ئوقۇشقا باشلىدى. مۇشرىكلار بىر-بىرىگە پىچىرلىشىپ، «ئۇممۇ ئابدىنىڭ ئوغلى نېمە ئوقۇۋاتىدۇ؟ ھەر ھالدا مۇھەممەد ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى ئوقۇۋاتىدۇ!» دېيىشىپ ئۇنىڭغا قاراپ، مۇش-تېپىك، شاپىلاقلار بىلەن يۈز-كۆزىنى بىردەمدىلا كۆپ-كۆك قىلىپ تونۇغۇسىز قىلىۋەتتى. لېكىن ئۇ مۇش، تېپىكلەر ئىچىدىمۇ ئوقۇشنى توختاتمىدى. يۈز-كۆزى يارا پېتى ئەسھابىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. ئەسھابى-كىرام ئۇنى كۆرۈشى بىلەن پەرىشان بولۇپ: بىز سېنىڭ بۇنداق بولىدىغانلىقىڭدىن قورۇققان ئىدۇق، بىزنىڭ ئويلىغىنىمىزدەك بولدى، دېدى. ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلى ھېچ يېرىم بولمىغان ئىدى. ئۇ: مەن ئاللاھ تەئالانىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ بۇنداق ئاجىز ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىكەنمەن، ئەگەر خالىساڭلار مەن ئەتە ئەتىگەندە تېخىمۇ كۆپ ئوقۇپ بېرىمەن، دېدى. ئەسھابى-كىرام: ياق! مۇشۇنچىلىك قىلغىنىڭ يېتەرلىك. ئۇ ئازغۇن كاپىرلارغا ياخشى كۆرمىگەن نەرسىسىنى ئاڭلاتتىڭ! دېدى.[54]

تۇفەيل بىن ئامىرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىسلامىيەتنى مەككىدە ئاشكارا تەبلىغ قىلىپ، كىچە-كۈندۈز ئىنسانلارغا نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلاتتى. مەككىلىك مۇشرىكلار ئۇنىڭ بۇ دەۋىتىنى يوققا چىقىرىش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن ئەسكىلىكنى قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىدىن مۇسۇلمان بولغان ئىنسانلارنى ھەر تۈرلۈك يالغان-ياۋىداق سۆزلەر بىلەن ئۇلارغا زۇلۇم قىلاتتى. پەيغەمبىرىمىز بىلەن كۆرۈشكەن ياكى پاراڭلاشقان بىرسىنى كۆرىشى بىلەن دەرھال ئۇ كىشىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماسلىقى، ئىشەنمەسلىكى ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن ھىلە-مىكىرلەر بىلەن ئۇ كىشىنى يىراقلاشتۇرۇشقا تىرىشاتتى. باشقا يۇرتلاردىن كەلگەنلەرنى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۈرمەسلىك ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن پۈتۈن ئەسكىلىكنى قىلىشتىن تەپ تارتمايتتى.

مۇسۇلمانلار مۇشۇنداق قىيىن كۈنلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزىۋاتقان بىر كۈنلەردە، تۇفەيل بىن ئامىر ئەدۋەس مەككىگە كەلگەن ئىدى. ئۇنى كۆرگەن مۇشرىك ئاقسۆڭەكلىرى، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئەي تۇفەيل! مەملىكىتىمىزگە كەلگىنىڭنى قارشى ئالىمىز، بۇ يەردە بىزنىڭ ئىچىمىزدىن چىققان ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ بىر يېتىمى بار، سېنى ئوڭايسىزلاندۇرىدىغان بىر مۇنچە ئىشلىرى بار. ئۇنىڭ سۆزلىگەن سۆزلىرى سېھىر قىلغاندەك، ئوغلىنى دادىسىدىن، ئېرىنى ئايالىدىن، بىر تۇققانلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىدى. ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلىرى بىلەن يۇرتنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى. نۇرغۇن كىشى بىر-بىرىنى چۈشەنمەس ھالغا كېلىپ تولىسى دېگۈدەك مۇسۇلمان بولدى. بىز شۇنىڭدىن قورقىمىزكى، بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن بۇ بۆلۈنۈش سىلەرنىڭ بېشىڭلارغا كەلمىسۇن. ساڭا بىزدىن نەسىھەت ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىز پاراڭلاشما. ئۇنىڭغا گەپ قىلما، ئۇنىڭ

54. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 166:؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 314~315.

گېپىنىمۇ ئاڭلىما. ئۇنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالما، بەكمۇ ھوشيار بول. ئەڭ ياخشىسى بۇ يەردە كۆپ قالما، بالدۇراق كېتىۋالغىن!» دېيىشتى. تۇفەيل بىن ئامىر ئەدۋەس بۇ ۋەقەنى بايان قىلىپ: «قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار ماڭا شۇنداق جىكىلەپ گەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشمەسلىككە، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماسلىققا ئۆز-ئۆزەمگە قارار بەردىم. ھەتتا كەبىگە كىرگەن ۋاقتىمدا ئەندىشە قىلىپ قۇلىقىمغا پاختا تىقىۋالدىم. ئەتىسى ئەتىگەن سەھەر ۋاقتى بىلەن يەنە كەبىگە كەلگەن ئىدىم. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇ يەردە ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن، ئۇنىڭغا يېقىن بىر يەردە تۇردۇم. جانابى ئاللاھنىڭ ھېكمىتى بولسا كېرەك، ئۇنىڭ بەزى سۆزلىرى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. ئاڭلىغان سۆزلىرىم شۇنچىلىك گۈزەل ئىدىكى، ئۆز-ئۆزەمگە: «مەن ياخشى-يامانىنى پەرق ئېتەلمىگۈدەك بىرسى ئەمەس، ھەم مەن بىر شائىر، نېمىشقا ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ باقمايمەن. سۆزلىرى گۈزەل بولسا ئاڭلاي، گۈزەل بولمىسا ئاڭلىماي!» دېدىم. شۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپكە مۆكۈپ ئۇ نامىزىنى ئوقۇپ ئۆيىگە قايتىشقا تەمشەلگىچە بولغان ۋاقىتقىچە ساقلىدىم. ئاخىرىدا ئۇنىڭ پېيىغا چۈشتۈم. ئۇ ئۆيىگە كىرىشى بىلەن مەنمۇ كىرىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! مەن مەككىگە كېلىشىم بىلەن سېنىڭ قەۋمىڭ، ماڭا سەندىن يىراق تۇرۇشنى تاپىلىدى، مەن ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن سېنىڭ سۆزۈڭنى تىڭشىماسلىق ئۈچۈن قۇلاقلىرىمغا پاختا تىقىۋالدىم. ئەمما ئاللاھ تەئالا سېنىڭ ئوقۇغانلىرىڭدىن بىر قىسمىنى ئاڭلاشنى نېسىپ قىلدى. ئۇلار ماڭا بەكمۇ يېقىملىق بىلىندى. سەن ماڭا نېمە سۆزلىمەكچى بولساڭ شۇنى سۆزلىگىن! قوبۇل قىلىشقا رازى بولدۇم» دېدىم. رەسۇلۇللا ماڭا ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈرۈپ، قۇرئانى-كەرىمدىن بىر قىسىم ئايەتلەرنى ئوقۇدى. قەسەم قىلىمەنكى، ھاياتىمدا بۇنىڭدىن گۈزەل بىر سۆز ئاڭلىمىغان ئىدىم. دەرھال شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدۇم.

ئۇ چاغدا پەيغەمبەرگە: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن قەۋمىمدە پىچىقى كېسىدىغان، يۈز ئابرۇيلۇق بىرسىمەن، ھېچقانداق بىرسى مېنىڭ گېپىمنى يىرمايدۇ، بېرىپ ئۇلارنىمۇ مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلاي، مەن ئۈچۈن بىر دۇئا قىلغىنكى، ئاللاھ تەئالا ماڭا شۇنداق كارامەت ئاتا قىلسۇن. نەتىجىدە ئۇ كارامەت مېنى قەۋمىمنى ئىسلامغا كىرگۈزۈشتە بىر ئاسانلىق ساقلىسۇن، ماڭا بىر ياردەم بولسۇن! دېدىم. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: يا ئاللاھ! ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئايەت، ئالامەت ئاتا قىلغايسەن! دەپ دۇئا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەملىكىتىمگە قايتتىم. قاراڭغۇ بىر كېچىدە قەۋمىمدىكى سۇ بېشىغا قاراپ تۇرغان ئەڭ ئېگىز تۆپىلىككە چىقىشىم بىلەن پىشانەمدە چىراقتەك بىر نۇر چاقناشقا باشلىدى. مەن دەرھال دۇئا قىلىپ، «ئەي ئاللاھىم! بۇ نۇرنى پىشانەمدىن باشقا بىر يەرگە كۆچەرگىن! دەۋىس قەبىلىسىدىكى جاھىللار كۆرۈپ، ئۇ دىنىدىن چىققىنى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇنى جازالاندۇرۇپ پىشانىسىگە بۇ نۇرنى پەيدا قىلىپ قويۇپتۇ دېمىسۇن!» دېدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نۇر قولۇمدىكى قامچىنىڭ ئۇچىغا كۆچتى ۋە نۇر چىقىرىشقا باشلىدى. قەبىلەم ياشىغان يەرگە يېقىنلىشىپ، دۆڭدىن پەسكە قاراپ

چۇشۋاتقان ۋاقتىمدا، ئۇلار پەستە قامچامدىكى پارلىغان نۇرنى بىر-بىرىگە كۆرسىتىپ سۆزلىشىشۋاتاتتى. بۇ ۋەزىيەتتە تاغ باغرىدىن ئۆيۈمگە كەلدىم. ئەڭ بۇرۇن دادام يېنىمغا كېلىپ ئەھۋالىمنى كۆردى. ماڭا بولغان مۇھەببىتىدىن بوينۇمغا ئېسىلدى. دادام بەكلا ياشىنىپ قالغان ئىدى. مەن ئۇنىڭغا: ئەي جېنىم دادا! ئەگەر سەن بۇرۇنقى ھالىڭ بىلەن قالساڭ، مەن سېنىڭ ئوغلۇڭمۇ ئەمەس، سەن مېنىڭ دادامۇ ئەمەس! دېدىم. بۇ سۆزۈمنى ئاڭلىغان دادام ھەيرانلىق ئىچىدە: بۇ نېمە گەپ ئوغلۇم؟ دەپ سورىدى. مەن ھازىر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرىپ مۇسۇلمان بولدۇم، دېدىم. بۇنىڭ بىلەن دادام: مەنمۇ سېنىڭ دىنىڭغا كىردىم، سېنىڭ دىنىڭ مېنىڭمۇ دىنىم بولسۇن! دەپ، شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدى.

سەھەر ۋاقتى كېلىشى بىلەن دەۋس قەبىلىسىدىكى ئىنسانلارغا ئىسلامىيەتنى بايان قىلدىم. ئۇلارنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدىم. ئەمما ئۇلار دەۋەتنى قوبۇل قىلىشتا قوپاللىق قىلدى، بىر مۇددەت قارشى چىقتى. گۇناھتىن قول ئۈزۈشتىن ۋاز كەچمىدى، تېخىمۇ كۈپۈرلۈق قىلىپ، پۇت-قوللىرىنى شىلتىپ ھاقارەت قىلدى. ئۆسۈم ئېلىش ۋە قىمارغا ئاشىق بولغىنى ئۈچۈن سۆزلىرىمنى تىڭشىمىدى. ئىسلامىيەتكە كىرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ئاللاھ ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىلىق قىلدى.

مەلۇم مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن مەككىگە قايتىدىن كېلىپ، قەۋمىمنى شىكايەت قىلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! دەۋس قەبىلىسى ئاللاھ تەئالاغا ئاسى بولدى. ئىسلامىيەتكە كىرىشى ئۈچۈن قىلغان دەۋىتىمنى قوبۇل قىلمىدى. ئۇلار ئۈچۈن بىر دۇئا قىلىڭ! دېدىم.

پۈتۈن ئىنسانلارغا شەپقەت ۋە مەرھەمەت ئىگىسى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوللىرىنى ئېچىپ قىبلە تەرەپكە قاراپ: يا رەببى! دەۋس خەلقىگە توغرا يولنى كۆرسەتكىن، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا كىرگۈزگىن! دەپ دۇئا قىلدى. ماڭا: قەۋمىڭگە قايتقىن، ئۇلارنى خۇشخۇي چىرايىڭ ۋە تاتلىق سۆزلىرىڭ بىلەن ئىسلامغا دەۋەت قىلغىن، ئۇلارغا سىلىق مۇئامىلە قىلغىن! دېدى. ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەي قەبىلەمگە قايتىپ، ئىسلام تەبلىغ قىلدىم.[55]

بازارلاردا دەۋەت

ھەر يىلى ئوخشىمىغان شەھەرلەردىن كەلگەن ئىنسانلار مەلۇم كۈنلەردە كەبىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن مەككىگە كېلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلگەنلەرنى كۈتۈۋېلىپ ھەر قەبىلىگە ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈرەتتى. ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئىكەنلىكى، ئۆزىنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى، قۇرتۇلۇش يولىنىڭ بۇلارغا ئىشىنىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى. بىر كۈنى ۋەلىد بىن مۇغىرە مۇشرىكلارنى يىغىپ: ئەي قۇرەيش جامائىتى! كەبىنى زىيارەت قىلىش مەۋسۇمى كېلىپ قالدى. مۇھەممەدنىڭ ئاۋازى دۇنياغا تارقالدى. ئەرەپ قەبىلىلىرى ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرىگە مەس بولۇپ دىنىغا كىردى. بۇنىڭغا بىر تەدبىر قىلىپ، ھەممىمىز گېپىمىزنى بىر قىلايلى، ئۇنىڭ ھەققىدە بىر نەرسىلەرنى

55. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 382~385؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 168.

دەپ بىر ـ بىرىمىزنى يالغانچى قىلمايلى! دېدى. قۇرەيشلىكلەر: ئەي ئابدىشەمسىنىڭ دادىسى! بىزنىڭ ئىچىمىزدە يىراقنى كۆرگەن سەن، سەن نېمە دەيلى دېسەڭ، بىزمۇ شۇنى دەيمىز، دېدى. ۋەلىد: ياق! سىلەر گەپ قىلىڭلار مەن ئاڭلاي! دېيىشى بىلەن، ئۇلار: كاھىن، دەيلى دېدى. ۋەلىد دەرھال ئېتىراز قىلىپ: ياق! قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ كاھىن ئەمەس، مەن شۇنچە كۆپ كاھىن كۆردۈم، راست يالغان دېمەي ھەممە گەپنى قىلىدۇ. مۇھەممەدنىڭ ئوقۇغان نەرسىلىرى كاھىنلەرنىڭكىگە ھېچ ئوخشىمايدۇ، ھازىرغىچە ئۇنىڭدىن بىر يالغان گەپ ئاڭلاپ باقمىدۇق. ئەگەر، بۇنداق سۆزلىسەك ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ، دېدى. بۇ قېتىمدا: مەجنۇن، ساراڭ دەيلى، دېيىشتى. ئۇ يەنە ئېتىراز بىلدۈرۈپ: ياق! قەسەم قىلىمەنكى ئۇ بىر مەجنۇن ياكى ساراڭ ئەمەس، بىز مەجنۇن ۋە ساراڭلارنى بىلىمىز، ساراڭلىق ئالامەتلىرىنىمۇ بىلىمىز، ئۇ تۇتقاقلىقى تۇتۇپ تىترىمەيدۇ، تۇترۇقسىزلىقمۇ يوق، بۇنداق دېسەك بىزنى يالغانچى دەيدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيشلەر: شائىر دەيلى. دېدى. ۋەلىد يەنە ئىتىراز بىلدۈرۈپ: ئۇ ھەرگىزمۇ شائىر ئەمەس، بىز شېئىرلارنىڭ پۈتۈن شەكلىنى بىلىمىز، ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ھېچ شېئىرغا ئوخشىمايدۇ، دېدى. ئۇلار: سېھىرگەر دەيلى، دېدى. ۋەلىد: ئۇ سېھىرگەر ئەمەس، بىز سېھىرگەرنى ۋە ئۇلارنىڭ سېھىرلىرىنى كۆردۇق. ئۇنىڭ سۆزلىرىدە سېھىردىن ئەسەرمۇ يوق، ئۇنىڭ نام ـ شەرىپى پۈتۈن ئالەمگە تارقالدى، تونۇمىغان بىرسى ئەمەس، جامائەتنى ئۇنىڭدىن ئايرىپ سۆز قىلالمايمىز. ئۇنىڭ سۆزلىرى پاساھەتلىك، گۈزەل ۋە مەنىلىك، ئۇنىڭ تەڭداشلىرىدىن ئۈستۈن. گەپنىڭ قىسقىسى، ئۇنىڭ ھەققىدە نېمىلا دېسەك ھەر كىم بىزنى يالغانچى دەيدۇ، دېدى. قۇرەيشلەر دىگۈدەك بىر گەپ تاپالماي: ئىچىمىزدىكى يېشى چوڭ ۋە تەجرىبىلىك بولغىنى سەن، سەن نېمە دېسەڭ بىز شۇنىڭغا رازى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ۋەلىد بىن مۇغىرە بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن: يەنىلا ھەممىسىدىن ياخشىراق بولغان سېھىرگەر، ئەپسۇنچى دەيلى. ئەقلگە ئەڭ ئۇيغۇن كەلگىنى بۇ. چۈنكى سۆزلىرى بىلەن خەلقنى قەۋمىدىن، تۇققانلاردىن ئايرىۋەتتى. قېرىنداشنى قېرىنداشتىن، ئىككى دوستنى بىر ـ بىرىدىن ئايرىۋەتتى، دەپ ئەتراپتىكىلەرگە پىتنە تارقاتتى. مۇشرىكلار تارقىلىپ توپلانغان ئىنسانلارغا: مۇھەممەد سېھىرگەردۇر. دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ سۆز ـ چۆچەك خەلق ئارىسىغا تارقالدى. كەبىگە كېلىدىغان زىيارەتچىلەر كېلىشكە باشلىشى بىلەن ئۇچرىغانلا ئادەمگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يامان دېمىگەن ئادىمى قالمىدى. مۇشرىكلارنىڭ بۇ ھەرىكىتى بىلەن ئىسلامىيەت پۈتۈن ئەرەپ يېرىم ئارىلىدا تەشۋىق قىلىنىپ ئىنسانلارنىڭ تەپەككۇرىدا بۇتلارغا قارشى بىر شۈبھە پەيدا بولدى.

ئاللاھ تەئالا ۋەلىد بىن مۇغىرىگە ئېچىنىشلىق بىر ئازاب تاتقۇزىدىغانلىقى ھەققىدە ئايەت نازىل قىلدى. مۇددەسسىر سۈرىسىنىڭ 11 ـ ئايىتىدە: «(ئەي رەسۇلۇم!) مەن ياراتقان ئۇ كىشىنىڭ (مال ـ دۇنيادىن مەھرۇم ھالەتتە تۇغۇلغان، ۋەلىد بىن مۇغىرەدەك بىر كاپىرنىڭ)، ئىشنى (جازاسىنى) ماڭا قويۇپ بەر. (ئۇلاردىن ئىنتىقام ئېلىشقا مەن

يېتەرلىك، ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئۇ ئىنساننى مەن ياراتتىم) ئۇنىڭغا نۇرغۇن مال-دۇنيا ئاتا قىلدىم. (باشتا ئۇ ھېچ نەرسىسى بولمىغان نانكور ئىنسان ئىدى. كېيىن ئۇنى نۇرغۇن نېمەتلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇم. ئۇنىڭغا باغلار، بوستانلار ۋە ماللارنى ئېھسان قىلدىم) ئۇنىڭغا (ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە مۇبارەك مەككىدە ياشىغان) ھەمراھ ئوغۇللار ئاتا قىلدىم. (ھەر ۋاقىت بىرلىكتە باياشاتلىق ئىچىدە ياشىدى) ئۆمرىنى ئۇزۇن، نامىنى شەرەپلىك قىلدىم. (مەككىدە، شەرەپلىك بىر باشلىق قىلدىم. مەككە بىلەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا، يېشىل باغۇ-بوستانلارغا ئىگە بولدى. ئۇنىڭغا رەيھانەتۇل ئاراب لەقىمنى بەردى. ئۆزىنى قەۋمىدە تاللانغان بىرىسى دەپ بىلەتتى. پۈتۈن بۇ نېمەت ۋە شانۇ-شەۋكەتكە شۈكرى قىلىشى كېرەك ئەمەسمىدى، بۇ نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان ئاللاھ تەئالانى ئېتىراپ قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىشىنىشى كېرەك ئەمەسمىدى؟) ئاخىرىدا (ئۇ ئاچكۆز ۋە نانكور شەخس) بەرگەنسىرى (مال ۋە ئەۋلات) تېخىمۇ كۆپ بېرىشنى ئارزۇ قىلدۇ، (بۇنچە كۆپ نېمەتلەرنىڭ قەدرىگە يېتىپ شۈكرى قىلىشنى بىلمەيدۇ، بۇ نە قەدەر بىر ئاچكۆزلۈك، نەقەدەر بىر نانكورلۇق!) ياق! (ئۇ ئاسىنىڭ، تاماخۇر ئارزۇلىرى ئىشقا ئاشۇرۇلمايدۇ. ئۇنىڭ مال ۋە ئەۋلاتلىرى كۆپەيمەيدۇ) ئۇ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە (قۇرئانى-كەرىمگە) قارشى چىقىپ ئىنكار قىلدى. (رەسۇلۇمنىڭ سادىق ئىنسان ئىكەنلىكنى بىلىپ تۇرۇپ، جاھىللىقى تۈپەيلى ئىنكار قىلىشقا جۈرئەت قىلدى. نەقەدەر ئازغۇنلۇق بۇ!) ئۇ ئاسىنى سائۇد ئازابىغا دۇچار قىلىمەن.» ، (بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان سائۇد بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ھەدىستە: ‹سائۇد جەھەننەمدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى بولۇپ، كاپىرلار ئۇنىڭغا 70 يىلدا چىقىدۇ ۋە تەكرا ئۇ يەردىن دومۈلاپ چۈشىدۇ. بۇ ئىش شۇنداق داۋام قىلىدۇ›) شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئىنكارچى شەخس، (پەيغەمبەردىن ئاڭلىغان قۇرئانى-كەرىمگە قانداق تىل ئۇزاتقانلىقىنى) ئويلاشتى. (ئۆزىگە يارىشا) بىر ئۆلچەم قويدى. ئۇنىڭغا لەنەت بولسۇنكى، (قۇرئانى-كەرىم ھەققىدە) قانداق تەپەككۇر قىلىپ، ئۆلچەم قويدى. ئۇنىڭغا تەكرار لەنەت بولسۇنكى، قانداق ئۆلچەم قويدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، (قەۋمىنىڭ يۈزلىرىگە قاراپ تۇرۇپ، قۇرئانى-كەرىم ھەققىدە نېمە دەيدىغانلىقىغا) قارىدى. ئاندىن، (تەرسالىقىدىن، قۇرئانى-كەرىمگە تىل ئۇزارتىدىغان بىر نەرسە تاپالمىغانلىقى ئۈچۈن) قوشۇملىرىنى تۈرۈپ، يۈزلىرىنى پۈرۈشتۈردى. ئاخىرىدا، (ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىدىن) يۈز ئۆرۈپ مەغرۇرلاندى ۋە ‹مۇھەممەدنىڭ سۆزلىگەنلىرى، سېھىرگەرلەردىن ئۆگىنىپ كەلگەن بىر سېھىردۇر. كېسىپ ئېيتىمەنكى بۇ بىر ئىنسان سۆزىدۇر› دېدى. ھالبۇكى ئۇ كىشى، قۇرئانى-كەرىمنىڭ پەۋقۇلادە بىر مۆجىزە ئىكەنلىكى، ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ سۆزىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى خېلى بۇرۇنلا قەۋمى ئارىسىدا ئېتىراپ قىلغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئاسى كىشى قەۋمىنى خوش قىلىش ئۈچۈن سۆزىنى ئۆزگەرتىپ، قۇرئانى-كەرىم ھەققىدە، قۇرئانى-كەرىمگە لايىق بولمىغان ئىپادىلەرنى قىلدى. شۇنداق قىلىپ ئۆزىنى ئىلاھى ئازابقا دۇچار قىلدى. ئاللاھ تەئالا: «مەن ئۇنى سەكارا دوزاققا تاشلايمەن. سەكارانىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى دەپ بىرەيمۇ؟ ئۇ دوزاق بەدىنىڭدىن ساغا

ھېچنېمە قالدۇرمايدۇ (ھەممىسنى يوقىتىدۇ)، سېنى قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، (يەنە ئوخشاش ئازاب قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ» دېدى.

مۇشرىكلارنىڭ قۇرئانى ـ كەرىمنى ئاڭلىشى

مۇشرىكلار ھەر تۈرلۈك ھىلە ـ نەيرەڭلىرى ئارقىلىق ئىنسانلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا توسقۇنلۇق قىلاتتى. مەككە خەلقىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان قۇرئانى ـ كەرىمنى ئاڭلاشتىن توساتتى. لېكىن ئۆزى كېچىلىرى ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئەتراپىغا مۆكۈنۈپ، يوشۇرۇن ھالدا قۇرئانى ـ كەرىم تىڭشايتتى. تاڭ ئېتىپ ئەتراپ جانلىنىشقا باشلىشى بىلەن بىر ـ بىرىدىن خەۋەرسىز بۇ يەرگە كېلىپ قۇرئانى ـ كەرىم تىڭشىغان مۇشرىكلار بىر ـ بىرىنى ئەيىپلەپ: «ئىككىنچى بۇ ئىشنى قىلمايلى!» دېيىشەتتى. لېكىن ئەتىسى يەنىلا بىر ـ بىرىدىن خەۋەرسىز ئۇ يەرگە كېلىپ ئوغۇرلۇقچە ئاڭلايتتى. تاڭ ئېتىشى بىلەن يەنە بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ قېلىپ، تەكرار كەلمەيمىز دەپ قەسەم ئىچىپ كېتىشەتتى. يەنىلا ۋاز كېچەلمەيتتى. ئۇلار نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، مەغرۇرلۇق قىلىپ، باشقا مۇشرىكلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئۇنىڭدىن باشقا بىر قىسىم ھاۋايى ـ ھەۋەسلىرى سەۋەبىدىن ئىمانغا كەلمىدى. باشقىلارغىمۇ دەخلى قىلغان ئىدى. ئۇلار كوچىلاردا: «مۇھەممەد سېھىرگەردۇر» دەيتتى. بىر كۈنى ئاخشىمى مۇشرىكلار كەبە ئەتراپىغا توپلىنىپ: «مۇھەممەدنى چاقىرىپ، بۇ مەسىلىنى ھەل قىلايلى! بىزنى يامان دىمىسۇن، بىزنى گۇناھسىز كۆرسۇن» دەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خەۋەرچى ئەۋەتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن كەبىگە كەلدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭغا: ئەي مۇھەممەد! سېنى چاقىرشىمىزنىڭ سەۋەبى سېنىڭ بىلەن ئۆزئاراچۈشىنىش ھاسىل قىلىش. قەسەم قىلىمىزكى، ئەرەپلەرنىڭ ئىچىدە ساڭا ئوخشاش قەۋمىنى دەرتكە قويغان بىرسى چىقىپ باقمىدى! سەن دىنىمىزنى مەسخىرە قىلدىڭ، تەڭرىلىرىمىزغا تىل تەككۈزدۈڭ، بىزنى يوققا چىقاردىڭ، ئىتتىپاقلىقىمىزنى بۇزۇپ بىر ـ بىرىمىزگە دۈشمەن قىلدىڭ، بىزگە كەلتۈرمىگەن ئەسكىلىكىڭ قالمىدى! ئەگەر سەن بۇ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىڭ بىلەن باي بولۇشنى ئويلىغان بولساڭ، بىز ساڭا ئارزۇ قىلغىنىڭدىنمۇ كۆپ مال ـ دۇنيا يىغايلى. شان ـ شۆھرەت ئۈچۈن بولسا سېنى ھۆكۈمدار قىلىپ ئەتراپىڭغا توپلىنايلى. ئەگەر بىر كۈچنىڭ بېسىمى ئاستىدا قالغان بولساڭ بىز سېنى ئۇنىڭدىن قۇتۇلدۇرايلى. جىنلاردىن كەلگەن بىر كېسەللىك بولسا، پۈتۈن بىساتىمىزنى يىغىپ ساڭا شىپا ئىزدەيلى! دېدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى سەۋرى ـ تاقەت بىلەن تىڭشىغاندىن كېيىن ئۇلارغا: ئەي قۇرەيش جامائىتى! سۆزلىگەنلىرىڭلارنىڭ ھېچبىرسى مەندە يوق، مەن مال ـ مۈلۈك، شان ـ شۆھرەت، ھۆكۈمدار بولۇش ئۈچۈن كەلمىدىم. پەقەت ۋە پەقەت ئاللاھ تەئالا، مېنى سىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى، ماڭا بىر كىتاب چۈشۈردى. سىلەر (قوبۇل قىلغانلار) ئۈچۈن بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى (قوبۇل قىلمىغانلار ئۈچۈن دوزاق

بىلەن) ۋە خوشخەۋەر(جەننەت بىلەن) ئەلچىسى بولۇشۇمنى ماڭا بۇيرۇق قىلدى. مەنمۇ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى سىلەرگە يەتكۈزدۈم. سىلەرگە نەسىھەت قىلدىم. ئەگەر بۇ دەۋەتنى قوبۇل قىلساڭلار ئاللاھ سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە نېسىۋەڭلارنى بېرىدۇ. ئەگەر قوبۇل قىلماي رەت قىلساڭلار، ئاللاھ تەئالا سىلەر بىلەن مېنىڭ ئارامدىكى ھۆكۈم چىققۇچە، ماڭا چۈشۈرۈلگەن جانابى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى جايىغا كەلتۈرىمەن، ھەر قىيىنچىلىق ئۈستىدىن غەلبە قىلىمەن.» دەپ، جاۋاب بەردى.

ئەبۇ جەھىل، ئۇمەييە بىن ھەلەف ۋە باشقا مۇشرىكلار: ئى رەسۇلۇللاھ! ياشاش مۇھىتى جەھەتتە بىزدىن ناچار يەردە ياشايدىغان بىرسىنىڭ يوقلىقىنى بىلىسەن، سەن راستىنلا بىر پەيغەمبەر بولساڭ رەببىڭدىن سورىغىن، بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزنى قىينىلاشتۇرغان شۇ تاغلارنى بىزدىن يىراق قىلسۇن! يۇرتىمىزنى چوڭايتسىپ، ئۇنىڭدىن شام ۋە ئىراق ئۆستەڭلىرىگە ئوخشاش سۇلار ئېقىتسۇن! شۇنىڭ بىلەن بىرگە، قۇساي بىن كىلاب باشلىق ئاتا-بوۋىلىرىمىزنى تىرىلدۈرسۇن. قۇساي بىن كىلاب بولسا، راستچىل ۋە ئۇلۇغ بىر ئىنسان ئىدى. سېنىڭ سۆزلىرىڭنىڭ راست-يالغانلىقىنى ئۇنىڭدىن سورايلى، ئەگەر ئۇ سېنى تەستىقلىسا ۋە بىزنىڭ تەلەپ قىلغانلىرىمىزنى ئورۇندىساڭ بىزمۇ سېنى تەستىقلايمىز ھەمدە سېنىڭ ئاللاھىڭ ھەققىدە بىر نەرسە ئۆگەنگەن بولىمىز، ئەگەر بىز ئۈچۈن بۇ ئىشلارنى قىلالمىساڭ، ئۆزەڭ ئۈچۈن رەببىڭدىن بىر نەرسىلەر تىلىگىن، سۆزلىرىڭنى تەستىقلايدىغان، سېنى بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن غالىپ كېلىشتە ياردەم قىلىدىغان بىر پەرىشتە ئەۋەتىشنى تىلە! رەببىڭ ساڭا باغۇ-بوستان، يەر-زېمىن ۋە خەزىنىلەر ئاتا قىلسۇن! چۈنكى سەنمۇ بىزگە ئوخشاش تۇرمۇشىڭنى قامداش ئۈچۈن بازارلاردا ئايلىنىپ يۈرىسەن! دېدى.

ئالەملەرنىڭ پەخرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: مەن سىلەرگە بۇ نەرسىلەر بىلەن ئەۋەتىلمىدىم. ئاللاھ تەئالا مېنى نېمە بىلەن ئەۋەتكەن بولسا، مەن پەقەت جانابى ئاللاھ تەرىپىدىن ئۇنىڭ بىلەن كېلىمەن. مەن سىلەرگە ئۇنى تەبلىغ قىلدىم. مەن، (مال-مۈلۈك ئۈچۈن) ئاللاھتىن بىر نەرسە تىلەيدىغان بىرسى ئەمەس. ئاللاھ تەئالا مېنى بىر خوشخەۋەر ئەلچىسى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئەگەر سىلەرگە كەلتۈرگەنلىرىمنى قوبۇل قىلساڭلار دۇنيا-ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ نېسىۋەڭلار بولىدۇ. ئەگەر رەت قىلساڭلار، ئاللاھ تەئالا سىلەر بىلەن مېنىڭ ئارامدىكى ھۆكۈم چىققۇچە، ماڭا چۈشۈرۈلگەن جانابى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاش ۋە ھەر قىيىنچىلىق ئۈستىدىن كۆكسىنى كېرىپ ھەرىكەت قىلىش داۋاملىشىدۇ" دەپ خىتاپ قىلدى.

مۇشرىكلار بۇ قېتىم ئۇنىڭغا: رەببىڭ خالىسا ھەر ئىش بولىدىكەندە. ئۇنداقتا شۇ ئاسماننى پارچىلاپ ئۈستىمىزگە چۈشۈرسۇن! سەن بۇنى قىلالمىساڭ بىز ساڭا ئىشەنمەيمىز! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ ئىش ئاللاھ تەئالاغا خاستۇر. ئەگەر ئۇ خالىسا بۇنى قىلىدۇ، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىشى بىلەن ئۇلار تېخىمۇ ئېزىپ: ئەي مۇھەممەد! سېنىڭ رەببىڭ، سېنىڭ بىز بىلەن بۇ يەرگە جەم بولىدىغانلىقىمىزنى ۋە

سەندىن بۇ سوئاللارنى سورىشىمىزنى بىلمەمدىغاندۇ، ساڭا بۇ يەرگە كېلىشتىن بۇرۇن ئۆگەتمىدىمۇ، سېنىڭ دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلمىساق بىزگە نېمە جازالار بېرىدىغانلىقىنى دېمىدىمۇ؟ سۆزلىرىڭنىڭ ھەقىقەتلىكىنى ئىسپاتلايدىغان بىر پەرىشتە كەلمىگۈچە بىز ساڭا ئىشەنمەيمىز. ساڭا نىسبەتەن بىر مەسئۇلىيىتىمىز قالمىدى. قەسەم قىلىمىزكى، ئەمدى سېنى بوش قويۇۋەتمەيمىز، سەن بىزنى يوق قىلىسەن ياكى بىز سېنى، دېيىشتى. پەيغەمبىرىمىز ئۇلارنىڭ ئۆزىگە يېقىنلىشىدىغان يەردە ئۆزىدىن يىراقلاشقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئايرىلدى.[56]

مەككىلىك مۇشرىكلارنىڭ كائىناتنىڭ سۇلتانىنى رەت قىلىشى بىلەن، ئاللاھ تەئالا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن ۋەھيى چۈشۈرۈپ ئۇلارغا كېلىدىغان ئېچىنىشلىق ئازابنى بىلدۈردى. ئەنئام سۈرىسىنىڭ 4 ـ 11 ـ ئايەتلىرىدە: «ئۇلارغا رەببىدىن كەلگەن ھېچقانداق بىر ئايەت (قۇرئانى ـ كەرىم ئايەتلىرىدىن بىر ئايەت، دەلىللىرىدىن بىر دەلىل ياكى مۆجىزىلەردىن بىر مۆجىزە) يوق ئىدىكى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈمىگەن بولسۇن، نەتىجىدە ئۇلار، ھەقىقەت (قۇرئانى ـ كەرىم) ئۇلارغا كەلگەن ۋاقىت، ئۇنى يالغانغا چىقاردى. پات ـ يېقىندا ئۇلارغا، تالاش ـ تارتىش قىلغان گۇمانلىرىنىڭ خەۋىرى (جازاسى) مەلۇم بولىدۇ. مەككە خەلقى ئۇلاردىن بۇرۇن قانچىلىغان قەۋملەرنى يوق قىلغانلىقىمىزنى كۆرمىدىمۇ؟ ئۇلارنى ئېنىق بىلمەيتتىمۇ؟ ئۇلارغا سىلەرگە بەرگەن پۈتۈن ئىمكانلارنى بەرگەن ئىدۇق، كۆك يۈزىدىن ئۇلارغا بەرىكەتلىك يامغۇر ياغدۇرغان ئىدۇق، (بوستانلىرىدىن، باغچە ۋە ئېكىنلىرىدىن) سۇلار ئاقتۇردۇق، ئاخىرىدا ئۇلارنى (بۇ نېمەتلەرگە شۈكرى قىلماسلىقى) گۇناھلىرى سەۋەبىدىن ھالاك قىلدۇق. ئۇلارنىڭ ئورنىغا باشقا نەسىللەرنى ياراتتۇق.

ئەگەر ساڭا قەغەز شەكلىدە بىر كىتاب چۈشۈرگەن بولساق، ئۇلار قوللىرى بىلەن تۇتسىمۇ يەنىلا ئىشەنمەيتتى ۋە ‹بۇ ئوچۇق ـ ئاشكارە بىر سېھىر› دېگەن بولاتتى. بۇنىڭدىن سىرت ‹ئۇنىڭ ئورنىغا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە بىز كۆرەلەيدىغان) بىر پەرىشتە كەلتۈرگەن بولسا، (ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى سۆزلىگەن بولسا)› دېيىشتى. ئەگەر بىز بىر پەرىشتە ئەۋەتكەن بولساق (ئۇلار ئىمانغا كەلمىگەن بولسا)، ئەلۋەتتە ئىشنى تۈگەتكەن بولاتتۇق (ھەممىسىنى ھالاكەتكە دۇچار قىلغان بولاتتۇق) ئاخىرىدا ئۇلارغا كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇدەك ۋاقىت بەرمىگەن بولاتتۇق. ئەگەر ئۇنى (پەيغەمبەرنى) بىر پەرىشتە قىلغان بولساق، ئەلۋەتتە ئۇنى بىر ئەركەك سۈرىتىدە كۆرسىتىپ، ئۇلارنى گۇمانلارغا قويغان بولاتتۇق. ساڭا ئايان بولسۇنكى، سەندىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەرلەرگىمۇ ھاقارەت قىلاتتى. مەسخىرە قىلغان ئىشلىرىنىڭ جاۋابى بولغان ئازاب ۋە بالايى ـ ئاپەت ئۇلارنى تامامەن كۆزدىن يوق قىلدى. ئۇلارغا شۇنى ئېيتقىنكى، ‹يەر يۈزىنى ئارىلاپ ـ چارلاڭلار، ھەر يەرگە قاراڭلار، پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغانلارنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولۇپتۇ؟›»

56. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I، 315.

فۇرقان سۈرىسىنىڭ 7-ۋە 10-ئايىتىدە: «كاپىرلار: ‹بۇ قانداق بىر پەيغەمبەر، بىزدەك يەپ-ئىچىدىكەن، كوچىلارنى ئايلىنىدىكەن، پەيغەمبەر بولغان بولسا، ئۇنىڭغا بىر پەرىشتە كەلگەن بولاتتى. ئۇنىڭغا ياردەمچى بولۇپ، ئۇمۇ خەۋەر يەتكۈزۈپ جەھەننەم بىلەن قورقۇتقان بولاتتى. ئەڭ بولمىغاندا، رەببى ئۇنىڭغا خەزىنە ئەۋەتكەن بولاتتى. ئۇنىڭ مېۋىلىك باغلىرى، ئېتىزلىرى بولۇپ خالىغىنىنى يېگەن بولاتتى› دېدى. ئۇ زالىملار بىر-بىرىگە: ‹ئەگەر سىلەر ئۇنىڭغا مايىل بولساڭلار، ئۆزىنى ئىلاھلاشتۇرغان بىرسىگە مايىل بولغان بولىسىلەر› دېيىشتى. (ئەي ھەبىبىم!) ئۇلارغا نەزەر سالساڭ، ئۇلار سېنىڭ ھەققىڭدە ھەر تۈرلۈك مىساللارنى كەلتۈرۈپ ھەق يولدىن ئايرىلدى. ئازغۇنلۇققا يول تۇتتى. ئۇلار ئازغۇنلۇقتىن ۋاز كېچىپ توغرا يولنى تۇتمايدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ ماقامى ئۇ قەدەر ئۇلۇغكى، خالىسا ساڭا (دۇنيادا) بۇلاردىن بەتەر خەيرلىك بولۇش شەرتى بىلەن، ئاستىدىن سۇلار ئاققان باغۇ-بوستانلار، سېنىڭ ئۈچۈن كاتتا سارايلار بەرگەن بولاتتى».

21-ئايەتتە: «بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كېلىشنى ئۈمىد قىلمىغانلار، ‹بىزگە نېمىشقا پەرىشتىلەرنى چۈشۈرمەيدۇ (مۇھەممەدنىڭ راست گەپ قىلغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن)، ياكى ئاللاھنى كۆرەلىگەن بولساق› ، شۇ ئايان بولسۇنكى، ئۇلار نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىشتى، چوڭ بىر ئازغۇنلۇق بىلەن ھەددىدىن ئاشتىلار» دېيىلگەن.

سەبە سۈرىسىنىڭ 9-ئايىتىدە، «ئەگەر بىز خالىغان بولساق ئۇلارنى (قۇرئاندىكى ئوچۇق-ئاشكارا ئايەتلەرنى بىلىپ تۇرۇپ يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈن) يەر بىلەن يەكسەن قىلغان ياكى ئاسماندىن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە لاۋۇلداپ تۇرغان ئوت پارچىلىرىنى چۈشۈرگەن بولاتتۇق» دېيىلگەن.

ئىسرا سۈرىسىنىڭ 97-ئايىتىدە «بىز، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى ئەما، گاس ۋە تىلسىز ، باشلىرى يەرگە ئېگىلگەن ھالەتتە تىرىلدۈرىمىز! ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى دوزاقتۇر، دوزاق ئوتى ئاستىلىغان ھامان بىز ئوتنى تېخىمۇ ئۇلغايتىمىز!» دېيىلگەن.

مۇشرىكلار ئۆزلىرىگە چۈشۈرۈلگەن بۇ ئايەتلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆچمەنلىكى تېخىمۇ كۈچەيدى. بۇلارنىڭ تىپىك مىسالى بولغان ئۇبەي بىن ھەلەف ۋە ئىنىسى ئۇمەييە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ كۆپ ئەزىيەت قىلاتتى. شور پىشانە ئۇبەي، سېسىپ كەتكەن بىر ئۇستىخان بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ھوزۇرىغا كېلىپ، پەيغەمبىرىمىزگە: ئەي مۇھەممەد! قولۇمدىكى بۇ سېسىپ كەتكەن ئۇستىخاننى سېنىڭ ئاللاھىڭ تىرىلدۈرىدۇ، شۇنداقمۇ؟ دېمەك سەن چۈرۈپ كەتكەندىن كېيىن رەببىڭنىڭ تىرىلدۈردىغانلىقىغا ئىشىنىسەن-ھە! دېدى ۋە ئۇستىخاننى ئىزىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىتىپ پۈۋلىدى. سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ،، ئى رەسۇلۇللاھ! بۇنى مۇشۇنداق چۈرۈگەن ھالەتتىن كىم تىرىلدۈرەلەيدىكەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: شۇنداق، ئاللاھ تەئالا سېنىمۇ ئۆلتۈرىدۇ، ئۇنىمۇ. ئاخىرىدا سېنىمۇ قايتا تىرىلدۈرىدۇ ۋە دوزاققا ئاتىدۇ، دېدى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن، جانابى ئاللاھ ياسىن سۈرىسىنىڭ 77-81-ئايەتلىرىنى نازىل قىلدى. «ئۇ (ئىنكارچى) ئىنسان، ئۇنى

بىر مەنىدىن ياراتقىنىمىزنى كۆرمىدىمۇ، ئوچۇق-ئاشكارە بىلمىدىمۇ؟ ئۇنداق ئىكەن، ئۇ ئوچۇق بىر ئىسيانچى بولدى. يارىتىلىشىنى ئۇنتۇپ، بىزگە: ‹چىرىپ يوق بولغان ئۇستىخاننى كىم تىرىلدۈرىدۇ› دەپ مىسال كەلتۈردى. (ئەي رەسۇلۇم!) ئۇلارغا دېگىنكى، ‹ئۇلار (يوق ئىكەن) تۇنجى قېتىم ياراتقان (ئاللاھ تەئالا) تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ياراتقان ھەر مەۋجۇداتنىي ياخشى بىلىدۇ. ئۇ (ئاللاھ تەئالا)، يېپيېشىل بىر دەرەختىن ئاتەش چىقارغان، ھازىرمۇ سىلەر ئۇنىڭ ئاتەشىدىن پايدىلىنىسىلەر، ئاسمان-زېمىننى ياراتقان ئۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ سىلەرنى يارىتىشقا كۈچى يەتمەسمۇ؟ ئەلۋەتتە كۈچى يېتەر، ئۇ ھەر نەرسىنى ياراتقان، ھەر نەرسىدىن خەۋىرى بولغاندۇر.›»

خالىد بىن سەئىدنىڭ ئىمانى

ئىسلامغا دەۋەت قىلىنغان دەسلەپكى يىللاردا خالىد بىن سەئىد بىر چۈش كۆرگەن ئىدى. چۈشىدە: دوزاقنىڭ يېنىدا تۇرغان ۋاقتتا دادىسى ئۇنى ئىتتىرىشكە ئۇرۇنىدى. ئۇ ئەسنادا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ بېلىدىن تۇتۇۋېلىپ ئۇنىڭ دوزاققا چۈشۈپ كېتىشىدىن قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىنى كۆردى. چۆچۈپ ئويغاندى ۋە «قەسەم قىلىمەنكى، بۇ چۈش ھەقىقى بىر چۈشتۇر» دېدى. تالاغا چىقىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرگە ئۇچراپ قېلىپ، چۈشىنى سۆزلەپ بەردى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر: «چۈشۈڭ ھەقىقەتتۇر، سەن ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشىڭ، ئۇنىڭ دىنىغا كىرىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇشىڭ كېرەك. ئۇمۇ سېنى چۈشىڭدە كۆرگىنىڭدەك دوزاقتىن قوتقۇزىدۇ، داداڭ بولسا دوزاقتا قالىدۇ!» دېدى. ئۇ كۆرگەن چۈشىنىڭ تەسىرى ئاستىدا قالغان ئىدى. ۋاقتىنى ئۇزارتماستىن «ئەجياد» دېگەن يەردىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن ئىنسانلارنى نېمىگە دەۋەت قىلىۋاتىسەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن ئىنسانلارنى ئايالى ۋە ئوخشىشى بولمىغان، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ۋە بەندىسى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە، كۆرەلمەيدىغان، ھېچ پايدا-زىيان كەلتۈرەلمىگەن، ئۆزىگە چوقۇنغان ۋە چوقۇنمىغانلارنىمۇ بىلمىگەن، بۇ تاش پارچىلىرىغا چوقۇنۇشتىن ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن خالىد بىن سەئىد: مەنمۇ شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، ئاللاھ تەئالادىن باشقا چوقۇنىدىغان بىر ئىلاھىم يوق، يەنە شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، سەن ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى، دەپ مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تولىمۇ خوشال قىلدى. ئارقىدىن ئۇنىڭ ئايالى ئۇمەييەمۇ مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى.

ھەزرىتى خالىد بىن سەئىد قېرىنداشلىرىنىڭمۇ مۇسۇلمان بولىشى ئۈچۈن تىرىشتى. ئۇلاردىن ئۆمەر بىن سەئىد مۇسۇلمان بولدى. ئەشەددى ئىسلام دۈشمىنى بولغان دادىسى ئەبۇ ئۇھەيخا، خالىد بىلەن ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ مەككىنىڭ تەنھا بىر ماكانىدا ناماز ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلاپ، باللىرىدىن مۇسۇلمان بولمىغانلىرىنى ئەۋەتىپ، ئۇلارنى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇلارنى يېڭى دىنىدىن چىقىشنى تەلەپ قىلدى ۋە

ئۇلارنى ئۇرۇپ قىينىدى. خالىد بىن سەئىدقا: سەن، مۇھەممەدكىمۇ قوشۇلدۇڭ؟ ھالبۇكى سەن ئۇنىڭ قەۋمىمىزگە قارشى ھاقارەت قىلغانلىقىنى، كەلتۈرگەن نەرسىلىرى بىلەن بۇتلىرىمىزغا، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزغا ھاقارەت قىلغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپسەن! دېدى. خالىد بىن سەئىد: ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرا سۆزلەۋاتىدۇ، ئۇنىڭغا قوشۇلدۇم، ئۆلسەم رازىكى بۇ دىنىدىن يانمايمەن! دېيىشى بىلەن دادىسىنىڭ غەزىپى تېخىمۇ ئاشتى. قولىدىكى كالتەك سۇنۇپ كەتكۈچە ئۇرغاندىن كېيىن: ئەي بەڭۋاش ئوغلۇم! خالىغان يەرگە بارغىن، قەسەم قىلىمەنكى، ئەمدى سېنىڭ بېشىڭنى سىلىمايمەن! دېدى. خالىد دادىسىغا: سەن مېنىڭ نەپىقەمنى ئۈزگەن بىلەن ئاللاھ تەئالا رىزقىمنى ئۈزۈپ قويمايدۇ، دېدى. دادىسى باشقا ئوغۇللىرىغا قاراپ: ئەگەر قايسىڭلار ئۇنىڭ بىلەن گەپ قىلساڭلار، ئۇنىڭغا قىلمىغان ئىشىمنى سىلەرگە قىلىمەن، دەپ تەھدىت قىلدى. ھەزرىتى خالىدنى ئۆيىنىڭ ئامبىرىغا سولاپ قويىدى. ئۇنى ئۈچ كۈن مەككىنىڭ پىشىقرىم ئىسسىقىدا ئاچ ۋە سۇسىز قويىدى.

ھەزرىتى خالىد بىر ئامال تېپىپ دادىسىنىڭ قولىدىن قۇرتۇلدى. دادىسى ئېغىر بىر كېسەلگە گىرىپتار بولدى. ئەبۇ ئۇھەيخا، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالسىمۇ، ئىسلامىيەتكە بولغان ئۆچمەنلىكىدىن: «ئەگەر ساقىيىپلا قالسام، مەككىدە ياشايدىغان ھەر كىشىنى بۇتلىرىمىزغا چوقۇندۇرىمەن، ھېچكىم ئۇلاردىن باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلالمايدۇ؟» دەيتتى. ھەزرىتى خالىد، دادىسىنىڭ ھەق دىنغا بولغان ئۆچمەنلىكىنىڭ ئاياغلىشىشى ۋە مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىغا بىر يامانلىق كەلمەسلىكى ئۈچۈن قوللىرنى كۆتۈرۈپ، «ئەي ئالەملەرنى ياراتقان ئۇلۇغ رەببىم! دادمنى بۇ كېسەلدىن ساقايتما!» دەپ دۇئا قىلدى. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى. ئۇزۇن ئۆتمەي دادىسى كېسەللىك سەۋەبىدىن ئۆلدى.

مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

مۇسئاب قۇرەيشنىڭ باي ئائىلىرىدىن بىرسىنىڭ ئوغلى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىشى بىلەن، قەلبىدە ئوتلۇق مۇھەببەت ھاسىل بولدى. ئۇ مۇھەببىتىگە يېتىش ئارزۇسى ئوت بولۇپ تۇتاشتى. ئاخىرى دارۇل ئەركامغا بېرىپ، مۇسۇلمان بولدى. بۇنى ئاڭلىغان ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭغىمۇ ئەزىيەت قىلدى. دىنىدىن ۋاز كەچۈرۈش ئۈچۈن ئۆيىنىڭ ئامبىرىغا سولاپ، كۈنلەرچە ئاچ ۋە سۇسىز قويىدى. ئەرەبىستاننىڭ ئوتتەك ئاپتىپىدا ئويلاشقىمۇ پېتىنالمىغۇدەك دەرىجىدە قىينىدى. ئەمما، مۇسئاب بىن ئۇمەير بۇنچە قىين ـ قىستاقلار ئالدىدا تىز پۈكمىدى ۋە سەۋر ـ تاقەت قىلىپ ئىسلامىيەتتىن قايتمىدى. ھەزرىتى مۇسئاب مۇسۇلمان بولۇشتىن بۇرۇن ئائىلىسىنىڭ بايلىقى سايىسىدە راھەت ـ پاراغەت ئىچىدە چوڭ بولغان ئىدى. ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلىشاتتى. مۇسۇلمان بولىشى بىلەن ئائىلىسى ئۇنىڭدىن ھەر نەرسىنى يۇلۇپ ئېلىپ، قىين ـ قىستاققا دۇچار قىلدى. دىن ئۈچۈن ھەر تۈرلۈك قىينچىلىققا باش ئەگمىگەن

ھەزرىتى مۇسئاب، بىر كۈنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ بۇ كېلىشىنى ھەزرىتى ئەلى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئولتۇرغان ئىدۇق، بۇ چاغدا مۇسئاب بىر ئۇمەيىر يېتىپ كەلدى. ئۇستىدە ياماق كىيىملەر بولۇپ ئادەمنىڭ ئىچىنى ئاغرىتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرىشى بىلەن، مۇبارەك كۆزلىرى ياشقا تولدى. مۇسئابنىڭ بۇ قەدەر زۇلۇم ۋە كەمبەغەل ھالەتكە چۈشۈپ قېلىشىدىن قەتئىنەزەر، دىنىدىن قايتماسلىقىغا، پەيغەمبىرىمىز: ‹قەلبىنى ئاللاھ تەئالا نۇرلاندۇرغان شۇ ئىنسانغا قاراڭلار، ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۇنى ئەڭ گۈزەل نازۇ-نېمەتلەر بىلەن كۈتكىنىنى كۆردۈم. ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىنىڭ مۇھەببىتى ئۇنى بۇ ھالغا كەلتۈردى› دېدى.»

ھەبەشىستانغا ھىجرەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر بولغانلىقىنىڭ 5 ـ يىلى مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرىگە قارىماي مۇسۇلمانلارنىڭ سانى ئېشىپ باردى. بۇنىڭغا يارىشا مۇشرىكلارمۇ ئەزىيەتلىرىنى ئاشۇرۇپ، قولىدىن كەلگەننى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابىنىڭ چىدىغۇسىز قىين ـ قىستاقلارغا ئۇچرىشىغا چىدىمايتتى. ئۇلارنى پۇت ـ قوللىرىدىن باغلاپ، تۆگىلەرگە تاتقۇزۇپ، بەدەنلىرىنى پارام ـ پارچە قىلىشۋېتەتتى. بۇ ئەزىيەتلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بەكمۇ پەرىشان قىلاتتى. قىين ـ قىستاقلار كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىۋاتاتتى. ئۇنىڭ مەرھەمەت بىلەن تولغان قەلبى، بۇ ئىشلارغا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى. بىر كۈنى ئەسھابى ـ كىرامنى توپلاپ: ئەي ئەسھابىم! ئەمدى يەر يۈزىگە تارقىلىڭلار، پات ـ يېقىندا ئاللاھ تەئالا سىلەرنى بىر يەرگە قايتا توپلايدۇ، دېدى. ئەسھابى: ئى رەسۇلۇللاھ! قەيەرگە كېتەرمىز؟! دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، ھەبەشىستان ئۆلكىسىنى كۆرسەتتى ۋە: ھەبەشىستانغا بېرىڭلار![57] چۈنكى ئۇ يەردە يېقىنلىرىغا زۇلۇم قىلمايدىغان بىر ھۆكۈمدار بار. ئۇ يەر ئادالەت مەملىكىتى. ئاللاھ تەئالا، سىلەرنى قىينچىلىقلاردىن قۇتۇلدۇرىدىغان بىر چىقىش يولى ئاچقۇچە شۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلار، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، بۇنداق قىلىش ئارقىلىق ئەسھابىنى ئەزىيەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ، مەككە مۇشرىكلىرىگە قارشى كۈرەشنى يالغۇز داۋام قىلىشقا قارار بەردى. تۇغۇلغان ۋاقتىدا: «ئۈممىتىم! ئۈممىتىم!» دېگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ھېلىمۇ ئەسھابىنىڭ قۇرتۇلۇشى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كۈرەشلىرى بىلەن بىرلىكتە، ئەسھابىمۇ ۋەتەنلىرىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇردى! بۇنىڭدىن ئۆتە پەيغەمبەردىن ئايرىلغانلىقى ئۈچۈن كۆڭلى يېرىم ئىدى.

بۇ تۇنجى ھىجرەتكە: ھەزرىتى ئوسمان ۋە خانىمى رۇقىيە بىنتى مۇھەممەد، ئەبۇ ھۇزەيفە بىلەن ئايالى سەھلە بىنتى سۇھەيل، زۇبەير بىن ئەۋۋام، مۇسئاب بىن ئۇمەير، ئابدۇراخمان بىن ئەۋف، ئەبۇ سەلەمە بىن ئابدۇلئەسەد بىلەن ئايالى، ئۇممۇ سەلەمە، خاتىب بىن ئەمىر، ئامىر بىن رەبىئا ۋە خانىمى لەيلا بىنتى ئەبى خاسمە، ئوسمان بىن مازۇن، ئەبۇ سەبرە بىن ئەبى رۇھىم بىلەن خانىمى ئۇممۇ گۇلسۇم بىنتى سۇھەيل، سۇھەيل بىن بەيدا، ئابدۇللاھ بىن مەسئۇد (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) بۇ ھىجرەتكە قېتىلدى.[58]

---

57. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، 194؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I، 321؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 203~204؛ ئىبنى كەسىر، ئەل ـ بىدايە، III، 94.
58. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، s:205~210؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 204.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئوسمان ئۇچۇن «شۇبھىسىزكى، ئوسمان، لۇت قەۋمىدىن كېيىن ئايالى بىلەن ھىجرەت قىلغان تۇنجى كىشىدۇر» دېدى. ئەسھابى-كىرامنىڭ بىر قىسمى ئات-ئۇلاقلىرى بىلەن، بىر قىسمى پىيادە مەككىدىن يوشۇرۇن ئايرىلدى. سودىگەرلەرگە ھەققىنى بېرىپ، كېمە بىلەن قىزىل دېڭىزدىن ئۆتۈپ ھەبەشىستان ساھىلىغا يېتىپ باردى. مۇشرىكلار بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ پېيىغا چۈشتى. ئاخىرى مەقسەتلىرىگە يېتەلمەي مەيۇس ھالدا قايتىپ كېلىشتى. ھەبەش ھۆكۈمدارى نەجاشى مۇسۇلمانلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىپ ئۇلارنى دۆلىتىگە يەرلەشتۈردى. ئەسھابى-كىرام ھەبەشىستان ھەققىدە: «بىز بۇ يەردە ياخشى بىر خوشنىدارچىلىق ۋە ھىمايىگە ئېرىشتۇق. دىنىمىزغا دەخلى-تەرۇز قىلمىدى. بىزنى ياخشى كۈتىۋالدى. بىزنى بىئارام قىلىدىغان بىر ئېغىز سۆزمۇ ئىشتمىدۇق. ھۇزۇر ئىچىدە ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلىۋاتىمىز» دەپ خەۋەر بەردى.[59]

ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

ئىسلامىيەتنىڭ ئاۋازى ھەر كۈنى قۇلاقتىن-قۇلاققا تارقىلىپ ھەر تەرەپكە تارقىلىۋاتاتتى. بۇ ئەھۋال قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ ئارامىنى بۇزدى. ئۇلار پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سېلىپمۇ ئىسلامىيەتنىڭ تارقىلىشىنىڭ ئالدىنى ئالالمىدى. «دەلائىلۇن نۇبۇۋۋە» ۋە «مەئارىجۇن نۇبۇۋۋە»مۇ شۇنداق بىلدۈرۈپ: مۇشرىكلاردىن ۋەلىد ئىسمىدا بىرسىنىڭ بىر بۇتى بار بولۇپ، سافا تۆپىلىكىدە توپلۇشۇپ ئۇ بۇتقا ئىبادەت قىلىشاتتى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ مۇشرىكلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلدى. كاپىر بىر جىن ئۇ بۇتنىڭ ئىچىگە كىرىپ، پەيغەمبىرىمىزگە ئۇيغۇن بولمىغان سۆزلەر بىلەن ھاقارەت قىلدى. ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى. باشقا بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرۈپ باقمىغان بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بېرىپ، «ئى رەسۇلۇللاھ! كاپىر بىر جىن سىزگە مۇناسىپ بولمىغان سۆزلەرنى قىلدى. مەن ئۇنى ئۆلتۈردۈم. ئەتە يەنە سافا تۆپىلىكىگە مۇبارەك قەدىمىڭىز يېتەرمۇ؟ سىز ئۇلارنى يەنە ئىسلامغا دەۋەت قىلىڭ، مەن ئۇ بۇتنىڭ ئىچىگە كىرىپ سىزگە مەدھىيە ئوقۇيمەن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىسمىدىكى بۇ جىننىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەتىسى يەنە ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلدى. ئەبۇ جەھىلمۇ ئۇ يەردە ئىدى. مۇسۇلمان جىن مۇشرىكلارنىڭ قولىدىكى بۇتنىڭ ئىچىگە كىرىپ، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ئىسلامىيەتنى كۈيلىگەن شېئىرلار ئوقۇدى. مۇشرىكلار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىشى بىلەن قولىدىكى بۇتنى چېقىپ تاشلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۇجۇم قىلدى. ئۇنىڭ مۇبارەك چاچلىرى چۇۋۇلۇپ، مۇبارەك يۈزى قانغا بويالدى. ئۇلارنىڭ بۇ ئەزىيەتلىرىگە سەۋرى قىلىپ: «ئەي قۇرەيشلىكلەر! مېنى

59. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 194~204؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە ،I، 321~332؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 204.

ئۇرۇۋاتىسلەر، بىلگىلاركى، مەن سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلار» دېدى. ئۇلاردىن ئايرىلىپ ئۆيىگە كەلدى. بىر خىزمەتچى قىز بۇ ۋەقەگە باشتىن ئاخىر شاھىت بولدى.

بۇ چاغدا ھەزرىتى ھەمزە تاغدا ئوۋ ئوۋلاۋاتاتتى. بىر جەرەنگە ئوق ئاتاي دەپ تۇرۇشىغا، جەرەننىڭ تىلى چىقىپ: «ئى ھەمزە! ماڭا ئوق ئاتقاننىڭ ئورنىغا، قېرىندىشىڭنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرۈشنى ئارزۇ قىلغانلارغا ئاتساڭ تېخىمۇ ياخشى بولاتتى» دېدى. ھەمزە ھەيرانلىق ئىچىدە ئۆيىگە قاراپ ئۇچتى. نورمالدا ئوۋدىن قايتقاندا باشتا كەبىگە كېلىپ تاۋاپ قىلىپ ئاندىن ئۆيىگە باراتتى. ئۇ كۈنى تاۋاپ قىلدىغان يەرگە خىزمەتچى قىزمۇ كەلگەن ئىدى. خىزمەتچى قىز ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قىلغانلىرىنى سۆزلەپ بەردى. ھەزرىتى ھەمزە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاقارەت قىلغانلىقىنى ئاڭلىشى بىلەن قېرىنداشلىق ھېسسىياتى ئۆرلەپ، قورالىنى ئېلىپ مۇشرىكلارنىڭ يېنىغا كېلىپ «قېرىندىشىمنىڭ ئوغلىغا ھاقارەت قىلغان، كۆڭلىنى رەنجىتكەن سەنمۇ؟ بىلگىنكى مېنىڭ دىنىم ئۇنىڭ دىنىدۇر. كۈچۈڭ يەتسە كەل ماڭىمۇ ئۇنىڭغا قىلغانلارنى قىل» دېگىنىچە، بويىندىكى ئوقيانىڭ سېپى بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى يېرىۋەتتى. ئۇ يەردىكى كاپىرلار ھەمزىگە ھۇجۇم قىلايلى دەپ تۇرۇشىغا، ئەبۇ جەھىل: «چېقىلماڭلار! ھەمزە ھەقلىق، جىيەنىگە يامان سۆزلەرنى قىلدىم» دېدى. ھەزرىتى ھەمزە ئۇ يەردىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئەبۇ جەھىل ئەتراپىدىكىلەرگە، «ھەرگىز ئۇنىڭغا ئارلاشماڭلار! بىزگە بولغان ئاچچىقىدىن مۇسۇلمان بولىۋالسا، مۇھەممەد تېخىمۇ كۈچلىنىدۇ» دېدى. ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولماسلىقى ئۈچۈن بېشىنىڭ يېرىلىشىغا رازى بولدى. ھەزرىتى ھەمزىدىن كېلىدىغان خەۋپ-خەتەرنى ۋە قىممىتىنى ياخشى بىلەتتى.

ھەزرىتى ھەمزە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەبۇ جەھىلدىن ئىنتىقامىڭنى ئالدىم. ئۇنى قانىغا بويىدىم. كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، سۆيۈنگىن! دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: مەن بۇنداق ئىشلارغا سۆيۈنمەيمەن، دېدى. ھەزرىتى ھەمزە: سېنى سۆيۈندۈرۈش، مەيۈسلۈكتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، نېمە خالىساڭ شۇنى قىلىمەن! دېيىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن پەقەت سېنىڭ ئىمان ئېيتىشىڭ ۋە قىممەتلىك بەدىنىڭنىڭ دوزاق ئوتىدىن قۇرتۇلۇشى ئۈچۈن سۆيۈنىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرھال مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئايەت نازىل بولدى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ قارىشىچە «قۇرئانى-كەرىم ئەنئام سۈرىسىنىڭ 122-ئايىتىدە: تىرىلدۈرگەن ۋە نۇرۇغا يەتكۈزگەن زات ھەزرىتى ھەمزە، يەنە شۇ ئايەتتە قاراڭغۇلۇققا بەنىت قىلىنغان كىشى ئەبۇ جەھىلدۇر» دېيىلگەن.

ھەزرىتى ھەمزە مۇشرىكلارنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد ئۈچۈن ھەر نەرسىدىن باش تارتمايدىغانلىقى، ئۇنى قوغدايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ: «قەلبىم ئىسلامىيەت ۋە ھەققانىيەتكە مەنسۇپ بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ تەئالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. بۇ دىن بەندىلىرىنىڭ ھەر ئىشنى بىلگەن، ھەر كىمگە لۇتۇپ ۋە مەرھەمەتتە بولغان، ھەر نەرسىدىن قۇدرەتلىك بولغان، ئالەملەرنىڭ

رەببى بولغان ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەندۇر، قۇرئانى-كەرىم ئوقۇلغان ھامان ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار ئاقار، قۇرئانى-كەرىم ئوچۇق، چۈشىنىشلىك ئايەتلەر بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان. مۇھەممەد ئىچىمىزدە، سۆزى ئۆتىدىغان، ھۆرمەتكە سازاۋەر، مۇبارەك بىر ئىنساندۇر. ئەي مۇشرىكلار! ھۇشىڭلارنى يوقۇتۇپ، كۆزۈڭلار قارغۇ بۇلۇپ قالسمۇ، ئۇنىڭ ھەققىدە قاتتىق، ئېغىر ۋە قالايمىقان سۆزلەرنى قىلماڭلار! ئەگەر مۇشۇنداق بىر چۈشەنچىدە بولساڭلار، بىز مۇسۇلمانلارنىڭ جەسستىنى دەسسەپ ئۆتمەستىن ھېچكىم ئۇنىڭغا چېقىلالمايدۇ» دەپ بىر قەسىدە ئوقىدى. ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەكمۇ سۆيۈندى. مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ قېتىلىشى بىلەن تېخىمۇ كۈچلەندى. ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى بىلەن ۋەزىيەت ئۆزگەردى. چۈنكى مەككىلىكلەر ھەزرىتى ھەمزىنىڭ جەڭگىۋار، باتۇر، مەرت، پەھلىۋان ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئەمدى مۇسۇلمانلارغا سەۋەپسىز چېقىلالمايتتى. قوپاللىق قىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى، چۈنكى ھەزرىتى ھەمزىنىڭ قىلىچىدىن قورقۇشاتتى.[60]

ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

ئىسلام دىنى كۈنلەرنىڭ ئۆتىشىگە ئەگىشىپ ئەتراپقا تارقىلىپ، قۇرئانى-كەرىمنىڭ نۇرى ئىنسانلارنىڭ روھىنى يورۇتىۋاتاتتى. گۇناھكار ئىنسانلار ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى بىلەن ئىمان ئېيتىپ، ھىدايەت يولىغا قەدەم قويغان ئىدى. ئەسھابى-كىرام ئىسمى بىلەن شەرەپلەنگەن بۇ كىشىلەر قول-قولنى تۇتۇشۇپ، كۆڭۈللىرىنى بىر-بىرىگە باغلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى. ئۇنىڭ ئادەتتىكى كىچىك بىر ئارزۇ ياكى ئىشارىتىنىمۇ چوڭ بىر بۇيرۇق دەپ بىلىپ ئۇنى ئورۇنداش ئۈچۈن ياشايتتى. ھەتتا بۇ يولدا جانلىرى پىدا ئىدى. مۇشرىكلارنىڭ ئەندىشىلىرى ۋە تالاش-تارتىشلىرى پەلەككە يەتتى. باشقىلارنىڭ ھەۋەس ئوبىكتى بولغان ھەزرىتى ھەمزىمۇ مۇسۇلمان بولۇپ، رەسۇلنىڭ سەپلىرىدىن ئورۇن ئالغان ئىدى. ئۇلار ئويلاپمۇ باقمىغان بۇ ۋەقە ئۇلارنى قاتتىق غەزەپلەندۈرگەن ئىدى. بۇ سەۋەپتىن خەتتاپ ئوغلى ئۆمەر (تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئىدى) بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن يىرىدە ئۆلتۈرۈش نىيىتىدە ئۆيىدىن چىقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى مەسجىدى ھەرەمدە ناماز ئوقۇۋاتقان يەردە كۆردى. نامىزىنىڭ تۈگىشىنى ساقلاپ ئولتۇردى. پەيغەمبىرىمىز ئەل ھەققە سۈرىسىنى ئوقۇۋاتقان بولۇپ: «ئۇ، مەيدانغا كېلىشى مۇتلەق بولغان قىيامەت! ئۇ مەيدانغا كېلىشى مۇتلەق بولغان قىيامەت زادى قانداق بىر نەرسىدۇر؟ ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىشى مۇتلەق بولغان قىيامەتنى ساڭا كىم بىلدۈردى؟ سەمۇد ۋە ئاد (قەۋملىرى) دەھشەتتىن يۈرەكلەرنى تىترىتىدىغان ئۇ قىيامەتنى يالغانغا چىقاردىلار، سەمۇد قەۋمى ئازغۇنلۇقى (جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ۋارقىرىشى بىلەن) تۈپەيلى ھالاك بولدى. ئاد قەۋمگە

60. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :151~153؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە ،I، 291~292؛

كەلسەك، ئۇلارنىمۇ ھەممە نەرسىنى سۈپۈرۈپ يۈگەپ ئېلىپ ماڭغان كۈچلۈك بىر بوران-چاپقۇن بىلەن ھالاك قىلدى. ئاللاھ تەئالا ئۇ كۈچلۈك بوراننى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن 7 كېچە، 8 كۈندۈز داۋام قىلدۇردى. (شۇنداق بىر ھالغا كەلگەن ئىدىكى، كاشكى سەن ئۇ يەردە بولغان بولساڭ) ئۇلارنىڭ يىلتىزىدىن ئاجراپ، پور بولۇپ كەتكەن خورما دەرەخلىرىدەك قۇرۇپ كەتكىنىنى كۆرگەن بولاتتىڭ، ھازىر ئۇلاردىن قېلىپ قالغان بىر ئىز كۆردۈڭمۇ؟

فىرئەۋۇنمۇ، ئۇنىڭدىن بۇرۇنقىلارمۇ دوم كۆمتۈرۈۋېتىلگەن لۇت قەۋمىمۇ، ھەر قېتىمقىسىدەك ئۇ گۇناھنى (شېرىك ۋە ئىسيان) ئۆتكۈزۈشتى. شۇنىڭ بىلەن رەبلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە، (لۇت ئەلەيھىسسالام ۋە باشقىلىرىغا) ئىسيان قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن باشقا ئۈممەتلەرگە كەلگەن ئازابتىنمۇ ئېغىر بولغان ئازاب ئۇلارغا مۇپتىلا بولدى. ھەقىقەتەن، (نوھ تۇپانىدا) ھەر تەرەپنى سۇ باسقان ۋاقىتتا، بىز سىلەرگە ئىبرەت بولسۇن ۋە ئۇنى ئېسىدە چىڭ ساقلىسۇن دەپ، سىلەرنى (سىلەرنىڭ بارلىقىڭلارغا سەۋەب بولغان ئاتا-بوۋىلىرىڭلارنى) كېمىلەر بىلەن توشۇدۇق. سۇر بىر قېتىم چېلىنىشى بىلەن يەر-يۈزى ۋە تاغلار پارام-پارچە قىلىنىدۇ. ئۇ كۈنى، قىيامەت قوپىدۇ، كۆك يۈزى كۈچ-قۇدرىتىدىن ئايرىلىپ يېرىلىدۇ، پەرىشتىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىغا ئولىشىدۇ (رەببىڭنىڭ بۇيرۇقىنى ساقلاپ تۇرىدۇ). ئۇ كۈنى رەببىڭنىڭ ئەرشىنى سەككىز پەرىشتە (ئاسماننىڭ ئەتراپىغا ئولۇشۇپ تۇرغان) توشۇيدۇ. ئۇ كۈنى (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئاللاھ تەئالاغا تاپشۇرۇلۇسىلەر. شۇنداق بىر كۈنكى، (دۇنيادا سىر تۇتۇپ ساقلىغان) سىلەرگە ئائىت ھېچقانداق بىر ئىشنى يوشۇرۇپ (ئاللاھ تەئالادىن) قالالمايسىلەر! ئۇ شۇنداق بىر ۋاقىتكى، كىتابى ئوڭ مۈرىسىدىن بېرىلگەن ئۇ كىشى (خوشاللىق ئىچىدە) شۇنداق دەيدۇ: ‹ئېلىڭلار، كىتابىمنى ئوقۇڭلار! چۈنكى مەن ھېسابىمنىڭ سورىلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم› . دېمەك ئۇ رازى بولغىدەك بىر ھايات ئىچىدە، يەنى جەننەتتە ياشايدۇ. (مېۋىلىرى) قولنى سۇنسىلا يېتىدۇ. ئۇلارغا: ‹دۇنيادا ياشىغان ۋاقىتىڭلاردىكى ياخشى ئەمەللىرىڭلار ئۈچۈن يەڭلار، ئىچىڭلار، سىڭسۇن سىلەرگە!› دەپ خىتاپ قىلىنىدۇ. ھېسابى سول مۈرىسىدىن بېرىلگەنلەرگە بولسا، ‹ئاھ! كاشكى مېنىڭ ھېسابىم سورالمىغان بولسا. ھېسابىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيلا قالسام، ئاھ! كاشكى، ئۆلۈم بىلەن ھەممە نەرسە ئاياقلاشقان بولسا، قايتا تىرىلمىگەن بولسام، مال-دۇنيايىم ماڭا بىر پايدا ئېلىپ كەلمىدى، بارلىق سەلتەنىتىم يوق بولدى!› دەيدۇ. ئاللاھ تەئالا، دوزاقتا ۋەزىپىلەندۈرۈلگەن پەرىشتىلەرگە: ‹ئۇلارنىڭ قوللىرىنى بويۇنلىرىغا باغلاڭلار! ئاخىرىدا ئۇلارنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئاتەشكە ئېتىڭلار! ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنى يەتمىش ئارشىن (بىر ئارشىن 68 سانتىمېتىر) ئۇزۇنلۇقىدىكى زەنجىر بىلەن باغلاپ قايتا ئوتقا ئېتىڭلار! چۈنكى ئۇ ئاللاھقا ئىشەنمەيتتى. چۈنكى ئۇ يوقسۇللارغا تاماق بېرىشنى خالىمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۈگۈن ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىيدىغان ۋە ئۇنىڭغا يېقىن بىر دوست يوقتۇر. دوزاقلىق بولغانلارنىڭ قان-يىرىڭدىن باشقا

بىر يەيدىغان نەرسىسى يوقتۇر. بۇلارنى بىلىپ تۇرۇپ خاتالىق ئۆتكۈزگەن كاپىرلاردىن باشقىسى يىمەيدۇ› »

ھەزرىتى ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىرىنى ھەيرانلىق ئىچىدە ئاڭلىدى. ھاياتىدا بۇنداق گۈزەل سۆزلەرنى ھېچ ئاڭلىمىغان ئىدى. بۇ ۋەقەلەر ھەققىدە، تىڭشىغان بۇ سۆزلەرنىڭ مېتۇدىغا، توغرا، راۋانلىقىغا، رەتلىك ئىكەنلىكىگە قاراپ ھەيران بولۇپ، ئۆز-ئۆزىگە: «قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ قۇرەيشلەرنىڭ دېگىنىدەك بىر شائىر بولىشى كېرەك!» دېدى. بۇ چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايەت-كەرىملەرنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ: «كۆرگەنلىرىڭلار ۋە كۆرەلمىگەنلىرىڭلارغا قەسەم قىلايكى، ھېچ شۈبھەسىزكى، ئۇ قۇرئانى-كەرىم، ئاللاھ تەئالانىڭ نەزىرىدە تولىمۇ شەرەپلىك بولغان، ئاللاھ تەرىپىدىن ئېلىپ كېلىنگەن بىر كالامدۇر. ئۇ بىر شائىرنىڭ سۆزى ئەمەس، سىلەر ھەقىقەتەن گۇمانخور ئىنسانلاردىن ئىكەنسىلەر!» دېدى.

ھەزرىتى ئۆمەر ئۆز-ئۆزىگە: «ئۇ بىر كاھىن بولىشى كېرەك، چۈنكى ئىچىمدە ئويلىغانلىرىمنى بىلىۋالدى!»دېدى. پەيغەمبەر سۈرىلەرنى: «ئۇ بىر كاھىننىڭ سۆزىمۇ ئەمەس، سىلەر ھەقىقەتەن كام ئەقىل ئىنسانلاردىن ئىكەنسىلەر! ئۇ قۇرئانى-كەرىم ئالەملەرنىڭ رەببى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن ۋاستىلىق چۈشۈرۈلگەن. ئەگەر، ئۇ بىز سۆزلىمىگەن سۆزلەرنى ئويدۇرۇپ سۆزلەيدىغان بولسا، ئۇنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىدىن ئايرىپ، ئۇنىڭ ياشىشىغا ئىمكان بەرمىگەن بولاتتۇق! ئۇ ۋاقىت سىلەردىن ھېچكىم ئۇنىڭغا ياردەم قىلالمىغان بولاتتى! شۈبھىسىزكى، قۇرئانى-كەرىم تەقۋا ئىگىلىرى ئۈچۈن ئوچۇق بىر نەسىھەتتۇر. ئىچىڭلاردا ئۇنى يالغانغا چىقارغانلارنىڭ بارلىقىنى ئەلۋەتتە بىلىپ تۇرۇپتىمىز. شۇ ئايانكى، ئۇ (قۇرئانى-كەرىم، ئاخىرەتتە ئۇنى تەستىقلىغانلارنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگەن) كاپىرلارغا قارشى (قېچىپ قۇتۇلالمىغان) بىر ھەسرەتتۇر. مۇھەققەق، قۇرئانى-كەرىم سىلەرگە ئەڭ يېقىندۇر. (ئۇنىڭغا مەھكەم ئېسىلىپ، ئەمىر-پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلغانلارنى ئۆز مەرتىۋىسى بىلەن شەرەپلەندۈرىدۇ) ئۇ ھالدا ئۇلۇغ رەببىڭنىڭ ئىسمىنى ياد ئېتىپ ئۇلۇغلا!» دەپ ئوقۇدى.

ھەزرىتى ئۆمەر: «پەيغەمبەر سۈرىنىڭ ھەممىسنى ئوقۇپ تۈگەتكەندىن كېيىن، قەلبىمدە ئىسلامغا قارىتا بىر مايىللىق ھاسىل بولدى» دېگەن.

ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشىدىن ئۈچ كۈن كېيىن ئەبۇ جەھىل مۇشرىكلارنى توپلاپ: ئەي قۇرەيش ئەھلى! مۇھەممەد بۇتلىرىمىزغا تىل ئۇزاتتى. بىزدىن بۇرۇنقى ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ دوزاقتا ئازاب تارتىۋاتقانلىقىنى، بىزنىڭمۇ ئۇ يەرگە كىرىدىغانلىقىمىزنى سۆزلەپ تۇرۇپتۇ! ئۇنى ئۆلتۈرۈشتىن باشقا بىر يول يوق! ئۇنى ئۆلتۈرگەنگە يۈزلىگەن تۆگە ۋە ساناقسىز ئالتۇن بېرىمەن! دېدى. بىردىنلا خەتتاپ ئوغلى ئۆمەرنىڭ قەلبىدىكى ئىسلامغا بولغان مايىللىق يوقۇلۇپ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ: بۇ ئىشنى خەتتاب ئوغلىدىن باشقا ھېچكىم قىلالمايدۇ، دېدى. ئۇلار: ھەببەللى ئەمدى سېنى كۆرىدىغان ۋاقتىمىز كەلدى، دېيىشىپ ئۇنى ئالقىشلاشتى. ئۆمەر قىلىچنى ئاسقان پېتى يولغا چىقتى.

يولدا نۇئايىم بىن ئابدۇللاھ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. نۇئايىم ئۇنىڭدىن: بۇ پەيلىڭ بىلەن قەيەرگە ماڭدىڭ ئۆمەر! دەپ سورىدى. ئۇ: جامائەتنىڭ ئارسىغا بۆلگۈنچىلىك سالغان، قېرىنداشنى قېرىنداشقا دۈشمەن قىلغان مۇھەممەدنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كېتىپ بارىمەن، دېدى. نۇئايىم: ئى ئۆمەر! بۇ تەس بىر ئىشتۇر. ئۇنىڭغا بىر ئىش بولمىسۇن دەپ، ئەسھابى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىش ئۇنداق ئاسان ئەمەس، ئۇنى ئۆلتۈرگەن تەقدىردىمۇ ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايسەن! دېدى.

ھەزرىتى ئۆمەر بۇ سۆزلەردىن غەزەپلىنىپ: قارىسام سەنمۇ شۇلاردىن ئوخشايسەن، ئىشنى سەندىن باشلاي، دەپ قىلىچىغا قول ئۇزاتتى. نۇئايىم: يا ئۆمەر! مەن بىلەن كارىڭ بولمىسۇن! سىڭلىڭ پاتىمە بىلەنيېزنەڭ سەئىدنىڭ يېنىغا بار، ئۇلارمۇ مۇسۇلمان بولدى، دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى. نۇئايىم: ئەگەر ئىشەنمىسەڭ بېرىپ ئۇلاردىن سورىغىن، دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر بۇ ئىشنى قىلالىسا، دىن ئايرىمچىلىقى يوق بولاتتى. پەقەت ئەرەپلەردىكى ئادەت ھالىغا كەلگەن قان داۋاسى ئەۋجىگە چىقىپ، قۇرەيش ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئالدى-كەينى ئۈزۈلمىگەن توقۇنۇشلار باشلىناتتى. نەتىجىدە ئۆمەر، پۈتۈن خەتتاب ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرگەن بولاتتى. ئۇ تولىمۇ كۈچلۈك ۋە باتۇر بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئىشلارنى كۆپ ئويلاپ كەتمىگەن ئىدى. قېرىندىشىدىن ئەنسىرەپ دەرھال ئۇنىڭ ئۆيىگە باردى. ئۇ چاغدا تاھا سۈرىسى يېڭى چۈشۈرۈلگەن بولۇپ، سەئىد بىلەن پاتىمە ئۈچۈن ھەزرىتى ھەبباپ ئىبنى ئەرت ئىسمىدىكى بىر ساھابىغا يازغۇزۇپ، ئۇلارغا ئەۋەتكەن ئىدى. ئۇلار بۇنى ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، ھەزرىتى ئۆمەر ئىشك ئالدىغا كېلىپ بۇلارنى ئاڭلىدى ۋە ئىشكنى قاتتىق قاقتى. ئۇنىڭ قىلىچ ئاسقان بۇ ھالىنى كۆرىشى بىلەن قۇرئان يېزىلغان پارچىنى يوشۇرۇپ ھەزرىتى ھەببابنى مۆكتۈرۈپ قويۇپ، ئىشكنى ئاچتى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ: نېمە ئوقۇۋاتىسىلەر؟! دېدى. «بىر ئىش يوق» دېيىشتى. ئۇ تېخىمۇ غەزەپلەنگەن ھالدا: ئاڭلىغانلىرىم توغرا ئىكەن، سىلەرمۇ ئۇنىڭ سېھرىگە ئالدىنىپسىلەر! دېگىنىچە ھۆرپىيىپ، سەئىدنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ يەرگە ئاتتى. سىڭلىسى يولدىشىنى قۇتۇلدۇراي دەپ تەمشىلىشى بىلەن ئۇنىڭغا بىر كاچات ئۇردى. قېرىندىشىنىڭ يۈزىدىن قان ئاققانلىقىنى كۆرۈپ جىم بولۇپ قالدى. پاتىمەنىڭ بەدەنلىرى ئاغرىپ يۈزى قانغا بويالغان ئىدى. ئۇ ئىمانى سايىسىدە پۈتۈن كۈچىنى توپلاپ ھەرىكەتكە كېلىپ، ئاللاھ تەئالاغا سېغىنغان ھالدا: يا ئۆمەر! نېمىشقا ئاللاھتىن خىجىل بولمايسەن، ئايەت ۋە مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبىرىڭگە ئىشەنمەيسەن؟ ئىشقىلىپ مەن ۋە يولدىشىم، مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندۇق، بېشىمىزنى كەسسەڭمۇ، بىز بۇ يولدىن قايتمايمىز.“ دەپ، شاھادەت كەلتۈردى.

ھەزرىتى ئۆمەر سىڭلىسىنىڭ كۈچلۈك ئىمانى ئالدىدا بىردىنلا يۇمشىدى ۋە يەرگە يۈكۈندى. پەس ئاۋاز بىلەن: ”شۇ ئوقۇۋاتقان كىتابىڭلارنى چىقىرىڭلار!“ دېدى. پاتىمە: ”سەن پاكىزلانمىغۇچە ئۇنى ساڭا بەرمەيمەن“ دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر غۇسۇل تاھارىتى

ئالدى. شۇنىڭ بىلەن پاتىمە قۇرئانى-كەرىم يېزىلغان ۋاراقچىنى كەلتۈردى. ھەزرىتى ئۆمەر چىرايلىق ئوقۇيتتى. قۇرئانى-كەرىمنىڭ پاساھىتى، گۈزەللىگى، راۋانلىقى، مەنىسى ۋە ئۈستۈنلۈكلىرى ئۇقۇغانسىرى ئۇنى مۇڭ قىلىۋەتتى.

تاھا سۈرىسى: «ئاسماندا ۋە يەر يۈزىدە، ۋە بۇلارنىڭ ئارىسىدا، ۋە (يەتتە قات) تۇپراقنىڭ ئاستىدىكى نەرسىلەر ھەممىسى ئۇنىڭدۇر» مەنىسىدىكى ئالتىنچى ئايىتىنى ئوقۇۋشى بىلەن چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى ۋە: "يا پاتىمە! بۇ تۆگىمەس مەۋجۇداتلار، ھەممىسى سىلەرنىڭ ئىشەنگەن ئاللاھىڭلارنىڭمۇ؟" دېدى. سىڭلىسى: "توغرا، شۇنداق! گۇمانىڭ بارمۇ؟" دېدى. ئۆمەر: "يا پاتىمە! بىزنىڭ 1500 قەدەر ئالتۇندىن، كۆمۈشتىن، تۇشتىن، تاشتىن ئويۇپ ياسىغان ھەشەمەتلىك ھەيكەللىرىمىز بار. ئەمما، ھېچبىرسىنىڭ يەر يۈزىدە بىر نەرسىسى يوق!" دەپ ھەيرانلىق ئىچىدە ئوقۇشقا داۋام قىلدى. تاھا سۈرىسى: «ئاللاھ تەئالادىن باشقا ئىبادەت قىلغۇدەك، بىر ئىلاھ، بىر مەبۇد يوقتۇر. ئەڭ گۈزەل ئىسىملار ئۇنىڭدۇر» 8-ئايىتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن: "نەقەدەر توغرا!" دېدى ئۆز-ئۆزىگە. ھەبباب بۇ سۆزنى ئاڭلىشى بىلەن، مۆكۈنىۋالغان يېرىدىن چىقتى. تەكبىر ئېيتىپ: "مۇبارەك بولسۇن ئۆمەر! پەيغەمبەر ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىپ، يا رەببى! بۇ دىننى ئەبۇ جەھىل بىلەن ياكى ئۆمەر بىلەن كۈچلەندۈرگىن،" دېگەن ئىدى. نەتىجىدە بۇ دۇئا بىلەن بۇ سائادەت ئۇلارغا نېسىپ بولدى.

بۇ ئايەت-كەرىمە ۋە دۇئا ئۆمەرنىڭ قەلبىدىكى دۈشمەنلىكنى سۈپۈرۈپ تاشلىدى. ئۇ دەرھال: «پەيغەمبەر قەيەردە؟» دەپ سورىدى. يۈرىكى رەسۇلغا باغلانغان ئىدى. ئۇ كۈنى رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى ئەركامنىڭ ئۆيىدە ئەسھابىغا ۋەز-نەسىھەت قىلىۋاتقان ئىدى. ئەسھابى-كىرام تۇپلىنىپ، ئۇنىڭ نۇرلۇق جامالىنى كۆرۈش بىلەن بىرگە، تاتلىق ۋە تەسىرلىك سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قەلبلىرى شاتلىققا تولغان، چەكسىز لەززەت، ئارزۇ ۋە ئىشتىياق بىلەن روھلىرى تەسۋىرلىگۈسىز خوشاللىق ئىچىدە ئىدى.

ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قىلىچ ئاسقان ھالدا ئەركامنىڭ ئۆيىگە كەلگىنىنى كۆرىشى بىلەن ئەسھابى رەسۇلنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى، چۈنكى ئۇ تولىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە كۈچلۈك ئىدى. ھەزرىتى ھەمزە: ئۆمەردىن قورققۇدەك نېمە بار، ياخشىلىق ئۈچۈن كەلگەن بولسا، مەرھەمەت. ئۇنداق بولمىسا، ئۇ قىلىچىنى سۇغارغۇچە، مەن ئۇنى بېشىدىن ئايرىۋېتىمەن، دېيىشى بىلەن، پەيغەمبەر: يول بېرىڭلار، ئىچىگە كىرسۇن! دېدى.

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بۇرۇنلا ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ ئىمان ئېيتقانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىلغان ئىدى. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئۆمەرنى تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋېلىپ: «بولدى ئۇنىڭ يېنىدىن ئايرىلىڭلار» دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلىنىپ ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، «ئىمانغا كەلگىن، يا ئۆمەر!» دېدى. ئۇ ساپ يۈرىكى بىلەن شاھادەت كەلتۈردى. ئەسھابى-كىرامنىڭ خوشاللىقى بىلەن تەكبىر ئاۋازلىرى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولدى.

ھەزرىتى ئۆمەر مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، «مۇسۇلمان بولغان ۋاقتىمدا، ئەسھابى-كىرام مۇشرىكلاردىن مۆكۈنۈپ ئىبادەت قىلاتتى. بۇ ئەھۋالدىن تولىمۇ ئۈمىدسىزلەندىم ۋە: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزنىڭ ئىشىمىز ھەق ئەمەسمۇ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەلۋەتتە، بارلىقىم ۋە يەتتە قات ئاسمانىنىڭ ئىگىسى ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، ئۆلۈك، تىرىك بولساڭلارمۇ سىلەر مۇتلەق ھەق يول ئۈستىدە، دېدى. بۇنىڭغا جاۋاب قىلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ھەق يول ئۈستىدە، مۇشرىكلار باتىل يولدا تۇرۇقلۇق، بىز ھەق دىنىمىزنى يوشۇرىمىز؟ كېسىپ ئېيتىمەنكى، بىز ئىسلام دىنىنى كۆپۈرلۈققا قارشى قوللىنىشقا ئەڭ ھەقلىق. ئاللاھ تەئالانىڭ دىنى، مەككىدە مۇتلەق ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىدۇ. قەۋمىمىز بىزگە قارشى ئىنساپلىق مۇئامىلە قىلغان بولسا، نىمىدېگەن ياخشى. ئەگەر قارشىلىق قىلسا، ئۇلار بىلەن جەڭگە تەييار، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىز سان جەھەتتە بەكلا ئاز، دېدى.

ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ھېچ ئارىسالدا بولماستىن ۋە قورقماستىن، ئولتۇرۇپ ئىسلامنى تەمسىل قىلمىغىنىم بىر مۇشرىك قالمايدۇ. ئەمدى ئوتتۇرىغا چىقايلى، دېدىم. سۆزۈم قوبۇل قىلىنىشى بىلەن ئىككى سەپ بولۇپ تالاغا چىقىپ، ھەرەم شەرىپكە قاراپ يول ئالدۇق. بىر سەپنىڭ بېشىدا ھەمزە، يەنە بىر سەپنىڭ بېشىدا مەن بار ئىدىم. تۇپراقنى ئېزىپ توپا قىلۋەتكۈدەك ھالدا چامداپ، مەسجىدى ھەرەمگە يېتىپ كەلدۇق. قۇرەيش مۇشرىكلىرى بىر ماڭا، بىر ھەمزىگە قارايتتى. شۇنداق بىر ئۈمىدسىزلىك ۋە ھەسرەتكە موپتىلا بولغان ئىدى. بۇنداق بىر ئىشنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ بېقىشمىغان ئىدى»

ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ بۇ ھالىنى كۆرىشى بىلەن ئەبۇ جەھىل ئالدىغا كېلىپ: يا ئۆمەر، بۇ نېمە ئىش ئەمدى! دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر چىرايىنىمۇ ئۆزگەرتمەستىن: ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر، دېدى. ئەبۇ جەھىل نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرغان يېرىدە قېتىپلا قالدى. ئەبۇ جەھىل مۇشرىكلارغا قاراپ: ئەي قۇرەيش! مېنى ياخشى تونۇيسىلەر! بىلمىگەنلەر بىلسۇنكى، مەن خەتتاب ئوغلى ئۆمەر بولىمەن. ئايالىنى تۇل، بالىلىرىنى يېتىم قىلىشنى خالىغان ئورنىدىن مىدىرلىسۇن! مىدىرلىغاننى، قىلىچىم بىلەن توغراپ يەرگە ئاتىمەن! دېيىشى بىلەن، قۇرەيش مۇشرىكلىرى بىردەمدىلا ئۇ يەردىن يىراقلاشتى. پەيغەمبەر ۋە ئەسھابى سەپ بولۇشۇپ، يۇقۇرى ئاۋازدا تەكبىر كەلتۈردى. مەككە ئاسمانلىرى، ئەسھابى-كىرامنىڭ: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» نىدالىرى بىلەن جاراڭلىدى. تۇنجى قېتىم مەككىدە ئوچۇق-ئاشكارا ناماز ئوقۇلدى.[61]

ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى بىلەن ئەنفال سۈرىسىنىڭ 64-ئايىتى نازىل بولدى. مەنىسى: «ئەي پەيغەمبىرىم! ساڭا ياردەمچى بولۇش ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا، مۆمىنلەردىن

61. ئىبنى ئىسهاق ئەس-سىرە، 221~229، :160~165؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 342~350؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 119.

سىنىڭ ئىزىڭدىن باسىدىغانلارنى يېتىشتۈرىدۇ» دېگەنلىكتۇر. قارارسىزلىق ئىچىدە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي تۇرغان بەزى كىشلەر، ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقنى كۆرىشى بىلەن ئىسلام دىنىنى تاللاپ، ئەسھاب بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ سانى كۈندىن-كۈنگە كۆپىيىشكە باشلىدى.

ھەبەشىستانغا ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەت

ھەبەشىستاندىكى مۇسۇلمانلار «مەككىدە مۇسۇلمانلار بىلەن مۇشرىكلار سۈلھى تۈزۈپتۇ!» دەپ خاتا بىر خەۋەر ئاڭلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار: «بىزنىڭ ھىجرىتىمىز، يەرلىرىمىز ۋە يۇرتىمىزنى تاشلاپ كېلىشىمىز مۇشرىكلارنىڭ دۈشمەنلىكى ئۈچۈن ئىدى. ئەمدى ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكى دوستلۇققا ئۆزگىرىپتۇ، ئۇنداق بولغان ئىكەن قايتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى قىلايلى!» دەپ ئويلىدى. بۇ سەۋەپ بىلەن ھەبەش ھۆكۈمدارىدىن روخسەت ئېلىپ، مەككىگە قايتىپ كەلدى. كەلگەندىن كېيىن ئالغان خەۋىرىنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى بىلدى.[62] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ھەبەشىستاننىڭ سۈيى، ھاۋاسى ۋە مېۋىلىرىنىڭ پايدا قىلغانلىقى، تۆت دانە ئىبادەتخانە بارلىقى، ھەر كۈنى بۇ يەردە تۆگە، قويلارنىڭ سويۇلىدىغانلىقى، يوقسۇللارنىڭ بۇ يەرگە تەكلىپ قىلىنىدىغانلىقى، ھۆكۈمدارلارنىڭ زىيارەت قىلىپ تۇرىدىغانلىقى، قىينچىلىقنى سوراپ تۇرىدىغانلىقنى ئېيتىپ، مەمنۇن بولغانلىقنى بايان قىلدى.[63]

ئەسھابى-كىرام مەككىگە كېلىشى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرى قايتىدىن باشلىدى. زۇلۇم تېخىمۇ ئېغىرلاشتى. بىر كۈنى ھەزرىتى ئوسمان: "ئى رەسۇلۇللاھ! ھەبەشىستاننى ياخشى بىر تىجارەت ئورنى دەپ ئۇقتۇم. بىر ئايلىق تىجارەتتىمۇ خېلى پايدا ئالغىلى بولىدۇ. ئاللاھ تەئالا ھىجرەت يېرىنى بەلگىلەيدىغان ۋاقىتقىچە، مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ياخشى يەر يوق. ھېچ بولمىغاندا مۆمىنلەر قۇرەيشنىڭ زۇلمىدىن قۇرتۇلىدۇ. نەجاشىنىڭ بىزگە نۇرغۇن مەرھەمىتى بار" دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "تەكرار ھەبەشىستانغا بېرىڭلاركى، ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى بىلەن مۇھاپىزەتتە بولۇڭلار!" دېدى.

ھەزرىتى ئوسمان: "ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر سىز، ئۇ يەرگە تەشرىپ قىلسىڭىز، ئۇلار مۇسۇلمان بولىدۇ. ئەھلى كىتاب بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاسان مۇسۇلمان بولۇپ سىزگە ياردىمىنى ئايىمايدۇ" دېيىشى بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: "مەن، ھۇزۇر ۋە راھەتكە خىزمەتچى بولمىدىم. ھىجرەت ئىشىدا ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرىنى ساقلاۋاتىمەن. نېمە دەپ ئەمىر قىلسا ئۇنىڭغا بويسۇنىمەن" دېدى.

62. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 205.

63. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 194؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 364؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 208.

بىر رىۋايەتكە قارىغاندا 101 كىشىلىك بىر گۇرۇپ ئىككىنچى قېتىم ھەبەشىستانغا قاراپ يولغا چىقتى. بۇ گۇرۇپپىنىڭ بېشىغا جافەر بىن ئەبى تالىپ مەسئۇل بولدى. ساق ـ سالامەت نەجاشىنىڭ دۆلىتىگە باردى. ھەبەشىستاندىكى كۆتىۋېلىشنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك رەپىقىسى ئۇممۇ سەلەمە رەزىيالللاھۇ ئەنھا: «ھەبەشىستانغا بارغان ۋاقتىمىزدا، ئۇ يەردە شۇنداق بىر ياخشى خوشنىغا توغرا كېلىپ قالدۇق، بۇ خوشنا پادىشاھ نەجاشى ئىدى. ئۇ پۈتۈن ئارزۇلىرىمىزنى ئورۇندىدى. دىنىمىزنىڭ ئەمىرلىرنى خالىغىنىمىزدەك ئورۇنلىدۇق. ئالالاھقا ئەركىن، ئازادە ئىبادەت قىلدۇق. ھېچقانداق يامان سۆزلەرنى ئاڭلىمىدۇق» دېدى.

مەككە مۇشرىكلىرى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ھەبەشىستان پادىشاھىغا ئىككى ئەلچى ئەۋەتىشنى ئويلاپ، نەجاشىغا قىممەتلىك سوۋغىلارنى تەييارلىدى. نەجاشى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان مەككىنىڭ قوي تېرىسىدىن تەييارلىدى. ھەتتا ئۇنىڭ دۆلەت خىزمەتچىلىرگە، دىن خىزمەتچىلىرگە سوۋغاتلارنى ئالدى. بۇ ئىشقا ئابدۇللاھ بىن ئەبى رابىئا بىلەن ئامىر بىن ئاسنى ۋەزىپىگە قويدى. بۇ ئىككى ئەلچىگە نەجاشىنىڭ ھۇزۇرىدا ئېيىلەرنى سۆزلىشى كېرەكلىكىنى ئۆگەتتى. ئۇلارغا: «ھۆكۈمدار بىلەن سۆزلىشىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ پاترىك ۋە قوماندانلىرىنىڭ ھەر بىرىگە سوۋغا ـ سالام بېرىڭلار، ئاخىرىدا نەجاشىغا بېرىڭلار. بۇ ئىشنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ قايتۇرۇپ بېرىلىشنى سوراڭلار، نەجاشىنىڭ مۇسۇلمانلار بىلەن كۆرۈشىشىگە پۇرسەت بەرمەڭلار» دېدى.[64]

ئەلچىلەر ھەبەشىستانغا كەلدى. دۆلەت خادىملىرىغا سوۋغىلارنى بەرگەندىن كېيىن ھەر بىرىگە: «بىزنىڭ ئىچىمىزدە بىر قىسىم ئىنسانلار پەيدا بولۇپ قالدى. بۇلار بىز ۋە سىلەر بىلمەيدىغان يېڭى بىر دىن ئويدۇرۇپ چىقتى. بۇ كەلگەنلەرنى ئۆز يۇرتىمىزغا قايتۇرۇپ كېتىش ئۈچۈن كەلدۇق. ھۆكۈمدارىڭلار بىلەن ئۇلار توغرىسىدا سۆزلەشكەن ۋاقىتتا ھۆكۈمدارىڭلار ئۇلار بىلەن سۆزلىشىشتىن بۇرۇن بىزگە تاپشۇرۇپ بېرىشكە ماقۇل كەلتۈرسەڭلار. بۇ كىشىلەر بىلەن ئەڭ كۆپ ئاۋارىچىلىق تارتىۋاتقانلار، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى ۋە خولۇم ـ خوشنىلىرى، ئۇلار بۇلارنى ئەڭ ياخشى بىلىدۇ» دېدى. پاترىكلەر ئۇلارنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى. ئاخىرىدا ئۇلار نەجاشىنىڭ سوۋغىسىنى بەردى. پادىشاھ نەجاشى سوۋغاتلارنى قوبۇل قىلىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشتى.

ئەلچىلەر نەجاشىغا: «ئەي پادىشاھ! ئىچىمىزدىن بىر قىسىم كىشىلەر سىزنىڭ دۆلىتىڭىزدىن پاناھلىق تىلىدى. بۇ كەلگەنلەر ئۆز دىنىدىن ۋاز كەچكەننى ئاز دەپ سىزنىڭ دىنىڭىزغىمۇ كىرمىدى. ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ چىقىرىۋالغان بىر دىنى بار. سىز ۋە بىز بۇ دىننى بىلمەيمىز. بىزنى بۇ مىللەتكە مەنسۇپ بولغان كىشىلەر ئەۋەتتى. بۇ كىشىلەر سىزنىڭ دۆلىتىڭىزدىن پاناھلىق تىلىگەن شۇ كىشىلەرنىڭ ئاتا ـ ئانا ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭ

64. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، 195 ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I، 334.

ئارزۇسى بۇ كەلگەنلەرنىڭ قايتۇرۇپ بېرىلىشى. چۈنكى ئۇلار بۇلارنى ئەڭ ياخشى تونىيدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز دىنلىرىنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى تېخىمۇ ياخشى بىلىدۇ.» دېدى. ئامىر بىن ئاس ۋە ئابدۇللاھ بىن ئەبى رەبىئانىڭ ئارزۇ قىلىدىغىنى نەجاشىنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، تەلۋىگە ئۇيغۇن ئىش قىلىشى ئىدى. ئەلچىلەرنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەن نەجاشىنىڭ پاترىكلىرى: «بۇلار ھەقىقەتەن توغرا سۆزلىدى. بۇلارنىڭ مىللىتى ئۇلارنى ياخشى بىلىدۇ. ئۇلارنىڭ نېمىنى خالاپ، نېمىنى خالىمايدىغانلىقى ئۇلارغا ئايان. شۇنىڭ ئۈچۈن سىز ئۇلارنى تاپشۇرۇپ بېرىڭ. ئۇلارنى ئۆز دۆلىتىگە ئېلىپ كەتسۇن» دېدى.

پادىشاھ نەجاشى بۇ سۆزلەردىن ئاچچىقلىنىپ: «بۇ مومكىن ئەمەس! مەن بۇ ئادەملەرنى قايتۇرۇپ بەرمەيمەن، مەندىن پاناھلىق تىلىگەن، دۆلىتىمگە كەلگەن ئادەملەرگە خىيانەت قىلمايمەن. ئۇلار، مېنى باشقىلارنىڭ ئورنىغا تاللاپ، مېنىڭ دۆلىتىمگە كەلدى. كەلگەن مۇھاجىرلارنى چاقىرتىپ ئۇلار بىلەن يۈزلەشتۈرۈپ جاۋابىنى ئاڭلايمەن. ئەگەر مۇھاجىرلار بۇلارنىڭ دېگىنى بىلەن ئوخشاش بولسا، ئۇلارنى قايتۇرۇپ بېرىمەن. ئۇنداق بولمىسا ئۇلارنى قوغداپ، دۆلىتىمدە قالغان مۇددەتكىچە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىمەن!» دېدى. بۇنىڭدىن بۇرۇن نەجاشى ساماۋى كىتابلار ھەققىدە ئىزدەنگەن ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىش ۋاقتىنىڭ يېقىن ئىكەنلىكى، قەۋمىنىڭ ئۇنى يالغانچى دەپ ئىشەنمەيدىغانلىقى ۋە ئۇنى مەككىدىن قوغلاپ چىقىرىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

نەجاشى مەككىلىك ئەلچىلەرگە: ئىشەنگەن ئادىمى كىم؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) دېدى. نەجاشى بۇ ئىسمنى ئاڭلىشى بىلەن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلدى-دە، بۇنى ئىچىدە ساقلاپ قالدى. كەلگەنلەردىن يەنە: ئۇنىڭ دىنى ۋە مەزھەبى نېمە؟ ئىنسانلارنى نېمىگە دەۋەت قىلىدۇ؟ دەپ سورىدى. ئامىر: ئۇنىڭ مەزھەبى يوق دېدى. نەجاشى: مەزھەبى ۋە دىنىنى بىلمىگەن، مەندىن پاناھلىق تىلىگەن كىشىلەرنى قانداقمۇ تاپشۇرۇپ بېرەي؟ مەجلىس قۇرايلى، ئۇلارنىمۇ بۇ يەرگە كەلتۈرۈپ، سىلەر بىلەن يۈزلەشتۈرەيلى، ھەممىڭلارنىڭ ئەھۋالى ئېنىق بولسۇن، ئۇلارنىڭ دىنىنىمۇ بىلىپ باقايلى! دېدى-دە، مۇسۇلمانلارنى سارايغا چاقىردى.[65]

مۇسۇلمانلار باشتا ئۆزئارا ئىشارەت قىلىشتى ۋە ھەبەش ھۆكۈمدارىنىڭ ھۆرمىتىگە لايىق بىر شەكىلدە نېمىلەرنى سۆزلەش ھەققىدە مەسلىھەتلەشتى. ھەزرىتى جافەر: بىزنىڭ بىلىدىغانلىرىمىز، پەيغەمبەرنىڭ بىزگە بۇيرىغانلىرىدىن باشقا بىر نەرسە ئەمەس، نەتىجىسى نېمە بولسا شۇنىڭغا رازى دېيىشتى. ھەممىسى قوبۇل قىلىپ، جافەرنىڭ سۆز قىلىشىغا قۇشۇلۇپ نەجاشىنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدى. پادىشاھ نەجاشى ئادەملىرىنى يىغىپ، چوڭ بىر سورۇن تەييارلاپ مۇھاجىرلانى چاقىردى. مۇھاجىرلار كىرگەندە سالام قىلدى، ئەمما سەجدە قىلمىدى. نەجاشى: نېمىگە سەجدە قىلمىدىڭلار؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بىز ئاللاھتىن باشقىسىغا سەجدە قىلمايمىز، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى، ئاللاھ تەئالادىن

65. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 195:s؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە ،132،I.

باشقىسىغا سەجدە قىلىشنى چەكلەپ، سەجدە پەقەت ئاللاھ تەئالاغا خاستۇر دېگەن، دېدى.

نەجاشى مۇھاجىرلارغا: ئەي ھۇزۇرۇمغا كەلگەن جامائەت! ماڭا ئېيتىڭلار، دۆلىتىمگە نېمە ئۈچۈن كەلدىڭلار؟ نېمە مەقسىتىڭلار بار؟ سىلەر تىجارەتچىمۇ ئەمەس، بىر ئارزۇيىڭلارمۇ يوق، سىلەرنىڭ شۇ پەيغەمبىرىڭلارنىڭ ئەھۋالى زادى قانداق؟ نېمىشقا دۆلىتىڭلاردىن كەلگەنلەرگە ئوخشاش سالام بەرمەيسىلەر؟ دېدى.

جافەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئەي ھۆكۈمدار! مەن باشتا ئۈچ سۆز سۆزلەيمەن، ئەگەر مەن توغرا سۆزلىگەن بولسام، مېنى تەستىقلاڭ، يالغان سۆزلىسەم، يالغان دەڭ، ھەممە ئىشتىن بۇرۇن شۇنى پەرمان قىلىڭكى، شۇ ئادەملەردىن پەقەت بىرسى سۆز قىلسۇن. باشقىلىرى ئېغىز ئاچمىسۇن! دېدى. ئامىر بىن ئاس: مەن سۆزلەي دېدى. نەجاشى: ئەي جافەر: سەن باشتا سۆزلە دېدى. ھەزرىتى جافەر: مېنىڭ ئۈچ سۆزۈم بار، شۇ ئادەمدىن سوراڭلار، بىز تۇتۇلۇپ خوجايىنلىرىمىزغا تاپشۇرۇلىدىغان قۇلمۇ؟ دېدى. نەجاشى: ئەي ئامىر، ئۇلار قۇلمۇ؟ دەپ سورىدى. ئامىر: ياق، ئۇلار قۇل ئەمەس، ھۆر ئىنسانلار دېدى. ھەزرىتى جافەر: ئەجىبا بىز ھەقسىز يەرگە قان تۆكتۇقمۇ؟ دەپ سورىدى. نەجاشى: ئامىردىن، بۇلار ھەقسىز يەرگە ئادەم ئۆلتۈردىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئامىر: ياق، بىر تامچە قانمۇ تۆكمىدى، دېدى. ھەزرىتى جافەر نەجاشىغا: باشقىلاردىن ھەقسىز يەرگە ئالغان مال ياكى باشقىلارغا بېرىشىمىز كېرەك بولغان بىر قەرزىمىز بارمۇ؟ دەپ سورىدى. نەجاشى: ئەي ئامىر! شۇلارنىڭ سىلەرگە تۆلەيدىغان ئالتۇنلىرى بارمۇ؟ مەن ئۇلارنىڭ قەرزىنى تۆلەيمەن، دېدى. ئامىر: ياق، بىر تىيىن قەرزىمۇ يوق! دېدى. نەجاشى: ئۇنداقتا سىلەر بۇلاردىن نېمە تەلەپ قىلىسىلەر؟ دەپ سورىدى. ئامىر: بىز ئۇلار بىلەن بىر دىندا ۋە بىر يولدا ئىدۇق، ئۇلار بۇ يولنى تاشلاپ، مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ دىنىغا كىردى، دېدى. نەجاشى، جافەرگە: سىلەر ئۆز دىنىڭلارنى تاشلاپ نېمىگە باشقا دىنغا كىرىسىلەر؟ قەۋمىڭلارنىڭ دىنىدىن چىقىپ ۋە مېنىڭ دىنىمغىمۇ كىرمەسلىكىڭلارغا قارىغاندا، سىلەرنىڭ ئىشەنگەن دىنىڭلار قانداق بىر دىن؟ بىزگە سۆزلەپ بېرەمسىلەر؟! دەپ سورىدى. ھەزرىتى جافەر: ئەي ھۆكۈمدار! بىز جاھىل بىر مىللەت ئىدۇق، بۇتلارغا چوقۇناتتۇق، ئۆلگەن ھايۋاننىڭ گۆشىنى يەيتتۇق، ھەر تۈرلۈك ئەسكى ئىشنى قىلاتتۇق، ئۇرۇق-تۇغقانلار بىلەن مۇناسىۋەتلەرنى ئۈزەتتۇق، خولۇم-خوشنىلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلمايتتۇق، كۈچلۈكلەر ئاجىزلارنى بوزەك قىلاتتۇق، مەرھەمەت دېگەن نېمە؟ ئۇنى بىلمەيتتۇق. ئاللاھ تەئالا بىزدىن توغرىلىقنى، ئەمىنلىكنى، ئىپپەت، پاكىزلىقنى، نەسلىنىڭ ساپلىقنى بىلدۈرگەن بىر پەيغەمبەر كەلگۈچە، بۇ ۋەزىيەتتە قالدۇق. ئۇ پەيغەمبەر بىزنى، ئاللاھ تەئالانىڭ بارلىقى ۋە بىر ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىزنىڭ ۋە ئاتىلىرىمىزنىڭ چوقۇنۇپ كەلگەن تاشتىن ياسىۋالغان بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلدى. راستچىل بولۇشقا، ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىققا، ئۇرۇق-تۇققانلىق مۇناسىۋىتىگە كۆڭۈل بۆلۈشكە، خوشنىلار بىلەن ياخشى

ئۆتۈشكە، گۇناھلاردىن ۋە قان تۆكۈشتىن يىراق تۇرۇشقا ئەمر قىلدى. ھەر تۈرلۈك ئەخلاقسىز ئىشلاردىن، يالغان سۆزدىن، يېتىملارنىڭ مال-مۈلكىگە كۆز سېلىشتىن، گۇناھسىز ئاياللارغا تۆھمەت قىلىشتىن بىزنى چەكلىدى. بىزنى ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشماي ئىبادەت قىلىشنى ئەمر قىلدى. بىزمۇ قوبۇل قىلدۇق. ئاللاھ تەئالادىن نېمىنى ئېلىپ كەلگەن بولسا، ئىشەندۇق. ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلدۇق. ئۇنىڭ بىزگە ھارام قىلغىنىنى ھارام، ھالال قىلغىنىنى ھالال قىلدۇق. بۇ سەۋەپتىن قەۋمىمىز بىزگە دۈشمەن بولۇپ، زۇلۇم قىلدى. بىزنى دىنىمىزدىن چىقىشقا، ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ۋاز كېچىپ تەكرار بۇتلارغا چوقۇندۇرۇش ئۈچۈن ھەر تۈرلۈك زۇلۇملارنى قىلدى، بىزنى يارغا ئىتتىرىپ كەلدى. بىز بىلەن دىنىمىز ئارىسىغا كىرىپ، دىنىمىزدىن ئايرىشقا ئۇرۇندى. شۇنىڭ بىلەن بىز يۇرتىمىزنى، ئىسسىق ماكانىمىزنى تاشلاپ سىزدىن پاناھلىق تىلىدۇق ۋە سېنى تاللىدۇق. سېنىڭ ھىمايەڭگە، خوشنىدارچىلىقىڭغا ئېرىشتۇق. سېنىڭ يېنىڭدا، زۇلۇمغا، ھەقسىزلىككە ئۇچرىماسلىققا ئىشەندۇق، دېدى. ھەزرىتى جافەر سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ: سالام بېرىش ئىشىغا كەلگەندە بىز سىزنى پەيغەمبەرنىڭ سالامى بىلەن سالاملىدۇق، بىر-بىرىمىزگە شۇنداق سالام بېرىمىز. جەننەتلىك ئىنسانلارنىڭ سالىمىنىڭ مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە بىلدۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇبارەك زاتىڭىزنى شۇنداق سالاملىدۇق، دېدى. پەيغەمبىرىمىز ئىنسانلارغا سەجدە قىلىشقا بولمايدۇ دېگەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھتائالادىن باشقىسىغا سەجدە قىلمايمىز دېدى. نەجاشى: سەن ئاللاھ تەئالانىڭ سۆزلىرىدىن ئازىراق بىلەمسەن؟ دەپ سورىدى. جافەر: شۇنداق دېدى. نەجاشى: ئۇنى ماڭا ئوقۇپ بەر، دېدى. ھەزرىتى جافەر مەريەم سۈرىسىنىڭ دەسلەپكى ئايەتلىرىنى ئوقۇشقا باشلىشى بىلەن (ئەنكەبۇت ۋە رۇم سۈرىلىرىنىڭمۇ ئوقۇلغانلىقى بىلدۈرۈلگەن) نەجاشى يىغلاشقا باشلىدى. كۆزىدىن ئاققان ياشلار ساقاللىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى. راھىبلارمۇ يىغلىدى. نەجاشى ۋە راھىبلەر: ئەي جافەر! بۇ تاتلىق ۋە گۈزەل سۆزلەرنى يەنە ئوقۇغىن! دېدى. ھەزرىتى جافەر كەھىف سۈرىسىنىڭ بېشىدىن تارتىپ ئوقۇدى. «كاپىرلارنى (ئۇلۇغ) ئاللاھتىن چۈشۈرۈلگەن، دەھشەتلىك ئازاب (دوزاق) بىلەن قورقۇتۇش، گۈزەل ئىشلارنى قىلغان مۆمىنلەرنى بولسا، مەڭگۈلۈك قالىدىغان بىر جەننەت بىلەن خوشخەۋەر بەردۇق. ‹ئاللاھ تەئالا بالا تاپتى› دېگەنلەرنى قورقۇتۇش ئۈچۈن، سۆزلىرىدە بىر كەمچىللىك، مەنىسىدە بىر سۆز ئويۇنى بولمىغان، (قېلىپتىن چىقمىغان ۋە تۇترۇقسىزلىقتىن يىراق تۇرغان) توپتوغرا بىر كىتابنى (قۇرئانى-كەرىمنى) قۇلىغا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) چۈشۈرگەن ئاللاھ تەئالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. ئۇلارنىڭ (ئاللاھ تەئالانى بالا تاپتى دېگەنلەرنىڭ)، نە ئاتىلىرىنىڭ بۇنىڭغا (بۇ سۆزگە) دائىر ھېچقانداق ئىلمى يوق. ئېغىزلىرىدىن چىققان بۇ سۆز، چوڭ بىر كۇپۇرلۇق (شېرىك) بولدى. پەقەت، ئۇلار يالغان سۆزلىدى.

(ئەي رەسۇلۇم!) بۇ قۇرئانى-كەرىمگە ئىشەنمىسە، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلىپ، ئۇلار ئۈچۈن ئۆزەڭنى ھالاك قىلامسەن! بىز يەر يۈزىدە ئۇلارنى (قېزىلما بايلىقلار، ھايۋانلار،

ئۆسۈملۈكلەر) يەر ئەھلىنىڭ، كىملەرنىڭ ئەمەلى سالىھتۇر (قايسىلىرى دۇنيا ھاياتىنىڭ كويىغا چۈشكەن) دەپ ئىمتىھان ئېلىش ئۈچۈن زىننەتلىدۇق.» نەجاشى ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا: قەسەم قىلىمەنكى بۇ ئوخشاش بىر شامداندىن چىققان نۇردۇر. مۇسا بىلەن ئىسامۇ (ئەلەيھىسسالام) ئۇنىڭدىن كەلگەن ئىدى، دېدى ۋە قۇرەيش ئەلچىلىرىگە بۇرۇلۇپ، كېتىڭلار! مەن بۇلارنى سىلەرگە تاپشۇرمايمەن، يامانلىقمۇ قىلمايمەن! دېدى. ئابدۇللاھ بىن ئەبى رەبىئا بىلەن ئامىر بىن ئاس نەجاشىنىڭ ھۇزۇرىدىن چىقتى.[66]

ئامىر، ئابدۇللاھقا: قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلارنىڭ بىر ئەيىپىنى تېپىپ چىقىپ ئۇنى نەجاشىنىڭ ئالدىدا سۆزلەپ، ئۇلارنى ئوسال قىلمىغىنىمنى بىر كۆر، دېدى. ھەمراھى، ئامىرغا: ئۇلار بىز بىلەن قارشى سەپتە بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلار بىلەن تۇققاندارچىلىقىمىز بار، بۇنداق قىلمىغىن، دېدى. ئامىر: ئۇلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى بىر قۇل ئورنىدا كۆرىدىغانلىقىنى نەجاشىغا ئېيتىمەن، دېدى.

ئەتىسى نەجاشىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئەي ھۆكۈمدار! ئۇلار مەريەم ئوغلى ئىساغا يامان سۆزلەر بىلەن ھاقارەت قىلىدۇ، ئۇلارغا ئادەم ئەۋەتىپ ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىنى بىر سورىغىن دېدى. نەجاشى، ئۇلارنىڭ ئىسا ھەققىدىكى كۆز-قارىشىنى ئىگەللەش ئۈچۈن مۇسۇلمانلارغا ئادەم ئەۋەتتى. مۇسۇلمانلار توپلىنىپ، «ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە سورىسا نېمە دەپ جاۋاب بېرەرمىز» دېدى. ھەزرىتى جافەر: ھەزرىتى ئىسا ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزگە ئۆگەتكىنىنى دەيمىز، دېدى.

نەجاشىنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىشى بىلەن نەجاشى: سىلەر مەريەم ئوغلى ئىسا ھەققىدە نېمە دېدىڭلار؟ دېدى. ھەزرىتى جافەر: بىز ئىسا ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەئالادىن ئېلىپ كەلگەن تەبلىغىنى سۆزلەيمىز. ئۇنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى ئىكەنلىكى، دۇنيا ۋە ئەرلەردىن ۋاز كېچىپ، ئاللاھقا مەھكەم باغلانغان ئىپپەتلىك مەريەمگە، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن بىر سۆزى دەپ قوبۇل قىلىمىز. مەريەم ئوغلى ئىسانىڭ ئەھۋالى بۇنىڭدىن ئىبارەت. ھەزرىتى ئادەمنى تۇپراقتىن ياراتقىنىغا ئوخشاش، ھەزرىتى ئىسانىمۇ دادىسىز ياراتتى دېيىشى بىلەن نەجاشى قولىنى يەرگە ئۇزۇتۇپ، بىر ئوچۇم سامان ئالدى ۋە قەسەم قىلىمەنكى، مەريەم ئوغلى ئىسا سىلەرنىڭ سۆزلىگىنىڭلاردىن پەرقلىق بىرسى ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا، بۇ سامان قەدەر پەرق يوق دېدى.

نەجاشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئەتراپىتىكى ئەمەلدار ۋە قوماندانلار، بىر-بىرىگە پىچىرلاپ، تەنە قىلىشقا باشلىدى. بۇنى كۆرگەن نەجاشى ئۇلارغا: «قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر نېمە دېسەڭلەر دەڭلار، مەن بۇلار توغرىسىدا ياخشى كۆز قاراشتا بولدۇم» دەپ، مۇسۇلمان مۇھاجىرلارغا بۇرۇلۇپ: «سىلەرنى ۋە سىلەر يېنىدىن كەلگەن ئۇ مۇبارەك زاتنى

66. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 195:s؛ ئىبنى ھشام، ئەس-سىرە، I، 332~333.

تەبرىكلەيمەن! مەن شۇنىڭغا ئىشەندىمكى، ئۇ ئاللاھنىڭ ئەلچىسى، بىز ئۇنى ئىنجىلدىمۇ كۆرگەن ئىدۇق. ئۇ ئەلچىنى، مەريەم ئوغلى ئىسامۇ خەۋەر بەرگەن. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ مۇشۇ يەردە بولغان بولسا ئۇنىڭ ئاياقلىرىنى كۆتۈرۈپ، يۈتىنى يۇغان بولاتتىم! كېتىڭلار! دۆلىتىمدە قول ئۇزۇتۇپ باقمىغان، ھەر تۈرلۈك تاجاۋۇزدىن يىراق تۇرۇپ، خاتىرجەملىك ئىچىدە باياشات ياشاڭلار! سىلەرگە يامانلىق قىلغانلارنى جازالايمەن. ماڭا تاغدەك ئالتۇن بەرسىمۇ، سىلەرنىڭ بىرسىڭلارنىڭمۇ كۆڭلىنى يېرىم قىلمايمەن» دېدى.[67]

نەجاشى قۇرەيشلىكلەردىن كەلگەن سوۋغاتلارنى، مېنىڭ بۇنىڭغا ئېھتىياجىم يوق! باشقىلارنىڭ مەندىن ھىلە بىلەن ئالغان مال-دۇنياسىنى، ئاللاھ ماڭا قايتۇرۇپ بەردى ۋە خەلقىمنى ماڭا ئىتائەت قىلغۇزدى. مەن ھەرگىزمۇ پارا ئالمايمەن دېگىنىچە، سوۋغاتلارنى قايتۇرۇپ بەردى. قۇرەيش ئەلچىلىرى نەجاشىنىڭ يېنىدىن قۇرۇق قول قايتتى. بەختىيار نەجاشىنىڭ ئىسلامىيەتنى تاللىشى ئەسھابى-كىرامنى چەكسىز خوشاللىققا چۆمدۈردى.

ئېغىر كۈنلەر ۋە مۇھاسىرە

مۇشرىكلار ئىسلامنىڭ كۆڭۈللەردە ئورۇن ئېلىشى ۋە تارقىلىشىنى توسۇش ئۈچۈن تىرىشىۋاتاتتى. بۇنداق بولىشىغا قارىماي مۇسۇلمانلار كۈندىن-كۈنگە كۆپەيدى. مۇسۇلمانلارغا قىلىنغان قىين-قىستاقلار ئۇلارنى يولىدىن تەۋرىتىپمۇ قويمىدى. ئەكسىچە، ئۇلارنى بىر-بىرىگە تېخىمۇ يېقىن قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقلىشىشىغا سەۋەب بولدى. دىنغا تېخىمۇ يېپىشىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن جانلىرىنى پىدا قىلىشقا تەييار بولدى. مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ ئەندىشىلىرى كۈچىيىپ، ئىسلامنىڭ نۇرى تېخىمۇ يىراق يەرلەرگە چېچىلىشقا باشلىدى. ئەلچىلەرنىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كېلىشى ۋە نەجاشىنىڭ مۇسۇلمان بولۇپ، مۇھاجىرلارنى قوغداپ ياخشى كۈتىۋالغانلىقىنى ئاڭلىشى بىلەن چاچلىرى تىك بولدى. بۇ ئىشلارنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىش ۋە ئىسلامىيەتنى يىلتىزىدىن يوقۇتۇش ئۈچۈن: «قەيەردە بولسا بولسۇن، مۇھەممەدنى كۆرگەن يەردە مۇتلەق ئۆلتۈرۈش شەرت» دەپ كەسكىن قارار ئېلىپ، قەسەم ئۈستىگە قەسەم ئىچىشتى.

مۇشرىكلارنىڭ بۇ قارارنى ئاڭلىغان ئەبۇ تالىپ، جان-جىگىرى بولغان جىيەنىنىڭ بىخەتەرلىكى ئۈچۈن غەم قىلدى. قەبىلىسىنى توپلاپ، كائىناتنىڭ سۇلتانى بولغان مۇھەممەدنى قوغداش بۇيرۇقى بەردى. ھاشىم ئوغۇللىرى تۇققاندارچىلىق بۇرچىنى ئادا ئۈچۈن بىرلىككە كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭغا ئىشەنگەن پۈتۈن ئەسھابىنى مەككىنىڭ شىمالى تەرىپىدىكى بەيتۇللاھقا ئۈچ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى تۆپىلىككە جايلاشقان شېبقا يەنى ئەبۇ تالىپ مەھەللىسىگە تەكلىپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئەسھابىنى، يىغىپ شۇ يەردە قېلىشقا باشلىدى. ھاشىم ئوغۇللىرىدىن پەقەت ئەبۇ لەھەب پەيغەمبىرىمىزنى قوغداشقا قارشى چىقتى ۋە شېبقا كەلمىدى. ئەبۇ لەھەبنى ئىچىگە ئالغان بارلىق مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتۈشكە

67. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 195:s؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 334.

باشلىدى.[68] مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىنىڭ ئەبۇ تالىپ مەھەللىسگە يىغىلغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن يىغىن ئېچىپ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆلتۈرۈلۈپ، قۇرەيشكە تاپشۇرۇپ بېرىلمىسە، ھاشىم ئوغۇللىرىدىن قىز ئالمايمىز!ئۇلارغا قىزمۇ بەرمەيمىز! ئۇلارغا ھېچقانداق نەرسە ساتمايمىز! ئۇلاردىنمۇ ھېچقانداق نەرسە سېتىۋالمايمىز! ئۇلار بىلەن پاراڭلاشمايمىز، كۆرۈشمەيمىز! ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى ۋە مەھەللىسگە كىرمەيمىز! ئۇلاردىن كەلگەن ھەر قانداق سۈلھىنى قوبۇل قىلمايمىز!. ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتمايمىز!» مەنسۇر بىن ئىكرىمە نامىدىكى بىر مۇشرىك يازغان بۇ قارارغا تامغا باستى. ھەممە كىشىگە بۇنىڭغا رىئايە قىلىشى كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىپ، كەبە تېمىغا ئاستى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ دەرھال دۇئا قىلدى. دۇئاسى قوبۇل قىلىنىپ، مەنسۇر دېگەن ئەبلەخنىڭ قوللىرى قۇرۇپ كەتتى. مۇشرىكلار بىئارام بولۇپ: « قاراڭلار! ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ زۇلمى دەستىدىن ئۇنىڭ قولى قۇرۇپ، مۇشۇ كۈنگە قالدى» دېدى. ئەقلى ھوشۇنى تېپىش بەدىلىگە، تېخىمۇ ئازدى. شېبقا بارىدىغان يولغا قاراۋۇللار قويدى. ئۇ يەرگە بارىدىغان يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەكلەرنىڭ ئەۋەتىلىشىگە توسقۇنلۇق قىلدى. مەككىگە كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ ماللىرىنى ئۇ يەردە ساتماسلىقنى،نۆۋەتتە كەلسە يۇقىرى باھا بىلەن ئۆزى سېتىۋالدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنداق قىلىپ، شېبقادىكىلەرنى ئاچلىقتىن ئۆلتۈردىغانلىقى، ھاشىم ئوغۇللىرىنىڭ پۇشايمان قىلىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تەسلىم قىلدىغانلىقىنى ئويلاشتى. بۇ ئەھۋال ھەر يىلى كەبىنىڭ زىيارەت مەۋسۇمىگىچە داۋام قىلاتتى.

ئۇلارنىڭ ئۆرپ-ئادىتى بويىچە بۇ مەۋسۇمدە قان تۆكۈلسە بولمايتتى. بۇ سەۋەپتىن ھاشىم ئوغۇللىرى بىخارامان مەككىگە بېرىپ، بىر يىللىق تەمىناتىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن تىرىشاتتى. ئۇلار بىر سودىگەردىن بىر نەرسە سېتىۋالاي دېسە، ئەبۇ لەھەب بىلەن ئەبۇ جەھىل دەرھال ئۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ: «ئەي سودىگەر! مۇھەممەدنىڭ ئەسھابىغا قىممەت باھادا سات، قىممەت باھادا بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلاردىن ھېچكىم مال سېتىۋالمىسۇن! ماللىرىڭلار سېتىلمىسا، بىز ھەممىسىنى سېتىۋالىمىز» دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قىممەت باھا قوياتتى، مۇسۇلمانلار مال سېتىۋالالماي قايتىشاتتى.

بۇ يولدا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، خەدىچە ئانىمىز ۋە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى سىدىق پۈتۈن مال-بىساتىنى خەجلىدى. كىچىك باللارنىڭ ئاچلىقتىن ئاسمانغا تاقاشقان پەرياتلىرىنى پەسەيتىشكە تىرىشتى. غەلۋىدىكىلەر تۈگىشى بىلەن باللارنىڭ قورسىقىنى دەرخ يوپۇرماقلىرى بىلەن ئالداشقا باشلىدى. باللارنىڭ يىغىسىنى بېسىش ئۈچۈن تېرىلەرنى يۇمشۇتۇپ ئوتتا پىشۇرۇپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشچىلىقىدىكى ساھابىلار ئاچلىقتىن قورساقلىرىغا تاش باغلىۋالدى. ئانىلار بولسا، باللارنىڭ دەستىدىن بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى. مۇشرىكلاردىن بەزىلىرىنىڭ ئىچى ئاغرىپ

68. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،130~140؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III،84~87.

يوشۇرۇنچە يەيدىغان نەرسە ئېلىپ كەلسە، ئۇنى ئۇرۇپ قوغلاپ چىقىراتتى. گەپنىڭ قىسقىسى بېرىش-كېلىش ئۈزۈلۈپ، يامان ئەھۋالدا قالغانىدى.

مۇشرىكلار ئۇلارغا قىلغان بۇ قاتتىق زۇلمىدىن ھاشىم ئوغۇللىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تاپشۇرۇپ بېرىدۇ، دەپ ئويلىدى. ئەكسىچە ئەبۇ تالىپ مەھەللىسىدىكى مۇسۇلمانلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغداپ، ئۇنىڭغا كېلىدىغان ھەر قانداق بىر خەتەر ئۈچۈن تەييارلىقتا ئىدى. ئەبۇ تالىپ ئېھتىمالى بولغان ھەر قانداق بىر سۇيىقەستى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇخلايدىغان يېرىگە مۇھاپىزەتچىلەر قويدى ياكى ئۆز ئۆيىدە مۇھاپىزەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش، ئىسلامىيەتنى تارقىتىش ئۈچۈن بىر سېكۇنتمۇ بىكار تۇرمىدى. ئىنسانلارنى دىنغا دەۋەت قىلىپ، ئۇلارنى دوزاق ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشتى. بۇ يولدا سەۋىر-تاقەت بىلەن داۋام قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى يالغانغا چىقارغان قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى ئاچلىقنىڭ تەمىنى تېتىپ باقسۇن دەپ «ئەي ئاللاھىم! ئۇلارغىمۇ، يۈسۈپ (ئەلەيھىسسالام) دەۋرىدىكى يەتتە يىللىق قۇرغاقچىلىق ئازابىنى بېرىپ ماڭا ياردەم قىلغىن» دەپ، دۇئا قىلدى.

بۇ كۈندىن باشلاپ ئاسماندىن بىر تامچە يامغۇر ياغمىدى. يەر سۇ كۆرمەي چاك-چاك يېرىلدى. بىر تال گىياھمۇ قالمىدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇ ئاپەتتىن چۆچۈدى. ئاچلىقتىن ئۆلگەن ھايۋانلارنى، ئىتلارنىڭ سېسىپ كەتكەن تېرىلىرىنى يەپ جان ساقلىدى. ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ ئاچلىقتىن نالە-پەرياد قىلدى،١ نۇرغۇنلىرى ئۆلۈپ كەتتى. ئاچلىقتىن ئاسمانغا قارىسا، ئاسمان تۇمانلىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. ئەقلى-ھوشۇنى يىغىپ، ئۇلارغا سالغان زۇلمىنى ھېس قىلغانمۇ بولدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئەبۇ سۇفيان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئەۋەتىلدى. ئەبۇ سۇفيان: «ئەي مۇھەممەد! سەن ئۆزەڭنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم دەيسەن، ئاللاھقا ئىشىنىشنى، ئۇرۇق-تۇغقانلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى تەبلىغ قىلسەن، ھالبۇكى، سېنىڭ قەۋمىڭ قۇرغاقچىلىقتىن ۋە ئاچلىقتىن ئۆلىۋاتىدۇ، بۇ پالاكەتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئاللاھىڭغا دۇئا قىلغىن. ئاللاھىڭ سېنىڭ دۇئايىڭنى قوبۇل قىلىدۇ. ئەگەر دۇئا قىلساڭ، بىز ساڭا ئىمان ئېيتىمىز!» دەپ قەسەم قىلدى.

شۇنداق قىلىپ، قىيىن-قىستاقنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ، قىينچىلىقتا قالغان مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىنى يۈزىگە سالماي، «ئىمان ئېيتىمىز» دېگەن سۆزى ئۈچۈن، قوللىرىنى ئېچىپ دۇئا قىلدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، مەككىگە شارىلدىتىپ يامغۇر ياغدۇردى. يەر سۇغا قېنىپ، ئۆسۈملۈكلەر ياپ-يېشىل ھالغا كەلدى. مۇشرىكلار قۇرغاقچىلىقتىن قۇرتۇلغىنىغا خوش بولۇش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بەرگەن ۋەدىسىدىن يېنىۋېلىپ كۇپۇرلۇق قىلىشتى.

ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا جاۋاب قىلىپ: «ئۇلار (قۇرئانى ـ كەرىم ۋە قايتا تىرىلىش ھەققىدە) گۇمان بىلەن مەسخىرە (سىنىڭ بىلەن) قىلىدۇ. ئۇ ھالدا (ئەي ھەبىبىم!) ئاسماننىڭ بىر تۇمان ھالىغا كېلىدىغان ئۇ كۈننى ساقلا. ئۇ تۇمان، پۈتۈن ئىنسانلارنى قاپلايدۇ، ‹بۇ بەك يامان بىر ئازاب! ئەي رەببىمىز! بۇ ئازابنى بىزدىن يىراق تۇتقىن، بىز ئىمان ئېيتايلى!› دېيىشىدۇ. ئۇلار ئۇچۇن چۈشىنىپ ئىبرەت ئېلىش قەيەردە تۇرۇپتۇ؟ ئۇلارغا ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلگەن بىر پەيغەمبەر كەلسىمۇ، يەنە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى. ئۇنى، ‹تەربىيە كۆرگەن مەجنۇن› دېدى. بىز بۇ ئازابنى، (تۇمان ۋە ئاچلىقنى) ئازىراق يىراقلاشتۇرساق، سىلەر يەنىلا كۈپۈرلۈق ۋە شېرىككە قايتىسىلەر. قاتتىق كۈچ بىلەن جازالىنىدىغان ئۇ كۈنى، مۇھەققەق ئۇلاردىن ئىنتىقام ئەلىمىز. ئاللاھنىڭ ھەققى ئۈچۈن، مۇھەققەقكى بىز، بۇلاردىن (قۇرەيش) بۇرۇن، فىرئەۋن قەۋمىدىنمۇ ئىمتىھان (مۆھلەت ۋە كۆپ مال بېرىش بىلەن) ئالغان ئىدۇق. ئۇلارغا، شەرەپلىك بىر پەيغەمبەر (مۇسا ئەلەيھىسسالام) ئەۋەتتۇق. ئۇ، ئۇلارغا: ‹ئاللاھنىڭ بەندىلىرىنى (ئىسرائىل ئوغۇللىرىنى) ماڭا بېرىڭلار. (ئۇلارنى ماڭا بېرىڭلار، يېقىنلىرىنى قويۇپ بېرىڭلار، ئۇلارغا ئازاب قىلماڭلار) مۇھەققەقكى مەن، ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن سىلەرگە ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر بولىمەن. ئاللاھ تەئالاغا قارشى تەكەببۇرلۇق قىلماڭلار. چۈنكى مەن، داۋايىمنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن ئوچۇق ئىسپات ۋە مۆجىزىلەر بىلەن كەلدىم. بىلىڭلاركى، مەن، سىلەرنىڭ تاش ئېتىشىڭلاردىن، ئۆلتۈرۈشىڭلاردىن، سىلەرنىڭ ۋە مېنىڭ رەببىم بولغان ئاللاھتىن تىلەيمەنكى، ئۇ مېنى قوغدايدۇ. ئەگەر مېنى تەستىقلىماي ماڭا ئىمان كەلتۈرمىسەڭلار، مېنى ئۆز ھالىمغا قويۇپ بېرىڭلار. (ھەققىڭلارنى بەردىم، ھېچ بولمىغاندا ماڭا يامانلىقىڭلار كەلمىسۇن. ئۇلار ئىمان ئېيتمىغان ۋە ئۇنى يالغانچىغا چىقارغانغا ئوخشاش، ئۇلار ئەزىيەت بېرىشى بىلەن) مۇسا (ئەلەيھىسسالام) ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىپ، ‹يا رەببى! بۇلار كۈپۈرلۈپ ئۆستىگە كۈپۈرلۈق قىلىپ تۇرغان بىر قەۋمدۇر› دېدى. ئاللاھ تەئالا، مۇساغا (ئەلەيھىسسالام) ۋەھيى قىلىپ، ‹قۇللىرىم (ئىسرائىل قەۋمى) بىلەن كېچىدە ئۇ يەردىن (مىسىر) ئايرىل! فىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى، ئايرىلغىنىڭلار ۋاقىت سىلەردىن خەۋەر تاپسا، قوغلاپ كىلىدۇ (ئۇلار مۇتلەق سىلەرنى قوغلاپ كېلىدۇ). قەۋمىڭ بىلەن دېڭىزدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنى ئەسلى پېتى قويۇپ قويغىن (ھاساڭنى تەكرار ئۇرۇپ، ئوچۇق قالغان يوللارنى تاقىۋەتمە، ئوچۇق قالسۇن). چۈنكى، فىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى ئۇ يوللارغا كىرىپ سۇغا بوغۇلۇپ غەرىق بولىدۇ› دېدى» (دۇھان سۈرىسى، 9 ـ 24 ـ ئايەت)

مۇشرىكلار، «ئىمان ئېيتىمىز» دېگەن سۆزىدىن يېنىۋېلىپ، قايتا زۇلۇم قىلىشقا باشلىدى. ئاللاھ تەئالا بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيى قىلىپ، كەبە تاملىرىغا ئېسىلغان لەۋھەگە بىر دەرەخ قۇرۇتىنى ئەۋەتكەنلىكى، ئۇ قۇرتنىڭ ئاللاھنىڭ ئىسمىدىن باشقا پۈتۈن ھەرىپلەرنى يېگەنلىكىنى بىلدۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ تالىپقا: ئەي تاغا! مېنىڭ ئاللاھىم، قۇرەيشنىڭ لەۋھەسىگە بىر قۇرتنى ئەۋەتتى. ئاللاھ تەئالادىن باشقا، ئۇنىڭدا ئىسمى چىققان زۇلۇم، تۇققانلار بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۈزۈش، بۆھتانغا

ئوخشاش نەرسىلەردىن ھېچ نەرسە قويمىدى، دېدى. ئەبۇ تالىپ: بۇنى ئاللاھنىڭ خەۋەر بەردىمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دېدى. ئەبۇ تالىپ دەرھال كىيىنىپ كەبىگە ماڭدى. مۇشرىكلارنىڭ ئاقسۆڭەكلىرى ئۇ يەردە ئولتۇراتتى. ئەبۇ تالىپنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈشى بىلەن بەلكىم مۇھەممەدنى بىزگە تاپشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن كەلدى، دەپ ئويلىدى. ئەبۇ تالىپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! ئەل-ئەمىن بولۇپ ھېچقاچان يالغان سۆزلىمىگەن ئاكامنىڭ ئوغلى، سىلەر ئاسقان لەۋھەدىكى ئاللاھنىڭ ئىسمىدىن باشقا پۈتۈن خەتلەرنى بىر قۇرتنىڭ يەپ تۈگەتتۈەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. قېنى ئۇ لەۋھەنى كەلتۈرۈڭلار، كۆرۈپ باقايلى! ئەگەر بۇ توغرا بولسا، قەسەم قىلىمەنكى، بىز ئۇنى ئۆلگۈچە قوغدايمىز. سىلەرمۇ بۇ زۇلۇم ۋە ناچار مۇئامىلەڭلاردىن ۋاز كېچىڭلار.» دېدى.

مۇشرىكلار ھاياجان ئىچىدە، كەبىنىڭ تېمىدىكى لەۋھەنى ئېلىپ كەلدى. ئەبۇ تالىپ: «ئوقۇڭلار» دېيىشى بىلەن ئۇلاردىن بىرسى ئۇنى ئوقۇش ئۈچۈن لەۋھەنى ئاچتى. «بىسمىكە ئاللاھۇممە»دىن باشقا نەرسىنىڭ قالمىغانلىقىنى كۆردى. مۇشرىكلار نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قېتىپ قالدى. بەزىلىرى ۋاز كېچىش ئۈچۈن ئۈچ يىلدىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئۇنتۇپ، كۆڭۈللەرنى يارا قىلغان بۇ لەۋھەنى ئېلىپ تاشلىدى. لېكىن دۈشمەنلىكىدىن ۋاز كېچەلمىدى. ئىسلامىيەتنىڭ تارقىلىشىنى توسۇش ئۈچۈن پۈتۈن يوللارنى سىناپ باقتى. ئۇلارنىڭ توسۇشىغا قارىماي، ئىسلامىيەت تىز سۈرئەتتە تارقالدى، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنى قۇتۇلدۇرۇپ، ھەقىقى سائادەتكە يەتكۈزدى. بۇ سائادەتكە ئېرىشكەنلەر بۇ نېمەت بىلەن شۈكۈر قىلىپ، مۇشرىكلارنىڭ ھاقارەت ۋە قىيىن-قىستاقلىرى ئالدىدا بوشاپ قالمىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىغا بولغان ساداقىتىنى كۆرگەن نۇرغۇن كۆڭۈللەر ئىسلام نۇرى بىلەن يورۇقلۇققا چىقتى.

ئاينىڭ ئىككىگە يېرىلىشى

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەڭ چوڭ مۆجىزىلىرىدىن بىرى ئاينىڭ ئىككىگە يېرىلىشى ئىدى. ئەبۇ جەھىل، ۋەلىد بىن مۇغىرەنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر مۇشرىك توپى، رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: ئەگەر سەن ھەقىقى پەيغەمبەر بولساڭ، ئاينىڭ يېرىمىنى قۇبەيكىئان تېغىغا، يېرىمىنى ئەبۇ قۇبەيس تېغىغا ئايرىپ كۆرسەت، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەگەر بۇنى بىجا كەلتۈرسەم ئىمان ئېيتامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: ھەئە، ئىمان ئېيتىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاينى ئىككىگە ئايرىش ئۈچۈن ئاللاھقا دۇئا قىلدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «بۇ كېچە مەككىلىكلەرگە بۇ مۆجىزنى كۆرىشى ئۈچۈن خەۋەر بەرگىن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاينىڭ ئون تۆتىنچى كۈنى، يۇملاق چىققان كېچىدە، ئاينىڭ ئىككىگە بۆلۈنىدىغانلىقىنى، ئىبرەت ئېلىشنى خالىغانلارنىڭ ئۇ كېچىدە بۇ مەنزىرىنى كۆرۈشنى ئېيتتى. ئۇ كېچە

پەيغەمبىرىمىز مۇبارەك بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىشى بىلەن ئاي ئىككىگە يېرىلدى. يېرىمى كۇئايكان تېغىدا، يېرىمى ئەبۇ قۇبەيس تېغىدا كۆرۈندى. ئاخىرىدا قايتا ئاسماندا بىرلەشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالا، ئەسھابىغا: «ئەي ئەبۇ سەلەمە بىن ئابدۇل ئەسەد، ئەركام بىن ئەبىل ئەركام! شاھىت بولۇڭلار!» دېدى. يېنىدىكى باشقا ساھابىلارغىمۇ «شاھىت بولۇڭلار!» دېدى. مۇشرىكلار ئوچۇق-ئاشكارا يەنە بىر مۆجىزە كۆردى. ئەمما ۋەدىسىدە تۇرماي ئىمان ئېيتمىغاندەك، باشقىلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا توسقۇنلۇق قىلىش ئۈچۈن «بۇ پەقەت ئۇنىڭ بىر سېھرىدۇر! ئەلۋەتتە پۈتۈن ئىنسانلارنى سېھرلىيەلمەيدۇ. باشقا يەردىن كەلگەن ئىنسانلاردىن بىر سوراپ باقايلى، ئۇلار بۇ ۋەقەگە شاھىت بولالامدۇ قېنى! ئەگەر كۆرگەن بولسا مۇھەممەدنىڭ پەيغەمبەرلىك داۋاسى توغرا بولىدۇ. ئەكسى تەقدىردە ئۇ بىر سېھىرگەر» دېيىشتى. كەلگەنلەردىن سورىدى، باشقا يەرلەرگە ئادەم ئەۋەتىپمۇ باقتى. «شۇنداق، ئاينىڭ ئىككىگە بۆلۈنگەنلىكىنى كۆردۇق» دېگەن ئوخشاش بىر جاۋابنى ئالدى. ئۇلار يەنە ئىنكار قىلدى. ئىنكار قىلغانلارنىڭ بېشىدا، ئەبۇ جەھىل بار ئىدى. ئىنسانلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىنى توسۇش ئۈچۈن:«ئەبۇ تالىپنىڭ يېتىمىنىڭ سېھرى، ئاسمانلارغىمۇ تەسىر قىلدى!» دەپ يۈرەكلەرنى ئالدىدى. ئۇنىڭ بۇ ئىنكارى سەۋەبىدىن ئاللاھ تەئالا «قىيامەت كۈنى يېقىنلاشتى، ئاي ئىككىگە بۆلۈندى. ئۇلار (قۇرەيش كاپىرلىرى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىشارەت قىلىنغان) بىر مۆجىزە كۆرگەن ۋاقتىدا، (ئۇنى تەپەككۇر قىلىش ۋە ئىمان ئېيتىشتىن) يۈز ئۆرىيدۇ ۋە ھەر ۋاقىتتىكىدەك (ئالدى-كەينى تۈگىمىگەن، تەسىر دائىرىلىك، قۇۋۋەتلىك) بىر سېھىر دەيدۇ. ئۇلار (پەيغەمبەرنى ۋە مۆجىزىلەرنى) يالغانغا چىقىرىشتى. ئۆز ھاۋايى-ھەۋەسلىرىنىڭ (نەپسىنىڭ) كەينىگە كىرىپ، غەپلەتتە قالدى. ھالبۇكى (جەننەت ئەھلىگە خەيرلىك بولغان، دوزاق ئەھلىگە بولسا، يامانلىق تەقدىر قىلىنغان) ھەر قانداق ئىشنىڭ ئاخىرى (جەننەت ئەھلى جەننەتكە، دوزاق ئەھلى دوزاققا كىرىدۇ) بولىدۇ. شۇنىسى ئايانكى، ئۇلارغا (مەككە مۇشرىكلىرىگە، قۇرئانى-كەرىمدە، كېلىپ-كەتكەن ئۈممەتلەرگە ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئائىت، ئۇلارنى كۇپۇرلۇق ۋە جاھىللىقتىن) ۋاز كەچۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن خەۋەرلەر كەلدى. كامالىغا يەتكەن بىر ھېكمەت ئىدى. (ئەگەر ئۇنى ئېتىراپ قىلمىغان ئەھۋالدا) ئۇ ئازاب، (دوزاق ئازابى بىلەن قورقۇتقان) پەيغەمبەر ھەرگىزمۇ پايدا قىلمايدۇ. ئۇ ھالدا (ئەي ھەبىبىم! ئۇلارغا ۋەزىپەڭنى، پەيغەمبەرلىكىڭنى تەبلىغ قىلىپ، ئۇلارنى ھەققە چاقىرغاندىن كېيىن) سەنمۇ ئۇلاردىن يۈز ئۆرىگىن. ئۇ دەۋەتچىنىڭ، (ئىسراپىل ياكى جىبرائىلنىڭ، كاپىرلارنى ھەيۋىسىدىن نەپسلەرنى) ئىنكار قىلىنغان نەرسىگە (ھېسابقا) دەۋەت قىلىنغان كۈن، (قورقۇسىدىن) كۆزلىرى ئۈمىدسىزلىك بىلەن يەرگە قاراپ (قورقۇنچ ۋە دەھشەتتىن قەيەرگە بېرىشنى بىلەلمىگەن) يېيىلغان چېكەتكىلەردەك، يۈرەكلىرى چىقىدۇ. كاپىرلار، (بويۇنلىرىنى ئېگىپ) ئۇ دەۋەتچىگە يۈگۈرگەن ۋاقىت، (بۇ كۈن بىزگە نەقەدەر تەس بىر كۈن) دېيىشىدۇ» (قەمەر سۈرىسى، 1~8-ئايەت)

رەببىم سىلەرگىمۇ ھىدايەت نېسىپ قىلسۇن!

مۇشرىكلارنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن يۈرگۈزگەن ئۈچ يىللىق ئىقتىسادى جازاسىدىن كېيىن نەجراندىن 20 يېقىن بىر تۈركۈم كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. بۇلار ھەبەشىستانغا بارغان ساھابىلار تەرىپىدىن ئىسلامىيەتنى ئاڭلىغان بولۇپ، ئىسلامىيەتنى ئۆگىنىش ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش مەقسىتىدە مەككىگە كەلگەن ئىدى. كەبىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈپ، نۇرغۇن سوئاللار سوراپ، ئارزۇ قىلغىنىدىنمۇ قانائەتلىك جاۋابلار ئالدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۇلارنى كۆزىتىپ تۇراتتى. ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ئۇلارغا قۇرئانى-كەرىمدىن ئايەتلەر ئوقۇدى. ئۇلار ھاياجان ئىچىدە كۆز-ياشلىرىنى تۇتالماي يىغلاشقا باشلىدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى بىلەن مەمنۇن بولۇپ، خۇشاللىق ئىچىدە شاھادەت كەلتۈرۈپ، مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. ئۇلار دۆلىتىگە قايتىش ئۈچۈن ئىجازەت ئالغاندا، ئەبۇ جەھىل ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ: بىز ھازىرغىچە سىلەردەك ئەخمەق ئىنسانلارنى كۆرمىدۇق! ئۇنىڭ يېنىدا بىر قېتىم ئولتۇرۇپلا دىنىڭلاردىن چىقتىڭلار، نېمە دېسە تەستىقلىدىڭلار! دەپ، ھاقارەت مەنىسىدىكى سۆزلەرنى قىلدى. ئەمدىلا ئەسھاب بولغان بۇ كىشلەر: ئاللاھ تەئالا سىلەرگىمۇ ھىدايەت ئاتا قىلسۇن، بىزگە قىلغان جاھىللىقىڭلارنى سىلەرگە قىلالمايمىز. گەرچە بىز سىلەرنىڭ ھېچقانداق ھەققىڭلارغا كىرمىگەن بولساقمۇ، شۇنى بىلىپ قېلىڭلار، بىر قانچە جاھىلنىڭ سۆزىگە كىرىپ، نېسىپ بولغان بۇ نېمىتىمىزدىن ئايرىلىپ قېلىشنى خالىمايمىز. بۇ ھەق دىنىدىن ھەرگىزمۇ قايتمايمىز، دەپ جاۋاب بەردى.[69]

ئاللاھ تەئالا بۇ ۋەقەدىن كېيىن، «بۇنىڭدىن (قۇرئانى-كەرىم) بۇرۇن، ئۇلارغا كىتاب بەرگەن شۇنداق ئىنسانلار باركى، ئۇلار بۇنىڭغا (قۇرئانى-كەرىمگە) ئىشىنىدۇ. ئۇلارغا (قۇرئانى-كەرىم) ئوقۇلغاندا، ‹بۇنىڭغا ئىشەندۇق، گۇمانىمىز يوقكى، بۇ ئاللاھتىن كەلگەن ھەقتۇر. ھەقىقەتەن بىز بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ئىسلامنى قوبۇل قىلغانلاردىن ئىدۇق› دەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇلارنىڭ سەۋىر-تاقەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن، مۇكاپاتلىرى ئىككى ھەسسە بېرىلىدۇ. ئۇلار يامانلىقنى ياخشىلىققا بۇرايدۇ. ئۇلارنى رىزىقلاندۇرغان نەرسىلىرىمىزدىن (خەيرلىك ئىشلارغا) خەجلەيدۇ. ئۇلار يامان سۆزلەرنى ئاڭلىغان زامان ئۇنىڭدىن يىراق تۇرۇپ، ‹بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز بىزگە ئائىت، سىلەرگە سالاملار بولسۇن، بىز جاھىللارنى ئىزدىمەيمىز (دوست بولۇشنىمۇ خالىمايمىز) دەيدۇ› » دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. (قەسەس سۈرىسى، 52-56-ئايەت)

مۇسىبەتلىك يىل

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ چوڭ ئوغلى قاسىم، ئون يەتتە ئايلىق ۋاقتىدا ۋاپات بولدى. بۇ قايغۇلۇق ۋەقەدىن كېيىن ئىككىنچى ئوغلى ئابدۇللاھمۇ ۋاپات

69. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، :199~200؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە ،I، 391~392.

بولدى. پەيغەمبىرىمىز مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياشلار ئاققۇزغان ھالدا: ئەي تاغ! مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن مۇسىبەت، سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن بولسا، بەرداشلىق بېرەلەمتىڭ؟! دەپ قايغۇسىنى ئىپادىلىدى. ھەزرىتى خەدىچىنىڭ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلار ھازىر قەيەردە؟ دېگەن سوئالىغا: ئۇلار جەننەتتە، دەپ جاۋاب بەردى. كائىناتنىڭ سۇلتانى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىككى ئوغلىنىڭ ۋاپات بولىشى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. ئەبۇ جەھىلدەك كاپىرلار بۇنى پۇرسەت بىلىپ: «مۇھەممەدنىڭ نەسەبى ئۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ نەسلىنى داۋام قىلدۇرىدىغان بىر ئوغۇل پەرزەنتى قالمىدى. ئۇ ۋاپات بولىشى بىلەن تەڭ شۆھرىتىمۇ يوقايدۇ» دەپ، ئەتراپقا پىتنە ـ پاسات تارقاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا: «(ھەبىبىم!) ھەقىقەتەن، بىز ساڭا كەۋسەرنى بەردۇق (كەۋسەر كۆلچىكىنى، نۇرغۇن نېمەت ئاتا قىلدۇق). ئۇ ھالدا، رەببىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇ، قۇربانلىق كەس. ئەسلىدە، نەسلى قۇرۇيدىغانلار، ساڭا تىل ئۇزاتقان، ئۇ ئىنساپسىزلاردۇر.(سېنى نەسلىسىز دېگەن ئۇ كىشلەر ئۆزلىرى نەسلىسىز، شەرەپسىز ۋە نامازسىزلاردۇر. ساڭا كەلسەك، ئەي ھەبىبىم! سېنىڭ پاك نەسلىڭ، شان ـ شەرىپىڭ قىيامەت كۈنىگىچە داۋاملىشىدۇ. ئۇ دۇنيادا ساڭا، ئەقلىڭگە كەلمىگىدەك شان ـ شۆھرەتلەر سېنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ» دېگەن مەنىدىكى كەۋسەر سۈرىسىنى نازىل قىلىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تەسەللى بەردى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئوغۇللىرىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنكى كۈنلەردە ئەبۇ تالىپ، كۈندىن ـ كۈنگە ئاجىزلاپ كېسىلى ئېغىرلاشتى. بۇنى ئاڭلىغان قۇرەيش مۇشرىكلىرى، «ئەبۇ تالىپ ساغلام ۋاقتىدا، مۇھەممەدنى قوغداش يولىدا بەكمۇ پىداكارلىق كۆرسەتتى. ئەمدى پۈتى گۆرگە ساڭگىلىدى، ئاخىرقى نەپەسلىرىدە بولسىمۇ بىر يوقلاپ بارايلى. چۈنكى، ھەمزىگە ئوخشاش ئەرەپ يىگىتى پالۋانلىقى، ھەيۋىتى بىلەن قۇياشتەك ھەر يەردە چاقناپ تۇرغان ئۆمەر مۇسۇلمان بولدى. كۈنلەر ئۆتكەنسىرى ئەرەپ قەبىلىلىرىدىكى ئىنسانلار توپ ـ توپ بولۇپ ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ كېتىپ بارىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى كۈندىن ـ كۈنگە كۆپىيىپ، ئاۋازى چىقىشقا باشلىدى. بۇنداق ۋەزىيەتتە يا بىز ئۇلارغا ئىتائەت قىلىشىمىز، يا ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىشقا تەييار تۇرۇشىمىز كېرەك ئەبۇ تالىپنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلايلى، بىز تەرەپتە سەپ ئالسۇن، ئۇنىڭ دىنىغا يان بېسىشتىن ساقلايلى. ئۇمۇ بىزنىڭ دىنىمىزغا ھۇجۇم قىلمىسۇن» دەپ ئويلاپ، ئەبۇ تالىپنىڭ يېنىغا كەلدى.

ئۇقبە، شەيبە، ئەبۇ جەھىل، ئۇمەييە بىن ھەلەفتەك تونۇلغان مۇشرىكلار ئەبۇ تالىپنىڭ ياستۇقىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرغان ھالدا: "سېنىڭ ئۇلۇغلۇقىڭغا ئىشىنىمىز ۋە سېنىڭ ئۇستۇنلۇككە ئىگە بولغان شەخس ئىكەنلىكىڭنى ئېتىراپ قىلىمىز. شۇڭلاشقا، ساڭا ھېچقاچان دۈشمەنلىك قىلمىدۇق. شۇنىڭدىن ئەنسىرەيمىزكى، سەن ئۆلگەندىن كېيىن، مۇھەممەد بىز بىلەن قارشىلىشىپ دۈشمەنلىكنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بىزنى ئۇنىڭ بىلەن ياراشتۇرغۇنكى، بىر ـ بىرىمىزنىڭ دىنىغا ھۇجۇم قىلىشمايلى، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن ئەبۇ تالىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چاقىرىپ: قۇرەيشنىڭ پۈتۈن ئاقسۆڭەكلىرى سېنىڭدىن ئۇلارنىڭ دىنلىرىغا ئارلاشماسلىقىڭنى ئۆتۈندى. بۇنى قوبۇل قىلساڭ، ئۇلار سېنىڭ ئەمىرلىكىڭگە ئىتائەت قىلىپ، ساڭا ياردەمچى بولىدىكەن دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى: ئەي تاغا! مەن ئۇلارنى پەقەت بىر ئېغىز سۆز بىلەن دەۋەت قىلىشنى خالايمەنكى، ئۇ سۆز بىلەن پۈتۈن ئەرەپلەر، ئۇلارغا باش ئېگىدۇ. ئەرەپ بولمىغانلارمۇ ئۇلارغا باج تۆلەيدىغان بولىدۇ، دېدى. بۇ سۆزنى قۇرەيشنىڭ بايلىرىغىمۇ ئېيتتى. ئەبۇ جەھىل: بولىدىغان گەپكەن، بىز ئۇنىڭ ئون ھەسسىسىنى دەيمىز، نېمە گەپتى ئۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «لا ئىلاھە ئىللەللاھ» دېسەڭلەر ۋە سىلەر چوقۇنغان ئۇ بۇتلارنى يوق قىلساڭلار، دېيىشى بىلەن مۇشرىكلار: سەن بىزدىن بۇنىڭدىن باشقا بىر نەرسە سورىغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر قۇياشنى قولۇمغا ئېلىپ بەرسەڭلارمۇ، مەن بۇنىڭدىن باشقا بىر نەرسە سورىمايمەن، دېدى. مۇشرىكلار: يا ئەبەل قاسىم! ناھايىتى غەلىتە بىر تەكلىپ قويدۇڭ، بىز سېنىڭ يۈز-خاتىرەڭنى قىلىۋاتىمىز، ئەمما سەن بىزنىڭ يۈزىمىزنى قىلمىدىڭ! دېگىنىچە قايتىپ كەتتى. ئۇلار كېتىشى بىلەن ئەبۇ تالىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: سېنىڭ قۇرەيشكە قويغان تەلىپىڭ، تولىمۇ ئورۇنلۇق بىر تەلەپ بولدى، دېدى. تاغىسىنىڭ بۇ سۆزى ئۇنى ئۈمىدلەندۈردى. تاغىسىنىڭ ئىمانغا كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئەي تاغا! بىر قېتىم بولسىمۇ، «لا ئىلاھە ئىللەللاھ» دېگىنكى، قىيامەت كۈنى ساڭا شاپائەت قىلاي! دېدى. ئەبۇ تالىپ: خەلقنىڭ مېنى ئۆلۈمدىن قورقۇپ مۇسۇلمان بوپتۇ دېيىشىدىن قورقىۋاتىمەن، بولمىسا، سېنىڭ يۈزىڭنى قىلغان بولاتتىم، دېدى ۋە نەپسىگە يېڭىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي كېسەللىك سەۋەبىدىن ۋاپات بولدى.

ئەي جاھاننىڭ پادىشاھى، ئەي بارچىغا سۇلتان،
ئەي پەرىشتىدىن ئۈستۈن، ئاخىرقى ۋە تەڭداشسىز پەيغەمبەر.
«لىمە ئاللاھى ۋاقتۇن» بېرەر ھالىڭدىن خەۋەر،
سەنسەن بەدەنگە ھايات، تىلغا تەم، كۆڭۈلگە سۇلتان.

ئەي جاھاننىڭ پادىشاھى، ئەي بارچىغا سۇلتان،
ئەي پەرىشتىدىن ئۈستۈن، ئاخىرقى ۋە تەڭداشسىز پەيغەمبەر.
«لىمە ئاللاھى ۋاقتۇن» بېرەر ھالىڭدىن خەۋەر،
سەنسەن بەدەنگە ھايات، تىلغا تەم، كۆڭۈلگە سۇلتان.

ئەھمەت، مۇھەممەد، ماھمۇت، دائىم ماختار سېنى ئاللاھ،
سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن پۈتەر لا ئىلاھە ئىللەللاھ.
بۇندىكى نازۇك سىرنى چۈشەنمەس، بىلمەس گۇمراھ،
ئۆز ئىسمى بىلەن يازدى سېنىڭ ئىسمىڭنى رەھمان.

سىنى سۆيگەن قۇللارمۇ سۇلتان بولىدۇ شاھىم،
ئۇلتۇر كۆڭۈل تەختىمگە ئەي يىگان پادىشاھىم.
بەكمۇ سۆيىمەن سىنى بولسىمۇ كۆپ گۇناھىم.
ئىشەندىمكى سۆيگەنلەر سۆيۈنەر ئىكرامىڭدىن.

قانداقمۇ سۆيمەيمەنكى بەدىنىمدە جىنىمسەن،
ھۆرمىتىڭدىن بار بولدۇم، سەۋەبى ھاياتىمسەن.
تومۇرۇمدا قىنىمسەن، ماڭا مەندىن يىقىنسەن،
سەن ئاشىقلارغا مەشۇق ۋە ھەر جانلارغا جانان.

ھەر دەرتكە داۋا سەنسەن، ھەر روھقا شىپا سەنسەن،
كۆزگە سۈرمە، باشقا تاج، قەلپلەرگە جۇلا سەنسەن.
ھەبىبۇللاھسەن، پەرىشتە ئالىمنىڭ تاجىدارىسەن.
باشقا ئىشىك چىكەلمەس سىنى بىرئاز تونىغان.

ئەۋلىيانىڭ باشچىسى، ئالىملارنىڭ رەھبىرى،
تەشرىپىنى سۆيۈندۈرگەن يەتتە قات ئاسمان يىرى.
ئىنسانلارغا جىنلارغا ھەقنىڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرى.
تۇپراق ئاستىدا قالسۇن ئىشكىڭدە قۇل بولمىغان.

ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزنىڭ ۋاپات بولىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەرگاھىدا دەرمان بولغان 24 يىللىق ئايالى ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز دەرت ۋە كۆڭۈلسىزلۈكلەر بىلەن تولغان ئۈچ يىللىق مۇھاسىرىدىن يەنى ھىجرەتتىن ئۈچ يىل بۇرۇن، رامىزان ئىيىنىڭ باشلىرىدا 65 يېشىدا ۋاپات بولدى. كائىناتنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزنى ئۆز قولى بىلەن يەرلىككە قويدى. ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كۆڭلى بەك يېرىم بولدى. بىر يىل ئىچىدە ھەزرىتى خەدىچە ۋە تاغىسى ئەبۇ تالىپنىڭ ۋاپات بولىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دەرتكە مۇپتىلا قىلدى. بۇ سەۋەپتىن بۇ يىل «سەنەتۇل ھۇزۇن» يەنى غەم يىلى دەپ ئاتالدى.

ھەزرىتى خەدىچىنىڭ ۋاپاتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قاتتىق غەم-قايغۇغا قويدى. چۈنكى ئۇ ئەڭ بۇرۇن ئىمان ئىيتقان ۋە ئەڭ بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوللىغان ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ ياردەمچىسى ۋە تەسەللى مەنبەسى ئىدى. پۈتۈن كىشىلەر ئۇنىڭغا دۈشمەن بولغاندا مۇھەببەتكە تولغان قەلبى بىلەن ئۇنى قوينىغا ئالغان ئىدى. پۈتۈن

مال ـ دۇنياسىنى ئىسلامىيەت ئۈچۈن سەرپ قىلىپ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن كېچە ـ كۈندۈز تىرىشتى. ھاياتى بويىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ۋاقىت خەدىچىنى ئەسلەپ تۇردى.

بىر كۈنى ھەزرىتى خەدىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىزدەپ سىرتقا چىقتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىنسان شەكلىدە ئۇنىڭغا كۆرۈندى. ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز ئۇنىڭدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سوراشنى ئارزۇ قىلسىمۇ، دۈشمەن كىشلەردىن بولۇپ قالمىسۇن دەپ قايتىپ كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى ئۆيىدە كۆرۈشى بىلەن بۇ ئىشنى ئېيتىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «سېنىڭ كۆرگىنىڭ ۋە مېنى سوراشقا تەمشەلگىنىڭ، ئۇ كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ ئۇ جىبرائىل (ئەلەيھىسسالام) ئىدى. ساڭا سالام يەتكۈزۈپ قويۇشىمنى ئېيتىپ، شۇنى ساڭا دەپ قويۇشۇمنى قوشۇمچە قىلدى. ‹ئۇنىڭغا، جەننەتتە مەرۋايىتتىن ياسالغان بىر ئىمارەت تەييارلايمىز. ئۇ يەردە قىيىنچىلىق، كۆڭۈل ئاغرىقى، جاپا ـ مۇشەققەت بولمايدۇ› » دېدى.

كارغا كەلمىگەن قوللار

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىنسانلارنىڭ ئەڭ بەختلىكى بولغان ئەسھابىلىرىغا، دۇنيادا ئوخشىشى بولمىغان سۆھبەتلەرنى قىلىپ، ئۇلارنىڭ قەلبىنى نۇرلاندۇراتتى. چۈشۈرۈلگەن ئايەتلەرنى ئۇلارغا ئىزاھلاپبېرەتتى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇشرىكلارنىڭمۇ ئىمانغا كېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ زېرىكمەي دىنغا دەۋەت قىلاتتى. بۇ ئەھۋاللاردىن ئەبۇ جەھىل ۋە ۋەلىد بىن مۇغىرە، «ئەگەر، مۇھەممەد بۇنداق داۋام قىلسا، ھەممىمىزنى دىنىمىزدىن چىقىرىپ، بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەم قالمىغۇدەك» دېيىشتى. بىر كۈنى بۇ ئىشنى تۈگىتىش ئۈچۈن ئائىلەرنىڭ خوجىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنىڭ كويىغا چۈشتى. ئەبۇ جەھىل، ۋەلىد بىن مۇغىرە ۋە مەخدۇم ئوغۇللىرىدىن بىر نەچچە قىزىق قاننى ئېلىپ بەيتۇللاھقا كەلدى. ئۇ ۋاقىت سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ناماز ئوقۇۋاتقان ئىدى. ئەبۇ جەھىل قولىغا ئالغان تاش بىلەن ئالدىغا قاراپ ماڭدى. قوللىرى بوشلۇقتا قالغان پېتى تۇرغان يېرىدە تىگىرقاپ قالدى. قانداق كەلگەن بولسا، ئۇلارنىڭ يېنىغا شۇنداق قايتىپ باردى، قولىدىكى تاش يەرگە چۈشتى.

يەنە شۇ تاشنى مەخدۇم ئوغۇللىرىدىن بىرسى ئېلىپ، قېنى قاراپ تۇرۇڭلار! ئۇنى ئۆلتۈرىمەن دېگەن پېتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەرەپكە ماڭدى. يېقىنلاپ بارا ـ بارمايلا كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى. بۇنى كۆرگەن مەخدۇم ئوغۇللىرى ھەممىسى بىللە پەيغەمبىرىمىزگە قاراپ ماڭدى. ئۇلارمۇ كېلە ـ كەلمەي كۆزلىرى بىر نەرسە كۆرەلمىدى، پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاۋازىنىلا ئاڭلىيالىدى. ئاۋازى چىققان تەرەپكە قاراپ ماڭسا، ئاۋاز ئارقا تەرەپتىن، ئارقا تەرەپكە ماڭسا، ئالدى تەرەپتىن چىقىشقا باشلىدى. ئاخىرىدا گاڭگىرىغىنىچە كەلگەن يېرىگە كەتتى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاللاھ

تەئالا: «ئۇلارنىڭ ئالدىغا سېپىل قويدۇق، كۆزلىرىنى پەردە بىلەن توسۇۋەتتۇق، ئەمدى ھەرگىزمۇ كۆرەلمەيدۇ» دېگەن مەنىدىكى ئايەتنى نازىل قىلدى. (ياسىن سۈرىسى، 9-ئايەت)

تائىپلىقلارنى ئىمانغا چاقىرىش

مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرغۇن مۆجىزىلىرىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، جاھىللىقى تۈپەيلىدىن ئىمان ئېيتمىدى. بۇنىڭ ئۈستىگە، مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىگە، قېرىنداشلىرىغا، ئۇرۇق-تۇغقان ۋە دوست-بۇرادەرلىرىگە جاپا-مۇشەققەت سېلىشتىن توختىمىدى. ئۇلارنىڭ توختىماي ئېشىپ بېرىۋاتقان زۇلۇملىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلدى. مەككە ئەتراپىدىكى تائىپلىقلارنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلىشقا قارار بەردى. بۇ سەۋەپتىن، زەيد بىن ھارىسە بىلەن ئۇلارنىڭ يېنىغا باردى. تائىپنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئامىر ئوغۇللىرى: ئابدى يالىل، ھەبىب ۋە مەسئۇد بىلەن كۆرۈشتى. ئۇلارغا ئىسلامنى چۈشەندۈرۈپ، ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلدى. ئۇلار ئىمان ئېيتمىغاننى ئاز دەپ ھاقارەت قىلدى ۋە: «ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەر ئەۋەتىش ئۈچۈن سېنىڭدىن باشقا بىرسىنى تاپالماپتىمۇ؟ يۇرتىمىزدىن يوقال، قەيەرگە بارساڭ بارغىن! سېنىڭ قەۋمىڭ سۆزلىرىڭگە ئىشەنمىسە، ئەمدى كېلىپ بىزنى ئىزدەپ تاپتىڭمۇ؟ قەسەم قىلىمىزكى، بىزمۇ سەندىن يىراق تۇرىمىز. ھېچقانداق ئارزۇ-ئارمىنىڭنى قوبۇل قىلمايمىز» دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىدىن كۆڭلى يېرىم ھالدا قايتتى. سەقىپ قەبىلىسىنى كۆنلەرچە، ئايلارچە ئىسلامغا دەۋەت قىلسىمۇ ھېچبىرى ئىمان ئېيتمىدى، ئەكسىچە ئۇنى مەسخىرە قىلىپ، ئەزىيەت قىلدى. ئەتراپىكىلەر بولسا، ئۇ ماڭغان يولغا تىزىلىپ چالما-كېسەك ئاتتى. تائىپلىق باللارنىڭ ئاتقان تاشلىرىنى توسۇش ئۈچۈن، ھەزرىتى زەيد بەدىنىنى قالقان قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر يامانلىق كېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا تىرىشتى. ھەزرىتى زەيد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ ئۇنىڭغا ئېتىلغان تاشلارنى ئۆز بەدىنى بىلەن توستى. خۇددى ھاياتىنى بۇ كۈن ئۈچۈن پىدا قىلىشنى ساقلاۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇلار، ئالەملەرنىڭ خوجىسىغا تاش ئېتىپ، ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلىپ مەملىكەتلىرىدىن چىقىرىشقا تىرىشتى.

ھەزرىتى زەيد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش يولىدا تاشلار بېشىغا، بەدەنلىرىگە، پۇت-قولىغا ئارقا-ئارقىدىن تېگىپ بەدىنى قانغا بويالدى. پۈتۈن كۈچى ۋە جېنى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداپ بار ئاۋازىنى يىغىپ تۇرۇپ، «ئۇنداق قىلماڭلار! ئاتماڭلار! ئۇ ئالەملەرنىڭ خوجىسىدۇر! ئۇ پەيغەمبەردۇر! مېنى پارچە-پارچە قىلساڭلار مەيلى، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلماڭلار!» دېگىنچە ۋارقىرىدى. ھەزرىتى زەيدتىن ئۆتۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەككەن تاشلار پەيغەمبىرىمىزنىڭ پۇتلىرىنى قاناتتى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز پەرىشان، ھارغىن، يارىلانغان ھالەتتە، ئۇتبە ۋە شەيبە ئىسىملىك ئىككى قېرىنداشنىڭ بېغىغا يېقىنلاشتى. پۈتۈن مۆمىنلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن جان پىدا قىلىشتا ئىككىلەنمەيتتى، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئاياقلىرىدىكى قانلارنى سۈرتۈپ،

تاھارەت ئالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار دەرەخ سايىسى ئاستىدا ناماز ئوقۇپ، قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاللاھقا مۇناجات قىلدى.

بۇ ئەھۋاللارنى باغ ئېگىلىرى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشىغا كەلگەنلەرنى كۆرۈپ ئۇنىڭ غېرىپلىقىغا شاھىت بولدى. ئۇلارنىڭ كۆڭلى يۇمشاپ، ئادداس ئىسىملىك بىر قۇلىدىن ئۈزۈم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈزۈمنى بىسمىللاھ دەپ يېدى. بۇنى ئاڭلىغان خرىستىئان قۇل: يىللاردىن بېرى بۇ يەردە ياشاۋاتىمەن، ھازىرغىچە بۇنداق بىر سۆز ئاڭلاپ باقمىغان ئىدىم، بۇ قانداق بىر كالام؟ دەپ سورىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەن قەيەرلىك؟ دېدى. ئادداس: نىنەۋەلىك، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇرتىدىن ئىكەنسەن، دېدى. ئادداس: سەن يۇنۇسنى قانداق تونۇيسەن؟ بۇ يەردە ئۇنى ھېچكىم تونۇمايدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ مېنىڭ قېرىندىشىم، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش پەيغەمبەر ئىدى، دېدى. ئادداس: بۇ گۈزەل چىرايىڭ، بۇ تاتلىق سۆزلەرىڭ ئىگىسى يالغان سۆزلىمەس، مەن ساڭا ئىشەندىم، سەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنسەن، دەپ، مۇسۇلمان بولدى ۋە ئى رەسۇلۇللاھ! يىللاردىن بېرى بۇ زالىم يالغانچىلارغا قۇل بولدۇم، ھەممە ئادەمنىڭ ھەققىنى يەيدۇ، ئالدايدۇ، ياخشى تەرىپىنى كۆرمىدىم، مال-دۇنيا توپلاپ، شان-شۆھرەت قوغلىشىش ئۈچۈن ھەر ئىشنى قىلىشتىن يانمايدۇ، ئۇلارغا نەپرەتلىنىمەن. سىز بىلەن بىرلىكتە كېتىشنى، سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنى قىلىش بىلەن شەرەپلىنىپ، ئەخمەق ۋە جاھىللارنىڭ سىزگە قىلغان ھۇجۇملىرىنىڭ نىشانى بولاي، سىزنىڭ مۇبارەك تېنىڭىزنى قوغداش ئۈچۈن جېنىم پىدا بولسۇن! دېدى.[70]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم بىلەن: ھازىرچە خوجايىنىڭ بىلەن قالغىن! ئۇزۇن ئۆتمەي نامىم ھەممە يەرگە تارقىلىدۇ، شۇ چاغدا سەن مېنىڭ يېنىمغا كەلگىن، دېگەندىن كېيىن، ئازىراق دەم ئېلىپ، مەككىگە قاراپ يول ئالدى. مەككىگە يېقىن كەلگەندە بىر بۇلۇت كېلىپ ئۇلارغا سايە تاشلىدى. دىققەت بىلەن قارىغاندا ئۇنىڭ جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى كۆردى.

«سەھىھ بۇخارى»دە ۋە ئەخمەت بىن ھەنبەلنىڭ «مۇسنەد»ىدە، بىر كۈنى ئائىشە ئانىمىز: ئى رەسۇلۇللاھ! سىزنىڭ بېشىڭىزغا ئۇھۇد كۈنىدىنمۇ جاپالىق بىر كۈن كەلدىمۇ؟ دەپ سورىشىغا، رەسۇلۇللاھ: قەسەم قىلىمەنكى، سىزنىڭ قەۋمىڭىزدىن شۇنداق ئەزىيەت كۆردۈمكى، ئۇھۇد ئۇرۇشىدىكى كاپىرلاردىن ئۈنچىلىك ئەزىيەت تارتمىغان ئىدىم، دېدى.

ئىبنى ئابدى يالىل بىن ئابدى كۇلالغا، مەقسىتىمنى ئاڭلاتقىنىمدا (پەيغەمبەرلىكىمنى ۋە دىنغا دەۋەت قىلغىنىمدا) قوبۇل قىلمىدى. ئۇلارنىڭ يېنىدىن شۇنداق بىر كۆڭۈلسىزلىك ئىچىدە قايتتىمكى، تاكى قارنى سەئەلىب دېگەن يەرگىچە ئەسلىمگە كېلەلمىدىم. ئۇ

70. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 42؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 135~137.

يەردە ئاسمانغا قارىدىم. بىر بۇلۇتنىڭ ماڭا سايە تاشلاپ تۇرغىنىنى كۆردۈم. ئىنچىكىلەپ قاراپ بۇلۇتنىڭ ئىچىدە جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم. ئۇ ماڭا نىدا قىلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا، سېنىڭ قەۋمىڭنىڭ سۆزلىرىدىن خەۋەردار بولدى. سېنى قوغداشنى خالىمىغانلىقىغىمۇ گۇۋاھ بولدى. ساڭا تاغلارنىڭ مۇئەككىلى بولغان شۇ پەرىشتىنى ئەۋەتتى، نېمىنى خالىساڭ شۇنى ئەمر قىلغىن. دېدى. ئۇ پەرىشتە يېنىمغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا، ھەزرىتى جىبرائىلنىڭ دېگىنىگە ئوخشاش تاغلارنىڭ مۇئەككىلى بولغان مېنى ساڭا ئەۋەتتى. نېمىنى ئەمر قىلساڭ شۇنى بىجا كەلتۈرىمەن. ئەگەر شۇ ئىككى تاغنى (كۇئايكىئان ۋە ئەبۇ قۇبەيس تېغى) مەككىلىكلەرنى يەر بىلەن يەكسان (مۇشرىكلارنىڭ ھەممىسنى) قىلىشقا ئەمر قىلساڭ، ئۇنى بىجا كەلتۈرەي! دېدى. مەن رازى بولمىدىم ۋە ئۇنىڭغا: (ياق! مەن ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلدىم) ئاللاھ تەئالانىڭ بۇ مۇشرىكلارنىڭ نەسلىدىن، پەقەت جانابى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان ۋە ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشمايدىغان نەسلىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە دۇئا قىلىمەن، دېدىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تائىپتىن مەككىگە قايتىش يولىدا، ناھلە مەھەللىسىدە ئازراق ئارام ئالدى. بىرلىكتە ناماز ئوقۇدى. نۇسايبىن جىنلىرىدىن بىر گۇرۇپ ئۇ يەردىن ئۆتكەن ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇۋاتقان قۇرئانى ـ كەرىمنى ئاڭلاپ توختاپ قالدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «قەۋمىڭلارغا بېرىپ، مېنىڭ دەۋىتىمنى ئۇلارغىمۇ يەتكۈزۈڭلار، ئۇلارمۇ ئىمانغا كەلسۇن!» دېدى. ئۇ جىنلار قەۋمىگە بېرىپ بۇنى سۆزلىشى بىلەن قەۋمىدىكى پۈتۈن جىنلار مۇسۇلمان بولدى.[71] بۇ ۋەقە قۇرئانى ـ كەرىمنىڭ جىن سۈرىسى ۋە «بۇخارى» ۋە «مۇسلىم» ئىسمىدىكى مەشھۇر ھەدىس كىتابلىرىدا ئېيتىلغان. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئۇلار يولنى مەككىگە داۋاملاشتۇردى.

«لا ئىلاھە ئىللەللاھ» دەپ قۇرتۇلۇڭلار

ھەببى ئەكرەم ۋە نەبى مۇھتەرەم ئەلەيھىسسالام مۇتئىم بىن ئادىنىڭ ھىمايىسىدە مەككىگە كېلىپ، ئىنسانلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلىشنى داۋاملاشتۇردى. بۇ ئەھۋال ئاستىدا مۇشرىكلار بۇرۇنقىدىن بەكرەك ئېزىپ، زۇلۇم، قىين ـ قىستاقنى ھەددىدىن ئاشۇردى. شۇنىڭ بىلەن جانابى ئاللاھ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، كەبىنى زىيارەت قىلىش مەۋسۇمىدە بۇ يەرگە كەلگەن ئەرەپ قەبىلىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇلارنى ئىمانغا چاقىرىشقا ئەمر قىلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ ئەمرنى ئالغاندىن كېيىن مەككە ئەتراپىدىكى زۇلمەجاز، ئۇكاز ۋە مەجەننە بازارلىرىغا بېرىپ قەبىلىلەرنى ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىپ، ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە دەۋەت قىلدى. ئەگەر بۇنى قوبۇل قىلسا، جانابى ئاللاھنىڭ ئۇلارغا جەننەتنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

71. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 212.

ئەپسۇس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يالۋۇرۇپ قىلغان بۇ دەۋەتلىرىگە بىر ئادەممۇ قۇلاق سالمىدى. بەزىلەر قاپاقلىرىنى تۈرۈپ ھاقارەت قىلدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرىمۇ ئۇلارنىڭ پېيىغا چۈشۈپ بارغانلا يېرىدە ئۇلارنىڭ يامان گېپىنى قىلدى.

ئىمامى ئەخمەت، بەيھاقى، تەبەرانى ۋە ئىبنى ئىسھاقلارنىڭ قارىشىغا قارىغاندا، رەبىئا بىن ئاباد: «يىگىتلىك چاغلىرىم ئىدى، دادام بىلەن مىنا تېغىغا بارغان ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەپ قەبىلىلىرىنىڭ تۇرغان يەرلىرىگە بېرىپ، ‹ئەي پالانچى ئوغۇللىرى! چوقۇنىۋاتقان شۇ بۇتلاردىن ۋاز كېچىڭلار! ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشماي ئىبادەت قىلىڭلار، ماڭا ئىشىنىپ، مېنى قوللاڭلار، مەن جانابى ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ۋە بۇ ۋەزىپىنى تاماملىغىچە سىلەرنىڭ تەرىپىڭلاردىن مۇھاپىزەت قىلىنىشىم ئەمر قىلىنغان ھەق پەيغەمبەر بولىمەن› دېدى.

ئارقىسىغا بىر مۇنچە ئادەمنى ئەگەشتۈرىۋالغان، كۆزى ئالغاي، چاچلىرىنى ئۆرۈۋالغان بىر ئادەم ‹ئەي پالانچى ئوغۇللىرى! بۇ سىلەرنى لات ۋە ئۇززا ئىسىمدىكى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن توساپ، ئۆزىنىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغان دىنىغا دەۋەت قىلىدۇ! ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەڭلار، ئۇنىڭ سۆزىنى تىڭشىماڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماڭلار!› دەيتتى. مەن دادامغا: بۇ كىشى كىم؟ دەپ سورىدىم. دادام: ئۇنىڭ تاغىسى ئەبۇ لەھەب، دېدى»

تەبەرانى، تارىق بىن ئابدۇللاھ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زۇلمەجاز بازىرىدا كۆرگەن ئىدىم. ئىنسانلارنىڭ ئوچۇق ئاڭلىشى ئۈچۈن يۇقىرى ئاۋازدا ‹ئەي ئىنسانلار! لا ئىلاھە ئىللەللاھ (ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر) دەپ قۇرتۇلۇڭلار› دەپ ۋارقىرىدى. ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كەلگەن بىر توپ كىشىلەر ئۇنىڭغا تاش ئاتقاچ، ‹ئەي جامائەت! ئىشەنمەڭلار! ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەڭلار! چۈنكى ئۇ بىر يالغانچى! › دەپ ۋارقىرايتتى. ئۇلارنىڭ ئاتقان تاشلىرى پەيغەمبىرىمىزنىڭ پۇتلىرىنى قانىتىۋەتكەن ئىدى. ئۇ يەنىلا ھېچ تېرىكمەستىن كىشلەرنى دىنىغا دەۋەت قىلدى. ‹بۇ يىگىت كىم؟› دەپ سورىدى بىرى. ‹ئابدۇلمۇتتەلىپ ئوغۇللىرىدىن بىرى› دەپ جاۋاب بېرىشى بىلەن، ‹تاش ئاتقان كىم؟› دەپ سورىدى. تاش ئاتقان كىشى، ‹ئۇنىڭ تاغىسى ئەبۇ لەھەب› دەپ جاۋاب بەردى»

ئىمام بۇخارىنىڭ «تارىخۇل كەبىر» ۋە تەبەرىنىڭ «مۇجەمۇل كەبىر»دە، «مۇدرىك بىن مۇنىب، دادىسىدىن، دادىسىمۇ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىپ، ‹دادام بىلەن مىناغا كېلىپ قونغان ئىدۇق. ئۇ يەردە بىر توپ ئىنسانلارغا ئۇچىرىدۇق، بىر كىشى ئۇلارغا: ‹ئەي ئىنسانلار! لا ئىلاھە ئىللەللاھ دەپ قۇرتۇلۇڭلار!› دەيتتى. ئەتراپتىكى ئىنسانلار ئۇنىڭ گۈزەل جامالىغا تۈكۈرەتتى، بەزىلىرى ئۇنىڭ بېشىغا توپا چاچسا، بەزىلىرى ئاغزىنى بۇزۇپ ئۇنىڭغا ھاقارەت قىلاتتى. بۇ ئەھۋال چۈشكىچە داۋاملاشتى. بۇ چاغدا كىچىك بىر قىز قولىدا سۇ كۆتۈرگەن پېتى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرۈپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇ كىشى سۇنى ئىچكەندىن كېيىن قىزغا قاراپ، ‹ئەي قىزىم! دادام تۇزاققا چۈشۈپ، خورلىنىپ ئۆلىدىغان بولدى دەپ قورقمىغىن!› دېدى. بىز بۇ كىشى

بىلەن قىزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى سورىدۇق. ئۇلار: ئۇ كىشى ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىدىن مۇھەممەد بولىدۇ، قىز بولسا، قىزى زەينەپ دەپ جاۋاب بەردى»

سەئىد بىن يەھيا بىن سەئىد ئەلئەمەۋى «مەغازى»دە، دادىسىنىڭ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈپ، ئۇمۇ ئەبۇ نائىمدىن، ئابدۇراخمان ئامىردىن، ئۇمۇ نۇرغۇن كىشىلەردىن رىۋايەت قىلىدى. ئۇلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئۇكاز بازىرىغا بارغان ئىدى. ئۇ بەنى ئامىر قەبىلىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇلارغا: ئەي بەنى ئامىر! سىلەردىن پاناھلىق تىلىگەن بىرسىگە قانداق مۇئامىلە قىلىسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: بىزگە بىرسى كېلىپ چوڭ سۆزلىيەلمەيدۇ، بىزدىن خەۋەرسىز تاك قىلىپ چېكەلمەيدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، سىلەرنىڭ يېنىڭلارغا كېلىپ ئاللاھنىڭ ماڭا بەرگەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسنى ئىنسانلارغا يەتكۈزگۈچە مېنى ھىمايە قىلامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: سەن قۇرەيشتە كىمنىڭ پۇشتىدىن؟ دېدى. پەيغەمبىرىمىز: ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىنىڭ، دېدى. ئۇلار: ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرىدىن بولساڭ، نېمە ئۈچۈن ئۇلار سېنى ھىمايە قىلمىدى؟ دېدى. پەيغەمبىرىمىز: مېنى يالغانچى دېگەنلەرنىڭ باشلامچىسى شۇلار بولدى، دېدى. بەنى ئامىر قەۋمى دېدىكى: بىز سېنىڭ سۆزلىرىڭنى قوبۇل قىلمايمىز ۋە ساڭا ئىمان كەلتۈرمەيمىز، پەقەت سەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپەڭنى ئىنسانلارغا يەتكۈزگۈچە سېنى قوغدايمىز. دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىدا پاناھلاندى. بۇ چاغدا بەنى ئامىرنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن بەيھارا بىن فارىس، بازاردا سودا ـ سېتىقلىرىنى تۈگىتىپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرسىتىپ: ئۇ كىم؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: مۇھەممەد بىن ئابدۇللاھ، دېدى. بەيھارا: سىلەرنىڭ ئۇنىڭ بىلەن نېمە ئىشىڭلار بار؟ يېنىڭلاردا ئولتۇرغۇزۇۋالغۇدەك، دېيىشى بىلەن ئۇلار: بىزدىن پاناھلىق تىلىدى. ئۆزىنى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى دەيدۇ. پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسنى ئىنسانلارغا يەتكۈزگىچە ئۆزىنى ھىمايە قىلىشنى تەلەپ قىلدى، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان بەيھارا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇرۇلۇپ: «سېنى ھىمايە قىلىش، پۈتۈن ئەرەپلەرنىڭ ئوقىغا، كۆكسىمىزنى تۇتۇپ بەرگەندەك بىر ئىش» دېدى ۋە قەۋمىگە، «يۇرتىغا سىلەردىن باشقا يامان بىر نەرسە بىلەن قايتقان بىرسى يوقتۇر. دېمەك سىلەر پۈتۈن ئەرەپلەرگە ئۇرۇش ئېلان قىلدىڭلار، ئۇلارنىڭ ئوقىغا مەيدەڭلارنى تۇتتۇڭلار ـ ھە! ئەگەر قەۋمى، ئۇنىڭدىن بىر ياخشىلىق كۆرگەن بولسا، باشتا ئۆزلىرى قوغدىغان بولاتتى. سىلەر قەۋمى تەرىپىدىن يالغانچى بولۇپ، يەكلەنگەن بىرىسىنى ھىمايە قىلىۋاتىسىلەر! سىلەر ھەقىقەتەن خاتا ئويلاپ قالدىڭلار!» دېدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: «دەرھال ئارىمىزدىن ئايرىلىپ، ئۆز قەۋمىڭگە كەت. قەسەم قىلىمەنكى، ھازىر قەۋمىڭنىڭ ئىچىدە بولمىغان بولساڭ، بوينۇڭنى ئۈزۈپ تاشلىغان بولاتتىم!» دەپ بەدبەختلىك قىلدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئالەملەرنىڭ خوجىسى، كۆڭلى يېرىم ھالدا تۆگىسىگە مىندى. ئەخلاقسىز بەيھارا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تۆگىسىدىن چۈشۈرۈۋەتتى. بۇ ۋەقەنى كۆرگەن ئەسھابى ـ كىرامدىن بىرى بولغان دابائا بىنتى ئامىر ئىسمىدىكى بىر

خانىم پەرياد قىلىپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئەلچىسىگە قىلىنغان بۇ ھاقارەتنى قانداقمۇ راۋا كۆرىسىلەر؟ مېنىڭ يۈزۈم ئۈچۈن بولسىمۇ رەسۇلنى ئۇلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان بىرسى يوقمۇ؟» دەپ تۇققانلىرىغا ۋارقىرىدى. تاغىسىنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئۈچ كىشى دەرھال بەختىسىز بەيھاراغا قاراپ ماڭدى. بەيھارانىڭ قەۋمىدىن ئىككى كىشى ئۇنىڭغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن كەلگەن بولسىمۇ، ئۇلارنى بەيھارا بىلەن قوشۇپ ئۇردى. بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ تۇرغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆزى ئۈچۈن ئۇرۇشقان ئۈچ كىشىگە: «يا رەببى! بۇ ئۈچ كىشىگە بەرىكەت ئېھسان قىلغىن، بەيھاراغا ياردەم قىلغانلارنى رەھمىتىڭدىن يىراق قىلغىن» دەپ، دۇئا قىلدى.

خەيرلىك دۇئا قىلغان ئۇ كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ شەرەپلەندى، باشقىلىرى كاپىر پېتى جان بەردى. بەنى ئامىر قەبىلىسىدىكىلەر يۇرتلىرىغا قايتقاندىن كېيىن، قەبىلىسىدىكى ساماۋى كىتابلارنى ئوقۇغان ياشانغان بىر كىشىگە، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىشى بىلەن: «ئەي بەنى ئامىر! سىلەر نېمە قىلدىڭلار! ئىسمائىل ئوغۇللىرىدىن ھېچبىرى ھازىرغىچە پەيغەمبەرلىك داۋاسىدا يالغان سۆزلىمىگەن. مۇھەققەقكى، ئۇنىڭ سۆزلىرى توغرا ۋە ھەقتۇر. قاچۇرۇپ قويغان بۇ پۇرسەتنى قايتۇرۇپ كېلىش تەستۇر» دەپ ئۇلارنى ئەيىپلىدى.

نىم بولار تاجىم كەبى بېشىمدا كۆتۈرسەم سېنى دائىم،
قەدىمىنىڭ سۈرتكۈچىسى بول ھەزرىتى شاھ رەسۇلنىڭ،
پەيغەمبەرلىك گۈلزارىنىڭ گۈلى ئۇ قەدەم ساھىبىدۇر،
بەختىيا تۇرما كۆزۈڭ سۈر قەدىمىگە ئۇ گۈلنىڭ.

سۇلتان بىرىنچى ئەخمەت (باھتى)

مىراج

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇچراتقانلا قەبىلىنى ئىسلامغا چاقىردى. ئۇلاردىن ئۆزىنى ھىمايە قىلىپ، ئىنسانلارغا ئىسلامنى يەتكۈزۈشكە ياردەمچى بولۇشنى تەلەپ قىلدى. لېكىن ھېچكىم مۇسۇلمان بولمىدى ۋە ياردەممۇ قىلمىدى. ئەكسىچە ئۇنى ھاقارەتلەپ، مەسخىرە بىلەن يالغانچىغا چىقاردى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ھەددىدىن زىيادە ھېرىپ-چارچاپ، ئۇسسۇزلۇق، ئاچلىقتىن پەرىشان بولدى. ئەتىگەندىن كەچكىچە بۇ ھالەت داۋاملاشتى. كەبىگە كەلگەن ئىنسانلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشنى چەكلىگەننى ئاز دەپ، ئۇنىڭغا ئەزىيەت قىلىشتىن تەپ تارتمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن بارىدىغان بىر يەر قالمىدى، ھەر يەر دۈشمەن بىلەن تولدى. ئۇ كېچە، ئۇدۇل تاغىسى ئەبۇ تالىپنىڭ قىزى ئۇممى ھانىنىڭ ئەبۇ تالىپ مەھەللىسىدىكى ئۆيىگە كەلدى.

ئۇممى ھانى ئۇ چاغدا تېخى ئىمان ئېيتمىغان ئىدى. «كىم» دەپ سورىشى بىلەن پەيغەمبە ئەلەيھىسسالام: تاغاڭنىڭ ئوغلى مۇھەممەد، قوبۇل قىلساڭ، مېھمان بولغىلى كەلدىم، دېدى. ئۇممى ھانى: ساڭا ئوخشاش راستچىل، ئىشەنچىلىك ۋە شەرەپلىك مېھماننى جان دەپ قوبۇل قىلىمەن، بالدۇراق دەپ قويغان بولساڭ، بىر نەرسىلەر تەييارلىغان بولاتتىم، ھازىر يېگۈدەك بىر نەرسە يوق، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھازىر كۆڭلۈم بىر نەرسە تارتمايدۇ، پەقەت ئاللاھقا يالۋۇرۇپ ئىبادەت قىلغۇدەك بىر يەر بولسا يېتىدۇ، دېدى.

ئۇممى ھانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆيىگە باشلىدى. پەيغەمبىرىمىزگە، بىر ئەديال، چۆگۈن ۋە داس بەردى. مېھماننى ياخشى كۈتۈش، قوغداش ئەرەپلەر ئۈچۈن شەرەپلىك بىر ئىش ھېسابلىناتتى. ئۆيىدىكى مېھمانغا بىر كېلىشمەسلىك كەلسە ئۆي ئىگىسى ئۈچۈن نومۇسلۇق بىر ئىش ئىدى. ئۇممى ھانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدە دۈشمەنلىرىنىڭ كۆپلىكى، ھەتتا ئۇنى ئۆلتۈرۈشنىڭ پېيىغا چۈشكەنلەرنىڭ بارلىقىنى بىلگەچكە، ئۆز شەرىپىنى قوغداش ئۈچۈن تاڭ ئاتقۇچە چارلاي دەپ، دادىسىنىڭ قىلىچىنى ئېلىپ، ئۆيىنىڭ ئەتراپىنى ئايلاندى

ئۇ پادىشاھلىق بەختى ئۇ قەدرى ئۇلۇغ،
ئۇممى ھانى خانەسىدە ئىدى كېچە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ كۈنى بەكمۇ پەرىشان بولدى. تاھارەت ئېلىپ، رەببىگە يالۋۇرۇپ، ئاللاھنىڭ بەندىلىرىنىڭ ئىمانغا كېلىپ، سائادەتكە ئېرىشىشى ئۈچۈن دۇئا

قىلدى. ناھايىتى ھارغىن، ئاچ قورساق ۋە كۆڭلى يېرىم ئىدى. ئەدىيالغا يۆگەنگەن پېتى ئۇخلاپ قالدى.

ئۇ چاغدا ئاللاھ تەئالا جىبرائىل ئەلەيھىسسالامغا «پەيغەمبىرىمنى پەرىشان قىلدىم. مۇبارەك بەدىنىنى، نازۇك قەلبىنى ئازارلىدىم. شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە ماڭا يالۋۇردى. مەندىن باشقا بىر نەرسە ئويلىمىدى. بارغىن، ھەبىبىمنى ئېلىپ جەننەت ۋە دوزاقنى كۆرسەت. ئۇنى ۋە ئۇنى سۆيگەنلەرگە تەييارلىغان نېمەتلەرنى كۆرسۇن. ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەن، سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى ۋە خەتلىرى بىلەن ئازارلىغانلارغا تەييارلىغان ئازابنى كۆرسۇن. ئۇنىڭغا مەن تەسەللى بېرىمەن، ئۇنىڭ نازۇك قەلبىدىكى يارىلارنى مەن داۋالايمەن» دېدى.

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنى تاتلىق ئۇيقۇدا كۆردى. ئويغۇتۇشقا كۆڭلى قىيمىدى، ئىنسان شەكلىدە كېلىپ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ تاپىنىغا سۆيدى. يۈرىكى ۋە قېنى بولمىغانلىقى ئۈچۈن سوغۇق كالپۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئويغىتىۋەتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنى دەرھال تونۇپ: «ئەي جىبرائىل قېرىندىشىم! بۇنداق تۇيۇقسىز كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بولمىسا بىر خاتالىق ئۆتكۈزدىممۇ، ماڭا بىر يامان خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭمۇ؟» دېدى ۋە ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن قورقتى.

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: «ئەي پۈتۈن كائىناتنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى! ئەي ئاللاھنىڭ سۆيۈملۈكى، ئەي پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى، ياخشىلىقلارنىڭ مەنبەسى، ئۈستۈنلۈكلەرنىڭ باشلانغۇچى بولغان شەرەپلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام! رەببىڭ ساڭا سالام ئېيتتى ۋە سېنى دەرگاھىغا چاقىردى، مەرھەمەت قىل، ئورنىڭدىن تۇر» دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز تاھارەت ئالدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبىرىمىزنىڭ بېشىغا نۇردىن بىر سەللە، ئۈستىگە نۇردىن بىر كىيىم كىيدۈردى، بېلىگە ياقۇتتىن بىر پوتا تاقىدى. قولىغا 400 تال مەرۋايىت بىلەن بېزەلگەن، زۇمرۇتتىن بىر ھاسا تۇتقۇزدى. ھەر بىر تال مەرۋايىت زۆھرە يۇلتۇزىدەك چاقناپ تۇراتتى. پۇتىغا يېشىل زۇمرۇتتىن بىر كەشە كىيدۈردى. ئاخىرىدا قول تۇتۇشۇپ كەبىگە كەلدى. بۇ يەردە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆكسىنى يېرىپ، يۈرىكىنى چىقىرىپ زەمزەم سۈيى بىلەن يۇيدى. ئاخىرىدا ھېكمەت ۋە ئىمان بىلەن تولغان بىر داسقا سېلىپ، كۆكسىنى ئەتتى.

ئاخىرىدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام جەننەتتىن ئېلىپ كەلگەن بۇراق ئىسمىدىكى ئاق رەڭلىك ھايۋانغا ئىشارەت قىلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ ھايۋانغا مىن! پۈتۈن پەرىشتىلەر يولۇڭغا قاراپ قالدى» دېدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، خىيالغا پاتتى. ئاللاھ تەئالا جىبرائىل ئەلەيھىسسالامغا: «ئەي جىبرائىل! ئۇنىڭدىن سورىغىن، ھەبىبىم نېمە ئۈچۈن پەرىشان» دەپ سوئال قويۇشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ھەقىقەتەن ئىززەت-ئىكرامغا ئېرىشتىم. شۇنى ئويلاپ قالدىمكى، قىيامەت كۈنى ئاجىز بولغان ئۈممىتىمنىڭ ھالى قانداق بولىدۇ؟ ئەللىك مىڭ

يىل، ئاراسات مەيدانىدا پىيادا بۇنچىلىك كۆپ گۇناھنى قانداق تارتىدۇ ۋە ئۆتتۇز مىڭ يىللىق يول بولغان سىرات كۆۋرۈكىدىن قانداق ئۆتىدۇ» دېدى.

ئىلاھى پەرمان كېلىپ: «ئەي ھەبىبىم! ئۆزەڭنى خوشال تۇتقىن، سېنىڭ ئۇممىتىڭنىڭ ئەللىك مىڭ يىللىق يولىنى بىردەملىك بىر يول قىلىمەن» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇراققا مىندى. بۇراق بىر قەدەمدە كۆز بىلەن كۆرەلىگەن يەردىنمۇ يىراققا يەرگە يۈرەتتى. سەپەردە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەزى دەم ئېلىش يەرلىرىدە ناماز ئوقۇش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ يەردە توختاپ ناماز ئوقۇدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇغان يەرلەرنىڭ ئىسمىنى بىلىپ بىلمەيدىغانلىقىنى سورىدى ۋە ئۆزى جاۋاب بېرىپ، تۇنجى ناماز ئوقۇغان يەرنىڭ مەدىنە ئىكەنلىكى، بۇ يەرگە ھىجرەت قىلىدىغانلىق خەۋىرىنى بەردى. ئىككىنچى يەر بولسا، ھەزرىتى مۇسانىڭ ئاللاھ تەئالا بىلەن سۆزلەشكەن تۇرى سىنا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى. ئۈچىنچىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان يېرى بېيتىللاھىم ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئاخىرىدا قۇددۇستىكى مەسجىدى ئەقساغا كەلدى.

مەسجىدى ئەقسادا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام يوغان بىر تاشنى بارمىقى بىلەن تېشىپ ئۇ يەرگە بۇراقنى باغلىدى. بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ روھلىرىنى ئىنسان شەكلىدە توپلاپ، جامائەت نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن ئادەم، نۇھ ۋە ئىبراھىم پەيغەمبەرلەرگە ئىمام بولۇپ بېرىشنى نۆۋەت بىلەن تەلەپ قىلدى. ئۇلار ئۆزرە ئېيتىپ قوبۇل قىلمىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام، سەن بولغان يەردە ئۇلار ئىمام بولماسلىقىن دەپ ئۇنى ئالدىغا چىقاردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلەرگە ئىمام بولۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەقەنى مۇنداق بايان قىلدى: جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ماڭا بىر ئاپقۇر جەننەت شارىبى بىلەن بىر ئاپقۇر سۈتنى تەڭلىدى. مەن سۈتنى ئالدىم. ئۇ ماڭا: سەن ئىككى جاھان سائادىتىنى تاللىدىڭ، دېدى. بىردەمدىن كېيىن ماڭا ئىككى ئاپقۇر سۇ ۋە ھەسەل تەڭلىدى. مەن ھەر ئىككىسىنى ئىچتىم. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ھەسەل ئۇممىتىڭنىڭ قىيامەت كۈنىگىچە داۋام قىلىدىغانلىقى، سۇ بولسا، ئۇممىتىڭنىڭ گۇناھلاردىن پاكلىنىشىغا سەۋەپتۇر، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاسمانغا قاراپ كۆتۈرۈلدۇق. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىشىكنى قاقتى. «سەن كىم؟» دېدى بىرسى، جىبرائىل: مەن جىبرائىل، دېدى. ئۇ كىشى: ئۇنداقتا يېنىڭدىكى كىم؟ دېدى. جىبرائىل: مۇھەممەد، دېدى. ئۇ كىشى: ئۇنىڭغا ئاسمانغا چىقىش روخستى، مىراج تەكلىپى بارمۇ؟ دېدى. جىبرائىل: شۇنداق، بار دېدى. ئۇ كىشى: خوش كەلدىڭلار! بۇ كەلگەن كىشى نە قەدەر گۈزەل مېھمان؟ دەپ ئىشىكنى ئاچتى. مەن ئۆزەمنى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا كۆردۈم. ماڭا: مەرھابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى.

بۇ يەردە نۇرغۇنلىغان پەرىشتىلەرنى كۆردۈم. ھەممىسى ھۆرمەت بىلەن قىيامدا تۇراتتى. «پەرىشتە ۋە روھلار، پاك ۋە مۇقەددەس بولغان رەببىمىز» دەپ زىكىر قىلدى. جىبرائىلدىن، پەرىشتىلەرنىڭ ئىبادىتى مۇشۇنداقمۇ؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: شۇنداق، ئۇلار

يارتىلىشتىن قىيامەتكىچە، قىيام ھالىتىدە تۇرىدۇ. ئاللاھ تەئالادىن تىلگىنىكى، بۇ ئىبادەتنى ئۈممىتىڭگە نېسىپ قىلسۇن، دېدى. ئاللاھ تەئالادىن بۇنى تىلىدىم. نامازدىكى قىيام بۇ بولۇپ، ئاللاھ تەئالا تىلىكىمنى قوبۇل قىلدى.

بىرگە بىر جامائەت ئۇچرىدى. پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ باشلىرىنى يەنچىپ قايتا ئەسلىگە كەلتۈرەتتى. يەنە شۇنداق ئېزىپ، چەيلەيتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: جۈمە ۋە جامائەتنى تاشلىغان، رۇكۇ، سەجدىنى جايىدا قىلمىغانلار، دېدى.

يەنە بىر جامائەت كۆردۈم. ئاچ قورساق ۋە كىيىمسىز ئىدى. دوزاقنىڭ قاراۋۇللىرى ئۇلارنى ئوتقا تاشلاش ئۈچۈن ھەيداپ ماڭغان ئىدى. مەن: بۇلار كىم؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: كەمبەغەللەرگە مەرھەمەت قىلمىغانلار، زاكات بەرمىگەنلەر، دېدى.

يەنە بىر جامائەتكە يولۇقتۇم. بىر يېنىغا گۈزەل تائاملارنى، يەنە بىر يېنىغا ئۆلۈك ھايۋانلارنى قويغان بولۇپ، ئۇلار گۈزەل تائاملارنى يىمەي ئۆلۈك ھايۋانلارنى يەۋاتقان ئىدى. مەن: بۇلار كىم؟ دېدىم. ئۇ: بۇلار ھالالدىن ۋاز كېچىپ، ھارامغا مايىل بولغان ئەر-ئاياللار، ھالال مال-دۇنياسى بار تۇرۇپ، ھارامنى يېگەن كىشىلەر، دېدى.

دۈمبىسىگە ئېغىر يۈك ئارتىپ، توشىغىدەك مادارى قالمىغان بىر توپ كىشىلەرنى كۆردۈم. ئۇلار بۇ ھالىغا قارىماي، باشقىلاردىن ئۈستىگە يەنە ئازىراق يۈك ئارتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلاتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: ئامانەتكە خىيانەت قىلغان، باشقىلارنىڭ ھەققىنى ئېلىپ تۇرۇپ يەنە ئۇلارغا زۇلۇم قىلغانلار، دېدى.

ئۆزلىرىنى كېسىپ يېگەن بىر توپ كىشىنى كۆردۇق. مەن: بۇلار كىم؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: بۇلار غەيۋەت قىلىپ، گەپ توشىغانلار، دېدى.

يۈزلىرى قاپقارا، كۆزلىرى كۆك، ئۈستى كالپۇكى پىشانىسىغىچە، ئاستى كالپۇكى پۇتلىرىغا ساڭگىلىغان، ئاغزىلىرىدىن قان-يىرىڭ ئېقىپ تۇرغان بىر توپ كىشىنى كۆردۇق. ئۇلارغا ئوتتا يېنىپ تۇرغان قەدەھلەر بىلەن دوزاقتا ئېقىپ تۇرغان قان-يىرىڭلارنى ئىچىشىپ تۇراتتى. ئېشەكلەردەك ۋارقىرايتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دېدىم. ئۇ: ھاراق ئىچكەنلەر، دېدى.

يەنە بىر توپ ئىنسانغا يولۇقتۇق، تىللىرى بېشىغا باغلانغان بولۇپ، شەكلى ئۆزگەرگەن چوشقىغا ئوخشايتتى. ئازاب چېكەتتى. ئۇ: بۇلار يالغان شاھىت بولغانلار، دېدى.

يەنە بىر يەرگە كەلدۇق. ئۇ يەردە قورساقلىرى كۆپۈپ يەرگە ساڭگىلىغان، يۈزلىرى كۆكەرگەن، قول-پۇتلىرى باغلانغان بولۇپ، ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرالمايتتى. جىبرائىل: بۇلار ئۆسۈم ئالغانلار، دېدى.[72]

بىر توپ ئايالغا يولۇقتۇق. يۈزلىرى قارا، كۆزلىرى كۆك، يېنىپ تۇرغان ئوتتىن كىيىم كىيىۋالغان بولۇپ، پەرىشتىلەر لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان توقماقلار بىلەن ئۇلارنى ئۇراتتى.

72. زەھەبىلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 208.

ئۇلار ئىت ۋە چوشقىلاردەك ۋارقىرىشاتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دېدىم . ئۇ: بۇلار زىنا قىلغان ۋە ئەرلىرىنى ئازابلىغانلار، دېدى.

يەنە بىر جامائەت كۆردۇم. تىقما-تىقما بولۇپ، دوزاق ۋادىسىغا سولانغان ئىدى. ئاتەش ئۇلارنى كۆيدۈرەتتى، تەكرار تىرىلىپ، تەكرار كۆيەتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دېدىم. ئۇ: بۇلار دادىلىرىغا ئاسىلىق قىلغانلار، دېدى.

يەنە بىر توپ كىشلەرگە يولۇقتۇم. ئۇلار زىرائەت تېرىۋاتقان بولۇپ، شۇنداق تېز باشاق بىرەتتى. مەن: بۇلار كىم؟ دېدىم. ئۇ: ئاللاھ تەئالا ئۈچۈن ئىبادەت قىلغانلار، دېدى.

بىر دەرياغا كەلدىم. خىيالىمۇ كەلمەيدىغان بىر دەريا ئىدى، سۈيى ئاپئاق بولۇپ، تاغدەك دولقۇنلىرى بار ئىدى. مەن: بۇ قانداق دەريا؟ دېدىم. ئۇ: بۇ دەريانىڭ ئىسمى هايات دەرياسى، ئاللاھ تەئالا ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشتىن بۇرۇن، بۇ دەريانىڭ سۈيى بىلەن يامغۇر ياغدۇرىدۇ. چۈرۈپ يوق بولغان بەدەنلەر تىرىلىپ، قايتىدىن ئۆسۈپ چىققان ئوت-چۆپلەردەك ئورنىدىن تۇرىدۇ، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. جىبرائىل ئەلەيهىسسالام يەنە ئىشكنى قاقتى. بىرسى ‹سەن كىم؟› دېدى، جىبرائىل: مەن جىبرائىل، دېدى. ئۇ كىشى: ئۇنداقتا يېنىڭدىكى كىم؟ دېدى. جىبرائىل: مۇهەممەد، دېدى. ئۇ كىشى: ئۇنىڭغا ئاسمانغا چىقىش روخستى، مېراج تەكلىپى بارمۇ؟ دېدى. جىبرائىل: شۇنداق، بار دېدى. ئۇ كىشى: خوش كەلدىڭلار! بۇ كەلگەن كىشى نە قەدەر گۈزەل مېهمان؟ دەپ ئىشكنى ئاچتى. مەن ئۆزەمنى ئانا جەمەتىمنىڭ بالىلىرىدىن بولغان ئىسا ۋە يەهيا بىن زەكەرىييا ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىدا كۆردۇم. ماڭا: مەرهابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى.

بىر توپ پەرىشتىگە يولۇقتۇم. سەپ تۈتۈپ تۇرۇشقان ئىدى. هەممىسى رۇكۇدا بولۇپ، ئۇلارغا ئائىت بىر تەسبىه بار ئىدى. داۋاملىق رۇكۇدا بولۇپ، باشلىرى ئېگىلىپلا تۇراتتى. جىبرائىل: بۇ پەرىشتىلەرنىڭ ئىبادىتى مانا مۇشۇنداق، ئاللاهتىن تىلە، سېنىڭ ئۈممىتىڭگىمۇ نېسىپ بولسۇن دېدى. مەن ئاللاهتىن تىلىدىم. بۇ نامازدىكى رۇكۇ بولۇپ، ئاللاھ تەئالا تىلىكىمنى قوبۇل قىلدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۈچىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. ئوخشاش سوئال-جاۋاپلاردىن كېيىن ئىشىك ئېچىلدى ۋە ئۆزەمنى يۈسۈپ ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىدا كۆردۇم. ئۇنىڭغا گۈزەللىكىنىڭ يېرىمى بېرىلگەنلىكىنى كۆردۇم. ماڭا: مەرهابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى.

بۇ يەردىمۇ نۇرغۇن پەرىشتىلەرنى كۆردۇم. سەپ-سەپ بولۇشۇپ سەجدە قىلىۋاتاتتى. ئۆزلىرىگە ئائىت بىر تەسبىه بىلەن دۇئا قىلىشاتتى. جىبرائىل: بۇ پەرىشتىلەرنىڭ ئىبادىتى مانا مۇشۇنداق، ئاللاهتىن تىلە، سېنىڭ ئۈممىتىڭگىمۇ نېسىپ بولسۇن دېدى. مەن ئاللاهتىن تىلىدىم. بۇ نامازدىكى سەجدە بولۇپ، ئاللاھ تەئالا تىلىكىمنى قوبۇل قىلدى.

تۆتىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. ساپ كۈمۈشتىن ياسالغان بىر ئىشىك بار ئىدى. نۇردىن ياسالغان بىر قۇلۇپ بولۇپ، قۇلۇپقا، «لا ئىلاهە ئىللەللاھ مۇهەممەدۇن

رەسۇلۇللاھ» دەپ يېزىقلىق ئىدى. ئوخشاش سوئال-جاۋاپلاردىن كېيىن، ئۆزەمنى ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا كۆردۈم. ماڭا: مەرھابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ ھەققىدە «بىز ئۇنى يۈكسەك مەرتىۋىگە قويدۇق» دېگەن. (مەريەم سۈرىسى، 57-ئايەت)

ئۇ يەردە بىر پەرىشتە كۆردۈم. بىر شاھانە ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان بولۇپ، غەمكىن ئىدى. ئەتراپىدا شۇنچىلىك كۆپ پەرىشتە بولۇپ، ئاللاھتىن باشقا بىرسىنىڭ ساناشقا كۈچى يەتمەيتتى. ئوڭ تەرىپىدە نۇرلۇق پەرىشتىلەر بولۇپ، يېشىل كىيىملەر كىيگەن بولۇپ، خۇشپۇراقلار چېچىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىدىن يۈزلىرىگە قاراشمۇ تەس ئىدى. سول تەرىپىدە بولسا، ئېغىزلىرىدىن ئوت يېنىپ تۇرغان پەرىشتىلەر بار بولۇپ، ئالدىدا ئۇزۇن ساپلىق ئاتەشتىن ياسالغان قامچىلىرى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ شۇنداق بىر كۆزلىرى باركى، ئادەم ئۇنىڭغا قاراشتىن قورقاتتى. تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان پەرىشتىنىڭ بېشىدىن پۇتىغىچە كۆزلىرى بولۇپ، ھەر دائىم ئالدىدىكى دەپتەردىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. ئالدىدا داستەك بىر نەرسە بار ئىدى. ئۇنىڭدىن بىر نەرسىلەرنى ئېلىپ، گاھ ئوڭ تەرەپتىكى پەرىشتىلەرگە بەرسە، گاھ سول تەرەپتىكى پەرىشتىلەرگە بېرەتتى. بۇ پەرىشتىگە قاراپ قورقۇشقا باشلىدىم. مەن: بۇ پەرىشتە كىم؟ دەپ سورىدىم. جىبرائىل: ئۇ ئەزرائىل، ئۇنىڭ چىرايىغا قاراشقا ھېچكىم جۈرئەت قىلالمايدۇ، دېدى. ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ: ئەي ئەزرائىل! بۇ ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرىدۇر، ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبىدۇر دېدى. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا تەبەسسۇم بىلەن قارىغاچ، ئورنىدىن تۇرۇپ تازىم بىلەن: مەرھابا! ئاللاھ تەئالا، سېنىڭدىن باشقا شەرەپلىك بىرسىنى ياراتمىدى. ئۇممىتىڭ، پۈتۈن ئۇممەتلەردىن ئۈستۈندۇر. مەن سېنىڭ ئۇممىتىڭگە ئاتا-ئانىسىدىنمۇ ئارتۇق كۆيىمەن، دېدى. مەن: سەندىن بىر ئىشنى ئۆتۈنەي، ئۇممىتىم ئاجىز، ئۇلارغا سىلىق مۇئامىلە قىلساڭ، روھلىرىنى يۇمشاقلىق بىلەن ئالساڭ، دېدىم. ئۇ: سېنى ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋە ئۆزىگە ھەبىب قىلغان ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا، كېچە-كۈندۈزدە يەتمىش قېتىم «مۇھەممەد ئۇممىتىنىڭ روھلىرىنى، سىلىق-يۇمشاق ئالغىن، ئۇلارغا مەرھەمەت بىلەن مۇئامىلە قىلغىن» دەپ ئەمىر قىلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن مەن سېنىڭ ئۇممىتىڭگە، ئاتا-ئانىلىرىدىنمۇ ئارتۇق شەپقەت كۆرسىتىمەن» دېدى.

بەشىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. ئۇ يەردە ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشتۇق. ماڭا: مەرھابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى.

بۇ يەردىمۇ پەرىشتىلەرنىڭ ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ھەممىسى ئۆرە تۇرغان بولۇپ، كۆزلىرى پۇتىنىڭ بارماقلىرىغا قاراپ تۇراتتى. ئەسلا باشقا يەرگە قارىمايتتى. يۇقىرى ئاۋاز بىلەن تەسبىھ قىلاتتى. جىبرائىلدىن: بۇ پەرىشتىلەر مۇشۇنداق ئىبادەت قىلامدۇ؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: ئاللاھتىن تىلە، سېنىڭ ئۇممىتىڭگىمۇ نېسىپ بولسۇن دېدى. مەن ئاللاھتىن تىلىدىم. ئاللاھ تەئالا تىلىكىمنى قوبۇل قىلدى.

ئالتىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. بۇ يەردە مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشتۇم. ماڭا: مەرھابا! دېدى ۋە دۇئا قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەتتىنچى قات ئاسمانغا چىقتۇق. ئوخشاش سوئال-جاۋاپلاردىن كېيىن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى، بېيتى مەئمۇرغا دۈمبىسىنى يۆلەپ تۇرغان ھالەتتە كۆردۈم. ئۇ بېيتى مائمۇركى، ھەر كۈنى ئۇ يەرگە يەتمىش مىڭ پەرىشتە كېلەتتى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا سالام بەردىم. سالامىمنى ئېلىپ، مەرھابا! سالىھ پەيغەمبەر، سالىھ ئوغۇل، دېدى. ئارقىدىنلا، ئى رەسۇلۇللاھ! جەننەتنىڭ يېرى بەكمۇ گۈزەل، تۇپرىقى پاكىز. ئۈممىتىڭگە ئېيتقىن، ئۇ يەرگە نۇرغۇن كۆچەت تىكسۇن! دېدى. مەن: جەننەت دەرەخلىرىنى قانداق تىكىدۇ؟ دېدىم. ئۇ: كۈچ-قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھقا خاستۇر (بەزى رىۋايەتلەردە، ئاللاھ پۈتۈن نوقسانلاردىن خالىدۇر، پۈتۈن ھەمدۇ-سانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ ئەڭ ئۇلۇغدۇر) تەسبىھىنى ئوقۇپ تىكسەن، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى، سىدرەتۇل مۇنتەھاغا ئېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى پىلنىڭ قۇلىقىدەك ئىدى. مېۋىلىرىمۇ شۇنداق يوغان ئىدى.[73] ئۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەرقانداق بىر ئەمرىنى ئېلىشى بىلەن دەرھال باشقا بىر گۈزەل شەكىلگە ئۆزگىرەتتىكى، ئاللاھ تەئالانىڭ باشقا ياراتقان مەخلۇقلىرى ئۇنىڭ گۈزەللىكىنىڭ ئالدىدا بىر يەردە قالاتتى.

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام مېنى ئېلىپ، سىدرەتۇل مۇنتەھادىن بىر ئاز ئۆتتى ۋە مەن بىلەن خوشلاشتى. مەن: ئەي جىبرائىل مېنى يالغۇز تاشلاپ قويىدۇڭ! دېدىم. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئوڭايسىزلاندى ۋە ئاللاھ تەئالانىڭ ھەيۋىتىدىن تىترەشكە باشلىدى. ئۇ: ئەگەر مەن يەنە بىر قەدەم ماڭسام، ئاللاھ تەئالانىڭ قۇدرىتىدىن ھالاك بولۇپ، پۈتۈن بەدىنىم كۆيۈپ كۈل بولىدۇ، دېدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى بۇ يەرگىچە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن كەلگەن ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بۇ يەردە ئۆزىنىڭ يارىتىلغان شەكلىدە ئالتە يۈز قانىتىنى ئاچتى. ھەر بىر قانىتىدا مەرۋايىتلار، ياقۇتلار ۋە گۈل-چېچەكلەر بىلەن پۈركەنگەن شەكلىنى پەيغەمبىرىمىزگە كۆرسەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن قۇياشتىنمۇ كۈچلۈك نۇر چىقارغان رەفرەف ئىسىملىك بىر يېشىل جەننەت گېلىمى كەلدى. توختىماي ئاللاھقا زىكىر قىلاتتى. ئەتراپىنى تەسبىھ ئاۋازلىرى بىر ئالدى. ئۇ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇردى. بىردەمدىلا يۇقىرى ئۆرلىدى. ھىجاپ دەپ ئاتالغان يەتمىش مىڭ پەردىدىن ئۆتتى. ھەر ھىجاپنىڭ ئارلىقى تولىمۇ ئۇزۇن مۇساپە ئىدى. ھەر پەردە ئارىسىدا ۋەزىپىگە قويۇلغان پەرىشتىلەر بار ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەر پەردىدىن بىر-بىرلەپ ئۆتكۈزدى. شۇنداق قىلىپ، كۇرسى (ئەرشنىڭ ئاستىدىكى ئاسمان بوشلۇقى)، ئەرش ۋە روھ ئالەملىرىدىن ئېشىپ كەتتى.

73. ئەھمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، III، 164؛ IV، 208؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، I، 265؛ قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، s:179.

ھەببى ئەكرەم، نەبىيى مۇھتەرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ھەر بىر پەردىدىن ئۆتكەن ۋاقتتا، «قورقما ئى رەسۇلۇللاھ! يېقىنلاش، يېقىنلاش!» دېگەن ئەمرنى ئاڭلايتتى. شۇنداق يېقىن كەلدىكى، قابە ـ قەۋسەينى (ئاللاھقا ئەڭ يېقىن) شەرىپىگە ئېرىشتى. چۈشەندۈرۈش قىيىن بولغان بىر شەكىلدە ئاللاھ تەئالا ئارزۇ قىلغان ئېگىزلىككە يېتىپ باردى. ماكانسىز، زامانسىز، شەكىلسىز، سۈپەتسىز بىر ئۇسۇلدا ئۇ يەردە پەيدا بولدى. يەنى ئاللاھ تەئالانى كۆردى. كۆزسىز، قۇلاقسىز، ۋاستىسىز، ھېچبىر ماكانسىز ئاللاھ تەئالا بىلەن سۆزلەشتى. ھېچقانداق بىر مەخلۇقاتنىڭ، بىلەلمەيدىغان، ئاڭلاپمۇ چۈشىنەلمەيدىغان بىر نېمەتكە ئېرىشتى.

ئىمامى راببانى مەكتۇباتىدا: «كائىناتنىڭ خوجىسى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مىراج كېچىسىدە، رەببىنى دۇنيادا كۆرەلمىدى. ئەمما ئاخىرەتتە كۆردى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زامان ۋە ماكاننىڭ سىرتىغا چىقتى. باشلانغۇچى بولمىغان چەكسىز بىر ۋاقىت ئىچىگە كىردى. باشلانغۇچ نوقتا بىلەن ئاخىرلىششى نوقتىسىنى بىر نوقتا شەكلىدە كۆردى. جەننەتكە كىرىدىغانلارنىڭ نەچچە مىڭ يىل كېيىنكى مېڭىشلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى ئەھۋالىنى كۆردى. ئۇ ۋاقىتتىكى كۆرۈش دۇنيادىكى كۆرۈش بولماي بەلكى ئاخىرەتتىكى كۆرۈش ئىدى» دەپ بايان قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا «رەببىڭگە ھەمدۇ ـ سانا ئېيت» دېيىلگەندە، ئۇ دەرھال، «ئەتتەھىيياتۇ لىللاھى ۋەسسەلەۋاتۇ ۋەتتەييىبات» (يەنى پۈتۈن ئىنسانلار بىلەن قىلغان ھەمدۇ ـ سانا، بەدەن بىلەن قىلىنغان ئىبادەتلەر، مال ـ مۈلۈك بىلەن قىلىنغان خەيىر ـ ئېھسانلار ئاللاھ ئۈچۈن بولسۇن) دېدى. باشتا ئاللاھ تەئالا ھەبىبىگە، كۆزسىز، قۇلاقسىز، ۋاستىسىز، ماكانسىز شەكىلدە: ئەسسەلامۇ ئەلەيكە ئەييۇھەننەبىييۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھ (ئەي رەسۇلۇم! سالامىم، بەرىكىتىم، رەھمىتىم ساڭا بولسۇن) دەپ سالام بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەسسەلامۇ ئەلەينە ۋە ئەلا ئىبادىللاھىسسالىھىن، (يا رەببى! بىزگە ۋە سالىھ بەندىلىرىڭگىمۇ سالامىڭ بولسۇن) دەپ جاۋاب بەردى. بۇنى ئاڭلىغان پەرىشتىلەر تەڭلا: ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ ۋ ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋەرەسۇلۇھ (كۆزۈم بىلەن كۆرگەندەك ئىشەندۇقكى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر) دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەسسەلامۇ ئەلەينە دېيىشى بىلەن ئاللاھ تەئالا: ئەي ھەبىبىم! بۇ يەردە ئىككىمىزدىن باشقا ھېچكىم يوق. نېمىشقا ئەلەينە (بىزگە) دېدىڭ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبىرىمىز: يا رەببى! ئۈممىتىمنىڭ بەدىنى گەرچە مەن بىلەن بىر بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ روھى مەن بىلەن بىللە. نىيىتىم ۋە كامال ھىممىتىم ئۇلاردىن يىراق ئەمەس. ماڭا سالام قىلدىڭ، مېنى پۈتۈن يامانلىقلاردىن يىراق قىلدىڭ، ئاخىرقى زامان پىتنىسىدە قالغان، كەمبەغەل ۋە دەرتمەن ئۈممىتىمنى بۇنداق ئېھسان ۋە ئىكرامدىن قانداقمۇ مەھرۇم قوياي؟ بۇنداق ياخشى نېمەتتىن ئۇلارمۇ نېسىۋە ئالسۇن! دەپ جاۋاب بەردى. ئاللاھ تەئالا: ئەي ھەبىبىم! بۇ كېچە سەن مېنىڭ مېھمىنىم. مەندىن نېمىنى

خالساڭ شۇنى تىلىگىن، دېدى. پەيغەمبىرىمىز: ئۇممىتىمنى تىلەيمەن (يا رەببى!)، دېدى.

رىۋايەتلەرگە قارىغاندا ئاللاھ تەئالا بۇ سوئالنى يەتتە يۈز قېتىم سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قېتىمدىلا ئۇممىتىمنى دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى. ئاللاھ تەئالا: نېمىشقا ھەر قېتىمدىلا ئۇممىتىمنى دەيسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي رەببىم! تىلىگەن مەن، بەرگەن سەن، پۈتۈن ئۇممىتىمگە مەغپىرەت قىلغىن، دېدى. جانابى ئاللاھ: ئەگەر بۇ كېچە پۈتۈن ئۇممىتىڭنى ساڭا مەغپىرەت قىلسام، مېنىڭ رەھمىتىم ۋە سېنىڭ ئىززىتىڭ بىلىنمەي قالىدۇ. بىر قىسمىنى بۇ كېچە ساڭا تاپشۇراي، يېرىمىنى كېيىنگە ئېلىپ قوياي، دېدى. قىيامەت كۈنى سەن تىلىگىن، مەن مەرھەممەت قىلاي، تاكى سېنىڭ ئىززىتىڭ (شەرىپىڭ)، مېنىڭ مەرھەممىتىم ئېنىق بىلىنسۇن، دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بىر ھەدىس شەرىپتە: «ئۇ كېچە (مىراج كېچىسى)، پۈتۈن ئۇممىتىمنىڭ ھېسابىنى ماڭا قويۇپ بېرىشنى تىلىدىم. ئاللاھ تەئالا: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ئارزۇيۇڭ، ھېچكىم ئۇممىتىڭنىڭ ئەيىپىنى بىلمىسۇن دەيسەن. مېنىڭ تىلىگىم، سەن بىر شەپقەتلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، باشقىلاردىن ئەيمەنگىدەك، سەندىنمۇ ئەيىپلىرىنى يوشۇرسۇن. سەن ئۇلارنى توغرا يولغان باشلايدىغان رەھبىرى، مەن بولسام ئۇلارنىڭ رەببى. سەن ئۇلار بىلەن يېڭى تونۇشتۇڭ، مەن بولسام، باشتىن ئاخىرى ئۇلار بىلەن بىللە. ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر مەن ئۇلار بىلەن سۆزلىششنى ياخشى كۆرمىگەن بولسام، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى ھېسابقا چاقىرمىغان، چوڭ-كىچىك گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسنى ئەپۇ قىلىۋەتكەن بولاتتىم.

ئاللاھ تەئالا: ئى رەسۇلۇللاھ! مۇبارەك كۆزۈڭنى ئېچىپ پۇتىڭنىڭ ئاستىغا قارا، دېدى. مەن بىر ئوچۇم تۇپراق كۆردۈم. ئاللاھ تەئالا: پۈتۈن بار بولغان نەرسىلەر، پۇتۇڭنىڭ ئاستىدىكى تۇپراقتۇر. ئۇ تۇپراقنى نېمىشقا دوستۇڭنىڭ ھۇزۇرىغا كەلتۈردۈڭ؟ دوستىنىڭ ئېتىكىنى مەينەت قىلغان توپىنى ئەپۇ قىلىشتىن، سېنىڭ ئۇممىتىڭنى مەرھەممەت قىلىش بەكمۇ ئاسان، دېدى».

يا ھەبىبىم نەدۇر ئۇ كىمنى تىلىدىڭ،
بىر ئوچۇم تۇپراقنى مىننەتمۇ ئەيلىدىڭ؟

مەن سېنى ياخشى كۆرگەندە ئەي قۇلۇم،
سېنىڭ بولماسمۇ ئىككى ئالەمىڭ يورۇق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىس شەرىپتە: «ئاللاھ تەئالادىن بىر نەچچە سوئال سورىدىم. جاۋابىنى ئالغاندىن كېيىن سورىغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم. (بۇ سوئاللاردىن بەزىلىرى) مەن: يا رەببى! جىبرائىلغا ئالتە يۈز قانات بەردىڭ، ماڭا قانداق ئېھسان بەردىڭ؟ دەپ سورىدىم. ئاللاھ تەئالا: جىبرائىلنىڭ ئالتە يۈز قانىتىدىن سېنىڭ بىر تال

تۆكۆلۈش سۆيۈملۈكتۇر، دېدى. بىر تال تۆكۈڭنىڭ سەۋەبىدىن، قىيامەت كۈنى مىڭلىغان ئاسى گۇناھكارنى ئازاد قىلىمەن، جىبرائىل قانىتىنى ئاچسا، شەرق بىلەن غەرپنى بىر ئالىدۇ. سەن شەپقەت قىلساڭ، شەرق بىلەن غەرپكىچە ئاسى تولغان بولسا، ھەممىسىنىڭ گۇناھىدىن كېچىمەن، دېدى. مەن: ئاتام ئادەم ئەلەيھىسسالامغا پەرىشتىلەرنى تازىم قىلغۇزدۇڭ، ماڭا قانداق ئىكرام قىلسەن؟ دېدىم. ئاللاھ تەئالا: پەرىشتىلەرنىڭ ئادەمگە سەجدە قىلىشى، سېنىڭ نۇرۇڭنىڭ ئۇنىڭ پېشانىسىدە ئورۇن ئېلىشىدۇر. ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا ئۇنىڭدىن ئۈستۈن نەرسىلەر بەردىم. ئىسمىڭنى ئىسمىمغا يېقىن قىلدىم ۋە ئەرشكە يازدۇردۇم. ئۇ ۋاقىت ئادەم تېخى يارالمىغان بولۇپ نام-نىشانى يوق ئىدى. سېنىڭ ئىسمىڭنى ئاسماندىكى دەرۋازىلارغا، پەردىلەرگە، جەننەتنىڭ ئىشىكلىرىگە، گۈزەل ئىمارەتلەرگە، دەرەخلەرگە ۋە جەننەتنىڭ ھەر يېرىگە يازدۇردۇم. جەننەتتە، «لا ئىلاھە ئىللەللاھ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ» يېزىلمىغان ھېچقانداق يەر يوق. بۇ مەرتىۋە ئادەمگە بېرىلگەن مەرتىۋىلەردىن تېخىمۇ ئۈستۈندۇر، دەپ جاۋاب بەردى.

ئەينەك قىلدىم زاتىنى،
ھەتتا يازدىم ئاتىم بىلەن ئاتىنى.

مەن: يا رەببى! نۇھ ئەلەيھىسسالامغا كېمە بەردىڭ، ئۇنداقتا ماڭا نېمە ئېھسان قىلدىڭ؟ دېدىم. ئاللاھ تەئالا: ساڭا بۇراقنى بەردىمكى، بىر كېچىدە ئەرشكە چىقتىڭ، جەننەت بىلەن دوزاقنى كۆردۈڭ، ئۈممىتىڭگە مەسجىدلەرنى بەردىم. قىيامەت كۈنى ئۈممىتىڭ خۇددى كېمىگە چىققاندەك، شۇ مەسجىدلەرگە ئولتۇرۇپ، سىراتنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆتۈپ، دوزاق ئازابىدىن قۇتۇلىدۇ، دېدى.

مەن: "يا رەببى! ئىسرائىل ئوغۇللىرىغا، قۇدرەت ھالۋىسى بىلەن بۆدۈنىگە ئوخشاش قۇشلارنىڭ گۆشىنى بەردىڭ، ئەجىبا ماڭا نېمە ئېھسان قىلدىڭ؟ دېدىم. ئاللاھ تەئالا: ساڭا ۋە ئۈممىتىڭگە ئاخىرەت نېمىتىنى بەردىم. ئىسرائىل ئوغۇللىرىنىڭ چىرايلىرىنى ئىنسان سۈرىتىدىن، ئېيىق، مايمۇن، توڭگۇز سۈرىتىگە ئۆزگەرتتىم. سېنىڭ ئۈممىتىڭدىن ھېچكىمنى ئۇنداق قىلمىدىم. ئۇلارنىڭ قىلغىنىدەك ئىشلارنى قىلسىمۇ، يەنىلا ئۇلارغا بۇ ئىشنى راۋا كۆرمىدىم. يا مۇھەممەت! ساڭا بىر سۈرە بەردىمكى، ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان سۈرىنى تەۋرات ۋە ئىنجىلدىن تاپالمايسەن. ئۇ سۈرە فاتىھە سۈرىسىدۇر. ھەر كىم ئۇنى ئوقۇسا، بەدىنى دوزاققا ھارام بولىدۇ. ئۇنى ئوقۇغان كىشىنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ئازابىنى يېنىكلىتىمەن. ئى رەسۇلۇللاھ! مەن سېنىڭدىن ئەكرەم (قىممەتلىك، ئۈستۈن، شەرەپلىك) بولغان بىرسىنى ياراتمىدىم. ساڭا ۋە ئۈممىتىڭگە ئەللىك ۋاقىت ناماز پەرز قىلدىم. ئى رەسۇلۇللاھ! كىم مېنىڭ بىرلىكىمنى قوبۇل قىلسا ۋە ماڭا شېرىك قوشمىسا، جەننەت ئۇلارغا مەنسۇپ، ئۇلارغا دوزاقنى ھارام قىلدىم. ئۈممىتىڭگە قارىتا رەھمىتىم، غەزىپىمدىن ئېشىپ چۈشتى.

ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ نەزىرىمدە پۈتۈن خەلقتىن ئۈستۈن ھەم شەرەپلىكسەن. قىيامەت كۈنى ساڭا شۇنداق ئېكرامدا بولىمەنكى، پۈتۈن ئالەم ھەيران قالىدۇ. ئەي ھەبىبىم! سەن جەننەتكە كىرمەي تۇرۇپ، باشقا ئەنبىيا ۋە ئۈممەتلەر كىرەلمەيدۇ، سېنىڭ ئۈممىتىڭ كىرمەي تۇرۇپ باشقا ئۈممەتلەر كىرەلمەيدۇ، ئى رەسۇلۇللاھ! خالىساڭ، سەن ۋە ئۈممىتىڭ ئۈچۈن نېمىلەرنى تەييارلىغانلىقىمنى كۆرگىن. مەن: خالايمەن ئى رەببىم! دېدىم. ئاللاھ تەئالا: ئىسرافىلغا خىتاپ قىلىپ، ئەي قۇلۇم ئىسرافىل! رەسۇلۇم ۋەقۇلۇم جىبرائىلغا دېگىنكى، ھەبىبىمنى جەننەتكە ئېلىپ بار. ئۇ ۋە ئۈممىتى ئۈچۈن نېمىلەرنى تەييارلىغانلىقىمنى كۆرسەتكىن، دېدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى بولغان پەيغەمبىرىمىز ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. ئاللاھ تەئالانىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنداش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى جەننەتكە ئېلىپ كىردى. پەرىشتىلەردىن بىرى تون، باشقىلىرى نۇرغا تولغان تاۋاقلار بىلەن ئۇنى ساقلاپ تۇرغان ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇلار ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن سەكسەن مىڭ يىل بۇرۇن يارىتىلدى. بۇ تاۋاقتىكىلەرنى ساڭا ۋە ئۈممىتىڭگە چېچىش ئۈچۈن تەقەززالىق بىلەن ساقلاۋاتىدۇ. قىيامەت كۈنى سەن ۋە ئۈممىتىڭ، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن جەننەتنىڭ ئىشىكىگە يېتىپ كەلگەندە، پەرىشتىلەر، تاۋاقتىكى ئۈنچە-مارجانلارنى سىلەرنىڭ ئۈستىڭلارغا چاچىدۇ، دېدى. جەننەتتە ۋەزىپە ئۆتەيدىغان رىدۋان ئىسىملىك پەرىشتە ئۇلارنى كۈتىۋالدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خوشخەۋەر بەرگەچ، «ئاللاھ تەئالا، جەننەتنىڭ ئىككى قىسمىنى سېنىڭ ئۈممىتىڭگە، قالغان بىر قىسمىنى باشقا ئۈممەتلەرگە بېرىش ئۈچۈن ئۈچ قىسىمغا ئايرىدى» دېدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى جەننەتتە سەيلە قىلغۇزدى.

ھەبىبى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام: «جەننەتنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر دەريا كۆردۈم. ئەرشنىڭ ئۈستىدىن ئېقىۋاتقان بولۇپ، بىر يەردىن سۇ، سۈت، شاراپ ۋە ھەسەل چىقاتتى ۋە بىر-بىرسىگە ئارىلىشىپ كەتمەيتتى. دەريا بويى زەبەرجەتتىن (قىممەتلىك تاش) ئىدى. ئىچىدىكى تاشلار ياقۇتتىن، لايلىرى بولسا ئەمبە پۇرايتتى. ئوت-چۆپلىرى بولسا، زافەران (گۈزەل پۇراق چىقارغان ئۆسۈملۈك تۈرى) ئىدى. ئەتراپىغا كۈمۈش قەدەھلەر قويۇلغان بولۇپ، سانى ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردىنمۇ كۆپ ئىدى. ئەتراپىدىكى قۇشلارنىڭ بويۇنلىرى تۆگە بويىنىدەك ئىدى. كىم ئۇلارنىڭ گۆشىگە ئېغىز تەگسە، دەريا سۈيىدىن ئىچسە ئاللاھ تەئالانىڭ رىزاسىغا ئېرىشەتتى. مەن جىبرائىلدىن: بۇ قانداق دەريا؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: ئاللاھ تەئالانىڭ ساڭا بەرگەن كەۋسىرى. سەككىز جەننەتكە بۇ دەريادىن سۇ ئاقار، دېدى. دەريانىڭ قىرىدا ئارامگاھلارنى كۆردۈم. ھەممىسلا ياقۇت ۋە مەرۋايىتلاردىن ئىدى. جىبرائىلدىن سورىدىم. ئۇ: سېنىڭ ئاياللىرىڭنىڭ ئارامگاھىدۇر، دېدى. ئارامگاھلاردا ھۆر پەرىلەرنىمۇ كۆردۈم. ھۆسنى قۇياشتەك پارلاپ تۇرغان بولۇپ، ھەممىسى گۈزەل ۋە يېقىملىق ئاۋازلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىشاتتى. ئۇلار: بىز تولىمۇ بەختلىك ۋە خوشال، بىزنىڭ

كۆڭۈل ئاغرىقىمىز يوق. بىز گۈزەل كىيىملەر بىلەن پەردازلانغۇق، كىيىمىسىز قالمايمىز، بىز قېرىماي مۇشۇنداق ياش تۇرىمىز. بىز ئاچچىقلانمايمىز. ھەر ۋاقىت تەبەسسۇم بىلەن تۇرىمىز. شۇ پېتى تۇرىمىز، ھەرگىز ئۆلمەيمىز، دېدى. ئۇلارنىڭ بۇ يېقىملىق ئاۋازلىرى پۈتۈن يەردە ياڭرايتتى. ئۇلارنىڭ ئاۋازى شۇنداق گۈزەلكى، دۇنياغا كەلگەن بولسا، ئۆلۈم ۋە ئازاب بولمىغان بولاتتى. جىبرائىل: بۇلارنىڭ يۈزىنى كۆرۈشنى خالامسەن؟ دېدى. مەن: خالايمەن، دېدىم. بىر ھوجرىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. شۇنداق چىرايلىق سىمالار كۆردىمكى، پۈتۈن ھاياتىمدا ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىنى سۆزلەپ تۈگىتەلمەيمەن. يۈزلىرى سۈتتىن ئاق، ياڭاقلىرى ياقۇتتىنمۇ قىزىل، قۇياشتىن پارلاق، تېرىلىرى يىپەكتىن يۇمشاق، ئايدەك نۇرلۇق، پۇرىقى ئىپاردىنمۇ خۇشبۇي، چاچلىرى قاپقارا، بەزىلىرى قويۇپ بەرگەن، بەزىلىرى ئۆرۈۋالغان، بەزىلىرى تۈرۈۋالغان بولۇپ ئولتۇرسا ئەتراپىنى بىر ئالاتتى، ئورنىدىن تۇرسا، تاپانلىرىغىچە ساڭگىلاپ تۇراتتى. جىبرائىل: بۇلار سېنىڭ ئۈممىتىڭ ئۈچۈن، دېدى».

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «سەككىز جەننەتنىڭ باغۇ-بوستانلىرىنى، ھەر تۈرلۈك نېمەتلىرىنى كۆردۈم. دوزاق ۋە ئۇنىڭ دەرىجىلىرىنىمۇ كۆرەي دەپ ئويلىدىم. جىبرائىل قولۇمدىن تۇتۇپ، دوزاقنىڭ ئەڭ چوڭ پەرىشتىسى مالىكنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى. جىبرائىل: ئەي مالىك! ھەزرىتى مۇھەممەد دۈشمەنلىرىنىڭ دوزاقتىكى يەرلىرىنى كۆرۈشنى خالايدىكەن، ئۇنىڭغا كۆرسەتكىن، دېدى. مالىك دوزاقنىڭ قەۋەتلىرىنى ئاچتى. يەتتە قەۋەت دوزاقنىڭ ھەممىسىنى كۆردۈم. يەتتىنچى قەۋەتنى ھاۋىيە دەيدىغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئازابى باشقا قەۋەتلەردىن نەچچە ھەسسە قاتتىق ئىدى. مەن مالىكقا: بۇ قات قايسى تەبىقىگە تەۋە؟ دېدىم. مالىك: پىرئەۋن، قارۇن ۋە سېنىڭ ئۈممىتىڭدىن چىققان مۇناپىقلارغا ئازاب بولىدۇ، دېدى. ئالتىنچى قەۋەت لازى بولۇپ، ئۇ يەردە ھېچ دىنى بولمىغان مۇشرىكلار قالىدۇ. بەشىنچى قەۋەت ھۇتامە بولۇپ، ئۇ يەردە ئاتەشكە، كالىغا ۋە بۇتلارغا چوقۇنغانلار قالىدۇ. تۆتىنچى قەۋەت جاھىم بولۇپ، ئۇ يەردە قۇياشقا ۋە يولتۇزلارغا چوقۇنغانلار قالىدۇ. ئۈچىنچى قەۋەت ساكار بولۇپ، ئۇ يەردە خرىستىئانلار قالىدۇ. ئىككىنچى قەۋەت سائىر بولۇپ، ئۇ يەردە يەھۇدىلار قالىدۇ. بىرىنچى قەۋەت جەھەننەم بولۇپ، بۇ يەرنىڭ ئازابى باشقا قەۋەتلەرنىڭ ئازابىدىن يېنىك ئىدى. بۇنداق بولىشىغا قارىماي بۇ يەردە يەتمىش مىڭ ئاتەش دەرياسى كۆردۈم. دەريالار شۇنداق چوڭكى، ئەگەر ئاسمان-زېمىنى ئۇنىڭغا ئاتسا ۋە بىر پەرىشتىگە ئاسمان-زېمىنى ئىزدەپ تاپقىن دېيىسمۇ مىڭ يىلدىمۇ تاپالمىغۇدەك ئىدى. زەبانىلار (دوزاقتىكى پەرىشتىلەر) ھەيۋەتلىك ئىدىكى، ئۇلاردىن خالىغان بىرى ئاسمان-زېمىنى ئاغزىغا قويسا، كۆرۈنمىگۈدەك ئىدى. ئۇ دەريالارنىڭ دولقۇنلىرى قورقۇنچلۇق ئاۋازلارنى چىقىراتتى. ئۇ ئاۋازدىن دۇنياغا ئازىراق بىر شەپىسى كەلگەن بولسا، ئىنسان ۋە ھايۋانلاردىن ھېچ نەرسە قالمىغان بولاتتى. مەن: بۇ قايسى تەبىقىگە مەنسۇپ؟ دېدىم. مالىك جاۋاب بەرمىدى. تەكرار سورىشىم بىلەن ئۇ سۈكۈت قىلىپ تۇرىۋالدى.

جىبرائىل، مالىكقا: سەندىن سوراۋاتىدۇ! دېدى. مالىك: مېنى ئوڭايسىزلاندۇرما! دېدى. مەن: نېمىلا بولسا دېگىن، بەلكىم بىر يولنى تاپارسەن، دېدىم. مالىك: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ قەۋەت سېنىڭ ئۇممىتىڭنىڭ ئاسىلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا نەسىھەت قىلغىن. يەنى بۇ قورقۇنچ يەردىن قۇرتۇلغانغا قەدەر. جىسمىنى بۇنداق يەرگە تاشلاشتىن قۇرتۇلسۇن. ئۇ كۈنى مەن ئاسىلارغا رەھىم قىلمايمەن. ئاق ساقاللىق قېرىلار بولسىمۇ، ياشلار بولسىمۇ، دېدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى يىغلاشقا باشلىدى. باش كىيىمنى چىقىرىپ، ئاللاھ تەئالادىن شاپائەت تىلەپ يالۋۇردى. ئۇممىتىنىڭ ئاجىزلىقى، بۇنداق ئازابلارغا بەرداشلىق بىرەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن جىبرائىل ۋە پۈتۈن پەرىشتىلەر قېتىلىپ يىغلاشتى. ئاللاھ تەئالا: ئەي ھەبىبىم! سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ۋە قىممىتىڭ، مەن ئۈچۈن ئۇلۇغدۇر. دۇئايىڭ قوبۇل بولدى. ھېچ ئەنسىرىمە سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزىمەن. ساڭا شۇنداق ئۇلۇغلۇق بەردىمكى، نۇرغۇنلىغان ئاسىنى سېنىڭ سەۋەبىڭدىن كەچۈرۈم قىلىمەن. تا سەن بولدى ئەمدى دېگۈچە. ئەي ھەبىبىم! كىم مېنىڭ ئەمرىمگە بويسۇنسا، ئازاب ۋە جازادىن قۇرتۇلۇپ رەھمىتىمگە ئېرىشىدۇ. جەننەتتە مېنى كۆرۈش بىلەن شەرەپلىنىدۇ. ساڭا ۋە ئۇممىتىڭگە، كېچە ـ كۈندۈز بولۇپ ئەللىك ۋاقىت ناماز پەرز قىلدىم، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇ ماقام بېرىلگەندىن كېيىن مەن ئەرىشكە قاراپ ئۆرلىدىم. سامادىن ئۆتۈپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەرگاھىغا كەلدىم. ئۇ: ئاللاھ تەئالا ساڭا ۋە ئۇممىتىڭگە نېمىنى پەرز قىلدى؟ دېدى. مەن: بىر كۈندە ئەللىك ۋاقىت ناماز پەرز قىلدى، دېدىم. ئۇ: رەببىڭنىڭ يېنىغا بارغىن ۋە بۇنى يېنىكلىتىشنى تىلە. ئۇممىتىڭ بۇنى كۆتۈرەلمەيدۇ. بۇ ئىسرائىل ئوغۇللىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ئىشتۇر، دېدى. مەن رەببىمنىڭ يېنىغا قايتتىم: يا رەببى! ئۇممىتىمدىن بۇيرۇقنى بىر ئاز كېمەيتكىن! دېدىم. شۇنىڭ بىلەن بەش ۋاقىتقا چۈشۈرۈپ بەردى. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ بەش ۋاقىتقا چۈشۈرگەنلىكىنى ئېيتتىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: رەببىڭگە بارغىن يەنە چۈشۈرۈپ بەرسۇن، ئۇممىتىڭ بۇنى كۆتۈرەلمەيدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن رەببىم ئارىسىدا بېرىپ،كەلدىم. نەتىجىدە ئاللاھ تەئالا: نامازنى بەش ۋاقىت قىلىپ بېكىتتىم. ھەر ناماز ئۈچۈن ئون ساۋاپ بار. بۇ سەۋەپتىن يەنىلا ئەللىك ۋاقىت بولىدۇ. كىم بىر ساۋاپلىق ئىشنى نىيەت قىلىپ، ئۇنى قىلالمىسا، بىر ساۋاب يېزىلىدۇ. ئەگەر قىلسا، ئون ساۋاب يېزىلىدۇ. بىر كىشى گۇناھ بىر ئىشنى نىيەت قىلىپ، ئۇ ئىشنى قىلالمىسا، گۇناھ يېزىلمايدۇ. ئەگەر قىلسا، پەقەت بىر گۇناھ يېزىلىدۇ، دېدى. كېيىن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋالنى ئېيتتىم. ئۇ: يەنە بېرىپ يېنىكلىتىشنى ئېيتتى. مەن: رەببىمدىن كۆپ سورىدىم، ئەمدى يەنە بېرىشتىن خىجىل بولىمەن، دېدىم» [74]

---

74. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، III، 164؛ IV، 208؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۇنەن، I، 265؛ قازى

شۇنداق قىلىپ ئاللاھ تەئالا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازابلانغان كۆڭلىگە، يارىلانغان قەلبىگە تەسەللى بەرگەن بولدى. ھېچكىمنىڭ خىيالىغىمۇ كەلمەيدىغان، ئاڭلاپمۇ چۈشىنەلمەيدىغان بۇ نېمەتلەرنى بەردى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى بىرلا ۋاقىتتا قۇدۇسقا، قۇدۇستىن مەككە مۇكەررەمگە، مەككە مۇكەررەمدىن ئۇممى ھانىنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۇخلىغان يېرى مۇزلىمىغان، داستىكى تاھارەت سۈيى ھەرىكەت قىلىپ تۇراتتى. تالادا كۆزەتتە تۇرغان ئۇممى ھانى، ھېچبىر ئىشتىن خەۋەرسىز مۆگدەپ قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇدۇستىن مەككىگە كېلىۋاتقاندا، قۇرەيشنىڭ كارۋىنىغا يولۇقتى. بىر تۆگە ئۈركۈپ يىقىلىپ چۈشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاڭ ئېتىشى بىلەن كەبىگە كېلىپ ئاخشام بولغانلارنى سۆزلەپ بەردى. كاپىرلار «مۇھەممەد ئەقلىدىن ئېزىپتۇ» دەپ، مەسخىرە قىلدى. مۇسۇلمان بولۇشنى ئويلىشىۋاتقانلار ئىككىلىنىپ قالدى. مۇشرىكلاردىن بەزىلىرى خوشاللىقىدا، ئەبۇبەكرىنىڭ يېنىغا كەلدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئەقىللىق، تەجرىبىلىك، ھېساب ـ كىتابنى ياخشى بىلىدىغان تىجارەتچى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئىشكتىن چىقىشىغىلا: ئەي ئەبۇبەكرى! سەن نۇرغۇن قېتىم قۇدۇسقا باردىڭ، ئۇ يەرنى ياخشى بىلىسەن، مەككىدىن قۇدۇسقا بېرىش ئۈچۈن قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: بىر ئايدىن ئارتۇق ۋاقىت كېتىدۇ، دېدى. بۇ سۆزدىن سۆيۈنگەن كاپىرلار: ئەقىللىق، تەجرىبىلىك ئادەمنىڭ سۆزى مۇشۇنداق بولىدۇ، دېدى. گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىمۇ ئۆزلىرىدەك ئويلايدۇ دەپ، سېنىڭ ئۇ مۇبارەك زاتىڭ بىر كېچىدە قۇدۇسقا بارغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ رەسمى ئەقلىنى يوقاتتى، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ: ئەگەر ئۇ ئېيتقان بولسا، توغرا. بىر كېچىدە ئۇ يەرگە بېرىپ كەلگىنىگە ئىشىنىمەن، دەپ، ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. كاپىرلار: تەۋبە قىلىدۇق، مۇھەممەد نىمىدېگەن بۈيۈك سېھىرگەر. ئەبۇبەكرىنى سېھىرلەپ بوپتۇ دەپ، كەلگەن يېرىگە قايتتى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى دەرھال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. مىغ ـ مىغ ئادەم ئارىسىغا كىرىپ، «ئى رەسۇلۇللاھ! مىراجىڭ مۇبارەك بولسۇن! بىزنى ساڭا ئوخشاش ئۇلۇغ پەيغەمبەرگە خىزمەتچى قىلىش بىلەن شەرەپلەندۈرگەن، مۇبارەك جامالىڭنى كۆرۈش، قەلبىمىزنى يورۇتۇپ، روھلىرىمىزنى شاتلاندۇرغان ئاللاھ تەئالاغا چەكسىز رەھمەت ئېيتىمەن. ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ھەر بىر سۆزۈڭ ھەقتۇر. ساڭا ئىشىنىمەن. جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن!» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ سۆزلىرى كاپىرلارنى ھەيران قالدۇردى. دەيدىغان گەپ تاپالماي تارقىلىپ كەتتى. گۇمانغا چۈشكەن ئىمانى ئاجىز ئىككى، ئۈچ كىشىنىڭ قەلبىگە قۇۋۋەت كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرىگە«سىددىق» دېدى. بۇ ئىسىم بىلەن ئەبۇبەكرىنىڭ دەرىجىسى بىر نەچچە ھەسسە يۇقىرىلىدى.[75]

ئىياز،شىپائى ـ شەرىپ، 179:.

75. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 144.

بۇ ئەھۋالدىن ئاچچىقلانغان كاپىرلار مۆمىنلەرنىڭ كۈچلۈك ئىمانىغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەرقانداق بىر سۆزىگە ئىشىنىشىگە، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇشىغا چىداپ تۇرالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇسال ئەھۋالغا قويۇش ۋە ئۇنى مەغلۇپ قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئىمتىھان ئېلىشقا باشلىدى.

ئۇلار: «ئى رەسۇلۇللاھ! قۇدۇسقا باردىم دەيسەن، مەسجىدنىڭ قانچە ئىشىكى ۋە دەرىزىسى باركەن؟» دېگەندەك سوئاللارنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىسىگە بىر-بىرلەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاۋاب بەرگەندە، ھەزرىتى ئەبۇبەكىر: «شۇنداق ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ تەستىقلايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈستۈن ئەخلاقى-پەزىلىتى بىلەن ئۇلارنىڭ يۈزىگىمۇ قارىماي جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەسجىدى ئەقسانىڭ ئەتراپىغا قارىمىغان ئىدىم. ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرەلمەيتتىم. دەل شۇ چاغدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كەلدى. مەسجىدنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردى. ئىشىك، دەرىزىلەرنى ئۇلارغا ساناپ بەردىم» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يولدا كارۋان كۆرگەنلىكىنىمۇ ئەسكەرتىپ، ئاللاھ خالىسا چارشەنبە كۈنى كېلىدۇ، دېدى. چارشەنبە كۈنى كۈن ئولتۇرغاندا كارۋان مەككىگە كەلدى. ئۇلار كارۋاندىكىلەردىن سورىشى بىلەن كارۋاننىڭ جاۋابى ئۇلارغا مۇش ئۇرغاندەك بولدى. پۈتۈن جاۋابلار پەيغەمبىرىمىزنىڭ دېگىنىدەك چىقتى. ھەتتا بىر تۆگىنىڭ ئۈركۈپ يىقىلغانلىقىنىمۇ سۆزلەپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن مۆمىنلەرنىڭ ئىمانى ھەسسىلەپ ئاشتى. كاپىرلارنىڭ دۈشمەنلىكى تېخىمۇ كۈچەيدى.[76]

ھىجرەتتىن بىر يىل بۇرۇن رەجەپ ئېيىنىڭ يىگىرمە يەتتىسى جۈمە كۈنى يۈز بەرگەن بۇ مۆجىزە مىراج كېچىسى دەپ ئاتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىراجغا روھ ۋە جىسمى بىلەن ئويغاق ھالەتتە چىقتى. ئۇ كېچە ئۇنىڭغا نۇرغۇنلىغان ئىلاھى ھەقىقەتلەرنى كۆرسەتتى. بەش ۋاقىت نامازنى پەرز قىلدى. بۇنىڭدىن سىرت بەقەرە سۈرىسىنىڭ ئاخىرقى ئىككى ئايىتى نازىل بولدى. مىراج قۇرئانى-كەرىمدە، ئىسرا ۋە نەجىم سۈرىسى ۋە بىر قىسىم ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان.[77]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مىراجدىن كېيىن ئەسھابىغا: «ئى ئەبۇبەكىر! سېنىڭ دەرگاھىڭنى كۆردۈم. قىزىل ئالتۇندىن بولۇپ، سېنىڭ ئۈچۈن تەييارلانغان نېمەتلەرنى كۆردۈم. ئەبۇبەكىر: ئۇ دەرگاھ ۋە ئۇنىڭ ئىگىسى ساڭا پىدا بولسۇن. ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆمەرگە قاراپ: يا ئۆمەر! سېنىڭ دەرگاھىڭنى كۆردۈم. ياقۇتتىن بولۇپ، نۇرغۇن ھۆر، پەرىلەر بار ئىدى. سېنىڭ ماكانىڭ بولغىنى ئۈچۈن ئىچىگە كىرمىدىم، دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر ئۇزۇن-ئۇزۇن يىغلاپ كەتتى ۋە كۆز ياشلىرى ئىچىدە: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن، سەندىن ماكان قىزغىنىدىغان ئىش بولامدۇ؟

76. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 215.

77. بۇخارى، «مەناقىبۇل-ئەنسار»، 42؛ تىرمىزى، «تەپسىرۇل-قۇرئان»، 20؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 403؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، I، 255؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 208.

دېدى. ئاخىردا ئوسمانغا قاراپ: يا ئوسمان! سېنى ھەر بىر ئاسماندا كۆردۈم. جەننەتتە دەرگاھىڭنى كۆرۈپ سەن خىيالىمغا كەلدىڭ، دېدى. ئاندىن ھەزرىتى ئەلىگە قاراپ: يا ئەلى! سېنىڭ سۈرىتىڭنى تۆتىنچى قەۋەت ئاسماندا كۆردۈم. جىبرائىلدىن سورىدىم. ئۇ: ئى رەسۇلۇللاھ! پەرىشتىلەر، ھەزرىتى ئەلىنى كۆرۈشكە ئاشىق بولدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ سۈرىتىدە بىر پەرىشتە ياراتتى. تۆتىنچى قەۋەتتە تۇرىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇنى كۆرۈپ بەرىكەت تاپىدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ دەرگاھىڭغا كىردىم. بىر دەرەختىكى مېۋىنى پۇرىدىم. ئۇنىڭدىن بىر ھۆر-پەرى چىقتى. يۈزىگە پەردە تارتتى. مەن: سەن كىم، كىمگە مەنسۇپ بولىسەن؟ دېدىم. ئۇ: تاغاڭنىڭ ئوغلى ئەلى ئۈچۈن يارىتىلدىم. ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى».

مىراج كېچىسى تاڭ سەھەردە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەش ۋاقىت نامازنى ۋاقتى بىلەن ئوقۇتتى. ھەدىس شەرىپتە: «جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئىشكى ئالدىدا ماڭا ئىككى كۈن ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇتتى. ئىككىمىز، ئاسمان قىزارغاندا بامدات نامىزىنى، قۇياش تۆپىلىكتىن ئايرىلغاندا پېشىن نامىزىنى، ھەر نەرسىنىڭ كۆلەڭگىسى ئۆزىچىلىك بولغاندا، ئەسىر نامىزىنى، كۈن ئولتۇرغاندا (قۇياشنىڭ ئۈستى تەرىپى يوقالغاندا) شام نامىزىنى، شاپاق نۇرى يوقىغاندا خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇدۇق. ئىككىنچى كۈنى تاڭ يورۇغاندا بامدات نامىزىنى، ھەر نەرسىنىڭ كۆلەڭگىسى ئىككى ھەسسە بولغاندا پېشىن نامىزىنى، ئۇنىڭدىن كېيىنلا ئەسىر نامىزىنى، روزىمىز بۇزۇلغاندىن كېيىن شام نامىزىنى، كېچىنىڭ ئۈچتە بىرى بولغاندا خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇدۇق. جىبرائىل: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ۋە بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ناماز ئوقۇغان ۋاقىتلىرى ئۇنىڭدىن ئىبارەت. ئۈممىتىڭ بەش ۋاقىت نامازنى، ئىككىمىز قىلغان بۇ ۋاقىتنىڭ ئارىسىدا ئوقۇسۇن، دېدى»[78]

شۇنداق قىلىپ ناماز ۋاقىتلىرى مۇشۇنداق بەلگىلەندى. ھەبەشىستانغا ئادەم ئەۋەتىپ بەش ۋاقىت نامازنىڭ پەرز بولغانلىقىنى، پەرز بولغان كۈندىن تارتىپ خەۋەردار بولغان كۈنگىچە بولغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئوقۇش كېرەكلىكىنى ئېيتتى.

ئەي جامالى كۆزىن نۇرى ئەۋلىيا،
ئەي مەدەت ھەم مەنبەسى نۇرىن خۇدا،
ئاياغ توپاڭ سوپىلارغا تۇتىيا،
ئەي رەسۇل ھەم مەنبەسى نۇرىن خۇدا.
ھېچكىم سەنسىز تاپالماس ھەققە يېتىش،
پەيزى لۇتپۇڭ بىلەن بولۇر مەرتىلىكى قوبۇل،
ئالەملەرگە رەھمەتتۇرسەن ئەي رەسۇل،

78. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، IV، 648~649؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 403~404؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 213~215.

ئەي رەسۇل ھەم مەنبەسى نۇرى خۇدا.

ئەيلىدىم سانسىز گۇناھ ۋە قۇسۇر،
بولدۇم ھاۋايى-ھەۋەسكارلار بىلەن ئىجىل،
ئەيلە ئىسيانىمغا شاپائەت يا كەرىم،
ئەي مەدەت ھەم مەنبەسى نۇرى خۇدا.

ئەي كەرەم كانى ئەزىم ئاللاھ رەسۇلى،
بەك تۆۋەندۇر بۇ گۇناھكار ھەق قۇلى،
دەرگاھىڭدىن ئىلتىجا ئەيلەر، قىل ئاتا.
ئەي رەسۇل ھەم مەنبەسى نۇرى خۇدا.

ياۋۇز سۇلتان سەلىم (سەلىمى)

ھىجرەت

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەر يىلى كەبىگە كەلگەن زىيارەتچىلەرنى دىنغا دەۋەت قىلاتتى. ئۇلارنىڭ دوزاق ئوتىدىن قۇرتۇلۇپ، ئەبەدى سائادەت يۇرتى بولغان جەننەتكە كىرىشى ئۈچۈن ھەر تۈرلۈك ھاقارەتلەرگە چىداپ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشنى داۋاملاشتۇردى. قەبىلىلەرنىڭ ئولتۇراق يەرلىرىگە كىلىپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ، پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئورۇنداپ بولغىچە، مىنى ھىمايە قىلىپ، ياردەم قىلدىغان كىم بار؟ ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەت بىرىلسۇن» دەيتتى. ئەپسۇس، ئۇنى ھىمايە قىلدىغان، ياردەم قىلدىغان بىرسى چىقمىدى.

پەيغەمبەرلىكنىڭ ئون بىرىنچى يىلى ئىدى. بازاردا كەبىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن بىر توپ كىشى بىلەن ئۇچراشتى. ئۇلارغا: سىلەر كىم بولىسىلەر؟ دىدى. ئۇلار: مەدىنىلىك خەزرەج قەبىلىسىدىن بولىمىز، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئانىسى سەلما خانىم خەزرەج قەبىلىسى نەججار ئوغۇللىرىنىڭ نەسلىدىن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئالتە كىشى بىلەن بىر مۇددەت ئولتۇردى ۋە ئۇلارغا ئىبراھىم سۈرىسىنىڭ 35 ـ 52 ـ ئايەتلىرىنى ئوقۇپ بەردى. بۇ دىنغا كىرىشى ئۈچۈن ئۇلارنى دەۋەت قىلدى. قەبىلىسىدىكى چوڭلاردىن ۋە مەدىنىدە ياشايدىغان يەھۇدىلاردىن پات يېقىندا بىر پەيغەمبەرنىڭ كىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلىشى بىلەن ئۇلار بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ، «يەھۇدىلارنىڭ خەۋەر بەرگىنى دەل بۇ پەيغەمبەردۇر!» دەپ، بىر ـ بىرى بىلەن پاراڭلاشتى. ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرى مەدىنىدە بۇرۇندىن تارتىپلا يەھۇدىلارغا دۈشمەن بولۇپ، پۇرسەت تاپسىلا بىر ـ بىرى بىلەن ئۇرۇش قىلاتتى. يەھۇدىلاردىن بۇرۇن مۇسۇلمان بولۇپ، ئىسلامىيەت بىلەن شەرەپلەنسە، ئۇلارنى مەغلۇپ قىلىپ، مەدىنىدىن قوغلاپ چىقىرىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىدا شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىز قەۋمىمىزنى يەھۇدىلار بىلەن ئۇرۇش قىلغان ھالەتتە تاشلاپ كەلگەن ئىدۇق. شۇنى ئارزۇ قىلىمىزكى، ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى سىزدەك مۇبارەك زاتنىڭ سايىسىدە ئىمان ئېيتىش بىلەن شەرەپلەندۈرسۇن. بىز بارا ـ بارمايلا ئۇلارنى ۋە قەۋمىمىزنى ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلىمىز. بۇ دىننى قوبۇل قىلغانلىقىمىزنى ئۇلارغا چۈشەندۈرىمىز. ئەگەر ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى بۇ دىن ئۈستىگە توپلاپ بىرلەشتۈرسە، سەندىن ئەزىز ۋە ئۇلۇغ بىرسى بولمايدۇ» دىدى.

بۇ ئالتە كىشى ھەقىقەتەن ئىشەنگەن بولۇپ، ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرىمىزگە قىلغان ۋەھيىسىنى تەستىقلاپ قوبۇل قىلغان ئىدى. يۇرتلىرىغا قايتىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن روخسەت ئالدى. يېڭى مۇسۇلمان بولغان بۇ ئالتە كىشى: ئۇقبە بىن

ئەمر، ئەسئەد بىن زۇرارە، ئەۋپ بىن ھارىس، رافى بىن مالىك، قۇتبە بىن ئامىر، جابىر بىن ئابدۇللاھ (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) ئىدى.[79]

بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتى ۋە مەدىنىدە تۇغۇلغان قۇياش

مۇسۇلمان بولغان ئالتە كىشى مەدىنىگە قايتىپ كېلىپ، ئىسلامىيەتنى ۋە پەيغەمبىرىمىزنى تەبلىغ قىلىپ، خەلقنى ئىسلام دىنىغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن دەۋەت قىلىشنى باشلىۋەتتى. بۇ ئىشتا شۇ قەدەر چاققان بولدىكى، مەدىنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى قىلمىغان بىر ئۆي قالمىدى. شۇنداق قىلىپ ئىسلامىيەت خەزرەج قەبىلىسىدە كەڭ تارقالغاندەك، ئەۋس قەبىلىسىدىمۇ بەزى كىشىلەر مۇسۇلمان بولدى.

ئەقەبەدىكى ئۇچرىشىشتىن بىر يىل كېيىن، ئەسئەد بىن زۇرارە ۋە ئىسلامىيەتنى قوبۇل قىلغان ئون ئىككى سەبدىشى ھەج مەۋسىمىدە مەككىگە كەلدى. ئۇ يىلى مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارغا بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك زۇلۇم ۋە ئەزىيەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى نازارەت ئاستىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقانلا ئادەمنى قىين-قىستاققا ئالدى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان مەدىنىلىكلەر كەچلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەقەبەدە كۆرۈشۈش ئۈچۈن مەسلىھەت ئېلىپ، كېچە ۋاقتىلىرىدا كۆرۈشتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىپ پۈتۈن ئەمر-پەرمانلىرىغا بويسۇنىدىغانلىقىنى قوبۇل قىلدى. بۇ ھەقتە، «ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشماسلىق، زىنا قىلماسلىق، ئوغۇرلۇق قىلماسلىق، تۆھمەتتىن يىراق تۇرۇش، ئەيىپلەش ۋە رىزىق قورقۇسىدىن بالىلىرىنى ئۆلتۈرمەسلىك»كە دائىر ۋەدە بەردى.[80] ئىككىسى ئەۋس قەبىلىسىدىن قالغانلىرى خەزرەج قەبىلىسىدىن بولغان بۇ توپقا ئەسئەد بىن زۇرارە رەئىس بولدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ 12 كىشىنى قەبىلىلىرىگە ۋەكىل قىلدى. بۇلار قەبىلىسىگە ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارغا ۋاكالىتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېپىل بولاتتى. ئەسئەد بىن زۇرارە ھەممىسىگە ۋاكالەتەن كېپىل بولاتتى. تۇنجى ئەقەبە بەيئىتىدىكىلەر: مالىك بىن نەججار ئوغۇللىرىدىن ئەسئەد بىن زۇرارە، ئەۋپ بىن ھارىس، مۇئاز بىن ھارىس، زۇرەيىك بىن ئامىر ئوغۇللىرىدىن رافى بىن مالىك، زەكۋان بىن ئابدىقەيس، غانىم بىن ئەۋپ ئوغۇللىرىدىن ئۇبابە بىن سامىت، غۇسەينا ئوغۇللىرىدىن يەزىت بىن سەلەبە، ئەجلان بىن زەيد ئوغۇللىرىدىن ئاباس بىن ئۇبابە، ھارام بىن كاپ ئوغۇللىرىدىن ئۇقبە بىن ئامىر، سەۋات بىن غانىم ئوغۇللىرىدىن قۇتبە بىن ئامىر، ئابدۇلەشھەل بىن جۇشەم ئوغۇللىرىدىن ئەبۇل ھەيسەم، مالىك بىن تەييىھان ۋە ئامىر بىن ئەۋپ ئوغۇللىرىدىن ئۇۋەيىم بىن سەئىدە ئىدى.

---

79. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 429~431؛ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 219~220؛ئىبنى ئاساكىر، تارىخى دىمەشق، IX، 82.

80. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 220.

بۇ بەيئەتتىن كېيىن مەدىنىگە قايتقان ھەزرىتى ئەسئاد ۋە سەبداشلىرى، كىچە-كۈندۈز ئىسلامىيەتنى تەبلىغ قىلىپ، كىشلەرنى ھەق دىنغا دەۋەت قىلدى. بۇ دەۋەت سەۋەبىدىن ئىسلام مەدىنىدە تېزلىك بىلەن تارقالدى. ھەتتا بۇرۇن بىر-بىرىگە دۈشمەن بولغان ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرى بىر ياقىدىن باش چىقاردى. ئۇلار ئىسلامىيەتنى چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىش ئۈچۈن پەيغەمبىرىمىزدىن بىر مۇئەللىم تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارغا قۇرئانى-كەرىم ۋە ئىسلامىيەتنى ئۆگىتىش ئۈچۈن مەككىدىكى ساھابىلىرىدىن بىرى بولغان، مۇسئاب بىن ئۇمەيرنى مۇئەللىم قىلىپ مەدىنىگە ئەۋەتتى.

ھەزرىتى مۇسئاب، ھەزرىتى ئەسئەدنىڭ ئۆيىدە قالدى. ئۇنىڭ بىلەن ئۆيمۇ-ئۆي ئارىلاپ ئىسلامىيەتنى تەبلىغ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ سۆيگۈسى ۋە ئۇنى پۈتۈن دۈشمەنلەردىن قوغداش ئۈچۈن جان-جەھلى بىلەن خىزمەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىلەن قىلىنىدىغان بەيئەتكە تەييارلىدى. ئەسئەد بىن زۇرارەنىڭ قەبىلە رەئىسى سەئىد بىن مۇئاز بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن تۇققان ئىدى. ئۇ زامانلاردا ئەرەپلەر ئارىسىدا ئۇرۇق-تۇغقانلارغا ھاقارەت قىلىشنى ئېغىر ئالغانلىقى ئۈچۈن، تېخى ئىمان ئېيتمىغان سەئىد بىن مۇئاز، ئەسئەد بىن زۇرارەنىڭ ئۆيىگە بېرىپ بۇ ئىشنى توساپ قالالمىدى. ئۆزى بىر قەبىلە رەئىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزى قول سېلىشتىن بىئارام بولدى. بۇ سەۋەپتىن قەبىلە ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئۇسەيد بىن ھۇدايىرغا، «مەھەللىمىزگە بارغىن. كەلگەن شۇ كىشىنى تاپقىن، نېمە قىلساڭ قىلغىن. ئەسئەد مېنىڭ تەيزەمنىڭ (ئانىسىنىڭ قىز بىر تۇققىنى) ئوغلى بولمىغان بولسا، بۇ ئىشنى ساڭا ھاۋالە قىلمىغان بولاتتىم» دېدى.

ئەمىرنى ئاڭلىغان ئۇسەيد بىن ھۇدايىر قورالىنى ئېلىپ، ھەزرىتى مۇسئاب بىن ئۇمەيرىنىڭ ئۆيىگە ماڭدى. ئۇ يەرگە كېلىپ، ئاچچىقلانغان ھالدا: بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلدىڭىز، ئىنسانلارنى ئالداپ، ھاياتىڭىزدىن تويمىغان بولسىڭىز بۇ يەردىن دەرھال كېتىڭ! دېدى. ئۇنىڭ ئاچچىقلانغان ھالىتىنى كۆرگەن مۇسئاب بىن ئۇمەير: باشتا بىر ئاز ئولتۇرۇڭ، سۆزۈمنى ئاڭلا! ياخشى كۆرسەڭ قوبۇل قىلغىن، ياقتۇرمىساڭ توسساڭ بولىدۇ، دەپ يۇمشاق جاۋاب بەردى. ئۇسەيد ئۆزىنى تۇتىۋېلىپ: توغرا سۆزلىدىڭ، دېدى ۋە قورالىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇردى.

ھەزرىتى مۇسئابنىڭ كۆڭۈلنى ئېرىتىدىغان سۆزلىرى ۋە چىرايلىق ئاۋازى بىلەن ئوقۇغان قۇرئانى-كەرىمنى ئاڭلىدى. ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا: بۇ نېمىدېگەن گۈزەل! دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن: بۇ دىنغا كىرىش ئۈچۈن نېمە قىلىش كېرەك؟ دېدى. ئۇنىڭغا چۈشەندۈردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدى. خوشاللىقىدىن ئولتۇرالمىغان ھەزرىتى ئۇسەيد: مەن بېرىپ سىلەرگە بىر كىشىنى ئەۋەتەي، ئەگەر ئۇمۇ مۇسۇلمان بولسا، مەدىنىدە ئۇنىڭ قەۋمىدىن مۇسۇلمان بولمىغان ھېچكىم قالمايدۇ، دېگىنىچە يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. ئۇدۇل سەئىد بىن مۇئازنىڭ يېنىغا باردى. سەئىد بىن مۇئاز ئۇنى كۆرۈشى بىلەن ئۆز-ئۆزىگە: قەسەم قىلىمەنكى، ئۇسەيد بۇ يەردىن

چىققان چىرايى بىلەن كەلمەيدۇ دېدى. ئۇنىڭغا: قانداق قىلدىڭ ئۇسەيد؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئۇسەيد بىن ھۇداير، سەئىد بىن مۇئازنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئارزۇ قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇ كىشى بىلەن پاراڭلاشتىم. ھېچقانداق بىر يامانلىقنى كۆرمىدىم. شۇنى ئاڭلىدىمكى، بەنى ھارىسە ئوغۇللىرى تەيزە ئوغلۇڭ ئەسئەتنىڭ بۇنداق بىر مېھمانىنى ئۆيىدە قوندۇرغانلىقىغا ئىچى تارلىق قىلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ، دېدى.

بۇ سۆزلەر سەئىد بىن مۇئازنىڭ غورۇرىغا تەگدى. چۈنكى بىر قانچە يىل بۇرۇنقى بىر ئۇرۇشتا، بەنى ھارىسە ئوغۇللىرىنى يېڭىپ، خەيبەرگە ھاملە بولۇشقا مەجبۇرلىغان ئىدى. بىر يىل كېيىن ئۇلارنى ئەپۇ قىلىپ، مەملىكەتلىرىگە قايتىشىغا يول قويغان ئىدى. ياخشىلىققا يامانلىق قايتۇرغان بۇ ئىش، سەئىد بىن مۇئازنى غەزەپلەندۈردى. ئەسلىدە بۇنداق بىر ئىش يوق ئىدى. ئۇسەيد بىن ھۇداير بۇ ھىلىنى قوللىنىپ، سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئۇلارغا يامانلىق قىلىشىنىڭ ئالدىنى ئالماقچى بولغان ئىدى. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ تەرىپىگە ئۆتۈش ۋە ئاخىرىدا مۇسۇلمان بولۇشىغا ئاساس سالدى.

سەئىد بىن مۇئاز، ئۇسەيد بىن ھۇدايىردىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھامان ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. ھەزرىتى ئەسئەد بىن زۇرارەنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ھۇزۇر ئىچىدە ئولتۇرۇپ، پاراڭغا چۈشكەنلىكىنى كۆردى. ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئەي ئەسئەد! ئارىمىزدا تۇققاندارچىلىق بولمىغان بولسا، سەن بۇلارنى قىلالمىغان بولاتتىڭ. دېدى. بۇ سۆزلەرگە ھەزرىتى مۇسئاب بىن ئۇمەيىر: ئەي سەئىد! بىر ئاز تۇرغىن، باشتا بىزنى بىر تىڭشىغىن، ئەگەر سۆزىمىز ساڭا ياقسا قوبۇل قىلغىن. ياقمىسا، ساڭا زورلاپ تاڭمايمىز، كەتسەڭ ئىختىيار! دېدى. سەئىد بىن مۇئاز بۇ تاتلىق سۆزلەر ئالدىدا سەل ئېرىپ قالدى. بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى. مۇسئاب بىن ئۇمەيىر سەئىد بىن مۇئازغا باشتا ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈردى. ئىسلامىيەتنىڭ ئاساسلىرىنى سۆزلىدى. ئاخىرىدا چىرايلىق ھەم تاتلىق ئاۋازى بىلەن قۇرئانى-كەرىمدىن بىر مىقدار ئوقۇدى. ئوقۇغانسىرى سەئىد بىن مۇئازنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ ئۆزىنى يوقىتايلا دېدى. قۇرئانى-كەرىمنىڭ تەڭداشسىز كارامىتى ئالدىدا قەلبى يۇمشاپ، ئۇنىڭ تەسىرى ئاستىدا قالدى. ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا: سىلەر بۇ دىنغا كىرىش ئۈچۈن نېمە قىلىسىلەر؟ دېدى. مۇسئاب بىن ئۇمەيىر دەرھال كەلىمە شاھادەت ئۆگەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇمۇ: ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ ۋەئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋەرەسۇلۇھ، دەپ مۇسۇلمان بولدى. سەئىد بىن مۇئازمۇ مۇسۇلمان بولۇش شەرىپى بىلەن ئورنىدا ئولتۇرالماي قالدى. دەرھال ئۆيىگە بېرىپ ئۆگەنگىنى بويىچە غۇسۇل تاھارەت ئالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن قەۋمىنىڭ توپلىنىشىغا پەرمان بەردى. ئۇسەيد بىن ھۇدايىرنى يېنىغا ئېلىپ، خەلق توپلانغان يەرگە كەلدى. ئابدۇلەشھەل ئوغۇللىرىغا خىتاپ قىلىپ: ئەي ئابدۇلەشھەل ئوغۇللىرى! سىلەر ماڭا قانداق قارايسىلەر؟ دېدى. ئۇلار تەڭ ئاۋازدا: سەن بىزنىڭ رەئىسىمىز، ئۇلۇغىمىز سەن، نېمىنى بۇيرىساڭ شۇنىڭغا ئىتائەت قىلىمىز، دېدى. سەئىد بىن مۇئاز: ھەممىڭلارغا بىر خەۋەر بىلدۈرىمەن. مەن مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندىم. سىلەرنىمۇ ئاللاھ تەئالاغا

ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىغا ئىمان ئېيتىشنى تەۋسىيە قىلىمەن، ئەگەر ئىمان ئېيتىمىساڭلار، ھېچبىرىڭلار بىلەن كۆرۈشمەيمەن، پاراڭلاشمايمەن! دېدى.

ئابدۇلەشھەل ئوغۇللىرى رەئىسى سەئىد بىن مۇئازنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى ۋە ئىسلامغا دەۋەت قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ، ھەممىسى بىرلىكتە مۇسۇلمان بولدى. ئۇ كۈنى ئاخشامغىچە مەدىنە ئاسمىنى شاھادەت ۋە تەكبىر ئاۋازلىرى بىلەن ياڭرىدى.[81]

بۇ ۋەقەدىن ئۇزۇن ئۆتمەي پۈتۈن مەدىنە خەلقى ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرى مۇسۇلمان بولدى. ئەتراپ ئىسلام نۇرى بىلەن يورىدى. سەئىد بىن مۇئاز ۋە ئۇسەيد بىن ھۇدايىر قەبىلىسىگە تەۋە بولغان پۈتۈن بۇتلارنى چاقتى. بۇ ئەھۋال سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە خەۋەر قىلىنىشى بىلەن مەمنۇن بولدى. مەككىلىك مۇسۇلمانلار بايرام شاتلىقىغا چۆمدى. بۇ سەۋەپتىن ئۇ يىل (مىلادىيە 621 ـ يىلى) سەنەتۇس سۇرۇر خوشاللىق يىلى قىلىپ بېكىتىلدى.

ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى تەبلىغ قىلىۋاتقىنىغا ئون ئۈچ يىل بولدى. مەككىلىك مۇشرىكلارنىڭ زۇلمى چېكىگە يەتتى. مەدىنىدە بولسا، ئەسئەد بىن زۇرارە بىلەن مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ تىرىشچانلىقىدا ئەۋس ۋە خەزرەجلىكلەر مۇسۇلمانلارغا قۇچاق ئاچتى. ئۇلارنى باغرىغا بېسىپ، ئۇلار ئۈچۈن ھەر ئىش قىلىشقا تەييار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالدۇراق مەدىنىگە تەشرىپ قىلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن مال ـ دۇنياسى، جېنىنى پىدا قىلىشقا ۋەدە قىلدى. ھەج مەۋسىمى كەلدى. مۇسئاب بىن ئۇمەير بىلەن مەدىنىدىن 73 ئەركەك ۋە ئىككى ئايال مۇسۇلمان مەككىگە كەلدى. ھەجدىن كېيىن ھەممىسى ئەقەبەدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشتى. ئەسئەد بىن زۇرارە ۋە ئون ئىككى ۋەكىل قەبىلىلىرىگە ۋاكالەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا تەكلىپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى ئايەتلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن مال ـ مۈلكى ۋە بالىلىرىنى قانداق قوغدىغان بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىنىمۇ شۇنداق قوغداشنى تەلەپ قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تېخى مۇسۇلمان بولمىغان تاغىسى ھەزرىتى ئابباسمۇ ئۇ يەردە ئىدى. بەيئەت ئۈچۈن كەلگەن بۇ قەبىلىگە: «ئەي مەدىنىلىكلەر! بۇ قېرىندىشىمنىڭ ئوغلىدۇر، ئىنسانلار ئىچىدە ئۇنى ئەڭ ياخشى كۆرىمەن. ئەگەر ئۇنى تەستىقلاپ، ئاللاھنىڭ كەلتۈرگەنلىرىگە ئىشىنىپ ئۇنى ئۆزەڭلار بىلەن ئېلىپ كېتىشنى خالىساڭلار، مېنى رازى قىلغۇدەك بىر ۋەدە بېرىشىڭلار كېرەك. بىلىپ تۇرۇپسىلەر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئادىمىمىز. بىز ئۇنى ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلەردىن قوغدىدۇق. ئۇ بىزنىڭ ئارىمىزدا ئىززەت ۋە شەرەپ بىلەن ھىمايە ئاستىدا ياشاۋاتىدۇ.

---

81. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I،435؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇف، II،258.

بىزنىڭ بۇنداق ياخشى مۇئامىلىمىزگە قارىماي، سىلەر بىلەن كېتىشكە قارار بەردى. ئەگەر سىلەر پۈتۈن ئەرەپ قەبىلىلىرى بىرلىشىپ ھۇجۇم قىلسا، ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلالىغۇدەك كۈچ-قۇۋۋەتكە ئىگە بولساڭلار بۇ ئىشنىڭ ياخشى مەسلىھەت قىلىڭلار، كېيىن پۇشايمانغا قالماڭلار، بەرگەن ۋەدەڭلاردا تۇرۇپ ئۇنى دۈشمەندىن قوغدىيالامسىلەر؟ بۇنى قىلالىساڭلارغۇ بەك ياخشى بولاتتى. ئەگەر مەككىدىن چىقىپلا ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويساڭلار، ھازىرلا ۋاز كېچىڭلار، ئۆز يۇرتىدا ھىمايە ئاستىدا شەرەپ بىلەن ياشىسۇن!» دېدى.

ھەزرىتى ئاببانىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان مەدىنىلىكلەرنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەملىكىتىگە ئېلىپ بارغاندا، ئۇنى مۇشرىكلاردىن قوغدىيالامدىغان، بېسىمغا ئۇچرىغاندا ئۇنى تاشلاپ قاچىدىغان بىر سۆزگە دۇچ كەلگەن ئىدى. مەدىنە ساھابىلىرىدىن ئەسئەد بىن زۇرارە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! روخسەت بەرسىڭىز بىر قانچە ئېغىز سۆزۈم بار. ئۇنى ھەزرىتىمگە بىلدۈرەي دېگەن ئۈمىتتە» دېدى. كائىناتنىڭ پەخرى روخسەت بېرىشى بىلەن ھەزرىتى ئەسئەد: «ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ھەر دەۋەتنىڭ يۇمشاق ياكى قاتتىق يولى، بىر ئۇسلۇبى بار. ھازىر سەن بىزنى شۇنداق بىر نەرسىگە دەۋەت قىلىۋاتىسەن. ئۇنى ئىنسانلارنىڭ قوبۇل قىلىشى بەكمۇ قىيىن. چۈنكى ئىنسانلار بۇرۇندىن تارتىپ چوقۇنۇپ كەلگەن بۇتلىرىنى تاشلاپ ئىسلامغا كىرىشى بەكمۇ كۈچ تەلەپ قىلىدۇ. بۇلارغا قارىماي، بىز ئىسلامنى پۈتۈن قەلبىمىز بىلەن قوبۇل قىلدۇق. بىلىسەنكى، بۇنى قوبۇل قىلىشمۇ بەك تەستۇر. ھەتتا ئۆز تاغىلىرىمۇ دۈشمەن كۆرگەن بۇنداق ئۇلۇغ بىر زاتقا قۇچاق ئېچىپ، بۇ شەرەپلىك ۋەزىپىنى پەرز قىلىشنى ۋەزىپە دەپ بىلىمىز، ھەممىمىز بىر يەرگە كەلدۇق. تىلىمىزدا نېمە دېسەك، قەلبىمىزمۇ شۇنى تەستىق قىلىدۇ. ئۆز بالا-چاقىلىرىمىزنى قانداق قوغدىغان بولساق، سىزنىڭ مۇبارەك تېنىڭىزنى ئاخىرقى بىر تامچە قېنىمىز قالغۇچە قوغداشقا قەسەم قىلىمىز. ئەگەر ۋەدىمىزنى بۇزساق، ئاللاھ تەئالاغا بەرگەن سۆزىمىزنى تۇتمىساق، قاراقچىلارغا يەم بولايلى. ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ۋەدىمىزدە تۇرىمىز. ئاللاھ تەئالا بىزنى غالىپلاردىن قىلسۇن» دېدى. ئاخىرىدا: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىزدىن ئۆزىڭىز خالىغانچە تەمىنات ئېلىپ، شەرت قويۇڭ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىسلامىيەتكە چاقىردى. قۇرئانى-كەرىم ئوقۇپ: «سىلەردىن ئاللاھ ئۈچۈن شەرتىم، ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ھېچبىر نەرسىنى شېرىك قوشماسلىق؛ ئۆزەم ۋە ئەسھابىم ئۈچۈن شەرتىم، بىزنى ھىمايە قىلىش، ئەسھابىمغا ياردەم قىلىش، ئۆزەڭلارنى قانداق قوغدىساڭلار، بىزنىمۇ شۇنداق قوغدىشىڭلاردۇر» دېدى.

بەرا بىن مارۇر: «سېنى ھەق دىن بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۆز بالا-چاقىمىزنى قوغدىغاندەك سېنىمۇ جان-جەھلىمىز بىلەن قوغدايمىز! بىز بىلەن بەيئەتلەشكىن ئى رەسۇلۇللاھ!» دېدى.

مەدىنىلىك مۇسۇلمانلاردىن ئابباس بىن ئۇبادە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قىلىنغان بەيئەتنى جەزىملەشتۈرۈش ئۈچۈن، سەبداشلىرىغا: ئەي خەزرەجلىكلەر! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى نېمە ئۈچۈن قوبۇل قىلغانلىقىڭلارنى بىلەمسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: شۇنداق بىلىمىز، دېدى. ئابباس: سىلەر ئۇنى ھەم سۇلھى ھەم ئۇرۇش ۋاقتىلىرى ئۈچۈن قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىسىلەر. ئەگەر، مال-مۈلكىڭلارغا بىر زىيان كەلسە، ئۇرۇق-تۇغقان ۋە يېقىنلىرىڭلاردىن بىرەسى ھالاك بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغۇز ۋە ياردەمچىسىز تاشلاپ قويىسىلەر، قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر بۇنداق بىر ئىشنى قىلساڭلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھالاك بولىسىلەر! ئەگەر دەۋەت قىلغان ئىشىغا، ئۇرۇق-تۇغقانلارنىڭ ئۆلتۈرۈلىشى، مال-دۇنيايىڭلاردىن يوق بولىشىدىن قورقمىساڭلار، ئۇنىڭغا ۋاپا قىلىشنى پۈككەن بولساڭلار، بۇ ۋەدەڭلاردا تۇرۇڭلار! قەسەم قىلىمەنكى، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاياتىڭلار ئۈچۈن خەيرلىكتۇر، دېدى. ئۇلار: بىز ماللىرىمىز زىيانغا ئۇچرىسىمۇ، يېقىنلىرىمىز ئۆلگەن تەقدىردىمۇ، پەيغەمبىرىمىزدىن ۋاز كەچمەيمىز، ئۇنىڭدىن ھېچبىر زامان ئايرىلمايمىز، دېدى. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ۋەدىمىزدە تۇرساق بىزگە نېمە مۇكاپات بار؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالانىڭ رازىلىقى ۋە جەننەت بار، دېدى.

ئۇلاردىن ھەر بىر قەۋمنىڭ ۋەكىللىرى ئايرىم-ئايرىم ۋەدە بەردى. ئەڭ بالدۇر ئەسئەد بىن زۇرارە: «مەن ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسىگە بەرگەن ۋەدەمدە تۇرۇپ، جېنىم ۋە مېلىم بىلەن ئۇنى قوغداش، ئۇنىڭغا ياردەم قىلىش يولىدا ۋەدەمگە ئەمەل قىلىمەن» دەپ قەسەم قىلدى. ئارقىسىدىن ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ئوخشاش قەسەم قىلىپ، «ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلدۇق، ئاڭلىدۇق ۋە باش ئەگدۇق» دەپ ئىتائىتىنى بىلدۈردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن مال ۋە جاندىن كېچىشكە رازى بولدى. ئاياللار بىلەن پەقەت سۆز بىلەن بەيئەت قىلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «ئاللاھ تەئالاغا ھېچبىر شېرىك قوشماسلىق، ئوغۇرلۇق، تۆھمەت ۋە زىنا قىلماسلىق، بالىلىرىنى ئۆلتۈرمەسلىك، يالغان سۆزلىمەسلىك، ياخشى ئىشلاردا ئالدىدا بولۇش» ھەققىدە ئۇلاردىن ۋەدە ئالدى.

مەدىنىلىكلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قەسەم قىلغان ۋاقتىدا، ئەقەبە تۆپىلىكىدىن: ئەي منادا قونۇپ قالغانلار! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن مەسلىھەتلەشتى، دەپ ۋارقىرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئاۋازغا: بۇ ئەقەبەنىڭ شەيتانىدۇر دېگەندىن كېيىن، ۋارقىرىغان شەيتانغا: ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ دۈشمىنى! سېنىڭ ھەققىڭدىنمۇ كېلىمەن، دېدى. قەسەم قىلغان مەدىنىلىكلەرگە: سىلەر دەرھال قونالغۇ يەرلىرىڭلارغا قايتىڭلار» دېدى. ئاباس بىن ئۇبادە: ئى رەسۇلۇللاھ! قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر خالىساڭ، ئەتە تاڭ سەھەردىلا منادىكى كاپىرلارنىڭ كاللىسىنى قىلىچتىن ئۆتكۈزىمەن، دېدى. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام: بىزگە تېخى ئۇرۇش ئەمرى چۈشۈرۈلمىدى، ھازىرچە يەرلىرىڭلارغا قايتىڭلار، دېدى.

ئىمام نەسائىنىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىشىچە، ئەنسارلاردىن ئەقەبە بەيئىتىغا قاتناشقانلار رەسۇلنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكى ئۈچۈن مۇھاجىر بولغان ئىدى.[82]

ھىجرەت

ئەڭ ئاخىرقى ئەقەبە بەيئىتى بىلەن مەدىنە مۇسۇلمانلارغا ھۇزۇر ۋە پاناھلىق ماكانى ئىدى. ئىككىنچى قېتىملىق ئەقەبە بەيئىتىنى ئاڭلىغان مۇشرىكلارنىڭ مۇئامىلىسى ئۆزگىرىپ خەتەرلىك ھالغا كەلدى. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن مەككىدە قېلىش خەتەرلىك بىر ئىش بولۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى بىلدۈرۈپ، ھىجرەت ئۈچۈن رۇخسەت تەلەپ قىلدى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوشال ھالدا، ئەسھابى-كىرامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «سىلەرنىڭ ھىجرەت قىلىدىغان يېرىڭلار ماڭا بىلدۈرۈلدى. ئۇ يەر يەسرىب (مەدىنە)، ئۇ يەرگە ھىجرەت قىلىڭلار ۋە ئۇ يەردە مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىڭلار بىلەن بىرلىشىڭلار. ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى سىلەرگە قېرىنداش قىلدى. يەسرىبنى (مەدىنە) سىلەرگە خاتىرجەملىك ۋە ھۇزۇر يۇرتى قىلدى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋسىيەسى ۋە رۇخستى بىلەن مۇسۇلمانلار مەدىنىگە بۆلۈنۈپ، بىر-بىرلەپ ھىجرەت قىلدى.[83] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەت قىلغانلارغا ئېھتىياتچان ۋە تەدبىرلىك بولۇشنى ئەسكەرتتى. مۇسۇلمانلار مۇشرىكلارنىڭ دىققىتىنى تارتماسلىق ئۈچۈن كىچىك گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنۈپ، يوشۇرۇن ھەرىكەت قىلدى. مەدىنىگە ئەڭ دەسلەپ ھىجرەت قىلغان ئەبۇ سەلەمە، مۇشرىكلاردىن بەكمۇ ئازار يېگەن ئىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ ئىشىدىن خەۋەر تاپقان مۇشرىكلار پەرىق ئېتەلىگەنلەرنى يولدىن قايتۇرۇپ كېلىدىغان، ئاياللىرىنى ئەرلىرىدىن ئايرىۋالىدىغان ئىشلارنى قىلدى. ھەتتا كۈچى يەتكەنلىرىنى زىندانغا سولايدىغان ئىشلارنىمۇ قىلدى. ئۇلارنى دىنىدىن چىقىرىش ئۈچۈن ھەر خىل قىيىن-قىستاقلارغا ئالدى. پەقەت بىر ئىچكى ئۇرۇشنىڭ چىقىشىدىن ئەنسىرىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈشكە جاسارەت قىلالمىدى. مۇسۇلمانلار پۇرسەت تېپىپ مەدىنە يولىغا داۋام قىلدى..

ھەزرىتى ئۆمەرمۇ بىر كۈنى قىلىچىنى ئېسىپ، يا ئوقلىرى بىلەن كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلدى. ئۇ يەردىكى مۇشرىكلارغا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: «مەنمۇ دىنىمنى قوغداش ئۈچۈن ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا ھىجرەت قىلىمەن. ئايالىنى تۇل، بالىلىرىنى يېتىم، ئانىسىنى يىغلىتىشنى ئويلىغانلار بولسا، شۇ ۋادىنىڭ ئارقىسىدىن كەلسۇن!» دېدى. شۇنداق قىلىپ ھەزرىتى ئۆمەر بىلەن يىگىرمىگە يېقىن مۇسۇلمان كۈندۈزدە، ئوچۇق-ئاشكارا مەدىنىگە يولغا چىقتى. ئۆمەرنىڭ ھەيۋىسىدىن بۇ گۇرۇپپىغا ھېچكىم بىر نەرسە

82. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 438؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 221~223؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 261.

83. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 226.

دىيەلمىدى. قۇيرۇقى ئۈزۈلمىگەن كۆچۈشلەر توختاپ قالمىدى. ئەسھابى-كىرام توپ-توپ بولۇپ مەدىنىگە يېتىپ كەلدى.

بۇ چاغلاردا ھەزرىتى ئەبۇبەكرىمۇ ھىجرەت ئۈچۈن روخسەت سورىدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: "سەۋر قىلغىن! ئۈمىدىم شۇكى، ئاللاھ تەئالا ماڭىمۇ روخسەت بېرىدۇ، بىرلىكتە ھىجرەت قىلايلى! دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: "ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! بۇنداق بىر ئېھتىمال بارمۇ؟" دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، بار " دەپ، سۆيۈندى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى 800 دىرھەم بېرىپ ئىككى تۆگە سېتىۋالدى ۋە ئۇ كۈننى ساقلاشقا باشلىدى. مەككىدە، ھىجرەت قىلمىغانلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئەلى كەمبەغەللەر، كېسەللەر، ياشانغانلار ۋە مۇشرىكلارنىڭ تۇرمىسىدىكى مۇسۇلمانلاردىن ئىبارەت كىشلەر قالدى.

مەدىنە تەرەپتە بولسا، ئەنسارلار (مەدىنىلىكلەر) ھىجرەت قىلغان مەككىلىكلەرنى (مۇھاجىرلارنى) قىزغىن قارشى ئېلىپ، ئۆيىدە قوندۇردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۈچلۈك بىر ئىتتىپاقلىق مەيدانغا كەلدى.

مەككىلىك مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ ھىجرەت قىلىپ، مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلارغا رەھبەر بولىشىدىن قورقۇپ، ئۆزئارا دەتالاشقا چۈشتى. ئۇلار دارۇن نەدۋە دېگەن يەردە توپلىشىپ، نېمە قىلىش ھەققىدە مەسلىھەتلەشتى. شەيتان ئۇلارنىڭ يېنىغا ياشانغان بىر مويسىپىت شەكلىدە كېلىپ، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشىدى. ئۇلار ھەر خىل تەكلىپلەرنى سۇندى. لېكىن ھېچقايسى تەكلىپ شەيتاننىڭ كۆڭلىگە ياقمىدى. شۇنىڭ بىلەن شەيتان ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئارلىشىپ: «پىكىرلىرىڭلارنىڭ ھېچقايسى چارە ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭ تاتلىق سۆزى ۋە كۈلۈپ تۇرغان يۈزى سىلەرنىڭ پىلانلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىدۇ، باشقا چارە تېپىڭلار!» دېدى.

قۇرەيشنىڭ رەئىسى بولغان ئەبۇ جەھىل: «ھەر قەبىلىدىن كۈچلۈك بىر ئادەم تاللايلى، ھەر بىرى قىلىچ بىلەن مۇھەممەدكە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلسۇنكى، كىمنىڭ ئۆلتۈرگەنلىكىنى بىلەلمەي قالسۇن. شۇنىڭ بىلەن مەجبۇرى تۆلەمگە رازى بولىدۇ. بىز تۆلەم بېرىپلا قۇتۇلغان بولىمىز» دېدى. شەيتان بۇ پىكىرگە قوشۇلۇپ، ئۇلارنى كۈشكۈرتۈپ ۋەسۋەسە قىلدى.[84]

مۇشرىكلار تەييار بولىشى بىلەن ئاللاھ تەئالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھىجرەت قىلىش ئەمرىنى بەردى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ مۇشرىكلارنىڭ پىلانىنى ۋە بۇ كىچە كارۋىتىدا ئۇخلىماسلىقنى ئېيتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز كارۋىتىدا ھەزرىتى ئەلىنىڭ يېتىشىنى، قويغان ئامانەتلەرنى ئىگىلىرىگە بېرىشىنى تاپىلاپ: «بۇ ئاخشام مېنىڭ ياتىغىمدا ياتقىن، شۇ پىنچەكنى ئۈستىڭگە ئارتىۋال! قورقما، ساڭا بىر نەرسە

84. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،124؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،227.

بولمايدۇ» دېدى. ھەزرىتى ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمر قىلغان بويىچە ئۇخلىدى. ھەبىبۇللاھ ئۇچۇن قورقماي ئۆز نەپسىنى پىدا قىلىشقا تەييارلاندى.

ھىجرەت كېچىسى كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىنى قورشىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيدىن چىقىپ، ياسىن سۈرىسىنىڭ بېشىدىكى ئون ئايەتنى ئوقۇپ، بىر ئوچۇم توپىنى كاپىلارنىڭ بېشىغا چاچتى. بېشىغا توپا چېچىلغانلارنىڭ بەدرى ئۇرۇشىدا ئۆلگەنلىكى ھەققىدە رىۋايەت بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساق-سالامەت ئۇ يەردىن ئايرىلىپ، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. مۇشرىكلاردىن ھېچقايسى ئۇنى كۆرمىدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مۇشرىكلارنىڭ يېنىغا بىرسى كېلىپ: بۇ يەردە نېمە ساقلاۋاتىسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: مۇھەممەد ئۆيدىن چىقتىمۇ؟ دېدى. ئۇ كىشى: قەسەم قىلىمەنكى، مۇھەممەد ئاراڭلاردىن سىلەرگە توپا چېچىپ ئۆتۈپ كەتتى، دېدى. مۇشرىكلار بېشىنى تۇتتى، ھەقىقەتەن توپا چاچقاندەك قىلاتتى. دەرھال ئىشىكنى بۇزۇپ ئۆيگە كىردى. ھەزرىتى ئەلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كارىۋىتىدا كۆرۈشى بىلەن ئۇنىڭدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى سورىدى. ھەزرىتى ئەلى: بىلمەيمەن، مەن ئۇنىڭ قاراۋۇلى بولمىسام-يە! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەلىنى سوئال-سوراق قىلىپ، كەبە ئەتراپىدىكى بىر تۈرمىگە سولاپ، بىر مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن قويۇپ بەردى. كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن تالا-تۈزنى چارلاشقا ئاتلاندى.[85]

باشتا ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ئۇنىڭ قىزى ئەسمادىن سورىدى. جاۋاب بەرمىگەچكە ئۇنى ئۇردى. پۈتۈن يەرنى ئاختۇرۇپ تاپالماي، چىچاڭشىپ كەتتى. ئازغۇنلارنىڭ چوڭى ئەبۇ جەھىل مەككە ۋە ئەتراپىدا ئاۋازلىق ئېلان بېرىپ، پەيغەمبىرىمىز ۋە ھەزرىتى ئەبۇبەكرنى تۇتۇپ كەلگەنلەرگە يۈز تۆگە بېرىمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان بىر قىسىم تاماخورلار قۇراللىنىپ، ئاتلىرىغا مىنىپ، ئۇلارنى ئىزدەشكە باشلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ھىجرەت ئەمرىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئېيتتىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكر ھاياجانلانغان ھالدا: مۇبارەك پۇتلىرىڭىزدىكى توپىلارنى يۈزۈمگە سۈرەي ئى رەسۇلۇللاھ! مەنمۇ سىز بىلەن بىللىمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى سىددىق خۇشاللىقىدىن كۆز ياشلىرى ئىچىدە: ئاتا-ئانام ۋە جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! تۆگىلەر تەييار، قايسى تۆگىنى تاللاشنى سىزگە قويدۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ماڭا ئائىت بولمىغان تۆگىگە مىنمەيمەن. پەقەت پۇلغا سېتىۋېلىپ ئاندىن مىنىمەن، دېدى. بۇ كەسكىن سۆزنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئەبۇبەكر تۆگىنىڭ باھاسىنى ئېيتتىشقا مەجبۇر بولدى.

---

85. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، II، 309.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئابدۇللاھ بىن ئۇرەيقىت ئىسىملىك يول باشلىغۇچىنى چاقىرتىپ، يول كۆرسىتىش ۋە تۆگىلەرنى ئۈچ كۈندىن كېيىن سەۋر تېغىدىكى ئۆڭكۈرگە يەتكۈزۈش مەقسىتىدە ياللىۋالدى. سەپەر ئېيىنىڭ يىگىرمە يەتتىنچى كۈنى پەيشەنبە يېتەرلىك ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىپ يولغا چىقتى. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەتراپىدا داۋاملىق ئايلىنىپ ماڭغانلىقىنى كۆرۈپ، نېمىشقا بۇنداق قىلغانلىقىنى سورىشى بىلەن، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: ئەتراپىمىزدىن كېلىدىغان خېيىم-خەتەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن. ئەگەر بىر خەتەر كەلسە، باشتا ماڭا كەلسۇن. جېنىم سىزدەك ئۇلۇغ زاتقا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئەبۇبەكرى! بېشىمغا كېلىدىغان بىر مۇسىبەتنىڭ سېنىڭ بېشىڭغا كېلىشىنى خالامسەن؟ دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: خالايمەن ئى رەسۇلۇللاھ! سېنى ھەق دىن بىلەن ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، ساڭا كېلىدىغان بىر مۇسىبەتنىڭ مېنىڭ بېشىمغا كېلىشىنى خالايمەن، دېدى.[86] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەشىسىنىڭ ئاستى تار بولغانلىقى ئۈچۈن يولدا يېرتىلىپ كېتىپ، پۇتى يارىلىنىپ ماڭغۇدەك ھالى قالمىدى. مىڭ بىر تەستە ئۆڭكۈرگە يېتىپ باردى. ئۆڭكۈر ئېغىزىغا كېلىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ئاللاھ ئۈچۈن ئى رەسۇلۇللاھ! ئىچىگە كىرمەڭ! مەن باشتا كىرەي، ئىچىدە خەتەرلىك بىر نەرسە بولسا، ماڭا كەلسۇن. سىزنىڭ مۇبارەك زاتىڭىزغا بىر خەتەر كەلمىسۇن» دەپ، ئىچىگە كىردى. ئىچىنى پاكىز تازىلىدى. ئوڭ-سولدا چوڭ-كىچىك تۆشۈكلەر بار ئىدى، ئۇلارنى كىيىمىنى يىرتىپ توسىۋەتتى. ئەڭ ئاخىرىدا ئوچۇق قالغان بىر تۆشۈكنى ئايىغى بىلەن ئېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىچىگە دەۋەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرىپ مۇبارەك بېشىنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قۇچىقىغا قويغان ھالەتتە ئۇخلاشقا باشلىدى. ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ پۇتىنى يىلان چاقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويغىنىپ كەتمىسۇن دەپ مىدىرلىمىدى. پەقەت كۆز-ياشلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىگە تامچىلاش بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمە بولدى؟ دەپ سورىدى. ئەبۇبەكرى: پۇتۇم بىلەن ئەتكەن بىر تۆشۈكتىن يىلان چاقتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يارىسىنى ساقايتىش ئۈچۈن تۈكۈرۈكىنى يىلان چاققان يەرگە سۈركەپ قويۇشى بىلەن ئاغرىقى توختاپ شىپا تاپتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۆڭكۈردىكى چاغدا مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن كېلىپ، ئۆڭكۈر ئالدىغا كەلدى. ئۆڭكۈر ئېغىزىدا بىر ئۆمۈچۈكنىڭ تور توقىغانلىقى ۋە تۇخۇم بېسىپ ياتقان كەپتەرنى كۆرۈشى بىلەن ئىزچى كۇرز بىن ئەلقامە، «ئىز بۇ يەردە يوقالدى» دېدى. كاپىرلار: «ئۇلار بۇ يەرگە كىرگەن بولسا، ئۆمۈچۈك تورى يىرتىلغان بولىشى كېرەك» دېدى. كاپىرلاردىن بەزىلىرى: «ئەمدى بۇ يەرگىچە كەلدۇق، بىرسىڭلار كىرىڭلار!» دېيىشى بىلەن كاپىر ئۇمەييە بىن ھەلەف: «سىلەرنىڭ

86. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، 230،I؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخى دىمەشق، 78،XXX.

ئەقلىڭلار يوقمۇ، ئېغىزدا قات-قات ئۇمۇچۇك تورى تۇرغان ئۆڭكۈردە نېمە ئىشىڭلار بار؟ قەسەم قىلىمەنكى، بۇ ئۆمۈچۈك تورى مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنلا توقۇلغان» دېدى. مۇشرىكلار، ئۆڭكۈر ئالدىدا تالاش-تارتىش قىلىشۋاتقاندا، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئەنسىرەشكە باشلاپ: ئى رەسۇلۇللاھ! قەسەم قىلىمەنكى، ئۆزەم ئۈچۈن ئەمەس سىزنىڭ مۇبارەك زاتىڭىزغا بىر ئىش كەلمىسۇن دەپ قورقۇۋاتىمەن. مەن ئۆلسەم پەقەت بىر كىشى مۇھىم ئەمەس، لېكىن سىز ئۆلتۈرۈلسىڭىز پۈتۈن ئۈممىتىڭىز ھالاك بولىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئەبۇبەكرى! كۆڭلىڭنى يېرىم قىلما، ئاللاھ تەئالا بىز بىلەن بىللە، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: ئى رەسۇلۇللاھ! جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن! ئۇ يەردىن بىرسى بېشىنى ئېگىپ قارىسا بىزنى كۆرىدۇ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئەبۇبەكرى! ئىككى كىشى بولسا، ئۈچىنچىسى ئاللاھتۇر. ھېچ كۆڭلىڭنى يېرىم قىلما!ئاللاھ تەئالا بىز بىلەن بىللە، دېدى. مۇشرىكلار ئۆڭكۈر ئىچىگە قارىماي ئايرىلدى.[87]

ئاللاھ تەئالا بۇ ۋەقەنى قۇرئانى-كەرىمدە: «ئەگەر سىلەر ئۇنىڭغا (ئەلچىمگە) ياردەم قىلمىساڭلار! (شۇنى ئېسىڭلارغا ئېلىڭلاركى) كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن) ئىككىنىڭ ئىككىنچىسى (ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن) قىلىپ چىقارغاندا، (سەۋر تېغىدىكى ئۆڭكۈردە چاغدا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) ياردەم قىلغان ئىدى. ئۇ ۋاقىت دوستىغا (ئەبۇبەكرى سىددىقا)، ‹كۆڭلىڭنى يېرىم قىلما، ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى، نۇسرىتى مۇتلەق بىز بىلەن بىللە› دېگەن ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنى تەمكىن قىلىپ، ئۇنى كۆرەلمەيدىغان (مەنىۋى) ئەسكەرلەر بىلەن كۈچلەندۈردۇق. كاپىرلارنىڭ كۇپۇرلىقىنى ئاشۇردۇق. ئاللاھ تەئالانىڭ كالامى ئۇلۇغدۇر. ئاللاھ تەئالا مۇتلەق غالىپتۇر. يېگانە ھۆكۈم ۋە ھېكمەت ئىگىسىدۇر» (تەۋبە سۈرىسى 40-ئايەت)

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، بۇ ئۆڭكۈردە كېچە-كۈندۈز بولۇپ ئۈچ كۈن قالدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ، مەككىدە كۆرگەن-ئاڭلىغانلىرىنى، كېچە بولىشى بىلەن ئۇلارغا يەتكۈزەتتى، ھۆر قۇلى ۋە پادىچىسى بولغان ئامىر بىن فۇھەيرە كېچىلەردە ئۇلارغا سۈت ئېلىپ كەلسە، قايتىقاندا ئىزلارنى يوق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تۆتىنچى كۈنى سەۋر ئۆڭكۈرىدىن ئايرىلغاندا، قەسۋا ناملىق تۆگىسىگە مىندى. بەزى رىۋايەتلەردە ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى مىندۈردى. يەنە بىر تۆگىگە ئامىر بىن فۇھەيرە بىلەن يولنى ياخشى بىلگەن ئابدۇللاھ بىن ئۇرەيقىت مىندى، دېگەنلىكى مەلۇمدۇر.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئاللاھ تەئالا بۇيرىغان، يەرلەرنىڭ ئەڭ قىممەتلىكى بولغان مەككە مۇكەررەمەدىن يەنى ۋەتىنىدىن ئايرىلدى. تۆگىسىنىڭ بېشىنى ھەرەم شەرىپكە بۇراپ، مەسۇم بىر ھالدا: شۇنىسى ئېنىقكى، سەن

87. مۇسلىم، «فەزائىلۇ-ساھابە»، 1؛ تىرمىزى، «تەپسىرۇل-قۇرئان»، 10؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 228؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VIII، 459؛ VII، 471.

ئاللاھ تەئالا ياراتقان يەرلەرنىڭ ئەڭ خەيرلىك بولغىنى، رەببىڭنىڭ نەزىرىدە ئەڭ سۆيۈملۈك بولغىنىسەن! سېنىڭدىن قوغلانمىغان بولسام، ئايرىلماس ئىدىم. ماڭا، سەندىن چىرايلىق ۋە سەندىن سۆيۈملۈك بولغان بىر يەر يوق. قەۋمىم مېنى سەندىن قوغلىمىغان بولسا، سەندىن باشقا بىر يەردە يۇرت تۇتمىغان بولاتتىم، دېدى. دەل ئۇ چاغدا، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ۋەتىنىڭنى سېغىنامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق سېغىنىمەن! دېدى. شۇنىڭ بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام مەككىگە قايتىدىغانلىقنى ئېيتىپ، قەسەس سۈرىسىنىڭ 85 ـ ئايىتىنى ئوقۇپ، تەسەللى بەردى.

مەدىنە سەپىرى ئوڭۇشلۇق كېتىپ باراتتى. مۇشرىكلارنىڭ ھەر تەرەپنى ئاختۇرىشىغا قارىماي جانابى ئاللاھ ھەبىبىنى ئۇلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن قوغداپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇدەيىد دېگەن يەرگە كەلگەندە ئۇممۇ مابەد ئىسمىدىكى قولى ئوچۇق، ئەقىللىق، ئېپپەتلىك بىر ئايالنىڭ چېدىرىدا توختىدى. ئۇ ئايالدىن خورما ۋە گۆش سېتىۋالماقچى بولدى. ئۇممۇ مابەد: ئەگەر بولغان بولسا، سىلەرگە سېتىش ئەمەس، مېھمىنىم سۈپىتىدە بەرگەن بولاتتىم. قۇرغاقچىلىق ۋە تۇرمۇش قىيىنچىلىقى تۈپەيلىدىن قولىمىزدا بىر نەرسە قالمىدى، دېدى. سۈت سورىشى بىلەن قوي ۋە ئۆچكىلەرنىڭ قۇرىلمايدىغانلىقنى ئېيتتى. كائىناتنىڭ سۇلتانى چېدىرنىڭ يېنىدا تۇرغان ئورۇق بىر قوينى ئىشارەت قىلىپ: ئەي ئۇممۇ مابەد! بۇ قوينى نېمە ئۈچۈن باغلاپ قويدۇڭ؟ دېدى. ئۇممۇ مابەد: كېسەل ۋە ئورۇق بولغانلىقى ئۈچۈن باشقا قويلارغا يېتىشەلمەي تۇپتىن چۈشۈپ قالدۇ. دەرمانى يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ سۈتى بارمۇ سەنچە، ئۇنى سېغىشىمغا روخسەت بېرەمسەن؟ دېدى. ئۇممۇ مابەد: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن، سۈتى يوق، ئەمما ئۇنى ساغىمەن دېسىڭىز، قېنى سېغىڭ! دېدى. رەسۇللۇللاھ ئەلەيھىسسالام قوينىڭ يېنىغا كېلىپ ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن مۇبارەك قولى بىلەن قوينىڭ ئەمچىكىنى تۇتار ـ تۇتماي قوينىڭ ئەمچەكلىرى سۈت بىلەن تولۇپ ئېقىشقا باشلىدى. دەرھال بىر ئاپقۇر ئېلىپ كېلىپ تولدۇردى. ئاۋۋال ئۇممۇ مابەدكە بەردى. ئۇ ئىچكەندىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇبەكىر ۋە باشقىلارغا تويغىچە ئىچكۈزدى. ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزى ئىچتى. مۇبارەك قولىنى قوينىڭ ئەمچىكىگە قايتا قويۇپ، چېدىردىكى سۈت قويۇشقا بولىدىغان ئەڭ چوڭ نەرسىنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرىدى ۋە ئۇنى سۈت بىلەن توشقۇزۇپ ئۇممۇ مابەدكە تەسلىم قىلدى.

مېھمانلار يولغا چىققاندىن كېيىن، ئۇممۇ مابەدنىڭ يولدىشى كېلىپ، سۈتنى كۆرۈپ خوشال ھالدا: بۇ سۈت قەيەردىن كەلدى؟ دېدى. ئۇممۇ مابەد: بىر مۇبارەك كىشى كېلىپ، ئۆيىمىزگە بەرىكەت قوندى. كۆرگەنلىرىڭ ئۇنىڭ ھىممىتى ۋە بەرىكىتىدۇر، دېدى. يولدىشى: قانداقراق بىر كىشى ئىدى، ماڭا بىر تەرىپلەپ بەرگىنە! دېدى. ئۇممۇ مابەد: مەن كۆرگەن ئۇ زات ناھايىتى قامالاشقان، كۆلۈپ تۇرىدىغان بىر كىشى ئىدى، دېدى. كۆزلىرى ئازىراق قىزىل، ئاۋازى يېقىملىق، كىرپىكلىرى شۇنداق ئۇزۇن، كۆزىنىڭ

ئېقى ئاق، قارىسمۇ قارا، كۆزلىرىدە سۈرمە ئىزى بار، چاچلىرى قارا، قويۇق ساقاللىق، تولىمۇ ئېغىر بېسىق ئىدى. تەبەسسۇم بىلەن سۆزلەيدىغان، سۆزلىرى، ئاغزىدىن خۇددى تىزىلغان مارجاندەك شۇنداق تاتلىق چىقاتتى. يىراقتىن قارىساڭ شۇنداق ھەيۋەتلىك، يېقىندىن شۇنداق تاتلىق ۋە جەلپكار. يېنىدىكى كىشىلەر ئۇنىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇنداش ئۈچۈن پاي-پېتەك بولۇپ كېتىدىكەن، دېگەچ ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكىنى سانىدى. بۇلارنى ھەيرانلىق ئىچىدە ئاڭلاپ تۇرغان يولدىشى: قەسەم قىلىمەنكى، بۇ زات قۇرەيش ئىزدەپ يۈرگەن كىشىدۇر. ئەگەر ئۇنىڭغا مەن ئۇچراپ قالغان بولسام، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ يېنىدىن ئايرىلمايتتىم، دېدى. بىر رىۋايەتكە قارىغاندا، ئۇ قوي ئون سەككىز يىل ياشىدى. ئۇلار ئائىلەرنىڭ پەخرىنىڭ بەرىكىتى بىلەن ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا بۇ قوي بىلەن تۇرمۇشنى قامدىدى. ئۇممۇ مابەدنىڭ يولدىشى، ئالدى-كەينى بولۇپ، رىم ۋادىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېتىشىۋېلىپ، مۇسۇلمان بولدى. ئۇممۇ مابەدمۇ مۇسۇلمان بولدى.[88]

سۇراقە بىن مالىك

مۇشرىكلار مەدىنىگە قاراپ يولغا چىققان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئىز-دېرىكىنى قىلىۋاتاتتى. ئۇلارنى تاپالمىغان تەقدىردە، ئۇلار ئۈچۈن خەتەرلىك بىر ئىش بولاتتى. چۈنكى مۇسۇلمانلار بىر ئىسلام دۆلىتى قۇرۇپ، بىزنى يۇقتىدۇ، دەپ ئويلايتتى. بۇ سەۋەپتىن مۇشرىكلار قولىدىن كەلگەنلا ئىشنى قىلىشقا تىرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى ئۆلتۈرگەن ياكى ئەسىر ئالغانلارغا، يۈز تۆگە ۋە ھەددى-ھېسابسىز پۇل-پىچەك بېرىدىغانلىقنى جاكارلىدى. بۇ خەۋەر سۇراقە بىن مالىك مەنسۇپ بولغان مۇدلىج جەمەتى ئارىسىدا كەڭ تارقالدى. سۇراقە بىن مالىك تەجرىبىلىك ئىزچى ئىدى. شۇ سەۋەپتىن بۇ ئىشنى كۆزلىنىۋاتاتتى. مۇدلىج جەمەتى بىر سەيشەنبە كۈنى، سۇراقە بىن مالىكنىڭ ئولتۇرغان تەۋەلىكى قۇدەيدىكە توپلاندى. بۇ كىشىلەر ئارىسىدا سۇراقە بىن مالىكمۇ بار ئىدى. ئۇ چاغدا قۇرەيشنىڭ ئادەملىرىدىن بىرسى كېلىپ، سۇراقەگە: ئەي سۇراقە! كېسىپ ئېيتىمەنكى، مەن ساھىل تەرەپكە قاراپ ماڭغان ئۈچ كىشى كۆردۈم. ئۇلار بەلكىم مۇھەممەد بىلەن ئەسھابىدۇر، دېدى. سۇراقە ئەھۋالدىن خەۋەر تاپتى. پەقەت مۇكاپات پۇلى بەك كۆپ بولغانلىقتىن، بۇنى ئۆز ئالدىغا ئېلىشنى ئويلىدى. بۇ سەۋەپتىن باشقىلارنىڭ خەۋەردار بولىشىنى خالىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: ياق! سەن كۆرگەن ئۇ كىشىلەر، پالانچى كىشىلەردۇر. بىر ئاز ئىلگىرى مۇشۇ يەردىن ئۆتكەن ئىدى. ئۇلارنى بىز كۆردۇق، دەپ مۇھىم ئىش بولمىغاندەك سۆزنى بۇرىۋەتتى.

سۇراقە بىن مالىك بىر دەم ساقلىغاندىن كېيىن ھېچكىمگە چاندۇرماي ئۆيىگە كەلدى. خىزمەتچىسىگە ئېتىنى ۋە قورالىنى ئېلىپ ۋادىنىڭ ئارقىسىدا ساقلاشقا بۇيرۇق

88. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 230.

بەردى. ئۆزىمۇ نەيزىسنى ئېلىپ، يالتىراپ كىشلەرنىڭ دىققىتىنى تارتمىسۇن دەپ، ئۇچىنى قارا بوياپ پەسكە ساڭگىلىتىۋالدى. ئېتىنى چاپتۇرغان ھالدا ئۇلار ماڭغان تەرەپكە ماڭدى، نەتىجىدە ئىزىنى تاپتى. بىر-بىرىنى كۆرەلىگىدەك دەرىجىدە يېقىنلاشتى. ھەتتا ئۇلارنىڭ قۇرئان ئوقۇغان ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىيالىدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئارقىسىغا ھېچ قارىمىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر ئارقىسىغا قارىشى بىلەن سۇراقەنى كۆرۈپ، ئەندىشىگە چۈشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، ئۆڭكۈردىكىگە ئوخشاش: كۆڭلىڭنى يېرىم قىلما! ئاللاھ بىز بىلەن بىللە، دېدى.

بۇخارىنىڭ رىۋايىتىگە قارىغاندا بۇ چاغدا ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، بىر ئاتلىقنىڭ ئۆزلىرىگە يېتىشىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «يا رەببى! ئۇنى يىقىت» دەپ، دۇئا قىلدى. باشقا بىر رىۋايەتكە قارىغاندا،سۇراقە ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكىر يىغلاشقا باشلىدى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام نېمە ئۈچۈن يىغلىغانلىقىنى سورىغاندا: «مەن ئۆزەم ئۈچۈن يىغلىمىدىم، ساڭا بىر خەتەر كېلىشىدىن قورقۇپ يىغلاۋاتىمەن» دىدى.

سۇراقە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۇجۇم قىلالىغۇدەك ئارلىققا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بۈگۈن كىم سېنى مەندىن قۇتۇلدۇرالايدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنى، جاپپار ۋە قاھھار بولغان ئاللاھ قۇتقۇزىدۇ، دېدى. بۇ سۆزدىن كېيىن سۇراقەنىڭ ئېتىنىڭ ئالدى پۇتلىرى تىزىغا قەدەر يەرگە پېتىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ، قايتا ھۇجۇم قىلىشقا تەمشىلىشى بىلەن ئېتىنىڭ پۇتى يەنە يەرگە پېتىپ كەتتى. سۇراقە ئېتى بىلەن قانچىلىك ھەپىلەشسىمۇ، پۇتىنى يەردىن چىقىرالمىدى. ھېچبىر ئامالى قالمىدى. ئامالسىز قالغان سۇراقە، مەرھەمەت ۋە شەپقەت پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى. پۈتۈن ئارتۇقچىلىقلارنى، گۈزەل ئەخلاقنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن ئۈستۈن پەزىلەت ئىگىسى ئۇنىڭ تىلىكىنى قوبۇل قىلدى. سۇراقە: ئى رەسۇلۇللاھ! مۇھاپىزەت ئاستىدا ئىكەنلىكىڭنى بىلدىم. دۇئا قىلغىن، قۇرتۇلاي، بۇنىڭدىن كېيىن ساڭا ھەرگىزمۇ يامانلىق قىلمايمەن، سېنىڭ ئىزىڭغا چۈشكەنلەرگىمۇ ياردەم قىلمايمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا رەببى! ئۇ يالغان سۆزلىمىگەن بولسا، ئۇنىڭ ئېتىنى قۇتقازغىن، دەپ دۇئا قىلىشى بىلەن ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى.

سۇراقە بىن مالىكنىڭ ئېتى بۇ دۇئادىن كېيىن پۇتلىرىنى يەردىن چىقىرالىدى. بۇ چاغدا ئاتنىڭ پۇتى پاتقان يەردىن تۇماندەك بىر نەرسە ئاسمانغا قاراپ ئۆرلەشكە باشلىدى. سۇراقە ھەيران بولدى. بۇ ۋەقەلەردىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر دائىم بىر كۈچنىڭ قوغدىشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى. نۇرغۇن ۋەقەلەرگە شاھىت بولدى. ئاخىرىدا سۇراقە: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن سۇراقە بىن مالىك بولىمەن! مەندىن ھەرگىز گۇمان قىلما، قەسەم قىلىمەنكى، سەن خالىمىغان بىر ئىشنى قىلمايمەن. قەۋمىم سېنى ۋە دوستلىرىڭنى تۇتۇپ كەلگەنلەرگە نۇرغۇن مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى جاكارلىدى، دەپ قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ يامان نىيىتىنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامغا ئوزۇق ـ تۈلۈك، تۆگە بەرمەكچى بولدى. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوبۇل قىلماي،: ئەي سۇراقە! سەن ئىسلامنى قوبۇل قىلمىغۇچە، سېنىڭ تۆگەڭنى، كالاڭنى ئارزۇ قىلمايمەن ۋە قوبۇلمۇ قىلمايمەن. سەن بىزنى كۆرگەنلىكىڭنى مەخپىي تۇت، شۇ يېتەر، دېدى.

ئىبنى سەئىد: "سۇراقە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ماڭا خالىغان ئىشىڭنى ئەمىر قىل دېيىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يۇرتۇڭدا قال، باشقىلارنىڭ بىزگە يېتىشىۋېلىشىغا يۈرسەت بەرمە! دېدى" دەپ رىۋايەت قىلدى.

ئاللاھ تەئالا تىلىسە ھەر ئىش بولاتتى. ئۇنىڭغا خالىس ئىشەنگەندە، ئۇنىڭ رىزاسى ئۈچۈن يول تۇتقاندا، ئەقىلگە كەلمەيدىغان ئىشلار مەيدانغا كېلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈپ، مۇكاپات ئېلىشنى ئويلاپ، خىرىس بىلەن شىردەك يولغا چىققان سۇراقە، ئەمدى بولسا، ئەيۋەشكە كەلتۈرۈلگەن، يۇۋاش بىر بالىغا ئوخشاپ قالدى. ھەر نەرسىگە قادىر بولغان ئاللاھ تەئالا، ھەبىبىگە خەتەر كەلمەسلىكى ئۈچۈن، سۇراقەنىڭ قەلبىنى ياخشىلىققا بۇرىدى. ئەلۋەتتە ئۇز ھەبىبىنى يالغۇز تاشلاپ قويمايتتى. چۈنكى ئۇ ئىنسانلارغا مەرھەمەت ئۈچۈن، ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەبەدىي بەخىت ـ سائادەتكە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبىرىيدى.

سۇراقە بۇ ئىشتىن كېيىن كەلگەن يولنى بويلاپ قايتىپ كەتتى. بۇ ۋەقەلەرنى ئىنسى ـ جىنغا تىنمىدى.[89]

خوشخەۋەر! خوشخەۋەر! كائىناتنىڭ سۇلتانى كېلىۋاتىدۇ!

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، ئامىر بىن فۇھەيرە ۋە يول باشلىغۇچى ئابدۇللاھ بىن ئۇرەيقىت ھىجرەتنىڭ بىرىنچى يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى دۈشەنبە (مىلادى 622 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى) تاڭ سەھەردە قۇبا يېزىسىغا يېتىپ باردى. بۇ كۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ھىجرى شەمسى يىلىنىڭ يىل بېشى بولدى. گۈلسۈم بىن ھىدىم ئىسىملىك بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆيىدە قونىدى. بۇ يەردە تۇنجى مەسجىدنى بىنا قىلدى. قۇبا يېزىسىدا تۇنجى جۈمە نامىزى ئوقۇلۇپ، تۇنجى خۇتبە سۆزلەندى. قۇبا مەسجىدى ئايەتتە: "ئاساسى تەقۋالىق ئۈستىگە قۇرۇلغان مەسجىد» دەپ بايان قىلىندى." (تەۋبە سۈرىسى، 108 ـ ئايەت)

بۇ چاغلاردا مەككىدە قالغان ئەلى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدە تۇرغان ۋاقتىتا، كەيىدىكى ئىشلىرىغا ۋارىسلىق قىلدى. ئۇ: «رەسۇل ئەكرەمدە كىمنىڭ نېمىسى بارسا كېلىپ ئالسۇن!» دەپ جاكارلىدى. ھەر كىم كېلىپ، ئۆز ئامانىتىنى ئېلىپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ ئامانەتلەر ئىگىسىگە قايتۇرۇلدى.

89. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، I، 489؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل ـ مۇسەننەف، IV، 424.

مەككىدە قالغان بەزى ساھابىلار ھەزرىتى ئەلىنىڭ قانات ئاستىغا كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە ھەزرىتى ئەلى قالدى. مەلۇم ۋاقىت ئۆتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سائادەت ئۆيىنىڭ مەدىنىگە كۆچىشىنى ئەمىر قىلدى.

ئاللاھنىڭ شىرى ھەزرىتى ئەلى، قۇرەيىش قەبىلىلىرى توپلانغان يەرگە بېرىپ، «ئاللاھ نېسىپ قىلسا، ئەتە مەدىنە مۇنەۋۋەرگە بارىمەن. دەيدىغان گېپىڭلار بولسا، مەن بار ۋاقىتتا دەڭلار!» دېدى. ھەممىسى بېشىنى ئىچىگە تىققان پېتى بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلمىدى. تاڭ ئېتىشى بىلەن ھەزرىتى ئەلى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي جابدۇقلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە ـ تاۋاباتلىرى ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بىلەن بىرلىكتە يولغا چىقتى. ئۇلار پۇتلىرى ئىششىپ قاپارغان ھالەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇبادا يېتىشىۋالدى. كۇندۇزلىرى مۆكۈنۈپ، كېچىلىرى يالاڭ ئاياق ماڭغان بۇ سەپەردە، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشەلمىگۈدەك ھالغا كېلىپ قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇلارنىڭ خەۋىرىنى ئالار ـ ئالماي، شەخسەن ئۆزى ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقتى. ھەزرىتى ئەلىنى كۆرىشى بىلەن ئۇنىڭ ھالىغا قاراپ كۆڭلى يېرىم بولدى. سۆيۈملۈك، پىداكار تاغىسىنى قۇچاقلاپ، ئۇنىڭ ھەق يولىدا، مىڭ بىر مۇشەققەت ۋە جاپالارنى تارتقان ئورۇق، نازۇك پۇتلىرىنى سىلاپ، ئۆزىگە بەرىكەت دۇئاسى قىلغان ئىدى. ھەتتا ھەزرىتى ئەلىنىڭ بۇ پىداكارلىقى سەۋەبىدىن، «شۇنداق ئىنسانلار باركى، ئاللاھ تەئالانىڭ رىزاسى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلىدۇ» دېگەن ئايەت نازىل بولدى. (بەقەرە سۈرىسى، 207 ـ ئايەت)

مەدىنىگە ئۇلاردىن بۇرۇن ھىجرەت قىلغان ئەسھابى ـ كىرام بىلەن مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەت ئۈچۈن كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھاياجان ئىچىدە ساقلىدى. بۇ سەۋەپتىن مەدىنىگە كېلىش يوللىرىغا قاراۋۇللار قويۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى شەرەپلەندۈرىۋاتقان پەيتتە، ئۇنى كۈتىۋېلىش ئۈچۈن پاي ـ پىتەك بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئاشىق بولغان ئىنسانلار، سۇغا چاڭقىغان تۇپراقتەك، ئۇنىڭ كېلىشىنى ساقلىدى. نەتىجىدە، «كېلىۋاتىدۇ! كېلىۋاتىدۇ!» دېگەن بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى. ئۇلار پىشخىرىم چۆلگە قاراپ:«شۇلاركەن! شۇلاركەن!» دېيىشتى. ئوتتەك ھاۋادا ئۆزلىرىگە قاراپ كېلىۋاتقان بۇ كىشىلەرنى كۆردى. قىن ـ قېنىغا پاتمىغان ھالدا، «خوشخەۋەر! خوشخەۋەر! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىۋاتىدۇ! پەيغەمبىرىمىز كېلىۋاتىدۇ! مۇبارەك بولسۇن ئەي مەدىنىلىكلەر! بايرام بولدى! ھەبىبۇللاھ كېلىۋاتىدۇ! باش تاجىمىز كېلىۋاتىدۇ!» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى. بۇ خەۋەر بىردەمدىلا مەدىنە كوچىلىرىغا تارقالدى. يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە، قېرى ـ ياش ھەممىسى بۇ خوشاللىق كۈنىنى كۈتىۋاتقان ئىدى. پۈتۈن مەدىنە خەلقى چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ، ئائىلەلىرىنىڭ خوجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن يەردى. تەكبىر ئاۋازلىرى ئاسماننى بىر ئېلىپ، كۆز ـ ياشلىرى سۇ بولۇپ ئاقتى. تەسۋىرلىگۈسىز خوشاللىق سۈرىۋاتقان ئىدى. ئۇلار مەدىنە تارىخىدىكى ئەڭ گۈزەل بىر كۈننى تەبرىكلەۋاتاتتى. بىر تەرەپتىن پۈتۈن

كىشىلەرنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرىنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن مۇكاپات ساقلاپ تۇرغانلار؛ يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى ۋە دوستلىرىنى قوغداش ئۈچۈن جېنىنى ئاتىغانلار بار ئىدى.

مەدىنىلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرلۇق يۈزىنى كۆرۈشكە ئالدىرايتتى. مەدىنە، مەدىنە بولغانىنىڭ ياقى بۇنداق شاد-خورام كۈننى كۆرمىگەن ئىدى. ئۇلار ئۈچۈن تەڭدىشى بولمىغان، كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇ بايرامغا، باللار ۋە ئاياللار مۇنداق شېئىر ئوقۇدى:

ئۇلۇغ كۆكنىڭ ئۈستىدىن تولۇنئاي چىقتى بىزگە،
ھەققە دەۋەت قىلغاچقا شۈكۈر ۋاجىپ بولدى بىزگە.

سەن بىزگە ئەۋەتىلدىڭ، ئاللاھنىڭ ئەمرىنى كەلتۈردۈڭ،
مەدىنىگە خۇش كەلدىڭ، شەرەپ بېرەر دەۋىتىڭ.

ئىززەتلىك بولدۇق، كونىلاردىن قۇتۇلدۇق،
خورمىغا قاندۇق تويدۇق، زىياندا ئىدۇق، پايدا ئالدۇق.

زۇلمەت كەتكۈزگەن ئاي دەر: ئەھلىگە سالام دەڭلار،
مۇھەممەد(س ئە ۋ) كە كەلگەنگە ئەسلا زۇلۇم قىلماڭلار.

ھەممە بىرلىكتە سۆز بەردۇق، قەسەم قىلىنغان كۈندە،
توغرۇلۇق يولىمىزدۇر، خائىنلىق بولماس دىندا.

ھەرگىز ئۇنۇتمايمەن ئەلەمسىز كۈن ھېچ يوق،
شاھىتسەن ئەمىن يۈلتۇز، ۋاپا سۆيگۈڭ بەك كۆپ ئىدى.

«مەرھابا رەسۇلۇللاھ!»، «مەرھەمەت ئى رەسۇلۇللاھ!» دېگەن تەكلىپلەر مەدىنىنى بىر ئالدى. مەدىنىنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن بەزىلىرى، قەسۋانىڭ چۇلۋۇرىدىن تۇتۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزنىڭكىگە بېرىڭ دەپ تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تۆگەمنىڭ چۇلۋۇرىنى قويۇپ بېرىڭلار، ئۇ خىزمەتچىمدۇر، ئۇ قەيەرگە بېرىپ چۆكسە شۇ يەردە مېھمان بولاي، دېدى. ھەممەيلەن ھەيرانلىق ئىچىدە قاراشقا باشلىدى. ئەجىبا قەسۋا قەيەردە توختا؟ قەسۋا مەدىنە كوچىلىرىدا كېتىپ باراتتى. كىمنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتسە، ئۆي ئېگىلىرى: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە مېھمان بولۇڭ، بىزگە مېھمان بولۇڭ! دەپ يېلىناتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم بىلەن: تۆگەمنىڭ يولىنى توسماڭلار، قەيەردە چۆكسە شۇ يەردە مېھمان بولاي، دېدى. قەسۋا ئاخىرىدا كۈنىمىزدىكى پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنىڭ ئىشكى ئالدىدا چۈكتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تۆگىسىدىن چۈشمىدى. قەسۋا يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا باشلىدى. يەنە باشتا چۆككەن يەرگە كېلىپ چۆكتى ۋە ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن تۇرمىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىدىن چۈشۈپ: ئاللاھ بۇيرىغان مەنزىلىمىز بۇ بولسا كېرەك، بۇ يەر كىمنىڭ؟ دېدى. كىشلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! ئامىر ئوغۇللىرى سۇھەيىل ۋە سەھىلنىڭ، دېدى. بۇ باللار يېتىم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تۇققانلىرىدىن كىمنىڭ ئۆيى بۇ يەرگە ئەڭ يېقىن؟ دېدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئانىسى نەججار ئوغۇللىرىدىن ئىدى. خالىد بىن زەيد ئەبۇ ئەييۇپ ئەنسارى سۆيۈنگەن ھالدا: ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ ئۆيۈم ئەڭ يېقىن، ئەنە ئاۋۇ مېنىڭ ئۆيۈم، مانا! ئىشىك ئالدىغىلا كېلىپ قالدۇق، دەپ خوشاللىقىنى ئىپادىلىدى. قەسۋانىڭ ئۈستىدىكى يۈكلەرنى ئېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆيىگە باشلىدى.

مەدىنىلىك مۇسۇلمان ۋە مۇھاجىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشىدىن ناھايىتى خوشال بولغان ئىدى.

روھىڭ خۇدا نۇرىنىڭ بىر نۇقتىسىدۇر ئى رەسۇلۇللاھ،
جامالىڭ تولۇنئايدەك دىلئارامى ئى رەسۇلۇللاھ.

رەھمەت ۋۇجۇدۇڭ ئابىدىسى يۇتتى زۇلمەت كۇفرىنى،
كەتكۈزدى، بارچە ئىمان ساڭىلا ئاشنادۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

ئەلچىلىك گۈلستانى ئىچرە سېنىڭ گۈللىكىڭ،
خۇدايى ئەڭ پاكتۇر، ئى رەسۇلۇللاھ.

كىرام قىل ئەي خۇداۋەندە شان ـ شەرەپ ئىگىسى مەۋلا،
نەجىبنىڭ دەردىگە شانىڭ داۋادۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

سۇلتان ئۈچىنچى ئەخمەت (نەجىپ)

مەدىنە مۇنەۋۋەر دەۋرى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، پەيغەمبەرلىكنىڭ ئون ئۈچىنچى يىلى، رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 12 ـ كۈنى يەنى مىلادى 622 ـ يىلى، مەدىنىدە 10 يىل سۈرگەن ھىجرەت ھاياتىنى باشلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خالىد بىن زەيد ئەبۇ ئەييۇپ ئەنسارىنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولۇش جەريانىدا ئاستى قەۋىتىدە تۇرۇشقا قارار قىلىپ، ئۇ يەردە مۇقىملاشتى. شۇنداق قىلىپ كائىناتنىڭ خوجىسىنى مېھمان قىلىپ، كۈتۈۋالىدىغان بۇ شەرەپلىك ۋەزىپە بۇ كىشىگە نېسىپ بولدى.

ھەزرىتى خالىد: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيۈمنى شەرەپلەندۈرگەن چاغدا، ئاستى قەۋەتتە ئولتۇرۇشنى تاللىدى. بىز ئۈستىنكى قەۋەتتە ئولتۇراتتۇق، بۇ ئىشتىن بەكمۇ خىجىل بولدۇق. بىر كۈنى، مەن: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ ئۈستى قەۋەتتە، سېنىڭ ئاستى قەۋەتتە ئولتۇرىشىڭىزغا كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. مۇۋاپىق كۆرمىدىم، ماڭا بۇ ئىش بەكمۇ ئېغىر كەلدى. سېنىڭ ئۈستى قەۋەتتە، بىزنىڭ ئاستى قەۋەتتە ئولتۇرىشىمىزغا يول قويۇڭ! دېدىم. ئۇ: ئى ئەبا ئەييۇپ! ئۆينىڭ ئاستى قەۋىتىدە ئولتۇرۇشۇم بىزگە تېخىمۇ مۇۋاپىق، دېدى. كەلگەن زىيارەتچىلەرگە ئاسانلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن ئاستى قەۋەتتە قېلىشنى مۇۋاپىق دەپ بىلدى. بىز يەنە ئۆينىڭ ئۈستى قەۋىتىدە قالدۇق.

بىر كۈنى سۇ تولۇمى سۇنۇپ كەتتى. ئاققان سۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستىگە تامچىلىشىدىن قورقۇپ، ئايالىم ئىككىمىز يېپىنىۋاتقان بىر تال يوتقىنىمىزنى سۇنىڭ ئۈستىگە باستۇق» دېدى.

ئەبۇ ئەييۇپ ئەنسارى ئۈستى قەۋەتتە تۇرغىنىدىن ئوڭايسىزلىناتتى. ئاخىرى ئۆزى ئاستى قەۋەتكە چۈشۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۈستىگە چىقاردى. ئەبۇ ئەييۇپ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەر دائىم كەشلىك تاماق ئېتىپ، تاماق سۇناتتۇق. ئېشىپ قالغان تاماقنى ئۈستىگە چىقىرىشى بىلەن مەن ۋە ئايالىم ئۇممۇ ئەييۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى تەككەن يەرلەرنى ئىزدەپ تېپىپ يەيتتۇق ۋە بۇنىڭدىن بەرىكەت كۆرەتتۇق. باشقا بىر كۈنى كەچتە، ئۇنىڭغا پىياز ۋە سامساقتا پىشۇرغان تاماق كىرگۈزدۇق. تاماقنى يىمەي قايتۇرۇپ بەردى. ئۇنىڭ قول تەككۈزمىگەنلىكىنى كۆرۈپ پەرياد قىلىپ، دەرھال يېنىغا كىرىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! نېمە ئۈچۈن بۇ كەچلىك تاماقنى يېمىدىڭىز؟ مەن ۋە ئايالىم ئۇممۇ ئەييۇپ، سىز يېگەن تاماقنىڭ قولىڭىز تەككەن يەرلىرىنى يەپ، ئۆزىمىزگە بەرىكەت تاپاتتۇق، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ كۆكتاتلاردا بىر پۇراق ھېس قىلىپ ئۇنى يېمىدىم، مەن

پەرىشتىلەر بىلەن سۆزلىشىدىغان بىر ئىنسان، دېدى. مەن: ئۇنى يېمەك هاراممۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق، پەقەت مەن ئۇنىڭ پۇرىقىنى ياخشى كۆرمەيمەن، دېدى. مەن: سەن ياخشى كۆرمىگەن نەرسىنى مەنمۇ ياخشى كۆرمەيمەن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر ئۇنى يەڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇ تاماقنى يېدۇق، ئەمما ئىككىنچىلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇنداق تاماق قىلمىدۇق.

يەنە بىر قېتىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرگە تاماق تەييارلاپ، ھۇزۇرىغا ئاپىرىپ بەردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەبۇ ئەييۇپ! ئەنسارلارنىڭ بايلىرىدىن ئوتتۇز كىشىنى دەۋەت قىلغىن، دېدى. مەن تاماقنىڭ ئازلىقىنى ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ تاماقنى كۆپ دەپ ئويلاپ قالغان چېغى دەپ ئويلىشىمغا، ئۇ يەنە: ئەي ئەبۇ ئەييۇپ! ئەنسارلارنىڭ بايلىرىدىن ئوتتۇز كىشىنى دەۋەت قىلغىن، دېدى. كاللامدا مىڭنى ئويلاپ ئوتتۇز كىشىگە خەۋەر بەردىم. ھەممىسى يېتىپ كېلىپ تاماقتىن تويغىدەك يېدى. ئۇلار بۇ مۆجىزىنى كۆرۈپ ئىمانى تېخىمۇ كۈچلىنىپ، ئۆيىگە قايتتى.

ئۇلار قايتقاندىن كېيىن ئاتمىش كىشىنى دەۋەت قىلىشىمغا ئەمر بەردى. تاماق شۇ پېتى تۇراتتى، بۇ مۆجىزىدىن كېيىن ھېچ ئىككىلەنمەي، خوشاللىق بىلەن يەنە ئاتمىش كىشىنى چاقىردىم. ئۇلارمۇ تاماقتىن تويغىچە يېدى. ھەممەيلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسىنى كۆرۈپ، ھەيران بولدى. ئۇلار كېتىپ ئەنسارلاردىن يەنە 90 كىشى چاقىرىشىمنى ئېيتتى. ئۇلارمۇ كېلىپ ئوندىن، ئوندىن داستىخان قۇرۇپ ئولتۇردى. ئۇلارمۇ بۇ مۆجىزىنى كۆرۈپ ھەيرانلىق بىلەن قايتتى. ئاخىرقى ھېساباتتا يۈز 80 كىشى تاماق يەپ كەتتى. لېكىن تاماق مەن ئۇلارغا ئەۋەتكەن ۋاقىتتىكىدەك قولمۇ تەگمىگەن بولۇپ، شۇ پېتى تۇردى.[90]

ئەنسار بىلەن مۇھاجىرلارنىڭ قېرىنداش بولۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەردە مۇسۇلمانلارنى تېخىمۇ يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان مۇھاجىرلار بىلەن ئۇلارنى ئۆيلىرىدە كۈتۈۋالغان ئەنسارلارنى بىر-بىرى بىلەن قېرىنداش قىلدى. ھەزرىتى ئەلى ئۆزىنىڭ ئېشىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ: ئى رەسۇلۇللاھ مېنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەن ئىككى دۇنيادا مېنىڭ قېرىندىشىم، دېدى. بۇ قېرىنداشلىق ماددى ۋە مەنىۋى ياردەم ئۈستىگە قۇرۇلغان ئىدى. نەتىجىدە يۇرتلىرىدىن، ئۆيلىرىدىن، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن ئايرىلغان مۇھاجىرلارنىڭ كۆڭۈل ئازابى بىر ئاز بولسىمۇ يېنىكلىدى. مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىدا ياشاش ۋە ئۇنى تارقىتىش ئۈچۈن يۇرتلىرىدىن ئايرىلغان قېرىنداشلىرىنى باغرىغا بېسىپ، ئۇلارنى ئۆيلىرىدە مېھمان قىلدى. ئۇلارغا ھەر تۈرلۈك ياردەملەرنى ئايىمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر بىر مۇھاجىرنى مىجەزى ئوخشاپ كېتىدىغان بىر

90. قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، 289.

ئەنسارغا قېرىنداش قىلدى. بۇ شۇنداق بىر قېرىنداشلىقكى، ئاتا-بوۋىسىدىن قالغان مىراسلارغىمۇ شېرىك بولۇش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتتى.[91]

ھەر مەدىنىلىك يېرىنى، بېغىنى، ئۆيىنى، ماللىرىنى نېمىسى بولسا ئىككىگە بۆلۈپ ھېچ ئىككىلەنمەي يېرىمىنى مۇھاجىر قېرىندىشىغا بەردى. مۇھاجىرلاردىن ئابدۇراخمان بىن ئەۋف: «بىز مەدىنە مۇنەۋۋەرگە ھىجرەت قىلغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى سەئىد بىن رەبى بىلەن قېرىنداش قىلدى. شۇنىڭ بىلەن قېرىندىشىم سەئىد: قېرىندىشىم ئابدۇراخمان! مەن مال-دۇنيا جەھەتتە مەدىنىدە مۇسۇلمانلار ئىچىدە ئەڭ باي بىرسىمەن، مال-دۇنيايىمنى ئىككىگە ئايرىدىم، يېرىمى سېنىڭدۇر، دېدى. مەن: ئاللاھ تەئالا مال-دۇنيايىڭنى مۇبارەك قىلسۇن. مېنىڭ مال-دۇنياغا ئېھتىياجىم يوق. ماڭا بازارنى كۆرسەتسەڭلا كۇپايە، دېدىم» .

بۇنداق پىداكارلىق پەقەت ئىسلام قېرىنداشلىقى بىلەنلا مۇمكىن بولاتتى. ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن كۈنىمىزگىچە نۇرغۇن كۆچۈشلەر بولدى. لېكىن بۇنداق بىر ھىجرەت: باشقا يۇرتتىن كەلگەنلەر بىلەن يەرلىك خەلق ئوتتۇرىسىدا بۇنداق سەممىي مۇناسىۋەت بولۇپ باقمىغان ئىدى. ئاللاھ تەئالا قۇرئانى-كەرىمدە: «مۆمىنلەر قېرىنداشتۇر!» دەپ ئايەت نازىل قىلدى. (ھۇجۇرات سۈرىسى، 10-ئايەت) بۇنىڭ بىلەن ھەقىقى سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتنىڭ، ماددى مەنپەئەت بىلەن ئەمەس؛ ئىمان ۋە ئىشەنچە بىلەن ئۆلچىنىدىغانلىقى ئىسپاتلاندى. ئەسھابى-كىرامدىكى بۇ ئەھۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر سۆھبىتى بىلەن ۋۇجۇدقا چىققان ئىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ، مۇبارەك قەلبىدىن ئېتىلىپ چىققان دەريادەك كۆڭۈل ۋە بەرىكەتلەر ئەسھابى-كىرامنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر ئورۇن ئالدى. بۇنىڭ بىلەن كۆرۈلۈپ باقمىغان پىداكارلىق ۋە قېرىنداشلىق نەتىجىسىدە بىر-بىرىنى چىن قەلبىدىن سۆيۈشكەن ئىدى.

ئەنسار ۋە مۇھاجىرلار بۇ يېڭى ئىسلام مەركىزىدە قولنى قولغا تۇتۇپ، كۆڭۈلنى بىر-بىرسىگە باغلاپ، ئىسلام ئۈچۈن ھەر پىداكارلىققا ئۆزىنى ئاتاپ، شاھادەت مەرتىۋىسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن قەسەم قىلدى. بۇ شەكىلدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىپ، ئىسلامنىڭ ئاساسلىرىغا رىئايە قىلغان ئاساستا، يېڭى بىر نىزام ۋە بەختلىك ھايات قۇردى.

ئىسلامىيەت ھىجرەت بىلەن دۆلەت بولۇش يولىدا تۇنجى قەدىمىنى باستى. مەدىنە مۇنەۋۋەر ئىسلامنىڭ بۆشۈكى ۋە مەركىزى بولدى.

مەدىنىدە ئەسھابى-كىرامدىن باشقا، خرىستىئان، يەھۇدى ۋە بۇددىستلارمۇ بار ئىدى. يەھۇدىلار: بەنى قەينۇقا، بەنى قۇرەيزە ۋە بەنى نادىردىن ئىبارەت ئۈچ قەبىلىدىن تەركىپ تاپاتتى. ئۇلارنىڭ ئىسلامغا، بولۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان دۈشمەنلىكى كۈچلۈك ئىدى.

---

91. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 238؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 226~229.

بۇ پۇرسەتتە، مەككىلىك مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسھابىنى مەدىنىلىكلەر بىلەن قېرىنداش قىلىپ بىرلەشتۈرۈشنى ئۆزىگە كەلگۈسى بىر تەھدىت دەپ قارىدى. قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بۇ ئىشنىڭ ئالدىنى ئالمىسا، مۇسۇلمانلارنىڭ كۆچىيىپ مەككىگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۆزىنىڭ يەر-زېمىن، باغ-ۋارانلىرىنى قايتۇرۇپ ئېلىشى مۇمكىن، دېگەن ئوي بىلەن مەككىلىك مۇشرىكلاردىن مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلارغا تەھدىت خەتلىرى كېلىپ تۇراتتى. بۇ خەتلەردىن بىرسىدە: «شۈبھىسىزكى، بىز بىلەن دۈشمەنلىكى بولغان ھەر قانداق بىر ئەرەپ قەبىلىسى، بىزنى سىلەردەك ئاچچىقلاندۇرۇپ باقمىغان. چۈنكى سىلەر، بىزگە ئائىت بولغان بىر تۈركۈم كىشىنى بىزگە قايتۇرۇپ بېرىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئۇلارغا ياردەم قىلىپ قۇچاق ئاچتىڭلار. بۇ سىلەر ئۈچۈن چوڭ بىر خاتالىق. خاپا بولماي، ئۇلار بىلەن بىزنىڭ ئىچكى ئىشىمىزغا ئارلاشماڭلار، ئۇنى بىزگە تاپشۇرۇڭلار. ئەگەر، ئۇ ئىشلارنى ياخشى تەرەپكە بۇرىسا، بىزمۇ خوش بولغان بولىمىز. ئەكسى تەقدىردە، ئۇنىڭ بېشىنى بۇراش بىزنىڭ زىممىمىزغا چۈشىدۇ.» دەپ يېزىلغان.

بۇ مەكتۇپقا ھەزرىتى كەئاب بىن مالىك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلىگەن گۈزەل بىر جاۋاب بىلەن خەت يازدى.

مەككە مۇشرىكلىرى مەدىنىلىك مۇشرىكلارغىمۇ تەھدىت خېتى يازدى. ئۇ خەتلەردىن بىرسىدە: «ئەگەر بىزنىڭ ئادىمىمىزنى شەھرىڭلاردىن چىقارمىساڭلار ياكى ئۇنى ئۆلتۈرمىسەڭلەر، سىلەرگە يۈرۈش قىلىمىز، سىلەرنى ئۆلتۈرۈپ، خوتۇن-قىزلىرىڭلارنى خىزمەتچى قىلىمىز!» دەپ يېزىلغان ئىدى.

خەتنى ئوقۇغان مەدىنىلىك مۇشرىكلار ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي ئىسمىدىكى مۇناپىق تەرىپىدىن بىر يەرگە كەلدى. پۇرسەت تېپىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا زىيانكەشلىك قىلىش ئۈچۈن قارار قىلدى.

مۇسۇلمانلار ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن پۈتۈن ئىشنى قىلدى. ئۇنى قوغداش يولىدا، كېچىلىرى كوچىغا چىقمايدىغان ھەتتا ئۇخلىمايدىغان ھالغا كەلدى. ئۇبەي بىن كەئاب: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەسھابى، مەدىنە مۇنەۋۋەرگە تەشرىپ قىلىشى بىلەن مۇسۇلمانلار، مۇشرىك ئەرەپ قەبىلىلىرىنىڭ نىشانى بولۇپ قالدى. ئەسھابى قورallıق ھالدا تاڭ ئاتقۇچە نۆۋەت بىلەن كۈزەتچىلىك قىلدى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

ئەسھابى-كىرام بىر جان بىر تەن بولدى. بىر خەتەر ھېس قىلىشى بىلەن پۈتۈن كۆچى بىلەن مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىغا ياردەمگە باردى. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام بۇ ئىشتا ھەممەيلەنگە ئۈلگە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەرقانداق گۈزەل ئىشتا ئالدىدا بولغىنىدەك، جاسارەت كۆرسىتىشتىمۇ ئەڭ ئالدىدا ئىدى. كېچىنىڭ قانداق ۋاقتى بولىشىدىن قەتئىنەزەر، بىر خەتەرنى ئاڭلىسا، ئۇ بىرىنچى بولۇپ ئات چاپتۇراتتى. ئۇلار قورققۇدەك خېيىم-خەتەرنىڭ يوقلىقىنى چۈشەندۈرۈپ، تەسەللى بېرەتتى.

مەسجىدى نەبى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىگە قەدەم تەشرىپ قىلغانda ئەسھابىنى يىتىشتۈرىدىغان، جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇيدىغان بىر يەرنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى. بۇ پەيىتتە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا ساڭا، ئۆزى ئۈچۈن تاش-كېسەكتىن ياسالغان بىر مەسجىد بىنا قىلىشىڭنى بۇيرىدى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەسۋائىڭ مەدىنىگە كىرگەندە چۆككەن يەرنى سېتىۋېلىشنى تەكلىپ قىلدى. يەر ئىگىلىرى: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ئۇنىڭ ھەققىنى پەقەت ئاللاھ تەئالادىن كۈتىمىز، ئۇ يەرنى ساڭا ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن تەقدىم قىلىمىز» دەپ قوبۇل قىلىشنى ئۆتۈندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسلى باھاسىدىنمۇ كۆپ پۇل بېرىپ ئۇ يەرنى سېتىۋالدى.[92] بىر تەرەپتىن قۇرۇلۇش مەيدانىنى تازلاپ تۈزىسە؛ يەنە بىر تەرەپتىن خىش-كېسەكلەر قۇيۇلۇپ تاشلار يۆتكەپ كېلىندى. پۈتۈن تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن، مەسجىدنىڭ ئۇلىنى قويۇش ئۈچۈن توپلاندى. ئۇلنى قويۇش ئۈچۈن مۇھەممەد مۇستاپا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇبارەك قولى بىلەن تۇنجى تاشنى قويۇپ: «ئەبۇبەكرى تېشىنى مېنىڭ تېشىمنىڭ يېنىغا قويسۇن! ئۆمەر تېشىنى ئەبۇبەكرىنىڭ تېشىنىڭ يېنىغا قويسۇن! ئوسمان تېشىنى ئۆمەرنىڭ تېشىنىڭ يېنىغا قويسۇن! ئەلى تېشىنى ئوسماننىڭ تېشىنىڭ يېنىغا قويسۇن!» دېدى. ئۇلار تاشلىرىنى قويۇپ بولغاندىن كېيىن ساھابىلارغا: «سىلەرمۇ تاشلىرىڭلارنى قويۇڭلار» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارمۇ ئۆز قوللىرى بىلەن ئۇل تاشلىرىنى قويدى.

مەسجىدنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشچىلىقىدا پۈتۈن ئەسھابى-كىرام ھاردىم-تالدىم دېمەي ئىشلىدى. ئۇلار دۈمبىلىرى بىلەن تاش-كېسەك توشىدى. تاش بىلەن ئۇلنى بىر مېتىر ئېگىزلىكتە قوپارغاندىن كېيىن ئۈستىگە كېسەك قويۇشقا باشلىدى. بىر كۈنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم،دۈمبىسىگە خىش قويۇپ توشۇۋاتاتتى. ئەسھابىدىن بىرسى كېلىپ ئەدەپ بىلەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ توشۇشىمغا روخسەت قىلىڭ! دېدى. ئاخىر زامان پەيغەمبىرىمىز نازاكەت بىلەن ئۇنىڭغا: مېنىڭمۇ ساۋاپ ئېلىشقا ئېھتىياجىم بار، سەنمۇ ئۆزەڭ توشۇغىن، دەپ دۈمبىسىدىكى يۈكنى ئۇنىڭغا بەرمىدى.

مەسجىدى نەبىنىڭ قۇرۇلۇش ئىشىدا ئەڭ كۆپ ئىشلىگەن يەنىلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىدى. ئەڭ يوغان تاشلارنى دۈمبىسىگە ئارتىپ ئۇستىلارنىڭ يېنىغا تۇشۇپ كەلدى. بۇ جاپالىق ئەمگەك ئارقىلىق قولغان كەلتۈرگەن ساۋابنىڭ قىيامەتتىكى نەتىجىسىنىڭ ياخشىلىقىنى ئېيتىپ ساھابىسىغا ئىلھام بەردى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ غەيرەت-جاسارىتىنى كۆرگەن مۇسۇلمانلار ئىشتىياق بىلەن ئىشلىدى. ئەممار بىن ياسىر باشقىلار بىر تال خىش توشۇسا، بىرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن، بىرنى

92. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I،239.

ئۆزەم ئۈچۈن دەپ ئىككىدىن توشۇدى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ تۇرۇپ، «ئەي سۇمەييەنىڭ ئوغلى! باشقىلارنىڭ بىر ئەجرى بولسا، سېنىڭ ئىككىسى بار» دېدى. مەسجىدنىڭ تاملىرى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قوپۇرۇلۇپ، ئۈستى يېپىلدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە مەسجىدكە يانداش قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن ئىككى خانە ياسالدى. تاملىرى خىشتىن، ئۈستى خورما دەرىخى ۋە شاخ ـ شۇمبىلار بىلەن يېپىلدى. (بۇ ئۆيلەر ۋاقىتنىڭ ئۆتىشىگە ئەگىشىپ توققۇزغا كۆپەيتىلدى) مەسجىد قۇرۇلۇشى پۈتكەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى خالىد بىن زەيدنىڭ ئۆيىدىن يېڭى سېلىنغان بۇ ئۆيگە كۆچۈپ كەلدى.

خورما كۆتىكىنىڭ يىغلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنلىرى مەسجىدتىكى ھەننانە ئىسمىدىكى بىر خۇرما كۆتىكىگە تايىنىپ خۇتبە ئوقۇيتتى. كېيىنچە ئۈچ پەلەمپەيلىك بىر مۇنبەر ياساتتى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى جۈمە خۇتبىسى ئۈچۈن مەسجىدكە توپلاندى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن يېڭى مۇنبەرگە چىقىشى بىلەن خۇرما كۆتىكى بوغاز تۆگىدەك ئاۋاز چىقىرىپ يىغلاشقا باشلىدى. پۈتۈن ئەسھابى ـ كىرام ھەيرانلىق ئىچىدە قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي تىڭىرقاپ قالدى. بۇ ئاۋاز ھېچ توختاي دېمىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردىن چۈشۈپ، مۇبارەك قولى بىلەن خورما كۆتىكىنى سىلاپ قويدى. كۆتەك دەرھال ئاۋاز چىقىرىپ يىغلاشتىن توختىدى. خورما كۆتىكىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان ئاشىقنى كۆرگەن ساھابىلار، بۇ مۆجىزىگە قاراپ ياشلىرىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى.

بۇ ۋەقە بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھەزرىتى ئەنەس بىن مالىك: «مەسجىدمۇ ئۇنىڭ ئاۋازى بىلەن سىلكىندى. ئىبنى ئەبى ۋەدامۇ: ‹خورما كۆتىكى يېرىلىپ ئورنىدىن قىمىراپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ، مۇبارەك قولى بىلەن ئۇنى سىلاپ قويىشى بىلەن كۆتەك جىم بولدى› دېدى»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «يەتتە قات ئاسماننىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇنى سىلاپ قويمىغان بولسام، ماڭا بولغان ھەسرىتىدىن قىيامەت كۈنىگىچە مۇشۇنداق ئاۋاز چىقارغان بولاتتى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرى بىلەن ئۇ كۆتەك يەرگە كۆمۈۋېتىلدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورما كۆتۈكىنىڭ يېنىغا بېرىپ: خالىساڭ سېنى ئەكەلگەن باغچىغا قايتا ئاپىرىپ قوياي، دەرھال بۈك ـ باراخسان، يېپيېشىل ھالغا كەلگىن؛ خالىساڭ سېنى جەننەتكە تىكەي، ئۇ يەردە ئاللاھنىڭ دوستلىرى سېنىڭ مېۋەڭدىن يېسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭدىن: مېنى جەننەتكە تىككىنكى، ئاللاھ تەئالانىڭ دوستلىرى يېسۇن ۋە مەڭگۈ ياشىرىپ تۇراي، دېگەن جاۋابنى ئالدى. خۇرما دەرىخىنىڭ بۇ سۆزىنى ئەتراپىدا تۇرغانلارمۇ ئاڭلىدى. شۇنىڭ

بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئارزۇيۇڭ بويىچە قىلىمەن، دەپ ۋەدە بەردى ۋە ئەسھابىغا ئۇنى يەرگە كۆمۈشنى بۇيرىدى.»

ھەزرىتى ئائىشە بىلەن ئۆيلىنىشى

كائىناتنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن ھىجرەت قىلغاندا باللىرىنى مەككىگە قويۇپ قويغان ئىدى. خەدىچە ئانىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن بىر يىل كېيىن ئائىشە ئانىمىز بىلەن چاي ئىچكۈزۈلگەن ئىدى. ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «ئى ئائىشە! سەن چۈشۈمدە ئىككى قېتىم ئايان بولدۇڭ، ئېسىمدە قېلىشىچە، يېشىل يىپەكلىك بىر رەختنىڭ ئۈستىدە سېنىڭ رەسىمىڭنى كۆردۈم. ماڭا: ‹بۇ رەسىمنىڭ ئىگىسى كەلگۈسى ئايالىڭدۇر› دېدى» دەپ رىۋايەت قىلدى. بۇ چۈشتىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئائىشە ئانىمىزغا چاي ئىچكۈزۈلۈپ، تويى قىلىنمىغان ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان ۋاقىتتا، بىزنى ۋە قىزلىرىنى مەككىدە قالدۇرغان ئىدى. مەدىنە شەرەپلەندۈرۈلگەندىن كېيىن، ھۆر قۇلى زەيد بىن ھارىسە بىلەن ئەبۇ رافىنى ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى سېتىۋېلىش مەقسىتىدە 500 دىرھەم بىلەن بىزگە ئەۋەتتى. دادامۇ ئابدۇللاھ بىن ئۇرەيقىتنى ئىككى، ئۈچ تۆگە بىلەن ئۇلارغا قېتىپ، ئانامنى، مىنى ۋە سىڭلىم ئەسمانى تۆگىلەرگە مىندۈرۈپ مەدىنىگە كېلىشنى قېرىندىشىم ئابدۇللاھقا مەكتۇپ يېزىپ بىلدۈردى. مەن، ئانام ئۇممۇ رۇمان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتىدىن ھەزرىتى زەينەپ بىلەن بىللە يولغا چىقتۇق. قۇبەيد مەھەللىسىگە بارغاندا، زەيد بەش يۈز دىرھەمگە يەنە ئۈچ تۆگە سېتىۋالدى. كارۋانغا تەلھا بىن ئۇبەيدۇللامۇ قېتىلدى. مىنا مەھەللىسىدىن بەيىد دېگەن يەرگە كېلىشىمىز بىلەن مېنىڭ تۆگەم قاچتى. مەن تۆگىگە ئارتىلغان سېۋەتنىڭ ئىچىدە ئىدىم. ئانامىمۇ يېنىمدا ئىدى. ئانام: ۋاي قىزىم! ۋاي كېلىن بولىدىغان قىزىم! دەپ قورقۇپ ۋارقىرىدى. ئاللاھ تەئالا تۆگىمىزگە سۈكۈت بېرىپ بىزنى قۇتۇلدۇردى. ئاخىرى مەدىنىگە كەلدۇق. مەن دادامنىڭ ئۆي ئىچى بىلەن بىرلىكتە چۈشتۈم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە ـ تاۋاباتلىرى ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا چۈشتى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز دادىسىنىڭ ئۆيىدە بىر مۇددەت قالدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! چاي ئىچۈرۈلگەن ئادىمىڭ بىلەن توي قىلماسلىقىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: توي مېھرى، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا توي خىراجىتى ئەۋەتتى.[93]

شۇنىڭ بىلەن ئائىشە ئانىمىزنىڭ تويى بولدى. ئۇ ۋاقىت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەللىك بەش يېشىدا ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز تولىمۇ ئەقىللىق ۋە قابىلىيەتلىك بولۇپ، ۋەقەلەرنى شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا شېئىر شەكلىدە سۆزلەپ بىرەلەيتتى. ئۆگەنگەن ۋە يادلىۋالغان نەرسىلىرىنى ئۇنتۇپ قالمايتتى. ئەقىللىق، ئەدەبىياتچى، شەرمى ـ ھايالىق،

93. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، I، 239؛ قازى ئىياز، شىپائى ـ شەرىپ، 300~301.

سالىها ئىدى. ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەسهابى-كىرام نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۇنىڭدىن سوراپ ئۆگەندى. ئائىشە ئايەت بىلەن مەدھىيىلەندى.

ئەزاننىڭ ئوقۇلىشى

مەسجىدى نەبى سېلىنغاندىن كېيىن مۇسۇلمانلارغا ناماز ۋاقتىنى بىلدۈرۈش ۋە ئۇلارنى مەسجىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن بىر ئۇسۇل يوق ئىدى. پەقەت «ئەسسەلاتۇ جامىئا» دېيىلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىر كۈنى ئەسهابىغا ئىشارەت قىلىپ، ناماز ۋاقىتلىرىدا مۆمىنلەرنى مەسجىدكە قانداق چاقىرىش ھەققىدە پىكىر ئالدى. بەزىلەر ناسارالاردەك داڭ چالايلى دېسە؛ بەزىلەر گۈلخان ياقايلى دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ھېچقايسىنى ياقتۇرمىدى.[94]

ئابدۇللاھ بىن زەيد بىن سەلەبە ۋە ھەزرىتى ئۆمەر چۈشىدە ئەزان ئوقۇغاننى كۆردى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ پەيغەمبىرىمىزگە كېلىپ: «ئۈستىگە يېشىل تون كىيگەن ۋە قولىدا سۇناي تۇتقان بىر كىشىنى كۆردۈم. ئۇنىڭغا: قولىڭدىكىنى ساتامسەن؟ دېدىم. ئۇ: نېمە قىلىسەن؟ دېدى. مەن: ناماز ۋاقىتلىرىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن چالىمەن، دېدىم. ئۇ زات: مەن ساڭا تېخىمۇ گۈزەل بولغاننى ئۆگىتەي، دېدى ۋە قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!دەپ ئوقۇشقا باشلىدى. پۈتتۈرگەندىن كېيىن نامازغا تۇرىدىغان ۋاقىتنىمۇ دەپ، ئەزاننى قايتا ئوقۇدى ۋە ئارقىسىغا «قەد تەكبىرىسسا لاتۇ» دېگەن جۈملىنى قېتىپ قويدى» دەپ بايان قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭ چۈشىنىڭ ھەققەت ئىكەنلىكىنى ۋە بىلالغا ئۆگىتىشنى بۇيرىدى.[95] شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى بىلال مەسجىدنىڭ يېنىدىكى ئېگىز بىر تامنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ئۆگەتكىنى بويىچە تۇنجى ئەزاننى ئوقۇدى.

ھەزرىتى ئۆمەر ئەزان ئاۋازىنى ئاڭلىشى بىلەن دەرھال پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ھەزرىتى بىلال ئوقۇغان ئەزاننى چۈشىدە ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ كېچە ئەسهابى-كىرامدىن بىر مۇنچە كىشىمۇ ئوخشاش چۈشنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتتى. دەل بۇ چاغلاردا جۈمە سۈرىسىنىڭ 9-ئايىتى ۋەھيى بىلەن چۈشۈرۈلدى.

بىلال ھەبەشى بىر كۈنى بامدات نامىزى ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ: «ئەسسەلاتۇ خەيرۇن مىنەننەۋىم (ناماز ئۇيقىدىن ياخشىدۇر)» دەپ ئىككى قېتىم چاقىردى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇنى ئاڭلاپ بەك خوشال بولۇپ، بىلالغا بامدات نامىزىغا ئەزان ئوقۇغاندا بۇنىمۇ قوشۇپ ئوقۇشنى بۇيرىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ۋاپاتىغىچە مۇئەززىنلىك قىلغان ھەزرىتى بىلال ھەبەشىنىڭ ئاۋازى ناھايىتىن يېقىملىق ئىدى. ئۇ ئەزان ئوقۇشنى باشلىشى بىلەن ھەممەيلەن بىر خىل ھەۋەس ئىچىدە تىڭشايتتى، ھەتتا ئۆزىنى ئۇنتۇپ كېتەتتى. ئۇ ئەزان

94. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 247.
95. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 247.

ئوقۇسا ھەر كىشىنىڭ كۆزىدىن ياشلار ئاقاتتى. ئەسھابى-كىرامنىڭ بىر-بىرسىنى ئەزان بىلەن مەسجىدكە چاقىرىشى، مەدىنىدىكى مۇشرىكلار بىلەن يەھۇدىلارغا ناھايىتى غەيرى بىلىندى. ئەزان ئوقۇغان ۋاقىتتا مەسخىرە قىلىشاتتى. ئۇلارنىڭ بۇ مەسخىرىلىرىگە، ئاللاھ تەئالا: «ئۇلارنى نامازغا ئەزان بىلەن چاقىرغان ۋاقىت، ئۇنى ئويۇن ۋە كۆڭۈل-ئېچىش ئىشى قىلدى. بۇ ئۇلارنىڭ ئەقلىنى تاپالمىغان بىر قەۋم بولغانلىقىدۇر» دەپ ئايەت نازىل قىلدى. (مائىدە سۈرىسى، 58-ئايەت)

ئەسھابى-كىرامنىڭ تەربىيەسى

كائىناتنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسھابى-كىرامنى يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن مەسجىدى نەبىدە دۇنيادا تەڭدىشى بولمىغان تەربىيە مېتودى بىلەن،ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزىگە بەرگەن ئىلىم ۋە بەرىكىتىنى تەبلىغ قىلدى. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبىتىگە قاتنىششقا نائىل بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. دەسلەپكى سۆھبەتلەردىلا قەلبىدە چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى ھېس قىلىپ ئىلاھى مەرتىۋىلەرگە ئېرىشتى. بۇ سۆھبەتلەرنىڭ بەرىكىتى بىلەن ئەسھابى-كىرام باشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولۇش بىلەن بىرگە، پۈتۈن ئەسھابى كىرام بىر-بىرىنى قېيىندىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆرىدىغان بىر روھ مەيدانغا كەلدى. ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى قۇرئاندا مەدھىيىلىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ھۇزۇرىدا، ئەگەر باشلىرىغا قۇش قونسا، قۇشنىڭ ئۇچۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ دىققەت بىلەن تۇرغاندەك، پۈتۈن دىققىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدا ئىدى. شۇنداق قىلىپ ساھابىلار، پەيغەمبەر ۋە پەرىشتىلەردىن قالسىلا مەخلۇقاتنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىكى بولدى.

ئاللاھ تەئالا قۇرئانى-كەرىمدە: «سىلەر ئۈممەتلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە ئەڭ خەيرلىك بولغىنى، ئىنسانلارنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن يارىتىلدىڭلار، ئىنسانلارنى ياخشىلىق قىلىشقا ئۈندەيسىلەر، يامان ئىشتىن يىراق تۇرۇشقا دەۋەت قىلىسىلەر» دېدى. (ئال ئىمران سۈرىسى، 110-ئايەت)

يەنە بىر ئايەتتە: «بالدۇر مۇسۇلمان بولغانلار، مۇھاجىرلار، ئەنسارلارنىڭ ئۇلگىلىرى ۋە بۇلارنىڭ يولىدىن ماڭغانلاردىن ئاللاھ تەئالا رازى ۋە بۇلارمۇ ئاللاھ تەئالادىن رازىدۇر. ئاللاھ تەئالا بۇلار ئۈچۈن جەننەت تەييارلىدى. بۇ جەننەتلەرنىڭ ئاستىدىن دەريالار ئاقىدۇ. بۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ» دېيىلگەن. (تەۋبە سۈرىسى، 100-ئايەت)

باشقا بىر ئايەتتە: «مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام)، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ ھەممىسى (ئەسھابى-كىرام) كاپىرلارغا قارشى قاتتىق، ئۆز ئارا مېھرىباندۇر. ھەممىسىنى دىگۈدەك رۇكۇ ۋە سەجدىدە كۆرىسىلەر. ئۇلار باشقىلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇستۇنلۈكلەرگە ئېرىششنى ئاللاھتىن تىلەيدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزلىرىدىن مەمنۇن بولىشىنى ۋە ياخشى كۆرىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. كۆپ سەجدە قىلغانلىقى ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدىن چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ ئەھۋاللىرىنى تەۋرات ۋە ئىنجىلدا بىلدۈرگەندەك،

ئۇلار بىر مايسىغا ئوخشايدۇ، كىچىك بىر يەردىن چىقىپ يوغىنىغاندەك، ئاز ۋە قۇۋۋەتسىز بولغان ئەھۋالدىمۇ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ھەر يەرگە تارقالدى. ھەر تەرەپنى ئىمان نۇرى بىلەن تولدۇردى. ھەر كىشى ئۇلارنىڭ بىخ ھالىتىنى كۆرۈپ، قىسقا ۋاقىتتا قانداق يوغىنايدۇ؟ دەپ ھەيران قالغاندا، ئۇلارنىڭ شان ـ شەرىپى دۇنياغا تارقالدى. ئۇلارنى كۆرگەنلەر ھەيران قالدى، كاپىرلار بولسا ئاچچىقلاندى» . (فەتىھ سۈرىسى، 29 ـ ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ھەدىس شەرىپلەردە، ئەسھابى ـ كىرامنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە دەرىجىسىنىڭ يۇقىرى ئىكەنلىكىنى ئىزاھلاش ئۈچۈن: «ئەسھابىمنىڭ ھېچقايسىغا تىل ئۇزاتماڭلار! ئۇلارنىڭ شەرىپىگە داغ چۈشۈرىدىغان ھېچقانداق بىر سۆز سۆزلىمەڭلار! نەپسىم مەنسۇپ بولغان ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سىلەردىن بىرىڭلار ئۇھۇد تېغى قەدەر ئالتۇن سەدىقە بەرسەڭلارمۇ، ئەسھابىمدىن بىرىنىڭ بىر سىقىم (مۇد)[96] ئارپىسى قەدەر ساۋاپ ئالالمايسىلەر ،ئۇلار ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغا ئوخشايدۇ. ئۇلاردىن ھەر قانداق بىرسىنىڭ ئارقىسدىن ماڭساڭلار ھىدايەتكە ئېرىشىسىلەر» دېگەن.

ئەسھابى سۇففە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدى نەبىنىڭ شىمالى تېمىغا خورما شاخلىرى بىلەن بىر سايىۋەن ياساتتى. بۇ يەردە مەككىدىن ھىجرەت قىلغان، مال ـ مۈلكى بولمىغان بويتاق ساھابىلەرنىڭ قېلىشىغا ئەمىر قىلدى. سانى 10 بىلەن 400 ئارىسىدا ئۆزگىرىپ تۇرغان بۇ ساھابىلەر[97] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ھېچ ئايرىلمايتتى ۋە سۆھبەتلىرىنى قولدىن چىقىرىپ قويمايتتى. كېچە ـ كۈندۈز دېمەي قۇرئانى ـ كەرىم ئوقۇيتتى، ئىلىم ئۆگىنەتتى، ھەدىس شەرىپلەرنى يادلايتتى، روزا تۇتاتتى ۋە ھەر خىل ئىبادەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشتىن بىردەممۇ توختاپ قالمايتتى.

بۇ يەردە يېتىشىپ چىققانلار، يېڭى مۇسۇلمان بولغان قەبىلىلەرگە ئەۋەتىلەتتى. ئۇلارغا قۇرئانى ـ كەرىم ۋە سۈننەت يەنى ئىسلام دىنىنى ئۆگىتەتتى. بۇ مۇبارەك ساھابىلار، ئىلىم ـ ئېرپان قوشۇنى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇلار بىلەن ئولتۇرۇپ پاراڭلىشاتتى ۋە بىرلىكتە تاماق يەيتتى. بۇ يەردە قالغانلارنى ئەسھابى سۇففە دەپ ئاتايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئەسھابى سۇففەگە قاراپ، ئۇلارنىڭ تولىمۇ كەمبەغەل ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. شۇنداق تۇرۇقلۇقمۇ ئاجايىپ بىر ئىشتىياق بىلەن ئىبادەت قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ: «ئەي سۇففە ئەسھابى! سىلەرگە مۇبارەك بولسۇن. ئەگەر ئۈممىتىمدىن سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىكى مۇشۇ

---

96. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام زامانىدىكى ئۆلچەم بىرلىكى، تۈنجى ۋاقىتلاردا بىر مۇد 4 سايا (بىر سايا 24 كېلوگىرام) غا تەڭ كېلىدۇ. تۆۋەندىكىگە قاراڭ: ۋالتىر خىنز، ئىسلامىيەتتە ئۆلچەم بىرلىكىرى،S:56.

97. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد ، III،235؛ ئىبنى سائاد ، ئەت ـ تاباقات ، I،255.

قىينچىلىق كۈنلەرگە رازى بولغان بىرسى بار بولسا، ئۇ ئەلۋەتتە مېنىڭ دوستۇمدۇر» دېدى.

ھەببى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەر ئىشتىن بۇرۇن بۇ ئەسھابىنىڭ ئېھتىياجىنى تەمىنلەيتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن باشقىلارنى ئويلىشاتتى. ئەبۇ ھۇرەيرە: «ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، مەن بەزىدە ئاچلىقتىن قورسىقىمنى يەرگە بېسىپ ياتسام، بەزىدە يەردىن بىر تاشنى ئېلىپ قورسۇقۇمغا باستۇرۇۋالىدىغان شارائىتتا ئىدىم. ئۇ كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭىدىغان يولنىڭ بويىدا ئولتۇردۇم. ئالەملەرگە رەھمەت، ئىككى دۇنياغا گۈزەللىك بەرگەن ئەلەيھىسسالام، نۇر چېچىپ تۇرغان گۈزەل يۈزى بىلەن ماڭا قاراپ كەلدى. ھال-ئەھۋالىمنى ئاڭلاپ كۈلۈمسىرىدى ۋە: ئەي ئەبا ھۇرەيرە! دېدى. مەن: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدىم. ئۇ: مەن بىلەن ماڭغىن، دېدى. دەرھال ئارقىسىدىن ئەگەشتىم. ئۆيىگە كىردى. ئۆيىدە بىر ئاپقۇر سۈت بار ئىدى. ئۇ: يۈرگىن! ئەھلى سۇففەنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇلارنى چاقىرىپ كەلگىن، دېدى. ئۇلارنى چاقىرىش ئۈچۈن ماڭغان ۋاقتىمدا، ئۆز-ئۆزەمگە: پۈتۈن سۇففە ئەھلىگە بىر ئاپقۇر سۈت قانداقمۇ يەتسۇن؟! ماڭا بىر يۇتۇم قالارمۇ؟! دەپ ئويلىدىم. ئۇلار يېتىپ كېلىشى بىلەن روخسەت ئېلىپ سائادەت ئۆيىگە كىردۇق. ھەممەيلەن يەرلىرىنى تېپىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەبا ھۇرەيرە! شۇ ئاپقۇردىكى سۈتنى ئېلىپ، ئۇلارغا بەرگىن، دېدى. مەن ئاپقۇرنى ئېلىپ نۆۋەت بىلەن ئۇلارغا بەردىم. ھەممىسى ئاپقۇرنى ئېلىپ تويغىچە ئىچىپ، ئېشىپ قالغىنىنى ماڭا بەردى. قولۇمغا بەرگەندە ئاپقۇر لىپمۇ-لىق ئىدى. بۇ شەكىلدە كەلگەن پۈتۈن مېھمانغا سۈت بەردىم. ھەممىسى تويغۇدەك ئىچتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاپقۇرنى ئېلىپ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى ۋە: ئەي ئەبا ھۇرەيرە! سۈت ئىچمىگەن مەن ۋە سەن قالدىڭ، قېنى ئولتۇرغىن! ئىچ، دېدى. ئولتۇرۇپ ئىچتىم، ئۇ يەنە ئىچىشىمنى ئېيتتى. مەنە يەنە ئىچتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر قانچە قېتىم ئىچىشىمنى ئېيتتى. مەن يەنە ئىچتىم. ئاخىرى بولماي: ئاتا-ئانام پىدا بولسۇن، ئى رەسۇلۇللاھ! ئەمدى ئىچەلمەيمەن، سېنى ھەق دىن بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ھەقىقەتەن تويدۇم، دېدىم. ئۇ: ئەمسە ئاپقۇرنى ماڭا بەرگىن، دېدى. ئاپقۇرنى ئۇنىڭغا بەرگەندىن كېيىن، ئۇ بىسمىللاھ دەپ سۈتنى ئىچتى»

مەسجىدتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر قانداق سۆھبىتىنى قاچۇرماي ئىلىم ئۆگەنگەن بۇ ساھابىلار ھەققىدە مەدىنىلىك ساھابىلار، ئاجايىپ سۆزلەرنى قىلىشاتتى. بىر كۈنى ئاخشام ئاچلىقتىن ماجالى قالمىغان سۇففە ئەسھابى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، ئەھۋالىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىدە بىر نەرسە بار-يوقلىقىنى سورىدى. ئۆيىدە سۇدىن باشقا بىر نەرسىنىڭ قالمىغانلىقىنى بىلدى. ئۇ ئەسھابىغا: كىم شۇ مۇساپىرنى مېھمان قىلىدۇ؟ دېدى. مەدىنىلىك ساھابىدىن بىرسى،

ئورنىدىن تۇرۇپ: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن، مەن مېھمان قىلىمەن، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى.

سۇففە ئەسھابىنى ئېلىپ ئۆيىگە بېرىپ، ئايالىغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمىنىنى كۈتۈۋالغۇدەك بىر نەرسە تەييارلىغىن! دېدى. ئايالى: باللىرىمىزنىڭ يەيدىغىنىدىن باشقا نەرسە قالمىدى، دېدى. ساھابى: ئەمسە بالدۇر باللارنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئاندىن تاماقنى ئېلىپ كەلگىن، دېدى. پەقەت بىر كىشى تويغۇدەك تاماقنى مېھاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. تاماقنى يېيىشتىن بۇرۇن چىراقنى ئۆچۈرۈپ قاراڭغۇلۇقتا تاماق يېيىشكە باشلىدى. قاراڭغۇلۇقتا مېھماننى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئۆزلىرى تاماق يەۋاتقاندەك ھەرىكەت قىلىپ ئولتۇردى. مېھمان تويغاندىن كېيىن داستىخاننى يىغدى. ئۇ كېچە باللار ئاچ قورساق ئۇخلاپ قالدى. ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالا ئاخشامقى ھەرىكىتىڭلاردىن مەمنۇن بولدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا: «ئۇلار (ئەنسارلار)، ئۆزلىرى كەمبەغەل ۋە موھتاجلىق ئىچىدە قالسىمۇ، (مۇھاجىرلارنى) ئۆز جانلىرىدىن ئۈستۈن كۆردى» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. (ھەشر سۈرىسى، 9-ئايەت)

جىبرائىل ۋەقەسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا، دىنىمىزنىڭ ئەمىر-پەرمانلىرىنى تەپسىلى بايان قىلاتتى. ئىمان ۋە ئىسلامنىڭ شەرتلىرى، ناماز، روزا، ھەج، زاكاتقا ئائىت پۈتۈن ھۆكۈملەر، ھالال-ھارام يېمەكلىكلەر ۋە كىيىم-كېچەكلەر، قەسەم، نەزىر-چىراق، سودا-سېتىق، يۈرۈش-تۇرۇش، گەپ-سۆز، سالاملىشىش، تۇققاندارچىلىق، دوستلۇق، نىكاھ، نەپىقە، مىراس ھۆكۈملىرى، داۋا، جازا، توختام، شېرىكلىك، ساغلاملىق، ھەقىقەت، جەڭ، ئۇرۇش قانۇنلىرىغا ئوخشاش پۈتۈن كىشلەر چۈشىنەلەيدىغان شەكىلدە ئۆگىتەتتى. مۇھىم دەپ قارىغانلارنى ئۈچ قېتىمدىن تەكىتلەپ تۇراتتى.[98] ئاياللارغا ئائىت قىسمىنى ئايالى ئارقىلىق ئۆگىتەتتى.

مۇسۇلمانلارنىڭ قەھرىمان ئىمامى، ئەسھابى-كىرامنىڭ نەمۇنىلىك شەخسلىرىدىن بىرى ۋە ئادالىتى بىلەن مەشھۇر بولغان ئۆمەر بىن خەتتاب رزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «شۇنداق بىر كۈن ئىدىكى، ئەسھابى-كىرامدىن بىر نەچچىمىز، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىدا خىزمەت قىلىۋاتقان ئىدۇق. ئۇ كۈن، ئۇ سائەت، شۇنداق قىممەتلىك، شۇنداق شەرەپلىك ۋە قايتا كەلمەس بىر كۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆھبەتتە بىرلىكتە بولۇش، رۇھلارغا دورا، جانلارغا شىپا ۋە خوشاللىق ئاتا قىلغۇچى گۈزەل جامالىنى كۆرۈش نېسىپ بولدى. (بۇ كۈننىڭ شەرىپىنى، قىممىتىنى بىلىش ئۈچۈن، ‹شۇنداق بىر كۈن ئىدىكى› دېگەن ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنى ئىنسان شەكلىدە كۆرۈش، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش، بەندىلىرى موھتاج بولغان بىلىملەرنى گۈزەل ۋە ئوچۇق ھالدا،

---

98. تىرمىزى، شەمائىل شەرىپ، S:240.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاشتىن ئىبارەت، قىممەتلىك بىر ۋاقىت تېپىش مۇمكىنمۇ؟)

ئۇ ۋاقىتتا تولۇن ئايدەك بىر كىشى يېنىمىزغا كەلدى. كىيىملىرى ئاق، چاچلىرى قارا بولۇپ، ئۇستى-بېشىدا توپا-چاڭ، تەر دېگەن بىر نەرسە يوق ئىدى. سەپەردىن كەلگەندەك قىلمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئەسھابىدىن ھېچبىرىمىز ئۇنى تونۇمايتتۇق. بىز كۆرۈپ يۈرگەن ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى. (بۇ كەلگەن جىبرائىل ئەلەيھسسالام ئىدى. ئىنسان شەكلىدە كەلدى، ئۇنىڭ بۇنداق ئولتۇرۇشى مۇھىم بىر نەرسىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىدى. يەنى دىنى بىلىملەرنى ئۆگىنىش ئۈچۈن خىجىل بولۇشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى، ئۇستازغا مەغرۇرلۇق ۋە غۇرۇرنىڭ توغرا كەلمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بەرگەن ئىدى. ھەر كىشىنىڭ دىنىنى ئۆگىنىش ئارزۇسىنىڭ بارلىقىنى، مۇئەللىملەردىن راھەتلىك بىلەن خىجىل بولماي سوراش كېرەكلىكىنى ئەسھابى كىرامغا كۆرسىتىپ بەردى. چۈنكى دىن ئۆگىنىشتە خىجىل بولۇش، ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققىنى بېرىشتە ئۆگىتىش ۋە ئۆگىنىشتە زېرىكىش ياكى خىجىل بولۇشقا بولمايدۇ)

ئۇ زات قوللىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھسساالامنىڭ تىزلىرى ئۈستىگە قويۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا ئىسلامىيەتنى ۋە مۇسۇلمانلىقنى ئېيتىپ بەرگىن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام: ئىسلامنىڭ شەرتلىرىدىن بىرى كەلىمە شاھادەت ئېيتىشتۇر، دېدى. (كەلىمە شاھادەت ئېيتىش دېگەنلىك، ‹ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ ۋەئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋەرەسۇلۇھۇ› دېمەكتۇر. يەنى ئەقلى-ھوشى جايىدا بولغان بىر ئىنسانىنىڭ، ‹يەردە ۋە ئاسماندا، ئۇنىڭدىن باشقا ئىبادەت قىلغۇدەك بىر نەرسىنىڭ يوق ئىكەنلىكى، ھەقىقى مەبۇد پەقەت ئاللاھتۇر. بول دېگەن نەرسىسى شۇ زامان بولىدۇ، ھەر قانداق ئۈستۈنلۈك ئۇنىڭغا ئائىتتۇر. ئۇنىڭدا ھېچقانداق بىر ئەيىپ يوقتۇر، ئۇنىڭ ئىسمى ئاللاھتۇر› دېيىشى ۋە قەلبى بىلەن ئىشىنىشىدۇر. يەنە، ‹ئۇ، گۈل رەڭگىدە ئاق ۋە قىزىل، نۇر يۈزلۈك، قارا قاشلىق، قارا كۆزلۈك، مۇبارەك پىشانىسى ئوچۇق، خۇش-خۇي، كېچىك پېئىل، تاتلىق سۆزلۈك، ئەرەبىستاندا يەنى مەككىدە توغۇلغانلىقى ئۈچۈن ئەرەپ دەپ ئاتالغان، ھاشىم ئەۋلاتلىرىدىن ئابدۇللاھنىڭ ئوغلى مۇھەممەد ئىسمىدىكى بۇ زاتنى ئاللاھ تەئالانىڭ بەندىسى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى› دەپ بىلىشتۇر)

پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام: نامازنى ئۆز ۋاقىتلىرىدا ئوقۇش، مالنىڭ زاكىتىنى بېرىش، رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇش، قۇربى يەتسە، ئۆمرىدە بىر قېتىم ھەج قىلىش، دېدى. ئۇ زات پەيغەمبەر ئەلەيھسساالامنىڭ جاۋابلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، پەيغەمبىرىمىزگە: راست گەپ قىلدىڭ ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. ئۇلارنىڭ سوئال-جاۋابلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان ساھابىلەر، ئۇ زاتنىڭ ئۆزى سوراپ ئۆزى تەستىق قىلغانلىقىغا ھەيران قالدى. ئۇ زات: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگىن؟ دېدى. (بۇ ھەدىسە شەرىپتە، ئىماننىڭ لوغەت مەنىسىگىمۇ سەل قاراشقا بولمايدۇ. چۈنكى، لوغەت مەنىسى

تەستىق ۋە ئىنىش بولغىنى ئۈچۈن، ئەرەپلەرنىڭ جاھىللىرىغىچە بۇنى بىلمەيدىغىنى يوق. ئەسھابى كىرامنىڭ بۇنى بىلمەسلىكى قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن، ئەسلىدە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام، ئىماننىڭ مەنىسىنى ئەسھابى كىرامغا ئۆگىتىشنى مەقسەت قىلغان بولۇپ، ئىسلامىيەتنىڭ قارىشىدىكى ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئىدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىماننىڭ ئالتە شەرتىنى بايان قىلىپ: باشتا، ئاللاھ تەئالاغا، پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەلىرىگە، قىيامەت كۈنىگە، تەقدىرگە، ياخشىلىق ۋە يامانلىقلىنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىش، دېدى. ئۇ زات: راست گەپ قىلدىڭ، دەپ تەستىقلىدى. ئۇ زات: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا ئېھساننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالاغا، ئۇنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشتۇر. چۈنكى سەن ئۇنى كۆرلەمىگەن بىلەن، ئۇ سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېدى. ئۇ زات: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا قىيامەت ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ سورىغان سوئالىڭغا بىلىمىم يەتمەيدۇ، دېدى. ئۇ زات: ئەمسە ئۇنىڭ ئالامەتلىرىنى ئېيتقىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: جارىيەلەرنىڭ بىلىملىكلەرنى تۇغۇشى، يالاڭ ئاياغ، يوقسۇل مالچىلارنىڭ (باي بولۇپ) ئېگىز ئىمارەتلەرنى بىنا قىلىشتا بىر-بىرسى بىلەن مۇسابىقىگە چۈششى قاتارلىقلار دېدى. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ زات پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ئايرىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قاراپ: ئەي ئۆمەر! سوئال سورىغان كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ دەپ سورىدى. مەن: ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلى بىلىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بولۇپ، سىلەرگە دىنىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن كەلدى، دېدى»[99].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابىغا دىندىكى دەرىجىلىرى بويىچە چۈشىنەلىگىدەك شەكىلدە چۈشەندۈرەتتى. ئەسھابى-كىرامنىڭ بۈيۈكلىرىدىن بىرى ھەزرىتى ئۆمەر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى ئەبۇبەكرگە بىر نەرسىلەرنى چۈشەندۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ قۇلاق سالدى. بۇنى باشقا ساھابىلەرمۇ كۆردى، ئەمما كېلىپ ئاڭلاشتىن خىجىل بولدى. ئەتىسى ساھابىلار ھەزرىتى ئۆمەرنى كۆرۈشى بىلەن: «ئى ئۆمەر! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۈنۈگۈن سىلەرگە بىر نەرسىلەرنى چۈشەندۈرگەن ئىدى. قېنى ئېيتىپ بەرگىن بىزمۇ ئۆگىنىۋالايلى» دېدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دائىم: «مەندىن ئاڭلىغانلىرىڭلارنى دىن قېرىنداشلىرىڭلارغىمۇ ئاڭلىتىڭلار! بىر-بىرىڭلارغا بىلدۈرۈڭلار!» دەيتتى. ھەزرىتى ئۆمەر: تۈنۈگۈن ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، قۇرئانى-كەرىمدىن ياخشى چۈشىنەلمىگەن بىر ئايەتنىڭ مەنىسىنى سوراپتۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چۈشەندۈرىۋاتقان ئىكەن. بىر سائەت ئاڭلىغان بولسامۇ ھېچنېمە چۈشەنمىدىم، دېدى. چۈنكى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ سەۋىيىسىگە قاراپ چۈشەندۈرىۋاتقان ئىدى. ھەزرىتى ئۆمەر شۇنداق ئۇلۇغ بىر زات ئىدىكى، پەيغەمبەر

---

99. بۇخارى، ئىمام، 32؛ مۇسلىم، ئىمام،1؛ ئەبۇ داۋۇت، سۈننەت، 17؛ نەسائى، ئىمام، 5؛ ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، III، 27، 51.

ئەلەيھىسسالام: مەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى، مەندىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ. ئەگەر پەيغەمبەر كېلىدىغان بولسا، ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر بولىدۇ، دېدى. ئۇنىڭ شۇنداق يۇقىرى مەرتىۋىگە ئىگە بولىشى ئانا تىلى ئەرەپچە بولۇشىغا قارىماي، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە چۈشەندۈرگەن قۇرئانى-كەرىم تەپسىرىنى ھەزرىتى ئۆمەر چۈشىنەلمىگەن ئىدى. ئەبۇبەكرىنىڭ دەرىجىسى ئۇنىڭدىن يۇقىرى ئىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەتتا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام چېغىدا، قۇرئانى-كەرىمنىڭ مەنىسى ۋە سىرىنى پەيغەمبەردىن سورايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئانى-كەرىمنىڭ پۈتۈن تەپسىرىنى ساھابىلارغا سۆزلىگەنىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز باشقىلارغا مۇشۇنداق تەربىيە قىلىش بىلەن بىرگە، ئەرز-شىكايەتلەرگە قارايتتى، شاھىتلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئەڭ قىيىن بولغان داۋالارنىمۇ مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلاتتى.

سەلمانى پارىسىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى

كۈنلەرنىڭ ئۆتىشىگە ئەگىشىپ ئىسلامنىڭ نۇرى ھەر يەرگە تارقىلىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلا كىشىنىڭ يۈرەكلىرى سۆيۈنۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇرغان ئىلىم ئەھلى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن، ھاياجان ئىچىدە مەدىنىگە كېلىپ ئىمان ئېيتىش بىلەن شەرەپلىنەتتى. بۇ كىشىلەردىن بىرى سەلمانى پارىسى ئىدى. ئۇ مۇسۇلمان بولىشىنى: «مەن پارىسىنىڭ (ئىران) ئىسفاھان شەھرىنىڭ جەي يېزىسىدا ياشايتتىم. دادام يېزىنىڭ چوڭ بايلىرىدىن بىرى بولۇپ، يەر-زېمىنىمىز ۋە مال-مۈلكىمىزمۇ كۆپ ئىدى. مەن ئائىلىنىڭ يالغۇز بالىسى ئىدىم، دادام مېنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. شۇڭا مېنى قىز بالىدەك، ئۆيدىن تالاغا چىقارمايتتى. مەجۇسى بولغىنى ئۈچۈن مەجۇسىلىقنى ماڭا كەم-كۈتىسىز ئۆگەتتى. ئۆيىمىزدە داۋاملىق گۈلخان يېنىپ تۇراتتى، بىز ئۇنىڭغا چوقۇنۇپ سەجدە قىلاتتۇق. دادامنىڭ مال-مۈلكى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن بولسا كېرەك، بىر كۈنى مېنىڭ تالا-تۈزگە چىقىشىمغا رۇخسەت بېرىپ: ‹بالام، مەن ۋاپات بولسام، سەن مال-دۇنيايىمىنىڭ ۋارىسى بولىسەن، چىقىپ ئايلانغىن! مېنىڭ يەر-زېمىنىم، مال-مۈلكۈمنى كۆرۈپ كەلگىن› دېدى. مەن ماقۇل بولۇپ باغ-ۋارانلىرىمىزنى ئايلاندىم.

بىر كۈنى ئېكىنزارلىقلارنى ئايلىنىپ يۈرگەن ۋاقتىمدا بىر چىركاۋ كۆردۈم. ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئىچىگە كىردىم ۋە ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشىم بىلەن، بۇرۇن بۇنداق ئىبادەتنى كۆرۈپ باقمىغانلىقىمدىن ھەيران قالدىم. چۈنكى بىزنىڭ ئىبادىتىمىز، گۈلخان يېقىپ ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشتىن باشقا ئىش ئەمەس ئىدى. ئۇلار بولسا كۆرەلمەيدىغان بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلىۋاتاتتى. ئۆز-ئۆزەمگە: ‹بۇلارنىڭ دىنى ھەق دىن، بىزنىڭ دىنىمىز خۇراپى ئىكەن› دېدىم. خېلى بىر ۋاقىتقىچە ئۇلارنى كۆزەتتىم. ئېكىنزارلىققا بارماي، تۇرۇپ، قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. مەن ئۇلاردىن: بۇ دىنىنىڭ كېلىش مەنبەسى قەيەر دەپ سورىدىم. ئۇلار: شام، دېدى. مەن: شامغا بارسام مېنى قوبۇل قىلارمۇ؟ دەپ

سوربدىم. ئۇلار: قوبۇل قىلىدۇ، دېدى. مەن: سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا، بۇ يېقىندا شامغا بارىدىغانلار بارمۇ؟ دەپ سورىدىم. ئۇلار: بىر مەزگىلدىن كېيىن بىر كارۋان ئۇ يەرگە بارىدۇ، دېدى. مەن پاراڭلاشقان كىشلەرنىڭ سانى ئاز بولۇپ، شامدىن ئىسفاھانغا كەلگەن ئىدى.

ئۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۆيگە كەچ قالدىم. مېنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىكىمنى كۆرگەن دادام، ئەنسىزلىك ئىچىدە مېنى ئىزدەپ ھەر يەرگە ئادەم ئەۋەتىپمۇ مېنى تاپالماپتۇ، مەن دەل مۇشۇنداق بىر پەيتتە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. دادام: مۇشۇ كەمگىچە قەيەرلەردە ئىدىڭ؟ سېنى ئىزدېمىگەن يېرىمىز قالمىدى، دېدى. مەن: قەدىرلىك دادا! بۈگۈن ئېكىنزارلىقلىرىمىزنى كۆرۈش ئۈچۈن چىققان ۋاقتىمدا بىر خرىستىئان چىركاۋىغا ئۇچراپ قالدىم. ئىچىگە كىرىپ قارىدىمكى، ئۇلار ئۆزى كۆرەلمىگەن، ئەمما ھەر نەرسىگە قادىر ۋە ھاكىم بولغان بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىگە مەپتۇن بولۇپ ئۇ يەردە تۇرۇپ قالدىم، تاكى قاراڭغۇ چۈشكىچە ئۇلارنى تاماشا قىلىپ، ئۇلارنىڭ دىنىنىڭ ھەق دىن ئىكەنلىكىنى ئويلىدىم، دېدىم. بۇنى ئاڭلىغان دادام: ئەي ئوغلۇم! خاتا چۈشىنىپ قاپسەن، ئاتا-بوۋىلىرىڭنىڭ دىنى ئۇلارنىڭ دىنىدىن تېخىمۇ ياخشى، ئۇلارنىڭ دىنى بۇزۇلغان بىر دىن، ھەرگىز ئۇلارغا ئالدانما، ئىشەنمە، دېدى. مەن: ياق، ئۇلارنىڭ دىنى بىزنىڭكىدىن خەيرلىك ئىكەن، ئۇلارنىڭ ھەق، بىزنىڭ خۇراپى ئىكەن، دېدىم. بۇ سۆلەرنى ئاڭلىغان دادام، مېنىڭ پۇت-قوللىرىمنى باغلاپ ئۆيگە سولاپ قويدى.

مۇشۇنداق ئەھۋالدىمۇ، ھەر دائىم دىگۈدەك شامغا بارىدىغان كارۋانلارنىڭ خەۋىرىنى ساقلايتتىم. ئاخىرىدا خرىستىئان راھىپلارنىڭ كارۋىنىنىڭ تەييار بولغانلىقىنى ئاڭلىدىم. قوللىرىمدىكى يىپلارنى يېشىپ، چىركاۋدا توپلانغان كارۋاننىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدىم. ئۇلارغا بۇ يەرلەردە قالالمايدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، ئۇلار بىلەن شام يولىغا سەپەر قىلدىم. شامغا كېلىشىم بىلەن، خرىستىئانلارنىڭ ئەڭ چوڭ ئالىمىنى باشقىلاردىن ئىزدەپ-سوراپ تاپتىم. ئۇنىڭغا ئەھۋالىمنى سۆزلەپ، يېنىدا قېلىپ خىزمەت قىلىشنى، ماڭا خرىستىئانلىقنى ئۆگىتىپ، ئاللاھ تەئالانى تونۇشۇمغا ياردەم قىلىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ مېنى قوبۇل قىلىپ، ماڭا خرىستىئانلىقنى ئۆگەتتى. مەنمۇ ئۇ يەردە چىركاۋنىڭ خىزمەتلىرىنى قىلىشقا باشلىدىم. ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ ناچار بىرى ئىكەنلىكىنى بىلدىم. چۈنكى خرىستىئانلارنىڭ كەمبەغەللەرگە بېرىش ئۈچۈن چىركاۋغا سەدىقە بەرگەن ئالتۇن-كۆمۈش، پۇل-پىچەكلىرىنى موھتاج ئىنسانلارغا بەرمەي تىقىۋالاتتى، نەق يەتتە قاچىدا ئالتۇن-كۆمۈش توپلىغان ئىدى. بۇنى مەندىن باشقا ھېچكىم بىلمەيتتى، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ ۋاپات بولدى. خرىستىئانلار دەپنە مۇراسىمى ئۈچۈن يىغىلغاندا: نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا بۇ قەدەر ھۆرمەت قىلىسىلەر! ئۇ بۇنداق ھۆرمەت قىلىشقا لايىق بىرسى ئەمەس، دېدىم. ئۇلار: سەن بۇنى قەيەردىن چىقاردىڭ، دەپ ئىشەنمىدى. مەن ئۇلارغا ئۇنىڭ توپلىغان ئالتۇنلىرىنى كۆرسەتتىم. يەتتە قاچىدىكى ئالتۇن-كۆمۈشلىرىنى كۆرىشى

بىلەن، ئۇنى دەپنە مۇراسىمغا لايىق بىرسى ئەمەس دەپ ئويلىشىپ، ئاددى بىر يەرگىلا ئۇستىگە تاش تاشلاپ كۆمۈپ قويىدى ۋە ئورنىغا يېڭى بىرسىنى سايلاپ چىقتى.[100]

يېڭى سايلانغان بۇ زات، ھەقىقەتەن ئىلىم-ئېرپان ئىگىسى ئىدى. دۇنيا ھاياتىغا بېرىلمەيتتى. ئاخىرەت ھاياتىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان، ئۇ دۇنيا ھاياتى ئۈچۈن كېچە-كۈندۈز ئىبادەت قىلىدىغان بىرسى ئىدى. ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتىم. بىرلىكتە ئىبادەت قىلاتتۇق. ئۇزۇن ۋاقىت ئۇنىڭ يېنىدا قېلىپ خىزمىتىنى قىلدىم.

بىر كۈنى ئۇنىڭغا: ئەي مېنىڭ ئەزىز ئۇستازىم! ئۇزۇن بولدى يېنىڭىزدا قالدىم، سىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى سىز ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمىرلىرىگە ئىتائەت قىلىسىز، چەكلەنگەن ئىشلاردىن يىراق تۇرىسىز. سىز ۋاپات بولغاندا، مەندىن نېمىنى ئارزۇ قىلىسىز؟ دېدىم. ئۇ: ئوغلۇم، شامدا ئىنسانلارنى ئىسلاھ قىلغۇدەك بىر كىشى قالمىدى. ھېچكىم سۆزۈمگە قۇلاق سالمايدۇ، ئەمما مۇسۇل دېگەن يەردە بىر زات بار، ئۇنى ئىزدەپ تېپىشىڭنى تەۋسىيە قىلىمەن، دېدى.

ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن، مۇسۇلغا كېلىپ ئۇ كىشىنى ئىزدەپ تاپتىم ۋە بېشىمغا كەلگەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم. ئۇ مېنى قوبۇل قىلدى. ئۇمۇ ئۇستازىمدەك دۇنيا ھاياتىغا بېرىلمىگەن، داۋاملىق ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مۇبارەك بىر كىشى ئىدى. ئۇنىڭغىمۇ ئۇزۇن ۋاقىت خىزمەت قىلدىم. بىر كۈنى ئۇ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ۋاپات بولۇش ئالدىدا، ئۇنىڭدىنمۇ ئوخشاش سوئاللارنى سورىدىم. ماڭا نۇسايبىندىكى بىر زاتنى تەۋسىيە قىلدى. ۋاپاتىدىن كېيىن دېگىنى بويىچە ئۇ كىشىنى ئىزدەپ تاپتىم ۋە ئۇنىڭغىمۇ خىزمەت قىلىشقا باشلىدىم. ئۇمۇ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، ئۇنىڭغا باشقا بىر كىشىنى تونۇشتۇرۇشنى ئېيتتىم. بۇ قېتىم ماڭا، ئامۇرىيە ئىسمىدا رۇم شەھىرىدىكى بىر زاتنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن بۇ يەرگە كەلدىم. ئۇنىڭمۇ خىزمىتىنى قىلىپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭمۇ ۋاپاتى يېقىنلاشتى. مېنى بىرسىگە ھاۋالە قىلىشىنى تەۋسىيە قىلىشىم بىلەن: ھازىر ئۇنداق بىر كىشى بارلىقىنى بىلمەيمەن. ئەمما ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرىنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشتى. ئۇ ئەرەپلەرنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ. ۋەتىنىدىن ھىجرەت قىلىپ، تاشلىق ۋە خورمىسى كۆپ بىر يەرگە ئورۇنلىشىدۇ. سەدىقە ئالمايدۇ، ھەدىيە قوبۇل قىلىدۇ. ئىككى مۈرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەيغەمبەرلىك تامغىسى بار، دەپ ئالامەتلىرىنى سانىدى. بۇ زات ۋاپات بولۇشى بىلەن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئاساسەن ئەرەپ دىيارىغا سەپەر قىلىشنى ئويلىدىم. ئامۇرىيەدە ئىشلىگەچ بىر قانچە كالا ۋە بىر توپ قويغا ئىگە بولدۇم. بەنى كەلب قەبىلىسىدىن بىر كارۋان، ئەرەپ تۇپراقلىرىغا بارىدىغان بولۇپ قالدى. مەن ئۇلارغا: بۇ قوي-كالىلار سىلەرنىڭ بولسۇن، مېنى ئەرەپ دىيارىغا ئېلىپ بېرىڭلار! دېيىشىم بىلەن ئۇلار تەكلىپىمنى قوبۇل قىلىپ مېنى كارۋانغا قېتىۋالدى. ۋادىئۇلقۇرا دېگەن يەرگە كەلگەندە، نانكورلۇق قىلىپ، مېنى

100. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، V، 441.

قۇل ئورنىدا بىر يەھۇدىگە سېتىۋەتتى. يەھۇدىلار ياشىغان بۇ يەردە خورما دەرەخلىرىنى كۆردۈم. ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرىنىڭ ھىجرەت قىلىدىغان يېرى مۇشۇ بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم. لېكىن ئۆزەمنى قىلىچە راھەت ئىچىدە كۆرمىدىم. بىر مەزگىل ئۇ يەھۇدىغا خىزمەت قىلدىم. كېيىن مېنى تاغىسىنىڭ ئوغلىغا سېتىۋەتتى. ئۇ مېنى ئېلىپ مەدىنىگە كەلدى. بۇ يەرگە كېلىشىم بىلەن ئۆزەمنى بۇرۇن بۇ يەرگە كەلگەندەكلا ھېس قىلىشقا باشلىدىم. مېنى سېتىۋالغان يەھۇدىنىڭ باغچىسىدا ئىشلەيتتىم. نېمىلا دېگەن بىلەن كۆڭلىرىم مەدىنىدە ئۆتەتتى، ئەسلى مەقسىتىمگە بالدۇراق يېتىش ئۈچۈن سەۋرى-تاقىتىم تاق بولدى.

بىر كۈنى بىر خورما دەرىخى ئۈستىدە ئىدىم، مېنىڭ خوجايىنىم دەرەخ ئاستىدا بىرسى بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى. ئۇلار: ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرى ھالاك بولسۇن، مەككىدىن بىرسى قۇباغا كېلىپ ئۆزىنى پەيغەمبەر ئېلان قىپتۇ، بۇ قەبىلىلەر ئۇنى تەستىقلاپ، ئۇنىڭ دىنىغا كىرىۋېتىپتۇ، دەپ پاراڭلاشتى. مەن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۆزەمنى يوقۇتۇپ قويايلا دېدىم. مەن دەرھال دەرەختىن چۈشۈپ، خوجايىنىمغا: ئۇ كىشىگە قانداق قارايسەن؟ دېدىم. خوجايىنىم: ساڭا نېمە كېرەك؟ سوراپ نېمە قىلىسەن؟ ماڭ! بېرىپ ئىشىڭنى قىل! دەپ، بىر كاچات سالدى. ئۇ كۈنى قاراڭغۇ بولۇشى بىلەن ئازىراق خورما ئېلىپ، قۇباغا باردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرىپ: سەن سالىھ بىر ئىنسان ئىكەنسەن، يېنىڭدا كەمبەغەللەر بار ئىكەن. بۇ خورمىلارنى سەدىقە قىلغىلى كەلدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىدىكى ساھابىلارغا: كېلىڭلار، يەڭلار! دېدى. ئۆزى بىر تالمۇ يېمىدى. ئۆز-ئۆزەمگە: دېمەك ئالامەتلەردىن بىرسى بۇ ئىدى، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەدىنىگە تەشرىپ قىلغاندىن كېيىن يەنە ئازىراق خورما ئېلىپ، ئۇنىڭغا: بۇ سىزگە ھەدىيە، دېدىم. بۇ قېتىم يېنىدىكى ساھابىلار بىلەن بىرلىكتە يېدى. يەنە ئۆزەمگە: ئىككىنچى ئالامەت، دېدىم. ئېلىپ كەلگەن خورمام يىگىرمە بەش تال ئەتراپىدا ئىدى، لېكىن ئۇلار يېگەندىن كېيىن خورما ئۇرۇقلىرى مىڭ تالدىنمۇ كۆپ بولۇپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن خورما كۆپىيىپ كەتكەن ئىدى. يەنە ئۆزەمگە: يەنە بىر يېڭى ئالامەت كۆردۈم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا يەنە بىر قېتىم بارغىنىمدا مېيىت دەپنە قىلىۋاتقان ئىكەن. ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىك تامغىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېقىن كەلدىم. مەقسىتىمنى چۈشىنىپ، كۆڭنىكىنى قايرىدى، پەيغەمبەرلىك تامغىسىنى كۆرىشىم بىلەن ئۆزەمنى تۇتالماي سۆيۈپ قويدۇم ۋە يىغلاپ سېلىپ، شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدۇم. ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بېشىمدىن ئۆتكەن پۈتۈن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردىم. بۇ ئەھۋالغا ھەيران قېلىپ، بۇنى ساھابىلارغىمۇ سۆزلەپ بېرىشىمنى ئەمىر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ساھابىلار توپلاندى. مەن ئۇلارغا بېشىمدىن ئۆتكەن ئىشلارنى تەپسىلى سۆزلەپ بەردىم.» دېدى.[101]

101. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، V، 441.

سەلمان فارىسى ئىمان ئېيتقان ۋاقىتتا، ئەرەپچە بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، تەرجىمان ئىشلەتكەن ئىدى. يەھۇدى تەرجىمان ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدىھىيلىگەن سۆزلىرىنى ئەكسىچە قىلىپ يەتكۈزدى. دەل شۇ چاغدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ھەزرىتى سەلماننىڭ سۆزلىرىنى توغرا پېتى يەتكۈزۈپ بەردى. تەرجىمان يەھۇدى بۇنى بىلگەن ھامان شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدى.

سەلمان فارىسى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىنمۇ، بىر مەزگىل قۇللۇقنى داۋام قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆزەڭنى قۇللۇقتىن قۇتقاز يا سەلمان!» دېيىشى بىلەن، خوجايىنىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئازاد بولۇش ئارزۇسىنى ئېيتتى. بۇنىڭغا تەستە رازى بولغان يەھۇدى، ئۈچ يۈز خورما كۆچىتى تىكىپ، ئۇلار مېۋە بەرگىچە ۋە قىرىق ئۇكىيە (پۇل بىرلىكى، ئۇ ۋاقىتتىكى ئۆلچەم بويىچە مەلۇم مىقداردا ئالتۇن) ئالتۇن بېرىش شەرتى بىلەن قوبۇل قىلدىغانلىقىنى ئېيتتى.

بۇ ئىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابىغا: «ئۇنىڭغا ياردەم قىلىڭلار!» دېدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۈچ يۈز خورما كۆچىتى يىغدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كۆچەت تىكىدىغان ئورەكلەرنى كولاپ بولغاندا، ماڭا خەۋەر بېرىڭلار» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەممە نەرسە تەييار بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورما كۆچەتلىرىنى ئۆز قولى بىلەن تىكتى. بىر تالنى ھەزرىتى ئۆمەر تىككەن ئىدى. بۇ بىر تالدىن باشقا ھەممىسى ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى بىلەن شۇ يىلدىلا مېۋە بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇ بىر تال خورما كۆچىتىنى قايتىدىن ئۆز قولى بىلەن تىكتى ۋە شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا مېۋە بەردى.

سەلمان فارىسى: «بىر كۈنى، بىر زات مېنى ئىزدەپ: سەلمان پارىسى مۇكاتەبى پېقىر (ھۆرلۈككە چىقىش ئۈچۈن خوجايىنى بىلەن سۆزلەشكەن قۇل) قەيەردە؟ دەپ سوراپ يۈرەتتى. ئاخىرىدا مېنى ئىزدەپ تاپتى ۋە قولۇمغا تۇخۇم چوڭلۇقىدا ئالتۇن بەردى. بۇنى ئالدىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالتۇننى ماڭا قايتۇرۇپ: بۇ ئالتۇننى ئالغىن، قەرزىڭنى تۆلىگىن! دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ يەھۇدىنىڭ تەلەپ قىلغىنىغا يەتمەيدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئالتۇننى ئېلىپ مۇبارەك تىلى بىلەن سۆيدى ۋە: بۇنى ئالغىن، ئاللاھ تەئالا بۇ ئالتۇن بىلەن سېنىڭ قەرزىڭنى ھەل قىلسۇن، دېدى. ئاللاھ ھەققى ئۈچۈن ئۇ ئالتۇننى تارازىغا قويدۇم، ئېغىرلىقى يەھۇدىنىڭ دېگىنىدەك ئىدى. ئالتۇننى ئېلىپ باردىم. شۇنداق قىلىپ قۇللۇقتىن قۇرتۇلدۇم»[102] سەلمان فارىسى شۇ كۈندىن كېيىن، ئەسھابى سۇففە ئارىسىغا قېتىلدى.

102. بۇخارى، «فەزائىلۇس ـ ساھابە»، 81.

پەرىشتىلەر ئاڭلاش ئۈچۈن كېلەتتى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇرئانى-كەرىمنى شۇنداق چىرايلىق ۋە تەسىرلىك ئوقۇيتتىكى، ئۇنى تىڭشاپ تۇرغان غەيرى مۇسلىملارمۇ ھەيران قالاتتى. ئۇنىڭ قۇرئان ئوقۇغىنىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغانلارمۇ كۆپ ئىدى. ھەزرىتى بەرا بىن ئازىب: «بىر خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تىن سۈرىسىنى ئوقۇۋاتاتتى، شۇنداق چىرايلىق ئوقۇدىكى، ئاۋازى ۋە ئوقۇشى ئۇنىڭدىن گۈزەل بىرسىنى كۆرمىگەن ئىدۇق» دېدى.

ئەسھابى-كىرام ئىچىدە ئاۋازى چىرايلىق، قۇرئانى-كەرىم ئوقۇغاندا يىغلايدىغان ۋە باشقىلارنى يىغلىتىدىغان كىشىلەر نۇرغۇن ئىدى. بۇلاردىن بىرسى، ئۇسەيد بىن ھۇدايىر ئىدى. بىر كۈنى كەچتە ئېتىنى يېنىغا باغلاپ، بەقەرە سۈرىسىنى ئوقۇۋاتقاندا، ئات بىردىنلا ئۈركۈپ كەتتى. ھەزرىتى ئۇسەيد جىم بولۇپ قالدى. ئات جىمىغاندىن كېيىن، ئوقۇشقا باشلىدى. بىر دەمدىن كېيىن ئات يەنە ئۈركۈپ كەتتى. ئۇسەيد بىن ھۇدايىرنىڭ ئوغلى يەھيا، ئاتقا يېقىن بىر يەردە ياتقان ئىدى. ئاتنىڭ ئوغلىغا بىر خەتەر ئېلىپ كېلىشىدىن قورقۇپ، ئوقۇشنى توختاتتى. ئاسمانغا قارىشى بىلەن، ئاق بۇلۇتلارنىڭ كۆلەڭگىسىدەك بىر تۇمانىنىڭ ئىچىدە، شامدەك چاقناپ تۇرغان نەرسىلەرنى كۆردى. ئوقۇشنى توختاتقاندىن كېيىن، ئۇ چاقناپ تۇرغان نەرسىلەرنىڭ ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆردى. تاڭ ئېتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، ئاخشام بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇلارنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بىلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇلار پەرىشتىلەر ئىدى، سېنىڭ ئاۋازىڭغا يېقىنلاشتى، ئەگەر ئوقۇشنى داۋام قىلغان بولساڭ، ئۇلار سېنى تاڭ ئاتقىچە تىڭشاپ تۇراتتى. ئىنسانلارمۇ ئۇلارنى كۆرەتتى. پەرىشتىلەر خەلقنىڭ كۆزىدىن ئۆزلىرىنى قاچۇرمايتتى، دېدى.

قۇرئانى-كەرىمنى تەسىرلىك ئوقۇيدىغانلاردىن بىرى ھەزرىتى ئەبۇبەكىر سىددىق ئىدى. نامازدا قۇرئان ئوقۇغان ۋاقىتتا، ئۆزىنى تۇتالماي كۆزلىرىدىن ياشلار ئاقاتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەنلەر ھەيران قالاتتى. بىر كۈنى مۇشرىكلار توپلىنىپ: «بۇ كىشى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىرىنى يىغلاپ تۇرۇپ، شۇنداق تەسىرلىك ئوقۇيدۇ، باللىرىمىز ۋە ئاياللىرىمىز ئۇنىڭ بۇ ھالىغا مەپتۇن بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇپ كېتىشىدىن قورقىۋاتىمىز» دېگەن ئىدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك جامالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئاشىق بولغان، ئۇنىڭ مۇبارەك سۆزلىرىنى ۋە قۇرئانى-كەرىم ئوقۇشىنى ئاڭلاپ ھەيرانلىقىدىن مۇسۇلمان بولغانلاردىن بىرى ئابدۇللاھ بىن سەلام ئىدى. تەۋرات ۋە ئىنجىلنى ياخشى بىلگەن ئابدۇللاھ بىن سەلام، ئىمان ئېيتىشتىن بۇرۇن بىر يەھۇدى ئالىمى ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى: «مەن تەۋراتنى ۋە تەپسىرلىرىنى دادامدىن ئۆگەنگەن ئىدىم.

بىر كۈنى دادام، ئاخىرقى زاماندا كېلىدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى، ئالامەتلىرى ۋە قىلىدىغان ئىشلىرىنى ئېيتىپ: «ئەگەر ئۇ، ھارۇن ئەۋلادىدىن كەلسە، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىمەن، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلمايمەن» دېدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كېلىشتىن بۇرۇن ئۆلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدە پەيغەمبەرلىكنى ئېلان قىلغانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدىم. ئۇنىڭ سۈپەتلىرى، ئىسمىنى ۋە كېلىدىغان ۋاقتىنى بىلەتتىم. بۇ سەۋەپتىن ئۇنى ساقلاپ تۇردۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنە ئەتراپىدىكى قۇبا دېگەن يەردە، ئامىر بىن ئەۋف ئوغۇللىرىنىڭ ئۆيىگە مېھمان بولۇپ چۈشكىچە بولغان ئارىلىقتا بۇ ئىشنى يەھۇدىيلاردىن مەخپىي تۇتتۇم..

بىر كۈنى باغچىدا ياش خورما دەرەخلىرىنى يىغىۋاتقان ئىدىم. نادىر ئوغۇللىرىدىن بىرسى: بۈگۈن ئەرەپلەرنىڭ ئادىمى كەلدى، دەپ ۋارقىرىدى. بەدىنىم تۇيۇقسىز تىترەپ كەتتى ۋە: «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتتىم. ئۇ ۋاقىتتا ھاماچام خالىدە بىنتى خالىس دەرەخنىڭ ئاستىدا ئولتۇراتتى. ياشنىپ قالغانىدى. تەكبىرنى ئاڭلىغان ھامان: ئاللاھ قولۇڭنى قۇرۇق قىلسۇن، مۇرادىڭغا يەتكۈزمىسۇن، شۇنى كېسىپ ئېيتىمەنكى، مۇسا بىن ئىمراننىڭ كېلىدىغانلىقىنى بىلگەن بولساڭ، بۇنچىلىك خوشال بولمىغان بولاتتىڭ! دەپ كۆڭلۈمگە ئازار بەردى. ئۇنىڭغا: ئەي ھاماچا! ئۇ مۇسا بىن ئىمراننىڭ قېرىندىشى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر پەيغەمبەردۇر. ئۇنىڭغا ئەۋەتىلگەن تەۋھىد ئېتىقادى بىلەن ئەۋەتىلگەن، دېيىشىم بىلەن، ئۇ: ئەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! ئۇ بىزگە بىلدۈرۈلگەن قىيامەتكە يېقىن كېلىدىغان پەيغەمبەرمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: شۇنداق، دېيىشىم بىلەن، ئۇ: ئەمسە سېنىڭ ھەقلىق ئىكەن، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشى بىلەن، ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن ئاۋامنىڭ ئىچىگە كىردىم. مۇبارەك جامالىنى، نۇرلۇق يۈزىنى كۆرۈپلا: ئۇنىڭ يۈزى يالغانچى بىر يۈز بولالمايدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توپلانغان ئىنسانلارغا ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈرۈپ، نەسىھەت قىلىۋاتاتتى. بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان تۇنجى سۆزۈم: «ئاراڭلاردا سالام قىلىڭلار، ئاچ بىرسىنى تويغۇزۇڭلار، يېقىن تۇغقانلارنى زىيارەت قىلىڭلار، ئىنسانلار ئۇخلاۋاتقان ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇڭلار، نەتىجىدە جەننەتكە سالامەت ھالدا كىرىڭلار!» دېدى.

ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنى پەيغەمبەر نۇرى بىلەن تونۇۋېلىپ: سەن مەدىنە ئالىمى ئىبنى سالاممۇ؟ دېدى. مەن: شۇنداق، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يېقىنلاش ئەي ئابدۇللاھ! ئاللاھ تەئالا ئۈچۈن سۆزلە، تەۋراتتا مېنىڭ سۈپىتىمنى ئوقۇمىدىڭمۇ؟ دېدى. مەن: ئاللاھ تەئالانىڭ سۈپەتلىرى قايسىلار؟ دەپ سورىدىم. بۇ سوئالىمدىن كېيىن ئۇ بىر ئاز تۇرۇپ قالدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىخلاس سۈرىسىنى نازىل قىلدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان سۈرىنى ئاڭلىشىم بىلەن پەيغەمبىرىمىزگە: شۇنداق، ئى رەسۇلۇللاھ! راست گەپ قىلدىڭ، شاھادەت

ئېيتىمەنكى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. سەن ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى، دەپ شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدۇم.

ئاخىرىدا: ئى رەسۇلۇللاھ! يەھۇدىيلار ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك دەرىجىدە يالغان سۆزلەيدۇ، تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرىدىغان زالىم بىر مىللەت. ئەگەر سەن مېنىڭ خۇي-پەيلىمنى ئۇلاردىن سوراشتىن بۇرۇن، مېنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىمنى ئاڭلىسا يېنىڭىزدا مېنىڭ ئارقامدىن گەپ قىلىدۇ. شۇڭا سىز باشتا ئۇلاردىن مېنى سوراڭ! دېدىم. شۇنداق قىلىپ ئۆيىنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈنۈۋالدىم. مېنىڭ ئارقامدىن، يەھۇدىيلارنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن بىر توپ كىشى يېتىپ كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارغا: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئابدۇللاھ بىن سەلام قانداق كىشى؟ دەپ سورىدى. يەھۇدىيلار: ئۇ بىزنىڭ چوڭ ئالىمىمىز ۋە بۈيۈك ئالىمىمىزنىڭ ئوغلى! ئىبنى سەلام بىزنىڭ ئەڭ خەيرلىك ئىنسانىمىز ۋە خەيرلىك ئىنسانىمىزنىڭ ئوغلى! دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارغا: ئەگەر ئۇ مۇسۇلمان بولسا، سىلەر ماڭا نېمە دەيسىلەر؟ دېدى. يەھۇدىيلار: ئاللاھ ئۇنى بۇنداق بىر ئىشتىن ساقلىسۇن، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن ئىبنى سەلام مۆكۈنۈۋالغان يەردىن چىقىپ، ئۇلارغا: ئەي يەھۇدىي جامائىتى! ئاللاھ تەئالادىن قورقۇڭلار، سىلەرگە كەلگەننى قوبۇل قىلىڭلار، ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرمۇ بىلىپ تۇرۇپسىلەر، قولۇڭلاردىكى تەۋراتتا ئىسىم-سۈپەتلىرى يېزىلغان مۇبارەك پەيغەمبەر بۇ كىشىدۇر. شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، يەنە شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرىدۇر دەپ، ئۇنى تەستىق قىلدىم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن يەھۇدىيلار: ئۇ بىزنىڭ ئەڭ ناچىرىمىز ۋە ئەڭ ناچىرىمىزنىڭ ئوغلى! دەپ ھەر تۈرلۈك تۆھمەتلەرنى قىلدى. مەن بۇنىڭدىن ئەنسىرەيتتىم. ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۇلارنى زالىم، يالغانچى، يامان ئىشلاردىن قورقمايدىغان، تۆھمەتچى بىر مىللەت دېمىگەنمىدىم؟ مانا ھەممىسى ئايان بولدى! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارغا: بىرىنچى شاھادىتىڭلار بىزگە يېتەرلىك، ئىككىنچىسى بولسا لازىم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن دەرھال ئۆيۈمگە قايتىپ ئائىلەم ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمىزنى ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلدىم. ھاماچام بىلەن بىللە ھەممىسى مۇسۇلمان بولدى.

مېنىڭ ئىمان ئېيتىشىم يەھۇدىيلارنى خاپا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مېنى قىستاشقا باشلىدى. ھەتتا يەھۇدىي ئالىملاردىن بەزىلىرى، ‹ئەرەبلەردىن پەيغەمبەر چىقمايدۇ، سېنىڭ ئادىمىڭ ھۆكۈمدار› دەپ مېنى ئىسلامىيەتتىن ۋاز كېچىشكە قىستىدى. لېكىن مۇرادىغا يېتەلمىدى» دېدى.

ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە سالەبە بىن سايە، ئۇسەيد بىن سايە، ئەسەد بىن ئۇبەيد ۋە بەزى يەھۇدىيلار مۇسۇلمان بولدى. ئەمما بەزى يەھۇدىي ئالىملىرى: «مۇھەممەدكە، پەقەت بىزنىڭ ئىچىمىزدىن چىققان ناچارلىرىمىز ئىشەندى. ئەگەر ئۇلار ياخشىلاردىن بولغان بولسا، ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىنى تاشلىمايتتى» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا

ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىگە جاۋابەن: «ئۇلارنىڭ (ئەھلى كىتاب) ھەممىسى بىر ئەمەس، ئەھلى كىتاب ئىچىدىمۇ، ئىبادەت ۋە ئىتائەت قىلىدىغان بىر جامائەت باردۇركى، ئۇلار كېچىلەردە سەجدىگە باش قويۇپ، ئاللاھ تەئالانىڭ ئايەتلىرىنى ئوقۇيدۇ» دېگەن ئايەت نازىل بولدى. (ئال ئىمران سۈرىسى، 113 ـ ئايەت)

ھىجرەتنىڭ بىرىنچى يىلىدا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر

ھىجرەتنىڭ بىرىنچى يىلىدا ئەنسارلاردىن ئەسئەد ىبنى زۇرارە، بەرا ىبنى مارۇر، گۇلسۇم ىبنى ھىدىم، مۇھاجىرلاردىن ئوسمان ىبنى مازۇن ۋاپات بولدى. كاپىرلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت بېرىلدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە مەدىنىنىڭ ھاۋاسى ۋە سۈيىگە ماسلىشالمىغان ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن بىلال ھەبەشى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەزگەك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، «يا رەببى! مەككىنى سۆيدۈرگەندەك، مەدىنىنىمۇ سۆيدۈرگىن ۋە بۇ يەردە بىزگە بەرىكەت، رىزىق ئاتا قىلغىن!» دەپ، دۇئا قىلدى. جانابى ئاللاھ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، مۇھاجىرلارنى مەدىنىنى ياخشى كۆرىدىغان قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەخسەن ئۆزى قاتناشقان ئەبۋا، ۋەددان ئۇرۇشلىرى بۇ يىل يۈز بەردى. ئىككىنچى يىلنىڭ باشلىرىدا بۇۋات، سافەۋان، زۇلئۇشەيرە ئۇرۇشلىرى ئۇلاردىن يىراق بولمىسىمۇ، بۇ ئۇرۇشلار ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەيدانغا كەلمىدى.

تۈنجى سۈلھى

مەككىلىك مۇشرىكلار توختاتماي، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەككىدە قىلالمىغانلىرىنى مەدىنىدە قىلىشقا تىرىشتى. مەدىنىلىك مۇشرىكلارغا تەھدىت مەكتۇپلىرى يازغاندەك، مەدىنىلىك يەھۇدى قەبىلىلىرىگىمۇ تەھدىت تولغان مەكتۇپ، خەۋەرلەرنى ئەۋەتىپ تۇردى. ئۇلارنىڭ بۇ تەھدىتلىرى، يەھۇدىلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىشىغا سەۋەپ بولدى. بۇ چاغدا يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «سىز بىلەن سۈلھى قىلىشقا كەلدۇق، ئارىمىزدا بىر توختام تۈزەيلى، بىر ـ بىرىمىزگە زىيىنىمىز تەگمىسۇن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن 55 ماددىلىق بىر سۈلھى تۈزدى. بۇ سۈلھىدىكى ماددىلاردىن بەزىلىرى:

1. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن مەككە بىلەن مەدىنىلىك مۇسۇلمانلارغا، ئۇلارغا بەيئەت قىلغان، كېيىن قېتىلغانلار ۋە ئۇلار بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇشقانلار ئارىسىدا يېزىلغان توختامدۇر.
2. شۈبھىسىزكى، بۇلار ئۇ (مەككىلىك) ئىنسانلاردىن ئايرىم بىر جامائەتتۇر.
3. ھەر قەبىلە ئەسىرلەرنى قۇتۇلدۇرۇش پۇلىنى (مۇسۇلمانلارنىڭ ئادىتى بويىچە) بىرلىكتە تۆلەيدۇ.
4. مۇسۇلمانلار، ئۆز ئىچىدە قالايمىقانچىلىق چىقارغان كىشىلەرنى ھەتتا ئۆز بالىسى بولغان تەقدىردىمۇ دۈشمەن ئورنىغا قويىدۇ.

5. يەھۇدىلاردىن مۇسۇلمانلارغا بەيئەت قىلغانلار، ھەر قانداق بىر زۇلۇم قىلىنمىغاندەك ئۇلارغا ياردەم قىلىنىدۇ.
6. يەھۇدىلار، مۇسۇلمانلار بىلەن بىللە ئەسكىرى ئىتتىپاق قۇرىدۇ. ھەر كىشى ئۆز دىنى بويىچە پائالىيەت قىلىدۇ.
7. يەھۇدىلارنىڭ ھېچبىرى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ روخستىنى ئالماي تۇرۇپ ئەسكىرى يۈرۈش قىلالمايدۇ.
8. ھېچكىم سۈلھى تۈزگەن كىشىگە يامانلىق قىلالمايدۇ. زۇلۇمغا ئۇچرىغانلارغا مۇتلەق ياردەم قىلىنىدۇ.
9. مەدىنە ۋادىسى بۇ سۈلھىنى تۈزگەنلەر ئۈچۈن چېقىلغىلى بولمايدىغان، چەكلەنگەن رايوندۇر.
10. مەككىلىك مۇشرىكلار ۋە ئۇلارغا ياردەم قىلغانلار ھېچقانداق ھىمايىگە ئېرىشەلمەيدۇ.
11. مەدىنىگە ھۇجۇم قىلغان دۈشمەنگە، يەھۇدى ۋە مۇسۇلمانلار ئىتتىپاقلىشىپ قارشى تۇرىدۇ.

يەھۇدىلار بۇ سۈلھى بىلەن مۇسۇلمانلار بىلەن دوستلۇق ئورنىتىدىغان، ئۇلارغا ئۆچمەنلىك ۋە دۈشمەنلىك قىلمايدىغان ۋەزىيەتكە كەلدى.[103]

ئەي ھەبىبىم! كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما!

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەت قىلىشتىن بۇرۇن، مەدىنىدىكى خەزرەج قەبىلىسىنىڭ رەئىسى ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي، مەدىنىگە ھۆكۈمدار قىلىنىپ سايلىناتتى. ئەقەبەدىكى بەيئەت ۋە ھىجرەت بىلەن ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلىلىرىنىڭ نۇرغۇنى مۇسۇلمان بولىشى بىلەن، ئابدۇللاھ بىن ئۇبەينىڭ ھۆكۈمدار بولۇش ئارزۇسى يوققا چىقتى. بۇ سەۋەپتىن ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي، باشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە مۇھاجىر ساھابىلار بىلەن مەدىنىلىك مۇسۇلمانلارغا چىش بىلەپ، دۈشمەنلىكىنى ئوچۇق-ئاشكارا كۆرسەتمىدى. لېكىن ئۆزىگە ئوخشاش بىر قانچە كىشى بىلەن مۇناپىقلار قوشۇنى تەشكىل قىلدى. ئۇلار مۇسۇلمانلارنىڭ يېنىدا ئىسلامغا كىرگەنلىكىنى ئېيتىپ، يالغۇز قالغاندا ئۇلارنىڭ يامان گېپىنى قىلدى. يوشۇرۇن پىتنە-پاسات تارقىتىپ كۆڭۈلسىزلىك چىقىرىشقا باشلىدى. ئۇلار بۇ ئىشتا شۇنداق ئۇچىغا چىقتىكى، ئالىملەرنىڭ پەخرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى ئۆزگەرتىپ، بۇراشقا ئۇرۇندى.

دۈشمەنلىكىنى ئىچىدە ساقلاپ يۈرگەن يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر توختام تۈزدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنۈپ كەلدى. ئۆزىچە ئەڭ تەس سوئاللارنى سورىدى. بەرگەن جاۋابلاردىن ئۇنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئەمما قىزغانچۇقلۇق ۋە ھەسەت قىلىشىپ ئىمان ئېيتمىدى.

---

103. زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، IV:، 289.

شۇنىڭ بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، «ماڭا يەھۇدى ئالىملىرىدىن ئون كىشى ئىمان ئېيتقان بولسا، يەھۇدىيلارنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتقان بولاتتى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ كۆڭۈل ئازابىنى بىلگەن ئاللاھ: «ئەي رەسۇلۇم! قەلبى بىلەن ئىشەنمىگەن ھالدا، ئېغىزلىرى بىلەن ئىشەندۇق دېگەنلەرگە (مۇناپىقلار) يەھۇدىيلاردىن كۇپۇرلۇق ئىچىدە يۈگۈرگەنلەر، سېنى ئازابلىمىسۇن. ئۇلار، توختىماي يالغان سۆزلەيدىغانلار ۋە سېنىڭ ھۇزۇرۇڭغا كەلمىگەن باشقا بىر قەۋم (خەيبەر يەھۇدىيلىرى) ئۈچۈن، قۇرەيزە ئوغۇللىرىدىن جاسۇسلۇق قىلغانلار، سۆزلەرنى (ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەن قۇرئاندىكى) ئورۇنلىرىدىن يۆتكىدى. ‹ئەگەر شۇ پەتىۋا بېرىلسە قوبۇل قىلىڭ، بېرىلمىسە قوبۇل قىلماڭ› دەيدۇ. ئاللاھ تەئالا كىمنىڭ پىتنە-پاساتقا چۈشۈشىنى تىلىسە، سەن ھەرگىزمۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ئىرادىسىنى توساشقا كۈچۈڭ يەتمەيدۇ. ئۇلار شۇنداق بىر ئىنسانلاركى، ئاللاھ تەئالا ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىنى پاكلاشنى خالىمىغان بولۇپ، ئۇلار دۇنيادا پەسكەش ۋە پەرىشانلىق؛ ئاخىرەتتە چوڭ بىر ئازابقا مۇپتىلا بولىدۇ» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلىپ، تەسەللى بەردى. (مائىدە سۈرىسى، 41-ئايەت)

سۈلھى سەۋەبىدىن ساھابىلەردىن بەزىلىرى يەھۇدى خوشنىسى بىلەن دوستلۇق ئورناتقان ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇلارنىمۇ بۇ ئىشتىن چەكلەپ: «ئەي ئىمان ئېيتقانلار! دىن قېرىندىشىڭلاردىن باشقىلارنى (كاپىر ۋە مۇناپىقلارنى) دوست تۇتماڭلار. ئۇلار سىلەرگە يامانلىق قىلىشتا ۋە پىتنە-پاسات چىقىرىشتا ھېچ خىجىل بولمايدۇ. سىلەرنىڭ يامان كۈنلەرگە قېلىشىڭلارنى تىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ سىلەرگە قارشى ئۆچمەنلىك ۋە دۈشمەنلىكى، ئاغزىدىن تېشىغا چىقتى. يۈرىكىدە ساقلىغان دۈشمەنلىكى تېخىمۇ كۈچلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكىگە ئائىت ئايەتلەرنى بايان قىلدۇق. ئەگەر بۇنى چۈشىنەلىسەڭلار!» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. (ئال ئىمران سۈرىسى، 118-ئايەت)

مەككە، مەدىنىلىك مۇشرىكلار، مۇناپىقلار، يەھۇدىيلار ۋە مەدىنە ئەتراپىدىكى قەبىلىلەر دۈشمەنلىكنى داۋاملاشتۇرۇپ، بالدۇراق ئىسلامنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈشكە تىرىشتى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ جېنىغا قەست قىلىش يوللىرىنى ئىزدېدى.

پەيغەمبىرىمىز مۇناپىق ۋە مۇشرىكلارنىڭ بۇ شەكىلدىكى ھەرىكەتلىرىگە قارشى ھەر ۋاقىت سۈلھى يولىنى تۇتتى. ئەسھابى-كىرامدىن بەزىلىرى دۈشمەنگە قارشى ئۇرۇش قىلىشنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئويلاپ: «يا رەببى! بىز ئۈچۈن سېنىڭ يولۇڭدا، شۇ مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشتىن ئارتۇق بىر نەرسە يوق. بۇ قۇرەيىش مۇشرىكلىرى، ھەبىبىڭنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى يالغانغا چىقاردى ۋە مەككىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇر قىلدى. ئاللاھىم! بىزگە ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا روخسەت قىلغايسەن!» دەپ دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يولدا ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرىنى ساقلىدى. نېمە بۇيرىسا ئۇنىڭغا قاراپ ھەرىكەت قىلاتتى. ئەمدى ۋاقتى سەئىدىمۇ كەلدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: «سىزگە قارشى ئۇرۇش قىلغانلارغا، ئاللاھ تەئالا يولدا ئۇرۇش قىلىڭلار،

ئەمما ھەددىڭلاردىن ئاشماڭلار. (سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغانلارغا چېقىلماڭلار. ئۇرۇش جەريانىدا ئاياللار، بالىلار ۋە ئاجىزلارنى ئۆلتۈرمەڭلار. قىيىن-قىستاققا ئالماڭلار) شۈبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا ھەددىدىن ئاشقانلارنى ياخشى كۆرمەيدۇ. ئۇلارنى (كاپىرلارنى) قەيەردە كۆرسەڭلار ئۆلتۈرۈڭلار. ئۇلارنى، خۇددى سىلەرنى (مەككىدىن) چىقارغاندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى چىقىرىڭلار. ئۇلارنىڭ شېرىك ۋە پىتنە-پاساتلىرى ئادەم ئۆلتۈرۈشتىنمۇ يامان. ئۇلار مەسجىدى ھەرەمدە سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغۇچە سىلەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇشماڭلار. ئۇلار سىلەرنى ئۇ يەردە ئۆلتۈرسە، سىلەرمۇ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈڭلار. كاپىرلارنىڭ جازاسى مۇشۇنداق بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار، ئاللاھ تەئالانى ئىنكار قىلىشتىن ۋە ئۇرۇش قىلىشتىن ۋاز كەچسە، سىلەرمۇ ۋاز كېچىڭلار. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا ناھايىتى مەرھەمەتلىك ۋە ناھايىتى مېھرىباندۇر.» (بەقەرە سۈرىسى، 190-192-ئايەت)

ئۇنىڭدىن كېيىن نازىل بولغان بىر ئايەتتە: «شېرىك ۋە پىتنە-پاساتتىن ئەسەر قالمىغان ۋە دىن پەقەت ئاللاھنىڭ دىنى بولغان ۋاقىتقىچە (پەقەت ئاللاھقا ئىبادەت ئېيتىلغان ۋاقىتقىچە)، مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇش قىلىڭلار. شېرىكتىن ۋاز كەچسە، ئۇلارغا زۇلۇم يوقتۇر. دۈشمەنلىك ۋە جازا پەقەت زالىملارنىڭ ئىشىدۇر.» دېيىلگەن. (بەقەرە سۈرىسى، 193-ئايەت)

تۇنجى ئەسكەرلەر

كائىناتنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش ۋە دۈشمەننى كونترول قىلىش ئۈچۈن سەرىييەلەر يەنى ئاز نىسبەتتە ھەربى بىرلىك قۇردى. بۇ ئەسكەرلەرنىڭ سانى تۆت يۈزگە يەتكەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاتناشقان ۋە بىۋاستە قوماندانلىق قىلغان ئۇرۇشلار غازا دەپ ئاتىلاتتى. دۈشمەننىڭ تۇيۇقسىز ھۇجۇمىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، مەدىنىدە قاراۋۇل قويۇشتىن ئىبارەت بىر تەدبىرنى يولغا قويدى. مۇشرىكلارنىڭ تىجارەت يوللىرىنى توسۇپ ئىقتىسادى جەھەتتىن ئاجىزلاشتۇرۇش تەدبىرى ئىزدەۋاتقان بىر پەيتتە، مۇشرىك كارۋىنىنىڭ مەدىنە ئەتراپىدىكى بىر يەردىن ئۆتىدىغانلىق خەۋىرىنى ئالدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز دەرھال سەپەرگە تەييارلىق قىلىش بۇيرۇقى بەردى. ئوتتۇز ئاتلىق ئەسكەرگە ھەزرىتى ھەمزىنى قوماندان قىلىپ بېكىتتى. ئۇنىڭغا ئاللاھ تەئالادىن قورقۇشنى، قول ئاستىدىكىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى تەۋسىيە قىلغاندىن كېيىن «ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا، ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى ئاتىغان ھالدا غازاغا چىقىڭلار! ئاللاھ تەئالانى ئىنكار قىلغانلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار!» دېدى. ھەزرىتى ھەمزىگە بىر ئاق بايراق بېرىپ يولغا سالدى.

ھەزرىتى ھەمزە قول ئاستىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر بىلەن، ئۈچ يۈز ئاتلىق ئەسكەر قوغداپ ماڭغان مۇشرىك كارۋانغا قاراپ يولغا چىقتى. كارۋان شامدىن مەككىگە بېرىش ئۈچۈن، سىفرئۇل بەھىر دېگەن يەرگە كېلىشى بىلەن، مۇسۇلمان ئەسكەرلەرگە دۇچ كەلدى. شەرەپلىك ساھابىلەر دەرھال ئۇرۇش ھالىتىگە ئۆتتى. بۇ چاغدا، ئۇ يەردىكى

مەجدى بىن ئامىر ئەلجۇھەنى ئوتتۇرىغا چۈشتى. ئۇ ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ياراشتۇرغۇچىسى ئىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ سانىنىڭ بەك ئاز، مۇشرىكلارنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، مۇسۇلمانلارنىڭ يېڭىلىپ قالىدىغانلىقىنى پەرەز قىلدى. مۇسۇلمانلار دۆلىتىنىڭ داۋام قىلىشىنى ئارزۇ قىلىپ، ئىككى تەرەپنى ئۇرۇش قىلىشتىن توسۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ھەمزە ۋە سەپداشلىرى مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەجدىنىڭ ئىشىدىن خەۋەر تېپىپ ، مەمنۇن بولغان ھالدا: «مۇبارەك بولسۇن! ياخشى، توغرا بىر ئىش قىلىپتۇ» دېدى.[104]

بۇنىڭدىن كېيىن ئەسكەرلەرنىڭ ئارقىسى ئۈزۈلمىدى. ئۇبەيدە بىن ھارىسقا 60 ياكى 80 ئەتراپىدا مۇسۇلمان ئەسكىرى بېرىلىپ، رابىگ دېگەن يەرگە ئەۋەتىلدى. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلاردىن قورقۇپ قېچىپ كەتتى.[105]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىر كۈنى قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى كۆزىتىش ئۈچۈن نەھلە دېگەن يەرگە ئەسكەر ئەۋەتىشنى قارار قىلدى. ئەۋەتىلىدىغان ئەسكەرلەر، ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھنى قوماندان قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھ بۇ ئەمرنى ئېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامدىن يىراق قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ يىغلاشقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنىڭ ئورنىغا ئابدۇللاھ بىن جاھشنى تەيىنلىدى.[106]

ئابدۇللاھ بىن جاھش ئىسلامىيەتكە جان-دىلى بىلەن ئىتائەت قىلغان زاتلاردىن ئىدى. مۇسۇلمان بولغاندا كاپىرلار ئۇنىڭ ئەقلىگە كىرىپ باقمىغان دەرىجىدە قىيىن-قىستاقلارنى قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىمانى قىيىن-قىستاقلار بىلەن تېخىمۇ كۈچەيگەن ئىدى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەسھابىغا: «ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بەرگەن» دېگەن ئىدى. ئابدۇللاھ بىن جاھش پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ شېھىتلەر ئۈچۈن قىلغان سۆزلىرىنىئاڭلاپ، ھەر دائىم شاھادەت ئۈچۈن جان تىكىپ، ئالدىنقى سەپتە قەھرىمانلارچە ئۇرۇش قىلاتتى.

ئابدۇللاھ بىن جاھش «ئۇ كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، خۇپتەننى ئوقۇغاندا مېنى يېنىغا چاقىرىپ: تاڭ سەھەردە يېنىمغا كەلگىن، قورالىڭنىمۇ ئېلىپ كەل. سېنى بىر يەرگە ئەۋەتىمەن، دېدى. تاڭ ئېتىشى بىلەن مەسجىدكە كەلدىم. قىلىچىم، ئوقيارىم، ئوق خالتام ۋە قالقىنىم يېنىمدا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، بامداتنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆيىگە قايىتتى. مەن بالدۇر كەلگەنلىكىم ئۈچۈن ئىشىك ئالدىدا ساقلاپ تۇردۇم. مۇھاجىرلاردىن مەن بىلەن بارىدىغان بىر قانچە كىشىنى تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: سېنى بۇ كىشىلەرگە قوماندان قىلىپ تەيىنلىدىم، دەپ، بىر مەكتۇپ بېرىپ: بارغىن!

104. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 9؛ ئەل-كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 6.

105. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 10؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 7؛ ئەل-كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 3~4.

106. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 601؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 2؛ ئەل-كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 9~10.

ئىككى كېچە يول ماڭغاندىن كېيىن مەكتۇپنى ئاچ، ئۇنىڭدا نېمە بۇيرۇلغان بولسا، شۇ بويىچە ھەرىكەت قىل، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! قايسى تەرەپكە ماڭىمەن؟! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نەجدىيە يولىنى تۇتقىن، رەكىيەگە، قۇدۇق تەرەپكە توغۇرلان! دېدى»

ئابدۇللاھ بىن جاھش نەھلە سەپىرىگە تەيىنلەنگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم ئەمرۇل مۆئمىنىن سۆپىتى بېرىلدى. ئىسلامدا تۇنجى قېتىم بۇ ئىسم بىلەن ئاتالغان كىشى ئىدى. سەككىز ياكى ئون ئىككى كىشىلىك گۇرۇپ تەشكىللەپ، ئىككى كۈندىن كېيىن، مەلەل مەھەللىسىگە يېتىپ كېلىپ مەكتۇپنى ئاچتى.

مەكتۇپتا: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، بۇ مەكتۇپنى كۆزدىن كەچۈرگەن ۋاقىت، مەككە بىلەن تائىف ئارىسىدىكى نەھلە ۋادىسىغا يېتىپ كەلگۈچە، ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى ۋە بەرىكىتى سايىسىدە بولىسەن. سەپداشلىرىڭدىن ھېچبىرسىنى ئۆزەڭ بىلەن بىللە كېلىشكە زورلىمايسەن! نەھلە ۋادىسىدىكى قۇرەيش كارۋىنىنى كۆزىتىپ، خەۋىرىنى بىزگە يەتكۈزىسەن» دەپ يېزىلغان ئىدى.

ئەمرۇل مۆئمىنىن ئابدۇللاھ بىن جاھش، مەكتۇپنى ئوقۇغاندىن كېيىن، «بىز ئاللاھ تەئالانىڭ قۇلى، ئاخىرى ئۇنىڭغا يول تۇتىمىز. ئاڭلىدىم ۋە ئىتائەت قىلدىم. ئاللاھ تەئالانىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرىنى ئورۇندايمەن» دەپ مەكتۇپنى سۆيۈپ، بېشىغا قويدى. ئۇنىڭدىن كېيىن سەبداشلىرىغا قاراپ: كىم شېھىت بولۇشنى شەرەپ دەپ بىلسە مەن بىلەن كەلسۇن، كېلىشنى خالىمىغانلار قايتسا بولىدۇ. ھېچكىمنى زورلىمايمەن. كېلەلمىسەڭلار مەن ئۆزەم يالغۇز بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرىنى ئورۇندايمەن، دېدى. سەبداشلىرى ھەممىسى تەڭلا: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرىنى ئاڭلىدۇق، بىز ئاللاھ تەئالاغا، پەيغەمبىرىگە ۋە ساڭا ئىتائەت قىلىمىز. قەيەرگە دېسەڭ، شۇ يەرگە ئاللاھ تەئالانىڭ بەرىكىتى بىلەن ئاتلىنىمىز، دېدى.

سەئىد بىن ئەبى ۋەققاسنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ قوشۇن، ھىجازغا قاراپ يول ئېلىپ، نەھلىگە يېتىپ كەلدى. خالى بىر يەرگە مۆكۈنۈپ، ئۇ يەردىن ئۆتكەن قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى كۆزىتىشكە باشلىدى. بۇ چاغدا قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇ يەردىن ئۆتتى. تۆگىلىرىگە يۈك بېسىلغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار قوشۇنى ئۇلارغا يېقىنلىشىپ ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. قوبۇل قىلمىغاندىن كېيىن ئۇلار بىلەن ئۇرۇشتى. بىرسىنى ئۆلتۈرۈپ ئىككىسىنى ئەسىرگە ئالدى. بىرسى ئاتلىق بولغانلىقى ئۈچۈن يېتىشەلمىدى. كارۋاننىڭ پۈتۈن مال-مۈلكى مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتتى. ئابدۇللاھ بىن جاھش بۇ ماللارنىڭ بەشتە بىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئايرىدى. بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ تۇنجى غەنىمىتى ئىدى.[107]

107. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 601؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 13؛ ئەل-كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 9~10.

ئىككى قىبلىلىك مەسجىد

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىگە ھىجرەت قىلغىلى 17 ئايدىن ئاشتى. ھېلىھەم قۇددۇس شەرىپتىكى بېيتى ماقدىس تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇيتتى. بۇ چاغلاردا يەھۇدىلارنىڭ: «نىمانداق غەلىتە ئىش بۇ! دىنى بىزدىن ئايرىم، قىبلىسى بىزنىڭكىگە ئوخشايدىكەن!» دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى. بىر كۈنى جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي جىبرائىل! ئاللاھ تەئالانىڭ، يۈزۈمنى يەھۇدىلارنىڭ قىبلىسىدىن ئۆرۈپ، كەبىگە قارىتىشىنى ئارزۇ قىلىمەن، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: مەن پەقەت بىر بەندە، بۇنى ئاللاھتىن تىلە! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا: «(ئەي ھەبىبىم! ۋەھيى كېلىشى ئۈچۈن) ساماغا قاراپ نىدا قىلغىنىڭنى كۆرۈپ تۇرىمىز. بۇ سەۋەپتىن بىز سېنى، سەن رازى بولغىدەك بىر قىبلىگە ئىگە قىلىمىز. ئەمدى يۈزىڭنى مەسجىدى ھەرەمگە (كەبىگە) بۇرىغىن. (ئەي مۆمىنلەر!) سىلەر قەيەردە بولساڭلار يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەمگە قارىتىڭلار. شەك-شۈبھىسىزكى، كىتاب بېرىلگەنلەر، قىبلە ئۆزگىرىشىنىڭ، رەببى تەرىپىدىن ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىدىن خەۋەرسىز قالمايدۇ» دېگەن ئايەت نازىل بولدى. (بەقەرە سۈرىسى، 144-ئايەت)

بۇ ئايەت نازىل بولغان ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن پېشىن نامىزى ئوقۇۋېتىپ، يېرىمىغا كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋەھيى كېلىشى بىلەن يۈزىنى كەبىگە بۇرىدى. ئەسھابى-كىراممۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بويسۇنۇپ، يۈزىنى كەبىگە قاراتتى. بۇ مەسجىدكە، مەسجىدى قىبلەتەيىن يەنى ئىككى قىبلىسى بولغان مەسجىد دېگەن نام بېرىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇباغىمۇ بېرىپ، تۇنجى سېلىنغان مەسجىدنىڭ مېھرابىنى، مۇبارەك قوللىرى بىلەن يېڭىدىن ياسىدى ۋە مەسجىدنىڭ تاملىرىنى ئالماشتۇردى.[108]

كامالى زاتىڭنىڭ قەسىدىسى ئۇنتۇلماس ئى رەسۇلۇللاھ،
قالار لەۋھە قەلەم، مىسلىڭ يېزىلماس ئى رەسۇلۇللاھ.

سېنىڭ مەدھىيەڭدە شېرىك كەلتۈرسەم ئاللاھقا يوق مەن،
بۇ باپتا گۇناھى ئىسيانغا قارالماس ئى رەسۇلۇللاھ.

نە ھاكىم مەن كى يۈيۈلماي قالماسمەن جۇدۇن دەرياىڭدا،
پۈتۈن ئالەم ۋە جەھەننەم ھېچ ئەمەس ئۇندا ئى رەسۇلۇللاھ.

---

108. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 549.

شەپەقتەك ھەر نەرسە ئاتەش تېغىنىڭ قەلبىنى ئاچماس،
مەقسەت گۈلى ھەرگىزمۇ ئېچىلماس ئى رەسۇلۇللاھ.

دەرگاھىڭ تۇپرىقىنىڭ نۇرىدىن سۇ بولغان قەلپ،
مېھىر پەنجەڭنىڭ ئاستىدا ياشنايدۇ ئى رەسۇلۇللاھ.

ئۈمىد ئۇدۇركى، ئويئوچۇق غالىب قۇل ئەۋلادى بولماق،
ئەھلى زىيان گۇرۇھىغا قېتىلماس ئى رەسۇلۇللاھ.

شەيخ غالىپ

بەدىر ئۇرۇشى

ئۇرۇشلاردا ئەسھابى-كىرامنىڭ غالىپ كېلىشى كاپىرلارنى قورقۇتتى. بۇنىڭ بىلەن كارۋانلىرىنى توپ-توپ ياكى ئەسكەرلەر بىلەن يولغا سالىدىغان بولدى. ھىجرەتنىڭ ئىككىنچى يىلى مەككە مۇشرىكلىرى ھەر ئائىلىدىن پۇل توپلاپ، مىڭ تۆگىلىك بىر كارۋاننى شامغا ئەۋەتتى. مەككىنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئەبۇ سوفيان كارۋان بېشى بولۇپ تەيىنلەندى. ئەبۇ سوفيان تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئىدى.[109] كارۋاننى قوغداش ئۈچۈن 40 ئەتراپىدا قاراۋۇل قويىدى! بۇ ماللارنى قولدىن چىقارغاندىن كېيىن، تاپقان پايدىغا قورال سېتىۋېلىپ، مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتەتتى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇشرىكلارنىڭ چوڭ بىر كارۋان بىلەن شامغا يول تۇتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇلارنى تىلىڭ-تىڭلاش ئۈچۈن بىر قانچە مۇھاجىرنى يولغا سالدى. زۇل ئاشىرە دېگەن يەرگە كەلگەندە، كارۋاننىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىك خەۋىرىنى ئالدى. شۇنىڭ بىلەن مەدىنىگە قايتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر بەردى. كۇپۇر ئەھلىنىڭ قورال-ياراق ۋە مال-مۈلكى قولىدىن ئېلىنسا، مۇسۇلمانلارغا كېلىدىغان زىيان-زەخمەت ۋە تاقابىل تۇرۇش كۈچى يوق بولغان بولاتتى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەلھا بىن ئابدۇللاھ بىلەن سەئىد بىن زەيدنى كارۋاننىڭ قايتىش ۋاقتىنى بىلىش ئۈچۈن پايلاقچى قىلىپ ئەۋەتتى.[110]

پۇرسەتنى قاچۇرۇشقا بولمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەييارلىق ھالىتىگە ئۆتتى. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇممى مەكتۇمنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئىمام قىلدى.[111] ئايالى بىتاپ بولۇپ قالغان ھەزرىتى ئوسمان ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش ئالتە كىشىگە ۋەزىپە بېرىپ، مەدىنىدە قېلىشىنى ئەمىر قىلدى. ئۆزى يېنىغا 305 مۇھاجىر ۋە ئەنسارنى ئېلىپ، رامزاننىڭ 12-كۈنى بەدىر ۋادىسىغا قاراپ ماڭدى. سانى، ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان ۋە مەدىنىدە قالغانلار بولۇپ، 313 كىشى ئىدى.[112] بەدىر: مەككە، مەدىنە ۋە سۈرىيەگە بارىدىغان يوللارنىڭ بىرلەشكەن يېرىدۇر.

بۇ سەپەرگە چىقىش ئۈچۈن بالاغەتكە يەتمىگەن باللار ۋە ئاياللار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالۋۇردى. بۇلاردىن بىرى بولغان ئۇممۇ ۋاققا: ئاتا-ئانام پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! روخسەت قىلسىڭىز سىز بىلەن بېرىشنى خالايمەن. يارىدارلارنىڭ يارىسىنى تېڭىپ، خىزمىتىنى قىلاي، بەلكى ئاللاھ تەئالا ماڭىمۇ شېھىتلىك ئاتا قىلار! دېدى.

109. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 27.

110. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 11.

111. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، III، 216، 382.

112. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I، 248؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، VI، 68.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: سەن، ئۆيۈڭدە قېلىپ قۇرئانى-كەرىم ئوقۇ. شۇبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا ساڭا شېھىتلىك مەرتىۋىسى بېرىدۇ، دېدى.

سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىز بىلەن ئۇرۇشقا بېرىشنى تەلەپ قىلغان باللارنى تارقىتىشىمىزنى بۇيرىغاندا، قېرىندىشىم ئۇمەيرنىڭ كۆرۈپ قالماسلىقىمىز ئۈچۈن يان تەرەپكە مۆكۈنىۋالغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ ۋاقىت ئۇ ئون ئالتە ياشتا ئىدى. مەن: ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىگە مۆكۈنىۋالدىڭ؟ دېدىم. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مېنى كىچىك كۆرۈپ ئالماي قېلىشىدىن قورقىۋاتىمەن! ھالبۇكى، مەن بۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىپ شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلىمەن، دېدى. ئۇنىڭ ئەھۋالىنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا بىلدۈرۈشۈم بىلەن، قايتىپ كېتىشىنى بۇيرىدى. بۇ سەۋەپتىن قېرىندىشىم يىغلاپ كەتتى. شەپقەت پەيغەمبىرى ئۇنىڭ كۆز يېشىغا چىدىماي، بىللە بېرىشقا روخسەت قىلدى. ھالبۇكى، قېرىندىشىم قىلىچنى كۆتۈرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن مەن بېلىمگە ئېسىۋالغان ئىدىم». [113]

ئالەملەرنىڭ خوجىسى بولغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ بايرىقىنى مۇسئاب بىن ئۇمەير، سەئىد بىن مۇئاز ۋە ھەزرىتى ئەلى كۆتۈردى.[114] ئەسھابى-كىرامنىڭ يېنىدا پەقەت ئىككى ئات ۋە يەتمىش تۆگە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ مىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ھەزرىتى ئەلى، ئەبۇ لۇبابە، مەرسەد بىن ئەبى مەرسەد بىلەن نۆۋەتلىشىپ مىندى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ پىيادە ماڭماي، تۆگە مىنىشى ئۈچۈن، «جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سىز تۆگىدىن چۈشمەڭ، سىزنىڭ ئورنىڭىزغا بىز ماڭىمىز» دېدى. ئەمما كائىناتنىڭ سۇلتانى، ئۆزىنى ئۇلاردىن ئايرىم تۇتماي: «سىلەر، مېڭىشتا مەندىن كۈچلۈك بولمىغاندەك، مەنمۇ، ئەجىر ۋە مۇكاپاتتا، سىلەردىن تويۇنغان ۋە ئېھتىياجى بولمىغان بىرسى ئەمەس» دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە ئەسھابى، دەشت چۆلدە، قىزىق ئاپتاپتا، روزا تۇتقان بولىشىغا قارىماي يولنى داۋاملاشتۇردى. ئەسھابى-كىرام، ئىسلامىيەتنى تارقىتىش ئۈچۈن، جاپا-مۇشەققەت دېمەي پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا بولغان مۇھەببىتى ۋە سۆيگۈسى بىلەن كېتىپ باراتتى. چۈنكى، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىنىڭ رىزاسى بار ئىدى. ئەڭ چوڭ ئارزۇسى شېھىتلىك ۋە جەننەت ئىدى. پەيغەمبىرىمىز، ئەسھابىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ: «ئاللاھىم! ئۇلار پىيادە، سەن ئۇلارغا ئات-ئۇلاق بەرگىن. ئاللاھىم! ئۇلار كىيىمسىز، سەن ئۇلارغا كىيىم-كېچەك كىيگۈزگىن. ئاللاھىم! ئۇلار ئاچ قورساق، سەن ئۇلارنى تويدۇرغىن. ئاللاھىم! ئۇلار كەمبەغەل، سەن ئۇلارنى باي قىلغىن» دەپ، دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ۋە قوشۇنى بۇ پىشغىرىم چۆل ئىسسىقىدا بەدىرگە قاراپ كېتىپ باراتتى. مۇشرىك كارۋانمۇ شامدىن بەدىرگە قاراپ يولغا چىققان ئىدى. پەيغەمبەر

113. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، III، 150؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، III، 208.

114. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 612؛ ئەل-كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 18.

ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىكلاردىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئىككى ساھابىسى كارۋاننىڭ بىر، ئىككى كۈن ئىچىدە بەدرگە يېتىپ كېلىدىغانلىق خەۋىرىنى ئېلىپ كەلدى. مۇشرىكلار ئىككى ساھابى خەۋەرگە ئېرىشكەن يېزىغا كەلگەندە، يېزىدىكىلەرگە: مۇسۇلمانلارنىڭ پايلاقچىلىرىدىن خەۋىرىڭلار بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ياق! پەقەت ئىككى كىشى كېلىپ، بۇ يەردە بىردەم ئولتۇرۇپلا كېتىپ قالدى، دېيىشتى.

ئەبۇ سوفيان ئۇلار ئولتۇرغان يەرگە كېلىپ، ئىنچىكە تەكشۈردى. يەردىكى تۆگە ماياقلىرىنى ئېزىپ ئىچىدىكى يەم ئۇرۇقلىرىنى كۆردى ۋە «بۇلار مەدىنە يەملىرىدۇر. ئۇ ئىككى كىشى مۇھەممەدنىڭ جاسۇسلىرى بولىشى مۇمكىن» دېدى. مۇسۇلمانلارنىڭ بەكمۇ يېقىن بىر يەردە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ، قورقۇشقا باشلىدى. كارۋاننىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەپ، كېچە-كۈندۈز دېمەي يول يۈرۈپ، قىزىل دېڭىز بويىدىن مەككىگە قاراپ يول ئېلىشقا قارار بەردى. بۇنىڭدىن باشقا دامدام بىن ئامىر گىفارى ئىسىمدىكى بىرسىنى مەككىگە خەۋەر بېرىش ئۈچۈن يولغا سالدى.[115] بۇ كىشى مەككىگە كېلىپلا، كۆينەكلىرىنىڭ ئالدى-كەينىنى يىرتتى. تۆگىنىڭ توقۇملىرىنى تەتۈر ئۆرىدى. ئاۋازلىرىنى ئۆزگەرتىپ: «قۇتقۇزۇڭلار! قۇتقۇزۇڭلار! ئەي قۇرەيشلىكلەر! يېتىشىڭلار! كارۋىنىڭلارغا، ئەبۇ سوفياننىڭ يېنىدىكى ماللىرىڭلارغا، مۇھەممەد ۋە ئەسھابى ھۇجۇم قىلدى. ئەگەر يېتىشەلىسەڭلار كارۋاننى قۇتۇلدۇرالايسىلەر!» دەپ نالە-پەرياد قىلىپ ۋارقىرىدى.

بۇنى ئاڭلىغان مەككىلىكلەر تەييارلىق قىلىشقا باشلىدى. 700 تۆگىلىك، 100 ئاتلىق ۋە 150 پىيادە قوشۇن تەشكىللىدى. ئەبۇ لەھەبكە: «سەنمۇ قېتىلغىن!» دېيىشى بىلەن قورقۇپ كېسەل ئىكەنلىكىنى باھانە قىلدى. ئۆزىنىڭ ئورنىغا، ئاس بىن ھىشامنى كۆرسەتتى. ئۇمەييە بىن ھەلەف ئىسىمدىكى مۇشرىك، ئۇرۇشقا تەييارلىنىشتا، ئاجايىپ بىر ئەنسىرەش ئىچىدە ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مېنىڭ ئەسھابىم، ئۇمەييەنىنى قەتلى قىلىدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدى. مۇھەممەدنىڭ ھېچقاچان يالغان سۆزلىمەيدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن قورقاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ ياشانغان ۋە سېمىز ئىكەنلىكىنى باھانە قىلدى. ئەبۇ جەھىلنىڭ ئۇنى قورقۇنچاق دېيىشى بىلەن بېرىشقا مەجبۇر بولدى.

مۇشرىكلار قوشۇنىنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك ساۋۇت كىيگەن ئىدى. يېنىغا گۈزەل ئاۋازلىق ئاياللارنى، مۇزىكا چالىدىغان سازەندىلەرنى ۋە ھاراق-شاراپ ئېلىشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. مۇشۇنداق كۈچلۈك بىر قوشۇن بىلەن ئۈچ يۈز كىشلىك بىر قوشۇننى ئەمەس، مىڭ كىشلىك قوشۇن ئۇستىدىنمۇ غەلبە قىلىمىز دەپ ئويلىدى. يولغا چىقىشتىن بۇرۇن، كىمنى ئۆلتۈردىغانلىقى ۋە قانداق غەنىمەتلەرنى ئالىدىغانلىقىنى نىيەت قىلغانلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ئىسلامىيەتنى يوقۇتۇش ئىدى. بۇ ئازغۇن مۇشرىكلار قوشۇنى ئاياللارنىڭ مۇزىك ۋە ناخشىلىرى بىلەن يولغا چىقتى.

---

115. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، V، 116.

بۇ چاغدا ئەبۇ سوفيان بەدىردىن خېلىلا يىراقلىشىپ، مەككىگە يېقىنلىشىپ قالغان ئىدى. خەتەرنىڭ يىراقلاشقانلىقىنى كۆرگەن ئەبۇ سوفيان، قەيس بىن ئىمرۇل قەيس ئىسمىدىكى بىرسىنى قۇرەيشكە ئەۋەتىپ: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! سىلەر كارۋان ۋە ماللىرىڭلارنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن مەككىدىن يولغان چىققان ئىدىڭلار. بىز خەتەردىن قۇرتۇلدۇق. ئەمدى قايتىڭلار!» دېدى. بۇنىڭدىن باشقا ئۇلارغا: «دىققەت! مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن مەدىنىگە بېرىشتىن ساقلىنىڭلار!» دەپ، تەۋسىيە قىلدى.

قەيس، مۇشرىكلار قوشۇنىغا خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەندە ئەبۇ جەھىل: «قەسەم قىلىمەنكى، بەدىرگە بېرىپ ئۈچ كېچە-كۈندۈز ئويۇن-تاماشا قىلىپ، تۆگە بوغۇزلاپ، شاراپ ئىچىمىز. ئۇ يەردىكى قەبىلىلەر بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى كۆرۈپ، بىزدىن تەپ تارتىدىغان بولىدۇ. بىزنىڭ ھېچكىمدىن قورقمايدىغانلىقىمىزنى كۆرسۇن. ئۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ ھەيۋىمىزدىن بىزگە ھۇجۇم قىلىشقا جاسارەت قىلالمايدۇ. ئەي يېڭىلمەس قۇرەيش قوشۇنى! يۈرۈڭلار» دېدى.

قەيس ئەبۇ جەھىلنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئەبۇ سوفيانغا خەۋەر بېرىش ئۈچۈن ئارقىسىغا قايتتى. يىراقنى كۆرىدىغان، تەجرىبىلىك ئەبۇ سوفيان بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، «ئاپلا! قۇرەيشنىڭ ھالىغا ۋاي!... بۇ ئامىر بىن ھىشامنىڭ (ئەبۇ جەھىل) پىلانى بولسا كېرەك. بۇ ئىشنى ئىنسانلارغا باش بولۇش ئۈچۈن قىلغان گەپ. ئەمما بۇنداق ئازغۇنلۇق ھەر ۋاقىت چوڭ زىيان ئېلىپ كېلىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلار ئۇلارغا ئۇچراپ قالسا، ۋاي بۇلارنىڭ ھالىغا!» دەپ ئۆزىنى يوقىتايلا دېدى. ئەبۇ سوفيان كارۋاننى مەككىگە ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن قوشۇنغا يېتىشتى.

بۇ چاغدا كائىناتنىڭ سۇلتانى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئەسھابى بىلەن بەدىرگە يېقىنلاشقان ئىدى. بىر چاغدا، مەدىنىلىك مۇشرىكلاردىن ھۇبەيىب بىن يەساف ۋە قەيس بىن مۇھاررىسنىڭ ئىسلام قوشۇنى ئارىسىدا ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدى. ھۇبەيىبنى بېشىغا تۆمۈر دوبۇلغا كىيۋالغان ھالەتتە تونىۋالدى ۋە ھەزرىتى سەئىد بىن مۇئازغا: ئۇ ھۇبەيىب ئەمەسمۇ؟ دېدى. ھەزرىتى سەئىد بىن مۇئاز: شۇنداق، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. ھۇبەيىب ئۇرۇش سەنئىتىنى بىلىدىغان پەھلىۋان بىر يىگىت ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: سىلەر نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن كەلدىڭلار؟ دېدى. ئۇلار: سەن بىزنىڭ قىز قېرىندىشىمىزنىڭ ئوغلى ۋە خوشنىمىز. بىز قەۋمىمىز بىلەن بىرلىكتە غەنىمەت توپلاش مەقسىتى بىلەن كەلدۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇبەيىبكە: سەن ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتتىڭمۇ؟ دېدى. ئۇ: ياق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا قايتىپ كەتكىن، بىزنىڭ دىنىمىزدىن بولمىغان، بىز بىلەن بىللە بولالمايدۇ، دېدى. ھۇبەيىب: مېنىڭ باتۇرلۇقۇم ۋە جاسارىتىم، دۈشمەننىڭ يۈرەكلىرىنى تىترىتىدىغان بىر پەھلىۋان ئىكەنلىكىمنى ھەممىسى بىلىدۇ. غەنىمەت ئۈچۈن سەن بىلەن بىرلىكتە

دۈشمەن بىلەن جەڭگە كىرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭ تەلپىنى رەت قىلدى. ئازىراق ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ سۆزلىرىنى يەنە تەكرارلىدى. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مۇسۇلمان بولمىغۇچە قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. رەۋھا دېگەن يەرگە كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالانىڭ، ئالەملەرنىڭ رەببى ئىكەنلىكىگە ۋە سېنىڭ ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە ئىشەندىم، ئىمان ئېيتتىم» دېدى. پەيغەمبىرىمىز بۇ ئىشتىن تولىمۇ خوش بولدى. قەيس بىن مۇھاررىسمۇ مەدىنىگە قايتقاندا مۇسۇلمان بولغان ئىدى. (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن)

ئىسلام قوشۇنى سافرا ۋادىسىغا كەلگەندە مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ بىر قوشۇن تەشكىللەپ، كارۋاننى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن بەدىر تەرەپكە قاراپ كەلگەنلىكىدىن خەۋەردار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى يىغىپ، ئۇلارغا ئەھۋالنى بايان قىلدى. چۈنكى مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار ئەقەبەدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلغاندا: «ئى رەسۇلۇللاھ! سەن بىزنىڭ شەھرىمىزگە كەلگىن، سېنى ئۇ يەردە، جېنىمىز كەتسىمۇ قوغدايمىز ۋە ساڭا ئىتائەت قىلىمىز» دېگەن ئىدى. ئەمما، ھازىر مەدىنىدە ئەمەس ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا، سانى، قورالى نەچچە ھەسسە كۈچلۈك بولغان دۈشمەن بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىدىن پىكىر ئالدى. مۇھاجىرلاردىن ئەبۇبەكىر سىددىق ۋە ئۆمەرۇل فارۇق دۈشمەن قوشۇنى بىلەن جەڭ قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. مۇھاجىرلاردىن مىقداد بىن ئەسۋەت: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى نېمە بولسا ئۇنى بەجا كەلتۈر. ئۇنىڭ پەرمانى بىلەن ئىش قىل، بىز ھەر ۋاقىت سېنىڭ بىلەن بىللە، سەندىن ھەرگىز ئايرىلمايمىز. بىز بەنى ئىسرائىلنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا دېگىنىدەك: ‹ئى مۇسا! زالىم قەۋم ئۇ يەردە بولغان تەقدىردە، بىز ئۇ يەرگە بارىدىغان ۋە ئۇ يەرگە كىرىدىغانلاردىن ئەمەس، سەن ۋە رەببىڭ بېرىپ ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىڭلار، بىز بۇ يەردە ساقلاپ تۇرايلى› (مائىدە سۈرىسى، 24-ئايەت) شەكلىدە بىر سۆز قىلمايمىز. جېنىمىزنى ئاللاھ تەئالانىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدا پىدا قىلىمىز. سېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھقا قەسەم قىلىمىزكى، ساڭا ئەڭ كىچىك بىر قارشىلىقنىمۇ قىلمايمىز. ھەر قانداق ئارزۇيۇڭ ئۈچۈن بىز تەييار. ئاتا-ئانام ۋە جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ!» دېدى. مىقدادنىڭ سۆزلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ناھايىتى خۇشال قىلدى، ئۇنىڭغا خەيرلىك دۇئا قىلدى.[116]

بۇ يەردە مەدىنىلىك مۇسۇلمانلارنىڭ رايى بەكمۇ مۇھىم ئىدى. چۈنكى سانى كۆپ، ھەمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدىنىدە قوغداشقا قەسەم قىلغان ئەمما مەدىنە سىرتىدا قوغداشقا دائىر بىر قەسىمى يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ خىيالىنى بىلىپ قالغان، سەئىد بىن مۇئاز (ئەنسار)، ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر

116. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II،14.

روخسەت بەرسىڭىز، ئەنسارلارغا ۋاكالەتەن سۆز قىلاي» دېدى. روخسەت بېرىلگەندىن كېيىن: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ساڭا ئىمان ئېيتتۇق. پەيغەمبەرلىكىڭنى تەستىقلىدۇق. نېمە كەلتۈرگەن بولساڭ ھەق، توغرىدۇر. بۇ جەھەتتە، سۆزىڭنى ئاڭلاپ، ئىتائەت قىلىشنا قەسەم قىلدۇق. بىز سۆزىمىزدىن يانمايمىز، مەيلى سىز قەيەردە بولۇڭ، سىزنىڭ ئەمرىڭىزدە بولىمىز. سۆزلىرىڭىز باش ئۈستۈمىزدە، جېنىمىزنى سىز ئۈچۈن پىدا قىلىمىز. سىنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، دېڭىزغا ئۆزەڭنى ئاتساڭ، بىزمۇ ئارقاڭدىن ئاتىمىز. ھېچقايسىمىز بۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ چېكىنمەيمىز. نېمىنى تەلەپ قىلساڭ، ئۇنى بىجا كەلتۈرىمىز. مېلىمىز ۋە جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن. دۈشمەنگە ھەرگىز دۈمبىمىزنى كۆرسەتمەيمىز. جەڭدە سەۋر-تاقەتلىك بولىمىز. بارلىق ئارزۇيىمىز سىنى سۆيۈندۈرۈپ دۇئايىڭغا ئېرىشىشتۇر. ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى ساڭا بولسۇن!» دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئەسھابى-كىرام بەكمۇ تەسىرلەندى. ئۇنىڭ سۆزلىرىگە چىن قەلبىدىن قوشۇلغانلىقىنى ئىپادىلىدى. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن مەمنۇن بولغان پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ھەزرىتى سەئىد ۋە ئەسھابىغا دۇئا قىلدى.

شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن ئىككىلىنىشلەر تۈگىدى. دۈشمەن قانچىلىك كۆپ ۋە كۈچلۈك بولسۇن، شەرەپلىك ئەسھابى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدىن كۆزلىرىنى مىت قىلماي جەڭگە كىرىپ، ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلۇنىڭ رىزاسىغا ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلدى. بېشىدا كائىناتنىڭ خوجىسى بولغان ئىكەن، بارالمايدىغان يېرى يوق ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابى-كىرامنىڭ ئۆزىگە بولغان ساداقىتىنى كۆرۈشى بىلەن، ئۇلارغا: «قېنى، يۈرۈڭلار! ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن سۆيۈنۈڭلار. قەسەم قىلىمەنكى، مەن قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ جەڭ مەيدانىدا يىقىلغان يەرلىرىگە قاراپ، ئۇلارنى كۆرۈپ تۇرۇۋېتىمەن» دەپ، خوشخەۋەر بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئەسھابى-كىرام سۆيۈنگەن ھالدا پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈپ كەتتى.

مەككىلىكلەرنىڭ ياردەمگە كېلىشى

بەدرىگە يېقىنلاشقاندا جۈمە كۈنى كېچە ۋاقتى ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابىغا: «شۇ كىچىك تۆپىلىكتىكى قۇدۇق بېشىدىن، بىر مۇنچە ئۈچۈرغا ئىگە بولىدىغانلىقىڭلارغا ئىشىنىمەن» دېدى. ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى ھەزرىتى ئەلى، سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس، زۇبەير بىن ئەۋۋام ۋە بەزى ساھابىلار قۇدۇقنىڭ بېشىغا كەلدى. ئۇ يەردە قۇرەيشنىڭ تۆگىچى ۋە سۇچىلىرىنى كۆردى. ئۇلار مۇسۇلمانلارنى كۆرۈشى بىلەن بەدەر قاچتى. پەقەت قۇدۇق ئىچىدىكى ئىككىسى تۇتۇلۇپ قالدى. بۇلاردىن بىرى ھەججاج ئوغۇللىرىنىڭ قۇلى ئەسلەم، يەنە بىرى ئاس بىن سەئىد ئوغۇللىرىنىڭ قۇلى ئارز ئەبۇ يەسار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىنىشى بىلەن، پەيغەمبىرىمىز: قۇرەيش قەيەردە؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: شۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان قۇملۇقنىڭ ئارقىسىدا چېدىر

قۇردى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قۇرەيش قانچە ئادەم؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بىلمەيمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كۈندە قانچە تۆگە سويىدۇ؟ دېدى. ئۇلار: بىر كۈن ئون، بىر كۈن توققۇز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مىڭدىن ئاز، توققۇز يۈزدىن كۆپ ئىكەن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قۇرەيشتىن كىملەر بار؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ئۇتبە، شەيبە، ھارىس بىن ئامىر، ئەبۇل بۇھتەرى، ھاكىم بىن ھىزام، ئەبۇ جەھىل، ئۇمەييە بىن ھەلەف. دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا قاراپ: مەككە ئەھلى جان-جىگەرلىرىنى سىلەرگە پىدا قىلدى، دېدى. ئۇ ئىككى كىشىگە: كەلگەندە قۇرەيشتىن قايتىپ كەتكەنلەر بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: شۇنداق، بەنى زۇھرەدىن ئەھنەس بىن ئەبى شەرىك قايتىپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ خاتا يولدا ۋاقتىدا، ئاخىرەتنى، ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ كىتابلىرىنى بىلمىگەندە، بەنى زۇھرەلىكلەرگە توغرا يول كۆرسەتكەن ئىدى. ئۇلاردىن باشقا كەتكەنلەر بارمۇ؟ دېدى. ئۇلار: ئادى بىن كاپ ئوغۇللىرى، دېدى.[117]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۇلارنى ئۆزىگە قارىتىش ئۈچۈن ھەزرىتى ئۆمەرنى ئەۋەتتى. ئۆمەر بىن خەتتاب ئۇلارغا: «ئەي جاھىل قەۋم! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىلەرگە: بۇ ئىشتىن ۋاز كەچسۇن. ساق-سالامەت قايتىپ كەتسۇن. چۈنكى سىلەردىن باشقىلار بىلەن جەڭ قىلىش ماڭا سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىشتىن ياخشىراق!دېدى» دەپ خىتاپ قىلدى.

بۇ تەكلىپنى ئاڭلىغان قۇرەيش مۇشرىكلىرىدىن ھاكىم بىن ھىزام ئالدىغا چىقىپ: ئەي قۇرەيش جامائىتى! مۇھەممەد سىلەرگە ناھايىتى ئىنساپلىق مۇئامىلە قىلدى. تەكلىپىنى قوبۇل قىلىڭلار. ئەگەر دېگىنىنى قىلمىساڭلار، قەسەم قىلىمەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگە ھەرگىز ئىنساپ قىلمايدۇ! دېدى. ئەبۇ جەھىل ھاكىم بىن ھىزامغا ئاچچىقلانغان ھالدا: بۇنى ھەرگىز قوبۇل قىلمايمىز ۋە مۇسۇلمانلاردىن ئىنتىقام ئالمىغۇچە، قايتمايمىز. ھېچكىم بىزنىڭ كارۋىنىمىزغا ھۇجۇم قىلمىغۇچە بۇ يولدىن قايتمايمىز، دەپ، سۆلھىنى رەت قىلدى. ھەزرىتى ئۆمەر قايتىپ كەلدى.

ئۇ كېچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى بەدرىگە مۇشرىكلاردىن بۇرۇن كېلىپ، قۇدۇقلارغا يېقىن بىر يەرگە ئورۇنلاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، قارارگاھنى قەيەرگە قۇرۇش ھەققىدە پىكىر ئالدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن 33 ياشلىق ھەبباب بىن مۇنزىر پىكرى بارلىقىنى ئېيتتى، سۆز ھەققى بېرىلگەندىن كېيىن: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ يەر ئاللاھ تەئالانىڭ سىزگە قارارگاھ قىلىپ تۇرىدىغان يېرىمۇ ياكى شەخسى قارىشىڭىز بويىچە ئۇرۇش تەدبىرى بولۇپ تاللاندىمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق! بىر ئۇرۇش تەدبىرى بولۇپ تاللاندى، دېدى.

---

117. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I، 117؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 616؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 52؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 15.

ھەزرىتى ھەبباب: ئاتا ـ ئانام، جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بىز جەڭگىۋار ئىنسانلاردىن، بۇ ئىشلارنى ياخشى بىلىمىز. شۇ قۇرەيش چۈشكەن يەرنىڭ يېنىدىكى قۇدۇقتا، كۆپ مىقداردا تاتلىق سۇ بار. روخسىتىڭىز بىلەن ئۇ يەرگە قارارگاھ قۇرايلى، باشقا قۇدۇقلارنىڭ ھەممىسى تىندۇرۇۋېتەيلى. ئۆزىمىزگە بىر سۇ كۆلچىكى ياسايلى، دۈشمەنلەر بىلەن ئۇرۇشقاندا، ئۇسساپ كەتسەك بۇ يەردىن سۇ ئىچەيلى، ئۇلار سۇ تاپالماي پۇشايماندا قالسۇن» دېدى.[118]

بۇ چاغدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، بۇ تەكلىپنىڭ توغرا ئىكەنلىكى ھەققىدە ۋەھيى كەلتۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ھەبباب! توغرا پىكىر سېنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان تەكلىۋىڭدۇر، دېدى ۋە ئورنىدىن تۇردى. ھەممىسى بىرلىكتە قۇدۇق بېشىغا كەلدى. تاتلىق سۈيى بولغان قۇدۇقتىن باشقا پۈتۈن قۇدۇقلارنى تىندۇرۇۋەتتى. يوغان بىر كۆلچەك ياساپ، سۇ بىلەن تولدۇرۇپ، سۇ قاچىلىرىنى قويۇپ قويدى.

بۇ ئەسنادا سەئىد بىن مۇئاز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ساڭا خورما شاخلىرىدىن سايىۋەن ياسايلىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەئىدنىڭ ئويلىغان ئىشىدىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنىڭغا دۇئا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر سايىۋەن ياسالدى.

پەيغەمبەرلەرنىڭ سۇلتانى، شەرەپلىك ئەسھابى بىلەن ئۇرۇش مەيدانىنى ئايلىنىپ، تەھلىل قىلدى. ھەر دائىم بىر يەردە توختاپ: ئاللاھ خالىسا، بۇ يەر ئەتە ئەتىگەن پالانچىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈپ يىقىلىدىغان يېرىدۇر! ئاللاھ خالىسا، بۇ يەر ئەتە ئەتىگەن پالانچىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈپ يىقىلىدىغان يېرىدۇر! مانا مۇشۇ يەر! مۇشۇ يەردۇر، دەپ مۇبارەك قوللىرى بىلەن قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ ئۆلىدىغان يەرلىرىنى بىر ـ بىرلەپ كۆرسەتتى.

كېيىنكى كۈنلەردە ھەزرىتى ئۆمەر: «ئۇلارنىڭ ھەر بىرسىنىڭ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ قولى بىلەن كۆرسەتكەن يەرلەردە ئۆلگەنلىكىنى كۆردۈم، قىلچە ئۇياق ـ بۇياق ئەمەس ئىدى» دەپ بايان قىلدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى ۋە ئەسھابى ـ كىرام، ئۈچ گۇرۇپقا ئايرىلدى. مۇھاجىرلارنىڭ بايرىقىنى مۇسئاب بىن ئۇمەيرگە، ئەۋس قەبىلىسىنىڭ بايرىقىنى سەئىد بىن مۇئازغا، خەزرەج قەبىلىسىنىڭ بايرىقىنى ھەبباب بىن مۇنزىرغا بەردى.[119] ھەر بىرى بايراقلارنىڭ ئاستىغا توپلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇننى سەپكە تىزىپ، تەرتىپ بېكىتتى.

قوشۇننى تەرتىپلەۋاتقاندا، سەپتىن ئالدىغا چىقىپ قالغان سەۋاد بىن گازىيەنىڭ كۆكسىگە مۇبارەك قولىدىكى ياغاچ بىلەن نوقۇپ تۇرۇپ: سەپكە تىزىل! يا سەۋاد! دېدى. سەۋاد: ئى رەسۇلۇللاھ! قولۇڭدىكى ياغاچ جېنىمنى ئاغرىتتى. سېنى ھەق دىن ۋە ئادالەت بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققى ئۈچۈن، مەنمۇ سېنى ياغاچ بىلەن

---

118. ھاكىم ئەل ـ مۇستەدرەك، III، 482.

119. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، I، 58؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 373.

ئىتتىرىمەن، دېدى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە پۈتۈن ئەسھابى-كىرام ھەيران قالدى. كائىناتنىڭ خوجىسىدىن قىساس ئېلىشمۇ بولامدۇ؟! بۇنداق ئىش قانداق مومكىن بولسۇن! شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆينەكلىرىنىڭ ئالدىنى ئېچىپ: كەل! قىساسىڭنى ئال، ھەققىڭنى ئال! دېدى.

ھەزرىتى سەۋاد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆكسىنى ئاجايىپ بىر خوشاللىق بىلەن سۆيدى. ھەممە كىشى قىساس ئالىدۇ دەپ ساقلاپ تۇرغان ئىدى. ئەمما بۇ كۆرۈنۈش ئالدىدا قېرىنىدىشى بولغان سەۋادقا ھەيران قېلىپ، ئۇنىڭ بۇ ھالىغا ھەيران قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمىشقا بۇنداق قىلدىڭ! دەپ سورىشى بىلەن: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بۈگۈن ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن ئەجىلىمنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆردۈم. مۇبارەك زاتىڭدىن ئايرىلىشتىن قورقتۇم. بۇ سەۋەپتىن، ئارىمىزدىكى ئاخىرقى مىنۇتلاردا مۇبارەك بەدىنىڭگە كالپۇكىمنىڭ تېگىشىنى ئارزۇ قىلدىم. بۇنى قىيامەت كۈنى ماڭا شاپائەت قىلىش ۋە ئازابتىن قۇرتۇلۇشۇمغا سەۋەپ بولار دېگەن مەقسەتتە قىلدىم، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ سۆيگىسى ئالدىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى ۋە ھەزرىتى سەۋادقا دۇئا قىلدى.

ئىسلام قوشۇنىنىڭ ئوڭ قانىتىغا زۇبەير بىن ئەۋۋام، سول قانىتىغا، مىقداد بىن ئەسۋەد قوماندانلىق قىلدى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شەرەپلىك ئەسھابى بىلەن ئۇرۇشنى قانداق باشلاش ھەققىدە مەسلىھەت قىلدى. ئاسىم بىن سابىت ئورنىدىن تۇرۇپ، قولىغا ئوقياسى بىلەن يا ئوقۇنى ئالغان ھالدا: ئى رەسۇلۇللاھ! قۇرەيش بىزگە يۈز مېتىر يېقىنلاشقاندا، ئۇلارنى ئوققا تۇتايلى، ئۇنىڭدىن كېيىن تاش ئاتقۇدەك دائىرىگە كىرگەندە، تاش ئاتايلى، تېخىمۇ يېقىنلاشقاندا ئۇلارغا نەيزە ئاتايلى. ئۇنىڭدىن كېيىن قىلىچىمىز بىلەن ئېتىلايلى! دەپ مەسلىھەت بەردى . بۇ مەسلىھەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىپ، ئەسھابىغا: سەپلەرنى چىڭ تۇتۇپ، يەرلىرىڭلاردىن قىمىرلىماڭلار، مەن بۇيرۇق بەرمىگۈچە ھۇجۇمغا ئۆتمەڭلار، ئوقۇڭلارنى دۈشمەن يېقىنلاشماي تۇرۇپ، زايە قىلماڭلار، ئۇلار يېقىنلاشقاندا تاش ئېتىڭلار، ئاندىن نەيزىلەرنى ئىشلىتىڭلار، يۈز-يۈزگە كەلگەندە قىلىچ ئىشلىتىڭلار، دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن قاراۋۇل قويۇپ، ئەسھابى بىلەن ئارام ئالدى. ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ ھېكمىتى بىلەن شۇنداق تاتلىق بىر ئۇيقۇغا غەرىق بولدىكى، كۆزلىرىنى مىدىرلىتىشقىمۇ ئامالسىز ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورما شاخلىرىدىن ياسالغان سايىۋەنگە كىرىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، ھەزرىتى سەئىد بىن مۇئاز قىلىچلانغان ھالدا ئۇنىڭ ئەتراپىدا قاراۋۇللۇق قىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا، ئاللاھ تەئالاغا: «يا رەببى! سەن، مۇشۇ ئاز جامائەتنى ھالاك قىلساڭ، يەر يۈزىدە ساڭا ئىبادەت قىلىدىغان ھېچكىم قالمايدۇ.» دەپ تاڭ ئاتقۇچە يالۋۇرۇپ، دۇئا قىلدى.

مۇسۇلمانلار قوشۇنى قۇملۇق بىر يەرگە قارارگاھ قۇرغاچقا يول يۈرۈش تەسكە توختاپ، پۇتلىرى قۇملارغا پېتىپ قالدى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئېھسانى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى بىلەن ئۇ كېچە يامغۇر ياغدى. ئۆستەڭنى تولدۇرغىدەك شارقىراپ يامغۇر ياغدى. سۇ قاچىلىرى تولدۇرۇلدى، قارارگاھ يېرى ئاياق پېتىپ كەتمىگۈدەك دەرىجىدە قاتتى.

مۇشرىكلار سۇ ئىچىدە قالدى. تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى نامازغا ئويغاتتى. بامداتنى ئوقۇغاندىن كېيىن مۇشرىكلار بىلەن جىھاد قىلىشنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە توختىلىپ، ئۇلارنى ئۇرۇشقا دەۋەت قىلىپ: «شۇ ئايانكى، ئاللاھ تەئالا، ھەق ۋە ئادىللىقنى ئەمر قىلىدۇ. ھېچكىمنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ رىزاسى ئۈچۈن قىلمىغان ئىشىنى قوبۇل قىلمايدۇ. سىلەر بۇ يەردە رەببىمىزنىڭ سىلەرگە ئاتا قىلغان رەھمىتى ۋە بۇيرۇقىنى ئورۇنداشقا تىرىشڭلار ۋە ئۇنىڭ ئىمتىھانىدىن ئۆتۈڭلار! چۈنكى ئۇنىڭ ۋەدىسى مۇتلەق، سۆزى ھەق، جازاسى شىددەتلىكتۇر. مەن ۋە سىلەر ھەر ۋاقىت تىرىك بولغان، ئالەملەرنى ياراتقان ئاللاھ تەئالاغا يېپىشتۇق، ئۇنىڭغا تاياندۇق، ئۇنىڭغا ئىشەندۇق، ئۇنىڭدىن ياردەم تىلەيمىز. ئاخىرى ئۇنىڭ دەرگاھىغا بارىمىز. ئاللاھ تەئالا، مېنى ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنى ھىمايە قىلسۇن!» دېدى.

رامىزاننىڭ ئون يەتتىنچى كۈنى جۈمە قۇياش چىقىش ئالدىدا ئىدى. بىر ئازدىن كېيىن تارىختىكى ئەڭ خەتەرلىك، ئەڭ تەڭپۇڭسىز، ئەڭ مۇھىم ۋە ئەڭ ئۇلۇغ ئۇرۇش باشلىناتتى. بىر تەرەپتە ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە جانلىرىنى پىدا قىلىشتا ئارقىغا قەدەم باسمايدىغان ئازغىنە ئەسھابى؛ يەنە بىر تەرەپتە ئىسلامنى بۆشۈكىدە يوقۇتۇپ، ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى بولغان بىر پەيغەمبەرنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن توپلانغان ئۆزىنى بىلەلمەي قالغان كاپىرلار بار ئىدى. ئەپسۇسلىنارلىق يېرى شۇكى، بۇلارنىڭ ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇققانلىرىمۇ بار ئىدى. ئۇلار سۆيۈملۈك جىيەنى بىلەن جەڭ قىلىش ئۈچۈن بەدىرگە يېتىپ كەلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇنىنىڭ ئىنتىزامىنى قايتىدىن كۆزدىن كەچۈرۈپ، ئەسكىرى تەلىماتلارنى تەكرارلىدى. بۇ ۋاقىتتا قۇرەيش مۇشرىكلىرى قارارگاھىدىن چىقىپ، بەدىر ۋادىسىغا قاراپ كېلىشكە باشلىدى. ھەممىسى دىڭگۇدەك ساۋۇت-دوبۇلغىلىرىنى كىيىپ، كۆرەڭلىگەن ھالدا ئىسلام قوشۇنىغا قاراپ يېقىنلاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلارنىڭ بۇ ھالىنى كۆرىشى بىلەن، ھەزرىتى ئەبۇبەكىر بىلەن چېدىرغا كىرىپ، قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ: «كۆرۈپ تۇرۇپسەن يا رەببى! قۇرەيش مۇشرىكلىرى، پۈتۈن كۆرەڭلىكى بىلەن كېلىۋاتىدۇ. ئى ئاللاھىم! ماڭا ۋەدە قىلغان ياردىمىڭنى ئىشقا ئاشۇرۇشىڭنى تىلەيمەن! ئاللاھىم! ئەگەر شۇ بىر ئوچۇم مۇسۇلمان ھالاك بولسا، يەر يۈزىدە ساڭا ئىبادەت قىلىدىغان بىرسى قالمايدۇ!» دەپ جانابى ئاللاھقا يالۋۇرۇپ، دۇئا قىلدى.

بۇ شەكىلدە توختىماي بىر نەچچە قېتىم ئاللاھ تەئالادىن ياردەم تىلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈرەكنى ئېزىدىغان، قەلبلەرنى لەرزىگە سالغان يالۋۇرشى نەتىجىسىدە

ئۆزىنى يوقۇتۇپ، ياغلىقىنىڭ مۇرىسىگە سىرىلىپ چۈشۈپ كەتكۈچە داۋاملاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسۇم ھالىغا تاقەت قىلالمىغان، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ياغلىقنى يەردىن ئېلىپ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ قەدەر يالۋۇرغىنىڭىز يېتەر! ئاللاھتىن توختىماستىن تىلىدىڭىز! ئاللاھ تەئالا چوقۇم سىزگە ۋەدە قىلغان زەپەرنى بېرىدۇ، دەپ تەسەللى بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئالەملەرنىڭ خوجىسى: بۇ جامائەت (بەدىرىدىكى)، پات يېقىندا مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، ئارقىسىغا قاچىدۇ. ئەڭ توغرىسى ئۇلارغا كېلىدىغان ئازاب، قىيامەت كۈنىدىكى ئازابتۇر، ئۇ ئازاب ئەڭ قورقۇنچ ۋە ئەڭ دەھشەتلىك ئازابتۇر، دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ چېدىردىن چىقتى.

(قەمەر سۈرىسى، 44~45 ـ ئايەت)

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز قوشۇننىڭ ئالدىغا كېلىپ، شەۋكەتلىك ئەسھابىغا: «ئەي ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر دۈشمەن كۈچى بىلەن ئۇدۇلمۇ ـ ئۇدۇل كەلگەندە، ھەرگىز چېكىنمەڭلار ۋە ئاللاھ تەئالانى ياد ئېتىڭلاركى قۇرتۇلسىلەر سەۋر قىلىپ ۋەدەڭلاردا تۇرۇڭلار، چۈنكى ئاللاھ تەئالا سەۋر قىلغانلار بىلەن بىللىدۇر» دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى.

(ئەنفال سۈرىسى، 45~46 ـ ئايەت)

بۇ ئۇرۇش كوللىكتىپ ھالەتتە دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىدىغان تۇنجى ئۇرۇش ئىدى. ئۇرۇش باشلىنىش ئالدىدا كۆڭۈلنى ھاياجان قاپلىدى. پۈتۈن ئەسھابى ـ كىرام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار» دېگەن سۆزىگە ئاساسەن ھەممىسى بىرلىكتە: «ئاللاھۇ ئەكبەر!ئاللاھۇ ئەكبەر!» دېيىشكە ۋە زەپەر قازىنىشى ئۈچۈن، ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى. ئەمدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئىشارىتىگىلا قاراشلىق قالدى.

ئۇ ۋاقىتلاردىكى ئادەت بويىچە ئىككى قوشۇن جەڭگە كىرىشتىن بۇرۇن، ھەر ئىككى تەرەپتىن بىر پەلۋان چىقىرىپ، بىرگە ـ بىر تۇتۇشاتتى. بۇنداق قىلغاندا ھەر ئىككى تەرەپنىڭ جەڭگە بولغان ھەۋىسى ئېشىپ، ئۇرۇش قىزغىنلىقى ھاسىل بولاتتى. لېكىن مۇشرىكلاردىن ئامىر بىن ھادرامى بۇ ئادەتنى بۇزۇپ ئىسلام قوشۇنىغا ئوق ئاتتى، يا ئوقى مۇھاجىرلاردىن مىھجاغا تېگىپ ئۇنى شېھىت قىلدى. ئۇنىڭ مۇبارەك روھى جەننەتكە كۆتۈرۈلدى. پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى بۇ تۇنجى شېھىت ئۈچۈن: «مىھجا، شېھىتلەرنىڭ خوجىسى» دەپ خوشخەۋەر بەردى. ئەسھابى ـ كىرام ئورنىدا تۇرالماي قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرى كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن بىر قەدەم ئالدىغا ماڭمىدى. ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى يانار تاغدەك يېنىشقا باشلىغان ئىدى.

بۇ چاغدا مۇشرىك قوشۇنىدىن ئۈچ كىشىنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭغانلىقىنى كۆردى. بۇلار: رەبىئا ئوغۇللىرىدىن ئىسلام دۈشمەنلىرى ئۇتبە، قېرىندىشى شەيبە ۋە ئوغلى ۋەلىد ئىدى. مۇھاجىرلارغا قاراپ: ئىچىڭلاردا بىز بىلەن تۇتۇشىدىغان كىم بار؟ دېدى. ئەسھابى ـ كىرامدىن ئەڭ بۇرۇن ھەزرىتى ئەبۇ ھۇزەيفە، دادىسى ئۇتبە بىلەن مەيدانغا چۈشۈش ئۈچۈن چىقىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەن توختا! دېدى.

مەدىنىلىك ئەسكەرلەردىن ئافرا خاتۇن ئوغۇللىرى: مۇئاز، مۇئاۋۋەز ۋە ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ئالدىغا چىقتى. ئۇتبە، شەيبە ۋە ۋەلىد ئۇلارغا تىكىلىپ، قوللىرىدا قىلىچ تۇتقان ھالدا ساقلاۋاتاتتى.

مۇشرىكلار: سىلەر كىم؟ دەپ ئۇلارنى تونۇشلۇق بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار: مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار، دېيىشى بىلەن، مۇشرىكلار: بىزنىڭ سىلەر بىلەن ئىشىمىز يوق! بىزگە ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغۇللىرى كېرەك، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشىمىز، دېدى ۋە ئىسلام قوشۇنىغا قاراپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە ئۆز قەۋمىمىزدىن بىزگە ماس كەلگەنلەرنى چىقار! دەپ ۋارقىرىدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەيداندىكى بۇ ئۈچ ئەسھابى ئۈچۈن دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئورۇنلىرىغا قايتىشقا ئەمىر قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابىغا كۆز يۈگۈرتۈپ: ئەي ھاشىم ئوغۇللىرى! تۇرۇڭلار! ئاللاھ تەئالانىڭ نۇرىنى، باتىل دىنلىرى بىلەن ئۆچۈرۈش ئۈچۈن كەلگەنلەرگە، ھەق يولىدا قىلىچ چېپىڭلار، ئاللاھ تەئالا بۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبىرىڭلارنى ئەۋەتتى. تۇر، يا ئۇبەيدە! تۇر، يا ھەمزە! تۇر، يا ئەلى! دېدى.

ئاللاھ تەئالانىڭ شىرلىرى ھەزرىتى ھەمزە، ھەزرىتى ئەلى ۋە ھەزرىتى ئۇبەيدە باشلىرىغا دوبۇلغا كىيىپ مەيدانغا قاراپ ماڭدى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىشى بىلەن، مۇشرىكلار: سىلەر كىم؟ ئەگەر بىزگە ماس كەلسەڭلار ئۇرۇشىمىز، دېدى. ئۇلار: مەن ھەمزە! مەن ئەلى! مەن ئۇبەيدە! دېيىشى بىلەن، مۇشرىكلار: سىلەرمۇ بىزدەك شەرەپلىك ئېكەنسىلەر، جەڭگە تەييار بولدۇق، دېدى. ئىسلام ئەسكەرلىرى بالدۇر ئۇلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلسا، ئۇلار قوبۇل قىلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۈچى تەڭلا قىلىچلىرىنى سۇغۇرۇپ ئۇلارغا ئېتىلدى. ھەزرىتى ھەمزە بىلەن ھەزرىتى ئەلى، مۇشرىكلاردىن ئۇتبە ۋە ۋەلىدنى شۇ ھامان جېنىدىن جۇدا قىلدى. ھەزرىتى ئۇبەيدە بىلەن شەيبە ھەر ئىككىسى يارىدار بولدى. ھەزرىتى ھەمزە بىلەن ھەزرىتى ئەلى كېلىپ شەيبەنى ئۆلتۈردى. ھەزرىتى ئۇبەيدىنى قۇچاقلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا ئېلىپ كەلدى.[120]

ھەزرىتى ئۇبەيدە بىر ھارىسىنىڭ ھوشۇقىدىن قان ۋە ئىلىك ئېقىۋاتقان ئىدى. ئۇ بۇ ھالى بىلەن ھېسابلاشماي، پەيغەمبىرىمىزگە: جېنىم ساغ پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۆلسەم شېھىت بولامدىمەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبىرىمىز: شۇنداق، سەن شېھىت بولىسەن! سەن جەننەتكە كىرىسەن، دەپ خوشخەۋەر بەردى. (ھەزرىتى ئۇبەيدە، ئۇرۇشتىن قايتىش يولىدا سافرا دېگەن يەردە ۋاپات بولدى.)

تۇنجى جەڭدىلا ئۈچ مۇھىم ئادىمىنى يوقاتقان مۇشرىكلار تەمترەپ قالدى. ئەبۇ جەھىل قوشۇنىنىڭ كەيپىياتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن: «سىلەر ئۇتبەنىڭ، شەيبەنىڭ، ۋەلىدنىڭ ئۆلۈمىدىن ئەنسىرەپ كەتمەڭلار! ئۇلار ئالدىراقسانلىق قىلىپ،

120. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 708؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 17.

بىكار-بىكاردىن ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردى. قەسەم قىلىمەنكى، مۇسۇلمانلارنى تۇتۇپ كېلىپ، ئارقانلارغا باغلىمىغۇچە، ھەرگىز قايىتمايمىز!» دەپ تەسەللى بېرىشكە تىرىشتى..

ئەسھابى-كىرام بۇ مۇشرىك قوشۇنىنى بالدۇراق قىلىچلىرىدىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن تەقەززا بولاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ئەي ئاللاھىم! ماڭا ۋەدە قىلغان ياردەم ۋە زەپىرىڭنى ئىشقا ئاشۇرىشىڭنى تىلەيمەن، ئاللاھىم! ئەگەر شۇ بىر ئوچۇم مۇسۇلماننى ھالاك بولۇشىنى ئارزۇ قىلساڭ، كېيىن ساڭا ئىبادەت قىلىدىغان بىرسىنى تاپالمايسەن!» دېگەن دۇئانى تەكرارلىدى.

مۇشرىك سەپلىرىدىن قۇرەيشنىڭ ئەڭ جاسارەتلىك ۋە ئەڭ ئۇستا ئوقچىسى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئوغلى ئابدۇراخمان ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۇلارغا جەڭ ئېلان قىلدى. مۇسۇلمان ئەسكەرلەر سېپىدىن بىرسىنىڭ، دەرھال قىلىچنى ئېلىپ ئاتلانغانلىقى كۆزگە چېلىقتى. بۇ كىشى، تۇنجى مۇسۇلمان بولۇش ۋە سىددىق ماقامى بىلەن شەرەپلەنگەن، پەيغەمبەرلەردىن كېيىنكى ئەڭ ئۇلۇغ ئىنسان، قەھرىمان ئەبۇبەكرى ئىدى. ئوغلى بىلەن دوئىلغا چۈشۈش ئۈچۈن كېتىپ باراتتى. بۇنى كۆرگەن ئالەملەرنىڭ خوجىسى، ئۇنىڭغا: يا ئەبۇبەكرى! سەن شۇنى بىلەمسەنكى، سەن مېنىڭ كۆزۈم ۋە قۇلىقىم ئورنىدا تۇرىسەن، دەپ ئۇنى توسۇپ قالدى. ئەبۇبەكرى سىددىق ئوغلىغا: ئەي شەرەپسىز! مېنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭ قەيەردە قالدى؟ دېگەن پېتى ئۆزىگە كېلەلمىدى.

پەيغەمبەرلەرنىڭ سۇلتانى ھەبىبى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام يەرگە ئېگىلىپ بىر سىقىم قۇم ئېلىپ، دۈشمەن تەرەپكە چېچىپ تۇرۇپ: «قارا يۈزلەردىن بولسۇن، ئاللاھىم! ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىگە قورقۇ سالغىن، پۇتلىرىغا تىترەك ئولاشسۇن!» دېدى ۋە ئەسھابىغا قاراپ: «ھۇجۇمغا تەييارلىنىڭلار! ھۇجۇم!» دېدى. بۇ ئىشارەتنى تۆت كۆزى بىلەن ساقلاپ تۇرغان ئەسھابى، ئالدىنئالا بېرىلگەن تەلىمات بويىچە ھەرىكەتكە ئۆتتى. «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» ئاۋازلىرى ئىچىدە، ئوقلار ۋىژىلداشقا، تاشلار ئۇچۇشقا، نەيزىلەر قالقانلارغا ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. ئاللاھ تەئالانىڭ شىرلىرى ھەزرىتى ھەمزە ئىككى قولىدا ئىككى قىلىچنى تۇتۇپ، ھەزرىتى ئەلى، ھەزرىتى ئۆمەر، زۇبەيىر بىن ئەۋۋام، سەئىد ئىبنى ئەبى ۋاققاس، ئەبۇ دۇجانە، ئابدۇللاھ بىن جاھشلار مۇشرىك سەپلىرىنىڭ بۇ بېشىدىن كىرىپ ئۇ بېشىدىن چىقتى. كاپىرلار پات-پاراق بولدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرسى ئۆتكىلى بولمايدىغان قەلئە ھالىغا كەلدى. «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئالەمنى بىر ئالدى. ئاللاھ تەئالانىڭ شان-شۆھرىتىنىڭ ئۇلۇغلىقى، كاپىرلارنىڭ مىڭىسىگە مىق قاققاندەك كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر ۋاقىت تىرىك بولغان، ئالەملەرنى ياراتقان ئاللاھىم!» دېگىنىچە ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇردى. ھەزرىتى ئەلى: «بەدىر ئۇرۇشىدا ھەممىمىزدىن جاسارەتلىك بولغىنى، ئەڭ قەھرىمانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىدى. مۇشرىك سەپلىرىگە ئەڭ يېقىن تۇرغانمۇ ئۇ ئىدى. بىزنى قىستاپ كەلگەندە، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىشكە مەجبۇر بولغان ئىدۇق» دېدى.

مۇشرىكلار رەئىسى بولغان ئەبۇ جەھىلنى قوغداپ، ئوتتۇرىسغا ئالدى. ئىچلىرىدىن بىرسىنى ئەبۇ جەھىلنىڭ سىياقىدا كىيگۈزدى. بۇ بىتەلەيىنىڭ ئىسمى ئابدۇللاھ بىن مۇنزىر ئىدى. ھەزرىتى ئەلى ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېتىلدى. ئەبۇ جەھىلنىڭ كۆز ئالدىدا ئابدۇللاھنىڭ كاللىسىنى ئالدى. ئەبۇ قەيسنىمۇ ئۇنىڭ سىياقىدا كىيگۈزدى. ئۇنى ھەزرىتى ھەمزە ئۆلتۈردى.

ھەزرىتى ئەلى بىر مۇشرىك بىلەن ئېلىشىۋاتاتتى. مۇشرىكنىڭ قىلىچى ئۇنىڭ قالقىنىغا قىسىلىپ قالدى. ھەزرىتى ئەلى شەمشىرىنى ئۇنىڭ ساۋۇت كېيگەن بەدىنىگە ئۇرۇشى بىلەن ساۋۇتلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، مۈرىسىدىن قورساقىچە ئىككى بولۇپ كەتتى. بۇ چاغدا، مۇشرىكنىڭ بېشى ئۈستىدە بىر قىلىچنىڭ پارلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. دەرھال بېشىنى ئەگدى. قىلىچ ئىگىسى: «ئال! بۇ ھەمزە بىن ئابدۇلمۇتتەلىبتىن» دېيىشى بىلەن، مۇشرىكنىڭ بېشى يەرگە چۈشتى. ھەزرىتى ئەلى شۇنداق بىر قاراپ، ئۇنىڭ تاغىسى ھەزرىتى ھەمزەنىڭ ئىككى قىلىچ بىلەن ئېلىشىۋاتقان ھالىتىنى كۆردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابىنىڭ بۇ باتۇرانە ھالىتىنى كۆرۈپ، «ئۇلار، ئاللاھ تەئالانىڭ يەر يۈزىدىكى شىرلىرى» دەپ ئۇلارغا ئىسپات بولدى.

بىر چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئېلىشىۋاتقان ھەزرىتى ئۇكاشەنىڭ قىلىچى سۇنۇپ كەتتى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبىرىمىز، يەردىن بىر كالتەكنى ئۇنىڭغا ئۇزۇتۇپ: «يا ئۇكاشە! بۇنىڭ بىلەن ئۇرغىن!» دېدى. ئۇكاشە، كالتەكنى قولىغا ئالار ـ ئالمايلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن ئۆتكۈر بىر قىلىچقا ئايلاندى. جەڭ ئاياغلاشقىچە بۇ قىلىچ بىلەن نۇرغۇن مۇشرىكنى ئۆلتۈردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر تەرەپتىن ئېلىشىپ بىر تەرەپتىن ئەسھابىنى غەيرەتكە كەلتۈرىدىغان: «كۈچ ـ قۇدرەت ئىگىسى ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، بۈگۈن جانابى ئاللاھنىڭ رىزاسى ئۈچۈن سەۋر ۋە قەسەم بىلەن ئېلىشقان، ئارقىسىغا قارىماي ئېلىشىپ ئۆلگەنلەرنى، ئاللاھ تەئالا مۇتلەق جەننىتىگە قويىدۇ» دېگەن ھەدىسنى سۆزلىشى بىلەن، ئۇمەيىر بىن ھۇمام: «نېمە دېگەن گۈزەل! نېمە دېگەن گۈزەل! دېمەك جەننەتكە كىرىشىم ئۈچۈن، شېھىت بولۇشتىن باشقا بىر نەرسە لازىم ئەمەس ئىكەن» دېگىنىچە قاتتىق ئېلىشتى. بىر تەرەپتىن ئېلىشىپ، بىر تەرەپتىن: «ئاللاھ تەئالاغا ماددى نەرسىلەر ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئاللاھ تەئالانىڭنىڭ قورقۇسى، ئاخىرەت ئەملى، جىھادقا سەۋر ۋە قەسەم بىلەن كىرىش كېرەك، بۇنىڭ سىرتىدىكى پۈتۈن نەرسىلەر مۇتلەق تۈگەيدۇ!» دەپ، شېھىت بولغىچە ئۇرۇشتى.

جەڭ بارغانسىرى شىددەتلەندى. بىر ساھابىغا ئەڭ ئاز ئۈچ مۇشرىك توغرا كېلەتتى. ئۆچكە قارشى بىر قىلىچ چاپقان شەرەپلىك ئەسھابىنى ھېچبىر نەرسە قورقۇتالمىغان ئىدى. «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ قايتىدىن كۈچ ئالاتتى. قىلىچ چېپىشتىن ھېچ توختاپ قالمايتتى. توساتتىن مۇشرىكلارنىڭ ھۇجۇمى كۈچەيدى، ئەسھابى ـ كىرام تىركىشىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن

خورما شاخلىرىدىن ياسالغان چىدىرغا كىرىپ، ئاللاھ تەئالاغا: «يا رەببى! ماڭا ۋەدە قىلغان ياردىمىڭنى ئاتا قىلغىن!» دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا، ئاللاھ تەئالادىن ۋەھيى كېلىپ، «ئۇ ۋاقىت، ئاللاھتىن ياردەم ۋە زەپەر تىلىگەن ئىدىڭلار، ئۇ سىلەرگە، ‹مەن سىلەرگە ئارقا-ئارقىدىن مىڭ پەرىشتە ئەۋەتىمەن› دەپ دۇئايىڭلارنى قوبۇل قىلغان. (ئەنفال سۈرىسى، 9-ئايەت) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ: «خوشخەۋەر يا ئەبۇبەكىر! ئاللاھ تەئالادىن ياردەم كەلدى! قارا شۇ جىبرائىلدۇر. قۇم بارخانلىرى ئۈستىدە، ئاتنىڭ يۈگەنلىرىنى تۇتۇپ، قورallıق تۇرىدۇ، ئەمىر ساقلاپ قالدى» دېدى.

ئەنفال سۈرىسىگە ئاساسەن جانابى ئاللاھ پەرىشتىلەرگە: «ئۇ ۋاقىت رەببىڭ پەرىشتىلەرگە، (مۇسۇلمانلارغا ياردەم ۋە نۇسرەت ھەققىدە) مەن سىلەر بىلەن بىرگە دېگەنىدى. قېنى مۆمىنلەرگە، (غەلىبە خەۋىرى بىلەن يۈرەكلىرىگە) قەسەم روھى ئاتا قىلىڭلار، مەن ئەمدى كاپىرلارنىڭ يۈرەكلىرىگە دەھشەت ۋە قورقۇنچ كىرگۈزىمەن. ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىنىڭ ئۈستىدىن كېسىڭلار، ئۇرۇڭلار ئۇلارنىڭ بارماقلىرىغا! چۈنكى ئۇلار، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىگە قارشى چىقتى. كىم ئاللاھ تەئالاغا ۋە پەيغەمبىرىگە قارشى چىقسا، ئاللاھ تەئالانىڭ جازاسى ۋە غەزىپى بەكمۇ دەھشەتلىكتۇر!» دېدى. (ئەنفال سۈرىسى، 12~13-ئايەت)

بۇ ئەمىرنى تاپشۇرۇپ ئالغان جىبرائىل، مىكائىل ۋە ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام يانلىرىغا مىڭ تالدىن پەرىشتە ئېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا، ئالدى-كەينى، ئوڭ-سول بولۇپ ئورۇنلاشتى.[121]

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بېشىغا سېرىق رەڭلىك بىر بۇقۇش، باشقا پەرىشتىلەر بولسا، ئاق رەڭلىك بۇقۇش باغلىۋالغان ئىدى. ئاق رەڭلىك ئاتلارغا مىنىشكەن ئىدى. ئالەملەرنىڭ پەخرى ئەسھابىغا: «پەرىشتىلەر ئالامەتلىك ۋە نىشانلىقتۇر. سىلەرمۇ ئۆزەڭلارغا بىرەر ئالامەت ۋە نىشان بىكىتىڭلار!» دېدى. زۇبەير بىن ئەۋۋام بېشىغا سېرىق، ئەبۇ دۇجانە قىزىل رەڭلىك رەخت، ھەزرىتى ئەلى ئاق رەڭلىك بىر تۇغ، ھەزرىتى ھەمزە مەيدىسىگە تۆگە قۇشنىڭ قانىتىنى تاقىۋالدى. پەرىشتىلەرنىڭ جەڭگە كىرىشى بىلەن ئەھۋال ئۆزگەردى. ئەسھابى-كىرام ئالدىدىكى كاپىرلارغا قىلىچ ئۇرار-ئۇرماستىن، ئۇلارنىڭ بېشى يەرگە چۈشەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا ھېچ كۆرۈپ باقمىغان كىشىلەر ئېلىشىۋاتاتتى.

ھەزرىتى سەھىل: «بەدىر ئۇرۇشىدا، ھەر بىرىمىز بىر مۇشرىكنىڭ بېشىغا قىلىچ ئۇرۇشىمىز بىلەن، قىلىچ تېگەر-تەگمەيلا بېشى بويىنىدىن ئاجراپ چۈشكەنلىكىنى كۆردۇق!» دېدى.

121. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 57؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، I، 16؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، III، 72.

ئەبۇ جەھىلنىڭ ئۆلتۈرۈلىشى

مۇشرىكلارنىڭ بايراقچىسى ئەبۇ ئەزىز بىن ئۇمەيىر ئەسىرگە چۈشتى. قوماندانى ئەبۇ جەھىل بولسا، مۇشرىكلارنى جاسارەتلەندۈرۈش ئۈچۈن توختىماي شېئىر ئوقۇپ، ئەسكەرلەرنىڭ روھىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشتى. ئانام مېنى مۇشۇ كۈنلەر ئۈچۈن تۇغدى دەپ، ياشلارنى ئۇرۇشقا جاسارەتلەندۈردى.

مۇشرىكلاردىن ئۇبەيدە بىن سەئىد بېشىدىن پۇتىغىچە ساۋۇت كىيىپ، پەقەت كۆزىلا ئوچۇق ئىدى. ئاتنىڭ ئۈستىدە بىر ئۇياققا، بىر بۇياققا قاراپ: «مەن ئەبۇ زاتۇلكەرىش! مەن ئەبۇ زاتۇلكەرىش!» يەنى مەن چوڭ قورساقلىق، قورساقلارنىڭ دادىسى دەپ، باشقىلارغا مەيدان ئوقۇدى. ھەزرىتى زۇبەير بىن ئەۋۋام ئۇنىڭ كۆزىنى نىشانلاپ تۇرۇپ: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ نەيزىسىنى ئاتتى. ئۇ ئاتتىن يۇمۇلاپ چۈشتى. ھەزرىتى زۇبەير ئۇنىڭ يېنىغا بارغىندا ئۇ ئاللىبۇرۇن ئۆلگەن ئىدى. پۇتى بىلەن ئۇنىڭ ئىگىكىنى دەسسەپ تۇرۇپ مىڭ تەسلىكتە نەيزىنى تارتىپ چىقاردى. نەيزىنىڭ ئۇچى ئىگىلىپ كەتتى. ھەزرىتى زۇبەيرنىڭ بەدىنى ئۇرۇشىدا كۆرسەتكەن تۆھپىسى بەكمۇ يۇقىرى ئىدى. بەدىنىدە يارىلانمىغان يەر قالمىدى. ئوغلى ئۇرۋە: «دادام ئۈچ دانە ئېغىر قىلىچ زەربىسى يېگەن ئىدى. بۇلاردىن بىرسى بويىنىدا. قىلىچ ئىزى ئۇ قەدەر چوڭقۇر ئىدىكى، بارمىقىمنى قويسام پېتىپ كېتەتتى» دېگەن ئىدى.

ئابدۇراخمان بىن ئەۋپمۇ مۇشرىكلار بىلەن جان-جەھلى بىلەن ئېلىشىپ، ئېقىۋاتقان قانلىرىغا قاراپمۇ قويماي، ئالدىغا كەلگەننى ئۇرۇپ، چاپتى. ھەزرىتى ئابدۇراخمان شاھىت بولغان بىر ھەدىستە: «بىر چاغدا ئالدىمدا ھېچكىم قالمىغان ئىدى. ئوڭ-سولۇمغا قارىسام ئىككى ئەنسارىنى كۆردۈم. بۇلاردىن ئەڭ كۈچلۈك ۋە يوغان بولغان بىرسى بىلەن ئېلىشىپ باققۇم كەلدى. بۇ ئىككى يىگىتتىن بىرسى ماڭا شۇنداق كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن ئۇ يىگىت: ئەي تاغا! ئەبۇ جەھىلنى تونۇمسەن؟ دېدى. مەن: شۇنداق تونۇيمەن، ئەبۇ جەھىلنى نېمە قىلىسەن؟ دېدىم. ئۇ يىگىت: مېنىڭ ئاڭلىشىمچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاغزىنى بۇزىدىكەن، ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنى كۆرسەم، ئۇنى ئۆلتۈرگىچە ياكى ئۆزەم ئۆلگۈچە ئۇنى بوش قويمايمەن، دېدى. بىر ياش يىگىتنىڭ ھاياجان ئىچىدە ئېيتقان كەسكىن سۆزىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم.

بۇ ئىككى ياش يىگىتنىڭ يەنە بىرى ماڭا بىر قۇر قارىۋېتىپ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى تەكرارلىدى. بۇ چاغدا ئەبۇ جەھىلنى كۆردۈم. ئۇ قۇرەيش ئەسكەرلىرىنىڭ ئىچىدە توختىماي ھەرىكەت قىلىپ تۇراتتى. مەن: ھەي ياش يىگىتلەر! ئۇياق-بۇياققا تېپىرلاپ تۇرغان شۇ كىشى، ئەبۇ جەھىل، دېدىم. ئۇلار دەرھال ئەبۇ جەھىل تەرەپكە قاراپ ئىلگىرلەشكە باشلىدى. بۇ ئىككى ياش يىگىت، ئەفرا خانىمنىڭ ئوغۇللىرى مۇئاز ۋە مۇئاۋۋەز ئاكا-ئۇكىلار ئىدى. بۇ پەيتتە مۇئاز بىن ئامىر ئەبۇ جەھىلنىڭ يېنىغا يېقىنلىشىش پۇرستى تاپتى. ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق بىر ئاتقا مىنگەن ئەبۇ جەھىلگە ئېتىلىپ

بېرىپ، ئۇنىڭ بىر پۇتىنى كېسىپ ئۇزىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن دادىسىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئوغلى ئىكرىمە، ھەزرىتى مۇئاز بىن ئامىر بىلەن ئېلىشىشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا، مۇئاز ۋە مۇئاۋۋەز ئاكا-ئۇكىلار، لاچىندەك ئالدىغا شۇڭغىدى. ئالدىغا كەلگەننى قىرىپ، چېپىپ ئەبۇ جەھىلگە يېقىنلاشتى. قىلىچلىرى بىلەن ئۇنى مىدىرلىمىغىچە چاپتى.

ھەزرىتى مۇئاز بىن ئامىر ئىكرىمە بىلەن ئېلىشقاندا قولى يارىلاندى. قولى بېلىكىدىن كېسىلىپ ساڭگىلاپ قالدى. ھەزرىتى مۇئاز بىن ئامىرنىڭ قولى بىلەن ئويننىغىدەك ۋاقتى يوق ئىدى. كېسىلگەن قولنى پەقەت تېرىلىرى تۇتۇپ تۇراتتى. شۇنداق ھالەتتىمۇ ئۇرۇشتى. «ئاللاھۇ ئەكبەر!» نەقەدەر كۈچلۈك ئىمان! قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلغۇسىز مەنزىرە بۇ! ھەزرىتى مۇئاز بىردەم ئېلىشقاندىن كېيىن ھەرىكەتلىرىنىڭ قولاشمىغانلىقىنى ھېس قىلدى. بۇنىڭ سەۋەبى كېسىلگەن قولى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولنى پۇتىنىڭ ئاستىغا قويۇپ يۇلۇپ تاشلىۋەتتى.[122]

ئىسلام دۈشمەنلىرىدىن نەۋفەل بىن ھۇۋەيلىد قۇرەيشنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن باتۇرلىرى ئىدى. توختىماي ۋارقىراپ، مۇشرىك قوشۇنغا غەيرەت بېرىشكە تىرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، «ئاللاھىم! نەۋفەل بىن خۇۋەيلىدكە قارشى ماڭا ياردەم قىلغىن، ئۇنىڭ ھەققىدىن كەلگىن» دەپ، دۇئا قىلدى. ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى ھەزرىتى ئەلى، نەۋفەل دېگەن مۇشرىكنى كۆرۈشى بىلەن ئۇنىڭغا ئېتىلدى. ئۇنىڭغا شۇنداق بىر قىلىچ ئۇردىكى، پاچاقلىرىدا ساۋۇت بولغان تەقدىردىمۇ، ئىككى پاچىقى بىراقلا ئۈزۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن كاللىسىنى كېسىپ تاشلىدى.[123]

بىلال ھەبەشىنى ئوتتەك قۇملارغا ياتقۇزۇپ، مەيدىسىگە يوغان تاشلارنى قويغان ئۇمەييە بىن ھەلەف ئەڭ ئازغۇن مۇشرىكلاردىن ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ھەر تۈرلۈك ئەزىيەتلەرنى قىلىشتا، ئەڭ چوڭ ئىسلام دۈشمىنىمۇ، بەدىر ۋادىسىدا مۇشرىكلارنى جانلاندۇرۇشقا تىرىشاتتى. ئىسلام نۇرىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن تىنىم تاپمايتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن ھەزرىتى بىلال قىلىچىنى قىنىدىن چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «ئەي كۇپۇرلۇقنىڭ بېشى بولغان ئۇمەييە بىن ھەلەف! سەن قۇرتۇلساڭ، مەن قۇرتۇلماي!» دېگىنىچە، ئۇنىڭغا ئېتىلدى. بىر تەرەپتىن: «ئەي ئەنسار قېرىنداشلار! يېتىشڭلار! كۇپۇرنىڭ بېشى ماۋۇ يەردە!» دەپ ئاغزىدىن چىقار-چىقماس، ئەسھابى-كىرام ئۇمەييەنىڭ ئەتراپىنى قورشاپ، تېنىدىن جۇدا قىلدى.[124]

مۇشرىك قوشۇندا بىرەر سەركەردە قالمىدى. ئۇلار نېمە قىلىشنى بىلمىدى. ئامال تېپىپ قېچىشقا تىرىشتى. كۇپۇرنىڭ قەلئەسى يىقىلدى. ئەسھابى-كىرام ئۇلارنى

---

122. بۇخارى، «مەغازى»، 8؛ مۇسلىم، «جىھاد ۋە سىيەر»، 147؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 634.
123. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 92.
124. بۇخارى، «ۋەكالەت»، 2؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 631.

قوغلاپ تىرە-پىرەن قىلىۋەتتى. مۇشرىكلاردىن بىر قىسمىنى ئەسىرگە ئالدى. ئەسىرگە چۈشكەنلەرنىڭ ئىچىدە پەيغەمبىرىمىزنىڭ تاغىسى ئابباسمۇ بار ئىدى.[125]

غەلبە ئىشەنگۈچىلەرگە مەنسۇپ

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا: نەۋفەل بىن ھۇۋەيلىد ھەققىدە بىر نەرسە بىلىدىغانلار بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئەلى چىقىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇنى مەن ئۆلتۈردۈم، دېدى. بۇ خەۋەردىن سۆيۈنگەن پەيغەمبىرىمىز: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتىپ: ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ ھەققىدىكى دۇئايىمنى قوبۇل قىلدى، دېدى.

ئۇمەييە بىن ھەلەفنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپ تولىمۇ خوشال بولغان ھالدا: ئاللاھقا شۈكۈر! ئاللاھ تەئالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن! رەببىم قۇلىنى تەستىق قىلدى، دىنىنى ئۈستۈن قىلدى، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەبۇ جەھىل ئۆچۈن: ئەجىبا ئەبۇ جەھىلگە نېمە بولدى؟ كىم بېرىپ قاراپ باقىدۇ؟ دېدى. ئۆلۈكلەر ئارىسىدىن ئۇنى ئىزدەشنى ئەمىر قىلدى. ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىزدەڭلار، ئۇنىڭ توغۇرلۇق سۆزۈم بار. ئەگەر ئۇنى تونىيالمىساڭلار تىزىدىكى تاتۇققا قاراڭلار، بىر كۈنى مەن ۋە ئۇ، ئابدۇللاھ بىن جۇدئاننىڭ زىياپىتىدە ئىدۇق. ھەر ئىككىمىز ياش ئىدۇق. مەن ئۇنىڭدىن ئازراق چوڭ ئىدىم. بىر-بىرىمىز بىلەن چېلىشقاندا، ئۇ تىزچىلاپ يىقىلىپ چۈشتى. تىزىدىن بىرسى يارىلاندى ۋە بۇ يارا ئىزى تىزىدىن يوقاپ كەتمىدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئەبۇ جەھىلنى ئىزدەش ئۈچۈن كەتتى. ئۇنى ياردار بىر شەكىلدە تېپىپ، تونىدى ۋە: ئەبۇ جەھىل سەنمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇنىڭ بوينىغا دەسسەپ، ساقىلدىن تارتىپ تۇرۇپ: ئەي ئاللاھنىڭ دۈشمىنى! ئاللاھ تەئالا سېنى خور ۋە رەزىل قىلدىمۇ؟ دېدى. ئەبۇ جەھىل: نېمىشقا مېنى خور ۋە رەزىل قىلسۇن! ئەي پادىچى! ئاللاھ سېنى خور ۋە رەزىل قىلسۇن! سەن چىقىش تەس بىر يەرگە چىقىۋاپسەن، سەن ماڭا بۈگۈن غەلىبىنىڭ كىمنىڭ قولىدا ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەر! دېدى. ئىبنى مەسئۇد: غەلبە ئاللاھنىڭ رەسۇلى تەرەپتە، دېدى. ئەبۇ جەھىل دوبۇلغۇسىنى بېشىدىن چىقىرىشىغا: ئەي ئەبۇ جەھىل! مەن سېنى ئۆلتۈرىمەن، دېدى. ئەبۇ جەھىل: سەن قەۋمىڭنىڭ بۈيۈكلىرىنى ئۆلتۈرگەنلەرنىڭ تۇنجىسى ئەمەس، ئەمما سېنىڭ مېنى ئۆلتۈرىشىڭ ماڭا بەك ئېغىر كەلدى، ئەڭ بولمىغاندا بوينۇمنى مەيدەمگە يېقىن يەردىن كەسكىن، ھەيۋەتلىك كۆرۈنەي! دېدى. ئۇ كۈپۈرلۇق، مەغرۇرلۇقتا قانچىلىك دەرىجىگە كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى.

ئىبنى مەسئۇد ئەبۇ جەھىلنىڭ بېشىنى ئۆز قىلىچى بىلەن كەسمەي ئۇنىڭ قىلىچى بىلەن كەستى. ساۋۇت دوبۇلغىسى، قىلىچى ۋە كېسىك بېشىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ ئاللاھ تەئالانىڭ

125. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 715.

دۈشمىنى ئەبۇ جەھلىنىڭ بېشى، دېدى. پەيغەمبىرىمىز: ئۇ ئاللاھكى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئەسھابى بىلەن ئۇنىڭ ئۆلىكىنىڭ يېنىغا باردى. ئۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانالار بولسۇنكى، سېنى خور ۋە رەزىل قىلدى. ئەي ئاللاھ دۈشمىنى! سەن بۇ ئۈممەتنىڭ فىرئەۋنى ئىدىڭ، ماڭا بەرگەن ۋەدەڭدە تۇردۇڭ» دەپ ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتتى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلارنىڭ يارىلىرىنى تاڭدى. شېھىت بولغانلارنى ئىزدەپ تاپتى. مۇھاجىرلاردىن ئالتە، ئەنسارلاردىن سەككىز بولۇپ، جەمئى ئون تۆت كىشى شەھىت بولدى. ئىسلامنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇشقان مۇشرىكلاردىن 70 كىشى ئۆلدى ۋە ئونى ئەسىرگە چۈشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەلىبىنى مۇبارەكلەش نىيىتىدە ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ۋە زەيد بىن ھارىسەنى مەدىنىگە يولغا سالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شېھىتلەرنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇپ يەرلىككە قويدى.

مۇشرىكلاردىن يىگىرمە تۆت كىشىنىڭ جەستىنى قۇرۇق بىر قۇدۇققا، قالغانلىرىنى بىر ئازگالغا تاشلاپ، قۇم بىلەن كۆمۈۋەتتى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئەسھابى بىلەن قۇدۇق بېشىغا كېلىپ: «ئەي قۇدۇققا تاشلانغانلار!» دېگەندىن كېيىن، ئۆلتۈرۈلگەن مۇشرىكلارنى دادىسىنىڭ ئىسمى بىلەن قوشۇپ: «ئەي ئۇتبە بىن رەبىئا! ئەي ئۇمەييە بىن ھەلەف! ئەي ئەبۇ جەھىل بىن ھىشام! سىلەر پەيغەمبەرگە قارشى چىققان ناچار قەۋم ئىدىڭلار! سىلەر، مېنى يالغانغا چىقاردىڭلار! باشقىلار مېنى تەستىقلاپ قوبۇل قىلدى. سىلەر، مېنى شەھىرىمدىن، دىيارىمدىن قوغلاپ چىقاردىڭلار! باشقىلار بولسا ماڭا ئىشىكلىرىنى ئېچىپ مېنى باغرىغا باستى. سىلەر، ماڭا قارشى ئۇرۇش قىلدىڭلار! باشقىلار بولسا ماڭا ياردەم قىلدى. رەببىمنىڭ بۇيرۇغىنىغا ئېرىشتىڭلارمۇ؟ مەن رەببىمنىڭ ۋەدىسىگە ئېرىشتىم» دەپ، خىتاب قىلدى.

ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۆلۈپ كەتكەن بۇ ئىنسانلارغا گەپ قىلىۋاتامسىز؟! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار مېنى سىلەردىنمۇ ياخشى ئاڭلاۋاتىدۇ، پەقەت جاۋاب بېرەلمەيدۇ، دېدى.

مۇشرىكلار جەڭ مەيدانىنى تاشلاپ قاچقاندا، ئالغاچ كەلگەن نەرسىلەرنى ئېلىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى. پۈتۈن نەرسىلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىيمەتلەرنى بۇ ئۇرۇشقا قاتناشقان ئەسھابىغا بۆلۈپ بەردى.

بۇ ۋاقىتتا خۇشخەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ۋە زەيد بىن ھارىسە مەدىنىگە يېقىنلىشىپ قالدى. يەكشەنبە كۈنى تاڭ سەھەردە، ئەقىق ۋادىسىغا كەلگەندە، ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئىككى تەرەپتىن مەدىنىگە كىردى. ئۇلار ئۆيمۇ-ئۆي كىرىپ غەلىبە خەۋىرىنى يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شائىرى بولغان ئابدۇللا بىن رەۋاھە:

«ئەي ئەنسار جامائىتى! سىلەرگە خۇش خەۋىرىم باركى،
ساغلام ۋە سالامەتدۇر ئالّلاھنىڭ پەيغەمبىرى.

مۇشرىكلار ئۆلتۈرۈلدى ۋە ئەسىر قىلىندى،
بار ئەسىرلەر ئىچىدە بەك شۆھرەتلىك كىشىلەر.

رەبىئا ۋە ھەججاجنىڭ ئوغۇللىرى تۈگىدى تامام،
ئۆلتۈرۈلدى ھەم بەدىردە، ئەبۇ جەھىل ئىمىر ئىبنى ھىشام»

دېگىنىچە يۇقىرى ئاۋاز بىلەن غەلىبىنى جاكارلىدى. ھەزرىتى ئاسىم بىن ئادى: ئەي ئىبنى رەۋاھە! سۆزلىگەنلىرىڭ راستىمۇ؟ دېدى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە: شۇنداق، قەسەم قىلىمەن! ئاللاھ خالىسا، پەيغەمبەر! ئەتە قولىرى باغلانغان ئەسىرلەر بىلەن يېتىپ كېلىدۇ، دېدى.

ئۇ كۈنى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ قىزى رۇقىيە ۋاپات بولغان ئىدى. يولدىشى ھەزرىتى ئوسمان، جىنازە نامىزىنى ئۇقۇدى. خوشخەۋەردىن كېيىن بۇ مۇسىبەت ئازىراق بولسىمۇ يېنىكلىگەن بولدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سۆيۈملۈك ئەسھابى بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ بەرگەن زەپىرىگە ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ، شۈكۈر سەجدىسى قىلغاندىن كېيىن ئەسىرلەر بىلەن بىرلىكتە مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقتى.

ئۇلاردىن بۇرۇن مەدىنىگە خوشخەۋەر يەتكۈزگەن ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە بىلەن زەيد بىن ھارىسە، بەدىر ئۇرۇشىدىكى ۋەقەلەرنى ۋە كىملەرنىڭ شېھىت بولغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. مەدىنىدە قېلىپ قالغان باللار، ئاياللار، ۋەزىيىگە قويۇلغانلار غەلبە خەۋىرىدىن شاد ـ خوراملىق ئىچىدە بولۇپ، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۈتىۋىلىش ئۈچۈن يولغا چىقتى. شېھىت بولغانلارنىڭ ئىچىدە ھەزرىتى ھارىسە بىن سۇراقەمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسى رەبى، ئوغلىنىڭ كۆلچەكتىن سۇ ئىچىۋاتقاندا دۈشمەن ئوقى بىلەن شېھىت بولغانلىقىنى ئاڭلىدى. رەبى ئانىمىز، بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندا، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلمىگۈچە، ئوغلۇم ئۈچۈن يىغلىمايمەن. ساق ـ سالامەت مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن سورايمەن. ئەگەر ئوغلۇم جەننەتكە كىرگەن بولسا، ھەرگىزمۇ يىغلىمايمەن؛ ئەگەر دوزاققا كىرگەن بولسا، كۆز ياشلىرىم قانغا ئايلانغىچە يىغلايمەن» دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابى بىلەن مەدىنىگە قەدەم تەشرىپ قىلغاندا، رەبى ھۇزۇرىغا كېلىپ،پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئوغلۇم ھارىسگە بولغان سۆيگۈمنى بىلىپ تۇرۇپسەن، ئەجىبا، ئوغلۇم شېھىت بولۇپ جەننەتكە كىرگەنمىدۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، سەۋر قىلاي، ئەكسىچە بولسا، كۆزلىرىمدىن قان ياش ئاقىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئۇممۇ ھارىسە!

سىنىڭ ئوغلۇڭ بىر ئەمەس، بىردىنمۇ كۆپ جەننەتتە، ئۇنىڭ يېرى فىردەۋستۇر، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان رەبى: ئوغلۇم ئۈچۈن يىغلاشنىڭ ئورنى يوق ئىكەن، دېدى. كائىناتنىڭ سۇلتانى بىر قاچىدا سۇ تەلەپ قىلدى. مەرھەمەت دۇئاسى ئوقۇپ قاچىدىكى سۇغا قولنى بىر تەككۈزۈپ چىقاردى. بۇ سۇنى ھەزرىتى ھارىسەنىڭ ئانىسى ۋە قىز قېرىنداشلىرىغا ئىچكۈزدى. ئۇ كۈندىن ئېتىبارەن ھەزرىتى ھارىسەنىڭ ئانىسى ۋە ھەدە-سىڭىللىرىنىڭ يۈزى نۇرلىنىپ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

كائىنات سۇلتانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ئېلىپ كەلگەن 70 ئەسىرنى ئەسھابى ئارىسىدا ياخشى مۇئامىلە قىلىش شەرتى بىلەن بۆلۈشتى. ئەسىرلەرنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدە ئاللاھ تەئالادىن تېخى ۋەھيى كەلمىگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، ئۇلارنى تۆلەم تۆلەش بەدىلىگە قويۇپ بېرىش قارارىنى بەردى. ھەر بىر ئەسىرنىڭ مال-دۇنياسىنى تەكشۈرۈپ بېكىتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ بويىچە تۆلەم ئالىدىغان بولدى. پۇلى يوقلارنى مەدىنىدىكى ئوقۇش-يېزىشنى بىلمەيدىغان ئون ئادەمنىڭ ساۋادىنى چىقىرىش بەدىلىگە قويۇپ بېرىدىغان بولدى. ئەسىرلەرنىڭ ئارىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئابباسمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئابباس! ئۆز قېرىنداشىڭنىڭ ئوغلى ئۇقەيل بىن ئەبى تالىپ، نەۋفەل بىن ھارىسە ئۈچۈن قۇرتۇلۇش پۇلى تۆلە! چۈنكى سەن باي بىر ئىنسان، دېدى. ھەزرىتى ئابباس: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن مۇسۇلمان. قۇرەيش مېنى مەجبۇرى بەدىرگە ئېلىپ باردى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سېنىڭ مۇسۇلمانلىقىڭنى ئاللاھ تەئالا ياخشى بىلىدۇ. راست گەپ قىلغان بولساڭ، ئاللاھ تەئالا ئەجرىڭنى بېرىدۇ. ئەمما سەن ئەسىر ھالىتىدە قول ئاستىمىزدا تۇرۇۋېسەن. شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرتۇلۇش ھەققى تاپشۇرغىن، دېدى. ئابباس: ئى رەسۇلۇللاھ! يېنىمدا غەنىيمەت قىلىپ ئالغىنىڭىز 800 دىرھەم ئالتۇندىن باشقا پۇلۇم يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئابباس! ئۇ ئالتۇنلارنى نېمە ئۈچۈن يوشۇرىسەن؟ دېدى. ئابباس: قايسى ئالتۇنلارنى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەن ئۇ كۈنى مەككىدىن چىققان ۋاقتىڭدا، خانىمىڭ ھارىسنىڭ قىزى ئۇممۇل فادىلغا بەرگەن ئالتۇنلۇرۇڭ قېنى! ئۇ ئالتۇنلارنى بەرگەندە يېنىڭلاردا باشقا بىرسى يوق ئىدى. سەن ئۇممۇل فادىلغا: «بۇ سەپەردە بېشىمغا نېمە كېلىدۇ! ئۇنى بىلمەيمەن. ئەگەر بىر پالاكەتكە ئۇچراپ قايتىپ كېلەلمىسەم، بۇ قەدەر سېنىڭ، بۇ قەدەر فادىلنىڭ، بۇ قەدەر ئابدۇللاھنىڭ، بۇ قەدەر ئۇبەيدۇللاھنىڭ، بۇ قەدەر قۇسەمنىڭ» دېگەن ئىدىڭ، ئۇ ئالتۇنلار قېنى؟! دېدى. ئابباس ھەيران بولۇپ: قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇ ئالتۇنلارنى ئايالىمغا بەرگەن ۋاقىتتا ھېچكىم يوق ئىدى. سىز بۇنى قەيەردىن بىلدىڭىز؟! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالا خەۋەر بەردى، دېدى. ئابباس: سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ رەسۇلى ئىكەنلىكىڭگە ۋە راست سۆزلىكىڭگە شاھادەت كەلتۈردۈم، دەپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئابباسنى مەككىدە ۋەزىپىگە قويۇپ،

ئۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارنى قوغداشنى، ئىسلامىيەتكە دۈشمەنلىك قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلار بىلەن تەمىنلەشنى ئەمر قىلدى.

بەدىر ئۇرۇشىدا مەغلۇپ بولغان قۇرەيش مۇشرىكلىرىگە، ئەسىرگە چۈشكەن ئادەملىرىنى تۆلەم بەدىلىگە قايتۇرۇپ كېتىش خەۋىرىنى بەردى. ھىجرەتتىن بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نۇرغۇن قېتىم ئەزىيەت بەرگەن، نادىر بىن ھارىسنىڭ بوينى كېسىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىدە ناماز ئوقۇۋاتقاندا مۇبارەك دۈمبىسىگە تۆگىنىڭ قېرىنىنى ئارتىپ قويغان بېتەلەي ئۇقبە بىن ئەبى مۇئىيت ئۆلتۈرۈلدى. بۇ ئازغۇن ئىسلام دۈشمىنىنىڭ كاللىسى بەدىنىدىن ئايرىۋېتىلگەن چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئاللاھ تەئالانى، قۇرئانى-كەرىمنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاتمۇ-قات ئەزىيەت قىلغان، سەندەك يامان بىر كىشىنى كۆرمىدىم» دېدى.

ئەسىرلەر تونۇش-بىلىشلىرى تەرىپىدىن ئېلىپ كېتىلگىچە ساھابىلار ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلدى. ھەتتا بىر داستىخاندا تاماق يېدى. مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ قېرىندىشى، ئەبۇ ئەزىز ئەسىرلەرنىڭ ئارىسىدا ئىدى. ئەبۇ ئەزىز: «مەنمۇ مەدىنىلىك مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيىدە ئەسىر ئىدىم. ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلدى. ئەتىگەن ۋە كەچتە ماڭا ئۆزى يەيدىغان نانلىرىنى بېرەتتى. ئۇلار بولسا، قۇرۇق خورما يېيىشكە مەجبۇر قالغان ئىدى. ئۇلارنىڭ قولىغا بىر نان پارچىسى چۈشۈپ قالسا، ئۆزلىرى يېمەي ماڭا بېرەتتى. خىجىل بولغىنىمدىن ئۇلارغا قايتۇرۇپ بىرەتتىم. ئەمما، ئۇلار يەنىلا ماڭا بېرەتتى» دېدى. يەزىد ئىسىمدىكى قۇرەيشلىك ئەسىرلەردىن بىرى: «مۇسۇلمانلار بەدىردىن مەدىنىگە كېلىش جەريانىدا بىزنى ھايۋانلىرىغا مىندۈرۈپ، ئۆزى پىيادە ماڭدى» دېدى.

مۇشرىكلارنىڭ بەدىر ئۇرۇشىدا يېڭىلىپ، پەرىشان ھالدا جەڭ مەيدانىدىن قېچىپ كېلىشى مەككىدە غۇلغۇلا قوزغىدى. ئۇلار ئويلاپمۇ باقمىغان، ھەتتا ئەقلىگە كېلىپمۇ باقمىغان ئىشلار يۈز بەرگەن ئىدى. تۇنجى خەۋەرنى يەتكۈزگەن كىشىنىڭ سۆزلىرىگە، ئەبۇ لەھەب ۋە باشقا مۇشرىكلار ئىشەنمىدى. جەڭ مەيدانىدىن قېچىپ كەلگەن ئەبۇ سۇفيان كېلىشى بىلەن ئۇنى دەرھال چاقىرتىپ كەلدى. ئەبۇ لەھەب ئۇنىڭغا: ئەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! سۆزلە، نېمە بولدى؟ دېدى. بىر مۇنچە كىشى، تەقەززالىق ئىچىدە ئۆرە تۇرۇپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇردى. ئەبۇ سۇفيان بىر يەرگە كېلىپ ئولتۇرۇپ : سورىمايلا قويۇڭلار! مۇسۇلمانلار بىلەن ئېلىشقان ۋاقتىمىزدا، پۇت-قولىمىز، خۇددى باغلاپ قويغاندەكلا ئىدى. بىر قىسمىمىزنى ئۆلتۈردى، بىر قىسمىمىزنى ئەسىر ئالدى. قەسەم قىلىمەنكى، مەن بىزنىڭ ئادەملەردىن ھېچكىمنى ئەيىپلىمەيمەن. چۈنكى ئۇ ۋاقىتتا، ئاسمان بىلەن يەر ئارىسىدا، ئاق ئاتلارغا مىنگەن، ئاق تونلارغا پۈركەنگەن كىشىلەرگە دۇچ كەلدۇق. ئۇلارغا ھېچنېمە كار قىلمىدى. ھېچكىم ئۇلارغا تەڭ كېلەلمىدى» دېدى.

ئىسلامنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا مۇسۇلمان بولۇشقا قارىماي، مۇسۇلمانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن قورقۇپ، ئۆزىنى يوشۇرۇپ قالغان ئابباسنىڭ قۇلى ئەبۇ رافىمۇ ئۇ

يەردە ئىدى. ئۇلارنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان ئەبۇ رافى خوشاللىقىدىن، «ئۇلار پەرىشتىلەردۇر» دەپ ۋارقىرىۋەتتى. ئەبۇ لەھەب غەزەپلەنگەن ھالدا ئۇنىڭ كاچىتىغا بىرنى قويۇپ، ئۇنى تۇتۇپ يەرگە ئېتىپ دۇمبالاشقا باشلىدى. ئۇ يەردىكى ھەزرىتى ئابباسنىڭ ئايالى ئۇممۇ فادىل بۇنىڭغا چىداپ تۇرالمىدى. چۈنكى ئۇممۇ مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئىدى. ئۇممۇ فادىل ئۇ يەردە تۇرغان كالتەكتىن بىرنى ئېلىپ، «ئىگىسى يوق دەپ ئويلاپ قالدىڭمۇ؟» دېگىنىچە، ئەبۇ لەھەبنىڭ بېشىغا بىرنى سالدى. ئەبۇ لەھەبنىڭ بېشى يېرىلىپ كەتتى. بېشىدىن قانلار ئاققان، رەسۋا بولغان ھالەتتە ئۇ يەردىن ئايرىلدى. يەتتە كۈندىن كېيىن ئاللاھ تەئالا ئۇنى قىزىل دەيدىغان بىر كېسەلگە گىرىپتار قىلدى ۋە بۇ كېسەللىك سەۋەبىدىن ئۆلۈپ كەتتى. ئوغۇللىرى ئۇنى دەپنە قىلماي ئۈچ كۈن ساقلىدى. جەسەت پۇراشقا باشلىدى. پۈتۈن كىشى ئۇنىڭ كېسىلىدىن، ۋابادىن قاچقاندەك قاچتى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيشلىكلەردىن بىر كىشى، ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا: نومۇس قىلىڭلار، نومۇس سىلەرگە! داداڭلارنى سېسىپ كەتكۈچە ئۆيدە ساقلامسىلەر؟ ھېچ بولمىسا بىر يەرگە كۆمۈپ ئاندىن ساقلاڭلار! دېدى. ئوغۇللىرى: بىز ئۇنىڭدىكى كېسەللىكتىن قورقىۋاتىمىز، دېدى. ئۇ كىشى: سىلەر بېرىپ تۇرۇڭلار، مەن ئارقاڭلاردىن باراي، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۈچى بىر يەرگە كېلىپ، ئۆلىكنى يىراق بىر يەرگە ئاپىرىپ ئازگالغا ئاتتى ۋە كۆرۈنمىگۈدەك ھالغا كەلگۈچە ئۈستىگە تاش ئاتتى. شۇنداق قىلىپ ئەبۇ لەھەب، ئوتلار لاۋۇلداپ تۇرغان يۇرتى دوزاققا، قاراڭغۇلۇق ۋە دوزاق ئازگىلى بولغان قەبرىسىگە بەنت قىلىندى.

بەدىردە ئەسىرگە چۈشكەنلەرنىڭ ئىچىدە ۋەلىد بىن ۋەلىدمۇ بار ئىدى. ئۇنى ئابدۇللاھ بىن جەھش ئەسىرگە ئالغان ئىدى. ۋەلىدنىڭ ئىنىسى ھىشام بىلەن تېخى مۇسۇلمان بولمىغان خالىد بىن ۋەلىد مەدىنىگە كەلدى. ئابدۇللاھ بىن جەھش، تۆلەم تۆلىمىگۈچە قويۇپ بەرمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. قېرىنداشلىرىدىن خالىد رازى بولغان بولسىمۇ، دادى بىر ئانا باشقا قېرىندىشى ئۇنىماي تۇرىۋالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دادىسىنىڭ قورالى ياكى پۇلغا يارىغىدەك نەرسىلىرىنى تەلەپ قىلدى. بۇنىڭغا ھاشىم ماقۇل بولدى، لېكىن خالىد ماقۇل بولمىدى. ئاخىرقى ھېسابتا دادىسىنىڭ يۈز دىنار قىممىتىدىكى قىلىچنى، ساۋۇت ـ دوبۇلغىلىرىنى بېرىدىغان بولۇپ كېلىشتى. ۋەلىد مەككە يولىدىن مەدىنىگە ئالتە يېرىم كېلومىتر ئەتراپىدىكى زۇلھۇلەيە دېگەن يەردىن ئارقىسىغا يېنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئىمان ئېيتىپ ئەسھابى ـ كىرامدىن بولدى. مۇسۇلمان بولۇپ بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، مەككىگە قېرىنداشلىرىنىڭ يېنىغا كەتتى. ئۇ چاغدا خالىد بىن ۋەلىد: مۇسۇلمان بولىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم، ئۇنداق ئادەم نېمىگە تۆلەم تۆلەشتىن بۇرۇن مۇسۇلمان بولمىدىڭ؟! دادىمىزدىن قالغان تەۋەررۈكتىن ئايرىلىپ قالمىغان بولاتتۇق. نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭ؟ دېدى. ۋەلىد: قۇرەيشنىڭ ماڭا: ئەسىرلىككە چىدىماي مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىنائەت قىلىپتۇ، دېيىشىدىن قورققان ئىدىم، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قېرىنداشلىرى ئاچچىقلانغان

ھالدا ئۇنى مەنزۇم ئوغۇللىرىدىن بەزى مۇسۇلمانلار بىلەن، ئىياش بىن ئەبى رەبىئا ۋە سەلەمە بىن ھىشامنىڭ يېنىغا سولاپ قويدى. ۋەلىد بىن ۋەلىد ئىمان ئېيقانلىقى ئۈچۈن يىللارچە تۈرمىدە ياتتى. ئىسلامىيەتنىڭ ئازغۇن دۈشمەنلىرىدىن، تاغىسى ھىشام ۋە مۇشرىك تۇققانلىرىدىن يەتكۈچە زۇلۇم كۆردى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇشرىكلارنىڭ زۇلمىغا ئۇچرىغان، ئىياش بىن ئەبى رەبىئا، ئەبۇ سەلەمە بىن ھىشام ۋە ۋەلىد ئۈچۈن: «ئىلاھىم! ۋەلىد بىن ۋەلىد، سەلەمە بىن ھىشام، ئىياش بىن رەبىئانى (كۇپپارلارنىڭ قولىدا مەھكۇم بولۇپ)، قىيىنچىلىقتا قالغان مۆمىنلەرنى قۇتقۇلدۇرغىن، ئىلاھىم! مۇدارنى (قۇرەيشنى) تېخىمۇ بەتەر يەنجىگىن. بۇ يىللارنى (ئۇلارغا) يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ يىللىرىغا ئوخشاتقىن» دەپ، دۇئا قىلدى. ۋەلىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ شاپائىتى بىلەن پۇرسەت تېپىپ، تۈرمىدىن مەدىنىگە قېچىپ كېلىپ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بىلەن دىدارلاشتى. ھەبىبۇللاھ ئەلەيھىسسالام، ئىياش بىن رەبىئا ۋە سەلەمە بىن ھىشامنى سورىشى بىلەن، ئۇلارنى پۈتلىرىدىن بىر-بىرسىگە باغلاپ قويۇلغانلىقتىن قاتتىق قىيىن-قىستاقتا قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

كائىناتنىڭ سۇلتانى ئۇلارنىڭ بۇ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئۇلارنى قۇتقۇلدۇرۇشنىڭ يوللىرىنى ئىزدەشكە كىرىشتى. كىمنىڭ قۇتقۇلدۇرالايدىغانلىقىنى سورىشى بىلەن ۋەلىد يىللارچە قىيىن-قىستاقتا قېلىشىغا قارىماي، باتۇرانە بىر روھ بىلەن: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلارنى مەن قۇتقۇلدۇرۇپ يېنىڭغا ئېلىپ كېلەي» دېدى. قايتا مەككىگە بېرىپ، ئۇلارغا يېمەك-ئىچمەك توشۇيدىغان بىر ئايالنى تېپىپ ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئۈستى ئوچۇق بىر تۈرمىگە سولانغان ئىدى. ۋەلىد قاراڭغۇ كېچىدە، جېنىنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ، تامدىن ئاتلاپ دوستلىرىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئىمان ئېيتىشتىن باشقا بىر جىنايىتى بولمىغان ئىككى مەزلۇم، يوغان بىر تاشقا باغلىنىپ، ئەرەبىستاننىڭ چۆل ھاۋاسىدا، ئوتتەك كۆيدۈرىدىغان ئاپتىپىدا قىيىن-قىستاققا ئېلىنىۋاتاتتى. ۋەلىد قېرىنداشلىرىنى قۇتقۇلدۇرۇپ تۆگىسىگە مىندۈردى. ئۆزى بولسا، ئوتتەك قىززىق قۇمدا يالاڭ-ئاياق، مەدىنە مۇنەۋۋەرگە، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادىمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بالدۇراق بېرىش ئۈچۈن ئالدىراپ يولغا چىقتى. ئۇنى چۆلنىڭ ئوتتەك ئاپتىپى ئەمەس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈش ھەسرىتى كۆيدۈرەتتى. مەدىنىگە ئاچ-قورساق، ئۇسسىز، يالاڭ ئاياقتا ئۈچ كۈندە يېتىپ كەلدى. بارماقلىرى، تاشلار پېتىپ تىتىلىپ كەتكەن ئىدى. ۋەلىد بىن ۋەلىد مىڭ بىر جاپا-مۇشەققەتتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈش ئارزۇسىغا يەتتى.

ئاتەش ئىشقىڭ ئوتىدا ھەر جانكى كۆيسە نۇر بولۇر،
ئاشىق دەردىدە خاراب بولغان كۆڭۈل نۇرغا تولۇر.

بەدىر ئۇرۇشى مۇسۇلمانلارغا چوڭ خوشاللىق، مۇشرىكلارغا بولسا، پەرىشانلىق ۋە زىيان ئېلىپ كەلدى. ھەبەشىستان پادىشاھى نەجاشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ غەلىبە خەۋىرىنى ئاڭلىشى بىلەن، دەرھال دۆلىتىدىكى ئەسھابى ـ كىراملارنىڭ يېنىغا كېلىپ، «ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانالار بولسۇنكى، پەيغەمبىرىنى، بەدىر ئۇرۇشىدا غالىپ قىلىپ ئۇنىڭغا زەپەر ئاتا قىلدى» دەپ، خوشخەۋەر يەتكۈزدى.

ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئۆيلىنىشى

ھىجرەتنىڭ ئىككىنچى يىلى ئىدى. ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قىزى پاتىمە ئون بەش ياشقا كىردى. بىر كۈنى ھەزرىتى پاتىمە بىر ئىش ئۈچۈن رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھتەرەم قىزىنىڭ ئۆيلىنىش يېشىغا كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ كۈندىن تارتىپ، پاتىمە ئانىمىزغا بەك كۆپ ئەلچى كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى سىلىق رەت قىلىپ، «قىزىمنىڭ ئىشى ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرىگە باغلىق» دېدى.

بىر كۈنى ئەبۇبەكرى، ئۆمەر ۋە سەئىد بىن مۇئاز مەسجىدتە ئولتۇرۇپ: ھەزرىتى پاتىمەنى، ھەزرىتى ئەلىدىن باشقا ھەممىسى سوراپ بولدى. ھېچقايسىغا بۇ تەلەي نېسىپ بولمىدى، دېدى. ھەزرىتى سىددىق: مەنچە ئەلىگە نېسىپ بولارمىكىن، كېلىڭلار، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلايلى. ئەگەر قىينچىلىقى بولسا، قول ـ قولچە ئۇنىڭغا ياردەم قىلايلى! دېدى. سەئىد: يا ئەبۇبەكرى! سەن ھەر دائىم خەيرلىك ئىشلارنى قىلىسەن، تۇر ئورنىڭدىن، بىزمۇ ساڭا ھەمراھ بولۇپ بارايلى، دېدى. ئۈچى مەسجىدتىن چىقىپ ھەزرىتى ئەلىنى ئىزدەپ كەلدى. ھەزرىتى ئەلى تۆگىسىنى ئېلىپ، ئەنسارلاردىن بىرسىنىڭ خورمىلىق بېغىغا سۇ تۇتۇۋاتاتتى. ئۇلارنى كۆرۈپ ھال ـ ئەھۋال سورىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: يا ئەلى! پۈتۈن خەيرلىك ئىشلار سېنىڭ بېشىڭغىلا كېلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەزىرىدە، ھېچكىمگە نېسىپ بولمىغان بىر مەرتىۋەڭ بار. ھەزرىتى پاتىمەنى ھەممە كىشى دىگۈدەك سوراپ بولدى. ھېچكىمگە بەرمىدى. بىزچە ساڭا بۇ تەلەي نېسىپ بولىدۇ. نېمە ئۈچۈن سىناپ باقمايسەن؟ دېدى.

ھەزرىتى ئەلى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ كۆزلىرى ياشقا تولۇپ: ئەي ئەبۇبەكرى! يۈرىكىمنى تېخىمۇ ئازابلىدىڭ، ئۇنىڭغا، مەندىن بەتەر تەشنا بىرسى يوق بولسا كېرەك. قولۇمنىڭ قىسقىلىقى سەۋەبىدىن ئامالسىز قالدىم، دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: بۇنداق ئويلىمىغىن، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىنىڭ نەزىرىدە، مال ـ دۇنيا ھېچ نەرسە ئەمەس. بۇنىڭغا كەمبەغەللىك دەخلى قىلمايدۇ، بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تەلەپ قىلغىن، دېدى.

ھەزرىتى ئەلى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا خىجىل بولغان ھالدا تەمتىلەپ كىردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەيۋەتى بىلەن ئولتۇراتتى. ھۇزۇرىدا ئولتۇردۇم. ئەمما ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟ بىر

تەلۋىلىك بارمۇ؟ دېدى. جىم ئولتۇردۇم. ئۇ: ھەر ھالدا پاتىمەنى سوراپ كەلدىڭ! دېدى. مەن پەقەت، شۇنداق، دېيەلىدىم. (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى پاتىمەگە ئۇنى ھەزرىتى ئەلىنىڭ سورىغىنىنى ئېيتىشى بىلەن ئۇمۇ گەپ قىلماي جىم تۇردى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەلىگە توي مېھرى ئۈچۈن نېمە بېرەلەيسەن؟ دېدى. مەن: يېنىمدا ئۇنىڭغا بەرگۈدەك ھېچ نەرسەم يوق. ئى رەسۇلۇللاھ! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ساڭا بەرگەن ساۋۇت (قىلىچ ۋە نەيزە تېشەلمەيدىغان ئالاھىدە ياسالغان كىيىم) كۆينىكىم قېنى، نېمە بولدى؟ دېدى. مەن: يېنىمدا، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنى سېتىپ پۇلىنى ئېلىپ كەلگىن. ئۇنى مېھىر ئورنىدا بەرسەڭ بولىدۇ، دېدى. باشقا بىر رىۋايەتتە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئەلىگە: يېنىڭدا نېمەڭ بار؟ دېدى. ئەلى: ئېتىم ۋە ساۋۇتلۇق كۆينىكىم بار، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئېتىڭ ساڭا لازىم بولىدۇ، كۆينىكىڭنى سات، دېدى» دەپ بايان قىلغان. يەنە بىر رىۋايەتتە: «يا ئەلى! بېرىپ ئۆزەڭگە بىر ئۆي ئىجارە ئالغىن، دېدى» دەپ بايان قىلىنغان.

ھەزرىتى ئەلى توي قىلغىچە بولغان ئارلىقتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرى بىلەن مەسجىدى نەبىنىڭ يېنىدا، ھەزرىتى ئائىشەنىڭ ئۆيىنىڭ ئۇدۇل تەرىپىدىكى ھارىسە بىن نۇماننىڭ ئۆيىنى ئىجارىگە ئالدى. كۆينىكىنى ھەزرىتى ئوسمانغا 480 دىرھەمگە ساتتى. ھەزرىتى ئوسمان كۆينەكنى سېتىۋالغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ھەدىيە سۈپىتىدە قايتۇرۇپ بەردى.

ھەزرىتى ئەلى كۆينەك ۋە دىرھەملەر بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئوسمانغا ئۇزۇن دۇئا قىلىپ: «ئوسمان، مېنىڭ جەننەتتىكى دوستۇمدۇر» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بىلال ھەبەشىنى چاقىرىپ، پۇلنىڭ بىر قىسمىنى بېرىپ: «بۇ پۇلنى ئېلىپ، بازارغا بارغىن! ئازىراق گۈل سۈيى، ئېشىپ قالغان پۇلغا ھەسەل ئېلىپ، مەسجىدنىڭ بىر بۇلۇڭىدا پاكىز بىر قاچىغا سېلىپ سۇ بىلەن ئېزىڭلار. شۇنداق بىر شەربەت ياساڭلاركى، نىكاھى ئوقۇلغاندىن كېيىن ئىچەيلى. ئەنسار ۋە مۇھاجىرلاردىن كىم بولسا، پۈتۈن ئەسھابىمنى مەسجىدكە دەۋەت قىلىڭلار ۋە ئەلى بىلەن پاتىمەنىڭ نىكاھىنىڭ قىلىنىدىغانلىقىنى خەلققە جاكارلاڭلار!» دەپ ئەمر قىلدى.

بىلال ھەبەشى سىرتقا چىقىپ ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ تويى بولىدىغانلىقىنى خەلققە جاكارلىدى. مەسجىدى نەبىنىڭ ئىچى-تېشى ئەسھابى-كىرام بىلەن لىق تولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ: «پۈتۈن ھەمدۇ-سانا ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا خاستۇر. ئۇ، بەرگەن نېمەتلىرى بىلەن ئۇلۇغلانغان، چەكسىز قۇدرەت ۋە قۇۋۋىتىدىن ئىبادەتكە لايىق بولغان، ئازاب ۋە ھېسابى مەخلۇقاتنى قورقۇتقان ، ھۆكۈم ۋە پەرمانى ئاسمان-زېمىندا ھاكىم بولغان، جانلىقلارنى قۇدرىتى بىلەن ياراتقان، ئادالەتلىك ھۆكمى بىلەن بۇلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىغان، ئىنسانلارنى دىنى (ئىسلام) ۋە پەيغەمبىرى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) بىلەن شەرەپلەندۈرگەن زاتتۇر.

ئاللاھ تەئالا ماڭا قىزىم پاتىمەنى ئەلى بىن ئەبۇ تالىپقا نىكاھلىشنى ئەمر قىلدى. ھازىر سىلەرنى شاھىت قىلىمەنكى، (ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن) 400 مىسقال كۈمۈش قارشىلىقى بىلەن قىزىم پاتىمەنى، ئەلى بىن ئەبۇ تالىپقا نىكاھلىدىم. ئاللاھ ئۇلارنى بىر يەرگە جەم قىلسۇن ۋە ئۇلارنى بىر-بىرىگە مۇبارەك قىلسۇن. نەسلىنى پاك ۋە مەرھەمەتلەرگە ئاچقۇچ، ھىكمەتنى گۆھەر، ئۇممەتنى مۇھەممەدكە سادىق قىلسۇن، سۆزلىرىم بۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر. ئاللاھتىن ئۆزەمگە ۋە سىلەرگە رەھمەت تىلەيمەن» دەپ، خۇتبە ئوقۇدى.

ھەزرىتى ئەلى ئورنىدىن تۇرۇپ: «ھۇزۇرۇڭلاردا تۇرۇۋاتقان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا سالام بولسۇنكى، مۇبارەك قىزى پاتىمەنى 400 مىسقال كۈمۈش بەدىلىگە مەن بىلەن نىكاھلىدى. ئەي دىن قېرىنداشلىرىم! شۈبھىسىز سىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرلىرىنى ئاڭلىدىڭلار ۋە شاھىت بولدۇڭلار! مەنمۇ بۇنىڭغا شاھىت ۋە رازى بولدۇم. بۇ نىكاھنى قوبۇل قىلدىم. ئاللاھ تەئالا ھەممىمىزگە شاھىتتۇر، ھەممىمىزگە ۋەكىلدۇر» دېدى.[126]

نىكاھ ئاياغلاشقاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭى خورما كەلتۈرگۈزۈپ: قېنى بۇ خورمىلاردىن ئېلىڭلار، يەڭلار! دېدى. ھەممەيلەن خورمىغا ئېغىز تېگىشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى بىلال ھەبەشى ھەسەل شەربىتىنى تارقاتتى. ئۇنىمۇ ئىچكەندىن كېيىن پۈتۈن ساھابىلەر: ئاللاھ سىلەرگە بەرىكەت بەرسۇن، ئاللاھ سىلەرنى جەم قىلسۇن، دەپ، دۇئا قىلدى.

ھەزرىتى پاتىمە نىكاھتىن كېيىن يىغلىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىغا كېلىپ: ئەي پاتىمە! ساڭا نېمە بولدى؟ نېمە ئۈچۈن يىغلايسەن؟ ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سېنى تەلەپ قىلغانلارنىڭ ئەڭ ئالىمىغا، ئىلىم ۋە ئەقىلدە ئەڭ ئۈستۈن بولغىنىغا ۋە ئەڭ بالدۇر مۇسۇلمان بولغىنىغا نىكاھلىدىم، دېدى. ھەزرىتى پاتىمە: قەدىرلىك دادا! توي قىلغان ھەر بىر قىزنىڭ مېھرى ئالتۇن-كۈمۈش بىلەن ئۆلچىنىدۇ. مېنىڭ مېھرىممۇ مۇشۇنداق ئۆلچەنسە، سەن بىلەن باشقىلارنىڭ نېمە پەرقى قالىدۇ. سەن قىيامەت كۈنى قانچىلىك مۆمىننىڭ گۇناھىنىڭ شاپائىتىنى تىلىسەڭ، مەنمۇ ئۇلارنىڭ ئاياللىرىنىڭ شاپائىتىدە بولۇشنى خالايمەن. مېنىڭ ئارزۇيۇم بۇ، دېدى. ئاللاھ تەئالا ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئارزۇسىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈرىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا پاتىمە! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىڭنى ئىسپاتلىدىڭ، دېدى.

ھەزرىتى ئەلى: «بۇ ئىشلار بولۇپ بىر ئاي ئۆتتى. بۇ ھەقتە ھېچقانداق سۆز قىلىنمىدى. مەن خىجىل بولغىنىمدىن بۇ ئىش توغرۇلۇق ئېغىز ئاچالمىدىم. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى يالغۇز كۆرگەن ۋاقتىدا: سېنىڭ ئايالىڭ ياخشى بىر ئايالدۇر. ساڭا

126. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، VIII ،24؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، LII، 445.

بىر خوشخەۋەر ئېيتاي! ئۇ، دۇنيادىكى ئەڭ پاك ئايالدۇر، دېدى» بىر ئايدىن كېيىن ئەلىنىڭ قېرىندىشى ھەزرىتى ئۇقەيىل: يا ئەلى! بۇ توي مۇناسىۋىتى بىلەن بەكمۇ خوش بولدۇق. لېكىن مۇرادىم شۇكى، بۇ ئىككى بەختىيار بىر-بىرىسگە يېقىن بولسۇن، دېيىشى بىلەن، ھەزرىتى ئەلى: مەنمۇ شۇنداق ئۇمىد قىلىمەن، لېكىن خىجىل بولۇۋاتىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ئۇقەيىل، ھەزرىتى ئەلىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمەتچىسى ئۇممۇ ئەيمەن بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتتى. ئۇممۇ ئەيمەن: بۇ ئىش ئۇچۇن سىلەرنىڭ كېلىشىڭلارنىڭ ھاجىتى يوق. بىز ئانىسىنىڭ يېقىنلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ سىلەرگە خەۋەر بېرىمىز، چۈنكى بۇ ئىشتا ئاياللارنىڭ سۆزىنى ئاڭلايسىلەر، دېدى. ئۇممۇ ئەيمەن بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرىغا ئېيتتى. ئانىسىنىڭ باشقا يېقىنلىرى ھەزرىتى ئائىشىنىڭ ھوجرىسىغا كەلدى. ھەزرىتى خەدىچىنى ماختاپ: ئۇ ھايات بولغان بولسا، بىزدە بىر ئەندىشە قالمىغان بولاتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يىغلاپ كېتىپ: خەدىچىگە ئوخشاش ئايال قەيەردە! خەلق مېنى يالغانچى دېگەندە، ئۇ ماڭا ئىشەندى، پۈتۈن مال-دۇنياسىنى مېنىڭ يولۇمغا سەرپ قىلدى. ئىسلامغا ئەڭ چوڭ ياردەم قىلدى. ئۇ ھايات ۋاقتىدا ئاللاھ تەئالا ماڭا خىتاپ قىلىپ، ‹خەدىچىگە خوشخەۋەر بەرگىن! مەن ئۇنىڭغا جەننەتتە، زۇمرەتتىن بىر ئارامگاھ ياساتتىم› دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرى ئۇنىڭغا ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئارزۇسىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇممۇ ئەيمەنگە ھەزرىتى ئەلىنى چاقىرىپ كېلىشنى بۇيرىدى. ھەزرىتى ئەلى كېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرى چىقىپ كەتتى، ھەزرىتى ئەلى بېشىنى ئەگىپ ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئايالىڭنى تەلەپ قىلىپ كەلدىڭمۇ، يا ئەلى! دېدى. ھەزرىتى ئەلى: شۇنداق ئى رەسۇلۇللاھ! ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسما بىنتى ئۇمەيىسكە، پاتىمەنىڭ ئۆيىنى تەييارلاشنى ئەمر قىلدى. ئەسما پاتىمەنىڭ كېلىنلىك ئۆيىگە كېلىپ، بىر تال يېڭى قوي تېرىسىدىن، بىر تال ياماق چۈشكەن قوي تېرىسىدىن ۋە بىر تال ئارلاشتۇرۇپ تىكىلگەن ئۈچ كۆرپە قېپى تەييارلاپ، ئىچىنى خورما تالالىرى بىلەن تولدۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، پاتىمەنىڭ ھوجۇر تەييارلىقىنى كۆزدىن كەچۈردى.

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەلى ئېلىپ كەلگەن پۇلنىڭ ئۈچتە ئىككىسىگە يېمەك-ئىچمەك، بىزەك ۋە پۇراقلىق بويۇملار، ئۈچتە بىرىگە كىيىم-كېچەك ئېلىپ كېلىشنى ئەمر قىلىپ، ئۆي جابدۇقلىرىنى تولۇقلاپ بەردى. ھەزرىتى پاتىمەنىڭ تويلۇق ۋە نەرسە كېرەكلىرى: ئەسما بىنتى ئۇمەيىس تەييارلىغان ئۈچ دانە كۆرپە، بىر تال يىپ گىلەم، ئىچى خورما تالالىرى بىلەن تىكىلگەن ياستۇق، ئىككى دانە قول چاقپىلەك، بىر تال سۇ چېلەكى، بىر تال كومزەك، قوي تېرىسىدىن ياسالغان بىر تال سۇ چۆمۈچى، بىر تال لۇڭگە، بىر تال ئۈزۈن كۆينەك، بىر تال كونىراپ كەتكەن قوچقار تېرىسى، بىر تال

كونىراپ يۈگىلرى چۈشۈپ كىتەي دېگەن يەمەن گېلىمى، خورما يوپۇرماقلىرىدىن توقۇپ ياسىغان بىر ئورۇندۇق، يەمەننىڭ ئىككى تال رەڭلىك كىيمى، بىر تال يۇمشاق رەختتىن تىكىلگەن يوتقان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئەلىگە يېتەرلىك پۇل بېرىپ خورما ۋە ياغ سېتىۋېلىشنى ئېيتتى. بۇ ئىشتىن كېيىن ھەزرىتى ئەلى: «بەش دىرھەمگە خورما، تۆت دىرھەمگە ياغ ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدىم. تېرىدىن بىر داستىخان تەلەپ قىلدى. خورما، ياغ، ئۇنى مۇبارەك قولى بىلەن ئارلاشتۇرۇپ، بىر خىل تاماق ئەتتى ۋە: يا ئەلى! كىمنى تاپالىساڭ شۇنى چاقىرغىن، دېدى. مەن سىرتقا چىقىشىم بىلەن نۇرغۇن ئىنسان كۆردۈم. ھەممىسنى چاقىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: جامائەت بەكمۇ كۆپ، دېدىم»

ئالىملەرنىڭ خوجىسى: ئۇلارنى ئوندىن ئوندىن ئۆيگە باشلىغىن، تاماقتىن يسۇن، دېدى. ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلدىم، ساناپ باقسام، ئەر ـ ئايال بولۇپ 700 كىشى تويغىچە تاماق يېدى.

ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ توي تامىقى يېيىلگەندىن كېيىن، ئۇممۇ ئەيمەننىڭ دېيىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەلىگە: يا ئەلى! قىزىم پاتىمە سىلەرنىڭ ئۆيگە كېلىن بولۇپ كەتتى. مەن ناماز شامدىن كېيىن بېرىپ سىلەرگە دۇئا قىلىمەن. مېنى ساقلاڭلار، دېدى. ھەزرىتى ئەلى ئۆيگە كېلىشى بىلەن بىر بۇلۇڭدا ئولتۇردى. ھەزرىتى پاتىمەمۇ ئۆيىنىڭ باشقا بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئىشكنى چەكتى. ئۇممۇ ئەيمەن ئىشىكنى ئاچتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قېرىندىشىم بۇ يەردىمۇ؟ دېدى. ئۇممۇ ئەيمەن: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! قېرىندىشىڭ كىم؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەلى بىن ئەبۇ تالىپ، دېدى. ئۇممۇ ئەيمەن: قىزىڭىزنى قېرىندىشىڭىز بىلەن نىكاھلىدىڭىزمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، دېدى. ئۇممۇ ئەيمەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، «قېرىندىشىم بۇ يەردىمۇ؟» سۆزىدىن بۇ نىكاھنىڭ كۆچكە ئىگە ئەمەسلىكىنى پەرەز قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «شۇنداق» دەپ جاۋاب بېرىپ، تويغا دەخلى بولغان ئىشنىڭ ئوخشاش ۋاقىتتا تۇغۇلىشى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇممۇ ئەيمەنگە: ئەسما بىنتى ئۇمەيسمۇ بۇ يەردىمۇ؟ دېدى. ئۇ: شۇنداق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزىغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن كەلدى، دېدى. ئۇممۇ ئەيمەن: شۇنداق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياخشىلىققا ئېرىشىڭلار، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭدىن كېيىن بىر تۇڭغا سۇ كەلتۈرگۈزدى. مۇبارەك قوللىرىنى يۇيۇپ، سۇنىڭ ئىچىگە خۇش ـ پۇراق نەرسە تۆكتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى پاتىمەنى چاقىردى. ھەزرىتى پاتىمە خىجىل بولغان ھالدا كىيىمگە قاراپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇدىن ئازىراق ئېلىپ، ھەزرىتى پاتىمەنىڭ كۆكسىگە، بېشىغا ۋە دۈمبىسىگە چېچىپ: «يا رەببى! ئۇنى ۋە ئەۋلادىنى لەنەتلەنگەن شەيتاننىڭ شەررىدىن مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن ساڭا

سېغىنىپمەن» دەپ، دۇئا قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىگىمۇ ئوخشاش ئىشنى تەكرارلاپ، «ئاللاھ سىلەرگە ۋە ئۇلارنىڭ نەسلىگە بەرىكەت بەرسۇن» دەپ، دۇئا قىلدى. ئىخلاس ۋە مۇئاۋۋىزەتەيىن (فەلاق ۋە ناس) سۈرىلىرىنى ئوقۇپ، «ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى ۋە بەرىكىتى بىلەن يېنىغا كىرگىن» دېدى. ئارقىدىن مۇبارەك قوللىرى بىلەن ئىشىكنىڭ ئىككى قانىتىنى تۇتۇپ، بەرىكەت دۇئاسى قىلدى ۋە ئۇ يەردىن ئايرىلدى.[127]

ھەزرىتى ئەلى: «تويىمىزدىن تۆت كۈن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىمىزگە قەدەم تەشرىپ قىلدى. كۆڭۈللەرگە سۇ ئىچكۈزىدىغان، ھېكمەت بىلەن تولغان سۆزلىرى بىلەن نەسىھەت قىلىپ: ‹يا ئەلى سۇ ئەكەلگىن› دېدى. بىر ئايەتنى ئوقۇپ: ‹بۇ سۇدىن ئىچكىن، بىر قىسمى قالسۇن› دېدى. ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلدىم. ئېشىپ قالغان سۇنى بېشىمغا ۋە مەيدەمگە تۆكتى. ئۇ يەنە: ‹سۇ ئەكەلگىن› دېدى. ماڭا قىلغاننى پاتىمەگىمۇ قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى سىرتقا چىقىرىۋەتتى»دېدى.

ھەزرىتى ئەلى سىرتقا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ھەزرىتى ئەلى ھەققىدە سوئال سورىدى. ھەزرىتى پاتىمە: قەدىرلىك دادا! ئۇ ھەر تەرەپتىن يېتىشكەن، پۈتۈن ئېسىل خىسلەتلەرنى ئۆزىدە مۇجەسسەملىگەن بىرى. ئەمما قۇرەيشنىڭ بەزى ئاياللىرى ماڭا: ‹سېنىڭ ئېرىڭ كەمبەغەل› دەيدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي قىزىم! سېنىڭ دادىڭ ۋە ئېرىڭ كەمبەغەل ئەمەس، ئاسمان-زېمىن پۈتۈن خەزىنىسىنى ماڭا بەردى. لېكىن مەن قوبۇل قىلمىدىم. پەقەت ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل بولغانلارنى قوبۇل قىلدىم. ئەي قىزىم! ئەگەر مېنىڭ بىلگەنلىرىمنى بىلگەن بولساڭ، دۇنيا سېنىڭ نەزىرىڭدە قىممەتسىز ۋە مەنىسىز بولغان بولاتتى. ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققى ئۈچۈنكى، ئېرىڭ ساھابىلارنىڭ تۇنجىسى، ئىسلامنىڭ ئۇلۇغ ئىنسانى، چوڭقۇر بىلىملىك بېرىدۇر. ئەي قىزىم! ئاللاھ تەئالا بەندىلىرىدىن ئىككى كىشىنى ئالاھىدە ياخشى كۆرىدۇ. بۇلار، دادىڭ ۋە ئېرىڭدۇر. ئۇنىڭغا ھەرگىز ئېسيان ئەتمە، سۆزىگە قارشى چىقما، دېدى. ئالەملەرنىڭ پەخرى ئەلەيھىسسالام، قىزىغا نەسىھەت قىلغاندىن كېيىن، ھەزرىتى ئەلىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا، ھەزرىتى پاتىمە ھەققىدە سۆز قىلىپ: «ئەي ئەلى! پاتىمەگە ھۆرمەت قىلغىن، ئۇ مېنىڭ يۈرەك پارەمدۇر. ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرمە، ئەگەر ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلساڭ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى يېرىم قىلغان بولىسەن» دېدى ۋە ئۇلارنى ئاللاھ تەئالاغا ئامانەت قىلىپ، قايتاي دەپ تۇرىشىغا، ھەزرىتى پاتىمە: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۆي ئىشلىرى بىلەن، ئەلى تالا-تۈزدىكى ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدۇ، ماڭا ياردەمچى بولغىدەك بىر جارىيە بەرگەن بولسىڭىز بەكمۇ خوش بولغان بولاتتىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ساڭا خىزمەتچىمۇ ياكى خىزمەتچىدىنمۇ ياخشى بولغان بىر نەرسە بېرەيمۇ؟ دېدى. ھەزرىتى پاتىمە: خىزمەتچىدىنمۇ ياخشى بولغىنىنى بەرگىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەر كۈنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن 33 قېتىم سۇبھانەللاھ، 33 قېتىم

127. ئابدۇرازاق، ئەل مۇسەننەف، V، 485.

ئەلھەمدۇلىللاھ، 33 قېتىم ئاللاھۇ ئەكبەر ۋە بىر قېتىم لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەھدەھۇ لاشەرىكەلەھ. لەھۇل مۇلكۇ ۋەلەھۇل ھەمدۇ ۋە ھۇۋە ئەلا كۇللى شەيئىن قەدىر دېگىن، ھەممىسى يۈز جۈملىدۇر. قىيامەتتە مىڭ ساۋاپ ئالىسەن، ئەمەل دەپتىرىڭ ئېغىر باسىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزلىرىنى تۈگىتىپ قىزىنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلدى.

ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ نىكاھى ھىجرەتتىن بەش ئاي كېيىن، تويى بەدرى ئۇرۇشىدىن كېيىن بولدى.[128]

كەئاب بىن ئەشرەپنىڭ ئۆلتۈرۈلىشى

بەدرى ئۇرىشىنىڭ غەلبىسىدىن كېيىن مەدىنىدىكى مۇشرىك ۋە يەھۇدى كۈچلىرىنىڭ كۆڭلىگە قورقۇ چۈشتى. بەزى يەھۇدىلار ئىنساپقا كېلىپ: «بىز ئوقۇۋاتقان كىتابلاردا، پۈتۈن سۈپەتلىرى بىلەن بايان قىلىنغان پەيغەمبەر بۇدۇر، ئەمدى ئۇنىڭغا قارشى دۈشمەنلىك قىلىش مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ داۋاملىق غالىپ كېلىدۇ» دەپ مۇسۇلمان بولدى. بەزىلىرى بولسا: «مۇھەممەد ئۇرۇشنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغان قۇرەيشلەر بىلەن ئۇرۇشۇپ غەلبە قىلدى. ئەگەر بىز بىلەن جەڭگە كىرىپ باققان بولسا، ئۇنىڭغا ئۇرۇش قانداق بولىدۇ، غەلبە دېگەن نېمە؟ بىلدۈرۈپ قويغان بولاتتۇق» دېيىشتى.

كەئاب بىن ئەشرەپ ئىسمىدىكى بىر يەھۇدىمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بەدرى ئۇرۇشىدا غەلبە قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ، مۇسۇلمانلارغا بولغان ئۆچمەنلىكىدىن مەككىگە كەتتى. ئۇ يەردىكى مۇشرىكلارنى يىغىپ، مەدىنىگە ئۇرۇش ئېچىش ئۈچۈن شېئىرلار ئوقۇدى. ئۇلارنى ھەر تۈرلۈك ئۇسۇللار بىلەن ئۆزىگە جەلىپ قىلىپ، پىكىر بىرلىككە كەلدى. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن سۈيىقەست پىلانى تۈزدى. ئاللاھ تەئالا بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىلدۈرۈپ، «ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتىدىن يىراقلاشقان كىشلەردۇر» دەپ ئايەت نازىل قىلدى. (نىسا سۈرىسى، 52ـ ئايەت)

بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، شەرەپلىك ئەسھابىغا: كىم كەئاب بىن ئەشرەپنى ئۆلتۈرىدۇ؟ دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە: ئى رەسۇلۇللاھ! خالىساڭ، ئۇنى مەن ئۆلتۈرەي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن خالايمەن. ئۆلتۈر، دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە بىر قانچە كۈن بۇ ئىش ئۈستىدە پىلان تۈزدى. دوستلىرىدىن ئەبۇ نائىلە، ئابباس بىن بىشر، ھارىس بىن ئەۋس، ئەبۇ ئابىس ئىبنى جەبىرلەرنىڭ يېنىغا كېلىپ، پىلانىنى ئېيتتى. ئۇلار بۇ پىلانغا قوشۇلۇپ، بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىشقا ماقۇل بولدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئەگەر سىز ماقۇل كۆرسىڭىز، بىز ئۇلار بىلەن پاراڭلاشقاندا، كەئابنىڭ يېنىدا ئۇنى خوش قىلىدىغان سىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك بەزى گەپلەرنى قىلساق بولامدۇ؟» دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئۆزى خالىغان بويىچە قىلىشنى ئەمر قىلدى.

---

128. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، 230~231:؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە،1، 180~182؛ ئابدۇرازاق، ئەل مۇسەننەف، V، 485.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن يولىۋرۇق ئالغاندىن كېيىن، ئۇلار كەئاب بىن ئەشرەپنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: شۇ مۇھەممەد بىزدىن تېخىمۇ كۆپ سەدىقە تەلەپ قىلدى. باجلىرىمىزنى كۆپەيتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن سەندىن قەرز ئالغىلى كەلدۇق، دېدى. كەئاب خوشاللىقىدىن مۇھەممەد بىن مەسلەمەنى، ماڭا ئوخشاش ئويلايدىكەن دەپ: ئۇ سىلەرنى تېخىمۇ زېرىكتۈرىدۇ، دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە: ئەمما ئۇنىڭغا بىر قېتىم ئىتائەت قىلغان بولدۇق، بۇنى داۋام قىلىمىز، قاراپ باقمامدۇق، ئاخىرى قانداق بولىدۇ؟ سەن بىزگە ئازىراق خورما بېرىپ تۇرغىن، دېدى. كەئاب: بولىدۇ، بېرەي. لېكىن، ماڭا بىرەر نەرسەڭلارنى گۆرۈگە قويۇشۇڭلار كېرەك، دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە ۋە دوستلىرى: نېمە تەلەپ قىلىسەن؟ دېدى. كەئاب: ئاياللىرىڭلارنى، دېدى. ئۇلار: ياق بۇ بولمايدۇ، دېدى. كەئاب: ئەمسە، ئوغۇللىرىڭلارنى بېرىڭلار، دېدى. ئۇلار: ياق، بولمايدۇ، باشقىلار: « ئىككى توك ـ توك تۆگىگە بېسىلغان خورمىغا، ئوغۇللىرىنى گۆرۈگە قويۇپتۇ» دېسە، بۇ بىزگە نومۇس. بىز پەقەت ساڭا قورالىرىمىز بىلەن ساۋۇت دوبۇلغىلارنىلا بېرەلەيمىز، دېدى. كەئاب تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ ئۇلارنىڭ قايسى ۋاقىتتا كېلىشىنى ئۇقتۇردى.[129]

مۇھەممەد بىن مەسلەمە بىر كۈنى كېچىدە، ئەبۇ نائىلە بىلەن كەئابنىڭ ئۆيىگە كەلدى. كەئاب ئۇلارنى قەلئەگە چاقىردى ۋە ئۇلارنى كۈتىۋېلىش ئۈچۈن پەسكە چۈشەي دەپ تۇرۇشىغا، كەئابنىڭ ئايالى: بۇ كېچىدە قەيەرگە چىقىسەن؟ دېدى. كەلگەنلەر، مۇھەممەد بىن مەسلەمە بىلەن قېرىندىشىم ئەبۇ نائىلە، دېدى. ئايالى: ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ماڭا بىر يامانلىقتىن بىشارەتتەك بىلىندى، ئاۋازىدىن قان ھىدى كېلىۋاتىدۇ، دېدى. كەئاب: ياق، ئۇلار مۇھەممەد بىن مەسلەمە بىلەن سۈت قېرىندىشىم ئەبۇ نائىلە. ئۇ ئېسىل بىرسى، يېرىم كېچىدىمۇ قىلىچۋازلىققا چاقىرىلسا، ياق دېمەي كېلىدۇ. مۇشۇنداق باتۇر بىرسى، دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە ئۆزى بىلەن بىرلىكتە ئىككى كىشىنى، باشقا بىر رىۋايەتكە قارىغاندا ئۈچ كىشىنى، قەلئەنىڭ ئىچىگە كىرگۈزدى. بۇلار ئەبى ئابىس بىن جەبىر، ھارىس بىن ئەۋس، ئابباد بىن بەشىر ئىدى.[130] مۇھەممەد بىن مەسلەمە، سەپداشلىرىغا: «مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە، چېچىنى پۇراشنى ئېيتىمەن، مەن ئۇنىڭ بېشىنى تۇتقان ۋاقتىمدا، سىلەر كېلىپ ئۆلتۈرگىلار» دېدى. كەئاب بىن ئەشرەپ، چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ، بەدىنىگە خۇش ـ پۇراق نەرسىلەرنى چېچىپ، ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە: ھازىرغىچە بۇنداق خۇش ـ پۇراق پۇراپ باقمىدىم، دەپ كەئابقا يېقىنلاشتى. كەئەب: ئەرەپلەرنىڭ ئەڭ خۇش ـ پۇراق ئاياللىرى مېنىڭ يېنىمدا، دەپ ماختاندى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە: بېشىڭىزنى بىر پۇراپ بېقىشىمغا روخسەت قىلامسىز؟ دېدى. كەئاب پۇراشقا ئىجازەت بەردى. سەبداشلىرىمۇ كېلىپ پۇرىدى. شۇنىڭ بىلەن يەنە بىر قېتىم پۇرىۋېلىشنى تەلەپ قىلدى. مۇھەممەد

---

129. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 33~34.

130. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 32.

بىر مەسلەمە، بۇ قېتىم ئۇنىڭ بېشىنى قۇچاقلاپ سەپداشلىرىغا ئىشارەت قىلدى. بىرنچى قىلىچتا جېنى چىقماي ۋارقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇھەممەد بىن مەسلەمە ئۇنىڭغا خەنجەر ئۇردى. كەئابنى ئۆلتۈرگەن مۇسۇلمان ئەسكەرلەر دەرھال ئۇ يەردىن يىراقلىشىپ مەدىنىگە يول ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ خەۋەرنى ئېلىپ كېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئوقۇپ، مۇسۇلمان ئەسكەرلەرگە دۇئا قىلدى.

كاپىر كەئاب بىن ئەشرەپنىڭ ئۆلۈمى يەھۇدىلارنى ساراسىمغا سالدى. چۈنكى كەئابغا ئوخشاش باي ئاقسۆڭەكنىڭ ئۆلۈشى، ئۇلار ئۈچۈن بېخەتەرلىكنىڭ يوقلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. تاڭ سەھەر بىلەنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، بۇ ۋەقە ئۈستىدىن شىكايەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ، بىزنى تولا ئاۋارە قىلاتتى، بىزنى تىللاپ شېئىرلار ئوقۇيتتى، ئەگەر سىلەردىن قايسىڭلار ئۇنىڭدەك قىلساڭلار، ئاقىۋىتىڭلار قىلىچ» دېدى. بۇ تەھدىتنى ئاڭلىغان يەھۇدىلار قورققىنىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قايتىدىن سۈلھى تۈزدى.[131]

بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرى

بىر كۈنى بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرى، بىر مۇسۇلمان ئايالغا چاقچاق قىلماقچى بولغاندا، بۇنى كۆرگەن بىر ساھابى دەرھال قىلىچنى چىقىرىپ، ئۇ يەھۇدىنى ئۆلتۈردى. شۇنىڭ بىلەن باشقا يەھۇدىلار بىرلىشىپ ئۇ ساھابىنى شېھىت قىلدى. ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قەينۇقا يەھۇدىلىرىنى بازارغا چاقىرتىپ: ئەي قەينۇقا جامائىتى! سىلەر ئاللاھ تەئالانىڭ قۇرەيشكە بەرگەن ئازابىدىن قورقۇڭلار ۋە مۇسۇلمان بولۇڭلار. مېنىڭ ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمنى ياخشى بىلىسىلەر! بۇنى ۋە ئاللاھ تەئالانىڭ سىلەرگە بەرگەن ۋەدىسىنى كىتابىڭلاردا ئوقۇپ تۇرۇپسىلەر، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ، سۈلھى بۇزغان يەھۇدىلار: ئەي مۇھەممەد! ئۇرۇشتىن خەۋىرى يوق بىر قەۋمنىڭ مەغلۇبىيىتى سېنى ئالدىمىسۇن! قەسەم قىلىمىزكى، بىز جەڭگىۋار قەۋم! پەقەت، سەن بىز بىلەن جەڭگە چۈشكەندە، بىزنىڭ قانداق ئىكەنلىكىمىزنى ياخشى بىلىپ قالىسەن، دەپ جەڭگە چاقىردى.

شۇنداق قىلىپ، باشتا تۈزگەن سۈلھىنى بۇزۇپ، ئوچۇق-ئاشكارا جەڭ ئېلان قىلدى. شۇنىڭ بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: «ئەي ھەبىبىم! ئەگەر سەن بىلەن ۋەدىلەشكەن بىر قەۋمنىڭ، ۋەدىسىنى بۇزۇپ ساڭا قارشى چىققان ۋاقتىدا، ئۇرۇش قىلىشتىن بۇرۇن ھەق ۋە ئادالەت ئاستىدا ۋەدىلىرىنى بۇزغانلىقىنى ئۇلارغا بىلدۈرگىن. چۈنكى ئاللاھ تەئالا خائىنلەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ» دەپ ۋەھيى قىلدى. (ئەنفال سۈرىسى، 58-ئايەت)

باشقا بىر ئايەتتە: «ئەي رەسۇلۇم! ئۇ كاپىر يەھۇدىلارغا دېگىنكى: سىلەر چوقۇم مەغلۇپ بولىسىلەر ۋە توپلىنىپ دوزاققا ئېتىلىسىلەر. ئۇ دوزاق، نېمىدېگەن يامان بىر يەر» دەپ بايان قىلىنغان. (ئال ئىمران سۈرىسى، 12-ئايەت)

131. بۇخارى، «مەغازى»، 15؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى،I، 182؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 31؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، LV، 271.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال قوشۇن تەشكىللەپ، قەينۇقا يەھۇدىلىرىغا يۈرۈش قىلدى. ھەزرىتى ھەمزە ئاق رەڭلىك بايراق كۆتۈرۈپ قوشۇننى باشلاپ ماڭدى. مەدىنىگە ئەبۇ لۇبابە ۋەكىل بولۇپ قالدى.[132] قوشۇن قەينۇقا قەلئەسى ئەتراپىنى قورشىدى. «بىز جەڭگىۋار» دېگەن يەھۇدىلار بىر تال ئوق ئېتىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەلئەنىڭ كىرىش ـ چىقىشلىرىنى كونتۇرۇل ئاستىغا ئالدى. ھېچكىم قەلئە سىرتىغا چىقالمىدى، بۇ ئەھۋال ئون كۈن داۋاملاشتى.[133] يەھۇدىلار بەرداشلىق بېرەلمەي تەسلىم بولدى. ھەر بىرسىنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ئورنىغا، مەرھەمەت پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، قەينۇقا يەھۇدىلىرىنىڭ شامغا كېتىشىگە يول قويدى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار مەدىنىدىن قوغلاپ چىقىرىلدى.[134]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، مەدىنىدە ھەم يەھۇدىلارغا، ھەم ئابدۇللاھ بىن ئۇبەيدەك مۇسۇلمان قىياپىتىگە كىرىۋالغان مۇناپىق، مۇشرىكلار بىلەن تىركەشتى. بۇنىڭدىن باشقا مەدىنە سىرتىدىكى مۇشرىك قەبىلىلەرنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىپ، توختىماي پەيغەمبەرلىك خىزمىتىنى داۋام قىلدى. بەدىر ئۇرۇشىدىن كېيىن، سەۋىق، غەتەفان، كاردە، باھران قاتارلىق نۇرغۇن ئۇرۇشلار مەيدانغا كەلدى.

بۇ ۋاقىتلاردا زاكات پەرز قىلىندى. سەدىقە ـ پىتىر، ھېيت نامىزى ۋە قۇربانلىق قىلىش قاتارلىق ئەمىرلەر كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزى ئۇممۇ گۇلسۇمنى ھەزرىتى ئوسمانغا نىكاھلىدى. زەينەپ بىنتى جاھىش ۋە ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قىزى ھافسانى ئۆز نىكاھىغا ئالدى. ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئوغلى ھەزرىتى ھەسەن دۇنياغا كەلدى.

---

132. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 29.

133. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 29.

134. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، I، 176~180؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، II، 29.

ئۇھۇد ئۇرۇشى

مەككە مۇشرىكلىرى بەدىر ئۇرۇشىدىكى مەغلۇبىيىتىدىن دەرس ئالماي، ئۇرۇش قالدۇرغان ئەسلىمىلەرنى پەقەتلا ئۇنتىيالمىدى. قۇرەيش بۇ ئۇرۇشتا كۆزگە كۆرۈنگەن ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئايرىلدى. بۇنىڭدىن باشقا، شامغا بارىدىغان تىجارەت يولىنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتىشى ئۇلارنىڭ قۇيقۇ چاچلىرىنى تىك قىلىۋەتتى.

ئەبۇ سۇفيان باشچىلىقىدىكى كارۋان، يۈزدە يۈز پايدا بىلەن مەككىگە كەلگەن ئىدى. ئەڭ چوڭ ھىسسە قوشقانلارنىڭ كۆپى بەدىر ئۇرۇشىدا ئۆلگەنلىكى ئۈچۈن كارۋاننىڭ پايدىسى دارۇن نەدۋە دېگەن يەردىكى مۇشرىكلارنىڭ مەجلىس ئاچىدىغان بىناسىدا مۇھاپىزەت قىلىندى.

سەفۋان بىن ئۇمەييە، ئىكرىمە بىن ئەبى جەھىل، ئابدۇللاھ بىن رەبىئالاردەك دادىسى، قېرىنداشلىرى ۋە ئوغۇللىرىنى يوقاتقانلار: «مۇسۇلمانلار بىزنىڭ بۈيۈكلىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ، دەرت-ئەلەمگە قويدى. ئەمدى ئۇلاردىن ئىنتىقام ئېلىشنىڭ ۋاقتى كەلدى. كارۋاننىڭ تاپقان پايدىسى بىلەن بىر قوشۇن تەشكىللەپ، مەدىنىگە ھۇجۇم قىلىپ ئىنتىقامىمىزنى ئالايلى» دېيىشىپ، ئەبۇ سوپيانغا مەقسەتلىرىنى بايان قىلدى.

ئەبۇ جەھىل، ئۇتبە ۋە شەيبەلەردەك ئازغۇن كاپىرلار ئۆلتۈرۈلگەنلىكى ئۈچۈن مۇشرىكلارنىڭ بېشىدا، تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئەبۇ سۇفيان بارئىدى. ئۇلار شام تىجارىتىدە يۈز مىڭ ئالتۇننى قولغا كەلتۈرگەن بولۇپ، بۇنىڭ يېرىمى پايدا، يېرىمى سەرمايە ئىدى. سەرمايە ئېگىلىرگە قايتۇرۇلۇپ، پايدىسى ئىككىگە بۆلۈندى. پايدىنىڭ يېرىمغا ئەسكەر، يېرىمغا قورال-ياراق تەييارلايدىغان بولدى. پايدىدىن شائىر ۋە خاتىپلارمۇ قۇرۇق قالمىدى. خاتىپ ۋە شائىرلار مەرسىيەلەر ئوقۇپ، خەلقنىڭ قىزغىنلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇرۇشقا كۈشكۈرتسە، ئاياللار ساز چېلىپ ئۇلارغا ماسلاشتى. مۇسۇلمانلارنى مەدىنىدىن چىقىرىش، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى يوقۇتۇپ، ئىسلامىيەتنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن قەبىلە-قەبىلە ئارىلاپ ئەسكەر يىغدى.

ئاخىرى ئۇلار مەككىدە 3000 كىشلىك قوشۇن تەشكىللىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە، 700 ساۋۇتلۇق، 200 ئاتلىق ۋە 3000 تۆگە بار بولۇپ، سازەندىلەر بىلەن ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ قوشۇنغا ئەبۇ سۇفيان قوماندان بولدى. ئايالى ھىندى ئاياللارغا باش بولۇپ، مۇشرىكلارنى جەڭگە دەۋەت قىلىشتا مۇھىم رول ئوينىدى. چۈنكى بەدىر ئۇرۇشىدا، دادىسى بىلەن ئىككى ئىنىسىدىن ئايرىلغان ئىدى. بۇنىڭ ئىنتىقامىنى ئۇنتىيالماي، ئاياللارنىڭ ئۇرۇشقا چىقىشىغا قارشى چىققانلارغا: «بەدىر ئۇرۇشىنى ئۇنتۇپ قالماڭلار! ئاياللىرىڭلار ۋە بالىلىرىڭلارنى دەپ جەڭ مەيدانىدىن قاچقان ئىدىڭلار! بۇندىن كېيىن

قىچىشنى ئويلايدىغانلار، ئارقىسىدا بىزنى كۆرىدۇ!» دەپ ئۇلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىدى. بۇ شەكىلدە مۇشرىكلار قوشۇنىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىلھاملادۇردى.

مۇشرىكلاردىن جۇبەيىر بىن مۇتىمنىڭ نەيزە ئېتىشقا قالتىس ئۇستا، ۋەھشى ئىسىملىك بىر قۇلى بار ئىدى. ئاتقان يېرىگە تەككۈزىدىغان ئۇستا مەرگەن ئىدى. ھىندى دادىسى ئۇتبەنى، جۇبەيىر بولسا تاغىسى تۇئەيمانىڭ بەدىر ئۇرۇشىدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكى ئۈچۈن، ھەزرىتى ھەمزىگە بولغان ئىنتىقام ئوتلىرى لاۋۇلداپ ياناتتى. جۇبەيىر قۇلى ۋەھشىگە: «ئەگەر ھەزرىتى ھەمزىنى ئۆلتۈرسەڭ، سېنى ھۆرلۈككە چىقىرىمەن!» دېدى. ھىندمۇ: «ئەگەر ئۇنى ئۆلتۈرسەڭ، ساڭا نۇرغۇن ئالتۇن-كۈمۈش بېرىمەن» دەپ ۋەدە بەردى.[135]

قۇرەيش پۈتۈن تەييارلىقلارنى تاماملاپ، بايراقلىرىنى تەلھا بىن ئەبى تەلھا، ئۇۋەيف ئوغلى سۇفيانغا تۇتقۇزدى.

مەككىدە تەييارلىقلار پۈتتى. ھەزرىتى ئابباس مۇشرىكلارنىڭ 3000 كىشىلىك بىر قوشۇن تەشكىللىگەنلىكى، بۇلارنىڭ ئىچىدە 700 ساۋۇتلۇق، 200 يۈزنىڭ ئاتلىق، 3000 تۆگىسى ۋە ساناقسىز قورال-ياراقلىرىنىڭ بارلىقىنى خەۋەر بەرگەن ۋە بۇنىڭغا قاراپ تەدبىر ئېلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرگەن مەكتۇپ يېزىپ، ئىشەنچلىك بىر ئادىمىدىن مەدىنىگە ئەۋەتتى.

بۇ خەۋەرنى تاپشۇرۇپ ئالغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ۋەزىيەتنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈش ئۈچۈن بىر قانچە دوستىغا ۋەزىپە بەردى. بۇ ساھابىلەر مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى. يولدا مۇشرىك قوشۇنىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپتى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئىگەللىگەندىن كېيىن دەرھال مەدىنىگە قايتىپ، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋە تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغان ئۇچۇرلار بىلەن مەككىدىن كەلگەن مەكتۇپنىڭ بىردەكلىكىنى ئىسپاتلىدى.

ئائىلەرنىڭ خوجىسى تېزلىك بىلەن تەييارلىقنى باشلىدى. بولۇپمۇ تۇيۇقسىز زەربىگە ئۇچراسلىق ئۈچۈن، مەدىنىنىڭ ئەتراپىغا قاراۋۇللار قويىدى. ئەسھابى-كىرام قىسقا ۋاقىت ئىچىدە توپلىنىپ، تەييارلىقنى پۈتتۈردى. ئائىلە-تاۋاباتلىرى بىلەن ۋىدالىشىپ، كائىناتنىڭ سۇلتانىنىڭ ئەتراپىغا يىغىلدى.

ئۇ كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەسجىدتە ئەسھابى بىلەن جۈمە نامىزى ئوقۇدى ۋە خۇتبىدە ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن جىھاد قىلىشنىڭ، دۈشمەن بىلەن ئېلىشىشنىڭ ئەھمىيىتىنى سۆزلەپ، بۇ يولدا ئۆلگەنلەرنىڭ شېھىت بولۇپ جەننەتكە كىرىدىغانلىقى، دۈشمەن ئالدىدا سەۋرلىك بولۇپ، تىز پۈكمىگەنلەرگە ئاللاھ تەئالانىڭ ياردەم قىلىدىغانلىق خوشخەۋىرىنى بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى-كىرام بىلەن بۇ ئۇرۇشنىڭ قەيەردە بولىشى كېرەكلىكى ھەققىدە مەسلىھەتلىشىپ، ئاخشام كۆرگەن چۈشىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇ: چۈشۈمدە ئۆزەمنى مۇستەھكەم بىر ساۋۇت ئىچىدە كۆردۈم. قىلىچىمنىڭ ئۇچىدا بىر

135. بۇخارى، «مەغازى»، 23؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 69.

يېرىق پەيدا بولغانلىقى، بوغازلانغان بىر كالىنى ۋە ئارقىسىدىن بىر قوچقارنىڭ ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى كۆردۈم، دېدى. ئەسهابى ـ كىرام: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ چۈشكە قانداق تەبىر بېرىسىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: مۇستەھكەم بىر ساۋۇت كىيىش، مەدىنىگە ۋە مەدىنىدە قېلىشقا ئىشارەتتۇر. ئۇ يەردە قېلىڭلار! قىلىچىمنىڭ ئۇچىنىڭ يېرىلىشى، بىر پېشكەللىككە ئۇچرايدىغانلىقىم، كالىنىڭ بوغازلىنىشى، ئەسهابىمدىن بەزىلىرىنىڭ شېھىت بولىدىغانلىقىغا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كەلگەن قوچقار بولسا، ئەسكىرى بىرلىككە ئىشارەتتۇر، بەلكىم جانابى ئاللاھتائالا ئۇلارنى ئۆلتۈرىدۇ، دېدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە، «چۈشۈمدە قىلىچىمنى يەرگە ئۇردۇم، ئۇچى سۇندى. بۇ ئۇھۇد كۈنى ئەسهابىمنىڭ بەزىلىرىنىڭ شېھىت بولىدىغانلىقىغا ئىشارەتتۇر. قىلىچىمنى قايتىدىن يەرگە ئۇرسام بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلدى. بۇ ئاللاھ تەئالادىن بىر غەلبە كېلىدىغانلىقى، مۆمىنلەرنىڭ توپلىنىدىغانلىقىغا ئىشارەتتۇر» دېيىلگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام، ئۆزىگە ۋەھيى بىلەن بىلدۈرۈلمىگەن بەزى ئىشلاردا ئەسهابى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ھەرىكەت قىلاتتى. دۈشمەن بىلەن قەيەردە جەڭ قىلىش توغرىسىدا، ئەسهابى ـ كىرامنىڭ بەزىلىرى، «مەدىنىدە قېلىپ، مۇداپىئە ئۇرۇشى قىلايلى» دېدى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئوي ـ پىكىرلىرى بىلەن بىردەك ئىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، ئۆمەر، سەئىد بىن مۇئازدەك (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) ئەسهابى كىرام ـ بۈيۈكلىرىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن ئوخشاش پىكىردە ئىدى. پەقەت، بەدىر ئۇرۇشىغا قېتىلىش پۇرستى بولمىغان ياش ساھابىلەر، بەدىر ئۇرۇشىغا قاتناشقان ساھابىلەرنىڭ قولغان كەلتۈرگەن ساۋابلىرى ۋە بەدىر ئۇرۇشىدىكى شېھىتلەرنىڭ ماقامىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇ ئۇرۇشقا بارالمىغانلىقى ئۈچۈن قاتتىق بىئارام بولغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن دۈشمەن بىلەن مەدىنە سىرتىدا، يۈزمۇ ـ يۈز ئېلىشىشنى ئويلىدى. ھەزرىتى ھەمزە، نۇمان بىن مالىك، سەئىد بىن ئۇبادە بۇ قاراشتىكىلەردىن بىرى ئىدى. ھەزرىتى ھەيسەمە، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن ئىجازەت ئېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! قۇرەيشلىك مۇشرىكلار، ئوخشىمىغان ئەرەپ قەبىلىلىرىدىن ئەسكەر يىغدى. ئات ـ تۆگىلىرىگە مىنىپ تۇپراقلىرىمىزغا كىردى. بىزنى ئۆيىمىز ۋە قەلئەلىرىمىزنى قورشاپ، ئارقىمىزدىن چوڭ گەپ قىلىدۇ. بۇنداق بولغاندا ئۇلار تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشىدۇ. ھازىر ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقمىساق، باشقا ئەرەپ قەبىلىلىرى بىزنى چاغلىق ئىكەن دەپ قالىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ بىزنى مۇشرىكلار ئۈستىدىن غالىپ قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. ئەگەر بېشىمغا بىر ئىش كەلسە شېھىتلىكتۇر. بەدىردە بۇنىڭدىن مەھرۇم قالدىم. مەن ئۇنى بەكمۇ ئارزۇ قىلغان ئىدىم. ئوغلۇم بىلەن بەدىر ئۇرۇشىغا چەك تاشلىغان ئىدۇق، ئۇ مەندىن تەلەيلىك ئىكەن، بەدىردە شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشتى. ئى رەسۇلۇللاھ! شېھىتلىكنى ناھايىتى ئارزۇ قىلىمەن. تۈنۈگۈن ئاخشام ئوغلۇمنى چۈشۈمدە كۆردۈم. ئۇنى چىرايلىق ھالەتتە كۆردۈم. ئۇ جەننەت باغلىرى ۋە ئۆستەڭلىرى بويىدا، ماڭا: ‹جەننەت ئەسهابىغا قېتىلغىن! مەن ئاللاھ تەئالا ۋەدە بەرگەن يەرگە ئېرىشتىم!› دېدى. يا

رەسۇلەللاھ! قەسەم قىلىمەنكى، تاڭ سەھەردىلا، ئوغلۇمنىڭ جەننەتلىك دوستى بولۇشنى ئارزۇ قىلىمەن. يېشىممۇ چوڭۇيۇپ قالدى. ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا بېرىشتىن باشقا مۇرادىم قالمىدى. جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! شېھىت بولۇپ، جەننەتتە ئوغلۇم بىلەن دوست بولۇش ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلغىن!» دەپ يالۋۇردى. ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلماسلىق دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپ قىسىم ساھابىنىڭ بۇ پىكىردە ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، دۈشمەن بىلەن مەدىنە سىرتىدا جەڭ قىلىشنى قارار قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئەي ئەسھابىم! سەۋىرچانبولۇڭلار، بۇ قېتىممۇ جانابى ئاللاھ سىلەرگە ياردەم قىلىدۇ. بىزنىڭ قىلدىغان ئىشىمىز قىينچىلىقلارغا سەۋرى قىلىشتۇر» دېدى.

پېشىن نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، كائىناتنىڭ سۇلتانى، سائادەت ماكانى مۇبارەك ئۆيىگە باردى. ئۇنىڭ روخستى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكىر ۋە ئۆمەر كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەللىسىنى يۆگىشى ۋە ساۋۇتلىرىنى كىيىشىگە ياردەم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچىنى ئېسىپ، قالقىنىنى دۈمبىسىگە باغلىدى. سىرتتا ئەسھابى-كىرام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چىقىشىنى ساقلاپ تۇراتتى. مەدىنىدە قېلىپ، مۇداپىئە ئۇرۇشى قىلىشنى ئوتتۇرىغا قويغانلار باشقىلارغا: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەدىنە سىرتىغا چىقىش پىكرىدە ئەمەس ئىدى. سىلەرنىڭ سۆزۈڭلار بىلەن بۇنى قوبۇل قىلدى. ھالبۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمرنى ئاللاھ تەئالادىن ئالىدۇ. سىلەر بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا قويۇپ بېرىڭلار، ئۇنىڭ ئەمر قىلغىنىنى قىلىڭلار!» دېدى. ئۇلار قىلغانلىرىغا پۇشايمان قىلدى ۋە: «رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامغا قارشى چىققانلاردىن بولمايلى!» دەپ پىكرىدىن ۋاز كەچتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۆيدىن چىقىشى بىلەن ئۇنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سەن قانداق ئويلىغان بولساڭ شۇنداق قىل! مەدىنىدە قېلىشنى خالىساڭ بۇ يەردە قالايلى، بىز سېنىڭ ئەمرىڭگە قارشى چىقىشتىن، ئاللاھ تەئالادىن پاناھلىق تىلەيمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ بىلەن دۈشمىنى ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم قىلغۇچە بىر پەيغەمبەر كىيىگەن ساۋۇتىنى ئۇرۇش قىلماي چىقارمايدۇ. سىلەرگە نەسىھەتىم شۇكى، بۇيرىغان ئىشىمنى قىلىڭلار! ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى زىكىر قىلىپ، سەۋر بىلەن ۋەدەڭلاردا تۇرۇڭلار، ئاللاھ تەئالا سىلەرگە ياردەم قىلىدۇ.» دېدى.

بۇ ۋاقىتتا ئامىر بىن جەمۇخ ئۆيىدىكى تۆت ئوغلىغا: ئەۋلاتلىرىم، مېنىمۇ بۇ ئۇرۇشقا ئېلىپ بېرىڭلار! دېدى. ئوغۇللىرى: قەدىرلىك دادا! پۇتىڭىنىڭ ئاغرىقى بولغىنى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا سېنى ئۆزۈرلۈك قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سېنىڭ ئۇرۇشقا بېرىشىڭغا ئىجازەت بەرمىدى. جىھادقا چىقىش مەجبۇرىيىتىڭ يوق، سېنىڭ ئورنىڭغا بىز بارىمىز، دېدى ۋە دادىسىنى قايىل قىلىشقا تىرىشتى. ھەزرىتى ئامىر: ئىسىت، سىلەردەك ئوغۇللىرىمغا! بەدىر ئۇرۇشىدىمۇ شۇنداق دەپ مېنى جەننەتكە ئېرىشىشتىن قۇرۇق قويدۇڭلار، بۇ قېتىممۇ مەھرۇم قىلاي دەمسىلەر؟! دېدى ۋە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ،

ئۇنىڭغا: جېنىم پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئوغۇللىرىم بەزى كەمچىلىكلىرىم تۈپەيلى مېنى ئۇرۇشتىن مەھرۇم قىلماقچى بولۋاتىدۇ. قەسەم قىلىمەنكى، مەن سەن بىلەن بىللە ئۇرۇشقا چىقىپ، جەننەت بىلەن شەرەپلىنىشنى خالايمەن. ئى رەسۇلۇللاھ! سەن مېنىڭ ئاللاھ يولىدا جەڭ قىلىشىمغا ۋە شېھىت بولۇپ شۇ پۇتلىرىم بىلەن جەننەتتە مېڭىشىمنى مۇۋاپىق كۆرمەمسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق ئۇيغۇن كۆرىمەن، دېدى. بۇنىڭدىن تولىمۇ خوشال بولغان ئامىر بىن جەمۇخ تەييارلىنىپ، قوشۇنغا قېتىلدى.[136]

مەدىنىدە نامازغا ئىماملىق قىلىش ئۈچۈن ئابدۇللاھ بىن ئۇممى مەكتۇم قالدى.[137] پەيغەمبەرلەرنىڭ سۇلتاتى ئۈچ تال بايراق تەييارلىدى. بايراقلارنى، ھەبباب بىن مۇنزىر، ئۇسەيىت بىن ھۇدايىر ۋە مۇسئاب بىن ئۇمەيرلەر ئايرىم-ئايرىم كۆتۈردى. مىڭ كىشىلىك بۇ قوشۇندا، ئىككى ئاتلىق ۋە ساۋۇت كىيگەن يۈز كىشى بار ئىدى.[138]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ساۋۇت كىيگەن سەئىد بىن ئۇبادە بىلەن سەئىد بىن مۇئاز ئالدىدا، مۇھاجىرلار ئوڭدا، ئەنسارلار سولدا بولۇپ، جۇمە كۈنى پېشىن نامىزىدىن كېيىن، «ئاللاھۇ ئەكبەر» سادالىرى ئىچىدە ئۇھۇدقا بايرامغا ماڭغاندەك يولغا چىقتى.

يولدا يەھۇدىيلاردىن تەشكىللەنگەن ئالتە يۈز كىشىلىك ئاتلىق قوشۇنغا دۇچ كەلدى. بۇلار مۇناپىقلارنىڭ بېشى بولغان ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي بىن سەلۇلنىڭ ئىتتىپاقداشلىرى بولۇپ، ئىسلام قوشۇنى بىلەن بىرلىشىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇلار مۇسۇلمان بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى. ساھابىلار: ياق، مۇسۇلمان بولمىغان ئىكەن، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇلارغا ئېيتىڭلار، قايتىپ كەتسۇن، چۈنكى بىز مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇشتا كاپىرلار بىلەن بىرلەشمەيمىز، دېدى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنە بىلەن ئۇھۇد ئارىسىدىكى شەيھايىن دېگەن يەرگە كەلگەندە كېچىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە چۈشتى. تېخى كۈن ئولتۇرمىغان ئىدى. قوشۇن ئىچىدە دۈشمەن بىلە ئېلىشىپ شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن كەلگەن بالا يېشىدىكىلەرمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇننى چارلاۋېتىپ، ئون يەتتە ئەتراپىدىكى كىچىك باللارنى كۆرۈپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن رافى بىن خادىچ پۇتلىرىنىڭ ئۇچىنى كۆتۈرۈپ ئېگىز كۆرۈنۈشكە تىرىشتى. ھەزرىتى زۇھەيرىنىڭ: «ئى رەسۇلۇللاھ! رافى ئوقنى ياخشى ئاتىدۇ» دېگەن سۆزى بىلەن ئۇنى قوشۇنغا ئالدى. بۇنى كۆرگەن سەمۇرە بىن جۇندۇپ: «مەن چېلىشىشتا رافىنى يېڭىۋالىمەن، شۇڭا مەنمۇ ئۇرۇشقا بېرىشىم كېرەك» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم بىلەن ئۇلارغا قاراپ، چېلىشىپ بېقىشقا ئەمر قىلدى. ھەزرىتى سەمۇرە بىن

136. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 90؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 265.

137. ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، IV، 209.

138. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 215، 240؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخى دىمەشق، LV، 267.

جۇندۇپ يېڭىشى بىلەن ئۇنىمۇ ئەسكەرلىككە ئالدى. باشقا بالىلارنى مەدىنىنى قوغداش ئۈچۈن قايتۇرىۋەتتى.[139] شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ ئەزىنىنى ھەزرىتى بىلال يۇقىرى ئاۋازدا ئوقۇدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز نامازغا ئىماملىق قىلغاندىن كېيىن مۇھەممەد بىن مەسلەمەنى، ئەللىك كىشىلىك بىر ئەترەت بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چارلاش خىزمىتى قىلىشقا تەيىنلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەسھابى-كىرام ئارام ئېلىشقا باشلىدى. ئۇ كېچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش شەرىپى ھەزرىتى زەكۋانغا نېسىپ بولدى.

مۇشرىكلار ئىسلام قوشۇنىنىڭ شەيھايىندا بارگاھ قۇرغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئىكرىمە قوماندانلىقىدا بىر ئاتلىق ئەترىتى قۇرۇلدى. تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئىكرىمە، قوشۇنى بىلەن ھاررە دېگەن يەردە ئىسلام قوشۇنى بىلەن يېقىنلاشقان بولسىمۇ، قورقۇپ چېكىندى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى تاڭ ئېتىشى بىلەن ئەسھابىنى ئويغاتتى. ئۇلار ئۇھۇد تېغىغا يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە ئىككى قوشۇن بىر-بىرىنى كۆرەلەيتتى. ھەزرىتى بىلال ھەبەشى روھلارنى جانلاندۇرۇپ، يۈرەكنى تىترىتىدىغان گۈزەل ئاۋازى بىلەن بامدات نامىزىنىڭ ئەزانىنى ئوقىدى. ئەسكەرلەر قوراللىق ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇپ، دۇئا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا ئىككىنچى بىر ساۋۇت ۋە باشلىرىغا مەغپىرەت كىيگۈزىلدى.

بۇ ۋاقىتتا مۇناپىقلارنىڭ بېشى بولغان ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي: «بىز بۇ يەرگە ئۆزىمىزنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن ئوخشايمىز، نېمىشقا بۇنى بالدۇراق بىلمىگەن ئىدۇق؟» دەپ، ئۈچ يۈزگە يېقىن مۇناپىق بىلەن مەدىنىگە قايتىپ كەتتى.

مۆمىن، يۈرەكلىرى بىر-بىرىگە تۇتاشقان، جانلىرىنى بۇ يولغا پىدا قىلغان، شېھىتلىك مەرتىۋىسى ئۈچۈن جان تىككەنلەرنىڭ سانى يەتتە يۈزگە قەدەر ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاخىرقى بىر تامچە قېنى قالغۇچە قوغداشقا ۋەدە قىلدى.

پەيغەمبە سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسكەرلەرنى يېڭىدىن تەرتىپلىدى. قوشۇنىنىڭ ئارقا تەرىپىنى ئۇھۇدقا، ئالدى تەرىپىنى مەدىنە تەرەپكە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇكاشە بىن مىھسانىنى قوشۇنىنىڭ ئوڭ قانىتىغا، ئەبۇ سەلەمە بىن ئابدۇلئەسەتنى قوشۇنىنىڭ سول قانىتىغا قوماندان قىلدى. سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس بىلەن ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھ ئوقچى ئەترەتنىڭ ئالدىغا ئورۇنلاشتى. ساۋۇتلۇق ئەترەت، زۇبەير بىن ئەۋۋام، ئالدىنقى سەپتىكى ساۋۇتسىز ئەترەتكە ھەزرىتى ھەمزە، مىقداد بىن ئامىر ئارقا سەپكە باش بولدى.

ئىسلام قوشۇنىنىڭ سول تەرىپىدە ئەينەيىن تۆپىلىكى بار ئىدى. بۇ تۆپىلىكتە تار بىر يول بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يەرگە ئابدۇللا بىن جۇبەيىر قوماندانلىقىدا 50 ئوقچى قىسىم قويدى. ئوقچىلار بۇ تار يولنىڭ ئەتراپىغا ئورۇنلاشتى. پەيغەمبەر

---

139. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 66؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 215؛ زەھەبىلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇق، V، 419.:

ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا كەسكىن قىلىپ: «بىزنى ئارقا تەرەپتىن قوغدايسىلەر، بۇ يەردىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايسىلەر، دۈشمەننى يەڭگەن ھالەتتىمۇ، سىلەرگە ئادەم ئەۋەتىپ خەۋەر يەتكۈزمىگۈچە، بۇ يەردىن ئايرىلمايسىلەر. دۈشمەننىڭ بىزنى ئۆلتۈرمەكچى بولغىنىنى ۋە ئۆلتۈرگىنىنى كۆرسەڭلارمۇ، كېلىپ بىزگە ياردەم قىلمايسىلەر، پەقەت دۈشمەن سىلەرگە قاراپ يول تۇتقاندا ئاندىن ئۇلارنى ئوققا تۇتىسىلەر. چۈنكى ئاتلىق ئەسكەرلەر ئوقچى قىسىمغا قارشى ھۇجۇم قىلالمايدۇ. ئاللاھىم! سېنى، بۇلارغا بۇ ئىشنى تەبلىغ قىلغىنىمغا شاھىت قىلىمەن!» دەپ بۇيرۇق قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ بۇيرۇقنى بىر قانچە قېتىم تەكرارلاپ: «قۇشلارنىڭ جەسەتلىرىمىزنى چوقۇپ يېگىنىنى كۆرسەڭلارمۇ، مەن سىلەرگە ئادەم ئەۋەتمىگۈچە، يېرىڭلاردىن ئايرىلماڭلار.[140] ئەگەر بىز كاپىرلارنى يېڭىپ، ئۇلارنىڭ ئاياقلىرىمىز ئاستىدا قالغانلىقىنى كۆرسەڭلارمۇ، مەن سىلەرگە ئادەم ئەۋەتمىگۈچە يېرىڭلاردىن قىلچە ئايرىلماڭلار!» دەپ، قوشۇننىڭ بېشىغا قايتىپ كەلدى.

بايراق مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇلدى. مۇسئاب بىن ئۇمەير بايراقنى ئېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا تۇردى.[141] بۇ ۋاقىتتا يېڭى توي قىلغان، ھەزرىتى ھانزالا مەدىنىدىن ئۇھۇدقا ئۈچقاندەك كېلىپ ئەسكەرلەر تopيغا قېتىلدى.

ئۇھۇدقا ئۈچ كۈن بۇرۇن كەلگەن مۇشرىك قوشۇنغا، ئەبۇ سوفيان قوماندانلىق قىلىۋاتقان ئىدى. ئۇلار مەدىنىنى ئارقا تەرىپىگە ئېلىپ سەپ تۈزدى. ئوڭ قانىتىدا ئاتلىق ئەسكەرلەر بىلەن خالىد بىن ۋەلىد، سول قانىتىدا ئاتلىق ئەسكەرلەر بىلەن ئىكرىمە قوماندانلىق قىلدى. ساپپان بىن ئۇمەييەنىڭ ئاتلىق قىسىمغا قوماندانلىق قىلىشى رىۋايەت قىلىنىدى. مۇشرىكلارنىڭ بايرىقىنى تەلھا بىن ئەبى تەلھا كۆتۈردى.

ئىككى قوشۇن ئارىسىدىكى كۈچ پەرقى بەكمۇ چوڭ ئىدى. قۇرەيش قوشۇنى قورال-ياراق، سان ۋە تەمىنات جەھەتتىن مۇسۇلمانلاردىن تۆت ھەسسە ئۈستۈن ئىدى.

قۇرەيش قوشۇنىدا شاۋقۇن-سۈرەن، ئىنتىقام ئوتلىرىدا كۆزلىرى چەكچەيگەن ئاياللار داقا-دۇمباق چېلىشىپ، ناخشا-ئۇسسۇل بىلەن ئەسكەرلەرگە مەدەت بىرەتتى. ئۆز قوللىرىدا ياسىۋالغان بۇتلىرىدىن ياردەم تىلىشەتتى.

ساھابىلار تەرەپتە بولسا، دۇئالار ئىچىدە، «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتىپ، ئىسلامنىڭ ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن قوغداپ قېلىنىشى ئۈچۈن يالۋۇردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەساھابىنى ئاللاھ تەئالا ئۈچۈن جىھادقا دەۋەت قىلىپ ئۇنىڭدىن كەلگەن پايدىلارنى ئاڭلىتىپ: «ئەي ئەساھابىم! سانى ئاز بولغان ئادەملەر ئۈچۈن دۈشمەن بىلەن ئېلىشىش تەس تۇيۇلىدۇ. ئەگەر ئۇلار سەۋرى قىلىپ ۋەدىلىرىدە

140. ىراخۇب، «داھەج»، ؛164 ىزاغەم، ؛10، 20 ۇبەئ تۇۋاد، «داھەج»، ؛116 تەمخەئ بىن لەبنەھ، لەئ-دەنسۇم، 293، ؛IV ىنبئ ماشھ، سەئ-مرىس، ؛II، 65 ىدىقاۋ، لەئ-ىزاغەم، I، 164، 220، 224 ؛ ىنبئ دائاس، تەئ-تاقاباط، III، 476؛ I، II، 47.

141. ىنبئ ماشھ، سەئ-مرىس، II، 73.

تۇرسا، ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا غەلبە ئاتا قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تەئالا ئۆزىگە ئىتائەت قىلغانلار تەرەپتە تۇرىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ سىزگە ۋەدە قىلغان مۇكاپاتىنى تىلەڭلار!» دەيتتى. ئۇھۇد ئۇرۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئايەت: «ئەي مۆمىنلەر! ئاللاھ تەئالا بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمر-پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلىڭلاركى، مەرھەمەتكە ئېرىشىڭلار. رەببىڭلاردىن مەرھەمەت تىلەشكە ۋە جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن يۈگۈرۈڭلار ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن تىرىشىڭلار. جەننەت، يەر شارى ۋە پۈتۈن ئالەم قەدەر چوڭدۇر. جەننەت، ئاللاھ تەئالادىن قورۇققانلار ئۈچۈن تەييارلاندى. ئۇلار ئاز بولسىمۇ، كۆپ بولسىمۇ ئاللاھ يولىدا ماللىرىنى بېرىدۇ. غەزەپلىرىنى ئىپادىلىمەيدۇ. ھەر كىشىنى ئەپۇ قىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئېھسان قىلغاننى سۆيىدۇ» . (ئال ئىمران سۈرىسى، 132~134-ئايەت)

يەنە بىر ئايەتتە: «نەتىجىدە ئۇلارنىڭ مۇكاپاتلىرى، ئاللاھ تەرىپىدىن مەغپىرەت ۋە دەرەخلەرنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئاققان جەننەتلەردۇر. ئۇلار، ئۇ يەردە مەڭگۈ قالىدۇ. بۇنداق قىلغانلارنىڭ ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلغا ئىتائەت قىلغانلارنىڭ مۇكاپاتى نېمىدېگەن گۈزەل!» . (ئال ئىمران سۈرىسى، 136-ئايەت)

قەلبى ئىمان بىلەن تولغان، كۆزلىرىدىن باتۇرلۇق نۇرلىرى ۋاللىداپ تۇرغان، شېھىت بولۇش ئارزۇسى بىلەن ئوت بولۇپ يانغان ئەسھابى-كىرام جايلىرىدا تۇرالماي قالغان ئىدى. ئۇلار دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن تەقەززالىق بىلەن ئەمر ساقلىدى. بەدىر ئۇرۇشىدا باشلىرىغا باغلىۋالغاندەك، ھەزرىتى ئەلى ئاق رەڭلىك، زۇبەير بىن ئەۋۋام سېرىق رەڭلىك، ئەبۇ دۇجانە قىزىل رەڭلىك بۇقۇش باغلىۋالدى. ھەزرىتى ھەمزىمۇ تۆگە قۇشى قانىتىدا ياسالغان تۇغنى باغلىۋالغان ئىدى. ئىككى قوشۇن بىر-بىرىگە يېقىنلاشتى. بىر ئازدىن كېيىن بىر تەرەپتە، ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن ئەڭ يېقىنلىرى بىلەن ئۇرۇش قىلىشتىن تەپ تارتمايدىغان ئىسلام قوشۇنى؛ يەنە بىر تەرەپتە بولسا، باتىل يولنى تۇتقان ئىسلام دۈشمەنلىرى بىلەن قاتتىق بىر ئۇرۇش مەيدانغا كېلەتتى.

ئوق ئېتىش دائىرىسىگە يېقىنلىششى بىلەن، تۆگىگە مىنگەن، ساۋۇت كېيگەن بىر مۇشرىك، مۇسۇلمان قوشۇنىدىن بىرسىنى دۇئېلغا چاقىردى. مۇسۇلمان ئەسكەرلەر مەندىن قورققان چېغى دەپ، ئارقا-ئارقىدىن ئۈچ قېتىم ۋارقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن ئىسلام قوشۇنىدىن ئېگىز بويلۇق، بېشىغا سېرىق بۇقۇش باغلىغان بىر مۇسۇلمان ئەسكىرىنىڭ پىيادە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاممىسىنىڭ ئوغلى زۇبەير بىن ئەۋۋام ئىدى. ئىسلام قوشۇنىدىن «ئاللاھۇ ئەكبەر!" سادالىرى ياڭرىدى. ھەزرىتى زۇبەيرنىڭ غەلىبىسى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. زۇبەير بىن ئەۋۋام يېقىنلىشىپ مۇشرىكنىڭ تۆگىسى ئۈستىگە سەكرىگەنلىكىنى كۆردى. تۆگە ئۈستىدە قاتتىق بىر ئېلىشىش بولدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۇنى تۆگىدىن يەرگە ئات» دېگەن ئەمرىنى ئاڭلاپ، مۇشرىكنى يەرگە ئېتىپ، مۇشرىكنىڭ بويىنىغا قىلىچ ئۇردى. مۇشرىكنىڭ دوبۇلغا

كېيگەن بېشى ساۋۇت كېيگەن بەدىنىدىن ئۈزۈلۈپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ھەزرىتى زۇبەيرگە دۇئا قىلدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن مۇشرىكلارنىڭ بايراقچىسى بولغان، تەلھا بىن ئەبى تەلھا مەيدانغا چۈشۈپ: «ئىچىڭلاردىن مەن بىلەن ئېلىشىشقا جۈرئەت قىلغۇدەك بىرسى بارمۇ؟» دەپ ۋارقىرىدى. ئۇنىڭ ئالدىغا ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى ھەزرىتى ئەلى چىقتى. ھەزرىتى ئەلى بىر قىلىچ ئۇرۇشى بىلەن بېشىدىن پۇتىغىچە ساۋۇت-دوبۇلغىلار بىلەن پۈركەنگەن مۇشرىكنىڭ بېشى ئىڭىكىگىچە ئوتتۇرىدىن ئىككى بولۇپ كەتتى. بۇنى كۆرگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتتى. بۇ تەكبىرگە ئەسھابى كىرامنىڭمۇ قېتىلىشى بىلەن تەكبىر سادالىرى يەر-زېمىننى تىترەتتى.[142]

مۇشرىك بايرىقىنىڭ يەرگە چۈشكەنلىكىنى كۆرگەن تەلھانىڭ قېرىندىشى ئوسمان بىن ئەبى تەلھا مەيدانغا يۈگۈرۈپ، بايراقنى يەردىن ئېلىپ، مۇسۇلمانلاردىن بىرسىنىڭ دۇئېلغا چىقىشىنى تەلەپ قىلدى. ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى ھەزرىتى ھەمزە مەيدانغا چۈشۈپ، «يا ئاللاھ!» دەپ ئوسماننىڭ مۈرىسىگە شۇنداق بىر قىلىچ چاپتىكى، بايراق تۇتقان قولى يەرگە ئۈزۈلۈپ چۈشۈپ، جان بەردى.[143]

مۇشرىكلاردىن ئەبۇ سەئىد بىن ئەبى تەلھا پىيادە مەيدانغا چۈشتى. ئۇمۇ بېشىدىن پۇتىغىچە ساۋۇت-دوبۇلغىلار كېيگەن ئىدى. ئۇ كېلىپ كۆپۈرلۈق بايرىقنى يەردىن ئېلىپ، مۇسۇلمانلارغا قاراپ: «مەن قۇسامنىڭ دادىسى، مەن بىلەن كىم ئېلىشالايدۇ؟» دەپ ۋارقىرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنىڭغا ھەزرىتى ئەلىنى چىقاردى. ھەزرىتى ئەلى ئۇنىمۇ ئۆلتۈرۈپ، بايرىقنى يەرگە چۈشۈرگەندىن كېيىن سەپكە قايتىپ كەلدى.

بۇنىڭدىن كېيىنمۇ نۇرغۇنلىغان مۇشرىك مەيدانغا چىقىپ، يەرگە چۈشكەن بايرىقنى ئېلىپ، دۇئېلغا چىقماقچى بولدى. ئەمما ھەر قېتىمدا ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن ساھابىلار ئۇلارنى يەر چىشلەتتى. ئىسلام قوشۇنىنىڭ تەكبىر ئاۋازلىرى جاراڭلايتتى. دۈشمەن قوشۇنلىرى بولسا پەرىشانلىق ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە قالدى. ھەتتا شاۋقۇن-سۈرەنلىرى ئاسمانغا چىققان مۇشرىك ئاياللارمۇ: «نومۇس سىلەرگە، نومۇس!» دېيىشىپ، ئۇلارغا ھاقارەت قىلاتتى ۋە ئۇلارغا: «يەنە نېمىگە قاراپ تۇرىسىلەر؟» دەپ جەڭگە چاقىراتتى.

ھەر ئىككى تەرەپنىڭ تەھىر قىلالمىغانلىقىنى كۆرگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، قولىدا تۇتىۋالغان ۋە ئۈستىدە: «قورقاقلىق نومۇس، ھۇجۇمدا شەرەپ ۋە ھۆرمەت بار. ئىنسان قورقۇش بىلەن تەقدىرىدىن قۇرتۇلالمايدۇ» دېگەن بېيىت يېزىلغان قىلىچنى كۆرسىتىپ: «بۇ قىلىچنى كىم مەندىن ئالىدۇ؟» دېيىشى بىلەن ئەسھابى-كىرام جەم بولۇپ

142. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 151؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 224، 308؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 40.

143. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 74؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 227؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 41.

قالدى ۋە ئارقىسىغا چېكىنىدى. قىلىچنى جان ـ جەھلى بىلەن سورىغانلاردىن ھەزرىتى زۇبەير بىن ئەۋۋام: «مەن ئالىمەن ئى رەسۇلۇللاھ!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچنى ئۇنىڭغا بەرمىدى. ئەبۇبەكرى، ئۆمەر، ئەلىلارغىمۇ بەرمىدى.

ئەبۇ دۇجانە: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ قىلىچنىڭ ھەققى نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ ھەققى، ئېگىلىپ كەتكۈچە دۈشمەننىڭ بوينىغا ئۇرۇشتۇر. ئۇنىڭ ھەققى، مۇسۇلماننى ئۆلتۈرمەسلىك، كاپىرلاردىن قاچۇرماسلىق، ئۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا ساڭا زەپەر ئاتا قىلغۇچە، ھەتتا شېھىت مەرتىۋىسى نېسىپ بولغىچە ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلىشتۇر. دېدى. ئەبۇ دۇجانە: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۇنىڭ ھەققىنى ئۆتەش ئۈچۈن ئۇنى ئالىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قولىدىكى قىلىچنى ئۇنىڭغا بەردى.[144] ئۇ تولىمۇ جاسارەتلىك ۋە قەھرىمان بولۇشقا قارىماي، ئۇرۇش مەيدانىدا ئېغىر بېسىق ۋە پەم پاراسەتلىك ئىدى. «ئۇرۇش ھىلە ـ مىكىردۇر»[145] دېگەن ھەدىسكە رىئايە قىلاتتى. ھەزرىتى ئەبۇ دۇجانە ئۇ قىلىچنى ئېلىپ جەڭ مەيدانىغا قاراپ ھەيۋەتلىك بىر شەكىلدە بېيىتلەرنى ئېيتقان ھالدا دۈشمەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۈستىدە بىر تال كۆينىكى، بېشىغا باغلىۋالغان قىزىل بۇقۇشتىن باشقا بىر نەرسە يوق ئىدى. ئۇنىڭ بۇنداق يۈرۈش قىلىشى، ئەسھابى ـ كىرام ئارىسىدا غۇلغۇلا قوزغىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ بىر يۈرۈشكى، بۇ يەرلەر (ئۇرۇش مەيدانى) سىرتىدا ئاللاھ تەئالانىڭ غەزىپىگە سەۋەپتۇر» دېدى ۋە دۈشمەنگە قارشى ھەيۋەتلىك يۈرۈشنىڭ ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

ساقلاشقا تاقەت قىلالمىغان مۇشرىك سەپلىرىدىن خالىد بىن ۋەلىد قول ئاستىدىكى كۈچ بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، جايلىرىدا تۇرالماي قالغان سۆيۈملۈك ئەسھابىغا ھۇجۇم ئەمرىنى بېرىشى بىلەن تەڭلا: «ئاللاھۇ ئەكبەر» سادالىرى ئۇرۇش مەيدانىنى بىر ئالدى. ھەزرىتى ھەمزە، ئەڭ ئالدىدا قىلىچلىرى بىلەن ساۋۇتسىز قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىپ، ئالدىغا كەلگەن ھەر بىر مۇشرىككە قىلىچ چاپتى. غەزەپ ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن كەلگەن خالىد بىن ۋەلىدنىڭ قوشۇنلىرى، دەرھال كەينىگە چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى. خالىد بىن ۋەلىد يۆلىنىشنى ئۆزگەرتىپ، تاغ تۆپىلىكىدىكى يەردىن ئايلىنىپ ئارقا تەرەپتىن ھۇجۇمغا ئۆتمەكچى بولۇپ، مىڭ بىر جاپادا ئەينەين تۆپىلىكىگە كەلدى. ئەمما ھەزرىتى ئابدۇللاھ بىن جۇبەير ۋە قول ئاستىدىكى 50 يىگىت ئۇلارنى ئوق يامغۇرىغا تۇتتى. ئۇرۇش يۇقىرى پەللىگە چىقتى. ھەر ئىككى تەرەپ، بارلىق كۈچى بىلەن ئېلىشتى. بىر ساھابى ئەڭ ئاز تۆت مۇشرىك بىلەن ئېلىشىپ ئالدىغا ئىلگىرلەشكە تىرىشتى. ھەزرىتى ھەمزە بىر تەرەپتىن: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر»

144. بۇخارى، «جىھاد»، 157؛ مۇسلىم، «جىھاد»، 29؛ ئەبۇ داۋۇت، «جىھاد»، 101؛ تىرمىزى، «جىھاد»، 5؛ ئىبنى ماجە، «جىھاد»، 28.

145. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، III، 123؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 66؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، I، 259.

دەپ تەكبىر كەلتۈرسە؛ يەنە بىر تەرەپتىن:«مەن ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى!» دەپ دۈشمەن قوشۇنىنى يېرىپ ئالدىغا قاراپ ئىلگىرلەيتتى. سەفۋان بىن ئۇمەييە، ئەتراپىدىكىلەرگە: «ھەمزە قەيەردە؟ ئۇنى ماڭا كۆرسىتىڭلار» دېدى ۋە ئۇرۇش مەيدانىدا ئۇنى ئىزدېدى. بىر چاغدا كۆزلىرى، ئىككى قىلىچنى تۇتۇپ ئېلىشىۋاتقان بىرسىگە چۈشتى. ئۇ: ئېلىشىۋاتقان كىم؟ دەپ سورىدى. ئەتراپىدىكىلەر: سەن ئىزدەۋەتقان، ھەمزە! دېدى. سەفۋان: مەن بۈگۈنگىچە قەۋمىمنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئېتىلغان، ئۇنىڭدەك غەزەپلىك، ۋەھشى بىرسىنى كۆرمىدىم، دېدى. ئۇرۇش تازا ئەۋجىگە چىققاندا، مۇسۇلمان ئەسكەرلەردىن زۇبەير بىن ئەۋۋام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلىچنى ئۇنىڭغا بەرمىگەنلىكىدىن كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۆز-ئۆزىگە: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلىچ تەلەپ قىلدىم، ئەمما ئەبۇ دۇجانىگە بەردى. مەن بولسام ھاماچىسى سافىييەنىڭ ئوغلى ھەم قۇرەيشلىك ئىدىم. ئەسلىدە مەن باشتا سورىغان ئىدىم. بېرىپ بىر قاراپ باقاي، ئەبۇ دۇجانىنىڭ مەندىن ئۈستۈن نەرى باركىن!» دېدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنى كۆزىتىشكە باشلىدى. ئەبۇ دۇجانە: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتقاچ، مۇشرىكلاردىن كىم كەلسە ئۇنى يەر بىلەن يەكسەن قىلاتتى. ئەڭ ئازغۇن مۇشرىكلاردىن بىرى بولغان ھەيۋەتلىك جۇسەللىنىڭ كۆزىدىن باشقا پۈتۈن يېرى ساۋۇت-دوبۇلغىلار بىلەن قاپلانغان ئىدى. ئۇ باشتا ئەبۇ دۇجانىگە ئېتىلدى. ئەبۇ دۇجانە ئۇنىڭغا قالقان بىلەن مۇداپىئە قىلدى. مۇشرىكنىڭ قالقىنى ئەبۇ دۇجانىنىڭ قالقىنىغا قىسىلىپ قالدى. قىلىچنى تارتىپ چىقىرالمىدى، ئەمدى نۆۋەت ئەبۇ دۇجانىگە كەلگەن ئىدى. ئەبۇ دۇجانە ئۇنى بىر قىلىچ بىلەنلا جېنىدىن جۇدا قىلدى. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ، ئالدىغا چىققان ھەر بىر ئىمانسىزنى كۇمپەيكۇم قىلىپ، تاغنىڭ ئېتىكىگە، داقا-دۇمباقلىرى بىلەن مۇشرىكلارغا مەدەت قىلىۋاتقان مۇشرىك خوتۇنلارنىڭ يېنىغىچە يېقىنلاپ كەلدى. ئەمما ئەبۇ سۇفيانىنىڭ خانىمىنىڭ يېنىغا كەلگەندە، قىلىچنى كۆتۈردى-يۇ، ئۇنى ئۆلتۈرمىدى.[146] بۇنى كۆرگەن زۇبەير بىن ئەۋۋام ئۆز-ئۆزىگە: «قىلىچنىڭ كىمگە بېرىلىدىغانلىقىنى ئاللاھ ۋە پەيغەمبىرى مەندىن ياخشى بىلىدىكەن» دېدى-دە، «قەسەم قىلىمەنكى، مەن ھازىرغىچە ئۇنىڭدەك جانباز ۋە ئۇنىڭدىن نوچى ئېلىشقان بىرسىنى كۆرمىدىم» دېدى.

مىقداد بىن ئەسۋەد، زۇبەير بىن ئەۋۋام، ھەزرىتى ئەلى، ھەزرىتى ئۆمەر، تەلھا بىن ئۇبەيدۇللا، مۇسئاب بىن ئۇمەيىرلەرنىڭ ھەممىسى بېسىپ ئۆتكىلى بولمايدىغان قەلئە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈشمەن بىلەن بەكمۇ يېقىن دائىرىدە ئېلىشىۋاتقانلىقىنى ۋە تەكرار-تەكرار ھۇجۇمغا ئۆتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن سۆيۈملۈك ئەسھابى، ئورنىدا تۇرالماي قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەتەر كېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىپ، ساۋۇت-دوبۇلغىلار بىلەن قاپلانغان دۈشمەنگە كۆزىنى ئېچىشقىمۇ پۇرسەت بەرمىدى. بۇ ۋاقىتتا ئابدۇللاھ بىن ئامىرنىڭ شېھىت بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى.

146. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 68؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، V، 456.

بۇ ئۇھۇدتىكى تۇنجى شېھىت ئىدى، ئۇنىڭ شېھىت بولغانلىقىنى ئاڭلىغان دوستلىرى، ئېخىمۇ كۈچلىنىپ، دۈشمەن قوشۇنى ئىچىدە قىلىچلىرىنى تېخىمۇ شىددەتلىك چېپىشقا باشلىدى.

ئۇرۇش تازا قىزىۋاتقاندا، يىگىتلەرنىڭ ئۈلگىسى بولغان ھەزرىتى ئابدۇللاھ بىن جاھىش بىلەن ئوقچىلارنىڭ پىرى سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس بىر-بىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئوخشىمىغان يەرلەردىن يارىلانغان ئىدى. سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس بايان قىلىپ: «ئۇرۇشنىڭ تازا شىددەتلىك ۋاقتى ئىدى. تۇيۇقسىزلا ئابدۇللاھ بىن جاھىش ماڭا سوقۇلدى. قولۇمنى تۇتتى ۋە مېنى بىر تاشنىڭ كەينىگە تارتتى. ئۇ: ئەمدى سەن بۇ يەردە دۇئا قىلغىن، مەن ئامىن دەي. مەن دۇئا قىلغاندا، سەنمۇ ئامىن دېگىن، دېدى. مەن ماقۇل دېدىم ۋە: ئاللاھىم ماڭا ئەڭ كۈچلۈك ۋە قۇۋۋەتلىك دۈشمەنلەرنى يوللىغىن. ئۇلار بىلەن ئېلىشىپ ھەممىسىنىڭ جېنىنى ئېلىپ، غازى بولۇپ قايتاي، دېدىم. ئۇ: چىن دىلى بىلەن ئامىن! دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ دۇئا قىلىشقا باشلاپ: «ئاللاھىم! ماڭا يېڭىش تەس بولغان دۈشمەنلەرنى ئەۋەتكىن، ئۇلار بىلەن ھايات-ماماتلىق ئېلىشىپ جىھادنىڭ ھەققىنى بېرەي. ھەممىسىنى ئۆلتۈرەي، ئاخىرىدا ئۇلاردىن بىرسى كېلىپ مېنى شېھىت قىلسۇن. ئاخىرىدا كالپۇكلىرىمنى، قۇلىقىمنى، بۇرنۇمنى كەسسۇن، قانلار ئىچىدە سېنىڭ ھۇزۇرۇڭغا كېلەي. ئاللاھىم! سەن ماڭا: ئابدۇللاھ قۇلاقلىرىڭنى نېمە قىلدىڭ؟ دەپ سورىغان ۋاقتىڭدا، مەن: ئاللاھىم! مەن ئۇلارنى ئورنىدا ئىشلىتەلمىدىم. ھۇزۇرۇڭغا ئېلىپ كېلىشتىن خىجىل بولدۇم. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىم بىلەن بىرگە بولغان بىر ئۇرۇشتا، توپا-چاڭغا مىلەشتىم. نەتىجىدە مانا مۇشۇنداق كەلدىم. دەي، دېدى. بۇنداق بىر دۇئاغا ئامىن دېيىشكە كۆڭلۈم پەقەتلا يول قويمايتتى. پەقەت ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغىنىم ئۈچۈنلا ئامىن دېيىشكە مەجبۇر بولدۇم.

بىر ئازدىن كېيىن قىلىچلىرىمىز بىلەن جەڭگە كىرىشكە داۋام قىلدۇق. ھەر ئىككىمىز ئالدىمىزغا كەلگەنلەرنى ساق قويمىدۇق. ئۇ شۇنداق قەيسەرلەرچە ئۇرۇشتىكى ئالدىغا كەلگەن دۈشمەن سەپلىرىنى ئوڭتەي-توڭتەي قىلىۋەتتى. دۈشمەنگە تەكرار-تەكرار ھۇجۇم قىلىپ، شېھىت بولۇش ئۈچۈن پۈتمەس-تۈگىمەس بىر روھ بىلەن ئېلىشتى. «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ ئېلىشىۋاتقاندا قىلىچى سۇنۇپ كەتتى. دەل ئۇ چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بىر خورما شېخىنى سۇنۇپ داۋاملىق ئۇرۇش قىلىشنى بۇيرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن بۇ خورما شېخى قىلىچقا ئايلاندى ۋە ئالدىغا كەلگەن ھەر بىر مۇشرىكنى چېپىشنى داۋاملاشتۇردى. نۇرغۇن دۈشمەننى ئۆلتۈردى. ئۇرۇشنىڭ ئاخىرلىششىغا يېقىن بىر مەزگىلدە، ئەبۇل ھاكەم ئىسمىدىكى بىر مۇشرىكنىڭ ئاتقان ئوقى بىلەن شېھىت بولۇپ ئارزۇسىغا يەتتى. ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرگەن مۇشرىكلار، ئۇنىڭ قۇلىقىنى، بۇرنىنى ۋە كالپۇكىنى كېسىپ پۈتۈن يەرلىرىنى قانغا بويىۋەتتى.

مۇسۇلمانلار سىپىدا قىلچىنى ئوينىتىپ، «ئۆلۈم، قىچىشتىن شەرەپلىكتۇر!» دەپ مۇشرىكلارنىڭ ئارىسىغا يالاڭ قىلىچى بىلەن ئېتىلغان كۇزام، تىللاردا داستان بولغىدەك قەھرىمانلىقلار كۆرسەتكەن ئىدى. ئۆزى يالغۇز يەتتە-سەككىز دۈشمەننى ئۆلتۈرۈپ، يارىلاندى. ئەسھابى كىرام، ئۇنىڭ بۇ قەھرىمانلىقلىرىنى كۆرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ دوزاق ئەھلىدۇر» دېدى. قەتادە بىن نۇمان ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، «ئەي كۇزمان! شېھىتلىك ساڭا يار بولسۇن!» دېيىشى بىلەن ئۇ: «مەن دىن ئۈچۈن ئەمەس، قۇرەيشنىڭ مەدىنىگە بېسىپ كىرىپ، خورمىلىق بېغىمنى خاراپ قىلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇرۇش قىلىۋاتىمەن!» دېدى. ئېغىر يارىلانغانلىقىدىن ئوقيا ئوقى بىلەن بىلەك تومۇرىنى تېشىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ «دوزاق ئەھلىدۇر» دېگەن سۆزى ئەمەلىيەتكە ئايلاندى.

ئۇرۇش باشلانغاندىن تارتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى قارشىلىق كۆرسەتتى. شىددەتلىك ھۇجۇمى بىلەن دۈشمەننى چېكىندۈردى. تاشتىن، دەرەختىن ياسىۋالغان «لات، ئۇززا، ھۇبەل!» دەپ چوقۇنۇپ، ئۇلاردىن ياردەم ۋە پايدا تىلىگەن مۇشرىكلار گۇرۇھى، مۇسۇلمان ئەسكەرلەرنىڭ قەھرىمانلىقى نەتىجىسدە، سەپلىرى بۇزۇلۇپ قېچىشقا باشلىدى. ئۇلارنى ئۇرۇشقا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئاياللار، نالە-پەرياد قىلىپ، قاچقان ئەركەكلەرگە يېتىشۋېلىشقا تىرىشتى.

قۇرەيشلىك مۇشرىكلار جەڭ مەيدانلىرىنى تاشلاپ، مەككىدىن ئېلىپ كەلگەن نەرسىلىرىنى قالدۇرۇپ قېچىشقا باشلىشى بىلەن ئىسلام ئەسكەرلىرى خوشاللىقىدىن ئاللاھنىڭ بەرگەن غەلىبىسگە ھەمدۇ-سانا ئېيتتى. سان ۋە كۈچ جەھەتتىن مۇسۇلمانلاردىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك بولغان مۇشرىكلار، مۇسۇلمانلار ئالدىدا ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى. ئۇلار بىر-بىرىنى دەسسەپ قاچقاندا، شەرەپلىك ئەسھاب ئۇلارنى قوغلاپ يۈرۈپ ئۆلتۈردى. بۇ ۋاقىتتا يېڭى توي قىلغان ھانزالا بىن ئەبۇ ئامىر، ئاتلىق قاچقان مۇشرىك قوشۇننىڭ باش قوماندانى ئەبۇ سوفيانغا يېتىشىۋالدى. ئاتنىڭ پۇتىغا قىلىچ ئۇرىشى بىلەن ئات يەرگە يىقىلدى. يەرگە چۈشكەن ئەبۇ سوفيان پۈتۈن كۈچى بىلەن: «ئەي قۇرەيشلەر! يېتىشىڭلار! مەن ئەبۇ سوفيان، ھانزالا مېنى قىلىچ بىلەن توغرايدىغان بولدى!» دەپ پەرياد قىلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە قاچقان مۇشرىكلار جان قايغۇسىدا، قوماندىنى بىلەن كارى بولمىدى.

بەختكە قارشى ھەزرىتى ھانزالانىڭ ئارقىسىدا تۇرغان شەدداد بىن ئەۋسەد ئىسىملىك بىر مۇشرىك ئۇنىڭ دۈمبە تەرىپىدىن نەيزە ئۇردى. ھەزرىتى ھانزالا: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ ئالدىغا بىر قەدەم ئالماقچى بولدى، ئەمما يەرگە يىقىلىپ شېھىت بولدى ۋە مۇبارەك روھى جەننەتكە كۆتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ھانزالانى، ئاسمان بىلەن يەر ئارىسىدا، كۆمۈشتىن ياسالغان يوغان بىر لېگەندە يامغۇر سۈيى بىلەن يۇغانلىقىنى كۆردۈم» دېدى. ئەبۇ ئۇسەيدى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىشىم

بىلەن ھانزالانىڭ يېنىغا باردىم. بېشىغا يامغۇر سۈيى تېمىۋاتاتتى. بۇ ئىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر بەردىم. ھەزرىتى ھانزالانى «غاسىلۇل مەلائىكە[147]» دېدى.[148]

مۇشرىكلارنىڭ قاچقىنىنى كۆرگەن ئەينەيىن تۆپىلىكىدىكى ئوقچىلارنىڭ بەزىلىرى، ئۇرۇشنى ئاياغلاشتى دەپ ئويلاپ، يەرلىرىنى تاشلاپ چىقىپ كەتتى. قوماندان ئابدۇللاھ بىن جاھىش ۋە 12 كىشى ئورنىدا قالدى.[149]

ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەھرىمانلىقى

بۇ ئەسنادا ھەر پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، دىققەت بىلەن كۆزىتىۋاتقان قۇرەيىش ئوقچى قىسمىنىڭ قوماندانى خالىد بىن ۋەلىد ئەينەيىن تۆپىلىكىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئازلىغانلىقىنى كۆرۈشى بىلەن قول ئاستىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەرنى ھەرىكەتكە كەلتۈردى. ئىكرىمە بىن ئەبۇ جەھىل بىلەن بىرلىكتە تۆپىلىككە يېتىپ كەلدى. ئابدۇللاھ بىن جۇبەير بىلەن سادىق دوستلىرى سەپ تۈزۈپ، ئوقى تۈگىگىچە كاپىرلارغا ئوق ئاتتى. ئاخىرى نەيزە-قىلىچلىرى بىلەن: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دېيىشىپ ئۇلارغا تاقابىل تۇردى. ئىمانلىقلار بىلەن ئىمانسىزلار ئارىسىدا بىرگە قارشى 25 نىسبىتىدە ئادىل بولمىغان بىر ئۇرۇش مەيدانغا كەلدى. ئەسھابى-كىرام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن ۋەدىسى ئۈچۈن بىر تامچە قېنى قالغۇچە جەڭ قىلىپ، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى شېھىت بولۇپ، يېرىدىن ئايرىلماي، تەنلىرى يەرگە يېقىلىپ روھى جەننەتكە قاراپ ئۇچتى. (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن)

مۇشرىكلار ئۈچ-ئاداۋىتىدىن ھەزرىتى ئابدۇللاھنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ، بەدىنىنى نەيزىلىرى بىلەن ئۆتمە-تۆشۈك قىلىۋەتتى. قورسىقىنى يېرىپ ئىچكى ئەزالىرىنى تارتىپ چىقاردى.

خالىد بىن ۋەلىد ۋە ئىكرىمە، تۆپىلىكتىكى مۇسۇلمانلارنى شېھىت قىلغاندىن كېيىن، مۇسۇلمانلار قوشۇنغا ئارقا تەرەپتىن ھۇجۇم قىلدى. ئەسھابى-كىرام، ئارقىسىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان دۈشمەننى كۆرۈشى بىلەن تەييارلىق قىلىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى. چۈنكى نۇرغۇنلىرى قورالل‍ىرىنىمۇ تاشلاپ قويغان ئىدى. ئۇرۇش مەيدانى تۇيۇقسىز ئۆزگەردى. ئالدى تەرەپتە قاچقان مۇشرىكلار خالىد بىن ۋەلىدنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ھۇجۇم قىلغىنىنى كۆرۈشى بىلەن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. مۇسۇلمان ئەسكەرلەر ئىككى ئوتنىڭ ئارىسىدا قالدى. ساھابىلەرنىڭ سەپلىرى بوزۇلۇپ، تارقىلىشقا مەجبۇر بولدى.[150]

---

147. پەرىشتىلەر يۇيۇپ تازىلىغان كىشى.

148. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 74؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 273~274؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، V، 436.

149. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، IV، 293؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 47.

150. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 232، 301.

ھەزرىتى ئەلى: «ئارىسدا ئىكرىمە بىن ئەبۇ جەھىل بار مۇشرىك قىسمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالدىم. ئەتراپىمنى قورشىدى. بىر قىسمىنى قىلىچتىن ئۆتكۈزدۈم. باشقا بىر قىسمىنىڭ ئىچىگە كىردىم. ئۇلاردىنمۇ نۇرغۇننى سەپلىرىدىن ئايرىۋەتتىم. ئەجىلىم توشمىغانلىقى ئۈچۈن ماڭا بىر نەرسە بولمىدى. بىر چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرەلمەي قالدىم. ئۆز-ئۆزەمگە: «قەسەم قىلايكى، ئۇ جەڭ مەيدانىنى تاشلاپ قاچىدىغان بىرى ئەمەس. بەلكى ئاللاھ تەئالا بىزنىڭ خاتا ھەرىكىتىمىز سەۋەبىدىن ئۇنى ئېلىپ كەتكەن چېغى! ئەمدى مەن ئۈچۈن ئېلىشىپ ئۆلۈشتىن باشقا يول قالمىدى» دەپ، قىلىچىمنى ئوينىتىپ مۇشرىكلارغا ھۇجۇم قىلدىم. ئۇلارنى ئۇرۇپ-چېپىپ تارقىتىشىم بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قالغانلىقىنى بىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھ تەئالانىڭ پەرىشتىلىرى قوغدىدى»

مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغىچە يېقىنلاپ كەلدى. ئەھۋال بەكمۇ خەتەرلىك ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز قىمىر قىلماي تۇردى. بىر تەرەپتىن جەڭ قىلسا، بىر تەرەپتىن تارقىلىپ كەتكەن ئەسھابىنى توپلاش ئۈچۈن: «ئەي پالانى! مەن تەرەپكە كەل! ئەي پۇستانچى مەن تەرەپكە قاراپ كەل! مەن پەيغەمبەرمەن. مەن تەرەپكە قاراپ كەلگەنگە جەننەت بار» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكىر، ھەزرىتى ئابدۇراخمان بىن ئەۋف، تەلھا بىن ئۇبەيدۇللا، ئەلى بىن ئەبۇ تالىپ، زۇبەير بىن ئەۋۋام، ئەبۇ دۇجانە، ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھ، سەئىد بىن مۇئاز، ھابباب بىن مۇنزىر، ئۇسەيد بىن ھۇدايىر، سەھىل بىن ھانىپ، ھارىس بىن سىممە، ئاسىم بىن سابىتلار بىرلا ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا يىغىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش ئۈچۈن جانلىرى بىلەن بىر قەلئە ھاسىل قىلدى.

بۇ چاغدا ئابباس بىن ئۇبادە تارقالغان ئەسھابى-كىرامنى توپلاش ئۈچۈن: « قېرىنداشلىرىم! بېشىڭلارغا كەلگەن بۇ بالا-قازا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرىنى ئورۇندىمىغانلىقىڭلارنىڭ نەتىجىسى. تارقالماڭلار! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىڭلار! بىز ئۇنى قوغدايدىغانلارنىڭ سېپىدىن ئورۇن ئالماي، ئۇنىڭغا بىر بالا كېلىشىگە سەۋەب بولساق، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۆزىمىزنى ئاقلايدىغان بىر نەرسە قالمايدۇ» دەپ ۋارقىردى. ئابباس بىن ئۇبادە يېنىدىكى ھارىسە بىن زەيىد ۋە ئەۋس بىن ئەرقاملار بىلەن دۈشمەن تەرەپكە قاراپ: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش ئۈچۈن باتۇرلارچە ئېلىشتى. ھارىسە بىن زەيىد، ئون توققۇز يېرىدىن يارىلاندى. باشقىلىرىمۇ ئۇنىڭدىن ئاز ئەمەس ئىدى. نەتىجىدە ئۇلار ئۆزلىرى ئارزۇ قىلغان شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشتى.

ئەسھابى-كىرام، بۇنداق خەتەرلىك ئەھۋال ئاستىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا ئاستا-ئاستا توپلاندى. مۇشرىكلار پەيغەمبىرىمىز ۋە بەدەنلىرى بىلەن ئىستىھكام قۇرغان ئەسھابىنى چەمبەر شەكلىدە قورشىۋالدى. ھەر تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىپ چەمبەرنى قىستى. قۇرەيشتىن بىر قىسمىنىڭ ئالدىغا قاراپ ئىلگىرىلىگەنلىكىنى كۆرگەن ئالەملەرنىڭ

خوجسى، ئەسھابىغا: شۇ قىسمغا كىم تاقابىل تۇرىدۇ؟ دەپ سورىدى. ۋەھىب بىن كەئەبۇس: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى ۋە ئېتىلىپ كەلگەن دۈشمەن قىسمغا ئۆزىنى ئاتتى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمىگەن شەرەپلىك قەھرىمان يالاڭ قىلىچى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئارىسىدا قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سېنى جەننەت بىلەن تەبرىكلەيمەن، دېدى. ئۇنىڭ دۈشمەن بىلەن باتۇرانە ئېلىشىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھىم! ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن! دېدى.

مۇشرىكلارنىڭ ھەزرىتى ۋەھىبنى قورشاپ، نەيزە بىلەن شېھىت قىلغانلىقىنى كۆرگەن سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس، ئۇنىڭغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن دۈشمەننىڭ ئىچىگە كىرىپ قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتتى. نۇرغۇن كاپىرنى يەر چىشلەتتى. باشقىلىرىنى چېكىندۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ۋەھىب ئۈچۈن: «مەن سەندىن رازى، ئاللاھ سەندىن رازى بولسۇن» دېدى.

ھەببى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ چەمبەرىنى يېرىپ، ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان بىر توپ مۇشرىكنى كۆرۈشى بىلەن، ھەزرىتى ئەلىگە: «ئۇلارغا ھۇجۇم قىل» دېدى. ھەزرىتى ئەلى ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، ئامىر بىن ئابدۇللاھنى ئۆلتۈرۈپ باشقىلارنى چېكىندۈردى. قىلىچى سونۇپ كەتتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا زۇلپىخارنى بەردى.

باشقا بىر دۈشمەن توپى كېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئى ئەلى! بۇلارنىڭ يامان نىيىتىنى مەندىن يىراقلاشتۇرغىن» دېدى. جېنىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن پىدا قىلغان ئاللاھ تەئالانىڭ شىرى ھۇجۇمغا ئۆتتى. شەيبە بىن مالىكنى ئۆلتۈرۈپ قالغانلىرىنى چېكىندۈردى. ئۇ ۋاقىتتا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ ئىش، ئەلىدىن مەيدانغا كەلگەن ئالاھىدە ئەركەكلەرگە خاس مەرتلىكتۇر، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ مەندىن، مەنمۇ ئۇنىڭدىن، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: مەنمۇ ئىككىڭلاردىن، دېدى. ئۇ چاغدا بىر ئاۋاز كېلىپ: «ئەلىدەك بىر يىگىت، زۇلپىخارىدەك بىر قىلىچ تېپىلمايدۇ» دېدى.

مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا يېقىنلىشالمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئوق ئېتىشقا باشلىدى. ئاتقان ئوقلىرى يا ئۈستىدىن ئۆتۈپ كېتەتتى ياكى يانلىرىغا، ئالدىغا چۈشەتتى. دۈشمەننى چېكىندۈرۈش ئۈچۈن چىش-تىرنىقىغىچە جەڭ قىلغان ئەسھابى-كىرام، بۇ ئەھۋالنى كۆرە-كۆرمەيلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىپ ئۇنىڭغا كەلگەن يا ئوقلىرىنى ئۆز بەدەنلىرى بىلەن توستى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا ئوققا قارشىلىق كۆرسىتىش ئەمرىنى بېرىشى بىلەن ساھابىلارمۇ دۈشمەنگە ئوق ئاتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز،سەئىد بىن ئەبى ۋەققاسنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى. ئۇستا مەرگەن ھەزرىتى سەئىد، تىزلىك بىلەن دۈشمەنگە يا ئوقى ئېتىشقا باشلىدى. ھەر قېتىم ئوقداندىن ئوق ئۈزگەندە: «يا رەببى! بۇ سېنىڭ ئوقۇڭدۇر، بۇنىڭ بىلەن

دۈشمەننى ئۆلتۈر!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ: «ئاللاھىم! سەئىدنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلغىن، ئاللاھىم! سەئىدنىڭ ئوقىنى نىشانغا توغۇرلا، داۋام قىلغىن، سەئىد داۋام قىلغىن! ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن!» دېدى. بۇ شەكىلدە ھەر بىر ئېتىشىدا، ئوخشاش دۇئانى تەكرارلىدى. ھەزرىتى سەئىدنىڭ ئوقى تۈگىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئۆز ئوقلىرىنى بەردى. ھەزرىتى سەئىد بىن ئەبى ۋەققاسنىڭ ئاتقان ھەر بىر ئوقى بىر دۈشمەنگە ياكى بىر دۈشمەن ئۆلۈكىغا تەگدى. مۇشرىكلار ھەر بىر ئوقنى ئاتقاندا ئەبۇ تەلھا پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ، بەدىنى ۋە قالقىنى بىلەن قوغدىدى. ئارلىقتا بىر دۈشمەننى ئۈركىتىدىغان ئاۋاز چاردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەسكەرلەر ئىچىدە ئەبۇ تەلھانىڭ ئاۋازى يۈز كىشىدىن خەيرلىكتۇر» دېدى. ئەبۇ تەلھا پۇرسەت تاپسىلا مۇشرىكلارنى ئوققا تۇتتى. تولىمۇ كۈچلۈك ۋە دەل جايىغا ئاتاتتى. ئاتقان ئوقى زايە بولمىدى. ئاتقان ئوقلىرىغا پەيغەمبىرىمىز بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەندىشە بىلەن قارىغانسىرى، ئەبۇ تەلھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامقا ئوق تېگىپ كەتمىسۇن دەپ، ئۇنىڭغا: «ئاتا-ئانام، جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بېشىڭىزنى كۆتۈرمەڭ، سىزگە دۈشمەن ئوقى تېگىپ كەتمىسۇن. بەدىنىم، سىزنىڭ مۇبارەك بەدىنىڭىزگە قالقاندۇر! مېنى ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ، سىزگە بىر يامانلىق قىلالمايدۇ! مەن ئۆلمىگىچە سىزگە ھېچ نەرسە بولمايدۇ!» دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز نەپسىدىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويدى.

ئۇھۇد مەيدانىنىڭ ھەممە تەرىپى جەڭ مەيدانىغا ئايلىنىپ، جەڭ شىددەت بىلەن داۋاملاشتى. بەزىلىرى ئاتلىق، بەزىلىرى پىيادە، ئىمان بىلەن كۈپۈر ئارىسىدىكى كۈرەش ئۈچۈن جان بەردى. ئەسهابى-كىرام تېخى تولۇق توپلىنىپ بولمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا پەقەت 30 ئەتراپىدا ساھابى پەرۋانىدەك ئايلىنىپ تۇراتتى. كەلگەن ئوقلارغا، قىلىچ، نەيزە، قالقان ۋە بەدىنى بىلەن مۇداپىئە قىلدى. يېگانە ئارزۇسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرىنى ئادا قىلىش ۋە ئۇنى قوغداش ئىدى. يىگىتلەرنىڭ سەركەردىسى ھەزرىتى ھەمزە، ئۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئايرىلىپ قالغان ئىدى. بىر قالايمىقانچىلىقنىڭ ئىچىدە، ئىككى قىلىچى بىلەن جەڭ قىلىۋاتاتتى. «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى بىلەن دۈشمەنگە قورقۇ سالدى. ئۆز ئالدىغا ئوتتۇز بىر مۇشرىكنىڭ جېنىنى ئالدى. نۇرغۇنىنىڭ قولى ۋە پاچىقىنى كېسىپ تاشلىدى. ئۇنى مۇھاسىرگە ئالغان مۇشرىك قوشۇننى چېكىندۈرگەن ۋاقىتتا، سىبا بىن ئۇممۇ ئەنمار: «ماڭا قارشى ئېلىشالىغىدەك بىر ئەركەك بارمۇ؟» دەپ ھەزرىتى ھەمزىگە جەڭ ئېلان قىلدى. ھەزرىتى ھەمزە: «يېنىمغا كەل، سۈننەتچى خوتۇننىڭ بالىسى! دېمەك ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە جەڭ ئېلان قىلىۋاتىسەن-ھە؟» دېگىنىچە، مۇشرىك ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغىچە، پاچىقىدىن تۇتۇپ يەرگە ئاتتى.[151] ئارقىدىن قىلىچى بىلەن

151. بۇخارى، «مەغازى»، 23؛ ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، III، 501؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، III، 164.

بويىنىنى كېسىپ تاشلىۋەتكەندىن كېيىن، ئارقىسىغا بۇرۇلدى ۋە ئارقا تەرەپتىكى تاشنىڭ ئارقىسىدا، ۋەھشىنىڭ نەيزە بىلەن ئۆزىنى نىشانلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. دەرھال ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدى. ئالدىدىكى كەلكۈن سۈيى ئېلىپ كەتكەن ئازگالغا كەلگەندە، پۇتلىشىپ كېتىپ دۈمچىلەپلا يىقىلىپ كەتتى. ئۇ چاغدا قورساق تەرىپىدىكى ساۋۇت ئېچىلىپ قالدى. بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن ۋەھشى نەيزىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ ئاتتى. نەيزە ئۇچۇپ كەلگەن پېتى ھەزرىتى ھەمزىنىڭ قورسىقىدىن كىرىپ ئارقىسىدىن چىقىپ قالدى. قەھرىمانلارنىڭ قەھرىمانى: «ئاللاھىم!» دەپ يەرگە يىقىلدى. ئۆزى ئارزۇ قىلغان شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشتى. ئاللاھ ۋە پەيغەمبىرىنىڭ يولىدا جېنىنى پىدا قىلدى (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن)

بۇ ۋاقىتتا دۈشمەن سەپلىرىدىن بىر كىشى: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! تۇققاندارچىلىق مۇناسىۋەتىنى بۇزغان، قەۋمنى پارچىلىغان مۇھەممەد بىلەن ئېلىششىتىن ۋاز كەچمەڭلار! ئەگەر مۇھەممەد قۇرتۇلسا، مەن قۇرتۇلماي!» دېگىنچە، مۇشرىكلارنى كائىناتنىڭ خوجىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھۇجۇم قىلىشقا ئۈندىدى. بۇ ئاۋاز ئاسىم بىن ئەبى ئەۋفنىڭ ئىدى. ئەبۇ دۇجانە بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپلا، دۈشمەن بىلەن ئېلىشقاچ ئاسىم بىن ئەبى ئەۋف تەرەپكە قاراپ ئىلگىرلەپ، ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ ئۆلتۈردى. ئەبۇ دۇجانەنىڭ ئارقىسىدىكى مۇشرىك مابەد پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇنىڭغا قىلىچ ئۇردى. قىلىچ زەربىسىدىن يەرگە يىقىلغان ئەبۇ دۇجانە ئاللاھ تەئالانىڭ ئېھسانى بىلەن جان ئالىدىغان بۇ ھۇجۇمدىن قۇرتۇلۇپ، مابەدنى جېنىدىن جۇدا قىلدى.

قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ نىشانى ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئىدى. ئۇنىڭغا يېقىنلىشىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى. ئەمما ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ، ئۇنى جان ـ جەھلى بىلەن قوغداۋاتقان شەۋكەتلىك ئەسھابىدىن ئۆتۈش ئۇنداق ئاسان ئەمەس ئىدى. بۇ جاسارەتلىك ئوتتۇز يىگىت: «ئى رەسۇلۇللاھ! سىزنىڭدىن ئايرىلماسلىق ئۈچۈن يۈزىمىز، سىزنىڭ مۇبارەك يۈزۈڭگە قالقان، تېنىمىز، مۇبارەك تېنىڭىزغا پىدادۇر. پەقەت سىزنىڭ ئامان ـ ئېسەن بولۇشۇڭ بىزگە يېتەرلىك!» دېدى. مۇشرىكلار بۆلۈنۈپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئالەملەرنىڭ پەخرى ئەلەيھىسسالام يېنىدا تۇرغان ۋە بەدىنى بىلەن قالقان ھاسىل قىلغان سۆيۈملۈك ئەسھابىغا بىر توپ دۈشمەننى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا كىم ئۆزىنى پىدا قىلىدۇ؟» دېيىشى بىلەن مەدىنىلىك بەش ساھابى ئېتىلىپ چىقىپ، تەكبىر ئېيتقان ھالدا، دۈشمەن بىلەن قانلىق ئېلىشتى. نەتىجىدە 4 نەق مەيداندا شېھىت بولدى، بەشىنچىسى 14 يەردىن يارلىنىپ يېتىپ قېلىشى بىلەن ئالەملەرنىڭ خوجىسى: «ئۇنى مېنىڭ يېنىمغا ئېلىپ كېلىڭلار!» دېدى. بەدىنىنىڭ ھەر يېرىدىن قان ئېقىۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ پۇتلىرىنى ئۇنىڭغا ياستۇق قىلدى. شېھىت بولۇش شەرىپىگە ئېرىشكەن بۇ شەرەپلىك ساھابى ئۇمارا بىن يەزىد ئىدى.

تەلھا بىن ئۇبەيدۇللانىڭ قەھرىمانلىقى

مۇشرىكلار قوشۇنى قىستاپ كەلگەن بىر ۋاقىتتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇلارغا كىم تاقابىل تۇرىدۇ؟ شۇلارنى كىم توساپ قالىدۇ؟ دېدى. تەلھا بىن ئۇبەيدۇللا: مەن! ئى رەسۇلۇللاھ! دەپ ئالدىغا چىقماقچى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ساڭا ئوخشاش يەنە كىم بار؟ دېدى. مەدىنە ساھابىلىرىدىن بىر كىشى: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن بار، دەپ ئىجازەت سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قېنى سەن ئۇلارغا تاقابىل تۇر، دېدى. ئۇ دۈشمەنگە ئېتىلىپ بېرىپ، تەڭداشسىز قەھرىمانلىقلارنى كۆرسەتتى. بىر قانچە ئىمانسىزنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: شۇلارغا كىم تاقابىل تۇرىدۇ؟ دېدى. يەنىلا تەلھا بىرىنچى بولۇپ ئالدىغا چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ساڭا ئوخشاش يەنە كىم بار؟ دېدى. ئەنسارلاردىن بىر مۇبارەك: مەن بار ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. ئۇمۇ مۇشرىكلار بىلەن ئېلىشىپ شېھىت بولدى. بۇ شەكىلدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىكى ساھابىلار ئېلىشا-ئېلىشا شېھىتلىك شارابىنى ئىچتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا پەقەت تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھتىن باشقا ھېچكىم قالمىدى. ھەزرىتى تەلھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر خەتەر كېلىشىدىن ئەنسىرىگەن ئىدى. كاپىرلار بىلەن شىددەتلىك ئېلىشتى. ئۇنىڭ بۇ قەدەر كۈچلۈك ۋە تېز قىلىچ ئۇرۇشى شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ، ئوق، قىلىچ، نەيزىلەرگە ئۆز بەدىنىنى قالقان قىلىپ ئۆلگۈرىشى، ئىشەنگۈسىز بىر ۋەقە ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ تۇرۇپ ئۇرۇشتى، ئۆزىگە ئۇرۇلغان ھەر بىر زەربىدىن چاققانلىق بىلەن مۇداپىئە قىلدى. يېگانە ئارزۇسى كائىناتنىڭ سۇلتانىنى قوغداش ۋە بۇ يولدا شېھىت بولغان سەپداشلىرىدەك شېھىتلىك ماقامىغا ئېرىشىش ئىدى. بەدىنىدە يارىلانمىغان يەر قالمىدى. كېيىملىرىدە قاندىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەس ھالغا كەلدى. مۇشۇنداق بولىشىغا قارىماي ئۇ تۆت تەرەپكە تەڭ ئۆلگۈرەتتى. ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى. يىگىتلەرنىڭ ئەپسانىسى ھەزرىتى تەلھا، قان كۆپ ئېقىپ كەتكەنلىكتىن ھالسىراپ قىززىق تۇپراق ئۈستىگە يىقىلىپ چۈشتى. ھەر يېرى نەيزە، قىلىچ ۋە ئوقلار دەستىدىن قىيما-چىيما بولۇپ كەتكەن ئىدى. 66 دانە چوڭ ۋە ساناپ بولغۇسىز دەرىجىدە كىچىك يارا بار ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە، دەرھال ئۇنىڭغا ياردەم قىلىشنى ئەمر قىلدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى تەلھانىڭ ھوشىغا كېلىشى ئۈچۈن يۈزىگە سۇ پۈركىدى. تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھ ھوشىغا كېلەر-كەلمەيلا: يا ئەبۇبەكرى! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نېمە قىلىۋاتىدۇ؟ دەپ، پەيغەمبىرىمىزگە بولغان مۇھەببىتىنى ئىپادىلىدى. رەسۇلنى سۆيمەك، ئۇنىڭ ئۈچۈن جان پىدا قىلماق، بۇ قەدەر بولسا كېرەك! ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياخشى، سېنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەۋەتتى، دېدى. ھەزرىتى تەلھا،

چوڭقۇر بىر نەپەس ئالغاندىن كېيىن: ئاللاھقا مىڭ شۈكۈر، ئۇ ساق ـ سالامەت بولسىلا، ھەر قانداق بىر مۇسىبەت ئېغىر ئەمەس، دېدى. ئۇ ۋاقىتتا بىر قانچە ساھابىمۇ يېتىشىپ كەلدى.

ئالىملەرنىڭ خوجىسى مۇھەممەد مۇستاپا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ھەزرىتى تەلھانىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى. يارىلانغان تەلھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ، خوشاللىقىدىن يىغلاپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بەدىنىنى بىر سىلىغاندىن كېيىن، قوللىرىنى ئېچىپ: «ئاللاھىم! ئۇنىڭغا شىپا ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەت ئېھسان قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن بۇرۇنقى ساغلام ھالىغا كېلىپ، قايتا ئۇرۇش سېپىگە ئاتلاندى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭ ئۈچۈن: «ئۇھۇد كۈنى، يەر يۈزىدە، ئۇنىڭ تەرىپىمدە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام، سول تەرىپىمدە تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھتىن باشقا ماڭا يېقىن بىر كىشىنى كۆرمىدىم.[152] يەر يۈزىدە جەننەتلىك بىر كىشى كۆرۈشنى خالىغانلار، تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاغا قارىسۇن!» دېدى.

پۈتۈن جەڭ مەيدانى گىرەلەشمە ھالەتتە داۋاملاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا ئەبۇ دۇجانە بايراقدارى مۇسئاب بىن ئۇمەيىر، تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش ئۈچۈن ئارقا سەپلەردىن يۈگرەپ كەلگەن نەسىبە خاتۇن ۋە بىر قانچە ساھابى بار ئىدى. مۇشرىكلارغا قارشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە ئېلىشتى. چىش تىرنىقىغىچە قوراللانغان مۇشرىك ئابدۇللاھ بىن ھۇنەيىد، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى كۆرۈشى بىلەن ئېتىنىڭ يۈگىنىنى تارتىپ: «مەن زۇھەيرنىڭ ئوغلى! ماڭا مۇھەممەدنى كۆرسىتىڭلار، يا ئۇ ئۆلىدۇ، يا مەن ئۆلىمەن!» دەپ ۋارقىرىدى. ئېتىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ چاپتۇرۇشىغا ئەبۇ دۇجانە ئالدىنى توسۇپ: «قېنى كېلە! مەن ئۆز بەدىنىم بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغدايدىغانلاردىن بىرى، مېنى بېسىپ ئۆتمەي تۇرۇپ ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمايسەن» دېدى. ئۇ ئاتنىڭ پۇتىغا قىلىچ ئۇرۇپ ئۇنى ئاتتىن چۈشۈردى ۋە ئۇنىڭغا قىلىچنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، «ئال! بۇ ھارەشە ئوغلىدىن!» دەپ بىر قىلىچ ئۇرۇپ يەر چىشلەتتى. بۇ مەنزىرىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھىم! ھارەشەنىڭ ئوغلىدىن (ئەبۇ دۇجانەدىن) مەن قانداق رازى بولسام، سەنمۇ شۇنداق رازى بولغىن» دەپ دۇئا قىلدى.

مۇشرىكلاردىن ئاتقان ئوقى زايە بولمايدىغان ئۇستا ئوقچى مالىك بىن زۇبەير ھەر تەرەپنى قىدىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىزدەۋاتاتتى. ئۇ ئاخىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىن بىر يەرگە كېلىپ، ئۇنىڭ مۇبارەك بېشىنى نىشانغا ئېلىپ ئاتتى. كۆزنى يۇمۇپ ئېچىشقىمۇ ۋاقىت يوق ئىدى. تەلھا دەل ۋاقتىدا قولىنى ئېچىپ دۈشمەنگە نىشان بولدى. يا ئوقى ھەزرىتى تەلھانىڭ ئالقىنىغا سانجىلىپ قولىنى پارچىلىۋەتتى. بارماقلىرىنىڭ پۈتۈن پەيلىرى كېسىلىپ، قولىنىڭ ئۈستىخانلىرى سۇنۇپ كەتتى.

152. ھاكىم، ئەل ـ مۇستەدرەك، III، 426؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز ـ زەۋائىد، S: VI، 9.

بۇ ھالنى كۆرگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: «ئەگەر (مىنى قوغداش يولىدا قولۇڭنى ئۈزۈۋاتقانىدا) بىسمىللاھ دېگەن بولساڭ، ئىنسانلار ساڭا قارىغاندا، پەرىشتىلەر سېنى ساماغا كۆتۈرەتتى» دېدى.[153]

مەككىلىك مۇشرىكلاردىن ئابدۇللاھ ئىبنى قامىئا، ئۇبەي ئىبنى ھەلەف، ئۇتبە ئىبنى ئەبى ۋەققاس، ئابدۇللاھ ئىبنى شىھابى زۇھرى ئىسىملىك تۆت مۇشرىك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن مەسلىھەتلەشتى. ئۇرۇشنىڭ شىددەتلىك بولۇشىغا قارىماي، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئاران بىر نەچچە ساھابى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدى تەرىپىدە، بايراقدار مۇسئاب ئىبنى ئۇمەير تۇرغان بولۇپ، ساۋۇت كىيىۋالغانلىقتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاپ قالغان ئىدى. ئۇ ئوڭ قولىدا ئىسلام بايرىقىنى تۇتقان ھالدا، مۇشرىكلار بىلەن قانلىق ئېلىشىۋاتاتتى. بۇ پەيتتە، ساۋۇت بىلەن يۈركەنگەن ئىبنى قامىئا، ئۇ تەرەپكە قاراپ ئات سالدى. كانىيى يىرتىلغىدەك ۋارقىراپ: «ماڭا مۇھەممەدنى كۆرسىتىڭلار! ئۇ قۇرتۇلسا، مەن ئۆلەي» دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە قاراپ يېقىنلاشتى. ھەزرىتى مۇسئاب بىلەن نەسىبە خاتۇن ئۆز بەدەنلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قالقان قىلغان ھالدا، ئېلىشىشقا باشلىدى. بۇ كاپىرغا قانچىلىك قىلىچ ئۇرسىمۇ، ساۋۇت كىيگەنلىكىدىن مىتمۇ قىلىپ قويمايتتى. ئىبنى قامىئا، ھەزرىتى نەسىبەنىڭ قولىنى مۈرىسى تەرەپتىن كېسىپ تاشلىۋەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ھەزرىتى مۇسئابنىڭ بايراق تۇتقان ئوڭ قولىغا قىلىچ ئۇردى. ئوڭ قولى كېسىلگەن مۇسئاب ئىبنى ئۇمەير جېنىدىنمۇ ئەزىز كۆرگەن ئىسلام بايرىقىنى سول قولىغا ئالدى-دە، «مۇھەممەد پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ پەيغەمبەرلەر كەلگەن» (ئال ئىمران سۈرىسى، 144-ئايەت) دېگەن مەنىدىكى ئايەتنى ئوقۇدى. ئىبنى قامىئا بۇ قېتىم ئۇنىڭ بايراق كۆتۈرگەن سول قولىغا قىلىچ ئۇردى. سول قولىمۇ كېسىلگەن بايراقدار، بايراقنى ھېچ يەرگە يىقىتمايتتى. ئەسھاب بايراقنى مەيدىسى بىلەن تىرەپ تۇرۇپ لەپىلدىتىشكە داۋام قىلدى. ئىبنى قامىئا دېگەن كاپىر بۇ قېتىم مۇبارەك ئەسھابنىڭ دۈمبە تەرىپىدىن نەيزە تىقتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇمۇ باشقا سەپداشلىرىدەك شېھىتلىك شارابىنى ئىچىپ ئاخىرەتكە سەپەر قىلدى.

ھەزرىتى مۇسئاب يەرگە يىقىلغاندىمۇ ئىسلام بايرىقىنى يەرگە چۈشۈرمىگەن ئىدى. بايراقنى ئۇنىڭ سۈرىتىگە كىرگەن بىر پەرىشتە تۇتىۋالدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئالغا يا مۇسئاب! ئالغا! دېگەندە، بايراق تۇتقان پەرىشتە: مەن مۇسئاب ئەمەس، دېدى. بۇ ۋاقىتتا كائىناتنىڭ سۇلتانى ئۇنىڭ پەرىشتە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، بايراقنى ھەزرىتى ئەلىگە بەردى.[154]

ئىبنى قامىئا ھەزرىتى مۇسئابنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەپ ئويلاپ، مۇشرىكلار تەرەپكە بېرىپ: «مۇھەممەدنى ئۆلتۈردۈم» دەپ ۋارقىرىدى. بۇنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار

153. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 254؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، III، 217؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II، 220؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، III، 416.

154. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 73؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 300؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 42.

خوشاللىقدىن يايراپ كەتتى. ھەقىقى ئەھۋالدىن خەۋەرسىز ئەسھابى ـ كىراملىك، پۈت ـ قولى تۈتماس بولۇپ قالدى. ھەر تەرەپنى ماتەم كەيپىياتى قاپلىدى. ھەزرىتى ئۆمەرمۇ ئىككى قولىنى ساڭگىلىتىپ، سەپداشلىرى بىلەن تۇرغان يېرىدە قېتىپلا قالدى. ئەنەس بىن نادىر ئۇلارنى بۇ قىياپەتتە كۆرۈپ: نېمە ئۈچۈن ئولتۇرىسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شېھىت بولۇپتۇ! دېدى. ھەزرىتى ئەنەس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شېھىت بولسا، ئۇنىڭ رەببى بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شېھىت بولسا، بىزگە ھاياتىنىڭ نېمە كېرىكى! ئورنىڭلاردىن تۇرۇڭلار! پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىلىشىپ شېھىت بولغان ئىشى ئۈچۈن بىزمۇ جېنىمىزنى پىدا قىلايلى! دەپ قىلىچلىرىنى كۆتۈرۈپ دۈشمەن توپىغا ئېتىلدى. ئۇلار: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە، مۇشرىكلارنىڭ بىر مۇنچىسىنى ئۆلتۈرۈپ شېھىت بولدى. ئۇنىڭ يۈزىدە ئاز دېگەندە يەتمىش يارا ئىزى بار ئىدى. بەدىنىدە بولسا سان ـ ساناقسىز ئىدى. ئۇنىڭ جەسىتىنى پەقەت سىڭلىسى قېرىندىشىنى تونىيالىدى

ئەسھابى ـ كىرامنىڭ نۇرغۇنلىرى تارقىلىپ، بىر قىسمى شېھىت بولدى. ئۇلارنىڭ بۇ قالايمىقانچىلىقىدىن پايدىلانغان مۇشرىكلار، رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلاندى. تاش ۋە قىلىچلار بىلەن ئىككى جاھان سۇلتانىنى شېھىت قىلىشقا ئالدىرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستىدە ئىككى دانە ساۋۇت بولغانلىقى ئۈچۈن بەك تەسىرى بولمىدى. ئۇتبە بىن ئەبى ۋەققاسنىڭ ئاتقان تاشلىرى پەيغەمبىرىمىزنىڭ يۈزىگە تېگىپ ئاستى كالپۈكىنى يېرىۋەتتى. ئىڭىكىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئوڭ رەبائىيە يەنى كەسكىن چىشى پۇچۇلۇپ كەتتى. بۇ چاغدا ئىبنى قامىئا دېگەن مۇشرىكمۇ يېتىپ كەلدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشىغا قىلىچ چاپتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ دوبۇلغىسى پارچىلىنىپ كەتتى ۋە ئىككى يېنىنىڭ ئوتتۇرىسىغا پېتىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىككىنچى قىلىچى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۈرىسى يارىلاندى ۋە ئەبۇ ئامىرنىڭ مۇسۇلمانلارنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن قازغان ئورەككە چۈشۈپ كەتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، خائىن ئىبنى قامىئا ئۈچۈن: «ئاللاھ تەئالا سېنى خور ۋە پەرىشان قىلسۇن» دەپ دۇئا قىلدى. ئىبنى قامىئا بۇ ئىشىدىن سۆيۈنگەن ھالدا: «مۇھەممەدنى ئۆلتۈردۈم! مۇھەممەدنى ئۆلتۈردۈم!» دەپ ۋارقىراپ، ئەبۇ سوفيانىنىڭ يېنىغا باردى. مۇشرىكلار مەقسەتلىرىگە يەتكەن ئىدى! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كارى بولمىدى . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈشۈپ كەتكەن ئورەكتىن يىراقلىشىپ، ئەسھابى ـ كىرام تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.[155]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورەككە چۈشۈپ كەتكەندە، ياڭاقلىرىدىن قان چىقىشقا باشلىدى. بارماقلىرىنى يۈزىگە سۈرىشى بىلەن قولى ۋە ساقىلىنىڭ قان بىلەن بويالغانلىقىنى كۆردى. بىر تامچە قېنى يەرگە تامچىلاشتىن بۇرۇن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام يېتىپ كېلىپ، قېنىنى توختۇتۇپ: «يا ھەبىبەللاھ! ئاللاھ تەئالانىڭ ھەققى ئۈچۈن، ئەگەر قېنىڭدىن بىر تامچە يەرگە چۈشكەن بولسا، قىيامەتكىچە يەر يۈزىدە بەرىكەت ۋە

155. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 79.

خاتىرجەملىك بولمىغان بولاتتى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ: «ئەگەر مەندىن بىر تامچە قان يەرگە چۈشسە، كۆكتىن ئازاب كېلىدۇ. يا رەببى! قەۋمىمنى ئەپۇ قىلغىن! چۈنكى ئۇلار بىلمەيدۇ» دېدى. ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلغان، بەدىنىگە قىلىچ چاپقان، چىشلىرىنى چۈشۈرۈۋەتكەن، يۈزلىرىنى قانغا بويىغان كىشلەرنىڭ توغرا يولغا كېلىشى ئۈچۈن دۇئا قىلدى.

بۇ ئەسنادا كەئەب بىن مالىك: «ئەي مۇسۇلمانلار! خوشخەۋەر! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يەردە!» دەپ يۇقىرى ئاۋازدا ۋارقىرىدى. بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان ئەسھاب قايتىدىن تىرىلگەندەك بولدى ۋە دەرھال ئۇ يەرگە يۈگۈرۈپ كەلدى. ھەزرىتى ئەلى بىلەن تەلھا بىن ئۇبەيدۇللاھ ئۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئورەكتىن تارتىپ چىقاردى. ھەزرىتى ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھ، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ چېكىسىگە پاتقان دوبۇلغا پارچىلىرىنى چىشلىرى بىلەن چىقاردى. بۇ تۆمۈر پارچىلىرىنى چىقارغاندا ئۇنىڭ ئالدى ئىككى چىشىمۇ بىللە چىقتى. ئەسھابى-كىرامدىن مالىك بىن سىنان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك يۈزلىرىدىن ئاققان قانلارنى ئىچتى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېنىم، قېنىغا قېتىلغان كىشىگە دوزاق ئوتى يىراقتۇر» دېدى.

مۇشرىكلار قايتىدىن ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئەسھابى-كىرام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قايتىدىن ئېرىشكەنلىك شادلىقى ئىچىدە، دەرھال ئەتراپىغا ئولىشىپ ھالقا ھالىتىگە كېلىپ بىرمۇ مۇشرىكنى قويمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چېقىلالمايدىغانلىقىنى بىلگەن مۇشرىكلار تاغنىڭ ئۈستى تەرىپىگە قاراپ ئىلگىرلەشكە باشلىدى. ئىككى جاھان سۇلتانى، يېنىدا تۇرغان سەئىد بىن ئەبى ۋەققاسقا: ئۇلارنى تاغ يولىدىن چېكىندۈر، دېدى. ھەزرىتى سەئىد: ئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام! يېنىمدا بىر تاللا ئوق قالدى! بۇنىڭ بىلەن قانداق چېكىندۈرىمەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئوخشاشلا شۇ سۆزنى تەكرارلىدى. ئامالسىز قالغان ئوقچىلارنىڭ رەئىسى سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس، قولىنى ئوقدانغا سېلىپ بىر تاللا قالغان ئوقنى ئېلىپ، دۈشمەنگە قارىتىپ ئاتتى. ئوق دەل جايىنى تېپىپ، بىر مۇشرىكنىڭ جېنىنى ئالدى. قولىنى تەكرار ئوقدانغا سالسا ھازىر ئاتقان ئوقى تۇراتتى. يەنە بىر دۈشمەن يەر چىشلىدى. بۇ ئەھۋال خېلى ئۇزۇن داۋاملاشتى. بۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ بىر مۆجىزىسى بولۇپ، ھەر قېتىم ئوقداندا بىر ئاۋۋالقى ئوق پەيدا بولاتتى. ئارقا-ئارقىدىن جان بېرىۋاتقان ئەسكەرلىرىنى كۆرگەن مۇشرىكلار تاققا چىقىشتىن ۋاز كەچتى. پەس تەرەپكە قاراپ چېكىندى.

ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇبەييە ئىبنى ھەلەف ئېتىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە بۇراپ، «قەيەردە؟ ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ ئاتىۋالغان ئۇ كىشى؟ ئالدىمغا چىقىپ مەن بىلەن ئېلىشسۇن!» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى. ئەسھابى-كىرام ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىشقا تەمشەلگەن بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇخسەت قىلمىدى. ھارىس بىن سىممە نىڭ نەيزىسىنى ئېلىپ ئالدىغا چىقتى. ئۇمەييە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئات چاپتۇرۇپ: «ئەي مۇھەممەد! سەن قۇرتۇلساڭ، مەن ئۆلەي» دەپ يېقىنلاپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۈستى-

بېشى ساۋۇت ـ دوبۇلغا بىلەن يۆركەنگەن ئىدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇنىڭ بويىنىنى نىشانلاپ تۇرۇپ نەيزىنى ئاتتى. نەيزە ئۇچقان پېتى ئۇنىڭ دوبۇلغىسى بىلەن ساۋۇتى ئارىسىدىن بويىنىغا سانجىلدى. ئۇمەييە چالا بوغۇزلانغان كالىدەك خىقىراپ ئاتتىن دۈملاپ چۈشتى. قوۋۇرغا سۆڭەكلىرى سۇنۇپ كەتتى. مۇشرىكلار ئۇنى قۇتقۇلدۇرۇپ ئېلىپ قاچتى. يول بويى «مۇھەممەد مېنى ئۆلتۈردى!» دەپ ۋارقىراپ جان بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىدىكى ئەسهابى بىلەن بىرلىكتە، ئۇھۇد تاشلىقلىرىغا قاراپ ئىلگىرلىدى. تاشلىققا كېلىشى بىلەن يۇقىرىغا چىقىشنى تەلەپ قىلدى. بەكمۇ چارچىغانلىقى ۋە ئىككى قات ساۋۇت كېيگەنلىكى، بەدىنىگە يەتمىشتىن ئارتۇق قىلىچ ئۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن بەرداشلىق بېرەلمىدى. بۇ سەۋەپتىن تەلھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھاپاش قىلىپ ئۈستىگە ئېلىپ چىقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: «تەلھا، رەسۇلىغا ياردەم قىلغان ۋاقىت جەننەت ئۇنىڭغا ھەق بولدى» دېدى. ئۇلارنىڭ ھېرىپ ماجالى قالمىغانلىقتىن پېشىن نامىزىنى ئولتۇرۇپ ئوقۇدى.

تاغ ئالقانلىرىدە ھەر بىر ساھابى شىردەك مۇشرىكلارغا ئېتىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلىچ ئۇرغانلارغا دۇنيانى زىندان قىلدى. بىر چاغلاردا ھاتىپ بىن بەلتەئا پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا بۇ ئەزىيەتنى بەرگەن كىم؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇتبە بىن ئەبى ۋەققاس يۈزۈمگە تاش ئېتىپ، چىشىمنى سۇندۇرۇۋەتتى، دېدى. ھەزرىتى ھاتىپ: ئەي رەسۇللۇللاھ! ئۇ قايسى تەرەپكە كەتتى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ كەتكەن تەرەپنى ئىشارەت قىلدى. ھەزرىتى ھاتىپ دەرھال ئۇ كەتكەن تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. ئىزدەپ، ئاخىرى تېپىپ، ئېتىدىن چۈشۈردى. بىر قىلىچ بىلەنلا بېشىنى كېسىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالا سەندىن رازى بولسۇن، ئاللاھ تەئالا سەندىن رازى بولسۇن!» دەپ، دۇئا قىلدى.

مۇشرىكلار قايتىدىن تىرىلىپ، قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتكەن ساھابىلارغا بەرداشلىق بېرەلمىدى. يەتمىشتەك ئادىمنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىپ مەككىگە قاراپ چېكىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شېھىت بولغانلىق سۆز ـ چۆچەكى مەدىنىگە قەدەر كەلگەن ئىدى. ھەزرىتى پاتىمە، ھەزرىتى ئائىشە، ئۇممۇ سۇلەيىم، ئۇممۇ ئەيمەن، ھەمنە بىنتى جاھىش، قۇئايبە قاتارلىق خانىملار ئۇھۇدقا قاراپ چاپتى. ھەزرىتى پاتىمە دادىسىنىڭ يارىلانغان ھالىتىنى كۆرۈپ يىغلاپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى. ھەزرىتى ئەلى قالقىنى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۇ ئېلىپ كەلدى. پاتىمە ئانىمىز سۇ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىنى يۇدى. ئەمما يۈزىدىن قان توختىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى پاتىمە، ياغلىقنى كۆيدۈرۈپ ئۇنىڭ بىلەن يارىسىغا بېسىپ قاننى توختاتتى.[156] ئۇنىڭدىن كېيىن جەڭ مەيدانىغا بېرىپ يارىدارلارنى ئىزدېدى.

156. ئىبنى ماجە، «تىب»، 15؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، I، 250؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۇنەن، II، 80.

ياردارلارنىڭ يارىلىرى تېڭىلدى. مۇشرىكلار بەزى ساھابىلارنى تونىيالماس قىلىپ قويغان ئىدى. قۇلاق، بۇرۇن، كۆز ۋە باشقا ئەزالىرىنى كېسىپ، قورساقلىرىنى يېرىۋەتكەن ئىدى. ئابدۇللاھ بىن جاھش بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىدى. بۇ ھالنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى ناھايىتى پەرىشان بولدى. ئەڭ تاللانغان ساھابىلەر شېھىت بولغان ئىدى. ئۇلار ئۇھۇد تۇپراقلىرىنى قانلىرى بىلەن سۇغۇرۇپ جەننەتكە كەتكەن ئىدى. شېھىتلەرگە قىلىنغان بۇ ھەرىكەتلەرگە چىداپ تۇرغىلى بولمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە پۈتۈن ئەسھابى ئازابلىنىپ بۇرۇختۇم بولدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى بۇ مەنزىرە ئالدىدا ياشلىرىنى تۇتالماي: «مەن،شۇ شېھىتلەرنىڭ، ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا جانلىرىنى پىدا قىلغانلىقىغا، قىيامەت كۈنى شاھىت بولىمەن. ئۇلارنى قانلىرى بىلەن كۆمۈڭلار! قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار قىيامەت كۈنى مەھشەر مەيدانىغا يارىلىرى قانىغان ھالەتتە كېلىدۇ. قانلىرىنىڭ رەڭگى قان رەڭگى، پۇراقلىرى ئىپار پۇرىقى بولىدۇ» دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: «ھەمزىنى كۆرەلمىدىم، ئۇنىڭ ھالى قانداق بولدى؟» دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئەلى ئۇنى ئىزدەپ تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قۇلاق-بۇرۇنلىرى ۋە باشقا ئەزالىرى كېسىلگەن، يۈزى تونۇغۇسىز ھالغا كەلگەن، قورسىقى يېرىلىپ، جىگەرلىرى تېشىغا چىقىپ قالغان بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ چىداپ تۇرالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تۆكۈلۈپ: «ئەي ھەمزە! ھېچبىر ۋاقىت ھېچقانداق كىشى، ساڭا ئوخشاش مۇسىبەتكە يولۇقمىغان ۋە يولۇقمايدۇ! ئەي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى! ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شىرى ھەمزە! ئەي ساۋاپلىق ئىشلارنى قىلغان ھەمزە! ئەي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇھاپىزەت قىلغان ھەمزە! ئاللاھ تەئالا ساڭا رەھمەت قىلسۇن!» دەپ دۇئا قىلدى.

بۇ چاغدا قارشى تەرەپتىن ئالاقزادىلىك ئىچىدە بىر ئايال كەلدى. بۇ ئايال، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھاممىسى ھەزرىتى سافىييە ئانىمىز ئىدى. ئۇمۇ باشقا ئاياللاردەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شېھىت بولغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئەس-ھوشۇنى يوقاتقان ھالدا ئۇھۇدقا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاممىسىنى كۆرىشى بىلەن، ئۇنىڭ شېھىتلەرنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئوغلى زۇبەير بىن ئەۋۋامغا: «ئاناڭنى باشقا يەرگە ئېلىپ كەتكىن، قېرىندىشىڭنىڭ جەستىنى كۆرمىسۇن» دېدى. ھەزرىتى زۇبەير يۈگۈرگەن پېتى ئانىسىنىڭ يېنىغا باردى. ئانىسى ھاياجان ئىچىدە: ئوغلۇم! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر خەۋەر بەرگىن! دېدى. ئۇلارنىڭ يېنىغا ھەزرىتى ئەلىمۇ كەلگەن ئىدى. ئۇ: ئاللاھقا شۈكۈر! ئۇ سالامەتتە، دېيىشى بىلەن بىر ئاز راھەتلەپ قالغان بولسىمۇ، يەنىلا: ئۇنى ماڭا كۆرسىتىڭلار! دېدى. ھەزرىتى ئەلى ئالەملەرنىڭ خوجىسىنى ئىشارەت بىلەن كۆرسەتتى. ھەزرىتى سافىييە ئانىمىز ئىككى دۇنيا قۇياشىنى ساق-سالامەت كۆرۈپ، تولىمۇ خوشال بولۇپ، ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتتى. ئەمدى قېرىندىشى ھەمزىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئالدىغا ماڭغان بولدى، ئوغلى زۇبەير: جېنىم ئانا! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كېتىشىڭىزنى ئەمر قىلدى، دېدى. سافىييە ئانىمىز:

ئەگەر ئۇنىڭغا قىلىنغانلارنى ماڭا كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن بولسا، مەن بەرىبىر ئۇنىڭ قېرىندىشى، ئۇنىڭ كېسىلىپ پىچىلغانلىقىنى ئاڭلىغان بولدۇم. ئۇنداقتا ئۇ ئاللاھ تەئالا يولىدا ئۆزىنى بېغىشلىغان بولىدۇ. بىز بۇ يولدا بۇنىڭدىن چوڭىغىمۇ تەييار. ساۋابىنى ئاللاھ تەئالادىن كۈتىمىز. ئاللاھ خالىسا سەۋر قىلىپ، تېخىمۇ كۈچىيىمىز، دېدى. زۇبەير بىن ئەۋۋام ئۇنىڭ سۆزلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: ئۇنداق بولسا، قويۇپ بەرگىن كېلىپ كۆرسۇن، دېدى. سافىييە ئانىمىز ھەزرىتى ھەمزىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، ئاۋازىنى چىقارماي يىغلىدى. سافىييە ئانىمىز كەلگەندە يېنىدا ئىككى دانە يۇڭدىن تىكىلگەن بېشىر ئېلىپ كەلگەن ئىدى. ئۇ بۇلارنى ھەزرىتى ھەمزىگە كېيگۈزۈشكە ئەمر قىلدى. ھەزرىتى ھەمزىنى بۇ بېشىرلارنىڭ بىرسى بىلەن كېپەنلىدى.[157]

ھەبىبۇللاھ ئەلەيهىسسالام بايراقدار مۇسئاب بىن ئۇمەيرنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ قوللىرى كېسىلىپ نۇرغۇن يېرى يارىلىنىپ، ئەتراپى قان كۆلىگە ئايلانغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇ يەردىمۇ ئاۋۋالقىدەكلا پەرىشان بولۇپ: «مۆمىنلەردىن شۇنداق بىر يىگىتلەر باركى، ئۇلار ئاللاھ تەئالاغا بەرگەن قەسىمگە رىئايە قىلىدۇ. ئۇلاردىن بەزىلىرى، شېھىت بولغىچە ئېلىشىپ قەسىمنى ئورۇندىدى (شېھىت بولدى). بەزىلىرى شېھىت بولۇشنى ساقلاۋاتىدۇ. ئۇلار بەرگەن قەسىمدىن ئەسلا تېنىۋالمايدۇ!» دېگەن ئايەت ـ كەرىمنى ئوقىدى. (ئەھزاب سۈرىسى، 23 ـ ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇنىڭدىن كېيىن: «ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى شاھىتتۇركى، سىلەر قىيامەت كۈنى ئاللاھ تەئالانىڭ ھۇزۇرىدا شېھىت پېتى تىرىلىسىلەر» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يېنىدىكىلەرگە قاراپ: «بۇلارنى يوقلاپ تۇرۇڭلار، ئۇلارغا سالام قىلىڭلار، كىم بۇ دۇنيادا بۇلارغا سالام بەرسە، قىيامەت كۈنى بۇ ئەزىز شېھىتلەر سىلەرگە سالام قايتۇرىدۇ» دېدى.

مۇسئاب بىن ئۇمەيرگە كېپەن بولغىدەك بىر نەرسە تاپالمىدى. ئۇنىڭ كىيىملىرى ئۇنى ياپالمىغان ئىدى. بېشىنى ئورىسا پۇتى، پۇتىنى ئورىسا بېشى ئېچىلىپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭ باش تەرىپىنى ئۇنىڭ كىيىمى بىلەن پۇت تەرىپىنى ئىزخىر (ئەرەبىستاندا ئۆسىدىغان بىر خىل چۆپ) چۆپى بىلەن يېپىپ قويدى. ھاياتىنى ئىسلامغا ئاتاپ، بۇ يولدا ئۆزىنى بېغىشلاپ شېھىت بولغان بۇ مۇبارەك ساھابى دۇنيادىن يېرىم كېپەن بىلەن ئايرىلدى.[158]

باشقا شېھىتلەرنىڭمۇ نامازلىرىنى چۈشۈرۈپ، قان كىيىملىرى بىلەن ئىككى، ئۈچتىن بىر قىلىپ يەرلىككە قويۇلدى (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن). ئۇھۇد ئۇرۇشىدا 70ساھابى شېھىت بولدى. بۇلاردىن 64 ئەنسار، ئالتىسى بولسا مۇھاجىرلاردىن ئىدى.

---

157. ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، III، 14.

158. بۇخارى، «جەنائىز»، 27؛ ئەبۇ داۋۇت، «ۋەسايا»، 11؛ ئىبنى سائاد، ئەت ـ تاباقات، III، 121.

ئەسهابى ـ كىرامنىڭ نۇرغۇنىنىڭ تۇققانلىرى شېھىت بولدى. بۇ سەۋەپتىن يۈرەكلىرى زىدە ئىدى. پەيغەمبىرىمىز هايات قالغانلارغا: «قەسەم قىلىمەنكى، مەنمۇ ئەسهابىم بىلەن بىللە شېھىت بولۇپ، ئۇهۇد تېغىنىڭ باغرىدا قېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم. قېرىنداشلىرىڭلار شېھىت بولغان چاغدا، ئاللاھ تەئالا ئۇلارنىڭ روهلىرىنى يېشىل قۇشلارنىڭ ئاغزىغا قويىدى. ئۇلار جەننەتنىڭ ئۆستەڭلىرىگە كېلىپ سۇ ئىچىپ، مېۋىلىرىدىن يەيدۇ. جەننەتنىڭ تۆت ئەتراپىنى سەيلە قىلىدۇ. بوستانلىرىدا ئۇچىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەرشكە ئېسىلغان ئالتۇن لامپىلارنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېچىنى ئۆتكۈزىدۇ. ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزلىرىگە ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرۈشى بىلەن، ‹ئەپسۇس، ئاللاھ تەئالانىڭ بىزگە قىلغان بۇ ئېهسانلىرىنى قېرىنداشلىرىمىزمۇ كۆرەلىگەن بولسا، جىهادتىن قاچمىغان، جەڭ قىلىشتىن قورقۇپ، يۈزلىرىنى ئۆرىمىگەن بولاتتى› دېيىشىدۇ. ئاللاھ تەئالامۇ: ‹مەن سىلەرنىڭ ئەهۋالىڭلارنى ئۇلارغا بىلدۈرىمەن› دېدى ۋە ئايەت نازىل قىلىپ: ‹ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا شېھىت بولغانلارنى ئۆلدى، دېمەڭلار! ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئاللاھنىڭ نەزىرىدە هاياتتۇر. بۇ شۇنداق بىر ئىشكى، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن شېھىتلىك مەرتىۋىسى بىلەن ئۇلارنىڭ هەممىسى سۆيۈنىدۇ. جەننەت نېمەتلىرى بىلەن رىزىقلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن شېھىتلىككە قېتىلمىغانلارغا: ‹ئۇلارغا هېچقانداق بىر قورقۇ يوقتۇر. هېچقانداق پەرىشانلىق بولمايدۇ› دەپ خوشخەۋەر بېرىشنى ئويلايدۇ. ئۇلار ئاللاھ تەئالادىن كەلگەن بىر نېمەت بىلەن هەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇقى بىلەن خوشال بولىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ مۆمىنلەرگە بەرگەن مۇكاپاتىنى زايە قىلمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت خوشخەۋىرى بىلەن سۆيۈندۈرىدۇ› دەيدۇ. (ئال ئىمران سۈرىسى، 169~171 ـ ئايەت)

ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا كۆرۈنۈپ: ئەي قۇللىرىم! كۆڭلۈڭلار نېمىنى خالىسا، شۇنى دەڭلار! سىلەرگە ئارتۇقى بىلەن ئېهسان قىلىمەن، دەيدۇ. ئۇلار: ئەي رەببىمىز! سەن بىزگە ئېهسان قىلغان نېمەتلەردىن باشقا ئۈستۈن بىر نېمەت بار بولسا، ئۇنى تەلەپ قىلساق؟! بىز جەننەتتىن خالىغان نەرسىمىزنى يەپ، ئىچىپ تۇرىۋاتىمىز. پەقەت بىز روهلىرىمىزنىڭ دۇنيادىكى جەسەتلىرىمىزگە قايتا ئەۋەتىلىپ، سېنىڭ يولۇڭدا تەكرار شېھىت بولۇشنى ئارزۇ قىلىمىز، دېدى» دەپ تەسەللى بەردى.

جەڭ مەيدانىدا قىلدىغان باشقا ئىش قالمىدى. ئۇلار قايتىدىن رۇسلاندى. ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن تارىختىكى ئەڭ بۈيۈك ئۇرۇشنى ئۇهۇد تېغىدا قالدۇرۇپ كەتتى. كۆز بىلەن كۆرمىسە ئىشەنگۈزسىز دەرىجىدە قەهرىمانلىقلارغا شاهىت بولغان بۇ ئۇرۇش كاپىرلارغا ئۇنتۇلغۇسىز دەرس بولدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم ئەسهابى بىلەن مەدىنىگە قاراپ يول ئالدى. هاررا ۋادىسىغا كەلگەندە ئەسهابىنى سەپكە تىزىپ قولىنى ئېگىز كۆتۈرگەن هالدا ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىپ: «ئاللاهىم! هەمدۇ ـ سانا ساڭا خاستۇر. ئاللاهىم! سەن يولدىن چىقارغانلارنى يولغا كىرگۈزەلەيدىغان، سەن هىدايەت ئاتا قىلغانلارنى يولدىن ئازدۇرالايدىغان باشقا بىرسى يوقتۇر. ئاللاهىم! بىزنى هەقىقى ئىمان ئىگىلىرى قىلغىن. قەلبلىرىمىزنى ئىمان بىلەن گۈزەللەشتۈرگىن.

بىزنى كۈپۈرلۈق، ئازغۇنلۇق ۋە ھەددىنى ئېشىشتىن يىراق قىلغىن. دىن ۋە ھاياتىمىزغا زىيانلىق ئىشلارنى پەرىق ئېتەلىگەن، توغرا يولغا ماڭغانلاردىن قىلغىن. ئاللاھىم! بىزنى مۇسۇلمان قىلىپ ياشاتقىن ۋە مۇسۇلمان ھالدا جېنىمىزنى ئالغىن. بىزنى سالىھلار ۋە ياخشى ئىنسانلار سېپىگە تىزغىن. چۈنكى ئۇلار، شان-شەرىپىدىن ۋە دىنلىرىدىن ۋاز كەچمەيدۇ. ئاللاھىم! سېنىڭ پەيغەمبىرىڭنى يالغانچىغا چىقارغان، سېنىڭ يولۇڭدىن يۈز ئۆرۈگەن، پەيغەمبىرىڭگە قارشى ئۇرۇش قىلغان كاپىرلارنىڭ جازاسىنى بەرگىن! ئۇلارغا ھەق ۋە ھەقىقەت بولغان ئازابىڭنى چۈشۈرگىن! ئامىن!» دەپ يالۋۇردى. ئەسھابى-كىرامىمۇ، «ئامىن! ئامىن!» دېگىنىچە دۇئاغا ئىشتىراك قىلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابى بىلەن مەدىنىگە يېقىنلاشتى. مەدىنىدىكى ئايال ۋە باللار كوچىلارغا تۆكۈلدى. ئۇلار چەكسىز ھاياجان ئىچىدە مۇسۇلمانلار قوشۇنىدا كائىناتنىڭ خوجىسىنى كۆرۈشكە ئالدىرىدى. ئۇنىڭ جاھاننى يورۇتۇپ تۇرغان نۇرلۇق يۈزىنى كۆرگەنلەر ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتتى. ئۇنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن كۆزلەر قوشۇنغا، ئاتلىرىغا، يولداشلىرىغا، ئوغۇللىرىغا، ئۇرۇق-تۇغقانلارغا تىكىلدى. ئۇلارنى كۆرەلمىگەنلەر بولسا، كۆز-ياشلىرىنى تۇتالمىدى. ئەسھابىنىڭ پەرىشان ھالىنى كۆرگەن مەرھەمەت دەرياسى رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامىمۇ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياش ئېقىتتى.

بىر چاغدا سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئانىسى كەبشە خانىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلاشتى. ئۇھۇد ئۇرۇشىدا ئوغلى ئامىر شېھىت بولغان ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: ئاتا-ئانام ۋە جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھقا شۈكرى، سېنى ساق-سالامەت كۆرۈپ خاتىرجەم بولدۇم. سەن سالامەت بولغاندىلا پۈتۈن پالاكەت مەن ئۈچۈن بەرىبىر! دېدى. ئەمما جان-جىگەر ئوغلىنى سورىمىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭغا، ئوغلى ئامىرغا دۇئا قىلغاندىن كېيىن: ئەي سەئىدنىڭ ئانىسى! ساڭا ۋە ئۇنىڭغا، ئائىلە جەمەتىڭلارغا خوشخەۋەر بولسۇنكى، سىلەردىن شېھىت بولغانلارنىڭ ھەممىسى جەننەتتە بىر يەردە توپلاندى ۋە بىر-بىرى بىلەن دوست بولدى. ئۇلار پۈتۈن جەمەتىگە شاپائەت قىلىدۇ، دېدى. كەبشە خانىم: ئاللاھ تەئالادىن كەلگەن پۈتۈن ئىشلارغا بىز رازى ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ خوشخەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلار ئۈچۈن كىممۇ يىغلايدۇ؟! سىز ھايات قالغانلار ئۈچۈن دۇئا قىلىڭ! دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى: ئاللاھىم! ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەرنى چىقىرىپ تاشلىغىن! ھايات قالغانلارنى، ھاياتلار ئىچىدىكى ئەڭ خەيرلىك ئىنسانلاردىن قىلغىن! دەپ، دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنىڭ ئۇرۇش ھارغىنلىقىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، «ئەي ئەسھابىم! بىز كىچىك جىھادتىن قايتتۇق، ئەمدى چوڭ جىھادنى باشلايمىز»دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابىنىڭ ئۆيىگە قايتىپ ئارام ئېلىشىنى، يارىدارلارنىڭ داۋالىنىشىنى تەۋسىيە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامىمۇ يارىلانغان بولۇپ، ھۇزۇرىغا قاراپ يول ئالدى.

ھەمرائۇل ئەسەد سەپىرى

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندە، مۇشرىكلارنىڭ ھەر ئېھتىمال مەدىنىگە قايتا زەربە بېرىش ئېھتىمالى بارلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ تەدبىر ئالغان ئىدى. ئەتىسى يارىدار بولۇشىغا قارىماي، مۇسۇلمانلار قوشۇنىنىڭ تۇنۇگۈنكى ئۇرۇشتا ئاجىزلاپ قالمىغانلىقىنى بىلدۈرۈش، دۈشمەننىڭ كۆزىنى قورقۇتۇپ مەدىنىگە قايتا ھۇجۇم قىلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بىلالى ھەبەشىگە: «پەيغەمبەر سىلەرنى دۈشمەننىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ دۈشمەنگە قاراڭلارنى كۆرسىتىشنى ئەمر قىلىدۇ! تۇنۇگۈن ئۇھۇدتا بىز بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇشقا بارمىغانلار كەلمىسۇن، پەقەت بىز بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇش قىلغانلار كەلسۇن!» دېدى. بىلالى ھەبەشى بۇ بۇيرۇقنى ئەسھابىغا سۆزلىشى بىلەن نۇرغۇنى يارىدار بولۇشىغا قارىماي تەييارلىق قىلدى. ھەتتا ئېغىر يارىلانغان ئابدۇللاھ بىلەن رافى ئىسىملىك ئاكا-ئۇكىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ، شۇنداق ئېغىر ئاغرىق ئازابىغا قارىماي: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇشقا چىقىش پۇرستىنى قاچۇرۇپ قويساق بولامتى؟!» دېگىنىچە، ئەسكەرلەر سېپىگە قېتىلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاشقا باشلىدى. رەۋھا دېگەن بىر يەردە مۇشرىكلارنىڭ قايتىدىن توپلىنىپ مەدىنىگە قايتا ھۇجۇم قىلىش پىلانى تۈزگەنلىكىدىن خەۋەردار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئۇرۇش تاكتىكىسى ئۈنىڭ يەنە بىر مۆجىزىسى ئىدى.

مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، قورقۇ بېسىپ بارگاھلىرىنى تاشلاپ مەككىگە قاراپ ئالدىراپ-تېنەپ يول ئالدى.[159]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ھەمرائۇل ئەسەد دېگەن يەرگىچە ئىز قوغلاپ كەلدى. بۇ ئەسنادا مۇشرىكلاردىن ئىككى كىشىنى تۇتىۋالدى. بۇ يەردە ئۈچ كۈن قالغاندىن كېيىن مەدىنىگە قايتتى.

ئاللاھ تائالا ھەمرائۇل ئەسەدكە بارغان بۇ شەرەپلىك ئەسھابىغا: «يارىلانغاندىن كېيىن، يەنە ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبەرنىڭ دەۋىتىگە سەپەرۋەر بولغانلار ۋە ئۇلارنىڭ يەنىلا ياخشى ئەمەللەر بىلەن شۇغۇللىنىپ يامانلىقلاردىن يىراق تۇرغانلىرىغا تولىمۇ چوڭ بىر مۇكاپات بار» دەپ، خىتاب قىلدى. (ئال ئىمران سۈرىسى، 172-ئايەت)

ئۇھۇدتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشكە قەسەم قىلغانلاردىن ئىبنى قامئا مەككىگە كەلگەندىن كېيىن بىر كۈنى قويلىرىنى ئىزدەپ تاققا چىققان ئىدى. تاغ چوققىسىدا قويلىرىنى تاپتى. قويلار توپىدىن بىر قوچقار يۈگرەپ كېلىپ ئىبنى قامئانى ئۈسۈشكە باشلىدى. ئۈسە-ئۈسە ئۈنى پارام-پارچا قىلىۋەتتى.

159. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 4؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 48.

ئابدۇللاھ شىھاب زۇھرىنىمۇ مەككىگە قايتىۋاتقاندا ئاق قاسىراقلىق بىر يىلان چىقىپ ئۆلتۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قەس قىلىشنى نىيەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسى بىر يىل ئىچىدە جازاسىنى تارتتى.

رەجى ۋەقەسى

ئۇھۇد ئۇرۇشىدىكى ئۇقياچىلاردىن ئاسىم بىن سابىت بۇ ئۇرۇشتا مۇشرىكلاردىن مۇسافى بىن تەلھا بىلەن قېرىندىشى ھارىسنى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئانىسى سۇلافە بىنتى سەئىد، ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلاشتا ھەممىنى بېسىپ چۈشەتتى. ئۇ، ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرگەن ئاسىم بىن سابىتنىڭ كاللىسىنى كەلتۈرگەنلەرگە 100 تۆگە بېرىدىغانلىقىنى جاكارلىدى. ھەزرىتى ئاسىمنىڭ كاللىسىدا شاراپ ئىچىشكە قەسەم قىلدى. شۇنداقلا بىر ئەسكىرى ھەرىكەتتە ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيسنىڭ لىھيان ئوغۇللىرىدىن خالىد بىن سۇفيانىنى ئۆلتۈرىشى بىلەن لىھيان ئوغۇللىرى، ئادەل ۋە قارە قەبىلىسى بىلەن بىرلەشتى.

مەدىنە ئەتراپىدا يەر ئالغان بۇ ئىككى قەبىلە بىر پىلان تۈزۈپ ئەلچى تەييارلىدى. ئۇلار ئەلچىلەرگە: «مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى ئېيتىڭلار، زاكات بېرىمىز ۋە بىزگە ئىسلامنى ئۆگىتىش ئۈچۈن مۇئەللىم تەلەپ قىلىمىز» دەپ تەلەپ قىلىڭلار، دېدى. شۇنداق قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ بىر قىسمىنى ئۆلتۈرۈپ، بىر قىسمىنى مەككىگە ئېلىپ بېرىپ قۇرەيشكە ساتىمىز، شۇنداق قىلىپ ئۆچىمىزنى ئالغان بولىمىز دېيىشتى.

ھىجرەتنىڭ تۆتىنچى يىلى سەپەر ئېيىدا بۇ ئىككى قەبىلىدىن ئالتە ياكى يەتتە كىشىلىك بىر ھەيئەت، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: «بىز مۇسۇلمان بولدۇق، بىزگە قۇرئانى ـ كەرىم ۋە دىنىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن مۇئەللىم ئەۋەتىڭ» دېدى. بۇ چاغدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىلىك مۇشرىكلارنىڭ ئۇرۇش ھالىتىدە تۇرغان، تۇرمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن ئون كىشىلىك بىر ئەسكىرى ئەترەت تەشكىللىگەن ئىدى. ئادەل ۋە قارە قەبىلىسىدىنمۇ بىر ئەترەتنىڭ كېلىپ مۇئەللىم تەلەپ قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن ئەھۋالنى تەكشۈرۈپ بېقىش ئۈچۈن ئون كىشىلىك تەكشۈرۈش ئەترىتىنى ئۇلار بىلەن بىللە يولغا سالدى. ئەسھابى ـ كىرامدىن تەركىب تاپقان بۇ ئەترەتتە: مەرسەد بىن ئەبى مەرسەد، خالىد بىن ئەبى بۇكەير، ئاسىم بىن سابىت، ھۇبەيىب بىن ئادىي، زەيىد بىن دەسىننە، ئابدۇللاھ بىن تارىق، مۇئەتتىب بىن ئۇبەيد ۋە ئىسمىلىرى بىلىنمىگەن ئۈچ ساھابىمۇ بار ئىدى.

بۇ تەكشۈرۈش ئەترىتى كۈندۈزلىرى مۆكۈنۈپ، كېچىلەردە يول يۈرۈش ئارقىلىق بىر سەھەر ۋاقتىدا رەجىدىكى بىر سۇ بېشىغا كېلىپ ئارام ئالدى. ئاندىن ئەجۋە دېگەن ئېسىل مەدىنە خورمىسىدىن يېدى. ئۇ يەردىن ئايرىلىپ ئەتراپتىكى بىر چوقىغا چىقىپ مۆكۈنۈپ ئەتراپنى كۆزەتتى. ھۇزەيل قەبىلىسىدىن پادىچى بىر ئايال رەجىدىكى سۇ بېشىغا كەلگەن ئىدى. خورما ئۇرۇقلىرىنى كۆرۈپ مەدىنىلىكلەرنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى چۈشەندى، بۇ يەرگە مەدىنىلىكلەرنىڭ كەلگەنلىكىنى ۋارقىراپ ـ جارقىراپ، قەبىلىسگە خەۋەر بەردى.

ئادەل ۋە قارە قەبىلە ھەيئەتلىرىدىن بىرسى باھانە ئويدۇرۇپ ئۇلاردىن ئايرىلدى ۋە دەرھال لىھيان ئوغۇللىرىغا خەۋەر بەردى. لىھيان ئوغۇللىرى دەرھال ھەرىكەتكە ئۆتتى. يۈز ئوقياچىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىككى يۈز كىشىلىك بىر قوشۇن بىلەن بۇ ئون كىشىلىك ئەترەتكە ئاتلاندى. مۇشرىكلار قوشۇنى ئۇلارنى تاغ ئەتراپىدىن قورشىدى. خەۋەر بەرگەن كىشىمۇ ئۇلارغا قېتىلدى. دەل ئۇ چاغدا ئەسھابى-كىرام ئالدام خالتىغا چۈشكەنلىكىنى بىلىپ يەتتى. ئۇلار دەرھال ئۇرۇش ھالىتىگە ئۆتۈپ قىلىچلىرىنى قىنىدىن سۇغاردى. بۇنى كۆرگەن مۇشرىكلار ئۇلارنى سۆلھى قىلىشقا ئۈندەپ: «ئەگەر تاغدىن چۈشسەڭلار ھېچكىمنى ئۆلتۈرمەيمىز. سىلەرگە قەسەم قىلىمىزكى، سىلەرنى ئۆلتۈرۈشنى خالىمايمىز. پەقەت مەككىلىكلەردىن تۆلەم ئېلىش ئۈچۈن بۇ ئىشنى قىلىۋاتىمىز» دېدى.

ئاسىم بىن سابىت، مەرسەد بىن ئەبى مەرسەد ۋە خالىد بىن ئەبى بۇكەيىر: «مۇشرىكلارنىڭ قەسەملىرىنى ۋە ۋەدىلىرىنى ھەرگىزمۇ قوبۇل قىلمايمىز» دەپ ئۇلارنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلدى. ئاسىم بىن سابىت: «مەن ھەر ۋاقىت مۇشرىكلارنىڭ ھىمايىسىدە قالماسلىققا قەسەم قىلدىم. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلارنىڭ ۋەدە، قەسەملىرىگە ئىشىنىپ، تاغدىن چۈشۈپ تەسلىم بولمايمەن» دېدى. ئۇ قوللىرىنى يوغان ئېچىپ: «ئاللاھىم! پەيغەمبىرىمىزنى ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقۇزغىن» دەپ، دۇئا قىلدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بۇ ۋەقەدىن خەۋەردار قىلدى.

ھەزرىتى ئاسىم مۇشرىكلارغا: بىز ئۆلۈمدىن قورقمايمىز. چۈنكى بىز دىنىمىزغا چىڭ يېپىشقان (ئۆلسەك شېھىت بولۇپ جەننەتكە كىرىمىز)، دېدى. مۇشرىكلارنىڭ رەئىسى: ئەي ئاسىم! ئۆزەڭنى ۋە دوستلىرىڭنى زىيانغا ئۇچراتما، تەسلىم بول! دېيىشى بىلەن ئاسىم بىن سابىت ئوق ئېتىپ جاۋابىنى بەردى. ئوق ئاتقاندا:

مەن كۈچلۈكمەن ھېچ ئاجىزلىقىم يوق،
يايىمنىڭ قېلىن يىپى كېرىلگەندۇر؛
ئۆلۈم ھەق، ھايات بوش ۋە ئۆتكۈنچىدۇر.
پۈتۈلگەنلەرنىڭ ھەممىسى باشقا كېلۇر.
ئىنسانلار ھامان ئاللاھقا تەۋبە قىلغۇچىدۇر،
ئەگەر مەن دۈشمەن بىلەن سوقۇشمىسام،
ئانام، (خاپىلىقتىن) ئەقلىدىن ئازار.

دېگەن مىسرالارنى ئوقىدى. ئاسىمنىڭ سادىقىدا يەتتە دانە ئوق بار ئىدى. ئاتقان ھەر بىر ئوقى بىلەن بىر مۇشرىكنى ئۆلتۈردى. ئوقى تۈگىشى بىلەن نەيزىسى بىلەن بىر مۇنچىسىنى جەھەننەمگە يولغا سالدى. نەيزىسى سۇنىشى بىلەن قىلىچىنى سۇغۇرۇپ غىلىپىنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتتى. (ئۆلگىچە ئېلىشىمەن، ھەرگىزمۇ تەسلىم بولمايمەن دېگەن مەناغا كېلەتتى) ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئەي ئاللاھىم! مەن بۇ كۈنگە قەدەر سېنىڭ دىنىڭنى قوغدىدىم، بۈگۈن سېنىڭمۇ مېنىڭ بەدىنىمنى قوغدىشىڭنى ئارزۇ قىلىمەن»

دەپ دۇئا قىلدى. ھەزرىتى ئاسىم بىن سابىت ۋە باشقا ساھابىلارنىڭ، «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى تاغلارنى تىترىتىۋەتتى. ئىككى يۈز كىشى بىلەن ئون ساھابى ئۆلۈپ-تىرىلىشكە قارىماي ئېلىشتى. ئۇلارغا يېقىن كەلگەنلەر قىلغانلىرىنىڭ جازاسىنى كۆردى. ئاسىم (ئاللاھ رازى بولسۇن)، ئەڭ ئاخىرى ئىككى پۇتى يارىلىنىپ يەرگە يىقىلدى. كاپىرلار ئۇنىڭدىن بەك قورققانلىقى ئۈچۈن ئۇ يەرگە يىقىلغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشقا پېتىنالماي يىراقتىن ئوقيا ئېتىپ شېھىت قىلدى. ئۇ كۈنى ئون ساھابىدىن يەتتىسى شېھىت، ئۈچى ئەسىر چۈشتى.

لىهيان ئوغۇللىرى سۇلافە بىنتى سەئىدقا، ھەزرىتى ئاسىم بىن سابىتنىڭ مۇبارەك بېشىنى كېسىشكە تەمشەلدى. ئەمما ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ يەرگە بىر توپ ھەرە ئەۋەتتى، ھەرىلەر ئۇچۇپ كېلىپ، خۇددى بىر بۇلۇت پارچىسىدەك ئۇنىڭ بېشى ئەتراپىدا ئۇنى قوغدىدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشقا ئامالسىز قېلىپ: «ھازىرچە قالسۇن، كەچ كىرىشى بىلەن ھەرىلەر كېتىدۇ، شۇ ۋاقىت كەسسەكمۇ ئۈلگۈرىمىز» دېدى.

كەچ كىرىشى بىلەن ئاللاھ تائالا شۇنداق بىر يامغۇر ياغدۇردىكى كەلكۈن سۈيى ئۇنىڭ مۇبارەك تېنىنى بىخەتەر بىر يەرگە ئېقىتىپ كەتتى. مۇشرىكلار قانچىلىك ئىزدىسىمۇ ئۇنىڭ جەسىتىنى ئىزدەپ تاپالمىدى. مۇشرىكلار ئۇنىڭ بىر تال تۈكىنى كېسىشكىمۇ مۇيەسسەر بولالمىدى. ھەرىلەرنىڭ ھەزرىتى ئاسىمنى قوغدىغانلىقى بايان قىلىنغان ۋاقىتلاردا ھەزرىتى ئۆمەر: «ئاللاھ تەئالا، ئەلۋەتتە مۆمىن بەندىلىرىنى قوغدايدۇ. ئاسىم بىن سابىت، ھايات ۋاقتىدا مۇشرىكلاردىن قانداق قوغدالغان بولسا، ئاللاھ تەئالا، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ مۇشرىكلار ئۇنىڭ جەسىتىگە قول سالالمىدى» دېدى. ئاسىم بىن سابىت ياد ئېتىلگەندە، «ھەرىلەر قوغدىغان ئىنسان» دەپ تىلغا ئېلىناتتى.[160]

لىهيان ئوغۇللىرى ئاسىم بىن سابىت باشچىلىقىدا يەتتە ساھابىنى شېھىت قىلدى. ئۈچ ساھابىنى بولسا ئەسىر ئالدى. ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان ئۈچ ساھابى: ھۇبەيىب بىن ئادىي، زەيد بىن دەسىننە، ئابدۇللاھ بىن تارىق ئىدى. لىهيان ئوغۇللىرى ئۇ ئۈچىنى ياي يىپلىرى بىلەن باغلىدى. ئۇلاردىن ئابدۇللاھ بىن تارىق، مەككىلىك مۇشرىكلارغا ئەۋەتىلىشكە رازى بولمىدى. مەككىگە بارماسلىق ئۈچۈن قارشىلىق قىلدى ۋە: «شېھىت بولغان دوستلىرىم جەننەت بىلەن شەرەپلەندى» دەپ، ۋارقىرىغىنىچە قوللىرىنى باغلىغان يىپلاردىن يۇلقۇنۇپ چىقتى. بۇنى كۆرگەن مۇشرىكلار ئۇنىڭغا تاش ئېتىپ شېھىت قىلدى. ھۇبەيىب بىن ئادىي، زەيد بىن دەسىننە بولسا: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامقا بەرگەن تەكشۈرۈش ۋەزىپىمىزنى ئادا قىلىشقا بىر پۇرسەت چىقىپ قالار» دەپ، ئەھۋالغا سەۋر قىلدى.

160. بۇخارى، «مەغازى»، 28؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 354؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف، V، 354.

لىھيان ئوغۇللىرى ھەر ئىككىسىنى مەككىگە ئېلىپ باردى. بەدىر ۋە ئۇھۇد ئۇرۇشىدا يېڭىنلىرىدىن ئايرىلغان مۇشرىكلار، ئۆچ-ئاداۋەت ۋە ئىنتىقام ئوتلىرى بىلەن يېنىپ تۇراتتى. بۇ پۇرسەتنى كۈتۈپ تۇرغان ھۇجەير بىن ئىھاب تەمىمى، بەدىر ئۇرۇشىدا ئۆلگەن قېرىندىشى ئۇچۇن ھۇبەيبىنى؛ سەفۋان بىن ئۇمەييە، بەدىر ئۇرۇشىدا ئۆلگەن دادىسى ئۇمەييە بىن ھەلەفنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۇچۇن زەيد بىن دەسىننەنى سېتىۋالدى. مۇشرىكلارنىڭ نىيىتى ھەر ئىككىسىنى ئۆلتۈرۈش ئىدى. پەقەت ئۇرۇش قىلىش چەكلەنگەن ئايلاردا بولغانلىقى ئۇچۇن ئۇلارنى تۇرمىگە سولاپ مۇۋاپىق ۋاقىتنىڭ كېلىشىنى ساقلاشقا قارار بەردى. ئۇلارنى ئايرىم-ئايرىم يەرلەرگە سولىدى. ئۇلار بۇ قىيىن-قىستاقلارنى سەۋرى-تاقەت بىلەن قارشىلىدى.

ھۇبەيب بىن ئادى سولانغان تۇرمىدىكى ھۆر جارىيە ماۋىيە (بۇ خانىم كېيىن مۇسۇلمان بولغان) ۋەقەنى، «ھۇبەيب مەن قارايدىغان ئۆيلەردىن بىرسىگە سولانغان ئىدى. مەن ئۇنىڭدەك خەيرلىك بىر ئەسىر كۆرمىدىم. بىر كۈنى شۇنداق قارىسام ئۇنىڭ قولىدا يوغان بىر ساپ ئۈزۈم بولۇپ، مەززە قىلىپ يەۋاتاتتى، ھەر كۈنى دىگۈدەك ئۇنىڭ قولىدا ئۈزۈم كۆرەتتىم. ئەسلى بۇ پەسىلدە ياكى مەككىدە ئۈزۈم تېپىش مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا رىزىق بېرىۋاتقان ئىدى. ئۇ زىنداندا ناماز ئوقۇيتتى، قۇرئانى-كەرىم ئوقۇيتتى. ئۇ قۇرئان ئوقۇغاندا، ئۇنى ئاڭلىغان ئاياللار يىغلىشاتتى ۋە ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاتتى. مەن بەزىدە: سېنىڭ بىر تەلىۋىڭ بارمۇ؟ دەپ سورىغان ۋاقتىمدا، ئۇ: ماڭا تاتلىق سۇ بەر، بۇتلارغا ئاتاپ سويۇلغان گۆشلەرنى ئېلىپ كەلمە! يەنە بىر ئىش، مېنى ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن ماڭا خەۋەر قىلغىن. بۇنىڭدىن باشقا بىر تەلىۋىم يوق، دەيتتى. ئۇنى ئۆلتۈرىدىغان كۈن يېقىنلىغەندە ئۇنىڭغا خەۋەر بەردىم. ئۇ بۇ قورقۇنۇچلۇق خەۋەرنى ئاڭلاپ، چىرايىدا ئازىراقمۇ ئۆزگىرىش، زەررىچە قەدەر ئازابلىنىش ئالامىتى كۆرۈلمىدى. ئۆلۈم يېقىنلاشقاندا، بەدەن تازىلىقى قىلماقچى بولۇپ، بىر تال ئۇستۇرا تەلەپ قىلدى. مەن بالامدىن ئۇنىڭغا ئۇستۇرا ئەۋەتتىم. بالامنى ئەۋەتىپ بولغاندىن كېيىن قورقۇشقا باشلىدىم. ئاپلا! بۇ ئادەم ئۇستۇرا بىلەن بالامنى ئۆلتۈرىدىغان بولدى، چۈنكى ئۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنغان تۇرسا! دېگىنىمچە ئۇلارغا قاراپ يۈگۈردۈم.

ھۇبەيب، بالامدىن ئۇستۇرانى ئېلىپ، بالامنى سۆيەمەك ئۇچۇن تىزىغا ئولتۇرغۇزۇۋالغان ئىدى. مەن بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ قورقۇپ ئۆلەيلا دېدىم ۋە دات-پەرياد قىلىپ ۋارقىراشقا باشلىدىم. مېنىڭ بۇ ئەھۋالىمنى كۆرگەن ھۇبەيب: بۇ بالىنى ئۆلتۈرىدۇ-دەپ، ئويلىدىڭمۇ؟ بىزنىڭ دىنىمىزدا بۇنداق ئىش يوق. ھەقسىز يەرگە ئادەم ئۆلتۈرۈش بىزنىڭ قانۇنلىرىمىزغا تامامەن خىلاپ" دېدى.

ھۇبەيب بىن ئادى ۋە زەيد بىن دەسىننەنى ئۆلتۈرىدىغان كۈن يېتىپ كەلدى. ئۇ كۈنى تاڭ ئېتىشى بىلەن ئۇلارنىڭ زەنجىرلىرىنى يېشىپ، مەككە سىرتىدىكى ئالدىنئالا بېكىتىلگەن يەرگە ئېلىپ كەلدى. مەككە خەلقى ۋە مۇشرىكلارنىڭ چوڭلىرى بۇلارنىڭ ئۆلۈمىنى كۆرۈش ئۇچۇن كەلگەن ئىدى. ئەتراپ ئادەم توپى بىلەن تولغان ئىدى.

مۇشرىكلار ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرىدىغان يەرگە ئىككى دار تەييارلىدى. خۇبەيبنى دارغا ئاسىدىغان يەرگە ئېلىپ كېلىشى بىلەن خۇبەيب: مېنى قويۇپ بېرىڭلار، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇۋالاي، دېدى. ئۇنىڭغا ناماز ئوقۇش ئۈچۈن پۇرسەت بەردى. ئۇ دەرھال، ناماز ئوقۇدى. ئەتراپتىكى ئاياللار، بالىلار ۋە توپلانغان مۇشرىكلار ئۇنى ھاياجان بىلەن كۆردى. نامىزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن: "قەسەم قىلىمەنكى، ئۆلۈمدىن قورققىنى ئۈچۈن نامازنى ئۇزۇن ئوقۇدى دەپ ئويلىمىغان بولساڭلار، نامازنى ئۇزۇن ئوقۇغان بولاتتىم" دېدى. شۇنداق قىلىپ ئۆلۈم ئالدىدىمۇ ئىككى رەكئەت نامىزنى ئوقۇغان تۇنجى ساھابى خۇبەيب، بۇ ئىشنىڭ سۈننەت ۋە ئادەت بولۇشىغا سەۋەپ بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بۇ ئىشنىڭ مۇۋاپىق ۋە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.[161]

خۇبەيب نامىزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۇنى دارغا باغلىدى. يۈزىنى قىبلىدىن مەدىنىگە قاراتتى ۋە ئۇنىڭغا: دىنىڭدىن چىققىن، بىز سېنى قويۇۋېتەيلى! دېدى. خۇبەيب: قەسەم قىلىمەنكى، پۈتۈن دۇنيا مېلى ماڭا بېرىلسىمۇ مەن دىنىمدىن ئەسلا قايتمايمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار: ھازىر سېنىڭ يېرىڭدە مۇھەممەدنىڭ بولۇشىنى ۋە ئۇنىڭ ئۆلۈشىنى خالامسەن؟ ئەگەر «ھەئە» دېسەڭ، سېنى قويۇۋېتىمىز. ئۆيۈڭدە راھەت ئولتۇرىسەن! دېدى. خۇبەيب: مەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پۇتىغا بىر تال تىكەننىڭ پېتىشىنىمۇ خالىمايمەن، دېدى. مۇشرىكلار ئۇنى مەسخىرە قىلىپ كۈلگەندىن كېيىن: ئەي خۇبەيب! ئىسلامدىن چىققىن! ئەگەر دىنىدىن چىقمىساڭ، سېنى ساقلاپ قالالمايمىز، دېدى. خۇبەيب: "ئاللا تائالاھ ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلسەم، باشقا شەكىلدە ئۆلۈشنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق" دېدى.

خۇبەيب بۇ سۆزلەرنى ئېيتقاندىن كېيىن: «ئاللاھىم! بۇ يەردە دۈشمەن يۈزىدىن باشقا بىر يۈز كۆرمىدىم. ئاللاھىم! مەندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام يەتكۈزگىن! بىزگە قىلىنغان بۇ ئىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىلدۈرگىن» دەپ دۇئا قىلدى ۋە «ئەسسالامۇ ئەلەيكە ئى رەسۇلۇللاھ» دېدى. خۇبەيب بۇ دۇئانى قىلغان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن ئولتۇرغان ئىدى. زەيد بىن ھارىسە: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابى بىلەن ئولتۇرغان يەردە ‹ۋە ئەلەيھىسسالام› دېدى. ئەسھابى كىرام: ئى رەسۇلۇللاھ بۇ كىمگە ئېيتىلغان سالام؟! دېدى. رەسۇل: قېرىندىشىمىز خۇبەيبكە قىلىنغان سالام. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ سالىمىنى ماڭا يەتكۈزدى، دېدى» دەپ بايان قىلدى.

خۇبەيبنىڭ ئەتراپىغا توپلانغان قۇرەيش مۇشرىكلىرى: «قاراڭلار! مانا مۇشۇ كىشىلەر سىلەرنىڭ ئاتىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرگەن» دېيىشىپ، ياشلارنى ئۇلارغا نەيزە ئاتقۇزۇپ، مۇبارەك تەنلىرىگە ھۇجۇم قىلغۇزدى. بۇ ۋاقىتتا، ئۇنىڭ مۇبارەك يۈزى كەبىگە بۇرۇلدى. مۇشرىكلار يۈزىنى مەدىنىگە قارىتىپ قويىدى. خۇبەيب: «ئاللاھىم! مەن سېنىڭ

---

161. بۇخارى، «مەغازى»، 28؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى،I، 354.

نەزىرىڭگە لايىق بىر قۇل بولسام، يۈزۈمنى قىبلىگە بۇرىغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. يۈزى تەكرار كەبىگە بۇرۇلدى. مۇشرىكلار ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭ يۈزىنى كەبىدىن باشقا تەرەپكە قارىتالمىدى. بۇ ئەسنادا ھۇبەيىب، دار ئالدىدا، دۈشمەنگە ئۆزىنىڭ شېھىت بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان بىر شېئىر ئوقىدى. مۇشرىكلار قوللىرىدىكى نەيزىلەرنى ئۇنىڭ بەدىنىگە سانجىپ قىيناشقا باشلىغاندا، ھۇبەيىب: «قەسەم قىلىمەنكى، مۇسۇلمان ھالدا جېنىم چىقسا، مەيلى قانداق ئۆلسەم ئۆلەيكى غەم يېمەيمەن! بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تەئالانىڭ يولى ئۈچۈن» دېدى.

ھۇبەيىب ئۇلارغا بەددۇئا قىلىپ: «ئاللاھىم! قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ھالاك قىلغىن! ئۇلارنىڭ بىرلىكىنى يوق قىلغىن! بىر-بىرلەپ جېنىنى ئالغىن، ئۇلارنى ساق قويمىغىن!» دېدى. مۇشرىكلار بۇ دۇئانى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىر قىسمى قورقۇپ قاچتى، بىر قىسمى نەيزىلىرىنى ئۇنىڭغا تېخىمۇ قاتتىق سانجىدى. بىرسى نەيزىنى ئۇنىڭ دۈمبىسىدىن تېشىپ چىقىرىۋەتتى. ھۇبەيىبنىڭ بەدىنىدىن قانلار چاچراپ چىقتى ۋە داردا پۇلاڭشىغان ھالدا: «ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە ھەق پەيغەمبىرىدۇر» دېگىنىچە شېھىت بولدى.[162]

ھۇبەيىب بىن ئادىنىڭ مېيىتى قىرىق كۈن داردا ئېسىغلىق قالدى. بەدىنى سېسىپ پۇرىمىدى. ھەر زامان پاكىز قان ئاقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭ جەسىتىنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن ئەسھابى-كىرامدىن، زۇبەيىر بىن ئەۋۋام ۋە مىقدات بىن ئەسۋەتنى ئەۋەتتى. ئۇلار كېچىدە يوشۇرۇن مەككىگە كىردى. ھۇبەيىبنى ئېسىلغان داردىن چۈشۈرۈپ تۆگىگە باستى ۋە مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقتى. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ پېيىغا چۈشتى. ھەر ئىككى ساھابى ئۆزلىرىنى قوغداش ئۈچۈن مېيىتنى يەرگە قويدى. بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن، مېيىت قويغان يەرنىڭ يېرىلىپ، مېيىتنى ئىچىگە تارتقانلىقىنى كۆردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مەدىنە يولىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

زەيد بىن دەسىننەنى بولسا بىر دەرەخكە باغلىدى. ئۇنىمۇ دىنىدىن چىقىشقا مەجبۇرلىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ پۈتۈن تىرىشچانلىقى زەيدنىڭ ئىمانىنى كۆچەيتىشتىن باشقا بىر ئىشقا يارىمىدى. شۇنىڭ بىلەن زەيدنى ئوق يامغۇرىغا تۇتتى. ئەڭ ئاخىرىدا سەفۋان بىن ئۇمەييەنىڭ ھۆر قۇلى نىستاس تەرىپىدىن شېھىت قىلىندى.

بىرى مائۇنە ۋەقەسى

يەنە شۇ يىلىنىڭ سەپەر ئېيىدا، ئەرەبىستاننىڭ نەجد ۋادىسىدا ئامىر ئوغۇللىرىنىڭ رەئىسى ئەبۇ بەرا ئامىر بىن مالىك، مەدىنىگە كېلىپ رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇنىڭغا ئىسلامىيەتنى چۈشەندۈرۈپ مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى. ئەبۇ بەرا مۇسۇلمان بولمىدى ئەمما ئىسلامىيەتنىڭ گۈزەل ۋە شەرەپلىك بىر دىن ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ،ئىسلامىيەتنىڭ نەجددە تارقىلىشى ئۈچۈن

162. ئابدۇررزاق، ئەل مۇسەننەف، V، 354.

بىر قانچە ساھابى ئەۋەتىشنى تەلەپ قىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئادەم ئەۋەتىدىغان مەسىلىدە، نەجىد خەلقىدىن خاتىرجەم بولالمايمەن، دېدى. ئامىر: ئۇلارنى مەن ھىمايەمگە ئالىمەن، ئۇلارغا ھېچكىم چېقىلالمايدۇ، دېدى.

ئالىملارنىڭ خوجىسى بۇ كەسكىن ۋەدىنى كۆزدە تۇتۇپ ساھابىلەردىن يەتمىش كىشىلىك ئەسھابى ـ سۇففا (مەدىنىدە تۇۇقانلىرى، ئۆيى، ئېتىزى ياكى كەسپى يوق، ياش ۋە بويتاق ساھابىلار) تەييارلىدى ۋە مۇنزىر بىن ئامىرنىڭ قوماندانلىقىدا يولغا سالدى.

ئۆز قەبىلىسىنىڭ ئىسلامىيەت بىلەن شەرەپلىنىشىنى ئارزۇ قىلغان ئەبۇ بەرا، ئۇلاردىن بۇرۇن يولغا چىقىپ، قەبىلىسگە يېتىپ كېلىپ ئۇلارنى ھىمايىسگە ئالغانلىقىنى، ئۇلارغا ھېچكىمنىڭ چېقىلماسلىقىنى ئەسكەرتتى. جىيەنى ئامىر بىن تۇفەيلدىن باشقا ھەممەيلەن ئۇلارغا چېقىلمايدىغانلىقىغا ماقۇل بولدى. ئەبۇ بەرانىڭ جىيەنى ئۈچ قەبىلىنىڭ ئادەملىرىنى قوراللاندۇرۇپ، بىرى مائۇنەگە يېتىپ كەلگەن ساھابىلارنى ھەر تەرەپتىن قورشىدى. ئامالسىز قالغان ساھابىلار قىلىچلىرىنى چىقىرىپ ئەڭ ئاخىرقى بىرسى قالغۇچە، قەھرىمانلارچە شېھىت بولدى.

بۇ مۇبارەك ساھابىنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى بولسا: «يا رەببى! ھازىر ئەھۋالىمىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر قىلىدىغان سەندىن باشقا بىرسى يوق. ئۇنىڭغا سالامىمىزنى يەتكۈزگىن!» ئىدى. ئۇ ۋاقىت جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كۆڭلى بۇزۇلغان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ سالامىنى يەتكۈزدى ۋە «ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىغا كەتتى. ئۇلار ئاللاھ تەئالادىن رازى بولدى، ئاللاھ تەئالامۇ ئۇلاردىن رازى بولدى» دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزمۇ: «ئەلەيھىمۇسسالام» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، تولىمۇ پەرىشان ھالدا ئەسھابى ـ كىرامگە قاراپ: «قېرىنداشلىرىڭلار مۇشرىكلار بىلەن ئېلىشتى. مۇشرىكلار ئۇلارنى كېسىپ پارچىلىدى، بەدەنلىرىنى نەيزىلىرى بىلەن ئۆتمە ـ تۆشۈك قىلدى» دېدى.

بۇ ۋەقەدە دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشۇۋاتقاندا، ئەمىر بىن فۇھەيرىنىڭ دۈمبىسگە جاپپار ئىسىملىك بىرسى نەيزىسىنى سانجىدى. ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئامىر: «قەسەم قىلىمەنكى، جەننەتكە ئېرىشتىم!» دېدى. جاپپارنىڭ دۈشمەنىنىڭ كۆز ئالدىدا ئاسمانغا قاراپ ئۆرلىگىنىنى كۆرگەن مۇشرىكلار كۆزلىرىگە ئىشەنمىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ ئىچىدە، ئۇنى ئۆلتۈرگەن جاپپار مۇسۇلمان بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، رەجى ۋە بىرى مائۇنە ۋەقەلىرىدىن كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. بۇ ئەلەملىك سۇيىقەستلەرنى قىلغان قەبىلىلەرگە، بالا ـ قازاغا كېلىشى ئۈچۈن بىر ئاي ھەر بىر نامىزىدا دۇئا قىلدى. ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى. ئۇ قەبىلىلەرگە تەسۋىرلىگۈسىز قۇرغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىق مۇپتىلا بولدى. ئاخىرىدا بىر يۇقۇملۇق كېسەل بىلەن 700 ئادەم ئۆلدى.[163]

163. بۇخارى، «مەغازى»، 28؛ مۇسلىم، «ئىمارە»، 147؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 183؛ ۋاقىدى،

بەنى نادىر يەھۇدىلىرى

ئۇھۇد ئۇرۇشىدىن كېيىن ھىجرەتنىڭ تۆتىنچى يىلى، نادىر ئوغۇللىرى ئىسمىدىكى يەھۇدى قەبىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۇيىقەست پىلانلىدى. بۇ ئىشنى جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ زەھەرلىك قولى بوش قالدى. بۇ ئىشتىن كېيىن ئالەملەرنىڭ خوجىسى، سۆلھىنى بۇزغان بۇ يەھۇدى قەبىلىسگە قارشى مۇھەممەد بىن مەسلەمەنى ئەۋەتتى ۋە «نادىر ئوغۇللىرى يەھۇدىلىرىنىڭ يېنىغا بارغىن! ئۇلارغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىزنى يۇرتۇمدىن چىقىپ كېتىڭلار! بۇ يەردە مەن بىلەن بىرلىكتە ئولتۇرماڭلار! سىلەر ماڭا سۇيىقەست پىلانلىدىڭلار، سىلەرگە ئون كۈن ۋاقىت بېرىمەن. ئەگەر بۇ ۋاقىت توشقاندىن كېيىن، سىلەردىن كىمنى ئۇچراتساق ئۇنىڭ بوينى كېسىلىدۇ، بۇ جاكارنى سىلەرگە ئېيتىش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم، دېگىن» دېدى.

مۇھەممەد بىن مەسلەمە بۇ خەۋەرنى ئۇلارغا يەتكۈزىشى بىلەن ئۇلار قورققىنىدىن يول تەييارلىقنى باشلىدى. لېكىن مۇناپىقلارنىڭ كاتتىۋىشى ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي، ئۇلارغا: «ھەرگىز قەلئەلىرىڭلاردىن چىقماڭلار، ماللىرىڭلارنى ۋە يۇرتلىرىڭلارنى تاشلاپ كەتمەڭلار. ئادەملىرىم بىلەن 2000 كىشى سىلەرگە ياردەم قىلىمىز» دەپ خەۋەرچى ئەۋەتتى. شۇنداق قىلىپ كائىناتنىڭ سۇلتانى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدىن تۆت كېلومېتىر يىراقلىقىدىكى نادىر ئوغۇللىرىغا قارشى يۈرۈش قىلدى. بايراقنى ھەزرىتى ئەلى كۆتۈرگەن ئىدى. قەلئەنىڭ ئەتراپىنى قورشاپ ئۇلارنى مۇھاسىرەگە ئالدى. بۇرۇن ئەسھابى-كىرامغا جەڭ ئېلان قىلغان يەھۇدىلار قەلئەدىن چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇلارغا مۇناپىقلارنىڭ ياردىمىمۇ كەلمىدى. ئەسھابى كىرام قەلئەنى شۇنداق قاتتىق مۇھاسىرگە ئالدىكى، قۇشمۇ ئۇچۇپ ئۆتۈشكە ئامالسىز قالغان ئىدى. يىگىرمە كۈنلۈك مۇھاسىردىن كېيىن يەھۇدىلار تەسلىم بولدى. پۈتۈن قورال-ياراق ۋە ئالتۇن-كۆمۈشلىرىنى مۇسۇلمانلارغا تاپشۇرۇپ، بىر قىسمى شامغا بىر قىسمى خەيبەرگە سۈرگۈن قىلىندى. شۇنداق قىلىپ مەدىنىدە يەھۇدىلاردىن پەقەت قۇرەيزە ئوغۇللىرىلا قالدى.[164]

پاتىمە بىنتى ئەسەدنىڭ ۋاپاتى

ھاراق ئىچىشنى ھارام قىلغان قۇرئانى-كەرىم ئايىتى ھىجرەتنىڭ تۆتىنچى يىلى نازىل بولدى. ئۇھۇد ئورۇشىدا يارلىنىپ، كېيىن ۋاپات بولغان ھەزرىتى ئۇممۇ سەلەمەنىڭ يولدىشىنىڭ بىر قانچە بالىسى قالغان ئىدى. ئۇممۇ سەلەمە ئانىمىز، ياشىنىپ قالغان بولۇپ، تۇرمۇشتا قىينچىلىقتا قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ ھالىغا ئىچى ئاغرىپ ئۇنى نىكاھىغا ئېلىش بىلەن شەرەپلەندۈردى.[165]

ئەل-مەغازى، I، 346~352؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 51~54.

164. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 441؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، VI، 282.

165. تىرمىزى، «نىكاھ»، 40.

يەنە بۇ يىلى زاتۇررىكا ئۇرىشى بولۇپ، ئەتراپتىكى مۇشرىك قەبىلىلەر قېتىشىلىندى.[166]

ھەزرىتى ئوسمانىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى رۇقىيەدىن بولغان ئولما ئىسمىدىكى يەتتە ياشلىق ئوغلى ئابدۇللاھ ۋاپات بولدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى سۆيۈملۈك نەۋرىسىنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ، ئۆز قولى بىلەن يەرلىككە قويدى. بۇ قايغۇغا بەرداشلىق بېرەلمەي، مۇبارەك ياشلىرىنى قەبرىگە ئېقىتتى. قەبرە ئېشىنى ئۆز قولى بىلەن تىزىپ: «ئاللاھ تەئالا، قۇللىرىنىڭ مەرھەمەتلىك ۋە يۇمشاق كۆڭۈل بولغانلىرىغا مەرھەمەت قىلىدۇ» دېدى.[167]

ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئانىسى پاتىمە بىنت ئەسەدمۇ بۇ يىلى ۋاپات بولدى. بۇ ۋەقەدىنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەكمۇ پەرىشان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۈگۈن ئانام ۋاپات بولدى!» دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ئۇنىڭ يېنىدا چوڭ بولغان ئىدى. پەيغەمبەرلىك ماقامىغا ئېرىشكەندە بولسا، ئۇ دەرھال مۇسۇلمان بولدى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆز ئانىسىدەك كۆرەتتى. ئۇنىڭغا تولىمۇ ھۆرمەت قىلاتتى. ئۇنىڭغا بولغان مېھرى-مۇھەببىتى سەۋەبىدىن ئۆز كۆينىكىنى سېلىپ، كېپەن قىلىشنى بۇيرىدى. جىنازە نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن 70 مىڭ پەرىشتىنىڭ ئۇنىڭ نامىزىغا تەييارلانغانلىقىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبرىنىڭ ئىچىگىچە كىرىپ،، قەبرە ھاياتىنىڭ گۈزەل ۋە راھەت بولىشى ئۈچۈن قەبرە بۆلۈكلىرىغا، كېڭەيگىن دېگەن بىر ئىشارەتنى بەرگەندىن كېيىن قەبرە كېڭەيدى. قەبرىدىن چىققاندا بولسا، مۇبارەك كۆزلىرى ياشقا تولۇپ، كۆز ياشلىرى قەبرىگە تۆكۈلدى. يا رەببى! بۇ قانداق بىر مەرھەمەت؟! بۇ نېمە دېگەن تەلەيلىك بىر خانىم؟! ھەتتا ھەزرىتى ئۆمەرمۇ بۇ مەنزىرە ئالدىدا ئۆزىنى تۇتالماي: «جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ھېچكىمگە قىلمىغاننى بۇ خانىمغا قىلدىڭىز!» دەپ سورىغاندا، ۋاپادارلارنىڭ ئەڭ ۋاپادارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەبۇ تالىپتىن كېيىن، ماڭا بۇ خانىم قەدەر ياخشىلىق قىلغان بىر ئىنسان بولمىدى. ئۇ مېنىڭ ئانام ئىدى. ئۆز باللىرى ئاچ ئولتۇرسىمۇ، ئەڭ بۇرۇن مېنىڭ قورسىقىمنى تويغۇزاتتى. ئۆز باللىرىنىڭ ئۇستى-بېشى توپا-چاڭ تۇرسىمۇ، مېنىڭ چاچچىلىرىمنى تارايتتى، گۈل مايلىرى بىلەن مېنى مايلايتتى. ئۇ مېنىڭ ئانام ئىدى! ئۇنىڭغا جەننەت تونلىرى كىيىلسۇن دەپ، ئۆزەمنىڭ كۆينىكىنى كېپەن قىلدىم. قەبرە ھاياتىنى ئۇنىڭغا مۇلايىم ۋە ئاسان بولىشى ئۈچۈن، قەبرىسىدە ياتتىم. جىبرائىل، ئاللاھ تەرىپىدىن، بۇ خانىمنىڭ جەننەتلىك ئىكەنلىكىنى ماڭا خەۋەر قىلدى» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئاللاھ تەئالا سېنى مەغپىرەت قىلسۇن، سېنى ئەپۇ قىلسۇن، سېنى مۇكاپاتلاندۇرسۇن. ئەي ئانا! ئاللاھ تەئالا ساڭا رەھمەت

166. بۇخارى، «ۋۇزۇ»، 34؛ ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، III، 343؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 203؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 396؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 61.

167. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، IV، 51.

قىلسۇن. ئۆزەڭ ئاچ تۇرۇپ مېنى تويغۇزدۇڭ، ئۆزەڭ كىيمەي مېنى كىيدۈردۈڭ، يېمەي مېنى يېگۈزدۈڭ. تىرىلدۈرۈشمۇ، ئۆلتۈرۈشمۇ ئاللاھتىندۇر. ئۇ (ئاللاھ) ھەر ۋاقىت تىرىكتۇر. ئۆلمەيدۇ، ئاللاھىم! ئانام پاتىمە بىنتى ئەسەدنى ئەپۇ قىلغىن. ئۇنى ھىمايەڭگە ئال! ئۇنىڭغا ۋەدەڭنى ئاتا قىلغىن، قەبرىسىنى ئازادە قىلغىن. ئەي مەرھەمەتلىكلەرنىڭ ئەڭ مەرھەمەتلىكى بولغان ئاللاھىم! مېنىڭ ۋە بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەققى ئۈچۈن بۇ دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن» دېدى..

بۇلارنىڭ كەينىدىن، رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ رەپىقىلىرىدىن ھەزرىتى زەينەپ بىنتى ھۇزەيمە ئوتتۇز ياش بولىشىغا قارىماي ۋاپات بولدى. يەنە بۇ يىلدا ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئىككىنچى بالىسى ھەزرىتى ھۈسەيىن دۇنياغا كەلدى.[168] يەنە بۇ يىلدا مەككىلىك مۇشرىكلار، ئەبۇ سۇفيان قوماندانلىقىدا ئىككى مىڭ ئەسكەر بىلەن ئىسلامىيەتنىڭ تارقىلىشىنى توساس ئۈچۈن بەدرىگە يۈرۈش قىلدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى 1500 قەھرىمان ساھابى بىلەن ئۇلاردىن بۇرۇن بەدرىگە يېتىپ كەلدى. ئىسلام ئەسكەرلىرىنىڭ ئۆزلىرىدىن بۇرۇن بەدرىگە يېتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن مۇشرىكلارنىڭ يۈرىكىگە قورقۇ چۈشتى. پەقەت مەررەزەھران دېگەن يەرگىچە كېلەلىدى. باتۇر ئىسلام قوشۇنى بىلەن جەڭ قىلىشقا پېتىنالماي مەككىگە قايتىشتى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام مۇبارەك ئەسھابى بىلەن مۇشرىكلارنى نەق سەككىز كۈن بەدىردە ساقلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەدىنىگە قايتتى.

بەنى مۇستەلىق ئۇرۇشى

ھىجرەتنىڭ بەشىنچى يىلى مۇستەلىق ئوغۇللىرىنىڭ رەئىسى ھارىس بىن ئەبى دىرار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇش قىلىش مەقسىتىدە نۇرغۇن ئادەم توپلاپ، مەدىنىگە قوراللىق يۈرۈش قىلىش پىلانى تۈزدى. بۇ ۋەقەدىن خەۋەردار بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال 700 كىشىلىك بىر قوشۇن تەشكىللەپ مۇستەلىق ئوغۇللىرىغا قارشى يۈرۈش قىلدى. مۈرەيسى قۇدۇقى بېشىغا بارگاھ قۇرۇلدى. باشتا مۇستەلىق ئوغۇللىرىنى ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. ئۇلار ئۇنى ئېتىش ئارقىلىق ئۇرۇش ئېلان قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىرلىكتە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پىلانى» بويىچە مۇستەلىق ئوغۇللىرىدىن ئون ئەسكەر ئۆلتۈردى. قەبىلە رەئىسى جېنىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قېچىپ كەتتى. ئەمما قىزى بەررە ۋە قەبىلىسىدىن 600 كىشى ئەسىرگە چۈشتى. ئۇرۇش غەنىيمەتلىرى تەقسىم قىلىندى. بەررە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: «مەن تەقسىم قىلىنغان قۇلدار بىلەن توققۇز ئالتۇن بەدىلىگە ئەركىنلىككە چىقىشقا سودىلاشتىم. ماڭا ياردەم قىلىڭ!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ ئۇنى سېتىۋالدى ۋە ئەركىنلىككە چىقاردى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسلامغا دەۋەت قىلىشى بىلەن مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىدىن تولىمۇ

168. ئەخمەت بىن ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 392؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، IV، 68.

خۇرسەن بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام ئۇنى نكاھىغا ئېلىش بىلەن شەرەپلەندۈردى. بۇنى كۆرگەن ئەسھابى-كىرامىنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالامنىڭ ئائىلىسى بولغان ئانىمىزنىڭ، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى خىزمەتچى ئورنىدا ئىشلىتىشتىن نومۇس قىلىمىز» دېدى ۋە ئەسىرلەرنى ئازاد قىلىۋەتتى. بۇ نىكاھ سەۋەبىدىن ئەسىرلەر ھۆرلۈككە چىقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ مۇبارەك ئائىلىنىڭ بەررە ئىسمىنى گۇۋەيرىييە قىلىپ ئۆزگەرتتى. ھەزرىتى گۇۋەيرىييە ئانىمىز ئۈچۈن ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «مەن گۇۋەيرىيەدەك خەيرىلىك ۋە بەرىكەتلىك بىر ئايال كۆرمىدىم» دېدى.[169] ئىسلام قوشۇنى زەپەر قۇچۇپ مەدىنىگە قايتىشى بىلەن ئەتراپتىكى مۇشرىك قەبىلىلەرنىڭ يۈرەكلىرى موجۇلدى. مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنىڭ نەقەدەر خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

سەن ئالەملەرگە تېۋىپ، مەن قەلبى غايەت كېسەل،
شىپا تاپماق ئۈمىدى بىلەن ساڭا كەلتۈردۈم.
يەلكەمدە گۇناھ تېغى ۋە يۈزۈم سامان كەبى،
ئۈمىدلىك مەن، بۇ يەرگە يوقاتماق ئۈچۈن كەلتۈردۈم.

ئالىملارنىڭ پەخرى ساڭا ئاشىق ھەيرانمەن،
سېنىڭ ئايرىلىشىڭدىن كېچە-كۈندۈز يىغلايمەن.

سېنىڭ ئۇلۇغ رەھمىتىڭ ئابىھايات، مەن ئۇسسۇز،
بىر تامچىسى بولمىسا، ئۆلىمەن جان بېرىمەن.

ئەقىل ئۇنى ماختاشتا زور قىيىنچىلىقتا قالدى،
ئاللاھ ساقلىسۇن، ئۇمۇ شۇنچىلىكلا چۈشىنەر.

ئۇنى خۇلقى بىلەن ماختاش، بىكارغا كۈچىمەكتۇر،
ئۇنى سۆز بىلەن تەرىپلەش بۇنىڭدىنمۇ تەس كېلەر.

ئەپۇچان ھەم كىرەملىك، ۋە ئۇ قەدەر مەردانە،
سۇدىن ئۇنچە، تاشتىن جەۋھەر، تىكەندىن ھەم گۈل ئۈنەر.

169. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 294؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 413؛ ئىبنى سائاد، ئەت-تاباقات، II، 74.

قۇياش نۇرلار چاچسا، ئۇنىڭ نۇرلىرىدىندۇر،
گۈلدىكى تەر تامچىسى گۈلدەك يۈزىدىن كېلەر.

ئۇنى تەرىپ ئەيلىمەك، بۇنىڭدىنمۇ يۈكسەكتۇر، ئەمما،
تېخىمۇ چوڭ سۆزلىسەم دۈشمەنلەر ئىنكار قىلار.

ئالەمنى بىر زەررىگە سىغدۇرماق مۇمكىن بولار،
ئۇنى سۆز بىلەن تەرىپلەش بۇنىڭدىنمۇ تەس كېلەر.

خەندەك ئۇرۇشى

ھىجرەتنىڭ بەشىنچى يىلى مەدىنە مۇنەۋۋەردىن تارقالغان پىتنە-پاسادچى يەھۇدى نادىر ئوغۇللىرى ئىككىگە بۆلۈنۈپ بىر قىسمى شامغا، بىر قىسمى خەيبەرگە يەرلەشتى. ئىسلام ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان ئۆچ-ئاداۋىتى ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىنى قاراڭغۇلاشتۇرغان ئىدى. رەئىسلىرىدىن ھۇبەي، قەۋمىدىكى ئاقسۆڭەكلەردىن ئون كىشىنى ئېلىپ مەككىگە بېرىپ، ئەبۇ سۇفيان بىلەن كۆرۈشۈپ پەيغەمبىرىمىزنى يوقۇتۇش ئۈچۈن بىر يەرگە كەلدى. ئۇلار: بۇ ئىشنى تۈگەتكۈچە يېنىڭلاردىن ئايرىلمايمىز، دېدى. ئەبۇ سۇفيان: بىزنىڭ دۈشمەنلىرىمىز بىلەن دۈشمەن بولغانلار، بىزنىڭ دوستىمىزدۇر. ئەمما سىلەرگە ئىشىنىشىمىز ئۈچۈن بۇتلىرىمىزغا چوقۇنۇشۇڭلار كېرەك، دېدى. مەقسەتلىرىگە يېتىش ئۈچۈن دىنلىرىنىمۇ ساتىدىغان يەھۇدىلار بۇتلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ باش قويدى. ئەھلى كىتاب ئەمدىلىكتە كىتابسىز كاپىر بولدى. پەيغەمبىرىمىزنى يوقۇتۇش ۋە ئىسلامنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن قەسەم قىلدى.

مۇشرىكلار ئۇرۇش تەييارلىقىغا ئۆتتى. يىراق-يېقىندىكى مۇشرىك قەبىلىلەرگە ئادەم ئەۋەتتى. يەھۇدىلارمۇ ئەتراپىدىكى قەبىلىلەرنى ئىندەككە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەرىكەتكە ئۆتتى. بەزى قەبىلىلەرگە پۇل ۋە خورما ۋەدە قىلىپ ئۇلارنى قوراللاندۇردى. مۇشرىكلار مەككە ئەتراپىدا 4000 كىشىلىك بىر قوشۇن تەييارلىدى. ئەبۇ سۇفيان دارۇن نەدۋە دېگەن يەرگە بايراق تىكلەپ ۋە ئوسمان بىن ئەبى تەلھانى قوماندان قىلدى. قوشۇندا 300 ئات، يېتىپ ئاشقۇدەك قورال-ياراق ۋە 1500 ئەتراپىدا تۆگە بار ئىدى. 4000 كىشىلىك مۇشرىكلار قوشۇنى، مەررۇزوھران دېگەن يەرگە كەلگەندە سۇلايمان، فەزارە ۋە ئەسەد قاتارلىق بىر مۇنچە قەبىلە 6000 كىشىلىك بىر قوشۇن بىلەن ئۇلارغا قېتىلدى. شۇنداق قىلىپ مۇشرىكلار قوشۇنى چوڭىيىپ 10000 كىشىلىك بىر قوشۇنغا ئايلاندى، بۇ ئۇ ۋاقىتقا نىسپەتەن سان جەھەتتىن كۆپ ھېسابلىناتتى.

بۇرۇندىن تارتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە ئۆتكەن خۇزائە قەبىلىسى مەدىنىگە خەۋەر يوللىدى. ئون كۈنلۈك يولنى تۆت كۈندە بېسىپ كەلگەن بۇ خەۋەرچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇشرىكلارنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلاتى بىلەن سۆزلەپ بەردى.

ئىشلىرىنى ئەسھابى بىلەن ئىشارەت قىلىش ئارقىلىق بېجىرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، دەرھال ساھابىلارنى يىغىپ، پىلان تۈزدى. ئۇرۇشنىڭ قەيەردە، قايسى ۋاقىتتا، قانداق ئېلىپ بېرىش ھەققىدە ساھابىلاردىن بىر-بىرلەپ پىكىر ئالدى. ھەيئەت ئىچىدىكى سەلمان فارىسى سۆزگە چىقىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىزدە بىر خىل ئۇرۇش تاكتىكىسى بار. دۈشمەننىڭ بېسىپ كېلىشىدىن قورققان ۋاقتىمىزدا، ئەتراپىمىزغا خەندەك

كولاپ ئۆزىمىزنى قوغدايتتۇق» دېدى. بۇ ئۇسۇل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىغا يارىدى. ئۇلار بۇ شەكىلدە ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشقا قارار بەردى.[170]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىدىن بەزى كىشىلەرنى توپلاپ، خەندەكنىڭ قەيەرگە قېزىلىش كېرەكلىكىگىنى مۇلاھىزە قىلدى. مەدىنىنىڭ جەنۇپ تەرىپى يېشىللىق بولۇپ، قويۇق دەرەخلىك ئىدى. مۇشرىكلارنىڭ بۇ تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىش ئېھتىماللىقى ئاز. بۇ تەرەپنى ئاز قوشۇن بىلەن مۇداپىئە قىلغىلى بولاتتى. شەرقتە بولسا، سۆلھى تۈزۈلگەن بەنى قۇرەيزا ئىسمىدىكى يەھۇدى قەبىلىسى بار ئىدى. بۇ سەۋەپتىن مۇشرىكلار غەرپ ۋە شىمال تەرەپتىكى بوش يەرلەردىن ھۇجۇم قىلىشى مۇمكىن ئىدى. بۇ تەرەپتە خەندەك قېزىلىش لازىم بولغان يەرلەرنى ئىشارەت قىلدى. ئەسھابى-كىرامنىڭ ھەر بىرسىگە ئۈچ مېتىردىن يەر توغرا كەلدى. ھەر كىشى ئۆزىگە بۆلۈنگەن يەرنى ئىككى قەدەم بويىچە (3.5 مېتىر كەڭلىكىدە) قېزىشى كېرەك ئىدى. خەندەك ئۈچقاندەك چېپىپ كەلگەن بىر ئات ئاتلاپ ئۆتەلمىگۈدەك دەرىجىدە كەڭ بولۇشى كېرەك ئىدى. ۋاقىت قىسقا. چۈنكى دۈشمەن مەككىدىن چىققان بولۇپ، مەدىنىگە قاراپ كېلىۋاتاتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن خەندەك ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قېزىلىشى لازىم ئىدى.

پەيغەمبىرىمىز ئۆزى باشلامچى بولۇپ: «بىسمىللاھى رەھمانىر راھىم» دېگىنىچە تۇنجى بولۇپ قېزىشقا باشلىدى. ھەممەيلەن پۈتۈن كۈچى بىلەن ئەڭ بۇرۇن قېزىپ بولۇشقا تىرىشتى. ھەتتا كىچىك باللارمۇ بۇ ئىشقا قاتناشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا زۇباب تۆپىلىكى ئۈستىدە بىر چېدىر تىكىلدى. خەندەكتىن كولاپ چىقىرىلغان توپىلارنى زەمبىللەرگە قويۇپ تۆپىلىكنىڭ ئەتراپىغا تۆكتى. توپىنى تۆكۈپ بولۇپ قايتقاندا دۈشمەنگە ئېتىش ئۈچۈن سەل تېغىدىن تاش ئالدى. زەمبىلى يوقلار ئالقانلىرى بىلەن توپا توشۇدى. پەيغەمبىرىمىزمۇ ھارماي-تالماي ئىشلىدى. بۇنى كۆرگەن ئەسھابى-كىرام، غەيرەتكە كېلىپ: جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بىز ئىشلىسەك يېتىپ ئاشىدۇ، سەن ئارام ئالغىن ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرىگە قارىماي: مەنمۇ ئىشلەش ئارقىلىق سىلەر قازانغان بۇ ساۋاپقا شېرىك بولۇشنى خالايمەن، دەپ جاۋاب بەردى.

ئۇ كۈنلەردە ھاۋا بەكمۇ سوغۇق بولۇپ، قۇرغاقچىلىق سەۋەبىدىن ئاچارچىلىق ھۆكۈم سۈرگەن ئىدى. يەيدىغان نەرسە تېپىشمۇ خېلى تەسكە چۈشەتتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتۈن ئەسھابى بۇ ئاچلىق دەردىنى تارتىۋاتاتتى. ئۆزىنى كۈچلۈك ھېس قىلىش ئۈچۈن ئاچ قورساقلىرىغا تاش باغلىۋالاتتى. قورساقلىرىنى قورۇپ ئاشقازاننىڭ ئېھتىياجىنى ئازلىتىشقا تىرىشاتتى.

---

170. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 220؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 441؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 65~74.

ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ئۆزىنىڭ ئاچ بولۇشنى ئويلاپمۇ قويماي، ئەسھابىنىڭ بۇ سوغۇق ھاۋادا ئاچ قورساق ئىشلىشىگە قاراپ كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ: «ئاللاھىم! ئاخىرەت ھاياتىدىن باشقا بىر ھايات يوق. يا رەببى! ئەنسارلار بىلەن مۇھاجىرلارنى مەغپىرەت قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. ئۇلارمۇ جانلىرىدىن ئارتۇق سۆيىدىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە: «ئەڭ ئاخىرقى بىر تامچە قېنىمىز قالغۇچە ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا ئىسلامىيەتنى تارقىتىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىدۇق» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇلار ئارىسىدىكى بۇ مۇھەببەت، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇقتا ئوخشاش نۇرغۇن جاپا-مۇشەققەتلەرنى ئۇنتۇلدۇردى.

خەندەك قېزىش ھەر كۈنى تاڭ سەھەردە باشلىنىپ كېچە بولغاندا ئاخىرلىشاتتى. بىر كۈنى خەندەك قېزىۋاتقاندا، ھەزرىتى ئەلى بىن ھەكەمنىڭ پۇتى يارىلاندى، ئۇنى ئاتقا مىندۈرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بىسمىللاھىرراھمانىررەھىم» دەپ ئۇنىڭ پۇتىنى سىلاپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن قان توختاپ ئاغرىقى پەسەيدى.

خەندەك قېزىش داۋاملاشتى. ئەسھاب قېزىپ، قاتتىق بىر يەرگە دۇچ كېلىپ، قېزىشقا ئامالسىز قالدى. ئۇلار ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تەلىۋى بىلەن خەندەككە چۈشۈپ، بىر ئاپقۇر سۇ تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغزىغا بىر يۇتۇپ سۇ ئېلىپ ئۇنى تەكرار ئاپقۇرغا بوشۇتۇپ، قاتتىق يەرگە سۇنى چېچىپ، بازغان بىلەن يەرنى ئۇرىشى بىلەن يەر قۇمدەك يۇمشاپ كەتتى. باشقىلار يەرنى ئاسانلا قازدى. بۇ ئۇرۇش ئەسناسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆينىكى ئېچىلىپ قالدى. ئېچىلىپ قالغان يەردىن ئۇنىڭ ئاچ قورسىقىغا باغلىۋالغان تاش كۆرۈنۈپ قالدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن جابىر بىن ئابدۇللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! روخسەت بەرسىڭىز ئۆيگە بىر بېرىپ كېلەي» دېدى. روخسەت ئالغاندىن كېيىن ھەزرىتى جابىر: «ئۆيگە كېلىپ، ئايالىغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شۇنداق ئاچ ھالەتتە كۆردىمكى، ئۆرە تۇرغىدەك ماجالى يوقتى. ئۆيدە يېگىدەك بىرەر نەرسە بارمۇ؟ دېدىم. ئايالىم: شۇ ئوغلاقتىن ۋە بىر قانچە سىقىم ئارپىدىن باشقا ھېچنېمە قالمىدى، دېدى. مەن ئىككىلەنمەي ئوغلاقنى سويدۇم، ئايالىممۇ قول تۈگمىنىدە ئارپىنى ئېزىپ ئۇن قىلىپ، خېمىر يۇغۇردى. گۆشنى ساپال قاچىغا قويۇپ تونۇردا پىشىرىشكە باشلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئازغىنە تاماق تەييارلىغان ئىدۇق، يېنىڭىزغا بىر، ئىككى كىشى ئېلىپ ئۆيىمىزگە قەدەم-تەشرىپ قىلىڭ! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تاماقىڭلارنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟ دېدى. مەن ئۇنىڭغا ئېيتقاندىن كېيىن، ئۇ: ھەم كۆپ ھەم گۈزەل تاماق ئىكەن، بېرىپ ئايالىڭغا دېگىن، مەن بارغىچە تونۇردىن ناننىمۇ، گۆشنىمۇ ئالمىسۇن، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ساھابىلارغا قاراپ: ‹ئەي خەندەك خەلقى! تەييارلىنىڭلار، جابىرنىڭ ئۆيىنى زىيارەت

قىلىمىز» دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئەسھابى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدىن سەپ بولۇپ ماڭدى. مەن دەرھال ئۆيگە كېلىپ ئايالىمغا ئەھۋالنى ئېيتتىم. ئايالىم: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماقنىڭ مىقدارىنى سورىمىدىمۇ؟ دېدى. مەن: سورىدى ۋە ئېنىق ئېيتتىم، دېدىم. ئايالىم: "ئەسھابى-كىرامنى سەنمۇ تەكلىپ قىلدىڭ ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكلىپ قىلدى، دېدىم. ئايالىم: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزدىن ياخشى بىلىدۇ، دەپ ماڭا تەسەللى بەردى. بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرلۇق يۈزى ئىشىكىمىز ئالدىدا پەيدا بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى تەرتىپ بىلەن كىرىشكە ئەمر قىلدى. ساھابى قېرىنداشلىرىم ئون كىشى بىر توپ بولۇپ ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گۆش ۋە ناننىڭ بەرىكەتلىك بولىشى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. ساپال قاچىنى تونۇردىن چىقارماي تۇرۇپ، ساپلىق بىلەن ئىچىدىكىلەرنى ناننىڭ ئۈستىگە قويدى ۋە ئەسھابىغا سۇندى. پۈتۈن ئەسھابى تويغىچە مۇشۇنداق قىلدى. قەسەم قىلىمەنكى، مىڭدىن ئارتۇق كىشى تاماق يېدى، ئەمما تاماق شۇ پېتى تۇردى. بىز ئۆزىمىزمۇ يېگەندىن كېيىن خوشنىلارغىمۇ تارقاتتۇق» دېدى.

سەلمانى فارىسى خەندەكنى ياخشى قازاتتى. ئۆز ئالدىغا ئون كىشىنىڭ قازغان يېرىنى قازالايتتى. سەلمانى فارىسى خەندەك قېزىۋاتاندا قاتتىق ۋە يوغان ئاق رەڭلىك بىر تاشقا دۇچ كەلدى. ئۇنى پارچىلاش ئۈچۈن نۇرغۇن كۈچ سەرپ قىلدى. ئەمما كۈچى بىكارغا كەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بازغان ۋە گۈرجەكلەرنىمۇ كاردىن چىقاردى. ھەزرىتى سەلمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ: «ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! خەندەكنى قېزىۋېتىپ قاتتىق بىر تاشقا دۇچ كەلدۇق. تۆمۈردىن ياسالغان جابدۇقلىرىمىزنى كاردىن چىقارغان ھالەتتىمۇ، ئۇ تاشنى قىمىرلىتالمىدۇق» دەپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. ھەببىبى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كۈلۈمسىرەپ ئۇ يەرگە كېلىپ ئۈلاردىن بازغان تەلەپ قىلدى. ئۇ يەردە توپلاشقان ساھابىلار بىر نەتىجىنى ھاياجانلىق ئىچىدە ساقلاۋاتاتتى.

پەيغەمبەرلەرنىڭ سۇلتانى پەسكە چۈشۈپ، ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن دېگىنىچە، بازغاننى ئېگىز كۆتۈرۈپ، قورام تاشقا شۇنداق بىر ئۇردىكى، بۇ ئۇرۇشتىن مەدىنىنى يورۇتقۇدەك بىر چاقماق چاقتى ۋە تاشتىن بىر پارچە ئاجراپ چۈشتى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتتى. بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلارمۇ تەكبىر ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى قېتىم بازغان ئۇردى. يەنە ھەر تەرەپنى يورۇتقان بىر چاقماق ۋە تاش پارچىلىرى. پەيغەمبىرىمىز يەنە «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتتى. بۇنىمۇ ئەسھابى تەقلىد قىلدى. ئۈچىنچى قېتىم بازغان ئۇرىشى بىلەن ھەر تەرەپ يەنە يورۇپ كەتتى ۋە تاش پارام-پارچە بولدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى يەنە بىر قېتىم «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ تەكبىر ئېيتتى. سۆيۈملۈك ئەسھابىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تەكبىر ئېيتتى.

ھەزرىتى سەلمان قولنى ئۈزارتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى خەندەكتىن چىقاردى. ھەزرىتى سەلمان: "ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ھاياتىمدا ھېچ كۆرمىگەن بىر ئىشنى كۆردۈم. بۇنىڭ قانداق ھېكمىتى بار؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا قاراپ: سەلماننىڭ كۆرگىنىنى سىلەرمۇ كۆردىڭلارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: شۇنداق يا رەسۇلۇللاھ! بازغان تاشقا ئۇرۇلغاندا، شىدەتلىك چاقماق چاققىنىنى كۆردۇق. سىز تەكبىر ئېيتتىڭىز، بىزمۇ تەكبىر ئېيتتۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بالدۇرقى ئۇرۇلۇشتىكى نۇردا كىسرانىڭ (مەدائىن) قەسىرلىرى ماڭا كۆرۈندى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ئۈممىتىڭ ئۇ قەسىرلەرگە ئىگە بولىدۇ، دەپ خەۋەر بەردى. ئىككىنچى ئۇرۇشتىكى نۇرلاردا بولسا، رۇم (شام) ۋىلايىتىنىڭ قەسىرلىرى كۆرۈندى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ئۈممىتىڭ ئۇ دىيارلارغىمۇ ئىگە بولىدۇ، دېدى. ئۈچىنچى زەربىدە بولسا، سانانىڭ (يەمەن) قەسىرلىرى كۆرۈندى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ئۈممىتىڭ ئۇ يەرلەرگىمۇ ئىگە بولىدۇ دەپ خەۋەر بەردى" دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن كائىناتنىڭ سۇلتانى ئاجەم قەسرىنىڭ مەدائىندىكى سارىيىنى تەسۋىرلىشى بىلەن ئۇ يەرلىك ھەزرىتى سەلمان: "جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن يا رەسۇلەللاھ! سېنى ھەق دىن بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ قەسىرلەر سىز دېگەندەكتۇر. سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە شاھادەت كەلتۈرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "ئەي سەلمان! شام مۇتلەق پەتھ بولىدۇ. ھىراقلىئۇس، دۆلىتىنىڭ ئەڭ يىراق يېرىگە قاچىدۇ. سىلەر شامنىڭ ھەر تەرىپىگە ھاكىم بولىسىلەر، سىلەرگە ھېچكىم قارشى چىقالمايدۇ. يەمەن مۇتلەق پەتھ بولىدۇ. شۇ دىيار مەشرىقمۇ مۇتلەق پەتھ بولىدۇ ۋە كىسرا ئۆلتۈرىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا بۇ پەتھنى مەندىن كېيىن سىلەرگە نېسىپ قىلىدۇ" دېدى.[171]

سەلمانى پارىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى كۆردۈم» دېدى.

دۈشمەن بارغانسىرى يېقىنلاپ كەلگەن ئىدى. خەندەك بارلىق كۈچ بىلەن ئەڭ تېز سۈرئەتتە قېزىلىۋاتاتتى. بىر ئاز بولسىمۇ بالدۇر پۈتتۈرۈش ئۈچۈن كۈچ سەرپ قىلىنىۋاتاتتى. ساھابىلار مەجبۇر قالغان ۋاقىتلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن روخسەت ئالاتتى ۋە ئىشلىرىنى تۈگىتىپلا ئىش ئورنىغا يۈگرەيتتى. مۇناپىقلار بولسا ئىشلارنى ئاقسىتاتتى. ئۆزى خالىغاندا ئىشقا كېلەتتى ۋە ئۆزى خالىغان ۋاقىت ئىشنى تاشلاپ كېتەتتى. ئەسھابىنىڭ ھارماي-تالماي ئىشلىگىنىنى مەسخىرە قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن خۇشخەۋىرىنى بولسا: «بىز دۈشمەن قورقىسىدىن خەندەكلەرگە مۆكىنىۋاتساق، ئۇ بىزگە يەمەن، پارىس ۋە رۇم تۇپراقلىرىدىن سۆزلەۋاتىدۇ. سىلەرنىڭ بۇ ھالىڭلارغا ھەيران قېلىۋاتىمىز» دېيىشەتتى.

171. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 450.

مۇناپىقلارنىڭ بۇ سۆزىگە قارشى چۈشكەن بىر ئايەتتە: «ھەقىقى مۆمىنلەر، پەقەت شۇ كىشىلەركى، ئىخلاس بىلەن ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىغا ئىمان ئېيتىدۇ. (جىھاد ۋە جىھادقا مۇناسىۋەتلىك تەدبىرلەر، جۈمە ۋە بايرام يىغىلىشلىرىدەك) كوللىكتىپ بىر ئىش ئۈچۈن رەسۇلنىڭ يېنىدا بولغان چاغدا، ئۇنىڭدىن رۇخسەت ئالماي تۇرۇپ، ئۆزى بىلگەنچە تاشلاپ كەتمىگەنلەردۇر. ئۇ ھالدا ئەي ھەبىبىم! سەندىن رۇخسەت ئالغانلار ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلۇغا ئىمان ئېيتقانلاردۇر. بۇ مۆمىنلەر بەزى ئىشلىرى ئۈچۈن سەندىن رۇخسەت ئالغان ۋاقىت، سەنمۇ ئۇلاردىن ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە رۇخسەت بەرگىن ۋە ئۇلار ئۈچۈن ئاللاھ تەئالادىن مەغپىرەت تىلە. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا مەرھەمەتلىك، رەھىمدىل، گۇناھلارنى ئەپۇ قىلغۇچى ۋە مەرھەمەت ئىگىسىدۇر» (نۇر سۈرىسى، 62-ئايەت)

مۇناپىقلار ئۈچۈن چۈشكەن يەنە بىر ئايەتتە: «ئاللاھ تەئالانىڭ رەسۇلىنىڭ دەۋىتىنى، ئۆز ئىچىڭلاردا بىر-بىرىڭلارنى (بەزىدە ئەمەل قىلىپ، بەزىدە ئەمەل قىلمىغان) دەۋەتسىز قىلىپ كۆرمەڭلار. (دەۋىتىڭلارغا ئەمەل قىلىڭلار ۋە رۇخسەتسىز ئايرىلماڭلار) ئىچىڭلاردىن، بىر-بىرىڭلارنى دالدا قىلىپ يوشۇرۇن قاچقانلارنى ئاللاھ تەئالا مۇھەققەق بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئەمرىدىن يىراقلاشقانلار، دۇنيادا پىتنىدىن، ئاخىرەتتە بولسا، ئەلەم بېرىدىغان بىر ئازابقا قېلىشتىن ساقلانسۇن! دىققەت قىلىڭلار! كۆكتە ۋە يەردە نېمە بولسا، ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر. ئۇ سىزنىڭ قايسى تۇردە (مۆمىن ۋە مۇناپىق) ئىكەنلىكىڭىزنى ۋە (مۇناپىق ۋە كاپىرلارنىڭ) ئۆزىگە قايتۇرۇپ كېلىدىغان قىيامەت كۈنىنى ئېنىق بىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا دۇنيادا قىلغان بارلىق ئىشلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئاللاھ تەئالا پۈتۈن ئىشلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» (نۇر سۈرىسى، 63-64-ئايەتلەر)

خەندەك قېزىۋاتقىلى ئالتە كۈن بولدى. ھەر كىم ئىشنى ئۆز لايىقىدا پۈتتۈردى. پەقەت بىر يەرگە ۋاقىت يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن كەڭ ۋە چوڭقۇر قېزىلالمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يەر ئۈچۈن ئۆزىنىڭ غېمىنى ئېيتىپ: «مۇشرىكلار بۇ يەردىن باشقا يەردىن ئۆتمەيدۇ» دېدى ۋە بۇ يەرگە قاراۋۇللارنى قويدى.

مۇشرىكلار قوشۇنى مەدىنىگە يېقىنلاپ كەلگەندە يەھۇدى نادىر ئوغۇللىرىنىڭ رەئىسى ھۇبەي قۇرەيش قوشۇنى قوماندىنىغا: "مەدىنىدىكى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىنىڭ مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھى تۈزگەنلىكى، ئەمما ئۇلارنىڭ رەئىسى كەئەب بىن ئەسئەدنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈپ ئۆز سېپىگە قوشالايدىغانلىقىنى ئېيتتى. قۇرەيش قوماندىنى ئۇنىڭغا: ھۇبەي! دەرھال كەئەب بىن ئەسئەدنىڭ يېنىغا بار، مۇسۇلمانلار بىلەن تۈزگەن سۈلھىنى بۇزۇپ بىزگە ياردەم قىلسۇن، دېدى. بۇ سۈلھىنىڭ ماددىلىرىدىن بىرى مەدىنىگە بىر دۈشمەن قوشۇنى بېسىپ كىرمەكچى بولسا، مۇسۇلمانلار بىلەن بىرلىكتە دۈشمەنگە ئورتاق قارشى تۇرۇش ئىدى.

يەھۇدى ھۇبەي كېچىدە مۇشرىكلار قوشۇنىدىن ئايرىلىپ، بەنى قۇرەيزە قەبىلىسىنىڭ رەئىسى كەئەب بىن ئەسئەتنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئىشىكنى قېقىپ ئىسمىنى ئېيتىپ: ئەي كەئەب! قۇرەيشنىڭ پۈتۈن قوشۇنىنى، كىنانە ۋە غەتەفان ئوغۇللىرى قاتارلىق نۇرغۇن

قەبىللەر بىلەن 10000 كىشىلىك بىر قوشۇن باشلاپ كەلدىم. ئەمدى مۇھەممەد ۋە ئەسهابى قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلارنى پۈتۈنلەي يوقاتقىچە، قۇرەيش بىلەن بۇ يەردىن ئايرىلماسلىققا قەسەم قىلدۇق!" دېدى. كەئەب: مۇھەممەد ۋە ئەسهابى ئۆلتۈرۈلمەي، قۇرەيش ۋە غەتافان قەبىلىلىرى كېتىپ قالسا بىز يالغۇز قالىمىز. ئاخىرىدا بىزنى قىرىپ تاشلىشىدىن قورقىۋاتىمەن." دېدى. ھۇبەي: بۇ ئەندىشەڭنى يوقىتىش ئۈچۈن قۇرەيش ۋە غەتافان ئوغۇللىرىدىن يەتمىش كىشىنى گۆرەگە ئالغىن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سېنى تاشلاپ كېتەلمەيدۇ، دېدى. ئەگەر ئۇلار يېڭىلىپ قاچسا، مەن سىلەردىن ئايرىلمايمەن، بېشىڭلارغا بىر بالا-قازا كەلسە سىلەر بىلەن تەڭ كۆرىمەن، دەپ كەئەبنى ۋە باشقا يەھۇدىيلارنى ئىندەككە كەلتۈرۈپ، مۇسۇلمانلار بىلەن تۈزگەن سۈلھىنى بۇزدى. ھۇبەي، مۇشرىكلار قوشۇنىغا قايتىپ ئەھۋالنى بايان قىلدى. قۇرەيزە قەبىلىسىنىڭ مۇسۇلمانلارنى ئارقىسىدىن ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

يەتتىنچى كۈنى مۇشرىكلار مەدىنىنىڭ غەرب ۋە شىمال تەرىپىدىن كېلىپ، بارگاھ قۇردى. بارگاھ خەندەكنىڭ قېزىلغان يېرىدە ئىدى. مۇشرىكلارنىڭ پىلانى بۇ چوڭ قوشۇن بىلەن مەدىنىنى بۇ ئۈچىدىن ئۇ ئۈچىغىچە يەرلە بىر قىلىش، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ۋە ئەسهابىنى يوقۇتۇپ ئىسلامىيەتنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇش ئىدى. بۇ قوشۇن قارىماققا، ناھايىتى كۈچلۈك ۋە يېڭىش تەس بىر قوشۇن ئىدى.

مۇشرىكلار ئويلاپ خىيالىغا كەلتۈرمىگەن خەندەكنى كۆرىشى بىلەن ھەيرانلىق ئىچىدە پەسكويىغا چۈشتى. چۈنكى خەندەك ياخشى بىر ئاتنىڭ سەكرەپ ئاتلىيالمايدىغان كەڭلىكتە ئىدى. ئىچىگە چۈشۈپ كەتسە چىقىشمۇ ئاسان ئەمەس ئىدى. ساۋۇت دوبۇلغا كىيگەن بىرسىنىڭ ئۇنىڭ ئىچىدىن چىقىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇشرىكلارنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، ئالتە كۈندىن بېرى ئارام ئالماي خەندەك كولىغان ئەسهابىنى توپلاپ، خەندەكنىڭ بۇ تەرىپىدىكى سەل تېغى ئېتىكىدە قارارگاھ قۇردى. ئارقا تەرىپىدە سەل تېغى ۋە مەدىنە يەر ئالغان ئىدى. ئالدى تەرىپىدە بولسا، دۈشمەن ۋە خەندەك. ئىبنى ئۇممى مەكتۇم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا ۋەكىل بولۇپ مەدىنىدە قالدى. ئاياللار ۋە باللار بىخەتەر جايلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى. 3000 كىشىلىك ئىسلام قوشۇنىنىڭ ئوتتۇز ئاتلىق ئەسكىرى بار ئىدى. بايراقلارنى زەيد بىن ھارىسە بىلەن سەئد بىن ئۇبادە كۆتۈردى.[172] پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ تېرىدىن ياسالغان چېدىرى سەل تېغىنىڭ ئېتىكىگە قۇرۇلدى. يەنە ساھابە-كىرام دۈشمەننى پۈتۈن دىققىتى بىلەن كۆزىتىشكە باشلىدى. بۇ چاغدا پەيغەمبىرىمىزنىڭ چېدىرىغا ھەزرىتى ئۆمەر كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، قۇرەيزە يەھۇدىلىرى ئارىمىزدىكى سۈلھىنى بۇزۇپ، بىزگە قارشى ئۇرۇشقا تەييارلىنىپتۇ!» دېدى. ئويلاپ باقمىغان بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان رەسۇل ئەكرەم

172. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 67.

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «ھەسبۇنەللاھۇ ۋەنىئمەل ۋەكىل، ئاللاھ تەئالا بىزگە يېتەر. ئۇ نىمىدېگەن گۈزەل ۋەكىل» دەپ جاۋاب بەردى. كۆڭلى يېرىم بولدى. چۈنكى ئىسلام قوشۇنى ئىككى دۈشمەن ئارىسىدا قالدى. غەرپ ۋە شىمالدا مۇشرىكلار، شەرق ۋە جەنۇپتا يەھۇدىلار سەپ تۈزگەن ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، زۇبەير بىن ئەۋۋامنى، قۇرەيزە ئوغۇللىرىنىڭ قەلئەسىگە ئەۋەتتى. ھەزرىتى زۇبەير بېرىپ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپتى. ئۇ قايتىپ كېلىپ پەيغەمبەرگە: «ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۇلارنى قەلئەلىرىنى رېمۇنت قىلىۋاتقان ۋە قوشۇنلىرىنى مانېۋىر قىلىدۇرىۋاتقان ھالەتتە كۆردۈم. ھەتتا ھايۋانلىرىنىمۇ توپلاۋېتىپتۇ» دېدى. ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ھەببىي ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سەئىد بىن مۇئاز، سەئىد بىن ئۇبادە، ھاۋۋات بىن جۇبەير، ئامىر بىن ئەۋف، ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەنى قۇرەيزە ئوغۇللىرىغا نەسىھەت قىلىپ، سۈلھىنى ساقلاپ قېلىشقا ئەۋەتتى.[173] ۋەزىپىنى تاپشۇرۇپ ئالغان بۇ بەش ساھابى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىنىڭ قەلئەسى ئالدىغا كېلىپ، ئۇلارغا نەسىھەت قىلدى. ئەمما نەسىھەت ئۇلارغا كار قىلمىدى. ئۇلار ھەرىكەت قىلىشقا باشلىدى. ئاخىرقى سۆزىدە: «قېرىنداشلىرىمىز نادىر ئوغۇللىرىنى يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقاردىڭلار، بىزنىڭ قولىمىزنى، قانىتىمىزنى كەستىڭلار، بۇ مۇھەممەد كىمكەن؟ ئۇنىڭ بىلەن ئارىمىزدا ھېچبىر سۈلھى يوق. پەيغەمبىرىڭلارغا بىرلىكتە ھۇجۇم قوزغاپ، ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قەسەم قىلىدۇق. قېرىنداشلىرىمىزغا يانتاياق بولۇپ، ئۇلارنىڭ يېنىدا بولىمىز!» دېدى.

سەئىد بىن مۇئاز ۋە سەبداشلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، باشقىلار تۇيمىغىدەك شەكىلدە ئۇنىڭغا ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەممىڭلار مەخپىي ساقلاڭلار، پەقەت بىلگەنلەرگە چۈشەندۈرۈڭلار، چۈنكى ئۇرۇش، تەدبىر ۋە ھىيلىدىن ئىبارەتتۇر»[174] دېدى.

ئەسھابى-كىرام خەندەكنىڭ بۇ تەرىپىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ساقلىغاچ، قانداق ھەرىكەت قىلىش توغرىسىدا تەقەززالىق بىلەن كۈتىۋاتاتتى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، كائىناتنىڭ سۇلتانى ئەسھابىنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئوقىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەسھابىمۇ يۇقىرى ئاۋازدا تەكبىر ئوقۇپ، خەندەكنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە قۇمدەك قايناپ تۇرغان كاپىر قەۋمنىڭ قەلبىگە قورقۇنچ سالدى. مۇشرىكلار تەكبىر ئاۋازلىرىنى ئاڭلىشى بىلەن مۇھەممەد ۋە ئەسھابىغا چوقۇم بىر خوشخەۋەر كەلدى، دەپ ئويلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا: «ئەي مۇسۇلمان جامائىتى! ئاللاھ تەئالانىڭ پەتىھ ۋە ياردىمى بىلەن سۆيۈنۈڭلار!» دەپ ئەمىر

173. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 460.

174. بۇخارى، «جىھاد»، 157؛ ئىبنى ماجە، «جىھاد»، 28؛ ئەبۇ داۋۇت، «جىھاد»، 101؛ تىرمىزى، «جىھاد»، 5؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I، 126.

قىلىپ، غەلىبە خوشخەۋىرىنى بەردى. شانلىق ئەسھابى-كىرام ھازىرغىچە نۇرغۇنلىغان ئۇرۇشلارنى باشتىن كەچۈرگەن بولۇپ، بەدىر ۋە ئۇھۇد ئۇرۇشلىرىغا قېتىلغان ئىدى. كۆچ ۋە سان جەھەتتىن ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە كۈچلۈك بولغان دۈشمەن ئۈستىدىن ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى ۋە پەيغەمبەرنىڭ دۇئاسى بىلەن ھەر قېتىمدىلا نۇسرەت قازانغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بېشىدا، كائىناتنىڭ «باش تاجى» بولغان تەقدىردە، قىلالمايدىغان ئىشى، ھەل قىلالمىغىدەك قىيىنچىلىقى قالمايتتى. ھاۋا سوغۇق، ئاچارچىلىق، تولىمۇ شىدەتلىك ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز ئىچىگە ئالغان نۇرغۇن ساھابى ئاچ قورساقلىرىغا تاش باغلىۋالدى. قارشى تەرەپتە دۈشمەن قۇمدەك كۆپ ئىدى! ئەمما شانلىق ئەسھابى ئۈچۈن دۈشمەننىڭ سانى ۋە قىيىنچىلىقلارنىڭ ئەھمىيىتى يوق ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا ئەڭ گۈزەل ۋەكىل ئىدى. ئۇنىڭغا تايانغان، ئۇنىڭغا باغلانغان، ئۇنىڭغا سېغىنغان ئىدى.

قۇرەيشنىڭ قوماندانلىرى ۋە باشقا قەبىلىلەرنىڭ باشلىقلىرى ئومۇمى ھۇجۇمغا ئۆتتۈشتىن بۇرۇن، خەندەكنىڭ ئەتراپىدىن ئۆتىدىغان بىر يەر ئىزدىدى. خەندەكنىڭ بىر بېشىدىن يەنە بىر بېشىغىچە ئايلاندى. ئاخىرىدا ئالدىراشچىلىقتىن كولانماي قېلىپ قالغان تار يەردە توختاپ، بۇ يەردىن ھۇجۇم قىلىشنىڭ مۇۋاپىق ئىكەنلىكىگە قارار بەردى. مۇشرىك ئەسكەرلەر قوماندانلىرىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ماڭغاچ، بىر خەندەككە بىر مۇسۇلمانلار قوشۇنىغا ھودۇقۇپ قارايتتى. «قەسەم قىلىمىزكى، بۇ ئەرەپلەرنىڭ بىلىدىغان جەڭ ئۇسۇلى ئەمەس، چوقۇم بۇنى ھېلىقى پارىسلىق تەۋسىيە قىلغان!» دېيىشتى.

قۇرەيش قوماندانلىرى ئەسكەرلەرگە خەندەكنىڭ تار يېرىنى كۆرسىتىپ، بۇ يەردىن كىم ئاتلاپ قارشى تەرەپكە ئۆتەلەيدۇ؟ دەپ سورىشى بىلەن، بەش ئاتلىق ئەسكەر ئالدىغا چىقتى. بۇلار، بىرگە-بىر ئېلىشىش ئۈچۈن قارشى تەرەپكە ئۆتەتتى. شانلىق ئەسھابى ۋە مۇشرىكلار، بۇ بەش ئەسكەرنى كۆزەتتى. ئاتلىق ئەسكەرلەر تىزلىكىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئارقىغا چېكىنىپ، ئېتىنىڭ بېشىنى خەندەكنىڭ ئەڭ تار يېرىگە بۇراپ چاپتۇردى، تۆت تاقىلىق بۇ بەش ئات خەندەكنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە سەكرەپ ئۆتتى. باشقا ئاتلىقلار نۇرغۇن قېتىم سىنىغان بولسىمۇ خەندەكتىن ئاتلاپ ئۆتەلمىدى. بۇ بەش ئاتلىقنىڭ ئىچىدە، ئامىر بىن ئابد ئىسىملىك كۈچلۈك بىر كىشى بار ئىدى. قارايدىغان بولسا ئادەمگە ۋەھىيمە سالىدىغان بۇ كىشى، بېشىدىن پۇتىغىچە ساۋۇت دوبۇلغا كىيگەن بولۇپ، ساھابىلارغا قاراپ: «مەن بىلەن مەيدانغا چۈشەلىگىدەك بىرسى بولسا، مەيدانغا چۈشسۇن" دەپ ۋارقىرىدى. بۇ چاغدا ھەزرىتى ئەلى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: «جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇنىڭ بىلەن مەن ئېلىشاي!» دەپ ئىلتىماس قىلدى. ئۇنىڭ ئۈستىدە كىيىمدىن باشقا بىر نەرسە يوق ئىدى. ساھابىلەر ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قارىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆزىنىڭ ساۋۇتىنى ئۇنىڭغا بەردى. قىلىچىنىمۇ بېرىپ، بېشىدىكى دوبۇلغىنىمۇ ئۆز قولى بىلەن كىيدۈرۈپ قويدى. ئاخىرىدا: «ئاللاھىم! بەدىر ئۇرۇشىدا تاغامنىڭ ئوغلى ئۇبەيدە، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا

تاغام ھەمزە شېھىت بولدى. يېنىمدا قېرىندىشىم ۋە تاغامنىڭ ئوغلى ئەلى قالدى. سەن ئۇنى قوغدىغىن. ئۇنىڭغا ياردەم قىلغىن. مېنى يالغۇز تاشلاپ قويما!» دەپ دۇئا قىلدى. ئەسھابى-كىرام ئامىن دەپ قول كۆتۈردى.

دۇئا ۋە تەكبىرلەر ئىچىدە پىيادە مەيدانغا يۈرگەن ئاللاھنىڭ ئاسلانى، ئاتنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئامىر بىن ئابدىنىڭ قارشىسىغا كەلدى. كۆزىدىن باشقا ھەممە يېرى ساۋۇت بىلەن ئورالغان ئامىر بۇ قەھرىماننى تونىيالماي كىم ئىكەنلىكىنى سورىدى. ئۇ: مەن ئەلى بىن ئەبى تالىپ بولىمەن دەپ، ئۆزىنى تونۇشتۇرىشى بىلەن، ئامىر ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان ھالەتتە: ئەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! داداڭ مېنىڭ دوستۇم بولىدۇ. بۇ سەۋەپتىن سېنىڭ قېنىڭنى تۆككۈم يوق! مېنىڭ ئالدىمغا چىققۇدەك تاغىلىرىڭ يوقمۇ؟ دېدى. ھەزرىتى ئەلى: ئەي ئامىر! قەسەم قىلايكى، مەن سېنىڭ قېنىڭنى تۆكۈشنى خالايمەن. پەقەت ئىككىمىزنىڭ ئوخشاش ئەھۋالدا بولىشى كېرەك ئەمەسقۇ؟ ئۇنداق دېيىش ئوغۇلدارچىلىققا ماس كەلمەيدۇ؟ ھالبۇكى، مەن پىيادە سەن ئاتلىق!دەپ ئۇنى كۈشكۈرتتى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئامىرنىڭ يىگىتلىك تۇيغۇلىرى ئۆرلەپ، ئېتىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئېتىنىڭ پاچاقلىرىنى قىلىچ بىلەن كېسىپ تاشلاپ، ئەلىگە قاراپ ئېتىلدى. ئۇ شۇنداق ئېتىلىشى بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ ئاسلانى: ئەي ئامىر! مەن شۇنداق ئاڭلىدىمكى، سەن قۇرەيشتىكى بىرسى بىلەن دوئىلغا چۈشكەن ۋاقتىڭدا، ئۇنىڭ ئىككى ئارزۇسىدىن بىرسىنى ئورۇنداشقا قەسەم ئىچىپسەن، بۇ راستمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: شۇنداق، دەپ جاۋاب بەردى. ھەزرىتى ئەلى: مېنىڭ بىرىنچى ئارزۇيۇم، سېنىڭ ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىغا ئىمان ئېيتىپ، مۇسۇلمان بولۇشۇڭ دەپ، ئۇنى ئىمانغا دەۋەت قىلدى. بۇنى ئاڭلاپ ئاچچىقلانغان ئامىر: باشقا ئارزۇيىڭنى سۆزلە! بۇ ماڭا لازىم ئەمەس، دېدى. ھەزرىتى ئەلى: ئىككىنچى ئارزۇيۇم، ئېلىشىشتىن ۋاز كېچىپ مەككىگە قايتىش، دېدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەن ئۈستىدىن غالىپ كەلسە، سەن رەسۇلغا ياردەم قىلغان بولىسەن! دېدى. ئامىر: بۇنىڭدىنمۇ ئاتلا! مەن ئىنتىقام ئالمىغۇچە، ئۆزەمگە خۇش-پۇراق نەرسىلەر ئىشلەتمەسلىككە قەسەم قىلدىم. باشقا بىر ئارزۇيۇڭ بولسا سۆزلە! دېدى. ھەزرىتى ئەلى: ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ دۈشمىنى! ئەمدى سېنىڭ بىلەن ئېلىشىشتىن باشقا بىر يول قالمىدى، دېدى.

ئامىر بۇ سۆزلەرگە كۈلۈپ تۇرۇپ: ھەقىقەتەن قىزىق ئىش! ئەرەپلەر ئىچىدىن مەن بىلەن ئېلىشقىدەك بىرسى چىقىدۇ دەپ ئويلىمىغان ئىدىم. ئەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! قەسەم قىلىمەنكى، مېنىڭ سېنى ئۆلتۈرگۈم يوق، چۈنكى داداڭ مېنىڭ دوستۇم ئىدى. مەن قارشىمدا، قۇرەيش قەبىلىسىدىن، ئەبۇبەكرى، ئۆمەر دېگەندەك بىرەسىنى خالايمەن، دېدى. ھەزرىتى ئەلى: شۇنداق ئويلىغان بولساڭمۇ، مەن سېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە چىقتىم، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئامىرنىڭ ئاچچىقى قىرىققا چىقتى. قىلىچ بىلەن ئەلىنى چاپتى. بۇ پۇرسەتنى كۈتۈپ تۇرغان ئەلى، چاقماقتەك تېزلىك

بىلەن يانغا ئۆتتۈپ، قالقان بىلەن قىلىچنى توستى. ئەمما ئامىرنىڭ قىلىچى نۇرغۇنلىغان قالقانلارنى پارچىلىغان ئىدى، ئۇنىڭ ئۇرغان قىلىچىغا ئەڭ كۈچلۈك قالقانلارمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيتتى. نەتىجىدە ئەلىنىڭ قالقىنىمۇ پارچىلاندى. قالقاندىن يېرىپ چىققان قىلىچ ھەزرىتى ئەلىنىڭ بېشىنى يارا قىلدى. قىلىچ چېپىش ئەمدى ھەزرىتى ئەلىگە كەلگەن ئىدى. «يا ئاللاھ» دېگىنىچە زۇلپىقارىنى ئامىرنىڭ بوينىغا ئۇردى. شۇنداق بوينىغا ئۇرۇشى بىلەن مۇسۇلمان قوشۇنىدا «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!»سادالىرى ئاسمانغا تاقاشتى، مۇشرىكلار قوشۇنىنى پەرياد ئاۋازلىرى قاپلىدى. پەيغەمبەرلەرنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ دۇئاسى قوبۇل بولغان ئىدى. كۈچلۈك ئىنسان ئامىر، يەرگە يىقىلغان بولۇپ، مەيدىسىدىن بۇقۇلداپ قان ئېقىۋاتاتتى. بېشى دوبۇلغۇسى بىلەن بىللە ئۇچۇپ كەتتى. ئۇلارنىڭ ئەڭ كۈچلۈك پالۋىنىنىڭ يەرگە يىقىلغىنىنى كۆرگەن سەپداشلىرى دەرھال ھەزرىتى ئەلىگە قاراپ ئېتىلدى. بۇنى كۆرگەن ئەسھابى-كىرام ئۇلارغا قاراپ يۈگۈردى. زۇبەير بىن ئەۋۋام، نەۋفەل بىن ئابدۇللاھنى يارىلاندۇرۇپ، ئېتى بىلەن بىرلىكتە خەندەككە چۈشۈرىۋەتتى. ھەزرىتى ئەلى خەندەككە چۈشۈپ نەۋفەل بىن ئابدۇللاھنى ئىككى پارچە قىلىۋەتتى. باشقىلىرى مىڭبىر تەستە خەندەكتىن چىقىپ قېچىپ كەتتى. مۇشرىك قوشۇنىنىڭ باش قوماندانى بولسا، ئۇرۇش باشلا-باشلىمايلا ئۈمىدسىزلىنىشكە باشلىدى. ئۇرۇشنىڭ نەتىجىسى ئېنىق بولغان ئىدى. خەندەك يۈز-يۈزى ئۇرۇش قىلىشنى توساپ تۇراتتى. ئوق ئېتىش ئارقىلىق بىر-بىرىگە زىيان سېلىشقا تىرىشتى. لېكىن بۇ ھەرىكەت ۋاقتىنى سوزۇشتىن باشقا بىر نەرسىگە يارىمىدى. مۇشرىكلار بۇ ئۇسۇلدا يېڭەلمەيدىغانلىقىنى بايقاپ، خەندەكنىڭ ھەممە تەرىپىدىن ھۇجۇمغا ئۆتۈشنى مۇۋاپىق كۆرۈپ، ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئون مىڭ كىشىلىك چوڭ قوشۇن خەندەكتىن ئۆتۈش ئۈچۈن تىرمانسا، ئۈچ مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى ئۇلارغا تاش ئېتىپ، ئوق ئېتىپ خەندەكتىن ئۆتۈشنى توستى. ئاجايىپ بىر ئۇرۇش داۋام قىلىۋاتاتتى، تىركىشىش ئاخشامغىچە سۈردى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېچىدە خەندەكنىڭ ئوخشىمىغان يەرلىرىدە قاراۋۇل قويدى. ئۆزى بولسا تار يەردە قاراۋۇللۇق قىلدى. مەدىنىگە 500 كىشىلىك بىر قوشۇن بىلەن يۇقىرى ئاۋازدا كوچىلاردا تەكبىر ئوقۇشقا ئەمىر قىلدى. بۇنداق قىلغاندا يەھۇدىلاردىن ۋە قۇرەيش مۇشرىكلىرىدىن كېلىدىغان يوشۇرۇن خەتەرنىڭ ئالدىنى ئالغىلى، ئاياللار ۋە بالىلارنى قوغدىغىلى بولاتتى.

قۇرەيزە يەھۇدىلىرى بولسا، ھۇيەي بىن ئەختابنى مۇشرىكلارغا ئەۋەتىپ، كېچىدە ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن ئىككى مىڭ كىشىلىك بىر قوشۇن تەلەپ قىلدى. كېچىدە مۇھاپىزەتسىز قالغان ئاياللار ۋە بالىلارغا ھۇجۇم قىلىش مەقسىتىدە ئىدى. بىراق ساھابىلارنىڭ كېچە-كۈندۈز قاراۋۇللۇق قىلىشى نەتىجىسى ۋە «ئاللاھۇ ئەكبەر!» ئاۋازلىرىنىڭ توختىماي ياڭراپ تۇرىشى ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالدى. شۇنىڭ بىلەن قەلئەلىرىگە چېكىنىپ پۇرسەت ساقلاشقا باشلىدى. ئارلاپ-ئارلاپ كىچىك قوشۇنلار بىلەن مەدىنىگە كىرىشكە ئۇرۇندى.

بىر كېچىسى قۇرەيزە ئوغۇللىرىنىڭ ئاقسۆڭەكلىرىدىن بولغان گاززال ئۆزى بىلەن بىللە ئون كىشىلىك بىر ئەترەت بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ هاممىسى سافىييە ئانىمىزنىڭ تۇرالغۇسىغا قەدەر كېلەلىدى، ئۇ يەردە پەقەت باللار ۋە ئاياللار بولۇپ، ئۆزلىرىنى قوغدىغىدەك قورالىمۇ يوق ئىدى. يەهۇدىلار باشتا تۇرالغۇغا ئوق ئېتىپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئىچىگە كىرىشكە تىرىشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسى، هويلىنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئەتراپنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى. دەل بۇ چاغدا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ قەهرىمان هاممىسى، يېنىدىكىلەرگە ئاۋازىنى قەتئىي چىقارماسلىقنى تاپىلاپ، پەسكە چۈشتى ۋە ئىشىككە يېقىنلاشتى. ئۇزۇن بىر رەخت بىلەن بېشىنى چىڭ ئوراپ بىر ئەركەك قىياپىتىگە كىردى. قولىغا يوغان بىر توقماق، بېلىگە بىر پىچاق ئاسقان هالدا يەهۇدىغا قاراپ يېقىنلاشتى ۋە ئۇنىڭ بېشىغا شىددەت بىلەن بىر توقماق ئۇردى. پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ يەرگە يىقىلغان يەهۇدىنى ئۆلتۈردى. ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ، تالادا ئوق ئېتىش بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتقان يەهۇدىلارغا قارىتىپ ئاتتى. سەپدىشىنىڭ كېسىلگەن بېشىنى كۆرگەن باشقا يەهۇدىلار قورقۇپ كەتكىنىدىن قېچىشقا ئاران ئۈلگۈردى. ئۇلار: «بىزگە مۇسۇلمانلار بىرمۇ ئەركەكنى ئالا قويماي ئۇرۇش مەيدانىغا ئېلىپ كەتتى دېگەن خەۋەر كەلگەن ئىدى! بۇ نېمە ئىش؟» دېيىشتى.[175]

تاڭ ئېتىشى بىلەن ئۇرۇش يەنە داۋاملاشتى. يا ئوقلىرى ئاسماندا ۋىژىلداپ ئۇچۇپ يۈرەتتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم سۆيۈملۈك ئەسهابىغا: «يەتتە قات ئاسماننىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاهقا قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر دۇچ كەلگەن بۇ قىيىنچىلىقلار سىلەردىن يىراقلىشىدۇ، سىلەر پاراغەتكە ئېرىشىسىلەر» دېگىنىچە ئۇلارغا سەۋرە قىلىشىنى ۋە غەلىبىنىڭ ئىشەنچ ئىگىلىرىگە مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بۇ خۇشخەۋەرنى ئاڭلىغان سۆيۈملۈك ساهابىلار، ئاچلىق ۋە جاپا-مۇشەققەتلەرنى ئۇنتۇپ، يېڭىدىن جانلىنىپ كەتتى. خەندەكتىن بىر مۇشرىكنىڭ ئۆتۈشىگىمۇ پۇرسەت بەرمىدى. ئەسهابى-كىرامنىڭ چوڭلىرىدىن سەئىد بىن مۇئاز ئاجايىپ قەهرىمانلىق بىلەن ئۇرۇشۇۋاتاتتى. ئۇرۇش جەريانىدا، هىببان بىن قەيس بىن ئاراكا ئىسىملىك بىر مۇشرىكنىڭ ئاتقان ئوقى بىلەن بېلىكىدىن يارىلاندى. يا ئوقى ئۇنىڭ ئانا تومۇرىنى تېشىپ ئۆتكەن بولغاچقا قانسىراشقا سەۋەپ بولدى. هەزرىتى سەئىد ئۆزىنىڭ يارىدار هالەتتە ئىكەنلىكىنى، ئەتراپتىكىلەرنىڭ بولسا، ئۇنىڭ قېنىنى توختىتىش ئۈچۈن هەپىلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «يا رەببى! قۇرەيش ئۇرۇشنى داۋام قىلسا، ماڭا هاياتلىق ئاتا قىلغىن، چۈنكى سېنىڭ رەسۇلۇڭغا زالىملىق قىلغان، ئۇنى يالغانغا چىقارغان بۇ مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن. بۇنىڭدىن باشقا بىر ئىش بىلەن خوش بولمايمەن، ئەگەر بۇ ئۇرۇش توختاپ قالسا، مېنى شېهىتلىك مەرتىۋىسى بىلەن

---

175. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 463.

شەرەپلەندۈرگىن، مېنى قۇرەيزىنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆرمەي تۇرۇپ روھىمنى ئالما!» دەپ دۇئا قىلدى. دۇئاسى قوبۇل بولۇپ قېنى توختىدى.

ئەسھابى-كىرام ئىچىدە ئۇرۇش قىلىۋاتقان قىياپەتتە كۆرۈنگەن ئابدۇللاھ بىن ئۇبەيدەك مۇناپىقلار ئالدىنقى سەپلەرگە يېقىنلاشمايتتى. يەنە تېخى ساھابىلارنىڭ كەيپىياتىنى بۇزۇش ئۈچۈن: «مۇھەممەد سىلەرگە قەيسەر ۋە كىسرانىڭ خەزىنىلىرىدىن سۆزلەۋاتىدۇ. ھالبۇكى، بىز خەندەكنىڭ ئىچىگە قاپسىلىپ قالدۇق، ھەتتا ھاجەتخانىغىمۇ بارالمايۋاتىمىز. ئاللاھ ۋە رەسۇلى بىزنى ئالدىتىشتىن باشقا ئىش قىلمىدى. بىزگە بىر نەرسىنى ۋەدە قىلغىنى يوق!» دېيىشىپ پىتنە-پاسات تارقاتتى. يامان ئەھۋالدا قالغاندا ئۆيلىرىگە دۈشمەننىڭ ھۇجۇم قىلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى باھانە قىلىپ، ئۇرۇش مەيدانىدىكى ۋەزىپىسىنى تاشلاپ كەتتى. مۇناپىقلارنىڭ بۇ سۆز-ھەرىكەتلىرى، قوشۇنغا بىئاراملىق ۋە ئىتتىپاقسىزلىق ئېلىپ كەلدى.

مۇشرىكلار قوشۇنى بالدۇراق مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى. ئەمما ساھابىلارنىڭ قەھرىمانلارچە قارشىلىق كۆرسىتىشى نەتىجىسىدە، بىرەر نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى. ئۇلارنىڭ ئەڭ كۆپ ھۇجۇم قىلغان يېرى چالا كولىنىپ قالغان تار خەندەك ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ يەردىن ھېچ ئايرىلماي، ئەسھابىنى توختىماي ئۇرۇشقا چاقىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئۇرۇش قىلىش بىلەن شەرەپلەنگەن ئەسھابى، ئۇرۇش مەيدانىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان قەھرىمانلىقلارنى كۆرسەتتى. شۇنداق بىر پەيىتتە مۇشرىكلار پۈتۈن كۈچى بىلەن كائىناتنىڭ سۇلتانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چېدىرىنى ئوققا تۇتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك تېنىدا ساۋۇت، بېشىدا بولسا تۆمۈردىن ياسالغان دوبۇلغا بارئىدى. ئەلەيھىسسالام چېدىرىنىڭ ئالدىدا مەزمۇت تۇراتتى. ئۇرۇشنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئەسھابىغا ئەمىر بېرىۋاتاتتى. مۇشرىكلار بەزىدە ئەڭ ئاجىز نوقتىلارغا بىردىن ھۇجۇم قوزغايتتى، ساھابىلار بولسا دەرھال ئۇ يەرگە توپلىنىپ، دىن دۈشمەنلىرىنى چېكىندۈرگىچە ئاشىقلارچە ئۇرۇش قىلاتتى. ئۇرۇش شىددەت بىلەن داۋام قىلىۋاتاتتى، ساھابىلار يان تەرەپكە قاراشقىمۇ ۋاقتى يوق ئىدى. ئۇ كۈنى ئەتىگەندە باشلانغان ئۇرۇش ئاخشامغىچە داۋام قىلدى. ناماز ۋاقتىلىرى كېلىشى بىلەن ساھابىلار: ئى رەسۇلۇللاھ! نامىزىمىزنى ئوقۇيالمىدۇق! دېيىشەتتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى كائىناتنىڭ سۇلتانى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا: قەسەم قىلايكى، مەنمۇ ئوقۇيالمىدىم، دېدى. خۇپتەن ۋاقتىلىرى بىلەن، ناماز ئوقۇشقىمۇ پۇرسەت بەرمىگەن مۇشرىكلار قوشۇنىنى چېكىندۈردى. تېرى-پېرەن بولغان قۇرەيش ۋە غەتافانلار بارگاھلىرىغا چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى. ساھابىلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چېدىرى تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇ ۋاقىت، ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن كائىناتنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بەددۇئا قىلىش ئۇنىڭ ئادىتى بولمىسىمۇ، ئوقۇيالمىغان نامازلىرىغا ئېچىنىپ: «ئۇلار بىزنى كۈن پاتقىچە نامىزىمىزدىن ئالا قويغان بولسا، ئاللاھ تەئالامۇ

ئۇلارنى ئۆيلىرىگە، قورساقلىرىغا ۋە يۈرەكلىرىگە ئوت تولدۇرسۇن!» دەپ دۇئا قىلدى.
ئۇلار، قازا بولۇپ كەتكەن، پېشىن، ئەسىر ۋە شام نامازلىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇدى. مۇشرىكلارنىڭ ئىسلامنى تامامەن يوقىتىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان بۇ ئۇرۇشتا، مۇسۇلمانلارنى كۆندۈزى يېڭەلمەيدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى. ئەمدى ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئامالى، كېچىدە ھۇجۇم قىلىش. مۇسۇلمانلارنى پەقەت بۇ شەكىلدە يېڭىشى مومكىن ئىدى. ئۇلار دەرھال بۇ تەدبىرنى قوللىنىپ، يەھۇدى قۇرەيزە ئوغۇللىرى بىلەن بىرلىكتە كېچىدە ھۇجۇم قىلىش پىلانى تۈزۈپ چىقتى. ئەسكەرلەرنى گۇرۇپپىلارغا ئايرىغان مۇشرىكلار، تەرتىپ بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتتى. بۇ ئەھۋال بىر قانچە كۈن داۋام قىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ئەسھابى، ھالسىز ۋە ئاچ قورساق بولۇشىغا قارىماي قاتتىق مۇداپىئە قىلدى. بىرمۇ دۈشمەن ئەسكىرىنى خەندەكنىڭ بۇ قېتىغا ئۆتكۈزمىدى. جان تىكىپ قىلىنغان بۇ مۇداپىئە ئۇرۇشى بۇرۇنقى ئۇرۇشلاردىن تېخىمۇ تېخىمۇ شىددەتلىك ۋە تېخىمۇ مۇشكۈل بىر ئۇرۇش بولدى.
كۈنلەر بويى ئۇرۇش قىلىۋاتقان مۇشرىكلار قوشۇنىدا ئوزۇق-تۈلۈك بالاسى باش كۆتۈرۈشكە باشلىدى. ئات ۋە تۆگىلەرگە بىر تۇتام ئوت-چۆپمۇ قالمىغانلىقتىن ئاچلىقتىن ئۆلۈشكە باشلىدى. بۇ سەۋەپتىن مۇشرىكلارنىڭ قوماندانى، دىرار بىن خاتتاب باشچىلىقىدىكى بىر گۇرۇپنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىدىن ئاشلىق ۋە ئوت-چۆپ ئەكىلىشكە ئەۋەتتى. كۇپپارلارغا ھەر نەرسىنى پىدا قىلىدىغان يەھۇدىلار، دەرھال يىگىرمە تۆگە بۇغداي، ئارپا، خورما ۋە ھايۋانلار ئۈچۈن سامان ئارتىپ، ئۇلارغا تاپشۇرۇپ بەردى. دىرار ئەسكەرلىرى بىلەن خوشاللىق ئىچىدە قايتىقاندا، بىر توپ ساھابىغا دۇچ كەلدى. ساھابىلار دەرھال ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، قانلىق بىر ئېلىشىشتىن كېيىن غەنىيمەتلەرنى قولغا چۈشۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەسلىم قىلىپ، چوڭ بىر دۇئاغا نائىل بولدى.[176]
كائىناتنىڭ سۇلتانى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر ئايغىچە داۋام قىلغان بۇ شىددەتلىك ئۇرۇشتا، جاپا-مۇشەققەتتە قالغان ئەسھابىغا ئىچى ئاغرىپ، ئۇلارغا ئاتىلىرىدىنمۇ بەكرەك شەپقەت كۆرسەتتى. ئەسھابىنىڭ كۆرسەتكەن بۇ غەيرەتلىرىگە قاراپ، پىشانىسىنى يەرگە قويۇپ، ئۇلار ئۈچۈن: «ئەي قىينچىلىقتا قالغانلارنىڭ پەريادلىرىغا قۇلاق سالىدىغان! ئەي موھتاج ۋە ئىلاجىسىز قالغانلارنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىدىغان ئاللاھىم! مېنىڭ ۋە ئەسھابىمنىڭ ئەھۋالىنى مۇھەققەق كۆرۈپ ۋە بىلىپ تۇرۇپسەن، يا رەببى! سەن ئۇ كۇپپارلارنى مەغلۇبىيەتكە يۈزلەندۈرگىن، ئۇلارنىڭ ئىچىگە قورقۇ سالغىن، ئۇلارغا قارشى بىزگە نۇسرەت ئاتا قىلغىن، زەپەر ئېھسان ئەيلە!» دەپ دۇئا قىلدى.
سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ دۇئاسىنى ئاخىرقى كۈنلەردە داۋاملىق تەكرارلىدى. مۇشرىكلار ئوزۇق-تۈلۈك ۋە قۇرغاقچىلىق دەستىدىن، مۇسۇلمانلارنى بالدۇراق يوقۇتۇش

176. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 467.

ئۆچۈن پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سالدى. ئۇرۇش داۋام قىلىۋاتقان بىر كېچىدە، مۇشرىكلار قوشۇنى ئىچىدىن، كۆڭلىگە ئىسلامنىڭ سۆيگۈسى چۈشكەن بىر كىشى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدى. بۇ كىشى غەتافان قەبىلىسىدىن نۇئايىم بىن مەسۇد ئىدى. ئۇ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن، ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئىكەنلىكىگە ۋە سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە ئىمان ئېيتىش ئۈچۈن كەلدىم. ئاللاھقا شۈكۈرلىرىم بولسۇن، مەن مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندىم. ھازىرغىچە سىزگە قارشى ئۇرۇش قىلغان ئىدىم. بۇنىڭدىن كېيىن كۈپپارلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىمەن. ماڭا قانداق ئىش بۇيرىسىڭىز مەن تەييار! ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىمنى قەۋمىم تېخى بىلمەيدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەن بۇ كۈپپارلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش قولىڭدىن كېلەمدۇ؟ دېدى. ئۇ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن ئۇلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىش قولۇمدىن كېلىدۇ. پەقەت نېمە دېسەم سۆزلەشكە روخسەت بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇرۇش دېگەن ھىيلىدۇر، نېمىلا دېسەڭ بولىدۇ، دېدى.

نۇئايىم بىن مەسۇد بالدۇر قۇرەيزە يەھۇدىيلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ: مېنىڭ سىلەرگە بولغان ساداقىتىمنى بىلىسىلەر، مېنىڭ دېگەنلىرىم ئارىمىزدا قالسۇن، ھېچكىم بىلمىسۇن! دېدى. يەھۇدىيلار: ھېچكىمگە دېمەيمىز، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى نۇئايىم: ھازىر شۇ ئادەم (مۇھەممەد پەيغەمبەر) بىر بالادۇر. ئۇنىڭ نادىر ۋە قەينۇقا ئوغۇللىرىنى يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقارغانلىقىنى ئۆز كۆزىڭلار بىلەن كۆردىڭلار، مانا ھازىر قۇرەيش بىلەن غەتافانلار ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلىۋاتىدۇ. سىلەرمۇ ئۇلارغا ياردەم قىلىۋاتىسىلەر، ئۇرۇش نەچچە كۈن داۋام قىلغان بولسىمۇ بىر نەتىجە يوق. مۇشۇنداقلا داۋام قىلسا مۇھاسىرە قىلىش ۋاقتى ئۇزىراپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ. قۇرەيش ۋە غەتافانلارنىڭ بالا-چاقىلىرى، مال-ۋارانلىرى، يۇرتى بۇ يەردە ئەمەس، ئەگەر بۇ ئۇرۇشتا غەلبە قىلسا، غەنىيمەتلەرنى توپلاپ كېتىپ قالىدۇ. ئەگەر مەغلۇپ بولۇپ قالسا، چېكىنىپ كېتىدۇ، نەتىجىدە سىلەر مۇسۇلمانلار بىلەن بىرگە-بىر قېلىپ قالىسىلەر. بىراق سىلەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا قارشى چىققۇدەك كۈچ-قۇۋۋىتىڭلار يوق، ئۇرۇشنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا قارايدىغان بولساق، مۇسۇلمانلارنىڭ زەپەر قازىنىشى ئېنىق بولۇپ قالدى. ئەگەر مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك بولسا، مۇسۇلمانلار سىلەرنى بىرمۇ-بىر قىلىچتىن ئۆتكۈزىدۇ. شۇڭلاشقا سىلەر بالدۇراق بىر تەدبىر ئېلىڭلار، دېدى.[177]

بۇ سۆزلەرنى ھاياجان ۋە قورقۇنچ ئىچىدە ئاڭلاپ تۇرغان يەھۇدىيلار ھەزرىتى نۇئايىمنىڭ ئۆزىگە بۇ قەدەر كۆڭۈل بۆلگەنلىكىگە چەكسىز مىننەتدارلىقىنى ئېيتىپ: بىزگە قانداق تەدبىر ئېلىش توغرىسىدا مەسلىھەت بەرگىن، دېيىشتى. ئۇلارنىڭ بۇ

177. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 228؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 481؛ كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، I، 543.

سۆزىنى ساقلاپ تۇرغان ھەزرىتى نۇئايىم: ئىشىنىڭ توغرىسى شۇكى، قۇرەيش ۋە غەتافان قەبىلىسىدىن بەزىلىرىنى گۆرۈگە ئالماي تۇرۇپ، مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلماڭلار! ئۇلارنىڭ ئادەملىرى سىلەرنىڭ يېنىڭلاردا تۇرغان مۇددەتتە، ئۇلار ئەسلا قېچىپ كېتەلمەيدۇ! دېدى. بۇنىڭ گۈزەل بىر چارە ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن يەھۇدىلار، ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ ئىززەت-ئىكرام قىلدى.

ھەزرىتى نۇئايىم، يەھۇدىلاردىن ئايرىلىپ، ئۇدۇل قۇرەيشنىڭ قارارگاھىغا كەلدى. ئۇ قوماندانلارغا: مېنىڭ مۇھەممەدكە بولغان دۈشمەنلىكىمنى ۋە سىلەرگە بولغان ساداقىتىمنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپسىلەر، تىڭ-تىڭلاپ بىلگەن بىر ئىشىمنى سىلەرگە دېيىشنى، دوستلۇقىمنىڭ بۇرچى ۋە بىر ۋەزىپە دەپ بىلدىم. مېنىڭ دېگەنلىرىمنى ھېچكىمگە دېمەسلىكتە قەسەم قىلىشىڭلار كېرەك، دېدى. ئۇلار قەسەم ئىچىپ: قېنى سۆزلىگىن، سېنى تىڭشاۋاتىمىز، دېدى. ھەزرىتى نۇئايىم: خەۋىرىڭلار بولسۇنكى، سىلەر ئىشەنگەن قۇرەيزە يەھۇدىلىرى سىلەر بىلەن ئىتتىپاقلاشقانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ، مۇھەممەدكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. قۇرەيش ۋە غەتافانلاردىن گۆرەگە ئادەم ئېلىپ، ئۇلارنىڭ بوينىنى كېسىپ، مۇھەممەدتكە تەسلىم قىلغاندىن كېيىن، سەن بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈپ، قۇرەيش ۋە غەتەفانلارنىڭ يېلتىزىنى قۇرۇتقۇچە ئۇرۇش قىلايلى، پەقەت قېرىندىشىمىز بولغان نادىر ئوغۇللىرىنى ئەپۇ قىلىپ، يۇرتلىرىغا يېنىپ كېلىشىگە ماقۇل بولسەن! دەپتۇ، مۇھەممەدمۇ يەھۇدىلارنىڭ بۇ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپتۇ، ئەگەر يەھۇدىلار سىلەردىن گۆرۈگە ئادەم تەلەپ قىلسا، ھەرگىز بەرمەڭلار، ھەممىسىنى ئۆلتۈرىۋېتىدۇ! بۇ دېگەنلىرىمنى باشقىلارغا دېمەڭلار! دېدى. قۇرەيش بۇ مۇھىم خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، نۇئايىمغا رەھمەت ئېيتىپ ئىلتىپات كۆرسەتتى.

نۇئايىم بۇ يەردىن ئايرىلغاندىن كېيىن، گاتافانلارنىڭ يېنىغا كەلدى. قۇرەيشكە دېگەنلىرىنى ئەينى قىلىپ ئۇلارغىمۇ سۆزلەپ بەردى.

بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىن قۇرەيش قوماندىنى، قۇرەيزە يەھۇدىلىرىغا: ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇش بەك تەسكە چۈشتى، چۈنكى ھاۋا سوغۇق، ھايۋانلىرىمىز ئاچلىقتىن ئۆلۈۋاتىدۇ، بۇ كېچە ياخشى تەييارلىق قىلىپ، ئەتە شىددەتلىك بىر ھۇجۇمغا ئۆتەيلى! دەپ ئادەم ئەۋەتتى. يەھۇدىلار: بىز شەنبە كۈنى ئۇرۇش قىلمايمىز، سىلەر بىلەن بىرلىكتە ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن چوڭلىرىڭلاردىن بىر مۇنچە كىشىنى بىزگە گۆرۈگە بېرىڭلار، ئەگەر مۇھاسىرە ۋاقتى ئۇزىراپ كېتىپ، سىلەر چېكىنسەڭلار، بىزنى مۇھەممەدكە تەسلىم قىلغان بولىسىلەر، ئەگەر گۆرۈگە ئادەم بەرسەڭلار، بىزنىمۇ تاشلاپ كەتمەيسىلەر! دېدى. بۇ خەۋەر قۇرەيش قوماندىنىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن: «نۇئايىمنىڭ خەۋىرى توغرا ئىكەن» دېدى ۋە يەھۇدىلارغا يەنە ئادەم ئەۋەتىپ: بىز سىلەرگە بىر تال ئادىمىمىزنىمۇ گۆرۈگە بەرمەيمىز، ئەگەر ئەتە بىز بىلەن بىللە ئۇرۇش قىلساڭلار سىلەر ئۈچۈن ياخشى،

بولمسا بىز يۇرتىمىزغا كېتىمىز. سىلەر مۇھەممەد ۋە ئەسھابى بىلەن بىرگە ـ بىر قالىسىلەر! دېدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قۇرەيزە يەھۇدىلىرى نۇئايمنىڭ سۆزىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى بىلىپ: بىز بۇ ئەھۋالدا سىلەر بىلەن بىرلىشىپ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلمايمىز، دېدى. شۇنداق قىلىپ ھەر ئىككى تەرەپنىڭ يۈرىكىگە قورقۇ چۈشتى.[178]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، ئاللاھ تەئالانىڭ مۇشرىكلارنى بوران ـ چاپقۇنلۇق قويۇن بىلەن پەرىشان قىلدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبىرىمىز، قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ: «ئاللاھىم! ماڭا ۋە ئەسھابىمغا ياردەم قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن ساڭا شۈكۈرلىرىم بولسۇن!» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ خوشخەۋەرنى ئەسھابىغا ئېيتتى.

ئۇ كېچە شەنبە ئاخشىمى ئىدى. ئەتراپنى قورقۇنچ بىر قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. ھېچ نەرسىنى كۆرگىلى بولمايتتى. تۇيۇقسىز ئاجايىپ بىر سوغۇق ۋە ئارقىسىدىنلا كۈچلۈك بوران چىقتى. بۇ كېچىنى ھەزرىتى ھۇزەيفە ئىبنى يەمەن: «ئۇ شۇنداق بىر كېچە بولدىكى، شۇ ۋاقىتقىچە ئۇنداق قاراڭغۇ بىر كېچە كۆرمىگەن ئىدىم. بۇ قاراڭغۇلۇق بىلەن بىرگە ئاسماندا گۈلدۈرلىگەن قاتتىق بىر ئاۋاز بىلەن بوران چىقىشقا باشلىدى. بۇ چاغدا مۇشرىكلار قوشۇنى ۋەھىمىگە چۈشۈپ قالغانلىقىنىڭ خەۋىرىنى بەردى. بىز بۇ دەھشەتلىك سوغۇق ۋە ئاچلىقتىن ئورنىمىزدىن تۇرالماي قالدۇق. ئولتۇرغان يېرىمىزدە ئۈستىمىزگە بىر نەرسە يېپىپ ساقلاشتىن باشقا ئىش قىلالمىدۇق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا تۇردى ۋە كېچىنىڭ بىر قىسمىنى ناماز ئوقۇپ ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، بىزگە قاراپ: ئىچىڭلاردىن، مۇشرىكلار قوشۇنىغا بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىپ كېلىدىغان بىرسى بارمۇ؟ ئىچىڭلاردىن ماڭا بۇ خەۋەرنى يەتكۈزگەنلەرنى، جەننەتتە ماڭا دوست بولىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن! دېدى. ئۇ يەردىكىلەر، ئاچلىق ۋە سوغۇقتىن ئورنىدىن تۇرالمىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ يېنىمغا كەلدى. سوغۇق ۋە ئاچلىقتىن تىزچىلاپ ئولتۇرۇپ قالغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مېنى تۇتۇپ: سەن كىم؟ دېدى. مەن: ھۇزەيفە بولىمەن، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بېرىپ كەلگىن، ئۇ قەۋم ھازىر نېمە قىلۋاتىدۇ، يېنىمغا قايتىپ كەلگىچە ئۇلارغا ئوق ياكى تاش ئاتما، نەيزە ۋە قىلىچ ئۇرما، سەن يېنىمغا يېنىپ كەلگۈچە، سوغۇق ۋە ئاچلىق ھېس قىلمايسەن، ئەسىر چۈشۈپ قېيىن ـ قىستاققا قالمايسەن، دېدى.

قىلىچىم ۋە ئوقيايىمنى ئالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەن ئۈچۈن: «ئاللاھىم! ئۇنى ئاستى ـ ئۈستىدىن، ئالدى ـ كەينىدىن، ئوڭ ـ سولىدىن مۇداپىئە قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى.

---

178. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 228؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، I، 481؛

مەن مۇشرىكلارگە قاراپ مېڭىشقا باشلىدىم. خۇددى پار مونچىدا كېتىپ بارغاندەك ئىدىم. قەسەم قىلىمەنكى، ئىچىمدە قورقۇ، سوغۇق دېگەندىن ئەسەر قالمىدى. ئاخىرى مۇشرىكلارنىڭ قارارگاھىغا يېتىپ كەلدىم. قۇماندان ۋە ئاقسۆڭەكلىرى بىر چېدىردا ئوت يېقىپ ئىسسىنىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئەبۇ سوفيان: «بۇ يەردىن كېتەيلى!» دېدى. دەرھال ئۇنى ئۆلتۈرۈش خىيالىغا كەلدى. ئوقدانىدىن بىر تال ئوق چىقاردىم ۋە ئۇنى ئاتەشنىڭ يورۇقىدىن پايدىلىنىپ قارىغا ئالماقچى بولدۇم. ئەمدى ئاتاي دەپ تۇرۇشىمغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مېنىڭ يېنىمغا يېنىپ كەلگۈچە بىر ۋەقە چىقارمايسەن!» دېگىنى ئېسىمگە كەلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىشىمدىن ۋاز كەچتىم. ئۆزەمنى تېخىمۇ جاسارەتلىك ھېس قىلدىم. مۇشرىكلارغا سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئاتەشنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم. كۆرۈلۈپ باقمىغان بوران ۋە ئاللاھ تەئالانىڭ يوشۇرۇن ئەسكەرلىرى پەرىشتىلەر ئۇلارغا قىلدىغىنىنى قىلدى. بوراننىڭ دەستىدىن چېدىرلىرى ئۆرۈلۈپ، ئاتەشلىرى ئۆچۈپ قالدى. بىر چاغدا مۇشرىكلار قوشۇنىنىڭ قوماندانى ئەبۇ سوفيان ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئىچىڭلاردا پايلاقچى، جاسۇسلار بولىشى مومكىن، دىققەت قىلىڭلار، ھەر كىم ئۆزىنىڭ يېنىدىكى ئادەمگە دىققەت قىلسۇن! ھەر كىم يېنىدا ئولتۇرغان كىشىنىڭ قولىنى تۇتسۇن» دېدى. ئەبۇ سوفيان ئارىلىرىغا بىر ناتونۇشنىڭ كىرگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقاندەك ئىدى. مەن دەرھال قولۇمنى ئىككى تەرەپكە سوزۇپ، ئىككى تەرىپىمدىكى كىشىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۇلاردىن بۇرۇن ئىسمىلىرىنى سورىدىم. شۇنداق قىلىپ مېنى تونۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالغان بولدۇم.

ئاخىرىدا ئەبۇ سوفيان قوشۇنىغا: «ئەي قۇرەيشلەر! سىلەر تۇرىدىغان بىر يەردە ئەمەس، ئات ۋە تۆگىلەر ئۆلۈشكە باشلىدى. ئاچارچىلىق ھەر تەرەپنى قاپلىدى. بوران-چاپقۇندىن بېشىمىزغا كەلگەنلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، دەرھال قايتايلى!» دەپ تۆگىسىگە مىندى. مۇشرىكلار قوشۇنى پەرىشان بولغان ھالدا، مەككىگە قاراپ ھەرىكەت قىلدى. ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قۇم ۋە ئۇششاق تاشلار ياغدى.[179] مۇشرىكلار قوشۇنى چېكىنىشى بىلەن مەنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدىم. يولنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، ماڭا يىگىرمە ئەتراپىدا ئاق رەڭلىك كىيىم كىيگەن ئاتلىق پەرىشتىلەر ئۇچرىدى. ئۇلار ماڭا: «رەسۇلغا خەۋەر بەرگىن، ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى پەرىشان قىلدى.» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلگەن ۋاقتىمدا، قېلىن بىر ئەدىيالنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. مەن قايتىپ كېلەر-كەلمەيلا، باشتىكى ئاچلىق ۋە سوغۇقنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن كېيىن، نېمە خەۋەر ئېلىپ كەلگىنىمنى سورىدى. مەن ئۇلارنىڭ ئىچىگە چۈشكەن پەرىشانلىقنى ۋە چېكىنگەنلىكىنى خەۋەر قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ سۆيۈنگەنلىكىدىن چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. كۈنلەر بويى ئۇيقۇسىز ئىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مېنىمۇ يېنىغا

179. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 489.

ئېلىپ، ئۇستىدىكى ئەدىيالنىڭ بىر ئۇچىنى ماڭا ئارتىپ قويدى. ئۇ ئاخشىمى شۇ پەدىدە ئۇخلاپ قالدۇق. تاڭ ئېتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئويغاتتى. مۇشرىك قوشۇنىدىن ئەسەر قالمىغان ئىدى. ئۇلار مەككىگە بارغىچە، كۆچلۈك قۇم-بورانىنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى، يول بويى تەكبىر ئاۋازلىرى ئۇلارنىڭ قۇلاق تۈۋىدىن كەتمىدى.

قۇرەيش قەبىلىسى چىدىرلىرىنى سۆكۈپ چېكىنىشى بىلەن ئۇلارغا ئەگىشىپ كەلگەن باشقا قەبىلىلەرمۇ چېكىندى. مۇشرىكلار مەڭگۈ ئۇنتىمىغۇدەك بىر مەغلۇبىيەتكە دۇچ كەلگەن ئىدى. ئۇلار بۇ پەرىشانلىقتا قالغاندا كائىناتنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسھابى بىلەن ئاللاھ تەئالاغا شۈكۈر سەجدىسىگە باش قويۇپ، ئاللاھقا بولغان چەكسىز مىننەتتارلىقنى بىلدۈرۈۋاتاتتى. ساھابىلار: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە نۇرلۇق مەدىنىگە قاراپ يول ئالدى. مەدىنە كوچىلىرى بىردىنلا باللارنىڭ ئىشغال قىلىشىغا ئۇچرىدى، ئۇلار كائىناتنىڭ سۇلتانىنى، تاغىلىرىنى، ئاكىلىرىنى ۋە دادىلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن چىققان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم بىلەن ئۇلارغا قارىدى.

خەندەك ئۇرۇشىدا ئالتە شېھىت بېرىلگەن ئىدى. بۇ ئۇرۇش ھەققىدە ئاللاھ تەئالا: «ئاللاھ تەئالا ئۇ كاپىرلارنى (خەندەك ئۇرۇشىدىكى) ھېچقانداق بىر غەلىبىگە ئېرىشتۈرمىگەن ھالدا، ئۇلارنى غەزەپ-نەپرىتى بىلەن چېكىنىشكە مەجبۇر قىلدى. شۇنداق قىلىپ ئاللاھ تەئالا، (پەرىشتىلەر ۋە بوران بىلەن) ئۇرۇشتا غەلبە قازىنىش ئۈچۈن، مۆمىنلەرگە ياردەمچى بولدى. ئاللاھ تەئالانىڭ ھەر نەرسىگە كۈچى يېتىدۇ، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. (ئەھزاب سۈرىسى، 25-ئايەت)

ئى مۆمىنلەر! ئاللاھ تەئالانىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلەڭلار! ئۇ ۋاقىت سىلەرگە قوشۇنلار ھۇجۇم قىلغان ئىدى (خەندەك ئۇرۇشى). بىز ئۇلارغا كۈچلۈك بىر بوران ۋە سىلەر كۆرەلمىگەن پەرىشتىلەر قوشۇنىنى ئەۋەتكەن ئىدۇق.» (ئەھزاب سۈرىسى، 9-ئايەت) دېدى

بۇ ئۇرۇشتىن كېيىن، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، «بۇنىڭدىن كېيىن نۆۋەت سىلەرگە كەلدى، ئەمدى قۇرەيش سىلەرگە قايتا ئۇرۇش قىلىشقا پېتىنالمايدۇ» دېدى.

بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنە مۇنەۋۋەرگە قايتىپ كېلىشى بىلەن ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ ئۆيىگە كەلدى. تېنى توپا-چاڭ بولغان ئىدى، ساۋۇتى ۋە قىلىچىنى چىقارغاندىن كېيىن يۇيۇندى. شۇ ۋاقىتتا ھەزرىتى دىھيە سىماسىدا ئۇستىگە ساۋۇت كىيگەن ۋە قىلىچ ئاسقان بىر ئاتلىق ئەسكەر كىرىپ كەلدى. بۇ جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يېنىغا كېلىشى بىلەن، «ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ رەسۇلى! جانابى ئاللاھ، سېنىڭ قۇرەيزە قەبىلىسىگە ھۇجۇم قىلىشىڭنى ئەمر قىلدى» دېدى. كائىناتنىڭ سۇلتانى ھەزرىتى بىلالنى چاقىرتىپ، ئەسھابى-كىرامغا خەۋەر بېرىش ئۈچۈن: «ئەي ئەسھابىم! ئورنىڭلاردىن تۇرۇڭلار! ئات ۋە تۆگىلىرىڭلارغا

مىنگلار! ئىتائەت قىلغانلار ئەسىر نامىزىنى قۇرەيزە ئوغۇللىرىنىڭ يۇرتىدا قىلسۇن!» دەپ ئەمرىنى يەتكۈزدى.

ھەببىي ئەكرەم ئەلەيھىسسالام دەرھال ساۋۇتىنى كىيىپ، قىلىچىنى ئالدى. دوبۇلغىسىنى كىيىپ، بىر قولىغا قالقان، بىر قولىغا نەيزە ئالغان ھالدا ئەسھابىغا قاراپ ئات چاپتۇردى. ھەزرىتى ئەلىگە بايراق تۇتقۇزۇپ، ئۇلارنى بىرىنچى سەپ قىلىپ، قۇرەيزە ئوغۇللىرىغا قارشى ئەۋەتتى. ھەر ۋاقىت ئادەتلەنگىنى بويىچە ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇممى مەكتۇمنى مەدىنىگە ۋەكىل قىلىپ قويۇپ قويدى.[180]

ئەسھاب سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىنى ئارىسىغا ئېلىپ: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» تەكبىرلىرى ئىچىدە مەدىنىدىن ئايرىلدى. يولدا غەنىم ئوغۇللىرى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئۇلار تولۇق قوراللىنىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ساقلاۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: سىلەرگە بىرسى ئۇچرىدىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە دىھيە كەلبى ئۇچرىدى. ئىگەرلىك بىر ئاق خېچىر مىنىۋاپتۇ. خېچىرنىڭ ئۈستىدە ئەتلەستىن بىر توقۇم بار ئىدى، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇلارغا: ئۇ جىبرائىلدۇر. مېنىڭ قۇرەيزىگە بېرىشىمنى ئەمىر قىلدى. ئۇلارنىڭ قەلئەلىرىنى تەۋرىتىپ كۆڭلىگە قورقۇنچ سېلىشىمنى ئەمىر قىلدى. قۇرەيزە ئوغۇللىرىنىڭ قەلئەسىگە بارغۇچە ئىسلام قوشۇنىنىڭ سانى ئۈچ مىڭغا يەتتى.

ھەزرىتى ئەلى ئىسلام بايرىقىنى قۇرەيرە ئوغۇللىرىنىڭ قەلئەسى ئالدىغا تىكتى. بۇنى كۆرگەن يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى لەنەتلىگەن سۆزلەرنى قىلدى. ھەزرىتى ئەلى ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم 3000 كىشىلىك قوشۇن بىلەن ئۇ يەرگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. يەھۇدىلار بۇ گۈزەل تەكلىپنى قوبۇل قىلمىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ: «ئۇنداق بولسا، ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىنىڭ بۇيرىقىغا ئىتائەت قىلىپ، قەلئەدىن چىقىپ تەسلىم بولۇڭلار!» دېگەن ئەمرىگىمۇ پىسەنت قىلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئوقياچىلارنىڭ ئەڭ ئۇستىسى بولغان سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس: «ئەي سەئىد! ھۇجۇمغا ئۆتۈپ ئۇلارنى ئوققا تۇت!» دېدى. ھەزرىتى سەئىد ۋە باشقا ئوقياچىلار، تەكبىر سادالىرى ئىچىدە قەلئەنى ئوققا تۇتتى. يەھۇدىلارمۇ ئوقيا ۋە تاشلار بىلەن قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتتى. مۇسۇلمانلار ئاجىز قالغاندا كەينىدىن پىچاق سالىدىغان، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدىغان بۇ يەھۇدى گۇرۇھىنىڭ قەلئەدىن چىقىپ ئۇرۇش قىلغۇدەك جاسارىتى يوق ئىدى.

ئۇرۇش مۇھاسىرە شەكلىدە داۋاملاشتى. ئىسلام ئەسكەرلىرى ئىچىدىكى مۇناپىقلار، قەلئەگە يوشۇرۇن خەۋەر يوللاپ: «ھەرگىز تەسلىم بولماڭلار! مەدىنىدىن كەت دېيىشمۇ

180. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 228؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 497؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 74؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، III، 436.

كەتمەڭلار! ئەگەر ئۇرۇشنى داۋام قىلساڭلار بىز پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن سىلەرگە ياردەم قىلىمىز، ھېچ نەرسىمىزنى سىلەردىن ئايىمايمىز، ئەگەر سىلەرنى مەدىنىدىن چىقارسا، بىزمۇ سىلەر بىلەن بىللە چىقىپ كېتىمىز!» دېيىشتى. بۇ خەۋەر بىلەن مۇناپىقلارنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىد كۈتكەن يەھۇدىيلار مۇداپىئەنى داۋاملاشتۇردى. مۇھاسىرە قىلىش داۋام قىلدى. بىر ئايغا قەدەر ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ مۇناپىقلاردىن ياردەم كەلمىدى. يۈرەكلىرىگە قورقۇنچ ئولۇشۇپ سۈلھى تۈزۈشنىڭ پېيىغا چۈشتى.

سۈلھى تۈزۈش ئۈچۈن نەبباش بىن قەيس ئىسمىدىكى بىر يەھۇدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! نادىر ئوغۇللىرىغا كۆرسەتكەن مەرھەمىتىڭىزنى بىزگىمۇ كۆرسىتىڭ، مال-دۇنيايىمىز ۋە قورال-ياراقلىرىمىز سىلەرنىڭ بولسۇن! قورال-ياراق بەدىلىگە ھەر ئائىلىدىن بىر تۆگە مال بېرىپ كېتىشىمىزگە يول قويۇڭ، پەقەت شۇ جېنىمىزدىن كېچىڭ! بالا-چاقىمىز بىلەن يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشكە روخسەت قىلىڭ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق، بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلمايمەن! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە: بولدى يۈكلەرنى ئېلىشتىن ۋاز كەچتۇق، جېنىمىز بىلەن بالا-چاقىمىزنى ئېلىپ كېتىشىمىزگە روخسەت قىلىڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، مېنىڭ ھۆكمىمگە شەرتسىز بويۇن ئېگىش ۋە تەسلىم بولۇشتىن باشقا چارەڭلەر يوق!» دېدى. نەبباش يەھۇدىسى ئىلاجسىز ھالدا قەلئەگە قايتىپ، ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. قۇرەيزە ئوغۇللىرى بۇ قېتىم قاتتىق پەرىشانلىققا مەھكۇم بولدى.[181]

ئاقسۆڭەكلىرىدىن كەئەب بىن ئەسەد، ئىنسابقا كېلىپ، قەۋمىگە شۇنداق بىر تەكلىپ قىلدى. «ئەي قەۋمىم! كۆرگىنىڭلاردەك، بېشىمىزغا چوڭ بىر پالاكەت كەلگەن بولدى. بۇ ئەھۋالدا سىلەرگە ئۈچ تۈرلۈك نەسىھىتىم بار، بۇلاردىن ئۆزەڭلارغا ياققان بىرسىنى تالالاپ شۇنىڭغا قاراپ ھەرىكەت قىلىڭلار! بىرىنچىسى: شۇ زاتقا مايىل بولۇپ، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئېتىراپ قىلايلى! قەسەم قىلايكى، ئۇنىڭ ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ۋە كىتابلىرىمىزدا خۇسۇسىيەتلىرىنى بايان قىلغان پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپتۇق. ئەگەر ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتساق، قېنىمىز، ئاياللىرىمىز، بالىلىرىمىز ۋە ماللىرىمىزدىن قۇرۇق قالمايمىز. بىزنىڭ ئۇنىڭغا مايىل بولماسلىقىمىزنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئەرەپلەرگە بولغان ئۆچمەنلىك ۋە ئۇنىڭ ئىسرائىل ئوغۇللىرىدىن بولمىغانلىقىدۇر. ھالبۇكى، بۇ ئاللاھ بىلىدىغان بىر ئىشتۇر. كېلىڭلار، ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرەيلى!» دېدى. يەھۇدىيلار ھەممىسى دىگۈدەك بىرلىكتە قارشى چىقىپ: «بولمايدۇ! بىز ئۆزىمىزدىن باشقىسىغا مايىل بولمايمىز!» دېدى.

بۇ قېتىم كەئەب: «ھەممەيلەن بالىلىرىمىز ۋە ئاياللىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ، ئارقىمىزدا تارتىشقۇدەك بىر كىشى قالمىغان ھالەتتە، مۇسۇلمانلار بىلەن ئۆلگىچە ئېلىشايلى!» دەپ ئىككىنچى تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى. يەھۇدىيلار بۇ تەكلىپنىمۇ رەت قىلدى.

181. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 460.

بۇ قېتىم كەئەب: «بۈگۈن شەنبە كېچىسى، مۇسۇلمانلار بىزنىڭ بۇ كېچە ئۇرۇش قىلمايدىغانلىقىمىزنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن، خاتىرجەم ۋە ئەركىن بولغان بولۇشى مومكىن. بىز قىلىچلىرىمىزنى كۆتۈرۈپ، بىرلىكتە ئىشىكتىن چىقايلى. مۇشۇنداق تۇيۇقسىز بىر ھۇجۇم بىلەن ئۇلارنى يېڭەلىشىمىز مومكىن!» دەپ ئۈچىنچى تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. يەھۇدىيلار بىز شەنبە كۈنىدىكى ئادىتىمىزنى بۇزالمايمىز دەپ ئۈچىنچى تەكلىپنىمۇ رەت قىلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت ئەسەد ۋە سالەبە ئىسىملىك ئىككى قېرىنداش ۋە تاغىلىرىنىڭ ئوغلى، ئەسەد تۇنجى تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. ئۇلار قەلئەدىن چىقىپ ئەسھابى-كىرامنىڭ ئارىسىغا قېتىلدى.[182]

يەھۇدىيلار ئۆزئارا تارتىشقاندىن كېيىن، تەسلىم بايرىقىنى كۆتۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقلىرىگە ھۆكۈم بېرىش ئۈچۈن، ئۆزلىرىگە بىر ھاكىم تەيىنلەشنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا، ئەسھابى ئىچىدىن ئۆزلىرى خالىغان بىرسىنى ھاكىم قىلىپ تاللاشنى ئەمر قىلدى. ئۇلار سەئىد بىن مۇئازنىڭ ھاكىم بولۇشىنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈرشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئارزۇسىغا بىنائەن سەئىد بىن مۇئازنى چاقىرتىپ كەلدى.

سەئىد بىن مۇئاز خەندەك ئۇرۇشىدا ئېغىر يارىلانغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى مەسجىدى نەبىدە بىر چېدىر ئىچىدە داۋالاۋاتاتتى. ھاكىم بولۇپ تەيىنلىنىشى بىلەن، سەئىدنى زەمبىل بىلەن قۇرەيزە قەلئەسىگە ئېلىپ كەلدى. يولدا ھەزرىتى سەئىد، ئۆز-ئۆزىگە: «قەسەم قىلايكى، ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا، ھېچ بىر شىكايەتچىنىڭ شىكايىتىگە قۇلاق سالمايمەن!» دېدى. رەسۇل ئەكرەمنىڭ يېنىغا كەلگەندە زەمبىلدىن چۈشۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي سەئىد! شۇلار سېنىڭ ھۆكمىڭگە قاراپ تەسلىم بولۇشنى قارار قىلدى. ئۇلار ھەققىدىكى ھۆكۈمنى ماڭا بىلدۈرگىن! دېدى. سەئىد بىن مۇئاز: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ھۆكۈم بېرىشتە ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلى ئەڭ ئۈيغۇندۇر، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇلار ھەققىدە ھۆكۈم چىقىرىشنى ئاللاھ تەئالا ساڭا تاپشۇردى، دېدى. سەئىد بىن مۇئاز، يەھۇدىيلارنىڭ ھۆكمىگە رازى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا كەسكىن ۋەدە ئالدى. ھەر ئىككى تەرەپ بېرىلىدىغان ھۆكۈمنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى سەئىد بۇيۈكلىگىنى كۆرسەتكەن، ھەممەيلەننى ئۆز زاتىغا لايىق ھالدا: «مېنىڭ ھۆكمىم شۇكى، ئەقلى ۋە بويىغا يەتكەن پۈتۈن ئەركەكلەرنىڭ كاللىسى كېسىلسۇن! باللار ۋە ئاياللار ئەسىر ئېلىنسۇن، مال-دۇنيالىرى مۇسۇلمانلارغا تەقسىم قىلىنسۇن!» دىدى.

بۇ كەسكىن ھۆكۈم ئالدىدا يەھۇدىيلار تۇرغان يېرىدا قېتىپ قالدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ كىتابىدا بۇ ئازغۇنلۇقتا قالغانلارغا بېرىلىدىغان جازالاردىن بولۇپ، «شەھەرنىڭ يېنىغا

182. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 235؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 501؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، III، 439.

بىرىپ ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلغاندا ئۇلارنى سۆلھىگە دەۋەت قىلغىن. بۇنى قوبۇل قىلىپ ئىشىكلىرنى ئاچسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ساقا تۆلەم تۆلىسۇن ۋە خىزمەت قىلسۇن. ئەگەر ئۇرۇش قىلىشقا قارار بەرسە، ئۇلارنى مۇھاسىرەگە ئالغىن. ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغان ۋاقىت، ئەركەكلىرىنىڭ ھەممىسنى قىلىچتىن ئۆتكۈز. ئاياللىرىنى، بالىلىرىنى ۋە ماللىرىنى غەنىيمەت ئورنىدا ئالغىن!» دەپ يېزىلغان ئىدى.

سەئىد بىن مۇئازنىڭ ھۆكمى ئىلاھى ھۆكۈمگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكى ئۈچۈن، ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇنىڭ ھۆكمىنى: «سەن، ئۇلارنىڭ ھەققىدە ئاللاھ تەئالانىڭ، يەتتە قات كۆك ئۈستىدە، لەۋھى مەھفۇزدىكى ھۆكمىنى بەردىڭ!» دەپ تەبرىكلىدى.

يەھۇدىلار ئۆز كىتابىدا يېزىلغان بۇ ھۆكۈمگە قارشى چىقالمىدى. ئەقلى ۋە بويىغا يەتكەن پۈتۈن ئەركەكلەر باغلىنىپ جازا مەيدانىغا كەلتۈرۈلدى. ئاياللار، بالىلار ۋە ماللار ئەسھابى ـ كىرامغا تەقسىم قىلىندى.[183]

شۇنداق قىلىپ مۇسۇلمانلارنى ئەڭ قىيىن ۋاقىتلاردا ئارقىدىن پىچاقلىغان، شەرتنامىلەرنى بۇزغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بالىلىق چېغىدىن تارتىپ، ئۇنىڭ جېنىغا قەست قىلىشقا ئۇرۇنغان بۇ قەۋم مەدىنىدىن تازىلانغان بولدى. ئەسھابى ـ كىرام، ھۇزۇر ۋە خۇشاللىق ئىچىدە، نۇرلۇق مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقتى.

ئەسىرلەر ئارىسىدىكى بىر ئايال، مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. ئۇنىڭ بۇ ئىشىدىن سۆيۈنگەن پەيغەمبىرىمىز، ئۇنىڭمۇ سۆيۈنىشى ۋە جەننەت دەرىجىسىنىڭ يۇقىرىلىشى ئۈچۈن ئۇنى ئەمرىگە ئالدى. ئۇ ھەزرىتى رەيھان ئانىمىز ئىدى.[184]

سەئىد بىن مۇئازنىڭ شاھادىتى

سەئىد بىن مۇئاز بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى ھەققىدە ھۆكۈم چىقارغاندىن كېيىن، چېدىرغا ئېلىپ كېلىندى. يارىسى ئېغىرلاپ ئەھۋالى ناچارلاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىغا كېلىپ، ئۇنى قۇچاقلىغان ھالدا: «ئاللاھىم! سەئىد سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن، سېنىڭ يولۇڭدا جىھاد قىلدى. رەسۇلىنى تەستىقلىدى، ئۇنىڭغا ئاسانلىق بەرگىن.» دەپ دۇئا قىلدى. سەئىد بىن مۇئاز سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىشى بىلەن كۆزلىرىنى ئېچىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا سالىمىم ۋە ھۆرمىتىم بولسۇن، سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە شاھادەت ئېيتىمەن» دەپ پىچىرلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن سەئىد بىن مۇئازنىڭ يېقىنلىرى ئۇنى ئابدۇلەشھەل ئوغۇللىرىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى. ئۇ كېچە ئۇنىڭ يارىسى ئېغىرلاشقان ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بۈگۈن سېنىڭ ئۈممىتىڭدىن بىرسى ۋاپات بولدى ۋە پەرىشتىلەر ئارىسىدا تەبرىكلەنگەن ئۇ كىشى

---

183. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، II، 75؛ زەھەبىلى، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇف، VI. S، 294.

184. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 245؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 519؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، II، 75.

كىم؟» دەپ سورىدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، دەرھال سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى. ئۇنىڭ باشقا بىر يەرگە يۆتكەپ كېتىلگەنلىكىنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىدا باشقا ساھابىلار بولغان تەقدىردىمۇ، سەئىد بىن مۇئازنىڭ تۇرغان يېرىگە قاراپ ماڭدى. ئەلەيھىسسالام تولىمۇ ئىتتىك ماڭغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كەلگەن ئەسھابى: بىز يېتىشەلمىدۇق، ئى رەسۇلۇللاھ! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەرىشتىلەر ھانزالىنىڭ جىنازىسىغا بىزدىن بۇرۇن بارغاندەك، سەئىدنىڭ جىنازىسىغىمۇ بىزدىن بۇرۇن يېتىپ بارىدۇ. بىز بۇرۇن بارالمايمىز، دەپ ئىتتىك ماڭغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەئىد بىن مۇئازنىڭ يېنىغا يېتىپ كېلىشى بىلەن ئۇنى ۋاپات بولغان ھالەتتە كۆردى. ئۇنىڭ بېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىنى سۆزلىگەچ: «ئەي ئەبۇ ئامىر! سەن رەئىسلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئىدىڭ، ئاللاھ تەئالا ساڭا سائادەت، بەرىكەت ۋە خەيىر-ئېھسان ئاتا قىلسۇن! ئاللاھ تەئالاغا بەرگەن ۋەدەڭگە ئەمەل قىلدىڭ، ئاللاھ تەئالامۇ ساڭا مۇكاپاتىنى بېرىدۇ!» دېدى. بۇ چاغدا سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئانىسى يىغلاپ تۇرۇپ شۇ مەرسىيەنى ئوقىدى.[185]

ئەمدى قانداقمۇ چىداي،
ۋاي ئانىسىنىڭ ھالى.
سەۋرە قىلىش بەكمۇ تەس،
يىغلايمەن بېشىغا كەلگىنىگە!

ئەسلەم بىن ھارىس: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئۆيىگە كەلدى. بىز ئىشىك ئالدىدا ساقلاپ تۇراتتۇق. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام چوڭ-چوڭ قەدەم ئېلىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بىزمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كىردۇق، ئۇ بىزگە توختاشقا ئىشارەت بەردى، بىز ئارقىمىزغا چېكىندۇق، ئىچىدە سەئىدنىڭ مېيىتىدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىچىدە بىر مۇددەت تۇرغاندىن كېيىن تالاغا چىقتى. ئەنسىرىگەن ئىدىم ۋە: ئى رەسۇلۇللاھ! يوغان قەدەم بىلەن مېڭىپ كىرىشىڭ نېمە مەنىسى بار؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: بۇنداق قاينام-تاشقىنلىق بىر مەجلىستە بولۇپ باقمىغان ئىدىم. پەرىشتىلەردىن بىرسى مېنى قانىتىغا ئېلىپ تۇردى، مەن پەقەت شۇ پەيتتە بوش يەر تېپىپ ئولتۇرالىدىم، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن سەئىد بىن مۇئاز ھەققىدە سۆزلىگەندىن كېيىن ‹ساڭا خەيىرلەر بولسۇن ئى ئەبۇ ئامىر! ساڭا خەيىرلەر بولسۇن ئى ئەبا ئامىر! ساڭا خەيىرلەر بولسۇن ئى ئەبۇ ئامىر!› دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كۆڭلى تولىمۇ يېرىم بولدى. ياش تۆكۈپ يىغلىدى. جىنازە نامىزىغا پۈتۈن ئەسھابىنى يىغىپ نامىزىنى ئۆزى چۈشۈردى. تاۋۇتىنى كۆتۈردى. ئەسھابى-كىرام سەئىد بىن مۇئازنىڭ تاۋۇتىنى كۆتۈرگەندە: ئى رەسۇلۇللاھ! بىز بۇنداق يېنىك تاۋۇتنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدۇق! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەرىشتىلەر ئۇنى كۆتۈرىۋاتىدۇ، دېدى. ئۇنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا مۇناپىقلار:

185. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 250.

نېمدېگەن يېنىك، دەپ مەسخىرە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ جىنازىسىغا يەتمىش مىڭ پەرىشتە چۈشتى. ھازىرغىچە يەر يۈزىگە بۇنىڭدەك كۆپ ساندا چۈشۈپ باقمىغان ئىدى" دېدى.

ئەبۇ سەئىد ئەل خۇدرى بوۋىسىدىن: «سەئىد بىن مۇئازنىڭ قەبرىسىنى كولىغانلاردىن بىرسى ئىدىم. ئۇنىڭغا قەبرە قېزىشقا باشلىغان ۋاقتىمدا، قەبرىسى خۇشپۇراق چېچىپ تۇراتتى» شۇراھبىل بىن ھەسەنمۇ: «سەئىد بىن مۇئازنى دەپنە قىلغان ۋاقىتتا بېرەيلەن قەبرىدىن بىر ئوچۇم توپراق ئالغان ئىدى. كېيىن ئۇنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىشى بىلەن ئۇ توپا ئىپاردەك پۇراشقا باشلىدى، جىنازىسىنى قەبرىگە چۈشۈرىۋاتقاندا، ئۇنىڭ بېشىدا تۇرغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك كۆزلىرى ياشقا تولدى، ئۇ ساقاللىرىنى سىلاپ كۆڭلى بۇزۇلغان ئىدى. سەئىد بىن مۇئازنىڭ ئۆلۈمىدىن ئەرش تىترىدى» دېدى

بىر قېتىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تولىمۇ قىممەتلىك بىر كىيىم ھەدىيە قىلىنغان ئىدى. ئەسھابى-كىرام ئىمىدېگەن چىرايلىق دېگەندە: «سەئىد بىن مۇئازنىڭ جەننەتتىكى قول ياغلىقى بۇنىڭدىن مىڭ ھەسسە گۈزەل» دېدى.

ھىجرەتنىڭ بەشىنچى يىلىدىكى مۇھىم ۋەقەلەردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، دۇمەتۇل-جەندەل دېگەن يەردە ياشايدىغان ۋە شام سەپەرچىلىرىنى بىئارام قىلدىغان، مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كېلىپ-كېتىپ تۇرىدىغان تىجارەتچىلەرگە تەھدىت ياراتقان قەبىلىلەرگە مىڭ كىشىلىك بىر قوشۇن بىلەن يۈرۈش قىلدى. ئىسلام قوشۇنىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان قەبىلىلەر قاچتى. شۇنداق قىلىپ بۇ يەردە بىر قانچە كۈن قالغاندىن كېيىن مەدىنىگە قايتتى.[186]

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام زىلقەئدە ئېيىدا زەينەپ بىنتى جاھش بىلەن توي قىلدى.[187] بۇ يىل ھىجاپ ھەققىدە ئايەت نازىل بولۇپ، مۇسۇلمان ئاياللارغا ئەركەكلەردىن خالى تۇرۇش ئەمرى چۈشۈرۈلدى.[188] بۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇناپىقلار ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز ئۈستىدىن تۆھمەت قىلدى. ھەتتا بەزى مۇسۇلمانلار بۇ تۆھمەتكە ئالدىنىپ قالغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئايەت نازىل بولۇپ، ھەزرىتى ئائىشە ئاقلىنىپ مۇناپىقلارنىڭ تۆھمەتلىرى پاش بولدى.[189] مەدىنە مۇنەۋۋەر ئەتراپىدا ياشايدىغان مۇزەينە قەبىلىسى، ئەلچى ئەۋەتىپ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى جاكارلىدى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار مۇھاجىرلار قاتارىغا كىردى.[190] بۇ يىل يەنە يەر تەۋرەش ۋە ئاي تۇتۇلۇش ۋەقەسى مەيدانغا كەلدى. شۇنداقلا بۇ يىل ھەج قىلىش پەرز قىلىندى.

186. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 403؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 62.
187. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، III، 42.
188. بۇخارى، «تەۋھىت»، 22؛ ۋاقىدى، ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 106.
189. بۇخارى، «مەغازى»، 34؛ مۇسلىم، «تۆۋبە»، 68؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، VI، 194؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 431؛
190. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 291.

كۆڭۈل خۇن بولدى ئىشقىڭدا بوياندىم ئى رەسۇلۇللاھ،
قانداق چىدېدىم بۇ ئوتۇڭغا، بىلمەيمەن ئى رەسۇلۇللاھ.
مەڭگۈلۈك بەزمىڭدە ھېچ تىنماس پىغاندىم ئى رەسۇلۇللاھ،
جامالىڭ بىلەن شات ئەيلە كى ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

كۆيگەن قەلبىكە داۋادۇرسەن، تېپىلماس بىر شىپادۇرسەن،
مۇئەززەم ھەم بۈيۈكتۇرسەن، توغرا يول رەھبىرىدۇرسەن.
ئاللاھنىڭ ھەبىبىدۇرسەن، مۇھەممەد مۇستاپادۇرسەن،
جامالىڭ بىلەن شات ئەيلە كى ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

گۈل ئېچىلماس، شارقىرىتما ئاقماس، ئىلاھى نۇرۇڭ بولمىسا،
ئۆچەر ئالەم نەپەس ئالماس پەلەك، نەزەرىڭ بولمىسا.
پىراق يىغلار ۋىسال يىغلار، مەڭگۈلۈك سىمايىڭ بولمىسا،
جامالىڭ بىلەن شات ئەيلە كى ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

ـ يامان دەدە

ھۇدەيبىيە شەرتنامىسى

خەندەك ئۇرۇشىدىن كېيىن ئىسلام دۆلىتىنىڭ كۈچىنى ئەتراپتىكى قەبىلىلەرنىڭ بىر قىسمى ئېتىراپ قىلدى. ئەمدى مۇسۇلمانلار بىلەن دوست بولۇشنىڭ ياكى مۇسۇلمان بولۇشنىڭ ئىستىقباللىق بىر يول ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇلاردىن بەزىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى.

ئاللاھنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئىسلامنىڭ تارقىلىشى ئۈچۈن، ئەسھابىدىن ھەيئەت تەشكىللەپ ئەتراپتىكى كىچىك قەبىلىلەرگە ئەۋەتتى. ھەتتا بەزى قەبىلىلەرگە ئۆزى باردى. دۇمەتۇل جەندەل قەبىلىسىدەك بەزى قەبىلىلەر نەسىھەتلەرنى قوبۇل قىلىپ مۇسۇلمان بولدى. غەتەفان، لىھيان ئوغۇللىرىدەك بەزى قەبىلىلەر ئىسلام قوشۇنى بىلەن ئۇرۇش قىلىشتىن قورقۇپ قېچىپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ يىراق-يېقىندىكى قەبىلىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇش قىلىندى.

ھىجرەتنىڭ ئالتىنچى يىلى ئويلاپ باقمىغان دەرىجىدە بىر قۇرغاقچىلىق بولدى، كۆكتىن بىر تامچە يامغۇرمۇ چۈشمىدى. بۇ سەۋەپتىن يەردە گىياھمۇ تاپقىلى بولمايتتى. ئىنسان ۋە ھايۋانلار ئاچارچىلىققا دۇچ كەلدى. رامىزان ئېيىنىڭ بىر جۈمە كۈنى كىشىلەر سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە: «ئى رەسۇلۇللاھ! دۇئا قىلىڭ، ئاللاھ تەئالا بىزگە يامغۇر ئاتا قىلسۇن!» دەپ مۇراجىئەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن چۆلدە ئەزان ۋە تەكبىر ئوقۇماي ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇبارەك ياغلىقىنى تەتۈر ئۆرۈپ، تەكبىر ئوقىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مۇبارەك قوللىرىنى، يەڭلىرىدىن قولتۇقلىرى كۆرۈنگىدەك دەرىجىدە ئېگىز كۆتۈرۈپ، «ئەي ئاللاھىم! بىزگە يامغۇر ئاتا قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. ئەسھابى-كىرام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ «ئامىن! ئامىن!» دېدى.

ئۇ چاغدا كۆك يۈزى ئاجايىپ ئوچۇق بولۇپ، بىر تال بۇلۇتنىمۇ كۆرگىلى بولمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇئا قىلغاندىن كېيىن شامال چىقىپ، كۆك يۈزى ئاستا-ئاستا بۇلۇتلار بىلەن قاپلاندى. ئارقىدىنلا سىم-سىم يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. ئاللاھنىڭ خوجىسى بۇ قېتىم: «ئاللاھىم! بۇ يامغۇرنى چېلەكلەپ قۇيغاندەك ياغدۇرغىن ۋە ھەققىمىزدە خەيرلىك قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى. دۇئادىن كېيىن يامغۇر شارقىراپ يېغىشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىنىڭ كىيىملىرىنىڭ ھۆل بولمىغان يېرى قالمىدى. ئۆيگە قايتىپ كەلگىچە يامغۇر سۈيى ھەر تەرەپتە كىچىك كۆلچەكلەرنى ھاسىل قىلدى. ھەممەيلەن سۇلارنى كېچىپ يۈردى. يامغۇر داۋام قىلدى، ئۇ كۈنى، ئەتىسى، ئۆگۈنى ئۇنىڭدىن كېيىنكى جۈمە كۈنى ئەسھابى-كىرام: «ئى رەسۇلۇللاھ! يامغۇر سۈيىدىن ئۆيلىرىمىز يىقىلىشقا، ھايۋانلىرىمىز سۇدا تۇنجۇقۇشقا باشلىدى. ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلغىن، يامغۇر توختىسۇن!» دېدى. پەيغەمبىرىمىز كۈلۈمسىرىگەن ھالدا،

قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ: «ئاللاھىم! بۇ يامغۇرنى ئېلىپ كەتكىن، دەرەخلىرى قۇرۇپ كەتكەن يەرلەرگە، قاقاس دالالارغا ئەۋەتكىن!» دەپ، دۇئا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ھەپتە ياققان يامغۇر ئاخىرى توختىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ دۇئا قىلغان يەرلىرىگە ياغدى.

ھىجرەتنىڭ ئالتىنچى يىلىنىڭ زىلقەئدە ئېيى ئىدى. بىر كۈنى كېچىدە پەيغەمبىرىمىز چۈشىدە ئەسھابى-كىرام بىلەن بىللە مەككىگە بېرىپ كەبىنى زىيارەت قىلغانلىقى، بىر-قىسمىنىڭ چاچلىرىنى كەستۈرگەنلىكى، بىر قىسمىنىڭ بولسا چاچلىرىنى چۈشۈرۈۋەتكەنلىكىنى كۆردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، چۈشىنى ئەسھابىغا سۆزلەپ بېرىشى بىلەن ئەسھابى ھاياجانغا چۆمۈلدى. ھىجرەتتىن تارتىپ ھازىرغىچە، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئاچچىق-تاتلىق گۈزەل ئەسلىمىلەرگە تولغان ئۇ يۇرتقا قايتىپ باراتتى. بەش ۋاقىت نامىزىدا قىبلە قىلغان، كېچە-كۈندۈز ھەسرىتىنى چەككەن ئۇ مۇقەددەس كەبىنى تاۋاپ قىلالايتتى. بۇ نېمە دېگەن گۈزەل خەۋەر. ئەسھابى-كىرام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سىلەر مۇھەققەق مەسجىدى ھەرەمگە قايتىپ بارىسىلەر!» دېگەن خوشخەۋىرىنى ئاڭلىشى بىلەن تەييارلىق قىلىشقا باشلىدى.

ھەببىي ئەكرەم ئەلەيھىسسالام تەييارلىقنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئابدۇللا بىن ئۇممى مەكتۇمنى مەدىنىگە ۋەكىل قىلىپ قويۇپ قويدى. زىلقەئدە ئېيىنىڭ بىرىنچى دۈشەنبە كۈنى قەسۋا ئىسىملىك تۆگىسىگە مىندى. 1400 ئەسھابى بىلەن بىرلىكتە مەدىنىدە قالغانلار بىلەن خوشلاشتى. ئۆمرىگە نىيەت قىلىپ، مۇقەددەس زېمىن مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى. يانلىرىغا يولوچۇلۇقتا لازىم بولغان قوراللارنى ۋە سويۇش ئۈچۈن 70 تۆگە ئالدى. قوشۇنغا ئىككى يۈز ئاتلىق ۋە تۆت ئايال ساھابى قېتىلدى. ئايال ساھابىلاردىن بىرسى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك ۋە پاك خانىمى ھەزرىتى ئۇممۇ سەلەمە ئىدى. زۇلھۇلەيفە دېگەن بەلگىلەنگەن يەرگە يېتىپ كەلگەندە، ئېھرامغا كىردى (كەبىگە كىرىشنىڭ ئالدىدا كىيىندىغان كىيىم). ئۇنىڭدىن كېيىن پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى، سويۇلىدىغان تۆگىلەرنىڭ قۇلاقلىرىغا بەلگە قويۇپ، بوينىغا يىپ ئېسىپ قويدى. ناجىيەت ئۇبنۇ جۇندۇپ ئەسلەمىيەگە ياردەمچىلەرنى قوشۇپ بېرىپ، تۆگىلەرنى سويۇش ئىشىغا قويدى. ئابباد بىن بەشىر، يىگىرمە كىشىلىك بىر ئاتلىق قوشۇنغا باش قىلىنىپ، قاراۋۇللۇق قىلىشقا تەيىنلەندى. بۇشىر بىن سوفياننى مەككىگە خەۋەرچى قىلىپ ئەۋەتتى.[191]

ئېھرام كىيىملىرى بىلەن كىيىنگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە مۇبارەك ئەسھابى، ئاق تونلارغا پۈركەنگەن ھالدا، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا قىلىشقا ۋە ئۇنى ئۇلۇغلاپ دۇئا قىلىپ يالۋۇرۇپ: «ئەمىر قىلغىن ئاللاھىم! ئەمىر قىلغىن!سېنىڭ شېرىك يوقتۇر! سېنىڭ ئەمرىڭگە ئىتائەت قىلدۇق! ھەمدۇ-سانا، مال-مۈلۈك ۋە نېمەت سېنىڭدۇر! سېنىڭ شېرىكىڭ يوقتۇر!» دېدى. بۇ دۇئا بىلەن كۆك ۋە يەر تىترىدى، زۇلھۇلەيفە نۇرلۇق ۋە

191. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى،II، 574؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 95.

روھانى بىر ھاۋا بىلەن پۈركەنگەن ئىدى. ھەممەيلەن ھاياجانلانغان بولۇپ، بالدۇراق مەككىگە كىرىش ئۈچۈن زۇلھۇلەيفەدىن ئايرىلدى.

يولدا ھەزرىتى ئۆمەر بىلەن ھەزرىتى سەئىد بىن ئۇبادە ھەببىى ئەكرەم ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! سىنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلغان بۇ كىشلەرنىڭ يېنىغا قورالسىز بارامدۇق؟ قۇرەيشىنىڭ سىزگە ھۇجۇم قىلىپ، مۇبارەك تېنىڭىزغا زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورقىمىز!» دەپ ئەنسىرەۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئىككى دۇنيانىڭ سۇلتانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن، ئۆمرە قىلىشقا نىيەت قىلدىم، بۇ ھالەتتە قورال ئېلىپ يۈرۈشنى خالىمايمەن!» دېدى.

سەپەردە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. يول بويى ئوخشىمىغان قەبىلىلەرگە يولۇقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلدى. بىر قىسمى قوبۇل قىلمىدى، بىر قىسمى ھەدىيە ئەۋەتەتتى. بۇ شەكىلدە يولنىڭ تەڭدىن تولىسى بېسىلىپ بولدى. ئۇسفان دېگەن يەرنىڭ ئارقىسدا غادىرۇل ئەشتات دېگەن يەرگە يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە بۇنىڭدىن بۇرۇن مەككىگە خەۋەر قىلىشقا ئەۋەتىلگەن بۇشىر بىن سوفيان بىلەن كۆرۈشتى، ئۇ مەككىگە بېرىپ قايتقان ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئى رەسۇلۇللاھ! قۇرەيش سىنىڭ كېلىدىغىنىڭدىن خەۋەردار بولۇپتۇ. قورققىنىدىن ئەتراپىدىكى قەبىلىلەرنى زىياپەتكە چاقىرىپ ئۇلاردىن ياردەم سوراپتۇ. 200 كىشلىك بىر ئاتلىق قوشۇن بىلەن سىلەرنى كۆزىتىش ئۈچۈن ئادەم ئەۋەتتى. ئەتراپتىكى قەبىلىلەر ئۇلارنىڭ تەلىپىنى لايىق كۆرۈپ بەلداھ ۋادىسىدا جەم بولدى. نۇرغۇن ئەسكەر ۋە قورال-ياراق توپلىدى، ئۇلار سىنى مەككىگە كىرگۈزمەسلىك ئۈچۈن قەسەم قىلدى» دېدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئالەملەرنىڭ خوجىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەرۋايى ئۇچۇپ: «قۇرەيش ھالاك بولدى. ئۇرۇش ئۇلارنى كاردىن چىقاردى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۆزىگە بىر كۈچ-قۇۋۋەت كېلىدۇ دەپ ئويلامدىغاندۇ؟! قەسەم قىلىمەنكى، ئاللاھ تەئالانىڭ دۇنياغا تارقىتىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن بۇ دىننى ئۈستۈن قىلغۇچە، بېشىم بويىنىمدىن ئايرىلمىغۇچە، ئۇلار بىلەن ئېلىشىشتىن ئەسلا ۋاز كەچمەيمەن!» دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابىغا بۇرۇلۇپ، بۇ مەسىلە ھەققىدە پىكىر ئالدى. ئۆزىنى پەيغەمبەر ئۈچۈن پىدا قىلغان ئەسھابى: «ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى تېخىمۇ ياخشى بىلىدۇ. جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بىز بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىش مەقسىتىدە كەلدۇق. بىرسىنى ئۆلتۈرۈش ۋە ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن كەلمىدۇق. پەقەت كەبىنى زىيارەت قىلىشىمىزنى توسايمىز دەيدىكەن، ئۇلار بىلەن ئېلىشىمىز ۋە مەقسىتىمىزگە يېتىمىز!» دېيىشتى.

ئەسھابى-كىرامنىڭ بۇ كەسكىن قارارى پەيغەمبىرىمىزنى سۆيۈندۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداق بولسا ئاللاھ تەئالانىڭ مۇبارەك ئىسمى بىلەن يولغا داۋام!» دېدى. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا: «لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك!

دەپ تەلبىيە، ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر كەلتۈرۈپ مەككىگە قاراپ يولنى داۋاملاشتۇردى.

پېشىن ۋاقتى كېلىشى بىلەن بىلال ھەبەشى ئەزان ئوقۇپ ناماز ۋاقتىنى مەلۇم قىلدى. بۇ ۋاقىتتا ئىككى يۈز كىشىلىك قۇرەيشنىڭ ئاتلىق قوشۇنى ئۇ يەرگە يېتىپ كەلگەن ئىدى. مەككە بىلەن ساھابىلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ھۇجۇمغا تەييار ھالەتتە تۇردى. مۇشۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئاللەرنىڭ خوجىسى ئەسھابى بىلەن سەپ بولۇپ نامازغا تۇردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئارقىسىدا 1500 ئەتراپىدا ئەسھابىنىڭ رەتلىك سەپ بولۇپ، ھەرىكەتسىز ھالدا قىيامدا تۇرۇشى، روكۇغا ئېگىلىشى، كۆرۈشكە ئەرزىيدىغان بىر مەنزىرە ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرلىكتە سەجدە قىلىشى، خۇددى ھەيۋەتلىك بىر تاغنىڭ ئېگىلىپ قوپۇشىغا ئوخشايتتى.

ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ ھۇزۇرىدا پىشانىلىرىنى تۇپراققا قويۇپ، قۇللۇق كۆرسىتىشى، قۇرەيش ئاتلىق ئەسكەرلىرىنىڭ بەزىلىرىنىڭ كۆڭلىگە ئىسلامنىڭ مۇھەببەت ئۇرۇقلىرىنى چاچتى. ئەسھابى-كىرام سالام بېرىپ نامازنى تۈگەتكەن چاغدا، قۇرەيشىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلەر قوماندانى: «مۇسۇلمانلار ئىبادەت قىلىۋاتقان چېغىدا ھۇجۇم قىلغان بولساق، ئۇلاردىن نۇرغۇنى ئۆلگەن بولاتتى! ئۇلار ناماز ئوقۇۋاتقاندا نېمىشقىمۇ ھۇجۇم قىلمىغان بولغىيتتۇق؟!» دەپ ئەپسۇسلاندى. ئاخىرىدا يەنە: «ئەنسىرىمەڭلار! ئۇلار، بالىلىرىدىن، ماللىرىدىن، جانلىرىدىن سۆيۈملۈك بولغان بۇ نامىزنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇيدۇ!» دېدى ۋە بۇنداق پۇرسەتنى ئەمدى قاچۇرمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاللاھ تەئالا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيى قىلدى. بۇ ئايەتتە: «ئەي ھەبىبىم! سەن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە، (دۈشمەن قارشىسىدا) ئۇلار (ئەسھابى) بىلەن ناماز ئوقۇغان ۋاقتىڭدا، ئۇلارنى ئىككى قىسمغا بۆلگىن. بىر قىسمى سېنىڭ بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇسۇن، يەنە بىر قىسمى دۈشمەن قارشىسىدا تۇرسۇن. قوراللىرىنى يانلىرىغا ئالسۇن. سېنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇپ، بىر رەكئەت قىلغانلار، (نامىزنى بۇزىدىغان ئىشلاردىن ساقلانسۇن) دۈشمەن تەرەپكە كەتسۇن. ئۇلاردىن كېيىن تېخى نامىزنى قىلمىغان قىسىم، كېلىپ سەن بىلەن ئىككىنچى رەكئەت نامىزنى ئوقۇسۇن. ئۇلارمۇ ساۋۇتلىرى ۋە قورال-ياراقلىرىنى يانلىرىدىن ئايرىمىسۇن. (شاھادەتنى سەن بىلەن بىللە ئوقۇسۇن، سەن سالام بەرگەندە، ئۇلار سالام بەرمەستىن دۈشمەن تەرەپكە كەتسۇن، باشتا بىر رەكئەت ئوقۇغانلار قايتىپ كېلىپ، ئۆز ئالدىغا يەنە بىر رەكئەت ئوقۇپ سالام بەرسۇن. ئىككىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇغانلارمۇ قايتىپ كېلىپ، بىر رەكئەتنى تولۇقلاپ ئوقۇپ سالام بەرسۇن) كاپىرلار، قورال-ياراق ۋە نەرسە كېرەكلىرىڭلاردىن يىراق قالغان ۋاقتىڭلاردا سىلەرگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىشنى ئويلايدۇ. ئەگەر سىلەرگە يامغۇردىن بىر دەخلى كەلسە، ياكى ئاغرىق بولساڭلار، قوراللىڭلارنى قويۇپ قويۇشتا بىر خاتالىق يوقتۇر. بىراق، يەنىلا ئەڭ ياخشى

تەدبىرلەرنى ئېلىڭلار، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا كاپىرلارنى خور قىلىدىغان قەھرلىك بىر ئازابنى تەييارلىدى» . (نىسا سۈرىسى، 102 ـ ئايەت)

ئەسىر ۋاقتىدا، ھەزرىتى بىلال ئەزان ئوقۇۋاتقان بىلەن، مۇشرىك ئاتلىق ئەسكەرلىرى، ئەسھابى ـ كىرامغا ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن تەييارلاندى. ئەسھابى ـ كىرام ئايەتتە بىلدۈرگىنى بويىچە نامىزىنى ئوقۇدى.

مۇسۇلمانلارنىڭ تەدبىر ئېلىپ ئوقۇغان بۇ نامىزىغا مۇشرىكلار ھەيران قالدى. ئاللاھ تەئالا ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىگە قورقۇنچ سالدى. ئۇلار ھەرىكەت قىلىشقا جاسارەت قىلالمىدى. مەككىگە خەۋەر قىلىش ئۈچۈن چېكىنىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىمۇ بۇ يەردىن ئايرىلىپ، ھۇدەيبىيە دېگەن يەرگە قاراپ يولغا چىقتى.

مەككە چېگراسىغا يېتىپ كېلىشى بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ تۆگىسى قەسۋا بىر سەۋەبسىزلا يەرگە چۆكىۋالدى. ئورنىدىن تۇرغۇزۇش ئۈچۈن خېلى كۈچ سەرپ قىلىپمۇ تۇرغۇزالمىدى. شۇنىڭ بىلەن كائىناتنىڭ سۇلتانى: «ئۇنىڭ بۇنداق بىر ئادىتى يوق. بىر چاغلاردا ئەبرەھەنىڭ پىلىنى مەككىگە كىرىشتىن توساپ قالغان ئاللاھ، ھازىر مانا قەسۋانى كىرىشتىن توساۋاتىدۇ. يەتتە قات كۆكنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، قۇرەيش ئاللاھ تەئالانىڭ، ھەرەمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يەرلەرنى ھارام قىلغان. (ئۇرۇش قىلىشنى ۋە قان ئېقىتىشنى مەنئى قىلغاندەك) نەرسىلەرنى مەندىن تەلەپ قىلسا، ئۇلارنىڭ ئارزۇلىرىنى قوبۇل قىلىمەن!» دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن قەسۋانى تۇرغۇزماقچى بولدى. تۆگە دەرھال ئورنىدىن تۇردى. ھەرەم چېگراسىدىن ئىچىگە كىرمىدى. نەق چېگراغا توغرا كەلگەن ھۇدەيبىيە ۋادىسىدا تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈيى ئاز بولغان بۇ يەردە ئەسھابى بىلەن چېدىر تىكتى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چېدىرىنى مەككە چېگراسى تېشىغا تىكتى ۋە ئەسھابى بىلەن بۇ يەردە ساقلاشقا باشلىدى. ناماز ۋاقتى كىرگەندە نامىزىنى مەككە چېگراسى ئىچىدە ئوقۇدى. قۇدۇقلاردا ئىچكۈدەك سۇ قالمىغان بولۇپ، پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇ قاچىسىدا بار ئىدى. ئۇسسۇزلۇقتا قالغان ساھابىلار: جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! پەقەت سىزنىڭ قاچاڭىزدا سۇ بار، بىز يامان ئەھۋالدا قالدۇق، دېيىشتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى: مەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا تۇرسام، سىلەر قانداقمۇ يامان ئەھۋالغا قالىسىلەر! دېدى ۋە قولىنى قاچىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تارتىۋالغاندىن كېيىن: «قېنى ئېلىپ ئىچىڭلار!» دېدى. مۇبارەك بارماقلىرى ئارىسىدىن سۇلار بۇلاقتىن ئاققاندەك بۇلدۇقلاپ چىقتى. ئەسھابى ـ كىرام قانغىچە ئىچتى، ھەتتا تاھارەتلىرىنى ئالدى. پۈتۈن سۇ قاچىلىرىنى تولدۇردى، ئات ـ ئۇلاقلارنى سۇغاردى. ئەسھابىنى كۈلۈپ تۇرۇپ تاماشا قىلىۋاتقان مەرھەمەت دەرياسى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتتى.

ئۇ كۈنى بۇ ۋەقەگە شاھىت بولغان ھەزرىتى جابىر بىن ئابدۇللاھ : «بىز 1500 كىشى ئىدۇق. ئەگەر يۈز مىڭ كىشى بولساقمۇ، ئۇ سۇ ھەممىزگە يېتەتتى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

ھەيرانۇ-ھەس بىلەن بارمىقنى،
چىشلەر كىم كۆرسە بۇ كارامەتنى.
قاقاس چۆلدە بارمىقىدىن ئۇ بەرگەن،
ئۇسسۇزلۇقتىن چاڭقىغان ئەنسارغا سۇ.

رىزۋان بەيئىتى

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام ھۇدەيبىيەدىكى ۋاقىتتا بۇرۇندۇنلا مۇسۇلمانلار بىلەن دوست بولغان، خۇزائە قەبىلىسىنىڭ رەئىسى بۇدەيىل كېلىپ: «قۇرەيش بىلەن ئەتراپىدىكى قەبىلىلەرنىڭ ھۇدەيبىيەگە كېلىپ، قوشۇنىڭلارنى تارقىتىۋەتكىچە ئۇرۇش قىلىمىز دەپ، قەسەم قىلدى» دېدى. بۇنىڭغا بىنائەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىز بۇ يەرگە ھېچكىم بىلەن ئۇرۇش قىلغىلى كەلمىدۇق، پەقەت ئۆمرە قىلىش ۋە كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن كەلدۇق. ئەگەر بىزنى، كىم كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن توسايمەن دەيدىكەن. ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلىمىز. شۈبھىسىزكى، ئۇرۇش قۇرەيشنى ھەددىدىن زىيادە ئاجىزلاشتۇردى ۋە ئۇلارغا نۇرغۇن زىيان ئېلىپ كەلدى. ئەگەر ئۇلار ئارزۇ قىلسا، ئۇلار بىلەن سۈلھى تۈزەي. بۇ سۈلھى ۋاقتى ئىچىدە بىز تەرەپتىن خاتىرجەم بولسۇن. ئۇلار مەن بىلەن باشقا قەبىلىلەرنىڭ ئىشىغا ئارلاشمىسۇن. مېنى ئۇلار بىلەن يالغۇز قويسۇن. ئەگەر مەن ئۇلار ئۈستىدىن غەلبە قىلسام، جانابى ئاللاھنىڭ ھىدايىتى بىلەن ئۇلار مۇسۇلمان بولسا، قۇرەيش مۇشرىكلىرى خالىسا، ئۇلاردەك مۇسۇلمان بولالايدۇ. ئەگەر مەن ئۇلارنىڭ ئۈيلىغىنىدەك، باشقا قەبىلىلەرگە يېڭىلىپ قالسام، سىلەر قۇرەيشلەر ئەركىن نەپەس ئالغان ۋە كۈچلەنگەن بولىسىلەر. ئەگەر قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇ سۈلھىنى قوبۇل قىلماي ئۇرۇش قىلىشنى خالىسا، يەتتە قات كۆكنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، دۇنياغا تارقىتىشنى مەقسەت قىلغان بۇ دىنىم ئۈچۈن بېشىم بويىنۇمدىن ئۈزۈلۈپ كەتكىچە ئۇرۇش قىلىمەن. ئۇ ۋاقىت ئاللاھ تەئالامۇ ماڭا ياردەم قىلىش ھەققىدىكى ۋەدىسىنى ئورۇندايدۇ!» دېدى.

خۇزائە قەبىلىسىنىڭ رەئىسى بۇدەيىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى قۇرەيش قارارگاھىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن يولغا چىقتى. مۇشرىكلار بۇدەيىلدىن رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئاقسۆڭەكلىرىدىن ئۇرۋە بىن مەسۇد، قۇرەيشنىڭ ھېچكىمنى مەككىگە كىرگۈزۈش ئارزۇسى يوقلىقىنى بىلدۈرىشى بىلەن ھەببى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام: «ئەي ئۇرۋە! ئاللاھ ئۈچۈن سۆزلىگىن! شۇ قۇربانلىق

تۆگىلەرنىڭ قۇربانلىق قىلىنىشى، شۇ كەبە مۇئەززامنى زىيارەت ۋە تاۋاپ قىلىشقا دەخلى بولارمۇ؟» دېدى ۋە بۇ سۆزنى ئۇرۇۋەگە يەتكۈزدى.

ئۇرۇۋە بىر تەرەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىسا، بىر تەرەپتىن ئەسھابى كىرامنىڭ سۆز-ھەرىكەتلىرىگە، بىر-بىرىگە ۋە ئالەملەرنىڭ خوجىسىغا بولغان ئىززەت-ھۆرمىتىگە دىققەت قىلاتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ تەكلىپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى ۋە تەكلىپنى قۇرەيشكە بىلدۈرۈش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى. قەۋمىنىڭ يېنىغا بېرىپ: «ئى قۇرەيش قەۋمى، مېنىڭ قەيسەر، نەجاشى، كىسرادەك بىر مۇنچە ھۆكۈمدارلارنىڭ ھۇزۇرىغا ئەلچى بولۇپ بارغىنىمنى بىلىسىلەر، قەسەم قىلىمەنكى مەن ھازىرغىچە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇھەممەدكە (ئەلەيھىسسالام) كۆرسەتكەن ھۆرمەت ۋە ھەرىكەتلىرىنى ھېچ بىر ھۆكۈمدارغا كۆرسەتكىنىنى كۆرمىدىم. ساھابىلارنىڭ ھېچقايسى ئۇنىڭدىن روخسەت ئالماي گەپ قىلمايدىكەن. مۇھەممەدنىڭ بېشىدىن بىر كىچىك قىل چۈشسىمۇ ئۇنى ئېلىپ بەرىكەت تېپىش ئۈچۈن قويۇنلىرىغا سېلىۋالىدىكەن. ئۇنىڭ يېنىدا گەپ قىلسا، بەكمۇ پەس ئاۋازدا سۆزلىشىدىكەن. ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىدىن كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارالمايدىكەن. ئۇ ئەسھابىغا بىر ئىشارەت قىلسا ياكى ئەمىر بەرسە، جېنى كەتسىمۇ ئۇنى ئورۇنداشقا تەييار ئىكەن.

ئەي قۇرەيش جامائىتى! قولۇڭلاردا قىلىچىڭلارنى قانچىلىك چىڭ تۇتساڭلارمۇ، قانداق چارە تاپساڭلارمۇ ئۇلار پەيغەمبىرىنىڭ بىر تال موينىمۇ سىلەرگە بەرمەيدىكەن. ھەتتا ئۇنىڭغا كىچىك بىر زەربىنىڭ، بىرەر كىشىنىڭ ئۇنىڭغا قول سۇنىشىغىمۇ يول قويمايدىكەن. ئەھۋال مانا مۇشۇ. قالغىنىنى ئۆزەڭلار ئويلاڭلار. مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) بىزگە مۇشۇنداق ياخشى بىر تەكلىپنى سۇندى. بۇنىڭدىن ياخشى پايدىلىنايلى!» دېدى.

قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇ سۆزلەرگە قۇلاق سالماي، ئۇنىڭغا ناچار مۇئامىلە قىلىپ دۈشكەللىدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇرەيش قارارگاھىدىن بىر خەۋەر كەلمىگەنلىكىنى بىلىپ، خىراش بىن ئۇمەييەنى تەكلىپنى تەكرارلاش ئۈچۈن قايتا ئەلچىلىككە ئەۋەتتى. مۇشرىكلار ئىسلام ئەلچىسىگە ناچار مۇئامىلە قىلدى. ئەلچىنىڭ تۆگىسىنى سويۇپ يەۋەتكەننى ئاز دەپ ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى. ئۇلارنىڭ قولىدىن تەستە قۇرتۇلغان خىراش بىن ئۇمەييە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلچىسىگە قىلىنغان بۇ ھاقارەتتىن كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. بۇ چاغدا مۇشرىك قەبىلىسى قارارگاھىدىن ئاھابىش قەبىلىسىنىڭ رەئىسى ھۇلەيس كۆرۈندى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ كېلىۋاتاتتى. مۇشرىكلار ئۇنى ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەن ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈشى بىلەن، «بۇ كېلىۋاتقان، قۇربانلىققا ھۆرمىتى بولغان، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنداشنى ۋە ئىبادەت قىلىشقا ھېرىسمەن بىر قەۋمدۇر! ئەي ئەسھابىم! قۇربانلىق تۆگىلەرنى ئۇنىڭغا قارىتىپ قويۇڭلار، قۇربانلىقلارنى كۆرسۇن!» دېدى. ئەسھابى-كىرام

قۇربانلىق تۆگىلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى ۋە «ئەمىر قىلغىن! ئەمىر قىلغىن ئاللاھىم!» دەپ تەلىپىيە ئېيتتى.

ھۇلەيس بويۇنلىرىنى باغلاقلىق، قۇلاقلىرىغا بەلگە قويۇلغان ھايۋانلارنى كۆرىشى بىلەن ئۇزۇن-ئۇزۇن قاراپ كەتتى. كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەن ھالدا: «مۇسۇلمانلارنىڭ كەبىنى زىيارەت ۋە تاۋاپ قىلىشتىن باشقا بىر نىيىتى يوق، ئۇلارنى بۇ ئىشتىن توساپ قىلىش تولىمۇ يامان بىر ھەرىكەت! كەبىنىڭ رەببىگە قەسەم قىلىمەنكى، قۇرەيش بۇ خاتا ئىشى تۈپەيلى ھالاك بولىدۇ!» دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئەلۋەتتە شۇنداق، ئەي كىنانە ئوغۇللىرىغا مەنسۇپ بولغان قېرىندىشىم!» دېدى. ھۇلەيس، خىجىل بولغىنىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلەلمىدى ھەتتا يۈزىگىمۇ قارىيالمىدى. ئارقىدىن قۇرەيشنىڭ قارارگاھىغا قايتتى. كۆرگەنلىرىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇلارنى كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن توسۇشنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئاچچىقتىن يېرىلىپ كېتەي دېدى ۋە ئۇنى جاھىللىق قىلدىڭ دەپ ئەيىپلىدى.

مۇشرىكلار بۇ قېتىم رەھىمسىزلىكى بىلەن نام چىقارغان مىركەز بىن ھافسنى ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇمۇ ئوخشاش جاۋابنى ئېلىپ قايتىپ كەلدى. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنىڭ تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلىشىدىن قورقۇشقا باشلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ ئىشنى يىرىم يولدا قويۇپ قويۇشقا كۆزى قىيماي، قۇرەيشنىڭ نەزىرىدە ئېتىبارى بار بىر ساھابىنى ئەۋەتىشنى ئويلىدى. نەتىجىدە ھەزرىتى ئوسماننى ئەۋەتىشكە قارار بەردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئوسمان بىن ئەففانغا: «بىز بۇ يەرگە ئۇرۇشقىلى كەلمىدۇق! پەقەت ۋە پەقەت كەبىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلدۇق، ئېلىپ كەلگەن قۇربانلىق تۆگىلەرنى سويۇپ ئاندىن قايتىپ كېتىمىز، دېگىن. ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلغىن» دەپ، مەككىدىكى مۇسۇلمانلارغا مەككىنىڭ يېقىن بىر ۋاقىتتا پەتىھ بولىدىغانلىق خەۋىرىنى بېرىشنى ئېيتتى.[192]

ھەزرىتى ئوسمان مۇشرىكلارنىڭ قېشىغا بېرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەنلىرىنى بىرمۇ-بىر ئېيتتى. ئۇلار ھەزرىتى ئوسماننىڭ تەكلىپىگە زىت جاۋاب بەردى. ئەگەر بەك تەلەپ قىلسا، ئۇنىڭ ئۆزىلا بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلالايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ھەزرىتى ئوسمان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاۋاپ قىلمىغىچە، مەن كەبىنى تاۋاپ قىلمايمەن» دەپ جاۋاب بەردى. بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن مۇشرىكلار، ھەزرىتى ئوسماننى تۇتقۇن قىلدى. بۇ خەۋەر ئەسھابىلارغا، ھەزرىتى ئوسمان شېھىت بولدى دەپ يېتىپ كەلدى. بۇ خەۋەردىن كۆڭلى بۇزۇلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر بۇ خەۋەر راست بولسا، بۇ قەۋم بىلەن ئۇرۇش قىلمىغىچە بۇ يەردىن ئايرىلمايمىز» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەردىكى سەمۇرە ئىسمىدىكى بىر دەرەخنىڭ ئاستىغا توپلىنىپ: «ئاللاھ تەئالا،

192. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 97.

سىلەرنى ماڭا ۋەدە بېرىشكە ئەمر قىلدى» دەپ، ئەسھابنىغا بۇ دەۋەتنى ئېيتتى. ئەسھابى قوللىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى ئۈستىگە قويۇپ: «ئاللاھ تەئالا ساڭا زەپەر ئېھسان قىلغىچە، سېنىڭ ئالدىڭدا ئېلىشىپ پەتىھنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياكى بۇ يولدا شېھىت بولۇش ئۈچۈن قەسەم قىلدۇق» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قولىنى يەنە بىر قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ، ھەزرىتى ئوسمانىنىڭ نامىدا قەسەم قىلدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسھابىنىڭ بۇ قەسىمىدىن تولىمۇ رازى بولغانلىقىدىن: «دەرەخ ئاستىدا چىن يۈرىكىدىن قەسەم قىلغانلارنىڭ ھەممىسى دوزاققا كىرمەيدۇ» دېدى. بۇ قەسەم بەيئىتى رىزۋان دەپ ئاتالدى.[193]

ئەسھابى كىرام (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) قىلىچلىرىنى سۇغۇرۇپ، يەرلىرىدە تۇرالماي قالدى. ئۇلار رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئىشارەت بېرىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتتى.

بۇ چاغدا ئىسلام قوشۇنىنى كۆزىتىپ تۇرغان دۈشمەن جاسۇسلىرى، ساھابىلارنىڭ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە، بۇ يولدا شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچكىچە ئۇرۇشىدىغانلىقىغا قەسەم ئىچكەنلىكىنى ۋە تەييارلىق كۆرۈۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇلار دەرھال قۇرەيش قارارگاھىغا بېرىپ كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىنى ئېقتىماي-تېمتىماي سۆزلەپ بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ئېھتىماللىقا قارشى، كىچىلىرى ئەسھابى-كىرامنى قوغداش ئۈچۈن قاراۋۇللارنى قويدى. ھەزرىتى ئوسمان تۇتۇلغان كېچىلەردىن بىرسىدە، مىركەز قوماندانلىقىدا ئەللىك كىشلىك بىر مۇشرىك توپى، ساھابىلار ئۇخلاۋاتقاندا ھۇجۇم قىلماقچى بولدى. ئۇ كېچە مۇھەممەد بىن مەسلەمە سەپداشلىرى بىلەن نۆۋەتچىلىك قىلغان ئىدى. كەلگەن كۇپپارلارنى قىسقا بىر ئېلىشىشتىن كېيىن تىرىك تۇتىۋالدى. پەقەت مىركەز قېچىپ كەتتى. قالغان ئەسىرلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەلدى. بىر قىسمىنى سولاپ بىر قىسمىنى كەچۈرىۋەتتى. مۇشرىكلار ئەتىسى كېچىدىمۇ ھۇجۇم قوزغىدى، ئۇلارمۇ تۇتۇلۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىمۇ ئەپۇ قىلىپ قويىۋەتتى.

مېنى قۇتۇلدۇر ئى رەسۇلۇللاھ!

ئىسلام قوشۇنىنىڭ كېچە-كۈندۈز ھوشيار ھالەتتە ئۇرۇش تەييارلىقىدا ئىكەنلىكى ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ۋاقىت ھۇجۇم قىلىش ئېھتىمالى بارلىقىدىن خەۋەر تاپقان كۇپپار قوشۇنلىرى قورقۇشقا باشلىدى. ئەمدى سۈلھى تۈزۈشتىن باشقا بىر يول قالمىغانلىقىنى بىلگەن مۇشرىكلار ئالدىراپ-تېنەپ ئەلچى ئەۋەتىش كويىغا چۈشتى. سۇھەيل بىن ئامىر باشچىلىقىدىكى ئەلچى ھەيئىتىگە: «بۇ يىل مەككىگە كىرمەسلىك شەرتى بىلەن سۈلھى تۈزۈڭلار» دەپ قارار بەردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز قۇرەيش ئەلچىلىرىنى

---

193. بۇخارى، «مەغازى»، 19؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I، 59؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 279؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 97.

قوبۇل قىلدى. ئەلچىلەرنىڭ بىرىنچى ئارزۇسى ئەسىر چۈشۈپ قالغان ئادەملىرىنىڭ قويۇپ بېرىلىشىنى تەلەپ قىلىش بولدى. ئاللەملەرنىڭ خوجىسىمۇ: «مەككىدە سولانغان ئەسهابىلارنى قويۇپ بەرمىگىچە ئادەملىرىڭلارنى قويۇپ بەرمەيمەن» دېدى. سۇهەيل: «راس گەپنى قىلساق سەن بىزگە ئىنساپ ۋە ئادالەت بىلەن مۇئامىلە قىلدىڭ» دېدى. ئاخىرىدا مەككىدە سولانغان ھەزرىتى ئوسمان ۋە بۇرۇن تۇتۇلغان ئوندەك ساهابىنى قويۇپ بېرىشكە ماقۇل بولدى. بۇنىڭ بەدىلىگە ئەسىرگە چۈشۈپ قالغان مۇشرىكلارنى قويۇپ بەردى.

ئۇزۇن تالاش-تارتىشتىن كېيىن پىكىر بىرلىكىگە كەلدى. ئەمدى سۈلھىنى يازىدىغان ۋاقىت كەلدى. ھەزرىتى ئەلى كاتىپ قىلىپ تاللاندى. سۈلھى ۋە قەغەز-قەلەم تەييارلىدى. ئاللەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن ھەبىبى ئەكرەم ئەلەيهىسسالام، ھەزرىتى ئەلىگە: «ياز» دېدى. بىسمىللاھىررەھمانىر رەھىم! دەپ باشلىنىشى بىلەن، سۇهەيل دەرھال ئېتىراز بىلدۈرۈپ: «قەسەم قىلىمەنكى، بۇ راھمان سۆزىنىڭ مەنىسىنى بىلمەيمەن، بۇنداق يازما، بىسمىكە ئاللاھۇمە! دەپ ياز. ئۇنداق بولمىسا تىنچلىق تەرەپتە تۇرمايمەن!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام، تىنچلىقنىڭ نۇرغۇن ھېكمەتلىرىنى كۆرۈپ يەتكەن ئىدى. بۇ سەۋەپتىن، «بىسمىكە ئاللاھۇممە چىرايلىق» دېدى ۋە ھەزرىتى ئەلىگە مۇشۇنداق يېزىشنى ئەمىر قىلدى. يېزىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام، «بۇ مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ سۇهەيل بىن ئامىر بىلەن بىرلىكتە تۈزگەن سۈلهىسىدۇر. شەرتلەر ھەر ئىككى تەرەپنىڭ قوشۇلۇپ ئىمزالىشى بىلەن تۈزۈپ چىقىلدى» دېگەندە، سۇهەيل ھەزرىتى ئەلىنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا قاراپ: «بىز سېنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىڭنى قوبۇل قىلغان بولساق، ساڭا قارشى چىقمايتتۇق، كەبىنى زىيارەت قىلىشىڭغا دەخلى قىلمىغان بولاتتۇق. پەيغەمبەرنىڭ ئورنىغا، ئابدۇللاھنىڭ ئوغلى مۇھەممەد دەپ ياز!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇنىمۇ قوبۇل قىلىپ، «قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر مېنى يالغانغا چىقارغان بولساڭلارمۇ، مەن شۈبهىسىز ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى، ئىسمىمنى ياكى دادامنىڭ ئىسمىنى يېزىش مېنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمنى يوققا چىقارمايدۇ. يا ئەلى! ئۇنى ئۆچۈرۈپ مۇھەممەد بىن ئابدۇللاھ دەپ ياز» دېدى.

پەيغەمبەر سۆزىنىڭ ئۆچۈرۈلىشىگە پۈتۈن ساهابىلار رازى بولمىدى. بىر دەمدىلا پۈتۈن نەرسىنى ئۇنتۇپ: «يا ئەلى! مۇھەممەد پەيغەمبەر دەپ ياز، ئەكسى تەقدىردە بۇ مۇشرىكلار بىلەن ئارىمىزنى قىلىچ ھەل قىلىدۇ!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئەسهابىنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن تولىمۇ مەمنۇن بولدى، شۇنداقتىمۇ مۇبارەك قولى بىلەن ئۆلارنىڭ جىم تۇرۇشىنى ئىشارەت قىلدى. ھەزرىتى ئەلىگە ئۇ خەتنىڭ ئۆچۈرۈلىشىنى بۇيرىشى بىلەن ئەلى: «جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سېنى بۇ مۇبارەك سۈپىتىڭنى ئۆچۈرۈشكە قولۇم بارمايدۇ!» دەپ كەچۈرۈم سورىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇ يەرنى كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلدى. كۆرسەتكەندىن كېيىن مۇبارەك بارمىقى بىلەن ئۆزى

ئۆچۈرۈپ، ئەلگە ئابدۇللاھ ئوغلى دەپ يازدۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ماددىلار يېزىلىشقا باشلاندى:

بىرىنچى: سۈلھى ئون يىل كۈچكە ئىگە بولۇپ، بۇ ئون يىل ئىچىدە ھەر ئىككى تەرەپ ئۇرۇش قىلمايدۇ.

ئىككىنچى: مۇسۇلمانلار بۇ يىل كەبىنى زىيارەت قىلالمايدۇ، پەقەت كېلەر يىلىدىن باشلاپ زىيارەت قىلسا بولىدۇ.

ئۈچىنچى: كەبىنى زىيارەت قىلغىلى كەلگەن مۇسۇلمانلار، كەبىدە ئۈچ كۈن تۇرالايدۇ، يېنىدا يولۇچى قورالىدىن باشقا قورال ئېلىپ يۈرۈش چەكلىنىدۇ.

تۆتىنچى: مۇسۇلمانلار كەبىنى زىيارەت قىلغان ۋاقىتتا، مۇشرىكلار كەبىدىن سىرتىغا چىقىپ ئۇلارنىڭ ئەركىن ھالەتتە زىيارەت قىلىشقا قولايلىق ساقلايدۇ.

بەشىنچى: قۇرەيشتىن مۇسۇلمان بولغان بىرسى، ئىگىسىدىن رۇخسەتسىز مەدىنىگە كەتسە، قورەيشكە تەسلىم قىلىنىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن بىرسى قۇرەيش تەرەپكە ئۆتۈپ، مەككىگە كەتسە، قايتۇرۇپ بېرىلمەيدۇ. ھەزرىتى ئۆمەر بۇ ماددا ئۈچۈن: بۇ شەرتنى قوبۇل قىلامسەن! دەپ سورىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈلۈمسىرىگەن ھالدا: شۇنداق، بىزدىن ئۇلارغا كېتىدىغانلارنى، ئاللاھ تەئالا بىزدىن يىراق قىلسۇن! دېدى.

ئالتىنچى: ئەسھابىدىن بىرسى ھەج ياكى ئۆمرە ئۈچۈن مەككىگە كەلسە ئۇلارنىڭ جان ۋە مېلى قوغدىلىنىدۇ.

يەتتىنچى: مۇشرىكلاردىن بىرسى، شامغا، مىسىرغا ۋە باشقا جايلارغا بېرىش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلسە، ئۇلارنىڭ جان ۋە مېلى قوغدىلىنىدۇ.

سەككىزىنچى: باشقا ئەرەپ قەبىلىلىرى ئۆزى خالىغان تەرەپنىڭ ھىمايىسى ئاستىغا كىرەلەيدۇ. مۇسۇلمانلار ياكى مۇشرىكلاردىن قايسى بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈشتە ئەركىندۇر.[194]

ئەمدى نۆۋەت سۈلھنى ئىمزالاش باسقۇچىغا كەلدى. بۇ ۋاقىتتا پۇتىدىكى زەنجىرلەرنى ملىڭ تەستە سۆرەپ كېلىۋاتقان بىر كىشى كۆرۈندى. يېقىنلاپ كەلگەندىن كېيىن: «مېنى قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ ۋارقىرىدى. بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان قۇرەيش ھەيئەت رەئىسى دەرھال ئورنىدىن تۇردى. قولىدىكى تىكەنلىك دەرەخنىڭ ياغىچى بىلەن ئۇنىڭ يۈز-كۆزىگە ئۇردى. ئۇ پۇتۇن كۈچىنى توپلاپ، ئۆزىنى پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك تىزلىرى ئاستىغا ئېتىپ: «قۇتقۇز مېنى ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ يالۋۇردى. ئۇ، مەككىدە مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەنگەنلىكى ئۈچۈن، دادىسى تەرىپىدىن زەنجىرلەنگەن بىرسى ئىدى. ھەر كۈنى ئېغىر قىيىن-قىستاقلارغا ئېلىنىپ، بۇتلارغا چوقۇنۇشقا مەجبۇرلىناتتى. مۇشرىكلارنىڭ

194. بۇخارى، «مەغازى»، 35؛ ئەبۇ داۋۇت، «جىھاد»، 168؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV، 323؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 307؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 608؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 97~98.

ھۇدەيبىيەگە كەتكەنلىكىدىن پايدىلىنىپ، زەنجىرلىرىنى ئۈزۈپ، مەككىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ يېنىغا قېچىپ كەلگەن ئىدى. ھىدايەتكە ئېرىشكەن بۇ مۇبارەك ئىنسان، مۇشرىك ھەيئىتىنىڭ رەئىسى سۇلەيھەنىڭ ئوغلى ئەبۇ جەندەل ئىدى. سۇلەيھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوغلى ئەبۇ جەندەلنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «بايا تۈزگەن كېلىشىم بويىچە، ماڭا قايتۇرۇپ بېرىلىدىغان تۇنجى ئادەم مانا مۇشۇ!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى. ھەممەيلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نېمە دەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىنى ساقلاپ تۇراتتى. بىر تەرەپتە سۇلھى قەغىزى، بىر تەرەپتە قىيىن-قىستاق ئاستىدا قالغان ساھابى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى سۇھەيلگە: «بىز بۇ سۇلھىگە تېخى ئىمزا قويمىدۇق!» دېدى. سۇھەيل: «ئى رەسۇلۇللاھ! سۇلھىنىڭ ماددىلىرىنى ئوغلۇم بۇ يەرگە كېلىشتىن بۇرۇن تۈزۈپ بولغان ئىدۇق. ئەگەر ئوغلۇمنى قايتۇرۇپ بەرمىسەڭ، مەن بۇ سۇلھىگە ئىمزا قويمايمەن!» دەپ جاھىللىق قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى مېنىڭ يۈزۈم ئۈچۈن سۇلھىنىڭ سىرتىدا تۇتقىن» دېسىمۇ، مۇشرىكلار بۇنى قوبۇل قىلمىدى. سۇھەيل بىن ئامىر، ئوغلىنى سۆرەپ ئېلىپ ماڭغاندا، ئەبۇ جەندەل: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئەي مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىم! مۇسۇلمان بولۇش شەرىپىم بىلەن سىلەردىن شۇنى سورايكى، مېنى مۇشرىكلارغا تەسلىم قىلامسىلەر؟ ماڭا ھەر كۈنى ئېلىپ بېرىلغان، ئۇ چىدىغۇسىز قىيىن-قىستاقلارنى راۋا كۆرەمسىلەر؟ ئى رەسۇلۇللاھ! دىنىمدىن چىقارسۇن دەپ مېنى قايتۇرۇپ بېرىۋاتامسىلەر؟.» دەپ پەريا قىلدى. ئىچ-ئىچىدىن چىققان بۇ نالىگە چىداپ تۇرۇش بەكمۇ تەس ئىدى. كۆڭلى يارا بولغان ساھابىلار يىغلىدى. مەرھەمەت دەرياسى مۇبارەك پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆزلىرىمۇ ياشقا تولدى. ئۇ سۇھەيلنىڭ يېنىغا بېرىپ: ئۇنداق قىلما! ئۇنى ماڭا بەرگىن، دەپ يېلىندى. ئەمما سۇھەيل: بۇنىڭغا ئامالىم يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : ئەي ئەبۇ جەندەل! يەنە ئازىراق سەۋرى قىلغىن، بۇنىڭ مۇكاپاتىنى ئاللاھ تەئالادىن تىلە. ئاللاھ تەئالا، ساڭا ۋە سېنىڭدەك كۈچسىز مۇسۇلمانلارغا مۇھەققەق بىر ئاسانلىق ۋە بىر چىقىش يولى ئېھسان قىلىدۇ، دەپ تەسەللى بېرىپ، ۋەدىسىدە تۇرماسلىق بىزگە ماس كەلمەيدۇ، دېدى.

يۈرەكنى داغلىغان بۇ ھادىسگە مۇشرىك ھەيئىتىدىكى بەزى كىشلەر چىداپ تۇرالماي: «ئەي مۇھەممەد! ئەبۇ جەندەلنى سېنىڭ يۈزۈڭ ئۈچۈن بولسىمۇ ھىمايىمىزدە ساقلايمىز. سۇھەيلنىڭ ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلىشقا يول قويمايمىز!» دىدى. بۇ سۆزلەردىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى بىر ئاز بولسىمۇ ئارام تاپتى. (سۇھەيل بىن ئامىر مەككىنىڭ پەتھىدىن كېيىن مۇسۇلمان بولدى ۋە ئەسھاب قاتارىدىن ئورۇن ئالدى) سۇلھى ئىككى نوسخا يېزىلدى. ھەر ئىككى تەرەپ ئىمزا قويغاندىن كېيىن مۇشرىكلار بارگاھىغا قايىتتى.[195]

195. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 321؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 608؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VII، 405.

مۇسۇلمانلارغا پايدىسىز كۆرۈنگەن بۇ سۇلھى قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى سۆيۈندۈردى. ئەسلىدە بۇ سۇلھى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بىر غەلىبە ئىدى. بۇ ماددىلار مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ، ئەڭ مۇھىمى ئۇلار مۇسۇلمانلارنىڭ بىر دۆلەت بولغانلىقىنى قوبۇل قىلغان ئىدى. مەككىدىن بىر مۇشرىك، شامغا، مىسىرغا ياكى باشقا جايلارغا بېرىش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلسە، جېنى ۋە مېلى قوغدالغان بولاتتى. بۇنداق قىلغاندا مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنىڭ ياشاش شارائىتىنى يېقىندىن كۆرەلىگەن بولاتتى. ئىسلامنىڭ ئادالىتىنى ۋە ساھابىلارنىڭ بىر-بىرىگە بولغان گۈزەل مۇئامىلىسىگە قاراپ ھەيران قالاتتى ۋە ئىسلامىيەتكە مۇھەببەت شەكىللىنەتتى. نەتىجىدە مۇسۇلمان بولۇپ، ساھابىلار سېپىدىن ئورۇن ئالالايتتى. ئون يىل داۋام قىلدىغان بۇ سۇلھى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ سانى ۋە كۈچى زورايغان بولاتتى. ئىسلام ھەر تەرەپكە تارقىلاتتى.

لېكىن قۇرەيشلەردىن بىرەسى مۇسۇلمان بولۇپ مەدىنىگە كەلسە قايتۇرۇپ بېرىلىدىغانلىق توغرىسىدىكى ماددا ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىئارام بولۇپ، «ئاللاھ تەئالا، ئۇلار ئۈچۈن مۇتلەق بىر ئاسانلىق ۋە چىقىش يولى ئاتا قىلىدۇ» دېدى. ئەمدى مۇشرىكلار بىلەن قىلدىغان بىر ئىش قالمىدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسھابى-كىرامغا: «تۇرۇڭلار! قۇربانلىق قىلغاندىن كېيىن چاچ-ساقاللىرىڭلارنى ياسىتىپ، ئېھرامغا تەييارلىنىڭلار» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىسدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، چاچ-ساقاللىرىنى، ساتىراچ ھىراش بىن ئۇمەييەگە ياساتتى. ئەسھابى-كىرام، ئۇ مۇبارەك چاچلارنى يەرگە چۈشمەي تۇرۇپلا قوللىرى بىلەن تۇتىۋالدى ۋە بەرىكەتلىك بولىشى ئۈچۈن ساقلىۋالدى. ساھابىلارمۇ قۇربانلىق قىلغاندىن كېيىن بىر قىسمى چاچلىرىنى چۈشۈردى، بىر قىسمى چاچلىرىنى قىسقارتتى.[196]

ھۇدەيبىيەدە يىگىرمە كۈن ئەتراپىدا قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دوستلىرى بىلەن مەدىنە يولىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. يولدا ئاللاھ تەئالا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەتىھ سۈرىسىنى ۋەھيى قىلىپ، نېمەت ۋە ياردەم قىلدىغانلىقى بىلەن خوشخەۋەر بەردى.

كائىناتنىڭ سۇلتانى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زەپەر بىلەن نۇرلۇق مەدىنىگە قايتىپ كەلگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە قۇرەيشنىڭ سەقىف قەبىلىسىدىن ئەبۇ باسىر، مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. مۇشرىكلار بىلەن ياشىيالمايدىغانلىقىنى تەخمىن قىلغان ئەبۇ باسىر پىيادە مەدىنىگە كەلدى. ھۇدەيبىيەدە تۈزۈلگەن سۇلھى سەۋەبىدىن مەدىنىدە تۇرالماي، قىزىل دېڭىز ساھىلىدىكى ئىس دېگەن يەرگە ئورۇنلاشتى.[197] بۇ يەر قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ شامغا بارىدىغان يولىنىڭ ئۈستىگە توغرا كېلەتتى. بۇنىڭدىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان قۇرەيشلىكلەر مەككىدىن ئايرىلىپ، مەدىنىگە ئەمەس، ئىس دېگەن يەردىكى ئەبۇ باسىرنىڭ يېنىغا كەلدى. بۇلاردىن تۇنجىسى ئەبۇ جەندەل ئىدى. بۇ ئىشنىڭ داۋامى ئۈزۈلمىدى. ئەللىك كىشى، يۈز كىشى، ئىككى يۈز كىشى، ئۈچ يۈز كىشى بولدى. قۇرەيش كارۋىنى شامغا بېرىش ئۈچۈن بۇ يەردىن ئۆتۈشكە مەجبۇر

196. بۇخارى، «شۇرۇت»، 15؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV، 323.
197. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 324؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 625.

قالاتتى. ئەبۇ باسىر ۋە يېنىدىكى مۇسۇلمانلار بۇ يەردىن ئۆتكەن قۇرەيش مۇشرىكلىرنى تۇتۇۋېلىپ ئۇلارنى مۇسۇلمان بولۇشنى تەلەپ قىلدى. مۇسۇلمان بولۇشنى خالىمىغانلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئۇلارنى قىين كۈنلەرگە قويدى. مەككە مۇشرىكلىرى شامغا بارىدىغان تىجارەت يولىنىڭ كېسىلىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، مەدىنىگە بىر ھەيئەت ئەۋەتتى. ھۇدەيبىيە سۇلھىسىدىكى: «قۇرەيشلەردىن مۇسۇلمان بولغانلار خۇجايىنىنىڭ رۇخسىتىنى ئالماي تۇرۇپ مەدىنىگە بارسا، قۇرەيشكە قايتۇرۇپ بېرىلىدۇ.» دېگەن ماددىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ يالۋۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەرھەمەت قىلىپ ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇسىغا ماقۇل بولدى. شۇنداق قىلىپ قۇرەيشنىڭ شامغا بارىدىغان تىجارەت يولى ئېچىلدى. مۇسۇلمانلارمۇ سەۋرە قىلىش نەتىجىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارالايدىغان بولدى.

قەدەملىرىڭ رەھمىتى كەيپ- ساپادۇر ئى رەسۇلۇللاھ،
كۆرۈنۈشۈڭ ئاشىق دەردىگە داۋادۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

نەبى ئىدىڭ ھەتتا ئادەم مائۇت ئىچىدە تۇرغاندا،
پەيغەمبەرلەر ئىمامى بولساڭ راۋادۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

پۈتۈن ئىلىمدە كامىللار سېنىڭ نۇرۇڭدا بولغاندۇر،
ئاللاھنىڭ پارلاق نۇرى سەنسەن ئەي پەيغەمبەر.

سەن بىلەن يەتتىلەر زاتقا، ھەتتا بارلىق لەززەتكە،
ئىشىڭ ھاجەتمەنلەرگە بەرمەكتۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

ھۇدائىغا شاپائەت قىل ئەگەر ئاشكارە ۋە مەخپى،
ئىشىڭگە باغلانغان گادايدۇر ئى رەسۇلۇللاھ.

ئەزىز ماھمۇت ھۇدايى

دەۋەت مەكتۇپلىرى

ھۆكۈمدارلارغا ئەۋەتىلگەن مەكتۇپلار

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھۇدەيبىيەدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئىسلامىيەتنىڭ پۈتۈن دۇنياغا تارقىلىشىنى، ئىنسانلارنىڭ دوزاق ئازابىدىن قۇرتۇلۇپ، ئەبەدىي سائادەتكە ئېرىشىشىنى ئارزۇ قىلدى. چۈنكى ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئىدى. بۇ سەۋەپتىن ئۇ ئەتراپىدىكى دۆلەتلەرگە ئەلچى ئەۋەتىپ ئۇلارنى ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلىشنى ئويلىدى. دىھيەئى كەلبىنى رۇمغا، ئامر بىن ئۇمەييەنى ھەبەشكە، خاتىپ بىن ئەبى بەلتانى مىسىر ھۆكۈمرانىغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئوخشاش ۋەزىپە بىلەن سالىت بىن ئەمرنى يەمەنگە، شۇجا بىن ۋەھبىنى غەسسانغا، ئابدۇللاھ بىن ھۇزافەنى ئىران ھۆكۈمدارىغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى.[198]

بۇ ئەلچىلەر ئەسھابى-كىرامنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن، تەقى-تۇرقى ۋە سۆز-ھەرىكەتلىرى ئەڭ گۈزەل بولغانلىرى ئىدى. ھەر بىر ھۆكۈمدارنى ئايرىم-ئايرىم ئىسلامغا دەۋەت قىلىپ مەكتۇپ يازدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مەكتۇپلارنىڭ ئاستى قىسمىنى كۆمۈش ئۈزۈكىنىڭ كۆزىگە يېزىلغان: «ئاللاھ تەئالانىڭ رەسۇلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام» بىلەن تامغا باستى. ھۆكۈمدارلارغا ئەۋەتىلىدىغان ئەلچىلەر ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرىشى بىلەنلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بىلەن بارىدىغان دۆلەتلەرنىڭ تىللىنى بىلىدىغان ھالەتتە ئويغاندى.[199]

ھەبەشىستانغا بارماقچى بولغان ھەزرىتى ئامر بىن ئۇمەييە نەجاشى ئەسھامەدىن ئۇلاردىن بۇرۇن ئۇ يەرگە ھىجرەت قىلىپ بارغان ئەسھابى-كىرامنىڭ مەدىنىگە ئەۋەتىلىشىنىمۇ تەلەپ قىلاتتى. ئامر بىن ئۇمەييە، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ھەبەشىستانغا بېرىپ پادىشاھ نەجاشىنىڭ ھۇزۇرىغا كىردى. نەجاشى تەختىدىن پەسكە چۈشتى. مەكتۇپنى ھۆرمەت ۋە مۇھەببەت بىلەن قولىغا ئالدى. مەكتۇپنى سۆيۈپ، يۈز-كۆزلىرىگە سۈركىگەندىن كېيىن: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەدتىن، ھەبەشىستان پادىشاھى نەجاشى ئەسھامەگە! ھىدايەتكە ئېرىشكەنلەرگە سالام بولسۇن! ئەي ھۆكۈمدار! سېنىڭ سالامەت بولۇشىڭنى تىلەپ، ساڭا بېرىلگەن نېمەتلەر سەۋەبىدىن، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتىمەن. ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر.

198. بۇخارى، «تەپسىر»، 4؛ مەغازى، 77، 82، 84؛ «ئىلىم»، 7؛ مۇسلىم، «جىھاد»، 109؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 441، I، 262؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II، 43، 353؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 259؛ ھۇزائى، ئەت-تەخرىچ، S: 183~184؛ كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، I، 345~346.

199. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 15.

ئۇ مەلىكتۇر (پۈتۈن دۇنيانىڭ ياراتقۇچىسى ۋە بىناكارىدۇر) ، قۇددۇستۇر (ھەر تۈرلۈك ئەيىپ ۋە نوقسانلاردىن خالىدۇر)، مۆمىندۇر (خاتىرجەملىك تۇيغۇسى بەرگۈچىدۇر)، مۇھەيمىندۇر (ھەر نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغان)

مەن شاھادەت ئېيتىمەنكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالانىڭ ئەڭ ئىپپەتلىك بەندىسىدۇر. ھەر تۈرلۈك دۇنيا ھاياتىدىن يىراق تۇرغان مەريەمگە ئائىت قىلغان روھى ۋە سۆزىدۇر. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئىساغا ھامىلە بولدى. ئاللاھ تەئالا ئادەمنى، ئۆز بىلەن قانداق ياراتقان بولسا، ئىسانىمۇ شۇنداق ياراتتى. ئەي ھۆكۈمدار! مەن سېنى شېرىكى بولمىغان ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتىشقا، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشىڭغا ۋە ماڭا ئىتائەت قىلىشىڭغا، ئاللاھ تەئالانىڭ ماڭا ئەۋەتكەنلىرىگە ئىشىنىشكە دەۋەت قىلىمەن. چۈنكى مەن ئاللاھ تەئالانىڭ بۇلارنى تەبلىغ قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن بىر پەيغەمبىرى بولىمەن. ھازىر مەن ساڭا لازىم بولغان تەبلىغنى قىلدىم. دۇنيا ۋە ئاخىرەت سائادىتىڭنى ئويلىغان ئاساستا ساڭا نەسىھەت قىلىمەن. نەسىھەتىمنى قوبۇل قىلغىلار. ھىدايەتكە ئېرىشكەن، توغرا يولغا ئېرىشكەنلەرگە سالام بولسۇن»

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇبىنى ھۆرمەت ۋە ھاياجان بىلەن ئوقۇغان ھۆكۈمدار ئەسھامە دەرھال: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە ھەق پەيغەمبىرىدۇر» دەپ شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، «قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ ئەھلى كىتاب بولغان يەھۇدى ۋە خرىستىئانلارنىڭ كىتابلىرىدا بايان قىلغان، كېلىشى ساقلىنىۋاتقان، بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ كەلگۈسىدىكى خەۋىرىنى ئېلىپ كەلگەن خوشخەۋەر يەتكۈزگۈچى پەيغەمبەردۇر.

ئەگەر ئۇنىڭ يېنىغا بېرىشقا پۇرسەت بولغان بولسا، مۇتلەق باراتتىم ۋە ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتىم" دېدى. ئۇ مەكتۇپنى گۈزەل بىر قۇتىغا قويغاندىن كېيىن: «بۇ مەكتۇپلار مۇشۇ يەردە تۇرغان مۇددەتتە ھەبەشتىن خەير ۋە بەرىكەت يىراقلاشمايدۇ» دېدى.[200]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەجاشىغا ئىككى دانە مەكتۇپ ئەۋەتكەن ئىدى. نەجاشى ئەسھامە يەنە بىر مەكتۇپتا يېزىلغانلارنىمۇ بىجا كەلتۈرۈپ، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك ئايالى ئۇممۇ ھەبىبە ۋە باشقا ساھابىلەرنى كېمىلەرگە ئولتۇرغۇزۇپ، نۇرغۇن ھەدىيە بىلەن مەدىنىگە يولغا سالدى. ھەدىيە بىلەن بىرلىكتە ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىق خەۋىرىمۇ بار ئىدى. ھەزرىتى دىھيەي كەلبى، رۇم ئىمپېراتورلۇقىنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئىدى. مەكتۇپنى بۇسرادىكى غەسسان ھۆكۈمدارى ھارىسقا بەرگەچ، ئۇمۇ رۇم ئىمپېراتورى ھىراقلىئۇسقا ئەۋەتتى.

---

200. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV،198؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I،223؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II،79؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،207~208.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مەكتۇپىنى ئىشتىياق ۋە ھۆرمەت بىلەن ئالغان ھەزرىتى دىھيە، ئۇچقاندەك بۇسراغا يېتىپ كەلدى. ھارىس بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋالنى بايان قىلدى. ھارىس دىھيەنىڭ يېنىغا تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئادى بىن ھاتەمنى قوشۇپ قويدى. ئۇ چاغدا قۇددۇستا تۇرىۋاتقان ھىراقلىئۇسقا ئەۋەتتى. ئىككىسى بىرلىكتە قۇددۇسقا كېلىپ، ئىمپېراتور بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرنى ئىزدەپ تاپتى. ئىمپېراتورنىڭ ئادەملىرى، ئۇلارغا: «قەيسەرنىڭ ھۇزۇرىغا بارغان ۋاقتىڭلاردا، بېشىڭلارنى ئېگىپ ماڭىسلەر، ئۇنىڭغا يېقىنلاشقاندا ئۇنىڭغا تازىم قىلىپ سەجدە قىلىسلەر، سىلەرگە تۇرۇش روخستى بەرمىگىچە بېشىڭلارنى يەردىن كۆتۈرمەيسلەر» دېدى.

بۇ سۆزلەر ھەزرىتى دىھيەگە ئېغىر كەلدى ۋە ئۇلارغا: بىز مۇسۇلمانلار ئاللاھ تەئالادىن باشقا ھېچكىمگە سەجدە قىلمايمىز. ھەمدە ئىنسانىنىڭ ئىنسانغا باش قويىشى ئۇنىڭ ياراتقۇچىسىغا زىت، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قەيسەرنىڭ ئادەملىرى: ئۇنداقتا، قەيسەر سىلەر ئېلىپ كەلگەن مەكتۇپنى ھەرگىزمۇ ئوقۇمايدۇ ۋە سېنى ھۇزۇرىدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ، دېدى. ھەزرىتى دىھيە: بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە سەجدە ئەمەس، ھەتتا ئۆزىنىڭ ئالدىدا ئېگىلىپ تۇرۇشىغىمۇ يول قويمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشىدىغان ئادەم قۇل بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلىپ، ھۇزۇرىغا تەكلىپ قىلىدۇ، ئۇنىڭ دەردىنى، قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىپ كۆڭلىنى ئالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا مايىل بولغانلارنىڭ ھەممىسى ھۆر ۋە شەرەپلىك ھېسابلىنىدۇ، دېدى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغانلاردىن بىرسى: ئۇنداقتا قەيسەرگە سەجدە قىلمىساڭ، ساڭا بىرىلگەن ۋەزىپەڭنى ئورۇنداش ئۈچۈن ساڭا باشقا بىر يول كۆرسىتەي. قەيسەرنىڭ سارايىنىڭ ئالدى تەرىپىدە دەم ئالىدىغان بىر يېرى بار. ھەر كۈنى چۈشتىن بۇرۇن شۇ ھويلىغا چىقىپ ئايلىنىدۇ. ئۇ يەردە بىر مۇنبەر بار. ئۇنىڭ ئۈستىدە قانداق بىر خەت ـ چەك بولسا، ئۇنى ئېلىپ ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن دەم ئالىدۇ. مەنچە سەن ھازىر بېرىپ مەكتۇپنى شۇ يەرگە قويۇپ سىرتتا ساقلىغىن. مەكتۇپنى كۆرسىلا سېنى چاقىرتىدۇ. ئۇ چاغدا سەن ۋەزىپەڭنى ئورۇندىيالىغان بولىسەن، دېدى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھەزرىتى دىھيە، مەكتۇپنى ئۇ كىشى دېگەن يەرگە قويۇپ قويدى. ھىراقلىئۇس مەكتۇپنى قولىغا ئالدى ۋە ئەرەبچە بىلىدىغان بىر تەرجىمان تەلەپ قىلدى. تەرجىمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇپنى ئوقۇشقا باشلىدى. مەكتۇپنىڭ ئەڭ ئۈستى تەرىپىدە: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەدتىن، رۇملارنىڭ بۈيۈكى ھىراكلىغا» دەپ يېزىلغان. ھىراقلىئۇسنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئوغلى يەنناك، مەكتۇپنىڭ بۇنداق ئۇسۇلدا يېزىلغانلىقىنى كۆرۈپ غەزەپلەندى ۋە تەرجىماننىڭ مەيدىسىگە مۇش بىلەن بىرنى سالدى. تەرجىمان مۇشنىڭ زەربىسى بىلەن يەرگە يىقىلىپ چۈشۈپ مۇبارەك مەكتۇپ ئۇنىڭ قولىدىن

چۈشۈپ كەتتى. ھىراقلىئۇس يەنناكقا: نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭ؟ دېدى. ئۇ: مەكتۇپنى كۆرمىدىڭمۇ! مەكتۇپتا سېنىڭ ئىسمىڭدىن بۇرۇن ئۆزىنىڭ ئىسمى بىلەن باشلاپتۇ. سېنى بۈيۈك ھۆكۈمدار دەپ يازماي، رۇملارنىڭ بۈيۈكى ھىراكىلى دەپ يېزىپتۇ. نېمە ئۈچۈن رۇملارنىڭ ھۆكۈمدارى دەپ يازمايدۇ، نېمە ئۈچۈن باشتا سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن باشلىمايدۇ؟ ئۇنىڭ مەكتۇبىنى بۇگۈن ئوقۇساق بولمايدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھىراقلىئۇس: قەسەم قىلىمەنكى، سەن بىر ئەقىلسىز ياكى بىر ئەخمەق، سېنىڭ بۇنداق ئىكەنلىكىڭنى بىلمەپتىكەنمەن. مەن تېخى مەكتۇپنىڭ ئىچىدە نېمە بارلىقىنى بىلمەي تۇرۇپ، يىرتىپ تاشلاي دەمسەن؟ ھاياتىم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇ، ئۆزى دېگەندەك پەيغەمبەر بولسا، مەكتۇپتا ئۆز ئىسمىنى بالدۇر يېزىش ۋە مېنى رۇملارنىڭ بۈيۈكى دەپ يېزىشتا تامامەن ھەقلىق. مەن پەقەت ئۇلارنىڭ ئىگىسى، ھۆكۈمدارى ئەمەس دېدى ۋە يەنناكنى ھۇزۇرىدىن قوغلاپ چىقاردى.

ئۇنىڭدىن كېيىن خرىستىئانلارنىڭ بۈيۈك ئالىمى، رەئىسى ۋە مۇشاۋىرى بولغان ئۇسكۇف ئىسىملىكى كىشىنى چاقىرتىپ كېلىپ مەكتۇپنىڭ داۋامىنى ئوقۇتتى. مەكتۇپتا: «ئاللاھ تەئالانىڭ ھىدايىتىگە ئېرىشكەنلەرگە، توغرا يولغا ماڭغانلارغا سالاملار بولسۇن!» دەپ يېزىلغاندىن كېيىن، «ئەي رۇملارنىڭ بۈيۈكى! سېنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىمەن. ئىسلامنى قوبۇل قىلغىنكى، ساغلام يولغا ئېرىشكىن. مۇسۇلمان بولغىنكى، ئاللاھ تەئالا ساڭا ئىككى قات ئەجىر بەرسۇن. ئەگەر يۈز ئۆرىسەڭ، پۈتۈن خرىستىئانلارنىڭ گۇناھى ساڭا بولىدۇ." ئۇلارغا ئېيتقىنكى: «ئەي ئەھلى كىتاب (خرىستىئان ۋە يەھۇدىيلار) ئارىمىزدا ئورتاق بولغان نوقتىغا كېلەيلى. ئۇ، ئاللاھ تەئالادىن باشقا ھېچبىر نەرسىگە چوقۇنمايمىز ۋە ئۇنىڭغا ھەر قانداق نەرسىنى ئورتاق قوشمايمىز. ئاللاھ تەئالادىن باشقا بىر نەرسىنى رەب قىلمايمىز. ئەگەر بۇ سۆزدىن يۈز ئۆرۈلسە، ‹شاھىت بولۇڭلار بىزنى مۇسۇلمان› دەڭلار» . (ئال ئىمران سۈرىسى، 64-ئايەت) دېيىلگەنىدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مەكتۇبى ئوقۇلغاندا ھىراقلىئۇسنىڭ پېشانىسىدىن تەر تامچىلاشقا باشلىدى. مەكتۇپ ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن مەن: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن» دېگەن بىر مەكتۇپ كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم، دېدى. ھىراقلىئۇس ئۇسكۇپەتتىن بۇ مەسىلىگە قانداق قارايدىغانلىقىنى سورىشى بىلەن، «قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ مۇسا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالام بىزگە بىشارەت بەرگەن پەيغەمبەردۇر. بىز زادى ئۇنىڭ كېلىشىنى ساقلاپ تۇرغان ئىدۇق» دېدى. ھىراقلىئۇس: سەن بۇ ئىشتا قانداق قىلىشىمىزنى تەۋسىيە قىلىسەن، قانداق قىلساق بىزگە ئەڭ ئۇيغۇن؟ دەپ سورىدى. ئۇسكۇپ: ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشىڭىزنى ئۇيغۇن كۆردۈم، دېدى. ھىراقلىئۇس: مەن سېنىڭ دېگەن نەرسەڭنى ياخشى بىلىمەن. پەقەت ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىپ مۇسۇلمان بولۇشقا كۈچۈم يەتمەيدۇ. چۈنكى ھۆكۈمرانلىقىم يوقۇلىدۇ ھەم مېنى ئۆلتۈرىدۇ، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى دىھيە ۋە ئادى بىن ھاتەمنى چاقىرتىپ كەلدى. ئادى: ھەي ھۆكۈمدار! قوي، ئۆچكە ۋە تۆگىلەرنىڭ ئىگىسى

بولغان بۇ ئەرەپ زات، مەملىكىتىدە يۈز بەرگەن بىر ۋەقەنى ساڭا سۆزلەپ بەرەمكىچى، دېدى. ھىراقلىئۇس: مەملىكىتىڭدىكى قانداق ۋەقە؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى دىھيە: ئارىمىزدا بىر زات ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ ئېلان قىلدى. خەلقنىڭ بىر قىسمى ئۇنىڭغا ئىشەندى بىر قىسمى ئىشەنمىدى، ئىشەنگەنلەر بىلەن ئىشەنمىگەنلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش بولىۋاتىدۇ، دېدى.

بۇ سۆزدىن كېيىن ھىراقلىئۇس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۈرۈشتۈرۈشكە باشلىدى. شام ۋالىيسىغا ئەمىر بېرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر قان سېستىمىسىكى بىر كىشىنى تېپىپ كېلىشنى بۇيرىدى. ھەمدە ئۆزىنىڭ دوستى بولغان، ئىبرانىچە بىلگەن رىمدىكى بىر ئالىمغا خەت يېزىپ، بۇ ئىشنى سورىدى. رىمدىكى دوستىدىن، ئۇ سورىغان كىشىنىڭ ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن بىر جاۋاب خېتى كەلدى. شام ۋالىيسىمۇ، تىجارەت ئۈچۈن شامغا كەلگەن قورەيش كارۋىنىنى ئۇچراتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە تېخى مۇسۇلمان بولمىغان قۇرەيشنىڭ رەئىسى ئەبۇ سوفيانمۇ بار ئىدى.

ئەبۇ سوفيان: «بىز غەززەدە تۇرۇۋاتقان ۋاقتىمىزدا، ھىراقلىئۇسنىڭ شام ۋالىيسى، خۇددى بىزنى ئۇرىدىغاندەكلا بىزگە قاراپ كېلىپ: ‹سىز، شۇ ھىجازدىكى زاتنىڭ قەۋمىدىن كەلگەنمۇ؟› دەپ سورىدى. بىز: ‹ھەئە› دىدۇق. ئۇ: ‹يۈرۈڭلار، بىز بىلەن ئىمپىراتورنىڭ يېنىغا بارىسىلەر!› دېدى ۋە بىزنى شامغا ئېلىپ كەتتى» دېدى. شام ۋالىيسى ئەبۇ سوفيان ۋە يېنىدىكىلەرنى ھىراقلىئۇسنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى. بۇ چاغدا ھىراقلىئۇس قۇددۇستىكى بىر چىركاۋدا ئىدى. ۋەزىرلىرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ، بېشىغا تاج كىيگەن ئىدى. ھىراقلىئۇس، ئەبۇ سوفيان ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكىلەر بولۇپ ئوتتۇز ئەتراپىدا كىشىنى بۇ يەردە قوبۇل قىلدى.

تەرجىمان چاقىرىلدى ۋە ئۇلارغا: ئىچىڭلاردا، ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ ئېلان قىلغان ئۇ زاتقا ئۇرۇقداشلىق جەھەتتىن ئەڭ يېقىن بولغان كىشى بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئەبۇ سوفيان: ئۇنىڭغا مەن ئەڭ يېقىن تۇققان، دەپ جاۋاب بەردى. ھىراقلىئۇس: تۇققانلىق مۇناسىۋىتىڭلار قانچىلىك دەرىجىدە؟ دېدى. ئەبۇ سوفيان: تاغامنىڭ ئوغلى، دېدى. ھىراقلىئۇس، ئەبۇ سوفياننى ئۆزىگە يېقىن كېلىشنى ۋە باشقىلارنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇشنى ئەمىر قىلدى. ئەبۇ سوفيان باشتا يالغان سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئاخىرىدا ھۆكۈمدارنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ يالغان سۆزلىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا شۇ دىئالوگلار بولۇپ ئۆتتى:

ـ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان شۇ كىشىنىڭ ئاراڭلاردىكى جەمەتى قانداق؟

ـ ئۇ، دەۋرىمىزنىڭ ئەڭ ياخشى تەبىقىسىدىن كەلگەن. جەمەتى ئارىمىزدا ئەڭ تاللانغان جەمەت.

ـ ئىچىڭلاردا ئۇنىڭدىن بۇرۇن پەيغەمبەرلىكىنى ئېلان قىلغانلار بولۇپ باقتىمۇ؟

ـ ياق، بولمىدى.

ـ ئۇنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن ھۆكۈمدار چىققانمۇ؟

ـ ياق.
ـ ئۇنىڭغا خەلقنىڭ بايلىرىمۇ ياكى كەمبەغەل، ئاجىزلىرى ئەگەشتىمۇ؟
ـ ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر، كەمبەغەل، ئاجىز، ياشلار ۋە ئاياللاردۇر. ئۇنىڭغا قەۋمىنىڭ چوڭ ۋە بايلىرىدىن ئەگەشكەنلەر بەك ئاز.
ـ ئۇنىڭ يولىدىن ماڭغانلار كۆپىيىۋاتامدۇ ياكى ئازلاۋاتامدۇ؟
ـ كۆپىيىۋاتىدۇ.
ـ ئۇنىڭ دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، دىن يارىماي ياكى پۇشايمان قىلىپ دىندىن چىققانلار بارمۇ؟
ـ يوق.
ـ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى ئۇ يالغان سۆزلىگەنمۇ؟
ـ ياق.
ـ ئۇ پەيغەمبەرنىڭ ۋەدىسگە ۋاپا قىلمىغىنى ياكى سۆزىگە ئەمەل قىلمىغان ۋاقتى بولدىمۇ؟
ـ ياق، بولمىدى. ئەمما بىز ھازىر ئۇنىڭ بىلەن بىر مۇددەتلىك ئۇرۇش قىلماسلىق ئۈچۈن سۈلھى تۈزدۇق. بۇ مۇددەت ئىچىدە ئۇنىڭ نېمە قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيمىز.
ـ ئۇ سىلەرگە نېمىنى ئەمر قىلىدۇ؟
ـ يالغۇز بىر بولغان ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشنى، ئۇنىڭغا ھېچبىر نەرسىنى شېرىك قوشماسلىقنى، بۇتلارغا چوقۇنماسلىقنى تەبلىغ قىلىدۇ. ناماز ئوقۇشنى، راستچىل بولۇشنى، كەمبەغەل ۋە يوقسۇللارغا ياردەم قىلىشنى، ھارامlاردىن يىراق تۇرۇشنى، ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى، ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىقنى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلارنى يوقلاپ تۇرۇشنى ئەمر قىلىدۇ.
چىركاۋدا بۇ دىئالوگلار بولۇپ ئۆتتى ۋە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مەكتۇبى ئوقۇلدى. ھىراقلىئۇس مەكتۇپنى سۆيۈپ، يۈزلىرىگە سۈرۈپ بېشىغا قويىشى بىلەن رۇملارنىڭ ئارىسىدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ بولۇپ كەتتى. قەيسەر، ئەبۇ سوفيان ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكىلەرنىڭ چىقىپ كېتىشنى ئەمر قىلدى. تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئەبۇ سوفيان بۇ يەردە ئىشەنچلىك ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ داۋاسىنىڭ مۇۋاپىقىيەتلىك بولىدىغانلىقىنى كۆزى يەتكەنلىكىنى بايان قىلدى.
ھەزرىتى دىھيە ھىراقلىئۇسنىڭ ئالدىغا كېلىپ، چىرايلىق جامالى ۋە تاتلىق ئاۋازى بىلەن: «ئەي قەيسەر! مېنى ساڭا بۇسرادىن بىرسى (ھارىس) ئەۋەتتىكى، ئۇ سېنىڭدىن خەيرلىك. ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، مېنى ئۇنىڭغا ئەۋەتكەن زات (پەيغەمبەر) بولسا، ھەم ئۇنىڭدىن ھەم سېنىڭدىن خەيرلىكتۇر. سەن مېنىڭ سۆزلىرىمنى كەمتەرلىك بىلەن ئاڭلاپ، نەسىھەتىمنى قوبۇل قىلىشىڭ كېرەك! چۈنكى كەمتەرلىك قىلساڭ، نەسىھەتلەرنى ئاڭلايسەن. نەسىھەتلەرنى قوبۇل قىلمىساڭ، ئىنساپلىق بولالمايسەن!» دېدى. ھىراقلىئۇس، داۋام قىل دەپ ئەمر بېرىشى بىلەن، ھەزرىتى دىھيە: «ئۇنداقتا

مەن سىنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغان ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتىشىڭغا دەۋەت قىلىمەن. مەن سىنى، بۇرۇنقى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كەلگۈسىدىن خەۋەر بەرگەن شۇ ئۇممى پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرىشىڭگە دەۋەت قىلىمەن. ئەگەر بۇ توغۇرلۇق بىر نەرسە بىلسەڭ، دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاياتىنى قولغان كەلتۈرۈشنى ئويلىساڭ، ئۇلارنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرگىن. بولمىسا ئاخىرەت سائادىتى قولۇڭدىن قاچىدۇ. كۇپۇرلۇق ۋە شېرىك ئىچىدە قالىسەن. شۇنى ياخشى بىلگىنكى، سېنىڭ رەببىڭ بولغان ئاللاھ تەئالا، زالىملارنى ھالاك قىلغۇچى ۋە نېمەتلەرنى بەرگۈچى ۋە ئالغۇچىدۇر» دېدى.

ھىراقلىئۇس: «مەن قولۇمغا تەككەن بۇ مەكتۇپنى ئوقۇماي، يېنىمدىكى ئالىملاردىن بىلمىگەنلىرىمنى سورىماي بۇلاردىن ۋاز كەچمەيمەن. بۇنىڭدىن پەقەت خەيىر ۋە ياخشىلىق كۆردىم. سەن ماڭا ھەقىقەتنى تاپقىچە مۆھلەت بەرگىن» دېدى. ھىراقلىئۇس مەلۇم ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ھەزرىتى دىھيەنى يېنىغا چاقىرتىپ، ئايرىم پاراڭلاشتى. ئۇ سۆزىدە: «رۇملارنىڭ مېنى ئۆلتۈرىشىدىن قورقىۋاتىمەن. سېنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بۇيۇك ئالىملىرىدىن بىرسى ۋە مەندىنمۇ چوڭ كۆرىدىغان بىر زات بولغان داغاتىرغا ئەۋەتەي. پۈتۈن خىرىستىئانلار ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ئىمان ئېيتسا، رۇملارنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتىدۇ. ئۇ چاغدا مەنمۇ، قەلبىمدىكى ئېتىقادىمنى ئاشكارلايمەن» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھىراقلىئۇس، بىر مەكتۇپ يېزىپ ھەزرىتى دىھيەگە بېرىپ ئۇنى داغاتىرغا يوللىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، داغاتىرغىمۇ مەكتۇپ يوللىغان ئىدى. داغاتىر مەكتۇپنى ئوقۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سالاھىتىنى ئاڭلىشى بىلەنلا، ئۇنىڭ ھەزرىتى مۇسا ۋە ھەزرىتى ئىسانىڭ خەۋەر بەرگەن ئاخىرقى پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چەكسىز ئىشەندى ۋە دەرھال ئىمان ئېيتتى. ئۆيىگە كەتكەن پېتى، ھەر يەكشەنبە كۈنى قىلىدىغان ۋەزلىرىگە ئۈچ قېتىم ئۇدا چىقمىدى. خىرىستىئانلار: «داغاتىرغا نېمە بولغاندۇ؟ ئۇ ئەرەپ بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنلا تالا-تۈزگە چىقماس بولدى! ئۇنىڭ بىلەن كۆرىشىمىز!» دەپ ۋارقىراشتى.

داغاتىر بۇرۇن كىيىدىغان قارا كىيىمنى تاشلاپ، ئۈستىگە ئاق رەڭلىك پەرىجە كىيىپ، قولىدىكى ھاسىسى بىلەن چىركاۋغا كەلدى. بۇ رايوندىكى پۈتۈن كىشىلەرنى چاقىرتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئەي خىرىستىئانلار! شۇنى ئاڭلىمىدىم دىمەڭلار، بىزگە ئەخمەتتىن (ئەلەيھىسسالام) مەكتۇپ كەلدى. بىزنى ھەق دىنغا دەۋەت قىلدى. مەن بۇنى ئوچۇق بىلىمەن ۋە ئىشىنىمەن. ئۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى» دېدى. بۇنى ئاڭلىغان خىرىستىئانلار، ئۇدۇل بېرىپ ئۇنى ئۇرۇپ شېھىت قىلدى. ھەزرىتى دىھيە بۇ ئەھۋالنى ھىراقلىئۇسقا خەۋەر قىلدى.

ھىراقلىئۇس: «مەن ساڭا دېمىدىممۇ؟ داگاتىر خرىستىئانلار ئۈچۈن مەندىنمۇ ئەزىز ۋە ئابرۇيلۇق ئىدى. ئەگەر ئۇلار ئاڭلىسا مېنىمۇ، ئۇنى ئۆلتۈرگەندەك ئۆلتۈرىۋېتىدۇ» دېدى.

بۇخارىنىڭ سەھىھىدە زىكىر قىلغان ۋە زۇھرى رىۋايەت قىلغان بىر خەۋەردە: « ھىراقلىئۇس ھۇمۇستىكى سارىيىدا، رۇملارنىڭ بۈيۈكلىرىنى چاقىرتىپ ئىشىكلەرنىڭ تاقىلىشىنى ئەمىر قىلدى. ئاخىرىدا ئېگىز بىر يەرگە چىققاندىن كېيىن: ئەي رۇم جامائىتى! سىلەر ھۇزۇر ۋە سائادەتكە ئېرىشىشنى، ھاكىمىيىتىڭلارنىڭ داۋام قىلىشىنى، ھەزرىتى ئىسانىڭ بىشارەت بەرگەن يولىغا مېڭىشنى خالامسىلەر؟ دېدى. رۇملار: ئەي بىزنىڭ ھۆكۈمرانىمىز! بۇلارنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن نېمە قىلالايمىز؟ دېدى. ھىراقلىئۇس: ئەي رۇم جامائىتى! مەن، سىلەرنى خەيرلىك بىر ئىش ئۈچۈن يىغدىم. ماڭا ھەزرىتى مۇھەممەدنىڭ مەكتۇپى كەلدى. مېنى ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ، بىز كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتىۋاتقان، كىتابلىرىمىزدا يېزىلغان ۋە ئالامەتلىرى ئېنىق بولغان پەيغەمبەردۇر. كېلىڭلار! ئۇنىڭغا بەيئەت قىلىپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەت سائادەتىگە ئېرىشەيلى! دېدى. بۇ سۆزلەر بەدىلىگە، ئۇ يەردىكى كىشىلەر يامان سۆلەرنى قىلىپ، ئاچچىقلىرىنى ئىچىگە يوشۇرالماي، تالاغا چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئەمما ئىشىكلەر تاقاق بولغانلىقى ئۈچۈن تالاغا چىقالمىدى. ھىراقلىئۇس رۇملارنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرىنى كۆرۈپ، ئىسلامىيەتتىن بۇ قەدەر يىراق تۇرغىنىنى كۆرۈپ، جېنىدىن ئەنسىرەپ: ئەي رۇم جامائىتى! مېنىڭ سۆزلىگەنلىرىم، سىلەرنىڭ دىنىڭلارغا بولغان ساداقىتىڭلارنى سىناش ئۈچۈن ئىدى. دىنىڭلارغا بولغان ساداقىتىڭلارنى كۆردۈم. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان رۇملار، ھىراقلىئۇسقا سەجدە قىلدى ۋە ئىشىكلەر ئېچىلىشى بىلەن سارايدىن چىقىپ كەتتى»[201] دەپ بايان قىلىنغان.

ھىراقلىئۇس ھەزرىتى دىھيەنى چاقىرىپ بولۇپ ئۆتكەنلەرنى سۆزلەپ بەردى. بىر-بىرىدىن قىممەتلىك سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلدى. ئۇنىڭ سىرتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر مەكتۇپ يازدى. مەكتۇپ ۋە سوۋغاتلارنى ھەزىرتى دىھيە ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتتى. ھىراقلىئۇس مۇسۇلمان بولۇشنى ئارزۇ قىلدى ئەمما ھاكىمىيەت ۋە جان قايغۇسى سەۋەبىدىن ئىمان ئېيتمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يازغان مەكتۇپتا: «ھەزرىتى ئىسانىڭ خەۋەر قىلغان ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى مۇھەممەدكە رۇم ھۆكۈمرانى قەيسەردىن سالام! ئەلچىڭىز مەكتۇپ بىلەن ھۇزۇرۇمغا كەلدى. مەن شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، سەن ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى. بىز سېنى ئىنجىلدا يېزىلغان ھالەتتە كۆردۇق. ھەزرىتى ئىسا سەن توغۇرلۇق ئېنىق بىشارەت بەرگەن. رۇملارنى ساڭا ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلغان بولساممۇ، ئۇلار يېقىن كەلمىدى. مېنىڭ سۆزۈمگە قۇلاق سالغان

201. ئىبنى ساد ، ئەت-تاباقات، I، 259.

بولسا، بۇ ئۇلار ئۈچۈن خەيرلىك بولاتتى. مەن سىنىڭ يېنىڭدا تۇرۇپ، ساڭا خىزمەت قىلىشنى ۋە پۇتلىرىڭنى يۇيۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم» دەپ يېزىلغان ئىدى.

ھەزرىتى دىھيە ھىراقلىئۇسنىڭ يېنىدىن ھىمساغا يېتىپ كەلدى. يولدا جۇزام ۋادىلىرىدىن شەنار ۋادىسىدا، ھۇنەيد بىن ئۇس ۋە ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن ئادەملىرى ھەزرىتى دىھيەنى بۇلىدى. كونا كىيىملىرىدىن باشقا ھەممە نەرسىسىنى بۇلاپ كەتتى. بۇ ئەتراپلاردىكى دۇبەيب بىن رىفائە بىن زەيد ۋە ئۇنىڭ قەۋمى ئىسلامغا كىرگەن ئىدى. دىھيە ۋەقەنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىشى بىلەن ئۇلار ھۇنەيد بىن ئۇس ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىدىن بارلىق نەرسىلەرنى قايتۇرۇۋالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، زەيد بىن ھارىسنى ھۇنەيد بىن ئۇس ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىگە ئەۋەتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئەتراپتىكى ھەممىسى مۇسۇلمان بولدى. ھەزرىتى دىھيە مەدىنىگە بارا-بارماي، ھەتتا ئۆز ئۆيىگىمۇ كىرمەي، رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا باردى. ئۇ ئىشىكنى قاقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كىم؟ دېدى. ئۇ: دىھيەتۇل كەلبى، دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى: ئۆيگە كىرگىن، دېدى. ھەزرىتى دىھيە ئۆيگە كىرىپ، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى يىپىدىن يىڭنىسىگىچە سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىراقلىئۇسنىڭ مەكتۇپىنى ئوقۇپ: «ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر مۇددەت سەلتەنەتلىك ھۆكۈم سۈرىدۇ. مەكتۇپ ئۇلارنىڭ يېنىدا قالغان مۇددەتكىچە ئۇلار سەلتەنەت ئىچىدە ئۆتىدۇ»[202] دېدى.

ھىراقلىئۇس مەكتۇپىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلىقىنى يازغان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ يالغان سۆزلىدى، دىنىدىن چىقمىدى» دېدى. ھىراقلىئۇس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇبىنى يىپەكتىن بىر ئەتلەسكە سېلىپ، ئورىغاندىن كېيىن يۇمىلاق ئالتۇن قاچىنىڭ ئىچىگە سېلىپ ساقلاپ قويىدى. ھىراقلىئۇس ۋە ئائىلىسى ئۇنى ھەر ۋاقىت مۇھاپىزەت قىلىپ، باشقىلاردىن يوشۇردى. مەكتۇپنىڭ قولىدا تۇرغان مۇددەتكىچە سەلتەنەت سۈرىدىغانلىقىنى بىلدى ۋە قەتئىي ئىشەندى. ھەقىقەتەن شۇنداق بولدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھاتىب بىن ئەبى بەلتانى مىسىر ھۆكۈمرانىغا ئەۋەتىشتىن بۇرۇن: ئەي ئەسھابىم! مۇكاپاتىنى ئاللاھ تەئالادىن كۈتۈش ئۈچۈن شۇ مەكتۇپنى مىسىر ھۆكۈمرانىغا قايسىڭلار ئېلىپ بارىسىلەر؟ دېدى. ھەزرىتى ھاتىب ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئېلىپ باراي! دېدى. پەيغەمبىرىمىز: ئەي ھاتىب! بۇ ۋەزىپەڭ ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا سېنى مۇبارەك قىلسۇن! دېدى. ھاتىب بىن ئەبى بەلتا، مەكتۇپنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن، ئۆيىگە بېرىپ ئات-ئۇلاقلارنى تەييارلاپ، ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن يولغا چىقتى. مىسىر ھۆكۈمرانى مۇقاۋقىسنىڭ ئىسكەندىرىيەدە

202. بۇخارى، «تەپسىر»، 4؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 441؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 353؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 259.

ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ دەرھال ئۇ يەرگە يېتىپ باردى. ئوردىغا كىرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ مەقسىتىدىن خەۋەر تاپقان دەرۋازىۋەن ھەزرىتى ھاتىبقا چەكسىز ھۆرمىتىنى بىلدۈردى. ئۇنى ئازىراقمۇ ساقلاتمىدى. مۇقاۋقىس دېڭىزدا بىر كېمىدە ئادەملىرى بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتى. ھەزرىتى ھاتىب كىچىك بىر قېيىققا چىقىپ مۇقاۋقىسنىڭ يېنىغا كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇبىنى بەردى. ھەزرىتى ھاتىبتىن ئالغان مەكتۇپتا مۇنداق دېيىلگەنىدى: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھ تەئالانىڭ قۇلى ۋە پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەدتىن قىبتىلارنىڭ (مىسىر خەلقىنىڭ) بۈيۈكى مۇقاۋقىسقا! سالام، ھىدايەتنى راۋا كۆرگەنلەرگە بولسۇن. سىنى، سالامەتلىك ئىچىدە كۆرۈشىم ئۈچۈن ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلىمەن. مۇسۇلمان بولغىنىڭ، سالامەت بول ۋە ئاللاھ تەئالانىڭ ئىككى ھەسسە ئەجرىگە نائىل بولغىن. ئەگەر يۈز ئۆرىسەڭ پۈتۈن قىبتى خەلقىنىڭ گۇناھى ساڭا بولىدۇ. ئەي ئەھلى كىتاب (يەھۇدى ۋە خرىستىئان) ئارىمىزدىكى بىر نوقتىغا كېلىڭلار! ئۇ بولسا، ئاللاھ تەئالادىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھقا چوقۇنماسلىق ۋە ئۇنىڭغا ھېچبىر نەرسىنى شېرىك قوشماسلىقتۇر! ئاللاھ تەئالانى قايرىپ قويۇپ، ئىچىمىزدىن بىرسىنى ياراتقۇچى ئاللاھ ئورنىدا كۆرمەڭلار! ئەگەر بۇ سۆزدىن يۈز ئۆرىسە، ‹شاھىت بولۇڭلار! بىز مۇسۇلمان› دەڭلار» (ئال ئىمران سۈرىسى، 64 ـ ئايەت)

كائىناتنىڭ سۇلتانىنىڭ مەكتۇبىنى ئوقۇشى بىلەن مۇقاۋقىس ھەزرىتى ھاتىبقا: «خەيرلىك بولسۇن!» دېدى. مىسىر ھۆكۈمرانى قوماندان ۋە ۋەزىرلىرىنى چاقىرتىپ ھاتىب بىلەن سۆھبەتلەشتى. ھۆكۈمدار: بەزى نەرسىلەرنى بىلگۈم بار. بۇ جەھەتتە سىنىڭدىن سورايمەن، دېدى. ھەزرىتى ھاتىب: مەرھەمەت، سۆھبەتلىشەيلى، دېدى. مۇقاۋقىس: سىنى ئەۋەتكەن ئۇ زاتتىن ماڭا بىر ئۇچۇر بەر، ئۇ بىر پەيغەمبەرمۇ؟ سۆزلەپ بەر، دېدى. ھەزرىتى ھاتىب: شۇنداق، ئۇ بىر پەيغەمبەردۇر. مۇقاۋقىس: ئۇ راستىنلا پەيغەمبەر بولسا، نېمىشقا ئۇنى ئۆز يۇرتىدىن قوغلاپ، باشقا يۇرتلاردا سەرسان بولۇشىغا سەۋەپ بولغان قەۋمى ئۈچۈن ئۇلارنى قارغاپ دۇئا قىلمىدى؟ دېدى. ھەزرىتى ھاتىب: سەن، ئىسا بىن مەريەم ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشىنىسەن، شۇنداقمۇ؟ قەۋمى ئۇنى تۇتۇپ ئۆلتۈرمەكچى بولغانىدىمۇ، ئۇلارنى قارغاپ دۇئا قىلمىغان. جانابى ئاللاھ ئۇنى كۆككە ئۆز دەرگاھىغا ئېلىپ كېتىپ مۇكاپاتلىدى. ھالبۇكى، قەۋمىنىڭ ھالاك بولۇشى ئۈچۈن قارغاپ دۇئا قىلىش قولىدىن كەلمەسمۇ؟ ئەمما ئۇ ئۇنداق قىلمىدى، دېدى. مۇقاۋقىس: ناھايىتى توغرا جاۋاب بەردىڭ. سەن ھەقىقەتەن ھېكمەت ئىگىسى بولغان بىر زاتنىڭ يېنىدىن كەلگەن ئىكەنسەن. بۇ كېچە يېنىمدا قال، ئەتە ساڭا جاۋابىمنى بېرەي، دېدى. ھەزرىتى ھاتىب ھەزرىتى مۇسا زامانىدىكى فىرئەۋن ھەققىدە مۇقاۋقىسقا: سەندىن بۇرۇن بۇ يەردە بىر ھۆكۈمران بار ئىدى. ئۇ خەلقىگە: «مەن ئەڭ ئۇلۇغ ئىلاھ!» دەپ، ئىلاھ ئىكەنلىكىنى پەش قىلغان ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئازابى بىلەن جازاغا تارتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالدى. سەن ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئال، باشقىلارغا ئىبرەت بولما! دېدى. مۇقاۋقىس: بىز ئۈچۈن بىر دىن بار.

بىز بۇ دىنىمىزدىن خەيرلىك بىر دىن بولمىغىچە بۇ دىندىن ۋاز كەچمەيمىز، دېدى. ھەزرىتى ھاتىب: سەن چىڭ تۇرىۋاتقان ۋە ئۇنىڭدىن خەيرلىكى بولمىغان تەقدىردە ۋاز كەچمەيدىغان بۇ دىنىڭدىن تېخىمۇ گۈزەل بولغان بىر دىن بار، ئۇ بولسىمۇ ئىسلام دىنىدۇر. بىز سېنى ئاللاھ تەئالانىڭ بۇ ئاخىرقى دىنى بولغان ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلىمىز. ئاللاھ تەئالا دىنىنى ئۇنىڭ بىلەن مۇكەممەللەشتۈردى. ئۇنى ئىنسانلارغا رەھبەر قىلدى. بۇ كەسكىن ھۆكۈمدۇر. بۇ پەيغەمبەر پەقەت سېنى ئەمەس پۈتۈن ئىنسانىيەتنى دەۋەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇ ۋاقىت قۇرەيش ئىنسانلار ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەڭ ئەسكىلىك قىلدى، يەھۇدىيلار ئەڭ چوڭ دۈشمەنلىك قىلدى، خىرىستىئانلار ئەڭ يېقىن بولدى. ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە خەۋەر بېرىشى، ئوخشاشلا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە خەۋەر بەرگىنىدۇر. بۇ سەۋەپتىن بىزنىڭ سېنى قۇرئانى-كەرىمگە دەۋەت قىلىشىمىز. سېنىڭ يەھۇدىيلارنى ئىنجىلغا دەۋەت قىلغىنىڭغا ئوخشايدۇ. بىلىپ تۇرۇپسەن، پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئۆزىنى بىلىدىغان قەۋمگە ئەۋەتىلگەن. ئۇ قەۋمنىڭ بۇ پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشى ۋاجىپتۇر. نەتىجىدە سەن بۇ پەيغەمبەرگە توغرا كەلگەنلەردىن بىرسى بولسەن. بىز سېنى بۇ يېڭى دىنغا دەۋەت قىلىمىز، دېدى. ھەزرىتى ھاتىبنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان مۇقاۋقىس: مەن بۇ پەيغەمبەرنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ باقتىم. ئەمىر-پەرمانلىرىدا ۋە چەكلىگەن نەرسىلىرىدە ئەقىلگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان بىر نەرسە تاپالمىدىم. مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە، ئۇ بىر سېھىرگەر، كاھىن ياكى بىر يالغانچى ئەمەس. پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىدىن بەزىلىرىنى ئۇنىڭدا كۆردۈم. يۇشۇرۇن نەرسىلەرنى ئاشكارا قىلىش بۇ ئالامەتلەردىن بىرسىدۇر. بەزى سىرلاردىن خەۋەر بەردى. يەنە بىر ئاز ئويلىناي! دەپ مۆھلەت ئالدى. مۇقاۋقىس كېچىدە ھاتىبنى ئويغىتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە يەنە بىر قىسىم سوئاللار سوراش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۆۋەندىكى دىئالوگلار بولۇپ ئۆتتى.

-ئۇنىڭ ھەققىدە سورايدىغان سوئاللىرىمغا توغرا جاۋاب بەرسەڭ، ئۈچ نەرسىنى سورايمەن.

-خالىغان سوئالنى سورىغىن، مەن ساڭا توغرا جاۋاب بېرىمەن.

-مۇھەممەد ئىنسانلارنى نېمىگە دەۋەت قىلىۋاتىدۇ؟

-يالغۇز ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلىدۇ. كېچە-كۈندۈزدە بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇشنى، رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇشنى، ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى، ئۆلۈپ قالغان ھايۋانلارنىڭ گۆشىنى يېمەسلىكنى ئەمىر قىلىدۇ.

-ئۇنىڭ تەقى-تۇرقىنى ماڭا تەسۋىرلەپ بەرگىن!

ھەزرىتى ھاتىب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەقى-تۇرقى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەردى، يەنە نۇرغۇن ئالاھىدىلىكلىرىنى سۆزلىمىگەن ئىدى.

ـ سەن سۆزلەپ بەرمىگەن يەنە نۇرغۇن نەرسىلەر قالدى. كۆزلىرىدە ئازىراق قىزىللىق بار. ئارقا مۆرىسىدە پەيغەمبەرلىك تامغىسى بار. ئۆزى ئېشەككە مىنىدۇ، سوف (ئىنچىكە يۇڭلۇق رەخت كىيىم) كىيىدۇ. خورما ۋە گۆشى ئاز تاماقلارنى يەيدۇ. تاغىلىرى ۋە تاغىسىنىڭ ئوغۇللىرى تەرىپىدىن قوغدىلىنىدۇ.

ـ بۇلارمۇ ئۇنىڭ سۈپەتلىرى.

ـ سۈرمە ئىشلىتەمدۇ؟

ـ شۇنداق ئەينەككە قارايدۇ، چاچلىرىنى تارايدۇ، ئۇرۇش بولمىغان ۋاقىتلاردا، سەپەردە، ئەينەكنى، سۈرمىدانىنى، تاغاقنى ۋە مىسۋاكنى يېنىدىن ئايرىمايدۇ!

ـ مەن يېقىن كەلگۈسىدە بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ شامدىن چىقىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. چۈنكى ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ھەممىسى ئۇ يەردىن چىققان ئىدى. يەنە تېخى ئاخىرقى پەيغەمبەرنىڭ ئەرەبىستاندىن، قۇرغاقچىلىق، ئاچارچىلىق ۋە كەمبەغەلچىلىق بولغان ئۆلكىدىن چىقىدۇ دەپ كىتابلاردىن ئوقۇغان ئىدىم. كىتابلاردا سۈپىتى يېزىلغان بۇ پەيغەمبەرنىڭ دەل بۇ زاماندا چىقىدىغانلىقىمۇ ئېنىق ئىدى. بىز ئۇنىڭ سۈپىتىنى، ئىككى قىز قېرىنداشنى بىر ئەر بىلەن نىكاھلىمايدۇ، ھەدىيە قوبۇل قىلىدۇ، سەدىقە ئالمايدۇ، كەمبەغەل، يوقسۇللار بىلەن ئولتۇرۇپ قوپىدۇ، دەپ ئوقىغان ئىدۇق. ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا كەلسەك، قىبتىلەر مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلىمايدۇ. مېنىڭ ھۆكۈمرانلىقىمدىن ئايرىلىپ قالغىم يوق. بۇ مەسىلىدە مەن بەكمۇ پىخسىق. ئۇ پەيغەمبەر، ھەر مەملىكەتكە ھاكىم بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ساھابىلىرى تۇپراقلىرىمىزغىچە كېلىدۇ. ئەڭ ئاخىرى بۇ يەردىكىلەر ئۈستىدىن غالىپ كېلىدۇ. مەن قىبتىلەرگە ياكى باشقا بىرىسىگە بۇ سۆزلەردىن ھېچ بىرىنى سۆزلىيەلمەيمەن. ساڭا بۇ سۆزلىرىمنى بىلدۈرۈپ قويايى دېدىم.

بۇ سۆزلەردىن كېيىن مۇقاۋقىس، ئەرەپچە يازالايدىغان كاتىپىنى چاقىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئابدۇللاھنىڭ ئوغلى مۇھەممەدكە، قىبتىلەرنىڭ بۈيۈگى مۇقاۋقىستىن! سالام ساڭا بولسۇن، سەن ئەۋەتكەن مەكتۇپنى ئوقۇدۇم. ئۇ يەردە دېمەكچى بولغان سۆزلىرىڭنى ۋە داۋايىڭنى چۈشەندىم. مەنمۇ بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ئەمما ئۇنى شامدىن چىقىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئەلچىڭنى ياخشى كۈتىۋالدىم. ساڭا قىبتىلەرنىڭ نەزىرىدە قىممەتلىك بولغان ئىككى جارىيە بىلەن كىيىم ـ كېچەك ئەۋەتتىم. يەنە سېنى مىنسۇن دەپ بىر خېچىر ھەدىيە قىلدىم» دەپ يازدى. مۇقاۋقىس بۇنىڭدىن باشقا بىر نەرسە قىلمىدى ۋە يازمىدى. مۇسۇلمانمۇ بولمىدى. ھەزرىتى ھاتىبنى مىسىردا بەش كۈن مېھمان قىلدى. ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلىپ، ئېكراملىرىنى بىلدۈردى. ئۇنىڭدىن كېيىن: «دەرھال دۆلىتىڭگە قايىت، ئىگەڭنىڭ يېنىغا بارغىن. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىككى جارىيە، بىر خېچىر، بىر ئېشەك، مىڭ مىسقال ئالتۇن (بىر مىسقال 4.8 گىرام)، يىگىرمە قۇر مىسىرنىڭ كىيىم ـ كېچەك ۋە باشقا نەرسىلەر ھەدىيە قىلىنىشنى ئەمىر قىلدىم.

ئەمدى يېنىمدىن كەت. دىققەت قىلغىنكى، قىبتىلەر سېنىڭدىن بىر ئىبغىز گەپ ئاڭلاپ قالمىسۇن!» دېدى.

مۇقاۋقىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئالاھىدە ئىشلەنگەن كىرىستال قەدەھ، پۇراقلىق ھەسەل، ياغلىق، مىسىرنىڭ كەتەن (بىر خىل ئۆسۈملۈك) رېخى، ئىپاردەك خۇشپۇراق ئەتىر، ھاسا، بىر قۇتا سۇرمە، گۈل مېيى، تاغاق، قايچا، مىسۋاك، ئەينەك، يىپ ـ يىڭنىلەرنى ھەدىيە قىلدى.

مۇقاۋقىس ئىسلام ئەلچىسى ھاتىب بىن ئەبى بەلتانى مۇھاپىزەت قىلىپ، ئەسكەرلەر بىلەن يولغا سالدى. ئەرەبىستان تۇپراقلىرىغا قەدەم باسقاندا، مەدىنىگە كېتىپ بارغان بىر توپ كىشىلەرگە ئۇچرىدى. ھاتىب مۇقاۋقىسنىڭ ئەسكەرلىرى بىلەن خوشلىشىپ ئۇ كىشىلەرگە قوشۇلۇپ مەدىنىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

ھاتىب بىن ئەبى بەلتا سوۋغاتلار بىلەن بىرگە مەدىنىگە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا يېتىپ كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، مۇقاۋقىسنىڭ ھەدىيەسىنى قوبۇل قىلدى. ھاتىب مۇقاۋقىسنىڭ جاۋاب خېتىنى بەرگەچ ئۇنىڭ سۆزلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نېمە دېگەن ناچار ئادەم! سەلتەنىتىگە قىيالمىدى. ئەگەر ئىمان ئېيتىشقا دەخلى بولغان سەلتەنىتى بولسا، ئۇنىڭغا بۇ سەلتەنەت نېسىپ بولمايدۇ» دېدى.[203] مۇقاۋقىسنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلىپ ئەۋەتكەن ئىككى جارىيەسى، مارىيە ۋە قېرىنداشى شېرىن ئىدى. ھەزرىتى ھاتىب، ئۇلارنى يولدا مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلغان ئىدى. ئۇلار مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىدىن سۆيۈنۈپ، ھەزرىتى مارىيەنى نىكاھىغا ئالدى. ئۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم ئىسىملىك بىر ئوغلى دۇنياغا كەلدى. شېرىننى بولسا ئەسھابىدىن ھەسسان بىن سابىتقا ياتلىق قىلدى. ياخشى سورتلۇق ۋە ئاق رەڭگە مايىل بولغان ئىككى ھايۋاندىن خېچىرغا دۇلدۇل، ئېشەككە بولسا يافۇر ئىسمى بېرىلدى. مۇسۇلمانلار تۇنجى قېتىم كۆرگەن ئاق يۈڭلۈق خېچىر دۇلدۇل بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇقاۋقىس ھەدىيە قىلغان كىرىستال قەدەھ بىلەن ئۇنىڭغا سۇ ئىچكۈزدى.

مۇقاۋقىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن مەكتۇپقا چىش قەلبىدىن ھۆرمەت قىلىپ، ئۇنى پىل چىشىدىن ياسالغان بىر قۇتىنىڭ ئىچىگە ساقلاپ قويىدى. قۇتىغا تامغا بېسىپ جارىيەلىرىدىن بىرسىگە تاپشۇردى. (بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان مەكتۇپ، 1267 ـ يىلى يەنى مىلادى 1850 ـ يىلىدا، مىسىرنىڭ ئاخمىن رايونىدىكى كونا بىر چىركاۋدا قىبتى كىتابلىرى ئارىسىدا ساقلانغان بولۇپ، ئوسمانلى پادىشاھى سۇلتان ئابدۇلمەجىت خان تەرىپىدىن سېتىۋېلىنىپ ئىستانبۇل توپ كاپى سارىيىدا مۇقەددەس ئامانەتلەر بۆلۈمىدە ساقلانغان)

---

203. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II،607؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I،260.

ئىران ھۆكۈمرانىغا ئابدۇللاھ بىن ھۇزافە ئەۋەتىلدى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ، مەغرۇر ئىران شاھىغا ئالەملەرنىڭ خوجىسىنىڭ قىممەتلىك مەكتۇبىنى سۇنغان ۋاقىتتا، مەكتۇپنى ئوقۇش ئۈچۈن كاتىپىغا بەردى. «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھنىڭ رەسۇلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن، پارىسلارنىڭ بۈيۈگى كىسراغا» كاتىپ ئوقۇپ بۇ يەرگە كەلگىچە مەغرۇر شاھنىڭ مىڭىسىگە قان چۈشكەندەك بولۇپ كەتتى. غەزەپتىن مەكتۇپنى يىرتىپ تاشلىدى. مەكتۇپنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئىسمى بىلەن باشلاپ يازغانلىقىغا غەزەپلەنگەن ئىدى. ئىسلام ئەلچىسى ئابدۇللاھنى ھۇزۇرىدىن قوغلاپ چىقارماقچى بولغاندا، ھەزرىتى ئابدۇللاھ، كىسرا ۋە ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان ئاتەشپەرەسلەرگە: «ئەي ئىران خەلقى! سىلەر پەيغەمبەرلەرگە ئىشەنمەيسىلەر، كىتابلارنى قوبۇل قىلمايسىلەر، سىلەر ياشاۋاتقان بۇ تۇپراقلاردا ساناقلىق كۈنلىرىڭلار قالدى. سىلەر خۇددى چۈشتەك بىر ھاياتتا ياشاۋاتىسىلەر! ئەي كىسرا! سېنىڭدىن بۇرۇن نۇرغۇن ھۆكۈمرانلار بۇ تەختتە ئولتۇرۇپ ھۆكۈم سۈردى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرنى ئورۇندىغانلار ئۇ دۇنيا ھاياتىنى قولغا كەلتۈردى، ئاللاھقا قارشى چىققانلار ئىلاھى جازاغا مەھكۇم بولغان ھالەتتە بۇ دۇنيادىن خوشلاشتى! ئەي كىسرا! ساڭا تەقدىم قىلغان بۇ مەكتۇپ، ئەسلىدە سەن ئۈچۈن ئۇلۇغ بىر دەۋەت ئىدى. بۇنى كۆزگە ئىلمىدىڭ، ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سەن پەس كۆرگەن بۇ دىن بۇ يەرگە كەلگەندە، سەن قاچىدىغان يەر تاپالماي قالىسەن!» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن كىسرانىڭ ھۇزۇرىدىن چىقىپ ھايۋىنىغا مىنىپ تېزلىكتە ئۇ يەردىن يىراقلاشتى. مەدىنىگە كېلىپ بۇ خەۋەرنى كائىناتنىڭ سۇلتانىغا مەلۇم قىلىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھىم! ئۇ مەكتۇبىمنى قانداق پارچىلىغان بولسا، سەنمۇ ئۇنى ۋە مال-دۇنياسىنى شۇنداق پارچىلا!» دېدى.

ئاللاھ تەئالا رەسۇلىنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى. كىسرا بىر كۈنى ئوغلى تەرىپىدىن پىچاق بىلەن پارچە-پارچە قىلىندى. ھەزرىتى ئۆمەر زامانىغا كەلگەندە پۈتۈن ئىران تۇپراقلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتتى.[204]

شۇجا بىن ۋەھىب گاسسان ھۆكۈمرانى ھارىس بىن ئەبى شىمىرگە ئەۋەتىلگەن ئىدى. شۇجا باشتا ھۆكۈمدارنىڭ قاراۋۇلى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشى بىلەن ئۇ دەرھال قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالامنى يوللىدى. ئۇنى ھېچ ساقلاتماي، ھۆكۈمدارنىڭ يېنىغا باشلاپ كەلدى. ھارىس بىن ئەبى شىمىر مەكتۇبنى ئوقۇشى بىلەن غەزەپتىن يەرگە ئاتتى. ھەزرىتى شۇجا دەرھال مەدىنىگە قايتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەھۋالدىن خەۋەرلەندۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەكتۇپنىڭ يەرگە

204. بۇخارى، «تەپسىر»، 4؛ مەغازى، 77، 82، 84؛ «ئىلىم»، 7؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 189، 259؛ ھۇزائى، ئەت-تەھرىچ، S: 184.

ئىتىلغانلىقىدىن كۆڭلى يېرىم بولۇپ: «سەلتەنەتتى يوق بولسۇن» دېدى. قىسقا زامان ئىچىدە ھارىس بىن شىمىر ئۆلدى ۋە دۆلىتى پارچىلىنىپ كەتتى.[205]

سالىت بىن ئامىر يەمامە ھۆكۈمرانى ھەۋزە بىن ئەلىگە ئەۋەتىلدى. ھەۋزە خرىستىئان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەكتۇپتا: «ئالالاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەدتىن، ھەۋزە بىن ئەلىگە! ھىدايەتكە ئېرىشكەن ۋە توغرا يول نېسىپ بولغانلارغا سالام بولسۇن، ئەي ھەۋزە! شۇنى بىلىپ قالغىنكى، ئىسلامىيەت تۆگىلەرنىڭ ۋە ئاتلارنىڭ بارالايدىغان ئەڭ يىراق يەرلەرگىچە تارقىلىدۇ. پۈتۈن دىنلار ئۈستىدىن غالىپ كېلىدۇ. سەنمۇ ئىسلامنى قوبۇل قىلغىنكى، سالامەتلىككە ئېرىشكىن. ئەگەر مۇسۇلمان بولساڭ، ھاكىمىيىتىڭ ئاستىدىكى يەرلەرنى يەنىلا سېنىڭ باشقۇرىشىڭغا بېرىمەن.» دەپ يازغان ئىدى.

يەمامە ھۆكۈمدارى بۇ مۇبارەك دەۋەتنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتتى. سەلتەنەت قايغۇسى ۋە نام-ئابرۇي ئۇنىڭ كۆزلىرىنى ئاچقۇزمىغان ئىدى. بۇ سەۋەپتىن كائىناتنىڭ سۇلتانىنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ بىر پۇرسەتتىن مەھرۇم قالدى. ئىسلام ئەلچىسى سالىت بىن ئامىر مەرھەمەت قىلىپ: «ئەي يەمامەگە ھۆكۈمدار بولغان ھەۋزە! سەن بۇ قەۋمنىڭ بۈيۈگى! سېنىڭ ئۇلۇغ دەپ ئويلىغان قەيسەرلەرمۇ ئۆلۈپ توپراققا ئايلاندى، ھەقىقى ئۇلۇغلۇق ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمىرلىرىگە بويسۇنۇپ، ئۇ چەكلىگەن ئىشلاردىن يىراق تۇرۇپ، جەننەتنى قولغا كەلتۈرگەن كىشىلەردۇر. بىر قەۋم ئىمان ئېيتىش بىلەن شەرەپلەنگەن بولسا، ئۇلارنى ئۆزەڭنىڭ بۇزۇق ئېتىقادى بىلەن توغرا يولدىن ئازدۇرۇشتىن ساقلىغىن! مەن ساڭا ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمىرلىرىنى ئورۇنداشنى، چەكلىگەن ئىشلىرىدىن يىراق تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتىپ ئەمىرلىرىنى بىجا كەلتۈرسەڭ جەننەتكە كىرىسەن، شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرسەڭ دوزاق ئەھلى بولىسەن. ئەگەر بۇ نەسىھەتلىرىمنى قوبۇل قىلساڭ، ئەنسىرگەن نەرسىلىرىڭدىن خاتىرجەم بولىسەن. ئارزۇلىرىڭغا يېتىسەن. ئەگەر نەسىھىتىمنى قوبۇل قىلمىساڭ، ئەمدى ساڭا دىگىدەك بىر نەرسە قالمىدى. قالغىنىنى ئۆزەڭ بىلگىن!» دېدى.

ھەۋزە ئىسلام ئەلچىسىنىڭ بۇ گۈزەل نەسىھەتلىرىگىمۇ قۇلاق سالمىدى. سالىت بىن ئامىر يەمامەدە تۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىنى بىلىپ، دەرھال مەدىنىگە قايتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە بۇ نەتىجىنى ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئىسلامغا كىرىش پۇرسىتىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىدىن كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ھەۋزەنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى كەلدى. سەلتەنەتكە دۇم چۈشكەن ئابرۇيپەرەس دوزاقنىڭ ئازگىلى بولغان قەبرىسگە كىرىپ كەتتى.[206] شۇنداق قىلىپ ئالتە ئىسلام ئەلچىسى ۋەزىپىلىرنى ئورۇندىغان، ئۇ زاماندىكى كۈچلۈك دۆلەتلەرگە ئىسلامنىڭ

205. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 261.

206. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، IV، 203.

خەۋرىنى يەتكۈزگەن بولدى. قىيامەت كۈنىدىكى «بىز ئاڭلىمىغان ئىدۇق» دېگەن باھانىلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىندى. ھەبەش ھۆكۈمرانى ئەسھامە مۇسۇلمان بولۇپ ئەسھابى-كىرامنى كۆرۈش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك دۇئاسى بىلەن شەرەپلەندى. رۇم ھۆكۈمرانى ھىراقلىئۇس ۋە مىسر ھۆكۈمرانى مۇقاۋقىس مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت قىلىپ، ئۇنىڭ مەكتۇبىنى ئوقۇش ۋە ئۇنىڭغا ئەدەپ بىلەن جاۋاب قايتۇرۇش، ئەلچىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە تەقدىم قىلىش قاتارلىق ھەرىكەتلەر بىلەن جاۋاب قايتۇردى. گاسسان ۋە ئىران ھۆكۈمرانلىرى ئەلچىلەرگە قوپاللىق قىلىپ، ئوچۇق-ئاشكارا دۈشمەنلىك قىلدى. يەمامە ھۆكۈمرانى ئىسلام ئەلچىسىگە مۇلايىم پوزىتسىيەدە بولدى.

ئېرەر جانلار ئۇ گۈزەل سۆزلۈك گۈلھەدىنىڭ ھاۋاسىدىن،
قۇياش تىترەر يانار دىدارىنىڭ باق، جان بېرىشىدىن.
پەرىشان بىر ھاجەتمەن ئىگرار ھاياتىنىڭ تۈگىشىدىن،
جامالىڭ بىلەن شات ئەيلەكى ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

سۇسىز قالسام، كۆيگەن چۆللەردە جان بەرسەم ئەلەم تۇيمايمەن،
يانارتاغلار يانار باغرىمدا، ئوكيانلاردىن نەم تۇيمايمەن.
ئالەۋلەر ياغسا كۆكلەردىن ۋە مەن تەگسەممۇ تۇيمايمەن،
جامالىڭ بىلەن شات ئەيلەكى ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

خەيبەرنىڭ پەتھى

مەدىنىدە قارىماققا مۇسۇلمان، ئەمەلىيەتتە بولسا مۇناپىق بولغان يەھۇدىلار بار ئىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە سېھىرگەرلىكتە مەشھۇر بولغان مۇناپىق لەبىد بىن ئاسام ئىسىملىكى بىرسى بار ئىدى. يەھۇدىلار ئۇنىڭغا ئالتۇن بېرىپ: «مۇھەممەدنىڭ قەۋمىمىزنى مەدىنىدىن قانداق قوغلاپ چىقارغانلىقىنى، ئەركەكلىرىمىزنى قانداق ئۆلتۈرگەنلىكىنى بىلىسەن. ئۇنىڭغا سېھىر قىلىپ جازالاندۇرغىن!» دېدى. ئۇمۇ بۇنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ چاچلىرى، ئېلىۋېتىلگەن تىرناقلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى. شۇنداق قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا ئىشلەيدىغان بىر يەھۇدى بالا بىلەن بۇنى ئىشقا ئاشۇردى.

لەبىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چاچلىرى ۋە ئېلىۋېتىلگەن تىرناق پارچىلىرىدىن بولۇپ بىر يىپ بىلەن ئون بىر تال بوغۇم قىلىپ باغلاپ، ئەپسۇن ئوقۇغاندىن كېيىن قۇدۇقنىڭ ئاستىدىكى بىر تاشقا باسۇرۇپ قويدى. بۇ ئىشتىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سالامەتلىكىدە ئۆزگىرىش بولۇشقا باشلىدى. ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى ۋە نەچچە كۈن ئورنىدىن تۇرالماي قالدى. ئەسھابى ـ كىرام ھەر كۈنى ئۇنى يوقلاپ كېلەتتى، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلاشقانلىقىنى كۆرۈپ يۈرەكلىرى پۇچۇلىنۇپ كەتتى. كۆزلىرىدىن ياش ئەمەس قان تۆكۈلگەندەك بولدى. مۇناپىقلار خوشاللىقىدىن بايرام شاتلىقىغا چۆمۈلدى. نەتىجىدە بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزغا: «ئەي ئائىشە، سەن بىلەمسەن؟ ئاللاھ تەئالا، ماڭا شىپا بولىدىغان نەرسىنى بىلدۈردى. يېنىمغا ئىككى كىشى (جىبرائىل ۋە مىكائىل) كېلىپ، بىرسى باش تەرىپىمدە يەنە بىرسى پۇت تەرىپىمدە ئولتۇردى. بىرسى يەنە بىرىسگە: بۇ كىشىنىڭ كېسەللىكىنىڭ سەۋەبى نېمە؟ دەپ سورىدى. يەنە بىرسى: سېھىرلىنىپتۇ، دېدى. ئۇ: كىم سېھىر قىپتۇ؟ دېدى. يەنە بىرسى: لەبىد بىن ئاسام، دېدى. ئۇ: بۇ سېھىرنى نېمە بىلەن قىلىپتۇ؟ دېدى. يەنە بىرسى: بىر تاغاقتىكى چاچ قالدۇقى ۋە ئەركەك خورما چېچەكىنىڭ ئىچىگە، دېدى. ئۇ: قەيەردە ئىكەن؟ دېدى. يەنە بىرسى: زەرۋان قۇدۇقىدا دەپ جاۋاب بەردى، دېدى»[207].

زەرۋان مەدىنىدىكى بەنى زۇرەيىك قەبىلىسىنىڭ باغچىسىدا يەر ئالغان بىر قۇدۇق ئىدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ قۇدۇققا ھەزرىتى ئەلى، زۇبەير، تەلھا ۋە ئامرنى ئەۋەتتى. قۇدۇقنىڭ سۈيىنى تارتىپ، ئاستىدىكى تاشنى ئېلىپ چىقتى. تاشنىڭ ئاستىدىن ئون بىر بوغۇم قىلىپ باغلانغان يىپەك يىپ بار ئىدى. بۇ يىپنى

207. بۇخارى، «بەدئۇل ـ خالىق»، 11؛ «تىب»، 47؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، IV، 63؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۈنەن، II، 341؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، II، 196.

ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. ھەر قانچە قىلىپمۇ ئېشىلگەن بۇ يىپنى يېشەلمىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام فەلاق ۋە ناس سۈرىلىرىنى چۈشۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۈرىلەرنى يەنى جەمئىي ئون بىر ئايەتتىن ھەر بىر ئايەتنى ئوقۇغاندا ھەر بىر بوغۇم يېشىلىشكە باشلىدى. پۈتۈن چىگىلگەن يەرلەر يېشىلگەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسلى ساقىيىپ راھەتلىدى.

يەھۇدى لەبىد تۇتۇلۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئاللاھ تەئالا سەن ماڭا قىلغان بۇ ئىشتىن خەۋەر بەردى ۋە ئۇنىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بەردى، سەن بۇنى نېمە ئۈچۈن قىلدىڭ!» دەپ سورىدى. ئۇ: «ئالتۇنغا بولغان مۇھەببىتىم!» دەپ جاۋاب بەردى. ئەسھابى كىرامدىن بەزىلىرى: «سەن روخسەت قىلساڭ، بۇ يەھۇدىنىڭ كاللىسىنى ئالايلى» دېدى. شەخسى ئىشى ئۈچۈن ھېچكىمگە جازا بەرمەيدىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: «ئۇنىڭ كېيىن تارتىدىغان ئىلاھى ئازابى تېخىمۇ شىددەتلىك» دەپ ئۇنىڭ ئۆلتۈرۈلىشىگە يول قويمىدى.[208]

يەھۇدىلار مەدىنىدىن قوغلانغاندىن كېيىن ئەرەبىستانىنىڭ شىمال تەرىپىگە كەتكەن ئىدى. بۇلاردىن بىر قىسمى خەيبەردە ئولتۇراقلىشىپ قالدى. بىر قىسمى شىمالدىكى شامغا كەتتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۇيىقەست قىلغانلىقى ئۈچۈن يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقىرىلغان ئىدى. ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا بولغان ئۆچمەنلىك، قىساس ۋە غەزەپ-نەپرىتى ھەسسىلەپ ئاشتى. ئۇلار ئالەملەرنىڭ خوجىسىنى بىر مىنۇت بولسىمۇ بالدۇر ئۆلتۈرۈشنى، ئىسلامىيەتنى يوق قىلىشنى ئويلايتتى. ئۇلارنىڭ چوڭلىرىدىن بەزىلىرى: «غەتەفانلارنىڭ يېنىغا بېرىپ ياردەم سورايلى، ئۇلار بىلەن بىرلىشىپ ئۇرۇش قىلايلى!» دېدى. بەزىلىرى: «فەدەك، تەيما ۋە ۋادىل قۇرا يەھۇدىلىرى بىلەن بىرلىشىپ مۇسۇلمانلار بىزگە ھۇجۇم قىلىشتىن بۇرۇن بىز ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىپ ئىنتىقامىمىزنى ئالايلى!» دېيىشتى.

خەيبەر يەھۇدىلىرى بۇ سۆزلەرنى قوبۇل قىلىپ، ئەتراپىدىكى يەھۇدى قەبىلىلەرنى ۋە غەتەفانلارنى چاقىردى. غەتەفانلاردىن نۇرغۇنلىغان تاللانغان ئەسكەرلەر خەيبەرگە كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار تەييارلىقلارنى باشلىغاندا، ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يەھۇدىلارنىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەر تاپتى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەنىڭ يېنىغا ئۈچ ساھابى بېرىپ، دەرھال خەيبەردىكى ئىشلارنى تىڭ-تىڭلاپ كېلىشكە ئەۋەتتى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ۋە ئۇنىڭ ئۈچ قېرىندىشى ئۈچقاندەك خەيبەرگە يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە سەككىز مۇستەھكەم قەلئە، مۇنبەت تۇپراقلار، نۇرغۇن باغ-ۋارانلىرى بولغان باي شەھەر ئىدى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ دوستلىرىدىن بىرسىنى شىككى، يەنە بىرسىنى كەتىبە، يەنە بىرسىنى ناتات قەلئەسىگە ئەۋەتتى. ئۆزى باشقا بىر قەلئەگە

208. بۇخارى، «تىب»، 47؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV، 63؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 198.

بىرىپ، ئۇدا ئۈچ كۈن ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇرۇش تەييارلىقىنى كۆزەتتى. ئۈچ كۈندىن كېيىن كونا جايغا توپلىنىپ بىر-بىرسى بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىن سۈرئەت بىلەن مەدىنىگە قايتتى. ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئەھۋالىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەپسىلى سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى دەرھال توپلىنىشقا چاقىردى. يەھۇدىلارنىڭ مەدىنە مۇنەۋۋەرگە ھۇجۇم قىلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن خەيبەرگە ھۇجۇم قىلىشنى قارار قىلدى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان مەدىنىدىكى يەھۇدىلار ئالاقزادە بولۇشقا باشلىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ مانىۋىرىنى بۇزۇش ئۈچۈن ساھابىلارغا: «قەسەم قىلىمىزكى، ئەگەر سىلەر خەيبەردىكى قەلئەلەرنى، ئۇ يەرگە توپلانغان باتۇر ئەزىمەتلەرنى كۆرگەن بولساڭلار، ئۇ يەرگە قەدەم بېسىشنى خىيالىڭلارغا كەلتۈرمەيتتىڭلار! تاغ چوقىسىدىكى ئېگىز قەلئەلەرنىڭ چوقچىيىپ چىققان نەيزىسىمان تاشلىرى، ئۇ يەردىكى ساۋۇتلۇق يىگىتلەرنى قوغداپ تۇرىدۇ. ئەتراپتىن ئۇلارغا مىڭلىغان ئەسكەر ياردەمگە كەلدى! سىلەرنىڭ خەيبەرنى پەتھ قىلىشىڭلار مۇمكىنمۇ؟!» دېدى. ئەسھابى-كىرام بۇ سۆزلەرگە: «ئاللاھ تەئالا، ھەبىبىگە خەيبەرنى پەتھ قىلىشنى بۇيرۇپتۇ» دېگەچ، يەھۇدىلاردىن قورقمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەسھابى-كىرامنىڭ بۇ تەمكىن جاۋابىدىن يەھۇدىلار ئەندىشە قىلدى.

مۇناپىقلارنىڭ كاتتىۋىشى بولغان ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي: «مۇھەممەد ئازىراق بىر كۈچ بىلەن كېلىۋاتىدۇ، قورقۇپ كەتمەڭلار، پەقەت تەدبىرلىك بولۇپ، ماللىرىڭلارنى قەلئەگە تولدۇرۇڭلار، ئۇلارنى قەلئەدىن چىقىپ كۈتىۋېلىڭلار!» دەپ خەيبەرگە ئادەم ئەۋەتتى.

ئەسھابى-كىرام تەييارلىقلارنى پۈتتۈرۈپ، ئائىلە-تاۋاباتلىرى بىلەن خوشلىشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلاندى. ئىككى يۈز ئاتلىق ئەسكەر ۋە مىڭ 400 پىيادە ئەسكەر بولۇپ سەپ تۈزدى. ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش، جىھادقا چىقىپ شاھادەت شەربىتىنى ئىچىش ئۈچۈن پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەمرىنى كۈتتى. بۇ ۋاقىتتا بەزى ئاياللارنىڭ ئۇرۇشتا ئەسھابىغا تاماق تەييارلاش، يارىدارلارنىڭ يارىسىنى تېڭىش ۋە باشقا ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رۇخسەت سورىغانلىقى مەلۇم بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىمۇ بۇ ساۋاپتىن مەھرۇم قويمىدى. شۇنداق قىلىپ ساھابىلار بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئايالى ئۇممۇ سەلەمە ۋە يىگىرمە ئايال قوشۇنغا قېتىلدى.[209]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غىفار قەبىلىسىدىن سىبانى مەدىنىگە ۋەكىل قىلىپ قويغاندىن كېيىن خەيبەرگە يۈرۈش قىلىش بۇيرۇقىنى بەردى. سەپەر تەكبىر بىلەن باشلاندى. بەزى سەۋەپلەر تۈپەيلى ئۇرۇشقا قاتنىشالمىغان يېشى كىچىك ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە قەھرىمان ئاتلىرىغا، بوۋىلىرىغا، تاغىلىرىغا، ئاكىلىرىغا ھەۋەس بىلەن قارىدى ئۇلارنى تەكبىر ۋە دۇئالار بىلەن ئۇزىتىپ قويدى.

كالېندار ھىجرەتنىڭ يەتتىنچى يىلىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايرىقىنى ھەزرىتى ئەلى كۆتۈردى. ئۇڭ ۋە سول قاناتنىڭ قوماندانلىقىنى ھەزرىتى ئۆمەر

209. ئەبۇ داۋۇت، «جىهاد»، 152؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 685.

قىلدى.[210] سەپەر قاينام ـ تاشقىنلىق ئىچىدە داۋاملاشتى. شائىرلار شېئىر ئوقۇپ ئاللاھ تەئالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە ھەمدۇ ـ سانا ئېيتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە دۇرۇت ئېيتىپ سۆيۈملۈك ئەسھابىغا مەدھىيە ئوقىدى. ساھابىلار خۇددى تويغا كېتىپ بارغاندەك خوشال كەيپىياتتا بىرلىكتە: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر! لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەللاھۇ ئەكبەر!» دەپ ئەتراپنى زىل ـ زىلىغا سالدى.

يا رەسۇلەللاھ

ئى رەسۇلۇللاھ سېنىڭ ئىشىكىڭدىكى قۇلنىڭ،
ئاياغلىرىغا تەگكەن تۇپراقنى سۆيمىگەننىڭ.
بۇ سائادەت ئۈچۈن جان پىدا قىلمىغاننىڭ،
ساڭا سۆيگۈسى يوقتۇر ئىشەنمەيمەن سۆزلىرى يالغان.

سەن باسقان تۇپراقلارنى بېشىمغا تاج ئەيلىسەم،
سۆيسەم، سۈرسەم كۆزۈمگە،قەلبىمگە شىپا ئەيلىسەم.
ھەقىقەت يولىنى تاپقان چىراغ ئەيلىسەم،
يۈرسەم يوللىرىڭدا، ساڭا ئاشىق ۋە ھەيران.

سەن تەرەپلەردىن كەلگەن ھەر شامالنى پۇرايمەن،
شېرىن ھىدىڭدىن ئەسەر بارمىكىن دەپ يوقلايمەن.
پىدا بولسۇن يولۇڭدا ئەھلىم ۋە ئەۋلاتلىرىم،
ئاتا ـ ئانام، تۇغقانلىرىم ۋە يەنە مىڭلارچە جان.

دەيدۇ مەۋلانا خالىد سېنىڭ جاندىن ئاشىقىڭ،
ئەي ئالەمنىڭ سۇلتانى، ئەي جانانى جاھاننىڭ.
بىر جېنىم بار سەندىندۇر، سېنىڭ ماڭا ئېھسانىڭ،
دىيەلمەيمەن پىدا ئۈچۈن ساڭا كەلتۈردۈم بىر جان.

سېنىڭ قۇلۇڭ مۆھرىنى باسمىغانلار مەڭزىگە،
سۆيگۈ مېداليونىنى ئاسمىغانلار بويىنىغا.
نىشان قىلمىغان جۈپسىز نەزەرىڭنىڭ ئوقىغا،
سۆيمەن دەپ ئېيتمىسۇن، ئەگەر ئۇ سۆيسە ئىنسان.

مىڭ ئۈچ يۈز بۇ قەدەر يىل، سېنى مەدھىيلىگەنلەرنىڭ،

210. بۇخارى، مەغازى، 40؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 653؛ كىلائى، ئەل ـ ئىكتىفا، II، 258.

قەلبى يانغان، تىللىرى سېنىلا ماختىغانلارنىڭ.
شاپائەت ئىزدەپ تىلەپ، ئىشىكىڭگە كەلگەنلەرنىڭ،
ئەڭ يامىنى بۇ قۇلۇڭ، ئەڭ ئاجىزى بۇ قۇربان.

كائىناتنىڭ سۇلتانى ھەر بىر چۈشكەن يېرىدە: «ئاللاھىم! كەلگۈسىدىن ئەنسىرەشتىن، ئۆتكەن زاماندىن قايغۇرۇشتىن، كۈچ ـ قۇۋۋەتسىزلىك ۋە بوشاڭغۇلۇقتىن، پېخسىقلىقتىن، قورقۇنچاقلىق ۋە بېلى بوشلۇقتىن، زالىم ۋە ھەققانىيەتسىز كىشلەرنىڭ ھۇجۇمىدىن سەندىن پاناھلىق تىلەيمەن!» دەپ دۇئا قىلدى. قوشۇن خەيبەرگە يېقىنلاشقاندا، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ئەسھابىنى توختاشقا بۇيرۇپ، قولىنى ئېچىپ، «ئەي كۆكلەرنىڭ ۋە سايىدا تۇرغانلارنىڭ رەببى بولغان ئاللاھىم! ئەي يەرلەرنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدىكىلەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھىم! ئەي شەيتانلارنىڭ ۋە ئازغۇنلارنىڭ رەببى بولغان ئاللاھىم! ئەي شامالنىڭ ۋە ئۇ سۈپۈرۈپ تاشلىغانلارنىڭ رەببى بولغان ئاللاھىم! بىز سېنىڭدىن بۇ رايوننىڭ ياخشىلىقىنى ۋە خەيرىنى، بۇ رايوندا ياشىغان ئىنسانلارنىڭ خەيرىنى ۋە ياخشىلىقىنى، يەنە بۇ رايوندا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان پۈتۈن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىقىنى ۋە خەيرىنى تىلەيمىز. بۇ رايوننىڭ يامانلىقىدىن، ئىنسانلارنىڭ يامانلىقىدىن ۋە بۇ يەردىكى پۈتۈن نەرسىنىڭ يامانلىقىدىن سەندىن پاناھلىق تىلەيمىز!» دەپ يالۋاردى. ساھابىلەرنىڭ ئاغزىدىن «ئامىن! ئامىن!» سۆزلىرى تۆكەلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابىغا: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن دەپ ئالغا ئىلگىرلەڭلار!» دېدى.

دەركى، ھەقنىڭ مەھبۇبى ساڭا قاراپ مەن كېلەي،
ئۇنۇتاي ھەر نەرسىنى، يالغۇز سېنىلا بىلەي.
كېتەي مەن سەھرالارغا كۆيەي ھەم ئېرىپ كېتەي،
ھەر ئان ساڭىلا قاراپ، ساڭا ئاشىق ۋە ھەيران.

مۇھەببەت ئوتۇڭ بىلەن يانغان بۇ لەۋلىرىمنى،
قاندۇرۇش ئۈچۈن سۆيسەم راۋزاڭنىڭ چاڭلىرىنى.
سۆيسەم، يۈزۈمگە سۈرسەم شۇ پاك تۇپراقلىرىنى،
روھىمغا شىپا ئەتسەم، كېسەل بەدەنگە دەرمان.

ھۇزۇرۇڭدا قوللۇرۇم ئېچىپ ھەققە يالۋۇرسام،
سائەتلەرچە كۈنلەرچە، ئايلارچە شۇنداق تۇرسام.
پەقەت ئىستىغپار ئېيتسام ۋە دۇرۇدلار ئوقۇسام،
شۇنداق ئىقرار قىلىمەن، ئاجىزمەن قىلىشتىن شۈكران.

ئىڭراپ تۇرۇپ يىغلىسام، كۆڭلۈمنى ساڭا بەرسەم،

ۋە ئوت ياققۇچ مۇھەببەت كۆز ياشلىرىمنى تۆكسەم.
يېشىم تۈگەپ قان كەلسە ۋە شام كەبى ئېرىسەم،
ئەرشتىن يۈكسەك ھۇزۇرۇڭ قارشىسىدا بەرسەم جان.
ئەڭ ئېسىل ۋاستەدۇرسەن، ئەڭ توغرا رەھبەرمۇ سەن،
ئەبەدى سائادەتنى يالغۇز سەن كۆرسىتىسەن.
ۋە ساڭا ئەگەشكەنگە خۇش بىشارەت بېرىسەن،
ئىزاھ ئېتەلمەس قەلەم ۋە ئىقرار تىلى ئىنسان.

بولمايسەن بىر قېتىممۇ پېقىرغا سۇلتان كەبى،
يىغلاپ كۆزى كور بولغان ياقۇپقا كەنئان كەبى.
بىر قاراڭغۇ كېچىدە پارلىغان تولۇنئاي كەبى،
كۆرۈڭ، ۋەيرانە كۆڭلۈم بىر پەس بولسۇن شادىمان.

ئەسھابى-كىرام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا ئالغا ئىلگىرلىدى. خەيبەرنىڭ ئەڭ مۇستەھكەم قەلئەسى بولغان ناتات قەلئەسىنىڭ يېنىغا كەلگەندە، بارگاھ قۇردى. نامازشام ۋاقتى ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادىتى بويىچە، بالدۇر دۈشمەننى ئىمانغا دەۋەت قىلاتتى. ئىمانغا كەلمىسە بامدات ۋاقتىدىن كېيىن ئۇرۇش قوزغايتتى. بۇ سەۋەپتىن ئەسھابى-كىرام تاڭنىڭ ئېتىشىنى ساقلاشقا مەجبۇر ئىدى. بۇ يەردىكى پۈتۈن يەھۇدىلار ئىسلام قوشۇنىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن خەۋەرسىز ئىدى.

كائىناتنىڭ خوجىسى بامدات نامىزىنى ئوقۇپ، پۈتۈن تەييارلىقلارنى تۈگەتكەندىن كېيىن ساھابىلارغا ئەمىر بەردى. ئىككى يۈز ئاتلىق ۋە 1400 پىيادە سەپ قۇرۇپ ناتات قەلئەسى ئالدىغا يېقىنلاشتى. دەل بۇ چاغدا باغ-ۋاران، ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرى ئۈچۈن قەلئەدىن چىققان يەھۇدىلار تۇيۇقسىز قارشى قارشىغا كەلگەن ئىسلام قوشۇنىنى كۆرۈشى بىلەن قورقۇپ كەتتى. ئۇلار: «قەسەم قىلايلىكى، بۇلار مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ مۇنتىزىم قوشۇنى!» دەپ قۇيرىقنى خادا قىلىپ قېچىشتى. ئۇلارنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئاللاھۇ ئەكبەر! خەيبەر خاراپ بولىدىغان بولدى» دېدى ۋە سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىلارغا، مۇسۇلمان بولۇشنى ياكى تەسلىم بولۇپ ئالۋاڭ تاپشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. ئەگەر بۇلارغا قوشۇلمىسا ئۇرۇش قىلىپ قان تۆكىدىغانلىقىنى ئېيتتى. يەھۇدى ئاقسۆڭەكلەردىن سەللام بىن مىشكەن بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، «بۇرۇن سىلەرگە، مۇھەممەدكە ھۇجۇم قىلىڭلار دېسەم قوشۇلمىغان ئىدىڭلار، مانا ئەمدى بۇ يەرگە كەپتۇ، ھېچ بولمىسا ھازىر ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلىشتا بوشاڭلىق قىلماڭلار، مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلىپ ئۆلۈش، ھاياتتا يالغۇز قېلىشتىن مىڭ ياخشى!» دەپ ئۇلارنى ئۇرۇشقا چاقىردى. يەھۇدىلار ھەش-پەش دېگۈچە، ئاياللار ۋە باللارنى كەتىبە قەلئەسىگە، ئوزۇق-تۈلۈكلەرنى نائىمە قەلئەسىگە، ئەسكەرلەرنى ناتات قەلئەسگە

توپلىدى. ئىسلام قوشۇنىنىڭ مۇسۇلمان بولۇش تەكلىپىگە ئۇق ئېتىش ئارقىلىق جاۋاب بەردى. ساھابىلار ئوقلارنى قالقانلار بىلەن توسىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇيرىقى بىلەن يايلار كېرىلدى. ھەممىسى تەڭلا قەلئە تاملىرىدىكى دۈشمەن ئەسكەرلىرىگە «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە ئوق ئۈزدى. ئۇرۇش باشلانغان ئىدى. بىر تەرەپتە سۆيۈملۈك پەيغەمبەر ۋە ئۇنىڭ ئەسھابى ئىسلامىيەتنى تارقىتىش ۋە ئۇلارنى دوزاقتىن قۇتقۇزۇش يولىدا جەڭ قىلسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن نەسھەتتىن يىراقلاشقان، پۇرسەت بولسىلا مۇسۇلمانلارنى كەينىدىن پىچاقلاشنى ئويلايدىغان، ھەقىقەتنى كۆرۈپ تۇرۇپ كۆزىنى يۇمىۋالغان يەھۇدىلار بار ئىدى. ئۇلار ئاخىرقى پەيغەمبەرنىڭ ئۆز قەۋمىدىن كەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، قىزغانچۇقلۇق قىلىپ ئۇنى ئېتىراپ قىلمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەتتا ۋاقتىدىلا ئوجۇقتۇرۇۋېتىش ئۈچۈن ئەقلىگە كەلگەن پۈتۈن شۇملۇقلارنى قىلغان ئىدى. پەيغەمبىرىمىزنى ئاللاھ تەئالانىڭ قوغدىشى بىلەن زەھەرلىك قولىنى سالالمىدى.

مىڭ ئالتە يۈز ئەسھابقا، ئون مىڭدىن ئارتۇق يەھۇدى ئوق ئاتتى. سۆيۈملۈك ئەسھابى ئارقا-ئارقىدىن ئۇچۇپ كەلگەن بۇ ئوقلارنى قالقانلىرى بىلەن توسىدى ۋە ئۇلار ئاتقان ئوقلارنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ ئاتتى. بەزى ساھابىلەر يارىلاندى.

بىر چاغدا ھەببۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا، ھەبباب بىن مۇنزىر ئەدەپ بىلەن يېقىنلىشىپ: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! بارگاھىمىزنى باشقا بىر يەردە قۇرساق قانداق بولار؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالا: ئاللاھ خالىسا ئاخشاملىققا ئالماشتۇرساق بولىدۇ، دېدى. چۈنكى ساھابىلار يەھۇدىلارنىڭ ئوق ئېتىش دائىرىسى ئىچىگە كىرىپ قالغان ئىدى. ھەتتا بەزى ئوقلار ئۇلاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ كەتتى.[211]

ساڭا كەلدىم!

ئەي گۇناھكارلار سېغىناقى، ساڭا سېغىنغىلى كەلدىم،
كۆپ گۇناھلار ئۆتكۈزدۈم، ساڭا يالۋۇرغىلى كەلدىم!

قاراڭغۇ يەرلەرگە تايدىم، ئازغۇنلۇقلارغا ئەگەشتىم،
توغرا يولنى يورۇتقان نۇر دەستىگاھىڭغا كەلدىم!

چىقارغا بىر جېنىم قالدى، ئەي پۈتۈن جانلارنىڭ جېنى،
ئۆيغۇن بولارمۇ دېيىشكە، جان پىدا قىلغىلى كەلدىم!

دەرتلىكلەرگە تېۋىپسەن، مەن بولسام دىل ئاغرىقى،
قەلب يارامغا داۋا ئۈچۈن ئىشىكىڭنى قاققىلى كەلدىم!

---

211. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 641.

مەرتلەرنىڭ ئىشكىگە ھەدىيە ئاپىرىش ئەيىپتۇر،
سەن دەسسەپ شەرەپ بەرگەن تۇپراقنى سۆيگىلى كەلدىم!
گۇناھىم كۆپ تاغ كەبى، يۈزۈم قارا قاتران كەبى،
بۇ يۈكتىن ۋە قارىلىقتىن تامامەن قۇتۇلغىلى كەلدىم.

پاكلايدۇ ئەلۋەتتە ھەممىنى ئېھسان دەريايىڭدىن بىر تامچە،
گەرچە يۈزۈم كەبى قارا، ئەمەل دەپتىرىم بىلەن كەلدىم.

ئىشىكىڭگە يۈز سۈرەلىسەم، ئەي جاندىن ئەزىز جانان،
سۇ بىلەن بولمىغان ئىشلار، ھاسىل بولار ئۇ تۇپراقتىن.

ئۇ كۈنى ئاخشامغىچە ئوق ئېتىش داۋاملاشتى. ئەللىك ساھابى يارىلانغان ئىدى. ئاخشام بولىشى بىلەن يېڭى بىر قارارگاھ قۇرۇش ئۈچۈن مۇھەممەد بىن مەسلەمەگە ۋەزىپە بېرىلدى. ئۇ رەجى دېگەن يەردە مۇۋاپىق يەر بارلىقىنى ئېيتتى. ئىسلام قوشۇنى بارگاھنى بۇ يەرگە يۆتكىدى. يارىدارلار بۇ يەردە داۋالاندى.[212]

ئەتىسى ناتات قەلئەسى ئالدىغا كەلگەن قەھرىمان ئەسھابى ئاخشام بولغىچە ئۇرۇش قىلدى، بۇ تەرىقىدە ئۇرۇشنىڭ بەشىنچى كۈنىگىچە داۋام قىلدى. يەھۇدىلار داۋاملىق مۇداپىئە ئۇرۇشى قىلدى. ئۇ كۈنلەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشى ئاغرىپ ئىككى كۈن ساھابىلار بىلەن بىللە بولالمىدى. بىرىنچى كۈنى بايراقنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئىككىنچى كۈنى ھەزرىتى ئۆمەر تۇتتى. ھەر ئىككىلىسى ئەسھابى-كىرامغا باش بولۇپ باتۇرلارچە ئۇرۇشتى. ئەمما قەلئەنى پەتھە قىلىش مومكىن بولمىدى. بۇ چاغدا جاسارىتى ئاشقان يەھۇدىلار قەلئە دەرۋازىسىنى ئېچىپ ھۇجۇمغا چىقتى. مانا ئەمدى قۇچاقلاشما ئۇرۇش باشلاندى. ئۇرۇش چېكىنىغا چىقتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتىڭلار دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەسھابى ھەيۋەتلىك تەكبىر سادالىرى ئىچىدە ئاشىق-بىقارا بولۇپ قىلىچ چېپىشقا باشلىدى. بىر چاغدا مۇھەممەد بىن مەسلەمەنىڭ قېرىندىشى ماخمۇت شېھىت بولدى. ئۇرۇش بۇ شىددەتلىك شەكلى بىلەن ئاخشامغىچە داۋاملاشتى.

ئەتىسى خەيبەرنىڭ داڭلىق قوماندانى بولغان مەرھاب ساۋۇتلار بىلەن پۈركەنگەن ھالدا قەلئەدىن چىقتى. كۈچلۈك ئېگىز بويلۇق بىر ئادەم ئىدى. ھازىرغىچە ئۇنىڭ ئالدىغا بىرسى چىقىپ باقمىدى. ئۇ ساھابىلارغا قاراپ: «مەن، جاسارەت ۋە قەھرىمانلىق بىلەن تونۇلغان مەرھاب بولىمەن» دەپ ماختىنىشقا باشلىدى. ئۇ شۇنداق دەپ چوڭ سۆزلەۋاتقاندا، ساھابىلاردىن بىرسى ئالدىغا چىقىپ: «مەنمۇ شىددەتلىك ئۇرۇشلار ئىچىگە ئۆزىنى ئېتىشتىن قورقمىغان ئامىر بولىمەن» دەپ ۋارقىرىدى ۋە دەرھال ئۇنىڭ كۆزىگە

212. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 641؛ زەھەبىلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، S.: VI، 307

تىكىلدى. دىۋىدەك مەرھاب، ئۇستىگە «كىمگە تەگسە ھالاك قىلىدۇ!» دەپ خەت يېزىلغان قىلىچنى كۆتۈرۈپ ھەزرىتى ئامىرغا بارلىق كۈچى بىلەن ئۇردى. تەجرىبىلىك ساھابى دەرھال قالقان بىلەن توستى. كەڭ بىسلىق قىلىچى قاتتىق بىر ئاۋاز چىقارغاندىن كېيىن قالقانغا سانچىلىپ قالدى. قەھرىمان ئامىر ئاللاھ تەئالاغا سېغىنغاندىن كېيىن، «يا ئاللاھ!» دېگىنىچە مەرھابنىڭ ساۋۇتلۇق پاچىقىغا قىلىچ ئۇردى. قىلىچ ئۇنىڭ تۆمۈر ساۋۇتلۇق پاچىقىغا تېگە-تەگمەي قاڭقىپ چىقىپ ھەزرىتى ئامىرنىڭ پۇتىغا تەگدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ئامىرنىڭ پاچىقى ئانا تومۇردىن كېسىلىپ كەتتى. ئەسھابى-كىرام يۈگرەپ بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىدى ۋە ئۇنى داۋالاش ئۈچۈن قارارگاھقا يۆتكەپ كەلدى. ئامىر ئاخىرقى شاھادىتىنى كەلتۈرگەن بولدى.[213]

ئۇرۇش ئېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. ئاخشام بولىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يەھۇدىيلارغا تۆت مىڭ ئەسكىرى بىلەن ياردەمگە كەلگەن غەتەفانىلارنى دۆلىتىگە قايتىشنى تەلەپ قىلدى. ئەگەر بۇ تەكلىپكە قوشۇلسا، خەيبەرنىڭ بىر يىللىق خورما مەھسۇلاتىنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەمما ئۇلار تەكلىپنى رەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بارگاھىنى غەتەفانىلار تەرەپتىكى قەلئە تەرەپكە قۇردى. غەتەفانىلار كېچىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ھۇجۇم قىلىشىدىن قورقۇپ ئۇخلىيالمىدى. ئۇ كېچىدە قەيەردىن كەلگەنلىكى ئېنىق بولمىغان بىر ئاۋاز، غەتەفانىلار دۆلىتىنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچرىغانلىقىنى بالا-ۋاقا، مال-ۋارانلىرىنىڭ قولدىن چىققانلىقىنى ئۇلارغا بىلدۈردى. بۇ ئاۋاز پۈتۈن غەتەفانىلارغا يۇقىرى ئاۋازادا ئۈچ قېتىم تەكرارلانغان بولۇپ ئۇلار قورقۇنچ ئىچىدە قالدى. قوماندانى ئۇيەيەنگە بۇ ئاۋاز ئۇدا ئۈچ قېتىم ئاڭلاندى. شاپاق قىزىرا-قىزارماي ئەسكەرلىرىنى ئېلىپ دۆلىتىگە يۈرۈپ كەتتى. تاڭ ئېتىشى بىلەن يەھۇدىيلار غەتەفانىلارنىڭ سەۋەبسىزلا كېتىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ئۈمىدسىزلەندى. ئۇلارنى ياردەمگە چاقىرغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى.

ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەھرىمانلىقى

ئۇ كۈنى خەيبەر ئەتراپىدا دەھشەتلىك ئۇرۇش بولدى. ئەمما قەلئە پەقەتلا ئېلىنالمىدى. ئاخشام بولغاندا كائىناتنىڭ سۇلتانى: «ئەتە بايراقنى شۇنداق بىر باتۇر يىگىتكە بېرىمەنكى، ئۇ ئاللاھ تەئالا ۋە رەسۇلىنى سۆيىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ قولى بىلەن بۇيەتنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ!» دەپ خۇشخەۋەر بەردى. ئۇ كېچە ئەسھابى-كىرام ھاياجان بىلەن تاڭ ئېتىشىنى ساقلىدى. ھەر ساھابى بايراقنىڭ ئۆزىگە بېرىلىشىنى ئارزۇ قىلدى. بۇ يولدا ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلدى. بىلالى ھەبەشى ئەزاننى چىرايلىق ۋە زىل ئاۋازى بىلەن ئوقۇدى. ئەزان ئوقۇلغاندا ھەر ساھابى ھاياجان ئىلكىگە چۆمۈلەتتى، ئۇنىڭدىن ئاجايىپ ھۇزۇر ئالاتتى. بۇ ئىلاھى ھۇزۇرغا تويمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى بامدات نامىزى ئوقۇغاندىن كېيىن ئىسلام بايرىقىنى ئېلىپ كېلىشكە ئەمر قىلدى. بايراق

---

213. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV، 51؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 639؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 174؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 211.

ئېلىپ كېلىنىشكەندىن كېيىن ئەسهابى-كىرام بايراقنىڭ كىمگە بېرىلىدىغانلىقىنى ھاياجان ئىچىدە ساقلاۋاتاتتى. ئەڭ ئاخىرى ئالەملەرنىڭ خوجىسى: «مۇھەممەدنى پەيغەمبەرلىك بىلەن شەرەپلەندۈرگەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇ بايراقنى قېچىش دېگەننى بىلمەيدىغان بىر ئەزىمەتكە بېرىمەن» دەپ كۆزلىرىنى ئەسهابى-كىرامغا تىككەندىن كېيىن: ئەلى قەيەردە؟ دېدى. ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاغرىپ قالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنى چاقىرىپ كېلىڭلار! دېدى. ئۇ كۈنلەردە ھەزرىتى ئەلى كۆز ئاغرىقىغا گىرىپتار بولۇپ، كۈنلەرچە كۆزىنى ئاچالمايدىغان ھالەتكە كەلگەن ئىدى. ئۇلار ھەزرىتى ئەلىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالنى ئېيتتى ۋە ئۇنى يۆلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەلىنىڭ ساقىيىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىپ مۇبارەك بارماقلىرىنى ئاغزىغا تەككۈزگەندىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىنىڭ كۆزىگە سۈركىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىنىڭ كۆز ئاغرىقى توختاپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «يا رەببى! ئىسسىق ۋە سوغۇقنىڭ زەربىسىنى كەتكۈزگىن» دەپ دۇئا قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئۇستىگە قوللىرى بىلەن بىر ساۋۇت كېيگۈزۈپ، قىلىچىنى ئېسىپ قويدى. ئۇنىڭ قولىغا ئاق رەڭلىك ئىسلام بايرىقىنى تۇتقۇزۇپ: ئاللاھ تەئالا ساڭا زەپەر ئاتا قىلغۇچە ئېلىش، ھەرگىز ئارقاڭغا چېكىنمە! دېدى. ھەزرىتى ئەلى: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلار ئىسلام دىنىغا كىرگىچە ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىمەن، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: قەسەم قىلىمەنكى، سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇلاردىن بىر كىشىنى ھىدايەتكە ئېرىشتۈرىشى، سەن ئۈچۈن نۇرغۇن قىزىل تۆگىلەرگە ئىگە بولۇپ، ئۇلارنى ئاللاھ تەئالا يولىدا سەدىقە بېرىشتىن ئارتۇق ساۋاپلىق» دېدى.[214]

ھەزرىتى ئەلى قولىدىكى بايراق ۋە ساھابىلار بىلەن بىرلىكتە يەھۇدى قەلئەسىگە قاراپ ئىلگىرلىدى. ئىسلام بايرىقىنى قەلئە يېقىنلىرىدىكى بىر تاشقا تىكلەۋاتقاندا، ناتات قەلئەسىنىڭ ئىشىكى ئېچىلدى. يەھۇدىلارنىڭ ھۇجۇمچى كۈچلىرى سىرتىغا چىقتى. ئۇلار خەيبەرنىڭ ئەڭ باتۇر يىگىتلىرى ئىدى. ئۇلار ئۇستىگە قوش ساۋۇت كېيگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسى ئېلىشىش ئۈچۈن ھەزرىتى ئەلىگە قاراپ كەلدى. ئۇ مەرھابنىڭ تەڭداشسىز باتۇر ئىنىسى ھارىس ئىدى. ئۇ ئۇچقاندەك ھۇجۇمغا ئۆتتى. قىلىچ ئاۋازلىرى مەيداننى بىر ئالغاندا، ئۇنىڭ قىلىچى ۋە جانسىز بېشى يەرگە دۇملاپ چۈشتى. بۇ چاغدا «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى كۆككە ئۆرلىدى. قېرىندىشىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلىغان مەرھاب قول ئاستىدىكى ئەسكەرلىرى بىلەن ئۆرپۈر-تۆپۈر مەيدانغا يۈگۈردى. ھەزرىتى ئەلىنىڭ كۆزىگە تىكىلدى. ئۇمۇ قوش ساۋۇت كېيگەن ئىدى. قوش قىلىچ تۇتقان ھالدا يوغان بەستى بىلەن خۇددى بىر دىۋىگە ئوخشايتتى. ئۇ پۈتۈن كۈچى

214. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 653.

بىلەن: «مەنكى، ئەڭ شىددەتلىك ئۇرۇشلاردا، ئۇرۇش يالقۇنى ئىچىدە ۋەھىيشىلەرچە ئۇرۇشقان مەرھاب بولىمەن! مەنكى، ھۇركۇرگەن شىرنىمۇ قىلىچىم بىلەن ئۆتمۇ-تۆشۈك قىلىۋېتىمەن!» دەپ ئۆزىنى ماختىدى.

ھەزرىتى ئەلى: «ماڭا ئانام ھەيدار (شىر) ئىسمىنى بەرگەن. مەن ھەيۋەتلىك بىر شىرغا ئوخشايمەن! سېنى بىر ئېتىلىش بىلەنلا يەرگە يىقىتقۇدەك يىگىتتۇرمەن» دېدى. مەرھاب ھەزرىتى ئەلىدىن ھەيدار سۆزىنى ئاڭلىشى بىلەن يۈرىكىگە قورقۇ چۈشتى. چۈنكى ئۇ ئاخشىمى چۈشىدە بىر شىرنىڭ ئۆزىنى پارچىلىغانلىقىنى كۆرگەن ئىدى. «ئەجىبا چۈشۈمدە كۆرگەن شىر بۇمۇ؟» دەپ قىلىچ ئۇرۇپ بولغىچە، ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئاللاھ تەئالاغا سېغىنىپ تۇرۇپ ئۇرغان قىلىچى مەرھابنىڭ تۇتىۋالغان قېلىن تۆمۈر قالقىنى ۋە بېشىغا كېيگەن تۆمۈر دوبۇلغۇسىنى كېسىپ، مېڭىسىدىن كېسىپ ئۆتۈپ گەجگىسىگىچە ئوتتۇرىدىن ئىككى قىلىۋەتتى. ئەلىنىڭ زۇلپىخارىنىڭ چىقارغان قورقۇنۇچلۇق ئاۋازى خەيبەرنىڭ ھەر تەرىپىگە يېتىپ باردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سۆيۈنۈڭلار! خەيبەرنىڭ پەتىھى ئاسانلاشتى، ئەمدى ئاسان بولىدىغان بولدى» دېدى. ئەسھابى-كىرام ھەزرىتى ئەلىنىڭ بۇ باھادىرلىقىغا ھەيران قالدى. «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى كۆكلەرنى لەرزىگە سالدى. ئۇرۇش يەنە ئەۋجىگە چىقتى. ئەسھابى-كىرام ئۇرۇشا-ئۇرۇشا قەلئە دەرۋازىسىغا كەلگەندە بىر يەھۇدى قىلىچى بىلەن ھەزرىتى ئەلىنىڭ قالقىنىغا ئۇردى. قالقان يەرگە چۈشۈپ كەتتى. قالقانىنى يەردىن ئالغۇدەك ۋاقىت يوق ئىدى. پۇرسەتنى قولدىن بەرگىسى كەلمىگەن يەھۇدى ئۆزىنىڭ قالقىنى يەرگە چۈشكەندەك كەينىگە قاچتى. بۇنىڭدىن مەيۈسلەنگەن ئاللاھنىڭ شىرى، زۇلپىخارى بىلەن ئەتراپىتىكىلەرنى تارقاقلاشتۇرغاندىن كېيىن قەلئەنىڭ ئىشىكىنى قالقان قىلغۇسى كېلىپ: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن» دېگىنىچە، يوغان تۆمۈر دەرۋازىنىڭ تۇتقۇچلىرىغا ئېسىلدى. شانۇرلىرىنى تامدىن يۇلۇپ چىقتى. ھەزرىتى ئەلى دەرۋازىنى يۇلۇپ چىققاندا قەلئە تەۋرەپ كەتتى. سەككىز ئون كىشى مىدىرلىتالمايدىغان بۇ دەرۋازا قانىتىنى ئۆزى كۆتۈرۈپ قالقان قىلىپ ئېلىشتى. ئۇنىڭ ئالدىغا ئارقا-ئارقىدىن يەتتە يەھۇدى پالۋىنى تىزىلدى. ئۇلارنىمۇ ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن تىرە-پىرەن قىلىپ، سەپداشلىرى بىلەن قەلئەنىڭ ئىچىگە باستۇرۇپ كىردى. ئەمدى قەلئە ئېلىندى دېيىشكە بولاتتى. قىسقا زامان ئىچىدىلا ئالدىغا چىقالىغۇدەك بىرسى قالمىدى. ئىسلام بايرىقىنى قەلئەگە تىكتى. شۇنداق قىلىپ مۇستەھكەم سانالغان ناتات قەلئەسى پەتىھ قىلىندى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەلىنىڭ كۆزلىرىگە سۆيگەندىن كېيىن: سېنىڭ باتۇرلىقىڭدىن ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى رازى بولدى، دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئەلى ھاياجان ئىچىدە كۆز يېشى تۆكتى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمە ئۈچۈن يىغلايسەن؟! دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئەلى: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! خوشاللىقىمدىن يىغلاۋاتىمەن. چۈنكى ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ

رەسۇلى مەندىن رازى بولدى، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: يالغۇز مەنلا ئەمەس، جىبرائىل، مىكائىل ۋە پۈتۈن پەرىشتىلەر سەندىن رازى بولدى، دېدى.

بۇ چاغدا دەۋس قەبىلىسىدىن تۆت يۈز مۇسۇلمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياردەمگە كەلدى.[215] ئۇلار بىلەن باشقا قەلئەلەرنىمۇ پەتھە قىلىش ئۈچۈن ئۇرۇشقا كىرىشىپ كەتتى. خەيبەرنىڭ قالغان يەتتە قەلئەسىمۇ بىر-بىرلەپ يىقىلىشى بىلەن چارىسىز قالغان يەھۇدىلار، سۈلھى تۈزۈش ئۈچۈن ئادەم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىپ، تۆۋەندىكىدەك سۈلھى تۈزدى:

بىرىنچى: بۇ ئۇرۇشتا مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلغان يەھۇدىلارنىڭ قېنى تۆكۈلمەيدۇ.

ئىككىنچى: خەيبەردىن ئايرىلىپ كەتمەكچى بولغان يەھۇدىلار، يېنىدا پەقەت باللىرى ۋە بىر قىسىم ئائىلە-جابدۇقلىرىنى بىللە ئېلىپ ماڭالايدۇ.

ئۈچىنچى: باشقا سايمانلار ۋە يۆتكەپ كېتەلمەيدىغان، ساۋۇت، قىلىچ، قالقان، ئوقيا، قورال ياراق قاتارلىق سايمانلار، ئۈستىگە كىيىۋالغان كىيىمدىن باشقا پۈتۈن كىيىملىرى، رەخت، ئالتۇن ۋە خەزىنىلەر، ئات، تۆگە، قويغا ئوخشاش ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمانلارغا قالىدۇ.

تۆتىنچى: مۇسۇلمانلارغا قالىدىغان نەرسىلەرنى يوشۇرۇشقا بولمايدۇ. يوشۇرغانلار ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىنىڭ ھىمايىسى سىرتىدا قالىدۇ.

بۇ شەرتلەرگە بويسۇنمىغان، بايلىقلارنى يەر ئاستى ياكى يوشۇرۇن يەرلەرگە كۆمگەن كىنانە بىن رەبى جازاغا تارتىلدى. قولغا چۈشۈرۈلگەن بايلىقلار ھەددى-ھېسابسىز ئىدى. خەيبەرنىڭ بۇ مۇنبەت تۇپراقلىرى ۋە خورمىلىق باغلىرى ئۆز پېتى مۇسۇلمانلارغا قالدى.[216]

بۇ ۋەقەلەر بولۇۋاتقاندا دۆلىتىگە قايتىپ كېتىۋاتقان غەتەفانلار يەھۇدىلارغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن يەنە خەيبەرگە بۇرۇلدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەيبەرنى پەتھە قىلىپ، پۈتۈن يەھۇدىلارنى تەسلىم قىلغىنىنى كۆرۈپ: ئەي مۇھەممەد! سەن بىزگە خەيبەردىن ئەسكەر چېكىندۈرسەڭ، خەيبەرنىڭ بىر يىللىق خورما مەھسۇلاتىنى بېرىمەن دېگەن ئىدىڭ، بىز سۆزىمىزدە تۇردۇق، ئەمدى ۋەدەڭدە تۇر! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: پالانچى تاغ سىلەرنىڭ بولسۇن! دېدى. بۇنى ئاڭلىغان غەتەفانلار: سىلەرگە ئۇرۇش ئېلان قىلىمىز، دەپ تەھدىت سالدى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام: ئۇرۇش مەيدانى جەنافا بولسۇن، دېدى. غەتەفانلار: ئۇنداق بولسا بىز سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىمىز دەپ، تەھدىتنى رىئاللىققا ئايلاندۇردى. جەنافا بولسا غەتەفانلارغا تەۋە رايون ئىدى. بۇنىڭ ئاڭلىغان غەتەفانلارنىڭ يۈرىكىگە سۇ چۈشۈپ، دەرھال چېكىندى.

215. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 353.

216. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 336؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 672.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە قەھرىمان ئەسھابى بۇ ئۇرۇشتا تولىمۇ چارچاپ كەتكەن ئىدى. بىر تەرەپتە يارىدارلار داۋالانسا، بىر تەرەپتە ھاردۇق ئالدى. يەھۇدى ئاقسۆڭەك سەللام بىن مىشكەنىنىڭ ئايالى زەينەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرمەكچى بولدى. ئۇ بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن بىر ئۆچكىنى سويۇپ، گۆشىنى پىشۇرغاندىن كېيىن زەھەر قاتتى. تاماقنى كۆتۈرۈپ رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلدى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ كۆڭلىنى قوبۇل قىلىپ، ئەسھابىنى چاقىرتىپ ھەممەيلەن بىرلىكتە داستىرخانغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆچكىنىڭ ئالدى پۇتى تەرەپتىن ئازىراق گۆش ئېلىپ، «ئالاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن!» دەپ ئاغزىغا سالدى. بىر نەچچە قېتىم چاينىغاندىن كېيىن دەرھال ئاغزىدىن چىقىرىپ، «ئەي مۇبارەك ئەسھابىم! بۇ تاماقتىن قولۇڭلارنى تارتىڭلار! چۈنكى بۇ ئۆچكە گۆشى زەھەرلەنگەنلىكىنى ماڭا خەۋەر قىلدى» دېدى. ساھابىلار دەرھال تاماقتىن قولىنى تارتتى. پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدە گۆشتىن بىر پارچە يېگەن بىشر بىن بەرانىڭ يۈز كۆزى كۆكىرىپ، زەھەرلىنىپ شېھىت بولدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېنىغا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ، تۈكۈرۈكلىرىگە ئارلىشىپ كەتكەن زەھەرنى چىقىرىپ تاشلاش ئۈچۈن، مۈرىسىنىڭ ئارىسىدىن ئازىراق كېسىپ قان چىقىرىشنى ئېيتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنى بويىچە بۇ ئىشنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن زەھەرلىك گۆش يەرگە كۆمۈلدى. زەينەپنى تۇتۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: بۇ گۆشنى سەن زەھەرلىدىڭمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: شۇنداق مەن زەھەرلىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇنى نېمە ئۈچۈن قىلدىڭ؟ دېدى. ئۇ: سەن مېنىڭ ئېرىمنى، دادامنى ۋە تاغامنى ئۆلتۈردۈڭ. مەن ئۆز-ئۆزەمگە، «ئەگەر ئۇ ھەقىقەتەن بىر پەيغەمبەر بولسا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا خەۋەر بېرىدۇ، ئەگەر ساختا پەيغەمبەر بولسا زەھەرلىنىپ ئۆلىدۇ. بىز ئۇنىڭدىن قۇتۇلغان بولىمىز» دەپ ئويلىدىم، دېدى. ئەسھابى- كىرام بۇ ۋەقەدىن قاتتىق ئەپسۇسلىنىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن، ئۇنى ئۆلتۈرەيلىمۇ؟» دېدى. ئۆزى ئۈچۈن قىلىنغان ھەر قانداق ھاقارەتنى كەچۈرىدىغان مەرھەمەت پەيغەمبىرى ئۇ ئايالنى كەچۈرۈم قىلدى. بۇ ئۇلۇغ مەرھەمەتنى كۆرگەن زەينەپ، دەرھال ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى.[217]

خەيبەردە قولغا چۈشۈرگەن غەنىمەت ۋە ئەسىرلەر ئىچىدە، ھۇيەي بىن ئەختابنىڭ قىزى سەفىييەمۇ بار ئىدى. باش قوماندانلىق ھەققى سانىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەقسىم قىلىنغانىدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇنى ئازاد قىلدى. ئۇمۇ بۇ مەرھەمەتتىن خوشال بولۇپ جان- دىلى بىلەن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن خوشال بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى نىكاھىغا ئېلىش بىلەن مۇكاپاتلاندۇردى.

---

217. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 337؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 678؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 202.

شۇنداق قىلىپ سەفىييە مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولدى. سەھبا دېگەن يەرگە كەلگەندە توي بېرىپ، قوغۇن ۋە خورمىدىن توي تامىقى ئېتىلدى. سەفىييە ئانىمىزنىڭ كۆزىدە كۆك بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ: «بىر كۈنى كېچىدە چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە ئاي كۆكتىن چۈشۈپ قوينۇمغا كىرگەنلىكىنى كۆردۈم. بۇنى يولدىشىم كەنانىگە سۆزلەپ بېرىشىم بىلەن ئۇ: سەن بىزگە باستۇرۇپ كېلىۋاتقان شۇ ئەرەپ پادىشاھىنىڭ خانىمى بولۇشقا كۆز تىكىپسەن، دەپ كۆزۈمگە بىر شاپىلاق ئۇرغان، شۇنىڭ بىلەن كۆك چۈشۈپ قالدى» دېدى.[218]

خەيبەر پەتھ قىلىنغاندىن كېيىن يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىز خەيبەردىن چىقىپ كېتىمىز، ئەمما بىز ئېتىز-ئېرىق، باغ-ۋاران ئىشىنى ياخشى بىلىمىز. خالىساڭ بۇ مۇنبەت تۇپراقلارنى بىزگە ئىجارىگە بەرگىن. بىز بۇ يەردە ئىشلەيلى، مول-ھوسۇلنىڭ يېرىمى سېنىڭ بولسۇن» دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ساھابىلارنىڭ ئېتىز ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولغىدەك ۋاقتى يوق ئىدى. ئۇلار ئىسلام دىنىنى تارقىتىش ئىشى بىلەن ئالدىراش ئىدى. ئۇلار جىھاد قىلىپ ئاللاھ يولىدا كېچە-كۈندۈز كۈرەش قىلىۋاتاتتى. بۇ تەكلىپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەمنۇن بولدى ۋە :«خالىغان ۋاقتتا سىلەرنى بۇ يەردىن ھەيداپ چىقىرىش شەرتى بىلەن!» دېدى. يەھۇدىيلارمۇ بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ، خەيبەردىكى مۇنبەت تۇپراقلارنى ئىجارە ئېلىپ ئىشلەتتى.[219]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابى بىلەن زەپەر قۇچۇپ مەدىنىگە قايتتى. بۇ ۋاقتتا بۇنىڭدىن بۇرۇن ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىپ كەتكەن ئەسھابىنىڭ جافەر بىن ئەبى تالىپ يېتەكچىلىكىدە كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ خوشاللىققا چۆمدى. ھەزرىتى جافەرنىڭ پىشانىسىگە سۆيۈپ ئۇنى باغرىغا بېسىپ: «مەن خەيبەرنىڭ پەتھىدىنمۇ ياكى جافەرنىڭ قايتىپ كېلىشىدىن خوشال بولايمۇ؟ بىلەلمىدىم. سىلەرنىڭ ھىجرىتىڭلار ئىككى قېتىملىق بىرسى ھەبەشىستان بىرسى يۇرتىمىزغا قىلىنغان ھىجرەت» دېدى.

خەيبەردە قولغا كەلتۈرگەن پۈتۈن غەنىيمەتلەر، ھۇدەيبىيە شەرتنامىسىگە قېتىلغان پۈتۈن ئەسھابىلارغا، خەيبەر ئۇرۇشىغا قېتىلغانلارغا، ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان ساھابىلارغا، خەيبەرگە ياردەمگە كەلگەن دەۋس قەبىلىسىگە بۆلۈپ بېرىلدى.[220]

خەيبەرنىڭ پەتھ قىلىنىشى بىلەن ئەرەبىستاندىكى پۈتۈن يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرى ئاستىغا كىرگەن بولدى. ئەمدى ئۇلارنىڭ مۇشرىكلارغا ياردەم

218. بۇخارى، «سالات» ، 12؛ «جىھاد» ،74؛ ئەبۇ داۋۇت، «ھاراچ» ،21؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III ،101؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II ،330؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II ،669؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII ،121 .

219. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، 157 ، II؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II ،641؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد ، 205 ، I .

220. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I ،353.

قىلىش ئىمكانى قالمىدى. ئەتراپتىكى دۆلەت ۋە قەبىلىلەرمۇ قورال ۋە ئەسكەر كۈچىگە تايىنىپ يېڭىشقا كۆز يەتمەيدىغان خەيبەر قەلئەلىرىنى مۇسۇلمانلارنىڭ يەر بىلەن بىر قىلىشى بىلەن، مۇسۇلمانلارنىڭ قۇدرەتلىك كۈچ بولغانلىقى ئەمەلىيەتكە ئايلاندى. باشقىلار مۇسۇلمانلاردىن ئەيمىنىدىغان بولدى. مەككە مۇشرىكلىرى بۇ خەۋەردىن باشقىچە ئەندىكىپ كەتتى. بۇ ئۇرۇشتىن كېيىن، چوڭ-كىچىك نۇرغۇن قەبىلىلەر مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كېلىپ ئەسهابى-كىرامدىن بولدى. غەتەفان ۋە باش ئەگمىگەن بەزى قەبىلىلەرگە ئەسكەر ئەۋەتىش ئارقىلىق ئەيۋەشكە كەلتۈرۈلدى.

ھۇدەيبىيە كېلىشىمىدىن بىر يىل ئۆتكەن ئىدى. قۇربان ھېيتقا بىر ئاي قالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە ئۆمرە تەييارلىقى قىلىشنى ئەمر قىلدى. ئۆمرە ئۈچۈن ھۇدەيبىيەگە بېرىپ، بەيئەتۇر رىزۋانغا قېتىلغانلار تەييار بولۇشى كېرەك ئىدى. بۇ ئەمر بىلەن ئىككى مىڭدىن ئارتۇق ساھابى توپلاندى. قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن 70 تۆگە تەييارلىدى. بۇ تۆگىلەرنى مەككىگە ئوتلىتىپ ئاپىرىش ئۈچۈن ناجىيە بىن جۇندۇپ ۋە دوستلىرىدىن بولۇپ تۆت كىشىگە ۋەزىپە بېرىلدى. ساۋۇت، نەيزە ۋە قىلىچقا ئوخشاش ئۇرۇش قوراللىرى بىلەن بالدۇر يولغا سالدى. چۈنكى مۇشرىكلارغا ئىشەنگىلى بولمايتتى. ھەر ئېھتىمالغا قارشى بۇ قورال-ياراقلار ئىشقا ياراپتتى. ئەسھابى-كىرامدىن بەزىلىرى: «ئى رەسۇلۇللاھ! ھۇدەيبىيە شەرتنامىسىگە ئاساسلانغاندا، ئۆمرىگە يولۇچى قىلىچىدىن باشقا قورال بىلەن كىرىشكە بولمايتتى!» دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى: «بىز بۇ قوراللارنى ھەرەمگە ياكى مۇشرىكلارنىڭ يېنىغا ئەمەس، بەلكى مۇشرىكلارنىڭ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماي بىزگە ھۇجۇم قىلىش ئېھتىماللىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنى يېقىن ئەتراپتىكى يەردە ساقلايمىز» دېدى.

مەدىنە مۇنەۋۋەرگە ئەبۇ زەر غىفارى ۋەكىل بولۇپ قالدى.[221] ئەبۇ رۇھمۇل غىفارىنىڭمۇ ۋەكىل بولۇپ قالغانلىق رىۋايىتى بار. ئىككى مىڭ ساھابى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى. ساھابىلارنىڭ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەيتتى، چۈنكى يىللار بويى ئاللاھ تەئالا يولىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە، ئۆزلىرى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان سۆيۈملۈك ئانا يۇرتىغا قاراپ كېتىپ باراتتى. بەش ۋاقىت نامىزىدا قىبلە قىلغان مەككە مۇكەررەمنى زىيارەت قىلاتتى. يېڭى مۇسۇلمان بولۇپ، شەرتنامە تۈپەيلىدىن مەدىنىگە كېلەلمىگەنلار ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بىلەن قۇچاقلىشاتتى. يىللار بويى ئۇلارنىڭ كۆزىدىن ياش ئەمەس قان ئاقتۇرغان، زۇلۇپ سىلىپ زار-زار يىغلاتقان، بۇتلىرىغا چوقۇندۇرۇش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان قېرىنداشلىرىنى شېھىت قىلغان قۇرەيش مۇشرىكلىرىگە ئىسلامنىڭ كۈچى ۋە ئۇلۇغلىقىنى كۆرسىتەتتى. بەلكى ئۇلارنى كۆرگەن مۇشرىكلارنىڭ قەلبىگە ئىسلام مۇھەببىتى كىرىپ مۇسۇلمان بولۇشى مۇمكىن ئىدى!

مەدىنىدە قالغانلار ۋىدا تۆپىلىكىگىچە ئالەملەرنىڭ خوجىسىنى تەكبىر ئاۋازلىرى بىلەن ئۇزۇتۇپ قويغاندىن كېيىن قايتتى.

---

221. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 434، II، 289؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 8؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 59؛ كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، I، 484~486.

سۈيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مەدىنىدىن 10 يىراقلىقتىكى زۇلھۇلەيپە دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئېھرامغا كىرىشى بىلەن ساھابىلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن ئېھرامغا كىردى. ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن مەككە مۇكەررەمگە سەپەر باشلانغان ئىدى. «ئەمىر قىلغىن! ئالالھىم ئەمىر قىلغىن! ئەمىر قىلغىن! سېنىڭ شېرىك يوقتۇر! سېنىڭ ئەمرىڭگە ئامانەت بولدۇق! ھەمدۇ-سانا، مال-مۈلۈك ۋە نېمەت سېنىڭدۇر! سېنىڭ شېرىكىڭ يوقتۇر!» بۇ دۇئا بىلەن كۆك ۋە يەر تىترەيتتى. سەپەر ئالالھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئوقۇش ۋە يالۋۇرۇش، ئۇنىڭ مۇبارەك نامىنى زىكىر قىلىش بىلەن خوشاللىق ئىچىدە داۋاملاشتى.

بالدۇر يولغا چىققان مۇھەممەد بىن مەسلەمە قوماندانلىقىدىكى بىرلىك مەككىگە ئاز قالغاندا قۇرەيىش مۇشرىكلىرى تەرىپىدىن بايقىلىپ قالدى. ئۇلار قەدەملىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ: بىز بىر يىل بۇرۇن مۇشۇنداق كېلىشىم تۈزگەنىمىدۇق، بۇلار نېمە ئەمدى؟» دېدى. مۇھەممەد بىن مەسلەمە: بۇلار، ئالالھ تەئالانىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى، ئالالھ تەئالا روخسەت قىلسا، ئەتە ئۇلارمۇ بۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلىدۇ، دەپ ئۇلارنىڭ چاچلىرىنى تىك قىلىۋەتتى. مۇشرىكلار تىزلىكتە مەككىگە خەۋەر بەردى. مەككە مۇشرىكلىرى: قەسەم قىلىمىزكى، بىز سۈلھىگە ئەمەل قىلىدۇق. مۇھەممەد نېمە دەپ بىز بىلەن ئۇرۇشقىدەك؟... دېيىشتى. ئۇلار دەرھال بىر ھەيئەت قۇرۇپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا يولغا سالدى.

بۇ چاغدا ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككىنى ئېنىق كۆرگىلى بولىدىغان باتنى يەجەج دېگەن يەرگە يېتىپ كەلگەن ئىدى. ئۇلار قىلىچتىن باشقا بارلىق قوراللارنى بۇ يەرگە قويۇپ قويىدى. قوراللارغا كۆز-قۇلاق بولۇش ئۈچۈن ئىككى يۈز ساھابى بۇ يەردە قالدى.

تەييارلىق پۈتتىشى بىلەن مەككە مۇشرىكلىرى يېتىپ كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن روخسەت بېرىشىنى ساقلاپ تۇردى. ئۇلارنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن: ئى رەسۇلۇللاھ! ھۇدەيبىيە شەرتنامىسى تۈزۈلگەندىن تارتىپ، پۈتۈن ماددىلارغا ئەمەل قىلىدۇق. شۇنداق بولىشىغا قارىماي، قەۋمىڭ ۋە بۇ قورال-ياراقلار بىلەن مەككىگە كىرەمسەن؟ شەرتنامىگە ئاساسلانغاندا، يولۇچى قىلىچىدىن باشقا قىلىچ ئېلىپ يۈرۈلمەيدۇ! دېدى. بۇنىڭغا ئالەملەرنىڭ خوجىسى: مېنى ئۇبدان بىلىسلەر، كىچىك چىغىمدىن تا ھازىرغىچە، بەرگەن ۋەدىسىدە تۇرۇش، سۆزىگە ئەمەل قىلىش بىلەن جامائەتكە تونۇلغانمەن. ھەرەمگە يولۇچى قىلىچىدىن باشقا قىلىچ بىلەن كىرمەيمىز. ئەمما باشقا قورال-ياراقلارنىڭ ماڭا يېقىن بىر يەردە بولۇشىنى ئارزۇ قىلدىم، دېدى. ھەيئەت، ئۆزىگە يېتىپ كەلگەن خەۋەرنىڭ راست ئەمەسلىگىنى بىلىپ كۆڭلى ئارام تاپتى ۋە: ئەي مۇھەممەد! راست گەپنى قىلساڭ، سېنىڭ ۋاپاسىزلىقىڭنى ۋە ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىغان ۋاقتىڭنى ھېچ كۆرۈپ باقمىدۇق. ئۇ سېنىڭ گۈزەل ئەخلاقىڭدۇر! دېدى. ھەيئەت خەۋەرنى مەككىگە يەتكۈزگەندىن كېيىن مەككە مۇشرىكلىرىنىڭمۇ كۆڭلى جايىغا چۈشتى.

قۇرەيش ئاقسۆڭەكلىرى ئۆچمەنلىك ۋە كۆرەلمەسلىكتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلارنىڭ خوشال كەيپىياتىنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن مەككىدىن يىراقلىشىپ تاغلارغا چىقىپ كەتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بەلگە قويغان قۇربانلىق تۆگىلەرنى زىنتۇۋا دېگەن يەرگە ئالدىن ئەۋەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابى بىلەن تەييارلىقنى پۈتتۈرۈپ مۇقەددەس مەككىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ ماڭدى. كائىناتنىڭ سۇلتانى تۆگىسى قەسۋانىڭ ئۈستىدە، مىڭلىغان يولتۇزلارنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرگەن قۇياشتەك ئەتراپقا نۇر چاچاتتى. ئاللاھىم! بۇ نېمىدېگەن گۈزەل مەنزىرە! ئېغىزلاردىن: «لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك، لاشەرىكە لەكە لەببەيك ئىننەل ھەمدە ۋەننېئمەتە لەكە ۋەلمۇلۇك لاشەرىكە لەك" دېگەن تەلبىيەلەر ياڭرىدى. كۆڭۈللەر ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان مۇھەببەت بىلەن تولدى. قەدەممۇ-قەدەم مۇئاززام كەبىگە قاراپ ئىلگىرلىدى. يېقىنلاشقانسىرى ھاياجاندىن يۈرەكلىرى دۈپۈلدىدى. ھەر بىر ئېغىزدىن چىققان لەببەيك دۇئالىرى مەككىنى تولدۇرغان ئىدى. مۇشرىكلار بۇ مەنزىرىنى كۆرۈشى بىلەن قەلبى يۇمشاپ، تومۇرلىرىغا ئىللىق بىر مۇھەببەتنىڭ سىڭىپ كىرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. نۇرغۇنلىرىنىڭ يۈرىكىگە ئىسلامنىڭ مۇھەببىتى كىردى . نەتىجىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام غەلبە قىلدى.

پەيغەمبىرىمىز ۋە ئەسھابى بەللىرىگە قىلىچ ئاسقان ھالدا كەبە مۇئاززامغا كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسى قەسۋانىڭ چۇلۋۇرىنى ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە تۇتۇپ ماڭدى. مەككىلىك بەزى مۇشرىكلار، ئاياللار ۋە باللار دارۇن نەدۋە دېگەن يەرگە توپلىنىپ، پەيغەمبىرىمىز ۋە ئەسھابىنى تاماشا قىلدى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ئالدىغا ماڭغاچ:

ئەي كاپىرلار چېكىنىڭلار پەيغەمبەرنىڭ يولىدىن،
ئاللاھۇ تائالا ئۇنىڭغا بەردى قۇرئان.

ھەر خەير ۋە ياخشىلىق باردۇر ئۇنىڭ دىنىدا،
بۇ دىن ئۈچۈن ئۆلۈشتۇر، ئەڭ خەيرلىك ئۆلۈم ھەم.

ھەق ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر، قوبۇل قىلدىم يۈرەكتىن،
ھەر سۆزىگە ئىشەندىم، قوبۇل قىلدىم ئەمدى مەن.

ئەي كاپىرلار قۇرئاننىڭ ئاللاھۇ تائالادىن،
چۈشكىنىنى ئاھ، ئىنكار قىلغان شۇ ۋاقتىڭلاردا.

قانداق چۈشۈرگەن بولساق بالالارنى تۇيۇقسىز،

ۋە قانداق ئايرىغان بولساق بېشىڭلارنى بەدەندىن.

ئۇنىڭ مەنىسىگىمۇ ئىشەنمىسەڭلار ئەگەر،
چۈشەر ئوخشاش شەكىلدە بېشىڭلارغا بالالار.

باشلايمەن ئۇ ئالالاھنىڭ مۇبارەك ئىسمى بىلەن،
يوقتۇر ئۇنىڭ دىنىدىن باشقا بىر ھەقىقىي دىن.

ۋە يەنە باشلايمەنكى ئىسمى بىلەن ئالالاھنىڭ،
مۇھەممەد ھەم بەندىسى ھەم ئەلچىسىدۇر ئۇنىڭ.

دېگەن بېيتلەرنى ئوقۇدى. بۇ بېيتلەر مۇشرىكلارنىڭ بېشىغا بازغاندەك ئۇرۇلۇپ، يۈرەكلىرىگىچە بېسىپ كىرەتتى.

ھەزرىتى ئۆمەر ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا: ئەي ئىبنى رەۋاھە! سەن پەيغەمبەرنىڭ ئالدىدا، ھەرەم شەرىپتە قانداقمۇ شېئىر ئوقۇيالىدىڭ؟ دەپ ئېتىراز قىلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئۆمەر! ئۇنىڭغا دەخلى قىلما، ئالالاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنىڭ سۆزلىرى قۇرەيش مۇشرىكلىرىگە ئوق ئاتقاندىمۇ بەكرەك تەسىر قىلىدۇ. ئەي ئىبنى رەۋاھە! داۋام قىلغىن، دېدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئالالاھ تەئالادىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر! ئۇ بىردۇر! ئۇ سۆزىدە تۇرغاندۇر! بەندىسىگە ياردەم قىلدىغان ئۇدۇر! ئەسكەرلەرنى كۈچلەندۈرگەن ئۇدۇر! ئۇ قەبىلىلەرنى خاراپ قىلغان ئۇدۇر! دېدى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە تۆۋەندىكى شېئىرنى ئوقۇدى:

ئالالاھ تەئالادىن يوقتۇر،
باشقا بىر ئىلاھ.
يوقتۇر ئۇنىڭ شېرىكى،
لا ئىلاھە ئىللەللاھ.

ئۇدۇر مۇسۇلمانلارنىڭ،
ئەسكىرىگە كۈچ بەرگەن.
ئۇدۇر كاپىرلارنى،
تارقىتىپ مەغلۇپ قىلغان.

مۇسۇلمانلارمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بەيتۇللاھقا كىرىشى بىلەن ئوك مۇرىسىنى ئاچتى. ئۇنىڭ گۈزەل بەدىنى كۆزلەرنى مەپتۇن قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۈگۈن، شۇ مۇشرىكلارغا، ئۆزىنى كۈچلۈك ۋە روھلۇق كۆرستىدىغان يىگىتلەرنى ئالالاھ تەئالا رەھمىتى بىلەن ھۆكۈم قىلىدۇ!» دېدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئەسھابى-كىرام ئوڭ مۈرىلىرىنى ئېچىپ، ھەيۋەتلىك شەكىلدە ئىتتىك ھالدا كەبىنى ئۈچ قېتىم ئايلىنىپ تاۋاپ قىلدى. پەقەت رۇكنى يەمانى بىلەن ھەجەرۇل ئەسۋەت تەرەپتە ئاستا-ئاستا يۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى ھەجەرۇل ئەسۋەتكە يېقىنلىشىپ ئۇنى سۆيۈپ، ئارقىسىدىن قوللىرى بىلەن يېنىك يۆلىدى.

مۇشرىكلار ئەسھابى-كىرامنى دىققەت بىلەن كۆزەتتى. ئۇلارنىڭ بۇ ھەيۋەتلىك مېڭىشلىرىغا قاراپ ھەيران بولدى. چۈنكى ئۇلارغا مۇسۇلمانلار مەككىدىن كەتكەندىن كېيىن، ئورۇقلاپ كېسەل بولۇپ كەتكەنلىكى ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش ئۆسەك سۆزلەرنى تارقاتقان ئىدى. ھازىر ئەكسىچە بىر ئەھۋالغا شاھىت بولغان بولۇپ، ھەيرانۇ-ھەۋەستە قالدى.

قالغان تۆت قېتىملىق تاۋاپ ئاستا-ئاستا قەدەملەر بىلەن ئاياغلاشتى. تاۋاپتىن كېيىن ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ماقامىدا ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. قۇربانلىق قىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاچلىرىنى ياساتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى يەرگىمۇ چۈشمەي تەرەپ-تەرەپتىن باشقىلارنىڭ بەرىكەت ئېلىشى ئۈچۈن قولدىن-قولغا ئۆتۈپ كەتتى. ساھابىلارمۇ چاچلىرىنى ياساتتى. شۇنداق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر يىل بۇرۇن كۆرگەن چۈشى رېئاللىققا ئايلاندى.

ئۆمرە ئىبادىتى تۈگەپ پېشىن ۋاقتى كەلدى. ئاللاھنىڭ رەسۇلى ھەزرىتى بىلالنى كەبىدە ئەزان ئوقۇشقا ئەمىر قىلدى. ھەزرىتى بىلال ئۇنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداپ مەككىدە ئەزان ئوقۇشى بىلەن پۈتۈن مەككە جاراڭلىدى. ئەسھابى-كىرام پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ئەزاننى زەڭ سىلىپ ئاڭلىغاچ ئۇنى پەس ئاۋازدا تەكرارلىدى. ئەزان ئوقۇلغاندىن كېيىن ھەبىبۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئىمام بولۇپ بىرلىكتە ئوقۇغان بۇ نامىزى مۇشرىكلارنىڭ قەلبىگە باشقىچىلا تەسىر قىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزگە سۇ بويىدا تېرىدىن بىر چېدىر تىكىلدى. ساھابىلارمۇ ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى چېدىرلاردا ئۈچ كۈن قالدى. ناماز ۋاقىتلىرى كىرگەندە بەيتۇللاھقا يىغىلىپ جامائەت نامىزى ئوقۇدى. باشقا ۋاقىتلاردا ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى يوقلىدى. ئىسلامنىڭ ئۆگەتكەن گۈزەل ئەخلاقى بىلەن ئۇلارغا ئۈلگە بولاتتى. تۇغقانلىرىمۇ ئۇلارنىڭ بۇ گۈزەل ئەخلاقى ئالدىدا ئىرىپ، كۆڭلىدىكى ھەيرانلىقنى يوشۇرۇپ قالالمىدى. بۇ ئۈچ كۈندە مەككە پەتىھ بولغاندەك بىر ھالەتكە كەلگەن ئىدى. ئۈچ كۈنى توشتى. ئەمدى ئايرىلىش ۋاقتى كەلدى. ئاخشام ۋاقتى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆمرە ئۈچۈن كەلگەن مۇسۇلمانلارنىڭ ھېچقايسىسى كېچىنى مەككىدە ئۆتكۈزمەيدۇ، يولغا چىقىمىز!» دېدى.

نە ھەيۋەتتۇر يۇمۇپ ئىشقىڭ بىلەن كۆز، يولۇڭدا جان بەرمەك،
نېسىپ بولماسمۇ سۇلتانىم ھەرەمگاھىڭدا جان بەرمەك.
يۇمۇلغاندا كۆزلىرىم ئاسان بولۇر ئاھىڭدا جان بەرمەك،

جامالىڭ بىلەن شاد ئەيلە، ئوتتۇڭدا ياندىم ئى رەسۇلۇللاھ.

بويۇن قىستىم پەرىشانمەن، بۇ دەرتىنىڭ سەندە تەدبىرى،
لېۋىم قورۇلدى ئاتەشتىن كېتەر سەن بىلەن ئەسرى.
قاچان كۆڭلۈم مۇرات ئەيلىسە، شات خۇرام ئەيلە قىتمىرنى(يەر نامى)،
جامالىڭ بىلەن شاد ئەيلە، ساڭا كۆيدۆم ئى رەسۇلۇللاھ.

مۇئتە ئۇرۇشى

ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككىگە ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەتكەندە، ئەسھابىدىن ۋەلىد بىن ۋەلىدكە: «خالىد قەيەردە؟ ئۇنىڭغا ئوخشاش بىرسىنىڭ ئىسلامىيەت بىلەن تونۇشماسلىقى ئەپسۇسلىنارلىق بىر ئىش، بەلكى ئۇ پۈتۈن غەيرىتى ۋە قەھرىمانلىقىنى مۇسۇلمانلارنىڭ يېنىدا، مۇشرىكلارغا قارشى كۆرسەتكەن بولسا نەقەدەر گۈزەل بولاتتى. ئۇنى سۆيۈپ بېشىمىزدا كۆتۈرەتتۇق» دېگەن ئىدى. ۋەلىد بىن ۋەلىد بۇرۇنمۇ ئاكىسىغا مەكتۇپ يېزىپ مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلغانىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۇنىڭغا يېتىپ بېرىشى بىلەن ئىسلامىيەتكە بولغان مايىللىقى ھەسسىلەپ ئاشتى. ئۆمرە زىيارىتىنى تۈگەتكەن ساھابىلار مەدىنىگە قاراپ يول ئالدى. ئارىدىن يىللار ئۆتۈپ ھىجرەتنىڭ سەككىزىنچى يىلى بولغان ئىدى. خالىد بىن ۋەلىد ئولتۇرالماي قالدى. بالدۇراق مەدىنىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا تىز چۆكۈپ مۇسۇلمان بولۇشنى ئويلاپ يۈرىكى پۇچىلاندى. ئۇ بۇ ۋەقەنى: «ئاللاھ تەئالا ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەببىتىنى ئېھسان قىلدى. يۈرىكىمگە ئىسلامنىڭ مۇھەببىتى ئورۇنلاشتى. ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىيالىغىدەك ھالغا ئېلىپ كەلدى. ئۆز ـ ئۆزەمگە: مەن مۇھەممەدكە قارشى پۈتۈن ئۇرۇشلارغا قاتناشتىم. ئەمما ھەر قېتىم ئۇرۇش مەيدانىدىن ئايرىلغاندا، ئۆزەمنى ئايىغى يوق خاتا بىر يولدا كېتىپ بارغاندەك، ئۇنىڭ ھامان بىر كۈنى بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن غەلبە قىلىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. پەيغەمبەر ھۇدەيبىيەگە كەلگەن ۋاقىتتا، بىزنىڭ قوشۇنىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر قوماندانى ئىدىم. ئۇسفان دېگەن يەردە ئۇلارغا يېقىنلاشتىم. پەيغەمبەر بىزدىن خاتىرجەم ئەسھابى بىلەن ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ئۇلارغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماقچى بولدۇق. ئەمما مومكىن بولمىدى. بۇنداق بولىشىمۇ ياخشى بوپتىكەن. پەيغەمبەر خۇددى كۆڭلىمىزدىكىلەرنى بىلىۋالغاندەكلا، ئەسىر نامىزنى ناھايىتى تەمكىن قىلدى. بۇ ئەھۋاللار ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلدى. بۇ زات ھەر ھالدا ئاللاھ تەئالادىن قورقىۋاتقان بولسا كېرەك دېدىم. بىز بىر ـ بىرىمىزدىن ئايرىلدۇق، ھەممەيلەن ئوخشىمىغان خىياللاردا ئىدۇق. مۇھەممەد ئۆمرە ئۈچۈن مەككىگە كەلگەندە ئۇنىڭ كۆزىگە چېلىقمىدىم. قېرىندىشىم ۋەلىد بىلەن مېنى زىيارەت قىلغىلى كېلىپ مېنى تاپالماي كېتىپتۇ. ئىنىم مەكتۇپىدا: ‹ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن! ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا قىلغاندىن كېيىن شۇنى دېمەكچىمەنكى، مەن سېنىڭ ئىسلامىيەتتىن يۈز ئۆرىشىڭدىن ئىبارەت بۇ ئەقىلسىزلىقىڭدىن باشقا بىر ئىش بىلمەيمەن. ھالبۇكى سەن ماڭغان يولۇڭنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە دۆت ئەمەس ئىدىڭ. نېمە ئۈچۈن كاللاڭنى ئىشلەتمەيسەن، ئىسلام دىنىنى ئاڭلاپ چۈشەنمىگەن قانداق كاللا بۇ؟! پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام سىنى سورىدى. سىنى ئىسلامغا كىرىپ، غەيرەت-جاسارىتىڭنى مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كاپىرلارغا قارشى كۆرسىتىشىڭنى ئارزۇ قىلىدىكەن. ئەي قېرىندىشىم! نۇرغۇن پۇرسەتلەرنى قاچۇردۇڭ، ئەمدى پۇرسەتنى قاچۇرما!» دەپ يازغان ئىدى. قېرىندىشىمنىڭ بۇ مەكتۇبىنى كۆرۈش بىلەن تەڭ مەندە مۇسۇلمان بولۇش ئارزۇسى كۈچەيدى. مەدىنىگە بېرىش ئۈچۈن ئالدىرىدىم. ئۇ كېچىدە چۈشۈمدە تار ۋە چۆلدەك سۇسىز بىر يەردىن، كەڭ، يېشىل بىر ئازادە يەرگە چىقتىم. مەدىنىگە بېرىش بىلەنلا چۈشۈمنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە سۆزلەپ بېرىپ، تەبىرىنى ئاڭلاپ بېقىشقا قارار بەردىم.

مەن پەيغەمبەرنىڭ يېنىغا بېرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتقاندا «ئەجىبا، مەن ئۇ يەرگە بارغاندا ماڭا كىم دوست بولار؟!» دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئۇ چاغدا سەفۋان بىن ئۇمەييەگە يولۇقۇپ قالدىم. ئىشنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم. ئۇ مېنىڭ تەكلىپىمنى رەت قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىكرىمە بىن ئەبۇ جەھىلگە سۆزلەپ بەردىم. ئۇمۇ رەت قىلىشى بىلەن ئۆيۈمگە قايتىپ كەلدىم. ئېتىمنى مىنىپ ئوسمان بىن تەلھانىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇنىڭغىمۇ مۇسۇلمان بولۇپ پەيغەمبەرنىڭ يېنىغا بارىدىغانلىقىمنى مەن بىلەن دوست بولۇپ بىرلىكتە بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ ھېچ ئويلانمايلا ماقۇل بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئەتىسى تاڭ ئېتىشى بىلەنلا يولغا چىقتۇق. ھاددە دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئامىر بىن ئاس بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇمۇ مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقىپتىكەن.

مەدىنىگە باردۇق. ئەڭ چىرايلىق كىيىمىنى كىيىپ پەيغەمبەر بىلەن كۆرۈشۈشكە تەييارلىق قىلدىم. دەل شۇ پەيتلەردە ئىنىم ۋەلىد كېلىپ: «چاققان بولغىن، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. ئۇ بەكمۇ خوشال بولدى، ھازىر سىلەرنى ساقلاپ تۇرىدۇ» دېدى. مەن دەرھال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا يۈگۈردۈم. ئۇ كۈلۈپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەرگەندىن كېيىن: ئاللاھ تەئالادىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، سىنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە ئىمان ئېيتىمەن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىنى ھىدايەتكە ئېرىشتۈرگەن، توغرا يولنى كۆرسەتكەن ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانالار بولسۇن، دېدى. مەن ئۇنىڭغا گۇناھلىرىمنى كەچۈرۈم قىلىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلىشنى تەلەپ قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسلامىيەت، ئۇنىڭغا كىرىشتىن بۇرۇنقى گۇناھلارنىڭ ھەممىسىنى ئەپۇ قىلىدۇ، دېدى. قالغان ئىككى دوستۇممۇ مۇسۇلمان بولدى» دېدى.[222]

شۇنداق قىلىپ مەككىنىڭ باتۇرلىرىدىن ئۇرۇشلاردا كۆزىنى مىت قىلىپ قويمايدىغان، ئۆز نىشانى ئۈچۈن جان بېرىشتىن قىلچە چېكىنمەيدىغان بۇ ئۈچ باتۇر، يۈرىكىدىن چىققان سەممىيەت بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. ئەمدى پۈتۈن كۈچى بىلەن كۇپۇرنى يوقۇتۇش ئۈچۈن كۈرەش

222. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XVI، 228.

قىلاتتى. ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولىشى ساھابىلارنى بەكمۇ خوش قىلدى. بۇ ئىشقا بولغان خۇشاللىقىنى، «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دېيىش ئارقىلىق ئىپادىلىدى.

ھىجرەتنىڭ سەككىزىنچى يىلى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىنغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئىسلامىيەتنى تارقىتىش ئۈچۈن يەنە نۇرغۇن قەبىلىلەرگە ئەلچى ئەۋەتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە بەزىلەردىن ياخشى خەۋەرلەر كەلدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە بۇسرا ۋالىسىغا ئەۋەتىلگەن ھارىس بىن ئۇمەيىر شامنىڭ بەلكا ناھىيىسىنىڭ مۇئتە يېزىسىدا خرىستىئان ئەسكەرلەر تەرىپىدىن تۇتقۇن قىلىندى. شام ۋالىسى شۇراھبىل بىن ئامىرنىڭ يېنىغا يالاپ بېرىلغان ھەزرىتى ھارىس ئەلچى سالاھىتى بىلەن كەلگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ ئۆلتۈرىشى بىلەن شېھىت بولدى.[223]

بۇ خەۋەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلغانلىقىدىن دەرھال ئەسھابىغا جەڭ تەييارلىقى قىلىشنى ئەمىر قىلدى. بۇ ئەمرنى ئاڭلىغان ساھابىلار بالا-چاقىسى بىلەن ۋىدالىشىپ، جۇرىپ بارگاھىغا توپلاندى. ھەبىبى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام پېشىن نامىزىغا ئىماملىق قىلغاندىن كېيىن: «جىھادقا چىقىدىغان شۇ ئىنسانلارغا زەيد بىن ھارىسەنى قوماندان قىلدىم! زەيد بىن ھارىسە شېھىت بولسا ئورنىغا جافەر بىن ئەبى تالىپ چىقسۇن. جافەر بىن ئەبى تالىپ شېھىت بولسا ئۇنىڭغا ئورنىغا ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە چىقسۇن، ئەگەر ئۇمۇ شېھىت بولسا ئۇنىڭ ئورنىغا مۇسۇلمانلار ئارىسىدىن مۇناسىپ بىرسىنى تاللاڭلار ۋە ئۇنى ئۆزەڭلارغا قوماندان قىلىڭلار!» دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار ئىسمىلىرى ئوقۇلغان قوماندانلارنىڭ شېھىت بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ يىغلاپ كەتتى ۋە :«ئى رەسۇلۇللاھ! كاشكى ئۇلار ساق قالغان بولسا، ئۇلاردىن پايدىلانغان بولساق!» دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بەرمەي سۈكۈتتە تۇردى.[224]

بۇ سۆزلەرنى ئۇ يەردە ئاڭلاپ تۇرغان ھەزرىتى زەيد، جافەر ۋە ئابدۇللاھ سۆيۈنگەنلىكىدىن خۇشاللىقتا چۆمدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئەڭ بۈيۈك ئارزۇسى ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش يولىدا شېھىت بولۇش ئىدى. خۇشخەۋەر ئوچۇق ئاشكارە بېرىلگەن بولۇپ ئۆز قۇلاقلىرى بىلەن ئاڭلىغان ئىدى. ساھابىلارنىڭ تەييارلىقى پۈتۈپ قوماندانلىرىنى ساقلاپ قالدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئاق رەڭلىك ئىسلام بايرىقىنى زەيد بىن ھارىسەگە تەسلىم قىلدى. ئۇنىڭغا ھارىس بىن ئۇمەيىرنىڭ شېھىت بولغان يېرىگىچە بېرىشنى ۋە ئىسلامىيەتنى تەبلىغ قىلىشنى، ئەگەر قوبۇل قىلمىسا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشنى ئەمىر قىلدى.

---

223. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 756؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 128؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XI، 464.

224. بۇخارى، «مەغازى»، 46؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 756~758؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 128~130.

ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە يېنىدىكى دوستلىرى بىلەن خوشلاشقاندا يىغلىدى. ئۇلار ئۇنىڭدىن: ئەي رەۋاھەنىڭ ئوغلى! نېمە ئۈچۈن يىغلايسەن؟ دېدى. شائىر ئابدۇللاھ رەۋاھە:

يىغلىشىمنىڭ سەۋەبى، مۇھەققە بىلىپ قالسۇن قېنى،
ئەمەس دۇنيا سۆيگۈسى. ئىچىڭلاردىن بىرسىڭلار بۇنى.
يىغلىشىمنىڭ سەۋەبى، ھېچقانداق كىشى يوقكى،
ئەمەس سىزنى سېغىنىش. تاللىسۇن دوزاق دېگەن يەرنى.

ئەسلى سەۋەپ شۇ ئىدى، كىردى قۇلاقلارغا بۇ ئايەت،
قۇرئانى ـ كەرىمدە سۆزلەپ. ئوقۇغاندا كائىناتنىڭ سۇلتانى.
رەببىمىز بىر ئايەتتە، دوزاقتا قانداقمۇ چىدالىسۇن ،
كېلىچىكىمىزنى كۆزلەپ. كىرىپ قالسام پېقىر ياكى.

دەپ شېئىر ئوقۇدى. ساھابىلار: ئاللاھ تەئالا ساڭا سۆيۈملۈك بەندىلىرى قاتارىدىن ئورۇن بەرسۇن. مۇبارەك قىلسۇن دەپ دۇئا قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە: مەن پەقەت ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن مەغپىرەت بولۇشنى ئارزۇ قىلىمەن. قانلارنى چاچرىتىپ چىقىرىدىغان بىر قىلىچ زەربىسى بىلەن ياكى ئۈچەي ۋە جىگەرلىرىمنى يېرىپ تاشلايدىغان بىر نەيزە زەربىسى بىلەن شېھىت بولۇشنى ئارزۇ قىلىمەن! دېدى. قوشۇن ئەمدى قوزغىلاي دەپ تۇرىشىغا، ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ ۋىدالاشقاندىن كېيىن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئېسىمدىن چىقارمىغۇدەك بىر نەرسە تەۋسىيە قىلامسەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەن ئەتە ئاللاھ تەئالاغا ئاز ئىبادەت قىلىدىغان بىر دۆلەتكە بارىسەن. ئۇ يەردە سەجدە ۋە نامازلارنى كۆپەيتكىن، دېدى. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا نەسىھەتلەرنى كۆپەيتەمسىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئاللاھ تەئالاغا زىكىر قىلىشنى كۆپەيت، چۈنكى ئاللاھ تەئالاغا قىلىنغان زىكىر، سېنىڭ ئارزۇلىرىڭغا ياردەم قىلىدۇ، دېدى. ئۈچ مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە يۈرۈشكە باشلىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە مەدىنىدە قالغان ساھابىلەر، غازىلار ئۇلارنى ۋىدا تۆپىلىكىگە قەدەر ئۇزىتىپ قويىدى. بۇ يەردە ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئىسلام قوشۇنىغا: مەن سىلەرگە، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇنداپ، ئۇ چەكلىگەنلەردىن يىراق تۇرۇپ، يېنىڭلاردىكى مۇسۇلمانلار بىلەن ياخشى ئۆتۈپ، ياخشى مۇئامىلە قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا، ئۇنى ئىسمىنى زىكىر قىلىپ ئۇرۇش قىلىڭلار. غەنىيمەت ئېلىنغان ماللارغا خىيانەت قىلماڭلار، ھەر ۋاقىت ۋەدەڭلاردا تۇرۇڭلار، باللارنى ئۆلتۈرمەڭلار، ئۇ يەردە خرىستىئانلارنىڭ چىركاۋلىرىدا ئىنسانلاردىن

ئايرىلىپ ئىبادەت قىلىۋاتقان كىشىلەرگە ئۇچرايسىلەر. ئۇلارغا چېقىلىشتىن ساقلىنىڭلار. ئۇلاردىن باشقا شەيتانلارنىڭ ئازدۇرىشىغا ئۇچرىغان كىشىلەرگە ئۇچرايسىلەركى ئۇلارنىڭ باشلىرىنى قىلىچ بىلەن كېسىپ تاشلاڭلار. ئايالLارنى، قېرى-چۆرىلەرنى ئۆلتۈرمەڭلار. دەرەخلەرنى كۆيدۈرمەڭلار، كەسمەڭلار، ئۆيلەرگىمۇ ئوت قويماڭلار! دېدى.

باش قوماندان زەيد بىن ھارىسەگىمۇ: مۇشرىكلار بىلەن ئۇچراشقاندا، ئۇلارنى ئۈچ ئىشتىن بىرسىگە دەۋەت قىلغىن! ئەگەر ئۇلار مۇسۇلمان بولسا، ساھابىلار يۇرتى بولغان مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا دەۋەت قىلغىن! ئەگەر دەۋەتنى قوبۇل قىلسا، ساھابىلار ئىگە بولغان پۈتۈن ئىمتىيازلارغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى، ئۇلار ئېرىشەلەيدىغان ۋەزىپىلەرگە ئۇلارنىڭمۇ ئىگە بولالايدىغانلىقىنى ئېيتقىن. ئەگەر مۇسۇلمان بولۇپ ئۆز دۆلىتىدە قېلىشنى خالىسا مۇسۇلمان كۆچمەن ئەرەپلەردەك بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارغا يۈرگۈزگەن ھۆكۈملەرنىڭ ئۇلار ئۈچۈنمۇ ئوخشاش كۈچكە ئىگە ئىكەنلىكىنى، ئۇرۇش غەنىيمەتلىرىدىن ئۇلارغا بېرىلمەيدىغانلىقىنى، غەنىيمەتلەرنىڭ پەقەت مۇسۇلمانلار بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇش قىلغانلارغا بۆلۈپ بېرىلىدىغانلىقىنى ئېيتقىن! ئەگەر ئىسلامنى قوبۇل قىلمىسا، ئۇلارنى باج تۆلەشكە دەۋەت قىلغىن! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بۇلارنى قوبۇل قىلغانلارغا چېقىلما. ئەگەر باج تاپشۇرۇشقىمۇ قوشۇلمىسا، ئاللاھ تەئالانىڭ ھۆكمى بىلەن ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلغىن! دېدى.

بۇ نەسىھەتلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ساھابىلار يولغا چىقتى. ئىسلام قوشۇنى تەكبىر ئاۋازلىرى بىلەن بۇ يەردىن ئايرىلدى. ئۇلارنى ئۇزىتىپ كەلگەنلەر قوللىرىنى پولاڭلىتىپ، «ئاللاھ تەئالا سىلەرنى ھەر خىل بالا-قازادىن ساقلىسۇن. يەنە ساق-سالامەت قايتىپ كېلىشكە نېسىپ قىلسۇن.» دەپ دۇئا قىلدى. ئۇلارنىڭ قارىسى يوقالغىچە، ياشقا تولغان كۆزلىرى بىلەن ئۇلارغا قاراپ تۇردى.

زەيد بىن ھارىسەنىڭ قولىدىكى ئىسلام بايرىقى لەپىلدىدى. ساھابىلار بىلگىلى بولمايدىغان ئۇزۇن بىر يولغا ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن يولغا چىقتى. ئىسلام قوشۇنى تېزلىك بىلەن سۈرىيە تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. سەپەر تىنىچ ۋە خوشاللىق بىلەن داۋاملاشتى. ساھابىلار بىر قەدەم بولسىمۇ بالدۇراق مۇشرىكلار بىلەن ئۇچرىشىشنى ئارزۇ قىلدى. شېھىتلىكنى ئارزۇ قىلغانلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئالدىرايدىغىنى ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ئىدى.

زەيد بىن ئەرقام: «مەن ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەنىڭ تەربىيەسى ئاستىدا چوڭ بولغان بىر يېتىم ئىدىم. ئۇ مۇئتە سەپىرىگە چىققاندا، مېنىمۇ تۆگىسىنىڭ ئارقىسىغا مىندۈرۋالدى. كېچىنىڭ بىر ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئاغزىدىن تۆۋەندىكى بېيىتلەرنى ئاڭلىدىم:

ئەي تۆگەم قۇملۇقتىكى،
قۇدۇققا ئىگەر بېشىنى.
سۈنى ئىچىپ روھلانغىنىكى،
يىراقلارغا يەتكۈز مېنى.

مانا قارا ئەك ئاخىرقى دەڭلەردە،
ئۆتۈپ كەتتى سەندىن باشقا مۆمىنلەر.
ئەي رەۋاھەنىڭ جانىجان ئوغلى،
تاشلاپ كەتتى سېنى يېقىن دېگەنلەر.

چىقارمايمەن ئەمدى سېنى،
ھەرگىز باشقا سەپەرلەرگە.
ئىگەڭدىن ئايرىلىپ قالسەن،
قاراپ تۇرغىن بىردەملىككە.

قېرىنداشلىق باغلىرىنى،
ئۈزۈپ ـ تاشلاپ كېتىپ قالدى.
سېنى ئاللاھ تەئالاغا،
تاشلاپلا كېتىپ قالدى.

ئەمدى ئۆيگە بارالمايمەن،
قايرىلىپ كېتەلمەيمەن.
قاراپ تۇرغىن بۇ ئۇرۇشتا،
شېھىت بولۇپ كۆلەلەيمەن.

ئەمدى ھەرگىز ئويلىمايمەن،
كەينىمدە قالغان مال ـ دۇنيانى.
ھېچ خىيالىمغا كىرگۈزمەيمەن،
ئەسلىمەيمەن باغلاردىكى خورمىلارنى.

بۇ بېيىتلەرنى ئاڭلىشىم بىلەن ئۆزەمنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتىم. ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە قامچىسى بىلەن مېنى نوقۇپ: «ئەي يارىماس! ساڭا نېمە بولدى؟ بۇنداق دېيىشىمنىڭ ساڭا نېمە زىيىنى بار؟ ئاللاھ تەئالا ماڭا شېھىتلىك نېسىپ قىلسا، سەن تۆگەمنى مىنىپ قايتىپ كېتىسەن. مەن بولسام دۇنيانىڭ پۈتۈن دەرتلىرىدىن، غەم ـ قايغۇلاردىن قۇتۇلۇپ راھەت ـ پاراغەتكە ئېرىشىمەن» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن تۆگىدىن چۈشۈپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، ئۇزۇن دۇئا قىلغاندىن كېيىن ماڭا: «ئەي ئوغلۇم! خۇدا بۇيرىسا بۇ سەپەردە ماڭا شېھىتلىك نېسىپ بولىدۇ!» دېدى.

ساھابىلار سۈرىيەگە يېقىنلاشقاندا شام ۋالىسى شۇراھبىل بىن ئامىر، ئىسلام قوشۇنىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىدىن خېلى بۇرۇنلا خەۋەر تاپقان ئىدى. ئۇ ۋىزانتىيە قەيسەرى ھىراقلىئۇسقا خەۋەرچى ئەۋەتىپ خاتىرجەم بولغان ئىدى. ئۇنىڭ ئەۋەتكەن خەۋىرىدە مۇسۇلمانلار ئۈچ، بەش مىڭ كىشى ئىدى. ئۇنىڭ قوشۇنى يۈز مىڭدىن ئارتۇق، بولۇپ ،قورال ـ يارىقىنىڭ ھەددى ـ ھېسابى يوق ئىدى.

ئەسھابى ـ كىرام شام تۇپراقلىرىدىكى مۇئان دېگەن يەرگە كەلگەندە، رۇملارنىڭ يۈز مىڭ كىشلىك بىر قوشۇن بىلەن ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ يەردە بارگاھ قۇرۇپ ئىككى كېچە قالدى. قوماندان زەيد بىن ھارىسە ساھابىلارنى توپلاپ، رۇم قوشۇنىغا قانداق تاقابىل تۇرۇش ھەققىدە مەسلىھەت سورىدى. ساھابىلاردىن بەزىلىرى، «رۇم قوشۇنى بىلەن ئۇچراشماي، ئۇلارنىڭ دۆلىتىگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلايلى، ئىنسانلىرىنى ئەسىرگە ئېلىپ مەدىنىگە قايتايلى!» دېسە، يەنە بەزىلەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەكتۇپ يېزىپ ئۇنىڭغا دۈشمەنلەرنىڭ سانىنى بىلدۈرەيلى ياكى بىزگە دەرھال ياردەمچى قوشۇن ئەۋەتسۇن، قانداق قىلىشىمىزنى سورايلى!» دېدى. ئىككىنچى پىكىرنىڭ ئورۇنلۇق ئىكەنلىكىگە قارار بەرگەن ۋاقىتتا، ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئارىلىشىپ، مۇنداق دېدى.

ئەي قەۋمىم نە سەۋەپتىن،
دىلىغۇل بولۇپ قالدىڭلار.
شېھىت بولۇش مەقسەتتى،
جەڭگە بۇ مەقسەتتە كەلدىڭلار.

قەسەم قىلاي بەدىر كۈنى،
بار ئىدى ئاران ئىككى ئېتىمىز.
ئۇھۇدتا بىر تال ئات بىلەن،
بەكمۇ ئاز ئىدى قورالىمىز.

قورالىمىز، ئېتىمىز كۆپ دەپ،
ئۇرۇشلاردا ئەسكىرىمىز كۆپ دەپ.
بۇ سەۋەپلەردىن ھەرگىزمۇ،
ئۇرۇشمىدۇق كاپىرلار بىلەن.

بۇ جەڭدە غەلبە قىلىش،
باغلىق بەلكىم تەقدىر بىلەن.
ئىشقىلىپ شۇنداق دېدى،
ئاللاھ ۋە پەيغەمبىرىمىز.

ئۇلۇغ ئاللاھ تەئالانىڭ،
بىزگە ئېھسان قىلغىنى.
شۇ دىنىنىڭ كۈچى بىلەن،
ئۇرۇشتۇق شىرلارغا ئوخشاش.
بېرىڭلار ئېلىشىڭلار،
ئېنىقكى بىر ياخشىلىق بار.
بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى،
يا شاھادەت يا زەپەر.

ئاللاھ تەئالا ۋەدىسىدىن،
ھەرگىز يانماس كەينىگە.
ئەي مۆمىنلەر قېرىنداشلار،
يۈرۈڭلار ئۇرۇشنىڭ ئىچىگە.
شېھىتلىك بار بولسا ئەگەر،
بىزنىڭ تەقدىر-پېشانىمىزدە.
بىزنى شېھىتلارغا جەم قىلغۇسى،
ئۇلار ياشاۋاتقان شۇ جەننەتلەردە.

ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەنىڭ بۇ سۆزلىرى ساھابىلارنى جاسارەتلەندۈردى. ساھابىلار ئۇنىڭ سۆزلىرىنى تەستىقلىدى. ئەمدى قارار ئېلىندى. ئۇلار شېھىت بولغىچە ئۇرۇش قىلدى. بۇ شانلىق ساھابىلار مۇئتە ئىسمىدىكى بىر يېزىغا كەلگەندە، 100000 كىشىلىك رۇم قوشۇنى بىلەن ئۇچراشتى. تاغ-تاشلار دۈشمەن ئەسكەرلىرى بىلەن تولدى. بىر تەرەپتە ئاللاھنىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن مەدىنىدىن شامغىچە كەلگەن ئۈچ مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى يەنە بىر تەرەپتە ئىسلامنى بوغۇش ئۈچۈن كەلگەن يۈز مىڭ كىشىلىك كاپىر قوشۇنى بار ئىدى. كۆرۈنۈشتە ئۇرۇش قىلىش مومكىن بولمايدىغان بىر سان پەرقى بار ئىدى. بىر مۇسۇلمان ئەسكىرى ئوتتۇز رۇم ئەسكىرى بىلەن ئۇرۇش قىلىشى كېرەك ئىدى. ھەر ئىككى تەرەپ ئۇرۇش ھالىتىگە ئۆتتى. بۇ ئەسنادا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمىر-پەرمانلىرىغا ئاساسەن ئىسلام قوشۇنىدىن بىر ھەيئەت رۇم قوشۇنى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇلار رۇم قوشۇنىغا ئىسلامغا كىرىشنى بولمىسا باج تۆلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ماڭدى. رۇملار تەلەپلەرنى رەت قىلدى. ئەمدى قاراپ تۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. قوماندان زەيد بىن ھارىسە قولىدىكى بايراق بىلەن ئىسلام قوشۇنىغا ھۇجۇم بۇيرۇقىنى بەردى. بۇ بۇيرۇقنى جان-دىلى بىلەن ساقلاپ تۇرغان ساھابىلار: «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە ئوقتەك ئالدىغا ئېتىلدى. ئۇلار

خۇددى بىر كۈچلۈك بوران ـ چاپقۇندەك دۈشمەن سەپلىرىگە بېسىپ كىردى. ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرى، قىلىچلارنىڭ ئاۋازلىرى، تەكبىر ئاۋازى ۋە يارىدارلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، ئۇرۇش باشلىنىشى بىلەن جەڭ مەيدانى قان كۆلگە ئايلاندى. ساھابىلار ھەر بىر قىلىچ ئۇرۇشىدا بىر باش ياكى بىر قولنى كېسىپ تاشلىدى.

قولىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاق بايرىقىنى كۆتۈرىۋالغان ھەزرىتى زەيد بىن ھارىسە دۈشمەنىنىڭ قوشۇنى ئىچىدە «ئاللاھ! ئاللاھ!» دەپ ئېلىشتى. قىلىچنى پۇلاڭلىتىپ بىردەمدىلا ئەتراپىنى بوشىتىپ قوياتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا چىققان دۈشمەن پۇشايمانغا قالاتتى. قوماندانلىرىنىڭ باتۇرلارچە ئېلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن باشقا ساھابىلار ئۇلاردىن قالامدۇق دېگەندەك، ئۆز ئالدىغا قىلىچ ئويىنىتىپ بىرگە قارشى ئوتتۇز دۈشمەن بىلەن ئېلىشتى. بىر چاغدا بىر قانچە نەيزە تەڭلا ھەزرىتى زەيد بىن ھارىسەنىڭ كۆكسىگە سانجىلدى. باشقا نەيزىلەرمۇ ئۇنىڭغا ئارقا ـ ئارقىدىن كىرىشكە باشلىدى. مۇبارەك ساھابىنىڭ بەدىنى ئۆتمە ـ تۆشۈك بولۇپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن مۇبارەك ساھابى ئاتتىن يەرگە يىقىلدى ۋە ئۇنىڭ ئەڭ ئارزۇ قىلىدىغان شېھىتلىك ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشتى. زەيد بىن ھارىسەنى كۆزىتىپ تۇرغان جافەر دەرھال بايراقنى يەردىن ئالدى. لەپىلدەپ تۇرغان ئىسلام بايرىقىنى كۆرگەن ساھابىلار ئۆزىنى ئۇنتىغان ھالدا ئېلىشتى. جافەرمۇ زەيد بىن ھارىسەگە ئوخشاش باتۇرلارچە ئېلىشتى. بىر تەرەپتىن دۈشمەن بىلەن ئېلىشسا بىر تەرەپتىن ساھابىلارغا مەدەت بەردى. شىرلاردەك ئېلىشىۋاتقان بۇ شانلىق ساھابى ئۆزىنى ئۇنتىغان ئىدى. ئۇ باشقا ساھابىلاردىن ئايرىلىپ قالغان بولۇپ دۈشمەنىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ دۈشمەن قوشۇنى ئىچىدىن كەينىگە چىققىلى بولمايدىغانلىقىنى ئاللىبۇرۇن بىلىپ يەتتى. قەھرىمان قوماندان ئۆز ـ ئۆزىگە: «ماڭا بېرىلگەن ۋەزىپە، ھەر بىر كاپىرنىڭ بېشىغا قىلىچ ئۇرۇش!» دېدى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمىدى. ئىلاھى بىر كۈچ بىلەن ئېلىشىۋاتاتتى. ئەپسۇس، دۈشمەن ئەسكەرلىرى ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى چاپتى. ئوڭ قولى چېپىلغان ھەزرىتى بايراقنى سول قولى بىلەن تۇتتى. ئۇنىڭ سول قولىغىمۇ قىلىچ ئۇرۇلدى. قوللىرى كېسىلگەن ھەزرىتى جافەر، كېسىلگەن قوللىرى بىلەن بايراقنى مەيدىسىگە تۇرغۇزدى. ئەمما ئارقا ـ ئارقىدىن كەلگەن دۈشمەن قىلىچلىرى ئۇنى ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىغا، ئۇ ئارزۇ قىلىدىغان شېھىتلىك ماقامىغا يەتكۈزدى. ئۇنىڭ مۇبارەك روھى جەننەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى ماقاملىرىغا ئۆرلىگەن ئىدى. بەدىنى توقساندىن ئارتۇق قىلىچ ۋە نەيزە زەربىسى يېدى.[225]

قوماندانلىرىنىڭ شېھىت بولغانلىقىنى كۆرگەن ساھابىلار يەرگە چۈشكەن ئىسلام بايرىقىنى ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەگە تاپشۇردى. ئۇ بايراقنى ئاتنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ دۈشمەن سېپىگە قەھرى بىلەن بېسىپ كىردى. بىر تەرەپتىن دۈشمەنگە قىلىچ ئۇرسا بىر تەرەپتىن شۇ مىسرالارنى ئوقىدى:

225. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 756.

ئەي نەپسىم مېنىڭ،
بويۇن ئېگىسەن ماڭا.
بۈگۈن شېھىت بولىمەن،
قەسەم قىلدىم ئېنىق.

جافەر بىن ئەبى تالىپ،
زەيد بىن ھارىسەدەك.
ئۇلارغا قىلغاندەك قىل،
بۇنىڭدىن تاپىسەن ئۈتۈق.

يا سەن ئۆزەڭ نەپسىم،
رازى بولغىن ماڭا بۈگۈن،
يا مەن قوبۇل قىلغۇزىمەن،
قىلمىساڭ زورلاپ تېگىپ.

ئۇلار شېھىت بولدى قارا،
ئەي نەپسىم ساقلىما ئەمدى.
بولمىسا بولىسەن بەدبەخىت،
قېنى ئاتلىق يۈگۈر ئەمدى.

سەن ئۆلمىسەڭ بۈگۈن،
بۈگۈن بۇ ئۇرۇشتا تۈگۈل.
سەن ھېچ ئۆلمەمسەن،
قېنى دېگىنە ماڭا بۈگۈن.

ھەزرىتى ئابدۇللاھمۇ: «ئالّلاھۇ ئەكبەر!» دېگىنىچە دۈشمەن بىلەن قاتتىق ئېلىشتى. بىر چاغدا قىلىچ زەربىسى بىلەن بىر بارمىقىدىن ئايرىلدى. كېسىلگەن بارمىقى قىلىچ ئۇرغاندا تەڭ پۇلاڭشىدى. ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاشىق بولغان بۇ ساھابى دەرھال ئېتىدىن يەرگە سەكرەپ چۈشتى. ئۇنى بىئارام قىلغان بارمىقىنى پۇتىنىڭ ئاستىغا قويۇپ: «سەن پەقەت يارىلانغان بىر تال بارماق ئەمەسمۇ؟ بېشىڭغا كەلگەن بۇ ئىش بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ ھۇزۇرىغا كېتىسەن!» دەپ، ئۇنى يۇلۇپ تاشلىدى. ئۇ قايتىدىن چاقماقتەك سۈرئەت بىلەن ئېتىغا مىندى. ئۇ شىددەتلىك ئۇرۇشىسمۇ شېھىت بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆز-ئۆزىنى ئەيىپلىدى. ئارقا-ئارقىدىن دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى. ئەڭ ئاخىرى بىر نەيزىنىڭ زەربىسى بىلەن يەرگە يىقىلدى. ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى ئۈچۈن بۇ جەڭدە شېھىت بولۇپ جەننەتكە كىردى.

ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئابدۇللاھنىڭ يېنىدا ئېلىشىۋاتقان ئەبۇل يۇسر كەئب بىن ئۇمەيىر بايراقنى ئېلىشقا تىرىشتى. كۆزلىرىنى ئەسھابى-كىرام ئارىسىدا يۈگۈرتۈپ، ياشتا چوڭ ۋە يېتىشكەن بىرسىنى ئىزدېدى. سابىت بىن ئەكرەمنى كۆرۈشى بىلەن بايراقنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى. ھەزرىتى سابىت بايراقنى ساھابىلارنىڭ ئالدىغا تىكلىگەندىن كېيىن: ئەي قېرىنداشلىرىم! ئاراڭلاردىن بىر قوماندان سايلاڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىڭلار! دېدى. ئۇلار ئۇنى تاللىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ قوبۇل قىلمىدى. كۆزلىرى خالىد بىن ۋەلىدكە بۇرۇلدى ۋە: ئەي ئەبۇ سۇلايمان! بايراقنى سەن ئال! دېدى. مۇسۇلمانلارغا يېڭى قوشۇلغان ھەزرىتى خالىد، تۈزۈت قىلىپ بايراقنى ئېلىشنى خالىمىدى ۋە كالپۇكلىرىنى تىترەتكەن ھالدا: مەن بۇ بايراقنى سەندىن ئالالمايمەن! سەن بۇ بايراقنى ئېلىشقا مەندىن بەكرەك

مۇۋاپىق ھەم مەندىن يېشلىك چوڭ، بەدىر ئۇرۇشىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئۇرۇش قىلىش بىلەن شەرەپلەندىڭ! دېدى.

ۋاقىت غەنىيمەت ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەسھابى-كىرام ئۇرۇشۇپ يۈز مىڭ كىشىلىك دۈشمەن قوشۇنىنى چېكىندۈرۈشكە تىرىشتى. ھەزرىتى سابىت سۆزىنى تەكرارلاپ: ئەي خالىد! پەيغەمبەرنىڭ بايرىقىنى دەرھال قولۇڭغا ئال! قەسەم قىلىمەنكى، بۇنى ساڭا بېرىش ئۈچۈن ئالغان ئىدىم. سەن ئۇرۇش تاكتىكىسىنى مەندىن ياخشى بىلىسەن! دېدى ۋە ئەتراپىدىكى ساھابىلارغا: ئەي قېرىنداشلىرىم! خالىدنىڭ قوماندان بولۇشىغا قانداق قارايسىلەر؟ دېدى. ئۇلار تەڭلا: ئۇنى ئۆزىمىزگە قوماندان قىلدۇق، دېدى.

ھەزرىتى خالىد، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قولى بىلەن تاپشۇرغان بۇ ئىسلام بايرىقىنى ئەدەپ بىلەن قولىغا ئېلىپ سۆيدى ۋە دەرھال ئېتىغا مىنىپ دۈشمەن سەپلىرىگە كەلكۈندەك ھەيۋەتتى بىلەن ھۇجۇم قىلدى.[226] باتۇر ساھابىلار يېڭى قوماندانىنىڭ ئارقىسىدىن قايتا ئۇرۇشقا ئاتلاندى. ھەزرىتى خالىد ھېچكىمدە كۆرگىلى بولمايدىغان جاسارەت ۋە ماھارەت بىلەن ئېلىشتى. ئالدىغان كەلگەننى ساق قويمىدى. ئۇرۇش تازا قىزىۋاتقاندا ئۇتبە بىن قەتادە دۈشمەن قوماندانلىرىدىن مالىك بىن زەفلەنىڭ كاللىسىنى ئۇزىۋەتتى. رۇملارنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتى. كۈن پېتىشقا ئاز قالغان ئىدى. قاراڭغۇلۇقتا ئۇرۇش قىلىش خەتەرلىك ئىدى. چۈنكى بىلىپ-بىلمەي ئۆز ئادەملىرىنى چېپىپ قويۇشلاردىن ساقلانغىلى بولمايتتى.

بۇ سەۋەپتىن ھەر ئىككى تەرەپ بارگاھلىرىغا چېكىندى. يارىدارلارنىڭ يارىسى تېڭىلىشقا باشلىدى. ھەزرىتى خالىد ئۇرۇش سەنئىتىدە داھى ئىدى. تاڭ سەھەردە دۈشمەننىڭ ئالدىغا باشقا بىر تاكتىكا بىلەن چىقىشنى ئويلىدى. ئۇ كېچىدە ئەسكەرلەرنىڭ يەرلىرىنى ئالماشتۇردى. سول تەرەپتىكىلەرنى ئوڭغا، ئوڭ تەرەپتىكىلەرنى سولغا، ئالدىدىكىلەرنى ئارقىغا، ئارقا تەرەپتىكىلەرنى ئالدى تەرەپكە يۆتكىدى. تاڭ ئېتىشى بىلەنلا ساھابىلار «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە يەنە ھۇجۇمغا ئۆتتى. دۈشمەن ئەسكەرلىرى، ئۆزلىرىگە ھۇجۇم قىلغان ئىسلام ئەسكەرلىرىنى تۇنجى قېتىم كۆرىۋاتقان ئىدى. چۈنكى تۈنۈگۈنكى ئۇرۇشتا ئۇلار يوق ئىدى. بەلكىم مۇسۇلمانلارغا يېڭى بىر قوشۇن ياردەمگە كەپتۇ، دەپ ئويلاپ قالدى. بۇنى بىلگەن رۇم ئەسكەرلىرىنىڭ روھى تېخىمۇ چۈشۈپ كەتتى ۋە ھودۇقۇشقا باشلىدى. بۇ پۇرسەتنى قاچۇرۇشنى خالىمىغان ھەزرىتى خالىد ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى ئۇ كۈنى مىڭلىغان دۈشمەن ئەسكىرىنى دوزاققا ئۇزىتىپ قويدى. ئۇ كۈنى خالىد بىن ۋەلىدنىڭ قولىدا توققۇز قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.[227] ئاللاھ تەئالانىڭ

226. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 756؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 129؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف، III، 390.

227. بۇخارى، «مەغازى»، 42؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، IV، 253؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، III، 44.

ئىھسانى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرىنىڭ بەرىكىتى بىلەن ئۈچ مىڭ ساھابى يۈز مىڭ ئەسكەرنى بۇزغۇنچىلىققا ئۇچراتتى. بۇ قانلىق ئۇرۇشتا ئون بەش شېھىت بەردى. شۇنداق قىلىپ ۋىزانتىيە ئىمپېراتورلىقىغا ئۆزىنى كۆرسىتىپ قويدى، ئۇلارنىڭ جەنۇبقا قاراپ ئىلگىرىلىشىگە بىر توساق بولدى.

رەسۇل ئەكرەم ۋە نەبىيى مۇھتەرەم ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش مەيدانىدىن بىر خەۋەر كەلمەي تۇرۇپلا، مۇئتەدىكى ۋەقەلەرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئەسھابىنى بىر يەرگە يىغدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ يۈزلىرىدىن پەرىشان بولغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن ھېچكىم سوئال سورىمىدى. ئەڭ ئاخىرى ئەسھابى-كىرامدىن بىرى: ساڭا جېنىمىز پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ پەرىشان ھالىڭنى كۆرۈپ ئىچىمىزدە قان يىغلاۋاتىمىز. سېنىڭ دەردىڭنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ! دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز كۆزلىرىدىن ياش ئاققۇزغان ھالدا: مېنىڭ بۇ پەرىشان ھالىم، مېنى غەم-قايغۇغا موپتىلا قىلغان بۇ نەرسە، ئەسھابىمنىڭ شېھىت بولىشى ئىدى. بۇ ئەھۋال، ئۇلارنى جەننەتتە گۈزەل تەختلەر ئۈستىدە ئولتۇرۇپ جەم بولغىنىنى كۆرگەن ۋاقىتقىچە داۋام قىلدى. زەيد بىن ھارىسە بايراقنى قولىغا ئالدى. ئاخىرى شېھىت بولدى. ئۇ ھازىر جەننەتكە كىردى. جەننەتتە سەيلە قىلىپ يۈرۈيدۇ. ئۇ بايراقنى جافەر بىن ئەبى تالىپ ئالدى. دۈشمەن قوشۇنىغا ھۇجۇم قىلدى. مەرتلەرچە ئېلىشىپ شېھىت بولدى. شېھىت بولۇپ جەننەتكە كىرگەندىن كېيىن، ياقۇتتىن ئىككى قانىتى بىلەن خالىغانچە ئۇچۇپ يۈرىدۇ. جافەردىن كېيىن بايراقنى ئابدۇللاھ بىن رەۋاھە ئالدى. قولىدىكى بايراق بىلەن بىللە دۈشمەن بىلەن ئېلىشىپ شېھىت بولدى ۋە جەننەتكە كىردى. جەننەتتە ئولتۇرغان تەختى بىلەن ماڭا كۆرسىتىلدى. ئەي ئاللاھىم! زەيدنى مەغپىرەت قىلغىن! ئەي ئاللاھىم! جافەرنى مەغپىرەت قىلغىن! ئەي ئاللاھىم! ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەنى مەغپىرەت قىلغىن! دېدى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزىدىن ياشلار ئاقتى. ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ: ئابدۇللاھ بىن رەۋاھەدىن كېيىن بايراقنى خالىد بىن ۋەلىد ئالدى. ھازىر ئۇرۇش تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. ئەي ئاللاھىم! ئۇ (خالىد بىن ۋەلىد) سېنىڭ قىلىچلىرىڭدىن بىرىدۇر. ئۇنىڭغا ياردەم قىلغىن! دېدى.[228] سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى بىلەن مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئۇرۇش مەيدانىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ تۇراتتى ۋە بۇ ئەھۋالنى ئەسھابىغا خەۋەر قىلدى. بۇ بىر مۆجىزە ئىدى. ھەزرىتى جافەر شېھىت بولغان كۈنى بۇ ۋەقەنى ئاڭلاتقاندىن كېيىن ھەزرىتى جافەرنىڭ ئۆيىگە باردى. ئايالى ئەسما ئۆي ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، باللىرىنىڭ باش-كۆزلىرىنى يۇيۇپ چاچلىرىنى تاراۋاتاتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئەي ئەسما! جافەرنىڭ

---

228. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، V، 299؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VII، 395؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، VI، 150.

ئوغۇللىرى قەيەردە؟ ئۇلارنى يېنىمغا ئېلىپ كەل! دېدى. ئوغۇللىرىنى يېنىغا ئېلىپ كېلىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قوچاقلاپ، قانغۇچە سۆيدى. ئۇنىڭ يۈرىكى بۇ ئىشقا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئىدى. كۆزلىرىدىن ياشلار سىرقىراپ ئاقتى. بۇنى كۆرگەن ھەزرىتى جافەرنىڭ ئايالى: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! نېمە ئۈچۈن ئوغۇللىرىمغا يېتىملارغا كۆرسىتىدىغان مەرھەمىتىڭىزنى كۆرسىتىسىز؟ بولمىسا جافەر ۋە دوستلىرىدىن يامان خەۋەر كەلدىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى بەكمۇ تەسلىكتە: شۇنداق! ئۇلار بۈگۈن شېھىت بولدى! دېدى. ھەزرىتى ئەسما خانىم باللىرىنى باغرىغا بېسىپ يىغلىدى. بۇ مەنزىرىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەرداشلىق بېرەلمەي تالاغا چىقىپ كەتتى.[229]

ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن ھەبىبى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاياللىرىغا: جافەرنىڭ ئۆيىگە تاماق ئېتىشنى كېچىكتۈرمەڭلار، دەپ ئەمىر قىلدى. ئۈدا ئۈچ كۈن شېھىت ئائىلەرگە تاماق چىقاردى. خېلى كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن، يالا بىن ئۇمەييە مەدىنىگە خوشخەۋەر ئېلىپ كەلدى. ئۇ ئاغزىنى ئاچمايلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خالىساڭ ئۇلارنى سەن خەۋەر قىلغىن، ياكى مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي! دېدى ۋە ئۇرۇش مەيدانىدىكى ئىشلارنى يىپىدىن يىڭنىسىغىچە سۆزلەپ بەردى. بۇنى ئاڭلىغان يالا بىن ئۇمەييە: سېنى ھەق دىن ۋە كىتاب بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەنلەردىن مەن سۆزلەپ بەرگۈدەك بىر نەرسە قالدۇرمىدىڭ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالا ماڭا ئوتتۇرلىقتىكى مۇساپىنى يوق قىلدى. ئۇرۇش مەيدانىنى كۆزلىرىم بىلەن كۆردۈم، دېدى.

بىر قانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن خەۋەرچىلەر ئىسلام قوشۇنىنىڭ مەدىنىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇلارنى ئەسھابى بىلەن بىرلىكتە مەدىنە سىرتىدا ساقلىدى. يىراق يەرلەردىن توپا-چاڭ كۆتۈرۈلدى. مۇقەددەس ئىسلام بايرىقى لەپىلدەپ تۇراتتى. قىلىچ ۋە قالقانلاردىن چاقنىغان نۇرلار ئەتراپنى چاقنىتىپ تۇراتتى. بىر ئازدىن كېيىن خالىد بىن ۋەلىد قوماندانلىقىدا غازىلار مەدىنىگە كىرىپ كەلدى.

229. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، VI، 370؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 380؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 282؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، III، 474، IV، 251؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، VI، 156.

مەككىنىڭ پەتھى

ھىجرەتنىڭ سەككىزىنچى يىلى ئىدى. ھۇدەيبىيە كېلىشىمىنىڭ بىر ماددىسىدا: «ھەر ئىككى تەرەپكە ئائىت بولمىغان ئەرەپ قەبىلىلىرى، ئۆزى خالىغان تەرەپنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشەلەيتتى. يەنى مۇسۇلمان ياكى مۇشرىكلار بىلەن بىرلىشىش ئۇلارنىڭ خائىشىغا باغلىق ئىدى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپتارى بولغان خۇزائە قەبىلىسى مۇسۇلمانلار بىلەن، بەنى بەكىر قەبىلەسى مۇشرىكلار بىلەن بىرلەشتى. خۇزائە قەبىلىسى بىلەن بەنى بەكىر قەبىلىسى بۇرۇندىن تارتىپلا بىر-بىرىگە دۈشمەن بولۇپ، پۇرسەت بولسىلا ئۆز-ئارا ئۇرۇش قىلىپ تۇراتتى. ھۇدەيبىيە سۈلھنامىسى ئىمزالانغاندىن كېيىن ئۇلارمۇ بىر مەزگىل ئۇرۇش توختاتتى. ئەمما بەنى بەكىر قەبىلىسى سۈلھىگە ئاران ئىككى يىل بەرداشلىق بېرەلىدى. بەكىر ئوغۇللىرىدىن بىرسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاقارەت قىلغان ئىدى. بۇنى ئاڭلىغان خۇزائە قەبىلىسىدىن بىر ياش يىگىت، ئۆزىنى تۇتالماي ئۇ كىشىنىڭ بېشىنى يېرىۋەتتى. بۇنى باھانە قىلغان بەنى بەكىر قەبىلەسى، سۈلھىگە ئەمەل قىلىپ خاتىرجەم ئولتۇرغان خۇزائە قەبىلىسىگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى. بۇ ئۇرۇشقا قۇرەيش مۇشرىكلىرى يوشۇرۇنچە قورال-ياراق ۋە ئادەم ئەۋەتىپ ياردەم قىلدى. ئۇلار ھەرەم شەرىپتە خۇزائە قەبىلىسىدىن يىگىرمىدىن ئارتۇق كىشىنى ئۆلتۈردى. ئۇرۇش جەريانىدا خۇزائە قەبىلىسىدىكى بەزى مۇسۇلمانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم تەلەپ قىلدى. خۇزائە قەبىلىسىگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلغان ئۇ كېچىدە، قۇرەيش ئەسكەرلىرىنىڭمۇ بارلىقىنى كۆرگەنلەر بار ئىدى.[230]

ئۇ كېچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە مەيمۇنە ئانىمىزنىڭ ئۆيىدە ئىدى. سۈيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقاي دەپ تۇرۇشىغا ئاللاھ تەئالانىڭ بىر مۆجىزىسى بىلەن مەككىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزىدىن تەلەپ قىلىشۋاتقانلىقىنى ئىشىتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز-ئۆزىگە: «ئەمرىڭلارغا ئىتائەت قىلىمەن!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىمگە گەپ قىلىشۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي قالغان ئانىمىز: «ئى رەسۇلۇللاھ! يېنىڭىزدا بىرسى بارمۇ؟» دەپ سورىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە بولغان ئىشلارنى ۋە بۇ ئۇرۇشقا قۇرەيشنىڭ ياردەم قىلغانلىقىنى ئېيتتى. قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ بەنى بەكىر قەبىلىسىگە ياردەم قىلىپ خۇزائە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىنى ئۆلتۈرىشى ئوچۇق ئاشكارە سۈلھىنى بۇزغانلىق ھېسابلىناتتى. بۇ ۋەقە يۈز بەرگەندە، قۇرەيش رەھبىرى ئەبۇ سوفيان شامغا تىجارەتكە كەتكەن ئىدى. ئۇ شامدىن قايتىپ كېلىشى بىلەن قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۇنىڭغا:

---

230. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 389؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 786؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 134؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف، V، 374؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VIII، 531.

بۇ ئىش چوقۇم ھەل قىلىنىشى كېرەك، ئەگەر ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلمىساق مۇھەممەد بىزنى مەككىدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ! دېدى. ئەبۇ سوفيان: مېنىڭ بۇ ۋەقەدىن خەۋىرىم بولماسلىقىدىن قەتئىنەزەر، بۇ خەۋەر ئۇلارغا يېتىپ بېرىشتىن بۇرۇن مەدىنىگە بېرىپ سۈلھىنى يېڭىلاپ قايتىدىن ئۇزارتىپ كېلىشىم لازىم، دېدى.

ھالبۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋەقەدىن دەل ۋاقتىدا خەۋەر تاپقان ئىدى. بۇنىڭدىن سىرىت ۋەقەدىن ئۈچ كۈن كېيىن، خۇزائە قەبىلىسىدىن ئامىر بىن سالىم قىرىق ئاتلىق ئەسكەر بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ ۋەقەنى مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خۇزائە ئوغۇللىرىغا ياردەم قىلمىسام، ماڭىمۇ ياردەم كەلمىسۇن!» دەپ، مەكتۇپ يازدى. بۇنىڭدىن باشقا قۇرەيش مۇشرىكلىرىگىمۇ: «سىلەر يا بەكىر ئوغۇللىرى بىلەن بولغان ئىتتىپاقتىن ۋاز كېچىسىلەر ياكى خۇزائە ئوغۇللىرىدىن ئۆلگەنلەرنىڭ ئائىلە ـ تاۋاباتلىرىغا تۆلەم تۆلەيسىلەر! ئەگەر مېنىڭ بۇ شەرتلىرىمنى ئورۇندىمىسڭلار سىلەرگە قارشى ئۇرۇش ئاچىمەن!» دەپ، بىر مەكتۇپ يازدى.

قۇرەيش بۇ مەرھەمەت ئىگىسىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالماي: «ئىتتىپاقنىمۇ بۇزمايمىز ھەم تۆلەممۇ تۆلىمەيمىز! ئۇرۇش قىلىشقا مەجبۇر بولدۇق» دەپ خەۋەرچى ئەۋەتتى. لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا پۇشايمان قىلىپ، مەكتۇپنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن ئەبۇ سوفياننى مەدىنىگە يولغا سالدى.[231] ئەبۇ سوفيان مەدىنىگە كەلمەي تۇرۇپلا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئەسھابىغا خەۋەر قىلىپ: «مەن شۇنداق بىر سۆز ئاڭلىدىمكى، ئەبۇ سوفيان سۈلھىنى يېڭىلاپ قايتىدىن ئۇزارتىش ئۈچۈن مەدىنىگە كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ مۇرادى ئەمەلگە ئاشماي، قانداق كەلگەن بولسا، شۇنداق كېتىدۇ!» دېدى.

تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئەبۇ سوفيان مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كەلدى. قىزى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك خانىمى، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولغان ئۇممۇ ھەبىبەنىڭ ئۆيىگە باردى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇردىغان كۆرپە ئۈستىگە ئولتۇرماقچى بولغاندا، دەرھال كۆرپىنى ئېلىۋالدى. بۇ ئىشتىن كۆڭلى بۇزۇلغان دادىسى: ئەي قىزىم! بۇ كۆرپەڭنى مەندىن ئاياۋاتامسەن؟ دەپ ھەيرانلىقىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن كۆرگەن سۆيۈملۈك ئانىمىز: بۇ ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ كۆرپىسى، بۇنىڭ ئۈستىدە مۇشرىكلار ئولتۇرسا بولمايدۇ! سەن مۇشرىك ھەم نېجىس بىرى! بۇ كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇش ساڭا لايىق ئەمەس! دەپ جاۋاب بەردى. دادىسى: ئەي قىزىم! سەن ئۆيدىن ئايرىلغاندىن كېيىن ساڭا بىر ئىشلار بولغان ئوخشايدۇ، دېدى. ئانىمىز: ئاللاھقا شۈكۈرلەر بولسۇن، ئاللاھ تەئالا ماڭا ئىسلامىيەتنى نېسىپ قىلدى. سەن بولساڭ تېخىچىلا ئاڭلىيالمايدىغان، كۆرەلمەيدىغان تاشتىن ياسالغان بۇتلارغا چوقۇنۇپ يۈرىسەن! دادا! ساڭا ئوخشاش قۇرەيشنىڭ ئاقساقىلى ۋە مويسىپىت ئادىمى

---

231. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، 395، II؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، 783، II؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، 134، II؛ ئابدۇرزاق، ئەل مۇسەننەف، 374، V؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل ـ مۇسەننەف، 531، VIII.

قانداقمۇ ئىسلامىيەتتىن يىراق قالسۇن؟ دېدى. بۇ گەپلەردىن غەزەپلەنگەن دادىسى: ماڭا ھۆرمەتسىزلىك قىلىپ جاھىللىق قىلىۋاتىسەن! دېمەك مەن ئاتا ـ بوۋىلىرىم يىللار بويى ئېتىقاد قىلغان دىننى تاشلاپ، مۇھەممەدنىڭ دىنىغا كىرەمدىم؟! دېگىنىچە ئۇ يەردىن ئايرىلدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا كەلگەن قۇرەيش رەھبىرى: مەن ھۇدەيبىيە سۈلھىسىنى يېڭىلاش ۋە ۋاقتىنى ئۇزارتىش ئۈچۈن كەلدىم. قېنى ئەمسە سۈلھىنى قايتىدىن يېڭىلايلى! دېدى. ھالبۇكى، رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىز ھۇدەيبىيە سۈلھىسىگە قارشى ھېچقانداق غەيرى ھەرىكەت قىلمىدۇق، ئۇنى نېمىگە يېڭىلايدىكەنمىز! دېدى. قۇرەيش رەھبىرى قايتا ـ قايتا سۈلھىنى ئۆزگەرتەيلى، يېڭىلايلى! دېگەن بولسىمۇ، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سۈكۈتتە تۇردى. قۇرەيش رەھبىرى قانداقلا قىلسۇن سۆزلىرىنىڭ كارغا كەلمىگەنلىكىنى كۆرىشى بىلەن مەككىگە قايتتى ۋە ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. مۇشرىكلار: ھېچ ئىش قىلالماي قايتىپ كەلدىڭمۇ! دەپ ئۇنى ئەيىپلىدى. ئەمدى ئۇلار ئۈچۈن ساقلاشتىن باشقا يول قالمىدى.

كىم مەسجىدى ھەرەمگە پاناھلانسا

ئەبۇ سوفيان مەدىنىدىن ئايرىلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى پەتھى قىلىشقا قارار بەردى. چۈنكى مۇشرىكلار سۆزىدە تۇرماي سۈلھىنى بۇزغان ئىدى. ئەمما بۇ ئىشنى مەخپىي تۇتۇپ، مۇشرىكلار تەييارلىقسىز تۇرغان ھالەتتە ۋە ھەرەم شەرىپتە قان تۆكمەستىن مەككىنى تەسلىم قىلماقچى بولدى. بۇ بىر ئۇرۇش تاكتىكىسى ئىدى، چۈنكى مەككە تىنچ يول بىلەن پەتھى قىلىنسا نۇرغۇن كىشىلەر مۇسۇلمان بولىشى مومكىن. بۇ ئەھۋالنى ھەزرىتى ئەبۇبەكىرگە ۋە ئەسھابىنىڭ دانىشمەنلىرىدىن بىر قانچىسىگە ئېيتتى. ئەسھابىغا سەپەر تەييارلىقى قىلىشنى ئەمىر قىلدى ئەمما قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى دېمىدى. ئەسھابى ـ كىرام جىھاد تەييارلىقى قىلدى. بۇنىڭدىن سىرىت ئەتراپتىكى مۇسۇلمان قەبىلىلەردىن: ئەسلەم، ئەشجا، جۇھەينە، ھۇسايىن، گىفار، مۇزەينە، سۇلەيم، دامرا ۋە خۇزائە ئوغۇللىرىغا خەۋەر بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقانلار، رامىزان شەرىپىنىڭ بېشىدا مەككىدە توپلانسۇن!» دەپ ئەمىر قىلىپ، ئوچۇق ـ ئاشكارا ئۇرۇشقا دەۋەت قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىلانىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولىشى ئۈچۈن مەككىگە بارىدىغان پۈتۈن يوللاردىن كېلىدىغان ياردەملەرنى ئۈزۈپ تاشلاش ئۈچۈن ھەزرىتى ئۆمەرگە ۋەزىپە بەردى. ھەزرىتى ئۆمەر پەرمانىغا بىنائەن، تاغ يوللىرىغا، جىلغىلارغا ۋە باشقا يەرلەرگە قاراۋۇل قويۇپ: «مەككىگە ماڭغان ھەرقانداق ئادەمگە روخسەت يوق» دېگەن ئەمرىنى بەردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ ئىشنىڭ مەخپىي بولىشى ئۈچۈن: «يا رەببى! يۇرتلىرىغا تۇيۇقسىز بېرىپ، مۇرادىغا يەتكۈچە، قۇرەيشىنىڭ جاسۇس ۋە خەۋەرچىلىرىنى

خەۋەرسىز قىلغىن! ئۇلارنىڭ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قۇۋۋەتلىرىنى ئاجىزلاشتۇرغىن! پەقەت بىزنى تۇيۇقسىز كۆرسۇن!» دەپ دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شىمالدىكى مۇشرىكلار ۋە ۋىزانتىيە تەرەپتىن كېلىدىغان ياردەمنى ئۈزۈش ئۈچۈن ئەبۇ قەتادەنى بىر قوشۇن بىلەن ئىزام ۋادىسىغا ئەۋەتتى. بۇ چاغدا مەدىنىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى مەككىگە ئەۋەتكەن بىر مەكتۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر مۆجىزە بولۇپ بىلدۈرۈلدى. ھەزرىتى ئەلىنى ئەۋەتىپ ئۇ كىشىنى تۇتۇپ كەلدى. رامىزان ئېيىنىڭ ئىككىنچى كۈنىگىچە ئەتراپتىكى قەبىلىلەردىن ياردەم كېلىشكە باشلىدى. شۇنداق قىلىپ، ئەسھابى-كىرامنىڭ سانى ئون ئىككى مىڭغا يەتتى. بۇلارنىڭ تۆت مىڭى ئەنسار، يەتتە يۈزى مۇھاجىر، باشقىلار بولسا ئەتراپتىكى مۇسۇلمان قەبىلىلەر ئىدى.[232] مەدىنىگە ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇممى مەكتۇم ۋەكىل بولۇپ قالدى.[233] زۇبەير بىن ئەۋۋام ئىككى يۈز كىشىلىك ئاتلىق قوشۇن بىلەن قوشۇندىن بۇرۇن ئەھۋال ئىگەللەش ئۈچۈن يولغا چىقتى.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى يۈرەكلىرى ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان مۇھەببەت بىلەن تولغان 12000 كىشىلىك قوشۇننىڭ بېشىدا ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى بىلەن يولغا چىقتى. بۇنىڭدىن سەككىز يىل بۇرۇن ئۇلارنى قىيىن-قىستاق ۋە زۇلۇم بىلەن يۇرتىدىن چىقىشقا مەجبۇر قىلغان، ئانا يۇرتى مەككىگە قاراپ كېتىپ باراتتى. بۇتخانا ھالىتىگە كەلتۈرگەن مۇبارەك كەبىنى بۇتلاردىن تازىلاش ئۈچۈن كېتىپ باراتتى. بۇتلىرىدىن ۋاز كېچەلمىگەن بۇ جاھىل مۇشرىكلارغا ھەق، ئادالەت ۋە مەرھەمەت ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن كېتىپ باراتتى. ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىشقا، ئۇ يەردىكىلەرنى مەڭگۈلۈك دوزاق ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا سەۋەپ بولۇپ كېتىپ باراتتى. يا رەببى! بۇ نەقەدەر ئۇلۇغ مەرھەمەت-ھە!

ئىسلام قوشۇنى زۇلھۇلەيفە دېگەن يەرگە كەلگەندە مەككىدىن ئائىلىسى بىلەن بىرلىكتە ھىجرەت قىلغان تاغىسى ھەزرىتى ئابباس بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز تاغىسىنىڭ كەلگەنلىكىدىن خوشال بولۇپ: «ئەي ئاببا! مەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى بولغىنىمدەك، سەنمۇ مۇھاجىرلارنىڭ ئاخىرقىسى» دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى. ھەزرىتى ئاببا ئائىلىسىدىكىلەرنى مەككىگە قايتۇرۇۋېتىپ ئۆزى ساھابىلارنىڭ سېپىگە قېتىلدى.[234]

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككىنىڭ يېقىن ئەتراپىدىكى قۇدەيىتكە كەلگەندە، شانلىق ئەسھابىنى ئۇرۇش ھالىتىگە ئۆتۈشكە ئەمىر بەردى. ھەر بىر قەبىلىگە بايراق ۋە ئايرىم-ئايرىم لەۋھە بەردى. ساھابىلارنىڭ بايرىقىنى ھەزرىتى

232. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 135.
233. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 135.
234. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXVI، 297.

ئەلى، زۇبەير بىن ئەۋۋام ۋە سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس كۆتۈرۈپ ماڭدى. ئەنسارلارنىڭ ئۇن ئىككى بايراقدارى، ئەشجانلارنىڭ ۋە سۇلەيمەلەرنىڭ بىر بايراقدارى، مۇزەينەلەرنىڭ ئۈچ، ئەسلەملەرنىڭ ئىككى، خۇزائە ئوغۇللىرىنىڭ ئۈچ، جۇھەينەلەرنىڭ تۆت بايرىقى بار ئىدى.[235] مەدىنىدىن ئايرىلغىلى 10 كۈن بولدى. كېچە ۋاقتلىرىدا مەككىگە يېقىنلاشتى. خۇپتەن ۋاقتىدا مەررۇزەھران دېگەن يەرگە كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى بۇ يەردە تۇرۇشقا بۇيرۇق قىلدى. بۇنىڭدىن سىرىت ھەزرىتى ئۆمەرنى ۋەزىپىگە قويۇپ، ھەر بىر ساھابىنىڭ مەشئەل يېقىشنى ئەمىر قىلىشقا بۇيرىدى.[236] بىر ۋاقىتتا ئۇن مىڭدىن ئارتۇق مەشئەلنىڭ يېقىلىشى بىلەن مەككە كۈندۈزدەك بولۇپ كەتتى. ھەممە نەرسىدىن خەۋەرسىز قالغان مۇشرىكلار ھاڭ-تاڭ قالدى. نېمە ئىشلار بولغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن ئەبۇ سوفيانىنى ئەۋەتتى. ئۇ يېنىغا بىر كىشى ئېلىپ ئىسلام قوشۇنىغا يوشۇرۇن يېقىنلاشتى. بۇ چاغدا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابىغا: «ئەبۇ سوفيانغا كۆز-قۇلاق بولۇڭلار، ئۇنى ئېنىق تېپىۋالىسىلەر!» دېدى. قورەيشلىكلەر ئالدىغا ماڭغانسىرى كۆزىگە ئىشەنمەي قورقۇشقا باشلىدى. مەككىنىڭ ئەتراپىغا نەقەدەر كۆپ ئەسكەر توپلانغان نەقەدەر كۆپ مەشئەل يېقىلغان-ھە! ئۇلار بۇنى سۆزلىگەچ ئەراك دېگەن يەرگە كەلدى.

بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «ئەبۇ سوفيان ھازىر ئەراكتا» دېدى. ھەزرىتى ئابباس ئۇلارنى تونىدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا ئېلىپ كەلدى. يولدا ئەبۇ سوفيان ھەزرىتى ئابباسقا: ئەھۋال قانداقراق! دەپ سورىدى. ئابباس: ئەي ئەبۇ سوفيان ساڭا لەنەت بولسۇن! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىلەر تەڭ كېلەلمەيدىغان بىر قوشۇن بىلەن كەلدى. قەسەم قىلىمەنكى قورەيشنىڭ ھالىغا ۋاي! ۋاي ئۇلارنىڭ بېشىغا كېلىدىغانلارغا! دېدى. ئەبۇ سوفيان ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكىلەر ساھابىلارنىڭ ئارىسىدىن سىقىلىپ دىگىدەك ئۆتۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كەلدى. كائىناتنىڭ سۇلتانى ئۇلارنى تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋالدى. مەككە ھەققىدە خەۋەر ئالدى. كەچ بولغىچە ئۇلار بىلەن پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى. ھاكىم بىن ھىزام بىلەن بۇدەيىل دەرھال شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولدى. پەقەت ئەبۇ سوفيان ئارىسالدا بولدى.

تاڭ ئاتقاندا مەرھەمەت دەرياسى پەيغەمبىرىمىز: ئەي ئەبۇ سوفيان! ئاللاھ تەئالادىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلىقىنى قوبۇل قىلىدىغان ۋاقتىڭ كەلمىدىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئەبۇ سوفيان: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! شەرمى-ھايالىق ۋە ئۇرۇق تۇققانلارغا مۇئامىلە قىلىشتا سەندىن ئۈستۈنى يوق. ساڭا قىلغان بۇ قەدەر يامانلىقتىن كېيىنمۇ، يەنە بىزنى ھىدايەت يولىغا دەۋەت قىلىۋاتىسەن! ئاللاھتىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا ئىشەنىدىم. ئەگەر بار بولغان بولسا، ماڭا بىر پايدىسى بولاتتى. سەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! دەپ

---

235. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 800.

236. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 135.

ساھابە ـ كىرامدىن بولدى.[237] ھەزرىتى ئابباس: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەبۇ سوفياننى مەككىدە ئابرۇيلۇق قىلغۇدەك بىر ئىھسان قىلامسىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى ماقۇل كۆرۈپ: مەككىدە كىم ئەبۇ سوفياننىڭ ئۆيىگە كىرىۋالسا ئۇلارغا ھېچكىم چېقىلالمايدۇ! دېدى. ئەبۇ سوفيان: ئى رەسۇلۇللاھ! يەنە ئازىراق چوڭايتامسىز؟ دېيىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كىم مەسجىدى ھەرەمگە كىرىپ پاناھلىق تىلىسە، كىم ئىشىكىنى تاقاپ ئۆيىدە ئولتۇرسا ئۇنىڭغا ئۆلۈم يوقتۇر! دېدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەبۇ سوفيانغا ئىسلام قوشۇنىنىڭ سانىنى ۋە كۈچىنى مەككە مۇشرىكلىرىگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ھەزرىتى ئابباسقا: «ئۇنى ۋادىنىڭ تارايغان، ئاتلارنىڭ قىستىلىپ ماڭىدىغان تاغ يولىغا ئاپىرىپ قويغىن. مۇسۇلمانلارنىڭ، ئاللاھ تەئالانىڭ قوشۇنىنىڭ ھەيۋىتىنى كۆرسۇن!» دېدى.

ئەبۇ سوفيان بۇلارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرسۇنكى، شاھىت بولغان بۇ مەنزىرىنى مۇشرىكلارغا بىرمۇ ـ بىر بايان قىلىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمان قوشۇنىغا قارشى چىقىشقا جۈرئەت قىلالماس قىلسۇن، شۇنداقلا ھەرەم شەرىپىتە قان تۆكۈلمىسۇن! دېدى.

ھەزرىتى ئابباس ئەبۇ سوفيان بىلەن تاغ يولىدا كېتىپ بارغاندا ساھابىلار ئۇرۇش ھالىتىگە ئۆتتى. ھەر قەبىلە بايراقلىرىنى كۆتۈرۈپ يولدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ساۋۇتلىق ۋە قوراللىق ئىدى. ھەر بىر گۇرۇپ يولدىن ئۆتكەندە تەكبىر ئېيتتى. ئەبۇ سوفيان: بۇلار كىم؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئابباس: بۇلار، سۇلەيمە ئوغۇللىرى! قوماندانى خالىد بىن ۋەلىد. بۇلار غىفار ئوغۇللىرى! بۇلار كەئەب ئوغۇللىرى!. دەپ جاۋاب بەردى. ئاسمان ـ زېمىن «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى بىلەن تولدى. مۇجاھىتلارنىڭ كۆپلىكى ۋە ئۇلارنىڭ قىلىچىدىن چىققان يالتىراق نۇرلار كۆزلەرنى قاماشتۇردى.

ئەبۇ سوفياننى ئەڭ كۆپ ھەيران قالدۇرغىنى، ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدكى ئەسكەرلەرنىڭ ئۆتىشىگە ھەيران بولدى، باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرىقلىق بولىدۇ دەپ ئويلايتتى. بۇ سەۋەپتىن دائىم ئۆزى بىلمەيلا، «بۇلار پەيغەمبەرنىڭ ئالاھىدە قوشۇنىمۇ؟» دەپ سورىدى. نەتىجىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالەملەرنىڭ خوجىسى قۇياشتەك نۇر چېچىپ تۇرغان ھالەتتە تۆگىسى قەسۋانىڭ ئۈستىدە كۆرۈندى. ئەتراپىدا مۇجاھىتلار ۋە ئەنسارلار ئورۇن ئالغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بېشىدىن تىرناقلىرىغىچە ساۋۇت ۋە قوراللار بىلەن قوراللانغان ئىدى. سورتلۇق ئات ۋە تۆگىلەرگە مىنگەن ھالدا كېلىۋاتاتتى.

ئەبۇ سوفيان ئۇلارنى كۆرىشى بىلەن: كىم بۇلار؟ يا ئاباس! دەپ ھاياجان بىلەن سورىدى. ھەزرىتى ئاباس: ئوتتۇرىسىدىكى رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام، ئەتراپىدىكىلەر شىھىت بولۇش ئاشىقى بىلەن يالقۇنجاپ تۇرغان ئەنسار ۋە مۇھاجىرلار! دېدى.

---

237. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 400؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 811.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە ئەبۇ سوفيانغا: «بۈگۈن ئاللاھ تەئالانىڭ كەبىنىڭ نامىنى ئۇلۇغلايدىغان كۈندۇر. بۈگۈن بەيتۇللاھقا يۇپۇق يېپىلىدىغان كۈندۇر! بۈگۈن مەرھەمەت كۈندۇر، بۈگۈن ئاللاھ تەئالانىڭ قۇرەيشنى ئىسلام بىلەن ئەزىز قىلىدىغان كۈندۇر!» دېدى.

ئەبۇ سوفيان كۆپنى بىلگەن ۋە كۆرگەن بىرى ئىدى. ئۇ: «مەن قەيسەرنىڭ، كىسرانىڭمۇ سەلتەنىتىنى كۆردۈم. ئەمما بۇنداق ھەيۋەتلىك قوشۇننى كۆرمىگەن، بۈگۈنگىچە بۇنداق بىر قوشۇن ۋە جامائەت كۆرۈپ باقمىدىم. بۇنداق بىر قوشۇنغا ھېچكىم تەڭ كېلەلمەيدۇ! ئۇلارغا تەڭ بولالمايدۇ!» دېگىنىچە مەككە يولىغا داۋام قىلدى..

ئەبۇ سوفيان مەككىگە كېلىپ، ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغان مەككە مۇشرىكلىرىگە ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن: «ئەي قۇرەيش جامائىتى! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سىلەر تەڭ كېلىش مومكىن بولمىغان بىر قوشۇن بىلەن مەككىگە كەلدى. ئەمدى ئۆزەڭلارنى ئالدىماڭلار! مۇسۇلمان بولۇپ قۇرتۇلۇڭلار! مەن سىلەر كۆرمىگەننى كۆردۈم. ساناقسىز پالۋانلار، قورال-ياراق ۋە ئاتلارنى كۆردۈم. ھېچكىمنىڭ ئۇلارغا كۈچى يەتمەيدۇ. كىم ئەبۇ سوفياننىڭ ئۆيىگە كىرىۋالسا، كىم بەيتۇللاھقا كىرىپ پاناھلىق تىلىسە، كىم ئىشىكىنى تاقاپ تالاغا چىقمىسا ئۇنىڭغا ئۆلۈم يوقتۇر» دېدى.[238]

بۇنى ئاڭلىغان بەزى ئازغۇن مۇشرىكلار، ئەبۇ سوفيانغا قارشى چىقىپ، ھاقارەت قىلدى. ھەتتا ئىسلام قوشۇنى بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشقا باشلىدى. ئەمما ئۇلارنىڭ سانى بەكمۇ ئاز ئىدى. باشقىلار ئۆيلىرىگە يۈگۈردى. بىر قىسمى مەسجىدى ھەرەمگە كىرىۋالدى.

ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە ساھابىلار زىتۇۋا ۋادىسىغا توپلاندى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئەسھابى-كىرامنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ يادىغا سەككىز يىل بۇرۇنقى مەككىدىن ئايرىلغاندىكى مەنزىرە كۆز ئالدىغا كەلدى. ئۇ ۋاقىت مۇشرىكلار ئۆيىنىڭ ئەتراپىنى قورشىۋالغانلىقى، ياسىن شەرىپىنى ئوقۇپ چىققانلىقى، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن ھېچكىمگە كۆرۈنمەي سەۋر ئۆڭكۈرىگە كىرىۋالغانلىقى، مەككە تۇپراقلىرىدىن ئايرىلىدىغان ئاخىرقى مىنۇتلاردا: «ئەي مەككە! قەسەم قىلىمەنكى، سەن ئاللاھ تەئالا ياراتقان يەرلەر ئىچىدىكى ئەڭ مۇبارەك تۇپراقتۇرسەن، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ۋە مېنىڭ يېنىمدا ئەڭ سۆيۈملۈك تۇپراقتۇرسەن. سەندىن مەجبۇرى چىقارمىغان بولسا، ھەرگىز چىقمايتتىم. سېنىڭدىن ئايرىلمىغان بولاتتىم» دېگەن ئىدى. بۇ پەرىشانلىق بەدىلىگە جىبرائىل ئەلەيھىسسالام قەسەس سۈرىسى 85-ئايىتىنى ئوقۇپ، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، مەككىگە قايتا كېلىدىغانلىق خوشخەۋىرىنى بەرگەن ئىدى. بىر قىسىم ئەسھابى بىلەن بەدرىدە، ئۇھۇدتا، خەندەكتە، خەيبەردە، مۇئتەدە دۈشمەنگە قانداق

238. ئەبۇ داۋۇت، «ھاراج»، 25؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، II، 292؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 401؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 817؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، VII، 80.

غالىپ كەلگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. ھازىر ئون ئىككى مىڭ ئەسھابى ئەتراپىدا پەرۋانە ئىدى. مەككىگە كىرىش ئۈچۈن بىر ئەمىر ساقلاۋاتاتتى. كائىناتنىڭ سۇلتانى پۈتۈن بۇلارنى ئاتا قىلغان ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ، ئەدەپ بىلەن بېشىنى ئالدىغا ئەگدى.

ئالەملەرنىڭ پەخرى ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى تۆت گۇرۇپپىغا ئايرىدى. ئوڭ قاناتقا ھەزرىتى خالىد بىن ۋەلىدنى، سول قاناتقا زۇبەير بىن ئەۋۋامنى، پىيادىلەر قوشۇنىغا ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھنى، يەنە بىر گۇرۇپپىغا سەئىد بىن ئۇبادىنى تەيىنلىدى. ھەزرىتى خالىد مەككىنىڭ جەنۇبىدىن كىرىدىغان، مۇشرىكلاردىن كىم قارشى چىقسا جازاسىنى بېرىدىغان ھەمدە سافا تۆپىلىكىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىشىدىغان بولدى. ھەزرىتى زۇبەير مەككىنىڭ شىمالىدىن كىرىدىغان، ھاجۇن ۋادىسىغا بايراق تىكىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ساقلايدىغان بولدى. غەرپتىن سەئىد بىن ئۇبادە ئىلگىرلەپ كىرىدىغان بولدى.[239]

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام قوماندانلىرىغا: «سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغۇچە ئۇرۇشقا كىرمەڭلار! ھېچكىمنى ئۆلتۈرمەڭلار!» دېدى. پەقەت ئىسمى چىققان بۇ ئون بەش كىشىدىن كىم تۇتۇلسا، كەبىنىڭ يوپۇقى ئاستىغا مۆكۈنۋالسىمۇ كاللىسى ئېلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ھەقنىڭ باتىلدىن ئۈستۈن بولۇشى

رامىزاننىڭ ئون ئۈچى جۈمە كۈنى ئىدى. مۇجاھىتلاردىن ئەڭ بۇرۇن ھەرىكەتكە ئۆتكەن خالىد بىن ۋەلىد بولدى. مەككىنىڭ جەنۇبىدىن خاندەمە تاغ ئالقانلىرىغا كەلگەندە ئازغۇن قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ ئۆزىگە ئوق ئاتقانلىقىنى كۆردى. ئىككى مۇجاھىت شېھىت بولدى. ھەزرىتى خالىد ئەسكەرلىرىگە: «قاچقانلارنى ئۆلتۈرمەسلىك!» بۇيرۇقىنى بەرگەندىن كېيىن ھۇجۇمغا ئۆتتى. مۇشرىكلار تاقابىل تۇرالماي بىردەمدىلا 70 ئادىمى ئۆلدى. باشقىلىرى تاغ چوققىلىرى ياكى ئۆيلىرىگە قاچتى. مۇقەددەس مەككىگە باشقا يۆنىلىشتىن كىرگەن ساھابىلار ھېچقانداق بىر قارشىلىققا ئۇچرىمىدى. ئۆلتۈرۈش ئەمرى بېرىلگەن كىشىلەردىن بەشىنى تۇتۇۋېلىپ جازاسىنى بەردى. باشقىلىرى مەككىدىن قاچتى. مۇجاھىتلار ھاياجان بىلەن «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى ئىچىدە مەككىگە كىردى. ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تۆگىسى قەسۋانىڭ ئۈستىگە ئۇسامە بىن زەيدنى مىنگەشتۈرۈپ، كەمتەرلىك بىلەن ئۆزى تۆۋۈلۈپ ئۆسكەن مۇقەددەس زېمىن مەككىگە كىردى. ئۆزىنى بۇ كۈنلەرگە ئېرىشتۈرگەن جانابى ئاللاھقا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ، مەككىنىڭ پەتىھىدىن خوشخەۋەر بەرگەن پەتىھ سۈرىسىنى تىلاۋەت قىلدى.

---

239. ئەبۇ داۋۇت، «ھاراچ»، 25؛ ئابدۇرزاق، ئەل مۇسەننەف، V، 377.

كائىناتنىڭ سۇلتانى ئەلەيھىسسالام چەكسىز ھاياجان ئىلكىدە مۇزەپپەر ئەسھابى ئارىسىدىن كەبە مۇئەززام تەرەپكە قاراپ يۈردى. ئۇ تەرىپىدە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، سول تەرىپىدە ئۇسەيد بىن ھۇدايىر بىلەن كەبىگە يېقىنلاشتى. ھەجەرۇل ئەسۋەتنى زىيارەت قىلغاندىن كېيىن تەلبىيە ۋە تەكبىر ئوقۇدى. ساھابىلەرمۇ ئۇلارنى تەقلىد قىلىپ: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ تەكبىر ئېيتتى. بۇ مەنزىرە ئالدىدا مۇسۇلمانلار ھاياجان ياشلىرى تۆكتى. ھەرەم شەرىپكە ۋە ئۆيلىرىگە مۆكىنىۋالغان مۇشرىكلار قورقۇ ئىچىدە ساقلىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئاللەملەرنىڭ خوجىسى ۋە ئەسھابى تاۋاپ قىلىشنى باشلىۋەتتى. يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىدىن چۈشۈپ ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ماقامىدا ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئاببىاس قۇدۇقتىن ئېلىپ بەرگەن زەمزەم سۈيىنى ئىچتى. زەمزەم سۈيى بىلەن تاھارەت ئېلىۋاتقاندا ئەسھاب ئۇنىڭ بەدىنىدىن چاچراپ كەتكەن تاھارەت سۈيىنى يەرگە چۈشۈرمەي قوللىرى بىلەن تۇتىۋالدى. بۇنى كۆرگەن مۇشرىكلار: «بىز ھاياتىمىزدا ئۇنىڭدەك بىر ھۆكۈمدارنى كۆرۈپ باقمىدۇق» دېيىشتى.

ئاللەملەرنىڭ پەخرى ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئەتراپىدىكى تاش ۋە ياغاچتىن ياسالغان بۇتلارنى چېقىپ تاشلاشنى بۇيرىدى. «ھەق كەلدى، باتىل يۇقالدى، باتىل ھەقىقەتەن تىز يۇقىلىدۇ.» دېگەن مەنىدىكى (ئىسرا سۈرىسى، 81-ئايەت) ئايەتنى ئوقۇپ قولىدىكى ھاسىنى بۇتلارغا قاراتتى. ھاسا تەككەن ھەر بىر بۇتنىڭ يۈزى يەرگە چۈشتى. 360 بۇت يەر بىلەن يەكسان بولدى.[240]

پېشىن ۋاقتى كەلگەندە ھەزرىتى بىلالغا ئەزان ئوقۇش ئەمرى بېرىلدى. ئۇ دەرھال بۇ مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئورۇندىدى. ئەزان ئوقۇلغاندا مۆمىنلەرنىڭ يۈرەكلىرى ھاياجاندىن تىترىسە، مۇشرىكلارنىڭ يۈرەكلىرى ئازابتىن پۇچۇلىنىپ كەتتى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز كەبىنىڭ ئاچقۇچىنى تەلەپ قىلدى. ئىچىدىكى رەسىملەرنى ۋە ئۆرۈپ تاشلانغان بۇتلارنى تازىلىغاندىن كېيىن يېنىغا ھەزرىتى ئۇسامە بىن زەيد، ھەزرىتى بىلال، ھەزرىتى ئوسمان بىن تەلھانى ئېلىپ كەبىگە كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبە ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن دۇمبىسىنى ئىشىك تەرەپكە قارىتىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. ھەر بىر بۇلۇڭدا تەكبىر ئوقۇپ دۇئا قىلدى. خالىد بىن ۋەلىد ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ جامائەتنىڭ ئۇ يەرگە توپلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا تىرىشتى.

كائىناتنىڭ سۇلتانى كەبىنىڭ ئىككى قاناتلىق ئىشىكىنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇپ تۇراتتى، پۈتۈن قۇرەيش مۇشرىكلىرى مەسجىدى ھەرەمنى تولدۇرغان ئىدى. قورقۇ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى ساقلاۋاتاتتى. چۈنكى ئۇلار پەيغەمبەر

240. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 416.

ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئەسھابىغا ھەر تۈرلۈك قىيىن-قىستاقلارنى قىلغان ئىدى. بويۇنلىرىغا ئارقان باغلاپ سازايى قىلغان، بەدەنلىرىگە چوغلارنى يېقىپ كۆيدۈرگەن ئىدى. ئاپتاپتا قىزىپ ئوت ئالاي دەپ قالغان يوغان تاشلارنى ئۇلارنىڭ مەيدىسى ئۈستىگە قويۇپ ھۇشىدىن كەتكۈچە قىيىن-قىستاققا ئېلىپ، ئوتتا قىزارتقان ساپال قاچىلارنى ئۇلارغا ياققان ئىدى. ئۇلارنى ئۈچ يىل بىر مەھەللىگە قاپساپ، ئاچ ۋە سۇسىز قويىدى. ئۇلارنىڭ پۇت-قوللىرىنى تۆگىلەرگە باغلاپ تۆت تەرەپكە تارتىپ پارچىلىدى. ئۇلارنى يۇرتلىرىدىن قوغلاپ چىقاردى. بۇنى ئاز دەپ ئۇلارنى تامامەن يوقىتىش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن نەچچە قېتىم ئۇرۇش قىلدى.

ساھابىلار بۇ قەدەر زۇلۇم ئاستىدىمۇ ئۈمىدلىك ئىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ يېنىدا ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتكەن مەرھەمەت دەرياسى بار ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بىر ئاز ئۇلارغا قارىغاندىن كېيىن: ئەي قۇرەيش جامائەتى! سىلەر ئۈچۈن قانداق ھۆكۈم چىقىرىشىمنى ساقلاۋاتىسىلەر! دېدى. مۇشرىكلار: بىز سەندىن خەيىر-ئېھسان ۋە مەرھەمەت ساقلاۋاتىمىز، چۈنكى سەن مەرت قېرىندىشىمىز، ئۇلۇغلۇق ۋە ياخشىلىقلارنىڭ ئىگىسى بولغان قېرىندىشىمىزنىڭ ئوغلى، بىزگە غالىپ كەلدىڭ، سەندىن ياخشىلىق ساقلاۋاتىمىز، دېدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەبەسسۇم بىلەن: مېنىڭ بۇ ھالىم بىلەن سىلەرنىڭ ھالىڭلار، يۇسۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىغا خىتاپ قىلغىنىغا ئوخشايدۇ. بۈگۈن مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش، (گۇناھىڭلارنى يۈزۈڭلارغا سېلىش بىلەن سىلەرگە مېنىڭدىن) سىلەرگە بىر نارازىلىق ۋە ئەيىپلەش سۆزى يوق. ئاللاھ تەئالا سىلەرگە مەغپىرەت قىلسۇن، (يۇسۇپ سۈرىسى، 92-ئايەت) دەيمەن. كېتىڭلار سىلەر ھۆر ۋە ئەركىن، دېدى.

بۇ تەرىپلىگۈسىز مەرھەمەت سۆزى يۈرەكلىرى تاشقا ئايلانغان مۇشرىكلارنىڭ كۆڭلىنى ئېرىتتى. ئۇلارنىڭ نەپرىتىنى مۇھەببەتكە ئايلاندۇردى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشى بىلەن ئۇلار مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن بىر يەرگە توپلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قىلغان تۈنجى دەۋىتىنى سافا تۆپىلىكىگە چىقىپ قىلدى ۋە ئۇ يەردە مەككىدىكى پۈتۈن قېرى-ياش، ئەر-ئايال ۋە بالىلارنىڭ قەسىمىنى قوبۇل قىلدى. شۇنداق قىلىپ قۇرەيش مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلىنىپ ئەسھابى-كىرام قاتارىدىن ئورۇن ئالدى.

ئەركەكلەر بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن ئاياللاردىنمۇ بەزى مەسىلىلەردە ۋەدە ئالدى.[241] ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشماسلىق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېسيان قىلماسلىق، ئوغۇرلۇق قىلماسلىق، ئىپپەت-نومۇسىنى ساقلاش، قىز بوۋاقلارنى ئۆلتۈرمەسلىكتىن ئىبارەت ئىشلاردا ۋەدە بەردى. مۇسۇلمان بولغان ئاياللارنىڭ ئىچىدە، ئۆلۈمگە بۇيرۇلغان 15 كىشىنىڭ ئىچىدىكى ئەبۇ سوفيانىنىڭ ئايالى ھىندىمۇ بار ئىدى.

241. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 9.

ئالەملەرنىڭ خوجىسى مەرھەمەت ئىگىسى ئۇنىمۇ ئەپۇ قىلىۋەتتى. مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ھەممىسىنىڭ ئۆيىدىكى بۇتلار چېقىپ تاشلاندى. ئەتراپتىكى قەبىلىلەرگىمۇ ئەسكەر ئەۋەتىپ ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى چېقىپ تاشلىدى. شۇنداق قىلىپ ھەق باتىل ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى. مەرھەمەتكە ئېرىشكەنلەرنىڭ ئىچىدە ئەبۇ جەھىلنىڭ ئوغلى ئىكرىمە، ھەزرىتى ھەمزىنى شېھىت قىلغان ۋەھشى قاتارلىق كىشىلەرمۇ بار ئىدى. مۇسۇلمان بولغانلاردىن ھەزرىتى ئىكرىمە يەرمۇك ئۇرۇشىدا، ھەزرىتى ۋەھشى يەمامە ئۇرۇشىدا مۇسەيلەمەتۇلكەززاپنى ئۆلتۈردى.[242]

ھامان ئاللاھ ئۇچۇن سۆيەتتى خەلقنى، ئۆچ بولاتتى ھەم،
نە دوست بولمايتتى نەپسى چۈن نە دۈشمەن ئۇ كەرەم كانى.

نە كۈلمەيتتى قاقاقلاپ، نە ئاھ ئۇرماس ئىشلارغا ھەرگىز،
گۈزەل سۆزلۈك ۋە خۇش يۈزلۈك ئىدى ھەرئان ئۇ كەرەم كانى.

ھايا ۋە مۇلايىملىقتا سۈپەتلەنگەن ھەم لۇتفى ھۆرمەتتە،
كېلىپ يالۋۇرغاننى قويمايتتى ھەسرەتتە ئۇ كەرەم كانى.

قوبۇل ئەيلەيتتى ئۆزرە گۇناھلارنى ئەپۇ ۋە لۇتفى بىلەن،
ئەزىم خۇلقى ئىدى شەپقەتلىك مېھرىبان ئۇ كەرەم كانى.

242. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 863؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، LXII، 404.

ھۇنەين ئۇرۇشى

ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككىنى پەتھ قىلىش ئۈچۈن مەدىنىدىن ئايرىلغان ۋاقىتتا، مەككە ئەتراپىدا ئولتۇراقلاشقان ھەۋازىن ۋە سەقىف ئىسىمدىكى ئىككى چوڭ قەبىلە مۇسۇلمانلارنى ئۆگە ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن كېلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ، جەڭ تەييارلىقى قىلىشقا باشلىغان ئىدى. ئالەملەرنىڭ سۇلتانىنىڭ مەككىنى پەتھ قىلىش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن كۆڭلى ئارام تاپتى. شۇنداقتىمۇ قۇرەيشتىن كېيىن نۆۋەت بىزگە كېلىدۇ دەپ ئويلاپ ئۇرۇش تەييارلىقىنى تېزلەشتۈردى. ئۇلار ئۆزلىرىچە: «شۇنىسى ئېنىقكى، مۇسۇلمانلار ھەقىقى بىر قوشۇن بىلەن ئۇرۇشۇپ باقمىدى، ئۇلار بىزگە ھۇجۇم قىلىشتىن بۇرۇن بىز ئۇلارغا ھۇجۇم قىلايلى، ئۇرۇش دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىر كۆرۈپ قالسۇن!» دېيىشتى. ھەۋازىن رەئىسى مالىك بىن ئەۋف قوماندانلىقىدا 20000 كىشىلىك بىر قوشۇن تەشكىللەندى. ئەسكەرلەرنى جاسارەتلىك قىلىش ۋە ئۇرۇشتىن قېچىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن قىممەتلىك مال ـ دۇنيا ۋە بالا ـ چاقىلىرىنى ئۇرۇشقا بىللە ئېلىپ چىقماقچى بولدى. بۇ خەۋەر بىردەمدىلا مەككىگە يېتىپ كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز خەۋەرنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئابدۇللاھ بىن ئەبى ھەدرەتنى ھەۋازىن قەبىلىسىگە ئەۋەتتى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئۈستى بېشىنى يەڭگۈشلەپ دۈشمەن قوشۇنى ئىچىگە سوقۇلۇپ كىرىپ، ئۇلارنىڭ ھەرىكەت پىلانىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىنى توپلاپ، مەككىگە يىگىرمە ياشلىق ئاتتاب بىن ئەسىدنى ۋالى قىلىپ تەيىنلىگەندىن كېيىن يولغا چىقتى. 12000كىشىلىك قوشۇنى بىلەن مۇشرىك ھەۋازىن ۋە سەقىف قەبىلىسىنىڭ قارارگاھىغا ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن تەييارلاندى. قوشۇننىڭ بايرىقىنى ھەزرىتى ئەلى كۆتۈردى.[243] ئالدىنقى سەپنىڭ قوماندانلىقىنى خالىد بىن ۋەلىد ئۈستىگە ئالدى.[244] ئالەملەرنىڭ خوجىسى بولسا بىشىغا دوبۇلغا، ئۈستىگە قاتمۇ ـ قات ساۋۇت كىيىپ دۇلدۇلغا مىندى. شەۋۋال ئېيىنىڭ ئون بىرى ھۇنەين ۋادىسىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ كېچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇننى كۆزدىن كەچۈرۈپ، ئۇرۇش ھالىتىگە كەلتۈردى. بامدات نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن ھەرىكەتكە ئۆتتى.

مۇشرىكلارنىڭ قوماندانى كېچە قاراڭغۇلۇقىدىن پايدىلىنىپ ھۇنەين ۋادىسىنىڭ ئىككى يان باغرىدا قوشۇننى ئورۇنلاشتۇرۇپ بۆكتۈرمە قويغان ئىدى. ئالدىنقى

---

243. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، IV، 357؛ زەھەبىلى، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇف، IV، 204.

244. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، IV، 350؛ ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 428؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 912.

سەپتە كېتىپ بارغان خالىد بىن ۋەلىد بۆكتۈرمىدىن خەۋەرسىز كېتىپ باراتتى. تاڭ
تولۇق يورىمىغانلىقى سەۋەبىدىن دۈشمەننى بايقاش ئاسان ئەمەس ئىدى. تۇيۇقسىز
مىڭلىغان ئوقلار ساھابىلارنىڭ ئۈستىگە يېغىشقا باشلىدى. يامغۇردەك چۈشۈۋاتقان
ئوقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ساھابىلار ئۆزىنى ئېلىپ قېچىشقا مەجبۇر بولدى. ئالدىنقى
سەپتىكىلەرنىڭ تېزلىك بىلەن چېكىنىشى ئارقا سەپتىكىلەرنى ئالاقزادە قىلدى. ئارقا
سەپتىكىلەرمۇ چېكىنىش ئۈچۈن ئارقىغا بۇرۇلغاندا، 20000 كىشىلىك دۈشمەن قوشۇنى
ھۇجۇمغا ئۆتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۆزى يالغۇز دۈشمەن قوشۇنى تەرەپكە قاراپ
ئىلگىرىلىدى. ساھابىلاردىن پەقەت ھەزرىتى ئابباس، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى قاتارلىق
يۈزگە يېقىن ساھابى ئۆلۈمنى ئۇنتۇغان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە قاراپ
چاپتى. بەدەنلىرى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قالقان بولدى. ھەزرىتى ئابباس
خېچىرنىڭ تىزگىنىنى، سوفيان بىن ھارىس خېچىرنىڭ ئۈزەڭگىسىنى تۇتۇۋالغان
بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈشمەن قوشۇنى ئىچىگە كىرىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى
ئالاتتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنىڭ يوقۇلىشىدىن ئەنسىرەپ: «يا
ئابباس! سەن ئۇلارغا: ئەي مەدىنىلىكلەر! ئەي سەمۇرە دەرىخىنىڭ ئاستىدا قەسەم قىلغان
ساھابىلار! دەپ ۋارقىرىغىن» دېدى. ھەزرىتى ئابباس بەستلىك ۋە ھەيۋەتلىك ئىدى.
ئۇ ۋارقىرىسا ئاۋازى يىراقلارغىچە ئاڭلىناتتى. ھەزرىتى ئابباس پۈتۈن كۈچى بىلەن:
«ئەي مەدىنىلىكلەر! ئەي سەمۇرە دەرىخى ئاستىدا قەسەم قىلغان ساھابىلار قاچماڭلار،
بۇ يەرگە توپلىنىڭلار!» دەپ ۋارقىرىدى. بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار قايتىپ كېلىشنى
ئويلىدى ئەمما ئۇلارنىڭ ئۈركۈپ كەتكەن ئات-ئۇلاقلىرىنى كونتۇرۇل قىلىشى ئاسانغا
توختىمىدى. ئەڭ ئاخىرى قىلىچ ۋە ساۋۇتلىرىنى ئېلىپ ئۆزىنى يەرگە ئېتىشتىن باشقا
ئامال قالمىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ دۈشمەن بىلەن
قۇچاقلاشما جەڭ قىلدى. «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!» سادالىرى جەڭ مەيدانىنى
بىر ئالدى. دۈشمەننىڭ يۈرىكى تىترەشكە باشلىدى. بەدىردە، ئۇھۇدتا، خەندەكتە،
خەيبەردە ئاجايىپ قەھرىمانلىقلارنى كۆرسەتكەن ئەسھابى-كىرام، بولۇپمۇ ھەزرىتى
ئەلى، ھەزرىتى ئەبۇ دۇجانە، ھەزرىتى زۇبەير بىن ئەۋۋام ئۇياقتىن بۇياققا ئايلىنىپ
يۈرۈپ ئۇرۇشتى. ئالدىغا كەلگەن دۈشمەننى تېرە-پېرەڭ قىلىۋەتتى. ساھابىلارنىڭ ئۆزىنى
ئۇنتۇغان ھالدا ئۇرۇشۇۋاتقان بۇ ھالىتىنى كۆزىتىپ تۇرغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ
ئاغزىدىن: «ئاللاھىم بىزگە ياردەم قىلغىن! سەن بىزنىڭ ئۇلاردىن غالىپ كېلىشىمىزنى
خالىمامسەن؟» دۇئالىرى چىقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇرۇپ دۇئا
قىلغاچ يەردىن بىر سىقىم قۇم ئېلىپ: «ئۇلارنىڭ يۈزلىرى قارا بولسۇن» دەپ، مۇشرىكلارغا
قارىتىپ چاچتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ دۇئاسى بىلەن بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ
كۆزىگە قۇم كىرمىگەن دۈشمەن ئەسكىرى قالمىدى. پەرىشتىلەرمۇ ياردەمگە كەلگەن
ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلارغا پالاكەت
كەلدى» دېدى. مۇشرىكلارنىڭ سەپلىرى بۇزۇلۇپ قېچىشقا باشلىدى. ئۇلار قاچقانسىرى

ئەسھابى-كىرام ئۇلارغا شۇنچە قاتتىق زەربە بەردى. ئۇلار ئۇرۇش مەيدانىغا ئېلىپ كەلگەن ماللىرىنى، خوتۇن-بالىلىرىنى تاشلاپ قېچىشقا باشلىدى. ئۇرۇش مەيدانىغا 70 ئۆلۈك 6000 ئەسىر ۋە ھەددى-ھېسابسىز مال-دۇنيانى تاشلاپ قاچتى. قېچىپ قۇتۇلغانلاردىن بىر قىسمى تائىپ قەلئەسىگە پاناھلاندى. بىر قىسمى ناھلە ئەۋتاس دېگەن يەرگە كەتتى. ئۇلارنىڭ قوماندانى مالىك بىن ئەۋفمۇ پاناھلانغانلارنىڭ ئىچىدە ئىدى. ئەسھابى-كىرام بىر مۇددەت ئۇلارنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى. ئەۋتاستا يەنە قاتتىق ئېلىششلار بولدى. بۇ يەردىمۇ دۈشمەن يەنە ھالاكەتكە يۈزلەندى.[245] بۇ ئۇرۇشتا ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى ۋە رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرىنىڭ بەرىكىتى بىلەن مۇسۇلمانلار زەپەر قۇچتى. تۆت ئەسكەر شېھىت بولدى ۋە بەزى ساھابىلار يارىدار بولدى. خالىد بىن ۋەلىدنىڭ يارىلانغانلىقىنى ئاڭلىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭ يېنىغا باردى. يارىسىنى بىر سىلاپ قويۇشى بىلەنلا ئۇنىڭ يارىسى ساقايدى.

جېنىم قۇربان بولسۇن سېنىڭ يولۇڭغا،
ئېتى گۈزەل ئۆزى گۈزەل مۇھەممەد.
ئۈممەتلىككە قوبۇل قىل، ئاجىز بەندەڭنى،
ئېتى گۈزەل ئۆزى گۈزەل مۇھەممەد.

مۆمىن بولغانلارنىڭ كۆپتۇر جاپاسى،
ئاخىرەتتە بولۇر راھەت ساپاسى.
ئون سەككىز مىڭ ئالەمنىڭ سۇلتانى،
ئېتى گۈزەل ئۆزى گۈزەل مۇھەممەد.

يەتتە قات ئاسماننى سەير ئەيلىگەن،
تەختىنىڭ ئۈستىدە جەۋلان ئەيلىگەن.
مېراجدا ئۈممەتنى ھەقتىن تىلىگەن،
ئېتى گۈزەل ئۆزى گۈزەل مۇھەممەد.

يۇنۇس نە قىلسۇن ئىككى جاھاننى سەنسىز،
سەن ھەق پەيغەمبەرسەن شەكسىز گۇمانسىز.
ساڭا كەلمىگەنلەر كېتەر ئىمانسىز،
ئېتى گۈزەل ئۆزى گۈزەل مۇھەممەد.

245. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 925.

تائىف سەپىرى

ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تائىفقا قاچقان دۈشمەننىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ زەربە بېرىپ ئۇلارنى ئۇزۇل-كېسىل يوقۇتۇشنى ئويلايتتى. مەككىگە يېقىن بۇ قەلئە ئەڭ مۇستەھكەم قەلئەلەردىن بىرى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەتتىن بۇرۇن بۇ يەردە بىر ئاي تۇرۇپ، ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار تەرىپىدىن زۇلۇم ۋە ھاقارەتكە ئۇچرىغان ئىدى. ھەتتا ئۇنىڭ مۇبارەك ئاياقلىرىنى قانغا بويىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يەردە زەيد بىن ھارىسە بىلەن ھاياتىدىكى ئەڭ ئېچىنىشلىك كۈنلىرىنى ئۆتكۈزگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشتا خالىد بىن ۋەلىدنى ئەۋەتتى. ئۆزى باشقا ساھابىلار بىلەن قەلئەنىڭ ئالدى تەرىپىگە كەلدى. سەقىف قەبىلىسى مۇستەھكەم قەلئەلىرىگە يېمەك-ئىچمەكلىرىنى توپلاپ ئالدىن تەييارلىق كۆرگەن ئىدى. ئەسھابى-كىرامنىڭ كەلگىنىنى كۆرىشى بىلەن قەلئەنىڭ دەرۋازىلىرىنى تاقاپ مۇداپىئەگە ئۆتتى. قەلئەگە يېقىنلاپ كەلگەن ساھابىلارغا ئوقيا ئېتىپ قارشىلىق قىلدى. ئۇرۇش بۇ شەكىلدە داۋام قىلىۋاتاتتى. تائىفلىكلەر بولسا قەلئەدىن چىقىپ بىرگە-بىر ئېلىشىشقا جۈرئەت قىلالىدى.

ساھابىلەردىن بەزىلىرى قەلئە ئىچىگە يوغان تاشلارنى ئېتىش تەكلىپى بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ تەكلىپنى مۇۋاپىق كۆرۈپ مانجىنىق (تاش ئاتىدىغان ئۇرۇش قورالى) ياساتتى. مۇشرىكلارغا تاش ئېتىپ ئۇلارنىڭ مۇداپىئەسىنى بۇزۇپ تاشلىماقچى بولدى. ساھابىلارنىڭ ئارزۇسى بالدۇراق قەلئەگە بېسىپ كىرىش ئىدى. بۇ ئەسنادا 14 ساھابى شېھىت بولدى. قەلئە تولىمۇ مۇستەھكەم بولغانلىقتىن كىرىش تەسكە چۈشتى.

مۇھاسىرىنىڭ يىگىرمىنچى كۈنى كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈشىدە ئۆزىگە سوۋغات قىلىنغان بىر قېرىن سارمايىنىڭ بىر خوراز تەرىپىدىن چوقۇلىنىپ يەرگە چۈشۈرۈلگەنلىكىنى كۆردى. بۇ چۈشنى تائىپنىڭ بۇ يىل پەتھە قىلىنالمايدىغانلىقىغا تەبىر بېرىپ، مۇھاسىرىنى بىكار قىلدى.

مەرھەمەت دەرياسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن نەق سەككىز يىل بۇرۇن، ئۆزىگە زۇلۇم سالغان بۇ تائىف قەبىلىسى ئۈچۈن پەرىشتىلەرنىڭ: «روخسەت قىلساڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە شۇ تاغلارنى دۈم قىلىۋېتىمىز!» دېگەن سۆزىگە: «بۇ دۇنياغا رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلدىم! بىردىبىر ئارزۇيۇم ئاللاھ تەئالانىڭ بۇ قەۋم ئىچىدىن ئاللاھ تەئالاغا شېرىك قوشمايدىغان، پەقەت ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلىدىغان بىر نەسىل يارىتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى. ھازىرنىڭ ئۆزىدىمۇ ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ: «ئاللاھىم! سەقىفلىقلارغا توغرا يول كۆرسەتكىن، ئۇلارنى بىزگە مايىل قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى.

ھەببى ئەكرەم ئەلەيھىسسالام ساھابىلار بىلەن تائىفتىن ئايرىلىپ، ھۆنەيندە قولغا كەلتۈرگەن ئەسىر ۋە غەنىيمەتلەرنى توپلىغان جىرانەگە كەلدى. بۇ يەردە ئالتە مىڭ ئەسكەر، يىگىرمە مىڭدىن ئوشۇق چوڭ تۇياقلىق ھايۋان، قىرىق مىڭدىن ئوشۇق كىچىك تۇياقلىق ھايۋان ۋە ھېسابسىز زىبۇ-زىننەتلەرنى قولغا كەلتۈردى. بۇ غەنىيمەتلەرنىڭ ھەق ئىگىسى ساھابىلار ئۆزئارا بۆلۈشتى. دەل ئۇ چاغدا ھەۋازىن قەبىلىسىدىكى بىر ھەيئەتنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىش ئۈچۈن ساقلاۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قوبۇل قىلدى. ھەيئەت ھەۋازىن قەبىلىسىنىڭ كوللىكتىپ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئېيتتى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوشاللىقىدىن ئۆزىگە بۆلۈپ بېرىلگەن ئەسىرلەرنى ئازاد قىلىپ ئۇلارغا قايتۇرۇپ بەردى. بۇنى كۆرگەن ساھابىلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ ئەسىرلەرنى ئازاد قىلدى. شۇنداق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەرھەمىتى بىلەن ئالتە مىڭ ئەسىر ئازاد بولۇپ قەبىلىسىگە قايتتى. بۇ خەۋەر تائىفدىكى ھەۋازىن قەبىلىسىنىڭ رەئىسى مالىك بىن ئەۋفقا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ئۇمۇ قايتىپ كېلىپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قارشى ئېلىپ ھەدىيە ۋە ئەمەل بىلەن مەرھەمىتىگە ئالدى.[246]

ئەمدى بۇ يەردە قىلغۇدەك بىر ئىش قالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋالقىدەكلا زەپەر قۇچۇپ مەككىگە قايتىپ كەلدى. ئاتتاب بىن ئەسىتنى مەككىگە ۋالى قىلىپ تەيىنلىدى.[247] مۇئاز بىن جەبەل مەككىدىكىلەرگە دىن ئۆگىتىش ئۈچۈن قىلىپ قالدى.[248] كەبە مۇئاززىنى تاۋاپ قىلىپ ئۆمرە قىلغاندىن كېيىن، مۇبارەك ئەسھابى بىلەن تەكرار مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقتى.

بىر يىلدىن كېيىن تائىفلىقلار مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن ئالتە كىشلىك بىر ھەيئەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا ئەۋەتتى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى بىر يىل بۇرۇن تائىپتىن ئايرىلغاندا: «ئاللاھىم! سەقىف قەبىلىسىگە توغرا يول كۆرسەتكىن، ئۇلارنى بىزگە مايىل قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلغان ئىدى. مانا ئەمدى ئۇلار مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىدىن سۆيۈنۈپ، ئۇلارغا بەزى ئىمتىيازلارنى بەرگەندىن كېيىن ئۇلارنى تائىفقا يولغا سالدى. ئۇلارغا ئوسمان بىن ئەبىل ئاسنى ۋالى قىلىپ تەيىنلىدى.[249]

---

246. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 452؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، III، 925؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 312.

247. ئىبنى ماجە، «تىجارەت»، 20؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 440؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، III، 687؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، I، 498، II، 264؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 890، 960؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 137.

248. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، III، 959؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 137.

249. ئەبۇ داۋۇت، «سالات»، 12؛ ئىبنى ماجە، «مەساجىت»، 3؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، IV، 21؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 541؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، V، 509.

ئالەملەرنىڭ پەخرى مەدىنىگە قەدەم تەشرىپ قىلغاندىن كېيىن، نۇرغۇنلىغان دۆلەتلەرگە ئەلچى ئەۋەتىپ ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. ئۇممان، بەھرەيىن ھۆكۈمرانلىرى ئۆز رازىلىقى بىلەن مۇسۇلمان بولۇش بىلەن شەرەپلەندى. بۇنىڭدىن باشقا نۇرغۇن كىچىك قەبىلىلەر ئادەم ئەۋەتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئىسلامىيەت تېز سۈرئەتتە تارقىلىشقا باشلىدى. ئەتراپتىكى دۆلەتلەرگە دىنىنىڭ ئاساسلىرىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن مۇئەللىملەر ئەۋەتىلدى. ھىجرەتنىڭ توققۇزىنچى يىلى مەدىنە مۇسۇلمان بولغان ھەيئەتلەرنىڭ ئادەم دېڭىزىغا ئايلاندى.

ھىجرەتنىڭ توققۇزىنچى يىلى رەجەپ ئېيى ئىدى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسھابىغا: «بۈگۈن سالىھ بىر قېرىندىشىمىز ۋاپات بولدى. تۇرۇڭلار ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇيمىز» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىمام بولۇپ غىيابى جىنازە نامىزى ئوقۇدى ۋە «قېرىندىشىمىز نەجاشى ئەسھامە ئۈچۈن ئاللاھ تەئالادىن مەغپىرەت تىلەيمىز» دېدى.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ھەبەشىستاندىن نەجاشى ئەسھامەنىڭ ۋاپات بولغانلىق خەۋىرى كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جىنازە نامىزى ئوقۇغان كۈنى ئۇنىڭ ۋاپات بولغان كۈنى ئىدى.[250]

ئىسلامىيەتنىڭ ئەرەپ يېرىم ئارىلىدا سۈرئەت بىلەن تارقالغان بۇ توققۇزىنچى يىلىدا، ئىسلام دۆلىتىنىڭ كۈندىن-كۈنگە قۇدرەت تېپىۋاتقانلىقىنى كۆرەلمىگەن بەزى خرىستىئان ئەرەپلەر، ۋىزانتىيە ئىمپېراتورى ھىراقلىئۇسقا: «ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ ئېلان قىلغان شۇ كىشى ۋاپات بولدى. مۇسۇلمانلار ئاچارچىلىق ۋە قۇرغاقچىلىق ئىچىدە قالدى. ئەگەر ئۇلارنى دىنىڭغا كىرگۈزۈشنى خالىساڭ بۇ دەل زامانى» دەپ مەكتۇپ يازدى. مەكتۇپنى كۆرگەن ھىراقلىئۇس قىرىق مىڭ كىشىلىك قوشۇن بىلەن قۇباد قوماندانلىقىدا مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقتى.

ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ساھابىلارغا ئۇرۇش تەييارلىقى قىلىشنى بۇيرىدى. ئۇ يىلى قۇرغاقچىلىق سەۋەبىدىن ساھابىلار ماددى قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلگەن ئىدى. لېكىن تىجارەت قىلدىغانلارنىڭ ئەھۋالى ياخشىراق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا ئۇرۇشقا قاتنىشىدىغان ئەسكەرلەرنىڭ چىقىملىرىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ماددى ياردەمدە بولۇشنى تەلەپ قىلدى. سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بۇ ئارزۇسى ساھابىلارنى ھەرىكەتكە كەلتۈردى. ھەر بىر ساھابى قولىدا نېمە بولسا ئۇنى ئېلىپ كەلدى. مال-دۇنياسى ۋە جېنى بىلەن جىھادقا تەييار بولۇشقا بارلىق كۈچى بىلەن تىرىشتى.

250. بۇخارى، «جەنائىز»، 52؛ نەسائى، «جەنائىز»، 37.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆڭكۆردىكى سەپدىشى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پۈتۈن مېلىنى ئېلىپ كەلدى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئائىلە ـ جەمەتىڭگە بىر نەرسە قالدىمۇ، ئەي ئەبۇبەكرى؟ دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: ئۇلارنى ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئامانەت قىلدىم، دەپ جاۋاب بەردى. ھەزرىتى ئۆمەر مېلىنىڭ يېرىمىنى ئېلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئائىلەڭگە بىر نەرسە قالدۇرۇپ قويدۇڭمۇ؟ دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر: پۈتۈن مېلىمنىڭ يېرىمىنى قالدۇردۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرىق سۆزلىرىڭلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرىق قەدەر، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئۆمەر: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن يا ئەبۇبەكرى! خەيرى ـ ساخاۋەت يولىدىكى پۈتۈن ئىشلاردا مەندىن ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىسەن، مەن سېنىڭدىن ئېشىپ كېتەلمەيدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم، دەپ ئۇنىڭغا قايىل بولغانلىقىنى ئىپادىلىدى.[251]

ئەسھابى ـ كىرام كۈچىنىڭ يېتىشىچە ياردەم قىلدى. مۇناپىقلار، سىلەر كۆز ـ كۆز قىلىش ئۈچۈن ياردەم قىلىۋاتىسىلەر دەپ ئۇلارنى مەسخىرە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم بۈگۈن سەدىقە بەرسە، قىيامەت كۈنى ئاللاھ تەئالا ئۇ سەدىقىنى شاھىت قىلىدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان مۆمىنلەر تېخىمۇ كۆپ ياردەم قىلىشقا باشلىدى. ھەزرىتى ئوسمان بىن ئەففان، قوشۇنىنىڭ ئۈچتە بىرىگە ياردەم قىلدى. شۇنداق قىلىپ مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كۆپ ياردەم قىلغىنى بولدى. ھەزرىتى ئوسمان قوشۇننىڭ ئېھتىياجلىرىنى شۇنداق قامدىدىكى، ھەتتا سۇ تۇڭلىرىنى يامايدىغان نەرسىلەردىن تارتىپ تەمىنلىدى. ئۇنىڭ بۇ ياردەملىرىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۈگۈندىن تارتىپ ئوسمانغا گۇناھ يېزىلمايدۇ!» دېدى.[252] ماددى ئەھۋالى بەكمۇ ناچار بولغان بىر ساھابى جىھادقا ياردەم قىلىش ئۈچۈن، بىر خورما باغچىسىغا سۇ تۇتۇپ بېرىپ ئېرىشكەن خورمىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ كەلدى ۋە «ئاللاھ تەئالانىڭ رىزاسىغا ئېرىشىش ئۈچۈن قولۇمدا بار نەرسىنى ئېلىپ كەلدىم، قوبۇل قىلىڭ!» دېدى.

مۇسۇلمان ئەرلەر قولىدىن كېلىدىغان ئىشنى قىلغان بولسا، مۇسۇلمان ئاياللارمۇ قاراپ تۇرماي ئۇلارغا چۈشكەن ۋەزىپىلەرنى جان ـ دىل بىلەن ئورۇنداشقا تىرىشتى.

تەبۈك سەپىرىگە تەييارلىنىۋاتقان ۋاقىتلاردا مۇسۇلمانلار غۇربەتتە ئىدى. ئاچارچىلىق ۋە قۇرغاقچىلىق سەۋەبىدىن قولىدا بىر نەرسىسى قالمىغان بەزى ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، ئى رەسۇلۇللاھ! پىيادە قالدۇق، قولىمىزدا يەيدىغان بىر نەرسىمۇ يوق، بۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىپ، سىزدىن ئايرىلماي ساۋاپ ئېلىشنى خالايمىز!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مىنگۈزگىدەك بىرەر نەرسىسىنىڭ قالمىغانلىقىنى

251. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 990؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، II، 34.
252. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 990.

كۆڭلى يېرىم هالدا بىلدۈردى. بۇ چاغدا سالىم بىن ئۇمەيىر، ئابدۇللاھ بىن مۇغەففەل، ئەبۇ لەيلا مازىنى، ئۇلبە بىن زەيد، ئامىر بىن هۇمام، هەرەمى بىن ئابدۇللاھ، ئىرباد بىن سارىيەلەر پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ شۇ سۆزلەرنى تەكرارلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام كۆڭلى يېرىم هالدا: «سىلەرگە مىنىدىغان بىر نەرسە قالمىدى» دېگەن ۋاقىتتا، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن ۋاقىتلىق ئايرىلىپ قېلىش ۋە جىھاتقا قېتىلالمىغانلىقى ئۈچۈن ياش تۆكتى. بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا: «ئۇ ئىنسانلاردا گۇناھ يوقكى، ئۇرۇشقا قېتىلىش ئۈچۈن ئۆزلىرىگە مىنگۈدەك نەرسە تەلەپ قىلىپ سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، ئۇلارغا: سىلەر مىنگۈدەك هايۋان قالمىدى، دېگەن ئىدىڭ. ئۇلار، بۇ ئەهۋالدىن ئېچىنىپ ئارزۇسىغا يېتەلمەي كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈشتى» دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. (تەۋبە سۈرىسى، 92-ئايەت)

ئۇنىڭدىن كېيىن هەزرىتى ئاباس بىلەن هەزرىتى ئوسمان ئۇلارنى ئۇرۇشقا قېتىۋالدى. تەييارلىق پۈتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئىسلام قوشۇنىنى سەنىيەتۇل ۋىداغا يىغدى. ئۇرۇشقا قېتىلمىغانلار سانىۋالغۇدەكلا ئاز ئىدى. قوشۇن هەرىكەت قىلىشتىن بۇرۇن مەدىنىگە مۇههممەد بىن مەسلەمەنى ۋەكىل قىلىپ تەيىنلىدى.[253] سەپەر باشلىنىش ئالدىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «يېنىڭلارغا ئارتۇق ئاياق ئېلىۋېلىڭلار، ئارتۇق ئېلىۋالساڭلار يولدا جاپا تارتمايسىلەر» دېدى. قوشۇن هەرىكەتكە ئۆتىشى بىلەن مۇناپىقلارنىڭ بېشى ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي، مۇسۇلمانلارنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ئۆسەك سۆزلەر تارقاتتى. هەتتا ئۇ: «ئۇنى ۋە ئەسهابىنى ئىككى-ئىككىدىن قىلىپ ئارقانلارغا باغلانغان هالەتتە كۆرگەندەك بولىۋاتىمەن.» دېدى. ئەسهابى-كىرام ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىگە پىسەنت قىلمىدى. جىهادقا قېتىلىش ئارزۇسى تېخىمۇ ئېشىپ باردى. بۇنى كۆرگەن مۇناپىقلار ئىچىدىن تۆگەشكەندەك بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سەنىيەتۇل ۋىدادىن تەبۇككە قاراپ يولغا چىقىدىغان ۋاقىتتا، قوشۇننىڭ بايراقلىرىنى ئاچقۇزدى. ئەڭ بۈيۈك لەۋهەنى هەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئەڭ بۈيۈك بايراقنى هەزرىتى زۇبەير بىن ئەۋۋامغا بەردى. ئەۋس قەبىلىسىنىڭ بايرىقىنى ئۇسەيد بىن هۇدەيىرگە، خەزرەج قەبىلىسىنىڭ بايرىقىنى ئەبۇ دۇجانىگە بەردى.[254] پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قوماندانلىقىدىكى ئەسهابى-كىرامنىڭ سانى ئون مىڭ ئاتلىق ئەسكەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئوتتۇز مىڭ كىشىلىك قوشۇن ئىدى. ئوڭ قانات قوماندانى هەزرىتى تەلها بىن ئۇبەيدۇللاھ، سول قانات قوماندانى بولسا ئابدۇراخمان بىن ئەۋف ئىدى.[255] ئەسهاب ئوتتەك هاۋا شارائىتىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن ئىلگىرلەشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ يېنىدا ئائىلەرىنىڭ خوجىسىلا بولىدىكەن، ئۇلارنى ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق

253. ئىبنى هىشام، ئەس-سىره، II، 519؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 8؛ هۇزائى، ئەت-تەهرىچ، 327:؛ كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، .I، 485

254. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 966؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، II، 36.

255. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 1001؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، II، 36.

يولىدىن توساپ قالالمايتتى. بارىدىغان يېرىنىڭ يىراقلىقى دۈشمەن قوشۇنىنىڭ كۆپلىكى ئۇلارنى قورقىتالمايتتى. ئۇلار ھەر قانداق يەرگە بېرىشتىن يانمايتتى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ساھابىلار قارارگاھ تىككەن يەردە بىر ئاز ئارام ئالغاندىن كېيىن يەنە يوللىرىغا داۋام قىلدى. ئۇلار چۈشكەن سەككىزىنچى يەر سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك بولغان يېرى ھىجىر ئىدى. ئۇلار پەيغەمبىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىمىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالا ئۇلارنى دەھشەتلىك بىر ئاۋاز بىلەن يەر يۈزىدىن يوق قىلغان ئىدى. كائىناتنىڭ سۇلتانى ئەسھابىغا: «بۈگۈن قارشى تەرەپتىن كۈچلۈك بىر بوراق چىقىدۇ، ھېچكىم سەپداشلىرىدىن ئايرىلىپ ئورنىدىن تۇرمىسۇن، ھەممە كىشى تۆگىلىرىنىڭ تىزلىرىنى باغلىسۇن، بۇ يەر ئازاب چۈشكەن يەردۇر. ھېچكىم بۇ سۇنى ئىچمىسۇن ۋە تاھارەت ئالمىسۇن!» دېدى. ساھابىلار بۇ ئەمرنى دىققەن بىلەن تىڭشىدى. ئۇ كېچە راس دېگەندەكلا كۈچلۈك بوران چىقىپ ھەر تەرەپنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلدى. بۇ ئەسنادا تۆگىسىنى باغلاشنى ئۇنتۇپ قالغان بىرسى، تۆگىسىگە قاراپ بېقىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرىشى بىلەن بوران ئۇنى ئۇچۇرتۇپ تەييى تاغلىرىنىڭ ئالقانلىرىگە ئاتتى. يەنە بىر كىشى تاھارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان يەردە خۇناك دېگەن كېسەلگە گىرىپتار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى بىلەن كېسلى ساقايدى. ئۇ كۈنى ئەتىگەن سۇ قۇتۇلىرىدا ھېچ سۇ قالمىغان بولۇپ، ساھابىلار ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلگىدەك ھالغا كەلگەن ئىدى. بۇنى پۇرسەت بىلگەن مۇناپىقلار: «مۇھەممەد ھەقىقەتەن پەيغەمبەر بولغان بولسا، دۇئا قىلىپ يامغۇر ياغدۇرغان بولاتتى» دەپ سۆز-چۆچەك تارقاتتى. بۇ ئۆسەك سۆزلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇلىقىغىچە يېتىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوللىرىنى ئېچىپ ئاللاھ تەئالاغا يامغۇر ياغدۇرۇش ئۈچۈن دۇئا قىلدى. ئىسسىق ۋە بۇلۇتسىز ھاۋادا بىردىنلا بۇلۇتلار پەيدا بولۇپ قاتتىق يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. ساھابىلار سۇ قۇتىلىرىنى تولدۇرۇپ ھايۋانلىرىنى سۇغاردى ۋە تاھارەت ئالدى. يامغۇر توختاپ بۇلۇتلار تارقالغاندا يامغۇرنىڭ پەقەت مۇسۇلمانلار قوشۇنىنىڭ ئۈستىگە ياققانلىقى مەلۇم بولدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ساھابىلار تەكبىر ئوقۇپ ئاللاھ تەئالاغا شۈكۈر قىلدى. ساھابىلار مۇناپىقلارغا: ئەمدى گۇمان قىلغۇدەك بىر يېرىڭلار قالمىدى. ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتىپ سالىھ مۇسۇلمانلاردىن بولۇڭلار! دېدى. ئەمما ھاياسىز مۇناپىقلار: ھېچقانداق بىر ئىش بولمىدىكى؟ بىر بۇلۇت كېلىپ ئۆتۈپ كەتتى خالاس، دەپ جاۋاب بەردى.

ئاچلىق ھۆكۈم سۈرۈپ، ئىككى كىشى بىر خورمىنى بۆلۈپ يەيدىغان ۋەزىيەت پەيدا بولدى. پىشغىرىم ئىسسىق ۋە ئۇسسۇزلۇقتىن چاڭقىغان بولىشىغا قارىماي، تەبۇككە يېقىنلاشتى. ھەبىبى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «خۇدايىم بۇيرىسا ئەتە تاڭ سەھەر بىلەنلا تەبۇك ۋادىسىغا يېتىپ بارىمىز. مەن كەلگىچە ھېچكىم سۇغا قول تەقمىسۇن» دېدى. ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇ يەرگە يېتىپ كەلدى، بۇلاقتا سۇ تولىمۇ ئاز ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇ سۇدىن ئازراق ئېلىپ بىر قۇتىغا قۇيدى ۋە

قولىنى سۇغا تىقىپ دۇئا قىلدى. ئاندىن كېيىن سۇنى بۇلاققا تۆكتى. شۇنىڭ بىلەن سۇ كۆپىيىشكە باشلىدى. ئوتتۇز مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى ئىچكۈدەك سۇ چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بولغان بۇ سۇ بىلەن ھەر تەرەپنى سۇغاردى. ئۇ ئەتراپ يېپيېشىل بىر سەھراغا ئايلىنىپ بەرىكەتكە تولدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋە ئەسھابى تەبۇكقا كەلگەن ۋاقىتتا ۋىزانتىيە بىلەن ئاملە، لاھىم ۋە جۇزامدەك خرىستىئان ئەرەپ قەبىلىلەردىن بىرلەشكەن رۇم قوشۇنىنى ئۇچراتمىدى. چۈنكى مۇئتەدە ئۈچ مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنىغا يۈز مىڭ كىشىلىك رۇم قوشۇنى يېڭىلگەن ئىدى. ھازىر ئۇلار ئوتتۇز مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى بىلەن يۈزلىشىش قىلغان بولۇپ، قوماندان كائىناتنىڭ سۇلتانى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىدى. رۇملار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزى قوشۇن تارتىپ كەلگىنىنى ئاڭلاپ قاچىدىغان يەر ئىزدەپ يۈرگەن ئىدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ تەبۇكتىن يىراق يەرگە كەتمىدى. بۇ چاغدا بۇ ئەتراپتا ياشايدىغان بەزى قەبىلە ۋە دۆلەتلەر بىخەتەرلىكىدىن ئەنسىرەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەلچى ئەۋەتىپ باج تۆلەش ئارقىلىق پاناھلىق تىلىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى. ئۇلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم سۈلھى تۈزۈپ تىنچلىقتا بىللە ئۆتىدىغانلىقىغا كاپالەت بەردى.

تۇزاق

كائىناتنىڭ سۇلتانى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يىگىرمە كۈنگە يېقىن دۈشمەننى ساقلىدى. تەبۇكتا ئەسھابى-كىرام بىلەن سۆھبەت قىلىپ كۆڭۈللىرىنى نۇر دەرياسى بىلەن يۇيۇپ چىقتى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ قەلبىدە قايناپ تاشقان ھۇزۇر ۋە بەرىكەتلەر ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىگە ئېقىپ كىردى. ئۇنىڭ ھۇزۇر بېغىشلىغۇچى سۆھبەتلىرىدىن بىرىدە: «سىلەرگە ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە شەرەپلىكىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ دېدى. ساھابىلار: قېنى ئېيتىپ بېرىڭ ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىنسانلارنىڭ ئەڭ خەيىرلىك بولغىنى، ئېتىنىڭ ياكى تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە ياكى ئىككى پۇتى بىلەن سەپەر قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، ئەڭ ئاخىرقى نەپىسى قالغۇچە ئاللاھ تەئالا ئۈچۈن يولغا چىقىشقا تىرىشقان ئىنسانلاردۇر. ئىنسانلارنىڭ ئەڭ يامىنى بولسا ئاللاھ تەئالانىڭ كىتابىنى ئوقۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن پايدا ئالالمىغان كىشىلەردۇر» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شېھىتلىك توغۇرلۇق سوئال سورىغان بىر كىشىگە: «يەتتە قات كۆكنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، شېھىتلار قىيامەت كۈنى بويىندا قىلىچلىرىنى ئاسقان ھالدا كېلىدۇ. نۇردىن ياسالغان مۇنبەرلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ» دېدى.[256]

---

256. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 1018.

تەبۇكتىن مەدىنىگە قايتىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتقان پەيتتە، ئاچلىققا بەرداشلىق بېرەلمىگۈدەك ھالغا كېلىپ قالغان ساھابىلار ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئېشىپ قالغان يېمەك قالدۇقلىرىنى بىر تېرە داستىرخان ئۈستىگە قويغۇزدى، بۇ يېمەك قالدۇقلىرى بىر كورىنى ئاران تولدۇردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز تاھارەتنى يېڭىلاپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن قوللىرىنى ئېچىپ يەيدىغان نەرسىلىرىنىڭ بەرىكەتلىك بولىشى ئۈچۈن دۇئا قىلدى ۋە ئەسھابىغا قاچىلىرىنى ئېلىپ كېلىشنى ئەمىر قىلدى. بۇ زور قوشۇننىڭ پۈتۈن قاچا ـ قۇچىلىرى تولدۇرۇلغان ھالەتكە كەلدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە داستىرخاندىكى يېمەكنى پۈتۈن ساھابىلار يەپ تۈگىتەلمىدى. يېمەك شۇ پېتى تۇردى.

مۇسۇلمانلار قوشۇنى تەبۇكتىن ئايرىلىپ مەدىنە يولىنى تۇتتى. بىر كۈنى كېچىدە مۇناپىقلار بىر ـ بىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، قايتىش يولىدىكى بىر تار جىلغىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن سۇيىقەست پىلانلاپ بۆكتۈرمە قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ چۇلۋۇرىنى ئاممار بىن ياسىر تۇتۇپ ماڭدى. ئارقىسىدا ھۇزەيفە بىن يەمانى مۇھاپىزەت قىلىپ كېلىۋاتاتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام مۇناپىقلارنىڭ سۇيىقەست پىلانلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرمەكچى بولغانلىقىنى پەيغەمبىرىمىزگە خەۋەر قىلدى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ يەرگە يېقىنلاشقاندا مۇناپىقلار يۈزلىرىگە نىقاپ تاقاپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. ھەزرىتى ھۇزەيفە: «ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ دۈشمەنلىرى!» دەپ قولىدىكى كالتەك بىلەن مۇناپىقلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ھايۋانلىرىنى ئۇرۇشقا باشلىدى. باشقىلارنىڭ سېزىپ قېلىشىدىن قورققان بۇ مۇناپىق گۇرۇھى دەرھال ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىگە قېتىلىپ كىرىۋالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى بىر ـ بىرلەپ ھەزرىتى ھۇزەيفەگە ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن باشقىلارغا ئېيتماسلىقنى تەكىتلىدى.

بۇ ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان ئۇسەيد بىن ھۇداير پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلارنى ماڭا ئېيتىپ بەرگىن، كاللىسىنى كېسىپ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلەي!» دەپ يالۋۇردى. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلمىدى.[257]

مەسجىدى دىرار

نەتىجىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابى، ۋىزانتىيەنىڭ كۆزىنى قورقۇتۇپ، ئۇلارنىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇرغاندىن كېيىن نۇرلۇق مەدىنىگە يېقىنلاشتى. كائىناتنىڭ سۇلتانى مەدىنىگە ئەڭ يېقىن بولغان زىئەۋان دېگەن يەردە ئەسھابىغا قارارگاھ قۇرۇشنى ئەمىر قىلدى. ساھابىلار دەم ئېلىۋاتقاندا بىر قانچە مۇناپىق كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەسجىدى دىرارغا تەشرىپ قىلىشقا دەۋەت قىلدى. مەسجىدى دىرار

257. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 1040.

قۇبا دېگەن يەردە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مەدىنىگە هىجرەت قىلغان ۋاقىتتا قۇبادا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام تەرىپىدىن سېلىنغان تۇنجى مەسجىدنىڭ قارشى تەرىپىدە مۇناپىقلار تەرىپىدىن ياسالغان ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسهابى بىلەن تەبۇككە ماڭغان ۋاقىتتا مۇناپىقلار هوزۇرىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! بىر يېڭى مەسجىد سالدۇق، قەدەم تەشرىپ قىلىپ بىزگە ئىمام بولسىڭىز؟!» دېدى. پەقەت سەپەر ۋاقتى بولغانلىقى ئۈچۈن ئاللەملەرنىڭ خوجىسى ئۇلارغا تەبۇكتىن قايتقاندىن كېيىن كىرىشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. مۇناپىقلارنىڭ مەقسىتى مۇسۇلمانلارنى بۆلۈش، ئۆز مەقسەتلىرىگە يېتىش، پىتنە ـ پاسات تارقىتىپ مۇسۇلمانلارنى بىر ـ بىرىگە دۈشمەن قىلىش ئىدى. ھەتتا ۋىزانتىيە ئەسكەرلىرىنى مەدىنىگە چاقىرىپ كېلىپ، بۇ مەسجىدتە ساقلىغان قورال ـ ياراقلىرى بىلەن ئۇلارغا ياردەم بەرمەكچى بولغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى ئۇ يەردە ناماز ئوقۇتۇش ئارقىلىق مەسجىدى دىرارنى مۇقەددەس بىر جايغا ئايلاندۇرۇپ، مۇسۇلمانلارنى ئۇ يەردە ناماز ئوقۇشنى چوڭ بىر ئىش ھالىتىگە كەلتۈرۈپ، مۇناپىقلارنىڭ دېپىغا ئۇسۇل ئويناتماقچى بولغان ئىدى.

ئاللەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇناپىقلارنىڭ بۇ قارارىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇ يەرگە بېرىشقا ماقۇل بولدى. ئاللاھ تەئالا تەۋبە سۈرەسىنىڭ 107 ـ 108 ـ ئايەتلىرىنى نازىل قىلىپ، ئىشنىڭ ھەقىقى ماھىيىتىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا بىلدۈردى. بۇنىڭ بىلەن ئاللەملەرنىڭ خوجىسى، مالىك بىن دۇهشۇم بىلەن ئاسىم بىن ئادىغا: «شۇ خەلقى زالىم بولغان مەسجىدكە بېرىپ، چېقىپ، ئوت قويۇۋېتىڭلار!» دېدى. ئۇلار ناماز شام بىلەن خۇپتەننىڭ ئارىسدا ئۇ يەرگە كېلىپ مەسجىدنى چېقىپ ئوت قويۇۋەتتى. مۇناپىقلار بىر ئېغىز زۇۋان سۈرمىدى.[258]

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ۋە ئەسهابىنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان مەدىنە خەلقى ئۇلارنى كۈتىۋېلىشقا تەييارلاندى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز تەبۇك سەپىرىدىن قايتىپ ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن مۇناپىقلارنىڭ كاتتىۋشى ئابدۇللاھ بىن ئۇبەي ئۆلدى. ئۇ كۈندىن باشلاپ مۇناپىقلارنىڭ ئىتىپاقى بۇزۇلۇپ تارقىلىپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ ئەرەب يېرىم ئارىلىدا مۇشرىكلار ۋە يەھۇدىلارنىڭ بېشى ئېزىلىپ، ئىسلامغا قارشى تۇرىدىغان كۈچ قالمىدى.

---

258. ئىبنى هىشام، ئەس ـ سىرە، II، 529؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 1040؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، III، 466، 549.

ۋىدا ھەجى

ئىسلامنىڭ بەش شەرتىدىن بىرى بولغان ھەج ھىجرەتنىڭ توققۇزىنچى يىلى پەرز قىلىندى. بۇ ھەققە نازىل بولغان ئايەتتە: «ئۇ يەردە (كەبىدە) ئوچۇق-ئاشكارە ئالامەتلەر ئىبراھىمنىڭ ماقامى بار. كىم ئۇ يەرگە كىرسە، خېيىم-خەتەردىن ساقلىنىدۇ. ئۇنىڭغا بىر يول تاپالىغانلارنىڭ (كۈچى يەتكەنلەرنىڭ) ئۇ يەردە ھەج قىلىشى، ئاللاھ تەئالانىڭ ئىنسانلارغا بۇيرىغان بىر پەرزىدۇر. كىم بۇ پەرزنى ئىنكار قىلسا، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭدىن خەۋەرسىز قالمايدۇ» (ئال ئىمران سۈرىسى، 97-ئايەت)

ئالەملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاللاھ تەئالانىڭ بۇ ئەمرىنى ئەسھابىغا بىلدۈردى. ئۇ يىلى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى ئۈچ يۈز كىشلىك ھەج ئۆمىكى بىلەن مەككىگە يولغا سالدى. بۇ ئۆمەككە قاتناشقان ساھابىلار، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ باشچىلىقىدا مەككىگە كەلدى. بۇ چاغدا بەرا سۈرىسىنىڭ تۇنجى ئايەتلىرى نازىل بولدى. بۇ ھەج پائالىيىتى ھەققىدە بەزى ھۆكۈملەر بېكىتىلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇلارنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ھەزرىتى ئەلىنى مەككىگە ئەۋەتتى.[259] ئۇ ۋاقىتلاردا ئەرەپلەرنىڭ ئۆرپ-ئادىتى بويىچە كەڭ تارقالغان بىر ئادەت بولۇپ، بىر قانۇن، قارار ماقۇللانسا ياكى ماقۇللانغان بىر قارار بۇزۇلسا، بۇ قارارنى ماقۇللىغان كىشى ياكى ئۇنىڭ يېقىنلىرىدىن بىرسى بۇ قارارنى ئېلان قىلىدۇ ياكى يېڭىلايدۇ. بۇ ئىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەلىنى ھەج ئۆمىكىنىڭ ئارقىسىدىن يولغان سالدى. ھەزرىتى ئەلى ئۇلارغا يېتىشىۋېلىپ مەككىگە بىرلىكتە كىردى.[260] ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىر خۇتبە ئوقىدى ۋە ھەج ئىبادەتلىرىنى ئېلان قىلدى. ئەسھابى-كىرام ئۆگەتكەن ئۇسۇل بويىچە ھەج قىلدى. ھەج پائالىيىتى تاماملانغاندىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىمۇ مىنادىكى «جەمرەئى ئەقەبە» دېگەن يەردە خۇتبە ئوقىدى. بۇ خۇتبىدە ھەزرىتى ئەلى: «ئەي ئىنسانلار! مېنى سىلەرگە پەيغەمبەر ئەۋەتتى» دەپ سۆز باشلىدى ۋە بەرائە سۈرىسىنىڭ تۇنجى ئايەتلىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن: «مەن سىلەرگە تۆت نەرسىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ۋەزىپە تاپشۇرۇپ ئالدىم» دېدى. بۇ تۆت تۈرلۈك قارار:

بىرىنچى: مۆمىنلەردىن باشقا ھېچكىم جەننەتكە كىرەلمەيدۇ.

ئىككىنچى: بۇ يىلدىن باشلاپ ھېچقانداق بىر مۇشرىك كەبىگە يېقىنلىشالمايدۇ.

ئۈچىنچى: ھېچقانداق كىشى كەبىنى كىيىمسىز زىيارەت قىلالمايدۇ. (ئۇ ۋاقىتلاردا مۇشرىكلار كەبىنى كىيىمسىز ھالەتتىمۇ تاۋاپ قىلاتتى)

---

259. كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، I، 256.

260. بۇخارى، «مەغازى»، 68؛ «جىزيە»، 16؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، IV، 545~546؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 169؛ كىلائى، ئەل-ئىكتىفا، II، 409؛ كەتتانى، ئەت-تەراتىبۇل-ئىدارىيە، I، 256.

تۆتىنچى: ھەر قانداق بىر كىشىنىڭ پەيغەمبەر بىلەن كېلىشىمى بولسا مۇددىتى توشقىچە كۈچكە ئىگە. بۇنىڭدىن باشقىلارغا تۆت ئاي مۆھلەت بېرىلدى. بۇنىڭدىن كېيىن ھېچقانداق بىر مۇشرىك ئۈچۈن كاپالەت ۋە ھىمايە يوقتۇر.

ئۇ كۈندىن باشلاپ ھېچقانداق بىر مۇشرىك كەبىگە كەلمىدى ۋە كىيىمسىز كەبىنى تاۋاپ قىلمىدى. بۇ قارار بىلدۈرۈلگەندىن كېيىن، نۇرغۇن مۇشرىكلار مۇسۇلمان بولدى. ھەج ئىشلىرىنى يۈتتۈرگەندىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە ھەزرىتى ئەلى يېنىدىكى كىشىلەر بىلەن مەدىنىگە قايتىپ كەلدى.[261]

ھىجرەتنىڭ ئونىنچى يىلى ئىسلامىيەت پۈتۈن ئەرەپ يېرىم ئارىلىغا تارقالدى. ئەرەبىستاننىڭ ھەر يېرىدىن ئىنسانلار مەدىنىگە كېلىپ، مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن شەرەپلىنىپ، ئەبەدى سائادەت ئۈچۈن بىر ـ بىرى بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى. ئەرەبىستاندا مۇسۇلمانلارغا قارشى تۇرالايدىغان ھېچقانداق بىر كۈچ قالمىدى. ئىسلامىيەت ھەر تەرەپكە ھاكىم بولدى. پەقەت بىر قىسىم يەھۇدى ۋە خرىستىئان قەبىلىلەر مۇسۇلمان بولمىدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھىجرەتنىڭ ئونىنچى يىلى خالىد بىن ۋەلىدنى 400 كىشىلىك ساھابە بىلەن يەمەن ئەتراپىدىكى ھارىس بىن كەئەب ئوغۇللىرىنى ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتتى. خالىد بىن ۋەلىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمرى بىلەن بۇ قەبىلىنى ئۇدا ئۈچ كۈن ئىسلامغا دەۋەت قىلدى. ئۇلار دەۋەتنى قوبۇل قىلىپ مۇسۇلمان بولدى. يەنە بۇ يىلدا رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام نەجرانلىق خرىستىئانلار بىلەن سۈلھى تۈزدى. مەلۇم ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن بۇلاردىن بەزىلىرى ئۆز ئارزۇسى بويىچە مۇسۇلمان بولدى. شۇ يىلى ھەزرىتى ئەلىمۇ ئەسھابى ـ كىرامدىن ئۈچ يۈز كىشى بىلەن يەمەندىكى مەدلەج قەبىلىسىنى ئىسلامىيەتكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلدى. باشتا قارشى چىقىپ كېيىن مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يىل ئىسلام تارقالغان پۈتۈن رايونلارغا ۋالىلارنى تەيىنلەپ، زاكات توپلاشقا مەمۇر ئەۋەتتى.

ھىجرەتنىڭ ئونىنچى يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەج ئۈچۈن تەييارلىق قىلدى ۋە مەدىنىدىكى مۇسۇلمانلارنىمۇ ھەج ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشقا ئەمىر قىلدى. مەدىنە سىرتىدىكىلەرگىمۇ خەۋەر قىلدى. شۇنداق قىلىپ مىڭلىغان مۇسۇلمانلار مەدىنىگە توپلاندى. تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زىلقەئدە ئېيىنىڭ يىگىرمە بەشىنچى كۈنى 40000 كىشىلىك ھەج ئۆمىكى بىلەن پېشىن نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: «ئەي ئاللاھىم! بۇنى ماڭا، ئىچىدە مىننەت بولمىغان، كۆز ـ كۆز قىلىش ۋە شۆھرەتپەرەسلىك بولمىغان، خەيرلىك ۋە ساڭا لايىق بىر ھەج قىلغايسەن!» دەپ دۇئا قىلدى. ماقامى ئىبراھىمغا كىرىپ جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ خەۋەر بېرىشى بىلەن يۇقىرى ئاۋازدا تەلبىيە ئېيتتى.

---

261. ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 974؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، II، 160؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XVIII، 23.

بۇنىڭغا ئەسھابى-كىرام قوشۇلۇپ: «ئەمىر قىلغىن ئاللاھىم! ئەمىر قىلغىن! ساڭا شېرىك يوقتۇر! سېنىڭ ئەمرىڭگە بويسۇندۇق! ھەمدۇ-سانا، مال-مۈلۈك ۋە نېمەت سېنىڭدۇر! سېنىڭ شېرىكىڭ يوقتۇر!» دېيىشى بىلەن ئاسمان-زېمىن لەرزىگە كەلدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز قۇربانلىق ئۈچۈن 100 تۆگە تەييارلىدى. ئۇن كۈنلۈك سەپەردىن كېيىن زىلھەججەنىڭ تۆتىنچى كۈنى مەككىگە يېتىپ كەلدى. يەمەندىن ۋە باشقا يەردىن كەلگەنلەرنىڭ قېتىلىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 124000 مىڭدىن ئېشىپ كەتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز زىلھەججىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى مىناغا، توققۇزىنچى كۈنى ئەرافاتقا باردى. ئەرافات ۋادىسىنىڭ ئوتتۇرلىرىدا پېشىندىن كېيىن، قەسۋا ناملىق تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە ۋىدا خۇتبىسى ئوقۇپ ئەسھابى بىلەن ۋىدالاشتى.[262]

262. بۇخارى، «ھاج»، 95؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 173.

ۋىدا خۇتبىسى

"ئى ئىنسانلار! سۆزلىرىمنى ياخشى ئاڭلاڭلار! كىم بىلىدۇ، بۇ يىلنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ بۇ يەردە سىلەر بىلەن يەنە قايتا كۆرۈشۈش ئەبەدى نېسىپ بولماي قالامدۇ!

ئى ئىنسانلار! بۈگۈن قانچىلىك مۇقەددەس بىر كۈن، بۇ ئاي قانچىلىك مۇقەددەس بىر ئاي، بۇ شەھەر مەككە قانچىلىك مۇقەددەس شەھەر بولغان بولسا جانلىرىڭلار، ماللىرىڭلار، ئىپپەت-نومۇسىڭلارمۇ شۇنداق مۇقەددەس ۋە ھەر تۈرلۈك دەخلى-تەرۇزدىن يىراقتۇر.

ئەسھابىم! يېقىن كەلگۈسىدە رەببىڭلارنىڭ دەرگاھىغا بارىسىلەر ۋە پۈتۈن ئىش-ھەرىكىتىڭلاردىن سوراققا تارتىلىسىلەر. شۇنىڭغا دىققەت قىلىڭلاركى، مەندىن كېيىن يەنە بۇرۇنقى ئازغۇنلۇقىڭلارغا قايتىپ، بىر-بىرىڭلارغا خەنجەر ئۇرماڭلار! بۇ ۋەسىيەتنى بۇ يەرگە كەلگەنلەر كەلمىگەنلەرگە يەتكۈزۈڭلار! بەلكى بۇ سۆزلەرنى بۇ يەردە تۇرۇپ ئاڭلىمىغان بىر كىشى، بۇ يەردە تۇرۇپ ئاڭلىغان كىشىدىن بەكرەك مۇھاپىزە قىلىشى مومكىن.

ئەسھابىم! كىمنىڭ يېنىدا بىر ئامانەت بولسا، ئۇنى ئىگىسىگە بەرسۇن! ھەر تۈرلۈك ئۆسۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى، ھارام قىلىندى. لېكىن ئەسلى قەرىزنى قايتۇرۇش كېرەك. بۇنداق قىلغاندا زۇلۇم قىلمىغان بولىسىلەر ۋە زۇلۇمغىمۇ ئۇچرىمايسىلەر. ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن ئۆسۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. جاھالەتتىن قالغان بۇ ناچار ئادەتلەرنىڭ ھەر خىلى ئايىقىمنىڭ ئاستىدا. مەن تۇنجى بولۇپ ۋاز كەچكەن ئۆسۈم ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئوغلى (تاغامنىڭ ئوغلى) ئاببىاسنىڭ ئۆسىمىدۇر.

ئەسھابىم! جاھالەت دەۋرىدىن قالغان قان داۋاسىمۇ ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. مېنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرغان تۇنجى قان داۋايىم ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ نەۋرىسى (تاغامنىڭ ئوغلى) رەبىئەنىڭ قان داۋاسىدۇر.

ئەي ئىنسانلار! ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن ھارام قىلىنغان ئايلارنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇش چوڭ ئازغۇنلۇقتۇر. بۇ كاپىرلارنىڭ ئۆزىنى توغرا يولدىن چىقارغىنىغا ئوخشاش بىر ئىشتۇر. بىر يىل ھالال قىلىپ قوبۇل قىلغان ئاينى، يەنە بىر يىلى ھارام قىلىپ ئېلان قىلىشىدۇ. جانابى ئاللاھنىڭ ھارام ۋە ھالال قىلغانلىرىنى ئۆز خائىشىغا قاراپ ئۆزگەرتىۋالىدۇ. ئۇلار ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزىگە ھارام قىلغانلارنى ھالال، ھالال قىلغانلارنى ھارام قىلىپ ئۆزگەرتىۋالىدۇ.

شۈبھىسىزكى، زامان ئاللاھ تەئالانىڭ ياراتقان كۈندىكى شەكلىگە ۋە نىزامغا قايتىدىن كەلدى.

ئەي ئىنسانلار! بۈگۈن شەيتان سىلەرنىڭ تۇپراقلىرىڭلاردا قايتىدىن باش كۆتۈرۈش كۈچىنى مەڭگۈلۈك يوقاتتى. پەقەت سىلەر مېنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرغان بۇ ئىشلىرىم سىرتىدىكى كىچىك ھېسابلىغان ئىشلاردا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قالىسىلەر. بۇ شەيتاننى خوش قىلىشقا يېتىدۇ خالاس. دىنىڭلارنى قوغداش ئۈچۈن بۇ گۇناھلاردىن ساقلىنىڭلار!

ئەي ئىنسانلار! ئاياللارنىڭ ھەق-ھوقۇقلىرىنى قوغداشتا ئاللاھ تەئالادىن قورقىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىمەن. سىلەر ئاياللىرىڭلارنى ئاللاھ تەئالانىڭ ئامانىتى قىلىپ ئالدىڭلار. ئۇلارنىڭ ئىپپەت-نومۇسىنى ئاللاھ تەئالاغا ۋەدە بەرگەن ئاساستا قوغداڭلار. سىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىدە ھەققىڭلار، ئاياللارنىڭمۇ سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردا ھەققى بار. سىلەرنىڭ ئاياللىڭلار ئۈستىدىكى ھەققىڭلار ئۇلارنىڭ ئائىلە مەھرەملىرىنى سىلەر ياخشى كۆرمىگەن ھېچقانداق كىشىگە چەينەتمەسلىكىڭلار. ئەگەر سىلەر رازى بولمىغان ھەر قانداق بىر كىشىنى ئائىلەڭلارغا ئېلىپ كىرسە، ئۇلارنى يېنىك ئۇرۇڭلار. ئاياللارنىڭ سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردىكى ھەققى بولسا، دىنى ھۆكۈملەرگە ئۇيغۇن بولغان بىر شەكىلدە، سىلەرنى يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەكلەر بىلەن تەمىنلىشىدۇر.

ئەي مۆمىنلەر! سىلەرگە بىر ئامانەت قالدۇردۇم. ئۇنىڭغا چىڭ يېپىشساڭلار يولدىن ئازمايسىلەر. ئۇ ئامانەت ئاللاھ تەئالانىڭ كىتابى قۇرئانى-كەرىمدۇر. (باشقا بىر رىۋايەتتە سۈننىتىم ۋە ئەھلى بەيتىم دېگەن)

ئى مۆمىنلەر! سۆزلىرىمنى ياخشى ئاڭلاڭلار ۋە ئۇنى قوغداڭلار! مۇسۇلمان، مۇسۇلماننىڭ قېرىندىشىدۇر. پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار قېرىنداشتۇر. دىن قېرىندىشىڭلارغا ئائىت بولغان ھەر قانداق بىر ھەققە تاجاۋۇز قىلماڭلار. بۇ باشقا بىرسىگە ھارامدۇر. ئەگەر ئۇ كۆڭلى خالاپ بەرگەن بولسا باشقا. ئەسھابىم! نەپسىڭلارغا زۇلۇم قىلماڭلار، چۈنكى سىلەرنىڭمۇ نەپسىڭلار ئۈستىدە ھەققىڭلار بار.

ئى ئىنسانلار! ئاللاھ تەئالا ھەر بىر ھەق ئىگىسىگە ھەققىنى (قۇرئانى-كەرىمدە) بەردى. بالا كىمنىڭ ئۆيىدە تۇغۇلغان بولسا، ئۇنىڭغا ئائىتتۇر. زىنا قىلغانلار ئۈچۈن يوقسۇللۇق بار. دادىسىدىن باشقا بىر قانغا مەنسۇپ بولغان نەسەپسىز، يولدىشىدىن باشقىسىغا باغلانغان نانكور، ئاللاھ تەئالانىڭ ئازابىغا، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ لەنىتىگە ئۇچرىسۇن. جانابى ئاللاھ بۇنداق ئىنسانلارنىڭ تەۋبە ۋە شاھادەتلىرىنى قوبۇل قىلمايدۇ.

ئەي ئىنسانلار! رەببىڭلار بىر، داداڭلارمۇ بىردۇر. ھەممىڭلار ئادەمنىڭ بالىلىرى. ئادەم بولسا توپراقتىن يارىتىلدى. ئاللاھ تەئالانىڭ ئالدىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك بولغىنىڭلار، تەقۋا بولغانلىرىڭلاردۇر. ئەرەپنىڭ، ئەرەپ بولمىغانلاردىن بىر ئۈستۈنلىكى يوقتۇر. ئۈستۈنلۈك پەقەت تەقۋا ئەھلىگە ئائىتتۇر.

ئەي ئىنسانلار! يېقىن كەلگۈسىدە مېنى سىلەردىن سورايدۇ، نېمە دەيسىلەر؟!ئەسھابى-كىرام: ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تەبلىغ قىلدىڭ، ۋەزىپەڭنى ئادا قىلدىڭ، بىزگە ۋەسىيەت ۋە نەسىھەت قىلدىڭ، دەپ شاھادەت كەلتۈرىمىز، دېدى. بۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شاھادەت بارمىقىنى جامائەتنىڭ ئۈستىگە توغۇرلاپ: شاھىت بولغىن يا ئاللاھ! شاھىت بولغىن يا ئاللاھ! شاھىت بولغىن يا ئاللاھ! دېدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ۋىدا خۇتبىسىنى ئوقۇغان كۈنى مائىدە سۈرىسىنىڭ: «بۈگۈن دىنىڭلارنى كامالەتكە يەتكۈزدۈم. سىلەرگە بولغان نېمەتىمنى تاماملىدىم ۋە ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا رازى بولدۇم.» دېگەن مەنىدىكى 3-ئايىتى نازىل بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەتنى ئەسھابى-كىرامغا ئوقۇپ بېرىشى بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى يىغلاپ كەتتى. ئەسھابى-كىرام ئۇنىڭ يىغلاش سەۋەبىنى سورىغاندا، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «بۇ پەيغەمبەرنىڭ ۋاپاتىغا ئاز قالغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر. ئۇنىڭ ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن» دېدى.[263] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە ئون كۈن قېلىپ، ۋىدا ھەججى ۋە ۋىدا تاۋىپىنى قىلىپ مەدىنىگە قايتتى. ۋىدا ھەججىدىن كېيىن، ئەسھابى-كىرام كەلگەن يەرلىرىگە قايتىپ، بۇ خۇتبىنى ئۆز يەرلەردىكى مۇسۇلمانلارغا يەتكۈزدى.

ھىجرەتنىڭ ئونىنچى يىلىدا يۈز بەرگەن بىر ۋەقە پەيغەمبەرلىكنى ئېلان قىلغان يالغانچىلارنىڭ ئوتتۇرىغا چىققىشىدۇر. بۇلاردىن بىرى يەمەنلىك ئەسۋەدى ئانسى ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەمرى بىلەن ئەسۋەدى ئانسى يەمەندىكى مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ئۆيىدە ئۆلتۈرۈلدى. (يەنە بىرسى مۇسەيلەمەتۇل كەززاب ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى مۇسەيلەمەگە خالىد بىن ۋەلىد باشچىلىقىدا بىر قوشۇن ئەۋەتتى. مۇسەيلەمە ۋەھشى (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلدى.[264]

بايلىقتا قىزىقماي پېقىرلىقنى سۆيەتتى، پەخىرلىنەتتى ھەم،
قىلىپ مىسكىنلەرنى ئۆز قېرىندىشى ئۇ كىرام كانى .

ياماقلار سېلىپ كىيىمگە چورۇقلار كىيىپ ھەتتا،
بېرىپ ھەر كېسەلگە دەرمان بولۇردى ئۇ كەرەم كانى.

ھەم ئائىلە خىزمەتلىرىنى ئۆزى قىلاتتى خوش،
پۈتۈن مۈشكۈللەرنى قىلاتتى ئاسان ئۇ كەرەم كانى.

ئەگەر ئارپا نېنى ۋە يېسمۇق شورپىسى ئۈچۈن،
چاقىرىلسا مېھمان بولۇپ باراتتى ئۇ كەرەم كانى.

مىنەردى گاھ تۆگە گاھ ئات گاھى خېچىر گاھ ئىشەك،
يالاڭ ئاياغ يۈرەردى گاھ ئۇ سۇلتان ئۇ كەرەم كانى.

263. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 603.

264. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 863؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، LXII، 404.

ۋاپاتى

ھىجرەتنىڭ ئون بىرىنچى يىلى ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بۇ يىل كەلگەندە قۇرئانى-كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا باشتىن ئاخىر ئىككى قېتىم ئوقۇپ بەردى. ھالبۇكى، ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى يىللاردا بىر قېتىم ئوقۇغان ئىدى. ئالىملارنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى قېتىم تەبلىغ قىلغان: «ئاللاھ تەئالانىڭ ياردىمى ۋە زەپەر كۈنى كېلىپ، ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىغا توپ-توپ بىلەن كىرگىنىنى كۆرگىنىڭدە، رەببىڭگە ھەمدۇ-سانا ئېيتقىن! ئۇنىڭدىن گۇناھلىرىڭنى تىلە! چۈنكى ئۇ تەۋبىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ» دېگەن مەنىدىكى ناسىر سۈرىسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى جىبرائىل! مەن ئۆلۈم كۈنۈمنىڭ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىۋاتىمەن» دېدى. شۇنىڭ بىلەن جىبرائىل: «ئاخىرەت سېنىڭ ئۈچۈن دۇنيادىن تېخىمۇ گۈزەلدۇر. رەببىڭ ساڭا رازى بولدۇم دېگەنگە قەدەر، سەن ئارزۇ قىلغان ھەممە نەرسىنى بېرىدۇ» دېدى. (دۇخا سۈرىسى، 4-5-ئايەت)

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇ كۈنى مەدىنىدىكى پۈتۈن ئەسھابى-كىرامنىڭ پېشىن نامىزىدا مەسجىدكە كېلىشى ھەققىدە خەۋەر ئەۋەتتى. ئالىملارنىڭ پەخرى ئىمامىلىق قىلغاندىن كېيىن خۇتبىگە چىقتى. بۇ شۇنداق بىر خۇتبە ئىدىكى، بۇ خۇتبىنى ئاڭلىغان ساھابىلارنىڭ يۈرەكلىرى تىترەپ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئىنسانلار! مېنى سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلار دەپ بىلىسىلەر، ماڭا قانداق قارايسىلەر؟ دەپ سورىدى. ئەسھابىلار: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا ساڭا بىزدىن چەكسىز خەيرلەر ئېھسان قىلسۇن. سەن بىز ئۈچۈن شەرەپلىك بىر ئاتا، ھەر دائىم نەسىھەت قىلىدىغان شەپقەتلىك قېرىنداشتەك ئىدىڭ. ئاللاھ تەئالا ساڭا تاپشۇرغان پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىدۇڭ. ساڭا ۋەھيى قىلىنغانلارنى بىزگە يەتكۈزدۈڭ. رەببىڭنىڭ يولىدا ئىسلامغا ھېكمەت ۋە گۈزەل نەسىھەتلەر بىلەن دەۋەت قىلدىڭ. ئاللاھ تەئالا ساڭا ئەڭ گۈزەل، ئەڭ بۈيۈك مۇكاپاتلارنى بەرسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي مۆمىنلەر! كىمنىڭ مەندە ھەققى بولسا يېنىمغا كەلسۇن. قىيامەت كۈنىدىن بۇرۇن مەندىن ئالسۇن، دېدى. ئەمما ھەققىنى ئېلىش ئۈچۈن ھېچقانداق بىر كىشى چىقمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يەنە ئىككى قېتىم ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن: ھەققى بارلار كېلىپ ئالسۇن، دېدى. بۇ سۆزلەردىن كېيىن ئەسھابى-كىرامدىن يېشى چوڭراق بولغان ھەزرىتى ئۇكاشە ئورنىدىن تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! تەبۇك ئۇرۇشىدا سەن بىلەن بىللە ئىدىم. تەبۇكتىن قايتقان ۋاقىتتا سېنىڭ تۆگەڭ بىلەن مېنىڭ تۆگەم يان-يېنىغا كەلگەندە، مەن تۆگەمدىن چۈشۈپ، ساڭا يېقىنلاشتىم. مەقسىتىم مۇبارەك

تېنىگىنى سۆيۈش ئىدى. ئۇ ۋاقىت سەن قامچاڭ بىلەن مېنىڭ دۈمبەمگە ئۇردۇڭ. نېمە ئۈچۈن ئۇرغانلىقىڭنى بىلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئۇكاشە! ئاللاھ تەئالا سېنى پەيغەمبىرىڭنىڭ قەستەن ئۇرىشىدىن ساقلىسۇن. ئى بىلال! قىزىم پاتىمەنىڭ ئۆيىگە بارغىن. ئۇ قامچىنى ماڭا ئېلىپ كەلگىن، دېدى. ھەزرىتى بىلال مەسجىدتىن چىقتى. يول بويى پەيغەمبەر ئۆزىگە قىساس ئالدۇرىدىغان بولدى دەپ ھەيران قالدى. ئۆيگە يېتىپ بېرىشى بىلەن ئىشىكنى چەككەندىن كېيىن: ئەي پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك قىزى، ماڭا پەيغەمبەرنىڭ قامچىسىنى بەر، دېدى. ھەزرىتى پاتىمە: ئى بىلال! ھازىر ھەج ياكى ئۇرۇش ۋاقتى بولمىسا، دادام قامچىنى نېمە قىلىدىكەن؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى بىلال: ئەي پاتىمە! خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ پەيغەمبەر ئۇنىڭ بىلەن قىساس ئالغۇزىدىكەن، دېدى. ھەزرىتى پاتىمە: يا بىلال! پەيغەمبەردىن قىساس ئالىدىغانغا كىمنىڭ كۆزى قىيىدىكەن، ئەگەر ئۇ تەلەپ قىلغان بولسا بېرەي. ھەسەن بىلەن ھۈسەينگە ئېيتقىن، قىساسنى كىم ئالىدىغان بولسا، شۇ كىشىنىڭ ئۆزى ئالسۇن. ئۇ زات قىساسنى ھەسەن بىلەن ھۈسەييندىن ئالسۇن، پەيغەمبەردىن قىساس ئالغۇزمىسۇن، دەپ ھەزرىتى بىلالغا تەكرار-تەكرار جېكىلىدى. ھەزرىتى بىلال مەسجىدكە كەلگەندىن كېيىن قامچىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇكاشەگە بەردى. ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەر ئەھۋالنى كۆرىشى بىلەن: ئەي ئۇكاشە! مانا بىز يېنىڭدا تۇرۇپتۇق، ھەققىڭنى بىزدىن ئالغىن، ئۆتۈنۈپ قالايلى، پەيغەمبەردىن ئالمىغىن، دەپ يالۋۇردى. بۇنىڭ بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە: ئەي ئەبۇبەكرى! سەن يول قويغىن، ئارىمىزغا كىرمىگىن، ئاللاھ تەئالا سىلەرنىڭ ئۇلۇغ مەرتىۋەڭلارنى بىلىپ تۇرۇپتۇ، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلى ئورنىدىن تۇردى ۋە: ئەي ئۇكاشە! پەيغەمبەرنى ئۇرۇشىڭغا كۆڭلۈم چىدىمايدۇ، خالىساڭ كېلىپ دۈمبەمگە ياكى قورسىقىمغا ئۇر، قانچىلىك ئۇرساڭ مەن رازى. پەيغەمبەرگە چېقىلما! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەلى سەنمۇ جايىڭدا ئولتۇرغىن، ئاللاھ تەئالا سېنىڭ ئۇلۇغ مەرتىۋەڭنى بىلىپ تۇرۇپتۇ، دېدى. بۇ قېتىم ھەزرىتى ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن ئورنىدىن تۇردى ۋە: ئەي ئۇكاشە! سەنمۇ بىلىسەن بىز پەيغەمبەرنىڭ نەۋرىلىرى، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزدىن قىساس ئالساڭ ئۇنىڭدىن ئالغاندەك بولىسەن. ھەققىڭنى بىزدىن ئالغىن. ئۆتۈنۈپ قالايلى پەيغەمبەرنى ئۇرمىغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: سىلەرمۇ ئولتۇرۇڭلار! سىلەر ئىككى كۆزۈمنىڭ خۇشاللىق نۇرى، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئۇكاشە! كەل مېنى ئۇرغىن، دېدى. ھەزرىتى ئۇكاشە: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن مېنى ئۇرغاندا دۈمبەم ئوچۇق ئىدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبىرىمىز مۇبارەك دۈمبىسىنى ئاچتى. بۇ ئەسنادا ئەسھابى-كىرام قىيا-چىيا بولۇپ كەتتى. ئۇلار: يا ئۇكاشە! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

دۈمبىسىگە راستىنلا ئۇرامسەن؟ دېدى. ھەممەيلەن قاراپ تۇردى. ھەزرىتى ئۇكاشە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىدىكى پەيغەمبەرلىك تامغىسىنى كۆرۈشى بىلەن تۇيۇقسىزلا: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ھەققىمنى ئېلىش ئۈچۈن سېنىڭ مۇبارەك دۈمبەڭگە ئۇرۇشقا، سەندىن قىساس ئېلىشقا كىمنىڭ كۈچى يېتىدۇ، بۇنىڭغا كىم جاسارەت قىلالايدۇ؟ دېگىنىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك پەيغەمبەرلىك تامغىسى بېسىلغان يەرنى قېنىپ سۆيۈۋالدى. بۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: يا ئۇرىسەن ياكى ئەپۇ قىلىسەن، دېدى. ئۇكاشە: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سېنى كەچۈردۈم، ئەجىبا ئاللاھ تەئالا مېنى قىيامەت كۈنى ئەپۇ قىلارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كىم مېنىڭ جەننەتتىكى دوستۇمنى كۆرۈشنى خالىسا، بۇ مويسىپىت كىشىگە قارىسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ئەسھابى-كىرام ئۇكاشەنىڭ پېشانىسىگە سۆيدى. ساھابىلار: «سەن نېمە دېگەن بەختلىك! سەن نېمە دېگەن بەختلىك! ئەي ئۇكاشە! پەيغەمبەر بىلەن بىرگە بولۇش ۋە جەننەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسىگە ئېرىشتىڭ!» دېدى.[265]

سەپەر ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئالەملەرنىڭ سۇلتانى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شىمالدىكى ۋىزانتىيە ئىمپېراتورلۇقىنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن تەھدىت بولۇشىدىن بۇرۇن ئۇلارنى تەكرار ئىسلامغا دەۋەت قىلىش، ئەگەر قوبۇل قىلمىسا ئۇلارغا ئۇرۇش ئېلان قىلىش ۋە ئۇلارنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ ھاكىمىيەت ئاستىغا ئېلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. بۇ سەۋەپتىن ساھابىلارنى رۇملار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا تەييارلىق قىلىشقا ئەمر قىلدى. ساھابىلار ئەمرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن تەييارلىقنى باشلىۋەتتى. رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام ئۇسامە بىن زەيدنى چاقىرىپ: «ئەي ئۇسامە! شامغا، بەلكا چېگراسىغا، پەلەستىنىدىكى دارۇمغا، ئاتاڭ شېھىت قىلىنغان يەرگە ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى بىلەن يولغا چىققىن. ئۇلارنى ئاتلىرىڭ بىلەن يەنجىگىن، سېنى بۇ قوشۇنغا باش قوماندان قىلدىم. ئۇبنالىقلارنىڭ زېمىنىغا تۇيۇقسىز بېرىپ، ئۇلارغا چاقماقتەك ھۇجۇم قىلغىن. بارىدىغان يېرىڭگە خەۋەر يېتىپ بېرىشتىن بۇرۇن پەيدا بولغىن. ئۇ يەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەلۇماتلارنى يېنىڭغا ئال، باشتا پايلاقچى ۋە جاسۇس ئەۋەتكىن، ئاللاھ تەئالا زەپەر ئاتا قىلسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۆپ قالمىغىن» دېدى. ئۇلارغا جۇرۇفتە قارارگاھ قۇرۇشنى ئەمر قىلىپ، مۇبارەك قوللىرى بىلەن ئىسلام بايرىقىنى تەسلىم قىلدى.[266] ئۇنىڭدىن كېيىن مەسجىدتە مۇنبەرگە چىقىپ: «ئەي ئەسھابىم! ئۇسامەنىڭ دادىسى زەيد، مېنىڭ نەزىرىمدا قانچىلىك سۆيۈملۈك ۋە لاياقەتلىك قوماندان بولسا، ئۇنىڭ ئوغلىمۇ شۇ قەدەر لاياقەتلىكتۇر. ئۇسامە مېنىڭ نەزىرىمدە ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكىدۇر» دېدى.

265. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، VIII، 318.

266. ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، III، 1117؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، II، 46.

ھەزرىتى ئۇسامەنىڭ قوماندانلىقىدا ئۇرۇشقا ماڭغانلارنىڭ ئارىسىدا: ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ئۇبەيدە بىن جەرراھ، سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس قاتارلىق ساھابىلارمۇ بار ئىدى.

بەختكە قارشى ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالدى. قوشۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن يولغا چىقىشقا مەجبۇر بولدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئېغىر قىزىتما كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئىدى. كۈندىن ـ كۈنگە قىزىتمىسى ئۆرلەپ كېتىپ باراتتى. ئاغرىقى پەسەيگەن بىر كۈنى يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىمنى كىيىپ، تالاغا چىقىشقا تەمشەلدى. بۇنى كۆرگەن ئائىشە ئانىمىز: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! قەيەرگە ماڭدىڭىز؟ دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: باقى قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغانلار ئۈچۈن گۇناھىنى تىلەپ دۇئا قىلىش ئۈچۈن ئەمىر ئالدىم. ئۇ يەرگە كېتىپ بارىمەن، دېدى. يېنىغا ئەبۇ مۇۋەيھىپ بىلەن ئەبۇ رافىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. مازارلىقتا ئۇزۇن دۇئا قىلىپ، ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىچ ـ ئىچىدىن دۇئا قىلىشنى كۆرگەن ساھابىلار: بىزمۇ بۇ يەرگە كۆمۈلگەن بولساق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشكەن بولاتتۇق، دېيىشتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەبۇ مۇۋەيھىپكە قاراپ: ئەي ئەبۇ مۇۋەيھىپ! مەن دۇنيادىكى خەزىنىلەر بىلەن ئاخىرەت نېمىتىنى تاللاشتا ئەركىن ئىدىم، خالىساڭ دۇنياغا ئىگە بول، ئۇنىڭدىن كېيىن جەننەتكە كىرگىن، خالىساڭ ئاللاھ تەئالانى كۆر، ئاندىن جەننەتكە كىرگىن! دېدى. مەن باشتا ئاللاھ تەئالانى كۆرۈش، ئاندىن جەننەتنى كىرىشنى تاللىدىم." دېدى.

بىر كۈنى ئۇھۇدتا شېھىت بولغان ساھابىلارغا دۇئا قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقتى. ئاللاھ تەئالاغا ئۇزۇن دۇئا قىلىپ يالۋۇرغاندىن كېيىن مەسجىدكە قايتىپ كېلىپ ساھابىلارغا: «مەن سىلەرنى كەۋسەر بۇلىقىدا ئەڭ بۇرۇن كۈتىۋالىدىغان ۋە سىلەرنىڭ ئەڭ بۇرۇن ئۇچرىشىدىغان ئادىمىڭلار بولىمەن. سىلەر بىلەن دىدارلىشىدىغان يەر كەۋسەر بۇلىقىدۇر. سىلەرنىڭ مەندىن كېيىن شېرىككە ئارلىشىپ قېلىشىڭلاردىن قورقمايمەن. مەن سىلەرنىڭ دۇنيا ھاياتىغا قىزىقىپ، مال ـ دۇنيا ئۈچۈن بىر ـ بىرىڭلاردىن قىزغىنىپ، بىر ـ بىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈپ، سىلەردىن بۇرۇن ھالاك بولغانلاردەك سىلەرنىڭمۇ ھالاك بولۇششىڭلاردىن كېتىشىڭلاردىن قورقىمەن» دېدى ۋە ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك خانىملىرى، ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە قېلىشىنى، ئۆزلىرىنىڭ ھەقلىرىنى ئۇنىڭغا ئۆتۈنۈپ بەرگەنلىكىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ پىداكارلىقىدىن سۆيۈنۈپ ئۇلارغا دۇئا قىلدى ۋە ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئاخىرقى كۈنلىرىنى ئۆتكۈزدى.

رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەشكە باشلىدى. قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەنلىكىدىن كارىۋىتىدا ئۇياق ـ بۇياققا ئۆرۈلدى. پەيغەمبەر

ئەلەيهىسسالامنىڭ بۇ ئەھۋالدىمۇ ساھابىلار ئۇنى يوقلاپ كەلدى. كۆرگەن ئەھۋالدىن يۈرەكلىرى پۇچۇلىنۇپ كەتتى. ساھابىلاردىن ئەبۇ سەئىد ئەل خۇدرى: «پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك ھۇزۇرىغا بارغان ئىدىم. ئۇستىگە پارقىراق ۋە يۇمشاق بىر ياغلىق ئارتىۋالغان ئىدى. ئۇنىڭ مۇبارەك بەدىنىدىن چىققان ئىسسىقلىق ياغلىقنىڭ تېشىغا ئۆرلەپ چىققان ئىدى. ياغلىقنى قول بىلەن تۇتۇشتۇنمۇ ئەيمىنەتتۇق. بىزنىڭ بۇ ھالىمىزنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: ئەڭ قاتتىق ئاغرىق ۋە بالا-قازالار پەيغەمبەرلەرگە كېلىدۇ. بۇنداق بولىشىغا قارىماي پەيغەمبەرلەرنىڭ بۇ بالالاردىن سۆيۈنۈشى، سىلەرنىڭ سىلەرگە ئاتا قىلغان ئېھسانلاردىن خوش بولىشىڭلاردىنمۇ كۈچلۈكتۇر، دېدى» دېدى. ھەزرىتى ئۇممۇ بىشر بىن بەررا: «جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ھازىرغىچە بۇنداق شىددەتلىك بىر ئاغرىق كۆرمىگەن ئىدىم! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: ئەي ئۇممۇ بىشر! ئاغرىقىمنىڭ شىددەتلىك بولىشى ساۋابىمنىڭ كۆپ بولىشى ئۈچۈندۇر. بۇ ئاغرىق خەيبەردە تەمىنى تېتىغان زەھەرلىك گۆشنىڭ سەۋەبىدىن بولدى. ئۇ گۆشنىڭ تەسىرىنى ھەر ۋاقىت ھېس قىلدىم. ئۇ كۈنى يېگەن زەھەر ماڭا ئەكس تەسىر بېرىپ تومۇرلىرىمدا ئايلىنىۋاتىدۇ، دېدى» .[267]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئابدۇللاھ بىن مەسئۇدقا: «ئەگەر مۇسۇلمان بىر ئېغىر ئاغرىققا مۇپتىلا بولسا ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى تۆكۈلگەندەك بىرمۇ-بىر تۆكۈپ تاشلايدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ كېسلى كۈندىن-كۈنگە ئېغىرلاشتى. ئەسھابى-كىرام بۇ ئەھۋالدىن بىئارام بولدى، ھەتتا ئۆيلىرىدە ئولتۇرالماي قالدى. ساھابىلار مەسجىدكە توپلىنىپ مەسلىھەت قىلغاندىن كېيىن، ھەزرىتى ئەلىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى كۆرۈپ كېلىشكە ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئىشارەت بىلەن: ئۇلار نېمە دەيدۇ! دېدى. ھەزرىتى ئەلى: پەيغەمبەر ئارىمىزدىن كېتىپ قالسا! دەپ، پەرىشان بولىۋاتىدۇ، دېدى. ئەسھابىنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرىدىغان ۋە ئۇلارغا مەرھەمەتلىك مۇئامىلە قىلىدىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، كېسلىنىڭ ئېغىر بولىشىغا قارىماي كېسەل كارىۋىتىدىن تۇرۇپ، ھەزرىتى ئەلى ۋە ھەزرىتى فادىل بىن ئابباسنىڭ ياردىمىدە مەسجىدكە كەلدى. مۇنبەردە ئولتۇرۇپ، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتقاندىن كېيىن ئەسھابىلارغا: «ئەي ئەسھابىم! مېنىڭ ئۆلۈمۈمنى ئويلاپ تالاش-تارتىشقا چۈشۈپسىلەر! ھېچقانداق پەيغەمبەر ئۈممىتى ئارىسىدا مەڭگۈ قالمىدى! مەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا مەڭگۈ قالامدىم؟ شۇنى بىلىپ قېلىڭلاركى، مەن رەببىمنىڭ ھۇزۇرىغا بارىمەن. سىلەرگە نەسىھىتىم شۇكى، مۇھاجىرلارنىڭ چوڭلىرىغا ھۆرمەت قىلىڭلار! ئەي مۇھاجىرلار! سىلەرگە نەسىھىتىم شۇكى، ئەنسارلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىڭلار، چۈنكى ئۇلار سىلەرگە ياخشىلىق قىلدى. ئۆيلىرىدە كۈتىۋالدى. ئۇلار تۇرمۇشتا غۇرۇبەتتە قالغان ۋاقىتتىمۇ سىلەرنى ئۆزلىرىدىن يۇقىرى كۆردى. مال-دۇنياسىغا سىلەرنى ئورتاق قىلدى.

---

267. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 337؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، II، 678.

كىم ئەنسارلارغا ھاكىم بولسا ئۇلارغا ياخشى قارىسۇن، ئۇلارنىڭ ئەيىپلىرىنى كەچۈرۈم قىلسۇن» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن گۈزەل ۋە تەسىرلىك سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن، «ئاللاھ تەئالا بەندىسىنى دۇنيادا قېلىش ياكى ئۆزىنىڭ ھۇزۇرىغا قايتىپ كېلىش ھەققىدە ئىختىيار قىلدى. ئۇ بەندە رەببىنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىشنى قارار قىلدى» دېدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزلىرىنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ: «جېنىمىز ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ يىغلاپ كەتتى. مەرھەمەت پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «يىغلىما يا ئەبۇبەكرى!» دەپ ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى. ئۇنىڭ مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياش ئېقىۋاتاتتى. ئەسھابىغا: «ئەي ئەسھابىم! دىنى ئىسلام ئۈچۈن سادىق بولغان ۋە مال-دۇنياسىنى ئىسلام ئۈچۈن پىدا قىلغان ئەبۇبەكرىدىن بەكمۇ رازى بولدۇم. ئاخىرەت يولىدا دوست قىلىش مېنىڭ قولۇمدىكى ئىش بولغان بولسا، ئۇنى تاللىغان بولاتتىم. مەسجىدكە ئېچىلغان ئىشىكلەردىن ئەبۇبەكرىنىڭكىدىن باشقا ھەممىسىنى تاقىۋېتىڭلار!» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردىن چۈشۈپ، ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ ئۆيىگە قايتتى. ئەسھابى-كىرام يىغلاشقا باشلىدى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئەلى ۋە ھەزرىتى فادىل بىن ئابباسنىڭ ياردىمى بىلەن تەكرار مەسجىدكە قەدەم تەشرىپ قىلدى. مۇنبەرنىڭ بىرىنچى پەلەمپىيىنى دەسسەپ تۇرۇپ: «ئەي مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلار! ۋاقىت-سەئىدى ئېنىق بولغان بىر نەرسىگە ئېرىششتە ئالدىراقسانلىق قىلىشنىڭ پايدىسى يوق. ئاللاھ تەئالا، ھېچبىر بەندىسى ئۈچۈن ئالدىرىمايدۇ. ئەگەر بىر كىشى ئاللاھ تەئالانىڭ قازا ۋە تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە، ئۇنىڭ ئىرادىسىدىن ئۈستۈن تۇرۇشقا تىرىشسا، ئاللاھ تەئالا قەھرى بىلەن ئۇنى پەرىشان قىلىدۇ. ئاللاھ تەئالاغا ھىلە قىلىش ۋە ئۇنى ئالداشنى مەقسەت قىلغانلارنىڭ ئىشلىرى بۇزۇلۇپ، ئۆزى ئالدىنىدۇ. بىلىپ قېلىڭلاركى، مەن سىلەرگە رەھمەت بىلەن مۇئامىلە قىلدىم. سىلەر بىر كۈنى مەن بىلەن جەم بولىسىلەر. ئۇ يەر كەۋسەر بۇلىقىنىڭ بېشىدۇر. جەننەتكە كىرىش ۋە مەن بىلەن جەم بولۇشنى ئويلىغان كىشى ئورۇنسىز گەپ قىلمىسۇن. ئەي مۇسۇلمانلار! كاپىر بولۇش، گۇناھ قىلىش، نېمەتنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشىگە، رىزىقنىڭ ئازلاپ كېتىشىگە سەۋەپ بولىدۇ. ئىنسانلار ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلسا، ھۆكۈمەت باشلىقلىرى، ئەمىرلىرى، ۋالىلىرى ئۇلارغا مەرھەمەت ۋە شەپقەت قىلىدۇ. گۇناھ، زىناغائوخشاش ئىشلارنى قىلىپ ھەددىدىن ئاشسا، مەرھەمەتلىك باشلىقلارغا ئېرىشتۈرمەيدۇ. مېنىڭ ھاياتىم سىلەر ئۈچۈن خەيىرلىك بولغاندەك، ئۆلۈمۈممۇ سىلەر ئۈچۈن رەھمەت ۋە خەيىرلىكتۇر. ئەگەر بىرەر كىشنى ھەقسىز ئۇرغان ۋە ھەقسىز سۆز قىلغان بولسام، مەندىن ئوخشاش ئىش بىلەن ھەققىنى ئالسۇن. ئەگەر بىرىڭلاردىن ھەقسىز بىر نەرسە ئالغان بولسام، ئۇنىڭ قايتۇرۇپ بېرىشقا رازى ۋە ئۇ ئىشنى ھەل قىلىشقا تەييار، چۈنكى دۇنيا جازاسى ئاخىرەت جازاسىدىن بەكمۇ يېنىك. دۇنيا جازاسىغا ئۇچراش ئەڭ ئاسان» دېدى. ئۇنىڭدىن بۇرۇن ھەزرىتى ئەبۇبەكرىدىن مەمنۇن بولغىنىدەك، بۇ خۇتبىسىدە ھەزرىتى ئۆمەردىن

رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ: «ئۆمەر مەن بىلەن بىللە، ئۇمۇ مەن بىلەن بىللە، مەندىن كېيىنكى ھەق ئۇنىڭ بىلەندۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خۇتبىدىن كېيىن مۇنبەردىن چۈشتى. نامازدىن كېيىن تەكرار مۇنبەرگە چىقىپ ۋەسىيەت ۋە نەسىھەت قىلغاندىن كېيىن: «سىلەرنى ئاللاھ تەئالاغا تاپشۇردۇم!» دەپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئالىملەرنىڭ خوجىسى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېسلى ئېغىرلىشىپ ئاخىرقى نەپەسلىرىگە كەلگەن بىر كۈنى، ئەسھابى بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن ھەزرىتى بىلال ھەبەشىنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا: «ئىنسانلارغا جاكارلىغىن، ئۇلار مەسجىدكە يىغىلسۇن! ئۇلارغا ئاخىرقى ۋەسىيىتىمنى قىلىشنى ئويلاۋاتىمەن!» دېدى.

ھەزرىتى بىلال ساھابىلارنى مەسجىدكە يىغدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، ھەزرىتى ئەلى ۋە ھەزرىتى فادىلىنىڭ ياردىمى بىلەن مەسجىدكە قەدەم تەشرىپ قىلدى. مۇنبەردە ئولتۇرۇپ ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقاندىن كېيىن: «ئەي ئەسھابىم! خەۋىرىم يوق دېمەڭلار! ئاراڭلاردىن ئايرىلىش ۋاقتى كەلدى. كىمنىڭ مەندە ھەققى بولسا، مەندىن سورىسۇن. مېنىڭ يېنىمدا سۆيۈملۈك بولغان، ھەقلىرىنى تەلەپ قىلسۇن ياكى ھەققىگە رازى بولسۇن. ئاللاھ تەئالانىڭ ھۇزۇرىغا بۇ ئىشلارنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن خاتىرجەم باراي» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مۇنبەردىن چۈشۈپ پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى. نامازدىن كېيىنمۇ سۆزلىرىنى تەكرارلىدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىغا ئۈچ كۈن قالغاندا كېسلى قاتتىق ئېغىرلاشتى. مەسجىدكە چىقىپ جامائەتكە ئىمام بولالمىدى. جامائەت بىلەن ئوقۇيالمىغان تۇنجى نامىزى خۇپتەن نامىزى ئىدى. ھەزرىتى بىلال ئادەتلەنگىنى بويىچە، ناماز ۋاقتى بىلەن ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ: ناماز ۋاقتى بولدى ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز دەرمانسىز بولغىنى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرغىدەك ماجالى يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەبۇبەكرىگە دەڭلار! نامازغا ئىماملىق قىلسۇن، دېدى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! دادامنىڭ قەلبى نازۇك ۋە پەرىشان ھالەتتە، سىزدەك مۇبارەك زاتنىڭ ماقامىدا تۇرۇپ، سىزنى كۆرەلمىسە، كۆز ـ ياشلىرى ئىچىدە نامازغا ئىماملىق قىلالمايدۇ، ئىمام بولۇش ئۈچۈن ئۆمەرنى تەۋسىيە قىلىڭ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكرار: ئەبۇبەكرىگە دەڭلار! نامازغا ئىماملىق قىلسۇن! دېدى. ھەزرىتى بىلال ئەھۋالنى ئەبۇبەكرىگە ئېيتتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مېھراپتا كۆرەلمەي، يۈرىكىگە خەنجەر ئۇرغاندەك بولدى. ئەقلىنى يوقىتىپ يىغلىدى. يىغلىدى. ئەسھابى كىراممۇ ـ قوشۇلۇپ يىغلىدى. ھەبىبۇللاھ ئەلەيھىسسالام، مەسجىدتىن كەلگەن بۇ پەرياتلارنىڭ سەۋەبىنى سورىشى بىلەن، ھەزرىتى

پاتىمە ئانىمىز: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئەسھابىڭ سەندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي يىغلاۋاتىدۇ! دېدى.[268]

مەرھەمەت دەرياسى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئەسھابىنىڭ بۇ پەرىشان ھالىنى بىلگەندىن كېيىن شۇنچە قاتتىق ئاغرىق بولىشىغا قارىماي ھەزرىتى ئەلى ۋە ھەزرىتى ئابباسنىڭ ياردىمى بىلەن مەسجىدكە كەلدى. نامازدىن كېيىن: «ئەي ئەسھابىم! سىلەر ئاللاھ تەئالانىڭ ھىمايىسى ئاستىدا تۇرىسلەر، سىلەرنى ئاللاھ تەئالاغا ئامانەت قىلدىم! ھەر ۋاقىت تەقۋادار بولۇڭلار، ئاللاھ تەئالادىن قورقۇڭلار، ئاللاھ تەئالاغا بەرگەن ۋەدەڭلاردا تۇرۇڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىڭلار! مەن ئەمدى بۇ دۇنيادىن ئايرىلىمەن!» دېدى.

ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئەسھابى-كىرامغا ئون يەتتە ۋاقىت نامازغا ئىماملىق قىلدى. بىر ۋاقىتتا پېشىن نامازغا ئىماملىق قىلىۋاتاتتى. دەل شۇ ۋاقىتتا كائىناتنىڭ سۇلتانى مۇبارەك بەدىنىدە كىچىك ئۆزگىرىش ھېس قىلدى ۋە ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى ئابباسنىڭ ياردىمى بىلەن يەنە مەسجىدكە كەلدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ئارقىغا چېكىنمەكچى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئورنىڭدا تۇرىۋەرگىن!» مەنىسىدە ئىشارەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ سول تەرىپىدە تۇرۇپ ئەسھابىغا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئىماملىق قىلدى.[269]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا ئاللاھ تەئالانىڭ سالىمى بار! ئەھۋالىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپمۇ، سىزدىن ھال ئەھۋالىڭىزنى ۋە سىزنىڭ ئۆزىڭىزنى قانداق ھېس قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى سوراپ مېنى ئەۋەتتى، دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئۇنىڭغا: كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم! دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام يەكشەنبە كۈنىمۇ كەلدى ۋە ئاۋالقىدەك سوئاللارنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىلگىرىكى جاۋابىنى بەردى. شۇنىڭ بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام يەمەندە ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ ئاتىۋالغان ئەسەد ئانسى ئىسىملىك كىشىنى ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خەۋەرنى ئەسھابىغا بىلدۈردى. كېسەل تارتىپ قېلىشتىن بۇرۇن ئۆزلىرىگە كەلگەن بىر قانچە ئالتۇن بار ئىدى. ئالتۇننىڭ بىر قىسمىنى كەمبەغەللەرگە بىر قىسمىنى ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزگە بەرگەن ئىدى. يەكشەنبە كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشتى. ئىسلام قوشۇنىنىڭ قوماندانى ھەزرىتى ئۇسامە پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا كەلگەندە ئۇنىڭغا بىر نەرسە سۆزلىمىدى. پەقەت مۇبارەك قوللىرىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويۇپ دۇئا قىلدى.

---

268. زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، S:572, VII؛ تىرمىزى،شەمائىل شەرىپ، S:386~387.

269. بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 4.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ دۇنيانى شەرەپلەندۈرگەن ۋە ئاخىرەتكە سەپەر قىلغان ۋاقىت دۈشەنبە كۈنىگە توغرا كەلدى. كېسەل تارتىپ قالغانلىقىنىڭ ئون ئۈچىنچى ۋە ئاخىرقى كۈنى ئىدى. ئەسھابى-كىرام مەسجىدتە ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئارقىسىدا بامدات نامىزى ئوقۇۋاتقاندا، ئالەملەرنىڭ خوجىسى مەسجىدكە كەلدى. ئۈممىتىنىڭ سەپ-سەپ بولۇپ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. خوشاللىقىدىن چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. ئۆزىمۇ ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇدى. ئەسھابى-كىرام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرىشى بىلەن ئۇنى ياخشى بولۇپ قاپتۇ دەپ ئويلاپ، خوشال بولۇپ كەتتى. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ خانىسىغا تەشرىپ قىلىپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ ھۇزۇرىغا دۇنيادا ھېچقانداق مال-دۇنيا قويماي كېتىشنى خالايمەن. يېنىڭدا قالغان ئالتۇنلارنىمۇ يوقسۇللارغا تارقىتىۋەت!» دېدى. بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن يەنە قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى. كۆزىنى ئېچىپ ئالتۇنلارنىڭ تارقىتىپ تارقاتمىغىنىنى سورىدى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزدىن كۆڭلىدىكى جاۋابنى ئالالمىغاندىن كېيىن، ئالتۇنلارنى دەرھال تارقىتىشقا ئەمر بەردى. ئالتۇنلار تارقىتىلغاندىن كېيىن كۆڭلى جايىغا چۈشتى.

ئۆيدە بىر ئاز ئارام ئالغاندىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىنى ھۇزۇرىغا چاقىرىتتى. مۇبارەك بېشىنى ئۇنىڭ قۇچىقىغا قويدى. ئۇنىڭ مۇبارەك پېشانىسى تەرلەپ كەتكەن بولۇپ، يۈزى تاتارغان ئىدى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز دادىسىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرىشى بىلەن ئۇنىڭغا قاراشقا چىدىماي، ئوغۇللىرى ھەزرىتى ھۈسەيىن ۋە ھەسەنلەرنىڭ يېنىغا چىقىپ، ئۇلارنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ: «ئەي مېنىڭ دادام! قىزىڭغا ئەمدى كىم قارايدۇ! ھەسەن بىلەن ھۈسەننى كىمگە ئامانەت قىلىسەن؟ ۋاي دادام! جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن! سېنىڭدىن كېيىن مېنىڭ ھالىم نېمە بولىدۇ؟ كۆزلىرىم، مۇبارەك يۈزۈڭدىن كېيىن كىمگە قارايدۇ!» دەپ يىغلاپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزىنىڭ يۈرەكلەرنى تىترەتكەن بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، مۇبارەك كۆزلىرىنى ئاچتى ۋە ئۇنى يېنىغا چاقىرتىپ، ئۇنىڭغا سەۋر قىلىش ھەققىدە دۇئا قىلغاندىن كېيىن: ئەي پاتىمە! ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى! داداڭ جان تالىشىۋاتقان بىر ھالدا! دېدى. بۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ بۇزۇلۇپ يەنە يىغلاشقا باشلىدى. ھەزرىتى ئەلى: ئەي پاتىمە! بولدى ئەمدى يىغلىما! پەيغەمبەرنى تېخىمۇ بىئارام قىلما! دېيىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلما يا ئەلى! قويۇپ بەرگىن دادىسى ئۈچۈن كۆز يېشى قىلسۇن! دېگەندىن كېيىن مۇبارەك كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۆزىنى يوقاتقاندەك بولدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ھەسەن، مۇبارەك بوۋىسىنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: ئەي مېنىڭ مۇبارەك بوۋام! سەندىن ئايرىلىشقا كىمنىڭ كۆڭلى چىدىسۇن! بۇ پەرىشان ھالىمىزنى كىمگە ئېيتىمىز! سېنىڭدىن كېيىن ئانامغا، دادامغا ۋە قېرىندىشىمغا كىم شەپقەت قىلىدۇ؟ خانىملىرىڭىز ۋە ئەسھابىڭىز، ئۇ گۈزەل ئەخلاقىڭىزنى قەيەردىن تاپىدۇ! دەپ يىغلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك رەپىقىلىرىمۇ پەرىشانلىقتىن يىقىلىپ چۈشەيلا دېدى ۋە بىرلىكتە يىغلاپ كەتتى.

سرتتا كۆڭۈلسىزلىك ئىچىدە ساقلاۋاتقان ساھابىلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلاشقانلىقىنى ئاڭلىشى بىلەن يۈرەكلىرى سىرىلىپ كەتتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك جامالىنى بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرىۋېلىش ئۈچۈن ئىشىكنى ئېچىشنى ئارزۇ قىلىپ يالۋۇرۇپ يىغلىدى. ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئەسھابىنىڭ بۇ ئارزۇسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، مەرھەمەت قىلىپ، «ئىشىكنى ئېچىڭلار» دېدى. ئەسھابىنىڭ ۋەكىللىرى ئۇنىڭ مۇبارەك جامالىنى كۆرۈش ئۈچۈن مۇبارەك ھۇزۇرىغا كىردى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئۇلارغا سەۋر-تاقەتلىك بولۇشنى تەۋسىيە قىلغاندىن كېيىن: «ئەي ئەسھابىم! سىلەر ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئۇستۇنلىرى، ئەڭ شەرەپلىكلىرى، سىلەردىن كېيىن كىم كەلسە كەلسۇن، سىلەر ھەممىسىدىن بۇرۇن جەننەتكە كىرىسىلەر. دىنىنى قولۇڭلاردا چىڭ تۇتۇڭلار، قۇرئانى-كەرىمنى ئۆزەڭلارغا رەھبەر قىلىڭلار! دىنىنىڭ ھۆكۈملىرىدىن خەۋەرسىز قالماڭلار!» دېگەندىن كېيىن: «يا رەببى! تەبلىغ قىلدىممۇ؟» دەپ، مۇبارەك كۆزلىرىنى يۇمدى. مۇبارەك يۈزى تەرلەشكە باشلىدى. ھەزرىتى ئەلى ئەسھابىنى چىقىپ تۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ھۇزۇرىغا ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز كېلىپ نەسىھەت بېرىشنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي ئائىشە! ئۆيۈڭنىڭ تۆرىدە ئولتۇرۇپ ئۆزەڭنى مۇھاپىزەت قىلغىن!» دېگەندىن كېيىن، مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياشلار ئاقتى. كائىناتنىڭ سۇلتانى يىغلىدى. ئۇ يەردىكىلەرنىڭ كۆڭۈللىرى يارا بولدى. جىگەرلىرى پارچە-پارچە بولغان ئىدى. ھەزرىتى ئۇممۇ سەلەمە ئانىمىز: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! نېمە ئۈچۈن يىغلايسەن! دەپ سوئال سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇممىتىمگە مەرھەمەت تىلەپ يىغلاۋاتىمەن! دېدى.

قۇياش يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشكە باشلاپ، ۋاقىت قىستاپ كېلىۋاتاتتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك بېشى ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ قۇچىقىغا يۆلەكلىك تۇرغان بولۇپ، ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئاخىرقى نەپەسلىرىنى ئېلىۋاتقان ئىدى. ئۇنىڭ مۇبارەك لەۋلىرىدىن: «ئامانەت! ئامانەت! قول ئاستىڭلاردىكى قوللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىڭلار! ئۇلارغا كىيىم-كېچەك كىيگۈزۈڭلار! قورسىقىنى تويدۇرۇڭلار! ئۇلارغا سىلىق مۇئامىلە قىلىڭلار! ئۇلارنى نامازغا دەۋەت قىلىڭلار! ئاياللىرىڭلار ۋە قۇللىرىڭلار ھەققىدە ئاللاھ تەئالادىن قورقۇڭلار! ئەي ئاللاھىم! ماڭا پەرمان قىلغىن! ماڭا رەھمىتىڭنى ئېھسان قىلغىن! مېنى سېنىڭ ئەڭ ياخشى دوستۇڭ بولۇشقا نېسىپ قىلغىن!» دېگەن سۆزلەر تۆكۈلۈپ تۇردى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىزنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار دەريا بولۇپ ئاقتى. يۈرەكلىرى پارە-پارە بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ: «قىزىم سەۋرى قىلغىن! يىغلىما! چۈنكى پەرىشتىلەر سېنىڭ يىغاڭنى كۆرۈپ تېخىمۇ يىغلاپ كەتتى» دېدى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىزنىڭ كۆز-ياشلىرىنى سۈرتتى ۋە ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ،

ئاللاھ تەئالادىن سەۋىر ـ تاقەت تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭغا: «ئەي قىزىم! مېنىڭ روھىمنى ئاللاھ ئالىدۇ» دېگەندىن كېيىن: «ھەممىمىز ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدۇق، يەنە ئۇنىڭ يېنىغا كېتىمىز، دېگىن ئەي پاتىمە! ھەر قانداق بىر مۇسىبەتنىڭ بىر قارشىلىقى بار» دەپپ كۆزلىرىنى بىر ئاز يۇمۇۋالغاندىن كېيىن، «بۇنىڭدىن كېيىن داداڭغا پەرىشانلىق ۋە قايغۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۆلۈملۈك ۋە مېھنەتكە تولغان ھاياتتىن قۇتىلدۇ» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلىگە: «يا ئەلى! مېنىڭ ئۇستۈمدە پالانچى يەھۇدىنىڭ بىر مېلى بار. ئەسكەر تەييارلىغاندا ئالغان ئىدىم. ئۇنى تۆلەپ بېرىشنى ئۇنتۇپ قالمىغىن. مېنى قەرىزدىن قۇتقۇزغان بولىسەن. كەۋسەر بۇلىقىدا مېنىڭ بىلەن تۇنجى كۆرىشىدىغان ئادەملەرنىڭ بىرىنچىسى بولىسەن. مەندىن كېيىن ساڭا چوڭ بالالار كېلىدۇ. سەۋر قىلغىن. ئىنسانلار دۇنيانى تەلەپ قىلغاندا سەن ئاخىرەتنى تاللىغىن» دېدى.

قوماندان ئۇسامە تەكرار كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالا ساڭا ياردەمچى بولسۇن! قېنى جەڭگە ئاتلان!» دېدى. ئۇ خوشلاشقاندىن كېيىن قوشۇنغا جەڭگە ئاتلىنىش بۇيرۇقىنى بەردى.[270]

ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئەمدى ئەڭ ئاخىرقى نەپەسلىرىنى ئېلىۋاتقان ئىدى. ۋاقىت قالمىغان ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئەزرائىل ئەلەيھىسسالامغا: «ھەبىبىمگە ئەڭ گۈزەل شەكىلدە بارغىن، ئەگەر ساڭا روخسەت قىلسا، روھىنى يۇمشاق ۋە ئاسان ئالغىن. روخسەت بەرمىسە قايتىپ كەلگىن!» دەپ ۋەھيى قىلدى. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئەڭ گۈزەل شەكىلدە، بىر ئىنسان قىياپىتىدە سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ سائادەت ئىشىكىگە كېلىپ: «ئاللاھنىڭ سالىمى يار بولسۇن! ئەي پەيغەمبەرلىك ئۆيىنىڭ ئىگىسى! ئىچىگە كىرىشكە روخسەت بارمۇ؟ ئاللاھ تەئالا سىزگە رەھمەت ئاتا قىلسۇن!» دېدى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ھەزرىتى پاتىمەگە: «بۇ كىشىگە سەن جاۋاب بەرگىن!» دېدى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا بېرىپ، كۆڭلى يېرىم بىر ھالەتتە: «ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ بەندىسى! پەيغەمبەر ھازىر ئۆز ـ ئۆزى بىلەن ئاۋارە!» دېدى. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام تەكرار روخسەت سورىشى بىلەن يەنە شۇ جاۋابنى ئالدى. ئۈچىنچى قېتىم ئوخشاش سوئالنى سوراپ، چوقۇم كىرىشى كېرەكلىكىنى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئېيتىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەۋەردار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا پاتىمە! ئىشىك ئالدىدا كىم بار؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى پاتىمە: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىشىك ئالدىدا بىرسى ئۆيگە كىرىش ئۈچۈن روخسەت سوراۋاتىدۇ، ئىككى قېتىم رەت قىلدىم، ئۈچىنچى قېتىم سورىغاندا بەدەنلىرىم شۈركىنىپ كەتتى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي پاتىمە! ئىشىك ئالدىدىكى شۇ كىشى كىم، بىلەمسەن؟ ئۇ لەززەتلەرنى يوقىتىدىغان، قەۋملەرنى تىرە ـ پىرەن قىلىدىغان، ئاياللارنى تۇل، باللارنى يېتىم قالدۇرىدىغان، ئۆيلەرنى خاراپ، قەبرىلەرنى ئاۋات قىلىدىغان ئۆلۈم

270. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 650؛ زەھەبىي، ئەرراۋزۇل ـ ئۇنۇق، VII، 542.

پەرىشتىسى ئەزىرائىلدۇر، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز تەسۋىرلىگۈسىز كۆڭلى يېرىم بولۇپ، مۇبارەك ئېغىزىدىن: ۋاي مەدىنە خاراپ بولدۇڭ؟ دېگەن سۆز چىقتى.

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىزنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، مۇبارەك كۆكسىگە قويدى ۋە كۆزلىرىنى يۇمدى. ئۇ يەردىكىلەر ئۇنىڭ مۇبارەك روھى ئېلىپ كېتىلدى دەپ ئويلاپ قالدى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز چىداپ تۇرالماي، دادىسىنىڭ مۇبارەك قۇلىقى يېنىغا ئېگىلىپ، كۆڭلى يارا بىر ئاۋاز بىلەن: «ئەي مېنىڭ دادام!» دەپ، چاقىردى. ھېچ سادا كەلمىگەندىن كېيىن: «ساڭا جېنىم پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! سەندىن ئۆتۈنەي مۇبارەك كۆزلىرىڭنى يەنە بىر قېتىم ئاچقىن!» دېدى. ئالەملەرنىڭ خوجىسى مۇبارەك كۆزلىرىنى ئېچىپ، قىزىنىڭ كۆز-ياشلىرىنى سۈرتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ قۇلىقىغا ۋاپات بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى پاتىمە يىغلاپ كەتتى. بۇ قېتىم ھەزرىتى پاتىمەنىڭ قۇلىقىغا: «مېنىڭ جەمەتىمدىن سەن، ئەڭ بۇرۇن يېنىمغا كېلىسەن!» دېدى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز بۇ خوشخەۋەرنى ئاڭلاپ تەسەللى تاپتى.

ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز: ئەي جېنىم دادا! بۈگۈن ئايرىلىش كۈنى، سەن بىلەن يەنە قاچان كۆرۈشىمەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي قىزىم! مېنى قىيامەت كۈنى كەۋسەر بۇلىقىنىڭ يېنىدا كۆرىسەن، ئۈممىتىمدىن بۇلاققا كەلگەنلەرگە سۇ بېرىمەن، دېدى. ھەزرىتى پاتىمە: ئەگەر سىزنى ئۇ يەردە تاپالمىسام قانداق قىلىمەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تارازىنىڭ يېنىدا كۆرىسەن، مەن ئۇ يەردە ئۈممىتىمگە شاپائەت تىلەيمەن! دېدى. ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز: ئۇ يەردىنمۇ تاپالمىسامچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىرات كۆۋرىكىنىڭ يېنىدا كۆرىسەن، مەن ئاللاھقا، ئۈممىتىمنى دوزاق ئوتىدىن ساقلاش ئۈچۈن يالۋۇرىمەن، دېدى. بۇلارنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھەزرىتى ئەلى كۆڭلى يېرىم ھالدا: يا رەسۇلەللاھ! سىزنىڭ روھىڭىزنى تەسلىم ئالغاندىن كېيىن، سىزنى كىم غۇسۇل قىلىدۇ، نېمە بىلەن كېپەنلەيمىز، نامىزىڭىزنى كىم چۈشۈرىدۇ، قەبرىگە كىم قويىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەلى! مېنى سەن غۇسۇل قىلغىن، فادىل بىن ئابباس سۇ قويۇپ بەرسۇن، جىبرائىل ئۈچىنچى كىشى بولىدۇ. غۇسۇل ئىشى تۈگىگەندىن كېيىن كېپەنلەڭلار. جىبرائىل جەننەتتىن ئەڭ گۈزەل خۇشپۇراقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى مەسجىدكە ئېلىپ چىققاندىن كېيىن چىقىپ كېتىڭلار. چۈنكى ئەڭ بۇرۇن جىبرائىل، ئاندىن مىكائىل، ئاندىن ئىسراپىل، بۇلاردىن كېيىن پەرىشتىلەر توپ-توپى بىلەن كېلىپ نامىزىمنى ئوقۇيدۇ. ئۇلاردىن كېيىن سىلەر كىرىڭلار، سەپ-سەپ بولۇپ تۇرۇڭلار، ھېچكىم مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتمىسۇن، دېدى.[271] ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ساقلاپ تۇرغان ئەزرائىل ئەلەيھىسسالامغا: ئەي ئەزرائىل! زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ ياكى روھىمنى ئېلىش

271. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 258.

ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟ دەپ سورىدى. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام: ھەم مېھمان ھەم ۋەزىپە ئۆتەپ كەلدىم. ئاللاھ تەئالا ماڭا سىزنىڭ ھۇزۇرۇڭغا رۇخسەت بىلەن كىرىشىمنى ئەمر قىلدى. مۇبارەك روھىڭنى سىزنىڭ رۇخسىتىڭىسىز ئالالمايمەن، ئى رەسۇلۇللاھ! رۇخسەت قىلسىڭىز ئەمرىڭىزگە بويسۇنۇپ روھىڭىزنى ئالىمەن. ئۇنداق بولمايدىكەن ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىغا قايتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەزرائىل! جىبرائىلنى قەيەرگە قويۇپ قويدۇڭ! دېدى. ئەزرائىل: دۇنيا ئاسمىنىغا قويۇپ قويدۇم. پەرىشتىلەر سىزنىڭ ۋاپاتىڭ سەۋەبىدىن ئۇنىڭغا تەزىيە قىلىۋاتىدۇ، دېدى. بۇلارنى سۆزلىشىۋاتقاندا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي جىبرائىل قېرىندىشىم! ئەمدى دۇنيادىن خوشلىشىش ۋاقتى كەلدى. ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا مەن ئۈچۈن نېمە بار؟ ئۇنى ماڭا خەۋەر قىلغىن، كۆڭۈل راھىتى ئۈچۈن ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇراي، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ سۆيۈملۈك بەندىسى! مەن ئاسماننىڭ ئىشىكىنى ئوچۇق قويۇپ قويدۇم، پەرىشتىلەر سەپ ـ سەپ بولۇشۇپ سىزنىڭ روھىڭنى سۆيۈنچ بىلەن ساقلاۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەمدۇ ـ سانا ئاللاھ تەئالاغا خاستۇر. سەن ماڭا خوشخەۋەر بەرگىن، ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا ماڭا نېمە نەرسە بار؟ دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئى رەسۇلۇللاھ! سىزنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشىڭ بىلەن جەننەتنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلدى، جەننەتنىڭ دەريالىرى ئېقىشقا باشلىدى. جەننەتنىڭ دەرەخلىرى شاخلىرىنى ئەگدى. ھۆر ـ پەرىلەر ياسىنىشقا باشلىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەمدۇ ـ سانا ئاللاھ تەئالاغا خاستۇر، سەن ماڭا باشقا خوشخەۋەر بەر يا جىبرائىل! دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن قىيامەت كۈنى تۇنجى شەپقەت قىلغان ۋە شەپقەتكە نائىل بولغان ئىنسان بولىسەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: ھەمدۇ ـ سانا ئاللاھ تەئالاغا خاستۇر، سەن ماڭا باشقا خوشخەۋەر بەر يا جىبرائىل! دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن نېمىنى سوراۋاتىسەن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنىڭ پۈتۈن ئەندىشەم ۋە قايغۇم ئارقامدا قالغان ئۈممىتىمدۇر، دېدى. ھەزرىتى جىبرائىل: ئەي ئاللاھ تەئالانىڭ ھەبىبى! ئاللاھ تەئالا، قىيامەت كۈنى سەن رازى بولغىچە ئۈممىتىڭنى ئەپۇ قىلىدۇ. پۈتۈن پەيغەمبەرلەردىن بۇرۇن سېنى پۈتۈن ئۈممەتلەردىن بۇرۇن سىزنىڭ ئۈممىتىڭنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا ئۈچ ئارزۇيۇم بار، بىرىنچىسى: ئۈممىتىمنىڭ گۇناھلىرىغا مېنى شاپائەتچى قىلسۇن. ئىككىنچىسى: دۇنيادا قىلغان گۇناھلىرى ئۈچۈن ئۇلارنى ئازابقا دۇچار قىلماسلىقى. ئۈچىنچىسى: پەيشەنبە ۋە دۈشەنبە كۈنلىرى ئۈممىتىمنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ماڭا بىلدۈرۈلىشى. (ئەگەر ئەمەللىرى ياخشى بولسا، دۇئا قىلاي ئاللاھ تەئالا قوبۇل قىلسۇن، ئەگەر يامان ئەمەللەرنى قىلغان بولسا، ئۇلارغا شاپائەت قىلىمەن، يامان ئەمەللىرىنىڭ دەپتىرىدىن ئۆچۈرۈلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن) دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇنىڭ بۇ ئارزۇلىرىنى

قوبۇل قىلغانلىقىنى ئېيتتى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆڭلى جايىغا چۈشتى.

ئاللاھ تەئالا ۋەھيى قىلىپ: ئەي ھەبىبىم! ئۈممىتىڭگە بۇ قەدەر شەپقەت ۋە مۇھەببەت كۆرسىتىشىڭنى، سېنىڭ مۇبارەك قەلبىڭگە كىم سالدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنى يارىتىپ، ماڭا تەربىيە قىلغان ئالەملەرنىڭ رەببى، دېدى. جانابى ئاللاھ ۋەھيى قىلىپ: سېنىڭ ئۈممىتىڭگە بولغان رەھمىتىم، مەرھەمىتىم سېنىڭ رەھمىتىڭدىن مىڭ ھەسسە ئۈستۈن تۇرىدۇ، ئۇلارنى ماڭا تاپشۇرغىن! دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم، يا ئەزرائىل! ساڭا تاپشۇرغان ۋەزىپەڭنى ئورۇندىغىن، دېدى.

ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ۋەزىپىسىنى ئورۇنداش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھۆرمىتىگە يارىتىلغان كائىناتنىڭ سۇلتانىنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز يېنىدا تۇرغان سۇ قاچىسىغا مۇبارەك ئىككى قولىنى تەككۈزگەندىن كېيىن يۈزىگە سۈرتۈپ تۇرۇپ: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر! ئەي ئاللاھىم! سەن ئەڭ ياخشى دوستسەن!» دېدى. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئالەملەرنىڭ خوجىسىنىڭ مۇبارەك روھىنى ئېلىشقا باشلىدى. پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك يۈزى بىردەم قىزىرىپ بىردەم ساغاردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىمنىڭ جېنىنىمۇ مۇشۇنداق تەسلىكتە ئالامسەن؟ دېدى. ئەزرائىل: ئى رەسۇلۇللاھ! ھېچكىمنىڭ جېنىنى بۇنداق ئاسان ئالمىدىم، دېدى. ئاخىرقى نەپەسىدىمۇ ئۈممىتىنى ئۇنتۇپ قالمىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئەي ئەزرائىل! ئۈممىتىمگە قىلدىغان شىددىتىڭنى ماڭا قىلغىن! چۈنكى ئۇلار ئاجىزدۇر، بۇنىڭغا چىدالمايدۇ! دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر! ئەي ئاللاھىم! سەن ئەڭ ياخشى دوستسەن!» دېدى ۋە مۇبارەك روھىنى تەسلىم قىلىپ، ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىغا كەتتى.

دۇرۇتلار ۋە سالاملار
ساڭىدۇر يا رەسۇلەللاھ!
دۇرۇتلار ۋە سالاملار
ساڭىدۇر يا ھەبىبەللاھ!
دۇرۇتلار ۋە سالاملار
ساڭىدۇر يا سەييىدەل
ئەۋۋەلىن ۋە ئاخىرىن!

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ساڭا ئاللاھنىڭ سالىمى بولسۇن ئەي ئاللاھنىڭ رەسۇلى! مېنىڭ ئارزۇيۇم ۋە ماڭا بېرىلگەن ۋەزىپە سەن ئىدىڭ، ئەمدى يەر يۈزىگە قايتا كەلمەيمەن!» دەپ ۋىدالاشتى.

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ روھى، ئەرشكە ئۆرلىشى بىلەن ھەزرىتى پاتىمە ئانىمىز ۋە ئۇنىڭ پاك خانىملىرى (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن) ئۇن سېلىپ يىغلىدى .[272] بۇ چاغدا قەيەردىن كەلگەنلىكى ئېنىق بولمىغان بىر ئاۋاز: «ئاللاھنىڭ سالىمى بولسۇن ئەي ئەھلى جامائەت! ئاللاھنىڭ رەھمىت ۋە بەرىكىتى بولسۇن!» دېگەندىن كېيىن:«شۇنى بىلىپ قېلىڭلاركى، ھەر قانداق جانلىق ئۆلۈمنى تېتىيدۇ، قىيامەت كۈنى پۈتۈن ئەجرىڭلار سىلەرگە قايتۇرۇپ بېرىلىدۇ!» دېگەن مەنىدىكى ئال ئىمران سۈرىسى185 ـ ئايەتنى ئوقىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارغا تەسەللى بېرىپ: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئېھسانىغا ۋە ئىكرامىغا ئىشىنىڭلار، ئۇنى قۇچاقلاڭلار، بۇنداق پەرياد قىلماڭلار، ھەقىقى مۇسىبەتكە ئۇچرىغان ساۋاپتىن مەھرۇم قالغانلاردۇر!» دەپ تەزىيە بىلدۈردى. بۇ سۆزلەرنى ئۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاڭلىدى ۋە قايتۇرۇپ سالام بەردى. بۇ سۆزنى قىلغان خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلۈم ئالامەتلىرى كۆرۈلگەندە، ئۇممى ئەيمەن ئوغلى ئۇسامەگە خەۋەر بەردى. ئۇسامە، ھەزرىتى ئۆمەر ۋە ئەبۇ ئۇبەيدە بۇ مۇسىبەت خەۋىرىنى ئاڭلىشى بىلەن قوشۇندىن ئايرىلىپ مەسجىدى نەبىگە كەلدى. ئائىشە سىددىق ۋە باشقا ئاياللار يىغلىشى بىلەن مەسجىدتىكى ساھابىلار ھەيرانلىقتا چۆكتى. نېمە بولغانلىقىدىن خەۋەرسىز ئىدى. باشلىرىغا توقماق تەككەندەك بولدى. خۇددى ئۆلۈكتەك قېتىپلا قالدى. ھەزرىتى ئوسماننىڭ تىلى تۇتۇلۇپ قالدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۇ چاغدا ئۆيىدە ئىدى. ئۇ يۈگۈرۈپ پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھوجرىسىغا كىردى ۋە ئالەملەرنىڭ پەخرىنىڭ يۈزىنى ئاچتى. ئۇ ۋاپات بولغان ئىدى. ئۇنىڭ مۇبارەك يۈزى ھەر يەرگە نۇر چېچىپ تۇراتتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «ئۆلۈمىڭمۇ ھاياتىڭدەك گۈزەل ئىكەن ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ پەيغەمبىرىمىزنى سۆيدى ۋە ئۈزۈن يىغلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىنى ياپقاندىن كېيىن ئائىلە ـ تاۋاباتلىرىغا تەسەللى بەردى. مەسجىدكە كېلىپ، مۇنبەرگە چىققاندىن كېيىن ئەسھابى ـ كىرامغاخۇتبە ئوقىدى. ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا قىلغاندىن كېيىن: «كىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان بولسا، بىلىپ قېلىڭلاركى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى. كىم ئاللاھ تەئالاغا ئىمان ئېيتقان بولسا، ئاللاھ ئۆلمەيدۇ ۋە مەڭگۈلۈكتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىر پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ پەيغەمبەرلەر كەلدى، ئەلۋەتتە پەيغەمبەرمۇ ۋاپات بولىدۇ، ئەگەر ئۇ ئۆلسە دىنىڭلاردىن قايتامسىلەر؟ كىم دىنىدىن چىقسا ئۇ ئاللاھ تەئالاغا زىيان ئېلىپ كېلەلمەيدۇ، بەلكى ئۆزىگە زىيان ئېلىپ كېلىدۇ. دىنىدىن چىقمىغانلارغا ئاللاھ تەئالا ساۋاب بېرىدۇ» دېگەن مەنىدىكى ئال ئىمران سۈرىسىنىڭ 144 ـ ئايىتىنى ئوقىدى. ئەسھابى ـ كىرامغا نەسىھەت قىلىپ، ۋەزىيەتنى بىر ئاز ياخشىلىدى. شۇنداق

272. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، II،262.

قىلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا ئىشەندى.[273] ئەلەم ۋە قايغۇدىن ئەسھابى-كىرامنىڭ يۈرىكىگە زەھەرلىك پىچاق تىققاندەك بولۇپ كەتتى. كۆزلەر يىغىدا، ياشلار يامغۇر بولۇپ ئاقتى، ھەسرەت ئوتلىرى يۈرەكلەرنى داغلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئەسھابى-كىرام تۇنجى بولۇپ ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى ئۆزلىرىگە خەلىپە قىلىپ بېكىتتى. ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىپ ئەمىرلىرىگە بويسۇندى.[274] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھىجرەتنىڭ ئون بىرىنچى يىلى (مىلادى 632-يىلى) رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 12-كۈنى دۈشەنبە پېشىن ۋاقتىدا ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇ چاغدا قەمەر يىلى بويىچە 63 ياش، شەمسى يىلى بويىچە 61 ياش ئىدى.[275]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەزرىتى ئەلى، ھەزرىتى ئابباس، ھەزرىتى فادىل بىن ئابباس، ھەزرىتى ئۇسامە بىن زەيد ۋە ھەزرىتى سەئىد يۇدى.[276] ئۇنى يۇغاندا بەدىنىدىن شۇنداق بىر خۇشپۇراق كەلگەن ئىدىكى، ھازىرغىچە ھېچكىم ئۇنداق پۇراقنى پۇراپ باقمىغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى كېپەنلىدى. ئۇنى بىر كارىۋات ئۈستىگە قويغاندىن كېيىن مەسجىدكە ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭدىن بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەسىيەت قىلغىنىدەك ھەممەيلەن مەسجىدتىن سىرتقا چىقىپ كەتتى. پەرىشتىلەر توپ-توپى بىلەن كېلىپ ناماز ئوقۇدى. پەرىشتىلەر ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن كىمنىڭ دېگىنى ئېنىق بولمىغان بىر ئاۋاز: «ئەمدى كىرىپ پەيغەمبىرىڭلارنىڭ نامىزىنى ئوقۇڭلار!» دېدى. چارشەنبە كۈنى ئاخشامغىچە ئاران تۈگىتىپ بولدى.

ئەسھابى-كىرام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى ئەبۇبەكرىگە بۇيرىغان، «پەيغەمبەرلەر، روھلىرى تەسلىم بولغان يەرگە دەپنە قىلىنسۇن!» دېگەن ھەدىس-شەرىپكە ئەمەل قىلدى. ئەبۇ تەلھانىڭ مازار شەكلىدە قازغان مۇبارەك قەبرىسىگە چارشەنبە كۈنى يېرىم كېچىدە دەپنە قىلدى. ھەزرىتى ئابباسنىڭ ئوغلى كۇسەم، قەبرىدىكى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ ئاخىرىدا چىقتى. كۇسەم: «پەيغەمبەرىنىڭ مۇبارەك يۈزىنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرگەن مەن ئىدىم. مۇبارەك لەۋلىرى مىدىرلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا ئېگىلىپ يېقىنلاشتىم: «يا رەببى! ئۈممىتىم! يا رەببى! ئۈممىتىم!» دەپ يالۋۇراتتى، دېدى.[277]

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ئاخىرەتكە قەدەم قويغان كۈنى ئابدۇللاھ بىن زەيد : «يا رەببى! مەن بۇ كۆزۈمنى، ھەبىبىڭنىڭ مۇبارەك نۇرلۇق يۈزىگە قاراش ئۈچۈن ئىشلەتكىم

---

273. بۇخارى، «فەزائىلۇ-ساھابە»، 5؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 655؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 271؛ ھاكىم ئەل-مۇستەدرەك، II، 323.

274. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 655.

275. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 272؛ زۇھەيلى، ئەرراۋزۇل-ئۇنۇف، VII: S، 578.

276. تىرمىزى، «شەمائىل شەرىپ»، S: 396.

277. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 298.

بار، ئۇ هازىر بىزدىن ئايرىلدى، ئەمدى قانداقمۇ قىلاي! يا رەببى! كۆزۈمنى مەندىن ئال!» دەپ دۇئا قىلدى ۋە ئەما بولدى.

دىندىن چىقىش ھەرىكەتلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن دىندىن چىقىش ھەرىكەتلىرى ئەۋج ئالدى. بۇ ھەرىكەت بارغانسىرى كۈچلەندى. بۇلار بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇشلاردا ھەزرىتى ئەبۇبەكرى مۇھىم رول ئوينىدى. ئەگەر مۇشۇنداق تەدبىرلىك بىر كىشى بولمىغان بولسا، بۇ ھەرىكەت پۈتۈن ئەرەپ ئارىلىغا تەسىر قىلغان بولاتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەرنىڭ روھى تەسلىم بولغاندىن كېيىن ئەرەپلەر دىندىن چىقىشقا باشلىدى. قىيىنچىلىقلار ھەسسىلەپ ئاشتى. دادامنىڭ بېشىغا كەلگەنلەر تاغنىڭ ئۈستىگە كەلگەن بولسا، مۇھەققەق تاغنىمۇ پارچىلىۋەتكەن بولاتتى» دېدى.[278]

ھەزرىتى ئەبۇ ھۈرەيرىمۇ: «ئەگەر ئەبۇبەكرى بولمىغان بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئۇنىڭ ئۈممىتى ھالاك بولغان بولاتتى!» دېدى. ئۇ، ئۆزىدىن باشقا بىر ئىلاھ بولمىغان ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى، ئەبۇبەكرى خەلىپە بولمىغان بولسا، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان كىشى قالمىغان بولاتتى! دېگەن سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى.

ئەبۇ رەجائۇل ئۇتارىدى: «مەدىنىگە كىرىشىم بىلەن ئىنسانلارنىڭ توپلانغانلىقىنى ۋە بىر كىشىنىڭ بىر ئادەمگە: مەن ساڭا قۇربان بولاي، سەن بولمىغان بولساڭ، بىز ھالاك بولغان بولاتتۇق!» دەپ بىر ئادەمنىڭ پېشانىسىگە سۆيگەنلىكىنى كۆردۈم ۋە «بۇ سۆيگەن ۋە سۆيۈلگەن كىم؟» دەپ سورىدىم. ئۇلار: «دىندىن چىققانلارغا قارشى كۈرەش قىلغان ئەبۇبەكرىنى ھەزرىتى ئۆمەر سۆيىۋاتىدۇ» دېدى.[279]

ھەزرىتى ئائىشە: «دادام ئەرەپلەر دىندىن چىقىۋاتقان كۈنلەردە قىلىچنى ئېلىپ ئاتقا مىنىشى بىلەن ھەزرىتى ئەلى ئۇنىڭ يېنىغا باردى. تۆگىسىنىڭ چۇلۋۇرىنى تۇتۇپ، ‹ساڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇھۇد ئۇرۇشىدا قىلغان سۆزىنى تەكرارلاي، قىلىچىڭنى غىلىپىغا قوي، خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىپ بىزنى ئەلەمدە قويما! قەسەم قىلىمەنكى، سېنىڭ بېشىڭغا بىر پالاكەت كەلسە ئۇنىڭدىن كېيىن ئىسلامىيەتنىڭ ئاساسى يوق بولىدۇ!› دېدى. (ئەگەر ئۇ خەلىپە بولمىغان بولسا، ئۇرۇش قىلىپ ئۆلۈشكە رازى ئىدى، شۇنداق قىلىپ خەلىپە بىر خەتەردىن قۇتۇلدى)» دەپ بايان قىلدى.

ھەزرىتى ئائىشە يەنە: «پەيغەمبەرنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئەرەپ قەبىلىلەردىن نۇرغۇنى دىندىن چىقتى. يەھۇدىلىك، خرىستىئانلىق ۋە مۇشرىكلىك مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى. مۇسۇلمانلار خۇددى قىش كېچىسىدە يامغۇردا قالغان قويلاردەك بولۇپ كەتتى. ئۇ چاغدا مەككىدىكى نۇرغۇن ئىنسانلار دىندىن قايتىشقا تەييارلىق قىلىشقا باشلىغان

278. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II،665؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXX،312.
279. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXXVIII،502.

ئىدى. سۇھەيل بىن ئامىر، كەبە ئىشكى ئالدىدا مەككىلىكلەرگە تەسىرلىك سۆزلەر بىلەن ئۇلارنىڭ دىندىن قايتىشىنىڭ ئالدىنى ئالدى» دەپ بايان قىلدى.

ئىسلام تارىخىدا دىننى رەت قىلىش ۋە دىندىن چىقىش سۆزلىرىگە: «ئىرتىجا-ئارقىغا چېكىنىش، مۇرتەجى-ئارقىغا چېكىنگەن» دېگەن تەبىرلەر بۇ ۋەقەلەردىن كېيىن قوللىنىشقا باشلىدى.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن مۇناپىقلار يەھۇدى ۋە خىرىستىئانلارنى كۈشكۈرتكەندىن كېيىن ئۇلار كوللىكتىپ دىندىن چىقتى.

ھەزرىتى سۇھەيل بىن ئامىر كەبە ئىشكى ئالدىدا مەككىلىكلەرگە: «ئەي مەككە خەلقى! سىلەر مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئاخىرقىسى بولدۇڭلار، دىننى رەت قىلغان ۋە دىندىن چىققان تۇنجى مۇسۇلمانلاردىن بولۇپ قالماڭلار! قەسەم قىلىمەنكى، ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەمىر قىلغىنىدەك، بۇ ئىشنى مۇھەققەق تاماملايدۇ! مەن ئۇنىڭ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ: ‹مېنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر دەڭلار! سىلەرگە قاراپ ئەرەپلەر ئىسلامغا كىرسۇن! ئەرەپ بولمىغانلار سىلەرگە باج تۆلىسۇن! قەسەم قىلىمەنكى، كىسرا ۋە قەيسەرنىڭ خەزىنىلىرى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىنىدۇ!› دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. قارشى چىقىپ مەسخىرە قىلغانلارنىڭ ئاخىرىدا زاكات ۋە سەدىقە توپلايدىغان ئەمەلدار بولغانلىقىنى كۆردۇڭلار! قەسەم قىلىمەنكى، قالغان ئىشلارمۇ چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ! مەن شۇنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇۋېتىمەن، قۇياشنىڭ چىقىشى پېتىشى داۋام قىلغان ۋاقىتقىچە بۇ دىن داۋاملىشىدۇ. ئاراڭلاردىكى ئۇ كىشىلەر سىلەرنى ئالدىمىسۇن! مېنىڭ بىلگەن بۇ ئىشمنى ئۇلارمۇ بىلىدۇ، پەقەت ھاشىم ئوغۇللىرىغا بولغان قىزغانچۇقلۇقى، ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرىگە تامغا باستى. ئەي ئىنسانلار! مەن قورەيشتە قورۇقلۇق ۋە دېڭىزدا ئەڭ كۆپ بايلىقىم بار. سىلەر ئەمىرىڭلارغا ئىتائەت قىلىڭلار ۋە زاكاتلىرىڭلارنى تاپشۇرۇڭلار! ئەگەر ئىسلامىيەت ئاخىرغىچە داۋام قىلمىسا، مەن سىلەرنىڭ زاكاتلىرىڭلارنى سىلەرگە قايتۇرۇپ بېرىمەن!» دېدى ۋە يىغلىدى. بۇنىڭ بىلەن خەلق بىر ئاز بېسىقىپ قالدى. سۇھەيل بىن ئامىرنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرىدىن كېيىن مەككىلىكلەر نىيەتلىرىدىن ۋاز كەچتى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەككە ۋالىسى ئەتتاپ بىن ئەسىد ۋەزىيىسگە قايتىپ كېلەلىدى.

سۇھەيل بىن ئامىر بەدىر ئۇرۇشىدا مۇشرىكلار بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇشقا قاتناشقاندا ئەسىرگە چۈشكەن ئىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەزرىتى ئۆمەرگە سۇھەيل توغۇرلۇق: «ياخشىلىقلار سۆزلىنىدىغان بىر ئورۇندا خەلققە تىكىلىپ تۇرۇپ خىتاپ قىلىشى، ئۈمىد بېرىدۇ!» دېگەن ئىدى. سۇھەيلنى خوش قىلغان بۇ سۆزنىڭ ئەمدى ئۆزىنىڭ خىزمىتى بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشەندى. ھەزرىتى ئۆمەر سۇھەيلنىڭ سۆزگە چىققانلىقىنى كۆرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى دەرھال ئېسىگە كەلدى ۋە «شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، سەن مۇھەققەق ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى!» دېيىشتىن باشقا گەپ قىلالمىدى.[280]

---

280. ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VIII، 484.

قەبرە ھاياتى

قەبرىدە تىرىك تۇرىشى

پەيغەمبەرلەر بىز بىلمەيدىغان ھالەتتە قەبرىدىمۇ تىرىكتۇر. شېھىتلارمۇ تىرىكتۇر. ئۇلارنىڭ تىرىك بولىشى ئېغىزىمىزدىكى گەپ بولماستىن ھەقىقەتەن تىرىكتۇر. ئال ئىمران سۈرىسى 169 ـ ئايەتتە: «ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا ئۆلگەنلەرنى ئۆلۈك دېمەڭلار! ئۇلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا تىرىكتۇر. ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن رىزىق بېرىلمەكتە!» دېگەن مەنىدە ئايەت بار.

بۇ ئايەتتە شېھىتلارنىڭ تىرىك ئىكەنلىكىنى بايان قىلماقتا. پەيغەمبەرلەر شېھىتلەردىن يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئىسلام ئالىملىرىنىڭ سۆزىگە ئاساسلانغاندا ھەر بىر پەيغەمبەر شېھىت بولۇپ ۋاپات بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كۈنلىرىدە، «خەيبەردە يېگەن زەھەرلىك تاماقنىڭ دەردىنى ھەر ۋاقىت تۇيۇپ تۇرىمەن!»[281] دېگەن. بۇ ھەدىسكە قارىساق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شېھىت بولۇپ ۋاپات بولغانلىقىنى كۆرىۋالالايمىز. بۇ سەۋەپتىنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشقا شېھىتلەرگە ئوخشاش قەبرىدە تىرك ئىكەنلىكىنى چۈشەنگىلى بولىدۇ. «بۇخارى» ۋە «مۇسلىم»نىڭ ھەدىسلىرىدە: «مېراج كېچىسىدە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى يېنىدىن ئۆتتۈم. مازارىدا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئىدى» دەپ بايان قىلىنغان.

باشقا بىر ھەدىستە: «ئاللاھ تەئالا تۇپراقنىڭ پەيغەمبەرلەرنى چۈرىتىشنى ھارام قىلدى»[282] دېيىلگەن. بۇ سۆزدە ئىسلام ئالىملىرى ئورتاق بىر قاراشقا كەلگەن بولۇپ، «بۇخارى» ۋە «مۇسلىم»نىڭ ھەدىسلىرىدە: «ئاللاھ تەئالا مېراج كېچىسىدە پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. پەيغەمبىرىمىز ئۇلارغا ئىمام بولۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى» دېيىلگەن.

ناماز ئوقۇش روكۇ ۋە سەجدە قىلىش ئارقىلىق بولىدۇ. بۇ خەۋەر تىرىك تۇرۇپ جەسەت ۋە بەدەن بىلەن قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىدە ناماز ئوقۇشى بۇنى كۆرسىتىدۇ. «مىشكات» دېگەن كىتابنىڭ ئاخىرقى جىلتىدا، مېراج بابىدىكى قىسمىنىڭ ئاخىرىدا مۇسلىمدىن ئېلىپ يازغان ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ ھەدىسىدە: «ئاللاھ تەئالا ماڭا كۆرسەتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ۋۇجۇدى جۇدەڭگۈ، چاچلىرى قالايمىقان ۋە ئۇزۇن ئەمەس. شەنە قەبىلىسىدىكى بىر يىگىتتەك. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۇرۋە بىن مەسئۇد سەكافىغا ئوخشايتتى» دەپ يېزىلغان.[283]

---

281. ئىبنى ھىشام، ئەس ـ سىرە، II، 337؛ ۋاقىدى، ئەل ـ مەغازى، II، 678.

282. نەسائى، «جۇمە»، 5؛ ئىبنى ماجە، «ئىقامەتۇس سالات»، 79؛ دارىمى، «سالات»، 206.

283. مۇسلىم، «ئىمام»، 346؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 215.

شەنە يەمەندىكى ئىككى قەبىلىنىڭ ئىسمىدۇر. بۇ ھەدىستىنمۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا تىرىك ئىكەنلىكىنى كۆرىۋالالايمىز. ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى (بەدەنلىرى) روھلىرىغا ئوخشاش مۇبارەكتۇر. قاتتىق ۋە زىچ ئەمەستۇر. ماددا ۋە روھ دۇنياسىدا كۆرگىلى بولىدۇ. ھەدىستە مۇسا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇغانلىقى بايان قىلىنغان بولۇپ، ئىنسان ناماز ئوقۇغاندا ھەر خىل ھەرىكەتلەرنى قىلىدۇ. بۇ ھەرىكەتلەر ئەلۋەتتە بەدەن ئارقىلىق بولىدۇ، روھ بىلەن بولمايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالامنى «ئوتتۇرا بوي، ئورۇق، ئۇستىخانلىق، چاچلىرىنى تولغىۋالغان ھالەتتە كۆردۈم» دېگەن. يەنى روھنى ئەمەس بەدىنىنى كۆرگەنلىكى بايان قىلىنغان.

ئىمام بەيھاقى: «پەيغەمبەرلەر قەبرىگە قويۇلغاندىن كېيىن روھلىرى قايتۇرۇپ بېرىلىدۇ. بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز. ئۇلار پەرىشتىلەرگە ئوخشاش كۆرۈنمەس بولىدۇ. پەقەت ئاللاھ تەئالا كارامەت بەرگەن تاللانغان ئىنسانلار ئۇلارنى كۆرەلەيدۇ» دەپ بايان قىلغان. ئىمام سۇيۇتى: «نۇرغۇن كىشىلەر سالامغا قەبرىدىن جاۋاب كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان. باشقا قەبرىلەردىمۇ مۇشۇنداق ۋەقەلەر يۈز بەرگەن» دەپ بايان قىلغان. بىر ھەدىستە: «ماڭا سالام بېرىلسە، ئاللاھ تەئالا روھىمنى قايتا ئەۋەتىدۇ. سالام بەرگەنگە جاۋاب قايتۇرىمەن»[284] دېيىلگەن.

ئىمام سۇيۇتى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالانىڭ جامالىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۆزىنى يوقاتقان بولۇپ، بەدىنىدىكى تۈيغۇلارنى تامامەن يوقاتقان ئىدى. بىر مۇسۇلمان سالام بېرىشى بىلەن مۇبارەك روھى بۇ ھالدىن ئايرىلىپ، بەدەن ھېس قىلىشقا باشلايدۇ. دۇنيادا بۇنداق ئىشلار ئاز ئەمەس. دۇنيا ئىشى ياكى ئاخىرەت ئىشىنى ئويلاپ خىيالغا پاتقاندا، ئىنسان يېنىدىكى كىشىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئاللاھ تەئالانىڭ جامالىغا مەس بولغان بىر كىشى باشقا بىرسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلارمۇ؟» دەپ يازغان.

قازى ئىياز «شىپا» ناملىق كىتابىدا سۇلەيمان بىن سۇھەيمدىن رىۋايەت قىلىپ: «بىر كۈنى كېچىدە كائىناتنىڭ سۇلتانىنى چۈشۈمدە كۆردۈم. ئۇنىڭغا: ئى رەسۇلۇللاھ! سىزگە سالام بەرگەنلەرنىڭ سالىمىنى ئاڭلامسىز؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق ئاڭلايمەن، ئۇلارنىڭ سالاملىرىغا جاۋاب قايتۇرىمەن، دېدى» دېگەن.

پەيغەمبەرلەرنىڭ مازارلىرىدا تىرىك ئىكەنلىكىنى يازغان ھەدىس شەرىپلەر ئۇ قەدەر كۆپ بولۇپ، بىر-بىرىنى تەستىقلايدۇ. مەسىلەن: «قەبرەمنىڭ يېنىدا مەن ئۈچۈن ئوقۇغان شاھادەتنى ئاڭلىيالايمەن. يىراق يەرلەردىن ئوقۇغانلارمۇ ماڭا بىلدۈرىلىدۇ» دېگەن. بۇ ھەدىسنى ئەبۇبەكرى بىن ئەبى شەيبە بىلدۈرگەن. بۇ ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش ھەدىس-شەرىپلەر ئالتە بۈيۈك ھەدىس كىتابىدا ئورۇن ئالماقتا.

---

284. ئەبۇ داۋۇت، «مەناسىك»، 100؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، II، 527؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II، 245.

ئابدۇللاھ بىن ئابباستىن ئىبنى ئەبىد دۇنيانىڭ بىزگە خەۋەر قىلغان بىر ھەدىسىدە: «ئەگەر بىر كىشى ئۆزى تونۇيدىغان كىشىنىڭ قەبرىسىگە بېرىپ سالام قىلسا، مېيىت ئۇنى تونۇيدۇ ۋە سالام بېرىدۇ. ئۆزى تونىمىغان مېيىتقا سالام بەرسە، مېيىت خوش بولىدۇ ۋە جاۋاب بېرىدۇ» دەپ بايان قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنيانىڭ ھەر يېرىدە ئۆزىگە سالام ۋە دۇئا قىلغانلارنىڭ ھەر بىرىگە قانداق بىر ۋاقىتتا جاۋاب بېرىدۇ؟ دەپ سورايدىغان بولساق، يېشىن ۋاقتى قۇياشنىڭ مىڭلىغان شەھەرگە نۇر چاچقىنىدەك، دەپ جاۋاب بەرسەك بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

ئىبراھىم بىن بىشار: «ھەج قىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەرنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن مەدىنىگە باردىم. ئۇنىڭ سائادەت ھوجرىسىغا سالام بەردىم. نەتىجىدە ‹ئاللاھنىڭ رەھمىتى ساڭىمۇ بولسۇن!› دېگەن جاۋابنى ئالدىم» دەپ باياب قىلغان. باشقا بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەرلەر قەبرىلىرىدە تىرىك بولۇپ، ئۇ يەرلەردە ناماز ئوقۇيدۇ»[285] دېيىلگەن.

ئەۋلىيانىڭ بۈيۈكلىرىدىن سەييىد ئەخمەت رىفائىنىڭ ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن ئەۋلىيالارنىڭ پەيغەمبەرنىڭ جاۋابىغا نائىل بولغانلىقى ۋە ئەخمەت رىفائىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا سۆيۈش بىلەن شەرەپلەنگەنلىكى ئىشەنچلىك كىتابلاردا يېزىلغان.

ئىمام سۇيۇتى كىتابىدا: «بۈيۈك ئەۋلىيالار پەيغەمبەرلەرنى تىرىك ھالەتتە كۆرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنى تىرىك كۆرىشى بىر مۆجىزە ئىدى. ئەۋلىيالارنىڭ بۇنداق كۆرىشمۇ بىر كارامەتتۇر. كارامەتلەرگە ئىشىنىش جاھىللىقتىن ياخشى» دەپ يازغان.

ئىبنى ھىببان ئىبنى ماجە ۋە ئەبۇ داۋۇت بىلدۈرگەن ھەدىسلەردە: «جۈمە كۈنلىرى ماڭا كۆپ دۇئا قىلىڭلار! بۇ دۇئالار ماڭا يەتكۈزىلىدۇ» دەپ بايان قىلغان. ‹سىز ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ سىزگە يېتىپ بارامدۇ؟› دەپ سورىغاندا، ‹تۇپراق پەيغەمبەرلەرنىڭ جەسىتىنى چىرىتمەيدۇ، بىر مۆمىن ماڭا سالام ۋە دۇئا قىلسا بىر پەرىشتە ماڭا بۇنى يەتكۈزىدۇ ۋە سىنىڭ ئۈممىتىڭدىن پالانچى ئوغلى پالانچى سالام يەتكۈزدى، دەپ خەۋەر بېرىدۇ› دەپ بايان قىلىنغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا ئەسھابىغا، ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى، بىر نېمىتى بولغىنىدەك، ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ ئۈممىتىنىڭ نېمەت ۋە ياخشىلىقلارغا ئېرىشىشىگە سەۋەپ بولىدۇ.

بەكىر بىن ئابدۇللاھ مۇزەنى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە رەسۇل ئەكرەم: «ھاياتىم سىلەر ئۈچۈن خەيرلىكتۇر. ماڭا چۈشەندۈرسەڭلار، مەنمۇ سىلەرگە چۈشەندۈرىمەن. مەن ئۆلگەندىن كېيىن ۋاپاتىممۇ سىلەر ئۈچۈن خەيرلىك بولىدۇ. ئەمەللىرىڭلار ماڭا

285. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XIII، 326.

كۆرستىلىدۇ. ياخشى ئىشلىرىڭلارنى كۆرگەن ۋاقتىمدا ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتىمەن. يامان ئىشلىرىڭلارنى كۆرگەن ۋاقتىمدا سىلەر ئۈچۈن ئاللاھ تەئالادىن مەغپىرەت تىلەيمەن»[286] دېگەن.

كۇسەم بىن ئابباس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرەت ئىشلىرى بىلەن شەرەپلەنگەن ئىدى. قەبرە ئىچىدىكى ئىشلارنى تۈگىتىپ ئەڭ ئاخىرى چىقتى. كۇسەم: «پەيغەمبەرنىڭ يۈزىنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرگەن مەن ئىدىم. قەبرە ئىچىدە مۇبارەك لەۋلىرى تىترەپ تۇراتتى. قۇلىقىمنى يېقىن ئەكەلسەم، ‹يا رەببى! ئۇممىتىم! يا رەببى! ئۇممىتىم!› دەيتتى»[287] دەپ بايان قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇيقۇ ھالىمىزدا ياكى ئويغاق ۋاقتىمىزدا بىزگە كۆرۈنەمدۇ، ئەگەر ئۇ كۆرۈنسە ئۆزى شۇمۇ، ياكى ئۇنىڭغا ئوخشىغان بىرسىمۇ؟ ئالىملار بۇ توغۇرلۇق ھەر خىل جاۋابلارنى بەردى. قەبرىدە تىرىك ئىكەنلىكى ھەققىدە ئورتاق پىكىرگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى نۇرغۇن قېتىم بايان قىلدى. بۇنداق بولغانلىقى نۇرغۇن ھەدىسلەردىمۇ بايان قىلىنغان ئىدى. بىر ھەدىستە: «مېنى چۈشۈمدە كۆرگەن كىشى ئويغاق ۋاقتىدا كۆرگىنى بىلەن ئوخشاشتۇر»[288] دېيىلگەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمامى نەۋەۋى: «ھەدىس ئالىملىرى پەيغەمبەرنىڭ چۈشىمىزدە كۆرۈنگەندەك ئويغاق ۋاقتىمىزدىمۇ كۆرۈندىغانلىقىنى ئېيتقان. بىر ھەدىس شەرىپتە: «مېنى چۈشىدە كۆرگەن ھەقىقەتنى كۆرگەندۇر، چۈنكى شەيتان مېنىڭ شەكلىمگە كىرەلمەيدۇ»[289] دېگەن.

ئىبراھىم لەقانى: «ھەدىس ئالىملىرى پەيغەمبەرنى چۈشىمىزدە كۆرگەندەك، ئويغاق ھالەتتە كۆرۈشىنىڭمۇ مۇمكىن ئىكەنلىكىدە ئورتاق قاراشقا كەلگەن. ھەر ئىككى ھالەتكە نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرەلەيمىز. بۇ مىساللاردىن بىر قانچىسى تۆۋەندىكىچە:

مۇئىنۇددىنى چەشتى بارغانلا يەردىكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلاتتى ۋە ئۇ يەردە بىر مۇددەت قالاتتى. بارغان يېرىدە تونۇلۇپ نامى چىقىشى بىلەن ئۇ يەردە كۆپ تۇرماي باشقا يەرلەرگە كېتەتتى. ئۇنىڭ بۇ ساياھەتلىرىدىن بىرى مەككە سەپىرى ئىدى. مەككىگە بېرىپ كەبە مۇئاززامنى زىيارەت قىلدى. بىر مەزگىل مەككىدە قالغاندىن كېيىن مەدىنە مۇنەۋۋەرگە باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىنى زىيارەت قىلغان بىر كۈنى،

---

286. ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، XIII، 313؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 194.
287. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 298.
288. تىرمىزى، شەمائىل شەرىپ، S:409.
289. بۇخارى، «تابىر»، 10؛ مۇسلىم، «رۇيا»، 22؛ ئەبۇ داۋۇت، «ئەدەپ»، 96؛ تىرمىزى، «رۇيا»، 4؛ ئىبنى ماجە، «تەبىرۇل رۇيا»، 4؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I، 400؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VII، 232.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قەبرىسىدىن « مۇئىنىۇدىنىنى چاقىرىپ كېلىڭلار!» دېگەن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان مازارغا قارايدىغان كىشى «مۇئىنۇددىن!» دەپ ۋارقىرىدى. بىر قانچە يەردىن «كىمنى چاقىرىۋاتىسىز؟ بۇ يەردە مۇئىنۇددىندىن بىر قانچىسى بار!» دەپ جاۋاب كەلدى. ئۇ كىشى: «مۇئىنۇددىنى چەشتى دېگەن كىشىنى چاقىردى» دەپ ۋارقىرىدى. مۇئىنۇددىنى چەشتى بۇ سۆزنى ئاڭلىشى بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز بىر هالەتكە كەلدى. كۆز ـ ياشلىرىنى تۆكۈپ دۇئا قىلدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مازارى ئالدىغا ئەدەپ بىلەن كېلىپ هۆرمەت بىلەن ئۆرە تۇردى. بۇ چاغدا: «ئەي قۇتۇپلارنىڭ شەيخى! ئىچىگە كىرگىن!» دېگەن بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى. پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭغا: «سەن مېنىڭ دىنىمغا خىزمەت قىلغانلاردىن بولىسەن، سېنىڭ هىندىستانغا بېرىشىڭ كېرەك، سەن هىندىستانغا بارغىن، ئۇ يەردە ئەجمىر دېگەن بىر شەهەر بار، ئۇ يەردە مېنىڭ ئەۋلاتلىرىمدىن (نەۋرىلىرىمدىن) سەييىد هۇسەيىن ئىسىملىك بىر كىشى بار. ئۇ يەرگە جىهاد ۋە ئۇرۇش مەقسىتىدە كەتكەن ئىدى. ئۇ هازىر شېهىت بولدى. ئەجمىر كاپىرلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىش ئالدىدا تۇرىدۇ. سېنىڭ ئۇ يەرگە بېرىشىڭ بىلەن ئىسلامىيەت ئۇ يەردە تارقىلىدۇ ۋە كاپىرلار خورلۇق تارتىدۇ. ئۇلار كۈچسىز ۋە تەسىرسىز قالىدۇ» دېگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا بىر ئانار بەردى ۋە «بۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارا، قەيەرگە بارىدىغانلىقىڭنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ!» دېدى. مۇئىنۇددىنى چەشتى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بەرگەن ئانارنى ئالغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ دېگىنى بويىچە ئانارغا دىققەت بىلەن قارىدى. شەرق بىلەن غەرپ ئارىسىدىكى پۈتۈن يەرلەر كۆرۈندى.

ئەخمەت رىفائى هەجگە بارغان ئىدى. هەجدىن قايتىپ مەدىنە مۇنەۋۋەرگە بېرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىنى زىيارەت قىلغاندا تۆۋەندىكى مەنىدە شېئىر ئوقىدى:

ئەي مۇئەللىم يىراق ئىدى، تۇپرىقىڭنى سۆيۈش ئۈچۈن كېلىش،
گەر ئۆزەم كېلەلمىسەم روهىمنى ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتەر ئىدىم.
مانا ئەمدى نېسىپ بولدى مۇبارەك قەبرەڭنى زىيارەت قىلىش،
بەرگىن مۇبارەك قولۇڭنى، سۆيسۇن لەۋلىرىم ئۇنى ئەي هەبىبىم!

شېئىر تۈگىشى بىلەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ قولى قەبرىدىن چىقتى. ئەخمەت رىفائى ئاجايىپ هۆرمەت ۋە تازىم بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇبارەك قولىغا سۆيدى. ئۇ يەردىكى كىشىلەر بۇنى كۆرۈپ هەيران قالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇبارەك قولىنى سۆيگەندىن كېيىن، راۋزائى مۇتەههارا ئىشىكلىرىنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا ياتتى. يىغلاپ كۆز ياشلىرىنى تۆككەن هالدا، ئۇ يەردىكى جامائەتكە: «ئۈستۈمدىن دەسسەپ ئۆتۈڭلار!» دەپ يالۋۇردى. ئالىملار باشقا

ئىشكىلەردىن چىقىشقا مەجبۇر بولدى. بۇ كارامەت مەشھۇر بولۇپ، تىلدىن-تىلغا داستان بولۇپ كۈنىمىزگىچە كەلدى.

ئىبنى ئابىدىن دىنغا مەھكەم يېپىشقانلىقى بىلەن مەشھۇردۇر. ئۇنىڭ كارامەتلىرى كۆپ ئىدى. ئۇ بەش ۋاقىت نامازدا ئەتتەھىيياتۇ ئوقۇغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا باش-كۆزى بىلەن كۆرۈنەتتى، ئەگەر كۆرەلمىسە نامىزىنى قايتا ئوقۇيتتى. ئىسلام ئالىملىرىنىڭ بۇيۇكلىرىدىن ئىككىنچى مىڭ يىلنىڭ مۇجەددىدى ئىمام رەببانى ئەخمەت فارۇقى سەرھەندى: «رامىزان ئېيىنىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە گۈزەل بىر كەيپىياتقا كىردىم. كارىۋتىمدا ئۇخلاي دەپ كۆزلىرىمنى يۇمغان ئىدىم. كارىۋتىمدا باشقا بىرسىنىڭ كېلىپ ئولتۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنداق كۆزۈمنى ئېچىشىم بىلەن كىمنى كۆرەي! ئاۋۋالقى ۋە كېيىنكىلەرنىڭ مۇبارەك خوجىسى پەيغەمبىرىمىز ئىدى» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «سېنىڭ ئۈچۈن تەستىق خېتى يېزىشقا كەلدىم. ھازىرغىچە ھېچكىمگە بۇنداق بىر ئىجازەت يازمىدىم!» دېگەن. بۇ يازمىنىڭ ئىچىدە بۇ دۇنياغا ئائىت نېمەتلەر ۋە ئۇ دۇنياغا ئائىت مۇكاپاتلار يېزىلغان.

ئابدۇلقادىر جەيلانى غۇنيە دېگەن كىتابىدا ئىبراھىم تەمىمىنى «خىزىر ئەلەيھىسسالام ماڭا: ئەگەر چۈشىڭدە پەيغەمبەرنى كۆرۈشنى خالىساڭ، شام نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىغىچە ھېچكىم بىلەن پاراڭلاشماي تەۋبە نامىزى ئوقۇغىن، ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر قېتىم سالام بەرگىن. ھەر بىر رەكئەتتە بىر قېتىم فاتىھە سۈرىسىنى ۋە يەتتە قېتىم ئىخلاس سۈرىسىنى ئوقىغىن. خۇپتەن نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆيۈڭگە بېرىپ ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇغىن. ئۇخلاشتىن بۇرۇن يەنە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، ھەر بىر رەكئەتتە ئىخلاس سۈرىسىنى يەتتە قېتىم ئوقىغىن. نامازدىن كېيىن سەجدە قىلىپ، يەتتە قېتىم ئاللاھ تەئالادىن گۇناھلىرىڭنى تىلىگىن. يەتتە قېتىم، «سۇبھانەللاھى ۋەلھەمدۇلىللاھى ۋەلا قۇۋۋەتتە ئىللە بىللاھىل ئەلىييىل ئەزىم» دېگەندىن كېيىن بېشىڭنى سەجدىدىن كۆتۈرۈپ، قوللىرىڭنى كۆتۈرگەن ھالدا: ئەي ياخشىلىقلار ئىگىسى، ئەي سەلتەنەت ئىگىسى، يازەلجەلالى ۋەلئىكرام، يا ئىلاھەل ئەۋۋەلىنە ۋەل ئاخىرىن ۋە يا رەھمانەد دۇنيا ۋەلئاخىرەتى ۋە رەھىماھۇمە، يا رەببى، يا رەببى، يا رەببى، يا ئاللاھ، يا ئاللاھ، يا ئاللاھ، دېگىن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئورنىڭدىن تۇرۇپ، ئوخشاش دۇئانى قىلغىن. يەنە سەجدە قىلىپ ئوخشاش دۇئانى قىلغىن. ئۇنىڭدىن كېيىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ قىبلە تەرەپكە قاراپ، خالىغان شەكىلدە ئۇخلىغىن. ئۇيقۇڭ كەلگىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا ۋە سالام قىلغىن، دېدى. مەن: بۇ دۇئانى كىمدىن ئۆگەنگەن بولساڭ، ماڭا دەپ بەرگىن! دېدىم. ھەزرىتى خىزىر: ماڭا ئىشەنمىدىڭمۇ؟ دېدى. مەن: ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى ساڭا ئىشەنىدىم، دېدىم. خىزىر ئەلەيھىسسالام: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى ئۆگەتكەن سۆھبەتتە بار ئىدىم. بۇ دۇئانى ئۆگەتكەن كىشىدىن ئۆگەندىم، دېدى. مەن خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنى بويىچە قىلدىم. ئۇخلاشتىن بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام ۋە دۇئا قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى

كۆرۈش ئارزۇسى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇيقۇم قېچىپ تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىيالمىدىم. بامدات نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن كۈن چىققۇچە ئولتۇردۇم. دۇخا نامىزى ئوقۇدۇم. ئۆز-ئۆزەمگە: «ئاخشامغىچە ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ئاخشام قىلغانلىرىمنى تەكرارلايمەن!» دېگەندىن كېيىن ئۇخلاپ قاپتىمەن. چۈشۈمدە پەرىشتىلەر كېلىپ مېنى جەننەتكە ئېلىپ باردى. ئۇ يەردە ياقۇت، زۇمرۇت ۋە ئۈنچە-مەرۋايىتلاردىن ياسالغان سارايلار، ھەسەل، سۈت ۋە جەننەت شاراپلىرىدىن دەريالار كۆردۈم. مېنى جەننەتكە ئېلىپ كەلگەن پەرىشتىلەرگە: شۇ ساراي كىمنىڭ؟ دېدىم. پەرىشتىلەر: سېنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭ ئۈچۈن ساڭا بېرىلگەن، دېدى. جەننەتنىڭ مېۋىلىرىدىن يېگۈزەي، جەننەت سۈلىرىدىن ئىچكۈزەي تۇرۇپ مېنى جەننەتتىن چىقارمىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى بۇرۇنقى يېرىمگە ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا يەتمىش پەيغەمبەر ۋە ھەر سەپنىڭ ئارىسىدا شەرق بىلەن غەرپنىڭ ئۇزۇنلىقىدا يەتمىش سەپ پەرىشتە ماڭا سالام بەردى ۋە قولۇمنى تۇتتى. بۇ چاغدا مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! خىزىر ئەلەيھىسسالام شۇ ۋەقەنى سەندىن ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خىزىر توغرا سۆزلىدى. ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى ھەقتۇر. خىزىر يەر يۈزىدىكى ئىنسانلارنىڭ ئەڭ بۈيۈك ئالىمى، ئەۋلىيالارنىڭ رەئىسى، يەر يۈزىدىكى ئاللاھنىڭ ئەسكىرىدۇر، دېدى. مەن يەنە: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ ئەمەلنى قىلغانلارغا، مېنىڭ كۆرگەنلىرىمدىن باشقا قانداق مۇكاپاتلار بار؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سېنىڭ كۆرگەنلىرىڭدىن ۋە ساڭا ئېھسان قىلىنغانلاردىن ئۈستۈن تۇرىدىغان يەنە قانداق مۇكاپات بولىشى كېرەك؟! سەن جەننەتتىكى يېرىڭنى ۋە ماقامىڭنى كۆردۈڭ. جەننەتتىكى مېۋىلەردىن يېدىڭ، شاراپلاردىن ئىچتىڭ، مېنىڭ بىلەن بىرلىكتە پەرىشتىلەرنى، پەيغەمبەرلەرنى ۋە ھۆر-پەرىلەرنى كۆردۈڭ، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ قىلغان ئەمەللىرىمنى قىلىپمۇ، چۈشىدە مېنىڭ كۆرگەنلىرىمنى كۆرەلمىگەن كىشىلەرگە ماڭا ئېھسان قىلغانلار نېسىپ بولامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلايكى، ئاللاھ تەئالا ئۇ كىشىنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇ كىشى ھەققىدىكى غەزىپى يانىدۇ. مېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سېنىڭ كۆرگەنلىرىڭنى چۈشىدە كۆرمىگەن تەقدىردىمۇ، ساڭا بېرىلگەن نېمەتلەر ئۇنىڭغىمۇ بېرىلىدۇ. كۆكتىن، ئاللاھ تەئالا بۇ ئەمەلنى قىلغانلارنى، شەرقتىن غەرپكىچە بولغان زېمىندىكى مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتىنى ئەپۇ قىلدى،دېگەن بىر ئاۋاز كېلىدۇ، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ جامالىڭنى ۋە جەننەتنى كۆرگىنىمدەك، ئۇ كىشىلەرمۇ بۇ نېمەتتىن بەھرىمان بولامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : شۇنداق، ئۇلارغا ھەممىسى بېرىلىدۇ، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەر-ئايال پۈتۈن مۆمىنلەرگە بۇ دۇئانى ئۆگەتسەك مۇۋاپىق بولامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، بۇ ئەمەلنى ئاللاھ تەئالانىڭ

مۇبارەك قىلىپ ياراتقان ئۇنىڭ رىزاسىغا ئېرىشكەن ئىنسانلىرىدىن باشقىلار قىلالمايدۇ، دېدى.

چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەقىقى بىر شەكىلدە كۆرگەن كىشى ئۇنى كۆرگەن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى شەيتان ئۇنىڭ شەكلىگە كىرەلمەيدۇ. ئەمما شەيتان باشقا كىشلەرنىڭ شەكلىگە كىرىپ كۆرۈنىشى مۇمكىن. پەيغەمبەرنى تونىمىغان كىشلەرنىڭ بۇنى ئايرىمىقى تەس.

بەزى ئالىملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى باشقا شەكىللەردە كۆرۈشمۇ ئۇنى كۆرگەنلىك ھېسابلىنىدۇ، ئەسلى شەكلىدە كۆرەلمەسلىكى ئۇ كىشىنىڭ دىنىدىكى ئاجىزلىقىدۇر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەسلى شەكلىدە چۈشىدە كۆرگەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئالەمدىن ئۆتكەن كىشلەر مۇھەققەق جەننەتكە كىرىدۇ، دەپ قارايدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەگەر بىر كىشى جۈمە كۈنى ئاخشىمى، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە ۋە ئايەتەلكۇرسى سۈرىسىنى بىرەر قېتىم، ئىخلاس سۈرىسىنى ئون بەش قېتىم ئوقۇسا، نامازدىن كېيىن بىر قېتىم ‹ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن نەبىييىل ئۇممى› دېسە، يەنە بىر جۈمە كۈنىگىچە بولغان ئارىلىقتا مېنى چۈشىدە كۆرىدۇ. ئۇ كىشىنىڭ بۇرۇنقى ۋە كەلگۈسىدىكى گۇناھلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. جەننەت مېنى كۆرگەنلەر ئۈچۈندۇر، دېدى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسنى زىيارەت قىلىش

كائىناتنىڭ پەخرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم ۋاپاتىمدىن كېيىن قەبرەمنى زىيارەت قىلسا، مېنى ھايات ۋاقتىمدا زىيارەت قىلغاندەك بولىدۇ» دېگەن. مىراتى مەدىنە دېگەن كىتابتا: «قەبرەمنى زىيارەت قىلغان كىشى مېنىڭ شاپائىتىمگە نائىل بولىدۇ» دەپ يېزىلغان. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ھۇزەيمە ۋە بەززار، دارەقۇتنى، تەبەرانى ئېيتقان. بەززار باشقا بىر ھەدىستە: «قەبرەمنى زىيارەت قىلغانغا شاپائىتىم ھالال بولدى» دەپ بايان قىلغان. «مۇسلىم»دا ۋە ئەبۇ بەكىر مەككارىنىڭ «مۇجەم» كىتابىدىكى ھەدىس شەرىپتە: «كىم باشقا بىر نەرسىنى نىيەت قىلماي، پەقەت مېنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن قەبرەمگە كەلسە قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا شاپائەت قىلىشتا، ھەققىمنى ھالال قىلدىم» دەپ بايان قىلغان. بۇ ھەدىس ـ شەرىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۆزىنى زىيارەت قىلىپ مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كەلگەنلەرگە شاپائەت قىلدىغانلىقنى بىلدۈرمەكتە.

دارەقۇتنىنىڭ بىر ھەدىسدە: «ھەج قىلىش ئۈچۈن كېلىپ مېنى زىيارەت قىلمىغان كىشى كۆڭلۈمنى يېرىم قىلغان بولىدۇ» دېيىلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، باشقىلارنى ئۆزىنى زىيارەت قىلىشنى ئارزۇ قىلىشى ئۇممىتىنى ساۋاپقا ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈندۇر.

بۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام ئالىملىرى ھەج ۋەزىپىسنى ئورۇندىغاندىن كېيىن مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كېلىپ، مەسجىدى نەبىنى زىيارەت قىلاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن «راۋزائى

مۇئەههارا» بىلەن مۇنىرى مۇنبەرىنى ۋە ئەرىش ئالادىنمۇ ئۇلۇغ بولغان قەبرىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبىرىمىز ئولتۇرغان، يۆلەنگەن ۋە يېتىپ ئۇخلىغان يەرلەرنى، مەسجىد سالغان ياكى رىمۇنت قىلغاندا ئىشلىگەن، پۇل بېرىپ ياردەم قىلغان ئەسهابى ـ كىرام ۋە ئۇنىڭغا تابى بولغانلارنىڭ يەرلىرىنى زىيارەت قىلىپ، ئۇلارنى كۆرۈش بىلەن بەرىكەت تاپىدۇ. ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ئالىملار ۋە سالىه ئەمەل ئىگىلىرى ھەج پائالىيىتىدىن كېيىن مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كېلىپ ئۇ ئالىملار قىلغانلارنى قىلىدۇ. تۆنۈگۈن قىلغاندەك بۈگۈنمۇ نۇرغۇن ھاجىلار بۇ ئىشنى داۋام قىلىپ مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كېلىۋاتىدۇ.

تەركى ئەدەپتىن خالى خۇدا مەھبۇبىسىنىڭ دەرگاھىدۇر بۇ،
ئىلاهى نەزەرگاھىدۇر ، ماقامى مۇستاپادۇر بۇ.
رىئايەتۇ ئەدەپ شەرتى بىلەن كىر نەبى بۇ دەرگاھقا،
پەرىشتىلەر تاۋاپگاھىدۇر ھەم ئەنبىيالار سۆيگۈگاھىدۇر بۇ.

نابى

ئىسلام دۇنياسىنىڭ قۇياشى ئەبۇ ھەنىفە: «پەزىلەت ۋە سۆيۈملۈك ئىش بولغان قەبرە زىيارىتى، ۋاجىپ (قىلسا ياخشى بولغان) دەرىجىسىگە يېقىن بىر ئىبادەتتۇر» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىسىنى زىيارەت قىلغان كىشىلەر ئۇنىڭغا دۇئا ۋە سالام قىلىشى كېرەك. ئوقۇلغان دۇئا ۋە سالاملارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا يەتكۈزۈلىدىغانلىقىنى نۇرغۇن ھەدىستە بايان قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى زىيارەت قىلىشنىڭ تەرتىپى تۆۋەندىكىدەك بىلدۈرۈلدى:

مەدىنە مۇنەۋۋەر شەھرى يىراقتىن كۆرۈنىشى بىلەن سالام ۋە دۇئا قىلىش باشلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئاللاھۇممە ھەزا ھەرەمۇ نەبىيىكە، فەجئەلھۇ ۋىقايەتەن لىمىنەننار ۋەئەمانەن مىنەلئەزاپ ۋەسۇئىل ھىساب» دېيىلىدۇ. مومكىن بولسا شەھەر ۋە مەسجىدكە كىرىشتىن بۇرۇن غۇسۇل ۋە تاھارەت ئېلىش، خۇشپۇراق ئەتىرلەر چېچىپ، يېڭى كىيىملەر كىيىلىدۇ. چۈنكى بۇلار تازىم ۋە ھۆرمەتنىڭ ئىپادىسىدۇر. مەدىنە مۇنەۋۋەرگە كەمتەر ۋە سۈكۈت بىلەن كىرىلىدۇ ۋە «بىسمىللاھى ۋەئەلا مىللەتى رەسۇلىللاھ» دېگەندىن كېيىن، ئىسرا سۈرىسىنىڭ 80 ـ ئايىتىنى ئوقۇشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا «ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەد. ۋەغفىرلى زۇنۇبى ۋەفتەھلى ئەبۋابە رەھمەتىكە ۋەفەزلىكە» دېگەچ مەسجىدى نەبىگە كىرىمىز. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنبىرىنىڭ يېنىدا ئىككى رەكئەت مەسجىد ھەققى نامىزى ئوقۇيمىز. مۇنبەرنىڭ تۇتقۇچىغا ئوڭ مۈرىمىزنىڭ ئېگىزلىكىدە تۇرىمىز.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بۇ يەردە ناماز ئوقۇيتتى. بۇ يەر پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇنبىرى بىلەن قەبرە ئارىسى ئىدى. بىر ھەدىستە: «قەبرەم بىلەن مۇنبەر ئارىسى جەننەت باغچىلىرىدىن بىرىدۇر. مۇنبەر بۇلاق ئۈستىدە تۇرىدۇ»[290] دېيىلگەن. ئۇنىڭدىن كېيىن زىيارەت قىلغان كىشى ئاللاھ رەسۇلىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشنى چىن قەلبىدىن نىيەت قىلىشى كېرەك. دۇئادىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ قەبرىسىگە ۋە ھۇجرا سائادەتلىرىگە كېلىشى، يۈزىنى قىبلىگە قارىتىپ مۇبارەك پەيغەمبىرىمىزنىڭ يۈزىدىن ئىككى مېتىر ئارلىقتا ھۆرمەت بىلەن تۇرىشى، بەك يېقىنلاشماسلىقى كېرەك. خۇشخۇي تۇرىشى، ئاللاھ تەئالانىڭ قۇرئانى-كەرىمدە بىلدۈرگەن شەكىلدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، خۇددى ھايات ۋاقتىدا بۇ يەردە تۇرغان ھالەتتە پەرەز قىلىپ، ئەدەپ بىلەن تۇرۇشى كېرەك. تەمكىن ۋە ئېغىر بېسىق ھالىتىنى ساقلىشى، قوللىرىنى قەبرە تاملىرىغا قويماسلىقى، يىراق يەردە ئەدەپ بىلەن تۇرۇشقا دىققەت قىلىشى كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك جامالىنى خىيال قىلىشىمىز ئۆزىمىزنىڭ سۆزلىرىنى، دۇئالىرىمىزنى، سالاملىرىمىزنى ئاڭلايدۇ ۋە بىزگە جاۋاب بېرىپ ئامىن دەيدۇ، دەپ ئويلىشىمىز كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم مېنىڭ قەبرەمگە كېلىپ سالام قىلسا، مەن ئۇنى ئاڭلايمەن» دېگەن. يەنە بەزى ھەدىسلەردە رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى ئالدىدا بىر پەرىشتىنىڭ بارلىقىنى، ئۇ پەرىشتىنىڭ بېرىلگەن سالاملارنى پەيغەمبىرىمىزگە يەتكۈزىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. ئۇنىڭدىن كېيىن: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا سەييىدى يا رەسۇلۇ! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا نەبىييەللاھ! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا سەفىييەللاھ! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا ھەبىبەللاھ! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يانەبىييىررەھمەتى! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە ياشەفىئىل ئۇممەتى! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا سەييىدەلمۇرسەلىن! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا خاتەمەننەبىييىن!» دېيىش كېرەك.

ئاللاھ تەئالا ساڭا ئەڭ بۈيۈك ئېھسان ۋە مۇكاپاتلارنى بەرسۇن. مەن شاھادەت كەلتۈرىمەنكى، سەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپەڭنى ئادا قىلدىڭ. ئامانەتنى ئادا قىلدىڭ، ئۈممىتىڭگە نەسىھەت قىلدىڭ، ساڭا ئۆلۈم يېتىپ كەلگۈچە ئاللاھ تەئالانىڭ يولىدا جىھاد قىلدىڭ، ئاللاھ تەئالا ساڭا قىيامەت كۈنىگىچە دۇئا ۋە سالام نېسىپ قىلسۇن. ئى رەسۇلۇللاھ! بىز يىراق يەرلەردىن يېنىڭغا كەلدۇق. سېنىڭ مۇبارەك قەبرەڭنى زىيارەت قىلىش، سېنىڭ ھەققىڭنى ئورۇنداش، سېنىڭ قىلغانلىرىڭنى كۆرۈش، سېنى زىيارەت قىلىش بىلەن بەرىكەت تېپىش، سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا بىزگە شاپائەت قىلىشىڭنى تىلەش ئۈچۈن كەلدۇق. چۈنكى خاتا ئىشلاردىن بەللىرىمىز پۈكۈلدى.

290. پەقەت بەزى مەنبەلەردە، «قەبرەم بىلەن مۇنبەرنىڭ ئارىسى، جەننەت باغچىلىرىدىن بىرىدۇر. مۇنبىرىم بۇلاقنىڭ ئۈستىدە» شەكلىدە دەپ بايان قىلىنغان. بۇخارى، «ئىتىسام» ،16؛ مۇسلىم، «ھاچ» ،588؛ بۇخارى، «ئىتىسام» ،16؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، II ،236 لەرگە قاراڭ.

گۇناھلىرىمىزنى مۇرىلەر كۆتۈرەلمىدى. ئى رەسۇلۇللاھ! سەن شاپائەت قىلغان ۋە شاپائىتى قوبۇل قىلىنغان زات سەن، ماقامى ماخمۇت سېنىڭ ئۈچۈن تەييارلانغان، دېيىش كېرەك..

ئاللاھ تەئالا قۇرئان ـ كەرىم نىسا سۈرىسىنىڭ 64 ـ ئايىتىدە: «بىز ھەر بىر پەيغەمبەرنى ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن (ئەۋەتىلگەن قەۋم تەرىپىدىن) ئۆزىگە ئىتائەت قىلىشى ئۈچۈن ئەۋەتتۇق. ئۇلار نەپسىگە زۇلۇم قىلغاندىن كېيىن قايتا كېلىپ ئاللاھ تەئالادىن كەچۈرۈم سورايدۇ. رەسۇلۇم ئۇلار ئۈچۈن شاپائەت تىلىسە، ئاللاھ تەئالا، ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ ۋە ئۇلارغا شاپائەت قىلىدۇ» دېيىلگەن.

بىز سېنىڭ ھۇزۇرىڭغا كەلدۇق، بىز ئۆز نەپسىمىزگە زۇلۇم قىلدۇق. گۇناھلىرىمىزنىڭ ئەپۇ قىلىنىشىنى ئارزۇ قىلىمىز. ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا بىزگە شاپائەت قىلغىن. ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالادىن بىزنىڭ روھىمىزنى سۈننىتىڭ بىلەن ئېلىشقا، ئەتىكى قىيامەت كۈنىدە مەھشەر مەيدانىغا توپلانغاندا سېنىڭ بىلەن بىرلىكتە قىلىشقا، سېنىڭ كەۋسەر بۇلىقىڭغا كېلىپ ئۇ يەردىن سۇ ئىچىشكە نېسىپ قىلغىن. ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ شاپائىتىڭنى ئارزۇ قىلدۇق، دەپ دۇئا قىلىشىمىز ۋە «ئەي ئاللاھىم! بىزنى ۋە ئىمانى بىلەن بىزدىن بۇرۇن ۋاپات بولغان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلغىن! ئىمان ئېيتقان ئىنسانلار ئۈچۈن قەلبىمىزدە ئۇلارغا قارشى ئۆچمەنلىك قويمىغىن! ئەي ئاللاھىم! سەن مۇھەققەق شەپقەت ۋە مەرھەمەت ئىگىسى سەن» مەنىسىدىكى ھەشىر سۈرىسى 10 ـ ئايەتنى ئوقۇشىمىز كېرەك.

ئۇنىڭدىن كېيىن سالام قىلغانلارنىڭ سالىمىنى ئېلىپ: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا رەسۇلۇللاھ! شۇ كىشى سېنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا شاپائەتچى بولۇشىڭنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇنى ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنى شاپائىتىڭگە ئالغىن!» دېيىش ۋە ئۆزى خالىغان شەكىلدە دۇئا قىلىش كېرەك. ئۇنىڭدىن كېيىن يېرىم مېتىر ئوڭ تەرەپتىكى ئەبۇبەكرى سىددىقنىڭ قەبرە بېشىغا كېلىپ: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا خەلىپەتى پەيغەمبەر! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا رەفىكاھۇ فىلگار! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا ئەمىنەھۇ ئەلەل ـ ئەسرار! ئاللاھۇ تائالا بۇ ئۇممەتنىڭ ئىمامى بولغان ساڭا ئەڭ بۈيۈك مۇكاپات ۋە نېمەت بەرسۇن! سەن پەيغەمبەرگە ئەڭ گۈزەل شەكىلدە خەلىپە بولدۇڭ. ئەڭ گۈزەل شەكىلدە ئۇنىڭ سۈننىتىنى داۋاملاشتۇردۇڭ. مۇرتەدلەرگە (دىندىن چىققانلارغا) ۋە توغرا يولدىن ئايرىلغانلارغا قارشى كۈرەش قىلدىڭ. ھەر دائىم ھەقنى تەۋسىيە قىلدىڭ. ۋاپات بولغىچە ھەق يولدا ماڭغانلارغا ياردەمچى بولدۇڭ. ئاللاھ تەئالانىڭ سالىمى، بەرىكىتى ۋە رەھمىتى ساڭا بولسۇن! ئاللاھىم! ئۇنىڭ سۆيگۈسىنى روھىمىزغا ئالغىن! ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلغان زىيارىتىمىزنى قۇرۇق قول قايتۇرما!» دەپ دۇئا قىلىشىمىز كېرەك.

ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە يېرىم مېتىر ئوڭ تەرەپتىكى ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قەبرە بېشىغا كېلىپ: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا ئەمىرەلمۆمىنىن! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا مۇزھىرىلئىسلام! ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە يا مۇسكىرۇلئەسنام! ئاللاھ تەئالا ساڭىمۇ بۈيۈك مۇكاپات ۋە نېمەتلەر بەرسۇن! ھاياتىڭدىمۇ، ئۆلۈمىڭدىن كېيىنمۇ ئىسلامىيەتكە ۋە مۇسۇلمانلارغا ياردەم

قىلدىڭ، يېتىملارنىڭ باش-پاناھى بولدۇڭ، ئۇرۇق-تۇغقانلارغا يار-يۆلەك بولدۇڭ، مۇسۇلمانلارغا، ئۇلار رازى بولغان، ھىدايەت يولىنى تۇتقان ھەم ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلىغان بىر رەھبەر بولدۇڭ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى تەرتىپكە سالدىڭ، يوقسۇللارنى باي قىلدىڭ، مەزلۇملارنى باغرىڭغا باستىڭ، ئاللاھ تەئالانىڭ سالىمى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى ساڭا يار بولسۇن!» دېيىش كېرەك.

ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە ھەزرىتى ئۆمەرگە خىتاب قىلىپ: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكۇما يا داجىئَي پەيغەمبەر ۋەرەفىكەيھى ۋەمۇشرەيھى ۋەل مۇئاۋىنەينى لەھۇ ئەلەلقىيامى فىدىننى ۋەلقائىمەينى بەئدەھۇ بىمەسالىھىل مۇسلىمىن! ئاللاھ تەئالا سىلەرگە ئەڭ گۈزەل مۇكاپاتنى بەرسۇن. پەيغەمبەرنىڭ بىزگە شاپائەت قىلىشىنى ئاللاھ تەئالادىن، بىزنىڭ دۇئايىمىزنى قوبۇل قىلىشنى، بىزنىڭ جېنىمىزنى ئىسلام ھالىتىدە ئېلىپ، ئىسلام ھالىتىدە تىرىلدۈرۈشنى، قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرگە ئەڭ يېقىن بولغانلارنىڭ ئارىسىدىن ئورۇن ئېلىشقا، سىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا بىزگە شاپائەتچى بولۇشۇڭلارنى ئارزۇ قىلىمىز!» دېيىش كېرەك.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىگە، ئاتا-ئانىسىغا، دۇئا تەلەپ قىلغانلارغا ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا دۇئا قىلىش كېرەك. بۇلاردىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزى تەرەپتە تۇرۇپ، «ئەي ئاللاھىم! بىز ھەر بىر پەيغەمبەرنى ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن (ئەۋەتىلگەن قەۋم تەرىپىدىن) ئۇلارغا ئىتائەت قىلىشى ئۈچۈن ئەۋەتتۇق. ئۇلار نەپسلىرىگە زۇلۇم قىلغاندىن كېيىن ئاللاھ تەئالادىن كەچۈرۈم سورىدى. ئەگەر پەيغەمبىرىم ئۇلارغا شاپائەت تىلىسە، ئاللاھ تەئالا ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ تەۋبىلىرىنى قوبۇل قىلىپ، گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ» دېگەن مەنىدىكى نىسا سۈرىسى 64-ئايەتنى ئوقۇشى ۋە «يا رەببى! سېنىڭ ئۇلۇغ ماقامىڭغا، ئەمىر-پەرمانلىرىڭغا ئەمەل قىلغاچ، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىڭنىڭ سېنىڭ ھۇزۇرىڭدا بىزگە شاپائەت تىلىشىنى ئارزۇ قىلىمىز!» دەپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن بالدۇر ئوقۇغان: «ئەي ئاللاھىم! بىزنى ۋە ئىمانى بىلەن بىزدىن بۇرۇن ۋاپات بولغان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلغىن! ئىمان ئېيتقان ئىنسانلار ئۈچۈن قەلبىمىزدە ئۇلارغا قارشى ئۆچمەنلىك قويمىغىن! ئەي ئاللاھىم! سەن مۇھەققەق شەپقەت ۋە مەرھەمەت ئىگىسى سەن» مەنىسىدىكى ھەشر سۈرىسى 10-ئايىتى بىلەن «رەببەناغفىر لەنە ۋە لىئەبائىنا ۋەلىئۇممەھاتىنا ۋەلى ئىخۋانىنەللەزىنە سەبەقۇنا بىل ئىمانى» «رەببەنا ئاتىنا» ۋە «سۇبھانە رەببىكە» ئايەتلىرىنى ئوقۇغاچ ھوجرا سائادەت زىيارىتىنى تۈگىتىمىز.

ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەرنىڭ مۇنبىرى بىلەن قەبرىسى ئارىسىدىكى ۋە ئەبۇ لۇبابەنىڭ ئۆزىنى باغلاپ تەۋبە قىلغان تۈۋرۈكنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئاللاھ تەئالادىن مەغپىرەت تىلەپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئۆزىمىز خالىغان دۇئالارنى قىلغاندىن كېيىن راۋزائى مۇئتەھھاراغا كېلىمىز. بۇ يەر تۆت چاسا بىر شەكىلدە بولۇپ، بۇ يەردە خالىغانچە ناماز ئوقۇش، دۇئا قىلىش ۋە تەسبىھات قىلىشقا بولىدۇ. بۇ يەردە ئاللاھ تەئالاغا

ھەمدۇ ـ سانا ئوقۇيمىز. ئۇنىڭدىن كېيىن مۇنبەرگە كېلىپ پەيغەمبەرنىڭ بەرىكىتىگە ئېرىشىش مەقسىتىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇتبە ئوقۇغاندا قولىنى قويغان يەرگە كېلىپ، قولىمىزنى قويىمىز. بۇ يەردە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئاللاھ تەئالادىن تىلەكلىرىمىزنى سورايمىز. ئاللاھ تەئالانىڭ غەزىپىدىن يىراق تۇرۇشقا مەغپىرەت تىلەيمىز. ئۇنىڭدىن كېيىن، ھانىنانە تۈۋرىكىگە كېلىمىز. بۇ تۈۋرۈك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبەرگە چىقىپ خۇتبە ئوقۇشقا باشلىغاندىن تارتىپ تاشلىنىپ قالغانلىقتىن ئاۋاز چىقىرىپ يىغلىغان ئىدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبەردىن چۈشۈپ ئۇنى قۇچاقلاپ قويىشى بىلەن جىم بولدى. بۇ يەردە قالغان ۋاقىتلاردا كېچىلىرى قۇرئانى ـ كەرىم ئوقۇش، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىش، مۇنبەر بىلەن قەبرە يېنىدا يوشۇرۇن ۋە ئوچۇق شەكىللەردە دۇئا قىلىش بىلەن ئۆزىمىزنى باغلىشىمىز كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ۋە پاك خانىملىرىنىڭ ھوجرىلىرى مەسجىدى سائادەتكە قېتىلىشتىن بۇرۇن ھۇجرا سائادەتنىڭ قىبلە تەرىپىدە بەك ئاز يەر بار ئىدى. خانىملىرىنىڭ ھوجرىلىرىغا قاراپ تۇرۇش بىئەپ ئىدى. زىيارەتكە كەلگەنلەر سائادەت ھوجرىلىرىنىڭ راۋزائى مۇئتەھھارا تېمىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا قىبلە تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ سالام بېرەتتى. كېيىنچە ئىمام زەينەل ئابىدىن راۋزائى مۇئتەھھارانى ئارقا تەرەپكە ئېلىپ سالام قىلدى. خېلى بىر زامانلارغىچە مۇشۇنداق قىلىندى. مۇبارەك خانىملىرىنىڭ ياتاق ئۆيلىرى مەسجىدكە قېتىلغاندىن كېيىن سائادەت ھوجرىلىرىنىڭ دىرىزىسى ئالدىدا تۇرۇپ زىيارەت قىلدى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ ياتاق ئۆيى ئۈچ مېتىر ئېگىزلىكتە بولۇپ، كېسەكلىرى خورما ياغاچلىرىدىن ياسالغان ئىدى. غەرب ۋە شىمال تەرەپلەردە بىردىن ئىشىكى بار ئىدى. غەرب ئىشىكى راۋزائى مۇئتەھھارا تەرەپتە ئىدى. ھەزرىتى ئۆمەر خەلىپە بولغان يىللارنىڭ ئاخىرىدا مەسجىد كېڭەيتىلگەندە ياتاق ئۆينىڭ ئەتراپىغا تاشتىن قىسقا بىر تام قوپۇرۇلدى. ئابدۇللاھ بىن زۇبەير خەلىپە بولغان ۋاقىتتا بۇ تاش تامنى ئۆرۈپ، قارا تاشتىن تېخىمۇ مۇستەھكەم بولغان تام قوپۇردى. ئۈستى ئوچۇق بولغان بۇ تامنىڭ شىمالىدا بىر ئىشىكى بار ئىدى. ھەزرىتى ھەسەن قىرىق توققۇز يىلىدا ۋاپات بولىشى بىلەن ۋەسىيىتى بويىچە، ھەزرىتى ھۈسەين، ئاكىسىنىڭ مېيىتىنى بۇ ئىشىك ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ، دۇئا قىلاي دېگەندە، بۇ يەرگە كۆمىدىكەن دەپ ئويلاپ قېلىپ روخسەت قىلمىغانلارنىڭ چىقىشى بىلەن ئاكىسىنى باقى قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلدۇردى. كېيىنچە مۇشۇنداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىنى چەكلەش ئۈچۈن تام ۋە ئىشىك ئالدىنى تاقىۋەتتى.

ئەمەۋى خەلىپىلىرىنىڭ ئالتىنچىسى بولغان ۋەلىد مەدىنە ۋالىسى بولغاندا مەسجىدى سائادەتنىڭ تاملىرىنى ئېگىزلەتتى ۋە ئۈستىنى كىچىك بىر گۈمبەز بىلەن ياپتى. بۇ ئۈچ قەبرە تېشىدىن كۆرۈنمەيدىغان ۋە ئىچىگە كىرىلمەيدىغان بولدى. ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز مەدىنە مۇنەۋۋەرنىڭ ۋالىسى بولغاندا 707 ـ (ھىجرەتنىڭ 88 ـ يىلى) يىلى خەلىپە ۋەلىدنىڭ بۇيرۇقى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرىنىڭ خانىلىرىنى

ئۆرنگۈزۈپ مەسجىدنى چوڭايتتى. بۇنىڭدىن سىرت تامنىڭ ئەتراپىغا بەش تەرەپلىك ئىشىكى بولمىغان ئىككىنچى بىر تام سوقتۇردى.

ئىراقتا بايلار ئېگىدارچىلىق قىلغان ئاتابەكلەر دۆلىتىنىڭ ۋەزىرى ۋە سالاھىددىن ئەييۇبىنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى بولغان جامالىددىن ئىسفەھانى، 1189 ـ (ھىجرەتنىڭ 584 ـ يىلى) يىلىدا، ھوجرا سائادەتنىڭ تاشقى تاملىرى ئەتراپىغا ساندال ۋە ئابانوز دەرەخلىرىدىن مەسجىدنىڭ ئاستىغىچە ئۇزارغان سۇپا ياساتتى.

1289 ـ يىلى ئوت كېتىشى بىلەن ئۇنىڭ ئۇرنىغا تۆمۈردىن سۇپا ياسىتىپ يېشىل رەڭ بىلەن سىرلاندى. بۇ سۇپا شەبەكەئى سائادەت دەپ ئاتالدى. شەبەكەئى سائادەتنىڭ قىبلە تەرىپى مۇۋاجەھە سائادەت، شەرق تەرىپى قادەمى سائادەت، غەرپ تەرىپى راۋزائى مۇتەھھارا، شىمال تەرىپى ھوجرائى پاتىمە دەپ ئاتالدى.

مەككە مۇكەررەمە مەدىنە مۇنەۋۋەرنىڭ جەنۇبىدا بولغانلىقى ئۈچۈن مەسجىدى نەبىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يەنى راۋزائى مۇتەھھارادا قىبىلىگە بۇرۇلغان كىشىلەرنىڭ سول تەرىپىدە ھوجرا سائادەت، ئوڭ مۇرىسى تەرىپىدە مۇبارەك مۇنبەر يەر ئالىدۇ.

847 (ھىجرەتنىڭ 232 ـ يىلى) ـ يىلىدا، شەبەكەئى سائادەت يىرى بىلەن تاشقى تاملارنىڭ ئارىسىدا ۋە بۇ يەرنىڭ سىرتىدىكى يەرلەردە، بەزىدە مەرمەر تاش بىلەن قاپلايدىغان ئۆزگىرىشلەر بولۇپ تۇردى. بۇ ۋەزىپىنى ئەڭ ئاخىرىدا ئورۇندىغان كىشى سۇلتان ئابدۇلمەجىتخان بولدى.

ھۇجرەئى سائادەتنىڭ بەش تەرەپلىك تېمى بىلەن بىرلىكتە ئۈستىگە قۇببەتۇننۇر دېگەن كىچىك گۈمبەزلەر ياسالدى. ئوسمانلى پادىشاھلىقى ئەۋەتكەن قىسۋەئى شەرىپە بۇ گۈمبەز ئۈستىگە ئورالغان ئىدى. قۇببەتۇننۇر ئۈستىگە كەلگەن مەسجىدى سائادەتنىڭ چوڭ يېشىل گۈمبىزىنى قۇببەتۇلھادرا دەپ ئاتايدۇ. شەبەكەئى سائادەت دەپ ئاتالغان سۇپىنىڭ سىرتتقى تەرىپىگە ئورالغان كىسۋە، قۇببەتۇلھادرا ئاستىدىكى يان لىملارغا ئېسىلىدۇ. بۇ ئىچ ۋە سىرت پەردىلەر سەتتارە دەپ ئاتىلىدۇ.

شەبەكەئى سائادەتنىڭ شەرق، غەرپ ۋە شىمال تەرەپلىرىدە بىردىن ئىشىكى بار. شەبەكەئى سائادەتنىڭ ئىچىگە ھەرەم بۈيۈكلىرىدىن باشقىلار كىرەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئىشىك ۋە دىرىزىلىرىمۇ يوق. پەقەت گۈمبەز ئۈستىدە كىچىك تۆشۈك بار بولۇپ سىم قەپەز بىلەن قاپلانغان. بۇ تۆشۈك ئاغزىدىن قۇببەتۇلھادراغىمۇ بىر تۆشۈك ئېچىلغان ئىدى. مەسجىد گۈمبىزى 1837 (ھىجرەتنىڭ 1253 ـ يىلى) ـ يىلىغا قەدەر قوغۇشۇن رەڭگىدە ئىدى. سۇلتان ئىككىنچى ماھمۇتنىڭ ئەمرى بىلەن يېشىلغا بويالدى. 1872 (ھىجرەتنىڭ 1289 ـ يىلى) ـ يىلىدا، ئابدۇلئەزىزخاننىڭ ئەمرى بىلەن يېڭىدىن بويالدى.

مەسجىدى سائادەتنى رىمونت قىلىش ۋە يېڭىلاش ئىشلىرىدا، سۇلتان ئابدۇلمەجىت خاندەك پۇل چىقىم قىلغان باشقا بىر كىشى كۆرۈلمىدى. ھەرەمنى رىمونت قىلىش ئۈچۈن يەتتە يۈز مىڭ ئالتۇن سەرپ قىلىپ، 1861 (ھىجرەتنىڭ 1277 ـ يىلى) ـ يىلى پۈتتۈردى. مەسجىدى نەبەۋىنىڭ رىمونت ۋە يېڭىلاش ئىشلىرىغا مىڭلارچە ئالتۇن سەرپ

قىلغان سۇلتان ئابدۇلمەجىدخان، بۇرۇنقى شەكلىنى، ئىستانبۇلدا ھىرقائى شەرىپ جامەسىدە ياساشنى ئەمر قىلدى. بۇ سەۋەپتىن 1850-يىلىدا ئىنژېنېرلىق مەكتىپى ئوقۇتقۇچىلىرىدىن مىلك بېشى رەسسام ھاجى ئىززەت ئەپەندىنى مەدىنىگە ئەۋەتتى. ئىززەت ئەپەندى ھەممە يەرنى تەپسىلى ئۆلچەپ، 53 قېتىم كىچىكلىتىلگەن شەكلىنى بىر يىل ئىچىدە ياساپ چىققاندىن كېيىن ئىستانبۇلغا ئەۋەتتى. سۇلتان ئابدۇلمەجىت خان ياساتقان ھىرقائى شەرىپ جامەسىگە جايلاشتۇرۇلدى.

سۇلتان ئابدۇلمەجىت خاننىڭ ئەمگىكىدىن كېيىن قىبلە تېمى بىلەن شەبەكەئى سائادەت ئارىسى يەتتە يېرىم مېتىر، شەرق تېمىدىن قادەمى سائادەت شەبەكەسىگە ئالتە مېتىر، شەبەكەئى شامى كەڭلىكى ئون بىر مېتىر، مۇۋەجەھەئى شەرىپە شەبەكەسى بىلەن شەبەكەئى شامى ئارىسىدىكى ئۇزۇنلۇق ئون توققۇز مېتىر، مەسجىدى نەبەۋىنىڭ قىبلە تەرىپىدىن كەڭلىكى يەتمىش يەتتە مېتىر، قىبلە تېمىدىن شامى تېمىغىچە ئۇزۇنلۇقى يۈز ئون يەتتە مېتىر، ھۇجرە سائادەت بىلەن مۇنبەر شەرىپ ئارىسىدىكى كەڭلىك ئون توققۇز مېتىر ئىدى. ئوسمانلىلاردىن كېيىن بۇ مۇقەددەس زېمىن بىر مۇنچە ئۆزگىرىشلەرگە ئۇچرىدى. نەتىجىدە ئەجداتلىرىمىز تەرىپىدىن باھا قويغۇسىز دەرىجىدە ياسالغان تارىخى ئەسەر بۇزۇپ تاشلاندى ۋە بۇلاڭ-تالاڭ قىلىندى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن باقى قەبرىستانلىقىغا بېرىشىمىز ساۋاپتۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن باشقا قەبرىلەرنى، بولۇپمۇ شېھىتلەرنىڭ خوجىسى بولغان ھەزرىتى ھەمزىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشىمۇ ساۋاپلىق بىر ئىشتۇر. يەنە باقى قەبرىستانلىقىدىكى ھەزرىتى ئابباس ۋە ئۇ يەرگە دەپنە قىلىنغان ھەسەن بىن ئەلى، زەينەلئابىدىن، ئوغلى مۇھەممەد بەكىر ۋە ئۇنىڭ ئوغلى جافەر سىددىق، ئەمىرۇلمۇئمىنىن ھەزرىتى ئوسمان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ يەرگە دەپنە قىلىنغان خانىملىرى، ھاممىسى سەفىييە ۋە نۇرغۇنلىغان ساھابىلارنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشمۇ ئەھمىيەتلىكتۇر.

باقىدىكى پاتىمە مەسجىدىدە ناماز ئوقۇش ۋە پەيشەنبە كۈنى ئۇھۇد شېھىتلىرىنى زىيارەت قىلىشىمۇ چوڭ ساۋاپتۇر. ئۇ يەردە: «سەلامۇن ئەلەيكۇم بىما سەبەرتۇم. فەنىمە ئۇقبەددار. سەلامۇن ئەلەيكۇم يا ئەھلى دارىلقەۋمىل مۇئمىنىن ۋەئىننا ئىنشائەللاھۇ ئان قىرىبىن بىكۇم لاھىكۇن» دېگەندىن كېيىن ئايەتەلكۇرسى ۋە ئىخلاس سۈرىلىرىنى ئوقۇش كېرەك ھۇجرەتۇل سائادەتنى زىيارەت قىلغاندا زىرەك ۋە روھلۇق بولۇش كېرەك. دۇنيا ئىشلىرىنى خىيال قىلماسلىق كېرەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك نۇرىنىڭ ۋە دەرىجىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئويلاش، بۈيۈك ئىنسانلار بىلەن كۆرۈشۈپ پايدا-مەنپەئەت ساقلاش، سودا-سېتىق ئىشلىرىنى ئويلاپ قىلغان دۇئالارنى ئاللاھ تەئالا قوبۇل قىلمايدۇ، تىلەكلىرىگە يەتكۈزمەيدۇ.

ھۇجرەئى سائادەتنى زىيارەت قىلىش شەرەپلىك بىر ئىبادەت. بۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلەرنىڭ مۇسۇلمانلىقتىن چىقىپ كېتىشىدىن قورقۇش كېرەك. چۈنكى

ئىشەنمەسلىك، ئاللاھ تەئالاغا، پەيغەمبىرىگە ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا قارشى چىققان بىلەن باراۋەر بولىدۇ. مالىكى ئالىملىرىدىن بىر قانچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ۋاجىپ دېگەن بولسىمۇ، ساۋاپقا ئېرىشىدىغان بىر ئىش ئىكەنلىكىدە پىكىر بىرلىكى ھاسىل قىلغان.

تەۋەسسۇل

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ۋاقىت يارىتىلىشتىن بۇرۇن ۋە كېيىن، دۇنيا ھاياتى ۋە ئاخىرەت ھاياتىدىن كېيىن قاراڭغۇ قەبرە دۇنياسىدا تەۋەسسۇل قىلىنىغان بولۇپ، قىيامەت كۈنى تىرىلگەندىن كېيىن، ئاراسات مەيدانىدا ۋە جەننەتتە ئورۇن ئالىدۇ. يەنى ئاللاھ تەئالاغا يېقىنلىقى، ھاجەتمەنلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى ئورۇنداش ئۈچۈن بىر ۋەسىلە بولىدۇ.

رەسۇل ئەكرەم ئەلەيھىسسالام بىلەن تەۋەسسۇل يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا بىر ۋەسىلە قىلىش، ئۇنىڭ ياردىمىگە ۋە شاپائىتىگە ئېرىشىش جائىزدۇر. بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالىھ ئەمەللەرنى قىلغانلار، ئۆلىما ۋە باشقا مۇسۇلمانلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىدۇر. مۇسۇلمانلاردىن ھېچكىم بۇنى يامان كۆرمىدى.

ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالام يەر يۈزىگە چۈشۈرۈلگەن ۋاقىتتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلغان ئىدى. بۇنى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز بىر ھەدىستە: «ئادەم ئەلەيھىسسالام گۇناھى سەۋەبىدىن جەننەتتىن قوغلانغاندىن كېيىن، ئادەم ئەلەيھىسسالام: يا رەببى! مېنى مۇھەممەدنىڭ يۈزى ئۈچۈن بولسىمۇ ئەپۇ قىلغىن! دېدى. جانابى ئاللاھ: ئى ئادەم! سەن مۇھەممەدنى قانداق بىلدىڭ؟ مەن تېخى ئۇنى ياراتمىدىم، دېدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ئى ئاللاھ! مېنى يارىتىپ روھ ئاتا قىلغان ۋاقتىڭدا، كۆزۈمنى ئېچىشىمغا ئەرش يۈزىدە، ‹ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئۇنىڭ پەيغەمبىرىدۇر› دېگەن خەتنى كۆردۈم، دېدى. ئاللاھ تەئالا: ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن گۇناھىڭنى تىلىگەنلىكىڭ ئۈچۈن سېنى ئەپۇ قىلدىم، دېدى»[291] دېدى. يەنە باشقا بىر رىۋايەتتە: «ئۇ سېنىڭ پۇشتىڭدىن كېلىدىغان پەيغەمبەردۇر، ئۇنى ياراتمىغان بولسام، سېنى ۋە ئەۋلادىڭنى ياراتمىغان بولاتتىم. ئۇنىڭ نامى بىلەن شاپائەت تىلىگەنلىكىڭ ئۈچۈن سېنىڭ گۇناھىڭنى ئەپۇ قىلدىم»[292] دېيىلگەن.

بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك كۆپلىگەن مىساللار بار. بۇلاردىن بىر قانچىسىنى سۆزلەپ كەلسەك:

ئىككى كۆزى ئەما بىر كىشى كۆزىنىڭ ساقىيىشى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن دۇئا تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: خالىساڭ دۇئا قىلىمەن. پەقەت سەن سەۋرى قىلىشىڭ كېرەك، سېنىڭ ئۈچۈن ئەڭ مۇۋاپىق بولغىنى شۇدۇر، دېدى. ئۇ كىشى: سەۋرى قىلغۇدەك ماجالىم قالمىدى. دۇئا قىلىشىڭىز ئۈچۈن يالۋۇرىمەن،

291. ھاكىم، ئەل ـ مۇستەدرەك، II، 672.
292. ھەيسەمى، مەجمائۇز ـ زەۋائىد، VIII، 198.

دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا تاھارەت ئېلىپ شۇ دۇئانى ئوقۇغىن! دېدى. ئۇ كىشى: «ئاللاھۇممە ئىننى ئەسئەلۇكە ۋەئەتەۋەججەھۇ ئىلەيكە بىنەبىييىكە مۇھەممەدىن نەبىييىررەھمەتى. ئى رەسۇلۇللاھ! ئىننى ئەتەۋەججەھۇبىكە ئىلا رەببى فىھجاتى لىتەقدىيە ئاللاھۇممە شەففىھۇ فىييە» دېگەن دۇئانى ئوقۇغاندىن كېيىن، دۇئاسى قوبۇل بولۇپ كۆزلىرى ئېچىلدى. بۇنى ھەدىس ئالىملىرىدىن ئىمام نەسائى رىۋايەت قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەسىلە بولىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئوسمان بىن ھەنىف بىر ھەدىستە: «ئوسمان بىن ئەففان خەلىپە ئىدى. چوڭ بىر قىيىنچىلىقتا قالغان كىشى خەلىپىنىڭ ئالدىغا بېرىپ دەرت تۆكۈشتىن خىجىل بولغانلىقى ئۈچۈن يېنىمغا كەلدى. مەن ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىشنى، مەسجىدى سائادەتكە بېرىپ، يۇقىرىدا بايان قىلغان دۇئانى ئوقۇشنى، ئاندىن ئارزۇلىرىنى تىلەشنى تەۋسىيە قىلدىم. ئۇ كىشى دۇئا قىلغاندىن كېيىن خەلىپە ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپتۇ. خەلىپە جەينىماز ئۈستىدە ئولتۇرۇپ دەرتلىرىنى ئاڭلاپتۇ. ئۇ كىشى ئىشلىرىنىڭ بىر-بىرلەپ ھەل بولىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، خوشاللىقىدىن يېنىمغا كەلدى ۋە ‹ئاللاھ تەئالا سەندىن رازى بولسۇن! سەن خەلىپىگە دېمىگەن بولساڭ مەن قىينچىلىقلاردىن قۇتۇلالمىغان بولاتتىم› دېدى، ئۇ مېنى خەلىپە بىلەن كۆرۈشتى دەپ، ئويلاپ قالغان ئىدى» دېيىلگەن.

ھەزرىتى ئۆمەر خەلىپە بولغان چاغلاردا ئاچارچىلىق يۈز بەرگەن ئىدى. ئەسھابى-كىرامدىن بىلال بىن ھارىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مازارىغا كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! ئۈممىتىڭ ئاچلىقتىن ئۆلۈش ئالدىدا، يامغۇر يېغىشى ئۈچۈن ۋەسىلە بولۇشىڭنى تىلەيمىز!» دەپ يالۋۇردى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇ كۈنى چۈشىدە كۆردى. چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «خەلىپىنىڭ يېنىغا بارغىن، مەندىن سالام ئېيت، يامغۇر دۇئاسىغا چىقسۇن!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ئۆمەر يامغۇر دۇئاسىغا چىقىشى بىلەن شارىلداپ يامغۇر ياغدى.

ئاللاھ تەئالا ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئىنسانلارنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن بولسىمۇ دۇئالارنى قوبۇل قىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇ سەۋەپتىن، بىر كىشى «ئاللاھۇممە ئىننى ئەسئەلۇكە بىجاھى نەبىييىكەل مۇستاپا» دەپ دۇئا قىلسا، دۇئاسى قوبۇل بولىدۇ.

بۇرھاندىن ئىبراھىم مالىكى: «بەك ئاچ قالغان بىر كىشى، ھۇجرەئى سائادەتكە بېرىپ: ‹ئى رەسۇلۇللاھ! قورسىقىم ئاچتى!› دېدى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن بىر كىشى كېلىپ ئۇنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپ قورسىقىنى تويغۇزدى. ئاچ كىشى ئۆزىنىڭ دۇئاسىنىڭ قوبول بولغانلىقىنى ئېيتىشى بىلەن ساخاۋەتچى كىشى: ‹قېرىندىشىم! يىراق يەرلەردىن ئائىلەڭدىن ئايرىلىپ، پەيغەمبەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگىچە كېلىپسەن، بىر بۇردا نان ئۈچۈن پەيغەمبەرنىڭ ھۇزۇرىغا چىقىشتىن خىجىل بولمامسەن؟ بۇ ئۇلۇغ جايدا جەننەتنى، مەڭگۈلۈك نېمەتلەرنى تىلىمەمسەن! بۇ يەردىكى تىلەكلىرىڭنى

ئاللاھ تەئالا رەت قىلمايدۇ› دېدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلغىلى كەلگەنلەر قىيامەت كۈنىدىكى شاپائەت ئۈچۈن دۇئا قىلىشى كېرەك» دېدى.

ئىمام ئەبۇ بەكرى مۇكرى بىر كۈنى ئىمام تەبەرانى ۋە ئەبۇ شەيخ بىلەن مەسجىدى سائادەتتە ئولتۇردى. بىر قانچە كۈندىن بۇيان تۈزەك بىر نەرسە يېمىگەنلىكى ئۈچۈن قورساقلىرى ئېچىپ كەتتى. ئىمام ئەبۇ بەكرى ئاچلىققا چىدىماي: «ئاچ قالدىم ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ بۇلۇڭ تەرەپكە بېرىپ ئولتۇردى. دەل بۇ چاغدا پەيغەمبىرىمىزنىڭ جەمەتىدىن بولغان بىر زات كېلىپ: «قېرىنداشلىرىم! بوۋىمىز پەيغەمبەردىن ياردەم سوراپسىلەر! سىلەرگە تاماق بېرىشىمىزنى ئېيتتى» دېگەندىن كېيىن ئۇلار بىلەن بىللە تاماق يېدى، ئېشىپ قالغان تاماقلارنىمۇ ئۇلارغا قالدۇرۇپ كەتتى.

ئىسلام ئالىملىرىدىن ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد مەراكىشى (V. 683 ـ 1284) "مىسباھۇز زۇلام" ناملىق كىتابىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىپ مۇرادىغا يەتكەن يۈزلىگەن مۇسۇلماننى يازغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىپ مۇرادىغا يەتكەن مۇسۇلمانلاردىن بىرى مۇھەممەد بىن مۇنكەدىر ئىدى. مۇنكەدىر بىر كىشى: «بۇلارنى ياخشى ساقلا! ئېھتىياجى بولغانلارغا بەرسەڭ بولىدۇ!» دەپ 80 ئالتۇن قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدى. كېيىن مەدىنىدە ئاچارچىلىق يۈز بەردى. دادام بۇ ئالتۇنلارنى ئاچ قالغان يوقسۇللارغا تارقىتىپ بەردى. كېيىن ئالتۇننىڭ ئىگىسى كېلىپ ئالتۇنلارنى سورىدى. دادام ئۇنىڭغا: «بىر كېچە ئۆتكەندىن كېيىن ئال» دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھۇجرەئى سائادەتكە بېرىپ بىر كېچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالۋۇردى. يېرىم كېچىدە بىر كىشى كېلىپ، «قولۇڭنى ئۇزاتقىن!» دېدى. بىر كىشى دادامغا ئالتۇن بېرىپ ئۇ يەردىن غايىپ بولدى. دادام ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئالتۇنلارنى سانىغان ئىدى، دەل 80 ئالتۇن چىقتى، دادام خۇشاللىقىدىن ئەتىسى ئالتۇنلارنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەردى.

ئىمام مۇھەممەد مۇسا بۇ كىتابنىڭ بېشىدىكى بىر ۋەقەنى: «637 (K. 1239) يىلىدا سەئىدەر قەلئەسىدىن تاللانغان بىر جامائەت بىلەن چىقتۇق. يېنىمىزدا بىر يولباشچى بار ئىدى. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن سۇيىمىز تۈگىدى. ھەممەيلەن سۇ ئىزدەشكە باشلىدى. مەن خالى بىر جاي ئىزدەپ يۈرگەن ئىدىم. تۇيۇقسىز ئۇيقۇم كېلىپ كەتتى. ماڭغاندا مېنى ئويغىتىۋالا دەپ ئويلاپ خاتىرجەم ئۇخلاشقا باشلىدىم. بىر ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئويغاندىم، ئەتراپىمدا ھېچكىم يوق، چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا يالغۇز قالغان ئىدىم. قورقۇشقا باشلىدىم، بىر ئارقىغا بىر ئالدىغا دەسسەپ، قەيەرگە مېڭىشنى بىلەلمەي قالدىم. ئەتراپىم چەكسىز كەتكەن قۇملۇق ئىدى. بىر ئازدىن كېيىن قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى، ئەمدى سەپداشلىرىمنىڭ ئاياق ئىزلىرىنى كۆرۈشمۇ مومكىن بولمىدى. بۇ قاراڭغۇ كېچىدە يالغۇز قالدىم. قورقۇ ئىچىدە مېڭىشقا باشلىدىم. مېڭىپ ئۇسسۇزلۇقتىن يىقىلىپ چۈشتۈم. ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگەن ئىدىم. ئۆلۈم كۆز ئالدىمدىلا ئىدى. ئۇسسۇزلۇق ۋە ھالسىزلىقتىن ئاخىرقى نەپەسلىرىمنى ئېلىۋاتاتتىم، بۇ چاغدا ئېسىمگە بىر ئىش كەلدى ۋە ‹ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ۋەسىلەڭ بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ ماڭا ياردەم بېرىشىنى

تىلەيمەن!› دېدىم. سۆزۈم تۈگمەستىنلا بىرسىنىڭ ماڭا گەپ قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىم. ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە تەسلىكتە قارىدىم. بۇ قاراڭغۇ كېچىدە ئەتراپىغا يورۇق نۇر چېچىپ تۇرغان، ئاپئاق كىيىملەر كىيگەن، ھازىرغىچە مەن كۆرۈپ باقمىغان بىر كىشىنىڭ مېنى چاقىرغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ ماڭا يېقىنلىشىپ قولۇمنى تۇتىشى بىلەن ئۇسسۇزلۇق ۋە ھارغىنلىقىم غايىپ بولدى. خوشاللىقىمدىن ئۇ كىشى بىلەن قول تۇتۇشۇپ خېلىغىچە بىللە ماڭدۇق. ھاياتىمدىكى ئەڭ گۈزەل ئەسلىمىلەردىن بىرسى بولۇپ قالدى. بىر قۇم بارخىنىدىن ئۆتكەندىن كېيىن سەپداشلىرىمنى كۆردۈم. ئۇلار تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتىم. مەن مىنگەن تۆگە سەپنىڭ ئاخىرىدا كېتىپ باراتتى. تۆگە يېنىمغا كېلىپ چۆكتى. مەن خوشاللىقىمدىن قېن-قېنىمغا پاتماي قالدىم. مەن ۋارقىرىشىم بىلەن يېنىمدىكى زات قولىنى تارتتى ۋە مېنى تۆگەمنىڭ ئۈستىگە مىندۈرۈپ قويغاندىن كېيىن: ‹بىزدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلغان ۋە ياردەم سورىغان كىشىنى بىز قۇرۇق قول ياندۇرمايمىز!› دەپ ئارقىغا قايتىپ كەتتى. ئۇ ۋاقىت مەن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يەتتىم. ئۇ قۇملۇقتا يۈرگەندە ئەتراپىنى يورۇتۇپ تۇرغان نۇرلار كۆككە قاراپ ئۆرلىدى. كۆزۈمدىن غايىپ بولغاندىن كېيىن ئېسىمگە كەلگەندەك بولدۇم ۋە ئۆز-ئۆزەمگە: ‹مەن قانداق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۇت-قوللىرىغا سۆيمىدىم!› دەپ پۇشايمان قىلدىم. ئەمما پۇرسەتنى ئاللىبۇرۇن قاچۇرغان ئىدىم».

ئەبەلھەيىر ئاقتا: «مەدىنىدە بەش كۈن ئاچ قالغان ئىدىم. ھۇجرەئى سائادەتنىڭ يېنىغا كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بەردىم. ئاچ قالغانلىقىمنى ئېيتتىم ۋە بىر بۇلۇڭغا كېلىپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالدىم. چۈشۈمدە پەيغەمبەرنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆردۈم. ئوڭ تەرىپىدە ئەبۇبەكرى سىددىق، سول تەرىپىدە ئۆمەر فارۇق، ئالدىدا ئەلىييۇل مۇرتەزا بار ئىدى. ھەزرىتى ئەلى كېلىپ، يا ئەبەلھەيىر! ئورنىڭدىن تۇر، نېمە قىلىۋاتىسەن؟ پەيغەمبەر كېلىۋاتىدۇ، دېدى. مەن دەرھال ئورنىمدىن تۇردۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا يوغان بىر نان بەردى. ئاچ قالغانلىقىم ئۈچۈن دەرھال ناننى يېيىشكە باشلىدىم. يېرىمى تۈگىگەندە ئويغىنىپ كەتتىم. قالغان قىسمى قولۇمدا تۇراتتى!» دەپ بايان قىلدى.

ئەخمەت بىن مۇھەممەد سوپى: «ھىجاز چۆللىرىدە ھەممە نەرسەم تۈگىگەن ئىدى. بۇ ھالەتتە مەدىنىگە كەلدىم. ھۇجرەئى سائادەتنىڭ يېنىغا كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بەردىم. ئۇنىڭدىن كېيىن بىر ئاز ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۇ يەردە ئۇخلىدىم. چۈشۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا كۆرۈنۈپ: ‹ئەخمەت كەلدىڭمۇ، ئالقانلىرىڭنى ئاچ؟› دېدى. مەن ئالقانلىرىمنى ئاچتىم. شۇنداق ئويغۇنۇپ قارىسام ئالقىنىمدا لىق ئالتۇن تۇراتتى» دەپ بايان قىلدى.

ئىمام سەمھۇدى ئىشكى ئالدىدا ئاچقۇچىنى چۈشۈرۈپ قويدى. تاپالمىغاندىن كېيىن ھۇجرەئى سائادەتكە كېلىپ، ئى رەسۇلۇللاھ! ئاچقۇچىمنى يۈتتۈرۈپ قويدۇم، ئۆيۈمگە

كىرەلمىدىم، دېدى. بۇ چاغدا بىر كىچىك بالا قولىدا ئاچقۇچلارنى كۆتۈرگەن ھالدا، ئەجىبا بۇ ئاچقۇچلار سىزنىڭمۇ؟ دەپ سورىدى.

"شاقايىقى نۇمانىييە" كىتابىنىڭ تەرجىمىسىنىڭ ئىككىنچى جىلتىدا: «ئوسمانلى دۆلىتىنىڭ تۇنجى شەيخۇلئىسلامى ۋە دەۋرىنىڭ بۈيۈكلىرىدىن ئىسلام ئالىمى مەۋلانا شەمسەتتىن مۇھەممەد بىن ھەمزە پەنارىنىڭ كۆزىگە پەردە چۈشۈپ كۆرەلمەس بولۇپ قالدى. بىر كۈنى كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تاھا سۈرىسىنى تەپسىر قىلغىن! دېدى. ئۇ: سىزنىڭ دەرگاھىڭىزدا قۇرئان تەپسىر قىلىشقا كۈچۈم يەتمىگەندەك، كۆزۈممۇ كۆرەلمەيدۇ، دېدى. مەرھەمەت پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پىنچىكىنىڭ پاختىسىدىن ئازىراق چىقىرىپ، تۈكۈرىكى بىلەن ھۆل قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۈستىگە قويدى. موللا پەنارى ئويغىنىپ كۆزلىرىنىڭ ئۈستىدە پاختا تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە كۆزى كۆرۈشكە باشلىدى. ئۇ ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتتى. ئۇ بۇ پاختىلارنى تاكى ۋاپات بولغىچە يېنىدا ساقلاپ، ئۆلگەندە كۆزلىرى ئۈستىگە قويۇشنى ۋەسىيەت قىلدى. ئۇ 834 (مىلادى 1431)-يىلى بۇرسادا ۋاپات بولغاندا ۋەسىيىتى ئورۇندالدى.»

ئابباسى خەلىپىلىرىدىن ئەبۇ جافەر مەنسۇر مەسجىدى نەبەۋى ئىچىدە ئىمام مالىك بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى. مالىك: «ئەي مەنسۇر! بۇ يەر مەسجىدى سائادەت! پەس ئاۋازدا گەپ قىلغىن!» دېدى. ئاللاھ تەئالاھ ھۇجۇرات سۈرىسىدە: «ئاۋازىڭلارنى پەيغەمبەرنىڭ ئاۋازىدىن يۇقىرى قىلماڭلار!» مەنىسىدىكى بىر ئايەت بىلەن بىر جامائەتنى ئاگاھلاندۇرغان ئىدى. بۇ ئايەت ئارقىلىق پەس ئاۋازدا سۆزلەشكەنلەرنى مەدھىيىلىگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ھۆرمەت قىلىش، ئۇنىڭغا ساق ۋاقتىدا ھۆرمەت قىلغان بىلەن تەڭداشتۇر. مەنسۇر بويىنىنى پۈككەن ھالدا: يا ئەبا ئابدۇللاھ! قىبلە تەرەپكە قاراپ تۇرۇش كېرەكمۇ ياكى قەبرە تەرەپكە قاراپ تۇرۇش كېرەكمۇ؟ دەپ سورىدى. ئىمام مالىك: پەيغەمبەردىن يۈزۈڭنى ئۆرىمە! قىيامەت كۈنى ساڭا شاپائەتچى بولىدىغان پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قىيامەت كۈنى سېنىڭ ۋە ئاتاڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇتۇلۇشى ئۈچۈن ۋەسىلە بولىدۇ، دېدى.

نىسا سۈرىسىنىڭ 64-ئايىتىدە: «نەپسىلىرىگە زۇلۇم قىلغانلار، سېنىڭ يېنىڭغا كېلىپ، ئاللاھ تەئالادىن گۇناھىنى تىلىسە، رەسۇلۇممۇ ئۇلارنىڭ گۇناھىدىن شاپائەت تىلىسە، ئاللاھ تەئالا، تەۋبىلەرنى قوبۇل قىلغۇچى، مەرھەمەت ئىگىسىدۇر» دېيىلگەن.

بۇ ئايەتتە پەيغەمبەرنى ۋەسىلە قىلغانلارنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. بۇنىڭ سەۋەبىدىن مەنسۇر ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرۇپ، ھۇجرەئى سائادەتنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «يا رەببى! بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلغانلارنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلىدىغانلىقىڭنى ئېيتتىڭ، مەنمۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ قەبرىسى ئالدىغا كېلىپ سەندىن گۇناھىمنى تىلەيمەن! ئۇ ساق ۋاقتىلىرىدا باشقىلارنىڭ گۇناھىغا شاپائەت قىلغاندەك، مېنىڭمۇ گۇناھىمنى كەچۈرگىن ئاللاھىم! يا رەببى! مەرھەمەت

پەيغەمبىرىنى ۋەسلە قىلىپ سەندىن گۇناھلىرىمنى تىلەيمەن! ئەي پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام! ساڭا تەۋەسسۇل قىلىپ، رەببىمگە يالۋۇردۇم. يا رەببى! ئۇ پەيغەمبەرنى ماڭا شاپائەتچى قىلغىن!» دەپ يالۋۇردى. ئارقا تەرىپى قىبلىگە يۈزى مۇۋاجەھەھى سائادەت دىرىزىلىرىگە قاراپ تۇراتتى. مۇنبەر نەبەۋى سول تەرىپىدە قالدى.

ئىمام مالىكنىڭ خەلىپە مەنسۇرغا قىلغان نەسىھىتى ھۇجرەئى سائادەتنىڭ ئالدىدا دۇئا قىلغانلارنىڭ قانچىلىك سەگەك بولۇشى لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ماقامغا ئۇيغۇن شەكىلدە ھەرىكەت قىلالمىغانلارنىڭ مەدىنىدە كۆپ تۇرماسلىقى تەۋسىيە قىلىنغان.

ئاناتولىيە سەھرالىرىدىن بىر كىشى مەدىنە مۇنەۋۋەردە يىللارچە قېلىپ، بۇ يەردە ئۆيلىنىپ، ھۇجرەئى سائادەتتە خىزمەتچى بولغان ئىدى. بىر كۈنى قىزىتما كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، قېتىق ئىچكۈسى كېلىپ قالدى. ئۇ كىشى: «ئەگەر بىزنىڭ سەھرادا بولغان بولسام، قېتىق قىلدۇرۇپ ئىچكەن بولاتتىم» دەپ ئويلىدى. ئۇ كۈنى كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەيخۇلھەرەمنىڭ چۈشىگە كىردى ۋە ئۇ خىزمەتچىنىڭ ئورنىغا باشقا بىرسىنى ئېلىشنى بۇيرىدى. شەيخۇلھەرەم: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇ خىزمەتنى سىنىڭ ئۇممىتىڭدىن پالانچى كىشى قىلىۋاتىدۇ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ كىشىگە ئېيتقىن! يۇرتىغا بېرىپ قېتىق ئىچسۇن! دېدى. ئەتىسى بۇ سۆزنى خىزمەتچىگە ئېيتقاندىن كېيىن خىزمەتچى باش ئۇستىگە دېگىنىچە يۇرتىغا قايتتى.

مۇنداقچە ئېيتقاندا كۆڭۈلدە مۇنداقلا ئويلاپ قويغان بىر ئىش بۇ قەدەر زىيان ئېلىپ كەلگەنگە قارىغاندا، باشقا ئىشلاردىن ئاللاھ ساقلىسۇن. كىچىك بىر چاقچاق ياكى بىر ئېتىبارسىز ھەرىكەتنىڭ بۇنداق چوڭ زىيان ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ئويلاشقا ئەرزىيدۇ ئەلۋەتتە.

سالام ۋە دۇئا قىلىشنىڭ پەزىلەتلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى چىققان ۋە يېزىلغاندا، ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن سالام قىلىش ۋە دۇئا قىلىش مۇھىم پەزىلەتلەردىن بىرىدۇر. قۇرئانى ـ كەرىمدە ئەھزاب سۈرىسىنىڭ 56 ـ ئايىتىدە: «ھەقىقەتەن ئاللاھ تەئالا ۋە پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرگە سالام قىلىدۇ (شان ـ شەرىپى ئۇلۇغلىنىدۇ). ئەي ئىمان ئېيتقانلار! سىلەرمۇ ئۇنىڭغا سالام قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭغا چىن كۆڭلۈڭلاردىن تەسلىم بولۇڭلار!» دېيىلگەن.

تەپسىر ئالىملىرى بۇ ئايەتتىكى سالات سۆزىنىڭ ئاللاھ تەئالادىن رەھمەت، پەرىشتىلەردىن تەۋبە ئىستىغپار، مۆمىنلەردىن دۇئا مەنىسىدە كەلگەنلىكىنى ئېيتقان. پۈتۈن ئىسلام ئالىملىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى چىققاندا، يېزىلغاندا، سالام ۋە دۇئا قىلىشنىڭ بىرىنچىدىن ۋاجىپ، ئىككىنچىدىن بولسا ساۋاپلىق بىر ئىش ئىكەنلىكى ھەققىدە ئورتاق قاراشقا كەلگەن.

ئاللاھ تەئالادىن بىر نەرسە تەلەپ قىلغان كىشى، باشتا ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا قىلىشى لازىم، بۇنداق بىر دۇئانىڭ قوبۇل بولۇش نىسبىتى بىر قەدەر يۇقىرىدۇر. ئىككى سالات (دۇئانىڭ بېشى ۋە ئاخىرىدا) بىلەن قىلىنغان دۇئا قايتۇرۇلمايدۇ.

ئەبۇ تەلھا: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگەن ئىدىم، ئۇنى بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان بىر خوشاللىق ئىچىدە كۆردۇم. سەۋەبىنى سورىغان ۋاقتىمدا، نېمە ئۈچۈن سۆيۈنمەي، بىر ئاز بۇرۇن جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىر خوشخەۋەر ئېلىپ كەلدى. ئاللاھ تەئالا ئۈممىتىمدىن بىرسى ماڭا دۇئا قىلسا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا ئون قېتىم دۇئا قىلىدۇ، دېدى»[293]. بۇ ھەقتە بەزى ھەدىسلەردە: «ئىسمىمنى ئاڭلاپ تۇرۇپ، ماڭا سالام ۋە دۇئا قىلمىغان كىشىنىڭ بۇرنى يەرگە تەگسۇن. رامىزان ئېيى كىرىپ گۇناھلىرىدىن پاكلانماي تۇرۇپ، بۇ ئايدىن چىقىپ كەتكەنلەرنىڭ بۇرنى يەرگە تەگسۇن. ئاتا ـ ئانىسى ياشىنىپ قالغۇچە بولغان ئارىلىقتا، ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ تۇرۇپمۇ جەننەتكە كىرەلمىگەن كىشىنىڭ بۇرنى يەرگە تەگسۇن. مېنىڭ ئىسمىمنى ئاڭلاپ تۇرۇپ، سالام ۋە دۇئا قىلمىغان كىشى پېخسىقلارنىڭ پېخسىقىدۇر» دېيىلگەن.

ئەبۇ ھۇمەيد ئەسسائىدى: «ساھابى ـ كىرامدىن بەزىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا قانداق سالام ۋە دۇئا قىلىمىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەزۋاجىھى ۋەزۇررىيەتىھى كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىمە ۋەبارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەزۋاجىھى ۋە زۇررىيەتىھى كەما باراكتە ئەلا ئىبراھىمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد، دەڭلەر!»

بەزى دۇئا ۋە سالاملار مۇنداق:

«ئەلەيھىسسالام»، «سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم»، «ئاللاھۇممە سەللى ئەلا سەييىدىنا مۇھەممەد»، «ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەد، كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىم»، «ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالىھى ۋە سەھبىھى ئەجمەئىن»، «ئەلايھىسسەلەتۇ ۋەسسەلامۇ ۋەتتەھىييە»، «ئەلەيھى ۋەئەلا جەمىئى مىنەسسەلەۋاتى ئەتەممۇھا ۋە مىنەتتەھىيياتى ئەيمەنۇھا».

بىر كىشى: «بىر ئاغىنەمنىڭ ماڭا ئەۋەتكەن مەكتۇبىدا، پەيغەمبەرنىڭ ئىسمى يېزىلغان ھەر يەردە، ‹سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەسلىمەن كەسىرەن كەسىرا› دەپ يېزىپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن سەۋەبىنى سورىغان ۋاقتىمدا ئۇ: ياش ۋاقتىمدا ھەدىس كىتابلارنى يازىدىم. پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك ئىسمىنى يازغاندا، دۇئا ۋە سالام سۆزلىرىنى يازمايتتىم. بىر كۈنى چۈشۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. مۇبارەك يۈزىنى مەندىن قاچۇردى. باشقا تەرەپتىن كەلسەممۇ يەنىلا يۈزىنى مەندىن قاچۇردى. ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! نېمە ئۈچۈن يۈزۈڭنى مەندىن قاچۇرىسەن؟ دېدىم.

293. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، III، 102؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل ـ مۇسەننەف، II، 399.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: چۈنكى سەن كىتابىڭدا مېنىڭ ئىسمىمنى يازغاندا ماڭا سالام قىلمايتتىڭ! دېدى. مەن شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىسمى چىقىشى بىلەنلا سالام ۋە دۇئا قىلىدىغان بولدۇم، دېدى».

ھەدىسلەردە: «كىم ماڭا بىر قېتىم دۇئا قىلسا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا ئون قېتىم دۇئا قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئون گۇناھىنى ئەپۇ قىلىپ، دەرىجىسىنى ئون ھەسسە ئۆستۈرىدۇ، قىيامەت كۈنى ماڭا ئەڭ يېقىن بولغان، مېنىڭ شاپائىتىمگە ئەڭ لايىق بولغان، ماڭا ئەڭ كۆپ سالام ۋە دۇئا قىلغان كىشىلەردۇر» دېيىلگەن.

ئاللاھ تەئالا ھەزرىتى مۇساغا: «ئەي مۇسا! تىلىڭغا سۆزۈڭدىن، قەلبىڭگە خىيالىڭدىن، بەدىنىڭگە روھىڭدىن، كۆزۈڭگە نۇرۇڭدىن بەكرەك يېقىن بولۇشنى خالامسەن؟ دېدى. ھەزرىتى مۇسا: خالايمەن، يا رەببى! دېدى. جانابى ئاللاھ: ئۇنداقتا مۇھەممەدكە داۋاملىق دۇئا ۋە سالام قىلغىن! دېدى».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامەت كۈنى ماڭا ھەر جەھەتتىن ئەڭ يېقىن بولغىنىڭلار، دۇنيادا ماڭا ئەڭ كۆپ دۇئا ۋە سالام قىلغىنىڭلاردۇر. جۈمە كۈنى ۋە ئاخشىمى ماڭا يۈز قېتىم سالام ۋە دۇئا قىلغانلارنىڭ، ئاللاھ تەئالا يۈز ئېھتىياجىنى قاندۇرىدۇ. يەتمىشى ئاخىرەت، ئوتتۇزى دۇنيا ئىشىدۇر. ئاللاھ تەئالا پەرىشتىلەر ئارقىلىق بۇ دۇئا ۋە سالاملارنى قەبرەمگە يەتكۈزىدۇ. بۇ خۇددى سىلەرگە كەلگەن بىر سوۋغاتقا ئوخشايدۇ. ئۇ پەرىشتە ماڭا، بۇ دۇئا ۋە سالامنى قىلغانلارنىڭ ئىسمى، ئەجدادى ۋە جەمەتىنى ماڭا يەتكۈزىدۇ. يېنىمدىكى ئاق رەڭلىك سەھىپىلەرگە يازىدۇ. مېنىڭ ئۆلگەندىن كېيىنكى بىلىشىم، ھايات ۋاقتىمدىكى بىلىشىم بىلەن ئوخشاش.[294]

پەيشەنبە كۈنى كەلگەندە ئاللاھ تەئالا مېنىڭ يېنىمغا كۈمۈش دەپتەر ۋە ئالتۇن قەلەملەرنى كۆتۈرگەن پەرىشتىلەرنى ئەۋەتىدۇ. پەيشەنبە كۈنى ۋە جۈمە ئاخشىمى دۇئا ۋە سالام قىلغانلارنى يېزىپ قالدۇرىدۇ. ئىككى مۇسۇلمان كۆرۈشۈپ پاراڭلاشقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا ۋە سالام قىلسا، ئۇلار ئايرىلىشتىن بۇرۇن، ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ. ئەگەر سىلەردىن بىرىڭلار مەسجىدكە كىرىپ، پەيغەمبەرگە سالام ۋە دۇئا قىلسۇن ياكى يا رەببى! مېنى شەيتاندىن يىراق قىلغىن دېسۇن!»[295].

بىر رىۋايەتتە: «ئۆيدىن چىققاندا ئاللاھۇممە ئىننى ئەسئەلۇكە مىن فەزلىكە» دېگەن دۇئانى ئوقۇسۇن دېيىلگەن. دۇئادىن بۇرۇن ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە سالام قىلمىسا، بۇ دۇئا پەردە ئارقىسىدا قالىدۇ. بالدۇر ھەمدۇ ـ سانا ۋە سالام بېرىلگەن دۇئا قوبۇل بولىدۇ.

294. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، IV، 301.

295. ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل ـ مۇسەننەف، VII، 124؛ I، 374.

پەيغەمبەرگە ۋە ئاللاھقا دۇئا قىلىپ سالام بەرمىگىچە دۇئايىمىز بىلەن ئەرش ئارىسىدا پەردە پەيدا بولىدۇ. پەيغەمبەرگە دۇئا قىلغاندىلا بۇ پەردە يىرتىلىپ، دۇئايىمىز ئاللاھقا يەتكۈزۈلىدۇ. بۇ دۇئانى ئۇقمىساق دۇئايىمىز بىكارغا كېتىدۇ.

بىر مەجلىستە ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئوقۇلمىسا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا دۇئا قىلىنمىسا، ئۇلارنىڭ ئۈستىدە بىر قامچا بولغان بولىدۇ، بۇ قامچە خالىسا ئۇلارغا ئازاب بېرىدۇ ياكى ئۇلارنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلىدۇ.

قولىقى جاراڭلاپ تۇرغان بىرسى مېنى ئەسلەپ تۇرسۇن ۋە ماڭا دۇئا قىلسۇن. بىر ئىشقا نىيەت قىلغان، بۇ ئىش ھەققىدە مەسلىھەت قىلسا، ئاللاھ تەئالا، ئۇنىڭ يولىنى ئوچۇق قىلىدۇ. ئەگەر بىر كىشى دەيدىغان گېپىنى ئۇنتۇپ قالسا، ماڭا دۇئا ۋە سالام قىلسۇن. چۈنكى ماڭا دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ سۆزىگە بىر يىپ ئۇچى بار. ئۇ سۆزنى يادىغا ئېلىشى مومكىن.[296]

خەيرلىك بىر ئىشنى ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسمى ۋە ماڭا دۇئا قىلىش بىلەن باشلىمىسا، ئۇ ئىش چالا بولۇپ، بەرىكىتى قاچىدۇ.[297]

مۇتتەقى زاتلاردىن ئەبۇ ھافس قائىدى ۋاپات بولغاندا بىرسى ئۇنى چۈشىدە كۆرۈپ: ئاللاھ تەئالا ساڭا قانداق مۇئامىلە قىلدى؟ دېدى. ئۇ: ئاللاھ ماڭا رەھمەت ۋە مەرھەمەت قىلىپ، جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىدى، دېدى. ئۇ كىشى: نېمە سەۋەپتىن! دېدى. ئۇ: مېنى پەرىشتىلەرنىڭ ئالدىدا تۇرغۇزدى. گۇناھلىرىمنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا كەلتۈرگەن دۇئالىرىمنى ھېسابلىدى. نەتىجىدە قىلغان دۇئالىرىم كۆپ چىقتى. ئاللاھ تەئالا ئۇلارغا: «ئەي پەرىشتىلەر! ئىشىڭلار تۈگىدى. باشقا ھېساب سورىماڭلار! ئۇنى جەننەتكە ئېلىپ بېرىڭلار!» دېدى.

بۇزرۇنقىلاردىن بىرى: «بىللە ھەدىس ئۆگەنگەن بىر ساۋاقدىشىم ۋاپات بولغان ئىدى. چۈشۈمدە ئۇنى ئۈستىگە يېشىل رەڭلىك جەننەت كىيىمى كىيگەن ھالەتتە كۆردۈم. ئۇنىڭدىن سەۋەبىنى سورىغان ۋاقتىمدا: ھەر قېتىم ھەدىس كۆرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئىسمى بار يەرلەرگە ‹سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم› دەپ يازاتتىم. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بەردى، دېدى»

بۇزرۇنقىلاردىن يەنە بىرى: «بىر كاتىپ خوشنام ۋاپات بولدى. ئۇنى چۈشۈمدە كۆردۈم ۋە ئۇنىڭغا ئاللاھ تەئالانىڭ قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىنى سورىدۇم. ئۇ، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزىنى كەچۈرگەنلىكىنى ئېيتتى. نېمە سەۋەپتىن ئىكەنلىكىنى سورىغان ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئىسمىنى يازغاندا يېنىغا ‹سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم› دەپ يازغانلىقى ئۈچۈن، دېدى»

296. تىرمىزى، «فىتەن» ،78.

297. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، 359،II؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف ،163،XI.

ئەبۇ سۇلايمان دارانى: «ھەدىس كىتابلارنى يازغان ۋاقتىمدا، ئۇنىڭ شەرەپلىك ئىسمىنى ‹سەللەللاھۇ ئەلەيھى› دەپلا تۇگىتەتتىم. ‹ۋەسەللەم› سۆزىنى يازمايلا ئۆتۈپ كېتەتتىم. كۇنلەرنىڭ بىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشۈمدە كۆردۈم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي ئەبا سۇلەيمان! ھەدىسكە ئىسمىمنى يازغان ۋاقتىڭدا دۇئا بىلەن قوشۇپ ‹ۋەسەللەمنىمۇ يازغىن. ئۇ تۆت ھەرىپتۇر. ھەر بىر ھەرىپىگە ئون ساۋاپ بار، ئۇنى يازمىساڭ قىرىق ساۋاپتىن مەھرۇم قالىسەن، دېدى» باشقا بىر كىشىنىڭمۇ مۇشۇنداق ئادىتى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىپ: «ساڭا نېمە بولدى؟ ماڭا دۇئا ۋە سالامنى تولۇق يازمايسەن؟» دېدى.

ئەبۇبەكرى سىددىق: «ئۇنتۇغاقلىقتىن قورققان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپ دۇئا ۋە سالام قىلسۇن!» دېدى.

سالىھلارنىڭ بۈيۈكلىرىدىن مۇھەممەد بىن سەئىد بىن مۇئەررىپ: «ھەر كۇنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن مەلۇم مىقداردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا ۋە سالام قىلاتتىم. بىر كۇنى چۈشۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم. ئۇ ياتىقىمغا كىرىشى بىلەن ياتاق ئىچى نۇرغا تولدى. ماڭا قاراپ كەلدى ۋە ‹كەل بۇياققا، ماڭا كۆپ دۇئا ۋە سالام قىلغان شۇ ئېغىزىڭغا سۆيۈپ قوياي› دېدى. مەن ئېغىزىمنى ئۇزىتىشتىن خىجىل بولۇپ مەڭزىمنى قىلدىم. مۇبارەك ئېغىزى بىلەن مېنى سۆيۈپ قويدى. دەھشەت بىلەن ئويغاندىم. ياتىقىمنىڭ ئىچى ئىپار پۇراپ كەتكەن ئىدى. سەككىز كۇنگىچە مەڭزىمدىن ئۇ خۇشپۇراق كەتمىدى» دېگەن.

بۇرۇنقىلارنىڭ بۈيۈكلىرىدىن ھاللات بىن كەسىر ۋاپات بولغاندا بېشىنىڭ ئاستىدا: «بۇ ھاللات بىن كەسىرنىڭ دوزاقتىن قۇرتۇلىشى مۇھەققەقتۇر!» دەپ يېزىلغان بىر پارچە ۋاراقچە تۇراتتى. ئۇنىڭ يېقىنلىرىدىن ئۇنىڭ قانداق ياخشى ئەملى بار ئىدى؟ دەپ سورىغاندا ئۇنىڭ ھەر جۈمە كۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام ۋە دۇئا قىلىدىغانلىقى مەلۇم بولدى.

شەيخ ئاينىنىڭ "زەينۇل مەجالىس" دېگەن كىتابىدا: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قىيامەت كۇنى ئۈچ خىل ئىنسان ئەرشىنىڭ كۆلەڭگىسىدىن باشقا بىر كۆلەڭگە بولمىغان ئەرىش ئاستىدا تۇپلىنىدۇ. ئۇلار، ئۇممىتىنى قىينچىلىقلاردىن قۇتقۇزغان، سۈننىتىمگە ئەمەل قىلغان، ماڭا كۆپ دۇئا ۋە سالام قىلغان كىشىلەردۇر» دەپ يېزىلغان.

شەيخ ئەبۇ مۇسا دارىرى: «دېڭىزدا بوران-چاپقۇنغا دۇچ كەلدۇق. ھەممىمىز ئۆلۈم قورقۇسى بىلەن يىغلاۋاتاتتۇق. ئۇ چاغدا مېنى ئۇيقۇ باستى. چۈشۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم. ئۇ ماڭا: كېمىدىكىلەرگە ئېيتقىن، مىڭ قېتىم ‹ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى سەييىدىنا مۇھەممەد، سەلاتەن تۇنجىنا بىھا مىن جەمىئىل ئەھۋالى ۋەلئافات ۋەتەكدى لەنا بىھا جەمىئەل ھاجات ۋە تۇتەھھىرۇنا بىھا مىن جەمىئىس سەييىئات ۋەتەرفەئۇنە بىھا ئىندەكە ئەلەددەرەجات ۋەتۇبەللىغۇنا بىھا ئەقسال غايات مىن جەمىل خەيرات فىلھاياتى ۋەبەئدەل مەمات› دۇئاسىنى ئوقۇسۇن، دېدى. تېخى ئۈچ يۈز قېتىم ئوقۇماستىنلا بوران-چاپقۇن توختىدى. شۇنىڭ بىلەن بىز قۇتۇلۇپ قالدۇق» دېگەن.

بۇ دۇئانى مۇھىم ئىشلاردا، بالا ـ قازا ۋە يەر تەۋرەش قاتارلىق تەبىئى ئاپەتلەردە ئوقۇش تەۋسىيە قىلىنغان. مۇقەددەس كىتابلاردا، سالام ۋە دۇئانىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ھەققىدە 40 تىن ئارتۇق ھەدىس بار. بۇلاردىن بەزىلىرى تۆۋەندىكىچە:

ئاللاھۇمە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەد، كەما سەللايتە ئەلا ئىبراھىمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىم ۋەبارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەد، كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىم ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد.

ئاللاھۇمە سەللى ۋەسەللىم ۋەبارىك ۋەرھەم ئەلا سەييىدىنا مۇھەممەدىن ھۇۋە سەييىدۇل ئەرەبى ۋەلئەجەم ۋەئىمامى مەككەتىل مۇكەررەمەتى ۋەل مەدىنەتىل مۇنەۋۋەرەتى ۋەلھەرەم. ئەللەمەل ئىنسانە مالەم يەئلەم.

ئەسلۇھۇ نۇرۇن ۋەنەسلۇھۇ ئادەم. بەئىسۇھۇ مۇئەھھەرۇن ۋە خەلقۇھۇ مۇقەددەم.

ئىسمۇھۇش شەرىفۇ مەكتۇبۇن ئەلەل لەۋھىل مەھفۇزى بىيەدىل قەلەم.

ۋەجىسمۇھۇش شەرىفۇ مەدفۇنۇن فىل مەدىنەتىل مۇنەۋۋەرەتى ۋەلھەرەم. يالەيتە ئەكتەھىلۇ تۇرابەللەزى تەھتەل قەدەم.

فەتۇبا سۇممە تۇبا لىمەن دەئا ۋەتەبىئەھۇ ۋەلىمەن ئەسلەمە ساھىبەش شەفائەتى لىل ئالەمىن.

قائىلەن يارەببى! سەللىم ئۇممەتى، ئۇممەتى ۋەئۇممەتا يازەل لۇتفى ۋەلكەرەم.

فەيۇنادىل مۇنادى مىن قىبەلىر رەھمان، قەبىلتۇ شەفائەتەكە يانەبىييەل مۇھتەرەم. ئۇدخۇلۇل جەننەتە لاخەۋفۇن ئەلەيكۇم ۋەلا ھۇزنۇن ۋەلا ئەلەم.

سۇممە رەزىيەللاھۇ تەئالا ئەن ئەبى بەكرىن ۋە ئۆمەرە ۋە ئوسمانە ۋە ئەلييىن زىل ـ كەرەم.

ۋەسەللەللاھۇ ئەلا سەييىدىنا مۇھەممەدىن ۋەلھەمدۇ لەكە يارەببىل ئالەمىن. بى ھۇرمەتى سەييىدىل مۇرسەلىن.

مۇرەببە ئولتۇراتتى تىزى ئۇستىدە تىزىنى تىكلەپ،
كامىل ئەدەب ئىدى ھازىر ئۇ تەنھا كەرەم كانى.

ئۇچ بارمىقى بىلەن يەپ يالايتتى شۇئان لەززەتتە،
ئىچەتتى ئۇچ نەپەس بىرلە ئابى رەيھان ئۇ كەرەم كانى.

سۆيۇپ يەيتتى ھەسەل ھالۋا ھەم كاۋا سىركە قاتلىما ئەمما،
تويغۇدەك يېمىگەنتى ئارپىدىن نان ئۇ كەرەم كانى.

مۇبارەك قورسىقىغا تاش باغلار ئىدى گاھى ئاچلىقتىن ،
قەلبىم بولمىسۇن دەيتتى لەرزان ئۇ كەرەم كانى.

سائادەتخانىسىدە قانچە ئايلار ياناماس ئىدى ئوت،
قانائەتتە يىيەر ئىدى خورما ئانار ئۇ كەرەم كانى.

ھىلیەئى سائادەت

مۇبارەك ئىسىم ۋە ناملىرى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەڭ كۆپ ئاتالغان ئىسمى «مۇھەممەد»تۇر. بۇ كۆپ مەدھىلەنگەن، زىيادە ياخشى كۆرۈشكە ئېرىشىش دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئىسىم قۇرئانى-كەرىمدە ئال ئىمران، ئەزھاب، پەتىھ ۋە مۇھەممەد سۈرىلىرىنىڭ تەرتىپى بىلەن114، 40، 29 ۋە 22-ئايەتلىرىدە تۆت قېتىم ئاتالغان. ساق سۈرىسى 6-ئايەتتە ھەزرىتى ئىسانىڭ ئۈممىتىگە: «ئاللاھ تەئالاغا كۆپ زىكىر قىلىڭلار، مەدھىيلەڭلار» دېگەن مەنىدە كەلگەن «ئەخمەت» ئىسمى بىلەن خەۋەر بەرگەن. قۇرئانى-كەرىمدە «مۇھەممەد» ۋە «ئەخمەت» ئىسمىدىن باشقا، مۇھەممەد، رەسۇل، نەبى، رەھىم، مۇسەددىق، مۇزەككىر، مۇدەسسىر، ئابدۇللاھ، كەرىم، خاك، مۇنىر، خاتەمۇن نەبىيىين، رەھمەت، نېمەت، ھادى، تاھا، ياسىن... دېگەندەك ئىسىملار بىلەن ئاتالغان. بۇلاردىن باشقا مۇبارەك ئىسىملىرىدىن باشقا بىر قىسمى قۇرئانى-كەرىمدە، بىر قىسمى ھەدىس شەرىپلەردە، بىر قىسمى قۇرئاندىن بۇرۇن نازىل قىلىنغان مۇقەددەس كىتابلاردا زىكىر قىلىنغان.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىسىملىرى بەزى ھەدىس-شەرىپلەردە: ماھى، ئاقىب، مۇكاففى، نەبىيۇر رەھمە، نەبىيۇت تەۋبە، نەبىيىل مۇلاھىم، قاتتال، مۇئتەۋەككىل، فاتىھ، ھاتەم، مۇستافا، ئۇممى، كۇسەم ئىسىملىرى بىلەن ئاتالغان.

بىر ھەدىس شەرىپتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ماڭا خاس بەش ئىسىم بار. مەن مۇھەممەد، مەن ئەخمەت، مەن ماھى، ئاللاھ تەئالا مەن بىلەن كۇپۇرنى يوقىتىدۇ. مەن ھەشىر يەنى قىيامەت كۈنىدە خەلق مېنىڭ ئىزىم بىلەن بىر يەرگە يىغىلىدۇ. مەن ئاقىب، مېنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ»[298] دېگەن.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەزرىتى خەدىچىدىن دۇنياغا كەلگەن ئوغلى قاسىم كىچىك يېشىدىلا ۋاپات بولغانلىقتىن «ئەبۇل قاسىم» دەپ ئاتالغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ راستچىللىقى، ئىشەنچىلىكلىكى، دۇرۇس بولغانلىقى قاتارلىق ساناقسىز ئېسىل خىسلەتلىرى تۈپەيلىدىن قۇرەيش قەبىلىسى ئارىسىدا ئەل ئەمىن دەپ نام ئالغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئانى-كەرىمدە ئاتالغان ئىسىملىرىدىن بىرى ياسىن سۈرىسىدىكى «ياسىن» سۆزىدۇر. ئىسلام ئالىملىرىنىڭ بۈيۈكلىرىدىن سەييىد ئابدۇلھەكىم

298. قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، 230.

ئەرۋاسى ياسىن، ئەي مېنىڭ مۇھەببەت دەرىيايىمغا غەۋۋاس بولۇپ كىرگەن ھەبىبىم، دېگەنلىك بولىدۇ، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيلەش ئۈچۈن شېئىر ۋە نەسىرلەر بىلەن بىرگە يەنە نۇرغۇن ئەسەرلەر يېزىلدى. بۇ ئەسەرلەرنى يازغان داڭلىق يازغۇچى، سەنئەتكارلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيلەشتە ئاجىز قالدى. پەيغەمبىرىمىزنى كۆرۈپ ئۇنىڭ چىرايىغا ئاشىق بولغانلار تىلى تۇتۇلغىچە مەدھىيلىدى. ئۇلار ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى تەسۋىرلەشكە ئىنسانىنىڭ كۈچى يەتمەيدۇ، دېدى.

ھىليەئى سائادەت

ھەببى ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ تەقى-تۇرقىنى تەسۋىرلەش ھىلىيەئى سائادەت دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىسلام ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەقى-تۇرقى، شەكلى، سۈپىتى، گۈزەل خۇيلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن ئىپادىلەپ يازغان. بۇ ئۇچۇرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئېغىزىدىن ۋە ساھابىلارنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىدىن توپلانغان ئىدى. بۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەسەرلەر سىيەر (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى بايان قىلغان) كىتابلار دەپ ئاتىلىدۇ. مىڭلىغان سىيەر كىتابلىرىنىڭ ئارىسىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىلىيەئى سائادىتىنى بايان قىلغان مەشھۇر كىتابلاردىن، ئىمام تىرمىزىنىڭ «ئەششەمائىلئۇر رەسۇل»، قادى ئىيازنىڭ «شىفائى شەرىپ» ۋە ئىمام بەيھاقى بىلەن ئەبۇ نۇئايىم ئىسفەھانىنىڭ «دەلائىلۇن نۇبۇۋۋە»، بۇنىڭدىن باشقا ئىمام قەستەلانىنىڭ «مەۋاھىبى لەدۇننىيە» ناملىق ئەسىرى بار.

ھەدىس-شەرىپلەردە ۋە ئەسھابى-كىرامنىڭ سۆزلىرىگە ئاساسلانغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىلىيەئى سائادىتى تۆۋەندىكىدەك بايان قىلىنغان:

كائىناتنىڭ پەخرىنىڭ مۇبارەك يۈز ۋە ئەزالىرى پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ يۈز-ئەزالىرىدىن چىرايلىق ئىدى. مۇبارەك يۈزى ئازراق يۇمىلاق ئىدى. ئۇ كۈلگەن ۋاقىتتا، يۈزى ئايدەك نۇرلۇق بولۇپ كېتەتتى.[299] خۇشال بولغىنى مۇبارەك پېشانىسىدىن بىلىنىپ تۇراتتى. پەيغەمبىرىمىز كۈندۈزى قانداق كۆرگەن بولسا كېچىدىمۇ شۇنداق كۆرەلەيتتى. ئالدى تەرىپىدە تۇرغانلارنى كۆرەلىگەندەك ئارقا تەرىپىدىكىلەرنىمۇ كۆرەلەيتتى. يېنىغا قارىغاندا پۈتۈن بەدىنى بىلەن ئايلىنىپ قارايتتى. يەر يۈزىگە ئاسمانغا قارىغاندىن كۆپ قارايتتى. مۇبارەك كۆزلىرى يوغان، كىرپىكلىرى ئۇزۇن ئىدى. كۆزلىرىدە ئازراق قىزىللىق بار بولۇپ، كۆز قارىچۇقلىرى قاپقارا ئىدى. كېچىلىرى سۈرمە سۈرەتتى. ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ پېشانىسى ئوچۇق ئىدى. مۇبارەك قاشلىرى ئىنچىكە بولۇپ، قاشلىرىنىڭ ئارىسى ئوچۇق ئىدى. ئىككى يېنى ئارىسىدىكى تومۇرى ئاچچىقلانغاندا كۆپۈپ كېتەتتى. مۇبارەك بۇرنى تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ، ئوتتۇرا قىسمى ئازراق ئېگىز ئىدى.

299. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 459؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II، 605.

مۇبارەك بېشى يوغان ئىدى. مۇبارەك ئاغزى كىچىك ئەمەس ئىدى. مۇبارەك چىشلىرى ئاپئاق بولۇپ، ئالدى تەرىپىدىكىلەر بىر ئاز شالاڭ ئىدى. ئۇ سۆزلىگەندە چىشلىرى ئارىسىدىن نۇر چىققاندەك بولاتتى. ئاللاھ تەئالانىڭ بەندىلىرى ئارىسىدا ئۇنىڭدىن تاتلىق سۆزلۈك بىرسى يوق ئىدى. سۆزلىرىنى ئاسان چۈشەنگىلى بولاتتى. كۆڭۈللەرنى ئېلىپ دىللارغا سۇ ئىچىرەتتى. ئۇ گەپ قىلغاندا، سۆزلىرى مەرۋايىتتەك تىزىلىپ چىقاتتى. ئەگەر ئۇنىڭ سۆزلىرنى سانىماقچى بولسىڭىز، ساناش مۇمكىن ئىدى. بەزى ۋاقىتلاردا ياخشى ئاڭلىسۇن دەپ ئۈچ قېتىم تەكرارلايتتى. ئىنسانلار جەننەتتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك سۆزلىشىدۇ. ئاۋازى ھېچكىمنىڭ ئاۋازى يەتمىگەن يەرلەرگىچە يېتىپ باراتتى.

ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خۇش چىراي ئىدى. تەبەسسۇم بىلەن كۈلگەندە مۇبارەك ئالدى چىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ كۈلگەندە يۈزىدىن چېچىلغان نۇرلار تاملارغا چۈشەتتى. ئۇنىڭ يىغلىشى كۈلۈمسىرىشىدەك سۈس ئىدى. قاقاقلاپ كۈلمەيتتى ۋە يۇقىرى ئاۋازدا يىغلىمايتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم بولغاندا مۇبارەك كۆزلىرىدىن ياش ئاقاتتى. مۇبارەك كۆكسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۈممىتىنىڭ گۇناھلىرىنى ئويلىغان، ئاللاھ تەئالانىڭ قورقۇسىنى ئويلىغان، قۇرئانى-كەرىم ئوقۇغانىنى ئاڭلىغان ۋە ناماز ئوقۇغاندا يىغلايتتى.

ئالەملەرنىڭ پەخرىنىڭ مۇبارەك بارماقلىرى ۋە قوللىرى گۆشلۈك ئىدى. مۇبارەك ئالقانلىرى كەڭ ئىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن ئىپار پۇرىقى چىقىپ تۇراتتى. مۇبارەك بەدىنى يۇمشاق ھەم كۈچلۈك ئىدى. ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم. مۇبارەك قوللىرى يىپەكتەك يۇمشاق ئىدى. مۇبارەك بەدىنى ئىپار ۋە گۈل-چېچەكلەردىن ئارتۇق خۇشپۇراق چاچاتتى. مۇبارك قوللىرى، پۇتلىرى ۋە بارماقلىرى ئۇزۇن ئىدى. مۇبارەك پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرى يوغان، ئاستى قىسمى يۇمشاق ئىدى. قورساق سالمىغان ئۆلچەملىك بەدەن شەكلىدە ئىدى. كەڭ مۈرىلىك بولۇپ كۆكسى كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆكسى-قارنى كەڭ بولۇپ، ئىلاھى نەزەر بىلەن قارايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوتتۇرا بوي بولۇپ، قارىماققا ئېگىز كۆرۈنەتتى. ئەسھابى بىلەن ئولتۇرغاندىمۇ ھەممىسىدىن مەزمۇت ئولتۇراتتى.

مۇبارەك چاچ-ساقاللىرى قويۇق بولۇپ، دولقۇنسىمان ئىدى. دۇنياغا كەلگەندە چاچلىرى بۆدۈر ۋە ئۇزۇن ئىدى. باشتا چېچىنىڭ ئالدىنى پۆپەك قويۇپ قويغان بولۇپ، كېيىنچە ئىككىگە ئايرىۋالىدىغان بولدى. مۇبارەك چاچلىرىنى بەزىدە ئۇزۇن قويۇپ بەرسە، بەزىدە قىسقارتىۋېتەتتى. چاچ-ساقاللىرىنى بويىمايتتى. ئۇ ۋاپات بولغان ۋاقىتتا، چاچ ۋە ساقاللىرىدىكى ئاق چاچلارنىڭ سانى يىگىرمە تالغىمۇ يەتمەيتتى. مۇبارەك بۇرۇتىنى كېسىپ تۇراتتى. بۇرۇتىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە شەكلى مۇبارەك يېنى قەدەر ئۇزۇنلۇقتا ئىدى. ئۇنىڭ خۇسۇسى ساتىراچلىرى بار ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مىسۋاك ۋە تاغاقنى يېنىدىن ئايرىمايتتى. مۇبارەك چاچ ۋە ساقاللىرىنى تارىغاندا

ئەينەككە قارايتتى. ئۇ يول يۈرگەندە تېز ماڭاتتى. ئۇنىڭ ماڭغان يەرلىرىدىن خۇشپۇراق كەتمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەپ ئىدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز قىزىل ئارلاش ئاق تېرىلىك بولۇپ، نۇرلۇق ۋە سۆيۈملۈك ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قارا دېگەنلەر كاپىر ھېسابلىنىدۇ.

ئەرەپ سۆزىنىڭ لوغەت مەنىسى گۈزەل بولۇپ، لىسانى ئەرەپ دېمەك، گۈزەل تىل دېگەنلىكتۇر. كۆچمە مەنىسى يەنى جوغراپىيەدىكى ئەرەپ دېمەك ئەرەبىستان ئىسمىدىكى يېرىم ئارالدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئۇ يەرنىڭ ئىقلىمى، ھاۋاسىدا چوڭ بولغان، ئۇ يەرنىڭ سۈيىنى ئىچىپ، يېمەكلىرىنى يېگەن كىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئاناتولىيەدىكى كان دېگەن يەردىن كەلگەنلەرگە تۈرۈك، بۇلغارىيەدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغانلارغا بۇلغار، گېرمانىيەدىكىلەرنى گېرمان دېگەنگە ئوخشاش. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەممۇ ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن ئەرەپتۇر. ئەرەپلەر ئاق ۋە بۇغداي ئۆڭلۈك كېلىدۇ. بولۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتى ئاق يۈزلۈك ۋە گۈزەل ئىنسانلار ئىدى. ئۇلارنىڭ بوۋىسى بولغان ئىبراھىم ئاق يۈزلۈك بولۇپ، باسرا شەھرى ئاھالىسىدىكى تارۇھ ئىسمىدىكى ئاق يۈزلۈك مۆمىنىنىڭ ئوغلى ئىدى. كاپىر بولغان ئازەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسى ئەمەس تاغىسى يەنى ئۆگەي دادىسى ئىدى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ دادىسى ئابدۇللاھنىڭ گۈزەللىكى مىسىرغا قەدەر تىللاردا داستان بولغان ئىدى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى نۇرنىڭ سەۋەبىدىن ئىككى يۈزگە يېقىن قىز ئۇنىڭ بىلەن ئۆيلىنىش ئۈچۈن مەككىگە كەلگەن ئىدى. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرى ئامىنە ئانىمىزغا نېسىپ بولدى.

تاغىسى ئابباس بىلەن ئابباسنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھمۇ ئاق يۈزلۈك ئىدى. قىيامەت كۈنىگىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى ئاق يۈزلۈك ۋە گۈزەل بولىدۇ.

پەيغەمبەرنىڭ ئەسھابىمۇ ئاق ۋە گۈزەل ئىدى. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاق سېرىق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇم ھۆكۈمرانى ھىراقلىئۇسقا ئەۋەتكەن ئەلچىسى دىھيەيى كەلبى كېلىشكەن بولۇپ، ئۇ يوللاردا ماڭغاندا ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرۈش ئۈچۈن رۇم قىزلىرى كوچىلارغا چىقىشۋالغان ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام نۇرغۇن قېتىم دىھيە نىڭ شەكلىدە يەر يۈزىگە چۈشكەن.

مىسىر، شام، ئافرىقا، سىجلىيا ۋە ئىسپانىيەنىڭ يەرلىك كىشىلىرى ئەرەپ ئەمەس ئىدى. ئەرەپلەر ئىسلامنى دۇنياغا تارقىتىش ئۈچۈن بۇ يەرلەرگە قەدەر كەلگەن. ئەرەپلەر ئاناتولىيە، ھىندىستان ۋە باشقا يەرلەردىمۇ مەۋجۇت. ئەمما كۈنىمىزدە بۇ يەردىكى ئاھالىلەرنى ئەرەپ دەپ ئاتاش توغرا بولمايدۇ.

مىسىرنىڭ ئاھالىسى قارامتۇل، ھىندىستانىنىڭ بولسا قارىدۇر. بۇلارنى ھەبەش دەپ ئاتايمىز. زەنگىبار ئاھالىسىنى زەنگى دەپ ئاتايمىز. بۇلارمۇ قارا تەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىلىرىنى سۆيۈش ۋە ھۆرمەت قىلىش ئىبادەتتۇر. ئۇلارنى ھەر بىر مۇسۇلمان سۆيىدۇ. ئاناتولىيەگە مېھمان بولۇپ كەلگەن قارا تەنلىك دېھقانلار، ھەبەشلەر

ھۆرمەت ۋە ئېكرامغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئەرەپ دەپ ئاتىۋالغان. ئاناتولىيەنىڭ ئاق كۆڭۈل مۇسۇلمانلىرى ئۇلارغا ئىشىنىپ ئۇلارنى سۆيگەن ئىدى. چۈنكى بۇ سۆيگۈدە قارا ۋە ئاق پەرىقى يوق ئىدى. قارا تەنلىك بىر مۇسۇلمان، ئاق تەنلىك كاپىردىن ئۈستۈن بولۇپ سۆيۈملۈك ئىدى. ئىنساننىڭ قارا تەنلىك بولىشى ئىمانىغا دەخلى قىلمايدۇ. بىلال ھەبەشى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياخشى كۆرىشىگە سازاۋەر بولغان ئۇسامە قارا تەنلىك ئىدى. ئەسكىلىكتە ئۈچىغا چىققان ئەبۇ لەھەب ۋە ئەبۇ جەھىل ئاق يۈزلۈك كاپىرلار ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئىنساننىڭ تېرە رەڭگىگە ئەمەس، ئۇنىڭ ئىمانى ۋە تەقۋالىقىغا قاراپ باھا بېرىدۇ. ئەمما قارىۋايلارنىڭ ئۆزىنى ئەرەپ دەپ ئاتىۋىلىشى ئىسلام دۈشمەنلىرىنىڭ ۋە يەھۇدىلارنىڭ ئىشىغا يارايتتى. ئۇلار قارىۋاي ئىنسانلارنى پەس كۆردى ۋە مەسخىرە قىلىپ كۈلدى. ئۇلارنى قۇل قىلىپ قوللاندى. بىر تەرەپتىن بېتەلەي ئىتلار دەپ، مەسخىرە قىلدى. ئۇلارنى «ئەرەپ، ئەرەپ» دەپ چاقىرىپ، چاپلىۋالغان قارا رەڭلىك ھەجۋى رەسىملەرنى ئەرەپ دەپ ئاتاپ، ياشلارغا ئەرەپلەرنى قارىۋاي كۆرسىتىپ، مۇسۇلمان بالىلارنى پەيغەمبىرىمىزدىن يىراقلاشتۇرۇشقا تىرىشتى.

گۈزەل خۇيلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىدە بار ئىدى. ئۇنىڭ بۇ گۈزەل خۇيلىرى ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن بېرىلگەن بولۇپ، چوڭ بولۇش جەريانىدا شەكىللەنگەن ئەمەس. بىر مۇسۇلماننىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ تۇرۇپ، يامان گېپىنى قىلمىغان. ئاللاھ ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىپ، ئۆزى ئۈچۈن باشقىلاردىن ئىنتىقام ئالمىغان. ئۇرۇق-تۇققانلىرىغا ۋە ئەسھابىغا ھەر ۋاقىت كەمتەرلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، ئۆي ئىچىدىمۇ يۇمشاق سۆزلۈك ۋە خۇشخۇي ئىدى. كېسەللەرنى يوقلايتتى، جىنازا نامازلىرىغا قېتىلاتتى. ئەسھابىنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملىشەتتى، كىچىك بالىلارنى باغرىغا باساتتى. ئۇنىڭ قەلبى بۇ ئىشلار بىلەن ئالدىراشتەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە مۇبارەك روھى پەرىشتىلەر ئالىمىدە ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تۇيۇقسىز كۆرگەن كىشىنى قورقۇنچ باساتتى. ئەگەر ئۇ يۇمشاق مۇئامىلە قىلمىسا، پەيغەمبەر بولغان تەقدىردىمۇ ھېچكىم ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرمايتتى. سۆزىنى ئاڭلاشقا تاقەت قىلالمايتتى. ئەكسىچە ئۇنىڭ مۇبارەك كۆزلىرى، ھايادىن باشقىلارنىڭ يۈزىگە قارىمايتتى. ئالىملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سېخىسى ئىدى. بىرسى ئۇنىڭدىن بىر نەرسە سورىسا يوق دېمەيتتى. ئەگەر تەلەپ قىلغان نەرسىسى بولسا بېرەتتى. بولمىسا جاۋاب بەرمەيتتى. شۇ قەدەر ياخشىلىقى ۋە ئېھسانى باركى، رۇم ئىمپېراتورى، ئىران شاھلىرى ۋە ھېچقانداق ھۆكۈمران ئۇنىڭدەك مەرت بولالمىغان ئىدى. ئۇ قىيىنچىلىقتا ياشاشنى ياخشى كۆرەتتىكى، ئۇ ھاياتىدا يېمەك-ئىچمەكنى خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى. يېمەك ئېلىپ كېلىنگەنلار يەيلى، بۈگۈن پالانچى تاماقنى ئېتىڭلار دېمەيتتى. ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن تاماقنى يەيتتى، ئۇنىڭغا بەرگەن ھەر قانداق مېۋىنى تاللىمايتتى. بەزىدە ئايلارچە ئاز تاماق يەيتتى. ئاچلىقنى ياخشى كۆرەتتى. بەزى ۋاقىتلاردا تاماقنى كۆپ يەيتتى، ئەمما تاماقتىن كېيىن

سۇ ئىچمەيتتى. سۇنى ئولتۇرغان ۋاقىتلىرىدا ئىچەتتى.[300] باشقىلار بىلەن تاماق يېگەندە ئەڭ ئاخىردا قول ئۈزەتتى.[301] ھەر قانداق كىشىنىڭ ھەدىيەسىنى قوبۇل قىلاتتى. بەرگەن ھەدىيەگە ئۇنىڭدىن ئارتۇق ھەدىيە بىلەن يولغا سالاتتى.

ھەر خىل كىيىملەرنى كىيىش ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى. باشقا دۆلەتلەردىن ئەلچىلەر كەلسە قىممەتلىك ۋە چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ، تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋالاتتى. قىممەتلىك تاشتىن كۆز تاقىغان كۈمۈش ئۈزۈك تاقاپ، ئۇنى تامغا قىلىپ ئىشلىتەتتى. ئۈزۈكىنىڭ كۆزىگە «مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ» دەپ يېزىلغان ئىدى. ئۇخلايدىغان كۆرپىسى تېرىدىن بولۇپ، ئىچىگە خورما دەرىخىنىڭ تالالىرى قويۇلغان ئىدى. بەزىدە بۇ كۆرپىنىڭ ئۈستىدە، بەزىدە يەرگە سېلىنغان تېرە كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدە ئۇخلىسا، بەزىدە قۇرۇق توپا يەرنىڭ ئۈستىدە ئۇخلايتتى. مۇبارەك ئالقىنىنى ئوڭ يۈزى ئاستىغا قويۇپ، ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ ياتاتتى. زاكات ئالمايتتى، خام نەرسىلەرنى ۋە سامساق يېمەيتتى. شېئىر ئوقۇمايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرى ئۇخلىسىمۇ، يۈرىكى ئۇخلىمايتتى. ئاچ قورساق ئۇخلاپ قالسىمۇ، توق قورساق بولۇپ ئويغىناتتى. پەقەتلا ئەسنىمەيتتى. مۇبارەك تېنى نۇرلۇق بولۇپ، يەرگە كۆلەڭگىسى چۈشمەيتتى. كىيىملىرىگە چىۋىن قونمايتتى. پاشا ۋە باشقا ھاشارەتلەر ئۇنىڭ مۇبارەك قېنىنى ئىچمەيتتى. ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن پەيغەمبەر قىلىپ تاللانغاندىن كېيىن، شەيتانلار كۆكلەرگە چىقىپ غايىپ خەۋەرلەرنى ئالالمايدىغان ۋە سۆزلىيەلمەيدىغان بولدى. ئالەملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىز بىلمەيدىغان ھاياتى بىلەن ھازىرمۇ ھاياتتۇر. ئۇنىڭ مۇبارەك جەستى چىرىمايدۇ. قەبرىسىدە بىر پەرىشتە تۇرغان بولۇپ، ئۇنىڭغا كەلتۈرگەن دۇئا ۋە سالاملىرىمىزنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. مۇنبىرى بىلەن قەبرىسى ئارىسى راۋزائى مۇئەتتەھارا دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يەر جەننەت باغچىلىرىدىن بىرىدۇر. بۇ يەرنى زىيارەت قىلىش ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەللىكىنى ئەسھابى-كىرامنىڭ بۈيۈكلىرىدىن ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەردىن گۈزەل بىر كىشى كۆرمىدىم. خۇددى قۇياش پۈتۈن نۇرى بىلەن ئۇنى يورۇتۇپ تۇرغاندەك، ئۇ كۈلسە چىشلىرى تاملارغا نۇر چۈشۈرەتتى» دەپ بايان قىلدى.

ئىبنى ئەبى ھالە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك يۈزى ئون تۆت كۈنلۈك ئايدەك ۋالىلداپ تۇراتتى» دەپ تەسۋىرلىگەن.

ھەزرىتى ئەلى: «ئۇنى تۇيۇقسىز كۆرگەن كىشى ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەت قىلىپ تونۇشقان كىشى سۆيگۈدىن قەلبى ئېسىناتتى» دېگەن.

---

300. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 318.
301. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 319.

جابىر بىن سەمۇرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇبارەك قولىنى يۈزۈمگە سۈردى. ئۇنىڭ قولى خۇددى ئەتىر ساتىدىغانلارنىڭ، قولىغا يېڭى ئەتىر چېچىپ كۆرسەتكىنىدەك گۈزەل بىر پۇراق چېچىپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرسى بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن قول بەرگەن بولسا، پۈتۈن بىر كۈن ئۇ كىشىنىڭ قولىدىن گۈزەل پۇراق كەتمەيتتى»[302] دەپ بايان قىلغان.

ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر كىچىك بالىنىڭ بېشىنى سىلىغان ۋاقىت، خۇشپۇراق ھىدىدىن باشقا بالىلاردىن باشقىچە پەرقلىنىپ تۇراتتى»[303] دەپ بايان قىلغان.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كۈنى ئۆيىدە ئۇخلاۋاتقان ئىدى. ئەنەس بىن مالىكنىڭ ئانىسى ئۇممى سۈلەيم كىرىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىدە تەر تامچىلىرى بار ئىدى. ئۇممۇ سۈلەيم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەر تامچىلىرىنى يىغىشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويغىنىپ كەتتى ۋە نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلغانلىقىنى سورىغاندا ئۇنىڭ سۈت ئانىسى بولغان ئۇممۇ سۈلەيم: «ئۇنى بىز ئەتىرلىرىمىزگە قاتىمىز، چۈنكى سېنىڭ تەر پۇرىقىڭ پۇراقلارنىڭ ئەڭ گۈزىلى»[304] دېدى.

ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەردەك تېز ماڭغان بىرسىنى كۆرمىدىم. خۇددى يەر ئۇنى ئالدىغا ئىتتەرگەندەكلا، ئۇنىڭ بىلەن ماڭغاندا، پۈتۈن كۈچىمىزنى ئىشقا سېلىپ مېڭىشقا مەجبۇر بولۇپ قالاتتۇق» دەپ بايان قىلغان.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز پەۋقۇلئادە چىرايلىق سۆزلەيتتى. سۆزىنى قەيەردە باشلاپ قەيەردە تۈگىتىشنى بىلەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرى، مىتودى ۋە ئېنىقلىقى بىلەن گۈزەل ئىدى. ئۇنىڭ جۈملىلىرىدىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى ۋە ئىشلىتىلىشى ھەر ۋاقىت ئۆزىنى نامايەن قىلاتتى. ئىپادىلەش كۈچىمۇ يۇقىرى ئىدى. سۆزلىگەندە پەقەتلا قىينالمايتتى، ناھايىتى راھەت سۆزلەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەللىكى

ئۆلىمائى راسىخىن دەپ ئاتالغان ۋە كۆزگە كۆرۈنگەن ئۇستازلار ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋارىسلىرى بولغان ئىسلام ئالىملىرى، ئۇنىڭ پۈتۈن گۈزەللىكىنى كۆرگەن ۋە ئۇنىڭغا ئاشىق بولغان ئىدى. بۇلارنىڭ ئەڭ بېشىدا ئەبۇبەكرى سىددىق كېلىدۇ. ئۇ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ پەيغەمبەرلىك نۇرىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئۈستۈنلۈك، گۈزەللىك ۋە ئۇلۇغلۇقىغا ئاشىق بولۇپ شۇنداق بىر يېپىشتىكى، باشقا ھېچكىم ئۇنىڭچىلىك بولالمىدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ھەر ۋاقىت، ھەر يەردە

302. مۇسلىم، «فەزائىل» ،120؛ قازى ئىياز،شىپائى ـ شەرىپ، 68.

303. قازى ئىياز،شىپائى ـ شەرىپ، S:68.

304. مۇسلىم، «فەزائىل» ،125؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، III ،221؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۈنەن ،I ،254.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنى كۆرەتتى. بىر قېتىم ئۇ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن قەيەرگىلا قارىسام سېنى كۆرىمەن، دېگەن ئىدى. يەنە بىر قېتىمدا: پۈتۈن ياخشى ئەمەللىرىمنى، سېنىڭ بىر خاتالىقىڭىزغا تېگىشىمەن، دېگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ گۈزەللىكىنى ئەڭ ياخشى بىلگەن ۋە باشقىلارغا سۆزلەپ بەرگەن ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە: ئىجتىھاتچان، ئەقىللىق، زىرەك، ئەدەپ ـ قائىدىلىك ئىدى. سالماق ۋە گۈزەل سۆزلەيتتى. قۇرئانى ـ كەرىمنىڭ مەنىلىرىنى، ھارام ـ ھالالنى، ئەرەپ شېئىرلىرى ۋە ھېسابنى ياخشى بىلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنى مەدھىلەپ يازغان شېئىرلىرى بار ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز مۇنداق يازغان:

ۋە لەۋ سەمى ئۇفى
مىسرە ئەۋسافە ھەددىھى،
لەما بەزەلۇ فى سەۋمى
يۇسۇفە مىن ناقدىن.
لەۋىما زەلىها لەۋ
رەئەينە جەبىنەھۇ،
لە ئەسەرنە بىلقاتىل
قۇلۇبى ئەلەل ئەيدى.

تەرجىمىسى: ئەگەر مىسردىكىلەر پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرگەن بولسا يۈسۈپ ئەلەيهسسالامغا پۇل بەرمىگەن بولاتتى. پۈتۈن ماللىرىنى ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن ساقلىغان بولاتتى. زۇلەيھا يۈسۈپ ئەلەيهسسالامغا ئاشىق بولدى، دېگەن ئاياللار، پەيغەمبەرنىڭ نۇرلۇق يۈزىنى كۆرگەن بولسا، بارماقلىرىنىڭ ئورنىغا يۈرەكلىرىنى كېسىپ تاشلايتتى.

ھەزرىتى ئائىشە: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام ئايىغىنىڭ بۇغۇچلىرىنى يېپشۇاتاتتى. مەنمۇ يىپ ئەشكەش ئۇنىڭ يۈزىگە قارىغان ئىدىم. مۇبارەك پىشانىسىدىن بىر تەر تامچىسى ئاقتى. ھەر بىر تال تەر تامچىسى ھەر تەرەپكە نۇر چېچىپ، كۆزلەرنى قاماشتۇراتتى. مەن ھەيران قالغان ئىدىم. ئۇ ماڭا قاراپ: نېمىگە ماڭا بۇنداق ھاڭۋىقىپ قاراپ تۇرىسەن! دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مۇبارەك يۈزىڭىزنىڭ پارلىشىغا، سەندىن ئاققان تەر تامچىلىرىنىڭ نۇر چېچىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۆزەمنى يوقاتتىم، دېدىم. ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ پىشانەمگە سۆيدى ۋە: يا ئائىشە! ئاللاھ تەئالا ساڭا ياخشىلىقلار ئاتا قىلسۇن! سەن مېنى سۆيۈندۈرگەندەك، مەن سېنى سۆيۈندۈرەلمىدىم! دېدى. يەنى سېنىڭ مېنى سۆيۈندۈرۈشىڭ، مېنىڭكىدىن كۈچلۈك دېدى» دەپ بايان قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ھەزرىتى ئائىشىنى سۆيۈپ قويغانلىقى ئۇنىڭ پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭ جامالىنىڭ گۈزەللىكىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭغا تەقدىم قىلغان سوۋغىسى ئىدى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇبارەك بەدىنىدىكى گۈزەللىكلەر ھېچبىر كىشىنىڭ بەدىنىدە كۆرۈلمىگەن. ئىمام قۇرتۇبى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەللىكى تولۇق كۆرۈنمىگەن ئىدى. ئەگەر ئۇنىڭ ھەقىقى گۈزەللىكىنى كۆرگەن بولساق، ئەسھابى-كىرام ئۇنىڭغا قاراشقا تاقەت قىلالمايتتى. ئۇنىڭ ھەقىقى گۈزەللىكى كۆرۈنگەن بولسا، ھېچكىم ئۇنىڭغا قاراشقا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى» دەپ بايان قىلغان.

يۈسۈپ ئەلەيھىسسالام ئەسلى گۈزەللىكى بىلەن كۆرۈنسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جامالى يوشۇرۇن كۆرۈندى. يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەنلەر ئۇنىڭ جامالىغا ھەيران قېلىپ قوللىرىنى كەستى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كامالى بىلەن بولسا، زۇننارلار (خرىستىئان راھىپلارنىڭ بېلىگە تاقايدىغان پوتىسى) كېسىلدى، بۇتلار چېقىلدى ۋە كۆپۈرلۈق بۇلۇتلىرى تارقىتىلدى.

ئەسھابى-كىرام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! سىز چىرايلىقمۇ ياكى يۈسۈپ ئەلەيھىسسالاممۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قېرىندىشىم يۈسۈپ مەندىن چىرايلىق، مەن ئۇنىڭدىن سۆيۈملۈك، ئۇ مەندىن گۈزەل كۆرۈنىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئەۋەتكەن ھەر بىر پەيغەمبىرى خۇشخۇي، ئاۋازى چىرايلىق ئىدى. سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلار ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن خۇشخۇي ۋە ئاۋازى چىرايلىق» دېدى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قۇرئانى-كەرىمدە ئېيتىلغان ئىسىملىرىدىن بىرى يەنى قۇرئانى-كەرىمنىڭ يۈرىكى دەپ ئاتالغان ياسىن سۈرىسىدىكى «ياسىن» سۆزىدۇر. ئۆلىمائى راسىخىنىڭ بۈيۈكلىرىدىن بىرى بولغان سەييىد ئابدۇلھەكىم ئەرۋاسى: «ياسىن، ئەي مېنىڭ مۇھەببەت دەرياسىغا شۇڭغۇپ كىرگەن ھەبىبىم! دېگەنلىكتۇر» دېگەن. بۇ دەريانىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلار، يىراقتىن كۆرگەنلەر، يېنىغا كەلگەنلەر، ئىچىگە كىرىپ بويلىغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆمۈر بويى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشقىدا كۆيگەن. ئىچىدىن چىققان بىر ئاشىق ھېسسىياتى بىلەن بۇنى مىسرالارغا تىزغان. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ تەسىرلىك بولغىنى ۋە بۇ مۇھەببەت دەرياسىدىن ئەڭ چوڭ ھۇزۇر-بەخىش ئالغان مەۋلانا خالىد باغدادى ئىدى. ئۇنىڭ پەيغەمبىرىمىزگە بولغان مۇھەببىتى ۋە ئاشىقنى ئىپادىلىگەن قەسىدىلەردىن بىرى مۇنداق:

سەرۋەرى ئالەم ساڭا ئاشىق بولۇپ كۆيىمەن،
قەيەردە بولسامۇ ئۇ گۈزەل جامالىڭ ئىزدەيمەن.
مۇبارەك كەبە تەختىنىڭ سۇلتانىسەن مەن بىر پۇچەك،
مېھمىنىمسەن دېيىشنى ھۆرمەتسىزلىك سانايمەن.

جاھاندىكى ھەر نەرسە سېنىڭ شەنىڭگىلا يارىتىلدى،
رەھمىتىڭ ماڭىمۇ ياغسا ئۇ چاغنى باھارىم ئاتايمەن.

ھەر كىم كېلەر ھىجازغا كەبە تاۋابى ئۈچۈن،
مەن ساڭا يېتىش ئۈچۈن تاغ-داۋانلار ئاشىمەن.

چۈشۈمدە كېيدۈرۈلدى سائادەت تاجى بېشىمغا،
ئايىغىڭنىڭ توپىسىنى يۈزۈمگە تەگمىش ئويلايمەن.

دوستىنى مەدھىيىلىگەن ئاشىقلار بۇلبۇلى ئەي جامى،
دىۋانىڭدا تەرجىمانىمەن شۇنداق يازغان بولىمەن:

«تىلى چۈشكەن ھەم چاڭقىغان بىر بىچارە ئىت كەبى،
سېنىڭ ئېھسان دېڭىزىڭدىن بىرەر تامچە تىلەيمەن»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيلەپ يازغان شېئىرلار ۋە مەدھىيلەر بىر تەرەپتە تۇرسۇن، ئۇنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئەسەرلەر يېزىلدى. بۇلارنى يازغان يازغۇچى ۋە شائىرلارنىڭ نام-شەرىپى پۈتۈن دۇنياغا تارقىلىپ، تىللاردا داستان بولسىمۇ، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيلەپ يازغاندا تىللىرى ئاجىز قالدى. ئۇنى كۆرۈپ گۈزەللىكىگە ئاشىق بولغانلار، ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي مەدھىيلىگەن ئىدى. ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى ئىپادىلەشكە ئىنساننىڭ كۈچى يەتمەيدۇ، دېدى. ئىسلام ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىدا ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ يازغان يۈزلىگەن ئەسەر بار. كىتابنى ئوقۇغانلار ئاللاھ تەئالانىڭ سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىنى، ئويلاپ يەتكۈسىز بىر پەزىلەتكە، قاراپ تويمىغۇدەك بىر گۈزەللىككە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلەيدۇ. ئۇنى كۆرمەي تۇرۇپمۇ ئۇنىڭغا مەپتۇن بولىدۇ، ئاللاھنىڭ ھەبىبىگە ئاشىق بولغانلار ھەر نەپەسىدە، ئۇنىڭ مۇبارەك گۈزەللىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئايغا ھەر بىر قارىغاندا، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چېچىلغان نۇرلارنى ئېسىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭ گۈزەللىك دەرياسىنىڭ بىر تامچە سۇيىگە ئېرىشكەنلەر:

سېنىڭ گۈزەللىكىڭنى كۆرگەن،
گۈلگە قارىماس ئەسلا.
سېنىڭ سۆيگۈڭگە ئېرىشكەن،
سۆيگۈ ئىزدىمەس ئەسلا.

دەيدۇ. ئەنەس بىن مالىك رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «ھەر بىرىڭلار ئۈچۈن سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردا مەن سىلەرنىڭ ئەۋلادىڭلاردىن، ئاتا-بوۋاڭلاردىن، پۈتۈن خەلقتىن ھۆرمەتلىك ھېسابلانمىسام، ھەقىقى ئىمان ئېيتقان بولمايسىلەر!»[305] دەپ رىۋايەت قىلغان.

305. مۇسلىم، «ئىمام»، 76؛ نەسائى، «ئىمام»، 19؛ ئىبنى ماجە، «مۇقەددىمە»، 9؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 207؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II، 508.

بىر كۈنى ھەزرىتى ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، جېنىمدىن باشقا ھەممە نەرسەم ساڭا پىدا بولسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر مېنى جېنىڭلاردىن ئۈستۈن كۆرۈپ ياخشى كۆرمىگىچە ھەقىقى ئىمان ئېيتقان بولمايسىلەر، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا قۇرئانى-كەرىمنى ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سەن مېنىڭ جېنىمدىنمۇ سۆيۈملۈك ئورۇندا تۇرىسەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئۆمەر! ئەمدى بولدى، دېدى.

بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى ئاللاھ تەئالانىڭ رەسۇلى! قاچان قىيامەت بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قىيامەت ئۈچۈن نېمە تەييارلىدىڭ؟ دېدى. ئۇ كىشى: كۆپ ناماز ئوقۇدۇم، روزا تۇتتۇم، سەدىقە بەردىم ۋە بۇ ئارقىلىق قىيامەتكە تەييارلىق قىلدىم. بۇنىڭدىن باشقا، مەن ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ياخشى كۆرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىنسان سۆيگەن ئادىمى بىلەن بىللە، دېدى.[306]

پەيغەمبەرنى ياخشى كۆرۈش پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا پەرزدۇر. ئۇنى سۆيۈش ئىنسان قەلبىدىن ئورۇن ئالسا، ئىسلام دىنىدا ياشاش، ئىمانغا باغلىنىش تويمايدىغان بىر خوشاللىققا ئىگە بولۇش ئاسانغا چۈشىدۇ. بۇ سۆيگۈ ئىككى جاھان سۇلتانىغا ئىتائەت قىلىشقا سەۋەپچى بولىدۇ. بۇ سۆيگۈ بىلەن ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبىرىگە ئاتا قىلغان، تەسۋىرلەپ بېرىش مومكىن بولمىغان چەكسىز نېمەت ۋە بەرىكەتلەردىن بەھرىمان بولۇش بىلەن شەرەپلىنىدۇ. چوڭ-كىچىك ھەر بىر مۇسۇلماننى، توپتوغرا پەيغەمبەرنىڭ سۆيگۈسىگە يەتكۈزىدىغان ئەھلى سۈننەت ئالىملىرى ۋە كىتابلىرى بۇ بەرىكەتنىڭ سايىسىدا بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ئىسمىنى ئېيتقان ۋە ئاڭلىغان بىر مۆمىن، پەيغەمبەرنىڭ سۆھبەتلىرىگە قاتناشقاندەك، ئېغىر بېسىقلىق، ئەدەپ-قائىدەلىك، روھ ۋە بەدىنى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بىلدۈرىشى ۋاجىپتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى ۋە ئەمەللىرىنى، ئۇنىڭ ئۇلۇغ زاتىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان بىر شەكىلدە ئىپادىلەش، ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن ھۆرمەت ۋە تازىمدۇر. ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا، ئۇنى چۈشۈرۈپ، تۆۋەن كۆرىدىغان سۆز-ھەرىكەتلەرنى قىلماسلىقمۇ، ئۇنىڭغا قىلىنغان ھۆرمەتتۇر.

مەسىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كەمبەغەل ۋە چارۋىچى دېگىلى بولمايدۇ. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پالانچى نەرسىنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەندە، «مەن ئۇ نەرسىنى ياخشى كۆرمەيمەن» دېمەسلىكمۇ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «مەن بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تاماق يېمەيمەن» دېگەن سۆزىگە، «مەن بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ تاماق يېيىشنى ياخشى كۆرىمەن» دېمەسلىكمۇ،

---

306. بۇخارى، «ئاھكام»، 10؛ تىرمىزى، «زۇھد»، 50؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 104؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، XI، 186؛ قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، S:77.

ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمەتتۇر. بۇنداق ئىشلارغا دىققەت قىلىش ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمەتنىڭ ئىپادىسىدۇر. بۇنداق سۆزلەرنى قىلغاندا دىققەت قىلماسلىق، سۆزلىگەندە ھۆرمەتسىزلىك قىلىش بولسا، كۇپۇرلۇق يولىغا باشلايدۇ.

قۇرئانى-كەرىم ۋە ھەدىس كىتابلىرىنىڭ ئۈستىگە ھەر قانداق بىر كىتابنى ياكى بىرەر نەرسىنى قويۇش، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىگە قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىكتۇر. ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى توپا-چاڭلارنى سۈرتۈش، ئىچىدىكى ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىنىڭ ئىسمىلىرى بولغان ياكى يېزىلغان ۋاراقلارنى تاشلىۋەتمەسلىك، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىگە قىلىنغان ھۆرمەتتۇر.

بۇنداق قەغەزلەر يىرتىلمايدۇ، ئەرەپ ھەرپلىرى بىلەن يېزىلغان قەغەزلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك. ئاللاھ تەئالانىڭ مۇبارەك ئىسمى ۋە ئايەت كەرىملەر يېزىلغان قەغەزلەر، ئۇپىراپ يىرتىلغان بولسا، ئۇلارنى پاكىز رەختنىڭ ئىچىگە قويۇپ يەرگە كۆمۈش ياكى پاكىز سۇ بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىدىكى خەتلەر ئۆچۈپ كەتكىچە يۇيۇۋېتىش ياكى ئوتتا كۆيدۈرۈش بىلەن بىرگە كۈللىرىنى يەرگە كۆمۈۋېتىش كېرەك. كۆيدۈرۈش، يۇيۇپ يۇقىتىشتىن ياخشىدۇر. چۈنكى يۇغان سۇلار پۇتىمىزنىڭ ئاستىدا قېلىشى مۇمكىن.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەرەمى بولغان مەدىنە مۇنەۋۋەرگە تازىم ۋە ھۆرمەت قىلىش، ئۇ يەردە قىلىش چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلماسلىق مەدىنە مۇنەۋۋەر ئەھلىگە ئىكرام قىلىشمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرسەتكەن تازىم ۋە ھۆرمەتنىڭ بىر قىسمىدۇر..

ئىشقىڭ بىلەن ئاشىقلار كۆيسۇن يا رەسۇلۇللاھر،
ئىشقىڭ شارابىنى ئىچىپ قانسۇن يا رەسۇلۇللاھ.

شۇ سېنى سۆيگەن كىشى قويدى يولۇڭغا باشىنى،
ئىككى دۇنيا قۇياشى سېنىڭدۇر يا رەسۇلۇللاھ.

شۇ سېنى سۆيگەنلەرگە قىل شاپائەت ئەي ئەزىز،
مۆمىنلەرنىڭ تېنىگە جانسەن يا رەسۇلۇللاھ.
ئاشىقمەن شۇ دىدارغا، بۇلبۇلمەن شۇ گۈلزارغا،
سېنى سۆيمىگەن ئوتتا كۆيسۇن يا رەسۇلۇللاھ.

شۇ سېنى سۆيگەن سۇبھان، بولدى ھەممىگە سۇلتان،
جېنىم يولۇڭدا قۇربان بولسۇن يا رەسۇلۇللاھ.

دەرۋىش يۇنۇسنىڭ جېنى، ئالەم شاپائەت كانى،
ئىككى دۇنيا سۇلتانى سەنسەن يا رەسۇلۇللاھ

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستۈنلۈكى

گۈزەل ئەخلاقى

ئاللاھ تەئالا سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئېھسان ئاتا قىلىپ، ئۇنىڭغا مەرھەمىتىنى كۆرسەتكەچ، ئۇنىڭ گۈزەل خۇلقى مىجەزىنىمۇ كۆرسىتىپ بەرگەن. ئاللاھ تەئالا قۇرئانى-كەرىمدە: «سەن گۈزەل ئەخلاق بىلەن يارىتىلدىڭ» دېگەن. ھەزرىتى ئىكرىمە: «ھەزرىتى ئىبنى ئابباستىن ئاڭلىغان ئىدىم. بۇ ئايەت كەرىمدە (قەلەم سۈرىسى، 4-ئايەت): ‹سەن ئەڭ گۈزەل خۇيلۇق› دېيىلگەن» گۈزەل خۇيلۇق-ئاللاھ تەئالاغا ئىتائەت قىلىش، ئىنسانلارغا خۇش-پېئىل بولۇش دېگەنلىكتۇر. تارىختا نۇرغۇن كىشلەرنىڭ ئىسلام دىنىغا كىرىشىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل خۇيى سەۋەپ بولغان. سۆزلىرى ئاجايىپ تاتلىق بولۇپ، كۆڭۈللەرنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالاتتى. روھلارنى جانلاندۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ قەدەر ئەقىللىق ئىدىكى، ئەرەپ يېرىم ئارىلىدىكى جاھىل ۋە قوپال ئادەملەرنىڭ ئارىسىغا كېلىپ، ئۇلارنىڭ مۇئامىلىسىگە چىداپ، ئۇلارنى يۇمشاق ۋە يېقىملىق سۆزلىرى بىلەن قايىل قىلدى. نۇرغۇنلىرى دىنىدىن ۋاز كېچىپ ئىسلامغا كىردى. ھەتتا ئاتا-ئانىسى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىغا قارشى ئۇرۇش قىلدى. ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئۈچۈن مال-دۇنياسى، ھاياتى ۋە يۇرتلىرىدىن ۋاز كېچىپ قانلىرىنى ئېقىتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇلار بۇرۇن بۇنداق ئىشلارغا ھېچ كۆنمەيدىغان ئىنسانلار ئىدى. ئۇنىڭ گۈزل خۇيى، مەرھەمىتى، سەۋرى، ئېھسانى، ئېكرامى ئۇ قەدەر كۆپ ئىدىكى پۈتۈن كىشلەرنى ھەيران قالدۇراتتى. ئۇنى كۆرگەنلەر ۋە باشقىلاردىن ئاڭلىغانلار، ئارقا-ئارقىدىن مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ ھەر بىر سۆزىدە، ھەر بىر ھەركىتىدە، ھەر بىر ئىشىدا كەمچىلىك يوق ئىدى. شەخسى ئاداۋىتى ئۈچۈن باشقىلارغا ئاچچىقلانمايتتى. دىن دۈشمەنلىرى ۋە دىنغا تىل ئۇزاتقانلار ئۈچۈن بولسا شىددەتلىك گۈلدۈرمامدەك ئىدى.

ئۇنىڭ مىڭلىغان كارامەتلىرى بار ئىدى. ئۇنىڭ كارامەتلىرىنى دوست-دۈشمەن ھەممىسى بىلەتتى. ئۇنىڭ بۇ كارامەتلىرىنىڭ ئەڭ قىممەتلىكى ئۇنىڭ خۇشخۇي ۋە ئەدەپلىك بولىشى ئىدى. ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى: «پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چارۋىلارغا ئوت بېرەتتى، تۆگىلەرنى باغلايتتى، ھويلىسىنى سۈپۈرەتتى، قوي ساغاتتى، يىرتىلغان ئاياقلىرىنى يامايتتى، كىر كىيملىرىنى يۇياتتى، خىزمەتچىسى بىلەن بىللە تاماق يەيتتى، ئائىلە خىزمەتچىسى قول تۈگمەندە ئۇن تارتقاندا ھېرىپ قالسا، ياردەم قىلاتتى. بازاردىن ئۇششاق-چۈششەك نەرسىلەرنى سېتىۋىلىپ، خالتا ئىچىگە سېلىپ ئۆيگە ئېلىپ كېلەتتى. كەمبەغەللەرگە، بايلارغا، چوڭلارغا، كىچىكلەرگە ئۇلاردىن بۇرۇن سالام بېرەتتى. ئۇلار بىلەن كۆرۈشكەندە باشتا ئۆزى قول ئۇزىتاتتى. قۇلنى، باينى، زىيالىنى، قارىنى، ئاقنى ئوخشاش كۆرەتتى. كىم بولىشىدىن قەتئىنەزەر، چاقىرىلغان

يەردىن قالمايتتى. ئالدىغا قويۇلغان نەرسىلەر ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن تۆۋەن كۆرمەيتتى. ھېچ تاماق ئاشۇرۇپ قويمايتتى. مىجەزى ناھايىتى ئېسىل ئىدى، ياخشىلىق قىلىشنى قولدىن بەرمەيتتى، پۈتۈن كىشىلەر بىلەن ئىناق ئۆتەتتى، چىرايىدىن تەبەسسۇم كەتمەيتتى، تاتلىق سۆزلۈك بولۇپ، گەپ قىلغاندا كۈلۈمسىرەيتتى، ئەمما ئۆزىنى پەس ئورۇنغا قويمايتتى، ناھايىتى ھەيۋەتلىك بولۇپ، باشقىلارغا ھۆرمەت تۇيغۇسى بېرەتتى، ئەمما قوپال ئەمەس، ناھايىتى نازۇك ۋە مەرت ئىدى. ئىسراپ قىلمايتتى، پايدىسىز بىر نەرسە بەرمەيتتى، ھەممە ئادەمگە كۆڭۈل بۆلەتتى. مۇبارەك بېشى ھەر ۋاقىت ئالدىغا ئېگىك ئىدى. باشقىلاردىن بىر نەرسە تاما قىلمايتتى. سائادەت ۋە ھۇزۇر ئارزۇ قىلغان كىشى ئۇنىڭدەك بولۇشى كېرەك"

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم، بىر قېتىممۇ ئوف دېمىدى. ھېچبىر ۋاقىت، بۇنى نېمىگە بۇنداق قىلمىدىڭ، بۇنى نېمىگە ئۇنداق قىلمايسەن! دېگەندەك گەپ قىلمىدى»[307] دېدى.

ئەبۇ ھۇرەيرە: «بىر ئۇرۇشتا كاپىرلارنى يوقۇتۇش ئۈچۈن دۇئا قىلىشنى تەلەپ قىلدۇق، ئۇ بىزگە: مەن باشقىلارغا لەنەت ئوقۇش، ئىنسانلارغا ئازاب سېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلمىدىم. مەن ئىنسانلارغا ياخشىلىق ۋە ھۇزۇر ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم» دېدى. ئاللاھ تەئالا ئەنبىيا سۈرىسىنىڭ 107 ـ ئايىتىدە: «سېنى ئالەملەرگە رەھمەت ۋە ياخشىلىق ئۈچۈن ئەۋەتتىم» دېگەن.

ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نارىسىدە قىزدىنمۇ ھايالىق ئىدى»[308] دېگەن.

ئەنەس بىن مالىك: «سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز باشقىلار بىلەن سالاملاشقاندا، ئۇ كىشى قولىنى تارتمىغىچە، بالدۇر قولىنى تارتمايتتى. ئۇ كىشى يۈزىنى بۇرىمىغۇچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۈزىنى باشقا تەرەپكە ئۆرىمەيتتى. باشقىلارنىڭ يېنىدا ئولتۇرغاندا، ئىككى تىزى ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلماسلىق ئۈچۈن پاچاقلىرىنى كۆتۈرىۋالمايتتى» دېگەن.

جابىر بىن سۇمۇرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپ گەپ قىلمايتتى. سۆزلەشكە توغرا كەلگەندە ياكى بىرەر نەرسە سورىغاندا ئاندىن ئېغىز ئاچاتتى» دېگەن. بۇلاردىن شۇنى كۆرىۋالالايمىزكى، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئورۇنسىز گەپ قىلماسلىقى، ئاز ۋە ساز گەپ قىلىشى لازىم. ئۇنىڭ مۇبارەك سۆزلىرى ئۆلچەملىك ۋە تەرتىپلىك ئىدى. تولىمۇ ئوچۇق ۋە چۈشىنىشلىك سۆزلەيدىغان بولۇپ، ئاڭلاشقا ئاسان ئىدى.

307. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، III، 255؛ قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 291.:

308. مۇسلىم، «فەزائىل»، 99؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، III، 71؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 368؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۇنەن، II، 477.

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغرىقلارنى يوقلاپ تۇراتتى، جىنازا نامازلىرىدىن قالمايتتى، چاقىرغان يەرگە چوقۇم باراتتى، ئېشەككە مىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى خەيبەر ئۇرۇشىدا كۆرگەن ۋاقتىمدا، بىر تال چۇلۇۋۇرى بولغان ئېشەكنى مىنىۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىدىن چىققاندا مەدىنە ئاھالىلىرى ۋە خىزمەتچىلەر سۇ تولدۇرۇلغان تۇلۇملار بىلەن يېنىغا كېلىپ، مۇبارەك بارمىقىنى ئىچىگە سېلىشنى تەلەپ قىلاتتى. قىش ۋە سوغۇق سۇ بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇندايتتى»[309] دېگەن.

ئەنەس: « نارىسىدە بى قىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنى تۇتۇپ، ئۇنى بىر ئىشى ئۈچۈن ئېلىپ ماڭسا، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بېرىپ، ھاجىتىدىن چىقىشىغا ياردەم قىلاتتى» دېگەن.

جابىر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر نەرسە سورىسا، يوق دېمەيتتى. "

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايا ئىگىسى بولىشى بىلەن پۈتۈن دۇنيادىكى ئىنسانلاردىن ئۈستۈن ئىدى. كۆرۈشكە بىئەپ بولغان نەرسىلەرگە كۆزىنى ئېتىۋالاتتى. باشقىلار خوش بولمايدىغان نەرسىلەرگە خىتاپ قىلمايتتى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، بىرەر كىشىنىڭ باشقىلار خوش بولمايدىغان بىر ئىشنى قىلغانلىقىنى مەلۇم قىلغاندا، ئۇ كىشىنىڭ ئىسمىنى ئاتىماي تۇرۇپ، ‹نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلغاندۇ› دەيتتى» دېگەن.

بۇنداق سۆزلەش ئارقىلىق بۇ ئىشنى قىلغان ۋە سۆزلىگەن كىشىنىڭ ئىسمىنى ئاتىمايتتى ۋە بۇ ئىشنى تۈپەيلى خىجىل قىلمايتتى.[310]

ئەنەس بىن مالىك: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا، يۈزىگە سېرىق بىر نەرسە چاپلىشىپ قالغان بىر كىشى كىرىپ كەلدى. پەيغەمبىرىمىز ئۇنىڭغا ھېچقانداق گەپ قىلمىدى ۋە نارازى بولمىدى. پەقەت ئۇ كىشى سىرتقا چىقىپ كەتكەندە، ‹ئۇنىڭغا دەپ قويغان بولساڭلار، يۈزىدىكىنى يۇيىۋالغان بولسا!› دېدى»[311]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبىلىلەرنى بىرلەشتۈرگۈچى ئىدى. ئۇلارنى بىر-بىرىگە دوست قىلاتتى. ھەر بىر قەبىلىنىڭ ئاقساقاللىرىغا ھۆرمەت قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزىنىڭ تۆرىگە باشلايتتى. ھېچبىر كىشىنى مۇبارەك جامالىدىن مەھرۇم قىلمايتتى. ئەسھابى كىرامنىڭ ھال-ئەھۋالىنى ئىگەللەپ، كەلمىگەنلەرنى سورايتتى. يېنىدا ئولتۇرغانلارغا نەسىھەت قىلىپ ئۇلارنىڭ نەسىبىنى بېرەتتى. كىشىلىك مۇناسىۋەتكە ماھىر ئىدى. بىرىنى بىرسىدىن ئۈستۈن كۆرسىتىپ سۆزلىمەيتتى. ئۇنىڭ يېنىغا ئەرزىدار بولۇپ كەلگەنلەرنىڭ شىكايەتلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلايتتى. ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەن كىشى ئايرىلمىغۇچە،

---

309. ئىبنى ماجە، «زۇھد» ،16؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك ،II،506؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 371.

310. قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، S: 116.

311. قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، S: 116.

ئۇنىڭ يېنىدىن روخسەتسىز ئايرىلمايتتى. پۈتۈن ئىنسانلارغا گۈزەل خۇيى ۋە ئەخلاقى بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. ئۇنىڭ ئادىل ۋە ھەققانى ئىكەنلىكىنى ھەممەيلەن ياخشى بىلەتتى. بىر كىشىنى باشقا بىر كىشىدىن ئۈستۈن ۋە ئايرىم تۇتمايتتى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك گۈزەل ئەخلاقلىق بىر كىشى كۆرۈپ باقمىدىم. ئەسھابى ياكى خەلقى ئۇنى چاقىرغاندا، ھەر ۋاقىت مەرھەمەت سۆزى بىلەن ئاغزىغا قارايتتى» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەسھابىنى گۈزەل ئىسىملىرى بىلەن چاقىراتتى. باشقىلارنىڭ سۆزىنى كېسىۋەتمەيتتى. ئۇنىڭغا سۆز قىلغان كىشىنىڭ سۆزى تۈگىمەي ياكى ئۇ كىشى ئايرىلمىغۇچە ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلمەيتتى.

ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقى، شەپقىتى، مەرھەمىتى ھەققىدە ئاللاھ تەئالا: «ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋارە بولۇشۇڭلار ئۇنى بىئارام قىلىدۇ. سىلەرگە بەكمۇ مېھرىبان. مۆمىنلەرگە ھەققەتەن مەرھەمەت ئىگىسى ۋە ئۇلارغا ياخشىلىق تىلەيدىغان ساخاۋەتچى» دېگەن. ئەنبىيا سۈرىسىنىڭ 107 ـ ئايىتىدە: «(ئەي ھەبىبىم!) سېنى پەقەت ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتىم» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى نەرسىلەرنى ئۈممىتىگە ئېغىر كېلىپ قالمىسۇن دەپ، ئاسانلاشتۇرۇشقا تىرىشاتتى. پەيغەمبىرىمىز: «ئۈممىتىمگە قىينچىلىق تۇغدۇرمايدىغان بولسام، ھەر تاھارەت ئالغاندا، ئېغىزىڭلارنى مىسۋاك بىلەن يۇيۇڭلار، دېگەن بولاتتىم»[312] دېدى.

سۆزىدە تۇرۇش، بەرگەن ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېتىدىغان ئىنسان يوق ئىدى.

ئابدۇللاھ بىن ئەبى ھەسما: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىكى بىلدۈرۈلمىگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ بىلەن تىجارەت قىلغان ئىدىم. ئۇنىڭ ھېسابىغا بىر مىقدار پۇل قالغان ئىدى. ئۇنىڭغا، پالانچى كۈنى پالانى يەردە كۆرۈشەيلى دەپ ۋەدە قىلىپ ئۇنتۇپ قالغان ئىدىم. ئۈچ كۈندىن كېيىن بەرگەن ۋەدەم ئېسىمگە كېلىپ، دەرھال ئۇ يەرگە يۈگۈرۈپ باردىم. ئۇنىڭ ئۈچ كۈندىن بۇيان ئۇ يەردە مېنى ساقلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ھەيران قالدىم. ئۇ ماڭا: يىگىت سەن مېنى چارچىتىپ قويدۇڭ! سېنى ئۈچ كۈندىن بېرى ساقلاۋاتىمەن" دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىك پېئىللىقى، پۈتۈن ئىنسانلاردىن ھەتتا باشقا پەيغەمبەرلەردىنمۇ ئۈستۈن ئىدى.

مەغرۇرلۇق ئۇنىڭدىن قەتئى تېپىلمايتتى. ئاللاھ تەئالا پەيغەمبىرىمىزگە قۇل بىر پەيغەمبەر بىلەن پادىشاھ بىر پەيغەمبەر بولۇشنى تاللاش ھوقۇقىنى بەرگەندە، ئۇ قۇل پەيغەمبەر بولۇشنى تاللىدى.[313]

---

312. بۇخارى، «تەمەننى»، 9؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف، I،556؛ قازى ئىياز، شىپائى ـ شەرىپ، 123 :.
313. قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:309.

بۇ سەۋەپتىن ئىسراپىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئاللاھ تەئالا ئۇ گۈزەل خىسلەتنى ساڭا ئاتا قىلدى. چۈنكى سەن، قىيامەت كۈنىدە ئادەم ئوغۇللىرى ئىچىدە ئەڭ ئۈستىنى شۇنداقلا قەبرەڭدىن تۇنجى بولۇپ تۇرىدىغان ئادەم. بىزگە تۇنجى بولۇپ شاپائەت تىلەيدىغانمۇ سەن بولىسەن» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزغا: «ماڭا مەككىنىڭ تاش ۋە تۇپراقلىرى ئالتۇنغا ئايلىنىش تەكلىپى بېرىلدى. ياق بولمايدۇ، يا رەببى! دېدىم. بىر كۈن ئاچ بىر كۈن توق قالاي، ئاچ قالغان كۈنىمدە ساڭا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىمەن، توق كۈنىمدىمۇ ساڭا ھەمدۇ-سانا ئوقۇيمەن، دېدىم»[314] دېدى.

جىبرائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئاللاھ تەئالا ئەگەر سەن خالىساڭ، شۇ تاغنى ساڭا ئالتۇن قىلىپ بېرەي، ئۇ قەيەرگە بارسا، ئۇ تاغمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي جىبرائىل! دۇنيا، ئۆيى يوقلارنىڭ ئۆيىدۇر. يەنە شۇ ئۆيى يوقلارنىڭ مال-دۇنياسىدۇر، بۇلارنى ئەقلى بولمىغان كىشلەر يىغىدۇ، دېدى.[315] جىبرائىل ئەلەيھىسسالام: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا سېنى ئېتكاپتا مەھكەم ئولتۇرغۇزغان، دېدى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «بەزى ۋاقىتلاردا ئۆيىمىزدە ئايلاپ، ئايلاپ تاماق ئېتىش ئۈچۈن ئوچاققا ئوت ياقمايتتۇق، ئۆيىمىزدە سۇ بىلەن خورمىدىن باشقا نەرسە قالمايتتى» دېدى.

ئىبنى ئاباس: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى نۇرغۇن كېچىلەرنى تاماق يىمەي تاڭ ئاتقۇزدى. چۈنكى كېچىدە يەيدىغان نەرسىسى يوق ئىدى» دېگەن.

ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورسىقى، ھېچبىر ۋاقىت تاماقتىن تويغان ئەمەس، بۇ جەھەتتە ھېچكىمگە ئەھۋالىنى ئېيتمايتتى. پۈتۈن كېچە ئاچ قالسىمۇ، كۈندۈزلىرى روزا تۇتۇشتىن ۋاز كەچمەيتتى.[316]

ئۇ خالىسا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭغا يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقلارنى، ئەڭ گۈزەل يېمەك-ئىچمەك ۋە راھەت-پاراغەتلىك تۇرمۇش ئاتا قىلغان بولاتتى. قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆرگەندە ئىچىم ئاغرىپ يىغلايتتىم. قولۇم بىلەن ئۇنىڭ مۇبارەك قورسىقىنى سىلاپ تۇرۇپ: جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن! ساڭا كۈچ-قۇۋۋەت بېرىدىغان بۇ دۇنيادىنمۇ ئازىراق مەنپەئەتلەنسەڭ بولمامدۇ؟ دېدىم. ئۇ: ئەي ئائىشە! مەن دۇنيانى نېمە قىلىمەن؟ مەندىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىم، بۇنىڭدىنمۇ جاپالىق كۈنلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇلار شۇنداق جاپالىق تۇرمۇشتىمۇ ياشاشنى داۋاملاشتۇرۇپ، رەببىنىڭ دەرگاھىغا باردى. بۇ سەۋەپ بىلەن رەببى ئۇلارنى گۈزەل قارشى ئالدى. ساۋاپلىرىنى

---

314. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 381؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 308~309:؛ غەززالى، ئىھيا، III، 196.

315. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، VI، 71؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VII، 243.

316. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 406.

ھەسسلەپ ئاشۇردى. مەن باياشات ياشاشتىن خىجىل بولىمەن، چۈنكى باياشات ھايات مېنى ئۇلاردىن يىراقلاشتۇرىدۇ. مەن ئۇچۇن ئەڭ گۈزەل بولغىنى قېرىنداشلىرىم ۋە دوستلىرىم بىلەن بىرگە بولۇش، دېدى»

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «رەسۇلۇللاھ بۇ سۆزلەرنى دەپ بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ۋاپات بولدى» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەرتلىكى بىلەنمۇ تىللاردا داستان ئىدى. ئۇنىڭ بۇ ئەخلاقىغا ھېچكىم تەڭ بولالمايتتى.

ئىبنى ئابباس: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشتا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى ئىدى. رامىزاندا جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشكەن ۋاقىتلاردا، ئەتىگەنلىك شامالدىنمۇ تېز ھەرىكەت قىلاتتى» دېدى.

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كېتىپ باراتتىم، ئۇنىڭ ئۈستىدە بۇردى نەجرانى بار ئىدى. يەنى يەمەننىڭ رەختىدىن تىكىلگەن يەكتەك ئىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر سەھرالىق كېلىپ، ياقىسىدىن شۇنداق بىر تۈرتتىكى، يەكتەكنىڭ ياقىسى ئۇنىڭ بويىنىنى سىزىپ ئىز قالدۇرۇپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ كىشىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا بىر نەرسە بېرىلىشىنى ئەمر قىلدى» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياشىنىپ قالغان بىر ئايال خوشنىسى بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇ ئايال قىزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپ، ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن ئۈستىگە يېپىنغۇدەك بىر كىيىم بېرىشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشقا كىيىمى يوق ئىدى. شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ئۆزىنىڭ كىيىمنى ئۇ ئايالغا بەردى. ناماز ۋاقتى بولغاندا كىيىمى بولمىغانلىقى ئۈچۈن مەسجىدكە بارالمىدى. ئەسھابى ـ كىرام ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، بىر ـ بىرىگە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، شۇ قەدەر مەرتكى، ھەتتا ئۈستىدىكى كىيىمىنىمۇ باشقىلارغا بېرىپ كىيىمسىز قالدى. بىزمۇ ھەممە نەرسىمىزنى كەمبەغەللەرگە تارقىتايلى، دېيىشتى. بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا ئىسرا سۈرىسىنىڭ 29 ـ ئايىتىنى نازىل قىلدى. باشتا پەيغەمبىرىگە خىتاپ قىلىپ: «پىخسىقلىق قىلما! باشقىلاردىن بىر نەرسەڭنى ئايىما!» دېگەندىن، «قىينچىلىقتا قېلىپ نامىزىنى قاچۇرغۇدەك دەرىجىدە، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلىپ سەدىقە بەرمە، سەدىقە بېرىشتە نورمال بول» دېدى.

ئۇ كۈنى نامازدىن كېيىن ھەزرىتى ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، «ئى رەسۇلۇللاھ! بۈگۈن بالا ـ ۋاقامنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن سەككىز دىرھەم كۈمۈش قەرز ئالدىم. بۇنىڭ يېرىمىنى سىزگە بېرەي، ئۆزىڭىزگە كىيىم ئېلىڭ» دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بازارغا بېرىپ ئىككى دىرھەمگە كىيىم سېتىۋالدى. قالغان ئىككى دىرھەمگە يەيدىغان نەرسە ئېلىش ئۈچۈن كېتىپ بارغاندا، يولدا بىر ئەما كىشىنى كۆردى. ئۇ ئەما كىشى: «ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن جەننەت كىيىملىرىگە ئېرىشىش ئۈچۈن كىم ماڭا بىر كۆينەك بېرىدۇ؟» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆزى سېتىۋالغان كۆينەكنى ئۇ كىشىگە

بەردى. ئەما كىشى كۆينەكنى ئالغاندا قولىغا ئىپاردەك خۇش پۇراق كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، كۆينەك بەرگەن كىشىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى پەرىق ئەتتى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىيگەن ھەر قانداق كىيىم مۇشۇنداق پۇرايتتى. ئەما كىشى قولىنى كۆتۈرۈپ: «يا رەببى! بۇ كۆينەكنىڭ يۈزى ئۈچۈن بولسىمۇ، مېنىڭ كۆزلىرىمنى ئاچ!» دېدى. ئەما كىشىنىڭ كۆزلىرى ئېچىلغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللىبۇرۇن ئۇ يەردىن ئايرىلغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر دىرھەمگە باشقا بىر كۆينەك ئالدى. ئېشىپ قالغان بىر دىرھەم بىلەن يەيدىغان نەرسە ئالاي دەپ كېتىپ بارغاندا، بىر خىزمەتچى قىزنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: قىزىم! نېمىگە يىغلايسەن؟ دەپ سورىدى. قىز: مەن بىر يەھۇدىينىڭ خىزمەتچىسى، ئۇ ماڭا بىر دىرھەم بېرىپ، يېرىم دىرھەمگە قاچا، يېرىم دىرھەمگە ياغ سېتىۋال دېگەن ئىدى. يولدا ئۇ پۇلنى چۈشۈرۈپ قويدۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى بىر دىرھەمنىمۇ ئۇ قىزغا بېرىپ : بۇنىڭغا ياغ ۋە قاچا ئال، دېدى. قىز: ئۆيگە كەچ قالغانلىقىم ئۈچۈن يەھۇدىينىڭ مېنى ئۇرىدىغانلىقىدىن قورقىۋاتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قورقما! مەن سەن بىلەن بىللە بېرىپ، ساڭا ياخشى مۇئامىلە قىلىشىنى ئېيتىمەن، دېدى. ئۇلار ئۆيگە كېلىپ ئىشىكنى ئۇردى. يەھۇدى ئىشىكنى ئېچىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى كۆرۈشى بىلەن كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى. پەيغەمبىرىمىز ۋەقەنى يەھۇدىغا سۆزلەپ بېرىپ، قىزغا قوپاللىق قىلماسلىقنى تەلەپ قىلدى. يەھۇدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ: مىڭلىغان ئىنساننىڭ باش تاجى بولغان، ئەمرىگە ئېلىش ئۈچۈن ساقلاپ تۇرغان مىڭلىغان شىر يىگىتلەرنىڭ بۈيۈك پەيغەمبىرى! بىر خىزمەتچى قىز ئۈچۈن مېنىڭدەك بىر غېرىبنىڭ ئۆيىگە شەرەپ ئېلىپ كەلدىڭ. ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ قىزنى سېنىڭ ئۈچۈن ئازاد قىلدىم. ماڭا ئىماننى ۋە ئىسلامنى ئۆگەتكىن. سېنىڭ ھۇزۇرىڭدا مۇسۇلمان بولىمەن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇسۇلمانلىقنى ئۆگەتتى. يەھۇدى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئۆيىگە بېرىپ بالا ـ ۋاقىسىغا سۆزلەپ بەردى. ئۇلارمۇ پۈتۈن ئائىلە بويىچە مۇسۇلمان بولدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ گۈزەل ئەخلاقى بىلەن بولغان ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل پەزىلەتلىرى بەكمۇ كۆپ. ھەر بىر مۇسۇلمان بۇلارنى ئۆگىنىشى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقى بىلەن قوراللىنىشى كېرەك. بۇنداق قىلغاندا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خەتەردىن قۇتۇلغىلى، ئىككى جاھان سۇلتانىنىڭ شاپائىتىگە نائىل بولغىلى بولىدۇ.

ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىدىن بەزىلىرى:

بىرىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلىم ـ ئېرپانى، ئۇلۇغلىقى، يىراقنى كۆرەرلىكى، ئەقلى، زىرەكلىكى، مەرتلىكى، كىچىك پېئىللىقى، شەپقەتلىكلىكى، سەۋرى ـ تاقىتى، غەيرەت ـ جاسارىتى، ئار ـ نومۇسى، ساداقىتى، دۇرۇسلۇقى، ھۆرمەتكە سازاۋەرلىكى، ناتىقلىقى، گۈزەل جامالى، تەقۋالىقى، ئىپپىتى، نەسەبى، ھاياسى،

پۈتۈن پەيغەمبەرلەردىن ئارتۇق ئىدى. دوست ـ دۈشمەندىن كەلگەن يامانلىقلارنى ئەپۇ قىلاتتى. ئۆچمەنلىك ساقلىمايتتى. ئۇھۇد ئۇرۇشىدا، ئۇنىڭ مۇبارەك ئىڭەكلىرىنى قانغا بوياپ، چىشلىرىنى شېھىت قىلغان تەقدىردىمۇ، بۇنى قىلغانلارغا: «يا رەببى! بۇلارنى ئەپۇ قىلغىن! ئۇلارنىڭ جاھىللىقىنى كەچۈرگىن!» دېگەن.

ئىككىنچى: ھەر قانداق سەپەردە ئۆزىنى باشقىلاردىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويمايتتى. بىر قېتىم قوي گۆشىدە كاۋاپ قىلغاندا، ساھابىلاردىن بىرى، مەن سويىمەن. يەنە بىرى، تېرىسىنى مەن ئاجرىتىمەن، دېدى. يەنە بىرى، مەن پىشۇرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ مەن ئوتۇن يىغاي، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن دەم ئالغىن، بۇ ئىشلارنى بىزگە قويۇپ بەرگىن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: توغرا، مەن سىلەرنىڭ ھەممە ئىشنى قىلالايدىغانلىقىڭلارنى بىلىمەن. پەقەت، سىلەردىن ئىش قىلغاندا ئايرىلغۇم يوق، ئاللاھ تەئالا، دوستلىرىدىن ئايرىلىپ ئولتۇرغانلارنى ياخشى كۆرمەيدۇ، دەپ ئوتۇن يىغىشقا ماڭدى.

ئۈچىنچى: ئەسھابىنىڭ ئولتۇرغان يەرلىرىگە كەلگەندە باش تەرەپكە ئۆتمەيتتى. قەيەر بوش بىكار شۇ يەردە ئولتۇراتتى. بىر كۈنى قولىغا ھاسا ئېلىپ سىرتقا چىققان ئىدى. ئۇنى كۆرگەنلەر ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقىلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ھۆرمەت قىلىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقاندەك، مېنىڭ ئۈچۈن ئورنىڭلاردىن تۇرماڭلار! مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسان. ھەممە كىشىدەك يەيمەن، ئىچىمەن، ھېرىپ كەتكەندە ئولتۇرىمەن» دېدى.

تۆتىنچى: كۆپ ۋاقىتلاردا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى. تىزلىرىنى تىكلەپ قوللىرى بىلەن تۇتۇپ ئولتۇرغان ۋاقىتلىرىمۇ كۆرۈلگەن ئىدى.[317] يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشلىرىدا خىزمەتچىلىرىنى ئايرىپ قويمايتتى. ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ياردەم قىلاتتى. بىرسىنى ئۇرغىنى، يامان سۆز بىلەن تىللىغىنىنى ھېچكىم كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. ھەر ۋاقىت ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغان ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم. ئۇنىڭ ماڭا قىلغان خىزمىتى مېنىڭ ئۇنىڭغا قىلغىنىمدىن كۆپ ئىدى. ماڭا قوپال گەپ قىلغىنىنى، رەنجىتكىنىنى ھېچ بىلمەيمەن»[318] دېدى

بەشىنچى: بامدات نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن جامائەت ئارىسىدا ئولتۇراتتى ۋە «ئاغرىپ قالغان قېرىنداشلىرىمىز بارمۇ؟ بېرىپ يوقلاپ كېلەيلى!» دەيتتى. ئەگەر ئاغرىق يوق بولسا: «جىنازىسى بولغانلار بارمۇ؟ بېرىپ زىيارەت قىلايلى!» دەيتتى. ئەگەر جىنازە بولسا ئۇنىڭ يۇيۇش ۋە كېپەنلەش ئىشلىرىغا ياردەم قىلاتتى. ھەتتا نامىزىنى چۈشۈرۈپ، قەبرە بېشىغا قەدەر باراتتى. ئەگەر جىنازە نامىزى بولمىسا: «كىم نېمە چۈش كۆردى؟ سۆزلەپ بەرسۇن، تەبىر بېرەيلى!» دەيتتى.

317. ئەبۇ داۋۇت، «ئەدەپ»، 25.

318. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، III، 255.

ئالتىنچى: مېھمانلارغا، ئەسھابىغا ياردەم بېرەتتى. «بىر جامائەتنىڭ ئەڭ ئۇستىنى خىزمەت قىلغانلار!» دەيتتى.

يەتتىنچى: ھېچقاچان قاقاھلاپ كۈلمەيتتى. پەس ئاۋازدا تەبەسسۇم بىلەن كۈلەتتى. بەزى چاغلاردا كۈلگەندە مۇبارەك ئالدى چىشلىرى كۆرۈنەتتى.

سەككىزىنچى: ئورۇنسىز ۋە پايدىسىز سۆز قىلمايتتى. مەنىلىك ۋە ئاز گەپ قىلاتتى. باشقىلارنىڭ ياخشى ئاڭلىشى ئۈچۈن بەزىدە ئۈچ قېتىم تەكرارلايتتى.

توققۇزىنچى: باشقىلار ھەيۋىتىدىن چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمايتتى. بىرسى كېلىپ ئۇنىڭ مۇبارەك يۈزىگە قارىسا ھەيۋىتىدىن چىرايىنى تەر باساتتى. پەيغەمبىرىمىز: «خاتىرجەم بول! مەن پادىشاھ ئەمەس، زالىممۇ ئەمەس، ئاش-نان يېگەن بىر ئايالنىڭ ئوغلى!» دەيتتى. بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا خاتىرجەم دەردىنى ئېيتاتتى.

ئونىنچى: «ئىچىڭلاردا ئاللاھ تەئالانى ئەڭ ياخشى بىلگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئەڭ قورقىدىغىنى مەن، ئەگەر مەن كۆرگەنلەرنى كۆرگەن بولساڭلار، ئاز كۈلۈپ، كۆپ يىغلايتتىڭلار!»[319] دەيتتى. ھاۋادا بۇلۇت كۆرگەندە: «يا رەببى! بۇ بۇلۇت بىلەن بىزگە ئازاب ئەۋەتمە!»، شامال چىققاندا: «يا رەببى! بىزگە خەيرلىك بىر شامال بەر!»، ھاۋا گۈلدۈرلىگەندە: «يا رەببى! بىزگە غەزەپ قىلىپ، ئازاب ئەۋەتمە، بىزگە رەھمەت ۋە مەرھەمەت قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلاتتى. ناماز ئوقۇغاندا، يىغلاۋاتقان بىر كىشىنىڭ تارتقان ھەسرىتىدەك، كۆكسىدىن ئاۋاز چىقاتتى. قۇرئانى-كەرىم ئوقۇغاندىمۇ مۇشۇنداق ئاۋاز چىقاتتى.

ئون بىرىنچى: باتۇر ئىدى. ھۇنەيىن ئۇرۇشىدا، مۇسۇلمانلار تارقىلىپ ئۈچ، تۆت كىشى قالغان ئىدى. بىر نەچچە قېتىم كاپىرلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۆزى يالغۇز بەرداشلىق بەردى، قەتئىي چېكىنمىدى.

ئون ئىككىنچى: سېخى ئىدى. يۈزلىگەن تۆگە ۋە قويلارنى باشقىلارغا بەردى. ئۆزىگە بىر نەرسە ئېلىپ قالمىدى. نۇرغۇن باغرى تاش كاپىرلار بۇ ئېھسانلارنى كۆرۈپ قەلبى يۇمشاپ ئىمانغا كەلدى.

ئون ئۈچىنچى: ئاياللىرىغا ۋە خىزمەتچىلىرىگە بەزىدە بىر يىللىق خورما ۋە ئارپا ئايرىپ قوياتتى. بۇلاردىن كەمبەغەللەرگىمۇ سەدىقە بېرەتتى.

ئون تۆتىنچى: يېمەكلىكلەردىن قوي گۆشىنى، گۆش شورپىسىنى، كاۋىنى، ھەسەلنى، خورمىنى، سۈتنى، تاۋۇز-قوغۇننى، ئۈزۈمنى ۋە تەرخەمەكنى ياخشى كۆرەتتى.

ئون بەشىنچى: سۇ ئىچكەندە، ئاستا-ئاستا، «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن» دەپ ئۈچ يۇتۇمدا ئىچەتتى. ئاخىرىدا، «ئاللاھقا شۈكۈرلەر بولسۇن» دەيتتى.

ئون ئالتىنچى: كىيىشكە بولىدىغان كىيملەرنىڭ ھەممىسىنى كىيەتتى. قېلىن رەختتىلەردىن ئېھرام شەكلىدە تىكىلگەن كىيىملەردىن پەشمال تاقاتتى، كۆينەك ۋە

319. قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، S:145.

تونلارنى، پاختا ۋە يۇڭدىن توقۇلغان كىيىملەرنى، نورمالدا ئاق رەڭلىك بەزىدە يېشىل كىيىملەرنى كېيەتتى. تەييار تىكىلگەن كىيىملەرنىمۇ كىيەتتى. جۇمە كۈنى ۋە بايراملاردا، باشقا دۆلەتلەردىن مېھمان ۋە ئەلچىلەر كەلگەندە، جەڭلەردە، يېشىل، قىزىل، قارا رەڭلىك كۆينەك، تونلارنى كىيەتتى. يەڭلىرىنى قوللىرىنىڭ بىلەكلىرىگىچە، پۇشقاقلىرىنى تىزىنىڭ ئاستىغىچە چۈشۈرۈپ كېيەتتى.

ئون يەتتىنچى: ئەرەپ يېرىم ئارىلىنىڭ ئادىتى بويىچە چاچلىرىنى قۇلاقىنىڭ يېرىمىغىچە ئۇزۇن قويۇپ بېرەتتى. چاچلىرىغا ئالاھىدە تەييارلانغان مايلارنى ئىشلىتەتتى.

ئون سەككىزىنچى: قوللىرىغا، باشلىرىغا، يۈزلىرىگە خۇش-پۇراق نەرسىلەرنى سۈرەتتى. ئۇد ياغىچى ۋە كافۇرى بىلەن ھۆلدەيتتى.

ئون توققۇزىنچى: كۆرپىسىنىڭ ئىچى خورما تالالىرى بىلەن تولدۇرۇلغان ئىدى. ئىچى يۇڭ بىلەن تولدۇرۇلغان كۆرپە ئېلىپ كەلگەندە، قوبۇل قىلماي: «يا ئائىشە! ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مەن خالىسام، ئاللاھ تەئالا، مېنى ئالتۇن-كۈمۈش بىلەن كۆمۈۋېتىدۇ» دېگەن ئىدى. بەزىدە سۇپا ياكى تاختاي ئۈستىدە، كارىۋاتتا، ئۆچكە يۇڭىدىن ياسالغان رەخت ئۈستىدە ئۇخلايتتى.

يىگىرمىنچى: ھەر كۈنى كېچىدە ئۈچ قېتىم كۆزىگە سۈرمە سۈرەتتى.

يىگىرمە بىرىنچى: ئۆيىدە تاغاق، ئەينەك، مىسۋاك، سۈرمە قاچىسى، يىپ-يىڭنە، قايچا كام بولمايتتى. سەپەرگە چىققاندا بۇلارنى يېنىغا ئېلىۋالاتتى.

يىگىرمە ئىككىنچى: خۇپتەن نامىزىدىن يېرىم كېچىگە قەدەر ئۇخلىغاندىن كېيىن، بامدات نامىزىغىچە ئىبادەت قىلاتتى. ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ، ئوڭ ئالقىنىنى يۈزى ئاستىغا قويۇپ ئۇخلىغاچ سۈرە ئوقۇيتتى.

يىگىرمە ئۈچىنچى: ئىشلارغا تەبىر بېرەتتى. تۇنجى قېتىم كۆرگەن ياكى تۇيۇقسىز كۆرۈپ قالغان بەزى ئىشلارنى ياخشى تەرەپكە بۇراپ تۇرۇپ تەبىر بېرەتتى. ھېچقانداق بىر ئىشنى يامان تەرەپكە بۇرىمايتتى.

يىگىرمە تۆتىنچى: بىر ئىشلاردىن كۆڭلى يېرىم بولغاندا ساقىلىنى تۇتۇپ خىيالغا پاتاتتى.

يىگىرمە بەشىنچى: بىر ئىشلاردىن كۆڭلى يېرىم بولغاندا ناماز ئوقۇش ئارقىلىق كۆڭۈلسىز ئىشلارنى ئۇنتۇيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئاللاھ تەئالادىن قورقاتتى ۋە كۆپ ئىبادەت قىلاتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەنلەر تاقەت قىلالماي قالاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۇتلىرى ئىششىپ كەتكىچە ئىبادەت قىلاتتى. ساھابىلار: ئى رەسۇلۇللاھ! سىزنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىڭىز ئەپۇ قىلىنىغان تۇرۇقلۇق، نېمە ئۈچۈن بۇنچىۋالا قىلىسىز؟ دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن ئاللاھ تەئالاغا ئەڭ كۆپ شۈكرى قىلغان بەندە بولمامدىمەن؟! دەيتتى.

پەزىلىتى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە يېزىلغەن كىتاب ۋە ھەدىسلەر بار. پەزىلەت ـ ئۈستۈنلۈك دېگەنلىكتۇر. ئۇنىڭ بەزى پەزىلەتلىرى:

بىرىنچى: دۇنيادىكى جىمى مەخلۇقلار ئىچىدە تۇنجى بولۇپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ روھى ۋە نۇرى يارىتىلغان.

ئىككىنچى: ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئەرشكە، جەننەتكە ۋە يەتتە قات ئاسمانغا يازدۇرغان.

ئۈچىنچى: ھىندىستاندا ئۆسىدىغان بىر گۈلنىڭ يوپۇرماقلىرىدا، «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر» دەپ يېزىلغان.

تۆتىنچى: باسرا شەھرىنىڭ يېنىدا تۇتۇلغان بىر بېلىقنىڭ يان تەرىپىدە، «مۇھەممەد» دەپ يېزىلغانلىقى كۆرۈلگەن.

بەشىنچى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى سۆزلەشتىن باشقا ۋەزىپىسى بولمىغان پەرىشتىلەر بار.

ئالتىنچى: پەرىشتىلەرنىڭ ھەزرىتى ئادەمگە تازىم قىلىنىشىنىڭ سەۋەبى ئۇنىڭ پېشانىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرى بولغانلىقى ئۈچۈندۇر.

يەتتىنچى: ئاللاھ تەئالا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىنى، بۇنىڭدىن سىرىت، ئۇنىڭ كېلىشىگە ئۆلگۈرگەن ئۈممەتلىرىگە، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشنى بۇيرىغان.

سەككىزىنچى: ئۇ دۇنياغا كېلىدىغان چاغدا، يەر ـ زېمىندا نۇرغۇن ئالامەتلەر كۆرۈلگەن. بۇ ۋەقەلەر تارىخ ۋە مەۋلىت كىتابلىرىدا خاتىرلەنگەن.

توققۇزىنچى: ئۇ دۇنياغا كەلگەندە كىندىكى كېسىلگەن ۋە خەتنە قىلىنغان ھالەتتە ئىدى.

ئونىنچى: ئۇ دۇنياغا كېلىشى بىلەن شەيتانلار كۆككە چىقالمايدىغان، پەرىشتىلەردىن خەۋەرلەرنى ئوغرىلىيالمايدىغان بولدى.

ئون بىرىنچى: ئۇ دۇنياغا كەلگەن كۈنى يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بۇت ۋە بۇتخانىلار يىقىلىپ چۈشتى.

ئون ئىككىنچى: ئۇنىڭ بۆشىكىنى پەرىشتىلەر تەۋرەتتى.

ئون ئۈچىنچى: ئۇ بۆشۈكتىكى ۋاقتىدىلا كۆكتىكى ئاي بىلەن مۇنازىرە قىلاتتى. ئاي ئۇنىڭ مۇبارەك بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلغان تەرەپكە مايىل بولاتتى.

ئون تۆتىنچى: بۆشۈكتىكى ۋاقتىتا سۆزلەشكە باشلىدى.

ئون بەشىنچى: بالىلىق ۋاقتىدا دالاغا چىققاندا ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە بىر بۇلۇت كۆلەڭگە تاشلاپ تۇراتتى. بۇ ئەھۋال تاكى ئۇ پەيغەمبەر بولغان كۈنگىچە داۋاملاشتى.

ئون ئالتىنچى: ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئوڭ مۈرىسى ئاستىدا پەيغەمبەرلىك تامغىسى بولاتتى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ دۈمبىسى ئوتتۇرىسىدا، مۈرە سۆڭىكىنىڭ سول تەرىپىگە يېقىن يەردە، يۇرەكنىڭ ئۈستى تەرىپىدە ئىدى.

ئون يەتتىنچى: ئالدى تەرىپىنى كۆرگەندەك ئارقا تەرىپىنىمۇ كۆرەلەيتتى.

ئون سەككىزىنچى: كۈندۈزدە كۆرەلىگەندەك ئاخشاملىرىمۇ كۆرەلەيتتى.

ئون توققۇزىنچى: تۈكلۈرىكى تۈزلۈق سۇغا قېتىلسا، تاتلىق سۇ بولاتتى. كېسەللەرگە شىپا بولاتتى، بۇۋاقلارغا سۈتكە ئوخشاش ئوزۇقلۇق بولاتتى.

يىگىرمىنچى: كۆزلىرى ئۇخلىغان بىلەن قەلبى ئۇخلىمايتتى. پۈتۈن پەيغەمبەرلەر مۇشۇنداق ئىدى.

يىگىرمە بىرىنچى: ئۆمۈر بويى ئەسنەپ باقمىدى. (پۈتۈن پەيغەمبەرلەر مۇشۇنداق ئىدى)

يىگىرمە ئىككىنچى: ئۇنىڭ تەرلىرى، گۈلدەك خۇش-پۇراق چاچاتتى. بىر كەمبەغەل كىشى قىزىنىڭ توينى قىلغاندا، ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى. ئۇنىڭغا بەرگىدەك نەرسە يوق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن كىچىك بىر قۇتىغا تەرىدىن قويۇپ بەردى. كەمبەغەلنىڭ قىزى ئۇنى يۈز-كۆزىگە سۈرىشى بىلەن ئۆيىنىڭ ئىچى ئىپاردەك پۇراشقا باشلىدى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئۇ قىزنىڭ ئۆيى خۇشپۇراقلىق ئۆي دەپ نام ئالدى.

يىگىرمە ئۈچىنچى: ئوتتۇرا بوي بولغان بولسىمۇ، ئۇزۇن بويلۇق كىشلەرنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئۇلاردىن ئېگىز كۆرۈنەتتى.

يىگىرمە تۆتىنچى: ئاي ۋە قۇياش نۇرى ئاستىدا ماڭغاندا كۆلەڭگىسى يەرگە چۈشمەيتتى.

يىگىرمە بەشىنچى: ئۇنىڭ بەدىنىگە ۋە كىيملىرىگە چىۋىن، پاشا دېگەندەك نەرسلەر قونمايتتى.

يىگىرمە ئالتىنچى: كىيملىرى قانچىلىك ئۇزۇن كېيسىمۇ كىر بولمايتتى.

يىگىرمە يەتتىنچى: ئۇ يول يۈرگەندە پەرىشتىلەر ئارقىسدىن ئەگىشىپ ماڭاتتى. بۇ سەۋەپتىن ئەسھابىنى ئالدىدا ماڭغۇزۇپ، پەرىشتىلەرنى ئارقىسغا ئالاتتى.[320]

يىگىرمە سەككىزىنچى: تاش ئۈستىدە ماڭسا، ئاياق ئىزى تاش ئۈستىدە قالاتتى. قۇم ئۈستىدە ماڭسا ئىزى قالمايتتى. تاھارىتى بۇزۇلغان ۋاقىتلاردا يەر يېرىلىپ، ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرنى كۆمۈۋېتەتتى. (پۈتۈن پەيغەمبەرلەر مۇشۇنداق ئىدى)

يىگىرمە توققۇزىنچى: پەرىشتە ۋە ئىنسانلاردىن ئۈستۈن بىلىمگە ئىگە ئىدى. ئۇ مەكتەپ يۈزى كۆرمىگەن بىر ساۋاتسىز ئىدى. ئاللاھ تەئالا ئۆز قۇدرىتى بىلەن پۈتۈن بىلىمنى ئۆگەتتى. ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ھەممە نەرسىنىڭ ئىسمىنى ئۆگەتكەندەك، ئۇنىڭغىمۇ پۈتۈن نەرسىلەرنىڭ ئىسمى ۋە ئالاھىدىلىگىنى ئۆگەتتى.

---

320. قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، S:69.

ئوتتۇزىنچى: ئۇممىتىنىڭ ئىسمىلىرى، ئەھۋالى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولىدىغان پۈتۈن ئىشلاردىن ئۇنىڭغا خەۋەر بېرىلدى.

ئوتتۇز بىرىنچى: ئۇ پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئەقىللىق ئىدى.

ئوتتۇز ئىككىنچى: ئىنسانلاردا بولىدىغان گۈزەل خۇيلار ئۇنىڭدا بار ئىدى. شائىر ئۆمەر ئىبنىل فارىدىغا: «نېمە ئۈچۈن پەيغەمبەرنى مەدھىيىلەپ شېئىر يازمىدىڭ!» دېگەندە، : «ئۇنى مەدھىلەپ يېزىشقا كۈچۈم يەتمەيدىغانلىقنى بىلىمەن، ھەم ئۇنى مەدھىيىلەپ يازىدىغانغا سۆز تاپالمىدىم» دېگەن.

ئوتتۇز ئۈچىنچى: كەلىمە شاھادەت، ئەزان، تەكبىر، نامازدا شاھادەت كەلتۈرۈش دۇئا، بەزى ئىبادەت ۋە خۇتبەلەردە، قىينچىلىق كۈنلەردە، قەبرىدە، مەھشەردە، جەننەت ۋە دوزاقتا، ھەر مەخلۇقنىڭ تىلىدا، ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆز ئىسمى يېنىغا قويغان.

ئوتتۇز تۆتىنچى: ئەڭ ئۈستۈن بولغان ئاللاھنىڭ ھەبىبىدۇر. ئاللاھ تەئالا، ئۇنى ئۆزىگە دوست قىلغان. ئۇنى پۈتۈن نەرسىلەردىن ھەتتا پۈتۈن پەرىشتىلەردىن ئارتۇق ياخشى كۆرىدۇ. ئاللاھ تەئالا: «ئىبراھىمنى دوست تۇتقان بولسام، سېنى ئۆزەمگە ئەڭ سۆيۈملۈك قىلدىم» دېگەن.

ئوتتۇز بەشىنچى: ئاللاھ تەئالا دۇخا سۈرىسىنىڭ 5_ئايىتىدە: «سەن رازى بولغىچە، تىلىگەن ھەر نەرسەڭنى بېرىمەن» دېگەن. يەنى ئاللاھ تەئالا پەيغەمبىرىمىزگە پۈتۈن ئىلىملەرنى، پۈتۈن ئۈستۈنلۈكلەرنى، ئىسلامىيەتنى، دۈشمەنلەر بىلەن جەڭ قىلىش تەدبىرلىرى، زەپەر ۋە قىيامەت كۈنىدىكى ھەر تۈرلۈك ئېھسانلارنى بېرىشكە ۋەدە قىلغان . بۇ ئايەت_كەرىم نازىل بولغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، جىبرائىل ئەلەيھىسسالامغا: «ئۈممىتىمدىن بىرسىنىڭ دوزاقتا قېلىشىغا رازى بولالمايمەن!» دېگەن.

ئوتتۇز ئالتىنچى: ئاللاھ تەئالا قۇرئانى_كەرىمدە ھەر بىر پەيغەمبەرنى ئۆز ئىسمى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بولسا، «ئەي رەسۇلۇم! ئەي نەبى!» دەپ خىتاپ قىلغان.

ئوتتۇز يەتتىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەپ تىلىنىڭ ھەر بىر شىۋىسىنى چىرايلىق ۋە چۈشىنىشلىك سۆزلەيتتى. ئوخشىمىغان يەرلەردىن كېلىپ ئۇنىڭدىن سوئال سورىغانلارغا، ئۇلارنىڭ شىۋىسى بىلەن جاۋاب بېرەتتى. ئۇنىڭ سۆزىگە ھەيران قالغانلارغا: «ئاللاھ تەئالا مېنى ناھايىتى گۈزەل تەربىيىلىدى» دەيتتى.

ئوتتۇز سەككىزىنچى: سۆزلىرى قىسقا، مەنىلىك ئىدى. يۈز مىڭدىن ئوشۇق ھەدىس شەرىپ، ئۇنىڭ «جەۋامىئۇل كەلىم (ئاز سۆز بىلەن كۆپ مەنە ئىپادىلەش)» ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرەتتى. بەزى ئالىملار: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، ئىسلامنىڭ تۆت ئاساسىنى، تۆت ھەدىستە بىلدۈرگەن، بۇلار: ئەمەللەر نىيەتكە قاراپ بولىدۇ؛[321] ھالال ۋە ھارام ئېنىق

321. بۇخارى، «بەدئۇل_ۋاھى»، 1؛ ئەبۇ داۋۇت، «تالاك»، 11؛ ئىبنى ماجە، «زۇھد»، 26.

ئايرىلغان؛[322] داۋا قىلغۇچىنىڭ شاھىت كۆرسىتىشى، داۋاغا ئۇچرىغانىنىڭ قەسەم قىلىشى كېرەك؛ بىر كىشى ئۆزىگە خالىغان ئىشنى، دىن قېرىندىشىغا خالىمىغىچە، ئىمانى كامىل بولمايدۇ.[323] بۇ تۆت ھەدىستىن بىرىنچىسى، ئىبادەت؛ ئىككىنچىسى، مۇئامىلە؛ ئۈچىنچىسى، ئادالەت ۋە سىياسەت؛ تۆتىنچىسى، ئەدەپ ۋە ئەخلاقنىڭ ئاساسىدۇر.

ئوتتۇز توققۇزىنچى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قوغدالغان ۋە گۇناھسىز ئىدى. قىرىق يېشىدىن بۇرۇن، بىلىپ-بىلمەي، چوڭ-كىچىك گۇناھلارنى ھېچ ئۆتكۈزمىگەن. قىلىقسىز ھەرىكەتلىرىمۇ كۆرۈلۈپ باقمىغان.

قىرىقىنچى: مۇسۇلمانلار نامازدا ئولتۇرغاندا: «ئەسسەلەمۇ ئەلەيكە ئەييۇھەننەبىييۇ ۋەرەھمەتۇللاھى»نى ئوقۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بېرىش ئەمىر قىلىندى. نامازدا باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋە پەرىشتىلەرگە سالام قىلىش جائىز ئەمەس.

قىرىق بىرىنچى: «سەن بولمىغان بولساڭ، باشقا ھېچبىر نەرسىنى ياراتمىغان بولاتتىم»[324] دېدى.

قىرىق ئىككىنچى: باشقا پەيغەمبەرلەر كاپىرلارنىڭ تۆھمەتلىرىگە ئۆزى تاقابىل تۇرغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قىلىنغان تۆھمەتلەرگە قارشى، ئاللاھتائالا ئۇنى مۇداپىئە قىلدى.

قىرىق ئۈچىنچى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنىڭ سانى، باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ پۈتۈن ئۈممىتىنىڭ يىغىندىسىدىنمۇ كۆپ ۋە باشقا ئۈممەتلەردىن ئۈستۈندۇر. جەننەتكە كىرىدىغانلارنىڭ ئۈچتە ئىككىسىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئىكەنلىكى ھەدىس شەرىپلەردە دېيىلگەن.

قىرىق تۆتىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بېرىلىدىغان ساۋاپلار، باشقا پەيغەمبەرلەرگە بېرىلىدىغان ساۋاپلاردىن قات-قات ئۈستۈندۇر.

قىرىق بەشىنچى: ئۇنى ئىسمى بىلەن چاقىرىش، يېنىدا يۇقىرى ئاۋازدا گەپ قىلىش، يىراق يەردىن چاقىرىش، يولدا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋېلىش ھارام قىلىندى. باشقا پەيغەمبەرلەرنى ئىسمىلىرى بىلەن چاقىراتتى.

قىرىق ئالتىنچى: جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىككى قېتىم پەرىشتە شەكلىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرۈنگەن ئىدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يېنىغا يىگىرمە تۆت مىڭ قېتىم كەلگەن ئىدى. باشقا پەيغەمبەرلەردىن ئەڭ كۆپ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلگەن. يەنى تۆت يۈز قېتىم كەلگەن ئىدى.

322. ئەبۇ داۋۇت، «بۇيۇ»، 3؛ نەسائى، «بۇيۇ»، 2.

323. بۇخارى، «ئىمام»، 7؛ تىرمىزى، «شىفەتۇل-قىيامە»، 59؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III، 176.

324. سۇيۇتى، ئەل مەئالى-مەسنۇئا، I، 272؛ ئەجلۇنى، كەشفۇل-ھافا، II، 164؛ ئەلى ئەلقارى، شەرھۇش-شىفا، I، 6.

قىرىق يەتتىنچى: ئاللاھ تەئالاغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نامى بىلەن ۋەدە بېرىش ياكى قەسەم قىلىش جائىز. لېكىن باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ نامى بىلەن قىلىش جائىز ئەمەس.

قىرىق سەككىزىنچى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئاياللىرى بىلەن توي قىلىش هارامدۇر. پەيغەمبىرىمىزدىن كېيىن ئۇلار پۈتۈن مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى قىلىندى.

قىرىق توققۇزىنچى: نەسەپ ۋە قانداشلىق، يەنى قان بىلەن نىكاھ تەرەپتىن بولغان تۇققاندارچىلىقنىڭ قىيامەتتە پايدىسى يوق. ئەلۋەتتە، پەيغەمبەرنىڭ تۇققانلىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە.

ئەللىكىنچى: پەيغەمبەرنىڭ ئىسمىنى قويۇش، دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئۈچۈن پايدىلىقتۇر. ئۇنىڭ ئىسمىنى ئېلىپ يۈرگەن ھەقىقى مۆمىنلەر دوزاققا كىرمەيدۇ.

ئەللىك بىرىنچى: ئۇنىڭ هەر بىر سۆزى ۋە ئىشى توغرىدۇر. ئۇنىڭ هەر بىر ئىجتىهادى ئاللاھ تەئالا تەرىپىدىن توغۇرلانغان.

ئەللىك ئىككىنچى: ئۇنى ياخشى كۆرۈش هەر كىشىگە پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالانى ياخشى كۆرگەن مېنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەن. ئۇنى سۆيۈشنىڭ ئالامىتى: دىنىغا، ئۇنىڭ يولىغا، سۈننىتىگە ۋە ئەخلاقىغا ئىتائەت قىلىشتۇر. قۇرئانى-كەرىمدە: «ماڭا ئىتائەت قىلساڭلار ئاللاھ تەئالا سىلەرنى سۆيىدۇ» دېگەن.

ئەللىك ئۈچىنچى: ئۇنىڭ ئائىلە-تاۋاباتلىرىنى سۆيۈش ۋاجىپتۇر. «ئائىلە-تاۋاباتىغا دۈشمەنلىك قىلغان مۇناپىقتۇر» دېيىلگەن. زاكات ئېلىش هارام قىلىنغان ئائىلە-تاۋاباتلىرى، خانىملىرى، بوۋىسى هاشىمنىڭ ئۇرۇقىدىن بولغان مۆمىنلەردۇر. يەنە ئەلىنىڭ، ئۇقەيلىنىڭ، جافەر تەييارنىڭ ۋە ئاباسنىڭ ئۇرۇقىدىن بولغانلار.

ئەللىك تۆتىنچى: ئۇنىڭ ئەسهابىنىڭ ھەممىسىنى سۆيۈش ۋاجىپتۇر. «مېنىڭدىن كېيىن ئەسهابىمغا دۈشمەنلىك قىلماڭلار! ئۇلارنى سۆيۈش، مېنى سۆيۈش دېمەكتۇر. ئۇلارغا دۈشمەنلىك قىلىش، ماڭا دۈشمەنلىك قىلىش دېگەنلىكتۇر. ئۇلارنى رەنجىتكەن، مېنى رەنجىتكەن بولىدۇ. ئاللاھ تەئالا مېنى رەنجىتكەنلەرگە ئازاب قىلىدۇ» دېگەن.

ئەللىك بەشىنچى: ئاللاھ تەئالا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كۆكتە ۋە يەردە ئىككى ياردەمچى ئەۋەتكەن. كۆكتىكى ئەزرائىل ۋە مىكائىلدۇر. يەردىكى هەزرىتى ئۆمەر ۋە ئەبۇبەكرىدۇر (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن).[325]

ئەللىك ئالتىنچى: قەبرىدە، ئەر-ئايال، چوڭ-كىچىك بولۇپ، ۋاپات بولغان كىشلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە سوئال سورىلىدۇ. «رەببىڭ كىم؟» دەپ سورىغاندەك، «پەيغەمبىرىڭ كىم؟» دەپ سوئال سورايدۇ.

---

325. تىرمىزى، «مەناقىب»، 17؛ هاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II، 290؛ هۇزائى، ئەت-تاھىرىچ، S:39.

ئەللىك يەتتىنچى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىس شەرىپلىرىنى ئوقۇش ساۋاپتۇر، ئوقۇغان كىشىگە ساۋاپ يېزىلىدۇ.

ئەللىك سەككىزىنچى: ئۇنىڭ مۇبارەك روھىنى ئېلىش ئۈچۈن ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام كەلدى ۋە ئۆيگە كىرىش ئۈچۈن روخسەت ئالدى.

ئەللىك توققۇزىنچى: قەبرىسىدىكى تۇپراق، ھەر يەردىكى، يەنى مەككە ۋە جەننەتتىكى تۇپراقتىنمۇ ئۈستۈندۇر.

ئاتمىشىنچى: قەبرىسىدە، بىز بىلمەيدىغان بىر دۇنيادا ھاياتتۇر، ئۇ يەردە قۇرئان ۋە ناماز ئوقۇيدۇ. پۈتۈن پەيغەمبەرلەرمۇ شۇنداق.

ئاتمىش بىرىنچى: دۇنيانىڭ ھەر يېرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ سالام ۋە دۇئالىرىنى، پەرىشتىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزىدۇ. كۈندە نەچچە يۈز پەرىشتە ئۇنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىدۇ.

ئاتمىش ئىككىنچى: ئۇممىتىنىڭ ئەمەللىرى ۋە ئىبادەتلىرى ئۇنىڭغا ھەر كۈنى ئەتىگەن كۆرسىتىلىدۇ. يامان ئەمەل قىلغانلارنى كۆرسە ئۇلار ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ.

ئاتمىش ئۈچىنچى: ئۇنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئايالLLار ئۈچۈنمۇ سۆيۈملۈك ئىشتۇر. باشقا قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش بولسا، يالغۇز ۋاقىتلاردا ياكى مۇسۇلمانلارغا ماس كەلگەن قىياپەت بىلەن زىيارەت قىلىش جائىزدۇر.

ئاتمىش تۆتىنچى: ئۇ ھايات ۋاقتىدا بولغاندەك، ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ئۇنى ۋەسىلە قىلىپ قىلىنغان دۇئالارنى ئاللاھ تەئالا قوبۇل قىلىدۇ.

ئاتمىش بەشىنچى: قىيامەت كۈنى تۇنجى بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۈستىگە جەننەت كىيىملىرىنى كېيگەن ھالدا قەبرىدىن چىقىپ، مەھشەر مەيدانىغا كېلىدۇ. قولىدا «لىۋائۇل ھەمد» دېگەن بايراقنى تۇتقان ۋە بۇراق دېگەن ھايۋاننى مىنىپ مەھشەر مەيدانىغا كېلىدۇ. پەيغەمبەرلەر ۋە پۈتۈن ئىنسانلار بۇ بايراقنىڭ ئالدىغا توپلىنىدۇ. ئۇلار ھەممىسى مىڭ يىل ساقلاشتىن تەقەززار بولۇپ كەتكەن بولىدۇ. ئىنسانلار نۆۋەت بىلەن: ئادەم، نوھ، ئىبراھىم، مۇسا ۋە ئىسا (ئەلەيھىسسالام) كېلىپ، شاپائەت قىلىشى ئۈچۈن ساقلايدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى كەچۈرۈم سورايدۇ. ئاللاھ تەئالادىن خىجىل بولغانلىقى ئۈچۈن قورقۇپ تۇرىدۇ ۋە شاپائەت تىلەشتىن ئەيمىنىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەرنىڭ يېنىغا كېلىپ شاپائەت تىلەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىگە قويۇپ، ئاللاھ تەئالادىن ئۇلارغا شاپائەت تىلەپ يالۋۇرىدۇ. ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىدۇ. باشتا ئۇنىڭ ئۇممىتىنىڭ ھېسابىنى سورايدۇ. ئەڭ بۇرۇن سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتىدىغانلار ئەڭ بۇرۇن جەننەتكە كىرىدىغانلاردۇر. ئۇلارنىڭ بارغان يەرلىرى نۇرغا چۆمىدۇ. ھەزرىتى پاتىمە سىرائەت كۆۋرىكىدىن ئۆتكەندە: «ھەممەيلەن كۆزلىرىنى يۇمسۇن! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى كەلدى» دەيدۇ.

ئاتمىش ئالتىنچى: ئالتە يەردە شاپائەت قىلىدۇ. بىرىنچىسى: ماقامى ماھمۇت دېگەن نامى بىلەن شاپائەت قىلىدۇ. پۈتۈن ئىنسانلار مەھشەردە ساقلاش ئازابىدىن قۇتۇلىدۇ.[326] ئىككىنچىسى: نۇرغۇن كىشىنى شاپائەت قىلىپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ. ئۈچىنچىسى: ئازاب تارتىشى لازىم بولغانلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدۇ. تۆتىنچىسى: گۇناھى كۆپ بولغان مۆمىنلەرنى دوزاقتىن چىقىرىدۇ. بەشىنچى: ساۋابى ۋە گۇناھى تەڭ كېلىپ قېلىپ، ئەرافات دېگەن يەردە قالغان مۆمىنلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە شاپائەتچى بولىدۇ. ئالتىنچىسى: جەننەتكە كىرگەنلەرنىڭ دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ.

ئاتمىش يەتتىنچى: پەيغەمبەرنىڭ جەننەتتىكى ئىسمى ۋەسىلەدۇر. بۇ يەر جەننەتنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ يېرىدۇر. جەننەتتىن ئورۇن ئالغان ھەر بىر كىشىگە ئۇزارتىلغان بىرەر تال شاخنىڭ يەنى «سىدرەتۇل مۇنتەھا» دېگەن دەرەخنىڭ يىلتىزى ئۇ يەردىدۇر. جەننەتتىكىلەرگە بېرىلگەن نېمەت بۇ دەرەختىن كېلىدۇ.

ئاللاھتىن گۇناھلارنى تىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن جانلىقلارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى بولۇش بىلەن بىرلىكتە، ئاللاھ تەئالادىن ئەڭ كۆپ قورقىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەتنى ئەڭ كۆپ قىلغىنى ئىدى. ئاللاھ تەئالا، ئۇنى گۇناھ ئىشلەشتىن مۇھاپىزە قىلغان تۇرۇقلۇق، ھېچ توختاپ قالماي دۇئا ۋە ئىبادەت قىلاتتى. يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆپ چىققۇچە ئىبادەت قىلاتتى.

ئىبنى ئاباس: «بىر كۈنى كېچىدە مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولغان ھەزرىتى مەيمۇنەنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولدۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېرىم كېچىگە ئاز قالغان بىر ۋاقىتتا ئۇخلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئورنىدىن تۇردى ۋە قولى بىلەن يۈزىدىكى ئۇيقۇ ئىزلىرىنى يوقاتقاندىن كېيىن، ئىسقلىق چۆگۈننى ئېلىپ تاھارەت ئالغىلى چىقىپ كەتتى. تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئال ئىمران سۈرىسىنىڭ ئاخىرىدىكى ئون ئايەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن ناماز ئوقۇشقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئورنىمدىن تۇرۇپ تاھارەت ئالغاندىن كېيىن، ئالەملەرنىڭ پەخرى بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇشقا باشلىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى رەكئەتتىن جەمئى ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن، ۋىتىر نامىزى ئوقۇدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بامدات نامىزىغىچە ئۇخلىدى. بامدات نامىزى ۋاقتى كىرگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن مەسجىدكە چىقىپ بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇدى»[327] دېدى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى كېچىدە ئويغىنىپ: ئەي ئائىشە! روخسەت قىلساڭ، بۇ كېچىنى رەببىمگە ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزەي، دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ قۇرئان ئوقىدى. قۇرئان ئوقۇغاچ كۆز ياشلىرى تۆكتى. كۆز

326. قازى ئىياز، شىپائى ـ شەرىپ، 217:.

327. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، I، 284؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۇنەن، I، 89.

ياشلىرىدىن ئىككى تىزى ھۆل بولۇپ كەتتى. ئۇ داۋاملىق ئوقۇشقا باشلىدى. كۆز ياشلىرى بەدىنىگە چاپلىشىپ تۇرغان كىيملەرنى ھۆل قىلىۋەتتى. بۇ ئەھۋال تاڭ ئاتقىچە داۋاملاشتى. تاڭ ئاتقاندا، ئۆيىمىزگە كەلگەن بىلال ھەبەشى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تەئالا، سېنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىڭنى ئەپۇ قىلمىدىمۇ؟! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەي بىلال! مەن شۈكرى قىلغان بەندە بولمامدىمەن؟ ئاللاھ تەئالا بۇ كېچە كۆكلەرنىڭ ۋە يەرنىڭ يارىتىلىشىدا، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ بىر-بىرى ئارقىسىدىن كېلىشىگە، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئوچۇق ئايەت ۋە ئىشارەتلەر بار، دېگەن ئايەتنى (ئال ئىمران سۈرىسى 189-ئايەت) نازىل قىلدى»[328] دېدى.

مۇسلىمنىڭ بىر ھەدىسىدە: «قەلبىمگە شۇنداق بىر نەرسىلەر كېلىدۇكى، ھەر كۈنى كېچىدە ئاللاھتىن يۈلار توغۇرلۇق يەتمىش قېتىم دۇئا قىلىمەن. قەلبىمدە بىر پەردە پەيدا بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كۈنى يەتمىش قېتىم دۇئا قىلىمەن. يەنە ئاللاھ تەئالا ئۈچۈن ھەر كۈنى يۈز قېتىم دۇئا قىلىمەن»[329] دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەئالادىن شۇ قەدەر قورقاتتىكى، قاقاقلاپ كۈلۈشكىمۇ مەيلى بارمايتتى.

ئىمام تىرمىزىنىڭ ئەبۇ زەردەن مەرۋىتىن بىلدۈرگەن بىر ھەدىستە: «شۈبھىسىزكى، مەن سىلەر كۆرمىگەننى كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن، سىلەر ئاڭلىيالمىغان نەرسىلەرنى ئاڭلاپ تۇرۇپتىمەن، سامادا پەرىشتىلەر سەجدە قىلمىغان ئالقانچىلىك يەر يوقتۇر. قەسەم قىلىمەنكى، مېنىڭ بىلگەنلىرىمنى بىلگەن بولساڭلار، كۆرگەنلىرىمنى كۆرگەن بولساڭلار، ئاز كۈلۈپ كۆپ يىغلايتتىڭلار. كوچىلاردا ئاۋازىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھ تەئالاغا يالۋۇراتتىڭلار!»[330] دېدى.

ئەبۇ ھۈرەيرە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھېچكىمنى ئەمەلى جەننەتكە ئېلىپ كىرەلمەيدۇ» دېدى. ساھابىلار: سىزمۇ شۇنداقمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، مېنىمۇ ئەمەلىم جەننەتكە ئېلىپ كىرەلمەيدۇ، پەقەت ئاللاھ تەئالانىڭ رەھمىتى مېنىڭ گۇناھلىرىمنى پاكلايدۇ، دېدى»

ئىبنى ئۆمەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە بىر مەسجىدكە كىرگەن ئىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : يا رەببى! مېنى ئەپۇ قىلغىن، تەۋبىلىرىمنى قوبۇل قىلغىن. سەن تەۋبىلەرنى قوبۇل قىلدىغان راھمان ۋە رەھىمسەن! دېدى»[331]

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، داۋاملىق: ئاللاھۇممە يامۇقاللىبەل قۇلۇب سەببىت قەلبى ئەلا دىنىكە، دەيتتى»[332] دەپ رىۋايەت قىلغان.

---

328. ئىبنى ھىببان، ئەس-سەھىھ، II،386؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، IV،142.
329. ئىبنى ماجە، «ئەدەپ»، 57؛ قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، 148:.
330. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II،554.
331. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، II،89؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VI،57.
332. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، III،257؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، I،706.

تىرمىزىنىڭ ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۈچ قېتىم، ‹ئەستاغپىرۇللاھەلئەزىم ئەللەزى لائىلاھە ئىللا ھۇۋەلھەييۇلقەييۇم ۋەئەتۇبۇ ئىلەيھ› دېگەن كىشىنىڭ گۇناھلىرى دېڭىز بۇژغۇنلىرى، تەمىم دىيارىنىڭ قۇملىرى، دەرەخ يوپۇرماقلىرىنىڭ سانى ۋە دۇنيانىڭ كۈنلىرى قەدەر كۆپ بولسىمۇ ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ» دەپ بايان قىلىنغان.

بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھىم! سەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرىسەن. مېنىڭ بىلىپ-بىلمەي، ھەددىمدىن ئېشىپ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن!» ، «ئاللاھىم! مەن مۇھىم دەپ قارىمىغان، ئۇنتۇپ قالغان، چاقچاق تەرىقىسىدە ئۆتكۈزۈپ قويغان پۈتۈن قۇسۇرلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. ئاللاھىم! مېنىڭ ئالدىراقسانلىق قىلىپ ئۆتكۈزۈپ قويغان، كەيىنگە سوزۇپ ئاقساتقان، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئۆتكۈزگەن پۈتۈن گۇناھلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. سەن ئاۋۋال ۋە ئاخىرى بولغان، ھەممە نەرسىگە قادىر بولغان ئەڭ ئۇلۇغ زاتسەن!»[333] دەپ يالۋۇردى.

شاپائىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەت كۈنى ئۈممىتىگە شاپائەت قىلىدۇ. ئۇلارنى پۈتۈن قىيىنچىلىقلاردىن ئازاد قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ھەدىس شەرىپتە: «ئۈممىتىمنىڭ يېرىمىنىڭ جەننەتكە كىرىشى بىلەن شاپائەت ئارىسىدا تاللاشقا دۇچ كەلدىم. مەن شاپائەتنى تاللىدىم. چۈنكى ئۇ ئەڭ مۇۋاپىقىدۇر. ئۇنى پەقەت تەقۋا ئېگىلىرى ئۈچۈن دەپ قارىماڭلار، ئۇ ئەينى ۋاقىتتا خاتا يولغا كىرىپ قالغان گۇناھكارلار ئۈچۈنمۇ»[334] دېگەن.

ئەبۇ ھۇرەيرە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شاپائىتىم، يۈرىكى تىلىغا گۇۋاھ بولغان بىر شەكىلدە، ‹ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر› دەپ شاھادەت كەلتۈرگەن كىشىگە مەنسۇپتۇر»[335] دېدى.

بەزى ھەدىس شەرىپلەردە: «ئۈممىتىمدىن، مېنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادىمنى سۆيگەنلەرگە شاپائەت قىلىمەن» ، «ئۈممىتىمدىن چوڭ گۇناھلارنى قىلغانلارغا شاپائەت قىلىمەن» ، «ئۈممىتىمدىن ئەسھابىمغا تىل ئۇزاتقانلاردىن باشقا ھەممىسىگە شاپائەت قىلىمەن» ، «ئۈممىتىمدىن، نەپسىگە زۇلۇم قىلغانلارغا نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ ئالدانغانلارغا

333. ئەبۇ داۋۇت، «سالات» ،123؛ تىرمىزى، «داۋەت» ،29؛ دارىمى، «سالات» ،169؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I ،94؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك ،I ،692؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن ،II ،420.
334. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، VI ،29؛ ھەيسەمى، مەجمەئۇز-زەۋائىد، XI ،308؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە ،290:.
335. قازى ئىياز،شىپائى-شەرىپ، S:217.

شاپائەت قىلىمەن»، «قىيامەت كۈنى ئەڭ بۇرۇن شاپائەت قىلىمەن»، «شاپائەتىمگە ئېرىشەلمىگەنلەر ئۈنىڭغا نائىل بولالمايدۇ»[336] دېدى.

قىيامەت كۈنى سۇر چېلىنغاندىن كېيىن ئىنسانلارنىڭ قورقۇدىن تۈكلىرى تىك تۇرىدۇ. كۆزلىرى قورقۇدىن قەيەرگە قاراشنى بىلمەيدۇ. مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار مەھشەر مەيدانىغا يىغىلىدۇ. بۇ قىيامەت كۈنى ئازاب شىددەتلىك بولىدۇ. بۇ ۋاقىت ئەرشنى سەككىز پەرىشتە كۆتۈرىدۇ. ئۇ پەرىشتىلەردىن بىرى بىر قەدەمدە يىگىرمە مىڭ يىللىق دۇنيا يولىنى باسىدۇ. پەرىشتىلەر ۋە بۇلۇتلار ئەرش ئاللاھقا يەتكىچە بىز ئەقلىمىزگە كەلتۈرەلمەيدىغان دۇئا، تەسبىھلەرنى قىلىدۇ. بۇ شەكىلدە ئاللاھ تەئالا ئۆزى ئۈچۈن تەييارلىغان ئاق تۇپراققا يەتكۈچە دۇئا ۋە تەسبىھ قىلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ھېچقانداق نەرسە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان ئاللاھ تەئالانىڭ ئازابىدىن باشلار يەرگە ئېگىلىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ بەندىلىرى، بۇ يەردە چەككەن ئازاب-ئوقۇبىتى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالادىن مەغپىرەت تىلەيدۇ.

پەيغەمبەر ۋە ئالىملارمۇ قورقۇدىن تىترەيدۇ. ئەۋلىيا ۋە شېھىتلارمۇ تاقەت قىلالمايدىغان بۇ قورقۇدىن، ئاللاھ تەئالانىڭ ئازابىدىن پەرياد قىلىدۇ. ئەھۋال مۇشۇنداق ھالەتتە ئىكەن، قۇياشنىڭ نۇرىدىنمۇ پارلاق بولغان بىر نۇر بۇلارنى قورشىۋالىدۇ. قۇياشنىڭ ھارارىتىگە بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئىنسانلار، بۇ نۇر ئاستىدا كۆزلىرى قامىشىپ مىڭ يىل ئاللاھ تەئالادىن جاۋابسىز قالىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىنسانلار تۇنجى پەيغەمبەر بولغان ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ: ئەي ئادەم ئەلەيھىسسالام! سەن ئەزىز ۋە شەرەپلىك بىر پەيغەمبەرسەن، ئاللاھ تەئالا سېنى ياراتتى ۋە پەرىشتىلەرنى ساڭا سەجدە قىلدۇردى. ساڭا ئۆز روھىنى پۈۋلىدى. ھېساب-كىتابنى باشلاش ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا مۇراجىئەت قىلغىن، بېشىمىزغا نېمە كەلسە ئۇنى كۆرەيلى، كىم قەيەرگە ئەۋەتىلسە بىز شۇ يەرگە كېتەيلى، ھەممە نەرسىنىڭ ھاكىمى ۋە ئىگىسى بولغان ئاللاھ، مەخلۇقاتلارغا خالىغان ئىشنى قىلسۇن! دەپ يالۋۇرىدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: مەن ئاللاھ تەئالا چەكلىگەن مېۋىنى يېدىم. بۇنداق بىر چاغدا ئاللاھ تەئالادىن خىجىل بولىمەن. سىلەر نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىڭلار، دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇ تەرىقىدە مىڭ يىل تالاش-تارتىش قىلىدۇ. نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ: بىز ھېچ بەرداشلىق بېرەلمىدۇق. بىزنىڭ ھېساب-كىتابىمىزنىڭ بالدۇراق باشلىنىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا مۇراجىئەت قىل. شۇ مەھشەر جازاسىدىن قۇتۇلايلى! دېدى. نوھ ئەلەيھىسسالام: مەن ئاللاھ تەئالاغا دۇئا قىلغان ئىدىم. ئۇ دۇئايىم بىلەن يەر يۈزىدە قانچىلىك ئىنسان بولغان بولسا، ئۇلار سۇغا غەرق بولدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تەئالاغا مۇراجىئەت قىلىشتىن خىجىل بولىمەن. سىلەر ئاللاھنىڭ دوستى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىڭلار، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سىلەر دۇنياغا كېلىشتىن بۇرۇن سىلەرگە مۇسۇلمان دەپ

336. ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، XI، 324.

ئىسمى قويغان، بەلكى ئۇ سىلەرگە ياردەم قىلىشى مۇمكىن، دېدى. يەنە بۇرۇنقىدەكلا ئۇنىڭ بىلەن مىڭ يىللىق تالاش-تارتىش ئىچىدە قالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئەي مۇسۇلمانلارنىڭ ئاتىسى! سەن ئاللاھ تەئالانىڭ سەمىمىي دوستىسەن، بىزگە شاپائەت قىلغىن! ئاللاھ تەئالا بىزگە ھۆكۈم چىقارسۇن، دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: مەن دۇنيادا ئۈچ قېتىم تەنە قىلدىم. بۇ ئارقىلىق دىن يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم. ئەمدىلىكتە ئاللاھ تەئالانىڭ ماقامىدا شاپائەت تىلەشتىن خىجىل بولىمەن. سىلەر مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىڭلار. چۈنكى ئاللاھ تەئالا ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتى ۋە ئۇنىڭغا مەنىۋى ياردەم بەردى. ئۇ سىلەر ئۈچۈن شاپائەت تىلىشى مۇمكىن، دېدى.

بۇ سۆزنى ئاڭلىشى بىلەن ئۇلار يەنە مىڭ يىللىق تالاش-تارتىشقا چۈشۈپ كەتتى. بۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ قايغۇسى تېخىمۇ ئاشتى. مەھشەر يېرى تېخىمۇ تارلىششقا باشلىدى. ئۇلار مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: يا ئىبنى ئىمران! سەن ئاللاھ تەئالا بىلەن سۆزلەشكەن، تەۋراتنى ساڭا چۈشۈرگەن بىر پەيغەمبەرسەن، ھېسابنى باشلىشى ئۈچۈن بىزگە شاپائەت قىلغىن! چۈنكى بەك ئۇزۇن ساقلاپ كەتتۇق. قىستا-قىستاڭچىلىقتىن پۇتلىرىمىز كۆيۈپ كەتتى، دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: مەن ئاللاھ تەئالاغا، فىرئەۋىن قەۋمىنى ياقتۇرمىغان نەرسىلىرى بىلەن جازالاندۇرۇشىغا يىللارچە دۇئا قىلىپ، كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولىشى ئۈچۈن ئۆتۈندۈم. ئەمما جانابى ئاللاھ رەھمەت ۋە مەغپىرەت ئىگىسىدۇر. سىلەر ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىڭلار، چۈنكى ئۇ يېقىنلىق جەھەتتە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ سالىھى، دۇنيا ھاياتىدىن يىراقلىشىپ ئۆزىنى ئىبادەتكە ئاتىغان، ئەڭ ئۈستۈن ۋە ھېكمەت بىلەن تولغىنىدۇر. بەلكىم سىلەرگە ئۇ شاپائەت تىلەيدۇ، دېدى.

مەھشەر ئازابىدىن قۇرتۇلۇش ئۈچۈن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: سەن ئاللاھ تەئالانىڭ روھى ۋە سۆزىسەن. ئاللاھ تەئالا، سەن ئۈچۈن ئال ئىمران سۈرىسىدە «دۇنيا ۋە ئاخىرەتكە يول كۆرسەتكۈچى ۋە ئەڭ سۆيۈملۈك» دېدى. بىزگە شاپائەت قىلغىن، دېدى. ئىسا ئەلەيھىسسالام: قەۋمىم مېنى ۋە ئانامنى ئاللاھتىن باشقا بىر ئىلاھ ئورنىدا كۆردى. بۇ ھالدا قانداقمۇ سىلەرگە شاپائەت تىلەي، ئۇلار ماڭا ئىبادەت قىلدى، مېنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دېيىشتى. ئەمما سىلەر، بىرىڭلارنىڭ ھەميانى بارلىقىنى ۋە ئىچىدە نەپىقىسى بولمىغانلىقىنى شۇنداقلا ئاغزىنىڭ پىچەتلەنمىگەنلىكىنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ئۇ پېچەتنى بۇزماي ئىچىدىكى نەپىقىگە ئېرىشكىلى بولامدۇ؟ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى ۋە ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىڭلار. چۈنكى ئۇ دەۋىتى ۋە شاپائىتىنى ئۈممىتى ئۈچۈن تەييارلىدى. ئۇنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا كۆپ قېتىم ئازار بەردى ھەتتا ئۇنىڭ پېشانىسىنى يېرىۋەتتى، مۇبارەك چىشىنى سۇندۇرىۋەتتى. ئۇنى ساراڭغا چىقاردى. ھالبۇكى، ئۇ شەرەپلىك ۋە ئىپتىخارلىق بىر پەيغەمبەر ئىدى. ئۇلارنىڭ كەچۈرگۈسىز دەرىجىدىكى زالىملىقى ۋە تۆھمەتلىرىگە قارشى، يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئېيتقان: «ئەمدى سىلەرنىڭ يۈزۈڭلارغا سېلىشنىڭ ئورنى يوق. راھمان ۋە

رەھىم بولغان جانابى ئاللاھ سىلەرنى ئەپۇ قىلسۇن!» مەنىسىدىكى ئايەت بىلەن جاۋاب بەردى. ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەزىلىتىنى سۆزلەپ بېرىشى بىلەن ھەممەيلەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىشقا ئىنتىلدى. ئۇلار دەرھال مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىشتى ۋە: سەن ئاللاھنىڭ ھەبىبى بولسەن، ھەببى ۋاستىلارنىڭ ئەڭ پايدىلىق بولغىنى، بىزگە شاپائەت قىلغىن! چۈنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ بىرىنچىسى بولغان ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا باردۇق. بىزنى نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارساق، بىزنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارساق، بىزنى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارساق، بىزنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارساق، سېنىڭ يېنىڭىزغا ئەۋەتتى. ئى رەسۇلۇللاھ! سەندىن باشقا بارىدىغان يېرىمىز يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالا روخسەت بەرسە سىلەرگە شاپائەت قىلىمەن، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، سۇرادىقاتى جالال پەردىسى يېنىغا بېرىپ ئاللاھ تەئالادىن روخسەت سورايدۇ. ئۇنىڭغا روخسەت بېرىلگەندىن كېيىن پەردىلەر ئېچىلىدۇ. ئەرش ئاللاھقا كىرىدۇ. سەجدىگە باش قويۇپ، مىڭ يىل سەجدە قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاللاھ تەئالاغا شۇنداق بىر ھەمدۇ-سانا ئېيتىدۇكى، ئالەم يارىتىلغاندىن تارتىپ بۇ كۈنگىچە ھېچكىم بۇنداق ھەمدۇ-سانا ئېيتىپ باقمىغان ئىدى. بەزى مەشھۇر ئالىملار ئاللاھ تەئالا ئالەمنى ياراتقاندا ئۆزىگە مۇشۇنداق شەكىلدە ھەمدۇ-سانا ئوقۇشنى بۇيرىغان ئىدى، دېگەن.

مەھشەردە ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالى تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدە ناچارلىششقا باشلايدۇ، جاپا-مۇشەققەتنى ھەسسىلەپ ئارتىدۇ. ئىنسانلار دۇنيادا ئىكەن، ئاچكۆزلۈك بىلەن ساقلىغان ماللىرى بوينىغا ئېسىلغان بولىدۇ. تۆگە زاكىتىنى بەرمىگەنلەرنىڭ بوينىغا تۆگە باغلىنىدۇ، ئۇ يۈكلەر ئېغىرلاشقانسىرى ئۇلار ئېچىنىشلىق ۋارقىرىشقا باشلايدۇ، ئۇلارنى چوڭ تاغلار بېسىۋالغاندەك ھالەتكە كېلىدۇ. كالا-قوي زاكىتىنى بەرمىگەنلەرمۇ بۇ ئازابقا دۇچار بولىدۇ. بۇ ئازابلىق نالە ئاۋازلىرى ئاسماننى تىترىتىۋېتىدۇ.[337]

دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەنلەرگە بوينىغا زىرائەتلەر ئېسىلغان بولىدۇ، قايسى خىل زىرائەتنىڭ زاكاتىنى بەرمىگەن بولسا، ئۇنىڭدىن يۈكلەر بوينىغا ئېسىلىدۇ. بۇغداي بولسا، بۇغداي. ئارپا بولسا، ئارپا ئېسىلغان بولىدۇ. بۇ يۈكلەرنىڭ ئېغىرلىقىدىن، ئاللا-توۋۋا قىلىشىپ ۋارقىراشقا باشلايدۇ.

ئالتۇن-كۈمۈش ۋە باشقا تۈردىكى نەرسىلەرنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەنلەرگە قورقۇنچلۇق بىر يىلان ھۇجۇم قىلىدۇ. ئۇلار قورقۇشۇپ: بۇ نېمە كارامەت دېگەن ۋاقىتتا، پەرىشتىلەر:

---

337. مۇسلىم، «ئىمام»، 399؛ تىرمىزى، «سىفەتۇل-قىيامە»، 10؛ ئىبنى ماجە، «زۇھد»، 37؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I، 4.

بۇلار سىلەر دۇنيادا ئىكەن بەرمىگەن زاكاتلىرىڭلار، دەيدۇ. بۇ دەھشەتلىك ئەھۋاللار ئال ئىمران سۈرىسىنىڭ 180 ـ ئايىتىدە: «دۇنيادا پىخسىقلىق قىلىپ بەرمىگەنلىرى، قىيامەت كۈنى بويۇنلىرىغا ئېسىلىدۇ» دېيىلگەن.

باشقا بىر پىرقىدا بولسا، ئەۋرەت يەرلىرىدىن قان ـ يىرىڭ ئاقىدۇ. ئۇلارنىڭ سېسىق پۇرىقىدىن ئەتراپىدىكىلەر يىرگىنىدۇ. بۇلار زىنا قىلغان ۋە هارام يېگەنلەردۇر.

باشقا بىر پىرقىدا بولسا، دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلغان بولىدۇ، بۇلار دۇنيادا لىۋاتا (ئەرلەر بىلەن ئەرلەرنىڭ جىنسى مۇناسىۋەت قىلىشى) قىلغانلاردۇر.

باشقا بىر پىرقىدا بولسا، تىللىرى ئاغزىلىرىدىن چىقىپ مەيدىلىرىگە ساڭگىلاپ قالغان تولىمۇ يىرگىنىشلىك بىر هالەتتە تۇرىشىدۇ. ئىنسانلار ئۇلارنى كۆرۈشتىن يىرگىنىدۇ، بۇلار يالغان سۆزلىگەن ۋە غەيۋەت قىلغان كىشىلەردۇر.

باشقا بىر پىرقىدا بولسا، قورساقلىرى يوغان تاغلاردەك پومپايغان كىشىلەردۇر. بۇلار دۇنيادا ئىكەن، هېچقانداق زۆرۈرىيەت بولمىغان ئەھۋالدىمۇ ئۆسۈم ئالغان ۋە ئۆسۈم يېگەنلەردۇر. بۇنداق يامان گۇناھلارنى قىلغانلار يامان ئاقىۋەتلەرگە قالىدۇ.

ئاللاھ تەئالا: «ئى رەسۇلۇللاھ! بېشىڭنى سەجدىدىن كۆتۈرگىن، قېنى سۆزلىگىن، ساڭا روخسەت بېرىلدى، شاپائەت قىلغىن، دۇئايىڭ قوبۇل بولىدۇ» دەپ خىتاپ قىلىدۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: «يا رەببى! قۇللارنىڭ ئارىسىدىن ياخشى ۋە يامانني ئايرىغىنكى، ئۇلار بەك ئۇزۇن ساقلاپ كەتتى. ئۇلارنىڭ هەر بىرى گۇناھلىرى سەۋەبىدىن ئەراسات مەيدانىدا رەزىل ـ رەسۋا بولدى» دەيدۇ. بىر نىدا كېلىپ، «شۇنداق، ئى رەسۇلۇللاھ!» دەيدۇ. جانابى ئاللاھ جەننەتكە ئەمىر قىلىپ، هەر خىل زىننەتلەر بىلەن زىننەتلەيدۇ ۋە ئەراسات مەيدانىغا كەلتۈرىدۇ. ئۇ قەدەر خۇش پۇراق بولۇپ، بەش يۈز يىللىق يولدىن پۇرىقى بىلىنىدۇ. بۇ ئەھۋالدىن قەلبلەر راھەتلەيدۇ. روھلار تىرىلىدۇ. (كاپىرلار، دىندىن چىققانلار، مۇسۇلمانلارنى مەسخىرە قىلغانلار، ياشلارنى ئالداپ ئىماندىن چىقارغانلار) يامان ئىشلارنى قىلغانلار، ناچار كىشىلەر بۇ پۇراقنى پۇرالمايدۇ.

مەھشەردە جانابى ئاللاھ، جەننەتنى ۋە دوزاقنى ئېلىپ كېلىشنى ئەمىر قىلىدۇ. ئۇ ۋاقىت دوزاقنىڭ ۋارقىرىشى، شاۋقۇنى ۋە ئوت چېچىشى پۈتۈن ئاسماننى قاپقارا قىلىۋەتكىدەك دەھشەتلىك تۇمانى بار. ئۇنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازى ۋە يۇقىرى دەرىجىدىكى ئىسسىقلىقىنى ئويلاپ يېتىش مومكىن ئەمەس. هەر كىشىنىڭ پۈتلىرى كېسىۋېتىلگەندەك تۇرغان يېرىدە ئولتۇرۇپلا قالىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەرلەرمۇ ئۆزلىرىنى تۇتالماي قالىدۇ. ھەزرىتى ئىبراھىم، ھەزرىتى مۇسا، ھەزرىتى ئىسا ئەرشى ئاللاھقا ئېسىلىپ قالىدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، قۇربانلىق قىلغان ئوغلىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالام قېرىندىشى هارۇن ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى بولغان ھەزرىتى مەريەمنى ئۇنتۇپ قالىدۇ. ئۇلارنىڭ هەر بىرى، «يا رەببى! بۈگۈن نەپسىمدىن باشقا هېچقانداق نەرسە تەلەپ قىلمايمەن» دەيدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھسسالام بولسا، «ئۇممىتىمگە سالامەتلىك ۋە نىجات يولى بەرگىن!» دەيدۇ. ئۇ يەردە ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان ھېچقانداق نەرسە چىقمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تەئالا بۇ توغۇرلۇق خەۋەر بېرىپ، جاسىيە سۈرىسىنىڭ يىگىرمە سەككىزىنچى ئايىتىدە: «ھەر ئۇممەتنى تىز پۈككەن ھالدا جانابى ئاللاھنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرىسەن. ھەر بىرى دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ھېساب-كىتابىنى بېرىدۇ.» دېگەن.

ئاللاھ تەئالا مۇلۇك سۈرىسىنىڭ 8-ئايىتىدە: «غەزەپ ۋە شىددەتنىڭ يامانلىقىدىن، ئانار ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتكىدەك بولىدۇ» دېيىلگەن. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئوتتۇرىغا چىقىپ، دوزاقنى توساپ توختىتىدۇ ۋە «خور ۋە رەزىل بولۇپ ئارقاڭغا قايت! سېنىڭ ئەھلىڭ ساڭا گورۇھ بولۇپ كەلگەن ۋاقىتقىچە بۇ يەرگە يېقىنلاشما!» دەيدۇ. دوزاق ئۇنىڭغا: «ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا يول قويغىن، چۈنكى مەن ساڭا چېقىلمايمەن» دەيدۇ. ئەرش ئاللاھتىن: «ئەي دوزاق! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ئاڭلا، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغىن» دەپ ئاۋاز كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، دوزاقنى يىراقلاشتۇرۇپ، ئەرش ئاللاھنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر يەرگە ئورۇنلاشتۇرىدۇ. مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ مەرھەمىتى ۋە شەپقىتىنى بىر-بىرسىگە يەتكۈزىدۇ. ئازراق بولسىمۇ خاتىرجەم بولىدۇ. ئەنبىيا سۈرىسىنىڭ 107-ئايىتىدە: «سېنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق» دېيىلگەن[338]

قىسقىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالتە يەردە شاپائەت تىلەيدۇ. بىرىنچىسى: ماقامى ماخمۇت دېگەن شاپائىتى بىلەن پۈتۈن ئىنسانلارنى مەھشەردە ساقلاش ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدۇ. ئىككىنچىسى: ئۇنىڭ شاپائىتى نۇرغۇن كىشىنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە سەۋەپ بولىدۇ. ئۈچىنچىسى: ئازاب چېكىشكە لايىق بولغانلارنىڭ ئازابتىن قۇرتۇلىشىغا شاپائەتچى بولىدۇ. تۆتىنچىسى: گۇناھى كۆپ بولغان مۆمىنلەرنى دوزاق ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدۇ. بەشىنچىسى: گۇناھلىرى بىلەن ساۋاپلىرى تەڭ كېلىپ قېلىپ، ئەرافات دېگەن يەردە ساقلاشقا مەجبۇر قالغانلارنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە شاپائەتچى بولىدۇ. ئالتىنچى: جەننەتلىك بولغانلارنىڭ دەرىجىسىنىڭ ئۆسىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ.

---

338. مۇسلىم، «ئىمام»، 399؛ تىرمىزى، «سفەتۇل-قيامە»، 10؛ ئىبنى ماجە، «زۇھد»، 37؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I،4؛ قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، S:220.

مۆجىزىلىرى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان ئىسپاتلارنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. ئاللاھ تەئالا: «سەن بولمىغان بولساڭ ئالەملەرنى ياراتمىغان بولاتتىم»[339] دېگەن. پۈتۈن كائىناتتىكى شەيئىلەر ئاللاھ تەئالانىڭ بىرلىكىنى بىلدۈرگەندەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ يۇقىرى مەرتىۋىسىنى كۆرسىتىپ تۇرماقتا. ئۇممىتىنىڭ ئەۋلىيالىرىدا ھاسىل بولغان كارامەتلەرمۇ ئۇنىڭ مۆجىزىلىرىدۇر. چۈنكى كارامەتلەر ئۇنىڭغا مايىل بولغانلارغا، ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭغانلارغا نېسىپ بولماقتا. ھەتتا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇنىڭ ئۇممىتى بولۇشنى ئارزۇ قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئەڭ توغرىسى پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئۇنىڭ نۇرىدىن يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ مۆجىزىلىرىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىنى، ئۈچ باسقۇچقا بۆلۈپ كۆرىۋېلىشقا بولىدۇ. بىرىنچىسى: مۇبارەك روھى يارىتىلغاندىن باشلاپ، پەيغەمبەرلىكى بىلدۈرۈلگەن ۋاقىتتۇر. ئىككىنچىسى: پەيغەمبەرلىك ھاياتىدىن تاكى ئۇ ۋاپات بولغىچە بولغان ۋاقىت كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۈچىنچىسى: ۋاپاتىدىن قىيامەت كۈنىگىچە يۈز بەرگەن ۋەقەلەر ۋە بولغۇسى ئىشلاردۇر.

بىرىنچى باسقۇچ ئىرخاس دەپ ئاتىلىدۇ. كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان ۋە كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان پەقەت ئەقىل بىلەن تەسەۋۋۇر قىلىپ بىلگىلى بولىدىغان دەپ ئىككى تۈرگە بۆلىنىدۇ.

ئىككىنچى باسقۇچتىكى مۆجىزىلەر ئۈچ مىڭ ئەتراپىدا بولۇپ، بۇلاردىن مەشھۇر بولغانلىرى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ چوڭ مۆجىزىسى قۇرئانى-كەرىمدۇر. بۇ كۈنگىچە ياشاپ ئۆتكەن پۈتۈن شائىرلار، ئەدەبىياتچىلار، قۇرئانى-كەرىمنىڭ يېزىلىش ئۇسلۇبى ۋە مەنە جەھەتتىكى ئۈستۈنلىكىدە، ئاجىزلىق ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە قالدى، ھەتتا بىر ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى يازالمىدى. ئۇنىڭ بايان قىلىش ئۇسۇلى ۋە سۆز قابىلىيىتى ئىنسانىنىڭ سۆز شەكلىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭدىن بىر سۆز چىقىرىلسا ياكى بىر سۆز قوشۇپ قويۇلسا مەنىسى ۋە گۈزەللىكى بۇزۇلىدۇ. بىر سۆزنىڭ ئورنىغا باشقا بىر سۆزنى قويسىمۇ گۈزەللىكى بۇزۇلىدۇ. يېزىلىش شەكلى ئەرەپ شائىرلىرىنىڭ يېزىش شەكلىگە ئوخشىمايدۇ. بۇرۇن بولغان ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان نۇرغۇن ۋەقەلەردىن

339. سۇيۇتى، ئەل مەئالى-مەسنۇئا، I، 272؛ ئاجلۇنى، كەشفۇل-ھافا، II، 164؛ ئەلى ئەلقارى، شەرھۇش-شىفا، I، 6.

خەۋەر بەرگۈچىدۇر. ئۇنى ئوقىغان ۋە ئاڭلىغانلار ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمەيدۇ. ھېرىپ كەتسىمۇ زېرىكمەيدۇ. ئۇنى ئاڭلاش ۋە ئوقۇشنىڭ، غەملەردىن خالاس قىلدىغانلىقى نۇرغۇن ئەمەلىيەتلەردىن ئۆتكەن. ئۇنى ئاڭلىغاندا قەلبىگە قورقۇ چۈشۈپ بۇ سەۋەپتىن جېنىدىن جۇدا بولغانلارمۇ بولغان. نۇرغۇن ئىسلام دۈشمەنلىرى قۇرئانى-كەرىمنى ئاڭلاپ، يۈرەكلىرى يۇمشاپ ئىمان ئېگىسى بولغان ئىدى.

ئىككىنچى، بىر كۈنى تاغىسى ئاببىاسنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، تاغىسى ۋە جىيەنىنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، «يا رەببى! بۇ تاغامنى ۋە ئائىلە-تاۋاباتلىرىمنى مۇھاپىزەت قىلغىنىمدەك، سەنمۇ، ئۇلارنى دوزاق ئوتىدىن ساقلىغىن!» دېدى. ئۆينىڭ تاملىرىدىن ئۈچ قېتىم ئامىن جاۋابى كەلدى.[340]

ئۈچىنچى، بىر كۈنى قولىدا بۇت كۆتۈرىۋالغان بىرسىگە: بۇت ماڭا گەپ قىلسا، ئىمان ئېيتامسەن؟ دېدى. ئۇ كىشى: مەن بۇ بۇتقا ئەللىك يىل بولدى ئىبادەت قىلىۋاتىمەن، ماڭا بىر ئېغىز گەپ قىلمىدى، ساڭا قانداقمۇ گەپ قىلسۇن، دېدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: ئەي بۇت! مەن كىم؟ دېدى. بۇت: سەن ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى، دېيىشى بىلەن، ئۇ كىشى دەرھال ئىمانغا كەلدى.

تۆتىنچى، رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يايلاقتا كېتىپ بارغاندا، ئۈچ قېتىم «ئى رەسۇلۇللاھ» ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىشى بىلەن باغلاقلىق تۇرغان بىر كېيىكنى كۆردى. يېنىدا بىر كىشى ئۇخلاۋاتاتتى. كېيىك ئۇنىڭغا: بۇ ئوۋچى مېنى تۇتىۋالدى، قارشى تەرەپتىكى دۆڭلۈكتە ئىككى بالام بار. مېنى قويىۋەتسەڭ، ئۇلارغا سۈت بېرىپ ئاندىن كېلەي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سۆزۈڭدە تۇرامسەن! دېدى. كېيىك: ئاللاھقا قەسەم قىلىمەنكى ۋەدەمدە تۇرىمەن، ئەگەر قايتىپ كەلمىسەم، ئاللاھنىڭ ئازابىغا ئۇچراي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، كېيىكنى قويۇپ بەردى، كېيىك ئۇزۇن ئۆتمەي قايتىپ كەلدى. ئۇ كىشىمۇ ئويغۇنۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا بىر ئەمرىڭىز بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ كېيىكنى قويۇپ بەرگىن، دېدى. ئۇ كىشى كېيىكنى قويىۋەتتى. كېيىك: ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر، دېگەندىن كېيىن ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى.

بەشىنچى، تىرمىزى ۋە نەسائىنىڭ «سۈنەن» دېگەن كىتابىدا، ئىككى كۆزى ئەما بىر كىشى كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! دۇئا قىلغىن، كۆزلىرىم ئېچىلسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭغا مۇكەممەل شەكىلدە تاھارەت ئالغاندىن كېيىن، «يا رەببى! ساڭا يالۋۇرىمەن، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنى ئارىمىزغا قويۇپ، سەندىن تىلەيمەن. ئەڭ ياخشى كۆرگەن پەيغەمبىرىم، ھەزرىتى مۇھەممەد! سېنى ۋاستە قىلىپ، رەببىمگە يالۋۇرىمەن. سېنىڭ خاتىرەڭ ئۈچۈن دۇئايىمنىڭ قوبۇل بولىشىنى تىلەيمەن. يا رەببى! بۇ ئۇلۇغ پەيغەمبەرنى ماڭا شاپائەتچى قىلغىن! ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن دۇئايىمنى

340. ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، IX،226؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXVI،311.

قوبۇل قىلغىن!» دېگەن دۇئانى ئوقۇشنى ئېيتتى. ئۇ كىشى تاھارەت ئېلىپ بۇ دۇئانى قىلغاندىن كېيىن، كۆزلىرى ئېچىلدى. مۇسۇلمانلار بۇ دۇئانى ھەر زامان ئوقۇشنى ئادەت قىلغان ۋە تىلەكلىرىگە يەتكەن.

ئالتىنچى، بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەسەل ھەدىيە قىلدى. پەيغەمبىرىمىز ھەدىيەنى قوبۇل قىلىپ، قاچىسنى قايتۇرۇپ بەردى. ئاللاھ تەئالانىڭ قۇدرىتى بىلەن بوش قاچا قايتىدىن ھەسەل بىلەن تولدى. ئۇ ئايال قايتا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مېنىڭ نېمە گۇناھىم بار، ھەدىيەمنى نېمە ئۈچۈن قوبۇل قىلمىدىڭىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : ھەدىيەڭنى قوبۇل قىلدۇق، سەن كۆرگەن ھەسەل ئاللاھ تەئالانىڭ سېنىڭ ھەدىيەڭگە بەرگەن بەرىكىتىدۇر، دېدى. ئايال خوشال بولغان ھالدا ئۆيىگە قايتتى ۋە بالا ـ ۋاقىسى بىلەن ئايلار بويى بۇ ھەسەلنى يېدى. ھەسەل پەقەت ئازلىمىدى. بىر كۈنى خاتالىشىپ ھەسەلنى باشقا بىر قاچىغا يۆتكەپ قويدى. ئۇ قاچىدىن يېگەندىن باشلاپ ھەسەل تۈگەپ كەتتى. بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەگەر ئۇلار ئۇ قاچىدىن يۆتكىمىگەن بولسا، ھاياتى بويىچە ئۇ ھەسەلدىن يېگەن بولاتتى، دېدى.

يەتتىنچى، ئۇممىتىدىن نۇرغۇن كىشىنىڭ دېڭىز يولى بىلەن ئۇرۇشقا بارىدىغانلىقىنى ۋە ساھابىلەردىن بولغان ئۇممۇ ھىرام ئىسىملىك خانىمنىڭ ئۇرۇشتا بولىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ئىدى. ھەزرىتى ئوسمان خەلىپە بولغان ۋاقىتتا، مۇسۇلمانلار كېمە بىلەن سىپروس ئارىلىغا بېرىپ ئۇرۇش قىلدى. بۇ خانىمۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىپ، بۇ يەردە شېھىت بولدى.[341]

سەككىزىنچى، ھەزرىتى مۇئاۋىيەگە: «بىر كۈنى ئۇممىتىمگە ھاكىم بولساڭ، ياخشىلىق قىلغانلارغا مۇكاپات بەرگىن! يامانلىق قىلغانلارنى ئەپۇ قىلغىن!» دېدى. ھەزرىتى مۇئاۋىيە ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئۆمەر زامانىدا، شامدا يىگىرمە يىل ۋالى بولدى. كېيىن يەنە يىگىرمە يىل خەلىپە بولدى.

توققۇزىنچى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ئانىسىغا: «سېنىڭ بىر ئوغلۇڭ بولىدۇ، تۇغۇلغاندا مېنىڭ يېنىمغا ئېلىپ كەلگىن!» دېدى. كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى، ئۇ بوۋاقنىڭ قۇلىقىغا ئەزان ئوقىدى ۋە ئاغزىنىڭ سۆيىنى سۈركىدى. ئىسمىنى ئابدۇللاھ قويۇپ، ئانىسىغا قايتۇرۇپ بەردى ۋە «ئۇ خەلىپەلەرنىڭ دادىسى!» دېدى. بوۋاقنىڭ دادىسى بولغان ھەزرىتى ئابباس ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋال سورىدى. ئۇ: «شۇنداق، بۇ بوۋاق خەلىپىلەرنىڭ دادىسى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا، مەرت، توغرا يولدا ماڭغان ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇيدىغان بىر كىشى بولىدۇ»

341. بۇخارى، «جىھاد»، 3؛ «ئىستىزان»، 41؛ ئەبۇ داۋۇت، «جىھاد»، 10؛ تىرمىزى، «فەزائىلۇل ـ جىھاد»، 15؛ نەسائى، «جىھاد»، 40؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەت، VI، 423؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 435.

دېدى. راست دېگەندەك ئابباسى دۆلىتىنىڭ بېشىغا نۇرغۇن خەلىپىلەر كەلدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئابدۇللاھ بىن ئابباسنىڭ نەسەبىدىن بولدى.

ئونىنچى، تاغىسىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ بىن ئابباسنىڭ پىشانىسىگە مۇبارەك قولىنى قويۇپ، «يا رەببى! ئۇنى دىندا ئالىم قىلغىن، ھېكمەت ئىگىسى قىلغىن، قۇرئانى-كەرىمنىڭ ھەقىقەتلىرىنى ئۇنىڭغا ئېھسان قىلغىن!» دېدى. ئابدۇللاھ بىن ئابباس، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەدىس، تەپسىردە ئۇ زاماننىڭ يولتۇزلىرىدىن بىرسى بولدى. ساھابىلەر ۋە ساھابىلارنى كۆرگەنلەر نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۇنىڭدىن ئۆگەندى. تەرجىمانۇل قۇرئان، بەھرۇلئىلىم ۋە رەئىسۇلمۇفەسسىرىن قاتارلىق ئۇنۋانلار بىلەن مەشھۇر بولدى. ئىسلام دۆلەتلىرى ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن تولدى.[342]

ئون بىرىنچى، ئۇ خىزمەتچىلىرىدىن ئەنەس بىن مالىكقا: «يا رەببى! ئۇنىڭ مال-دۇنياسى ۋە بالا-ۋاقىسىنى كۆپ قىلغىن. ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغىن، گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتىشى بىلەن ئۇنىڭ مال-دۇنياسى كۆپەيدى. باغ-ۋارانلىرى كۆپىيىپ مېۋە بېرىشكە باشلىدى. نۇرغۇن بالىسى بولدى. 110 يىل ياشىدى. ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا: «يا رەببى! ھەبىبىڭنىڭ ماڭا قىلغان دۇئالىرىنىڭ ئۈچىنى قوبۇل قىلدىڭ ۋە ماڭا ئېھسان قىلدىڭ، تۆتىنچىسى بولغان گۇناھلىرىمنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئەجىبا قانداق بولىدۇ؟ دېيىشى بىلەن، «تۆتىنچىسىنمۇ قوبۇل قىلدىم خاتىرجەم بول!» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىدى.

ئون ئىككىنچى، ھىجرەتنىڭ ئۈچىنچى يىلىدا، قاتتان ئۇرىشىدا بىر دەرەخنىڭ تېگىدە يالغۇز ياتقاندا، داسۇر ئىسىملىك بىر كاپىر قولىدا قىلىچ تۇتقان ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: سېنى مەندىن كىم قۇتقۇزالايدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھ تەئالا قۇتقۇزىدۇ، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئىنسان شەكلىدە كېلىپ ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئۇردى. ئۇنىڭ قولىدىن قىلىچ چۈشۈپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچنى قولىغا ئېلىپ: سېنى مەندىن كىم قۇتقۇزىدۇ؟ دېدى. ئۇ: مېنى سەندىن باشقا ھېچكىم قۇتقۇزالمايدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئەپۇ قىلىپ قويىۋەتتى. ئۇ ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى ۋە نۇرغۇن كىشىنىڭ مۇسۇلمان بولىشىغا سەۋەپچى بولدى.[343]

ئون ئۈچىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى تاھارەت ئېلىپ، مەسلىرىدىن بىرىنى كىيىپ ئىككىنچىسىگە قول ئۇزاتقاندا، بىر قۇش مەسنى چىشلەپ ئاسمانغا ئاتتى. ئىچىدىن بىر يىلان يەرگە چۈشتى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاياق كېيگەندە ئىچىنى سىلكىۋېتىپ كىيىش سۈننەت بولدى.

342. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەت، I، 266؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 365؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، XI، 234.

343. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 35.

ئون تۆتىنچى، ھەزرىتى ئەنەس: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىنى سۈرتىدىغان بىر لۆڭگىسى بار ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن يۈزىنى ئېرتاتتى. كىر بولغاندا ئوتقا قوياتتى. كىرلەر كۆيسىمۇ لۆڭگە كۆيۈپمۇ قويمايتتى. پاك-پاكىز ھالغا كېلەتتى» دېگەن.

ئون بەشىنچى، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا، ئەبۇ قەتادەنىڭ بىر كۆزى چاچراپ چىقىپ كەتتى. ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كۆزىنى جايىغا سېلىپ قويغاندىن كېيىن: «يا رەببى! ئۇنىڭ كۆزىنى گۈزەل قىلغىن» دېدى. ئۇنىڭ كۆزى يەنە بىر كۆزىدىنمۇ گۈزەل بولۇپ كەتتى. ئەبۇ قەتادەنىڭ نەۋرىلىرىدىن بىرى، خەلىپە ئۆمەر بىن ئابدۇل ئەزىزنىڭ يېنىغا كەلگەن ئىدى. «سەن كىم؟» دەپ سورىغاندا، بىر بېيىت ئوقۇپ، پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەك قولى بىلەن كۆزىنى جايىغا سېلىپ قويغان زاتنىڭ نەۋرىسى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. خەلىپە ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلىپ، قىزغىن كۈتىۋالدى.

ئون ئالتىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى قىزى پاتىمەنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، قىزىدىن ئەھۋال سورىدى. ھەزرىتى پاتىمە: جېنىم دادا! بالىلىرىمىز بىلەن بىر نەرسە يېمىدۇق، ئاچلىقتا سەۋرى قىلىپ ئولتۇردۇق، ماڭا بەرىبىر، لېكىن ھەسەن بىلەن ھۈسەيىنگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: ئەي پاتىمە! جېنىم قىزىم! ساڭا ئۈچ كۈن بولغان بولسا، ماڭا تۆت كۈن بولدى، دېدى. پەيغەمبىرىمىز، مۇبارەك نەۋرىلىرىنىڭ ئاچ قورساق ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ كۆڭلى يېرىم بولدى.

ھەزرىتى ئەلى مۇبارەك ئوغۇللىرىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئىش ئىزدەپ يولغا چىقتى. مەدىنىدىن ئايرىلغان ۋاقىتتا، قۇدۇق بېشىدا تۆگىلىرىنى ماختاپ سېتىۋاتقان بىرسىگە يولۇقتى. ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئەي ئەرەپ! تۆگىلىرىڭنى سۇغۇرۇشقا بىر كىشى لازىممۇ؟ دېدى. سەھرالىق ئەرەپ: شۇنداق، سەن تۆگىلىرىمنى سۇغارساڭ، ھەر بىر چېلەك سۇ ئۈچۈن ئۈچ تال خورما بېرىمەن، دېدى. ھەزرىتى ئەلى ماقۇل بولۇپ، سۇ تارتىشقا باشلىدى. توققۇز چېلەك سۇ تارتتى. تۇيۇقسىز ئارقان ئۈزۈلۈپ كېتىپ چېلەك قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى. بۇنى كۆرگەن تەلەيسىز سەھرالىق ئەرەپ، ئاچچىقنى باسالماي ھەزرىتى ئەلىنىڭ يۈزىگە بىر شاپلاق ئۇردى. سەككىز چېلەك سۇ ئۈچۈن يىگىرمە تۆت تال خورما بەردى. بۇنىڭدىن كۆڭلى يېرىم بولغان ھەزرىتى ئەلى، قولىنى قۇدۇققا ئۇزىتىپ ئىچىدە قالغان چېلەكنى چىقاردى ۋە ئۇ يەردىن ئايرىلدى.

سەھرالىق ئەرەپ ھەيران قالدى. ئۇنىڭ قولى قانداقمۇ بۇ قەدەر چوڭقۇر قۇدۇقنىڭ ئاستىغا يەتسۇن؟! ئەجىبا بۇ كىشى كەلگۈسىدە كېلىدىغان ئۇلۇغ ئادەملەردىنمۇ؟ بۇ خىياللارنى قىلىپ ھەيرانلىقتا قالغان سەھرالىق، «ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەق پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭغا ئىشەندىم» دېدى. بىر ئاز بۇرۇن قىلغان قىلمىشىغا يەتكۈچە پۇشايمان قىلدى. ئۇ: «ئۇنداق ئۇلۇغ كىشىگە ئۇرۇلغان قوللار كېسىلسۇن، سۇندۇرۇپ تاشلىنىشى كېرەك» دېگىنىچە، قىلىچنى بىلىكىگە ئۇرۇپ، مەقسىتىگە يەتتى.

قاتتىق ئاغرىق ھېس قىلدى، لېكىن كۆڭلى راھەتلىدى. كېسەك قولىنى كۆتۈرۈپ مەسجىدى نەبىگە كەلدى. ئەسھابى-كىرامدىن پەيغەمبەرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سورىدى. قىزىنىڭ يېنىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتى. ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئۆيىگە قاراپ چاپتى.

ئۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، نەۋرىلىرىنى تىزىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇلارغا خورما يېگۈزىۋاتاتتى. سەھرالىق ئەرەپ قىلغان قىلمىشىدىن ئۆزىنى ئەيىپلەپ، كۆزلىرىدىن بۇلدۇقلاپ ياش ئاقتى. بۇ ھالى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەنىڭ ئىشىكىنى قاقتى. ئىشىك ئېچىلىشى بىلەن قۇياشتەك نۇر چېچىپ تۇرغان ئالەملەرنىڭ خوجىسى ئالدىغا چىقتى. سەھرالىق ئەرەپ: «ساڭا ئىشەندىم، سەن ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى! قىلغان ئىشىمغا پۇشايمان قىلدىم. مېنى كەچۈرگىن ئى رەسۇلۇللاھ!» دەپ يالۋۇردى.

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز: قولۇڭنى نېمىگە كەستىڭ، دېدى. سەھرالىق ئەرەپ: ساڭا ئىمان ئېيتقان مۇبارەك بىر يۈزگە ئۇرغانلىقىم ئۈچۈن، بۇ قول بىلەن يۈرۈشكە نومۇس قىلىپ كېسىۋەتتىم. جېنىم ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى.

مەرھەمەت پەيغەمبىرى، سەھرالىق ئەرەپنىڭ قولىدا كۆتۈرىۋالغان كېسەك قولىنى ئېلىپ، قانلار ئېقىپ تۇرغان بېلىكىگە قويدى. ئاللاھ تەئالانىڭ قۇدرىتى بىلەن كېسىلگەن يەر ئەسلى ھالىتىگە كەلدى. ئاللاھ تەئالا ھەر نەرسىگە قادىر ۋە ھەر نەرسىگە كۈچى يېتەر.

گۈزەل ئىشلاردا ئۇلۇغ يېنىڭ خالايىتتى ئالدىدا بولۇش،
تاھارەت ئالسا ياكى كىينسە ئۇنۇتماس ئۇ كەرەم كانى.

ياتار ئىدى ئۇلۇغ يېنىنى بېسىپ، يۈزىنى قىبلىگە قىلىپ،
قىلار ئىدى ھەر نەپەستە، غەيىبنى سەپەر ئۇ كەرەم كانى.

ئۇخلار ئىدى كۆزلىرى، ھېچ ئۇخلىماس ئۇنىڭ يۈرىكى،
ئەزەلدىن ھۆسنىگە ھەيران ئىدى ئۇ كەرەم كانى.

ئائىلە-تاۋابائلىرى

مۇبارەك ئايالىرى

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ئىككىنچى قېتىم ئەللىك بەش يېشىدا ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز بىلەن ئۆيلەندى. ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغۇچە ئۇنىڭ بىلەن سەككىز يىل بىرلىكتە ياشىدى. باشقا نىكاھلىرى دىنى، سىياسى ۋە ئىنسانىي سەۋەبىدىن بولدى. باشقا خانىملىرى تۇل ۋە يېشى چوڭ ئاياللار ئىدى. مەسىلەن، مەككىدىكى كاپىرلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا سالغان زۇلمى ئۈچۈنغا چىققان بىر پەيتتە، ئەسھابى-كىرامدىن بىر قىسمى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان ئىدى. ھەبەش پادىشاھى نەجاشى خرىستىئان ئىدى. نەجاشى مۇسۇلمانلاردىن ھەر تۈرلۈك سوئاللارنى سورىغاندىن كېيىن ئىمانغا كېلىپ، مۇسۇلمانلارغا نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى قىلدى. ئىمانى ئاجىز بولغان ئۇبەيدۇللاھ بىن جەھىش كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن پوپلارغا ئالدىنىپ، دىنىنى دۇنياغا سېتىۋەتتى.[344] خانىمى ئۇممى ھەبىبىنى دىنىدىن چىقىشقا زورلىغان تەقدىردىمۇ، بۇ خانىم ئۆلۈمگە ۋە كەمبەغەللىككە رازى ئىكەنلىكىنى ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدىن چىقمايدىغانلىقىنى ئېيتىشى بىلەن بۇ خانىمنى قويىۋەتتى. بۇ خانىم يوقسۇزلۇقتىن ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالدى ۋە ئۇزۇن زامان ئۆتمەي ۋاپات بولدى. ئۇممى ھەبىبە ئۇ ۋاقىتتا مەككىدىكى باش ھەربى قوماندان ئەبۇ سوفياننىڭ قىزى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ۋاقىتلاردا، قۇرەيش مۇشرىكلىرى بىلەن ھايات-ماماتلىق ئۇرۇشى قىلىۋاتقان ئىدى. ئەبۇ سوفيان ئىسلامىيەتنى يوقۇتۇش قىلىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچى بىلەن جەڭگە ئاتلانغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇممى ھەبىبەنىڭ ئىمانىنىڭ كۈچلۈكلىكى ۋە ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنى ئاڭلاپ، نەجاشىغا مەكتۇپ يېزىپ، «ئۇممى ھەبىبە بىلەن توي قىلىمەن، نىكاھىنى قىلغىن، ئاندىن ئۇنى بۇ يەرگە ئەۋەتكىن!» دەپ تەلەپ قىلدى. نەجاشى خېلى بۇرۇنلا مۇسۇلمان بولغان ئىدى. ئۇ مەكتۇپنى ھۆرمەت بىلەن ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۇ يەردىكى مۇسۇلمانلارنى سارايغا چاقىرىپ مېھمان قىلدى. ھىجرەتنىڭ يەتتىنچى يىلى نىكاھى ئوقۇلۇپ، ھەدىيە ۋە ئىنسانلارغا ئىبرىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇممى ھەبىبە ئىمانى سەۋەبىدىن مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ، ئۇ يەردە خاتىرجەم تۇرمۇشقا ئىگە بولدى. ئۇنىڭ سايىسى بىلەن باشقا مۇسۇلمانلارمۇ خاتىرجەملىككە ئېرىشتى. جەننەتتە ئاياللار ئەرلىرىنىڭ يېنىدا بولىدىغانلىقى ئۈچۈن، جەننەتنىڭ ئەڭ ئۈستۈن دەرىجىسىگە ئېرىشتىكى، دۇنيانىڭ پۈتۈن خوشاللىق ۋە نېمەتلىرى بۇ

---

344. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I، 223؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، III، 89.

خوش-خەۋەر ئالدىدا ئەرزىمەس بولۇپ قالدى. بۇ نىكاھ ئەبۇ سوفيانىنىڭ كەلگۈسىدە مۇسۇلمان بولۇشىغا بىر تەييارلىق ئىدى. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرىۋالىمىزكى، بۇ نىكاھ، پەيغەمبەرنىڭ ئەقىللىق ۋە يىراقنى كۆرەرلىكى، مەرھەمەت ۋە ئېھسانىنىڭ قانچىلىك يۇقىرى ئىكەنلىكىنى كۆرىۋالغىلى بولىدۇ.[345]

باشقا بىر مىسال ئالساق، ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قىزى ھەزرىتى ھەپسە تۇل قالغان ئىدى. ھىجرەتنىڭ ئۈچىنچى يىلى ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە ھەزرىتى ئوسمانغا: قىزىمنى نىكاھىڭلارغا ئېلىشنى خالامسىلەر؟ دېدى. ھەر ئىككىلىسى: ئويلىشىپ باقايلى، دېدى. بىر كۈنى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، ئۇ ئۈچى ۋە باشقىلارنىڭ ئالدىدا: يا ئۆمەر! سەن قايسى ئىشقا پەرىشان بولىۋاتىسەن، سەۋەبى نېمە؟ دېدى. ئەينەك قاچا ئىچىدىكى سىياھنىڭ رەڭگى ئاسان كۆرۈنگەندەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، باشقىلارنىڭ ئىچىدە نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىر قاراپلا بىلىۋالاتتى. بىئەپ بولمىسىلا سورايتتى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇنىڭغا ۋە ھەر كىشىگە راست سۆزلەش پەرز بولغانلىقى ئۈچۈن، ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! قىزىمنى ئەبۇبەكرى ۋە ئوسمانغا تەكلىپ قىلدىم، ئۇلار ئېلىشنى خالىمىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان بۇ ئۈچ يېقىن ئەسھابىنىڭ پەرىشان بولۇشىنى خالىمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇلارنى خوش قىلىش ئۈچۈن: ئى ئۆمەر! قىزىڭنى ئەبۇبەكرى ۋە ئوسماندىنمۇ ياخشى بولغان بىرسىگە بېرىشنى خالامسەن؟ دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر ھەيران قالدى. چۈنكى ھەزرىتى ئوسمان بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرىدىن ياخشى يەنە كىم بولسۇن؟! ھەزرىتى ئۆمەر: خالايمەن ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قىزىڭنى ماڭا بەرگىن، ئى ئۆمەر! دېدى. شۇنداق قىلىپ، ھەزرىتى ھەپسە ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولدى. ھەزرىتى ئوسمان بىلەن ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۇنىڭغا خىزمەتچى بولدى، ئۇ ئۈچ ساھابى ئارىسىدىكى دوستلۇق تېخىمۇ كۈچەيدى.[346]

يەنە بىر مىسالغا قاراپ باقايلۇق، تەخمىنەن ھىجرەتنىڭ بەش ياكى ئالتىنچى يىلى ئىدى. بەنى مۇستەلەق قەبىلىسىدىن قولغا چۈشكەن يۈزلىگەن ئەسىرلەر ئارىسىدا، قەبىلە رەئىسىنىڭ قىزى جۇۋەيرىيەمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەسىرنى سېتىۋالغاندىن كېيىن ئازاد قىلىپ، ئۆز نىكاھىغا ئالدى. بۇنى كۆرگەن مۇبارەك ئەسھابى، بىر-بىرىگە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىنىڭ ۋە ئانىمىزنىڭ قەۋمىنى جارىيە ۋە قۇل قىلىپ ئىشلىتىشتىن نومۇس قىلىمىز!» دېدى. نەتىجىدە ئۇلار قول ئاستىدىكى ئەسىرلەرنى ئازاد قىلىۋەتتى. بۇ توي يۈزلەرچە كىشنى ھۆرلۈككە ئېرىشتۈردى. ھەزرىتى

---

345. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 607؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 258؛ ھۇزائى، ئەت-تاھرىچ، S:184.

346. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، S:237؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 83؛ ئىبنى كەسىر، ئەل-بىدايە، V، 294؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، IV، 320.

جۇۋەيرىيە بۇ ئىشنى داۋاملىق تەكىتلەپ تۇراتتى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: « جۇۋەيرىيەدەك بەرىكەتلىك ۋە خەيرلىك بىر ئايال كۆرمىدىم» دىدى.[347]

باشقا ئاياللىرى

ھەزرىتى ئائىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئايالى ۋە ئەبۇبەكرى سىددىقنىڭ قىزىدۇر. ئەقىللىق، زىرەك، ئەدەپ-ئەخلاق ئىگىسى ئىدى. ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ساھابىلار نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۇنىڭدىن سوراپ ئۆگىنەتتى. ھەزرىتى ئائىشە، قۇرئاندا تىلغا ئېلىنىدى. بەزى ئىشلاردا ھەزرىتى ئەلى بىلەن ئوخشاش پىكىردە بولمىغانلىقى ئۈچۈن تۆگە ۋەقەسىدە ھەزرىتى ئەلى بىلەن ئۇرۇش قىلغان ئەسھابىلار بىلەن بىر سەپتە تۇرغان ئىدى. ھەزرىتى ئەلى شېھىت بولغاندا كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. ھۇرۇفىلەر (ئوخشاش پىكىرگە ئىگە كىشىلەر گۇرۇھى) ئۇنىڭغا نۇرغۇن تۆھمەت قىلىپ، ھەزرىتى ئەلىنى ياقتۇرمايتتى، دەپ سۆز-چۆچەك تارقاتتى. ھالبۇكى، ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز بايان قىلغان بىر ھەدىستە: «ئەلىنى سۆيۈش ئىماننىڭ ئالامىتىدۇر» دەپ، ئۆزىنىڭمۇ ئۇنى ھۆرمەت قىلىدىغانلىقىنى، باشقىلارنىڭمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىشى لازىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. ھىجرەتتىن سەككىز يىل بۇرۇن تۇغۇلدى ۋە ھىجرەتنىڭ 57-يىلى 65 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتتى.

سەۋدە بىنتى زەمئا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچىنچى ئايالى يولدىشى بىلەن بىرلىكتە ئىمان ئېيتىپ، ھەبەشىستانغا بىللە ھىجرەت قىلدى. مەككىگە قايتىپ كەلگەندە يولدىشى ۋاپات بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشتا ھەزرىتى ئائىشەنى، ئۇنىڭدىن كېيىن سەۋدەنى نىكاھىغا ئالدى. ھەزرىتى سەۋدەنى مەككىدە، ھەزرىتى ئائىشەنى بولسا مەدىنىدە ئۆيىگە ئالدى. ھەزرىتى سەۋدە، ناھايىتى مېھرىبان ۋە شەرمى-ھايالىق بىر خانىم ئىدى. ھەزرىتى ئۆمەر زامانىدا ۋاپات بولدى.[348]

زەينەپ بىنتى ھۇزەيمە ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى، سەدىقە بېرىشتىن زېرىكمىدى. بۇرۇن ئابدۇللاھ بىن جاھشنىڭ ئايالى ئىدى. ئابدۇللاھ پەيغەمبەرنىڭ ھاممىسى ئۇمەيمەنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نىكاھىغا ئۆتۈپ شەرەپلەنگەن بولسىمۇ، سەككىز ئايدىن كېيىن ۋاپات بولدى.[349]

ئۇممۇ سەلەمە، ئىسمى ھىند ئىدى. يولدىشى ئەبۇ سەلەمە بىلەن ھەبەشىستانغا تۇنجى بولۇپ ھىجرەت قىلغانلار ئارىسىدا يەر ئالدى. ئەبۇ سەلەمە بەرانىڭ ئوغلى ئۇبەيدۇللاھ بىن جەھشنىڭ قېرىندىشى بولۇپ، مەدىنىدە ھىجرەتنىڭ تۆتىنچى يىلى،

347. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI ،277؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، I ،294؛ئىبنى ھابىب،ئەل-مۇھەببەر، S:90.
348. ئىبنى ئىسھاق ئەس-سىرە، 238؛ ئىبنى ھابىب، ئەل-مۇھەببەر، 79.
349. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII ،115.

ئۇھۇد ئۇرۇشىدا قالغان يارا سەۋەبىدىن ۋاپات بولدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ۋە ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ نىكاھ تەلىۋىنى قوبۇل قىلمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن نىكاھلىنىپ شەرەپلەندى. ھىجرەتنىڭ 59-يىلى مەدىنىدە 84 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتتى. خانىملىرى ئىچىدە ئەڭ كېيىن ۋاپات بولغىنى ئىدى.[350]

زەينەپ بىنتى جاھىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاممىسى ئۇمەيمەنىڭ قىزى، ئابدۇللاھ بىن جاھىشنىڭ قېرىندىشى ئىدى. دادىسىنىڭ ئىسمى بەررە بولۇپ، ئىمان ئېيتمىغانلىقى ئۈچۈن جاھىش دەپ ئاتالدى. زەينەپ تۇنجى ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئارىسىدا ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم باشتا ئۇنى بېقىۋالغان بالىسى زەيد بىن ھارىسگە نىكاھلىدى. ھەزرىتى زەيد بىلەن ھەزرىتى زەينەپ چىقىشالمىغانلىقىدىن ھىجرەتنىڭ 3-يىلى ئاجرىشىپ كەتتى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا تەكلىپ قويدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى زەينەپ خوشاللىقىدىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ «يا رەببى! سېنىڭ پەيغەمبىرىڭ ماڭا توي تەكلىپى قويدى. ئەگەر ئۇنىڭغا نىكاھلىنىشىمنى بۇيرىغان بولساڭ، مېنى ئۇنىڭغا بەرگىن!» دەپ، دۇئا قىلدى. دۇئاسى قوبۇل بولدى. ئەھزاب سۈرىسىدە: «زەيد، ئۇنىڭ كۆڭلى خالىغان ئىشنى قىلغانلىقى ئۈچۈن (زەينەپنى قويۇپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن)، بىز سېنى ئۇنىڭغا خانىم قىلدۇق» دېگەن مەنىدىكى 37-ئايەت نازىل بولدى. زەينەپنىڭ نىكاھىنى ئاللاھ تەئالا قىلغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئايرىم نىكاھ ئۆتكۈزمىدى. بۇ سەۋەپتىن ھەزرىتى زەينەپ (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) ئۆز-ئۆزىدىن پەخىرلىنەتتى. ئۇ: «ھەر بىر قىزنىڭ تويىنى دادىسى قىلغان بولسا، مېنىڭ تويۇمنى ئاللاھ تەئالا قىلدى» دېگەن. ئۇ ۋاقىتتا 38 يېشىدا ئىدى. ھىجرەتنىڭ 20-يىلى 53 يېشىدا ۋاپات بولدى.[351] خەيىر-ئېھسان ئىگىسى ئىدى. سەدىقە بېرىشنى ياخشى كۆرەتتى. قول ئىشلىرىغا ماھىر ئىدى. ئۆزى ياسىغان نەرسىلەرنى ۋە قولىغا نېمە چۈشسە تۇغقانلىرى ۋە نامراتلارغا بېرەتتى. ھەتتا خەلىپە ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرىنىڭ ھەر بىرىگە ئون ئىككى مىڭ دىرھەم ئالتۇن بېرەتتى. ھەزرىتى زەينەپ بۇلارنى ئېلىپلا سەدىقە قىلىۋېتەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن دىن كېيىن ئەڭ بۇرۇن ۋاپات بولغان خانىمى ئىدى. ھەزرىتى ئائىشە بايان قىلغان بىر ھەدىستە: «خانىملىرىم ئارىسىدا مەن بىلەن ئەڭ بۇرۇن جەم بولىدىغىنى، قولى ئوچۇق بولغىنىدۇر»[352] دېدى. چۈنكى ھەزرىتى زەينەپ ئەڭ كۆپ سەدىقە بېرىدىغان خانىمى ئىدى. يەنى، بۇ دۇنيادىلا ئوچۇق ئېپادىلىگەن. (فرانسوز ئەدەپىسىز شائىر ۋولتىر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى زەينەپ بىلەن ئۆيلىنىشىنى ھەر خىل ۋە بىر-بىرىگە زىت تۆھمەتلەر بىلەن بىر شېئىر ئويدۇرۇپ، بىر تىياتىر يازدى. ئەدەبىياتچىلارغا

---

350. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 96؛ ئىبنى ھەبىب، ئەل-مۇھەببەر، S:85.

351. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، IV، 24.

352. بۇخارى، «زاكات»، 10؛ مۇسلىم، «فەزائىلۇس-ساھابە»، 101؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، VIII، 108.

ۋە پەلسەپەچىلەرگە ماس كەلمەيدىغان رەزىل ئەسرى، ئۇنى چىركاۋدىن قوغلاپ چىقارغان ئەڭ چوڭ دۈشمىنى پوپىنىڭ كۆڭلىگە ياقتى. پوپ ئۇنى ماختاپ مەكتۇپ يازدى. مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى سۇلتان ئىككىنچى ئابدۇلھەمىدخان بۇ ئويۇنىڭ تىياتىرنىڭ سەھنىدە ئوينالغانلىقىنى ئاڭلاپ، فرانسىيە ۋە ئەنگلىيە ھۆكۈمىتىگە ئۇلتىماتۇم (شەرتىسىز بۇيرۇق) بېرىپ، دەرھال ئالدىنى ئېلىپ، ئىنسانىيەتنى بۇ رەزىللىكتىن قۇتۇلدۇردى)

ھەزرىتى سەفىييە، خەيبەر يەھۇدىلىرىنىڭ كاتتىۋىشى ھۇيەي ئىبنى ئەھتاپنىڭ قىزى ئىدى. خەيبەردە بىر يەھۇدى بىلەن چاي ئىچكۈزگەن ئىدى. كېيىن چوڭ باي كەنانە بىن ھەقىق بىلەن تويى بولدى. ھىجرەتنىڭ يەتتىنچى يىلى خەيبەر پەتھە قىلىنغاندىن كېيىن سەفىييەمۇ ئەسىرگە چۈشتى. بۇ ئەسىر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەقسىم قىلىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئازاد قىلدى. ئۇ بۇنىڭدىن خوشال بولۇپ ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن نىكاھلاندى. ھىجرەتنىڭ 50 ـ يىلى مەدىنىدە ۋاپات بولدى.[353]

ھەزرىتى مەيمۇنە، ئەسلى ئىسمى بەررا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مەيمۇنە ئىسمىنى قويدى. خەيبەر ئۇرۇشىدىن كېيىن مەككىگە ئۆمرە ئۈچۈن كەتكەندە، يولدىشى ۋاپات بولدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نىكاھىغا ئۆتۈش شەرىپىگە ئېرىشتى. ھىجرەتنىڭ 53 ـ يىلى مەككىدە كېسەلگە گىرىپتار بولدى. كېيىن ئۇنىڭ: «مېنى مەككە سىرتىغا ئېلىپ چىقىڭلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ مەككە سىرتىدا ۋاپات بولىدىغانلىقىمدىن خەۋەر بەردى» سۆزى بىلەن مەككە سىرتىغا ئېلىپ چىقىلدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن نىكاھى بولغان يەردە ۋاپات بولدى.[354]

ھەزرىتى مارىيە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جارىيەسى ئىدى. ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن توي قىلىش شەرىپىگە نائىل بولدى. ئۇ مىسىر ئىسكەندەرىيەنىڭ ھۆكۈمرانى مۇقەۋقىس تەرىپىدىن ھەدىيە سۈپىتىدە ئەۋەتىلگەن ئىدى. نەسەبى، تۇغۇلۇش تارىخى خاتىرلەنمىگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مارىيە ئانىمىزدىن ئىبراھىم ئىسىملىك بىر ئوغلى بولغان ئىدى. ھەزرىتى مارىيە، ئاز سۆزلۈك، تەمكىن ۋە مۇلايىم ئىدى. ھەزرىتى ئۆمەر خەلىپە بولغان ئاخىرقى يىللاردا، ھىجرەتنىڭ 16 ـ يىلى ۋاپات بولۇپ، باقى قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىندى.[355]

ھەزرىتى رەيھانە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جارىيەسى بولۇپ، مۇسۇلمان بولدى. مەدىنىدىكى بەنى قۇرەيزە ئىسمىدىكى يەھۇدى قەبىلىسىدىن ئىدى. نەسەبى رەيھانە بىنتى شەمۇن ئىبنى يەزىت ياكى رەيھانە بىنتى زەيد ئىبنى ئامىر ئىبنى ھانافە بىن شەمۇن بىن

---

353. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 129؛ ئىبنى ھەبىب، ئەل ـ مۇھەببەر، S: 91.

354. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 140.

355. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 216.

يەزىتتۇر. تۇغۇلغان ۋاقتى ئېنىق خاتىرلەنمىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن، ھىجرەتنىڭ 10 ـ يىلى مەدىنىدە ۋاپات بولدى. باقى قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىندى.[356]

ھەدىس شەرىپلەردە: «پۈتۈن خانىملىرىم بىلەن بولغان نىكاھىم ۋە قىزلىرىمنى نىكاھلاش، پۈتۈنلەي جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەئالادىن ئېلىپ كەلگەن روخسەت بىلەن بولدى» دېيىلگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپ خانىملىق بولىشىنىڭ سەۋەبى، ئىسلامنى تارقىتىش ئۈچۈن ئىدى. ھىجاپ ئايىتى كېلىشتىن بۇرۇن يەنى ئاياللارنىڭ مەھرەم يەرلىرىنى ئوراش پەرز بولۇشتىن بۇرۇن ئاياللارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ بىلمىگەنلىرىنى سوراپ ئۆگىنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرىنىڭ ئۆيىگە بارسا، ئاياللارمۇ ئۇ يەرگە كېلىپ بىللە ئاڭلايتتى. ھىجاپ ئايىتى نازىل بولغاندىن كېيىن، ئاياللارنىڭ ناتونۇش ئەركەكلەر بىلەن بىللە ئولتۇرۇشى، پاراڭلىششى، ناتونۇش ئاياللارنى قوبۇل قىلىش چەكلەندى. بۇ ناتونۇش ئاياللارنىڭ بىلمىگەن نەرسىلەرنى ھەزرىتى ئائىشەدىن سورىشى ئەمر قىلىندى. كەلگەن ئاياللارنىڭ كۆپلىكىدىن ھەزرىتى ئائىشە يېتىشەلمەي قالدى. بۇ مۇھىم خىزمەتنى ئاسانلاشتۇرۇش ۋە ھەزرىتى ئائىشەنىڭ يۈكىنى ئازايتىش ئۈچۈن، ئېھتىياج سەۋەبىدىن باشقا ئاياللار بىلەن ئۆيلەندى. ئاياللارغا ئائىت نىكاھ بىلملىرى، مۇسۇلمان ئاياللارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرى ئارقىلىق بىلدۈرۈلدى. ئەگەر بىر خانىمى بولغان بولسا، پۈتۈن ئاياللارنىڭ ئۇنىڭدىن سورىشى قىيىنغا توختىغان بولاتتى. بۇ ئىمكانسىز ئىدى. ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن كۆپ خانىملىق بولۇش يۈكىنى توشۇشقا مەجبۇر بولدى.

مۇبارەك باللىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچ ئوغۇل، تۆت قىزى بولۇپ، جەمى يەتتى بالىسى بولغان ئىدى. ھەزرىتى پاتىمەدىن باشقا پۈتۈن باللىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ۋاپات بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى، ھەزرىتى فاتىمە ئانىمىز ئارقىلىق داۋاملاشتى. نەۋرىسى ھەزرىتى ھۈسەيىنىنىڭ نەسەبىنى سەييىد، ھەزرىتى ھەسەننىڭ نەسەبىنى شەرىف دەپ ئاتايمىز. سەييىد ۋە شەرىفلەرگە ھۆرمەت قىلىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت قىلىش بىلەن باراۋەر. سەييىد ۋە شەرىفلەرنى سۆيۈش، ئاخىرقى نەپەسىمىزدە ئىمان بىلەن كۆز يۇمۇشقا سەۋەپ بولىدۇ.

قاسىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچ ئوغلىنىڭ بىرىنچىسى. بۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەبۇلقاسىم دەپ ئاتىغان. پەيغەمبەرلىك ماقامىغا كېلىشتىن بۇرۇن مەككىدە دۇنياغا كەلدى. ئانىسى ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىز ئىدى. ئون يەتتە ئايلىق بولغاندا ۋاپات بولدى.[357]

356. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 130.

357. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 16.

زەينەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆت قىزىنىڭ ئەڭ چوڭى ئىدى. پەيغەمبىرىمىز ئوتتۇز ياشقا كەلگەندە دۇنياغا كەلدى. پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى، ئانىسى خەدىچەنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئوغلى ئەبۇلئاس بىن رەبى بىلەن ئۆيلەندى.[358] ئەبۇلئاس باشتا ئىمان ئېيتمىدى. بەدىر ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشۈپ، ئايالىنى مەدىنىگە يوللاش شەرتى بىلەن قويۇپ بېرىلدى. ئۆز قېرىندىشى بىلەن بىرلىكتە يوللانغان بولسىمۇ، كاپىرلار يېرىم يولدا زەينەپنى توسۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، زەيد بىن ھارىسەنى مەككىگە ئەۋەتىپ، كېچىدە زەينەپنى مەدىنىگە قاچۇردى. ئەبۇلئاس، ھۇدەيبىيە ئۇرۇشىدىن كېيىن ئىمانغا كەلدى. زەينەپ ئۇنىڭغا قايتا بېرىلدى. ھىجرەتنىڭ سەككىزىنچى يىلى، 31 يېشىدا ۋاپات بولدى. ئوغلى ئەلى، مەككىنىڭ پەتھىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ ئارقىسىغا مىنگەن ئىدى. زەينەپنىڭ قىزى ئۇمامەنى ھەزرىتى ئەلى نىكاھىغا ئالدى.[359]

رۇقىيە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى قىزىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 33 يېشىدا دۇنياغا كەلدى. ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. ئەبۇ لەھەبنىڭ ئوغلى ئۇتبەگە نىكاھلاندى. «تەببەت» سۈرىسى نازىل بولغاندىن كېيىن ئۇتبە تويدىن بۇرۇن ئۇنى قويۇپ بەردى. ۋەھيى كېلىشى بىلەن ئۇنى ھەزرىتى ئوسمانغا نىكاھلىدى. ھەزرىتى ئوسمان بىلەن ئىككى قېتىم ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلدى. 22 يېشىدا، بەدىر ئۇرۇشىدىن بۇرۇن ئورۇن تۇتۇپ قالدى. ھەزرىتى ئوسمانغا بەدىر ئۇرۇشىغا كەلمەي ئايالىغا ھەمراھ بولۇش ئەمرى بېرىلدى. بەدىر ئۇرۇشىنىڭ خوشخەۋىرى مەدىنىگە كەلگەندە دەپنە قىلىندى.[360]

ئۇممۇ گۈلسۈم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچىنچى قىزى. ئەبۇ لەھەبنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ئۇتەيبەگە نىكاھلانغان بولسىمۇ، «تەببەت» سۈرىسى نازىل بولۇشى بىلەن توي قىلماي تۇرۇپلا ئۇنى قويۇپ بەردى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاقارەت قىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم : «يا رەببى! ئۇنىڭغا ياۋايى ھايۋانلاردىن بىرىنى دۇچار قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى. شام يولىدا بىر شىر ئۇنى پارچىلاپ ئۆلتۈردى. رۇقىيە ۋاپات بولغاندىن كېيىن ۋەھيى كېلىپ، ئۇممى گۈلسۈمنىمۇ ھەزرىتى ئوسمانغا نىكاھلىدى. ھىجرەتنىڭ توققۇزىنچى يىلى ۋاپات بولدى. جىنازە نامىزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ئوقىدى ۋە قەبرە بېشىدا ئۇزۇن ياش تۆكتى.[361]

پاتىمە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆتىنچى قىزى. ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئايالى ۋە ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قېيىن ئانىسى. ئۆيلەنگەندە 15 يېشىدا ئىدى.[362] توي مېھرى تۆت

358. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، S:229؛ ئابدۇررازاق، ئەل مۇسەننەف، VII، 171؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 31.
359. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 31.
360. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 36.
361. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXXIX، 37.
362. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII، 22.

يۈز مسقال كۈمۈش بولغانلىقى «مەۋاھىبى لەدۇننىييە دە، سەۋىق ئۇرۇشى تارىخىدا يېزىلغان ئىدى. بۇ 57.14 مسقال ئالتۇن قارشىلىقىدا ئىدى. (كۈنىمىزدە 170 سوم پۇلغا تەڭ بولاتتى). ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئەلى 21 يېشىدا بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە ـ تاۋاباتلىرىدىن ئىدى. ئاق يۈزلۈك، تولىمۇ گۈزەل ئىدى. ھىجرەتتىن 13 يىل بۇرۇن مەككىدە تۇغۇلدى. ھىجرەتنىڭ 11 ـ يىلى 24 يېشىدا ۋاپات بولدى. ھەسەن، ھۈسەيىن، مۇھسىن ئىسىملىك ئۈچ ئوغلى، ئۇممۇ گۈلسۇم ۋە زەينەپ ئىسىمدا ئىككى قىزى دۇنياغا كەلدى.[363] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ھەزرىتى پاتىمە ئارقىلىق داۋاملاشتى. قىزى زەينەپ، ئابدۇللاھ بىن جافەر تايىيار بىلەن نىكاھلىنىپ ئەلى ۋە ئۇممۇ گۈلسۇم ئىسىملىك بالىلىرى بولدى. بۇلارنى شەرىفى جافەرى دەپ ئاتايمىز.

ئابدۇللاھ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى خەدىچە ئانىمىزدىن بولغان ئاخىرقى ئوغلىدۇر. پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن تۇغۇلدى، ئەمچەكتىكى ۋاقتىدىلا ۋاپات بولدى. تەييىپ ۋە تاھىر دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئابدۇللاھ ۋاپات بولىشى بىلەن ئاس بىن ۋائىل: «مۇھەممەد ئەپتەر بولدى (نەسەبى يوقالدى)» دېدى. بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تەئالا: «ئىننە ئەئتەينە» بىلەن ئاس ئىسىملىك كاپىرغا جاۋاب بەردى.[364]

ئىبراھىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئۈچىنچىسى ۋە ئاخىرقى پەرزەنتىدۇر. ھىراقلىئۇسنىڭ مىسىر ۋالىسى بولغان مۇقەۋقىس ھەدىيە قىلغان مارىيەدىن بولغان ئوغلىدۇر. ھىجرەتنىڭ 8 ـ يىلى دۇنياغا كەلدى. بىر يېرىم يېشىدا ۋاپات بولدى. ئۇ ئاغرىپ قالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇچىقىغا ئېلىپ كۆزلىرىدىن ياش ئاقتۇرغان ئىدى. ۋاپات بولغاندا باشقىلار كۆپ تۇتۇلدى، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، «ئاي ۋە كۈن ئاللاھ تەئالانىڭ مەۋجۇتلىقى ۋە يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرغان مەخلۇقاتتۇر. بىر ئىنسانىنىڭ ئۆلىشى ياكى ھايات قېلىشى بىلەن تۇتۇلمايدۇ. ئۇلارنى كۆرگەندە ئاللاھ تەئالانى ئەسلەڭلار!» دېدى. ئىبراھىم ۋاپات بولىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:«يا رەببى! ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كۆڭلىمىز يېرىم بولدى، كۆزلىرىمىزدىن ياش ئاقتۇردۇق، يۈرەكلەر يارا بولدى. لېكىن رەببىمىز رازى بولمايدىغان بىر سۆزنى قىلىشتىن قورقىمىز» دىدى.[365]

ئائىلە ـ تاۋاباتلىرى

سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ پۈتۈن ئائىلە ـ تاۋاباتلىرىنى ئەھلى بەيت دەپ ئاتايمىز. مۇبارەك ئاياللىرى، قىزى ھەزرىتى پاتىمە بىلەن ھەزرىتى ئەلى ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرى بولغان ھەزرىتى ھەسەن ۋە ھەزرىتى ھۈسەيىن شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرىنىڭ ھەممىسى

363. ئىبنى ئىسھاق ئەس ـ سىرە، 231:S؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII ،26؛ ئىبنى كەسىر، ئەل ـ بىدايە، 293 ،V.

364. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII ،16.

365. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، VIII ،212~215.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك نەسەبىگە باغلىق بولغان ھاشىم ئوغۇللىرى ئەھلى بەيت دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ تەئالا قۇرئانى-كەرىمدە ئەھلى بەيتكە: «ئاللاھ تەئالا سىلەرنى ھەر تۈرلۈك كەمچىلىك ۋە گۇناھلاردىن يىراقلاشتۇرۇشنى خالايدۇ ۋە سىلەرنى مۇكەممەل بىر تاھارەت بىلەن گۇناھلاردىن پاكلاشنى ئىرادە قىلىدۇ» دېگەن. (ئەھزاپ سۈرىسى، 33-ئايەت)

ئەسھابى-كىرام: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەھلى بەيت كىم؟ دەپ سورىدى. ئۇ چاغدا ھەزرىتى ئەلى يېتىپ كەلدى. ئۇلارنى ھۇزۇرىغا قوبۇل قىلدى. نۆۋەت بىلەن ھەزرىتى پاتىمە، ھەزرىتى ھەسەن ۋە ھەزرىتى ھۈسەيىن يېتىپ كەلدى. ئۇلارنى ئەتراپىغا ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن، ساھابىلارغا: مانا بۇلار، مېنىڭ ئەھلى بېيتىم، دېدى. بۇ ئۇلۇغ زاتنى ئەلى رەسۇل دەپ ئاتايمىز.[366]

ئەھلى بەيتنى سۆيۈش، ئاخىرەتكە ئىمان بىلەن كېتىشكە، ئاخىرقى نەپەسىمىزدە ئىمان بىلەن جان بېرىشىمىزگە سەۋەپ بولىدۇ. ئالىملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر ھەدىس شەرىپتە: «ئەھلى بەيتىم نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىگە ئوخشايدۇ. ئۇلارغا مايىل بولغانلار، سالامەتكە ئېرىشىدۇ. مايىل بولمىغانلار ھالاك بولىدۇ»[367] دېگەن.

ئەھلى بەيتنىڭ پەزىلىتى ۋە كامالىتى ناھايىتى بۈيۈكتۇر. ئۇلارنى سۈپەتلەشكە، بايان قىلىشقا ئىنسان كۈچى يەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ قەدىر-قىممىتى ۋە ئۇلۇغلىقى پەقەت ئايەت-كەرىم بىلەن ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان.

ئىمام شافىئى: «ئەي پەيغەمبەرنىڭ ئەھلى بەيتى! سىلەرنى سۆيۈشنى، ئاللاھ تەئالا، قۇرئانى-كەرىمدە ئەمىر قىلدى. نامازلىرىدا سىلەرگە دۇئا قىلمىغانلارنىڭ نامازلىرىنىڭ قوبۇل بولمايدىغانلىقى، سىلەرنىڭ ئۇلۇغ مەرتىۋەڭلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ. شەرىپىڭلار ئۇ قەدەر ئۇلۇغكى، ئاللاھ تەئالا، قۇرئانى-كەرىمدە سىلەرگە سالام يوللىدى» دەپ، بۇنى ئەڭ گۈزەل شەكىلدە بايان قىلغان.

ھەزرىتى ئەنەس: «رسۇلۇللاھتىن: ئەھلى بېيتىڭدىن كىمنى ئەڭ ياخشى كۆرىسەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەسەن بىلەن ھۈسەيىننى» دەپ جاۋاب بەردى.[368]

ھەزرىتى ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئىدىم. ھەسەن يېنىمىزغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا رەببى! مەن ھەسەننى ياخشى كۆرىمەن، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگىن، ئۇنى ياخشى كۆرگەنلەرنىمۇ ياخشى كۆرگىن! دېدى. باشقا بىر ۋاقىتتا: ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن، دۇنيادىكى خۇشپۇراقلىرىم، دېگەن.»

---

366. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II، 451.

367. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، II، 373.

368. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XI، 153.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «مەن ۋاپات بولغاندىن كېيىن سىلەرگە ئىككى نەرسىنى قالدۇرۇپ كېتىمەن. بۇلارغا چىڭ يېپىشساڭلار يولدىن چىقمايسىلەر، بىرىنچىسى ئىككىنچىسىدىن چوڭ. بىرىنچىسى ئاللاھ تەئالانىڭ كىتابى قۇرئان بولۇپ، ئاسماندىن زېمىنغا قەدەر سوزۇلغان بىر يىپتۇر. ئىككىنچىسى ئەھلى بېيتىمدۇر. بۇ ئىككىسى بىر-بىرىدىن ئايرىلمايدۇ. بۇلارغا رىئايە قىلمىغانلار مېنىڭ يولۇمدىن ئايرىلغان بولىدۇ.[369]

بىر قېتىم ھەزرىتى ھەسەن بىلەن ھەزرىتى ھۈسەيىن ئاغرىپ قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى پاتىمەگە: «بۇ جان-جىگەرلىرىڭلار ئۈچۈن بىر نەرسە ئاتاڭلار!» دېدى. ھەزرىتى ئەلى ھەزرىتى پاتىمە ۋە فىددا ئىسىملىك جارىيەسى ئۈچ كۈن روزا تۇتتى. بۇ ئىككى جەننەت پۇرىقى بولغان روزا شىپا قىلدى. ئەمما ئۇلارنىڭ ئۆيىدە يەيدىغان بىر نەرسە قالمىغان ئىدى. ھەزرىتى ئەلى بىر يەھۇدىدىن ئازراق ئارپا قەرز ئالدى. ئۇلار ئۈچ كىشى نەزىر ئېشى بىلەن روزا نىيىتىنى قىلدى. ھەزرىتى پاتىمە ئارپا ئۇنىدىن ئازىراق ئېلىپ بەش تال نان پىشۇردى. ئۇلار ئۆزلىرى بەش كىشى ئىدى. ئىپتار ۋاقتى كەلدى. بەش تال ناننى، ھەزرىتى ھەسەن، ھەزرىتى ھۈسەيىن، ھەزرىتى ئەلى، فىددا ئىسىملىك جارىيەسى ۋە ھەزرىتى پاتىمە بولۇپ بەش كىشى ئۆز ئالدىغا قويدى. ئەمدى ئېغىز ئاچاي دەپ تۇرىشىغا بىر يوقسۇل كىشى كېلىپ: «ئى پەيغەمبەرنىڭ ئەھلى بەيتى! مەن مۇسۇلمانلارنىڭ يوقسۇلىنىڭ ئەڭ يوقسۇلى، ماڭا يەيدىغان بىر نەرسە بېرىڭلار! ئاللاھ تەئالا سىلەرنى جەننەت نېمەتلىرى بىلەن مۇكاپاتلاندۇرسۇن» دېدى. ئۇلار قولىدىكى نانلارنى ئۇنىڭغا سەدىقە قىلىپ بېرىۋەتكەندىن كېيىن، ئۆزلىرى سۇ بىلەن ئىپتار قىلدى. ئەتىسى يەنە روزا تۇتتى. خىزمەتچىسى يەنە ئازراق ئارپىنى ئىزىپ يەنە بەش تال نان پىشۇردى. ئىپتار ۋاقتى كېلىپ ئەمدى ئېغىز ئاچاي دەپ تۇرىشىغا، بىر يېتىم كەلدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى نانلىرىنى ئۇ يېتىمغا بېرىپ ئۆزلىرى سۇ بىلەن ئىپتار قىلدى. ئۇلار يەنە روزا تۇتۇشنى داۋام قىلدى. ئەڭ ئاخىرقى ئارپا بىلەن يەنە بەش نان پىشۇردى. يەنە ئىپتار ۋاقتى كېلىپ يەي دەپ تۇرىشىغا، بىر ئەسىر كېلىپ: «ئۈچ كۈن بولدى، ئاچ قالدىم. مېنى باغلاپ قويۇپ تاماق بەرمىدى» دېدى. ئۇلار نانلىرىنى ئۇنىڭغا بېرىپ يەنە سۇ بىلەن ئىپتار قىلدى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاللاھ تەئالا: «ئۇلار ئاتىغان نەرسىلىرىنى بىجا كەلتۈردى. ئۇزۇن ۋە قاراڭغۇ قىيامەت كۈنىدىن قورققانلىقى ئۈچۈن، ئۆزلىرى يېيىشنى ئارزۇ قىلغان تۇرۇقلۇق، ئاچ قالغان ھالەتتىمۇ، يېمەكنى مىسكىن، يېتىم ۋە ئەسىرلەرگە بەردى. بىز ئۇلارنى ئاللاھ تەئالانىڭ رىزاسى ئۈچۈن يېگۈزدۇق. مىسكىن، يېتىم ۋە ئەسىرلەردىن بىر مىننەت ۋە رەھمەت سۆزى تەلەپ قىلمىدى. بۇ سەۋەپتىن ئاللاھ تەئالا، ئۇلارغا جەننەت شاراپلىرىدىن ئىچكۈزىدۇ.» دەپ ئايەت نازىل بولدى. (ئىنسان سۈرىسى، 7-9-21-ئايەت)

---

369. تىرمىزى، «مەناقىب»، 32؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، VI، 309.

ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: سىلەرنىڭ ياخشى بولغانلىرىڭلار، مەندىن كېيىن ئەھلى بېيتىمگە ياخشىلىق قىلغانلىرىڭلاردۇر» دېدى.

ھەزرىتى ئەلى: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئەھلى بېيتىمگە ياخشىلىق قىلغانلارغا قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلىمەن. سىرات كۆرىكىدىن ئەركىن ئازادە ئۆتۈپ كەتكەنلەر، ئەھلى بەيتىمنى ۋە ئەسھابىمنى سۆيگەنلەردۇر.»دېدى.

ئىمامى رەببانى بايان قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئەلىنى سۆيگەن، مېنى سۆيگەنلىك بىلەن باراۋەر. ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلغان، ماڭا دۈشمەنلىك قىلغانلىقتۇر. ئۇنىڭغا قارشى چىققانلىق، ماڭا قارشى چىققانلىقتۇر . ماڭا قارشى چىققانلىق، ئاللاھ تەئالاغا قارشى چىققانلىقتۇر. » دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئاللاھ تەئالا، ماڭا تۆت كىشىنى ياخشى كۆر دېيىشمنى ئەمىر قىلدى. ئۇلارنى ئاللاھ تەئالانىڭمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، دېدى. ساھابىلار: بۇلار كىم؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئەلى، ئەبۇ زەر، مىقدات ۋە سەلمان، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئائىلەم سەۋەبىدىن مېنى رەنجىتكەنلەرگە ئازاب باردۇر» دىدى.

بىر ھەدىستە: «پاتىمە مېنىڭ بىر پارچام، ئۇنى رەنجىتكەن مېنى رەنجىتكەن بولىدۇ» دېدى.

ھەزرىتى ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ھەزرىتى ئەلىگە: پاتىمە، ماڭا سەندىن بەكرەك سۆيۈملۈك. سەن ماڭا ئۇنىڭدىن بەكرەك ئەزىزسەن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «سىلەرگە ئىسلامنى ئۆگەتكەنلىكىمدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلمايمەن. پەقەت ماڭا يېقىن بولغان، ئەھلى بەيتىمنى ياخشى كۆرىشىڭلارنى ئارزۇ قىلىمەن» دىدى.[370]

ئىسلام ئالىملىرى ئەھلى بەيتىنى سۆيۈشنى، ئاخىرقى نەپەستە ئىمان بىلەن كۆز يۇمۇشنىڭ سەۋەبى دەپ كۆرسەتمەكتە. ئۇلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ پارچىلىرى بار. ئەھلى بەيتنى ھۆرمەت قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ قەدىر-قىممىتىنى قىلىش مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەزىپىسىدۇر.

ئىسلام ئالىمى ئىمامى رابانى (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) : «دادام تاشقى كېسەل ۋە نەپەس يولى كېسەللىكىدە ئالىم ئىدى. ھەر ۋاقىت ئەھلى بەيتنى سۆيۈشنى تەكىتلەپ تۇراتتى. بۇ سۆيگۈنىڭ ئىنساننى ئاخىرقى نەپەسىدە ئىمان بىلەن كېتىشكە ياردەم قىلىدۇ، دەيتتى. جان ئۈزۈش ئالدىدا ئۇنىڭ يېنىدا ئىدىم. ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا ئۇنىڭغا بۇ سۆزلىرىنى ئېيتىپ بەردىم ۋە ئۇ سۆيگۈنىڭ تەسىرىنىڭ بار يوقلۇقىنى سورىدىم. ئۇ شۇنداق ئېغىر ھالەتتىمۇ: ئەھلى بەيتنىڭ سۆيگۈ دەرياسىدا ئۈزىۋاتىمەن، دېدى. بۇنى

370. ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، IX،100؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، XXXXII،125.

ئاگلاپ دەرھال ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتتىم» دېدى. ئەھلى بەيتنىڭ سۆيگۈسى سۈننەت ئەھلىنىڭ كوزۇرىدۇر. ئاخىرەت ھاياتىنى بۇلاردىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھلى بەيتى ئۈچ قىسىمغا بۆلىنىدۇ. بىرىنچىسى: نەسەبى ۋە ئەجدادى بىلەن تۇققان بولغانلار. ئۇنىڭ ھامىلىرىمۇ (دادىسىنىڭ سىڭىل ياكى ھەدىلىرى) بۇنىڭ ئىچىدە. ئىككىنچىسى: پاك خانىملىرى. ئۈچىنچىسى: خانىملىرىنىڭ چاچلىرىنى تاراش ۋە ئۇلارغا تاماق ئېتىش، ياتاق ئۆيلىرىنى سۈپۈرۈش قاتارلىق بىر قاتار ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشتا دائىم خانىملىرىنىڭ يېنىدا بولغان خىزمەتچى ئاياللار. ئۇنىڭغا ياردەمچى بولغان، مەسجىدتە ئەزان ئوقۇغان بىلال، سەلمان، سۇھەيبلەرمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدىن يەپ ـ ئىچەتتى.

ھەزرىتى پاتىمە بىلەن قىيامەتكىچە بولغان باللىرى ئەھلى بەيتتۇر. ئۇلارنى سۆيۈش، يۈرەك، بەدەن، مال ـ دۇنيا بىلەن ياردەم قىلىش ئىمان بىلەن ئۆلۈشكە سەۋەپ بولىدۇ. (سۈرىيەنىڭ ھاما شەھرىدە، سەييىدلەر ئۈچۈن بىر مەھكىمە بار ئىدى. بۇ مۇبارەك سۇلالىدىن تۇغۇلغان باللار، ئىككى شاھىت تەرىپىدىن تەكشۈرۈلۈپ بېكىتىلەتتى. بۇ مەھكىمىنى ئەنگلىيەنىڭ سادىق دوستى مۇستاپا رەشىت پاشا ئەمەلدىن قالدۇردى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسھابى

ساھابە پەيغەمبىرىمىزنىڭ دوستلىرىدۇر. ئەر ـ ئايال، چوڭ ـ كىچىك بولسۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىر قېتىم ياكى كۆپ قېتىم كۆرگەن، كۆپ بولغاندا بىر قېتىم سۆزلەشكەن ياكى ئىمانى بىلەن ۋاپات بولغان بولسا ئۇنىڭغا ساھابى نامى بېرىلىدۇ. بىر قانچە كىشىگە ئەسھاب، ساھابە ياكى ساھىب نامى بېرىلگەن.

كاپىر ھالىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ، ۋاپاتىدىن كېيىن ئىمان ئېيتقان ياكى مۇسۇلمان تۇرۇپ كېيىن دىنىدىن چىققان كىشىلەر ساھابى بولالمايدۇ. ساھابى بولغاندىن كېيىن دىنىدىن چىققان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن يەنە قايتا ئىمان ئېيتىپ دىنغا كىرگەنلەر يەنىلا ساھابى ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىنلارغىمۇ پەيغەمبەر بولغانلىقى ئۈچۈن جىنلاردىنمۇ ساھابىلار بار.

ئەسھابى ـ كىرام دىنى ھۆكۈملەر ھەققىدە، ئەڭ مۆتىۋەر كىشىلەردۇر. چۈنكى قۇرئانى ـ كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆگىنىپ، ئۆزىدىن كېيىنكىلەرگە ئۆگەتكەن ۋە قالدۇرغانلاردۇر. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان. ئۇلار قالدۇرغان سۆز ۋە مىراسلار كېيىنكى زاماندىكى ھەدىس شەرھىلەرنىڭ ئاساسىنى ياراتقان. ئىسلامىيەتتە ئالىملارنىڭ بىردەك پىكىرگە كېلىشى، پەقەت ئەسھابى ـ كىرام زاماندا مۇكەممەل ۋە تولۇق بىر شەكىلدە ئىشقا ئاشقان. بۇنىڭدىن باشقا ئەسھابنىڭ ھەر بىرىنىڭ سۆزى مەنىلىك ۋە گۈزەلدۇر. تاللانغان دىنى ئالىملاردېيىشكە بولىدۇ. ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

ئەھلى سۈننەت ئالىملىرى ئەسھابى-كىرامنىڭ ئۈستۈنلىكىنى ئۈچ تۈرگە ئايرىپ بايان قىلغىن، بۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. مۇھاجىرلار: مەككە پەتھە قىلىنىشتىن بۇرۇن مەككىدىن ياكى باشقا يەرلەردىن، ئۆز يۇرت ماكانلىرىنى تەرك ئېتىپ، مەدىنە شەھرىگە ھىجرەت قىلغانلاردۇر. بۇلار پەيغەمبەرنىڭ يېنىغا ئىمانى بىلەن كەلگەن ياكى پەيغەمبەرنى كۆرگەندىن كېيىن ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئامىر بىن ئاس بۇلارنىڭ بىرىدۇر. (مۇھاجىر ئىسملىك كىتابقا قاراڭ)

2. ئەنسار: مەدىنە شەھرىدە ياكى بۇ يەرگە يېقىن يەرلەردە ۋە ئەۋس، خەزرەج نامدىكى ئىككى ئەرەپ قەبىلىسى ياشىغان مۇسۇلمانلارنى ئەنسار دەپ ئاتايمىز. چۈنكى ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە مەككىلىكلەرگە ھەر تۈرلۈك پىداكارلىقلارنى كۆرسىتىشكە ۋەدە قىلغان بولۇپ، ۋەدىسىدە تۇرغان.

3. باشقا ئەسھابى-كىرام: مەككە شەھرى پەتھە قىلىنغاندىن كېيىن مەككە ۋە باشقا يەرلەردە ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغانلاردۇر. ئۇلارنى مۇھاجىر ياكى ئەنسار دەپ ئاتاشقا بولمايدۇ. پەقەت ساھابى دەپ ئاتايمىز.

ئەسھابى-كىرامنىڭ ئەڭ ئۈستۈنلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆت خەلىپىسىدۇر. بۇلار خەلىپىلىك رەت تەرتىپىگە قاراپ، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلىدۇر. بۇلاردىن كېيىن ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىغانلار جەننەت بىلەن خوشخەۋەرى بېرىلگەن ئون كىشىدۇر. يەنى قالغان ئالتە كىشى. (تەلھا، زۇبەير بىن ئەۋۋام، ئابدۇراخمان بىن ئەۋف، سەئىد بىن ئەبى ۋاققاس، سەئىد بىن زەيد، ئەبۇ ئۇبەيدە بىن جەرراھ) ۋە ھەزرىتى ھەسەن بىلەن ھەزرىتى ھۈسەيىندۇر.

ئەسھابى-كىرامنىڭ ئەڭ ئۈستۈنلىرى تۆت خەلىپە ۋە جەننەت بىلەن خوشخەۋەر بېرىلگەن بۇ كىشىلەردىن باشقا تۇنجى مۇسۇلمان بولغان قىرىق كىشىدۇر. ئۇلاردىن كېيىن ئۈستۈن بولغانلار بەدىر ئۇرۇشىغا قېتىلغان 313 ساھابىدۇر. ئۇلاردىن كېيىنكى ئۈستۈنلەر ئۇھۇد ئۇرۇشىغا قاتناشقان 700 قەھرىماندۇر. ئۇلاردىن كېيىنكى ئۈستۈنلەر ھىجرەتنىڭ ئالتىنچى يىلى، دەرەخ ئاستىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «ئۆلۈم بار، قايتىش يوق» دەپ قەسەم قىلغان 1400 كىشىدۇر. بۇ قەسەمنىڭ ئىسمى «بەيئەتى رىزۋان»دۇر.[371]

ئەسھابى-كىرامنىڭ سانى: مەككە پەتھە قىلىنغاندا 10 مىڭ، تەبۇك ئۇرۇشىدا 70 مىڭ، ۋىدالىشىش ھەججىدە 90 مىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان ۋاقىتتا، يەر يۈزىدە 124 مىڭدىن ئارتۇق ئىدى. بۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك باشقا رىۋايەتلەرمۇ بار.

ئەسھابى-كىرامدىن ئەڭ كېيىن ۋاپات بولغانلار: ئابدۇللاھ بىن ئەۋفادۇر. مىلادى 705-يىلى ھىجرەتنىڭ 86-يىلى كۇفەدە ۋاپات بولدى. ئابدۇللاھ بىن يەسەر ھىجرەتنىڭ 88-يىلى شامدا ۋاپات بولدى. سەھل بىن سەئىد ھىجرەتنىڭ 91-يىلى 100 يېشىدا

371. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I، 59؛ II، 101، 120؛ ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 315؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، I، 279؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II، 97.

مەدىنىدە ۋاپات بولدى. ئەنەس بىن مالىك ھىجرەتنىڭ 93 ـ يىلى باسرا دېگەن يەردە ۋاپات بولدى. ئەبۇت تۇفەيىل ئامىر بىن ۋاسىلە ھىجرەتنىڭ 100 ـ يىلى مەككىدە ۋاپات بولدى.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن تۆت خەلىپىنىڭ ۋاقتىدا، ئەسھابى ـ كىرام ئىسلامنى تارقىتىش ۋە جىھاد قىلىش ۋەدىسىدە تۇردى. ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمىدى. ئۇلار بىر ـ بىرى بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ، يۇرت ـ ماكانلىرىنى تاشلاپ، ئەرەبىستاندىن چىقىپ دۇنيانىڭ ھەر يېرىگە تارقالدى. كەتكەنلەرنىڭ نۇرغۇنى قايتىپ كەلمىدى. ئۆلگۈچە ئىسلامنى تەبلىغ قىلدى، جىھاد قىلدى، ئىسلامنى ھەر تەرەپكە يايدى. شۇنداق قىلىپ قىسقا ۋاقىتتا نۇرغۇن دۆلەت پەتىھ قىلىندى، پەتىھ قىلىنغان يەرلەردە ئىسلام تېز سۈرئەت بىلەن تارقالدى.

ئەسھابى ـ كىرامنىڭ ھەممىسى ئادىل ئىدى. ئۇلارنىڭ مەقسىتى بىر بولۇپ، ئىسلامىيەتنى دۇنياغا تارقىتىش ئىدى. قۇرئانى ـ كەرىم ئۇلارنى بىر يەرگە توپلىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەدىسلىرى ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىلەن مەيدانغا كەلدى.

(ئەسھابى كىرامنىڭ، ئىسلام ئۈچۈن قىلغان خىزمەتلىرى، باشقىلارغا ئۆلگە بولۇپ ياشىغان ھاياتى، گۈزەل پەزىلىتى، ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ۋە ئەھۋالىنى بايان قىلىپ يازغان نۇرغۇن ئەسەر يېزىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە پەرىشتىلەردىن كېيىن ئىنسانىيەتنىڭ ۋە كائىناتنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى ئەسھابى ـ كىرامدۇر. ئۇلارنىڭ ھەر قانداق بىرسىنىڭ ئىسمىنى ھۆرمەت بىلەن ئېيتىش كېرەك.

ئەسھابى ـ كىرامنىڭ ھەر قانداق بىرى ئۇممەتتىن ئۈستۈنتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىشەنگەن ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقان ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان قايسى ئىرق، قايسى مىللەت بولىشىدىن قەتئىي نەزەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇممىتى ھېسابلىنىدۇ.

ساھابىلارنىڭ ئۈستۈنلىكى ۋە ئۇلارنىڭ پەزىلەتلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەردە: «سىلەر ئۇممەتنىڭ ئەڭ خەيىرلىك بولغىنى (ئال ئىمران سۈرىسى، 110 ـ ئايەت)، باشتا مۇسۇلمان بولغانلاردىن، مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلاردىن بۇرۇن كەلگەنلەرنىڭ ۋە بۇلارنىڭ يولىدىن ماڭغانلاردىن ئاللاھ تەئالا رازى بولدى. ئۇلارمۇ ئاللاھ تەئالادىن رازىدۇر. ئاللاھ تەئالا ئۇلار ئۈچۈن جەننەت تەييارلىدى. بۇ جەننەتلەرنىڭ ئاستىدە دەريالار ئاقماقتا، ئۇلار جەننەتتە ئەبەدى قالىدۇ (تەۋبە سۈرىسى، 100 ـ ئايەت). مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر. ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە بولغان ئەسھابى ـ كىرام كاپىرلارغا قارشى شىددەتلىكتۇر. لېكىن ئۆزئارا مېھرىباندۇر. ئۇلارنى كۆپ ھاللاردا رۇكۇدا ۋە سەجدە قىلغان ھالەتتە كۆرىسەن. ھەر كىشىگە، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىق، ئۈستۈنلۈكنى ئاللاھ تەئالادىن تىلەيدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ ئۆزلىرىنى ياخشى كۆرىشىنى تىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپ سەجدە قىلغانلىقى يۈزىدىن چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ ھاللىرى تەۋرات ۋە ئىنجىلدا بىلدۈرۈلگەن. ئىنجىلدا بايان قىلغاندەك، ئۇلار بىر مايسىغا ئوخشايدۇ. مايسا يەردىن

ئاجىز ھالەتتە چىقىپ، يوغناپ ۋە ئېگىزلىگەندەك، ئاز ۋە كۈچسىز ھالەتتە ئىكەن، قىسقا ۋاقىتتا دۇنياغا تارقالدى. ھەر تەرەپنى ئىمان نۇرى بىلەن تولدۇردى. ھەر كىشى كىچىك مايسىنىڭ قىسقا ۋاقىتتا ئۈسكەنلىكىنى كۆرۈپ، قاچان ئۆسۈپ بولغاندۇ! دەپ ھەيران قالغاندەك، ئۇلارنىڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە دۇنياغا تارقىلىپ كۈچ بولۇشى باشقىلارنى ھەيران قالدۇرغان بولسا، كاپىرلارنىڭ نېرۋىسىغا تەگدى.» (پەتھە سۈرىسى، 29 ـ ئايەت)

ئەسھابى ـ كىرام ھەققىدىكى بەزى ھەدىسلەردە: «ئەسھابىمغا ھاقارەت قىلماڭلار! ئەسھابىمدىن كېيىن كەلگەن ھەر قانداق بىر كىشى، تاغلاردەك ئالتۇن سەدىقە قىلغان تەقدىردىمۇ، ئەسھابىمنىڭ باشقىلارغا بەرگەن بىر سىقىم ئارپا سەدىقىسى بىلەن قولغا كەلتۈرگەن ساۋابىغا تەڭ كەلمەيدۇ.[372]

ئەسھابىم ئاسماندىكى يولتۇزلارغا ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەر قانداق بىرسىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭساڭلار ھىدايەت يولىنى تاپقان بولىسىلەر.

ئەسھابىمغا دۈشمەنلىك قىلىشتىن ساقلىنىڭلار! ئاللاھتىن قورقۇڭلار! ئۇلارنى سۆيگەن كىشى مېنى سۆيگەنلىكى ئۈچۈن سۆيىدۇ. ئۇلارغا دۈشمەنلىك قىلغان، ماڭا دۈشمەنلىك قىلغان بولىدۇ. ئۇلارنى رەنجىتكەن، مېنى رەنجىتكەن بولىدۇ. مېنى رەنجىتكەن، ئەلۋەتتە ئاللاھقا قارشى كەلگەن بولىدۇ.

ئۇممىتىمنىڭ ئەڭ ياخشىسى مەن بىلەن ئوخشاش ۋاقىتتا ياشىغانلاردۇر. ئۇلاردىن كېيىنكى ئەڭ ياخشىسى ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەردۇر. ئۇلاردىنمۇ ياخشى بولغانلار بولسا، ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەردۇر. مېنى كۆرگەن ۋە مېنى كۆرگەنلەرنى كۆرگەن بىر مۇسۇلمان، دوزاق ئوتىدا كۆيمەيدۇ»[373] دېگەن.

يۇقىرىدىكى ئايەت كەرىمە ۋە ھەدىس شەرىپلەردە، ئەسھابى كىرامنىڭ ئۈستۈنلۈك ۋە پەزىلەتلىرى ناھايىتى ئوچۇق ئىپادىلەنگەن.

خالىغىنىنى سۆزلىمەس ئىدى، نۇتقى پاك بارچە سۆز ۋەھيى ئىدى،
دۇردانە ھېكمەت بىلەن تولغان ئۇممان دېڭىزى ئىدى ئۇ كەرەم كانى.

تېنى خەلق ئىچىدە ئىدى، كۆڭلى دوستى بىلەن تەنھا،
تاپار ئىدى بىرلىكنى ھەر زامان كۆپلۈك ئىچىدىن ئۇ كەرەم كانى.

372. بۇخارى، «فەزائىلۇس ـ ساھابە»، 5؛ ئەبۇ داۋۇت، «سۈننە»، 11؛ تىرمىزى، «مەناقىب»، 70؛ ئىبنى ماجە، «مۇقەددىمە»، 31؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، III، 11؛ بەيھاقى، ئەس ـ سۈنەن، II، 116.

373. بۇخارى، «رىقاق»، 7؛ مۇسلىم، «فەزائىلۇس ـ ساھابە»، 319؛ نەسائى، «ئىمام»، 29؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، I، 438.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى زەۋائىد سۈننەتلىرى

مۇبارەك ساقال ۋە چاچلىرى

پەيغەمبىرىمىزنىڭ مۇبارەك چاچلىرىنىڭ شەكلى ھەققىدە ھەزرىتى ئەنەس مالىك بىلەن بولغان بىر دىئالوگدا:

ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چاچلىرىنىڭ رەڭگى قانداق ئىدى؟ دەپ سورالدى.

ھەزرىتى ئەنەس: ئۇنىڭ چاچلىرى ئىككى شەكىل ئارىسىدا ئىدى، يەنى بەك بۈدۈرە ئەمەس، تۈزمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ھال ئىدى. ئۇزۇن ـ قىسقىلىقى ئىككى مۈرىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ تۇراتتى.[374]

ئىبنى ئابباس: «ئالىملەرنىڭ پەخرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ چاچلىرى پېشانىسى ئۈستىدە تاشلىنىپ تۇراتتى. كېيىنچە ئوتتۇرىدىن ئايرىۋالىدىغان بولدى» دېدى. ئالىملارنىڭ بايان قىلىشىچە: چاچنى ئىككى تەرەپكە ئايرىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىدىن بىرىدۇر. چۈنكى كېيىنكى زامانلاردا شۇنداق شەكىلدە چاچ قويغان ئىدى. پېشانىسى ئۈستىگە تاشلىنىپ تۇرۇشىمۇ ئۇيغۇندۇر. ئەمما ئايرىپ قويۇش ياخشى دەپ قارىلىدۇ.

ھەزرىتى ئائىشە سىددىق ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جۇممەدىن يۇقىرى ۋە ۋەرپەدىن تۆۋەن چېچى بار ئىدى» دېگەن.[375] جۇممە مۈرىگە قەدەر ئۇزارغان چاچلاردۇر. ۋەرپە قۇلاق يۇمشىقىغا قەدەر ئۇزارغان چاچتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چاچلىرى ھەققىدە ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ بايان قىلغانلىرى مۇشۇنداق. يەنى قۇلاق يۇمشاقلىرىنىڭ ئاستىغا چۈشكەن بولۇپ، مۈرىسى بىلەن قۇلاق يۇمشىقى ئارىسىدا ئىدى.

قازى ئىياز: «بەزى رىۋايەتلەردە قۇلاقلىرىغا قەدەر ئۇزۇن ئىدى، بەزى رىۋايەتلەردە، مۈرىسىگە قەدەر چۈشۈپ تۇراتتى دېيىشىنىڭ سەۋەبى بولسا، بەزى ۋاقىتلاردا ئۇزۇن بەزى ۋاقىتلاردا قىسقا ئىدى، دېگەنلىكتۇر. رىۋايەتلەر ھەر زامان توغرا چىققان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاچلىرىنى بەزىدە ئۇزۇن قويسا، بەزىدە قىسقا قوياتتى. بەزىدە مۈرىسىگە قەدەر تاشلىنىپ تۇراتتى. بەزى ۋاقىتلاردا چېچىنى كېسەتتى، مۇبارەك چاچلىرى قۇلاق يۇمشىقى ياكى قۇلىقىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغىچە ئۇزارغان ئىدى» دەپ، رىۋايەت قىلىنغان.

زەۋائىد سۈننەت: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەت ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئادەت شەكلىگە ئايلانغان، دائىملىق ئىش ـ ھەرىكەت ۋە قىلىق ـ قىياپەتلىرىدۇر. پەيغەمبەر

374. بۇخارى، «لىباس»، 68؛ ئەبۇ داۋۇت، «تەرەججۇل»، 9؛ تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ،31.:

375. ئەبۇ داۋۇت، «تەرەججۇل»، 9؛ تىرمىزى، «لىباس»،21؛ ئىبنى ماجە، «لىباس»، 36؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، VI،118؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I،428.

ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىم كىيىش، ياخشى ئىشلارنى قىلغاندا ئوڭ تەرەپتىن باشلىشى دېگەندەك ئىشلارنى زەۋقلىنىپ سۆزلەپ بېرىش بىلەن تونۇشتۇق. «ئىشلارنى ئوڭ تەرەپتىن باشلىشى» دېگەندە ئىشلارنى زەۋقلىنىپ سۆزلەپ ...، دەپ ئاتايمىز.

ئۇممۇ ھانى: «ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر قېتىم بىزنىڭ يېنىمىزغا مەككىگە كەلگەن ئىدى. ئۇ ۋاقىت ئۇنىڭ تۆت گادىرەسى بار ئىدى» دەپ، بايان قىلغان.[376]

گادىرە چاچ بۆلۈنىشى دېگەنلىكتۇر. يەنى مۇبارەك چاچلىرىنى تۆتكە بۆلۈپ ئۆرۈش دېگەنلىكتۇر. بۇنى تەپسىلى بايان قىلىشقا توغرا كەلسە، پەيغەمبىرىمىزنىڭ چاچ ۋە ساقاللىرى بەكمۇ بۆدۈرە ياكى تۈز ئەمەس، ئوتتۇرھال دەرىجىدە ئىدى. تۇغۇلغان ۋاقىتتا بولسا، بۆدۈرە بولۇپ، چاچلىرى ئۇزۇن ئىدى. چاچلىرى خۇش-پۇراق چېچىپ تۇراتتى. چوڭ بولغاندا چاچلىرىنى ئىككىگە ئايرىۋالىدىغان ۋە بەزىدە ئۇزۇن بەزىدە قىسقا قويۇپ بېرىدىغان بولدى.

ئەرلەرنىڭ چېچىنى ياستىشى ياكى ئۇزۇن قويۇپ بېرىش، چاچنى تاراش، ئىككىگە ئايرىۋېلىش دېگەندەك ئىشلار سۈننەتتۇر. مۇھىت، ئۆرپ-ئادەت ياكى ھەر خىل زامانلارغا قاراپ ئىش كۆرۈش كېرەك. چاچنى بوغىۋېلىش ياكى ئۆرىۋېلىش مەكرۇھتۇر (دىندا چەكلەنمىگەن بولسىمۇ، قىلىش خالانمىغان ئىش-ھەرىكەتلەر)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساقال شەكلى ھەققىدە ھەزرىتى ئەنەس: « پەيغەمبىرىمىزنىڭ ساقاللىرىدا بەك ئاز ئاق بار ئىدى. ئۇنىڭ چاچ-ساقاللىرىدا ھەممىسى بولۇپ ئون يەتتە ياكى ئون سەككىز ئەتراپىدا ئاق بار ئىدى» دەپ بايان قىلغان.

بىر كۈنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى سىددىق: چاچلىرىڭغا ئاق كىرىپتۇ ئى رەسۇلۇللاھ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: چېچىمغا ھۇد، ۋاقىئا، مۇرسەلات، ئەممە يەتەسائەلۇن ۋە ئىزەششەمسۇ كۇۋۋىرەت (نەبە ۋە تەكۋىر) سۈرىلىرى سەۋەبىدىن ئاق كىرىدى، دېدى.[377]

چۈنكى بۇ سۈرىلەردە جەننەت ۋە دوزاق كۆپ تەكىتلەنگەن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇممىتىنىڭ ئەھۋالىدىن ئەنسىرەپ، كۆپ ئويلاپ چاچلىرىغا ئاق كىرگەن ئىدى.

ئامىر بىن شۇئەيب: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساقاللىرىنى رەتلىك ياسىۋالاتتى. تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: بۇرۇتنى ئالمىغان ياكى قىسقارتىپ تۇرمىغان كىشى بىزدىن سانالمايدۇ، دېگەن.[378] باشقا بىر ھەدىس شەرىپتە: ساقاللىرىڭلارنى رەتلىك ياستىڭلار ۋە بۇرۇتىڭلارنى كېسىڭلار، دېگەن.»[379]

376. تىرمىزى، «لىباس»، 39؛ ئىبنى ماجە، «لىباس»، 36؛ تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ، 59:؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 279:S.

377. تىرمىزى، «تەپسىرۇل-قۇرئان»، 56؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، 435،I؛ تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ، 74:.

378. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 280:.

379. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، 449،I؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 280:S.

ئىبنى ئابدۇل ھاكىم: «بۇرۇتنى قىسقا كېسىش، ساقالنى كەسمەسلىك كېرەك. بۇرۇتنى قىسقارتىشتىكى مەقسەت چاچ-ساقال ياستىتىش ھېسابلانمايدۇ» دېگەن.

ئىمام نەۋەۋى: «ئەڭ ئۈيغۇن بۇرۇت كېسىش شەكلى كالپۇك چۆرىلىرى كۆرۈنگىچە كېسىش» دېگەن.

ئالىملار بۇرۇتنى قىسقارتىپ ئىككى ئۇچىنى كېسىشنى مۇۋاپىق كۆرگەن. ئىبنى ئۆمەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەجۇسىلەر ھەققىدە: ئۇلار بۇرۇتلىرىنىڭ ئۇچىنى ئۇزۇن قويىۋالىدۇ، ساقاللىرىنى قىسقارتىدۇ. بۇنداق ئىكەن سىلەر ئۇلارغا ئوخشاش يۇرمەڭلار» دېدى" دېگەن.[380]

ئەبۇ ئۇمامە: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەھلى كىتاب ساقاللىرىنى قىسقارتىپ بۇرۇتلىرىنى ئۇزۇن قويىۋالىدۇ، دېيىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر بۇرۇتىڭلارنى قىسقارتىپ ساقاللىرىڭلارنى ئۇزۇن قويۇڭلار، دېدى.

ئالىملارنىڭ قارىشىچە بۇرۇتنى قاش ئۇزۇنلىقى قەدەر قىسقارتىش سۈننەتتۇر. ساقالنى ئىڭەكنى تۇتقان ۋاقتىمىزدا بىر تۇتام بولغىدەك قويۇش، ئارتۇقنى كېسىۋېتىش سۈننەتتۇر.

ساقالنى بىر تۇتام قويۇش، بىر تۇتامدىن ئارتۇق بولغىنىنى كېسىش سۈننەتتۇر. ساقالنى بىر تۇتامدىن قىسقا قويۇش سۈننەتكە ئۈيغۇن كەلمەيدۇ. سۈننەتكە ئۇيۇش نىيىتى بىلەن قىسقا ساقال قويۇش بىدئەت، يەنى ھارامدۇر. ساقال قويۇش سۈننىتى زەۋائىدتۇر. شەرىئەت بۇيرىغان ئىشلار، نەپىقە ئىشلىرى، پىتنە-پاساتنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن چاچ-ساقاللارنى تولۇق ياستىتىش جائىزدۇر. بۇلار سۈننەتنى قىلماسلىققا سەۋەپ بولۇپ قالىدۇ. ئەمما، بىدئەت قىلىشقا سەۋەپ بولمايدۇ.

رسۇلۇللاھنىڭ يېتىش شەكلى ۋە ئۇيقۇسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىدە ئۇخلاشقا تەمشەلگەن ۋاقىتتا، ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ ياتاتتى. ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ ياڭىقىنىڭ ئاستىغا قويغاندىن كېيىن: «ئاللاھىم! ئۆزەمنى ساڭا تاپشۇردۇم. يۈزۈم ساڭا باقتى، ئىشىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، دۈمبەمنى ساڭا يۆلىدىم، مەن سېنىڭ ئازابىڭدىن قورقىمەن، رەھمىتىڭنى تىلەيمەن. سېنىڭ مەرھەمىتىڭدىن باشقا بىر غەمگۇزارىم يوق. سېنى ئازابىڭدىن قۇتۇلدۇرىدىغان باشقا بىرسىمۇ يوق.

پەقەت سېنىڭ رەھمىتىڭنى تىلەيمەن، پەقەت سېنىڭ رەھمىتىڭ مېنى قوتقۇزىدۇ. مەن سەن چۈشۈرگەن كىتابقا ۋە سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىشەندىم.

ئەي رەببىم! سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ياتتىم. ئەگەر روھىمنى ئالساڭ، رەھمىتىڭ بىلەن ئالغىن، مەرھەمەت بىلەن مۇئامىلە قىلغىن. ئەگەر روھىمنى ئالمىساڭ، سالىھ بەندىلىرىڭنى قوغدىغاندەك قوغدىغىن!

---

380. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 439؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 281.

ئاللاھىم! مەن سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ئۆلىمەن، سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن تىرىلىمەن. بىزنى يەپ-ئىچكۈزگەن، پۈتۈن ئېھتىياجىمىزنى قامدىغان، بىزنى ھىمايە ئاستىغا ئالغان ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانالىرىمىز بولسۇن! نۇرغۇن كىشىلەر باركى، ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدايدىغان، ئۇلارنى ھىمايە قىلىدىغان كىشىسى يوق. ئاللاھىم! بەندىلىرىڭنى ھۇزۇرۇڭغا توپلىغان كۈنۈڭ، مېنىمۇ ھىمايەڭگە ئالغىن، قوغدىغىن!» دەپ دۇئا قىلاتتى. ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن: «ساڭا ھەمدۇ-سانالىرىم بولسۇن! ئاللاھىم! سەن بىزنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن تىرىلدۈردۈڭ. قىيامەت كۈنى دەرگاھىمىز يەنە سېنىڭ يېنىڭدۇر» دەيتتى.[381]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كارىۋىتىگە چىققاندا: «ئەي يەر بىلەن كۆكنىڭ رەببى! ئۇرۇقنى يەردىن ئۈندۈرۈپ چىمەن ھالىغا كەلتۈرگەن، تەۋرات، ئىنجىل ۋە قۇرئاننى نازىل قىلغان ئاللاھىم! پۈتۈن يامان ئىشلاردىن سەندىن پاناھ تىلەيمەن، چۈنكى سەن پۈتۈن گۇناھلاردىن يىراق قىلغۇچىسەن.

ئاللاھىم! سەن ئەڭ باشتاسەن! سەندىن بۇرۇن ھېچقانداق نەرسە يوق! ئەڭ ئاخىرمۇ سەن! سەندىن كېيىن باشقا نەرسە يوق! سەندىن باشقا ياردەمچىمىز يوقتۇر!» دەپ دۇئا قىلاتتى.

ئۇيقۇدىن ئويغانغان ۋاقىتتا: «سەندىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر! پەقەت سەن بارسەن، ساڭا تەسبىھ ۋە دۇئا قىلىمەن. ئاللاھىم! گۇناھلىرىمدىن پاكلىنىشىڭنى، سېنىڭ رەھمەت ۋە مەرھەمىتىڭنى ئارزۇ قىلىمەن! ئاللاھىم ئىلمىمنى ئارتتۇرغىن! ماڭا توغرا يولنى كۆرسەتكەندىن كېيىن، مېنى تەكرار ئازدۇرما! ئۇلۇغ دەرگاھىڭدىن ماڭا بىر رەھمەت ئاتا قىلغىن! چۈنكى سەن گۇناھلارنى ئەپۇ قىلغۇچى، مەرھەمەت ۋە رەھمەت ئىگىسى سەن!» دۇئا قىلاتتى.

بەرا ئىبنى ئازىپ: «كائىناتنىڭ خوجىسى ماڭا: ئۇخلاشقا تەمشەلگەندە، ناماز ئۈچۈن تاھارەت ئالغاندەك، تاھارەت ئالغىن! ئۇنىڭدىن كېيىن ئوڭ يېنىڭنى بېسىپ ياتقاندىن كېيىن، ‹ ئاللاھىم! ئۆزەمنى ساڭا تاپشۇردۇم. يۈزۈم ساڭا باقتى، ئىشمنى ساڭا تاپشۇردۇم، دۈمبەمنى ساڭا يۆلىدىم، مەن سېنىڭ ئازابىڭدىن قورقىمەن، رەھمىتىڭنى تىلەيمەن. سېنىڭ مەرھەمىتىڭدىن باشقا بىر غەمگۈزارىم يوق. سېنىڭ ئازابىڭدىن قۇتۇلدۇرىدىغان باشقا بىرسىمۇ يوق. پەقەت سېنىڭ رەھمىتىڭنى تىلەيمەي، پەقەت سېنىڭ رەھمىتىڭ مېنى قوتقۇزىدۇ. مەن سەن چۈشۈرگەن كىتابقا ۋە سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىشەندىم!› دېگىن، ئەگەر ئۇ كېچىدە ئۆلسەڭ، ئىسلام ھەققى ئۈچۈن ئۆلىسەن. كىم بۇ سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن، ئۇ كېچە ۋاپات بولسا، ئىسلام ھەققى ئۈچۈن ئۆلگەن بولىدۇ» دەپ رىۋايەت قىلدى.

381. تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ، 281:S.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام: «سىزدىن بىرى كېچىدە ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن، قايتا ئۇخلىماقچى بولسا، ئۇنى ئۈچ قېتىم سىلكىگىلار، چۈنكى كېيىن نېمە ئىشلار بولىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن كىملەرنىڭ كارىۋىتى ئۈستىگە كېلىپ يەر ئىگەللەيدىغانلىقىنى بىلەلمەيدۇ. كارىۋاتىنا ئۇخلايدىغان ۋاقىت، ئوڭ تەرىپىگىلانى بېسىپ ئۇخلاڭلار، ئوڭ تەرىپىنى كارىۋاتقا قويغان ۋاقتىڭلاردا: ئاللاھىم! ساڭا تەسبىھ ۋە دۇئالىرىم بولسۇن. يا رەببى! سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ياتتىم. ئەگەر روھىمنى ئالساڭ، رەھمىتىڭ بىلەن ئالغىن، مەرھەمەت بىلەن مۇئامىلە قىلغىن. ئەگەر روھىمنى ئالمىساڭ، سالىھ بەندىلىرىڭنى قوغدىغاندەك مېنى قوغدىغىن! دەڭلار. ئويغانغان ۋاقتىڭلاردا: ئاللاھىم! ساڭا ھەمدۇ-سانالىرىم بولسۇن، مېنى جىسمىمغا ئىگە قىلدىڭ، روھىمنى ماڭا قايتۇرۇپ بەردىڭ، ساڭا ئىبادەت قىلىش پۇرسىتى بەردىڭ، دېسۇن» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام يۈزىنى بېسىپ ئۇخلىغان بىر كىشىنى كۆرىشى بىلەن، «مانا بۇ ئاللاھ ھېچ ياقتۇرمىغان بىر يېتىش شەكلى» دېگەن.

شەرىد بىن سۇۋەيت: «پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام، يۈزىنى بېسىپ دۈم ياتقان بىر كىشىنى كۆرىشى بىلەن ئۇنىڭغا پۇتىنىڭ ئۇچى بىلەن يېنىك نوقىدى ۋە ‹بۇ ئاللاھ ھېچ ياقتۇرمىغان بىر ئىشتۇر!› دېدى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

ئۇخلاۋاتقان زات، ئەسھابى سۇففەدىن ئابدۇللاھ بىن تاھفە بولۇپ، ئۇ زات: «مەن، سەھەر ۋاقتىدا يۈزۈمنى بېسىپ دۈم يېتىپ ئۇخلاپ قالغان ئىدىم. بىرسى پۇتى بىلەن مېنى نوقىدى ۋە:

- بۇ كىم؟ دېدى.

- مەن، ئابدۇللاھ بىن تاھفە، دېدىم. شۇنداق بىر قارىشىم بىلەن كىمنى كۆردۈم! كائىناتنىڭ سۇلتانىنى كۆرگەن ئىدىم.

- بۇ ئاللاھ ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتۇر، دېدى»[382].

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام تاھارەتسىز يۈرمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام تازلىق ئۆيگە بارغان ۋاقتتا ھەر ۋاقىت تاھارەت ئېلىشنى ئۇنتۇمايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

ھەنزەلە بىن ھىزيەم: «پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ يېنىغا بارغان ئىدىم. ئۇنىڭ بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم» دىدى.

جابىر بىن سەمۇرەمۇ پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ، بامدات نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن قۇياش چىققۇچە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام كوللىكتىپ سورۇنلاردا، مەجلىسلەردە ھېچقاچان پۇتلىرىنى باشقىلارغا قارىتىپ سوزۇپ ئولتۇرمىغان.

382. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I، 262؛ V، 426.

شەرت بىن سۇۋەيت: «كائىناتىنىڭ خوجىسى بىر قېتىم يېنىمغا كەلگەن ئىدى. ئۇ ۋاقىتتا مەن سول قولۇمنى ئارقامغا قىلغان، قولۇمنىڭ يېرىم ئالقىنى بىلەن يەرگە تىرىنىپ تۇرغان ئىدىم. كائىناتنىڭ سۇلتانى: سەن، غەزەپكە ئۇچرىغانلارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلىدە ئولتۇرۇپسەن! دېدى. (غەزەپكە ئۇچرىغانلار-يەھۇدىلار)

كەيلە بىنتى مەھرەمە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۇرفۇسا شەكلىدە ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى خوشال ھالەتتە ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم» دېگەن.[383]

(كۇرفۇسا-ياپاشلارنى يەرگە قويۇپ، تىزلار ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ مەيدىگە يېپىشقان ۋە قوللار بىلەن پۇتلانى قۇچاقلاپ ئولتۇرغان بىر خىل ئولتۇرۇش شەكلى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تاماق يېگەن ۋاقىتتىمۇ ئاددى بىر شەكىلدە ئولتۇراتتى. ئىشكىلەرنى تاقىۋالمايتتى، پەردىلەرنىڭ ئارقىسىغا مۆكىۋالمايتتى، ئۆزىنىڭ ئالدىدىكى تەخسىلەرگە تاماقلارنى دۆگىلىۋالمايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاكىز تۇپراق ئۈستىدە ئولتۇراتتى. تاماقنىمۇ يەردە يەتتى. ئۇ: «مەن، قۇللارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلىدە ئولتۇرىمەن، قۇللار تاماق يېگەندەك تاماق يەيمەن، مەن، پەقەت بىر قۇل! مېنىڭ سۈننەتلىرىمدىن يۈز ئۆرىگەنلەر، ماڭا مايىل بولمىغانلاردۇر!» دەيتتى.[384]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەككىنىڭ يۇقىرى تەرەپلىرىدە بىر يەردە، يەرگە تايىنىپ تاماق يەۋاتاتتى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ! سەن پادىشاھلاردەك تاماق يەپ ئولتۇرۇپسەن!» دېدى.[385] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال يۆلەنگەن يەرنى قويۇۋېتىپ ئولتۇرۇپ تاماق يېدى.

بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر پەرىشتە بىللە كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇنىڭدىن بۇرۇن بۇ پەرىشتىنى ھېچ كۆرمىگەن ئىدى. پەرىشتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: رەببىڭ ساڭا سالام ئەۋەتتى! ساڭا، پادىشاھتەك بىر پەيغەمبەرلىك بىلەن قۇل پەيغەمبەر ئارىسىدا تاللاش ئىختىيارى بەردى، قايسىنى تاللاش سېنىڭ ئارزۇيۇڭ بويىچە بولىدۇ، دېدى. جىبرائىل ئەلەيھىسسالام، قارار بېرىشنى ئىشارەت قىلىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قۇل پەيغەمبەر بولاي! دېدى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھېچقاچان ئۆرە تۇرۇپ، ياكى بىرەر نەرسىگە يۆلىنىپ تاماق يېمىدى.

---

383. بۇخارى، «ئىستىزان»، 34؛ ئەبۇ داۋۇت، «ئەدەپ»، 25؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، V،423.
384. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،381.
385. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،380.

ئەبۇ جۇھەيفە: «كائىناتنىڭ خوجىسى: مەن بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ تاماق يىمەيمەن»[386] دېگەن. يۆلىنىش ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، بىرىنچىسى: بىر تەرەپنى بېسىپ تۇرۇپ يۆلىنىش؛ ئىككىنچىسى: بەدەشقان قۇرۇش؛ ئۈچىنچىسى: قولىغا تايىنىپ تۇرۇپ تاماق يېيىش. ئۈچىنچى شەكىلدە تاماق يېيىش ياخشى كۆرۈلمەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ بارمىقى بىلەن يەنى شاھادەت بارمىقى ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكى ئىككى بارمىقى بىلەن تاماق يەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تاماقنىڭ بەرىكىتى ـ تاماقتىن بۇرۇن تاھارەت ئېلىش، تاماقتىن كېيىنمۇ تاھارەت ئېلىش، قوللارنى پاكىز يۇيۇشتىن ئىبارەت.[387] كىم قولىدىكى گۆش ۋە ياغ پۇراقلىرىنى يۇماي ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن، بېشىغا بىر ئىش كەلسە، ئۇنى ھەرگىز باشقىلاردىن كۆرمىسۇن!» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گاررا دەپ ئاتىلىدىغان بىر تۆمۈردىن ياسالغان يوغان چېلەكى بار ئىدى. قۇشلۇق ۋاقتى (بامدات بىلەن پېشىن ئارىسىدىكى ۋاقىت) بىلەن دۇھا نامىزىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئىچىدە سەرىت بولغان بۇ چېلەككە قويۇپ ئېلىپ كېلەتتى. (سەرىت ـ كىچىك توغرالغان نان ۋە كۆپ مىقداردا گۆش بىلەن بىرلىكتە پىشۇرۇلغان بىر خىل تاماق)

مۇسۇلمانلار سەرىت چېلىكىنىڭ يېنىغا توپلانغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىزلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگەن بەدەۋى (قۇملۇقتىكى سەھرالىقلار)، «بۇ قانداق ئولتۇرۇش ئەمدى!» دەپ ھەيران قالغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۈبھىسىزكى، ئاللاھ مېنى مۇبارەك بىر قۇل قىلىپ ياراتتى. جاھىل ۋە زالىم قىلمىدى! قېنى يېمەككە ئېغىز تېگىڭلار! ئۈستىدىن ۋە ئوتتۇرىسىدىن يىمەي، بىر چەتتىن باشلاپ يەڭلار! سىلەر تاماق يېگەندە، تاۋاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن باشلاپ يىمەڭلار، ئاستى تەرىپىدىن يەڭلار. چۈنكى بەرىكەت ئۇنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىن تارقىلىدۇ» دېگەن.

ئۆمەر بىن ئەبى سەلەمە: «مەن كائىناتنىڭ خوجىسىنىڭ تەربىيەسى ئاستىدا چوڭ بولغان بىر بالىغا ئوخشايمەن. تاماق يېگەن ۋاقتىمدا، قولۇم تاماق قاچىسىنىڭ ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى. كائىناتنىڭ خوجىسى: ئەي ئوغۇل! بىسمىللاھ دەپ، ئوڭ قولۇڭ بىلەن يېگىن. ئالدى تەرىپىڭدىن باشلاپ يېگىن! دېدى.[388] ئۇنىڭدىن كېيىن دېگىنى بويىچە تاماق يېيىشنى ئۆزەمگە ئادەت قىلدىم» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماق تاللىمايتتى. پۈتۈن تاماقلارنى ئوخشاش كۆرەتتى. كۆڭلى خالىغان تاماقتىن يەيتتى، خالىمىسا يېمەي جىم ئولتۇراتتى. ئادەتتىكى تاماقلارغىمۇ

386. تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ، S:164؛ قازى ئىياز،شىپائى ـ شەرىپ، S:86.

387. تىرمىزى، «ئەتىمە»، 39.

388. تىرمىزى، شەمائىلى شەرىپ، S:204.

ھۆرمەت قىلاتتى. نېمەتنى قەدىرلەتتى. ھېچقانداق بىر تاماقنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن ماختىمايتتى ياكى بۇ تاماق بولماپتۇ، دېمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تاماق داستىخانغا كەلتۈرۈلىشى بىلەن: «ئاللاھۇمما بارىك لەنە پىما رەزەقتەنا ۋەقىنا ئازابەننار. بىسمىللاھ!» دەپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن تاماق يېيىشنى باشلايتتى.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «كائىناتنىڭ خوجىسى: سىلەر تاماق يېگەندە، بىسمىللاھ دەڭلار، ئاللاھنىڭ ئىسمىنى سۆزلەڭلار، تاماق يېيىشتىن بۇرۇن، بۇ دۇئانى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ قالساڭلار، تاماقنىڭ باشلىنىشى ۋە ئاخىرى ئۈچۈن بىسمىللاھ! دەڭلار، دېدى»

ئۇمەييە بىن مەھشى: «بىر كىشى بىسمىللاھ دېمەيلا تاماق يېيىشكە باشلاپتۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەڭ ئاخىرقى بىر كاپام قالغاندا، تاماقنىڭ بېشى ۋە ئاخىرى ئۈچۈن، بىسمىللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ كەتتى ۋە ‹شەيتان ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تاماق يەۋاتقان ئىدى. ئۇ ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئاتىشى بىلەن شەيتان يېگەن تامىقىنى قۇسۇۋەتتى!› دېدى.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت، غۇسۇل قىلغاندا، ئايىغىنى كىيىشتە ۋە چېچىنى تاراشتا ھەر دائىم ئوڭ تەرەپتىن باشلاشنى ياخشى كۆرەتتى. بىر نەرسە ئالغان، تۇتقاندا ياكى باشقىلارغا بىر نەرسە بەرگەندە ھەر دائىم ئوڭ قولى بىلەن بېرەتتى. ھەر ئىشنى ئوڭدىن باشلاشنى ياخشى كۆرەتتى.[389]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر ئاياق كېيگەندە، ئوڭ پايدىن باشلاپ كىيىڭلار! ئاياق سالغاندا سول پايدىن باشلاپ سېلىڭلار! ئاياق كېيگەندە ئوڭ پۇت ئاۋال، ئاياق سالغاندا، ئوڭ پۇت ئاخىر بولسۇن!» دېگەن.

ئابدۇللاھ بىن ئۆمەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر تاماق يېگەن ياكى ئۇسسۇزلۇق ئىچكەندە ئوڭ قولۇڭلار بىلەن تۇتۇپ ئىچىڭلار ۋە يەڭلار! چۈنكى شەيتان سول قولى بىلەن يەپ-ئىچىدۇ! دېدى» دەپ رىۋايەت قىلدى.[390]

سەلەمە بىن ئەقۋانىڭ دادىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەشچا قەبىلىسىدىن بۇسىر بىن رائىيۇلىر ئىسملىك بىر ئادەمنىڭ سول قولى بىلەن تاماق يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا: ئوڭ قولۇڭ بىلەن يىگىن! دېدى. ئۇ كىشى: ئوڭ قولۇم بىلەن يېيەلمەيمەن، كۈچۈم يەتمەيدۇ، دەپ يالغان سۆزلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كۈچۈڭ يەتمىسۇن! سېنى، ئوڭ قولۇڭ بىلەن تاماق يېيىشتىن توساپ قالغان نەرسە، مەغرۇرلۇق ۋە كۆرەڭلىكتۇر! دېدى» دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئادەم قولىنى ئاغزىغا ئاپىرالماي قالدى.[391]

---

389. بۇخارى، «ۋۇزۇ»، 41.

390. مۇسلىم، «ئەشرىبە»، 142؛ ئەبۇ داۋۇت، «ئەتىمە»، 20؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، II، 8، 33؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 43.

391. بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 43.

پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام: «ئەزىز ۋە ئۇلۇغ ئالالاھ! بىر نەرسە يەپ ـ ئىچكەندىن كېيىن، بۇ نېمەتلەر ئۈچۈن ئۆزىگە ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقان بەندىسىدىن رازى بولىدۇ!» دېدى.

ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام تاماقتىن كېيىن: ئەلھەمدۇ لىللاھىللەزى ئەتئەمەنا ۋەسەقانا ۋەجەئەلەنا مىنەل مۇسلىمىن (بىزنى يىگۈزگەن، ئىچكۈزگەن ۋە بىزنى مۇسۇلمان قىلىپ ياراتقان ئالالاھ تەئاالاغا ھەمدۇ ـ ساناالار بولسۇن) دەيتتى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

ئەبۇ ئۇمامەتۇل بەھىلى: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام تاماقنى يەپ بولۇپ، داستىخان يىغىلىدىغان ۋاقىتتا: ئەلھەمدۇ لىللاھى كەسىرەن تەييىبەن مۇبارەكەن فىھى غەيرە مەكفىيىن ۋەالمۇۋەددائىن ۋەال مۇستەغنەن ئەنھۇ رەببەنا (ھەمدۇ ـ سانا ئالالاھقا خاستۇر. ئەي رەببىمىز! بىز ساڭا، پۈتۈن قۇسۇرالردىن پاك، ئىچى بەرىكەت بىلەن تولغان، رەت ۋە تەرك قىلىنمىغان، پۈتۈن نەرسىلەردىن خالى بولغان ھالدا ساڭا ھەمدۇ ـ سانا ۋە شۈكۈر ئېيتىمىز). ئەلھەمدۇ لىللاھىللەزى كەفەنا ۋە ئەرۋانا غەيرە مەكفىيىن ۋەال مەكفۇرىن (بىزنى تويغۇزدۇڭ، بىزنى ئىچكۈزدىڭ، بىزنى رەت قىلغۇچى نانكورالردىن قىلمىغان ئالالاھ تەئاالاغا ھەمدۇ ـ ساناالرىمىز بولسۇن).[392]

ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام تاماقتىن كېيىن قوللىرىنى يۇياتتى. دۇنيا ھاياتىغا ۋە دۇنيادىكى نەرسىلەرگە كۆڭۈل بەرمەيتتى» دېگەن.

ئابدۇلالاھ بىن مەسئۇت: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام بىر ھاسىرىنىڭ (ئۆسۈملۈك يوپۇرماق ۋە شاخلىرىدىن توقۇلغان كۆرپە) ئۈستىدە ياتقاندا، بىقىنىغا ئىز چىقىپ قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام ئويغىنىشى بىلەن ئىز چىقىپ قالغان يەرنى تۇتۇپ قويغاچ: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى رەسۇلۇلالاھ! بىزگە دېگەن بولساڭ، ھاسىرىنىڭ ئۈستىگە قويغىدەك بىر نەرسە تەييارالپ بېرەتتۇق، دېگەندىن كىين پەيغەمبەر ئەلەيھسساالامغا يۇمشاق بىر نەرسە ئەكىلىپ بېرەيلىمۇ؟ دىدۇق. كائىناتىنىڭ خوجىسى: دۇنياغا ئائىت نەرسىلەر ماڭا الزىم ئەمەس. مېنىڭ دۇنيا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم، بىر ئاتلىق ئەسكەرنىڭ دەرەخ سايىسى ئاستىدا بىرئاز دەم ئالغاندىن كېيىن، يولىنى داۋامالشتۇرىشىغا ئوخشايدۇ، دېدى» [393]

ئەبۇ ئۇمامەتۇل بەھىلى: «پەيغەمبەر ئەلەيھسساالامغا ئالالاھ تەئاال: ئەزىز ۋە ئۇلۇغ بولغان ئالالاھىم! ماڭا، مەككە ۋادىسىنى ئالتۇنغا كۆمۈشتىش تەكلىپىنى بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھسساالام: تەشەككۈر ئېيتىپ رەت قىلدىم! يا رەببى! مەن بىر كۈن توق بىر كۈن ئاچ

392. قەستەالنى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:315.

393. ھاكىم، ئەل ـ مۇستەدرەك، IV،344؛ قەستەالنى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:334.

قالاي، ئاچ قالغىنىمدا ساڭا دۇئا قىلىپ زىكىر قىلىمەن. توق بولغان ۋاقتىمدىمۇ، يەنىلا ھەمدۇ-سانا ۋە شۈكۈر قىلىمەن، دېدى» دەپ بايان قىلغان.[394]

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەدىنىگە كەلگەن ۋاقتىتىن ۋاپات بولغان مەزگىلگىچە، ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئۇدا ئۈچ كېچە بۇغداي ئۇنىدىن قورساق تويغۇزالمىغان ئىدى» دېدى.[395] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئائىلىسى كۆپ ۋاقىتلاردا ئارپا ۋە خورما بىلەن كۈن ئۆتكۈزەتتى. بۇلارمۇ يېتەرلىك دەرىجىدە ئەمەس ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇشتىن بۇرۇن، ئۇرۇشتا كىيىدىغان ساۋۇتلۇق كۆينىكىنى ئائىلىسىگە ئاشلىق ئېلىش ئۈچۈن ئەبۇ شەھما ئىسمىدىكى يەھۇدىغا بىر ۋەسىك[396] يەنى ئوتتۇز سا ئارپىغا ئالماشتۇردى.[397]

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھەق دىن ۋە كىتاب بىلەن ئەۋەتكەن ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى: ئاللاھنىڭ، ئۇنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋاقتىتىن روھىنى ئالغان ۋاقتىغىچە، بىر ئەلگەك كۆرمىدى ياكى ئەلگەكتە تاسقالغان، ئاق ئۇندىن يېقىلغان نان يەپ باقمىدى!» دېدى. ھەزرىتى ئائىشەدىن، ئۇنداقتا ئارپىنى قانداق يېدىڭلار؟ دەپ سورىغاندا، ھەزرىتى ئائىشە: كېپىكىنى پۈۋلەپ يىدۇق، دەپ جاۋاب بەردى.

كائىناتنىڭ خوجىسى ۋاپات بولغان ۋاقتىغىچە ئۇنىڭ ئائىلىسى ئۇدا ئىككى كۈن ئارپا نېنى يېيەلمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە ھەتتا 40 كۈنگىچە ئوچاققا ئوت يېقىلمايتتى،[398] قازان قاينىمايتتى. ئايلار ئۆتسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئائىت ھەر قانداق بىر ئۆيدە ئوچاققا ئوت قالانمايتتى، ئۆينىڭ تۈرخۈنىدىن ئىس چىقىپ قويمايتتى. بەزى ۋاقىتلاردا ئىككى ئاي ئۆتسىمۇ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە نان يېقىلمايتتى. ساپلىق بىلەن بىر قاچا تاماق ئۇسۇلمايتتى. ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر خورمىغا قورسىقى تويغان ۋاقىتتا، پەيغەمبەر ۋاپات بولدى.[399]

---

394. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 381.

395. نەسائى، «داھايا»، 37؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 42؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 487.

396. ئىسلامىيەتنىڭ تۇنجى يىللىرى بىر ۋەسىك، 194.3 كېلوگىرامغا تەڭ كېلەتتى. ۋالتىر ھىنىز، ئىسلامدىكى ئۆلچەم بىرلىكلىرى، S:65.

397. بۇخارى، «بۇيۇ»، 33؛ «رەھىن»، 5؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 160؛ ئىبنى ئەبى شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، IV، 271؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:334؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 307:.

398. ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 71؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، IV، 119.

399. بۇخارى، «ئەتىمە»، 41؛ مۇسلىم، «زۇھىت»، 39؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 71؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، 366.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورسىقىدا بىر كۈندە ئىككى خىل تاماق بىر يەرگە كەلمىدى. خورما يەپ تويغاندا نان يېمەيتتى. نان بىلەن قورسىقى تويغاندا خورما يېمەيتتى. بۇ ۋەقەلەر ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىزنىڭ ياش تۆكۈشىگە سەۋەپ بولغان ئىشلاردىن بىرى ئىدى.[400]

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەتكەن ۋاقىتقىچە، ھىۋان (تاماق يېگەندە، تاماق قاچىسى ئاستىغا قويىدىغان ئۈستەلگەئوخشاش بىر نەرسە) ئۈستىدە بىر نەرسە يېگەنلىكىنى، بۇغداي ئۇنىدىن يېقىلغان نان يېگەنلىكىنى، قاقلاپ پىشۇرغان قوزا گۆشى يېگەنلىكىنى كۆرمىدىم!» دېگەن.[401]

ئەبۇ ھۇرەيرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، «ئاللاھىم! ئائىلەمنى، مۇھەممەدنىڭ ئائىلىسى ئۆلۈپ قالمىغۇدەك دەرىجىدە رىزىقلاندۇرغىن! مۇھەممەدنىڭ ئائىلىسىنىڭ رىزىقىنى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالمىغۇدەك دەرىجىدە قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ئېيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر نەرسە يېگەندە دەستىرخان ئۈستىدە يەيتتى. دەستىرخان، يولۇچى ئۈچۈن تەييارلانغان بولۇپ، سەپەر يېمەكلىرى ئۇنىڭ ئىچىگە تولدۇرۇلاتتى. نورمالدا، ئەرەپ دۆلەتلىرىدە دەستىرخان تېرە قاپلاردىن تىكىلەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ تاماقنى ئېتىڭلار، بۇ تاماقنى ئەتمەڭلار دېمەيتتى. نېمە بولسا شۇنى يەيتتى. ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يېنىمغا كېلىپ: يەيدىغان بىر نەرسە بارمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: يوق! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا، مەن روزا تۇتاي، دېدى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە بىر ھەدىيە كەلدىمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمە ئۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: ھەيس (خورما، ياغ ۋە يېغى ئېلىنغان سۈزمە ئارلاشتۇرۇپ تەييارلانغان يېمەك)، دېدىم. ئۇ كۈنى مەن روزا تۇتۇشقا مەجبۇر قالدىم» دەپ بايان قىلدى.[402]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھالۋا، ھەسەل، خورما ۋە كۆكتات بىلەن پىشۇرغان يېمەكلەرنى ياخشى كۆرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۈت بەرگەن ۋاقىتتا: «سۈتتە ئىككى خىل بەرىكەت بار» دېگەن.[403]

ئابدۇللاھ بىن ئابباس: «مەن ۋە خالىد بىن ۋەلىد كائىناتنىڭ خوجىسى بىلەن بىرلىكتە ھەدەم مەيمۇنە بىنتى ھارىسەنىڭ ئۆيىگە باردۇق. ئۇممۇ ھۇفەيد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سارماي ۋە سۈت ھەدىيە قىلدى. ھەدەم: ھەدىيە قىلغان سۈتتىن سىزگە ئازىراق قۇيۇپ بېرەيمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ماقۇل، دەپ جاۋاب بەردى.

400. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 306.
401. ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، IV، 81.
402. تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:196.
403. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 393.

ھەدەم كېتىپ بىر قاچىغا سۈت قۇيۇپ ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن، كائىناتنىڭ خوجىسى سۈتتىن ئىچتى. مەن كائىنات سۇلتانىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، خالىد بىن ۋەلىد بولسا، سول تەرىپىدە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئاز ئىچكەندىن كېيىن، ماڭا: سەنمۇ ئىچكىن! خالىساڭ خالىد بىن ۋەلىدكىمۇ بەرگىن، دېدى. مەن: سەندىن ئېشىپ قالغان سۈتنى ھېچقاچان باشقىلارغا سۇنۇشنى خالىمايمەن، ئۆزەم ئىچسەم دەپ ئويلايمەن، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاھنىڭ نېمىتىنى يېگەن بىر كىشى ‹ئاللاھۇممە بارىك لەنە فىھى ۋە ئەتامنا خەيران مىنھۇ، (ئاللاھىم! سەن بۇ يېمەك بىلەن بىزگە رەھمەت قىلغىن! بىزگە ئۇنىڭدىن خەيرلىك بولغان يېمەكلەرنى يېيىشكە نېسىپ قىلغىن!)› دەڭلار. ئاللاھ تەئالا، سۈت ئىچكۈزگەن بىر كىشىگە بولسا، ‹ئاللاھۇممە بارىك لەنە فىھى ۋەزىدنا مىنھۇ، (ئاللاھىم! بۇ سۈتتىن بىزگە بەرىكەت ۋە ئېھسان ئاتا قىلغىن) دەڭلار. چۈنكى پۈتۈن يېمەك-ئىچمەكلەر سۈتنىڭ ئورنىنى ئالالمايدۇ،» دېدى.[404]

مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار خورما دەرەخلىرى مىۋە بەرگەندە، تۇنجى بولۇپ پىشقانلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ كېلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قولىغا ئېلىپ بەرىكەت دۇئاسى قىلغاندىن كېيىن، كۆز ئالدىدىكى بالىلارنىڭ ئەڭ كىچىكىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا بېرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر ئۆيدە خورما بولمىسا، ئۇ ئۆيدىكى كىشىلەر قىينچىلىقتا» دېگەن.

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كاۋىنى بەك ياخشى كۆرەتتى. ئىچىگە كاۋا قاتقان بىر تاماقنى ئېلىپ كەلسە، ئىچىدىكى كاۋىلارنى ئىلغاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قوياتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قوينىڭ ئەڭ تاتلىق گۆشى دۈمبە قىسمى ئىكەنلىكىنى ئېيتقان.[405]

ئۇممۇ ئەييۇپتىن: كائىناتنىڭ خوجىسى سىلەرنىڭ ئۆيدە ئالتە ئاي تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ ئەڭ ياقتۇرۇپ يېگەن تامىقى قايسى ئىدى؟ دەپ سورىغاندا، ئۇممۇ ئەييۇپ: ئۇ ھېچبىر ۋاقىت مەن ئۈچۈن پالانى تاماقنى ئېتىڭلار، پالانى تاماقنى ئەتمەڭلار! دەپ باقمىدى. ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈن كەشكەك (گۆشنى ئۇزۇن قاينىتىپ بۇغداي بىلەن بىرلىكتە قاينىتىپ پىشۇرىدىغان تاماق تۈرى) پىشۇرغانلىقىنى كۆردۇق. بۇ تاماقلانى بەش كۈندە، ئالتە كۈندە، بەزىدە ئون كۈندە بىر پىشۇرغانلىقىنى كۆردۇق» دەپ بايان قىلدى.[406]

ئەبۇ مۇسا ئەل ئەشئارى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توخۇ گۆشى يېگەنلىكىنى كۆرمىدىم» دېگەن.

---

404. ئەبۇ داۋۇت، «ئەشرىبە»، 21؛ تىرمىزى، ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I، 284؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 397؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S: 220.

405. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 391~393؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S: 188؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S: 310.

406. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 393.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تاماقنىڭ ئاستىدا قالغان قىسمىنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇ: «ئەگەر بىر كىشى، بىر قاچىدا تاماق يېگەندىن كېيىن، قاچىدا قالغان تاماق يۇقىلىرىنى پاكىز يەۋەتسە، ئۇ قاچا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ!» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بەزىدە يېشىل خورما بىلەن قوغۇن ياكى يېشىل خورما بىلەن تەرخەمەك يەيتتى. ئۇ: «بۇنىڭ ئىسسىقلىقى بىلەن ئۇنىڭ سوغۇقلىقى، ئۇنىڭ سوغاقلىقى بىلەن ئۇنىڭ ئىسسىقلىقى تەڭشىلىدۇ» دېگەن.[407]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەي ئەبۇ زەر! گۆش پىشۇرگەن ۋاقتىڭدا، ئۇنىڭغا سۇنى كۆپراق قۇيغىن، چۇنكى خوشنىلارنىمۇ ئويلاپ قويۇش كېرەك. ئۇلارغىمۇ ئازىراق بەرگىن![408] خوشنىسى ئاچ تۇرۇپ، قورسىقىنى تويدۇرغان كىشى، كامىل مۆمىن ئەمەس. ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، باشقىلارغا يېمەك يىگۈزۈڭلار، باشقىلارغا ئاللاھنىڭ سالامىنى يەتكۈزۈپ، جەننەتكە كىرىڭلار.[409] بىر كىشىنىڭ تامىقى ئىككى كىشىگە يېتىدۇ. ئۈچ كىشىنىڭ تامىقى تۆت كىشىگە يېتىدۇ. تۆت كىشىنىڭ تامىقى سەككىز كىشىگە يېتىدۇ» دېگەن.[410]

ئەسما بىنتى ئەبۇ بەكىر، پىشقان تاماقنىڭ ھورى ۋە قىزىقى كەتكۈچە، ئۇستىنى ئېتىپ قويۇشنى تەۋسىيە قىلاتتى. ئۇ: «بۇ ئىش ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇنداق قىلىش تاماقنىڭ بەرىكىتى، دېگەن ئىدى» دەپ رىۋايەت قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەككە پەتھە قىلىنغاندا، تاغىسى ئەبۇ تالىپنىڭ قىزى ھەزرىتى ئۇممۇھانىنىڭ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا: ئۆيىڭىزدە يەيدىغان بىر نەرسە بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئۇممۇھانى: ياق، پەقەت قاتتىق نان ۋە سىركە بار، بۇلارنى سىزنىڭ ئالدىڭىزغا ئېلىپ كېلىشكە خىجىل بولىمەن! دېدى.[411] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇلارنى ئېلىپ كەل، سۇدا يۇمشات، ئازراق تۇز سال، دېدى. ئۇستىگە ئازىراق سىركە قۇيۇپ يېگەندىن كېيىن، ئاللاھقا رەھمەت ئېيتىپ: ئەي ئۇممۇھانى! سىركە نەقەدەر گۈزەل نەرسىدۇر. ئۆيىدە سىركە بار بولغان بىر ئۆي، ئۇششاق يېمەكلىكلەردىن مەھرۇم سانالمايدۇ! دېدى.

407. تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ» ،S:213.

408. تىرمىزى، «ئەتىمە» ، 30؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد ، V،149؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن ،II،232.

409. ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك ،III،14؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن ،II،259؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد ، V،29.

410. ئىبنى ماجە، «ئەتىمە» ،2.

411. تىرمىزى، «ئەتىمە» ، 35؛ ھاكىم ،ئەل-مۇستەدرەك ،IV،59؛ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق،IV،243؛ تىرمىزى،«شەمائىلى شەرىپ» ،S:181؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە ،307.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامدىن: ئىچىملىكلەردىن قايسى ئەڭ گۈزەل؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ: تاتلىق ۋە ئىللىق سۇ، دېدى.[412]

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام، بۇيۇتۇسسۇقيا دېگەن يەردىن ئېلىپ كەلگەن تاتلىق سۇنى ئىچەتتى. بۇ سۇ مەدىنە بىلەن ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتا ئىدى.[413]

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام: «سىلەر بىر نەرسە يېگەندە ئوڭ قولۇڭلار بىلەن تۇتۇپ يەڭلار! بىر نەرسە ئىچكەندىمۇ، ئوڭ قولۇڭلار بىلەن تۇتۇپ ئىچىڭلار، چۈنكى شەيتان سول قولى بىلەن يەپ-ئىچىدۇ. سىلەر سۇ ئىچكەندە قاچىنىڭ ئىچىگە پۈۋلىمەڭلار!» دېگەن.

تاماق يېگەن ۋە ئىچكەندە، قاچا ئىچىگە پۈۋلەپ يېيىشنى چەكلىدى، شۇنداقلا ئالتۇن ۋە كۈمۈش قاچىلاردا تاماق يېيىشنىمۇ چەكلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام سۇ ئىچكەندە، بىر پىيالە سۇ ئىچىش ئۈچۈن، ئۈچ قېتىم يۇتۇملايتتى ۋە «بۇ خەيرلىك ۋە ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرۇدۇ. سىلەر بىر نەرسە ئىچكەندە، بىر يۇتۇمدا ئىچمەڭلار! تۆگىلەردەك بىر نەپەستە ئىچمەڭلار، ئىككى ۋە ئۈچ قېتىم نەپەس ئالغاندىن كېيىن ئىچىڭلار، سۇ ئىچىشتىن بۇرۇن ‹بىسمىللاھ!› ۋە ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ‹ئەلهەمدۇلىللاھ!› دەڭلار» دېگەن.[414]

نەۋپەل بىن مۇئاۋىيە: «كائىناتنىڭ خوجىسى بىر نەرسە ئىچكەندە، ئۈچ قېتىم نەپەس ئالاتتى. ئىچىشتىن بۇرۇن ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئاتايتتى، ئاخىرىدا بولسا، ئاللاھقا هەمدۇ-سانا ئېيتاتتى» دەپ رىۋايەت قىلدى[415]

هەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام، ئۆزى ئۈچۈن ياسالغان سۇ قاچىسىغا، ئەتىگەن قۇيۇلغان سۇنى ئاخشىمى، ئاخشىمى قۇيۇلغان سۇنى ئەتىگەندە ئىچەتتى. تاماقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن قوللىرىنى يۇياتتى. ئوڭ قولى بىلەن يەپ-ئىچىش ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى. تاماقتىن بۇرۇن قول يۇغاندا باشتا ياشلار، تاماقتىن كېيىن قول يۇغاندا بولسا، باشتا چوڭلار يۇياتتى.[416] تاماقنى بىر چەتتىن، قاچىسى ئالدىدىن يېيىش ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، سول پۇتى ئۈستىدە ئولتۇرۇش ئۇنىڭ سۈننىتى ئىدى. بەك قىزىق تاماقلارنى يېمەسلىك ۋە پۇرىماسلىقنى تەۋسىيە قىلاتتى. تاماق يېگەندە گەپ قىلىشنى قەتئىي ياخشى كۆرمەيتتى. بۇ ئاتەشكە چوقۇنغۇچىلارنىڭ ئادىتى، ياخشى سۆزلەرنى قىلىشنى تەۋسىيە قىلاتتى. تۇز بىلەن باشلاش ئۇنىڭ سۈننىتى ۋە شىپاسى ئىدى. يېمەك-ئىچمەك ئادىتىنى ئۆگىتىش، ئىبادەتنى ئۆگىتىشتىن بۇرۇن تۇرىدىغانلىقى،

412. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 391.

413. ئەخمەت ب. هەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI، 100؛ هاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، IV، 154.

414. تىرمىزى، «ئەشرىبە»، 13.

415. تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:228.

416. مۇسلىم، «ئەشرىبە»، 142؛ ئەبۇ داۋۇت، «ئەتىمە»، 20؛ ئەخمەت ب. هەنبەل، ئەل-مۇسنەد، II، 8، 33؛ بەيهاقى، ئەس-سۇنەن، II، 43، قەستەلانى، ئەل-مەۋاهىبۇل، لەدۇننىيە، S:315.

تاماقنى تويغىچە يېيىش ئىسلامىيەتتىن بۇرۇنقى بىدئەت ئىكەنلىكى، ھەر كۈنى گۆش يېيىشنىڭ يۈرەككە زىيانلىق ئىكەنلىكى، بۇنى پەرىشتىلەرنىڭ ياخشى كۆرمەيدىغانلىقى، گۆشنى ئاز يېيىشنىڭ گۈزەل خۇيلارنى بۇزىدىغانلىقى، دەستىرخان ئۈستىدە تاماق يېيىش ۋە ئۇنى يەرگە سېلىش، دەستىرخاننىڭ تېرىدىن بولىشنى، كۆكتات تۈرىدىكى تاماقلارنى كۆپرەك يېيىشنى تەۋسىيە قىلاتتى. كۆكتات تۈرلىرى بولمىغان دەستىرخاننىڭ ئەقىلسىز بىر قېرىغا ئوخشايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن».

ئىمامى جافەر سادىق: «مال-دۇنيا ۋە بالا-چاقىسىنىڭ كۆپ بولىشىنى ئارزۇ قىلغان كىشى، كۆكتات تۈرىدىكى تاماقلارنى يىسۇن!» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشتا دەستىرخانغا كېلىپ ئولتۇرۇش، ئاندىن تاماققا كېلىش كېرەك. مەن بىر قۇل، مەن قۇللاردەك ئولتۇرۇپ تاماق يەيمەن.[417] قورساق ئاچماي تۇرۇپ تاماق يىمەسلىك، يېگەندىمۇ كۆپ يىمەسلىك، ھەددىدىن ئارتۇق يىمەسلىك، ھەيران قالغۇدەك ئىش بولمىسا، كۈلمەسلىك. ياخشىلىقلارنىڭ بېشى ئاچلىق، يامانلىقلارنىڭ بېشى توقلۇق» دېگەن. يېمەكنىڭ تەمى، ئاچ قورساق بولغاندا تېتىيدۇ. قورساقنى بەك تويغۇزىۋېتىش ئادەمنى ئۇنۇتقاق قىلىپ قويىدۇ. يۈرەكنى ئاجىزلىتىدۇ. ھاراق-شاراپلاردەك قانىنى بۇزىدۇ. ئاچلىق ئادەمنى ئەقىللىق قىلىپ، يۈرەكنى ياشارتىدۇ.

پاسىق ۋە يامان نىيەتلىك ئادەملەر بىلەن بىرلىكتە يەپ-ئىچمەسلىك، قاينىتىپ پىشۇرىدىغان تاماقلارنىڭ ئۈستىنى ئېتىپ سوۋۇتۇش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئوڭ قولۇڭلار بىلەن يەڭلار، ئىچىڭلار!» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئوڭ قولى بىلەن ناننى ئېلىپ، سول قولى بىلەن تاۋۇزنى يەيتتى. ناننى ئىككى قولى بىلەن سۇندۇراتتى.[418]

تاماق يېگەندە ئېغىزغا پاتقۇدەك ئېلىش، تاماق يېگەندە، ئوڭ-سولغا، ئالدى-ئارقىغا قارىماسلىق، ئېغىزنى يوغان ئاچماسلىق كېرەك. دەستىرخاندا قولى بىلەن ئۈستى-بېشىنى ۋە چاچلارنى تۇتماسلىق، چۈشكۈرمەكچى ياكى يۆتەلمەكچى بولغاندا، ئارقا تەرەپكە قاراپ، باشنى پەسكە ئېگىش كېرەك. چاقىرمىغان يەرگە بارماسلىق، دەستىرخاندا باشقىلاردىن كۆپ يىمەسلىك، قورساق تويغاندا، گۇناھ ئىشلەشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن دۇئا قىلىش، قىيامەت كۈنىدىكى ھېساب-كىتابتىن قورقۇش كېرەك. تېخىمۇ ياخشى ئىبادەت قىلىشقا قۇۋۋەت بېرىش مەقسىتىدە تاماق يېيىش، ئاچ قالغان تەقدىردىمۇ، ئاستا-ئاستا يېيىش كېرەك. باشتا چوڭلارنىڭ قول ئۇزىتىشىنى ساقلاش، ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق باشقىلارغا «ئېلىڭلار!» دېگەندىن كېيىن يېيىش. باشقىلارنى بىئارام قىلماسلىق، باشقىلار بىلەن بىرلىكتە تاماق يېگەندە، باشقىلارنىڭ قورسىقى

---

417. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 381؛ قازى ئىياز، شىپائى-شەرىپ، S:86.

418. مۇسلىم، «ئەشرىبە»، 142؛ ئەبۇ داۋۇت، «ئەتىمە»، 20؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، II، 8، 33؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 43، قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:315.

تويماي تۇرۇپ، تاۋاقتىن قولنى تارتماسلىق كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تاماقنى ئاز يەيتتى، قورساق تويغۇدەك يېيىشكە قارشى ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنساننىڭ يۈرىكى، ئېتىزلىقتىكى زىرائەتكە ئوخشايدۇ. تاماق يامغۇرغا ئوخشايدۇ. ئارتۇق يامغۇر زىرائەتكە زىيان سالغاندەك، ئارتۇق تاماق يۈرەكنى ئۆلتۈرىدۇ. كۆپ يېگەن، كۆپ ئىچكەن ئادەمنى ئاللاھ تەئالا ياخشى كۆرمەيدۇ» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئاشقازاننىڭ ئۈچتە بىرىنىڭ تاماق بىلەن، ئۈچتە بىرىنىڭ ئىچىملىكلەر بىلەن قالغان ئۈچتە بىرىنىڭ، بوش قېلىشىنى تەۋسىيە قىلاتتى. ئەڭ ياخشى ئادەت، ئاز يەپ، ئاز ئۇخلاشتۇر. تاماقنى كۆپ يېيىش كېسەللىكنىڭ باشلانغۇچى، ئاز يېيىش دورىلارنىڭ بېشىدۇر. بىر كىشىلىك تاماققا ئىككى كىشى تويىدۇ. مېھمان ساھىپخاندىن نان بىلەن تۇزدىن باشقا نەرسە كۈتمەسلىكى كېرەك. ساھىپخان بولسا، مېھمانغا تاماق سۇنىشى، قولغا سۇ بېرىشى لازىم.

خەلىپە ھارۇن رەشىد كەلگەن مېھمانلارنىڭ قولغا سۇ بېرەتتى. مېھمان ياخشى كۆرگەن نەرسىنى بېرىش، ھالال ۋە پاك نەرسىلەرنى مېھمانغا ئىكرام قىلىش، كىرلىشىپ قالغان ياكى كونىراپ قالغان بولسا، ئۆزى ۋە ھايۋانلىرىغا بېرىش كېرەك. بۇنداق ئۆينىڭ بەرىكىتى كۆپىيىدۇ. ھەتتا بۇ بەرىكەت نەۋرىلىرىگىمۇ نائىل بولىدۇ. يەرگە چۈشۈپ كەتكەن تاماقلارنى يىغىسا، شەيتان يەيدۇ. تاماق قاچىسىنىڭ تېگىدە قالغانلارنى سىرىپ پاكىز يېيىش سۈننەتتۇر. قېتىق ۋە يۇقى قالىدىغان ئىچىملىكلەرنىڭ قالدۇقلىرىغا سۇ قۇيۇپ ئىچىۋېتىش چوڭ ساۋاپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مۆمىنلەرنىڭ تاماقنى پاكىز يېيىشىنى تەۋسىيە قىلاتتى. تاماقتىن كېيىن چىشلارنى مسۋاك بىلەن تازلاش پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتىدۇر. پاكىزلىق ئىماننى كۈچلەندۈرىدۇ. تاماقتىن كېيىن ساھىبخانغا بەرىكەت ۋە رەھمەت تىلەپ دۇئا قىلىش، ساھىپخاندىن قايتىش روخستى ئېلىش ۋە ئۆيگە مېھمانلاپ بېرىشقا تەكلىپ قىلىش، تاماق ۋاقتىدا كۆڭۈل ئېلىشىدىغان گەپلەرنى قىلماسلىق، ئۆلۈم ۋە كېسەللەر ھەققىدە سۆزلىمەسلىك، دەستىرخانغا كەلگەن تاماقلارغا تەپسىلى سەپسالماسلىق. ئاغزىدىكىنى يۇتۇپ بولماي تۇرۇپ، يەنە دەستىرخانغا قول ئۇزاتماسلىق، تاماق ۋاقتىدا، بىر نەرسە ئۈچۈن ياكى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن دەستىرخاندىن ئايرىلماسلىق، نامازنى تاماقتىن بۇرۇن ئوقۇش، ئەگەر دەستىرخانغا ئېلىپ كەلگەن تاماقلار، بالدۇر مۇزلاپ قالىدىغان ياكى بۇزۇلۇپ قالىدىغان تاماقلار بولسا، تاماقتىن كېيىن ناماز ۋاقتى مۇۋاپىق بولسا، تاماقتىن كېيىن ناماز ئوقۇش. تاماق يىغىلغاندا، دەستىرخاندىن ئايرىلىش، يول ئۈستىدە ياكى يول يۈرگەچ تاماق يېمەسلىك كېرەك.

ئاغزىدا گۆش، ماي ياكى تاماق پۇرىقى بولسا، يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇخلاش. كىچىك باللارنىڭمۇ قوللىرىنى پاكىز يۇيۇش كېرەك. توق قورساق ئۇخلىماسلىق. تاماقنى مۇۋاپىق مىقداردا ئېتىش، كۆپ ئېتىۋېلىپ ئىسراپ قىلماسلىق كېرەك. ئۇن ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ئاغزىنى يېپىق تۇتۇش. ئۆستەڭلەرگە ياكى ئېرىقلارغا ئېگىلىپ ئاغزى بىلەن سۇ ئىچمەسلىك. چاي چۈگۈنلىرىنىڭ جۈمەكلىرىدىن سۇ ئىچمەسلىك. پىيالىنىڭ پۇچۇق

يېرىدىن بىر نەرسە ئىچمەسلىك. يازدا ئىللىق سۇ ئىچىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يازدا ئىللىق سۇ ئىچەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كەشكەك پىشۇرۇشنى، جىبرائىل ئەلەيھىسسالام ئۆگەتكەن ئىدى. بۇ تاماق ئادەمگە قۇۋۋەت بېرىدۇ. پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئارپا ئۇنىدىن نان يېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، كاۋىدىن ياسالغان تاتلىقلارنى، مەرجىمەك (ئەرەپ ئارىلى ۋە بەزى دۆلەتلەردە ئۆسىدىغان بىر خىل زىرائەت) شورپىسىنى، ئۇۋلانغان گۆشنى، قوي گۆشنى ياخشى كۆرەتتى. بولۇپمۇ قوينىڭ ئالدى پۇتى، تۆش ۋە دۈمبە قىسمىنى ئوغلاقنىڭ دۈمبە قىسمىنى يېيىشنى ياقتۇراتتى. ئوغلاق گۆشى ئاسان ھەزىم بولىدىغان بولۇپ، ھەممە كىشىگە ماس كېلىدۇ.[419]

ئەركەك ھايۋاننىڭ گۆشى چىشى ھايۋاندىن، قارا گۆش ياغلىق قىسمىدىن ئاسان ھەزىم بولىدۇ. ھەزىم بولۇش ۋە لەززەتلىك بولۇش تەرەپتىن قوي گۆشى، كالا سۈتى ئەڭ ياخشىدۇر. ئۇۋلانغان گۆشلەردىن كېيىك گۆشى ئەڭ لەززەتلىكتۇر. توشقان گۆشىمۇ ھالال بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېگەن ئىدى. توشقان گۆشى بۆرەكنى ياخشىلاپ، سۈيدۈكنى ھەيدەيدۇ. كۆپ يىسە ئۇيقۇسىزلۇقنى كەلتۈرىدۇ. قۇش ۋە چۈجە گۆشى ھەر كىشى ئۈچۈن پايدىلىق. قەپەزدە باقىدىغان ھايۋانلاردىن توخۇنىڭ گۆشى ئەڭ ياخشى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، سىركىنىڭ ئېسىل نەرسە ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. سىركە ئەڭ پايدىلىق يېمەكلىكتۇر. خورمىمۇ تاماققا تەۋە بولۇپ، نان بىلەن بىللە ئىستىمال قىلىنىدۇ. خورمىنى ئايرىم يېيىشمۇ سۈننەتتۇر. ئۈزۈم مىۋە ھەم تاماقتۇر. ئۈزۈمنى نان بىلەن يېيىش سۈننەتتۇر.

قۇرۇق ئۈزۈم، ياڭاق، بادام يېيىشمۇ سۈننەتتۇر. ھەسەل شىپالىقتۇر. يەتمىش پەيغەمبەر ھەسەلگە بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. خورما بىلەن قوغۇن ۋە تاۋۇزنى بىللە يەيتتى. قوغۇن-تاۋۇز بۆرەكنى تازلاپ، باش ئاغرىقنى توختىتىدۇ. قۇرۇت چۈشۈرىدۇ. كۆزگە داۋاسى بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئىللىق شەربەتلەرنى ياخشى كۆرەتتى. پولۇ يېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا قىلىشىمىز كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، دادۇرنى شاكىلى بىلەن يېيىشنى مەنئى قىلدى. قارا كۆز بەدىيانىنى دەرتلەرگە شىپا بولىدۇ، دېدى. ياڭاقنى سۈزمە بىلەن يېيىش شىپالىق، بۆلارنى ئايرىم يېيىش زىيانلىق دېدى. بۆلارنى باشقا نەرسىلەر بىلەن بىرلىكتە يېيىش كېرەك. ئۈزۈمنىڭ ئۇرۇقى زىيانلىق، ئۇزۇم سېپىنى سول قول بىلەن تۇتۇش، ئۈزۈمنى ئوڭ قول بىلەن يېيىش كېرەك دېگەن . بىيە يۈرەكنىڭ يۈكىنى ئازلىتىدۇ. تاۋۇز، قوغۇن ۋە ئاناردا بىر تامچە جەننەت سۈيى بار، دېگەن. بىر تامچە جەننەت سۈيىنى زايە قىلماسلىق ئۈچۈن بىر تال ئانارنىمۇ چۈشۈرۈپ قڭيماسلىق كېرەك. ئانار يۈرەك ۋە ئاشقازاننى قۇۋۋەتلەيدۇ. گۆشلۈك قىسمى بىلەن بىرلىكتە سىقىپ سۈيىنى ئىچسە، سەپرانى ئېلىپ، ئىچ سۈرۈشنى

419. تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ» ،188:.

توختىتىدۇ. ئەنجۇر يۈرەك سىقىلىشقا، بوغۇملارنىڭ ئۇيۇشۇپ قېلىشى ۋە ھەزىم قىلىش سىستېمىسىنىڭ سانجىپ ئاغرىشىغا داۋا بولىدۇ، دېگەن.

يېشىل تەرخەمەكنى تۇز بىلەن يېيىش، ياڭاقنى، خورما ۋە ھەسەل بىلەن يېيىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆيۈنىدىغىنى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، چەيزىنى مەنئى قىلدى ۋە زەيتۇن يېغى بىلەن پىشۇرۇڭلار، دېدى. خىرپەنىمۇ مەنئى قىلدى. تومۇر يىلتىزلىق كەرەپشە ئۇنۇتقاقلىققا پايدىلىق. سۆيىدۈكنى ھەيدەيدۇ، قان ۋە سۈت تولۇقلايدۇ. جىگەرنى تازىلايدۇ. كەنگەر بولسا، ئۆتنىكى تاشنى ئېرىتىدۇ، قاننى تازىلايدۇ، قان-تومۇرلارنى راۋانلاشتۇرىدۇ، تەر پۇراشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، دېگەن. باشقا بىر يەرگە كەلگەن كىشىنىڭ باشتا ئازىراق خام پىياز يېيىشى كېرەك. پىياز مىكروپلارغا قارشى تۇرىدۇ. پىيازدىن كېيىن، ئازىراق كەرەپشە يېسە، سېسىق پۇراقنى كەتكۈزىدۇ. سەدەپ ئوتى يېيىش ئارقىلىقمۇ پۇراق يوقاتقىلى بولىدۇ، دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرى يېگەن تامىقىنىڭ ئىچىدە پىياز بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پىياز ۋە سامساقنى پىشۇرۇپ يەڭلار! ئۇلارنىڭ پۇرىقى پەرىشتىلەرنى بىئارام قىلىدۇ» دېگەن. تۇرۇپ بولسا، سۆيىدۈكنى ھەيدەپ، ھەزىم قىلىشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي ئىچى ۋە تالا-تۈزدىكى ئەھۋالى

ھەزرىتى ھۈسەيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي ئىچىدىكى ئەھۋالىنى دادىسىدىن سورىغاندا: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا، ۋاقتىنى، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش، ئائىلە ئىشلىرىغا ياردەم قىلىش ۋە ئۆزىنىڭ شەخسى ئىشلىرى بولۇپ ئۈچكە ئايرىتتى. ئۆزىگە ئايرىغان ۋاقتىنىمۇ، ئۆزى بىلەن باشقا ئىنسانلار ئارىسىدا بۆلىشەتتى. ئۇ ۋاقىتتا پەقەت، تاللانغان ئىنسانلار بولغان ساھابىلار كىرەتتى. خەلققە ئۇلار ئارقىلىق تەبلىغ قىلاتتى ۋە ئۆگىتەتتى. خەلقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھەر قانداق ئىش تاشلىنىپ قالمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە ئايرىغان ۋاقتى پەزىلەت ئېگىلىرىنىڭ دىنىدىكى ئۈستۈنلۈك دەرىجىسى بويىچە ئۇلارنى ئايرىپ چاقىرىپ سۆھبەت قىلىشنى ئادەت قىلغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ بىر ھاجىتى بولسا، بەزىلىرىنىڭ ئىككى ياكى ئۈچ ھاجىتى بولغان بولاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ دىنى ھاجەتلىرى بىلەن ئالدىراش بولاتتى. سوئاللىرىغا مۇۋاپىق جاۋابلارنى بېرەتتى ۋە ئۇلارغا: ‹بۇلارنى، بۇ يەرگە كەلگەنلەر، بۇ يەرگە كەلمىگەنلەرگە ئۆگىتىڭلار! مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ، ئۆز ھاجىتىنى ئېيتالمىغان كىشىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى سىلەر ماڭا يەتكۈزۈڭلار! مۇھەققەقكى، ھاجىتىنى ئېيتالمىغان بىر كىشىنىڭ ھاجىتىنى يەتكۈزگەنلەرنىڭ پۇتلىرىنى، ئاللاھ تەئالا، قىيامەت كۈنى سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتكەندە مۇستەھكەم قىلىدۇ› دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا بۇنىڭدىن باشقا بىر نەرسە مەدھىيىلەنمەيتتى ۋە تىلغا ئېلىنمايتتى. قىسقىسى ئۇ باشقا نەرسىلەرنى قوبۇل قىلمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگەنلەر ئوقۇغۇچى

بولۇپ كىرەتتى. ئۇلار ئىلىم زوقىنى ئالاتتى ۋە باشقىلارغا ئىلىم ئۆگەتكۈدەك بىر سەۋىيەگە كېلىپ ھۇزۇرىدىن ئايرىلاتتى!» دەپ جاۋاب بەردى.

ھەزرىتى ھۈسەيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيدىن قايسى شەكىلدە چىقىدىغانلىقىنى سورىغاندا: «كائىناتنىڭ خوجىسى سىرتتا پاراڭلاشمايتتى. پەقەت مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولغان بىر سۆز كېرەك بولغاندا، يەنى، يامانلىشىپ قالغانلارنى ياراشتۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇزلارنى ئېرىتىش كېرەك بولغاندا سۆز قىلاتتى. ھەر بىر قەۋمنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر ئادەملىرىگە ئېكرام قىلاتتى ۋە ئۇلارنى قەۋملىرىگە ھاكىم قىلاتتى.[420] خەلقىقە ئاسايىشلىق كەلتۈرەتتى ۋە ئۇلارنىمۇ ئەسكەرتىپ تۇراتتى. ھېچقانداق كىشىدىن گۈزەل يۈزىنى، خۇشخۇي مىجەزىنى ئايىمايتتى.

ئەسھابىنى كۆرمىسە، ئۇلارنى ئىزدەپ سورايتتى ۋە خەلق ئارىسىدىكى ئىشلارنى سوراپ تۇراتتى. ياخشىلىقلارنى تەۋسىيە قىلاتتى. يامان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇشقا ئۈندەيتتى. ئۇنىڭ ھەر بىر ئىشى ياراشتۇرغۇچى ئىدى، ئىختىلاپ پەيدا قىلمايتتى. باشقىلارنىڭ غەپلەتتە قالغانلىقىنى پەرىق ئېتىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنى ئاگاھلاندۇرۇشتىن چېكىنمەيتتى. ھەر دائىم سەگەك ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئىبادەتتە ناھايىتى ئەستايىدىل ۋە تەقۋادار ئىدى. باشقىلارنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلىش ياكى باشقىلارنىڭ ھەققىنى قوغداشتا قۇسۇر چىقارمايتتى. ئۇنىڭغا يېقىن بولغانلار ئىنسانلارنىڭ ئەڭ خەيرلىك ئىنسانلىرى ئىدى.

ئۇنىڭ نەزىرىدە ئەسھابىلارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى، ئەڭ مۇبارەك ۋە ئەڭ ئۇلۇغ بولغىنى موھتاجلارغا ياردەم قىلغان ۋە ياخشىلىقنى ئومۇملاشتۇرغان كىشىلەردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئاللاھقا زىكىرسىز ۋە ھەمدۇ-ساناسىز يۈرمەيتتى، ئولتۇرمايتتى.

مەسجىدتە ئۆزىگە ئايرىم بىر يەر ئايرىمايتتى. بۇنداق قىلىشقا قارشى ئىدى. مەيلى قەيەردە بولسۇن، توپلىشىپ ئولتۇرغان بىر جامائەتنىڭ يېنىغا كەلسە، تۆرىگە چىقىۋالماي بىر چەتتە ئولتۇراتتى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇشۇنداق بولىشىنى تەۋسىيە قىلاتتى.

ئۆزى بىلەن ئولتۇرغان ھەر قانداق كىشىنىڭ ھەققىنى بېرەتتى. ئۇلار شۇنداق بىر ھېسسىياتقا كېلەتتىكى، ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمنى پەيغەمبەرنىڭ بۇ قەدەر ياخشى كۆرۈشىگە ئېرىشمىگەن، دەپ ئويلاپ قالاتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا ھاجىتىنى دېگەن كىشىگە تاكى ئۇنىڭ يېنىدىن ئايرىلغىچە، ئۇنىڭ ئۈچۈن باش قاتۇراتتى.

ئۇنىڭدىن بىر كىشى بىر نەرسە تەلەپ قىلسا ياكى ھاجىتىنى سۆزلىسە، ھەرگىز رەت قىلمايتتى. يېنىدا بار بولسا بېرەتتى، يوق بولسا، تاتلىق سۆزلەر بىلەن يولغا سالاتتى. ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقى پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغۇدەك گۈزەل ئىدى.

---

420. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 254؛ ۋاقىدى، ئەل-مەغازى، III، 925؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 262.

ئۇلارغا شەپقەتلىك بىر ئاتا بولغان ئىدى. ھەق ـ ناھەقتە ھەممە كىشىگە ئادىل ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەجلىسى ـ ئىلىم، ھايا، سەۋىر ۋە ئامانەت مەجلىسى ئىدى.

ئۇنىڭ مەجلىسىدە يۇقىرى ئاۋاز، باشقىلارنى تەنقىتلەش بولمايتتى. باشقىلارنىڭ كەمچىلىكىنى تۇتۇپ ئاشكارا قىلمايتتى. ئۇنىڭ مەجلىسىدىكى كىشىلەر، بىر ـ بىرىدىن ئېسىل ئىنسانلار بولۇپ، بىر ـ بىرىدىن ئارتۇقچىلىقلىرى بولسا تەقۋالىق تەرەپتە ئىدى. بىر ـ بىرىدىن كەمتەر ۋە ئېغىر بېسىق ئىدى.

چوڭلارغا ھۆرمەت قىلسا، كىچىكلەرگە شەپقەت ۋە ئىززەتلىك ئىدى. قول ئىلىكىدە بولغان كىشىلەرنى، يوقسۇللارغا ياردەم قىلىشقا سەپەرۋەر قىلاتتى. غېرىپ ۋە مۇساپىر بولغان كىشىلەرنى قوغدايتتى ۋە ئۇلارغا يانتاياق بولاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەر دائىم خۇشخۇي ۋە تەبەسسۇم چىراي ئىدى. شەپقەتلىك، ئەپۇچان ۋە خەيىر ـ ساخاۋەت ئىگىسى بولۇپ، قەلبى يۇمشاق ئىدى.

باشقىلار بىلەن ئۇرۇشمايتتى، ۋارقىراپ ـ جاقىرمايتتى، يامان سۆزلەرنى قىلمايتتى، باشقىلارنى ئەيىپلىمەيتتى، بېخىل ئەمەس ئىدى. ياقتۇرمىغان نەرسىلەرنى كۆرگەندە كۆزنىنى يۇمىۋالاتتى. خەلقنى ئۈمىدسىزلەندۈرمەيتتى. بىر نەرسىدىن خوش بولمىغاندا، ئۇنى ئوچۇق ـ ئاشكارا بىلدۈرمەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۈچ نەرسىدىن يىراق ئىدى. بۇلار: ئىنسانلار بىلەن تارتىشىش؛ كۆپ سۆزلەش؛ ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزۈش.

ئىنسانلارنى ئۈچ ئىشتا ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرەتتى، بۇلار: ھەر قانداق بىر كىشىنىڭ يۈزىگە ياكى ئارقىسىدىن گەپ قىلمايتتى، ئەيىپلىمەيتتى؛ باشقىلارنىڭ ئەيىپىنى ئاچمايتتى؛ ھېچقانداق بىر كىشىگە، ساۋاپلىق ۋە خەيىرلىك بولمىغان بىر سۆزنى قىلمايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبىتىگە قېتىلغانلار، بېشىغا قۇش قونىۋالغاندا، دىققەت بىلەن تۇتۇشقا تەمشەلگەندەك، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، سۆزنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۆز سۆزلىرىنى قىلاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا ئەسلا تالاش ـ تارتىش قىلمايتتى. ئۇلاردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا گەپ قىلىۋاتقاندا، باشقىلىرى، سۆھبەتدىشىنىڭ سۆزى تۈگىگىچە جىم ئولتۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا، باشتا سۆزلىگەن كىشى بىلەن ئاخىرىدا سۆزلىگەن كىشىنىڭ سۆزلىرى ئوخشاش ئىدى.

سۆھبەت ئەھلى بەزى نەرسىلەرگە كۈلگەن ۋاقتىتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇلارغا ماس ھالدا يېنىك كۈلەتتى. ئۇلار بىر نەرسىگە ھەيران قالغاندا، ئۇمۇ ئۇلارغا ماس ھالدا ھەيران قالغانلىقىنى ئىپادىلەيتتى.

ھۇزۇرىغا كەلگەن غېرىپ ۋە مۇساپىرلارنىڭ قوپال ھەرىكەتلىرىگە، ئەسھابىنىڭمۇ ئۆزىگە ئوخشاش مۇئامىلە قىلىشنى ئۈمىد قىلاتتى. ئۇلارغا: ‹بىر ھاجەتمەن كىشى، سىلەرگە دەردىنى ئاڭلاتقاندا، ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇلدۇرۇش ئۈچۈن ياردەم قىلىڭلار!› دەيتتى.

ياسالمىلىق بىلەن قىلىنغان مەدھىيە سۆزلىرىدىن خوش بولمايتتى. ئەگەر بىرسى ھەققەتنى دەپسەندە قىلىدىغان سۆز قىلمىغۇچە، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلمەيتتى. ئەگەر ھەققەتنى بۇزمىلاپ سۆزىنى داۋام قىلسا، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلەتتى ياكى ئۇ سورۇننى تەرىك ئېتەتتى. كائىناتنىڭ خوجىسى تۆت نەرسە ئۈستىدە جىم تۇراتتى، بۇلار: ھاۋايى-ھەۋەس، يامان ئىشلار، تەقدىر ۋە تەپەككۇر ئىدى.

تەقدىر، ئىنسانلارغا ھەققانى ۋە ئادىل مۇئامىلە قىلىشتا، تەپەككۇر بولسا، دۇنيا -ئاخىرەت ئىشلىرىنى ئويلاشتا ئوتتۇرىغا چىقاتتى. ھەر تۈرلۈك ھەۋەسلەردىن يىراق تۇرۇشنى ۋە سەۋرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن ئىدى. دۇنياغا ئائىت ھېچقانداق نەرسە ئۇنى خاپا قىلمايتتى.

ھازىرغا قەدەر ئۆزىدە تۆت خىسلەت توپلىغان ئىدى، بۇلار: ئەڭ ياخشىنى، ياخشىلىققا مايىل بولۇش ئۈچۈن ئالاتتى؛ ناچار نەرسىلەردىن يىراق تۇراتتى؛ ئوي-پىكرىنى ئۈممىتىگە پايدىلىق نەرسىلەرگە سەرپ قىلاتتى؛ ھىممىتىنى، ئۈممىتىنىڭ ئاخىرەت ۋە دۇنيا بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈچۈن سەرپ قىلاتتى.

كائىناتنىڭ خوجىسى ھەر قانداق بىر نەرسە ئۈچۈن ‹ياق› دېمەيتتى. ئۇنىڭدىن بىر نەرسە تەلەپ قىلغان ۋاقىتتا ‹قېنى مەرھەمەت› دەيتتى. ئۇ ياقتۇرمىغان بىر ئىش تەلەپ قىلىنغاندا، جىم تۇرىۋالاتتى، قارشى تەرەپ ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن مەقسىتىنى بىلىۋالاتتى.

ھەر كىشىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەت سائادىتى ئۈچۈن كۈچ سەرپ قىلاتتى. بىر ئۇرۇشتا، ئۇنىڭدىن كاپىرلارنى يوقۇتۇش ئۈچۈن دۇئا قىلىشنى تەلەپ قىلغاندا، ‹مەن، لەنەت قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، ئىنسانلارنىڭ ئازاب تارتماسلىقى ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم. مەن باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش، ئىنسانلارغا ھۇزۇر-ھالاۋەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم› دېگەن ئىدى»

ئەنبىيا سۈرىسىنىڭ 107-ئايىتىدە: «سېنى ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتىم!» دېيىلگەن. بۇ سەۋەپتىن ھەر كىشىنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن تىرىشاتتى.

ھىند بىن ئەبى ھالە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈرۈش شەكلى ھەققىدە: «كائىناتنىڭ خوجىسى يول يۈرگەندە، پۈتلىرىنى يەرگە سۆرىمەيتتى ۋە ئىككى تەرەپكە ئېتىپ ماڭمايتتى. چوڭ-چوڭ قەدەم بىلەن يۇقىرىدىن پەسكە چۈشكەندەك ئالدىغا قاراپ ئېگىلەتتى. ئېغىر بېسىقلىق ۋە سۈكۈت بىلەن ماڭاتتى. بىر يەرگە قارىماقچى بولسا، يۈزىنى ئۇ تەرەپكە تولۇق بۇراپ قارايتتى. ئەتراپىغا چالا-پۇچۇق قارىمايتتى. ئاسمانغا نىسبەتەن يەرگە كۆپراق قارايتتى. يول ماڭغاندا ساھابىلارنىڭ ئارقىسىدا ماڭاتتى. باشقىلار بىلەن سالاملاشقاندا، باشتا سالام بېرەتتى» دېگەن.

ئەبۇ ھۇرەيرە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك تېز ماڭىدىغان بىرسىنى كۆرۈپ باقمىدىم. ئۇ، يول يۈرگەندە يەرى يۈزى ئۇنىڭ پۇتى ئاستىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقاندەككۆرۈنەتتى! ئۇنىڭغا يېتىشىپ مېڭىش ئۈچۈن خېلىلا قىينىلاتتۇق. ئەمما، كائىناتنىڭ خوجىسى ھارمايتتى» دېگەن.[421]

ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرسى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغاندا، سالام قىلاتتى، بالدۇر قولىنى بېرەتتى، ئۇ كىشى قولىنى تارتىشتىن بۇرۇن قولىنى تارتىۋالمايتتى. ئۇ كىشى يۈزىنى قاچۇرمىغۇچە، ئۇ كىشىدىن يۈزىنى باشقا تەرەپكە بۇرىمايتتى» ، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللاھ! بىر-بىرىمىزگە ئېگىلىپ سالام قىلايلىمۇ؟ دېدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق! دېدى. بىز يەنە: بىر-بىرىمىز بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشەيلىمۇ؟ دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق! پەقەت سالاملىشىڭلار! دېدى» دېگەن.[422]

بەرا بىن ئازىپ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىككى مۇسۇلمان بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، قول ئېلىشىپ سالاملاشقاندا، ئۇلار ئايرىلىشتىن بۇرۇن، ئۇلارغا ئاللاھنىڭ مەغپىرىتى بولىدۇ، دېدى» دېگەن.

كائىناتنىڭ خوجىسى دائىم تەپەككۇر قىلاتتى، ئۇنىڭ سۈكۈتتە تۇرغان ۋاقتى، سۆز قىلغان ۋاقتىدىن ئۇزۇن ئىدى. قۇرۇق گەپ ساتمايتتى. سۆز قىلىشتىن بۇرۇن ۋە كېيىن ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئاتايتتى. سۆز قىلغاندا، قىسقا ۋە مەنىلىك قىلاتتى. جايىدا سۆز قىلاتتى. ھېچقانداق بىر كىشىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلمايتتى، باشقىلارنى خور كۆرمەيتتى. ئەڭ كىچىك نېمەتلەرگىمۇ ھۆرمەت قىلاتتى. نېمەتنى كەمسىتىدىغان ئىشلارنى قىلمايتتى. بىر نېمەتنى ياخشى كۆرگىنى ئۈچۈن ماختىمايتتى ياكى ياخشى كۆرمىگەنلىكى ئۈچۈن ناچاركەن دېمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مال-دۇنيا ئۈچۈن، دۇنيا ئىشلىرى ئۈچۈن خاپا بولمايتتى. ئەگەر ھەق-ناھەق ئۈستۈن بولىدىغان ئىش بولسا، ئۇ ھەقنى قوغداش يولىدا، ھەر قانداق نەرسە ئۇنىڭ ئاچچىقى ئالدىدا دالدا بولالمايتتى.

شەخسى ئىشلىرى ئۈچۈن ئاچچىقلانمايتتى، بىر نەرسىگە ئىشارەت قىلغاندا، بارمىقى بىلەن ئەمەس قولى بىلەن ئىشارەت قىلاتتى. بىر نەرسىلەرگە ھەيران قالغاندا ياكى تەئەججۈپلەنگەندە، ئالقانلىرىنى تەتۈر ئۆرەتتى. ئۈستىگە قاراپ تۇرغان بولسا، ئاستىغا قارىتاتتى. ئاستىغا قاراپ تۇرغان بولسا، ئۈستىگە قارىتاتتى. سۆزلىگەندە قول ھەرىكىتى قىلاتتى. ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن سول قولىنىڭ باش بارمىقى ئاستىغا يېنىك ئۇرۇپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى. ئاچچىقلانغاندا، دەرھال ئاچچىقىنى باساتتى ۋە باشقىلارغا بىلدۈرمەيتتى. خوشال بولغاندا ياكى بىرەر نەرسىدىن سۆيۈنگەندە، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالاتتى، يېنىك

421. تىرمىزى، «مەناقىب» ، 12؛ تىرمىزى، ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد ، II،350؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،380؛ ئىبنى ئاساكىر، تارىخۇ دىمەشق، III،267؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە ،282:.

422. ئىبنى ماجە، «ئەدەپ» ،15.

كۆلەتتى، ئۇ تەبەسسۇم بىلەن كۈلگەندە، ئۇنىڭ مەرۋايىتتەك پارقىراپ تۇرغان چىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.[423]

ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھايۋاناتلارغا ئوت ـ چۆپ بېرەتتى، تۆگە باغلايتتى، ئۆيلەرنى سۈپۈرەتتى، قوي ساغاتتى، ئاياقلىرى يىرتىلسا، ئۆزى تىكەتتى، يىرتىق كىيىملىرىنى ياماتتى.[424] خىزمەتچىسى بىلەن بىللە تاماق يەيتتى، خىزمەتچىسى تۈگمەن تېشى تارتىپ ھېرىپ كەتكەندە، ئۇ كېلىپ ياردەم قىلاتتى، بازارغا بېرىپ نەرسە ـ كېرەك سېتىۋالاتتى، باي ـ كەمبەغەل، چوڭ ـ كىچىك دېمەي، ھەممىسگە بۇرۇن سالام قىلاتتى، ئۇلار بىلەن سالاملىشىش ئۈچۈن مۇبارەك قولىنى باشتا سۇناتتى.

قۇل بولسۇن، قۇلدار بولسۇن، ئاق تەنلىك بولسۇن، قارا تەنلىك بولسۇن، چاقىرىلغان يەردىن قالمايتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇلغان نەرسە، ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن، پەس كۆرمەيتتى، ياخشىلىق قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى، ھەر كىشى بىلەن ياخشى ئۆتەتتى، خۇشخۇي ۋە تاتلىق سۆزلۈك بولۇپ، گەپ قىلغاندا كۈلمەيتتى.

پەرىشان كۆرۈنەتتى، قاپاق تۈرۈپ يۈرمەيتتى، تولىمۇ ئاق كۆڭۈل ئىدى. تولىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە مويسىپىت ئىدى. قوپال ئەمەس، نازۇك ئىدى. مەرت، سېخى بولۇپ، ئىسراپخور ئەمەس ئىدى. پايدىسىز بىر نەرسە بەرمەيتتى، باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلەتتى، باشقىلاردىن بىر نەرسە تاما قىلمايتتى. سائادەت ۋە ھۇزۇر ئارزۇ قىلغان كىشى ئۇنىڭدەك بولىشى كېرەك، ئەلۋەتتە!

ھەر بىر مۇسۇلمان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ خىسلەتلىرىنى ئۆرنەك ئېلىشى كېرەك، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەخلاقى بىلەن بېزىنىش كېرەك. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالانىڭ ئەخلاقى بىلەن خۇيلىنىڭلار!» دېگەن.

مەسىلەن، ئاللاھ تەئالانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى، «سەتتار» دۇر. گۇناھلارنى ياپقۇچىدۇر. بىر مۇسۇلمانمۇ، باشقا مۇسۇلمان قېرىنداشنىڭ قۇسۇرلىرىنى يېپىشى كېرەك. ئاللاھ تەئالا، بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر. مۇسۇلمانلارمۇ بىر ـ بىرىنىڭ قۇسۇرلىرىنى، خاتالىقلىرىنى ئەپۇ قىلىشى كېرەك. ئاللاھ تەئالا، رەھىم ۋە كەرىمدۇر. يەنى، لۇتفى، ئېھسانى ۋە مەرھەمىتى كۆپتۇر. مۇسۇلمان، مەرت ۋە كەڭ قورساق بولىشى لازىم. پۈتۈن ئىنسانلار گۈزەل ئەخلاقلىق بولۇش ئۈچۈن مۇشۇنداق بولۇش كېرەك، ئەلۋەتتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى ئۆگىنىشى ۋە ئۇنىڭدەك ئەخلاقلىق بولىشى لازىم. بۇنداق قىلىش ئارقىلىق، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەر تۈرلۈك پالاكەت ۋە قىيىنچىلىقلاردىن قۇرتۇلۇشقا ۋە ئىككى جاھان خوجىسىنىڭ شاپائىتىگە نائىل بولۇشقا نېسىپ بولىمىز.

---

423. قازى ئىياز، شىپائى ـ شەرىپ، 132 :.
424. تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ» ، 343 :.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر تال ھىبەرىسى بار ئىدى. ھىبەرە، پاختا ۋە كەتەن تالاسىدىن تىكىلگەن، يوللۇق يەمەن رەختىدىن تىكىلگەن كىيىمدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كىيىمنى كىيىشنى بەك ياخشى كۆرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇماندا (يەر ئىسمى) تىكىلگەن ئىككى ئىزارى بار ئىدى. ئىزار بەلنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئۇزۇن كىيىم. ئۇنىڭ يەنە يۇڭدىن توقۇلغان، تۆگىلەرنىڭ ئۈستىگە ئارتىدىغان كۆرپىلەرنى ئەسلىتىدىغان، بىر مۇنچە سىزىقلىرى بولغان يەنە بىر ئىزارى بار ئىدى. بۇلارنى بەزىدە سىرتقا چىققاندا كىيەتتى.

ئەبۇ بۇردە: «بىز ئۇنىڭ يېنىغا زىيارەتكە بارغاندا، ھەزرىتى ئائىشە، مۇلەببەدە ناملىق، بىر-بىرىگە كىرىشىپ كەتكەن، يەمەندە تىكىلگەن قېلىن بىر ئىزارنى چىقىرىپ، ‹پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولغاندا، بۇ كىيىملەرنى كىيگەن ئىدى› دېدى» دگەن.[425]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، سوغۇق كۈنلەردىمۇ، قاتتىقمۇ، يۇمشاقمۇ بولمىغان بىر شەكىلدە توقۇلغان، كىيىمى بىلەن ناماز ئوقۇيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەركەك مۆمىنلەرنىڭ كىيىملىرىنىڭ پاچاقنىڭ يېرىمىغىچە، يۇمشاق بولجۇڭ گۆشىنىڭ سەل ئاستىغىچە ئۇزارتىپ كىيىشنى، پۇتنىڭ ھوشۇقلىرىغىچە ئۇزاتماسلىقنى تەۋسىيە قىلغان ئىدى.

ئۆزىنى چوڭ كۆرستىش ئۈچۈن ئىزازلىرىنى يەرگە تەككۈدەك قىلىپ، كىيىۋالغانلارغا ئاللاھنىڭ قىيامەت كۈنى رەھمەت نەزىرى بىلەن قارىمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، جابىر بىن سۇلەيمگە: «ئىزارنى، پاقالچەككە قەدەر كۆتۈرىۋالغىن، ئەگەر بۇنى قىلمىساڭ، ھوشۇقلىرىڭغىچە ئۇزارتقىن! يەرگە سۆرىلىپ قېلىشىدىن ساقلىغىن! چۈنكى بۇ مەغرۇرلۇقنىڭ ئالامىتىدۇر. ئاللاھ، مەغرۇر كىشلەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ» دېگەن.[426]

بۇنىڭ ئۈچۈن ئابدۇللاھ بىن ئۆمەر، ئىزارىنى پاچاقلىرىنىڭ يېرىمىغىچە ئۇزارتىپ كىيەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆينىكىنى، رىداسىنى (ئەرلەرنىڭ بەلدىن پەسكە چۈشۈپ تۇرىدىغان كىيىمى) كۆينىكىنىڭ ئۈستىگە چىقىرىۋالاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، زىيارەتكە كەلگەن ھەيئەتلەرنىڭ ئالدىغا چىققاندا كىيىدىغان كىيىمنىڭ ئۇزۇنلىقى تۆت ئەرىشنىڭ، كەڭلىكى ئىككى ئەرىشنىڭ، قىممىتى بولسا، بىر دىنار قىممىتىدە، رەڭگى يېشىل ئىدى.

425. مۇسلىم، «لىباس»، 57؛ ئەبۇ داۋۇت، «لىباس»، 7؛ ئىبنى ماجە، «لىباس»، 1؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 453؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:326.

426. ئەبۇ داۋۇت، «لىباس»، 27؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 325؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 321:.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ رىداسىنى، خەلىپىلەر بىر بوغچىنىڭ ئىچىگە قويۇپ، ئىشخانىسىدا ساقلاپ، روزا ۋە قۇربان ھېيتلاردا كىيەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇھاردا (بىر يەرنىڭ ئىسمى) تىكىلگەن ئىككى كىيىمى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇھاردا تىكىلگەن بىر كۆينىكىمۇ بار ئىدى. سۇھاردا تىكىلگەن كۆينەك، سۇھارى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرگەن كىيىمى كامىس ئىدى. كامىس، ساپ پاختىدىن تىكىلگەن كۆينەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆينەكلىرىنىڭ يەڭ ئۇزۇنلۇقى، بىلىكىگىچە ئىدى. ھەبەشىستانلىق نەجاشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتكەن ھەدىيەلىرىنىڭ ئىچىدە بىر تال كۆينەكمۇ بار ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، بىر قات پاختا يىپىدىن تىكىلگەن بىر كۆينىكى بار ئىدى. سۇھۇل ـ يەمەندە، بىر قات پاختا يىپىدىن تىكىلگەن كۆينەكنىڭ ئىسمى. نەجاشىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتكەن ھەدىيەلىرىنىڭ ئىچىدە بىر دانە قىسقا ئىشتانمۇ بار ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە بىر تال ئاق رەڭلىك كىيىمى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىيىملەرنىڭ، ئاق رەڭلىكىنى كىيىڭلار! تىرىكلەر ئاق رەڭلىك كىيىم كىيسۇن، ئۆلۈكلارمۇ ئاق رەڭلىك كېپەنگە ئورانسۇن! چۈنكى كىيىملەرنىڭ ياخشىسى ۋە خەيرلىك بولغىنى، ئاق رەڭلىكتۇر!» دېگەن.[427] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېشىل رەڭلىك كىيىملەرنىمۇ كىيەتتى. ئەبۇ رىسمە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستى ـ بېشىغا يېشىل رەڭلىك كىيىم كېيگەنلىكىنى كۆرگەن ئىدى.[428]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قىزىل رەڭلىك قىممەت كىيىملەرنىمۇ كىيەتتى. بەرا بىن ئازىپ: «قىزىل خۇللە (قىممەت باھالىق كىيىم) كېيگەن، چاچلىرى قۇلاق يۇمشىقىغىچە ئۇزارغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك، گۈزەل بىر ئىنسان كۆرمىدىم» دېگەن.[429] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جۈمە ۋە بايرام كۈنلىرى كىيىدىغان، قىزىل رەڭلىك بىر تونى بار ئىدى. يەنە ئۇنىڭ بىر دانە يەمەندە تىكىلگەن تونى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، شامدا تىكىلگەن، يەڭلىرى تار بىر تونى بولۇپ، ئۇنى سەپەرگە چىققاندا كىيەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئىران پادىشاھلىرى كىيىدىغان، تايلاسەن رەختىدىن تىكىلگەن، ياقىسى ئەتلەستىن، ئېتىكىنىڭ ئالدى ـ كەينى تەرەپتىن ئېچىلىدىغان، ئەتلەستىن پەشى بولغان بىر تونى بولۇپ، ئۇنى دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشقاندا، يەنى جەڭلەردە كىيەتتى. ھەزرىتى ئائىشە ۋاپات بولغۇچە، بۇ تونىنى يېنىدا ساقلىدى. كېيىن

427. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 449.

428. تىرمىزى، «ئەدەپ»، 48؛ ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 450؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:97.

429. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 450.

ئەسما بىنتى ئەبۇ بەكرى ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، بۇ تونىنى چاقىغان سۇ بىلەن كىرسەللەر يۇيۇنۇپ داۋالىناتتى، كىرسەللەرگە شىپا قىلاتتى.[430]

دۇمەتۇل جەندەل ھاكىمى ئۇقەيدىرنىڭ قېرىندىشى ھەسەن ئۆلتۈرۈلگەندە، ئۇنىڭ ئالتۇن يىڭنە بىلەن خورما يوپۇرماقلىرى نەقىشنى ئىشلىگەن، ئەتلەس رەختىدىن تىكىلگەن كىيىمى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ تونىنى كىيىپ مۇنبەرگە چىقىپ ئولتۇرغاندا، سۆز قىلماستىنلا مۇنبەردىن چۈشۈپ كەتتى. چۈنكى مۇسۇلمانلار كىيىمگە قاراپ ھەيرانلىقنى بىلدۈرۈشكەن ئىدى. مۇنبەردىن چۈشكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر بۇنىڭ گۈزەللىكىگە ھەيران قالدىڭلارمۇ؟ راستىنلا سىلەرنىڭ دىققىتىڭلارنى قوزغىدىمۇ! دېدى. بىز: بۇنىڭدىن گۈزەل بىر كىيىم كۆرۈپ باقمىدۇق، دىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىزنى ياراتقان ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سەئىد بىن مۇئازنىڭ جەننەتتىكى قول ياغلىقى، بۇ كىيىمدىن گۈزەلدۇر، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆزىگە ھەدىيە قىلىنغان بىر ئەتلەس كىيىمنى كىيىپ ناماز ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن، ئۇ كىيىمگە نەپرەت قىلىپ، ئۇستىدىن سىيلىۋەتكەندىن كېيىن، بۇ كىيىم، تەقۋا ئىنسانلارغا ياراشمايدۇ، دېدى. كىيىمنى ھەزرىتى ئۆمەرگە يوللاپ بەردى. ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭىز؟ نېمىشقا ئۇنى سېلىۋېتىشكە ئالدىراپ كەتتىڭىز؟ دېدى. پەيغەمبىرىمىز: جىبرائىل، بۇ كىيىمنى كىيمەسلىكىمنى ئېيتتى، دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر يىغلاپ تۇرۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن كىيىشنى خالىمىغان نەرسەڭنى ماڭا بەردىڭ! مەن بۇنى قانداق قىلىمەن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يا ئۆمەر! مەن ئۇنى ساڭا كىيسۇن دەپ ئەمەس، ساتسۇن دەپ بەردىم، دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر، بۇ كىيىمنى 2000 مىڭ دىنارغا ساتتى.

رۇم پادىشاھى، پەيغەمبىرىمىزگە ئەتلەستىن ئالتۇن ھەل بېرىلگەن، ئۇزۇن يەڭلىك ھايۋان تېرىسىدىن تىكىلگەن كىيىم ھەدىيە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇ كىيىمنى كىيىشى بىلەن، باشقىلار ئۇنىڭغا: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ كىيىم سىزگە ئەرشتىن چۈشتىمۇ نېمە! دېدى. پەيغەمبىرىمىز: سىلەر شۇنداق ياقتۇردۇڭلارمۇ؟ بىزنى ياراتقان ئاللاھ تەئالاغا قەسەم قىلىمەنكى، سەئىد بىن مۇئازنىڭ جەننەتتىكى قول ياغلىقى، بۇ كىيىمدىن گۈزەلدۇر، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ كىيىمنى، ھەزرىتى جافەر بىن ئەبى تالىپقا بەردى. ھەزرىتى جافەر ئۇنى كىيىشى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇنى سېنى كىيسۇن دەپ بەرمىدىم، دېدى. ھەزرىتى جافەر ئۇنى كىيمىسەم نېمە قىلىمەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نەجاشىغا ئەۋەتىپ بەرگىن، دېدى.

پەيغەمبىرىمىزگە، سىيەرا دەپ ئاتالغان يىپەك رەختتىن تىكىلگەن، يوللۇق، بىر يۇرۇش كىيىم ھەدىيە قىلىنغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ كىيىمنىمۇ ھەزرىتى

430. قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 327:.

ئەلگە ئەۋەتىپ بەردى. ھەزرىتى ئەلى ئۇنى كىيىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدە نارازىلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلدى. ھەزرىتى ئەلگە: مەن سېنى كىيسۇن دەپ ئەۋەتمىدىم، ئۇنى پارچىلاپ، ئاياللارغا ياغلىق قىلىپ بەرسۇن دېگەن ئىدىم، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى ئەلى، ئۇ كىيىمنى پارچىلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرىغا ياغلىق قىلىپ بەردى.

نەجاشىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلغان نەرسىلىرىنىڭ ئىچىدە، مىسىردا تىكىلگەن بىر پەلتۇمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇڭلۇق، قارا كىيىملەرنى كېيگەن ۋاقتى بولغان. ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن قارا رەڭلىك، يۇڭدىن تىكىلگەن كېيىم بۇيرۇتۇلغانلىقىنى، ئۇنى كېيگەندىن كېيىن، تەرلەپ يۇڭنىڭ پۇرىقى چىققانلىقىنى ھېس قىلىشى بىلەن، دەرھال ئۇنى سېلىۋەتتى. چۈنكى، پەيغەمبىرىمىز خۇش ـ پۇراقلارنى ياخشى كۆرەتتى» دېگەن.

ھەزرىتى ئۆمەر مەسجىدنىڭ ئالدىدىكى بازاردا، سىيەرا ئىستەبارەك پاسۇنىدىن، يىپەكتىن تىكىلگەن بىر يۈرۈش كىيىمنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. ھەزرىتى ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇنى جۈمە كۈنلىرى، بايرامدا ياكى ھەيئەتلەر ھۇزۇرۇڭغا كەلگەندە كېيسەڭ بولىدىكەن! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ پەقەت ئاخىرەتتە ئۈلۈشى بولمىغان كىيىمدۇر. بۇنى پەقەت، ئاخىرەت نېسىپ بولمىغانلار كىيىدۇ، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۆزىدىكى بۇ كىيىمنى ھەزرىتى ئۆمەرگە ئەۋەتىپ بەردى. ھەزرىتى ئۆمەر، بۇ ھەدىيەنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە: ئى رەسۇلۇللاھ! سەن «بۇ پەقەت ئاخىرەتتە ئۈلۈشى بولمىغان كىيىمدۇر. بۇنى پەقەت، ئاخىرەت نېسىپ بولمىغانلار كېيىدۇ» دېگەن ئىدىڭ، ئەمدىلىكتە ماڭا ئەۋەتىپ بەرگىنىڭ نېمىسى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن سېنى ئۇنى ساتقاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ پۇلىنى چىقارسۇن، ئۇنىڭدىن پايدىلانسۇن دەپ ئەۋەتىپ بەردىم، سېنى كېيسۇن، دەپ ئەۋەتمىدىم! دېدى.

پەيغەمبىرىمىز: «نام ـ شۆھرەت ئۈچۈن كىيىۋالغان بىر كىيىمنى، ئۇ كىشى ئۈستىدىن سېلىۋەتمىگۈچە، ئاللاھ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ! قىيامەت كۈنى ئۇ كىشىگە سەت كىيىملەرنى كىيگۈزىدۇ! نام ـ شۆھرەت ئۈچۈن كىيىم كېيگەن كىشىگە، شۇ كىيىمدىن كىيگۈزۈپ، ئۇ كىشى بىلەن بىرلىكتە ئوتقا تاشلايدۇ!» دېگەن.

بۆردە، يەمەننىڭ مېلى بولۇپ، ئۇزۇن سىزىقلىق يوللۇق رەختتىن تىكىلگەن، ئېھرامدا بەدەنگە ئورىۋالىدىغان بىر خىل كىيىم ئىدى. ئابا ۋە يەكتەكنى بۆردە دەپ ئاتايدۇ. سەھىل بىن سەئىد: «بىر ئايال، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئۆزى توقىغان يوللۇق بۆردەسىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن بۇ بۆردەنى ئۆز قولۇم بىلەن توقۇدۇم، سىزنى كىيسۇن دەپ ئېلىپ كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭ ھەدىيەسىنى قوبۇل قىلدى. بۇ بۆردە بىلەن ئورنىپ يېنىمىزغا كەلدى. جامائەتتىن بىر كىشى ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزىتىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇنداق گۈزەل بۆردە كۆرمىگەن ئىدىم،

ئۇنى ماڭا ھەدىيە قىلساڭ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بولىدۇ، ساڭا بېرەي! دېدى. سۆھبەتتىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ كەلدى. بۇردەنى رەتلىك قاتلاپ ئۇ كىشىگە ئەۋەتىپ بەردى. ئۇ يەردىكى كىشىلەر: سەن، ياخشى قىلمىدىڭ، پەيغەمبەر ياخشى كۆرۈپ كېيگەن كىيىمنى ئۇنىڭدىن سورىدىڭ! پەيغەمبەرنىڭ ئۇنىڭغا ئېھتىياجى بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپسەن! ئۇ ھېچقاچان باشقىلارنىڭ تەلىۋىنى رەت قىلمايدۇ، باشقىلارنى قۇرۇق قول قايتۇرمايدۇ! بۇنى سەنمۇ ئېنىق بىلىپ تۇرۇپسەن؟! دېدى. ئۇ كىشى: قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئۇنى كىيىش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆلگەندە ماڭا كېپەن بولسۇن دەپ سورىدىم، دېدى. ھەقىقەتەن بۇ بۇردە ئۇنىڭ كېپەنى بولدى.[431]

كەئەب بىن زۇھەيىر بەرگەن يەكتەك

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تەبۇكتىكى ئەيلا خەلقىگە تىنچلىق پەرمانى يازدۇردى. تىنچلىق پەرمانىنىڭ بەلگىسى قىلىپ بىر يەكتەك (ئالدى تەرىپى ئوچۇق تۇرىدىغان، يەڭلىك، يۇڭدىن توقۇلغان كىيىم) بەرگەن ئىدى. ئەبۇل ئابباس ئابدۇللاھ بىن مۇھەممەد، بۇ يەكتەكنى ئۇلاردىن 300 دىنارغا سېتىۋالدى. ئابباس ئوغۇللىرى بۇ يەكتەكنى جەددە-جەمەتىگىچە ساقلاپ كېيدى.

خەلىپىلەر بايرام كۈنلىرىدە بۇ يەكتەكنى كىيىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسىنى ئېلىپ كوچىغا چىققاندا، باشقىلارنىڭ يۈرەكلەرنى تىترىتىپ، كۆزلەرنى قاراڭغۇلاشتۇراتتى.

مەشھۇر ئەرەپ شائىرلىرىدىن، كەئەب بىن زۇھەيىر، گۇناھلىرىنى تىلەپ، مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئىچىدە: «شۈبھىسىزكى، پەيغەمبەر توغرا يولنى كۆرسىتىپ تۇرغان بىر نۇردۇر. يامان يوللاردىن توساش ئۈچۈن، ئاللاھقا باغلانغان كەسكىن ۋە غايىپ قىلىچلاردىن بىرىدۇر» دەپ بىر قەسىدە ئوقىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۆزى كىيىۋالغان يەكتەكنى كېيگۈزۈپ قويدى.[432]

ھەزرىتى مۇئاۋىيە، خەلىپە بولغان ۋاقىتلاردا، كەئەب بىن زۇھەيىرگە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېيگۈزۈپ قويغان يەكتەكنى سېتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ، ئون مىڭ دىرھەم ئەۋەتتى. كەئەب بىن زۇھەيىر: «مەن پەيغەمبەرنىڭ يەكتىكىنى، مەندىن باشقا بىرسىنىڭ كىيىشىگە قوشۇلالمايمەن!» دەپ، ساتمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

كەئەب بىن زۇھەيىر ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ھەزرىتى مۇئاۋىيە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەرگەن يەكتەكنى، ئۇنىڭ ئوغۇللىرىدىن 20000 دىرھەمگە سېتىۋالدى.

431. ئىبنى ماجە، «لىباس»، 1؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، V، 333؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 454؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 346.

432. ئىبنى ھىشام، ئەس-سىرە، II، 514؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، III، 673؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، I، 381.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەزرىتى كەئەب بىن زۇھەيرگە بەرگەن بۇ مۇبارەك يەكتىكى، خەلىپىلەردىن خەلىپىلەرگە مىراس قالدى.

ئەمەۋى سەلتەنىتى يىقىلغاندىن كېيىن، تۇنجى ئابباسى خەلىپەسى ئەبۇل ئاببا سەففاھ بىن ئابدۇللاھ بىن مۇھەممەد تەرىپىدىن ئۈچ يۈز دىنارغا سېتىۋېلىنىدى. بايراملاردا خەلىپىلەر تەرىپىدىن كىيىلدى. خەلىپە مۇقتەدىر ئۆلتۈرۈلگەن ۋاقىتتا، يەكتەك ئۇنىڭ قېنى بىلەن بويالدى. ئاbباسىلار مىسىرغا كەلگەندە، ئۇنى بىللە ئېلىپ كەلدى. ئوسمانلى پادىشاھى (تۈركلەرنىڭ قۇرغان دۆلىتى، 1299 ـ 1923) ياۋۇز سەلىم مىسىرنى ئېلىپ خەلىپە بولغاندا، «مىسىردىكى مۇبارەك ئامانەتلەر» ئارىسىدا، بۇ مۇبارەك يەكتەكنى ئىستانبۇلغا ئېلىپ كەلدى.

بۇ مۇبارەك يەكتەك، 124 سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقىدا، يەڭلىرى كەڭ ۋە يۇڭلۇق رەختتىن تىكىلگەن بولۇپ، ئىستانبۇلدا توپكاپى ھىرقائى سائادەت بۆلۈمىدە پۈتۈن كىشىلەر تەرىپىدىن زىيارەت قىلىنىۋاتىدۇ.

ھىرقانىڭ ئىچى، قوپال توقۇلغان سۇس سامان رەڭلىك يۇڭلۇق رەخت بىلەن قاپلانغان. ئالدى تەرىپىدىن، 0.23*0.30 (توقۇمچىلىق بىرلىكى) قىسمىدا نوقسان بار. ئوڭ يەڭدىمۇ ئازىراق كەمتۈكلۈك بار. ھىرقانىڭ نۇرغۇن يېرى كونىراپ كەتكەن ھالەتتە.

مۇئەئاددىت بوغچىلىرىغا سېلىنغان ھالەتتە بولۇپ، 0.57*0.45*0.21 (توقۇمچىلىق بىرلىكى) شەكلىدە، ئۈستى ئېچىلىدىغان قاپقاقلىق بىر ئالتۇن قاچىنىڭ ئىچىدە ساقلىنىدۇ. ھىرقا (يەكتەك) سائادەتنىڭ بۇ شەكلى، ئۈچىنچى سۇلتان مۇرات تەرىپىدىن ياسالغان ئالتۇن ساندۇقمۇ مەۋجۇتتۇر. قول ـ ھۈنەر سەنئىتىنى جەھەتتە پەۋقۇلادە بىر ئەسەر بولۇپ، ئۈستى زۇمرۇت بىلەن بېزەلگەن.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ، سەفران (باھاردا چېچەكلەيدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك) بىلەن بويالغان بىر ياغلىقى بار ئىدى. بۇ ياغلىقنى خانىملىرىنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە تاقايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغرىپ قېلىشىنىڭ ئالدىدا، خامسانىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇيتتى. خامسا ـ تۆت تەرەپلىك، ئىككى تەرىپى قىرلىق، قارا يۇڭ رەخت.

ھەزرىتى ئائىشە: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ناماز ئوقۇۋاتقاندا، دىققىتى خامسانىڭ قىرىغا يىغىلىپ قالدى. سالام بەرگەندىن كېيىن: بۇنى ئەبۇ جەھىمگە ئەۋەتىپ بېرىڭلار، چۈنكى، بۇنىڭ سەۋەبىدىن نامازدا دىققىتىم چېچىلدى. ماڭا ئادى بىر كەئەبلاردىن ئەبۇ جەھىم بىن ھۇزەيفە بىن غانىمنىڭ ئەنبىجانىيەسىنى كەلتۈرۈڭلار! دېدى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ئەبۇ جەھىم: ئى رەسۇلۇللاھ! نېمىشقا ماڭا ئەۋەتتىڭىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ناماز ئوقۇغاندا، كۆزۈم ئۇنىڭ قىرىغا چۈشۈپ قالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ خامسانى ئەبۇ جەھىمگە ھەدىيە قىلغان ئىدى. ئەنبىجانىيە، يۇڭدىن توقۇلغان، ئۈستىگە نەقىش ئىشلەنمەي توقۇلغان ياغلىق. خەيبەر ئۇرۇشىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر خامسا غەنىمەت چۈشكەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، كونىراشقا باشلىغان بۇ خامسانىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇيتتى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ كېسلى ئېغىرلاشقاندىن كېيىن، بۇ خامسانى بېشىغا ئارتىۋالىدىغان بولدى، ئۇنى بىئارام قىلغاندا، سېلىۋېتەتتى.[433] مەدىنە تۇپرىقى شور يەر بولغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ۋاپات بولغاندا، بۇ خامسا ئۇنىڭ ئاستىغا سېلىندى.

بەنى دار ھەيئىتىدىن ھانى بىن ھابىب، ھىجرەتنىڭ توققۇزىنچى يىلى، مەدىنىگە كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا نەقىش ئىشلەنگەن بىر كىيىم ھەدىيە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، بۇ كىيىمنى تاغىسى ئابباسقا ھەدىيە قىلدى. ھەزرىتى ئابباس: بۇنى نېمە قىلىمەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئاستى تەرىپىنى سۆكۈۋېتىپ، ئايالىڭغا زىننەتلىك قىلىپ بەرگىن، ئەتلىسىنى سېتىپ خەجلە! دېدى. ھەزرىتى ئابباس، بۇ كىيىمنى يەھۇدىيلاردىن بىرسىگە 8000 دىرھەمگە ساتتى.

ئەنەس بىن مالىك: «پادىشاھ زىيەزەن 33 دانە قېرى، چىشى تۆگىگە سېتىۋالغان ھۆللەنى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ھەدىيە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ئۇنى قوبۇل قىلدى» دەپ بايان قىلغان.

ئىسھاق بىن ئابدۇللاھ بىن ھارىس: «29 تال ياش تۆگىگە سېتىۋالغان بىر ھۆللەنى زىيەزەنگە ھەدىيە قىلدى» دەپ بايان قىلغان.

ھۆللە، يەمەن بۇردۇسىدىن ياكى باشقا بىر خىل رەختتىن، ئاستى-ئۈستى بولۇپ ئوخشاش تۈردىن، رىدا بىلەن ئىزاردىن تىكىلگەن ئىككى پارچە كىيىمدۇر. بىر پارچە بولسا ھۆللە ھېسابلانمايدۇ.

نەجاشى ھەدىيە قىلغان ئالتۇن ئۈزۈك

ھەبەش نەجاشىسى ئەسھەمەنىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئەۋەتكەن ھەدىيەلىرى ئارىسىدا، كاشى (ئىراننىڭ كاش شەھىرىدە ياسالغان بىر خىل فارفۇر تاش)، ھەبەش تېشىدىن ياسالغان ئالتۇن ئۈزۈك بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ئەبۇل ئاسنىڭ قىزى، ئۇمامەنى چاقىرىپ: «قىزىم! بۇنى سەن تاقىغىن!» دېدى.[434]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ئەرلەرگە پەقەت كۈمۈش ئۈزۈك ھالال بولۇپ، ئالتۇن، مىس، تۆمۈردىن ياسالغان ئۈزۈكلەرنى تاقاشنى مەنئى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام، ۋاپات بولغۇچە كۈمۈش ئۈزۈك تاقىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۈزۈكنى ئوڭ قول بارمىقىغا تاقايتتى. بەزى ۋاقىتلاردا سول قول بارماقىغا تاقىغان ۋاقىتمۇ بولغان ئىدى. ھەر ئىككى قولنىڭ بارماقلىرىغا تاقاش جائىزدۇر. چىمچىلاق بارماق ياكى نامسىز بارماققا تاقاش لازىمدۇر. بايرامدا، ھەر كىشىنىڭ

---

433. بۇخارى، «سالات» ،19؛ ئەبۇ داۋۇت، «سالات» ،93؛ دارىمى، «سالات» ،101؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، I ،269؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،468.

434. ئەبۇ داۋۇت، «خاتىم» ،8؛ ئىبنى ماجە، «لىباس»، 40؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، VI،119؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن ،II،407؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ» ،121:.

تاقىشى ساۋاپلىق ئىشتۇر. كۆز-كۆز قىلىش ياكى بايلىقنى كۆرسىتىش ئۈچۈن تاقاش ھارامدۇر.

بىر كۈنى نۇمان بىن بەشىر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئالتۇن ئۈزۈك تاقىغان ھالەتتە كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: جەننەتكە كىرىشتىن بۇرۇن، جەننەتنىڭ زىننەتلىرىنى تاقىۋاپسەن! دېدى. شۇ كۈندىن باشلاپ تۆمۈر ئۈزۈك تاقاشقا باشلىدى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمە ئۈچۈن، دوزاقنىڭ نەرسىلىرىنى تاقىۋالدىڭ! دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۈزۈكنى تاشلىۋېتىپ، مىستىن ياسالغان ئۈزۈك تاقىدى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەندىن بۇتلارنىڭ پۇرىقى كېلىۋاتىدۇ! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: قانداق ئۈزۈك تاقايمەن؟ ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كۆمۈش ئۈزۈك تاقىغىن، ئېغىرلىقى بىر مىسقالدىن (4.8 گىرام) ئېشىپ كەتمىسۇن، ئوڭ قولۇڭنىڭ بارمىقىغا تاقىغىن! دېدى.

ئامىر بىن شۇئەييىب: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئالتۇن ۋە تۆمۈر ئۈزۈكلەرنى تاقىغۇزمايتتى، پەقەت كۆمۈش ئۈزۈككە رۇخسەت قىلاتتى» دېگەن.

پەيغەمبىرىمىز، ئەجەم شاھىغا، رۇم قەيسەرىگە ۋە ھەبەش نەجاشىسىغا مەكتۇپ يازماقچى بولغاندا، يېنىدىكىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلار مەكتۇپتا تامغا بولمىسا ئوقۇمايدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، كۆمۈشتىن بىر ئۈزۈك ياساتتى، ئۇنىڭ كۆزىگە «مۇھەممەدىن پەيغەمبەر (مۇھەممەد پەيغەمبەر)» دەپ ئويدۇردى. تامغا ئۈستىدىكى خەتلەر، ئاستىدىن ئۈستىگە قاراپ، مۇھەممەد بىر قۇر، رەسۇل بىر قۇر، ئاللاھ بىر قۇر بولۇپ، ئۈچ قۇرغا بۆلۈندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆمۈش ئۈزۈكىدىكى تاش، ھەبەش تېشى ئىدى.[435]

بۇ كۆمۈش ئۈزۈكنىڭ تاشلىرىمۇ كۆمۈشتىن ياسالغان دەپ رىۋايەت قىلىنغان.

ئامىر بىن سەئىد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى كۆرۈپ: قولۇڭدىكى نېمە؟ دېدى. ئامىر بىن سەئىد: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ بىر ھالقا، ئۆزەم ياسىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ نەقىشى قانداق نەقىش؟ دېدى. ئامىر بىن سەئىد: مۇھەممەد پەيغەمبەر! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن بىر قاراپ باقاي! دېدى. ئۇنىڭدىكى نەقىشنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنى تامغا قىلىپ ئىشلەتتى. باشقىلارنىڭ ئۈزۈكلىرىگە بۇنداق يېزىشنى چەكلىدى.[436]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قولىدا بۇ ئۈزۈكنى تاقىغان ھالدا ۋاپات بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ تامغىسى بولغان ئۈزۈكنى سول قولىنىڭ چىمچىلاق بارمىقىغا تاقايتتى. بەزى ۋاقىتلاردا ئوڭ قول بارماقلىرىغا تاقىغان ۋاقىتمۇ بولغان ئىدى. پەيغەمبەر

435. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 471، 473؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:123.
436. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 474.

ئەلەيھىسسالام، ئۆزۈكنىڭ تاش تەرىپىنى بارماق ئاستىغا كەلتۈرىۋالاتتى. ھاجەتخانىغا كىرگەندە، ئۆزۈكنى چىقىرىۋالاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ تامغىلىق ئۆزىكىنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئۆمەر، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئوسمان تاقىدى. ھەزرىتى ئوسمان خەلىپە بولغان چاغلاردا، ئەيىس قۇدۇقىنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان كۆنلەرنىڭ بىرىدە، قولىدىكى ئۆزۈكنى ئويناپ ئولتۇرغاندا، ئېھتىياتسىزلىقتىن قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى. قۇدۇقنىڭ سۈيىنى ئۈچ كۈن تارتقۇزدى، ئۈچ كۈن ئىزدەپمۇ ئۆزۈكنى تاپالمىدى. شۇنداق قىلىپ بۇ مۇبارەك ئۆزۈك قۇدۇقتا يوقۇپ كەتتى.[437]

ئۆزۈكنىڭ تاشلىرىغا خەت يېزىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنمۇ داۋاملاشتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى ئۆزۈكىگە، «نىمەل قادىر ئالللاھ (ئالللاھنىڭ ھەممە نەرسىگە كۈچى يېتىدۇ)»، ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ بولسا، «كەپا بىلمەۋت ۋائىزان يا ئۆمەر (نەسىھەت قىلىشتا ئۆلۈم كۇپايە)»، ھەزرىتى ئوسماننىڭ بولسا، «لەناسبىرەننە (ئەلۋەتتە سەۋرى قىلىمىز)»، ھەزرىتى ئەلىنىڭ بولسا، «ئەلمۇلكۇ لىللاھ (مۈلۈك پەقەت ئالللاھقا مەنسۇپتۇر)»، ھەزرىتى ھەسەننىڭ بولسا، «ئەلئىزەتتۇ لىللاھ (بۈيۈكلۈك ئالللاھقا ئائىتتۇر)»، ھەزرىتى مۇئاۋىيەنىڭ «رەببىغفىرلى (رەببىم ئەپۇ قىلغىن)»، ئىبنى ئەبى لەيلانىڭ بولسا، «ئەددۇنيا غارۇرۇن (دۇنيا، ئالداتقۇچى ۋە يالغاندۇر)»، ئىمامى ئەزام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ بولسا، «كۇلئىلخەيىر ۋەئىللا فەسكۇت (ياخشى گەپ قىل، ياكى ئاغزىڭنى يۇم)»، ئىمام ئەبۇ يۇسۇپنىڭ بولسا، «مەن ئەمىلە بىرەيھى نەدىمە (ئۆز خائىشى بىلەن ھەرىكەت قىلغان پۇشايمان قىلىدۇ)»، ئىمام مۇھەممەدنىڭ بولسا، «مەن سەبەرە زافىرە (سەۋرە قىلغان غەلبە قىلىدۇ)»، ئىمام شافىئىنىڭ بولسا، «ئەلبەرىكەتۇ فىل قەنا (بەرىكەت قانائەت قىلىشتا)» دەپ يېزىلغان بولۇپ، ئۆزۈكلەرنى تامغا ئورنىدا ئىشلىتەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆشكى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېتىپ قوپىدىغان تۆشەكنىڭ، ئۈستى قىسمى تېرە ئىدى. ئىچى بولسا، خورما تالالىرى بىلەن تولدۇرۇلغان بولۇپ، ئۆزى بىلەن خانىمى ئۇنىڭ ئۈستىدە ياتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بېشى ئاستىغا قويىدىغان ياستۇقنىڭ قېپى تېرىدىن بولۇپ، ئىچىگە خورما تالالىرى تولدۇرۇلغان.

ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز: «يېنىمغا ئەنسار قەبىلىسىدىن بىر ئايال كەلدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياتقان تۆشىكىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئىچى يۇڭ بىلەن تولدۇرۇلغان بىر تۆشەك ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: بۇ قەيەردىن كەلدى؟! دەپ سورىدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەنسار قەبىلىسىدىن پالانچى ئايال بىزگە كەلگەن

437. بۇخارى، «لىباس»، 50؛ نەسائى، «زىنەت»، 82؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، II، 22؛ ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 476~477؛ بەيھاقى، ئەس-سۇنەن، II، 239؛ ھەيسەمى، مەجمائۇز-زەۋائىد، V، 184.

ئىدى، ئۆيىمىزدىكى تۆشەكنى كۆرگەندىن كېيىن، بىزگە بۇنى ھەدىيە قىلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇنى ئۇنىڭغا دەرھال قايتۇرۇپ بەرگىن، دېدى. ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىشكە كۆڭلۈم بارمىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ سۆزىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. ئۇ ئاخىرى چىداپ تۇرالماي: قەسەم قىلىمەنكى، ئەي ئائىشە! ئەگەر مەن خالىسام، ئاللاھ، ئالتۇن، كۈمۈش كانلىرىنى ماڭا بەرگەن بولاتتى! دېدى.[438] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى دانە يۇڭ رەختتىن توقۇلغان يۆلەنچۈك ياستۇقى بار ئىدى. بىر كۈنى كېچىدە، يېنىمغا كەلگەندە، بۇ ياستۇقنى قاتلاپ كىچىكلىتىپ قويغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇخلىدى ۋە ماڭا: ئەي ئائىشە! بۇ كېچە مەن ئىشلەتكەن بۇ ياستۇق قانداق ياستۇق! دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئۇنى سەن ئۈچۈن قاتلاپ قويغان، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەنى ئۇنى بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلتۈر! دېدى» .[439]

يەنە ھەزرىتى ئائىشە: «قۇرەيش ئۈچۈن تاختاي ئۈستىدە ئۇخلاش راھەت ھېسابلىناتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەدىنىگە كېلىپ ئەبۇ ئەييۇبنىڭ ئۆيىگە چۈشكەندە، ئۇنىڭغا: ئى ئەبۇ ئەييۇپ! سىلەردە، ئۈستىدە ئۇخلىغۇدەك تاختاي بارمۇ؟ دېدى. ئۇ: يوق ئى رەسۇلۇللاھ! دېدى. ئەنسارلاردىن سەئىد بىن زۇرارە، بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ساچ دەرىخىدىن ياسالغان، ئۈستىگە كەندىر تالاسى توقۇغان ھاسىر (دەرەخ يوپۇرماقلىرى بىلەن توقۇلغان كۆرپە) بىلەن بىر تاختاي كەلتۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭى ئۆيىگە كۆچۈپ بارغۇچە ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇخلىدى. تاكى ۋاپات بولغۇچە ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇخلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يۇيۇپ كېپەنلىگەندىن كېيىن، بۇ تاختاي ئۈستىگە قويۇپ جىنازە نامىزى ئوقۇلدى. نۇرغۇن كىشلەر ئۇ تاختاينى مېيىت توشۇش ئۈچۈن بىزدىن سورايتتى ۋە ئۇنىڭدىن پەخىرلىنەتتى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى بىلەن ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ جىنازىسى ئۇنىڭ ئۈستىدە قىلىندى» دەپ بايان قىلدى.

ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھاسىرى بار ئىدى. كېچىلىرى ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇيتتى، كۈندۈزلىرى جامائىتى بىلەن ئۈستىدە ئولتۇراتتى» دەپ رىۋايەت قىلغان.[440]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، جۈمە كۈنلىرى خۇتبە ئوقۇغان، سەپەرگە چىققاندا، ھاسىغا ياكى بىر تاياققا تايىناتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھاسىغا تايىنىش پەيغەمبەرلەر ئەخلاقىدىن ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۆزىمۇ ھاسىغا تايىناتتى ۋە باشقىلارنىڭ ئىشلىتىشىنىمۇ تەۋسىيە قىلاتتى.

438. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 465.
439. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 465.
440. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 468.

مۇئاۋىيە بىن ئەبۇ سۇفيان، خەلىپە بولغان مەزگىللەردە، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھاسىسى، سەئىدۇلكارازنىڭ يېنىدا ئىدى.

مۇئاۋىيە بىن ئەبۇ سۇفيان ھىجرەتنىڭ 50 ـ يىلى ھەجگە كەلدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ مەسجىدتىكى مۇنبىرىنى شامغا يۆتكەپ كەتمەكچى بولدى. سەئىدۇلكارازنىڭ يېنىدىكى ھاسىنى سورىدى. جابىر بىن ئابدۇللاھ بىلەن ئەبۇ ھۇرەيرە ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەندىن كېيىن: ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمرى! پەيغەمبەرنىڭ مۇنبىرىنى يۆتكەش ۋە ئۇنىڭ ھاسىسىنى تۇرغان يېرىدىن شامغا ئېلىپ كەتسەڭ، توغرا بولمايدۇ، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ھەزرىتى مۇئاۋىيە، نىيىتىدىن ۋاز كېچىپ ئۇلاردىن كەچۈرۈم سورىدى.

ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيسى پەيغەمبىرىمىز، مەسجىدتىن ئۆيىگە قايتقاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بىر ھاسا بەردى ۋە «سەن بۇ ھاسىنى يېنىڭدا ساقلا، ئەي ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيس!» دېدى.

ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيس، ئۇ ھاسا بىلەن خەلقنىڭ ئارىسىغا بارغاندا، ئۇنىڭدىن: بۇ ھاسا كىمنىڭ؟ دېدى. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، بۇ ھاسىنى يېنىمدا ساقلاشقا ئەمر قىلدى، دېدى. ئۇلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بارغاندا، ئۇنىڭدىن، ساڭا نېمە ئۈچۈن بۇ ھاسىنى بەرگەنلىكىنى سوراپ باقساڭ بوپتىكەن؟! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا بۇ ھاسىنى نېمە ئۈچۈن بەردىڭ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ، قىيامەت كۈنى ئارىمىزدىكى بىر ئالامەتتۇر، ئۇ ۋاقىت، جەننەتتە ئىنسانلارنىڭ ھاسىغا تايانغانلىرى بەك ئازدۇر. سەن، جەننەتتە بۇ ھاسىغا تايىنىسەن، دېدى.

ئابدۇللاھ بىن ئۇنەيس، ئۇ ھاسىنى قىلىچى بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرەتتى، يېنىدىن ھېچ ئايرىمايتتى. ئۆلۈم كۈنى يېقىنلاشقاندا، ئائىلىسىدىكىلەرگە، بۇ ھاسىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە كۆمۈشنى ۋەسىيەت قىلدى. ئۇنىڭ ۋەسىيتى بويىچە، ھاسىنى ئۇنىڭ بەدىنى بىلەن كېپەنى ئارىسىغا قويۇپ، يەرلىككە قويدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ يۈرىدىغان يەتتە نەرسە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، بىر غېرىچ ئۇزۇنلىقىدا مىھجەنى بار ئىدى. مىھجەن، ئۇچى ئەگرى چوماق. پەيغەمبىرىمىز، ھەجەرۇلئەسۋەتنى يىراق يەردىن ئۇنىڭ بىلەن ئىشارەت قىلاتتى.

پەيغەمبىرىمىز تۆگە مىنگەن ۋاقىتتا، ئۇنى ئالدى تەرەپكە قويىۋالاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرجۇن دەپ ئاتىلىدىغان بىر تايىقى بار ئىدى. پەيغەمبىرىمىز، باقىئۇلگاركادقا بارغاندا ئۇنى يېنىغا ئېلىۋالاتتى، ئۇنىڭغا يۆلىنەتتى، ئولتۇرغاندا، ئۇنى قولىدا ئۆرۈپ قوياتتى.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ، قولىدا بۇ تاياقنى تۇتۇپ خۇتبىگە چىققان ۋاقىتلىرىمۇ بولغان ئىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ تاغدىكى دەرەخلەردىن كېسىۋالغان مەمشۇك ئىسمىدىكى، شۇنداقلا كادىب دەپ ئاتالغان بىر چومىقى بار ئىدى.

ھەزرىتى ئوسمان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كادىبىنى قولىدا تۇتۇپ مۇنبەردە خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا، جاھجاھ بىن سەئىد، يەنە بىر ئىسمى جاھجاھ بىن قەيس، ھەزرىتى ئوسماننىڭ قولىدىكى بۇ تاياقنى ئېلىپ تىزى بىلەن سۇندۇرىۋەتكەن ئىدى. جامائەت ئۇنىڭغا ۋارقىرىدى. ھەزرىتى ئوسمان مۇنبەردىن چۈشكەندىن كېيىن، ئۆيىگە كەتتى.

بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاللاھ تەئالا جاھجاھنى قوللىرى ۋە تىزلىرى قىچىشىدىغان بىر خىل كېسەلگە گىرىپتار قىلىپ قويدى. ھەزرىتى ئوسماننىڭ شاھادىتىدىن كېيىن، ئۇ بىر يىلغا بارماي بۇ كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يېنىدا تاغاق، ئەينەك، مىسۋاك، گۈل مېيى، سۈرمە، قايچا دېگەندەك نەرسىلەرنى ھېچ ئايرىمايتتى. ھەتتا، سەپەرگە ۋە ئۇرۇشقا چىققاندىمۇ يېنىغا ئېلىۋالاتتى.

ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشقا چىققاندا، يېنىدا گۈل مېيى، تاغاق، ئەينەك ۋە ئىككى دانە قايچا، سۈرمەدان ۋە مىسۋاك تەييارلاپ بېرەتتىم» دېگەن..

ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، سەپەردە ۋە يۇرت ئىچىدە ئېلىپ يۈرىدىغان يەتتە نەرسىسى: گۈل مېيى قۇتىسى، تاغاق، ئەينەك، سۈرمەدان، مىسۋاك، ئىككى تال قايچا، چاچلىرىنى ئايرىيدىغان ئۇستىخاندىن ياسالغان نەرسىنى يېنىدىن ئايرىمايتتى» دېگەن.[441]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ساقىلىنى كۈندە ئىككى قېتىم تارايتتى. ئەنەس بىن مالىك: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، چېچىغا دائىم گۈل مېيى سۈرەتتى، ساقىلىنى سۇ بىلەن ھۆلدەپ تارايتتى» دەپ رىۋايەت قىلغان.[442]

تەرتىپ ۋە ئىنتىزامغا ئەھمىيەت بېرىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تازىلىققا ۋە ئىنتىزامغا ناھايىتى ئەھمىيەت بېرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمنىڭ چېچى بولسا، ئۇنىڭغا ياخشى قارىسۇن» دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەسجىدتىكى ۋاقتىدا، بىر كىشى چاچ ـ ساقاللىرى قالايمىقان ھالدا مەسجىدكە كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ كىشىنىڭ چاچلىرىنى بېسىپ تۇرىدىغان گۈل مېيى يوقمىكەن؟ دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ كىشىگە سىرتقا چىقىپ چاچ ـ ساقاللىرىنى رەتلەپ كىرىشنى ئىشارەت قىلدى. ئۇ كىشى ئۆزىنى ئوڭشاپ كىرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەردىن بىرىڭلار، مۇشۇنداق كەلسۇنمۇ ياكى چاچ ـ ساقاللىرى شەيتاندەك كەلسە ياخشىمۇ؟ دەپ سورىدى.

---

441. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 484.

442. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 484.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، چاچ-ساقاللىرىنى رەتلىك تۇتاتتى. جۈمە نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بۇرۇتلىرىنى كېسەتتى، ئۆسكەن تىرناقلىرىنى ئالاتتى. باشقا مۇسۇلمانلارغىمۇ مۇشۇنداق قىلىشنى تەۋسىيە قىلاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەينەككە قارىغان ۋاقتىتا: «ئاللاھىم! مېنى گۈزەل ياراتقاندەك، ئەخلاقىمنىمۇ گۈزەل قىلغىن!» دەپ، ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ-سانا ئوقۇيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەر كۈنى كېچىدە ئۇخلاشتىن بۇرۇن، كۆزلىرىگە ئۈچ قېتىم سۈرمە سۈركەيتتى. ئوڭ كۆزىگە ئۈچ، سول كۆزىگە ئىككى قېتىم سۈركەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سۈرمە سۈركەڭلار! ئۇ كۆزنى جۇلالاندۇرىدۇ، چاچ ۋە كىرپىكنى ئۆستۈرىدۇ» دېگەن.[443]

مۇتتەقى زاتلار ئەركەكلەرنىڭ كۆزگە پايدىسى بولىشى ئۈچۈن سۈرمە سۈركىشنى جائىز، ئۆزىنى زىننەتلەش ئۈچۈن سۈرمە سۈركىشنى جائىز ئەمەس، دەپ قارايدۇ. جەمال ۋە زىننەت سۆزلىرىنى بىر-بىرىگە ئارلاشتۇرۇۋالماسلىق كېرەك. جەمال- گۈزەللىككە ئىنتىلىش، مۇلايىم بولۇش ۋە شۈكرى قىلغانلاردىن بولۇش دېگەنلىكتۇر. كۆز-كۆز قىلىش، ئۆزىنى كۆرستىش ئۈچۈن قىلغان ئىشلار جەمال ھېسابلانمايدۇ، بەلكى تەكەببۇرلۇق بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مىسۋاك ئىشلىتىشكە ئەھمىيەت بېرەتتى. يېنىدىن مىسۋاك ئۈزۈلمەيتتى. پەيغەمبىرىمىز: «ئەراك دەرىخىنىڭ شاخلىرى بىلەن ئۆزەڭلارغا مىسۋاك ياساڭلار! ئۇ ئېغىزنى خۇشپۇراق قىلىدۇ، ئۇ مېنىڭ ۋە بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مىسۋاكىدۇر» دېگەن.

پەيغەمبىرىمىز: «ئەگەر ئۈممىتىمگە ئېغىر كەلمىسۇن دېمىسەم، سىلەرگە ھەر ۋاقىت نامازدا، چىشىڭلارنى مىسۋاك بىلەن تازلاشنى ئەمىر قىلغان بولاتتىم، سىلەرگە مىسۋاك ئىشلىتىشنى تەۋسىيە قىلىمەن! مىسۋاك ئېغىزىڭلارنى پاكىز تۇتىدۇ، رەببىڭلارمۇ بۇنىڭدىن خوش بولىدۇ!» دېگەن .[444]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئۆيىگە كىرىپ قىلىدىغان تۇنجى ئىشى، چىشىنى مىسۋاك بىلەن تازلاش ئىدى. پەيغەمبىرىمىز، يېنىدا مىسۋاك بولمىغۇچە ئۇخلىمايتتى. ھەر ۋاقىت ئويغانغاندا، چىشىنى تازلاشقا باشلايتتى. پەيغەمبىرىمىز، كېچىلىرى تەھەججۇد نامىزىغا تۇرغاندىمۇ، چىشىنى مىسۋاك بىلەن تازلايتتى.[445]

ھەزرىتى ئائىشە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھەر قانداق ۋاقىتتا، مەيلى كۈندۈز مەيلى كېچە بولسۇن، ئۇخلاشتىن بۇرۇن ۋە كېيىن چىشىنى مىسۋاك بىلەن تازلايتتى» دېگەن.

---

443. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 485.

444. تىرمىزى، «تاھارەت»، 18.

445. ئىبنى ماجە، «تاھارەت»، 7.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلىچلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توققۇز تال قىلىچى بار ئىدى. دادىسىدىن قالغان ۋە مەسۇر ئىسمى بىلەن ئاتالغان قىلىچ. بۇ قىلىچ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندا يېنىدا ئېلىپ يۈرگەن قىلىچ ئىدى. ئابدى ئىسىملىك قىلىچ. بۇ قىلىچنى، سەئىد بىن ئۇبادە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بەدىر ئۇرۇشىدا بۇ قىلىچنى قوللانغان.[446] زۇلپىخار: قۇرەيش مۇشرىكلىرىدىن مۇنەببىھ بىن ھەججاجنىڭ ياكى ئاس بىن مۇنەببىھنىڭ قىلىچى بولۇپ، بەدىر ئۇرۇشىدا غەنىمەت چۈشكەن ئىدى. ئۈستىدە بىر مۇنچە ئىزلار بولغانلىقى ئۈچۈن، زۇلپىخار دەپ ئاتالغان . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ زۇلپىخارنى ھەزرىتى ئەلىگە ھەدىيە قىلغان. قىلىچ سېپىنىڭ بېشى، دەستىسى ۋە زەنجىرلىرى كۈمۈشتىن ئىدى.[447]

پەيغەمبىرىمىزنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ھەزرىتى ئابباس، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنى ۋاستە قىلىپ، بۇ زۇلپىخارنى ھەزرىتى ئەلىدىن ئېلىۋالماقچى بولغاندا، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: «مەن، بۇ قىلىچنى ھەر دائىم ئۇنىڭ قولىدا كۆردۈم، ئۇنىڭدىن بۇ قىلىچنى ئېلىۋېلىشنى مۇۋاپىق كۆرمىدىم» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەزرىتى ئابباس نىيىتىدىن ۋاز كەچتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەيزىلىرى، پەيغەمبىرىمىزگە، بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرىدىن ئۈچ نەيزە غەنىمەت قىلىپ بېرىلگەن ئىدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ نەيزىلىرىنىڭ ئىسمى مۇسۋى، مۇسنا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەيزا ئىسىملىك يوغان بىر قىسقا نەيزىسى بىلەن ئانازە ئىسىملىك كىچىك نەيزىسى بار ئىدى.

نابە دەپ ئاتىلىدىغان بىر نەيزىنى، ھەبەش نەجاشىسى، زۇبەير بىن ئەۋۋامغا بەرگەن ئىدى. خەيبەر ئۇرۇشىدىن قايتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ نەيزىنى زۇبەير بىن ئەۋۋامدىن ئالغان.

ھەبەش نەجاشىسى ئەسھەمە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۈچ دانە نەيزە ھەدىيە قىلغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ نەيزىلەردىن بىرىنى ئۆزىگە، يەنە بىرىنى ھەزرىتى ئەلىگە، يەنە بىرىنى ھەزرىتى ئۆمەرگە بەرگەن.

بىلال ھەبەشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەيزىسىنى، روزا ۋە قۇربان ھېيتلاردا، ناماز ئوقۇيدىغان يەرگىچە ئېلىپ كېلەتتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا تىكلەپ قوياتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ بايرام نامىزىنى، ئۇنى يېنىغا ئالغان ھالەتتە ئوقۇيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، بىلال ھەبەشى، بۇ نەيزىنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئالدىغا تىكلەپ قويىدىغان بولدى. ھەزرىتى ئەبۇبەكرىدىن

446. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،484؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ» S:135،؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە S:245،.

447. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،484؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە S:245،.

كىيىن، ھەزرىتى ئۆمەر، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ئوسمانغىچە بۇ ۋەزىپە مۇئەززىن سەئىدۇلكاراز تەرىپىدىن ئوخشاش شەكىلدە داۋاملىشىپ كەلدى. مەدىنە ۋالىيلىرى دەۋرىدىمۇ بۇ شەكىلدە داۋاملىشىپ كەلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقيا ۋە قالقانلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالتە تال ئوقياسى بار ئىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى رەۋھا، بەيزا، سەفرا ئىسىمدىكى ئۈچ تال ئوقيا، بەنى قەينۇقا يەھۇدى قەبىلىسىدىن غەنىيمەت ئېلىنغان ئىدى. سافرا ئىسىمدىكى ئوقيا، نەب دەرىخىدىن ياسالغان.[448] كەتۇم ئىسىمدىكى ئوقياسىمۇ نەب دەرىخىدىن ياسالغان بولۇپ، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا سۇنۇپ كەتكەن ئىدى. سۇنۇق ھالەتتە، قەتادە بىن نۇمانغا قالغان ئىدى. بۇنىڭدىن باشقا، سەدەت ۋە زەۋرا ئىسىمدىكى ئوقيالىرىمۇ بار ئىدى.[449]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچ تال قالقىنى بار ئىدى. بۇلاردىن بىرسى، زەلۇك ئىسىمدىكى قوچقارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن قالقان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلىنغان ئىدى. ئۇ رەسىملىك بولغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، تازا ياخشى كۆرۈپ كەتمىدى. بامدات نامىزىدا ئورنىدىن تۇرغان ۋاقىتتا، ئاللاھ ئۇ قالقاندىكى رەسىملەرنى يوق قىلىۋەتتى.[450]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەتتە قۇر ساۋۇت كۆينىكى بار ئىدى. سەئىد بىن ئۇبادە، زاتۇلپۇدۇل ئىسىمدىكى ساۋۇتنى، بەدىر ئۇرۇشىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلغان.[451]

ساغدىييە، پىددا ئىسىمدىكى ئىككى ساۋۇتىمۇ، بەنى قەينۇقا يەھۇدى قەبىلىسىدىن غەنىيمەت ئېلىنغان قوراللارنىڭ ئىچىدە ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا، فۇدۇل بىلەن فىددانى ئۈستى ـ ئۈستىگە كىيىۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساۋۇتلىرىنىڭ مەيدىسى ۋە ئارقىسىدا، كۈمۈشتىن ئىككى ھالقا بار ئىدى. ساغدىييە ئىسىمدىكى ساۋۇت كۆينەك، ھەزرىتى داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ، جالۇت بىلەن ئۇرۇشقاندا كىيگەن تارىخى ساۋۇت كۆينەك ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان ۋاقىتتا، ساۋۇت كۆينەكلىرىدىن بىرسىنى، بەنى زافەرلەردىن ئەبۇشاھىم ئىسىمدىكى بىر يەھۇدىغا ئائىلە ئېھتىياجى ئۈچۈن ئوتتۇز سا (بىر سا، 3.333 كىلوگىرام) ئارپا ئۈچۈن گۆرۈگە قويغان ئىدى. بۇ كۆينىكىمۇ زاتۇلفۇدۇل ئىدى.[452]

---

448. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I،489؛ قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، 246:.

449. قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، S:246.

450. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I،489.

451. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، .I،487

452. بۇخارى، «بۇيۇ»، 33؛ «رەھىن»، 15؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل ـ مۇسنەد، VI ،160؛ ئىبنى ئەبى

باشقا ساۋۇت كۆينەكلىرى بولسا، زاتۇلۋىشاھ، زاتۇلھاۋاشى، بەترا ۋە خىرنىك ئىدى.[453] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، زاتۇلفۇددۇل بىلەن ساغدىيىيەنى ھۇنەين ئۇرۇشىدا كىيگەن ئىدى.[454]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دوبۇلغۇلىرىدىن بىرى مۇۋاششاھ ئىدى. بۇ دوبۇلغۇنى بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرىدىن ئولجا ئالغان.

زۇسسۇبۇغ، زۇسسۇسۇب ياكى مەشبۇغ ئىسىملىك دوبۇلغۇلارنى پەيغەمبىرىمىز، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا بېشىغا كىيگەن ۋاقىتتا، دوبۇلغا پارچىلىنىپ كەتكەندىن كېيىن، دوبۇلغا ھالقىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياڭاقلىرىغا پېتىپ كەتكەن ئىدى. پەيغەمبىرىمىز، مەككىگە يۈرۈش قىلغاندىمۇ دوبۇلغا كىيگەن ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايراق ۋە لەۋھەلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايرىقى قارا رەڭلىك ئىدى. گىرىبى بولسا، ئاق رەڭلىك ئىدى. مۇھەممەد بىن قاسىم ئازاد قىلغان يۇنۇس بىن ئۇبەيىتنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايرىقىنى سوراش ئۈچۈن، بەنى بەرا بىن ئازىپنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. بەرا بىن ئازىپ، ئاق ۋە قارا يوللۇق يۇڭ رەختتىن تىكىلگەن تۆت بۇرجەكلىك بايراق ئىكەنلىكىنى مەلۇم قىلدى.

بۇ بايراقنى ھەزرىتى ئائىشە ئانىمىز، تۆگە ئىگىرى شەكلىدە، نەقىشلىك يۇڭ رەختتىن تىككەن بولۇپ، قارا رەڭدە ئىدى. بۇ بايراقنىڭ ئىسمى ئۇقبە ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بايرىقىنى ھەزرىتى ئەلى كۆتۈرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەيبەر ئۇرۇشىدا: «بايراقنى شۇنداق بىر ئەرگە بېرىمەنكى، ئۇ ئاللاھ ۋە پەيغەمبەرنى ياخشى كۆرىدۇ. ئاللاھ ۋە پەيغەمبەرمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەندىن كېيىن بايراقنى ھەزرىتى ئەلىگە بەرگەن.[455]

ئاللاھ تەئالا خەيبەرنىڭ پەتھىنى ھەزرىتى ئەلىگە نېسىپ قىلدى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ لەۋھەسىدە «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدۇر» دېگەن خەت يېزىلغان ئىدى.

پەيغەمبىرىمىز ھەررار سەپىرىدە، سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس ئۈچۈن ئاق رەڭلىك بىر لەۋھە تەييارلىغان ئىدى.

شەيبە، ئەل-مۇسەننەف، IV،271؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:334؛ قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، S:307.

453. قەستەلانى، ئەل-مەۋاھىبۇل لەدۇننىيە، S:246.

454. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،487؛ تىرمىزى، «شەمائىلى شەرىپ»، S:138.

455. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، II،80.

ھەزرىتى ئەلىنى يەمەنگە ئەۋەتكەندە، قارارگاھىنىڭ ئالدىغا بىر لەۋھە قاداپ، «لەۋھە مۇشۇنداق بولىدۇ!» دېگەن ئىدى. بۇ لەۋھەنى پەقەت قوشۇنىنىڭ قوماندانى يېنىدا ساقلايتتى ۋە كۆتۈرەتتى.

ئەبۋا ۋە ۋەددان ئۇرۇشىدا پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئاق رەڭلىك لەۋھەسىنى ھەزرىتى ھەمزە، بۇۋات ئۇرۇشىدا بولسا، سەئىد بىن ئەبى ۋەققاس، كۇرىز بىن جابىرۇلفىھرىنىنىڭ كۆزەتچىلىكىدە ھەزرىتى ئەلى، زۇلئۇسەيرە ئۇرۇشىدا ھەزرىتى ھەمزە كۆتۈرگەن ئىدى.

پەيغەمبىرىمىز، بەدىر ئۇرۇشىغا چىققاندا، ئاق رەڭلىك لەۋھەنى مۇسئاب بىن ئۇمەيرگە بەرگەن ئىدى. ھەزرىتى ئەلى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئالدىدا قارا بايراقنى كۆتۈردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاق رەڭلىك لەۋھەسىنى، بەنى قەينۇقا ئۇرۇشىدا، ھەزرىتى ھەمزە، كاركاراتۇلكۇدۇر، ئۇھۇد، بەدرۇلمەۋئىت ئۇرۇشلىرىدا ھەزرىتى ئەلى، خەندەك ئۇرۇشىدا ھەزرىتى زەيد بىن ھارىسە كۆتۈرگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مەككىنى ئاق رەڭلىك لەۋھە بىلەن پەتىھ قىلغان. تەبۇك سەپىرىدە، ئەڭ چوڭ لەۋھەنى ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئەڭ چوڭ بايراقنى بولسا، زۇبەير بىن ئەۋۋام كۆتۈرگەن ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، مەدىنىدە، بەنى فەزارەلەردىكى بىر چارۋىچىدىن ئون ئۇقىيە (بىر ئۇقىيە 40 دىرھەمگە تەڭ) كۈمۈشكە سېتىۋالغان، چۆل خەلقىنىڭ دارىس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەقب ئىسمى بەرگەن تۇنجى ئېتىدۇر. پەيغەمبىرىمىز، ئۇھۇد ئۇرۇشىدا بۇ ئاتنى مىنگەن ئىدى.[456] بۇ ئاتنىڭ تۇمشۇقىدا ئاق رەڭ بار ئىدى. سەقب بەكمۇ تېز يۈگرەيتتى. بەكمۇ چىرايلىق ماڭاتتى، يورغا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، مۇرتەجىز ئىسملىك ئېتىنى، بەنى مۇررەلەردىن بولغان بىر چارۋىچىدىن ئالغان ئىدى. بۇ ئات شۇنداق چىرايلىق بولۇپ، خۇددى شېئىر ئوقۇغاندەك چىرايلىق كىشنەتتى.[457]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، لىزاز ئىسملىك ئېتىنى، ئىسكەندىرىيە پاترىگى مۇقەۋقىس ھەدىيە قىلغان ئىدى. لىزاز بەكمۇ تېز چاپاتتى.[458] زارىب ئىسملىك ئېتىنى بولسا، فەرۋە بىن ئۇمەيرۇلجۇزامى ھەدىيە قىلغان ئىدى. زارىب، تولىمۇ كۈچلۈك ۋە چىدامچان ئات ئىدى. لاھىب ئىسملىك ئېتىنى بولسا، رەبىئا بىن ئەبى بەرائۇلكەلبى ھەدىيە قىلغان ئىدى. لاھىب ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق بولۇپ، قۇيرۇقى يەرگە تېگىپ تۇراتتى. ياسۇب بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ياخشى ئېتى ئىدى. مۇراۋىھ ئىسملىك ئېتى بەيگە ئېتى بولۇپ، ئۇبەييت بىن ياسىر، تەبۇكتە ھەدىيە قىلغان ئىدى. مۇراۋىھ، ئوقتەك تېز يۈگرەيتتى.

---

456. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 489.

457. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 490؛ قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 247.

458. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 490؛ قەستەلانى، ئەل ـ مەۋاھىبۇل، لەدۇننىيە، 247.

مىرۋاھ ئىسملىك ئېتىنى ھىجرەتنىڭ ئونىنچى يىلى مەدىنىگە كەلگەن بەنى رەھانىنىڭ ھەيئىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلغان ئىدى. بۇ ئات پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا مىنىلگەندە، ئۇنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ قالغان ئىدى. ۋەرىت ئىسملىك ئېتىنى تەمىمى دارى ھەدىيە قىلغان. بۇ ئاتنىڭ رەڭگى قىزىل ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بۇ ئاتنى ئۆمەرگە ھەدىيە قىلدى. ھەزرىتى ئۆمەر بۇ ئاتنى مىنىپ ئاللاھ ئۈچۈن ئۇرۇش قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتلىرىدىن ئۈچىنى بەيگىگە سالاتتى. زارىبنى سەھىل بىن سەئىد، لىزازنى ئەبۇ ئۇسەيدۇسسا ئىدى، لىزاز ئەڭ باشتا، زارىب ئۇنىڭ ئارقىسىدا، سەكىب بولسا، زارىبنىڭ ئارقىسىدا چاپاتتى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئېشىكى ۋە خېچىرىمۇ بار ئىدى. ئىسكەندىرىيە پاترىگى مۇقەۋقىس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوز رەڭلىك خېچىر بىلەن بوز رەڭلىك ئېشەك ھەدىيە قىلغان ئىدى. خېچىرغا دۇلدۇل، ئېشەككە يافۇر ئىسمى بەرگەن ئىدى.[459] ئىسلامىيەتتە تۇنجى قېتىم كۆرۈلگەن ئاق رەڭلىك خېچىر دۇلدۇل ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەيبەر ئۇرۇشىدا بۇ بوز خېچىرنى مىنگەن ئىدى. ھۇنەين ئۇرۇشىدا بولسا، باشقا بىر بوز رەڭلىك خېچىر مىنگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، خېچىرنى تېپىپ ھەۋازىنلەرنىڭ ئىچىگە چاپتۇرۇپ كىرمەكچى بولغاندا، ھەزرىتى ئابباس خېچىرنىڭ تىزگىنىگە، ھەزرىتى ئەبۇ سۇفيان بىن ھارىسە بولسا، ئۈزەڭگىسىنى تۇتۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈشمەن سەپلىرى ئىچىگە كىرىپ كېتىشىدىن توسقان ئىدى. خەيبەر ئۇرۇشىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يافۇرنىڭ ئۈستىگە ئېگەر توقۇلۇپ، بېشىغا خورما تالللىرىدىن توقۇلغان ئارقان بىلەن يۈگەن سالغان ھالدا مىنگەنلىكىمۇ رىۋايەت قىلىنغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدالىشىش ھەججىدىن قايتقان ۋاقىتتا، يافۇر ئۆلگەن، دۇلدۇل بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ھەزرىتى ئەلىگە قالغان ئىدى. ھەزرىتى ئەلى ئالەمدىن ئۆتكىچە ئۇنى مىنىپ، كېيىن ھەزرىتى ھەسەن، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى ھۈسەيىن، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەزرىتى مۇھەممەد بىن ھەنەفىيە مىنگەن. دۇلدۇل ھەزرىتى مۇئاۋىيە دەۋرىگىچە ياشىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىلىرى

قەسۋا: پەيغەمبىرىمىزنىڭ، جەدا ۋە ئابدا ئىسمىدا ئاتالغان بۇ تۆگىسىنى، ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، بەنى قۇشايىر بىن كەئەب بىن رەبىئا بىن ئامىرلەردىن ياكى ھۇرەيش بىن كەئەبنىڭ ھايۋانلىرى ئىچىدىن 400 دىرھەمگە سېتىۋالغاندىن كېيىن، ئەسلى باھاسى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سېتىپ بەرگەن ئىدى. بەزى رىۋايەتلەردە، ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە قىلغانلىقى ئىلگىرى سۈرۈلگەن. پەيغەمبىرىمىز، قەسۋانى مىنىپ مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان. ھۇدەيبىيە ئۆمرىسىدىمۇ ئۇنىڭ

459. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I، 491.

ئۈستىدە ئىدى. مەككىنى پەتھ قىلغاندىمۇ ئۇنى مىنگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قەسۋانى بەيگىگە سالاتتى، ھېچقانداق تۆگە ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيتتى. كېيىن، بىر ئەرەپ چارۋىچى ئىككى ياشلىق بىر تۆگىسىنى مىنىپ، بەيگىگە چۈشكەندە، قەسۋادىن ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى.

پەيغەمبىرىمىز ۋىدالىشىش ھەججىدە، ئەرافات خۇتبىسىنى قەسۋا ئۈستىدە سۆزلىگەن ئىدى. قەسۋا ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ خەلىپە بولغان مەزگىلىدە باقى قەبرىستانلىقىغا قويۇپ بېرىلدى. قەسۋا ئۇ يەردە، خالىغانچە يايلاپ يۈردى ۋە شۇ قەبرىستانلىقتا ئۆلدى.[460]

ئەبۇ جەھىلدىن غەنىمەت ئالغان تۆگە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەدىر ئۇرۇشىدا، ئەبۇ جەھىلنىڭ سورتلۇق تۆگىسىنى باش قوماندان ھەققى ھېسابىدا ئالغان ئىدى. ھۇدەيبىيە ئۆمرىسىگىمۇ، غازاغىمۇ بۇ تۆگىگە مىندى. بۇ تۆگىنى ئۆمرە ئۈچۈن قۇربانلىق قىلماقچى بولدى، بۇنى ئاڭلىغان مۇشرىكلار، بۇ تۆگە ئۈچۈن يۈز تۆگە بېرىپ قايتۇرۇۋالماقچى بولدى. پەيغەمبىرىمىز: «ئەگەر قۇربانلىق قىلىپ بېكىتمىگەن بولساق، تەلىپىڭلارنى قوبۇل قىلغان بولاتتىم» دېدى.

سۈت تۆگىلىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زۇلجەدىر ۋە جەمما يايلىقىدا ئوتلايدىغان، ھەننا، سەمرا، ئۇرەيس، سەئىدىييە، بەگۇم، يەسرە، دەببا ئىسىملىرىدىكى سۈت تۆگىلىرى بولۇپ، ئائىلىسىدىكىلەر ھەر كۈنى كەچتە بۇ تۆگىلەردىن ئىككى چېلەكتە لىق سۈت ساغاتتى.[461] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتى يېقىنلاشقاندا، بۇ تۆگىلەردىن بىرسىمۇ قالمىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سائادەت ئۆيلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە مەسجىد سالدۇرغان ۋاقىتتا، مەسجىدنىڭ يېنىغا خىشتىن ئىككى ئېغىزلىق بىر ئۆي ياساتقان بولۇپ، ئۈستىنى خورما لىم ۋە شاخلىرى بىلەن ياپقان ئىدى. ھەزرىتى ئائىشەنىڭ ھوجرىسىنىڭ ئىشىكى، مەسجىدكە ماڭىدىغان يولغا قارايتتى. ھەزرىتى سەۋدە ئۈچۈن ياسالغان ھوجرىنىڭ ئىشىكى بولسا، مەسجىدنىڭ ئۆچىنچى ئىشىكى بولغان ئەلى ئوسمان ئىشىكىگە قارايتتى.

پەيغەمبىرىمىز كۆپ ئائىللىق بولغاندىن كېيىن، ئۆيلەرنىڭ سانى كۆپىيىشكە باشلىدى. يېڭى سېلىنغان ئۆيلەر ھەزرىتى ئائىشەنىڭ ھوجرىسى بىلەن قىبلە تەرەپكە قاراپ سېلىندى. يېڭى سېلىنغان ئۆيلەرنىڭ بەزىلىرى خىشتىن بەزىلىرى تاشتىن ياسالدى. بەزى ئۆيلەر خورما لىملىرى ياكى خورما شاخلىرى بىلەن يېپىلىپ، ئۈستىگە لاي تۆكۈلدى.

ھەسەن بىن ئەبىل ھەسەن: «مەن بالاغەتكە يەتكەن ۋاقتىمدا، پەيغەمبەرنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە، قولۇمنى ئۆي تورۇسىغا تەككۈزگەن ئىدىم. پەيغەمبەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ

---

460. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 492~493.

461. ئىبنى ساد، ئەت ـ تاباقات، I، 494.

تورىسى، سەرۋى (قىشتىمۇ يوپۇرماقلىرى تۆكۈلمەيدىغان بىر خىل دەرەخ) ياكى ئاردىچ (قىشتىمۇ يوپۇرماقلىرى تۆكۈلمەيدىغان بىر خىل دورىلىق دەرەخ) لىمى بىلەن ناھايىتى زىچ قىلىپ يېپىلغان ئىدى» دەپ بايان قىلغان.

ئىمام بۇخارى: «پەيغەمبەرنىڭ ئىشىكى ھالقىسىز بولۇپ، تاياق بىلەن ئىشىك چالاتتى» دېگەن.

مۇھەممەد بىن ھىلال بىلەن ئاتائۇلھورسانىمۇ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ خانىملىرىنىڭ ئۆيلىرىنى كۆرگەن ئىدى. بۇ ئۆيلەرنىڭ خورما ياغىچى بىلەن يېپىلغانلىقى، ئىشىك ئورنىدا قارا رەڭلىك پالازلارنى قوللانغانلىقنى ئېيتقان.

داۋۇت بىن قەيس ئۆزى كۆزى بىلەن كۆرگەنلەرنى: «ھوجرىلارنىڭ سىرتقى كەڭلىكى ئالتە-يەتتە زىرا ئىدى. ئىچكى ئېگىزلىكى بولسا، تەخمىنەن ئون زىرا ئىدى» دەپ بايان قىلغان. (بىر زىرا، 48 سانتىمېتىر)

ھەزرىتى سەۋدە ھوجرىسىنى ھەزرىتى ئائىشىگە مىراس قالدۇرغان ئىدى. ھەزرىتى سەفىيەنىڭ ھوجرىسىنى، ئۆي ئېگىلىرى، ئۆلگۈچە ئولتۇرۇش شەرتى بىلەن ھەزرىتى مۇئاۋىيە بىن ئەبى سۇفيانغا 180 ياكى 200 مىڭ دىرھەمگە ساتقان.

خەلىپە ئابدۇلمەلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خانىملىرىنىڭ ئۆيلىرىنى دۆلەت تەۋەلىكىگە ئۆتكۈزۈپ، مەسجىدكە قېتىۋېتىش ئەمر قىلىنىپ، مەدىنىدە بۇ ئەمر ئوقۇلغاندا، نۇرغۇن كىشىلەر كۆز-ياشلىرىنى تۇتالمىغان. مەدىنىلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان چاغدىكىدەك يىغلاشقان.[462]

سەئىد بىن مۇسەييەب: «قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ ئۆيلەرنىڭ بۇرۇنقى ھالى بويىچە قېلىشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم! مەدىنىدە چوڭ بولىۋاتقان ياشلار ۋە سىرتتىن كەلگەنلەر، پەيغەمبەر ھايات كەچۈرگەن بۇ ئۆيلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بولسا، مال-دۇنياسى بىلەن ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىشتىن ئەيمەنگەن ۋە نومۇس قىلغان بولاتتى» دەپ، بۇ ئىشتىن كۆڭلى يېرىم بولغانلىقنى ئېيتقان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەقىپ قىلغان مۈلۈكلىرى

ئىسلامىيەتتىكى تۇنجى ۋەقىپ (خەيىر-ساخاۋەت ئىشلىرى ئۈچۈن قۇرۇلغان ئۆي، ياكى ئىدارە قاتارلىق مال-مۈلۈكلەر بولۇپ، كوللىكتىپقا مەنسۇپتۇر. شەخسكە تەۋە ئەمەس بولۇپ، سېتىلمايدۇ) ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان، يەھۇدى ئالىمى ۋە باي ئاقسۆڭەك مۇھايرىق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مىراس قالدۇرغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەسىيەتكە بىنائەن بۇ مۈلۈكلەرنى تاپشۇرۇپ ئالغان، بۇلار: مىسەب، سافىييە، دەلال، ھۇسنا، بۇركا، ئاۋاف، مەشرەبە ئىسىملىك يەتتە دانە باغچە ۋە بوستانلىق ئىدى.[463]

462. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،499.
463. ئىبنى ساد، ئەت-تاباقات، I،503.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ مەدىنىدىكى ۋەقپلىرى، ئۇممىتى بىلەن مۇھايىرىقنىڭ مال ـ دۇنياسىدۇر. ئىبنى ھۇمەيىت: «خەلىپە ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز، مۇھايىرىقنىڭ ۋەقپىدىكى خورمىلاردىن تەلەپ قىلغاندا، بىر تاۋاق خورما كەلدى. ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز: بۇ خورما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن قالغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خورمىلاردىن يەيتتى، دېدى. مەن: ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى! بۇنى بىزگە بۆلۈپ بەرگىن! دېدىم. شۇنداق قىلىپ بۇ خورما، ھەر بىرىمىزگە توققۇز تالدىن تەگدى» دەپ بايان قىلغان.

ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز: «مەن مەدىنە ۋالىسى بولغاندا، ئۇ خورمىلىقتا كىرگەن ئىدىم. ئۇ خورمىلاردىن يىدىم، مەن ئۆمرۈمدە ئۇنداق تاتلىق ۋە لەززەتلىك خورما يېمىگەن ئىدىم» دېدى.

ئامىر بىن مۇھاجىر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىساتلىرى، ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىزنىڭ يېنىدىكى ئۆيدە ساقلىناتتى. ئۇ ھەر كۈنى ئۇلارغا قارايتتى. قۇرەيشتىن كەلگەن نەرسىلەرنىمۇ يىغىپ ئۇ ئۆيگە يىغاتتى. بۇ مال ـ بىساتلارغا قارىغاچ: مانا بۇلار، ئاللاھنىڭ سىزگە قالدۇرغان، ئاللاھ ئۆزى بىلەن شەرەپلەندۈرگەن زاتنىڭ مىراسىدۇر! دەيتتى» دېدى.

1. بىر دانە خورما يوپۇرماقلىرى بىلەن ئۆرۈلگەن كۆرپە؛
2. بىر دانە قېپى تېرىدىن، ئىچى خورما تالالىرى بىلەن تولدۇرۇلغان ياستۇق؛
3. بىر يوغان تاغار؛
4. بىر دانە سۇ قاچىسى؛
5. بىر قۇر كىيىم؛
6. بىر دانە قول تۈگمىنى؛
7. بىر دانە قول سومكىسى؛
8. بىر قۇر يوتقان؛

بۇ يوتقان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشىنىڭ تەرلىرى بىلەن تەرلەنگەن بولۇپ، ھەر ۋاقىت ئىپاردەك خۇشپۇراق چېچىپ تۇراتتى.

ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز، ئاغرىپ قالغان ۋاقىتلاردا، ئۇنىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇنۇپ ساقىيىپ قالاتتى. ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز، مەدىنىلىك تابىئىن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەنلەرنى كۆرگەنلەر) ئالىملىرىدىن بولۇپ، ئىمام، فاقىھ بولۇپ، سۈننەتنى ياخشى بىلەتتى. ئانىسى ئۇممۇ ئاسىم بىنتى ئاسىم بىن ئۆمەر بىن خەتتاپ بولۇپ، ئادالىتى بىلەن مەشھۇر بولغان.

ئىمام شافىئى: «خەلىپەلەر بەشتۇر، ئۇلار، ئەبۇبەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ئەلى ۋە ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز!» دېگەن.

ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز: ئادالەتتە ھەزرىتى ئۆمەرگە، تەقۋادارلىقتا ھەسەن بەسرىگە، ئىلىمدە ئىمام زۇھرىگە ئوخشايتتى.

دۇرۇت ھەم سالام بولسۇن ئۇنىڭغا ھەم ئال ئەسھابىغا،
كى قىلدى ئۇلارنى ئۆزىگە يارۇ-دوست ئۇ كەرەم كانى.

كەل ئەي ھەققى، ئۇنۇت خەلقنى ئاللاھنىڭ ھەبىبىدىن ئال خۇلقنى،
كى ھەقتىن گۈزەل خۇلق ئالغان ھەقسىز (پۇلسىز) ئۇ كەرەم كانى.

ئەرزۇرۇملۇق ئىبراھىم ھەققى

ئىسلام دىنى

ئىسلام ـ ئاللاھ تەئالانىڭ جىبرائىل ئىسمىدىكى پەرىشتە ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتكەن، ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىشىدىكى قائىدە ـ تۈزۈملەردۇر. پۈتۈن ئۈستۈنلۈك ۋە پايدىلىق نەرسىلەر ئىسلامغا مۇجەسسەملەنگەن. بۇرۇنقى دىنلارنىڭ پۈتۈن ياخشى تەرەپلىرى ئىسلام دىنىغا توپلانغان. پۈتۈن سائادەت ۋە خەيرلەر ئۇنىڭدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. شۈبھىسىزكى، ئىسلام ئەقىلگە ئۇيغۇن ئاساس ۋە قانۇنلاردىن ئىبارەتتۇر.

ئەقىل ئىگىسى بولغان ھەر قانداق بىر ئادەم، ئۇنى رەت قىلمايدۇ ۋە نەپرەت نەزىرىدە قارىمايدۇ. ئىسلامىيەتنىڭ ھېچقانداق بىر زىيىنى يوق ۋە بولالمايدۇ. ئىسلامىيەت ھەققىدە بىر مەنپەئەت خىيال قىلىش، چۆلدە سۇ ساقلاشتىن ئىبارەتتۇر. ئىسلامىيەت دۆلەتلەرنى خاتىرجەملىك، ئىنسانلارنى سائادەتكە ئېرىشتۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرىگە ھۆرمەت ۋە ئەمەل قىلىشنى، مەخلۇقاتلارغا مەرھەمەت بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئىسلامىيەت، دېھقانچىلىق، تىجارەت ۋە سەنئەت قاتارلىقلارنى بىر ـ بىرىگە چەمبەرچاس باغلىغان بولۇپ، ئىلىم، پەن ـ تېخنىكا ۋە سانائەت قاتارلىقلارغا ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئىنسانلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ياردەم قىلىشنى، بىر ـ بىرىگە خىزمەت قىلىشنى مۇھىم دەپ قارايدۇ. ئۆز دائىرىسى تەۋەلىكىدىكى ئىنسانلارنىڭ، باللىرىنىڭ، ئائىلىسىنىڭ، مىللىتىنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىغا ئىگە چىقىشنى، ھاياتلارغا، ئۆتمۈش ۋە كەلگۈسىگە مەسئۇلىيەتچان بولۇشنى تەلەپ قىلىپ، دۇنيا ـ ئاخىرەت سائادىتىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن.

ئىسلامىيەت، ئىنسانلارنىڭ ماددى ۋە روھى دۇنياسىنى ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدە، تەمىنلەيدىغان پرىنسىپ ۋە قانۇنلارغا ئىگە. ئىنسانلارنىڭ ھەق ۋە ھوقۇقلىرىنى ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدە قوغدايدۇ. ئىسلام، دىنىنىڭ ئىمان، ئىبادەت، نىكاھ، كىشىلىك مۇناسىۋەت ۋە قانۇن ـ تۈزۈملەرنىڭ ئاساسىدۇر.

ئىمان

ئىمان ـ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەللەمنىڭ، ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن تاللانغان ئەلچى ئىكەنلىكىنى بىلىش ۋە بۇنىڭغا يۈرىكىدىن ئىشىنىپ، ئېغىزى بىلەن سۆزلەش، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇنىڭغا بىلدۈرگەن تار دائىرىلىك ۋە كەڭ دائىرىلىك پۈتۈن ئىلىملىرىگە ئىشىنىش، جان دىل بىلەن كەلىمە شاھادەت كەلتۈرۈش دېگەنلىكتۇر. كۈچلۈك ئىمان بولسا، ئوتنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن، زەھەرلىك يىلاننىڭ چېقىشىدىن قورقۇپ قاچقاندەك، ئاللاھ تەئالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە

سۈپەتلىرىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش ۋە مەرھەمىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشقىلى بولىدۇ. ئىمانىي مەرمەر تاش ئۈستىگە بېسىلغان تامغىدەك، يۈرەككە مۇستەھكەم ئورۇنلاشتۇرغىلى بولىدۇ.

مۇتلەق ئىشىنىشىمىز لازىم بولغان ئىماننىڭ ئالتە شەرتى تۆۋەندىكىلەردۇر:

1. ئاللاھ تەئالانىڭ ۋاجىبۇل ۋۇجۇت ۋە ھەقىقىي مەبۇت ئىكەنلىكىنى شۇنداقلا پۈتۈن جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەرنى ياراتقانلىقىغا ئىشىنىش. بۇ دۇنيا ـ ئاخىرەت ھاياتىدا مەۋجۇت بولغان نەرسىلەرنى، ماددىسىز، زامانسىز ۋە ئوخشىشى بولمىغان شەكىلدە يوقتىن بار قىلغان، پەقەتلا ئاللاھ تەئالادۇر، دەپ ئىشىنىش دېگەنلىكتۇر. ھەر نەرسىنى ياراتقان ۋە ئۇنىڭغا ھاكىم بولغان ئاللاھتۇر. ئۇنىڭدىن ئۈستۈن بولغان بىر ھاكىم ۋە ئەمىر يوقتۇر، دەپ ئىشىنىش كېرەك. پۈتۈن ئۈستۈنلۈك ۋە كامالەت ئۇنىڭغا مەنسۇپتۇر. ئۇنىڭدا ھېچقانداق بىر قۇسۇر ۋە نوقسان يوقتۇر. ھەر ئىش ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە بولىدۇ. ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرى ئۆزىگە ياكى باشقىلارغا پايدا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن ئەمەس، مەنپەئەتكە قاراپ ئىش قىلمايدۇ. بۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە، ئۇنىڭ ھەر ئىشىدا ھېكمەت، پايدا، لۇتۇف ۋە ئېھسان بار.

بەندىلىرىگە ياخشى، پايدىلىق بولغاننى ياكى بىرسىگە ساۋاپ بىرسىگە ئازاب بېرىشكە مەجبۇر ئەمەس. ئاسىلارنىڭ، گۇناھكارلارنىڭ ھەممىسىنى جەننەتكە كىرگۈزسە، ئۇنىڭ مەرھەمىتىگە، ئۇلۇغ زاتىغا ماس كېلىدۇ. ئىبادەت ۋە ئىتائەت قىلغان بەندىلىرىنىڭ ھەممىسىنى دوزاققا ئاتسىمۇ ئۇنىڭ ئادالىتىگە قارشى بولمايدۇ. لېكىن ئاللاھ تەئالا مۇسۇلمانلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى قىلغان، ئىبادەت ۋە ئىتائەت قىلغانلارنى جەننەتكە كىرگۈزىدىغانلىقى ۋە ئۇلارنى ئەڭ گۈزەل نېمەتلەر بىلەن شەرەپلەندۈرىدىغانلىقى، كاپىرلارنى بولسا، دوزاققا ئەبەدىي مۇپتىلا قىلىدىغانلىقىنى بىزگە بىلدۈرگەن. ئۇ سۆزىدە تۇرىدۇ. پۈتۈن جانلىقلار ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتسىمۇ، ئۇنىڭغا ھېچقانداق بىر پايدىسى بولمايدۇ. پۈتۈن ئالەم كاپىرلار بىلەن توشۇپ، ئۇنىڭغا ئاسىلىق قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭغا بىر زىيان ئېلىپ كېلەلمەيدۇ. ئۇنىڭغا شېرىك قوشۇپ كۇپۇرلۇق قىلغاندىن باشقا، ھەر قانداق چوڭ گۇناھنى ئۆتكۈزۈپ، تەۋبە قىلماي ئۆلۈپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ خالىسا ئەپۇ قىلىدۇ. كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن خالىسا ئازاب قىلىدۇ. كاپىر ۋە دىندىن چىقىپ ئۆلگەنلەرنى بولسا، كەچۈرمەيدىغانلىقى، ئۇلارنى مەڭگۈلۈك ئازاب بىلەن جازالاندۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

مۇسۇلمان بولۇپ، ئىبادەت قىلغان بولسىمۇ، سۈننەتكە رىئايەت قىلمىغان ۋە ئەھلى سۈننەتتىن بولمىغانلار ۋە تەۋبە قىلماي ئۆلگەن، بىدئەت يولىغا ماڭغان مۇسۇلمانلارنى دوزاق ئازابى بىلەن جازالاندۇرسىمۇ، ئۇلارنى دوزاقتا ئەبەدىي قالدۇرمايدۇ.

ئاللاھ تەئالانى دۇنيادا، ئوچۇق ـ ئاشكارا كۆرۈش جائىزدۇر. لېكىن دۇنيادا، ھېچكىم كۆرەلمەيدۇ. قىيامەت كۈنى مەھشەر مەيدانىدا، كاپىرلار ۋە گۇناھكار مۇسۇلمانلارغا، قەھرى جامالى بىلەن، سالىھ ئىشلارنى قىلغان مۆمىن مۇسۇلمانلارغا بولسا، لۇتۇپ جامالى

بىلەن كۆرىنىدۇ. مۆمىنلەر جەننەتتە ئاللاھنى ھەقىقى جامالى بىلەن كۆرىدۇ. پەرىشتىلەر ۋە ئاياللارمۇ كۆرىدۇ. كاپىرلار بۇ نېمەتتىن مەھرۇمدۇر. جىنلارنىڭمۇ كۆرۈشتىن مەھرۇم قالىدىغانلىقى ھەققىدە رىۋايەت بار.

ئاللاھ تەئالانىڭ دەرگاھىدا، كېچە ـ كۈندۈز ۋە ۋاقىت قارىشى بولمايدۇ. ئاللاھ تەئالادا ھېچقاچان بىر ئۆزگىرىش بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۈرۈن ئۈنداق، ھازىر مۇنداق دېگىلى بولمايدۇ. ئاللاھ تەئالا بىلەن ھېچقانداق نەرسىنى سېلىشتۇرۇشقا بولمايدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ بىر ئوخشىشى، شېرىكى، ياردەمچىسى، قوغدىغۇچىسى، زىتلىقى يوقتۇر. ئاتىسى، ئوغلى، ئايالى، قىزى يوقتۇر. ھەر ۋاقىت، ئۇنىڭ بارلىقى، ئالامىتى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ھەر كىشىگە ئۇلارنىڭ يۈرەك تومۇرى قەدەر يېقىندۇر. ئەمما ئۇنىڭ بىزگە يېقىن ۋە باراۋەر بولىشى، ئەتراپىمىزدىكى ھال ـ ئەھۋالى بىز ئويلىغان شەكىلدىكىدەك ئەمەستۇر. ئۇنىڭ يېقىنلىقىنى ئالىملارنىڭ ئىلمى بىلەن، ئىلىم ـ پەن ئالىملىرىنىڭ ئەقلى قۇۋۋىتى ۋە ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالارنىڭ تەسەۋۋۇرى بىلەن بىلگىلى بولمايدۇ. ھەقىقى شەكلىنى ئىنسان ئەقلى تەسەۋۋۇر قىلالمايدۇ. ئاللاھ تەئالا بىردۇر ۋە ئوخشىشى يوقتۇر. ئۇنى باشقا بىر نەرسە بىلەن قىياس قىلىش مومكىن ئەمەستۇر.

ئاللاھ تەئالانىڭ ئىسملىرى چەكسىزدۇر. مىڭ بىر ئىسمى بىلەن مەشھۇردۇر. ئىنسانلارغا پەقەت بۇ مىڭ بىر ئىسمى بىلدۈرۈلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا بۇ ئىسملاردىن 99 بىلدۈرۈلگەن. بۇنى بىز ئەسمائى ھۇسنا دەپ ئاتايمىز.

2. پەرىشتىلەرگە ئىشىنىش. پەرىشتىلەر جىسىمدۇر، يېنىك بولۇپ، گازدىنمۇ بەك يېنىكتۇر. نۇرانە بولۇپ، ھەر ۋاقىت تىرىكتۇر. ئۇلار ناھايىتى ئەقىللىق بولۇپ، ئىنسانلاردىكى يامانلىقلار ئۇلاردا يوقتۇر. ئۇلار ھەر قانداق شەكىلگە كىرەلەيدۇ. گازلار،سۇيۇقلۇق ۋە قاتتىق ھالەتكە ئىگە بولالىغاندەك پەرىشتىلەرمۇ ھەر خىل گۈزەل شەكىللەرگە كىرەلەيدۇ. پەرىشتىلەر، ئۆلۈغ ئىنسانلارنىڭ روھلىرى ئەمەس، خىرىستىئانلار پەرىشتىلەرنى ئۇلۇغ ئىنسانلارنىڭ روھلىرى، دەپ قارايدۇ. بەزى پەيلاسوپلارنىڭ ئېيتقىنىدەك ئېنېرگىيە ۋە كۈچتەك ماددىسىز ئەمەس.

پەرىشتە: ئەلچى، خەۋەر بەرگۈچى ۋە قۇۋۋەت دېگەنلىكتۇر. پەرىشتىلەر پۈتۈن جانلىقلاردىن بۇرۇن يارىتىلدى. شۇ سەۋەپتىن كىتابلاردا ئەڭ بۇرۇن پەرىشتىلەرگە ئىمان ئېيتىش بىلدۈرۈلگەن. كىتابلاردا، پەيغەمبەرلەردىن بۇرۇن دەپ ئېيتىلغان. قۇرئانى ـ كەرىمدە، ئىشىنىش شەرت بولغانلار قاتارىدا، مۇشۇ تەرتىپ بىلەن تىلغا ئېلىنغان.

پەرىشتىلەر ئاللاھ تەئالانىڭ قۇلىدۇر. ئاللاھ تەئالانىڭ شېرىكى ياكى قىزلىرى ئەمەستۇر. كاپىرلار ۋە مۇشرىكلار شۇنداق دەپ قارايدۇ. ئاللاھ تەئالا، پۈتۈن پەرىشتىلەردىن رازىدۇر. ئۇلار ئاللاھ تەئالاغا ئىتائەت قىلىدۇ، گۇناھ قىلمايدۇ، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرىگە قارشى چىقمايدۇ. ئەركەك ۋە چىشى دەپ ئايرىلمايدۇ. توي قىلمايدۇ، باللىرى بولمايدۇ. ھەر ۋاقىت تىرىكتۇر. ئاللاھ تەئالا، ئىنسانلارنى ياراتقان ۋاقىتتا پەرىشتىلەر: «يا رەببى! يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ قان تۆكىدىغان بىر مەخلۇقنى يارىتامسەن؟!»

دىگەن، سوئالدىنلا، ئۇلارنىڭ تەقۋا ۋە گۇناھسىز ئىكەنلىكىنى، باشقىلارغا زىيان سالمايدىغانلىقىنى كۆرىۋالالايمىز.

سانى ئەڭ كۆپ بولغان مەخلۇق، پەرىشتىلەردۇر. ئۇلارنىڭ سانىنى ئاللاھ تەئالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. كۆكتە، پەرىشتىلەرنىڭ ئاللاھ تەئالاغا ئىبادەت قىلمىغان بىر بوش يەر يوقتۇر. ئاسماننىڭ ھەر تەرىپى ئاللاھ تەئالاغا سەجدە ۋە روكۇ قىلغان پەرىشتىلەر بىلەن تولغان. ئاسمان-زېمىندا، ئوتتا، يولتۇزلاردا، جانلىقلاردا، جانسىزلاردا، يامغۇر تامچىلىرىدا، دەرەخ يوپۇرماقلىرىدا، ھەر بىر مولىكۇل، ئاتومدا، ھەر بىرھەرىكەتتە، ھەر بىر ئىشتا پەرىشتىلەرنىڭ ۋەزىپىسى بار. ھەر يەردە ئاللاھ تەئالانىڭ روخستى بىلەن ئىش قىلىدۇ. ئاللاھ تەئالا بىلەن مەخلۇقات ئارىسىدا بىر ۋاستىدۇر. بەزىلىرى باشقا پەرىشتىلەرنىڭ ئەمرىدۇر. بەزىلىرى ئىنسانلارنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە خەۋەر يەتكۈزىدۇ. بەزىلىرى ئىنسانلارنىڭ قەلبىگە ياخشى چۈشەنچىلەرنى كەلتۈرىدۇ. بۇنى بىز ئىلھام دەپ ئاتايمىز. بەزىلىرىنىڭ ئىنسانلاردىن ۋە بارلىق مەخلۇقاتلاردىن خەۋىرى يوقتۇر. ئاللاھ تەئالانىڭ جامالى ئالدىدا ئۆزىنى يوقاتقان، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە خاس يەرلىرى بولۇپ، ئۇ يەرلەردىن ھېچ ئايرىلمايدۇ. جەننەت پەرىشتىلىرى جەننەتتە بولۇپ، بۇلارنىڭ ئەڭ چوڭىنىڭ ئىسمى رىزۋاندۇر. دوزاق پەرىشتىلىرىنىڭ ئىسمى بولسا، زەبانىدۇر. ئۇلار دوزاقتا ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلىدۇ. دوزاق ئوتى ئۇلارغا كار قىلمايدۇ. خۇددى دېڭىز بېلىققا زىيان قىلمىغاندەك. دوزاقتىكى پەرىشتىلەرنىڭ ئەڭ چوڭلىرى توققۇز دانە بولۇپ، ئەڭ چوڭىنىڭ ئىسمى مالىكتۇر.

ھەر بىر ئىنساننىڭ ياخشى-يامان ئىشلىرىنى يازىدىغان، ئىككىسى كېچە، ئىككىسى كۈندۈز بولۇپ تۆت پەرىشتە بار. بۇ پەرىشتىلەرنى كىرامەن-كاتىبىن ياكى ھاپازا پەرىشتىلىرى دەپ ئاتايمىز. ھاپازا پەرىشتىلىرىنىڭ بۇلاردىن باشقا ئىكەنلىكىنىمۇ بايان قىلغان رىۋايەتلەر بار. ئوڭ تەرەپتىكى پەرىشتە سول تەرەپتىكى پەرىشتىگە ئەمىر قىلىدۇ. ئوڭ تەرەپتىكىسى ياخشى ئىشلارنى، سول تەرەپتىكىسى يامان ئىشلارنى خاتىرلەپ ماڭىدۇ.

تەكەببۇرلارغا، كاپىرلارغا، ئاسى مۇسۇلمانلارغا ئازاب قىلىدىغان ۋە قەبرىدە سوئال سورايدىغان پەرىشتىلەرمۇ بار بولۇپ، بۇ سوئال پەرىشتىلىرى مۇنكىر ۋە نەكىردۇر. مۆمىنلەردىن سوئال سورايدىغان پەرىشتىلەر مۇبەششىر ياكى بەشىردۇر.

پەرىشتىلەرنىڭمۇ يۇقىرى-تۆۋەنلىك ئورنى بولۇپ، ئەڭ يۇقىرى مەنسەپكە ئىگە بولغىنى تۆت دانە. بۇلارنىڭ بىرىنچىسى جىبرائىل ئەلەيھىسسالام. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى يەتكۈزۈش ۋە ئەمىر-پەرمانلارنى بىلدۈرۈش. ئىككىنچىسى سۇر چالىدىغان پەرىشتە بولۇپ، ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام. سۇرنى ئىككى قېتىم چالىدۇ، بىرىنچى قېتىمدا، ئاللاھ تەئالادىن باشقا پۈتۈن مەخلۇقات ئۆلۈپ يوق بولىدۇ. ئىككىنچى قېتىم چالغاندا، پۈتۈن مەخلۇقات قايتا تىرىلىدۇ. ئۈچىنچىسى بولسا، مىكائىل ئەلەيھىسسالامدۇر. ئەرزان، قىممەت، ئاچارچىلىق، مولچىلىق ۋە ھەر قانداق ماددىنى ھەرىكەت قىلدۇرۇش ئۇنىڭ ۋەزىپىسىدۇر. تۆتىنچىسى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇ ئىنسانلارنىڭ روھىنى

ئالىدۇ. بۇ تۆت پەرىشتىدىن باشقا پەرىشتىلەر بولسا، مەرتىۋىسىگە قاراپ تۆت سىنىپقا بۆلىنىدۇ. ھەمەلى ئەرىش دېگەن پەرىشتىلەر. بۇلار تۆت دانە بولۇپ، قىيامەت كۈنى سەككىز دانە بولىدۇ. ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا بولىدىغان پەرىشتىلەر بولسا، مۇقەررەبىن دەپ ئاتىلىدۇ. ئازاب پەرىشتىلىرىنىڭ چوڭلىرى بولسا، كەرۇبىيان دەپ ئاتىلىدۇ. رەھمەت پەرىشتىلىرى بولسا، رۇھانىيان دەپ ئاتىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرىشتىلەرنىڭ ھاۋاسى يەنى ئۈستۈنلىرىدۇر. ئۇلار پەيغەمبەرلەردىن باشقا پۈتۈن ئىنسانلاردىن يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ سالىھ ۋە تەقۋالىرى بولسا، پەرىشتىلەردىن ئۈستۈندۇر. پەرىشتىلەر تۆپلىمى ئىنسانلار تۆپلىمىدىن يەنى ئاسى ۋە پاسىقلاردىن ئۈستۈندۇر.

3. ئاللاھ تەئالانىڭ چۈشۈرگەن كىتابلىرىغا ئىشىنىش. ئاللاھ تەئالا، بۇ كىتابلارنى بەزى پەيغەمبەرلەرگە، پەرىشتىلەرگە ئوقۇتۇپ، بەزى پەيغەمبەرلەرگە لەۋھە ئۈستىگە يېزىپ، بەزىلىرىگە پەرىشتىسىز بىلدۈرگەن. بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تەئالانىڭ كالامىدۇر. ئەبەدى ۋە مەڭگۈلۈكتۇر. بۇرۇندىن بار بولغان ئەمەس، پەيغەمبەر ياكى پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىمۇ ئەمەس. ئاللاھ تەئالا، چۈشۈرگەن كىتابلارنىڭ ھەممىسى ھەق ۋە ھەقىقەتتۇر.

قۇرئانى-كەرىم، پۈتۈن ئىلاھى كىتابلارنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغان بولۇپ، ھۆكمىنى كۈچىدىن قالدۇرغان. قۇرئانى-كەرىمدە، قىيامەتكە قەدەر ھېچقانداق نوقسان، كەمچىلىك، ئۇنۇتۇلۇش ياكى بىر مەزمۇن قېتىلىش بولمايدۇ. بۇرۇنقى ۋە كەلگۈسىدىكى پۈتۈن ئىلىملەر قۇرئانى-كەرىمدە يېزىلغان. بۇ سەۋەپتىن پۈتۈن كىتابلاردىن ئۈستۈن ۋە قىممەتلىكتۇر. رەسۇل ئەكرەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئەڭ بۈيۈك مۆجىزىسى قۇرئانى-كەرىمدۇر. پۈتۈن ئىنسانلار ۋە جىنلار بىر يەرگە كەلسىمۇ، قۇرئانى-كەرىمنىڭ ئەڭ قىسقا بىر ئايىتىنى بارلىققا كەلتۈرەلمەيدۇ .

بىزگە بىلدۈرۈلگەن ساماۋى كىتابلارنىڭ سانى 104 بولۇپ، بۇلاردىن 10 بەت ئادەم ئەلەيھىسسالامغا، 50 بەت شىت ئەلەيھىسسالامغا، 30 بەت ئىدرىس ئەلەيھىسسالامغا، 10 بەت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەنلىكى مەلۇم. تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامغا، زەبۇر داۋۇت ئەلەيھىسسالامغا، ئىنجىل ئىسا ئەلەيھىسسالامغا، قۇرئانى-كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان.

4. ئاللاھ تەئالانىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىشىنىش. پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنى ئاللاھ تەئالانىڭ ياخشى كۆرگەن يولىغا باشلايدىغان كىشىلەردۇر. پەيغەمبەرلەر تۇغۇلۇشتىنلا، ئەخلاق، مىجەز-خۇلۇق ۋە ئەقىل قاتارلىق جەھەتلەردە، شۇ دەۋرىدىكى پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئۈستۈندۇر، شەرمى-ھايالىقتۇر. ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ناچار ئادەت ۋە قىلىقلىرى يوقتۇر. پەيغەمبەرلەرگە ئىسمەت (پاكلىق) دېگەن سۈپەت بېرىلگەن. پەيغەمبەرلىكنى بىلدۈرۈش ياكى بىلدۈرۈشتىن بۇرۇن، چوڭ-كىچىك ھېچقانداق گۇناھ ئىشلىمىگەن، پەيغەمبەرلىكى بىلدۈرۈلگەندىن كېيىنمۇ، ئۇلاردا، ئەما، گاس ۋە قولىقى ئېغىر بولۇش قاتارلىق جىسمانى ياكى ئەقلى كەمچىلىكلەر بولمايدۇ. پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ يەتتە ئورتاق ئالاھىدىلىگى

بارلىقىغا ئىشىنىش كېرەك. بۇلار: ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىق، دۇرۇس بولۇش، تەبلىغ قىلىش، ئادالەتلىك بولۇش، پاك بولۇش، ئەقىللىق بولۇش، پەيغەمبەرلىكى ئەمەلدىن قالماسلىق.

يېڭى بىر دىن كەلتۈرگەن پەيغەمبەرلەرنى رەسۇل دەپ ئاتايمىز. يېڭى دىن كەلتۈرمەي، ئىنسانلارنى بار بولغان دىنغا دەۋەت قىلغان پەيغەمبەرلەرنى بولسا نەبى دەپ ئاتايمىز. ئاللاھنىڭ ئەمىرلىرىنى تەبلىغ قىلىش ۋە ئىنسانلارنى ئاللاھنىڭ يولىغا چاقىرىشتا، نەبى بىلەن رەسۇلنىڭ بىر پەرقى يوق. پەيغەمبەرلەرگە ئىمان ئېيتىش بولسا، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ پەرقى يوقلۇقى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ توغرا سۆزلۈك، سادىق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىش دېگەنلىكتۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر قانداق بىرسىگە ئىشەنمىسە ياكى ئىمان ئېيتمىسا، مۇسۇلمان ھېسابلانمايدۇ.

پەيغەمبەرلىك ئاچلىققا بەرداشلىق بېرىش، جاپالىق ئىشلەش، قىيىنچىلىق تارتىش ياكى كۆپ ئىبادەت قىلىش بىلەن قولغا كەلمەيدۇ. پەقەت ۋە پەقەت ئاللاھ تەئالانىڭ تاللىشى ۋە ئېھسانى بىلەن بولىدۇ. ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئىشلىرىنىڭ مەنىلىك ۋە خاتىرجەم بولىشىغا كاپالەتلىك قىلىش، ئۇلارنى بالا ـ قازالاردىن ساقلاش، ھىدايەتكە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن، ئاللاھ تەئالا، پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق ھىدايەت يولى بولغان دىنلارنى چۈشۈرگەن. پەيغەمبەرلەر، دۈشمەنلىرىنىڭ كۆپلىكى، كۈچلۈكلىكى، ئىنسانلارنىڭ مەسخىرە قىلىشى، زۇلۇم قىلىشىغا قارىماي، ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمىر ـ پەرمانلىرىنى تەبلىغ قىلىشتا بۇ قىيىنچىلىقلارغا باش ئەگمەيدۇ. ئاللاھ تەئالا، پەيغەمبەرلەرنىڭ پاك ۋە دۇرۇس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، ئۇلارنى ھەر خىل مۆجىزىلەر بىلەن شەرەپلەندۈردى. ھېچقانداق كىشى بۇ مۆجىزىلەرگە تەڭ كېلەلمىدى. بىر پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتىپ، ئۇنىڭغا ئىشەنگەن كىشى، بۇ پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتى ھېسابلىنىدۇ. قىيامەت كۈنى، گۇناھلىرى كۆپ بولغان ئۈممەتلەر ئۈچۈن شاپائەت تىلەش روخستى بېرىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. ئۈممەتنىڭ ئالىم ۋە سالىھلىرى ئۈچۈنمۇ شاپائەت تىلەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قەبرىدە بىز تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان بىر شەكىلدە ھازىرمۇ تىرىك. ئۇنىڭ مۇبارەك تېنى تۇپراقتا چۈرىمەيدۇ. بەزى ھەدىس شەرىپلەردە: «پەيغەمبەرلەر قەبرىسىدە ناماز ئوقۇماقتا» دېيىلگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرى ئۇخلىسىمۇ ئۇنىڭ قەلبى ھېچ ئۇخلىمايدۇ. پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئورۇنداش، پەيغەمبەرلىك ماقامى بىلەن خىزمەت قىلىشتا پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئورتاقتۇر. يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكەن يەتتە سۈپەت پەيغەمبەرلەردە بار. پەيغەمبەرلەر، پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلانمايدۇ. ۋەلىلەر بولسا، ئەۋلىيالىقتىن ئايرىلىپ قېلىشى مومكىن. پەيغەمبەرلىك پەقەت ئىنسانلار ئارىسىدىن چىقىدۇ. جىن ۋە پەرىشتىلەردىن، ئاياللاردىن تاللانمايدۇ. جىن ۋە پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەرنىڭ دەرىجىسىگە يېتەلمەيدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ بىر ـ بىرى ئارىسىدا بەزى ئۈستۈنلۈكلىرى بار. مەسىلەن، ئۈممىتىنىڭ ئاز ـ كۆپ بولىشى، ئۇلارغا ئەۋەتىلگەن پەرىشتىلەرنىڭ يۇقىرى ـ

تۆۋەنلىك دەرىجىسى، ئىلىم ۋە بىلىمنىڭ پەرىقلىق بولىشى، ئىلىم ۋە بىلىمنىڭ نۇرغۇن يەرلەرگە تارقىلىشى، مۆجىزىلىرىنىڭ كۆپ ۋە ئۆزى ئۈچۈن ھەر خىل قىممەت ۋە ئېھسانىدا بولىشى قاتارلىق جەھەتلەردە، ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھسسالام پۈتۈن پەيغەمبەرلەردىن ئۈستۈندۇر.

ئۇلۇلئەزىم (ئەزىم، سەۋر ئىگىسى، ئۇلۇغ ئىرادە ۋە كەسكىن قارارلارغا ئىگە) بولغان پەيغەمبەرلەر، بۇنداق بولمىغان پەيغەمبەر ۋە رەسۇللار، رەسۇل بولمىغان نەبىلەردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېنىق سانى بىزگە نامەلۇم. ئۇلارنىڭ 124 مىڭدىن ئارتۇق ئىكەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. بۇلارنىڭ تەخمىنەت 313 ياكى 315 دانىسى رەسۇلدۇر. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئالتە دانىسى بولسا تېخىمۇ ئۇلۇغدۇر. ئۇلارنى ئۇلۇلئەزىم دەپ ئاتايمىز. ئۇلار: ئادەم، نوھ، ئىبراھىم، مۇسا، ئىسا، مۇھەممەد مۇستاپا ئەلەيھىمۇسسەلەتۇ ۋەسسەلامدۇر.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، خەلىلۇللاھتۇر (ئاللاھنىڭ دوستى). چۈنكى ئۇنىڭ قەلبىدە ئاللاھ سۆيگۈسىدىن باشقا ھېچقانداق مەخلۇقات سۆيگۈسى يوقتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بولسا، كەلىمۇللاھتۇر. چۈنكى ئاللاھ تەئالا بىلەن سۆزلەشكەن پەيغەمبەردۇر. ئىسا ئەلەيھىسسالام بولسا، رۇھۇللاھ ۋە كەلىمۇللاھتۇر. چۈنكى دادىسى يوقتۇر. پەقەت ئاللاھنىڭ «بول» سۆزى بىلەن ئاتىسىز دۇنياغا كەلگەن. بۇنىڭدىن باشقا، ئاللاھ تەئالانىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرىنى ئىنسانلارنىڭ قۇلاقلىرىغىچە يەتكۈزگەن.

مەخلۇقاتلارنىڭ يارىلىشىغا سەۋەپچى بولغان ۋە ئىنسان ئەۋلادىنىڭ ئەڭ ئۈستۈنى بولغان، ئەڭ قىممەتلىك ۋە شەرەپلىك بولغىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇ ھەبىبۇللاھتۇر. ئۇنىڭ ئاللاھقا دوست ئىكەنلىكى، ئۇلۇغلىقى ۋە ئۈستۈنلىكىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن دەلىللەر بار. بۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭغا: «مەغلۇپ بولۇش»، «بۇزغۇنچۇلۇقتا ئۇچراش» دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىشقا بولمايدۇ. قىيامەت كۈنى ھەممە ئىنساندىن بۇرۇن ئورنىدىن تۇرىدىغان كىشى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. مەھشەر مەيدانىغا ۋە جەننەتكە ئەڭ بۇرۇن كىرىدىغانمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى تەرىپلەپ بېرىشكە ئىنسان تىلى كەملىك قىلىدۇ.

قىيامەت كۈنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئۇنىڭ لەۋھاسى ئاستىدا سايىدايدۇ. ئاللاھ تەئالا، ھەر بىر پەيغەمبەرگە: «ياراتقان مەخلۇقلىرىم ئىچىدە، مېنىڭ سۆيگۈمگە ئېرىشكەن ھەبىبىم مۇھەممەد ئەلايھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك ماقامى بېرىلگەن ئۇ كۈنگە ئېرىشكەندە، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىڭلار ۋە ئۇنىڭغا ياردەمچى بولۇڭلار!» دېگەن. پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ۋە بۇ پەيغەمبەرلەر ئۆز ئۈممەتلىرىگە مۇشۇنداق نەسىھەت قىلىش ئارقىلىق ۋەسىيەت قىلىپ كەلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام «خاتەمۇل ئەنبىيا»دۇر. يەنى ئۇنىڭدىن كېيىن باشقا بىر پەيغەمبەر كەلمەيدۇ.

5. ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىش. ئاخىرەت كۈنىنىڭ باشلانغۇچى ئىنسانىنىڭ ئۆلگەن كۈنىدۇر. قىيامەتنىڭ كېلىدىغان كۈنىگىچە بولۇپ، ھېچقانداق بىر ئىنسان قىيامەتنىڭ قايسى كۈنى كېلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملا قىيامەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بەزى ئالامەتلەرنى ئىنسانلارغا بىلدۈردى. بۇ ئالامەتلەر: ھەزرىتى مەھدى كېلىدۇ؛ ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاسماندىن شامغا چۈشىدۇ؛ يالغانچىلار مەيدانغا كېلىدۇ (يېقىن بىر زاماندا قىيامەت قوپىدۇ دەپ، سۆز-چۆچەك تارقىتىدىغان كىشىلەر)؛ يەجۇجى-مەجۇجى دېگەن بىر كىشىلەر يەر-يۈزىنىڭ ھەممە يېرىگە تارقىلىپ، دۇنيانى قالايمىقان قىلىدۇ؛ قۇياش غەربتىن چىقىدۇ؛ چوڭ يەر تەۋرەشلەر مەيدانغا كېلىدۇ؛ دىنى بىلىملەر ئۇنتۇلۇشقا باشلايدۇ؛ پىتنە-پاسات كۆپىيىدۇ؛ دىنسىز، ئەخلاقسىز، نومۇسسىز كىشىلەر ئەمەلدار بولىدۇ؛ ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرلىرى يولغا قويۇلمايدۇ؛ ھەر يەردە ھارام ئىشلار قىلىنىدۇ؛ يەمەندىن ئاتەش چىقىدۇ؛ ئاسمان ۋە تاغلار كۆكۈم-تالقان بولىدۇ؛ قۇياش ۋە ئاي قارىدايدۇ؛ دېڭىزلار بىر-بىرىگە ئارلىشىپ كېتىدۇ ۋە قايناپ قۇرۇپ كېتىدۇ.[464]

گۇناھ ئىشلارنى قىلىدىغان مۇسۇلمانلارنى پاسىق دەپ ئاتايمىز. پاسىقلارغا ۋە پۈتۈن كاپىرلارغا قەبرىدە جازا بار. بۇلارغا ئىشىنىش لازىم. ئۆلۈكلەر قەبرىگە كۆمۈلىشى بىلەن بىز بىلمەيدىغان بىر شەكىلدە تىرىلىدۇ. ئۇلار يا ھۇزۇر كۆرىدۇ يا ئازاب تارتىدۇ. مۇنكىر ۋە نەكىر ئىسىمدىكى ئىككى پەرىشتە، بىز تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدىكى قورقۇنچلۇق ئىنسان شەكلىدە، مازارغا كېلىپ سوئال سوراشقا باشلايدىغانلىقى ھەدىس شەرىپلەردە ئوچۇق بىلدۈرۈلگەن.[465] ئالىملارنىڭ قارىشىچە، قەبرە سوئاللىرى بەزى دىنى كىتابلاردا بولىدۇ دېسە، بەزى ئالىملار پۈتۈن دىنى كىتابلاردىن سورىلىدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ سەۋەپتىن باللارغا: «ئاللاھىڭ كىم، دىنىڭ قايسى، كىمنىڭ ئۈممىتى، كىتابىڭ قايسى، قىبلەڭ قەيەر، ئىبادەت ۋە ئىتكاپلاردا مەزھىپىڭ قايسى؟» دېگەندەك سوئاللارنىڭ جاۋابىنى ئۆگىتىش كېرەك. ئەھلى سۈننەت بولمىغانلارنىڭ توغرا جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقى «تەزكىرە قۇرتۇبى»دا يېزىلغان. گۈزەل جاۋاب بەرگەنلەرنىڭ قەبرىسى چوڭلايدۇ ۋە جەننەتكە بىر دېرىزە ئېچىلىدۇ. ئەتىگەن ۋە ئاخشاملىرى جەننەتتىكى يەرلىرىنى كۆرەلەيدۇ ۋە پەرىشتىلەر ئۇلارغا ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدۇ. ياخشى جاۋاب بېرەلمىگەنلەرنى شۇنداق بىر توقماقلار بىلەن ئۇرىدىكى، ئۇلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازىنى ئىنسان ۋە جىنلەردىن باشقا پۈتۈن مەخلۇقلار ئاڭلىيالايدۇ. قەبرىسى ئۇ قەدەر كىچىكلەيدۇكى، ئۇستىخانلىرى بىر-بىرىگە كىرىشىپ قالغۇدەك بولىدۇ. ئۇلارغا دوزاققا توغۇرلاپ بىر دىرىزە ئېچىلىدۇ. ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا دوزاقتىكى يەرلىرىنى كۆرۈپ، مەھشەر كۈنىگىچە ئازاب چېكىدۇ.

ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدىغانلىقىمىزغا ئىشىنىش لازىم. تېرە، ئۇستىخان ۋە گۆشلىرىمىز چىرىپ توپىغا ئايلانغاندىن كېيىن يەنە ئەسلى ھالىغا قايتىدۇ. روھ قايتا

464. بۇخارى، «ئىلىم»، 21؛ ئىبنى ماجە، «فىتەن»، 25؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، III، 108.

465. ئىبنى ماجە، «فىتەن»، 25.

بەدەنگە كىرگەندىن كېيىن، ئىنسان مازارىدىن تىرىلىپ چىقىدۇ. مانا بۇ كۈننى قىيامەت كۈنى دەپ ئاتايمىز.

پۈتۈن جانلىقلار، مەھشەر مەيدانىغا يىغىلىدۇ. ھەر كىشىنىڭ ھېساب دەپتەرلىرى ئۈچۈپ كېلىدۇ. بۇ ئىشلارنى، ئاسمان-زېمىننى، كىچىك ئاتوملارنى، ناھايىتى چوڭ يۇلتۇزلارنى ياراتقان، كۈچ-قۇدرەت ئىگىسى ئاللاھ تەئالا ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ تەئالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە ئالدىن خەۋەر بەرگەن. ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرى ئەلۋەتتە توغرا ۋە كەلگۈسىدە ئىشقا ئاشىدۇ.

سالىھلارنىڭ، ياخشى ئىشلارنى قىلغانلارنىڭ ھېساب دەپتەرلىرى ئوڭ مۈرىسىدىن بېرىلىدۇ. پىتنە-پاسات تارقاتقان ۋە يامان ئىشلارنى قىلغانلارنىڭ بولسا سول تەرىپىدىن ياكى ئارقا تەرىپىدىن بېرىلىدۇ. ياخشى-يامان، چوڭ-كىچىك، ئوچۇق ۋە يوشۇرۇن ئۆتكۈزگەن پۈتۈن گۇناھ ۋە ساۋاپلىرىمىز بۇ دەپتەرگە يېزىلىدۇ. ھەتتا، كىرامەن كاتىبىن پەرىشتىلىرى بىلمىگەن ئىشلارمۇ، ئىنسان بەدىنىدىكى ئەزالارنىڭ خەۋەر بېرىشى بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. پۈتۈن نەرسە ئۈستىدىن سوئال-جاۋاب قىلىنىدۇ. مەھشەر كۈنى ئاللاھ تەئالا خالىغان پۈتۈن مەخپى ئىشلارمۇ مەيدانىغا چىقىدۇ. پەرىشتىلەرگە: «يەرلەرگە ۋە كۆكلەرگە نېمە قىلدىڭلار؟»، پەيغەمبەرلەرگە: «ئاللاھ تەئالانىڭ ھۆكۈملىرىنى قۇللارغا قانداق بىلدۈردۈڭلار؟»، ھەر ئىنسانغا: «پەيغەمبەرلەرگە قانداق ئىتائەت قىلدىڭلار، سىلەرگە بەرگەن ۋەزىپىلەرنى قانداق ئورۇندىدىڭلار، بىر-بىرىڭلارنىڭ ئارىسىدىكى ھەق-ناھەقنى قانداق بىر تەرەپ قىلدىڭلار؟» دەپ سورايدۇ. مەھشەر كۈنى، ئىمانى بولغان، گۈزەل ئەخلاق ۋە ئىشلارنى قىلغانلارغا مۇكاپات ۋە ئېھسانلار ئىنئام قىلىنىدۇ. يامان نىيەتلىك، ناچار ئىشلارنى قىلغانلار بولسا، ئېغىر جازالارغا ئۇچرايدۇ.

ئاللاھ تەئالا ئادالەتنى بىلەن بەزى كىچىك گۇناھلار ئۈچۈنمۇ ئازاب بېرىدۇ. ئۆزى خالىغان قۇللىرىنىڭ بولسا، چوڭ-كىچىك گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ. ئۇلارغا ئېھسان ئاتا قىلىدۇ. ئۇنىڭغا شېرىك قوشۇش ۋە كۇپۇرلۇق قىلىشتىن باشقا ھەر قانداق گۇناھنى ئۆزى خالىسا ئەپۇ قىلىدۇ، كىچىك بىر گۇناھ ئۈچۈنمۇ ئازاب بېرىدۇ. كىتابلىق ۋە كىتابسىز بولغان پۈتۈن كاپىرلار، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىگەن، پەيغەمبەر بىلدۈرگەن ئەمىر-پەرمان ۋە قائىدە-قانۇنلارنى ياقتۇرمىغان ۋە ئەمەل قىلمىغان ۋە بۇ شەكىلدە ئۆلگەن كىشلەر ئەلۋەتتە دوزاق ئازابىغا دۇچار بولىدۇ.

قىيامەت كۈنى بىزنىڭ ئەمەللىرىمىزنى ئۆلچەش ئۈچۈن، بىز بىلمەيدىغان بىر مىزان ئەسۋابى يەنى تارازا بار. ئاسمان-زېمىن ئۇنىڭ بىر كۆزىگە پاتىدۇ. ساۋاپ كۆزى بولسا، ئو تەرەپتە ئورۇن ئالغان بولۇپ تولىمۇ پارلاق ۋە چاقناپ تۇرىدۇ. ئەرشىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بولۇپ، گۇناھ تەرىپى بولسا، ئەرشىنىڭ سول تەرىپىدە يەنى دوزاق تەرەپتە ئورۇن ئالغان. دۇنيا ھاياتىدا قىلغان پۈتۈن ئىشلار، سۆز-ھەرىكەتلەر، چۈشەنچە ۋە تەسەۋۋۇرلار ئۇ يەردە شەكىلگە كىرىدۇ. ياخشى ئىشلار بولسا، چاقناپ چىرايلىق كۆرۈنىدۇ، يامان

ئىشلار بولسا قارىداپ سەت كۆرىنىدۇ. پۈتۈن ئىشلار بۇ تارازىدا تارتىلىدۇ. بۇ تارازا دۇنيادىكى تارازىغا ئوخشىمايدۇ. ئېغىر تەرىپى يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ. يېنىك تەرىپى پەسكە قاراپ بېسىلىدۇ. بەزى ئالىملارنىڭ قارىشىچە، ئۇ كۆنى ھەر خىل تارازىلار بار.

سىرات كۆۋرۈكى بار. بۇ كۆۋرۈك ئاللاھ تەئالانىڭ ئەمرى بىلەن دوزاقنىڭ ئۈستىدە قۇرۇلىدۇ. پۈتۈن ئىنسانلار بۇ كۆۋرۈك ئۈستىدىن مېڭىش مەجبۇرىيىتىدە قالىدۇ.

ئۇ كۈنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەر: «يا رەببى! بىزگە سالامەتچىلىك بەرگىن!» دەپ يالۋۇرىدۇ. جەننەتكە كىرىشكە لايىق ئىنسانلار بولسا، كۆۋرۈكتىن ئاسان ئۆتىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى چاقماقتەك، بەزىلىرى كۈچلۈك شامالدەك، بەزىلىرى ئۇچقۇر ئاتتەك ئۆتىدۇ. سىرات كۆۋرۈكى قىلدىنمۇ ئىنچىكە قىلىچتىنمۇ ئۆتكۈردۇر. دۇنيا ھاياتىدا ئىسلامىيەتكە رىئايە قىلىشمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشايدۇ. ئىسلامىيەتكە قائىدە-تۈزۈملىرى بىلەن رىئايە قىلىش خۇددى سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتكەنگە ئوخشايدۇ. دۇنيادا پۈتۈن كۈچ-قۇۋۋىتى ۋە نەپسى بىلەن ئىسلامىيەتكە چىڭ يېپىشقانلار، ئۇ يەردە سىرات كۆۋرۈكىدىن بەكمۇ ئاسان ئۆتىدۇ. بۇ سەۋەپتىن ئاللاھ تەئالا كۆرسەتكەن توغرا يولنى «سىراتى مۇستەقىم» دەپ ئاتايمىز. بۇ ئىسمنىڭ ئوخشاشلىقىمۇ، ئىسلامىيەت يولىدا چىڭ تۇرۇشنىڭ سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتكەندەك قىلىپ كۆرسىتىلگەن. دوزاققا لايىق بولغانلار، كۆۋرۈكتىن ئۆتەلمەي دوزاققا چۈشىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس كەۋسەر بۇلىقى بار. بۇ بۇلاقنىڭ چوڭلىقى بىر ئايلىق يولدەك يىراق. ئۇنىڭ سۈيى سۈتتىنمۇ ئاق، پۇرىقى ئىپاردىنمۇ ئېسىل. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى قەدەھلەر يۇلتۇزلاردىنمۇ كۆپ. ئۇنىڭدىن بىر قەدەھ ئىچكەنلەر دوزاقتا بولغان تەقدىردىمۇ ئەبەدى ئۇسسىمايدۇ.

شاپائەت ھەقتۇر. تەۋبە قىلمىغان مۆمىنلەر، چوڭ-كىچىك گۇناھلىرىنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەر، سالىھ زاتلار، ۋەلىلەر، پەرىشتىلەر، ئاللاھ تەئالا روخسەت قىلغان كىشىلەرنىڭ دۇئاسى بىلەن شاپائەتكە ئېرىشىدۇ.

جەننەت ۋە دوزاق ھازىرمۇ مەۋجۇت. جەننەت يەتتە قات ئاسماننىڭ ئۈستىدە بولۇپ، دوزاق پۈتۈن نەرسىلەرنىڭ ئاستىدا. سەككىز جەننەت، يەتتە دوزاق بار. جەننەت، يەر شارى، قۇياش ۋە ئاسماندىن چوڭ. دوزاق بولسا، قۇياشتىن چوڭ.

6. تەقدىرگە، ياخشى ۋە يامان ئىشلارنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىش. ئىنسانلارغا كېلىدىغان ياخشى-يامان ئىشلار، پايدا-زىيان، غەلبە ۋە مەغلۇبىيەتلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تەئالانىڭ ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ تەئالانىڭ بىر نەرسىنىڭ بار بولۇشىنى تىلىشى قەدەر دەپ ئاتىلىدۇ. قەدەرنىڭ، يەنى بار بولغان نەرسىنىڭ بار بولۇشىنى تىلەش قازا دەپ ئاتىلىدۇ. قەدەر ۋە قازانى ئوخشاش شەكىلدە ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

پۈتۈن ھايۋانلارنىڭ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ، جانسىز نەرسىلەرنىڭ، قاتتىق، سۇيۇق، گاز ھالەتتىكىلەر، يۇلتۇزلار، مولىكۇل، ئاتوم ۋە ئېلېكترونلار، ئېلېكتىر دولقۇنلىرى قىسقىسى

پۈتۈن يارىتىلغان نەرسىلەرنىڭ ھەرىكىتى، فىزىكىلىق ۋەقەلەر، خىمىيەۋى رېئاكسىيەلەر، ئېنېرگىيە ئالمىشىش، جانلىقلاردىكى فىزىولوگىيەلىك ۋەقەلەر، ھەر نەرسىنىڭ مەۋجۇت بولۇش بولماسلىقى، ئىنسانلارنىڭ ياخشى-يامان ئىشلىرى، دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە، ئۇلارنىڭ جازاسىنى تارتىش ۋە ھەر قانداق نەرسە ئەزەلدىن ئاللاھ تەئالانىڭ ئىلمىدە بار ئىدى. ئاللاھ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇرۇندىنلا بىلەتتى ۋە مەڭگۈ شۇنداق بولىدۇ. نەرسىلەرنى، خۇسۇسىيەتلەرنى، ھەرىكەت ۋە ۋەقەلەرنى بۇرۇندىنلا بىلگىنى بويىچە ياراتتى. ئىنسانلارنىڭ ياخشى-يامان ئىشلىرىنى، مۇسۇلمان بولىشىنى، كۇپۇرلۇقىنى، ئارزۇ قىلغان ۋە قىلمىغان پۈتۈن ئىشلىرىنى ئاللاھ تەئالا يارىتىدۇ. ياراتقان ۋە نەتىجە بەرگەن پەقەت ئاللاھتۇر. پۈتۈن سەۋەپلەرنى مەيدانغا كەلتۈرگەن ئاللاھتۇر. ھەر قانداق نەرسىنى سەۋەپسىز ياراتمىغان.

مەسىلەن، ئوت كۆيدۈرىدۇ. لېكىن تۇتاشتۇرغان ئاللاھتۇر. ئوتنىڭ كۆيدۈرۈش بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق. ئوت بىر نەرسىگە تەگمەي تۇرۇپ ئۇنى كۆيدۈرەلمەيدۇ. ئوت، مەلۇم بىر ئىسسىقلىق دەرىجىسىگە يەتمەي تۇرۇپ كۆيدۈرەلمەيدۇ. ئورگانىك جىسىملاردا بار بولغان، كاربون، ھىدروگېن، ئوكسىگېننى بىرلەشتۈرۈپ، ئېلىكتىر ئېقىمى پەيدا قىلغان ئاتەش ئەمەس بەلكى ئاللاھتۇر. ھەقىقەتنى چۈشەنمىگەنلەر ئۇلارنى ئوت پەيدا قىلغان دەپ قارايدۇ. كۆيدۈرگەن ۋە بۇ خۇسۇسىيەتنى بەرگەن ئوت ئەمەس، ئوكسىگېنمۇ ئەمەس، ئىسسىقلىقمۇ ئەمەس، ئېلىكتىر قۇۋۋىتىمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇنى كۆيدۈرگەن ئاللاھتۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى كۆيۈش ئۈچۈن سەۋەپ قىلىپ ياراتقان. بۇلاردىن خەۋىرى بولمىغانلار ئەلۋەتتە ئاتەش ئوت دەپ ئويلايدۇ. باشلانغۇچ مەكتەپ پۈتتۈرگەن بىر كىشى: ئوت كۆيدۈرمەيدۇ، ھاۋا كۆيدۈرىدۇ، دەيدۇ. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بىر كىشى: ھاۋا كۆيدۈرمەيدۇ، ھاۋادىكى ئوكسىگېن كۆيدۈرىدۇ، دەيدۇ. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ پۈتتۈرگەن بىر كىشى: كۆيدۈرۈش ئوكسىگېنغا باغلىق ئەمەس، ھەر قانداق ئېلىكترون زەررىتىگە ئىگە بولغان ماددا كۆيدۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ، دەيدۇ. ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى: ماددا ۋە ئېنېرگىيەمۇ رول ئوينايدۇ، دەيدۇ. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرىۋالالايمىزكى، ئىنسانلارنىڭ بىلىم سەۋىيەسى ئۆسكەنسىرى، بۇ سەۋەپلەرنىڭ ئارقىسدا يەنە نۇرغۇنلىغان سەۋەپلەرنىڭ يوشۇرنۇپ ياتقانلىقى مەلۇم بولىدۇ. ئىلىم-پەننىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىگە يەتكەن، ھەقىقەتلەرنى ئىسپاتلىرى بىلەن كۆرگەن پەيغەمبەرلەر ۋە بۈيۈك زاتلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، ئىلىم دەريالىرىنىڭ سۇ تامچىلىرىغا ئېرىشكەن ئىسلام ئالىملىرى، كۆنىمىزدە، كۆيدۈرگۈچى، قىلدۇرغۇچى نەرسىلەرنىڭ... ئاجىز ۋە باغلانغۇچى بىر ۋاستە ئىكەنلىكى، ھەقىقى ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ ۋە ياراتقۇچىنىڭ ئاللاھ تەئالا ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ئىلمى ۋە پەننى يوللار ئارقىلىق بىلدۈردى. ئوت بىلەن كۆيدۈرگۈچى ئاللاھ تەئالادۇر. ئوت بولمىغان ئەھۋالدىمۇ كۆيدۈرىدۇ، پەقەت ئاتەش بىلەن كۆيدۈرۈش نورمال بىر ئادەتتۇر. ئەگەر كۆيۈشكە ئەمىر بەرمىسە، ئاتەش ئىچىدىمۇ كۆيمەيدۇ. ئىبراھىم

ئەلەيھىسسالامنى ئاتەش كۆيدۈرمىدى. ئاللاھ ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن قائىدە ئۆزگەردى، ئوت ئۇنى كۆيدۈرمىدى.

ئاللاھ تەئالا خالىسا، پۈتۈن نەرسىلەرنى سەۋەبسىزمۇ يارىتاتتى، يەنى ئاتەش بولمىغان ئەھۋالدىمۇ كۆيدۈرگەن بولاتتى. تاماق يېمەستىن قورسىقىمىز تويغان بولاتتى. پەقەت ئاللاھ تەئالا، بەندىلىرىگە مەرھەمەت قىلىپ، ھەر نەرسىنى بىر سەۋەبكە باغلاپ ياراتتى. يەنى سەۋەبلەر ئالىمىنى ياراتتى، بەزى ئىشلارنى سەۋەبلەرنىڭ ئىچىگە يوشۇردى. ئۇنىڭ بىر نەرسىنى يارىتىشىنى ئازۇ قىلغان، ئۇ نەرسىنىڭ سەۋەبىنى ئىزدىسە، ئۇ نەرسىگە ئېرىشەلەيدۇ. پانارنى ياندۇرۇشنى ئويلىغان كىشى، مۇتلەق سەرەڭگە ئىشلىتىدۇ. زەيتۇن يېغى چىقارماقچى بولسا، مۇتلەق ياغ چىقىرىش ئەسۋابىغا ئېھتىياجى بولىدۇ. بېشى ئاغرىغان كىشى، باش ئاغرىق دورىسىغا ئېھتىياجى بولىدۇ. شۇنىڭدەك، جەننەتكە كىرىپ مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشمەكچى بولغان كىشىمۇ ئىسلام دىنىغا رىئايە قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ئۆزىنى تاپانچا بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈرگەن، زەھەر ئۈچۈن ئۆلگەندەك بولىدۇ. تەرلەپ كەتكەندە سۇ ئىچسە، كېسەل بولىدۇ. گۇناھكار ۋە كۇپۇرلۇق يولىغا ماڭغانلار دوزاققا كىرىدۇ. كىم قانداق سەۋەبكە يول تۇتسا، شۇ سەۋەب پەيدا قىلدىغان ئاقىۋەتكە قالىدۇ. مۇسۇلمان كىتابلىرىنى ئوقۇغان، مۇسۇلمانلىقنى ئۆگىنىدۇ، مۇسۇلمانلارنى سۆيىدۇ ۋە مۇسۇلمان بولىدۇ. دىنىسىز ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا ياشىغان، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان، دىن دۈشمىنى ۋە جاھىل بولىدۇ. دىن دۈشمەنلىرىنىڭ نۇرغۇنى ئىمانسىز بولىدۇ. ئىنسان قايسى يولنى تاللىسا، شۇ سەۋەب بىلەن ئۇ يولغا موپتىلا بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

ئاللاھ تەئالا، شەيئىلەرنى سەۋەبسىز ياراتمىغان بولسا، ھېچقانداق بىر نەرسە ياكى ئىنسانلار بىر-بىرىگە موھتاج بولمايتتى. ھەر كىشى ئۆز نېسىۋىسىنى ئاللاھ تەئالادىن تەلەپ قىلغان بولاتتى. ھېچقانداق بىر نەرسىگە يېلىنمىغان بولاتتى. بۇنداق بولغاندا، ئىنسانلار ئارىسىدا، ئەمىر، كادىر، ئىشچى، سەنئەتچى، ئوقۇغۇچى، ئوقۇتقۇچى ۋە بۇنىڭدەك نۇرغۇن ساھەلەر ۋە ئىنسانلارنىڭ مۇناسىۋەت باغلىرى قالمىغان بولاتتى. دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ قانۇنىيىتى بۇزۇلغان بولاتتى. چىرايلىق بىلەن سەت، ياخشى بىلەن يامان، سادىق بىلەن ئاسى ئارىسىدا پەرىق قالمىغان بولاتتى.

ئىسلامىيەت، مۇسۇلمانلارنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئىشىنىشنى ۋە ئۇ بىزگە بىلدۈرگەن شەكىلدە ئىمان ئېيتىشنى تەلەپ قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، يالغۇز بىر ئىمان شەكلىنى بىلدۈرگەن. ئەسھابى-كىرامنىڭ ھەممىسى ئۇ بىلدۈرگەن بويىچە ئىمان ئېيتىپ، ئۇنىڭ بىلدۈرگەن شەكلى بىلەن ئىشەنگەن. ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتىش شەكلىدە ھېچقانداق بىر پەرىق ۋە ئۆزگىرىش يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ئىنسانلار ئىسلامىيەتنى ئەسھابى-كىرامدىن ئۆگەندى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش بىر ئىماننى ئۆگەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ئۆگەتكەن ۋە ئۇلاردىن بىزگە قالغان ئىمان ئەھلى سۈننەت ئېتىقادىدۇر. ئەسھابى-كىرام قالدۇرغان

مىراسلىرغا ئۆز كۆز قارشى، پەلسەپەۋى سۆزلىرى، ھاۋايى-ھەۋەسلىرى، ئارزۇلىرى، سىياسى قاراشلىرى ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش باشقا نەرسىلەرنى ئارلاشتۇرمىدى.

ئەسھابى-كىرام، ھەممە نەرسىدىن ئۇلۇغ بولغان ئاللاھ تەئالانىڭ ھەر نوقساندىن خالى، قۇسۇرسىز ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ بىزگە بىلدۈرگەنلىرىنىڭ شەكسىز توغرا ئىكەنلىكى قوبۇل قىلىپ ئىشىنىش. مەنىسى ئوچۇق بىلدۈرۈلمىگەن ئايەتلەر ھەققىدە شۈبھىلەنمەسلىكتەك ۋەزىپەلەر بىلەن ئىمانلىرىنى مۇھاپىزەت قىلدى. ئىسلامىيەتنىڭ ئىمان ئاساسلىرىنى ئىنسانلارغا، ساپ، توغرا ۋە ئەسلى مەنىسى بىلەن تەبلىغ قىلدى.

ئەسھابى-كىرام پەيغەمبەردىن ئالغان ئىلىملەرنى، بىر نەرسە قوشماي ۋە چىقارماي قوبۇل قىلىپ، ئىشەندى. ئەسھابى-كىرامنىڭ يولىدىن ماڭغانلارنى ئەھلى سۈننەت ۋەل جامائەت پىرقىسى دەپ ئاتايمىز. بۇ توغرا ۋە ھەقىقى ئىسلام يولىدىن ئايرىلغانلارنى بولسا، بىدئەت پىرقىلىرى (توغرا يولدىن ئايرىلغان ۋە پاسىق) دەپ ئاتايمىز.

ئەسھابى-كىرامنىڭ ھەممىسى ئايەتكە ئاساسلانغان ھالدا قارار چىقىراتتى. ئۇلار دىنى بىلىملەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىۋاستە سورايتتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىۋاستە كۆرۈشۈش، سۆزلىشىش، ئۇنىڭ بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولۇش قاتارلىق ئۇلۇغ مەرتىۋە ۋە پۇرسەتلەرگە ئېرىشتى. نەپسانى ھەۋەسلەردىن يىراق بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى خالىس، ئەدەپ ۋە ئىلىمدە، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەسھابىدىن بولمىغان ھەر قانداق ئالىم ۋە ئەۋلىيامۇ ئىگە بولالمايدىغان يۇقىرى دەرىجىلەرگە ئېرىشتى. ساھابىدىن ھەر قانداق بىرىنىڭ ھىدايەت يولتۇزى ئىكەنلىكى ھەدىس كىتابلىرىدا بىلدۈرۈلدى. ئۇلارنىڭ ئىمان ۋە ئېتىقادى بىر ئىدى. ھەققىدە ئايەت ۋە ھەدىس بىلدۈرۈلمىگەن مەسىلىلەردە ئۆزىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قوياتتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئىش-ھەرىكىتى بىر مەزھەپنى تەمسىل قىلغۇدەك دەرىجىدە ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆپىنىڭ چىقارغان ھۆكۈم ۋە قاراشلىرى بىردەك ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆز قاراش ۋە چۈشەنچىلىرى كىتاب قىلىپ يېزىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ مەزھەپلىرى بىزگە تەۋەرۈك بولۇپ قالالمىدى. بۇ سەۋەپتىن بۈگۈنكى كۈندە، ئەسھابى-كىرامدىن خالىغان بىرسىنىڭ مەزھىپىگە تەۋە بولۇش مومكىن بولمىدى.

ئىسلامىيەتنى ئەسھابى-كىرامدىن ئۆگەنگەن، ئەسھابى-كىرامدىن ئۆگەنگەنلەردىن ئۆگەنگەن ۋە ئۇلارنىڭ ئۆگەتكەنلىرىدىن ئۆگىنىپ دەرىجىسى بالداقمۇ-بالداق يۇقىرىغا ئۆرلەپ، ئايەتكە ئاساسەن قارار بېرەلەيدىغان نۇرغۇن ئىماملار يېتىشىپ چىقتى. ئۇلارمۇ ئەمەلدە مەزھەپ ئىگىسى ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆزقاراش ۋە چۈشەنچىلىرىمۇ بىر مەزھەپنى تەشكىل قىلالايتتى. بۇ ئالىملارنىڭ كۆز-قاراشلىرى كىتاب قىلىپ خاتىرلەنمىگەنلىكى ئۈچۈن، نۇرغۇنى ئۇنتۇلۇپ كەتتى. پەقەت تۆت چوڭ ئىمامنىڭ كۆز-قاراش ۋە پىكىرلىرى ئۇلارنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى تەرىپىدىن كىتاب قىلىپ يېزىلغانلىقى ۋە قوغدالغانلىقى ئۈچۈن، مۇسۇلمانلار ئارىسىغا كەڭ تارقالدى. يەر يۈزىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا توغرا يولنى كۆرسەتكەن، ئىسلامنى بۇزۇلۇش، ئۆزگىرىپ كېتىشتىن ساقلىغان بۇ تۆت ئىمامنىڭ

بىرىنچىسى، ئىمامى ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە. ئىككىنچىسى، ئىمامى مالىك. ئۈچىنچىسى، ئىمامى شاپىئى، تۆتىنچىسى، ئەخمەت بىن ھەنبەلدۇر.

ئەھلى سۈنئەت ئېتىقادى ھېسابلانغان بۇ تۆت ئىمامدىن، ئىمامى ئەزام يولىدا ھەنىفە مەزھىپى، ئىمامى مالىك يولىدا، مالىكى مەزھىپى، ئىمامى شافىئى يولىدا، شافىئى مەزھىپى، ئىمام ئەخمەت بىن ھەنبەلنىڭ يولىدا، ھەنبەلى مەزھىپى دەپ ئاتالدى. ھازىر دۇنيادىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ يولىدا ئۇيغۇن بىر ئىبادەت ۋە ياكى بىر ئىش قىلىش ئۈچۈن پەقەت بۇ تۆت مەزھەپتىن بىرسىگە ئۇيغۇن ھەرىكەت قىلىشى مومكىن بولۇپ قالدى

ئىبادەت

بىرىنچى، قائىدە-تەرتىپلىرى ۋە پەرزلەرگە ئۇيغۇن ھالدا، ھەر كۈنى بەش قېتىم بەلگىلەنگەن ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇش. نامازلارنى، پەرز، سۈننەت ۋە ۋاجىپلىرىغا دىققەت قىلىپ، چىن قەلبى بىلەن ۋاقتىنى ئۆتكۈزىۋەتمەي ئوقۇش. قۇرئانى-كەرىمدە نامازنى «سالات» دەپ يازىدۇ. سالاتنىڭ لوغەت مەنىسى، ئىنسانلارنىڭ دۇئا قىلىش، پەرىشتىلەرنىڭ زىكىر ۋە ئېتىكاپتا بولىشى، ئاللاھ تەئالانىڭ مەرھەمەت قىلىشى ۋە كۆيۈنۈشى دېمەكتۇر. ئىسلامىيەتتە سالات بولسا، دىنى كىتابلاردا بىلدۈرگەن ئۇسۇل بويىچە، بەلگىلەنگەن ھەرىكەت ۋە شەكىللەردە بەلگىلەنگەن نەرسىلەرنى ئوقۇش دېمەكتۇر. ناماز ئوقۇش تەكبىر بىلەن باشلىنىدۇ. يەنى ئەرلەرنىڭ قوللىرىنى قۇلاقلىرىغىچە كۆتۈرۈپ «ئاللاھۇ ئەكبەر!» سۆزىنى ئېيتىپ، قوللار كىندىك ئۈستىدە قول قوشتۇرۇپ تۇرغاندىن كېيىن باشلىنىدۇ. ئاخىرىدا ئەتتەھىيياتۇ دۇئاسىنى ئوقۇپ ئوڭ ۋە سولغا سالام بەرگەندىن كېيىن ناماز تۈگەيدۇ.

ئىككىنچى، مالنىڭ زاكىتىنى بېرىش. زاكاتنىڭ مەنىسى، پاكىزلىق، ماختاش، ياخشى ۋە گۈزەل قىياپەتكە كىرىش دېمەكتۇر. ئىسلامىيەتتە زاكات بېرىش، زاكات مېلى بولغان كىشى ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىدىن ئوشۇق بولغان مەلۇم قىسمىنى بەلگىلەنگەن بىر ئۆلچەم بىلەن مېلىنىڭ بىر قىسمىنى ئايرىغاندىن كېيىن، قۇرئانى-كەرىمدە سۈپەتلىرى بىلدۈرۈلگەن مۇسۇلمانلارغا، مىننەت قىلماي بېرىشتۇر. زاكات سەككىز خىل ئىنسانلارغا بېرىلىدۇ. تۆت مەزھەپتە تۆت تۈرلۈك زاكات بار. ئالتۇن ۋە كۈمۈش زاكىتى، تىجارەت مېلى زاكىتى، يېرىم يىلدىن كۆپ ۋاقىت يايلاقتا ئوتلىغان تۆت تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ زاكىتى، ئېتىز-ئېرىق زاكىتىدۇر. تۆتىنچى زاكاتقا بولسا، ئۆشرە نامى بېرىلگەن. يەردىن مول-ھوسۇل ئالغاندىن كېيىن دەرھال ئۆشرە بېرىلىدۇ. باشقا ئۈچ خىل زاكاتنىڭ بەلگىلەنگەن مىقدارى بولۇپ، بىر يىلدىن كېيىن بېرىلىدۇ.

ئۈچىنچى، رامىزان ئېيىدا ھەر كۈنى روزا تۇتۇش. روزا تۇتۇش سەۋم دەپ ئاتىلىدۇ. لوغەت مەنىسى، بىر نەرسىنى باشقا بىر نەرسىدىن قوغداش دېمەكتۇر. ئىسلامىيەتتە شەرتلەرگە ئۇيغۇن ھالدا، رامىزان ئېيىدا ھەر كۈنى ئۈچ نەرسىدىن ئۆزىنى قوغداش

كېرەك. بۇ ئۈچ نەرسە، يېيىش، ئىچىش ۋە جىنسى مۇناسىۋەت. رامىزان ئېيى، ئاسماندا يېڭى چىققان ئاينى كۆرگەن كۈندىن باشلاپ باشلىنىدۇ. كالېندارغا قاراپ باشلانمايدۇ.

تۆتىنچى، كۈچى يەتكەنلەر ئۆمرىدە بىر قېتىم ھەجگە بېرىش. يولى بىخەتەر ۋە ساغلام بىر شەكىلدە مەككە شەھرىگە بېرىپ قايتىپ كەلگۈچە، يۇرتىدا قېلىپ قالغان بالا ـ ۋاقىسىنىڭ تۇرمۇشىغا يەتكۈدەك مالدىن كۆپىراق پۇل ـ پىچەك بىلەن ئۇ يەرگە بېرىپ كېلەلەيدىغان بىرسى ئۆمرىدە بىر قېتىم، ئېھرام بىلەن، كەبىنى تاۋاپ قىلىشى ۋە ئەرافات مەيدانىدا تۇرىشى كېرەك.

بەشىنچى، ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن كۈچ چىقىرىش، يەنى جىھاد قىلىش. جىھاد تەييارلىق قىلىش دېگەنلىكتۇر.

مۇناكەھات: توي قىلىش، ئاجرىشى، نەپىقە... قاتارلىق تۈرلەرگە بۆلىنىدۇ.

مۇئامەلات: سودا ـ سېتىق، ئىجارە، شېركەت، ئۆسۈم، مىراس قاتارلىق تۈرلەرگە بۆلىنىدۇ.

ئۇقۇبات: جازا دېگەنلىك بولۇپ، بەش تۈرگە بۆلىنىدۇ. قىساس، ئوغۇرلۇق، زىنا، تۆھمەت ۋە دىندىن چىقىش قاتارلىقلار.

ئەخلاق

ئىسلامىيەت، گۈزەل ئەخلاق بىلەن قوراللىنىشنى، نەپسىنى يامان ئىشلاردىن پاكلاشنى، گۈزەل خۇيلۇق بولۇش، ھەر تەرەپتىن ئىپپەتلىك ۋە ھايالىق بولۇشنى ئەمر قىلىدۇ. بۇ بىلىم ۋە يوللارنى ئۆگەتكەن ئىلمنى تەسەۋۋۇپ دەپ ئاتايمىز.

بەدەن ساغلاملىقىغا ئائىت بىلىملەرنى دوختۇرلۇقتا ئۆگەتكەندەك، ئىنسان قەلبىنىڭ روھى كېسەللىكلەردىن قۇتۇلدۇرۇشنىمۇ تەسەۋۋۇپ ئىلمى ئۆگىتىدۇ. يۈرەك كېسەللىكلىرىنىڭ ئالامىتى بولغان، يامان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ياخشى ئىشلارنى قىلىش ۋە ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا كاپالەتلىك قىلىدۇ.

ئىسلامىيەت، باشتا ئىلىم ئېلىشنى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆگەنگەنلىرىگە ماس ھالدا ئۇيغۇن ئىش ـ ھەرىكەت ۋە ئىبادەتلەرنى قىلىش كېرەك. پۈتۈن ئىشلارنىڭ ئاللاھ تەئالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىنىشى، قىسقىسى، ئىلىم، ئەمەل ۋە ئىخلاس دېگەنلىكتۇر. ئىنسانلارنىڭ دەرىجىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلىشى، دۇنيا ۋە ئاخىرەت سائادىتىگە ئېرىشىش، بىر ئايروپىلاننىڭ ئۇچىشىغا ئوخشىتىلسا، ئىمان بىلەن ئىبادەت بۇ ئايروپىلاننىڭ گەۋدىسى شۇنداقلا موتورى ھېسابلىنىدۇ. تەسەۋۋۇپ يولىدا ئالغا بېسىش، ئۇنىڭ يېقىلغۇسى يەنى بېنزىنىدۇر. ئايروپىلاننى ئۇچۇرۇش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن، ئىمان ۋە ئىبادەتكە ئېھتىياجىمىز بار، يەنى ئايروپىلاننىڭ قانات ۋە گەۋدىسى بولمىسا بولمايدۇ. ئايروپىلاننىڭ ھەرىكەت قىلىشى ئۈچۈن ئېنېرگىيەگە ئېھتىياجى بار. يەنى ئىلىم يولىدا ئالغا بېسىش كېرەك.

تەسەۋۋۇپنىڭ ئىككى خىل غايىسى بار. بىرىنچىسى: ئىمانى ۋىجدانىغا ئىگە بولۇش يەنى يۈرەككە مەھكەم ئورۇنلىشىش ۋە گۇمان قوزغايدىغان نەرسىلەرنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماسلىق. ئەقىل ۋە ئىسپات بىلەن قۇۋۋەتلەنگەن ئىمان ئۇنداق ساغلام بولمايدۇ. ئاللاھ تەئالا قۇرئانى-كەرىمنىڭ راد سۈرىسى 28-ئايىتىدە: «يۈرەكلىرىگە ئىماننىڭ تامغىسى بېسىلىشى ۋە ئورۇنلىشى، پەقەت ۋە پەقەت ئاللاھقا زىكىر قىلىش بىلەن بولىدۇ» دېگەن. زىكىر، ھەر ئىشتا ۋە ھەرىكەتتە ئاللاھ تەئالانى يادىغا ئېلىش، ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئۇيغۇن ئىش قىلىش دېگەنلىكتۇر. ئىككىنچىسى: فىقھە ئىلمى بىلەن بىلدۈرگەن ئىبادەتلەرنىڭ چىن دىلى بىلەن قىلىنىشى ۋە ئىنسان نەپسىدىن كېلىپ چىققان ھۇرۇنلۇق ۋە قىيىنچىلىقلارنى يوقۇتۇش. تەسەۋۋۇپقا چىك يېپىشىش، باشقىلار بىلەلمىگەن نەرسىلەرنى بىلىش، غايىپتىن خەۋەر بېرىش، نۇرلار، روھلار ۋە قىممەتلىك چۈشلەرنى كۆرۈش ئۈچۈن ئەمەس. تەسەۋۋۇپ بىلەن يەتكىلى بولىدىغان ئىلىم، ئالدى بىلەن ئىماننى توغرىلاش، ئىسلامىيەتنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىپ، بۇلارغا ئۇيغۇن ھالدا ئىبادەت قىلىش دېگەنلىكتۇر. بۇ ئۈچ نەرسىنى قىلماي تۇرۇپ، يۈرەكنى يامان ئىشلاردىن ساقلاش، نەپسىمىزنى تىزگىنلەش ۋە توغرا تەربىيەگە ئېرىشىش مۇمكىن بولمايدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مايىل بولۇش

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مايىل بولۇش، ئۇنىڭغا يارىشا ئىش قىلىش، ئۇنىڭ ماڭغان يولىدىن مېڭىش دېگەنلىكتۇر. ئۇنىڭ يولى قۇرئانى-كەرىمنىڭ كۆرسەتكەن يولىدۇر. بۇ يولنى ئىسلام يولى دەپ ئاتايمىز. ئۇنىڭغا مايىل بولۇش ئۈچۈن، باشتا ئىمان ئېيتىش، مۇسۇلمانلىقنى ياخشى ئۆگىنىش، ئۇنىڭدىن كېيىن پەرزلەرگە رىئايە قىلىپ ھارامىلاردىن يىراق تۇرۇش، ئۇنىڭدىن كېيىن، سۈننەتلەرگە رىئايە قىلىپ، مەكرۇھ بولغان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. بۇلاردىن قالسا ساۋاپ ۋە گۇناھ بولمايدىغان ئىشلاردىمۇ ئۇنىڭغا مايىل بولۇش دېمەكتۇر.

ئىمان ئېيتىش، ئۇنىڭغا مايىل بولۇش ۋە سائادەت ئىشىكلىرىدىن ئىچىگە كىرىش دېگەنلىكتۇر. ئاللاھ تەئالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دۇنيادىكى پۈتۈن ئىنسانلارنى سائادەتكە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن ئەۋەتتى. قۇرئانى-كەرىمدە: «ئەي سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز! سېنى دۇنيادىكى پۈتۈن ئىنسانلارغا، ئەخلاق ۋە سائادەت يولى بىلەن خوشخەۋەر بېرىش، بۇ سائادەت يولىنى ئۇلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن ئەۋەتتىم» دېگەن. (سەبە سۈرىسى، 28-ئايەت)

مەسىلەن، ئۇنىڭغا مايىل بولغان بىر كىشىنىڭ، مەلۇم ۋاقىتتا ئۇخلىغان ئۇيقۇسىمۇ، ئۇنىڭغا ئۇيمىغان ھالدا، قانچىلىغان كېچىلەرنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەندىن نەچچە ھەسسە ئەۋزەل. چۈنكى «قەيلۇلە» قىلىش يەنى چۈشتىن بۇرۇن ئازراق ئۇخلاش، ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى. يەنە ئۇنىڭ بىزگە ئەمر قىلغان ھېيت-بايراملاردا روزا تۇتماسلىق، ھېيت-بايراملاردا يەپ-ئىچىش قاتارلىق ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلىپ تۇتقان روزا، ئۇنىڭغا

مايىل بولمىغان ھالدا يىل بويى تۇتقان روزىدىن مىڭ ھەسسە ئۇستۇن. ئۇنىڭ ئەمر قىلغىنى بويىچە نامراتقا بەرگەن زاكات، ئۆز ئارزۇسى بىلەن بەرگەن تاغدەك ئالتۇن قەدەر بەرگەن سەدىقىدىن ئۇستۇندۇر.

ھەزرىتى ئۆمەر بىر كۈنى بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغاندىن كېيىن، جامائەتكە قاراپ بىر كىشىنى تاپالماي، جامائەتتىن سورىدى. ئەسھابتىن بىرى: ئۇ كېچىلىرى تاڭ ئاتقۇچە ئىبادەت قىلىدۇ. بەلكىم ھازىر ئۇخلاپ قالغان بولىشى مومكىن! دېدى. ھەزرىتى ئۆمەر: كاشكى پۈتۈن كېچە ئۇخلاپ، بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغان بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى، دېدى. ئىسلامىيەتتە، ئۇخلىماي جاپا تارتىپ، نەپسىنى قارغۇ قىلغان تەقدىردىمۇ، ئىسلامىيەتكە ئۇيغۇن شەكىلدە ھەرىكەت قىلمىسا، پايدىسىز بىر ئىش قىلغان بولىدۇ. ئەگەر بۇ جاپالىرىغا بىر قىممەت بېرىلسە، دۇنيادا بىر قانچە مەنپەئەتتىن باشقا بىر نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ھالبۇكى، بۇ بىر قانچە ئىشنىڭ دۇنيادىكى قىممىتى ۋە ئەھمىيىتى نېمە بولسۇن؟ بۇلار، ئەرزىمەس ئىشلار بىلەن ۋاقتىنى زايە قىلغانغا ئوخشايدۇ، باشقىلاردىن ئارتۇق ھېرىپ-چارچايدۇ خالاس. ئېرىشكەن نەتىجىسىمۇ جاپا تارتقانغا چۈشلۇق بولمايدۇ. ئىسلامىيەتكە مايىل بولغانلار ئاز ئىش بىلەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى قولغان كەلتۈرىدۇ. بەزىدە بىر سائەتتە قىلغان ئىشى، يۈز يىللاردا قولغان كەلتۈرگەن نەتىجە بىلەن باراۋەر بولىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى بولسا، ئىسلامىيەتكە ئۇيغۇن ھەرىكەت قىلىشتۇر. ئاللاھ تەئالانىڭ رازى بولغان ۋە ياخشى كۆرگەن ئىشىدۇر. بۇنداق بولىدىغانلىقىنى، ئاللاھ تەئالا كىتابىدا نۇرغۇن يەردە ئوتتۇرىغا قويغان. مەسىلەن، ئال ئىمران سۈرىسى 31-ئايەتتە: «ئەي سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىم! ئۇلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئاللاھ تەئالانى ياخشى كۆرسەڭلار ۋە ئاللاھ تەئالانىڭمۇ سىلەرنى ياخشى كۆرىشىنى ئارزۇ قىلساڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار! ئاللاھ تەئالا، ماڭا مايىل بولغانلارنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش «ئەھكامى ئىسلامىيەت»كە مايىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئەمرلىرىنى چىن دىل بىلەن قىلىش ۋە ئۇ ئەمر قىلغان نەرسىلەرنى، ئالىملارنى، سالىھ ئىنسانلارنى ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭ دىنىنى دۇنياغا تارقىتىش دېگەنلىكتۇر. دىنغا ئىتائەت قىلىشنى خالىمىغان، ياخشى كۆرمىگەن ۋە كۆڭۈل بۆلمىگەنلەرنى پەس كۆرۈش كېرەك.

ئىسلامىيەتكە ماس كەلمىگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ تەئالا ياخشى كۆرمەيدۇ، ياخشى كۆرۈشكە ئېرىشەلمىگەن ئىشلارغا قانداقمۇ ساۋاپ بەرسۇن؟ ئەكسىچە جازا بېرىلىدۇ.

ئىككى جاھان سائادىتىگە ئېرىشىش، پەقەت ۋە پەقەت ئىككى دۇنيا خوجىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش بىلەن مۇمكىندۇر. ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن ئىمان ئېيتىش ۋە ئەھكامى ئىسلامىيەتنى ئۆگىنىش ۋە ھەققى بىلەن ئورۇنداش كېرەك.

ئاخىرەتتە دوزاقتىن قۇتۇلۇش، پەقەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلغانلارغا مەخسۇستۇر. دۇنيادا قىلىنغان پۈتۈن ياخشىلىقلار، پۈتۈن كەشپىلەر، پۈتۈن ئەھۋاللار ۋە پۈتۈن ئىلىملەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدا مېڭىش شەرتى بىلەن بىر قىممەتكە ئىگە بولىدۇ. ئەكسىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلماي قىلىنغان ھەر قانداق ياخشى ئىش، دۇنيادىلا قالىدۇ ۋە ئاخىرەتنىڭ خاراپ بولۇشىغا سەۋەپ بولىدۇ. قارىسا ياخشى ئىشتەك كۆرۈنگەن، يۇقىرى ئۆرلەشنى مەقسەت قىلغان بىر ئىشتىن باشقا ئىش ئەمەستەك بولىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تولۇق ۋە قۇسۇرسىز ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى ھەقىقى، چىن دىل بىلەن ياخشى كۆرۈش كېرەك. ئۇنى ھەقىقى سۆيۈشنىڭ ئالامىتى بولسا، ئۇنىڭ دۈشمەنلىرىدىن يىراق تۇرۇش، ئۇ ياخشى كۆرمىگەن ئىشلارنى ياخشى كۆرمەسلىكتۇر. ئاشىقلار سۆيگۈنى ئۈچۈن دىۋانە بولغاندەك، ئۇنىڭدىن بىر ئازمۇ ئايرىلمايدۇ. جاندىن كەچمەي جانانغا يەتكىلى بولمىغاندەك، بىر ـ بىرىگە قارمۇ ـ قارشى نەرسىلەر بىر يۈرەكتە ئورۇن تۇتالمايدۇ. ئىككى قوشقارنىڭ بېشى بىر قازانغا پاتماپتۇ دېگەندەك.

دۇنيا نېمەتلىرى ئۆتكۈنچى ۋە ئالداتقۇچىدۇر. بۈگۈن قولغان كەلتۈرگەنلەر ئەتە باشقا بىرسىنىڭ بولىدۇ. ئاخىرەتتە قولغا كېلىدىغانلار ئەبەدى ۋە دۇنيادا تىرىشىش ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ. بۇ تۆت كۈنلۈك دۇنيانى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ئىنسانى بولغان مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئىتائەت قىلغان ئاساستا ئۆتكۈزسەك، ئەبەدى سائادەت ۋە قۇتۇلۇشقا ئېرىشكەن بولىمىز. ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماي ئۆتكۈزسەك، پۈتۈن ئىشلىرىمىز بىكارغا كەتكەن بولىدۇ. ئۇنىڭغا مايىل بولمىغان ھەر قانداق ياخشى ئىش پەقەت بۇ دۇنيادىلا قالىدۇ. لېكىن ئاخىرەت ئۈچۈن ھېچقانداق پايدىسى بولمايدۇ..

ئۇنىڭغا ئىتائەت بىلەن ئۆتكۈزگەن زەررىچىلىك بىر ئىش، پۈتۈن دۇنيا نېمەتلىرىدىن يۇقىرى تۇرىدۇ. ئىنسانلىقنىڭ قىممىتى ۋە شەرىپى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا باغلىقتۇر. پەيغەمبەرگە مايىل بولۇش ئۈچۈن مۇسۇلمانلار ئەھلى سۈننەتنىڭ تۆت مەزھىپىدىن بىرسىگە تەۋە بولىشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىپ، ئۇنىڭ بىزگە كەلتۈرگەنلىرىنى قوبۇل قىلىش، ئۇنى ياخشى كۆرۈش، نەسىھەتلىرىنى قوبۇل قىلىش دېمەكتۇر. ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلىش پەرزدۇر. بۇ جەھەتتە ئاللاھ تەئالا: «ئۇ ھالدا، ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بولغان پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتىڭلار، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىڭلاركى، توغرا يولنى تاپقان بولىسىلەر. كىمكى، ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتمىسا، مۇھەققەقكى، بىز ئۇ كاپىرلار ئۈچۈن دەھشەتلىك بىر ئاتەش تەييارلىدۇق» دېگەن. (ئەئراف سۈرىسى، 158 ـ ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تەئالادىن باشقا ئىلاھ يوق ئىكەنلىكىگە شاھادەت كەلتۈرۈپ، ماڭا ۋە ماڭا ئەۋەتىلگەنلەرگە ئىمان كەلتۈرگىچە، ئىنسانلار (كاپىرلار) بىلەن ئۇرۇش قىلىش ماڭا ئەمر قىلىندى. ئۇلار ئۇرۇش قىلسا، مۇسۇلمان بولغانلىقى ئۈچۈن جازالانمايدۇ، ماللىرىنى ۋە جانلىرىنى مەندىن قۇتقۇزىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يوشۇرغان

ئىشلىرىنى ئاللاھ تەئالا كۆرۈپ تۇرىدۇ»، «ماڭا كىم ئىتائەت قىلسا، ئاللاھ تەئالاغا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ. كىم ماڭا ئىسيان قىلسا، ئاللاھ تەئالاغا ئىسيان قىلغان بولىدۇ. مېنىڭ ئەمرلىرىمگە ئىتائەت قىلغان، ماڭا ئىتائەت قىلغان، ئەمرلىرىمگە ئىسيان قىلغان ماڭا ئىسيان قىلغان بولىدۇ»، «ماڭا ئىتائەت قىلغان ۋە مېنىڭ بۇيرۇقلىرىمغا ئىتائەت قىلغان كىشىنىڭ ھالى بىلەن ماڭا ئىتائەت قىلمىغان ۋە ئەمرلىرىمنى يالغانغا چىقارغان كىشىلەرنىڭ ھالى شۇ ئادەمنىڭ ھالىغا ئوخشايدۇ. ئۇ ئادەم بىر ئۆي سالپتۇ، (ئىنسانلارغا زىياپەت بېرىش ئۈچۈن) گۈزەل، خىلمۇ-خىل تاماقلارنى تەييارلاپتۇ، ئىنسانلارنى تاماققا چاقىرىش ئۈچۈن بىرسىگە ۋەزىپە بېرىپتۇ. دەۋەتنى قوبۇل قىلغان كىشى ئۆيگە كىرىدۇ ۋە بۇ لەززەتلىك تاماقلارنى يەيدۇ، دەۋەتنى قوبۇل قىلمىغان كىشى بولسا، ئۆيگە كىرمەيدۇ، نەتىجىدە ئۇ تاماقلارغىمۇ ئېغىز تەگمىگەن بولىدۇ. بۇ يەردىكى ئۆي (پەيغەمبەرنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلغان تەقۋادار كىشىلەر ئۈچۈن تەييارلانغان) بولسا، جەننەتتۇر. (ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ نېمەتلىرى بىلەن تولغان جەننەتكە) دەۋەت قىلغان بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. كىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىسيان قىلسا، ئاللاھ تەئالاغا ئىسيان قىلغان بولىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە ئىتائەت قىلغان مۆمىنلەر ۋە ئۇنى يالغانغا چىقارغان كاپىرلار بولۇپ، ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ»، «مېنىڭ سۈننىتىمگە ۋە مېنىڭدىن كېيىن كېلىدىغان خۇلەپائى راشىدىنىنىڭ (پەيغەمبەردىن كېيىن كېلىدىغان تۆت خەلىپە) سۈننىتىگە چىڭ يېپىشىڭلار. ئۇلارغا پۇتۇن ئىشتىياقىڭلار بىلەن باغلىنىڭلار. (دىندا) كېيىن مەيدانغان كەلگەن (قۇرئانى-كەرىمنى، سۈننەتنى، ئۇممەتنى ۋە دىننى بىلمىگەنلەر) نەرسىلەردىن ئۆزەڭلارنى قوغداڭلار. چۈنكى دىندىن كېيىن مەيدانغا كەلگەن نەرسىلەر بىدئەتتۇر، ھەر قانداق بىدئەت ساپىقلىقتۇر» دېگەن.[466]

ئەنەس بىن مالىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇخلىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم مېنىڭ سۈننىتىمگە ئەمەل قىلىپ ياشىسا، مfıf ھۆرمەت قىلغان بولىدۇ. ماڭا ھۆرمەت بىلدۈرگەن ۋە ئىتائەت قىلغان بولسا، جەننەتتە مەن بىلەن بىللە» دېگەن.

بىلال بىن ھارىس رىۋايەت قىلغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر كىشى ئىسلامنىڭ سۈننەتلىرىگە رىئايە قىلسا، بۇنىڭ ساۋابىغا ۋە ئۇنى قىلغانلارنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ. ئەگەر بىر كىشى ئىسلامدىكى سۈننەتلەرنى كۆزگە ئىلمىسا، بۇنىڭ گۇناھى ۋە بۇنى قىلغانلارنىڭ گۇناھى ئۇنىڭغا بېرىلىدۇ» دېگەن.[467]

ئۆمەر بىن ئابدۇلئەزىز: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ناھايىتى گۈزەل بىر يولنى ئاچتى. ئۇنىڭدىن كېيىن خەلىپىلەرمۇ يوللار ئاچتى. پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى

---

466. ئىبنى ماجە، «مۇقەددىمە»، 6؛ دارىمى، «مۇقەددىمە»، 16؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، IV، 126؛ ھاكىم، ئەل-مۇستەدرەك، I، 174؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II، 422.

467. ئىبنى ماجە، «مۇقەددىمە»، 36؛ دارىمى، «مۇقەددىمە»، 44؛ ئەخمەت ب. ھەنبەل، ئەل-مۇسنەد، IV، 361؛ بەيھاقى، ئەس-سۈنەن، II، 136.

خەلىپىلەرنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلىش، ئاللاھ تەئالا ۋە ئۇنىڭ كىتابلىرىغا ئەمەل قىلىپ ھەرىكەت قىلىشتۇر. ئاللاھ تەئالا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش، ئاللاھ تەئالانىڭ دىنىنى كۈچلەندۈرۈش بىلەن بىردەكتۇر. ئىسلامىيەتنى ھېچكىمنىڭ بۇزۇش ۋە ئۆزگەرتىش ھوقۇقى يوق. سۈننەتكە قارشى چىققان كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىگە ئەمەل قىلىش جائىز ئەمەس.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەسھابىنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلغانلار، ھىدايەت يولىغا ئېرىشكەن بولىدۇ. بۇلاردىن ياردەم سورىغانلار، مۇتلەق ياردەمگە ئېرىشىدۇ. ئەگەر كىم سۈننەتكە قارشى چىقسا ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ماڭغان يولىدىن چەتنەپ كېتىدۇ. بارىدىغان يەرلەرنىڭ ئەڭ يامىنى دوزاقتۇر» دېگەن.

ئەخمەت بىن ھەنبەل: «بىر كۈنى بىر جامائەت بىلەن بىللە ئىدىم. ئۇلار كىيىملىرىنى سېلىپ سۇغا كىردى. مەن بولسام، ‹كىم ئاللاھ تەئالاغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتسا، ھاماماغا (ئەۋرەت يەرلىرىنى ياپماي) كىرمىسۇن› ھەدىسى بويىچە كىيىم سالدىم. ئۇ كېچە چۈشۈمدە بىر كىشى ماڭا: ئەي ئەخمەت! ساڭا خوشخەۋەر! ئاللاھ تەئالا، سېنى پەيغەمبەرنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلغىنىڭ ئۈچۈن گۇناھلىرىڭنى ئەپۇ قىلدى. سېنى ئىمام قىلدى، ئىنسانلار ساڭا مايىل بولىدۇ، دېدى. مەن: سىز كىم؟ دېدىم. ئۇ كىشى: مەن جىبرائىل، دېدى» دېگەن.

بىر كىشى، ھەر ئىشىدا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە مايىل بولمىسا، مۆمىن ھېسابلانمايدۇ. پەيغەمبەرنى ئۆز جېنىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرمىسە، ئىمانى تولۇق بولمايدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ پەيغەمبىرىدۇر.

ھەر ئەسىردە ياشىغان ھەر بىر مىللەتنىڭ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشى ۋاجىپتۇر. ھەر مۆمىننىڭ ئۇنىڭ دىنىغا ياردەم قىلىشى، ئۇنىڭ ئەخلاقى بىلەن قوراللىنىشى، ئۇنىڭ مۇبارەك ئىسمىنى كۆپ سۆزلىشى، ئۇنىڭ ئىسمىنى سۆزلىگەن، ئاڭلىغاندا، سالام يوللىشى مۇبارەك جامالىنى كۆرۈشكە ئاشىق بولىشى، ئۇنىڭ بىزگە يەتكۈزگەن قۇرئانى-كەرىم ۋە ئىسلام دىنىنى ياخشى كۆرىشى لازىمدۇر.

ھىلىيەئى سائادەت (شېئىر)

ئەسھابىغا نەسھەتتىن كېيىن،
پەخرى ئالەم دېدى مەندىن كېيىن.

گەر پاكلىقىمنى كۆرسە بىرى،
بولۇر چېھرىمنى كۆرگەن كەبى.

كۆرگەندە سۆيگۈ ھاسىل بولۇپ،
يەنى ھۆسنۈمگە ئاشىق بولسا.

مېنى كۆرۈشنى قىلسا ئارزۇ،
قەلبى، سۆيگۈم بىلەن تولسا.

دوزاق بولىدۇ، ئۇنىڭغا ھارام،
رەببىم، جەننەتنى قىلار ئىكرام.

ھەتتا يالاڭ بەدەنلەر بىرلەشمەس،
بولۇر ئاللاھنىڭ قانۇنىدا ھەق.

دېدىكى پاك رەسۇل بىزگە،
سۆيۈپ يازسا بىرسىنىڭ قولى.

قىلار ئاللاھ قورقۇدىن يىراق ئۇنى،
قازا بىلەن تولغان بولسىمۇ كۈنى.

كېسەللىك كۆرمەيدۇ دۇنيادا كۈنى،
ھېچ ئاغرىماس پۈتۈن بەدىنى.

گەر گۇناھكار بولسا بۇ كىشى،
دوزاق بولىدۇ ئۇنىڭغا ھارام.

ئاخىرەتتە قۇتۇلىدۇ ئازابلاردىن،
ئۇنىڭ بولۇر دۇنيادا ئىشلىرى راۋان.

تىلەيمىز ئۇلۇغلۇق كانى ئاللاھتىن،
چۈنكى بىز بولغاچقا ئاجىز بىر بەندە.

ھەققىدە سۆزلەر بىردەك ئۈممەتنىڭ،
ئاق يۈزلۈك ئىدى ئالەمنىڭ پەخرى.

يۈزلىرى ئاق-قىزىل نۇر كەبى ئىدى،
خۇش چىرايى گۈلدەك ئېچىلغان ئىدى.

تەرلىرى چاقنىغان مەرۋايىت ئىدى،
بەكمۇ مايىل قىلاتتى باشقىلارنى ئۆزى.

تەرلىرى گەر تۆكۈلسە تەرلىگەندە،
ئەتراپىغا چاچاتتى نۇر دولقۇنى.

كۆرۈنەتتى كۆزلىرى دائىم سۈرمەلىك،
يۈرەكلەرنى مەھلىيا گۈزەل كۆزلىرى.

كۆز ئاقلىرى ئىدى ئاجايىپ ئاپئاق،
قىلدى ھەق بۇنى ئايەتلەردە ئىسپات.

قاپقارا كۆزلىرى ئەمەستى كىچىك،
بىر ئىدى ئۇنىڭغا يېقىن ۋە يىراق.

تولىمۇ چىرايلىق لەتىپتۇر كۆزى،
نۇر چېچىپ تۇراتتى مۇبارەك يۈزى.

ئەگەر كۆتۈرسە ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىنى،
كېچە-كۈندۈز كۆتۈرەلمەس ئۇنى.

قارىسا نەزىرى بىلەن خالىغان يەرگە،
بەدىنى بۇرۇلاتتى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە.

ھەر ئىشتا مۆمىنگە ئاللاھ يۆلەنچۈك،
دۇنيادا رەسۇلنى كۆرگەنلەرگە.
بېشىغا مايىل ئىدى ئۇنىڭ بەدىنى،
تاشلىمدى بۇ ئادىتىنى ئەبەدى.

قىيندۇر پاك رەسۇلنى قىلماق بايان،
مەدھىيە سۆزلىرىگە يەتمەيدۇ ئىمكان.
ھەم جىسمى ھەم روھى ھەر ئان رەسۇلغا،
چەمبارچاس بولغان ئىدى مۇجەسسەم.

گۈزەل ھەم سۆيۈملۈك ئىدى ئۇ رەسۇل،
ھەق ۋە ئادالەت ئىگىسى ئىدى ئۇ رەسۇل.
يۈزى ئوخشايتتى تولۇن ئايغا،
يۈزى ئەينەك ئىدى ئۇلۇغ مەۋلاغا.

مالىك بىلەن ئەبۇ ھالە بايان قىلدى،
ھىلال ئايدەك گۈزەل قاشلىق ئىدى.
نۇرلۇق ۋە ھەيۋەت ئىدى ئۇ گۈزەل ئىنسان،
قاراشتىنمۇ ئەيمىنەتتى كۆرگەن ئىنسان.

ئىككى يېنى ئارىسى ھەر زامان،
كۆمۈش كەبى بولاتتى كۆرگەنگە ئايان.
كۆڭۈللەرنى رام قىلدى چېھرى بىلەن،
ئاشىق بولدى يۈز مىڭلىغان ساھابى.

مۇبارەك يۈزى بىر ئاز يۇملاق ئىدى،
تېرىسى سۈزۈك ھەمدە پارلاق ئىدى.
بىر قېتىم كۆرسە ئەگەر چۈشىدە ئۇنى،
تاپالماس دۇنيادا ئۇنداق بىر بەخت.

قارا قاشلىرى مېھراپ كەبى،
قىبلىسى گويا پۈتۈن جاھاننىڭ.
ئۇنىڭ گۈزەل يۈزىنى كۆرگەنلەر،
ئارتۇق گۆشلۈك ئەمەس ئىدى دېدىلەر.

بۇرنىنىڭ ئوتتۇرىسى بىر ئاز ئېگىز ئىدى.
ئەگەر ياندىن قارىسا مۇبارەك بۇرنى.
ياراتتى جانابى ئاللاھ ياخشى كۆرۈپ ئۇنى،
ئاق يۈزلۈك، نۇرلۇق پېشانە رەسۇلنى.

بەك گۈزەل ئىدى مۇبارەك رەسۇل،
تەرىپلەش تەستۇر گەر كۆرسە كىشى.
بويىنىدىن ھەر ئان چېچىلغان نۇرلار،
چاچلىرى ئىچىدە كېزەتتى سەرسان.

چىشلىرى ئارىسى بىر ئاز بوش ئىدى.
پارقىراپ تۇراتتى مەرۋايىت كەبى.
مۇبارەك چاچ-ساقىلىدىن بىلسەڭ ئەگەر،
ئاقارغان ئىدى ئون يەتتە تال پەقەت.

ئالدى چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالسا ئەگەر،
ئەتراپىنى قاپلايتتى چاقنىغان بىر نۇر.
نە بۆدۈرە نە تۈز ئىدى چاچلىرى ئۇنىڭ،
تولىمۇ ياراشقان ئىدى بۇ گۈزەل پاسۇن.

گەر كۆلسە ئىككى جاھان سۇلتانى،
جىمى ئالەم ھەر نەرسىنىڭ پەيغەمبىرى.
شەرمى-ھايالىق، پاك ئىنسان ئىدى،
تولىمۇ ئاق ۋە ساپ ئىدى، گۇناھتىن يىراق.

كۆرۈنەتتى ئالدى چىشلىرى بەكمۇ رەتلىك،
هوسۇل بەرگەن بۇغدايلاردەك دانە-دانە.
ئەسھابى ئىچىدە ئەھلى ئەدەپ،
قورسىقى بىر ئىدى مەيدىسىگە ھەپ.

ئىبنى ئاببار دەيدۇ: ئەي خۇدانىڭ ھەبىبى،
تەبەسسۇم ئۈزەلمەيدۇ مۇبارەك يۈزىڭدىن.
ئېچىلسا ئۇنىڭ مۇبارەك ئېغىزى،
بىرىدۇ ھېكمەت، ئىلىم غەزنىسى كەبى.

ھايالىق ئىدى ئۇ دىنىنىڭ ئەلچىسى،
قاقاقلاپ كۈلمەيتتى ئۇ پەزىلەت ئەھلى.
ئاشىق بولسا مەھەللە ئەتراپ،
باشقىسى بولامدۇ سائادەت شەرىپ.

نازۇك ۋە نومۇسچان ئىدى جانابى رەسۇل،
تىكىلىپ قاراشقىمۇ بولاتتى ھەرئان خىجىل.
مۇبارەك كاللىسى ئەقىللىق ئىدى،
تولغان ئىدى ئۇنىڭغا ئىلىم شەرىپ.

كۆرسە ئاق ۋە پاك نۇرلۇق يۈزىنى،
كۆرگەندەك بولار تولۇن ئاينى.
كۆڭلى دەريا، نازۇك ۋە پاك بولۇپ،
يېڭى ئېچىلغان خۇش-پۇراق گۈلدەك ئىدى.

يۈرەكلەرگە ئاشىقدىن ئوتلار ياقاتتى،
بولار ئاشىق ئۇنى كۆرگەن ھەر كىشى.
تولىمۇ ئۇلۇغ دەيتتى كۆرگەن نەزەر،
ئەگەر كۆرسە ئۇنىڭدىكى كارامەتنى.

بىلمىگەن بارمۇ ئۇنى بۇ دۇنيادا،
سۆيگۈسى بىلەن تولغان پۈتكۈل جاھان.
بىرسىنى كۆرسە ھەر دائىم سالام بېرەر،
تەبەسسۇم بىلەن كۈلەر ئۇ گۈزەل رەسۇل.

دۈمبىسى ئوتتۇرسى گۆشلۈك ئىدى،
كىرام ئەھلى، شانۇ-شەۋكەتلىك ئىدى.
بىر-ئىككى كۈن ئۆتسىمۇ ئەگەر،
ھەتتا ئۆتسە ئايلار زامانلار،

كۆمۈشتەك تېنىدە لاتاپەت بار ئىدى،
پەيغەمبەرلىك تامغىسى بېسىلغان ئىدى.
مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرار،
ئۇ خۇشپۇراق چېچىپ تۇرار.

دۈمبىسىگە بېسىلغان مۇبارەك تامغا،
مۈرىسىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە يېقىن ئىدى.
كىرىستال كەبى ئىدى ئۇنىڭ جىسمى،
رەسۇلۇمنى تەرىپلەشكە يەتمەيدۇ كۈچۈم.

كۆرگەنلەر سۆزلەپ بەردى بىلمىگەنلەرگە،
بىر ئۇلۇغ تامغا ئىدى ئاللاھ ئەمرى.
دوستىغا قاراشقا تەلپۈنگەن كۆزلەر،
بىرلەشكەن جىسمى بىلەن تەڭ.

رەڭگى سېرىققا يېقىن قارا ئىدى،
كەپتەرنىڭ تۇخۇمى قەدەر ئىدى.
كامالەت ئىگىسى، نازۇك ئۇ زات،
ھەق يولنى ھېكمەتنى كۆرسەتكەن ئىدى.

ئەتراپىغا تارقالغان خەتلەردەك،
بىر-بىرىگە كىرشكەن توردەك ئىدى.
كۆكسىدىكى، مۇبارەك ھەر بىر دانە قىل،
خۇددى چاقنىغان كۈمۈش لەۋھە كەبى.

بايان قىلار بىلگەنلەر ئۇنىڭ نەسەبىنى،
دېدىلەر ئۇستىخانلىق ھەيۋەت ئىدى.
كۆكسى ئوتتۇرسىدىن پەسكە بىر تىك،
بىر قارا رەڭلىك تۈك تىزىلغان ئىدى.

ھەر ئۇستىخان يوغان مەردانە بولۇپ،
قامىتى ۋە جامالى مۇبارەك ئىدى.
بۇ قارا خەت، ياراشقان مۇبارەك بەدىنىگە،
گۈزەل ئىدى ئاي ئەتراپىدىكى نۇرلار كەبى.

مۇبارەك ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى،
تولىمۇ گۈزەل مۇۋاپىق يارالغان ئىدى.
پۇتلىرى ئۆمرىدە قالغان ئىدى بۇ ھال،
ياش يىگىت كەبى بۇ مۇبارەك ئەزا.

تولىمۇ گۈزەل، خۇش-چىراي بولۇپ،
قۇرئاندا يېزىلغان ئايەتلەر كەبى.
ئۇزارغانچە ئۇنىڭ پەيغەمبەر يېشى،
پاكلاندى ئېچىلمىغان گۈل كەبى.

مۇبارەك ئالقانلىرى شەرەپلىك سۇلتان،
مۇبارەك پۇتلىرى ئاستى تەختى-راۋان.
ئۇ كائىناتنىڭ سۇلتانى ئىدى،
جىمى دۇنيا ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرۋانە كەبى.

نە ئورۇق نە سېمىز ئىدى،
مۆتىدىل ھەم قۇۋۋەتلىك ئىدى.
بىر زاتكى خۇدانىڭ مۇرات قىلغىنى،
ئەي ئەزالىرى مۇبارەك بۇ گۈزەل نەبى.

نەق پەيغەمبەردۇر دېيىشتى ئەھلى ئۆزى،
سۆزلىرىدە پەرىق يوقتۇر ھېچبىر زامان.
يولدا كۆرسە ئۇنى مەلۇم بىر كىشى،
تۇيۇقسىز ئالدىغا چىقسا ئۇ كىشى،

بولدى ئۇ جىمى ئالەمگە ئۇستاز،
ئادىللىق ئۇنىڭغا ھەر زامان ئاساس.
قورقۇدىن ئەندىكەر يۈرەك ۋە ئىچى،
تولىمۇ سۈرلۈك ئىدى ئۇ گۈزەل نەبى.

ئاجايىپ ئۆلچەملىك پاك بەدىنى،
نۇر بىلەن غەرىق بولغان پۈتۈن بەدىنى.
ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتتە بولسا بىرى،
تىڭشىسا ئۇنىڭ كالاملىرىنى كىشى،

ئوتتۇرا بوي، ئۇ تەكبىرلىك گەۋدە،
ئۇنىڭ بىلەن تۈزۈلدى جىمى نىزام.
ئۇنىڭ گۈزەل سۆزلىرى تەسىرى بىلەن،
بولاتتى خالىسا ئۇنىڭغا بىر ئۆمۈر قۇل.

كۆرگەنلەر سېنىڭ كامالىتىڭنى،
ھەر زامان ئوقىدى مەدھىيە ساڭا.
كەلمەيتتى ھېچ نەرسە ئەخلاقىغا،
تۆلىسە ھەر قانچە چەكسىز بەدەل.

كۆرمدۇق ئۇنڭدەك گۈل يۈزلۈك ئىنسان،
بويى ھەم خۇيلىرى تولىمۇ گۈزەل.

ئوتتۇرا بوي بولسىمۇ نەبى،
ئېگىز بوي بىلەن ماڭسىمۇ نەبى،

ئۇ كىشى نەقەر ئېگىز بولسىمۇ،
ئۇنڭدىن ئېگىز كۆرۈنەتتى نەبى.

ئېگىز بويلۇق بولغاندىن ئۇ نەبى،
يەنىلا بىر غېرىچ ئۇزۇندەك نەبى.

ئىززەت بىلەن ماڭسا بىر يولغا نەبى،
ماڭاتتى چاقماقتەك سۈرئەتتە نەبى.

ئۇ قەدەر ھايالىق نومۇسچان ئىدى،
بېشىنى كۆتۈرمەس يەردىن ئۇ نەبى.

خۇددى دۆڭدىن پەسكە ماڭغاندەك،
ھەر دائىم ئالدىغا ئېگىلگەن نەبى.

شانى تولىمۇ شەرەپلىك ئىدى،
ئېپتىخار ئەيلەيتتى، ئۇ روھى نەبى.

يا رەسۇل! كۈچۈم يەتمەس سېنى كۈيلەشكە،
يارىتىلدۇق سېنىڭ ھۆرمىتىڭ بىلەن نەبى.

ئەي كائىنات سۇلتانى مۇبارەك نەبى،
سېنىڭ ئۈچۈن ھەر نەرسە ھەتتا جىنىم پىدا.

تارىخى ۋەقەلەر يىلنامىسى

571 مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلدى. (رەبىئۇل ئەۋۋەلنىڭ 12 ـ كۈنى ملادى 571 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى)

574 سۈت ئانىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەككىگە ئېلىپ كېلىپ ئانىسى ھەزرىتى ئامىنىگە تاپشۇردى.

575 ئانىسى ھەزرىتى ئامىنىنىڭ ۋاپاتى. بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ھىمايىسىگە كىردى.

577 بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ۋاپاتى ۋە تاغىسى ئەبۇ تالىپقا ئامانەت قىلىنىشى.

578 تاغىسى ئەبۇ تالىپ بىلەن سۈرىيە ساياھىتى.

583 تاغىسى ئەبۇ تالىپ بىلەن سۈرىيە ساياھىتى ۋە بۇسرادىكى راھىپ بەھىرانىڭ ئۇنىڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلىشى.

595 ھەزرىتى خەدىچىنىڭ تىجارەت كارۋىنىغا باش بولۇپ، شامغا ساياھەت قىلىشى.

596 ھەزرىتى خەدىچە بىلەن ئۆيلىنىشى.

606 كەبىنى رېمۇنت قىلىشتا ھەجەرۇلئەسۋەتنى يېرىگە قويۇش.

610 ھىرا غارىدا تۇنجى ۋەھيىنىڭ كېلىشى.

613 ئۈچ يىل مەخپى دەۋەت قىلغاندىن كېيىن سافا تۆپىلىكىگە چىقىپ ئوچۇق ـ ئاشكارە ئىسلامغا چاقىرىش.

615 مۇسۇلمانلارنىڭ ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىشى.

616 ھەزرىتى ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولىشى، ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولىشى.

619 ھەزرىتى خەدىچە ۋە ئەبۇ تالىپنىڭ ۋاپات بولىشى.

620 مىراجغا چىقىشى، بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتى.

621 ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى.

622 مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت.

623 بەدىر ئۇرۇشى ۋە غەلبىسى. قىبلىنىڭ مەسجىد ئەقسادىن كەبىگە ئۆزگىرىشى. مەسجىدنىڭ ئالدىدا يوقسۇللارغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن «سۇففە» ياسىلىشى. ھەزرىتى ئائىشە بىلەن ئۆيلىنىشى.

624 قىزلىرىدىن ھەزرىتى رۇقىيەنىڭ ۋاپات بولىشى. ھەزرىتى پاتىمە بىلەن ھەزرىتى ئەلىنىڭ ئۆيلىنىشى.

625 ئۇھۇد ئۇرۇشى. ھەزرىتى ھەمزىنىڭ شاھادىتى. ھەزرىتى ھەسەننىڭ تۇغۇلىشى (رامىزان ئېيىدا) ھەزرىتى ھۈسەيىننىڭ تۇغۇلىشى (شابان ئېيىدا). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ قىزى ھەزرىتى ھەفسە بىلەن ئۆيلىنىشى.

626 خەندەك ئۇرۇشى.

628 ھۇدەيبىيە شەرتنامىسى. ھۆكۈمدارلارغا ئىسلامغا دەۋەت مەكتۇپلىرىنى ئەۋەتىش، خەيبەرنىڭ پەتىھ قىلىنىشى.

629 مۇئتە ئۇرۇشى ۋە غەلبىسى.

630 مەككىنىڭ پەتىھ بولىشى. قىزلىرىدىن ھەزرىتى زەينەپنىڭ ۋاپات بولىشى. ئوغلى ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ تۇغۇلىشى. ئوغلى ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ۋاپاتى. تەبۇك ئۇرۇشى.

632 ۋىدالىشىش خۇتبىسىدە يۈز مىڭدىن ئارتۇق ساھابىغا خىتاپ قىلىشى، جەننەتۇل باقى مازارلىقىنى زىيارەت قىلىشى، ۋاپاتى (4-ئاينىڭ 8-كۈنى سەيشەنبە).

پايدىلانغان كىتابلار

قۇرئانى ـ كەرىم.
تەپسىر مەزھارى (سەنائۇللاھ پانىپۇتى)
تەپسىر قۇرتۇبى (ئىمام قۇرتۇبى)
تەپسىر بەيزاۋى (قازى بەيزاۋى)
تەپسىر كەبىر (فەھرۇددىن رازى)
تەپسىر ھازىن (ئىمامى بۇخارى)
رۇھۇل بايان (ئىسمايىل ھەققى بۇرسەۋى)
سەھىھ بۇخارى (ئىمامى بۇخارى)
سەھىھ مۇسلىم (ئىمام مۇسلىم)
سۇنەنى تىرمىزى (ئىمام تىرمىزى)
مۇۋەتتا (ئىمام مالىك)
مۇسنەد (ئىمام ئەھمەت بىن ھەنبەل)
ئەلمۇئجەمۇسسەغىر (ئىمام تەبەرانى)
ئەلمۇسەننەف (ئىمام ئابدۇرازاق)
ئەلمۇسەننەف (ئىمام ئىبنى ئەبى شەيبە)
ئەسسىرەتۇننەبەۋىييە (ئىبنى ھىشام)
سىرەتۇننەبى (ئەخمەت بىن زەينى داھلان)
ئەسىيەرەۇلكەبىر (ئىمام مۇھەممەد)
شەرھۇس سىيەرىلكەبىر (ئىمام سەراھسى)
شىپائى شەرىف (قازى ئىياز)
شەمائىلى شەرىپە (ئىمام تىرمىزى)
دەلائىلۇن نۇبۇۋۋە (ئەبۇ نۇئەيم ئىسفاھانى)
شەۋاھىدۇن نۇبۇۋۋە (مەۋلانا ئابدۇراخمان جامى)
مەئارىجۇن نۇبۇۋۋە تەرجىمىسى (ئالتىپارماق مۇھەممەد ئەپەندى)
قىسەسۇل ئەنبىيا (ئەخمەت جەۋدەت پاشا)
مىراتى كائىنات (نىشانجىزادە مۇھەممەد ئەپەندى)
مەۋلىدى شەرىپ ‹ۋەسىلەتۇن نەجات› (سۇلايمان چەلەبى)
ئىسپاتۇن نۇبۇۋۋە (ئىمام راببانى)
مەكتۇباتى ئىمامى راببانى (ئىمامى راببانى)
مەكتۇباتى ماسۇمىييە (مۇھەممەد ماسۇم فارۇقى)

ئىتىقادنامە (مەۋلانە خالىد باغدادى)
جالىيەتۇل ئەقدار (مەۋلانە خالىد باغداتى)
ئىھيائۇل ئۇلۇمىددىن (ئىمامى غەزالى)
كىميائى سائادەت (ئىمامى غەزالى)
ئەتتەبەقەتۇل كۇبرا (ئابدۇلۋاھاب شارانى)
تارىخۇل ئىسلام (ئىمام زەھەبى)

"سەن بولمىغان بولساڭ، سەن بولمىغان بولساڭ، دۇنيادا ھېچ بىر نەرسە ياراتمىغان بولاتتىم"

- ھەدىسى قۇدسى

ئىسلام ئالىملىرىنىڭ دېيىشىچە: "پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قەبرى ئىچىدە ۋۇجۇدىغا تەككەن تۇپراقلار دۇنيادىكى ھەممە نەرسىدىن، كەبە، ئاسمان ۋە جەننەتتىنمۇ قىممەتلىكتۇر."